

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

DEPARTAMENT DE COMUNICACIÓ AUDIOVISUAL, DOCUMENTACIÓ

I HISTÒRIA DE L'ART

Programa:

LA CULTURA MEDITERRÀNEA EN EL MUNDO MEDIEVAL Y MODERNO

ESTUDI

DELS

DOCUMENTS

DELS PINTORS I ALTRES ARTÍFEXS VALENCIANS

SEGLES XIII, XIV i XV (1238-1450)

VOLUMS I i II

Tesi doctoral presentada per:

ASUNCIÓN MOCHOLÍ ROSELLÓ

Director:

JOAN ALIAGA MORELL

València, 2009

Aquesta tesi doctoral es presenta com una aportació dins de l'activitat investigadora corresponent a la història de l'art valencià. Gràcies a l'anàlisi i l'estudi en profunditat de la documentació es pretén emplenar un buit historiogràfic, especialment dels pintors, però també d'altres artífexs i les seues obres, dintre del marc històric de la València dels segles XIII al XV.

Per la qual cosa, i en primer lloc, hem recollit les fonts d'informació publicades, fent una exhaustiva revisió de les mateixes per a extraure aquells documents publicats, a més d'exhumar nombrosos documents inèdits per desenvolupar aquesta investigació sobre els pintors valencians i altres artífexs. Gràcies a aquest fet s'ha pogut realitzar un discurs sobre l'activitat artística, social i particular de tots ells, resultant poder dispondre d'una nombrosa quantitat de fitxes d'artífexs, amb la seua documentació, per a futures investigacions.

ESTUDI DELS DOCUMENTS DELS PINTORS I ALTRES ARTÍFEXS VALENCIANS, SEGLES XIII, XIV i XV (1238-1450)

This doctoral thesis is presented as a contribution within the research field of valencian art history. Thanks to several analysis and the study in depth of all the data showed the author's intention is to fill an historiographic gap, mainly on painters, but also of other creators and their works, within the historical frame of Valencia from XIII to XV centuries.

Therefore, and first, we have gathered all possible published data sources, making an exhaustive revision to extract carefully the information from those published documents, in addition to the task of exhuming several unpublished documents to develop to this research on the Valencian painters and other creators. Thanks to this work we have been able to make a discourse on the artistic, social and personal activity of all of them, turning out in a great compilation of profiles, with related data, that could be open for future research in this field.

VALENCIAN PAINTERS AND OTHER ARTISANS DOCUMENT RESEARCH ON XIII, XIV & XV CENTURIES (1238-1450)

Esta tesis doctoral se presenta como una aportación dentro de la actividad investigadora correspondiente a la historia del arte valenciano. Gracias al análisis y el estudio en profundidad de la documentación se pretende llenar un vacío historiográfico, especialmente de los pintores, pero también de otros artífices y sus obras, dentro del marco histórico de la Valencia de los siglos XIII al XV.

Por lo cual, y en primer lugar, hemos recogido las fuentes de información publicadas, haciendo una exhaustiva revisión de las mismas para extraer aquellos documentos publicados, además de exhumar numerosos documentos inéditos para desarrollar esta investigación sobre los pintores valencianos y otros artífices. Gracias a ello se ha podido realizar un discurso sobre la actividad artística, social y particular de todos ellos, resultando poder disponer de una numerosa cantidad de fichas de artífices, con su documentación, para futuras investigaciones.

**ESTUDIO DE LOS DOCUMENTOS DE LOS PINTORES Y OTROS
ARTÍFICES VALENCIANOS, SIGLOS XIII, XIV y XV (1238-1450)**

*En memòria del meu nebot Paco,
que sempre estarà al meu cor.*

Volguera mostrar el meu reconeixement a totes aquelles persones que han fet possible aquesta tesi doctoral, prestant-me el suport necessari per portar-la a cap.

En primer lloc donar les gràcies al meu director de tesi, el Dr. Joan Aliaga Morell, al qual dec molt, a més del Dr. Amadeo Serra Desfilis, ja que ambdós em van introduir al món de la investigació. Però aquest treball no haguera sigut possible sense el personal del Centre d'Investigació de Medieval i Modern del D.C.A.D. i H^a de l'Art, com el Dr. Ximo Company, la Dra. Lluïsa Tolosa, Maite Framis i Núria Ramón, actualment doctora, els quals em contagiaren la seua energia investigadora i em donarem ànim en tot moment. Gràcies per fer-me partícip dels vostres coneixements i per mostrar-me amistat.

Fins i tot no em puc oblidar de totes aquelles persones que al meu voltant i d'una manera o altra han estat ahí. El meu agraïment per a cadascuna d'aquestes és infinit, perquè totes elles m'han ajudat a continuar la tesi. Vull recordar-les a totes, però si alguna es queda al tinter, disculpeu-me.

Vull fer-ho de manera especial al meu marit José Arturo, per la seua paciència perquè ha patit "el meu treball", (com ell diu: uns escriuen la història i altres la patissen) i als meus fills Samuel i Diego per estar al meu costat. A la Dra. Carmen Pinedo, per atendre'm i ajudar-me desinteressadament.

A Carmina, Vitin, Hector i Vicente de la biblioteca de la UPV, Julia Ruíz, Carme Llanes, Miguel Granell, Teresa Valtueña, Asun García, Asun Cabanes, Alicia de la Serna, José Antonio Ayala, Adolfo Lozano, Casimir Nalda, Juan Zuriaga, Juan Evangelista, Loli Pérez, Charo, Amalia Albentosa, Mónica Alagón, Juan Luis Matarredona, companys de treball de l'ASIC i de la Politècnica i, en general, als amics, amigues i, fins i tot, a totes aquelles persones que diàriament estan a la meua vida i s'han interessat per la meua tesi.

A totes aquelles institucions com arxius, hemeroteques i biblioteques, particularment la biblioteca de la Politècnica i al personal de cadascuna d'elles per la seua atenció i paciència, el qual em va permetre observar i informar-me per a un millor desenvolupament del treball d'investigació. Igualment a Manolo i especialment a Paco de reprografia i, fins i tot, al personal del departament, en particular a Mila.

A la fi, agrair a la meua família en general i en especial al meu cunyat Justo per estar ahí, tots ells, en cada moment.

Gràcies a tots vosaltres.

ÍNDIX

PRIMERA PART

VOLUM I-II

I.1.- JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL.....	15
I.1.1.- INTRODUCCIÓ.....	15
I.1.2.- ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	16
I.1.3.- INVESTIGACIONS PRECEDENTS.....	17
I.1.4.- METODOLOGIA.....	22
I.1.5.- OBJECTIUS.....	23
I.1.6.- CONSULTA DE LES PUBLICACIONS I FONTS DOCUMENTALS.....	23
I.1.6.1.- Publicacions: biblioteques i hemeroteques.....	24
I.1.6.2.- Fons documentals: arxius.....	25

SEGONA PART

II.1.- EL FONTS DOCUMENTAL.....	27
II.1.1.- EL DOCUMENT.....	27
II.1.2.- TIPUS DE DOCUMENTS.....	27
II.1.2.1.- Capitulacions de retaules.....	28
II.1.2.2.- Els contractes.....	33
II.1.2.2.1.- De retaules.....	33
II.1.2.2.2.- D'aprenentatge.....	36
II.1.2.2.3.- D'ajudants i/o deixebles.....	41
II.1.2.2.4.- De col·laboradors.....	43
II.1.2.3.- De societats i convenis.....	44
II.1.2.4.- Contractes amb artífexs d'altres oficis.....	45
II.1.2.4.1.- Brodadors.....	45
II.1.2.4.2.- Dauradors.....	49
II.1.2.4.3.- Fusters.....	49
II.1.2.5.- Altres documents.....	50
II.1.2.5.1.- Èpoques.....	50
II.1.2.5.2.- Inventaris.....	51
II.1.2.5.3.- Matrimonis.....	52
II.1.2.5.4.- Testaments.....	53

II.1.2.5.5.- Vendes de censals, de cases, d'esclaus i terres.....	53
II.1.2.5.6.- Condemnes.....	54
II.1.2.5.7.- Embargs.....	54
II.1.2.5.8.- Nomenament de consellers.....	55
II.1.2.5.9.- Nomenament de curadors.....	55
II.1.2.5.10.- Nomenament de marmessors.....	56
II.1.2.5.11.- Nomenament de procuradors.....	56
II.1.2.5.12.- Subhastes.....	57
II.1.2.5.13.- Testimonis.....	57

TERCERA PART

III.1.- EL REGNE DE VALÈNCIA ENTRE ELS SEGLES XIII-XV.....	61
III.1.1.- Introducció.....	61
III.1.2.- El context històric de València dintre de la Corona d'Aragó.....	62
III.1.3.- El desenvolupament històric, social, econòmic i artístic del Regne de València entres els anys 1238-1450.....	66
III.1.3.1.- La repoblació cristiana.....	66
III.1.3.2.- Les etapes de la repoblació.....	67

QUARTA PART

IV.- ELS PINTORS.....	71
IV.1- PROCEDÈNCIA I DESPLAÇAMENT A LA CORONA D'ARAGÓ.....	71
IV.1.1.- Els primers pintors documentats al Regne de València.....	71
IV.1.2.- Pintors forans.....	73
IV.1.3.- Pintors de la ciutat.....	76
IV.1.4.- Pintors del nord de València: Morella, Sant Mateu.....	77
IV.2.- LA VIDA LABORAL, PÚBLICA I PRIVADA.....	80
IV.3.- LA CONSIDERACIÓ SOCIAL. ¿ARTESANS O ARTISTES?.....	80
IV.4.- L'ENTORN LABORAL. ELS OBRADORS.....	86
IV.4.1.- Antecedents dels obradors.....	86
IV.4.2.- Tipus d'obradors.....	86
IV.4.2.1.- El familiar.....	86

IV.5.- ORGANITZACIÓ LABORAL DINS DE L'OBRA DOR.....	88
IV.5.1.- Introducció.....	88
IV.5.2.- El mestre, els col·laboradors, els deixebles o ajudants, aprenents o mossos (macip) i els esclaus.....	88
IV.6.- L'OFICI DINS DE L'OFICI. DIVISIÓ DELS PINTORS: “MENORS” I “MAJORS” (d’obra menor/ d’obra major).....	89
IV.6.1.- MENORS (d’obra menor).....	90
IV.6.1.1.- CALÇAT.....	90
IV.6.1.1.1.- Tapiner.....	90
IV.6.1.2.- ESCULTURA.....	90
IV.6.1.2.1.- Escultura de pedra o fusta.....	90
IV.6.1.3.- ESCUTS.....	91
IV.6.1.3.1.- Darga o adarga.....	91
IV.6.1.3.2.- Pavés.....	91
IV.6.1.4.- INSTRUMENTS MUSICALS.....	92
IV.6.1.4.1.- Arpa.....	92
IV.6.1.5.- CREUS DE PEDRA.....	92
IV.6.1.6.- OBJECTES CERÀMICA.....	92
IV.6.1.6.1.- “Al blanc”.....	92
IV.6.1.6.2.- Cassoles (patinorum).....	93
IV.6.1.7.- OBJECTES DE FUSTA I MOBILIARI.....	93
IV.6.1.7.1.- Canelobre.....	93
IV.6.1.7.2.- Bordó.....	94
IV.6.1.7.3.- Cadira.....	94
IV.6.1.7.4.- Caixa o capça.....	95
IV.6.1.7.5.- Cofre.....	95
IV.6.1.7.6.- Escambell o tamboret.....	96
IV.6.1.7.7.- Llança.....	96
IV.6.1.7.8.- Taula.....	96
IV.6.1.8.- OBJECTES VARIS.....	97
IV.6.1.8.1.- Ciri Pasqual.....	97
IV.6.1.8.2.- Mapa.....	97
IV.6.1.8.3.- Oratori.....	97
IV.6.1.8.4.- Orbe.....	98
IV.6.1.8.5.- Orla.....	98

IV.6.1.8.6.- Penell.....	98
IV.6.1.8.7.- Segell.....	98
IV.6.1.8.8.- Teixell.....	99
IV.6.1.9.- PARTS DE L'EDIFICI (ARQUITECTURA).....	99
IV.6.1.9.1.- Capella.....	99
IV.6.1.9.2.- Clau de volta.....	100
IV.6.1.9.3.- Coberta.....	101
IV.6.1.9.4.- Permòdol.....	101
IV.6.1.9.5.- Porxe.....	101
IV.6.1.9.6.- Teginat o cassetonat.....	102
IV.6.1.10.- TABERNACLE.....	102
IV.6.1.11.- TEIXITS.....	103
IV.6.1.11.1.- Bandera.....	103
IV.6.1.11.2.- Cortina.....	103
IV.6.1.11.3.- Drap de pinzell.....	104
IV.6.1.11.4.- Retaule de drap.....	104
IV.6.1.11.5.- Penó.....	104
IV.6.1.11.6.- Sobrevesta.....	105
IV.6.1.11.7.- Tapís.....	105
IV.6.1.11.8.- Tenda del rei.....	105
IV.6.1.11.9.- Vela.....	106
IV.6.1.12.- ROCA I ENTREMÉS.....	106
IV.6.1.12.1.- Roca.....	106
IV.6.1.12.2.- Entremés.....	107
IV.6.1.13.- SENYAL.....	107
IV.6.1.14.- SEPULTURA.....	108
IV.6.2.- ALTRES OFICIS RELACIONATS AMB EL DE PINTOR.....	109
IV.6.2.1.- Brodador.....	109
IV.6.2.2.- Daurador.....	111
IV.6.2.3.- Envernissador.....	111
IV.6.2.4.- Il·luminador.....	112
IV.6.2.5.- Imaginaire.....	112
IV.6.2.6.- Perpunter.....	113
IV.6.2.7.- Vidrier (Vitraller).....	113

IV.6.3.- MAJORS (d'obra major).....	114
IV.6.3.1.- De retaules.....	114
IV.6.3.2.- Al fresc o de murs.....	116

CINQUENA PART

V.1.- EL RETAULE.....	119
V.1.1.- Introducció.....	119
V.1.2.- Origen i evolució.....	120
V.1.3.- Arquitectura o disseny del retaule.....	120
V.1.4.- Iconografia dels retaules.....	121
V.1.5.- Relació de les advocacions dels retaules. Sants, Santes, Verges, Vida i Passió de Crist.....	121

SISENA PART

VI.- PINTORS I ALTRES ARTÍFEXS.....	123
VI.1.- Fitxes dels pintors i altres artífexs.....	123
VI.2.- Llistat dels pintors i altres artífexs i les seues obres.....	943
VI.3.- Fitxes de les obres dels pintors d'obra major.....	967
VI.4.- Relació de les dinasties de pintors i altres artífexs.....	991

SETENA PART

VII.- CONCLUSIONS.....	1019
------------------------	------

HUITENA PART

VIII.- REFERÈNCIES.....	1023
VIII.1.- Bibliografia específica.....	1023
VIII.2.- Bibliografia general.....	1031

NOVENA PART

VOLUM III

IX.- ANNEXOS.....	3
IX.1.- Apèndix documental.....	3
IX.2.- Llistat dels documents reproduïts total o parcialment.....	179
IX.3.- Llistat dels documents i arxius consultats.....	187
IX.4.- Relació paginada dels pintors i altres artífexs.....	219
IX.5.- Abreviatures.....	233

PRIMERA PART

I.1.- JUSTIFICACIÓ DEL TREBALL

I.1.1.- INTRODUCCIÓ

Tota investigació té una finalitat. La d'aquest treball es presenta com una aportació dins de l'activitat investigadora corresponent a la història de l'Art Valencià, emplenant, a través de l'estudi dels documents, un buit historiogràfic dels pintors i altres artífexs,¹ a més de les seues obres dintre del marc històric de la València dels segles XIII al XV, des d'un any tan significatiu com 1238 per la conquesta de la dita ciutat pel rei d'Aragó, Jaume I, any que a més data un dels primers documents de la vinguda dels repobladors,² fins a la segona mitat del segle XV, quan s'accentua l'empremta flamenca³ a terres valencianes.

Des de les publicacions de Sanchis Sivera⁴ i Cerveró⁵ cap investigador s'havia ocupat de manera exhaustiva de cercar i estudiar la documentació conservada als arxius valencians o d'altres comunitats, encara que recentment el professor Joan Aliaga Morell,⁶ a la seua tesi, a més dels nombrosos documents ja publicats, aporta altres total o parcialment inèdits, configurant amb el seu estudi una part de la història

¹ Brodadors, vidriers, dauradors, imaginaires, envernissadors, perpunters, mestres d'obra, entre altres.

² ACA. Llibre del Repartiment, llibre 1, f. 16. Publicat en 1979, "*Llibre del Repartiment*", assentament 253. En aquest document es fa menció de la vinguda a València, entre altres pobladors, de Martí del Pintor i Joan Pintor, els quals creiem que podrien ser dels primers pintors aveïnats a València.

³ Les tècniques de la pintura flamenca és possible que es conegueren directament de la mà del pintor Jean van Eyck, del qual se sap que estigué a la península al 1428, encontrant seguidors com l'anonim mestre de Bonastre (díptic de l'Anunciació, 1450) o el pintor Jaume Baçó, Jacomart, que treballà a la ciutat de València a partir de l'any 1451.

⁴ Sanchis Sivera, José, 1909-1931.

La Catedral de Valencia. Guía histórica y artística. Valencia, 1910; "Los primeros pintores trecentistas en Valencia". *Las Provincias*. Valencia, 1912; "Pintores medievales en Valencia", *Estudios Universitaris Catalans*, vol. VI (1912), Barcelona, pp. 211-256, 296-327 i 444-471; vol. VII (1913), Barcelona, pp. 25-103; *Pintores medievales en Valencia*. Estudios Universitaris Catalans. Barcelona, 1914; "Pintores medievales en Valencia", Valencia, 1928, pp. 3-64; "Pintores medievales en Valencia", Valencia, 1929, pp. 3-64; "Pintores medievales en Valencia", Valencia, 1930-1931, pp. 3-116, en *Archivo de Arte Valenciano*.

⁵ Cerveró Gomis, Luis, 1956-1972.

"Pintores valentinos: su cronología y documentación", *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1956, pp. 95-123; "Pintores valentinos: su cronología y documentación", Valencia, 1960, pp. 226-257; "Pintores valentinos: su cronología y documentación", Valencia, 1963, pp. 63-156; "Pintores valencinos: su cronología y documentación", Valencia, 1964, pp. 83-136, en *Anales del Centro de Cultura Valenciana*; "Pintores valentinos: su cronología y documentación", Valencia, 1965, pp. 22-26; "Pintores valentinos: su cronología y documentación", Valencia, 1966, pp. 19-30; "Pintores valentinos: su cronología y documentación", Valencia, 1968, pp. 92-98; "Pintores valentinos: su cronología y documentación", Valencia, 1971, pp. 23-36; "Pintores valentinos: su cronología y documentación", Valencia, 1972, pp. 44-57, en *Archivo de Arte Valenciano*.

⁶ Aliaga Morell, Joan. 1995.

Anàlisi dels documents i obres atribuïdes als pintors Gonçal Peris i Gonçal Sarrià. D.C.A.D. i Història de l'Art, U. Politècnica de València. València. 1995. Arran de la tesi es publicà el llibre: *Els Peris i la Pintura Valenciana Medieval*, Edicions Alfons El Magnànim (IVEI), València, 1996.

de la pintura valenciana medieval. Tanmateix la professora Lluïsa Tolosa Robledo,⁷ per al desenvolupament de la seua tesi, feu una recopilació dels ja publicats, principalment pels autors més en d'alt esmentats entre altres, fent una exhaustiva revisió dels mateixos a més d'afegir nombrosos documents inèdits. Tots dos treballs, però principalment el de la professora Tolosa, ha facilitat desenvolupar aquesta investigació sobre l'estudi de la documentació dels pintors i altres artífexs valencians i que gràcies a ell s'ha pogut realitzar un discurs sobre l'activitat artística, social i familiar d'aquells que visqueren i treballaren al Regne de València entre els segles XIII-XV (1238-1450).

Com ha quedat dit anteriorment, comptar amb els apèndixs documentals de dues tesis⁸ va ser fonamental per desenvolupar la tasca assenyalada. En primer lloc, es van recopilar els documents amb un ordre alfabètic pel cognom-nom del pintor i arxivar-los amb carpetes. Després de dita recopilació es va creure necessari fer una confrontació amb les publicacions que contenien els documents. No va ser empresa fàcil per les nombroses d'aquestes, fet que comportava un treball de camp certament laboriós, però aquesta situació no va ser un impediment sinó tot al contrari, el repte va servir per a empenyorar-se en reunir un *corpus* documental de pintors i altres artífexs que servirà, bàsicament, per a futurs estudis d'elaboració de la personalitat artística de tants i tants pintors mitjançant l'estudi de la documentació, per la qual cosa es podrien replantejar algunes de les hipòtesis ja formulades de la història de la pintura gòtica valenciana i completar el buit que es troba referent a notícies històriques sobre els pintors medievals a València, a més de constituir una base documental per a emprendre noves investigacions sobre la historiografia pictòrica valenciana, que mereix que es conegués millor.

I.1.2.- ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Als inicis d'aquest treball, l'estat de la qüestió en quant a la documentació, com s'ha dit, es trobà que els documents, fins ara exhumats, estaven tot arreu en les diverses publicacions, la qual cosa no facilitava la investigació i, molt menys, l'estudi dels mateixos d'una manera ordenada, a l'inrevés causava confusió, al que s'afegia la falta de revisió del text del document publicat amb l'original i l'actualització en quant a la referència arxivística. Aquesta situació és la que va plantejar el treball de recollir, en una primera instància, totes aquelles notícies publicades sobre pintors del Regne de València dels segles XIII, XIV i XV, a més de revisar i actualitzar dites notícies i, fins i tot, fer una nova cerca als arxius. La realització d'aquesta última tasca va permetre ampliar el suport documental dels pintors fins ara coneguts, així com la incorporació d'altres que ens eren desconeguts.

⁷ Tolosa Robledo, Lluïsa. 2003.

Fuentes de información y documentos de la pintura valenciana (1238-1525): Análisis y propuesta metodológica para la creación de un sistema de información artística. D.C.A.D. e Historia del Arte, U. Politècnica de Valencia, Valencia, 2003.

⁸ Part dels documents de la tesi de la Dra. Lluïsa Tolosa Robledo han sigut publicats amb dos volums:

Company, Ximo, Aliaga, Joan, Tolosa, Lluïsa, i Framis, Maite, 2005. *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna (1238-1400)*, vol. I, Universitat de València, Fonts històriques valencianes, núm. 19; Aliaga, Joan, Tolosa, Lluïsa i Company, Ximo, 2007. *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna. Llibre de l'entrada del rei Martí.* vol. II, Universitat de València. Fonts històriques valencianes, núm. 28.

A la fi d'aquest treball,⁹ fet de manera exhaustiva, ha servit, en primer lloc, per a tindre nombroses notícies documentades d'artífexs corresponents als segles ja sobredits, sent la base fonamental de la nostra investigació.

En quant a l'estudi de les notícies documentals sobre pintors va ésser En José Sanchis Sivera a l'any 1930¹⁰ el que, previ estudi de les referències documentals exhumades, realitzà un discurs, més o menys ampli, dependent de la documentació de cadascú dels pintors documentats, informant tant de la seua vida social i, fins i tot, ressaltant la part artística de l'artífex. Certament, a l'estudi de les seues publicacions, es troba que dit autor no més es centra en aquells pintors més representatius, aquells que reberen encàrrecs per a facturar obra de retaules, encara que alguns d'ells no rebregaren altres tasques més artesanals com pintar imatges de pedra, claus de sostres, cadires, escuts, penons, pavés i altres peces d'ornamentació.

La direcció del treball porta a fer una recerca d'aquelles publicacions, especialment de les dedicades als pintors valencians dels segles XIII al XV, i s'ha de dir que, fins ara, no hi cap estudi d'aquells artífexs valencians que no reberen encàrrecs de pintar retaules, aquells que Gudiol els qualificà com a *menors*, però que al nostre parer, i després d'un estudi exhaustiu de la documentació que pertany a dits artífexs, no s'ha de menysprear el seu treball, que en alguns casos resulta sumament interessant, com el de pintar tapissos, cortines, draps de pinzell, "al blanc", imatges, sepultures i tota una mena de peces com escuts, penons, pavesos, tapins, entre altres. Aquests pintors formen part de la nostra història artística, motiu pel qual s'ha decidit extraure'ls a la llum i donar-los la importància que es mereixen dintre de la història de l'Art Valencià.

I.1.3.- INVESTIGACIONS PRECEDENTS

La recerca dels fons documentals als arxius és un fet que es ve fent des del segle XVIII fins als nostres dies. Aquest tipus d'investigació no es feia especialment per a trobar d'artífexs o mestres pintors, sinó per copiar o recopilar documentació, tasca que era realitzada per estudiosos i, fins i tot, per persones que tenien afició, que ho feien per plaer, sense que fora el seu ofici, com és el cas de Luis Cerveró Gomis,¹¹ per la qual cosa molts dels descobriments d'artífexs: pintors, escultors, mestres d'obra, entre altres va ésser de manera casual.

Un dels primers estudiosos, sobre el que se sap que va fer aquest tipus de tasca, fou el reverend Fra Agustín d'Arqués Jover,¹² escriptor i historiador que recopilà en un manuscrit amb el títol: *Colección de pintores y escultores desconocidos sacada de instrumentos antiguos, auténticos*, publicat a l'any 1982; En Manuel R. Zarco del Valle,¹³ també agrupà una sèrie de dades documentals referents a la història de l'art

9 Aquesta base documental està oberta a tota aquella informació que pugua sorgir de noves busques, a més de ser la base de futures investigacions.

10 Sanchis Sivera, José. 1930.

"Pintores medievales en Valencia." *Archivo de Arte Valenciano*. Valencia, 1930-1931.

11 En aquest cas fou advocat.

12 Arqués Jover, Agustín. 1982.

Colección de pintores, escultores desconocidos sacada de instrumentos antiguos, auténticos. Caixa d'Estalvis d'Alacant i Múrcia. Alcoi, 1982.

espanyol entre els anys 1869-1874. Aquestes es van donar al Centre d'Estudis Històrics de Madrid a l'any 1914 i es publicaren el 1916; En Cipriano Muñoz Manzano, Comte de la Viñaza,¹⁴ arreglè notes de més de quatre-cents artistes, des de'l segle XI fins al segle XVIII, separant-los en quatre toms, sent el primer el que correspon a l'edat medieval, amb el títol: *Adiciones al Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España*, de l'erudit En Agustín Cean Bermúdez, i que no van ser citats per aquest últim; En José Ruíz de Lihory, Baró de Alcahali,¹⁵ a l'any 1897, publicà un primer diccionari d'artistes valencians (pintors i escultors) titulat: *Diccionario biográfico de artistas valencianos*, que comprenia des de'ls segles XIV fins al XIX.

Van haver-hi altres investigadors que, encara que no es dedicaren plenament a la recerca de documents, van aportar coneixements documentals i localització de pintures gòtiques. Entre ells està l'historiador En Luis Tramoyeres Blasco¹⁶ (1854-1920), primer director de l'actual Museu de Belles Arts de València, entre els anys 1913 a 1920, i durant la seua direcció, concretament en 1915, es publicà una nova *Guía del Museo de Bellas Artes*, quedant seleccionades més de tres-cents pintures, dedicant-li una especial atenció a les obres gòtiques. El seu interès en aquest tipus de pintura li va fer escriure diversos articles en la revista *Archivo de Arte Valenciano*¹⁷, en els quals va adjuntar documentació en referència a pintors. No es pot deixar d'esmentar al no menys important, gran historiador i coneixedor de l'art valencià En Elias Tormo Monzó,¹⁸ al què devem la seua notable publicació *Levante. Provincias valencianas y murcianas*. En aquesta va fer un recorregut geogràfic e històric de les províncies valencianes i murcianes, aportant notícies desconegudes de la pintura gòtica. Igualment En Leandro Saralegui¹⁹ fou autor de diversos articles sobre pintors

13 Zarco del Valle, Manuel. 1869-1874.

Datos documentales para la historia del arte español, II: Documentos de la catedral de Toledo, colección formada en los años 1869-74, Centro de Estudios Históricos, Madrid.

14 Viñaza, Conde de la. 1889.

Adiciones al diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes de España, de don J. A. Cean Bermudez. Madrid, 1889.

15 Alcahali, Barón de. 1897.

Diccionario biográfico de artistas valencianos, Valencia, 1897.

16 Tramoyeres Blasco, Luis. 1915.

Guía del Museo de Bellas Artes, Valencia.

17 Aquesta revista es ve publicant des de la primera dècada del segle XX quasi sense interrupcions, excepció del període de la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) i alguns anys de la post guerra, reeditant-se als anys cinquanta del dit segle.

18 Tormo y Monzó, Elías: *Levante. Las provincias valencianas y murcianas*. Guías Calpe. Madrid, 1923.

19 Saralegui, Leandro de

“Las tablas de la Iglesia de Albal”, *Museum*, Barcelona [192-?]; “Para el estudio de algunas tablas valencianas”. *Archivo de Arte Valenciano* [sn]. Valencia, 1934; “Lorenzo Zaragoza, discursos leídos en la Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia”, [*La Academia*], 1936, Valencia: Tipografía Moderna; “El Maestro del retablo montesiano de Ollería”, tomo XV, núm. 53 (1942), pp. 244-261; “Discípulos del Maestro de Ollería”, Madrid, tomo XVI, núm. 55 (1943), pp. 16-38; “Problemas de la pintura valenciana del S. XV”, Madrid, tomo XVII, núm. 62 (1944), pp. 104-123; “Para el estudio de algunas tablas españolas”, Madrid, tomo XVIII, núm. 67 (1945), pp. 17-32; “Sobre algunas tablas españolas: escarceos iconográficos”, Madrid, tomo XIX, núm. 74 (1946), pp. 131-159; “Noticias de tablas inéditas, Madrid, tomo XXI, núm. 83 (1948), pp. 200-214; “Más de tablas españolas inéditas: las de la Colección Gómez Fos”, Madrid, tomo XXI, núm. 84 (1948), pp. 276-291; “Sobre algunas tablas de particulares”, Madrid, tomo XXIII, núm. 91 (1950), pp. 185-201; “Sobre algunas pinturas españolas del XIV al XVI”, Madrid, tomo XXIV, núm. 95 (1951), pp. 209-224; “Comentarios sobre algunos pintores y pinturas de

i pintures, editats en publicacions especialitzades com les revistes *Museum*, *Boletín de la Sociedad de Excursiones* dedicant, de manera especial, nombrosos articles als pintors més notables dels segles XIV i XV del Regne de València. Aquests s'editaren en la revista *Archivo de Arte Valenciano* des de principis del segle XX fins ben entrat els anys seixanta de dit segle. En quant als estudis fets per estrangers, s'ha de dir que fins CH.R. Post,²⁰ van ésser escarits i sense molta rellevància. Aquest historiador dedicà gran part de la seua investigació a l'estudi de la pintura espanyola, en especial als pintors de la Corona d'Aragó. Les seues investigacions es recullen sota el títol: *A History of Spanish Painting*, en diversos volums publicats des de l'any 1930 fins 1966.

Encara que els anomenats estudiosos i historiadors van aportar bona part de la base documental dels pintors valencians dels segles XIII, XIV i XV, és, amb diferència, En José Sanchis i Sivera,²¹ canonge de la Catedral de València des de ls primers anys dels segle XX, qui va arreplegar notícies documentals de pintors valencians de gran valor històric i artístic. La raó del seu treball va estar donada per la influència i la pràctica d'estudi que va rebre d'En Roque Chabás,²² erudit i amb gran experiència com a arxiver. Entre altres publicacions de Sanchis Sivera, està la

Valencia", Madrid, tomo XXVI, núm. 103 (1953), pp. 237-252; "Para el estudio de algunas tablas del XV-XVI", Madrid, tomo XXVII, núm. 108 (1954), pp. 303-314; "Miscelánea de tablas inéditas", Madrid, tomo XXVIII, núm. 112 (1955), pp. 323-338; "Sobre algunas tablas del XV al XVI", Madrid, tomo XXIX, núm. 116 (1956), pp. 275-290; "Tablas españolas inéditas", Madrid, tomo XXXII, núm. 128 (1959), pp. 313-318 en *Archivo Español de Arte; El maestro de Sta. Ana y su escuela: (notas para el estudio de un pintor de la época de Alfonso el Magnánimo)*, Institución Alfonso El Magnánimo, Diputación Provincial de Valencia, 1950 (Imp. Provincial), *El Museo provincial de Bellas Artes de San Carlos: tablas de las Salas 1ª y 2ª de Primitivos valencianos*, Servicio de Estudios Artísticos, Institución Alfonso el Magnánimo, 1954.

20 Post, Ch, R. 1930-1960.

POST, Chandler Rathfon:

The Italo-Gothic and International Styles (A History of Spanish Painting, t. III). Cambridge (Massachusetts), 1930; *The Hispano-Flemish Style in North-Western Spain (A History of Spanish Painting, t. IV)*. Cambridge (Massachusetts), 1933; *The hispano-flemish style in Andalusia, (A History of Spanish Painting, t. V)*. Cambridge (Massachusetts) 1934; *The Valencian School in the Late Middle Ages and Early Renaissance (A History of Spanish Painting, t. VI)*. Cambridge (Massachusetts) 1935; *The Catalan School in the Late Middle Ages, (A History of Spanish Painting, t. VII)*. Cambridge (Massachusetts) 1938; *The Aragonese School in the Late Middle Ages, (A history of Spanish Painting, t. VIII)*. Cambridge (Massachusetts) 1941; *The Beginning of the Renaissance in Castile and Leon, (A History of Spanish Painting, t. IX)*. Cambridge (Massachusetts), 1947.

21 Sanchis Sivera, José. 1909-1931.

La catedral de Valencia: guía histórica y artística. [Valencia]. Librerías "París-Valencia", D.L. 1996. Reproducció facsímil de la edició de la Imprem de Fco. Vives Mora, 1909; "Los primeros pintores trecentistas de Valencia". *Almanaque de "Las Provincias"*. Valencia, 1912, pp. 157-162; "Pintores medievales en Valencia". *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VII (1913), Barcelona, pp. 25-103; *Pintores medievales en Valencia*. Librerías París-Valencia, Valencia, 1996. Reproducció facsímil de l'edició de Barcelona. Tipografia L'Avenç, 1914; "El arte del bordado en Valencia en los siglos XIV y XV. *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, tomo XXXVI, enero-junio de 1917, pp. 200-223; *Libre de Antiquitats, manuscrito existente en el Archivo de la Catedral de Valencia*. Valencia. Editorial Diario de Valencia, 1926; "Pintores medievales en Valencia", Valencia, 1928, pp. 3-64; "Pintores medievales en Valencia", Valencia, 1929; pp. 3-64; "Pintores medievales en Valencia", Valencia, 1930-1931; pp. 3-116, en *Archivo de Arte Valenciano; Pintores medievales en Valencia*. Valencia, 1930, (ed. facsímil Librerías París-Valencia), 1996; "Bibliología valenciana medieval." *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 5, tom 3, 1930, pp. 35-56; *Estudis d'Història Cultural*, València-Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarner, 45 (ed. a cura de Mateu Rodrigo Lizondo), 1999.

22 Chabás, Roque.

"El archivo metropolitano de Valencia", *Revista de Bibliografía Catalana*. [s.l., s.n]. 1902, núm. 5, pp. 121-139; *Indice del archivo de la catedral de Valencia*, Valencia: Consellería de Cultura, Educación y Ciencia, 1997.

de 1909 amb el títol: *La Catedral de Valencia, Guía histórica i artística*, en la que als seus vint-i-set capítols i quatre apèndixs, fa un recorregut històric i artístic de la Seu de València des de ls seus inicis fins al segle XX, en la qual no sols aportà noms de pintors desconeguts, sinó que també aportà documentació d'escultors, argenters, ferrers, brodadors, vidriers, mestres d'obra, pedrapiquers i altres oficis. La revista *Estudis Universitaris Catalans* es va fer eco, des de 1912 a 1914, d'aquesta documentació, quedant arreplegada en la publicació de 1914, amb el títol: *Pintores medievales en Valencia*, amb el pròleg de l'acadèmic de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona d' En Salvador Sanpere i Miquel,²³ autor de la publicació: *La pintura Mieg-Eval Catalana, Els Trescentistes*, editada en la segona dècada de l'any 1900, en dos parts, sent la segona (degut a la mort de Sanpere i Miquel) a cura de Mossén Josep Gudiol,²⁴ que va ser historiador i conservador del Museu Episcopal de Vic. De les últimes publicacions que arrepleguen notícies dels pintors valencians dels segles XIII al XVI, gràcies a la cerca de Sanchis Sivera, corresponen a les edicions dels anys 1928 i 1930-31. En aquestes, a més d'incloure noves dades, revisa les ja publicades. Dites referències documentals no sols van ser exhumades en l'arxiu de la Catedral de València, sinó que també es va fer recerca als arxius de l'Ajuntament de València, al de Protocols del Patriarca de València, del Regne de València, parroquials i particulars.

El més recent estudiós de documents relatius als pintors valencians del segle XIII al XV, va ser el valencià En Luis Cerveró i Gomis.²⁵ Des de 1956 fins 1972 i amb el títol: "Pintores valentinos: su cronología y documentación", publicats en *Anales del Centro de Cultura Valenciana* (1960,1963 i 1964) i en la revista *Archivo de Arte Valenciano* (1956, 1965, 1966, 1968, 1971 i 1972), va aportar, fruit de la seua investigació personal, tota una sèrie de notícies sobre els pintors valencians, els quals estaven oblidats o bé eren desconeguts, completant i ampliant la documentació trobada pels erudits i investigadors més enrere esmentats. Dita documentació, encara que fou publicada sense un rigorós ordre cronològic o alfabètic, va facilitar el desenvolupament d'investigacions realitzades sobre la pintura valenciana, conservada en la Catedral de València, a més dels monestirs, esglésies, museus, ajuntaments i altres organismes, repartits per les tres províncies, així com la de col·leccions particulars. En canvi, Cerveró donà una completa referència arxivística de la documentació que, hui en dia, ens servix per a la seua revisió i actualització.

No es pot oblidar a les comarques del Maestrat i dels Ports en la província de Castelló, a més de les terres catalano-aragoneses més pròximes a dita província que, per sí soles, formaren un nucli artístic apart. En ciutats com Morella, Sant Mateu, Tortosa o Tarragona es té, des dels anys setanta del segle XIV, notícies de pintors. La recerca d'aquestes referències documentals quedaren en les mans d'En Àngel Sánchez Gozalbo²⁶ publicades des de 1932 fins 1949, igualment s'ha de recordar a

23 Senpere i Miquel, Salvador.

La pintura Mig-aval Catalana. Els trescentistes, vol II, Barcelona, S. Babra, 1924.

24 Gudiol i Conill, Josep. 1929.

La Pintura Mig-Eval Catalana, vol. II, Els Trescentistes. Segona part. (per S. Senpere i Miquel) de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. S. Babra, Barcelona, 1929.

25 Cerveró Gomis, Luis: 1956, 1960, 1963, 1964, 1965, 1966, 1968, 1971 i 1972. "Pintores valentinos: su cronología y documentación", en *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia.

investigadors com Betí,²⁷ Milán Boix²⁸ o Rodríguez Culebras.²⁹ Encara que totes tracten sobre l'estudi dels pintors del Maestrat, mereix especial atenció la publicació de Sánchez Gozalbo a l'any 1943, en la qual i com bé diu el seu títol: *Pintors de Morella, noticias y documentos de los siglos XIV y XV*, arreplegà un important suport documental dels arxius de la ciutat de Morella i altres poblacions properes a dita ciutat. Fins i tot, s'ha de tindre present que del treball de recerca en arxius que estan a les ciutats i poblacions del Maestrat i els Ports, a més de bona part de les actuals províncies de Tarragona i Terol, queda molt a fer, sent un camp a investigar sumament interessant.

En resum, la tasca feta per tots aquests investigadors -labor de gran importància- ha permès conèixer, en part, l'existència de nombrosos pintors al Regne de València als segles XIII, XIV i XV, pel qual, des de principis del segle XX, s'ha anat configurant les diverses etapes històriques i artístiques de la València medieval. Aquesta no està encara acabada, entre altres motius per que l'ordre del criteri, a l'hora de la cerca i de la publicació de la documentació fou divers, i encara que aquestes publicacions són part fonamental de consulta per la investigació, és necessària, en part per la troballa de nous documents, una actualització dels fons documentals, la qual cosa permetrà fer una nova catalogació dels pintors valencians dels segles XIII, XIV i XV, a més de desenvolupar una visió més amplia de la pintura valenciana medieval.

En l'estat actual dels coneixements de la pintura gòtica internacional valenciana, no cal ressaltar la seua importància dins del context de la pintura del moment, tant en els Estats de la Corona d'Aragó com a les corts de França, Alemanya i Bohèmia. Ha sigut explicat nombroses vegades que l'internacional valencià és el que millor va assimilar les fonts d'inspiració d'altres centres, i com a conseqüència va produir uns resultats innovadors i diferenciats, acords amb el context de l'època. En el procés d'assimilació i els èxits aconseguits el situen a l'altura de les millors mostres de l'art de Borgonya, París, Saxònia, Renània, Bohèmia, la Toscana i Catalunya; ja es pot parlar d'una pintura Internacional valenciana, fortament emparentada amb la d'aquests països, i al mateix temps amb peculiaritats que la fan distinta. Procés, que iniciat a l'última dècada del segle XIV i que va continuar fins a la dècada de 1440, incorporà, pas a pas, els avanços i les innovacions que altres centres culturals havien experimentat en anys anteriors, demostrant, d'aquesta manera, la seua obertura i la

26 Sánchez Gozalbo, Àngel. 1929-1988.

“Los Maestros vidrieros de Morella”. *Cultura Valenciana*, Quarden IV, 19, any IV, 1929, pp.111-115; “Pintors del Maestrat”. *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XIII, quadern 2, març-abr., 1932, pp. 115-144; *Pintores de Morella. Datos para la historia de la pintura valenciana de los siglos XIV y XV*, Castelló, Hijo de S. Armengot, 1943; “Los retableros de Morella”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Castellón, 1943, pp. 123-158; *La pintura medieval castellanense*. Sociedad Castellonense de Cultura, Servicio de publicaciones, D.L. Castellón de la Plana, 1988.

27 Betí Bonfill, Manuel. 1927-1972.

“Arte medieval en el Maestrazgo: Las cruces gemelas de San Mateo y de Linares de Mora”, 1927; “Arte medieval en el Maestrazgo: El pintor cuatrocentista Valenti Montoliu”, 1927; “Los Santalinea, orfebres de Morella”, 1928; “Morella y el Maestrazgo en la Edad Media”, 1972; *Sociedad Castellonense de Cultura*. Castellón de la Plana,.

28 Milian Boix, Manuel.

Morella y su comarca: turismo, historia, arte. Morella. Imp. Fidel Carceller, 1952.

29 Rodríguez Culebras, Ramón.

“Pintura gòtica castellanense desaparecida y dispersa”. *Sociedad Castellonense de Cultura*, Servicio de publicaciones. Castellón de la Plana, 1988; *Museo Catedralicio de Segorbe*, Vicent García, D.L., Valencia, 1988.

seua permeabilitat vers les corrents de signe cortesà i burgés imperants a l'Europa occidental. Com a conseqüència d'això, la trama que sosté tot el complex món de la pintura Internacional valenciana, està format per diverses influències de diferent procedència que fan complicada la seua articulació rebutjant, d'entrada, qualsevol plantejament superficial o qualsevol filiació única i independent, no obstant això va rebre de la pintura italiana una influència de gran transcendència, a més de la constant relació amb els tallers catalans, per la qual cosa resultà una pintura rica en solucions pròpies i de matisos.

I.1.4.- METODOLOGIA

Per al desenvolupament d'aquesta investigació va caldre fer un treball de camp, que va consistir en recollir a les biblioteques i hemeroteques tota la bibliografia en la qual es publicava documentació referent a pintors i altres artífexs, aquests documentats al Regne de València durant els segles XIII al XV, quedant aquella organitzada per anys i autors. Una vegada feta aquesta tasca, es copiaren tal qual a suport informàtic tots aquells documents que interessaven, classificant-los cronològicament per any, mes i dia amb tres dígitos (12380501000) per si hi havia altres de la mateixa data, a més del lloc on s'ha expedit. A la lectura i copia del document publicat, es va advertir que nombrosos documents no estaven totalment transcrits i, fins i tot, aquella part que ho estava, vegades, tenia una sèrie d'errates o mancances. Aquest fet va comportar una següent feina, la busca dels originals dels ja publicats per a transcriure'ls correctament i complementar-los. Paral·lelament a aquest treball, es va aprofitar la busca als diferents arxius per a fer una nova recerca, la qual cosa va donar un fruit, doncs es va trobar, a més de notícies de pintors i artífexs ja coneguts, referències d'altres fins ara desconeguts, amb el qual es completava i ampliava el suport documental. Com bé diu la Dra. Tolosa a la seua tesi: perquè cadascun dels documents quede correctament transcrit, es deu seguir uns criteris de transcripció i edició acceptats internacionalment, segons les normes de l'any 1982. La transcripció del document, alguns redactats en valencià i altres en llatí, es deu fer el més fidel possible al manuscrit, normalitzant l'ús de les majúscules, l'accentuació i la puntuació fent les oportunes correccions i observacions en notes a peu de pàgina. En quant al document, a la seua edició, consta de les següents parts: data, previament reduïda i normalitzada, regesta, lo qual és el resum del document prèvia lectura, signatura arxivística i signatura bibliogràfica d'aquells ja publicats i, a la fi, el document en si.

Amb un nombrós *corpus* documental que comprén des del segle XIII al XVI, pel treball d'investigació que interessava, posteriorment van ésser organitzats tots aquells documents dels segles XIII al XV amb carpetes pel cognom dels pintors o de l'artífex. Després de la labor realitzada, es va iniciar una segona part que va consistir en confeccionar la fitxa del pintor. Aquesta es va fer en suport informàtic, desenvolupant una base de dades amb els camps: cognom, nom, data de la documentació, referència arxivística, referència bibliogràfica, comentari i notes, aconseguint, finalment, una classificació ordenada de cadascun dels pintors i artífexs, la qual cosa va permetre realitzar una monografia dels mateixos, alguns d'ells de provada competència artística que, suposadament, estaven al cap davant de l'obra rebent, com a responsables, els encàrrecs i que aquests es redactaren a les notaries mitjançant capitulacions i contractes i per al pagament dels mateixos per èpoques, encara que no són els únics documents que donen referència dels pintors i

artífexs, doncs part de la seua vida quedava també reflectida en altre tipus de documentació com els inventaris, aveïnaments, vendes etc., a més d'altres aspectes socials i quotidians.³⁰ Amb aquesta línia de treball es va assolir una àmplia informació documental, però cal tindre en compte que encara falta molt a assetjar als arxius, per tant aquest suport documental no és pot donar per tancat.

I.1.5.- OBJECTIUS

Els objectius d'aquesta investigació van encaminats a configurar un catàleg dels pintors valencians i d'aquells artífexs que s'establiren a València entre els segles XIII-XV, el quals desenvoluparen el seu quefer artístic a la dita ciutat. Aquesta catalogació, realitzada amb suport informàtic (base de dades) permetrà una ràpida consulta de l'artífex que interesse.

Aconseguit el primer objectiu, un segon tracta de la revisió i estudi de la documentació de cadascun dels pintors i d'altres artífex catalogats, i a relació de la quantitat de notícies dels que ens ocupe, fer el corresponent comentari. Fins i tot, si els documents són nombrosos, realitzar un discurs monogràfic del mateix.

Amb aquest últim creiem que permetrà, en alguns casos, plantejar noves hipòtesis i potser resoldre incògnites en el cas de la pintura medieval valenciana dels segles XIII-XV (1238-1450), com el d'atribuir a determinats pintors algunes de les obres encara conservades. Fins i tot, com a documentació i obra conservada, de vegades, no es corresponen, resulta difícil atribuir-la, a més cal afegir que, a l'hora de realitzar un encàrrec, era molt corrent la col·laboració entre els mestres pintors, ajudants i aprenents, per la qual cosa el retaule, a la fi, és una obra de taller.

És un treball d'investigació a llarg termini per la seua dimensió compiladora i pel nombrós registre de pintors que conté, però si d'aquest esforç es trauen dades desconegudes fins ara, serà un pas vers endavant per la història de la pintura de la València medieval.

I.1.6.- CONSULTA DE LES PUBLICACIONS I FONDS DOCUMENTALS

Com s'ha dit més en d'alt, una de les primeres tasques va ésser la recerca de publicacions del tema que ens ocupa, així com la revisió de la documentació publicada, a més d'una nova cerca al llibres documentals en tots aquells institucions o organismes on podíem consultar-se ambdós. Amb aquesta tasca s'ha seguit els passos d'un gran nombre d'historiadors que es dedicaren a l'estudi de la pintura Internacional valenciana a partir de la recerca als arxius, donant interpretacions basades en l'estudi dels documents trobats i que junt a les obres conservades plantejaren l'estil Internacional, per la qual cosa el panorama del període Internacional valencià ha sigut donat a conèixer successivament. Aquests estudis tingueren el suport de societats³¹ de signe cultural, que tingueren com a tasca bàsica traure públicament els avanços de les investigacions, per la qual cosa i al llarg de

30 En quant a què és cadascú dels documents, queda desenvolupant a la segona part: II.1.2.- DOCUMENTS

31 Grups com "L'Arxiu", que es forma a l'entorn de Roque Chabàs, el Centre de Cultura Valenciana, l'Arxiu d'Art Valencià, la Institució Alfons el Magnànim i la Societat Castellonenca de Cultura entre altres.

molts anys assortiren publicacions dedicades de manera especial als pintors i les seues obres de l'antic Regne de València.

I.1.6.1.- Publicacions: biblioteques i hemeroteques

Tant les biblioteques com les hemeroteques ofereixen un nombrós fons de llibres i altres publicacions com revistes, periòdics, etc., però ha de quedar clar que abans de fer un buidat del tema que interesse, s'ha d'assabentar-se quals poden tenir el que busca. Haver-hi obtingut una bibliografia del tema és important per a fer la corresponent consulta, que avui en dia, i siga dit de pas, és molt més senzill que anys enrere per les eines de comunicació.

Gran part de la documentació fou publicada en articles i llibres per historiadors i investigadors com Roque Chabás, Constanti Llompart, el Baró d'Alcahalí, Luis Tramoyeres, José Martínez Aloy, Francisco Almarche, José Sanchis Sivera, Carlos Sarthou Carreres, Elias Tormo, José Rodrigo Pertegás, Leandro Saralegui, José Mª Pérez Martín, Manuel Betí, Ángel Sánchez Gozalbo, tot ells valencians, i des de la dècada dels anys cinquanta, les publicacions de Luis Cerveró Gomis, A. de Bosc, Felipe Mª Garín, Carlos Soler, Ramón Rodríguez, Mathiu Héridad Dubreuil, Silvia Llonch i Miguel Ángel Catalá, han vingut a enriquir els coneixements sobre la pintura d'aquest període a València. No obstant, pels seus resultats, la bibliografia existent sobre la pintura Internacional valenciana dista molt de ser homogènia i de convergir en unes mateixes directrius. Aquesta es dividix bàsicament entre documentalista i interpretativa, encara que s'ha de tindre en compte que els punts de confluència d'ambdós no sempre han sigut prou elaborats, creant, com a conseqüència, una incertesa constant respecte de les obres, que han patit les atribucions més diverses

La bibliografia interpretativa va tindre una gran difusió en els primers anys del segle XX de la mà de Lluís Tramoyeres qui, i basant-se quasi de manera exclusiva en la intuïció, va agrupar les obres d'acord amb un criteri totalment arbitrari, encara que de vegades encertara plenament. Pels mateixos anys Émile Bertaux i Elías Tormo, millors coneixedors de la pintura gòtica a França i Itàlia, van proposar unes línies a partir de les quals es podia teixir la trama de la pintura gòtica valenciana. Chandler Ratfon Post, Leandro Saralegui i José Gudiol plantejaren altres vies d'estudi, per les quals es coneixen, en l'actualitat, les característiques i l'evolució de la pintura. Interpretacions que per un altre costat no són les mateixes, ja que mentres Post i Gudiol analitzen, sobretot, les característiques formals i estilístiques, Saralegui, en canvi, es decanta per passos iconogràfics, que a la fi resulta un verdader laberint en el qual és molt fàcil perdre's.

No és del tot lícit anomenar a aquest grup “interpretatiu” ja que l'inici de la interpretació, en el seu aspecte atributiu, va tindre com a base un document o una obra certa que va servir per a formar un grup d'obres, que per característiques d'estil es podien agrupar inclús sense documents escrits i constituïen l'obra d'un autor o d'un taller. Igual que ha ocorregut en l'estudi de la pintura medieval italiana, francesa, alemanya o catalana, en la investigació de la pintura valenciana Internacional ha entrat en crisi i ha resultat conflictiva quan els documents s'han volgut emparellar amb les obres. És cert que la relació és tan evident que deixa fora de lloc qualsevol dubte. No obstant això, en nombroses ocasions, -ocasions clau- s'ha donat major importància al document que a l'obra conservada, subordinant-se

aquesta a la notícia escrita. I com a conseqüència, si bé pareixia que s'havia solucionat el seu problema des del nivell documental, en realitat s'han creat altres, nombrosos des del punt de vista de les obres. En altres paraules, l'indagar els indicis de la pintura Internacional valenciana té una fluència diacrònica paral·lela a la d'altres països.

I.1.6.2.- Fons documentals: arxius

A la nostra labor d'investigació no es tracta sols d'haver trobat i revisat la documentació que ha sigut publicada sinó que s'ha d'anar més enllà, és a dir, a la cerca del document original si hi ha haguerà, com és el cas de la tasca que ens ocupa. Amb les referències arxivístiques que aporten les publicacions, s'ha de fer una nova comprovació del document, a més de tornar a revisar la font documental que s'està consultant, la qual cosa consolidarà la investigació a més d'ampliar-la en el cas de noves troballes.

La documentació fins ara publicada i aquella que s'ha aportat, gràcies a la nostra recerca, ha sigut exhumada dels arxius valencians, encara que també es va buscar i consultar en altres, com els ubicats a terres catalanes i aragoneses, per les connotacions històriques entre si, o bé per la custòdia actual del fons documental, com és el cas de l'Arxiu de la Corona d'Aragó³² a Barcelona, o l'Arxiu Històric Nacional³³ que es troba a la ciutat de Madrid.

Entre els arxius valencians s'ha de destacar el de la Catedral,³⁴ el Municipal,³⁵ el de Protocols del Patriarca,³⁶ del Regne de València,³⁷ i en ciutats al voltant d'aquesta

32 Arxiu de la Corona d'Aragó.

www.mcu.es/archivos/CE/ExpoVisitVirtual/visitas_WAI/historia_aragon.html.

33 Arxiu Històric Nacional de Madrid.

es.wikipedia.org/wiki/Archivo_Hist%C3%B3rico_Nacional.

34 Arxiu de la Catedral de València. Malauradament tancat a la recerca de documents durant molts anys excepte casos excepcionals, Actualment es pot consultar. Va ésser l'arxiu al qual va exhumar nombrosa documentació En Jose Sanchis Sivera, canonge de la dita Seu. Hi ha publicat un índex: Chabás Llorens, Roque. 1997. *Índice del archivo de la Catedral de Valencia*; [transcripció, Salvador Vázquez Caplliure].

35 L'Arxiu Històric Municipal de València ha estat durant molts anys ubicat a l'Ajuntament de València. Actualment s'encontra en el Palau Cervelló, a la plaça Tetuan. Tant en la seua antiga ubicació com l'actual sempre ha estat obert als investigadors. Aquest arxiu consta de tres èpoques fonamentals: la foral, la borbònica i la constitucional. Els seus fons documentals són nombrosos i variats. Entre altres compta amb llibres d'actes des de l'any 1306 i amb documents des del segle XIII, entre els que es troben el Privilegi de Jaume I pel que es va crear l'arxiu l'any 1239, l'Acta Municipal dictada per al control dels arxius, que data de 1729, i l'últim reglament pel qual es regula el funcionament d'aquest, de l'any 1923.

36 Arxiu de Protocols del Patriarca de València. Aquest arxiu s'encontra ubicat en el Reial Col·legi Seminari Corpus Christi, més conegut de forma abreviada pel Patriarca. Nombrosos llibres de protocols i notals componen aquest arxiu catalogats per Fernando Andrés Robres, Vicent J. Vallés Borràs, José Mª Cruselles Gómez, Mª Estrella Ribes Traver i Luisa Tolosa Robledo amb el títol: *Inventario de fondos notariales del Real Colegio Seminario de Corpus Christi de Valencia*.

37 Arxiu del Regne de València. "La historia del ARV está íntimamente ligada a la historia de las instituciones valencianas. Instituciones que lo largo del tiempo recogieron la documentación que generaban y que, en diferente medida, conformarían los fondos que en la actualidad constituyen una de las mejores muestras de nuestro Patrimonio documental y un punto de referencia único para la investigación histórica de nuestra Comunidad.

www.cult.gva.es/DAIT/Archivos/reino-f_e.htm.

última s'ha de senyalar el de Segorbe.³⁸ No es pot deixar d'esmentar els de la província de Castelló³⁹ que aquesta, per si a soles, forma un nucli artístic, de la que destaquem, principalment, els de Morella, sense deixar de costat els de Sant Mateu, La Salzadella, La Jana o el d' Olocau del Rei ubicat, aquest últim, als confins de dita província.

La cerca de documents la va iniciar de manera individual i aïllada el Pare Arqués Jover en el segle XVIII, els quals quedaren recopilats en un manuscrit. A finals del segle XIX i en les tres primeres dècades del XX, el van seguir José Rodríguez Pertegás, Lluís Tramoyeres Blasco, Manuel Betí, José Mª Pérez Martín i va tindre en José Sanchis Sivera el màxim representant amb l'obra *Pintors medievales a València* (1930). Després de la Guerra (1936-1939), Ángel Sánchez Gozalbo continuà amb la publicació dels treballs de Manuel Betí, i a partir de la dècada de 1950, Luis Cerveró va prosseguir els treballs de recerca als arxius de València, augmentant considerablement les notícies respecte als pintors i les seues obres.

Les notícies d'arxiu proporcionades per José Sanchis Sivera, Manuel Betí, José Mª Pérez Martín i Ángel Sánchez Gozalbo van permetre altres interpretacions que, junt a les divisions generals i particulars que s'han fet de la pintura Internacional valenciana anteriors a la publicació dels importants documents referents al tema, per part de Cerveró Gomis (1956-1972) -igual que anteriorment havia fet Saralegui, partint de les notícies donades per Tramoyeres i Sanchis Sivera-, permeten una actualització dels estudis, confrontant les noves aportacions amb les precedents i amb totes les obres a fi de confirmar la tesi demostrada, plantejar noves hipòtesis o configurar nous discursos.

38 Arxius de la província de València: Segorb. "El archivo municipal de Segorbe es uno de los más ricos y completos de los existentes en toda la Comunitat Valenciana, a pesar de que durante la guerra civil española el Estado le incautó unos 432 pergaminos datados entre los siglos XIII y XVIII, además de 126 legajos de los siglos XIV y XV.

Los miles de documentos custodiados en el archivo municipal de la capital del Alto Palancia, que incluso posee un Corán original del siglo XVI, tienen un peso superior a las 14 toneladas, según se pudo comprobar en el año 1996 cuando se procedió al cambio de ubicación de las instalaciones. Desde entonces hasta ahora el archivo ha incrementado sus fondos con numerosas donaciones de revistas, periódicos y documentos antiguos, como por ejemplo los 23 de la última semana. Así pues, las 14 toneladas que pesaba hace 12 años se habrán visto incrementadas en muchas más, demostrando una vez más que el refrán que asegura que el saber no ocupa lugar no es del todo cierto." Diario "*Las Provincias de Castellón*" 09.06.08-Chelo Torrejón, Segorbe.

39 "Los archivos municipales, eclesiásticos y notariales de la provincia de Castellón". José María Ibarra Folgado *Saitabi: revista de la Facultat de Geografia i Història*, núm. 8, pp. 35-38, 1951, pp. 123-145. "La Jana: noticias de su archivo", *B.S.C.C.*, LXVII. Sant Mateu, La Salzadella, Morella.

SEGONA PART

II.1.- ELS FONS DOCUMENTALS

II.1.1.- EL DOCUMENT

Un concepte general de document, des del seu origen, és que es tracta d'un mig pel qual es transmet informació dels fets, i és la prova de confirmació dels mateixos, a més, al pas del temps, d'ésser una font per a la recuperació de la memòria històrica, artística, política, social, econòmica, etc., encara que molts de què es disposa donen una impressió parcial de la notícia o referència, fins i tot, en el cas que ens ocupa, una informació restringida de pintors i altres artífexs, fins i tot la registrada en aquells documents anteriors al segle XIII, per estar en fonts eclesials. Des del dit segle en avant pareixen més fiables, principalment els no eclesiàstics i que per la seua naturalesa tendixen a destacar les activitats d'artistes professional seculars.

Generalment a les fonts eclesials (segles XI-XIII) es menciona als artífexs per altres motius⁴⁰ no professionals, mentres que a les fonts laiques (segles XIV i XV), que a la fi es tracta de la documentació notarial, se'ls menciona pel seu treball, i, fins i tot, per situacions mundanes com en registres d'impostos, de deutes, de validació d'inventaris, etc. A més d'aquestes, també hi ha una tercera: els documents reials, que bé per qüestions alienes al seu treball, bé qüestions financeres i, fins i tot, per encàrrecs que rebien, informen de qui era el pintor de la cort, el qual estava al servici del rei.⁴¹

Siguen els documents registrats en fonts eclesials, laiques o reials, el que si és clar que les llengües en què es redactaven aquests eren dos: el llatí i la llengua vernacle del lloc. Estiga registrada en una ó altra llengua, la documentació és per a nosaltres la font d'informació de les qüestions relatives als pintors i altres artífexs,⁴² no sols del seu món laboral sinó també de la seua vida pública o privada. Aquesta documentació és diversa i variada, però dedicarem especial atenció, encara que ferem menció d'algun que altre document d'acte públic o privat de l'artífex, d'aquella que especialment ens dóna referència sobre la vida artística dels pintor, especialment, i altres artífexs.

II.1.2.- TIPUS DE DOCUMENTS

El tipus de documents als que referim són: els capítols i contractes de retaules o d'altres obres, els d'aprenentatge, d'ajudants o de col·laboració, d'èpoques o albarans

40 Abans del segle XIII alguns artífexs apareixen documentats en cròniques eclesials, ja que aquests eren, en gran part, monjos. En el cas de la investigació que ens ocupa, des de 1238 hi ha pintors documentats per donació de terres i cases arran de la Reconquesta de València, posteriorment, als segles XIV i XV, el pintor està documentat com a laic en nomenaments com a ballesters, consellers, per permís armes, vist i plau d'obres, com a testimonis, en testaments propis i d'altres, en inventaris etc.

41 Està l'exemple del pintor Llorenç Saragossa (1363-1445, Barcelona-València), el qual va estar al servici de la cort reial, i així ho confirma el document registrat el dia 20 de gener de 1367, pel qual la reina Elionor de Sicília efectuà el manament per que dit pintor siga com de la família, gaudint de les immunitats, llibertats i favors que dit privilegi concedeix.

42 Hi ha plantejades hipòtesis sobre si els artífexs en general eren incultes o si sabien, en alguns casos, llegir i escriure.

de pagament, tots ells servixen com a font de dades per a fer una aproximació de la vida artística del pintor, especialment i d'altres artífexs, sense oblidar els inventaris, testaments, vendes, entre altres que en aquest cas servixen per a obtenir una visió de la seua vida social i familiar, a la fi en el conjunt de l'estudi de la dita documentació es pot, en algun cas, argumentar un petit discurs biogràfic de l'artista.

II.1.2.1.- Capitulacions de retaules

L'acció de capitular es definix amb nombroses accepcions, però la que interessa es pot definir com a la redacció de l'acord entre dos parts, en aquest cas, l'artífex i el comitent (pot ésser dos artistes o més d'un comitent, inclús associacions com els gremis, confraries) per l'encàrrec d'una obra (retaule). En aquest tipus de document, generalment, es va redactar amb tot luxe de detalls per la realització del dit retaule més a conveniència del client que del pintor, doncs la consideració social dels pintors durant els segles XIII, XIV i ben entrat el XV, aquesta era anàloga a la de qualsevol artesà, per la qual cosa en el seu treball no es valora la creació i concepció iconogràfica sinó la major o menor denominació de les tècniques, pel que a l'artífex li bastarà reproduir models bé de dibuixos o bé d'altres retaules i, fins tot, treballar amb bons materials.

Dels exemples que s'ha tret dels arxius no s'ha trobat un model únic, encara que a la redacció de les dites capitulacions hi ha parts que són fixes i es repeteixen al document. La part o les parts contractants, l'artífex o artífexs contractats, l'advocació a la que es vol dedicar el retaule, que quasi sempre és a gust del client, o comitent, el preu, les mesures, els colors a més d'altres qüestions com la data d'acabament i la penalització per no acabar-lo, són les més freqüents a l'hora d'escriure les capitulacions.

D'aquest tipus de documents hi ha alguns exemplars que han aplegat en bon estat de conservació com el del 14 de novembre de 1404. Es tracta dels capítols que es concordaren entre Egidí Sánchez de les Vaques, draper i veí de la ciutat de Terol i el pintor Pere Nicolau,⁴³ veí de València, per la confecció d'un retaule, baix l'advocació de San Joan Batista, destinat a l'església del dit sant a la ciutat de Terol. Malauradament no s'aplegà a fer el dit retaule, per la qual cosa es cancel·là dit contracte el 10 de juny de 1408, notícia que s'escriurà a la fi del document de l'any 1404. Donat la informació que aporta aquesta notícia, ja que es redactà amb tota mena de detalls, creiem convenient reproduir-lo en la seua totalitat.

Die veneris XIII novembris anno MCCCCIV.

In Christo nomine, nos, Egidius Sanxex de les Vaques, draperius, vicinus civitatis Turolí ex parte una et Petrus Nicholay, pictor vicinus Valencie ex parte altera, considerantes inter nos de et super opere se factione illius retabuli quod ego dictus Egidius volo per vos dictum Petrum Nicholay fieri pro et ad oppus ecclesie Sancti Iohannis Bapstiste dicte civitatis Turolí de ystoria ipsius beati Iohannis Bapstiste fore concordata facta et conventa capitula que secuntur:

Los capítols deius contenguts deuen ésser servats e complits entre Gil Sanxes de les Vaques, draper de Terol e en Pere Nicholau, pintor de la ciutat de València de la

⁴³ Pere Nicolau, (1362?-1411). Encara que hi ha documentat un tal Pere Nicolau en els anys 60 i 80 del segle XIV, no es pot dir amb seguretat que siga dit pintor. Va ésser a l'any 1390 quan es té notícia certa d'ell, en la seua intervenció en el cadirat de la Seu de València.

part altra sobre la obra e confecció del retaule principal per a la esgléya de sent Johan Babtiste de la ciutat de Terol.

Primerament, lo dit en Pere Nicholau és tengut a fer un retaule al dit Sanxes de la ystòria de sant Johan Babtista del ample de XXIII palms ultra les polseres e de alt tant com per rahó haja mester e que y sia tengut fer [...] de les polseres e que lo dit retaule sia lo pus bell e pus be acabat de fusta que algun altre retaule de València ab son bell e solemne tabernacle segons la mostra per aquell liurada als obrers de la parroquia de Sancta Creu de la ciutat de València, lo qual lo dit en Pere Nicholau sia tengut de donar la fusta e claus e totes coses necessàries e fer serrar e fer obrar de fusta a-n Serra o aquell qui ha obrat lo retaule de la dita església de Senta Creu e que sia punt a punt obrat de fusta segons aquell de fullatges e de toles coses necessàries al dit retaule.

Ítem, que quant lo dit retaule sia acabat perfetament ab lo tabernacle de fusta ell bastirà aquell en la església qu-el dit Gil volrà, en la ciutat de València, e aquell mostrarà al dit Gil Sanxes o a qui ell se volrà o a qui veure lo volrà ans que comence aquell de enguixar ni endrapar ni de metre alias sobrepost en manera que lo dit Gil Sanxes o aquells qui ell volrà, puxen del-liberar ab aquells menestrals e altres persones que a ell serà vist s ilo dit retaule ha les perfeccions de la dita mostra donada als dits obrers de la dita església de Senta Creu e si lo dit Gil Sanxes e obrers o aquells qui ell volrà veuran e trobaran que res hi fa adobar o a deffer o a reffer que lo dit en Pere Nicholau a són cost e messió ho sia tengut fer e que james no començen a pintar ni a enguixar aquell tro lo dit Gil Sanxes e pintors o aquells qui ell volrà hagen acordat aquell estar a lur guiça sots pena de cent florins dels béns del dit en Pere Nicholau applicadors al dit Gil Sanxes. E ultra açò si lo dit en Pere Nicholau recusarà adobar o esmenar lo dit retaule axí com li serà dit per los dits Gil Sanxes e obrers que aquell del preu del dit retaule deius declarador puxen fer adobar e refer aquell a lur coneguda.

Ítem, que après que lo dit retaule e tabernacle serà perfetament acabat de fusta e aquell serà vist e regonegut segons dit és e serà com ésser deu e no abans lo dit en Pere Nicholau encobrarà, endraparà e enguixarà e apparellarà tant perfectament com fer se puxa ni deja del millor drap nou que fer se puxa e de la millor aygua cuyta que fer se puxa en manera que la obra sia ferma e duradora a son cost e mesió en manera que no haja esmena alcuna en aquell e aquell meta apunt fins a deboixar e d'aquí avant no passarà fins los dits Gil Sanxes e obrers per aquell deputats hagen del-liberat el manen qu-el pinte la ystòria de Sant Johan.

Ítem, apres que lo dit retaule e tabernacle serà deboxat e per lo dit en Pere Nicholau e per altre pintor segons dit és que james lo dit en Pere Nicholau no començarà a metre alguns colors en aquel tro a tant que lo dit Gil Sanxes obrers e diputats per aquell hagen vist e regonegut aquells si-ls alcara o si acordaran que res si deja adobar ni mudar que allò lo dit en Pere Nicholau mudarà e adobarà e haia mudar e adobar segons dit és en lo pròxim insert capitol sots la pena e condicions en aquella proposades.

Ítem, après les coses desus dites seran feytes e no abans lo dit en Pere Nicholau daurar lo dit retaule totes aquelles que a ell o aquell faran a donar del pus fin or e durable que trobar se puxa e aprés procehirà en acabar lo dit retaule e tabernacle axí perfetament com mils e pus perfetament se puxa fer e ab adzur d'Acre en aquells lochs on sia necessari e ab les pus fines e perfetes colors que trobar se puxen.

Ítem, que totes les filloles del tabernacle e ymatgens sien d'aur fi de flori de Florença e dins lo dit tabernacle de adzur d'Acre lo pus fi que trobar se puxa e durable en manera que lo dit tabernacle sia axi acabat com acabar se puxa sens alcuna esmena a coneguda de ls obrers diputats.

Ítem, que les filloles, camps de talla, tabernacle, banchs, sotsbanchs e polseres sien daurades del pus fin or e durable que trocar se puxa, açò sia entes que lo dit pintor sia tengut acabar lo dit retaule e posar aquell a son cost e messió donant la fusta e clavo necessària sens pus en la ecclèsia de Sent Iohan Bactista de Terol e que lo dit en Pere Nicholau sia tengut de anar a la dita ciutat de Terol a son cost e messió, salvant que yo, gracios, li vull fer la messió de anar e estar en Terol e aquell posar e asentar aquell, e que sia acabat ab les pus fines colors e ab lo pus fin or durable que trocar se puxa e que sia lo pus perfet e acabat retaule axí de fusta com de pinzell que a present se trobe en la ciutat de València o al menys sia a tal com lo retaule qu'és fa en la dita ecclèsia de Santa Creu o plàcia al dit Gil Sanxes e obrers per aquell diputats les plàcia e sino que no sia tengut de pagar la obra del dit retaule fins que les alce e estiga a lur guisa e plaer.

Ítem, és convengut entre lo dit Gil Sanxes e en Pere Nicholau, pintor, haja de preu el dit retaule ab les perfeccions coses e condicions sobredites e no sens aquelles o alguna de aquelles posat en lo loch on estar deu axí com estar deu, quatre-cents setanta-cinch florins d'or comuns d'Aragó los quals haja lo dit pintor e no abans lo dia que lo dit retaule partirà de València per levarlo a Terol que lo dit Gil Sanxes li sia tengut de donar al dit en Pere Nicholau en València quatre-cents florins d'or comuns d'Aragó e lo restant en Terol com serà lo dit retaule posat e estara a guisa del dit Gil Sanxes après que lo dit retaule sera mes ab son tabernacle segons que estar deu lo qual haja ha ver acabar perfetament segons dit és e posat aquell en lo loch on deu estar dins dehuyt mesos contadors del quincen dia del present mes de noembre del any de la Nativitat de Nostre Senyor Ihesuchrist de MCCCC, quatre sots pena de cent florins d'or comuns d'Aragó dels béns del dit en Pere Nicholau al dit Gil Sanxes aplicadors e pagadors.

Ítem, que lo dit Gil Sanxes sia tengut pagar los dits quatre-cents florins al dit en Pere Nicholau e tota l'altra quantitat en los termens e manera en los prop capítols explicats sots pena de cent florins d'or d'Aragó aplicadors al dit en Pere Nicholau e a solució de dites quantitats sia compellit lo dit Gil Sanxes e puxa ésser feta execució per lo jutge seglar qu-el dit en Pere Nicholau elegirà e així mateix que lo dit en Pere Nicholau puxa ésser compellit per lo jutge seglar qu-el dit Gil Sanxes elegirà dins en la ciutat de València a execució e solució de les dites penes en cas que aquelles se cometessen e lo dit Gil Sanxes les volgues exhegir.

Ítem, que si en les presents apparen o apparran algunes coses obscures o ambigües, la interpretació e determinació de aquelles pertanga al dit Gil Sanxes o als obrers o diputats per ell e no a alguna altra persona.

Ítem, que com lo dit retaule sia acabat que lo dit Gil Sanxes o aquell que ell volrà sia tengut de recre lo dit retaule bell e acabat e no abans e que lo dit Gil Sanxes sia tengut de fer-lo levar de Terol a son cost e messió donant cordes e lançols e cubertes ab que lo dit en Pere Nicholau lo ligue per manera que vaja be.

Ítem, que com lo dit en Pere Nicholau haurà acabat lo dit retaule e serà content dels CCCCXXV florins aquell deu haver del dit retaule e lo dit Gil Sanxes serà content e pagat del dit retaule e serà asentat que lo dit en Pere Nicholau sia tengut fer definició al dit En Gil Sanxes e lo dit Gil Sanxes al dit en Pere Nicholau e que romanguen absolts lo hu del altre.

Quoquidem capitula per nós visa, recognita et ut premititur convenia et concordata laudantes, ratificantes et confirmantes promitimus et convenimus in bona fide alter nostrum alteri et alter alteri ad invicem et vicisim ipsa capitula et omnia, et singula apposita, et contenta in eis a prima linea usque ad ultimam et ea omnia iuxta ipsorum serie per nos attendenda et complenda firmiter atiendere et complere et non contrafacere vel venire nec facere venire nilo modo causa vel etiam ratione volentes etiam quod casu quod fieri debeat executio prout in quodam

capitulo predictorum continetur fiat ipsa executio per quemcumque iudicem laycum per alterum nostrum requirentem eligendum prout in eodem capitulo continetur cuius foro nos submitimus proprio foro quo ad hec renunciantes sine aliqua libelli oblatione et cetera. Sed realiter et de facto prout in executionibus fiscalibus est fieri usitatum omni ordine iudiciario pretermissis non obstantibus quibusvis foris iuribus et auxiliis in contrarium venientibus quibus renunciamus penitus ex certa sciencia et cum presenti et pro premissis omnibus et singulis per nos tenendis et cetera, obligamus alter alteri ad invicem et vicissim omnia bona et iura nostra et cetera, mobilia et cetera.

Testes, Iohannis Soler, textor et Bernardus Deuxlosab, parator pannorum cives Valencie.

Post hec die veneris X junii anno CCCCVIII Petrus [...] parator Valencie, procurator dicti Egidii Sanxes cum speciali mandato constat instrumento público. Acto Turoli, VI madii proximi dicti anni clauso per Dominicum Perez de Vehana, notarium, et Petrum Nicholay confiterunt se contentos de predictis voluerunt dictum instrumentum cancellari.

Testes discretus Iacobus Falomir, notarius et Iohannes Mercer, sederius cives Valencie.⁴⁴

Altres exemples són el document de capítols redactat a La Jana, en la província de Castelló, el dia 5 de novembre de 1431. Aquests se signen entre el pintor Antoni Vallserà,⁴⁵ veí de la vila de Sant Mateu i Nicolau Verruga, habitant de la Jana, per la confecció d'un retaule baix l'advocació de Santa Maria, pel preu de 45 florins.

Die lune V novembris.

In Dei nomine et eius divina gracia preehunte, amen.

Capítols fets e fermats entre nosaltres en Nicholau Bergua, habitador del loch de la Jana de una part, e n'Anthoni Valsera, pintor, veí de la vila de Sent Matheu de la part altra, los quals son segons ací daval se seguex:

Primo, que lo dit n'Anthoni Valsera face un retaule al dit en Nicholau Bergua de Santa Maria que haje d'ample nou palms mig e dos dits.

Ítem, que haurà de altaria lo dit retaule los costats onze palms ab lo banch.

Ítem, que la peça o taula de mig haje de altaria XIII palms.

Ítem, que lo dit pintor sia tengut de metre la ymatge de Santa Maria que ja és en lo retaule de Santa Maria del dit loch en lo retaule que ell farà e que ell dit pintor que la repare a son cost, ço que-y haje mester.

Ítem, que lo dit pintor sia tengut fer e face en lo dit retaule un tabernacle sobre la Maria ab la spigua, axí com se mereix tot lo tabernacle daurat. *Ítem*, que en cascuna peça dels costats del dit retaule que lo dit pintor sia tengut de fer tres stòries a càrech del dit pintor.

Ítem, que lo dit pintor farà un banch en que-s siura lo dit retaule en lo qual banch haje cinch spays e en cascu spay haje una stòria de Santa Maria.

44 APPV. *Protocol de Gerard Ponte*, núm. 25027.

Sanchis Sivera, 1912 (2) pp. 243 i 245; 1914, pp. 33 i 35; 1928, pp. 56 i 60; 1930, pp. 56 i 60.

45 Antoni Vallserà, (1413-1447). D'aquest pintor se sap que era oriünd de Sant Mateu i que estigué treballant en pobles i viles de la província de Castelló al final de la segona dècada del segle XV, però que abans, concretament a l'any 1413, està documentat a la ciutat de Barcelona.

Ítem, que entre les peçes face lo dit pintor filoles, axí com en lo retaule de sent Berthomeu del dit loch ab les figures a ell ben vistes.

Ítem, que farà los archets e entretalament, axí com lo de sent Cristòfol de la Jana.

Ítem, que farà les exambranes aytals com lo de les peces del retaule de sent Cristòfol de la Jana.

Ítem, que l'or que metrà en lo dit retaule que serà bo e be fi e metran la on se mereix, ço és, en les exambranes, archets, campés e diademes e en los altres lochs del dit retaule que-s mereixerà.

Ítem, que lo dit pintor haje haver acabat e donat al dit en Berga lo dit retaule d'ací a la festa de sent Miquel primer vinent. E si no-u farà que sia caygut en pena de L sous. E si tantost no l'obrarà, que lo dit en Bergua lo face obrar a altre pintor a cost del dit en Valserà.

Ítem, que lo dit pintor face lo dit retaule e les coses damunt dites per preu de XXXXV florins valents XI sous cascun flori reals de València. E si lo dit retaule e les coses contengudes en aquel staran e seran obrades be a conexença de mossén Riba e de mossén Albiol que lo dit pintor que haje del dit retaule cinquanta florins compresa la quantitat sobredita, valent cascu flori segons damunt dit és.

Ítem, que lo dit pintor face en lo dit retaule lo senyal del dit en Berga e lo senyal de Montesa en los guardapolsos. *Ítem*, que lo dit pintor ha a fer guardapolsos, ço és, envés la paret e d'alt e envés lo retaule major que no hi haja si que-s tinga conjunt ab aquell.

Ítem, quant lo retaule serà feyt que la vila de la Jana haje a portar lo dit retaule ací a la Jana.

Ítem, que lo dit pintor haje a venir ací a la Jana a sitiar lo dit retaule a son cost ab que li facen la messió e que li de un hom que li ajud e que-l pach lo dit en Bergua e la claveo que-y serà mester al bastiment.

Ítem, que lo dit en Bergua sia tengut de pagar lo dit pintor en tres eguals, ço és, la primera de present, la segona quant lo retaule serà a punt de daurar e la terça quant lo haurà sitiat.

Ítem, que lo dit pintor darà fermaça sobre les dites coses bona e ben bastant hom de Sent Matheu a reconexença de mossén lo administrador. E per açó haver e tenir, obligam la hu a l'altre en tro canbiament, tots nostres bens, et cetera

Testes honorabilis Raimundus de Turribus, administrador, et Anthonius Albiol, presbiter.

E après disapte qu-era lo XI dia de nohembre lo dit en Valserà dóna fermance sobre les coses contengudes a l'honrat n'Anthoni Narbones, vehí de la vila de Sent Matheu, present, la qual fermanceria en si prenguè, et cetera, obliga tots sos béns. E yo dit Valserà rebí X lliures per mans del dit mossén lo administrador, et cetera.

Testes Raimundus de Turribus, administrador, et Gilardus Calonge, barbitonsor, Sancti Mathei.

Post hec vero die lune XVI octobris anni M CCCC XXXIII in Jana, de consensu dictorum Nicholai et Anthoni Valserà, fuit liniatum et cancellatum predictum debiti instrumentum cum dictus Nicholaus recepit dictum retabulum et dictus Valsera precium eiusdem retabuli.

*Presentibus testibus Dominico Riba el Anthonio Albiol, presbiter Jane.*⁴⁶

46 AP de la Jana. *Protocol de Bernat Balaguer*. Any 1431.

Sánchez Gozalbo, 1932, pp. 90-93, apèndix VII.

II.1.2.2.- Els contractes

Un concepte general del són els contractes és que es tracta d'una acta o document, en el que es registra l'acord de dos voluntats per a executar un acte, una obra, etc. i que a l'incompliment d'alguna de les parts es poden produir accions judicials. En el cas de l'estudi que ens ocupa esbrinarem, en primer lloc, sobre aquells que donen referència a la part artística de l'artífex, amb un llenguatge legal que comportava les corresponents obligacions per als artistes.

II.1.2.2.1.- De retaules

Els contractes de retaules, junt a les capitulacions o compromisos, són els documents que més informació aporten en quant l'encàrrec de l'obra. En ell s'escriptura, primerament, la part contractada, és a dir, el pintor que es vincula documentalment per a realitzar-lo, també, en cas de tenir, el del seu col·laborador, a més de la part contractant. Clients, individus i institucions, com els reis, nobles, cortesans, o membres de l'església, o altres, que en aquests cas són les confraries, gremis, universitats, institucions eclesiàstiques, representades sovint per una o més persones, que comanden la factura del retaule.

La data de l'entrega de l'obra, totalment acabada, el preu, així com el pagament de la mateixa, són altres tres constants en dits documents, i de vegades l' explicació iconogràfica, -aquesta és a gust dels contractants- més o menys detallada sota l'advocació per a la que s'encomanava, a més de les mesures, els colors⁴⁷ i el procés de les pintures, són altres apartats que s'escriuren al contracte.

Aquest tipus de redacció del contracte era la més comú, però de vegades s'alterava l'ordre, com en el cas de les mesures (normalment es feia ús del palm valencià, equivalent a uns 21cm). L'encapçalament estava ocupat pels noms del contractat i el contractant, seguit per la iconografia, de vegades detallada en històries i altres, o pel contrari, sense concretar massa el tema. En dit contracte es recalava, sobretot, sobre l'ús del daurat⁴⁸ i dels colors,⁴⁹ principalment el blau (Atzur d'Acre o

47 Binski, Paul, 1991. "*Painters*", British Museum. Edició espanyola en l'any 2000, de la serie "Artesanos Medievales. Pintores" ed. Akal, Madrid. "La riqueza de los colores animaron a los escritores medievales a establecer códigos cromáticos. Un ejemplo es de de San Antonino, para quien el blanco significa pureza, el rojo caridad, el amarillo y el oro dignidad y el negro humildad. Dichos códigos eran a menudo contradictorios y no pueden sacarse de su contexto. El amarillo podía también significar envidia o traición: por ejemplo, Judas lleva un brillante manto amarillo en el mural de Giotto dedicado a la traición en la Capilla de la Arena. Los pintores tenían que entender el significado de los colores en el marco del significado total de la obra que trabajaban, lo cual requería un conocimiento general de las imágenes, de su interrelación y del código de los colores."

48 Binski, Paul, *Ibidem*. "Después venía el dorador, siguiendo los dibujos y colocando el pan de oro sobre las zonas que no iban a ser pintadas, a menudo junto con una fina capa de barro rojizo llamado bole. Después la tabla dorada podía ser embellecida con incisiones hechas con pequeñas herramientas de metal."

49 Binski, Paul, *Ibidem*. "El sistema de Cennino (Il Libro dell'Arte), que consta de siete colores, cuatro minerales (negro rojo, amarillo y verde) tres naturales (blanco, azul y amarillo) es simbólico. Constituye un eco de la metafísica medieval: los pigmentos son materiales y a los materiales, -como, por ejemplo, los zafiros, el lapislázuli o la esmeralda-, se les atribuía en la Edad Media cualidades activas y simbólicas. El zafiro azul era la "gema de las gemas": poseía virtudes sagradas, capaces de proteger del mal a su dueño de reconciliarle con Dios y de disponerle a la oración. Dichas cualidades se transfirieron fácilmente a los colores hechos a base de dichos materiales. No es de extrañar, pues, que preocupara a los mecenas la calidad del pigmento del azul de ultramar, el lapislázuli, que se utilizaba para pintar los ropajes de uno de los más grandes mediadores

d'Alemanya). Respecte a l'acabament del retaule, en el cas de no complir el pintor el temps que s'estipulava per a pintar-lo, o en el cas de no haver-lo fet, també era un punt pel qual es dictaven penalitzacions per no complir una o altra clàusula.

Un apartat important, i que no es pot oblidar, és la preparació del retaule abans de pintar-lo. Preparar la fusta era part fonamental i aquesta era la tasca del fuster, per la qual cosa fusters i pintors estaven en constant col·laboració professional per la realització del retaule i així ho confirma la documentació.

En quant al procés de l'estructura del retaules de fusta, bé fora d'àlber, de roure o de pi, aquesta estiguera ben seca per a poder treballar-la era una de les primeres tasques a fer pels fusters. Una vegada seca, tallar-la, segons les mesures, per a fer les taules i altres elements com les polseres, filloles i peces ornamentals per a finalment unir-les, eren els següents quefers per a la preparació del retaule.

L'arquitectura o disseny del retaule de fusta, que a la fi es tracta d'un conjunt de taules pintades, fou durant els segles XIII i XIV ben senzilla, però l'estructura evolucionà de manera progressiva cap unes formes més complexes. A la taula o les taules centrals s'afegiren entre tres i quatre peces amb les mesures descrites al contracte, a més d'altres parts com la cimera,⁵⁰ la predel·la,⁵¹ filloles⁵² i polseres,⁵³ a més d'aquells elements decoratius, que cada vegada són més nombrosos, conformant el conjunt pictòric. Endrapar totes les parts i enguixar-les són part de l'acabament del retaule per que l'artista comence a pintar-lo, però abans d'entrar en aquesta tasca, és clar que hauria d'haver-se fet un dibuix preparatori sobre la superfície.

Sobre aquest apartat hi ha estudis⁵⁴ gràcies a què la documentació trobada dona referència que en fulls de paper (àlbum) es dibuixaven, per posar-ne exemples, figures, paisatges o ornamentació com a models. És un tema força interessant sobre el qual, i gràcies a la troballa de més documentació, es podria fer un discurs més ampli. De tota manera el tema iconogràfic, es a dir, l'advocació sota la qual es contractava el retaule quedava, la majoria de vegades, en mans del contratant, i al pintor no se li donava elecció en el tema. En tot cas, si era posseïdor dels dibuixos, s'ha de suposar que els presentava com a models als clients, encara que també servien d'exemple altres retaules que el pintor ja havia facturat.

El dia 30 del mes de juliol de l'any 1389 queda registrat el contracte entre Bernat Miró, d'ofici *blanquer*, ciutadà de València, amb el pintor Llorenç Saragossa, oriünd d'Aragó (Carinyena), aveïnat des de 1372 en aquella, per a la confecció d'un retaule tripartit, baix l'advocació dels sants Pere i Bernat, pel preu de 40 lliures.

Laurencius Çaragoça, pictor Valencie, per specialem pacto confecto vobis Bernardo Miro, blanquero Valencie, presenti et cetera, vobis depingere in Sancti

entre el hombre y Dios: la Virgen María. Ya nos hemos referido a la participación activa de las imágenes en la vida medieval; los colores formaban parte de esa acción.

50 Cimera o àtic, és la part superior on se sol disposar el calvari.

51 Predel·la o banc, es la part baixa del retaule, el basament. Pot ésser de dos pisos, en aquesta reben el nom de sotabanc i predel·la.

52 Filloles o entrecarrers, són les parts verticals del retaule que el dividixen.

53 Polseres o guardapols, es la part del retaule que l'emmarca tant per les parts laterals com per d'alt.

54 Lacarra Ducay, Carmen, 1983.

“Sobre dibujos preparatorios para retablos de pintores aragoneses del siglo XV”, *Anuario de Estudios Medievales*, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, t. XIII (1983), pp. 553-581.

Michaelis mensis septembris, [sub scano] in unum annum ex inde sequenter depinguere cum suis propriis coloribus, quoddam retabulum trium peciarum quem ia michi tradidistis, hoc videlicet modo, quod in tabula media tenetur depingere imagines Sanctorum Petri Apostoli et Beati Bernardi et desuper *lo crucifixi*, et in aliis duabus postibus facere et depingere tres istorias cuiuslibet sancti, hoc est, quod campe dicti reetabuli sit auri fini et les imagines cum coloribus finis et adzuro *d'Acre e lo banch [abdós] imatges et les polseres de adzur d'Alemanya*. Vos vero teneamini michi dare pro meis laboribus, et omnis aliis per me facte quadraginta libras regalium Valencie in hunc modum, videlicet, quos michi de presenti tradidistis decem libras regalium Valencia, et cum [dictum reetabulum] fuerit deboxatum alias decem libras, residuas vero XXⁱⁱ perfectum dicta opera. Et hec [... et cetera, pena] C solidorum et cetera. Obligo et cetera [...]. Ego Bernardus Miró, predictus [...] promitto [...].⁵⁵

De l'1 de març del 1401 és el compromís efectuat entre el pintor Bartomeu Baró i el prevere Damià Moltó, ciutadà de València, per la factura d'un retaule, baix l'advocació dels Sants Cosme i Damià, pel preu de 20 lliures, de les quals cobra com a primer terç, 100 sous. A continuació reproduïm el dit document:

Bartholomeus Baro, pictor, civis Valencie, scienter et cetera, promito et cetera, vobis venerabili et discreto Damiano Moltó presbitero habitatoris Valencie, presenti, et acceptanti et vestris quod depingam vobis quoddam retabulum vestrum quod michi ad depingendum dedistis et in quo depingere teneor et depingam ymagines sequentes, videlicet ymagines primo beatorum Cosme et Damiani cum istoriis eorundem ponendam aurum et colores prout necessarius fuerit et conveniencius ad ornatum et pulcrum visum dictarum ymaginum et istoriarum eiusdem retabuli. Nec non depingam et depingere proitto stannum dicti retabuli in quo depingam ymagines quinque, videlicet ab una parte ymagines duas scilicet beatorum Nicolai et Bernardi et ab alia parte beatorum Vincentii et Honorati. Et in medio harum quatuorum ymaginum Sacratissime pietatis domini nostri Ihesuchristi.

Et in sumitate sive spica dicti retabuli ymaginem crucifixi eiusdem domini cum ymaginibus ad utrunque latus, videlicet beatissime Vignime Marie et beati Iohannes.

Et pulseras sive tabulas laterales dicti retabuli cum picturis michi benevisis cedentibus ad decens et congruum ornatum retabuli eiusdem.

Et vós dictus Damianus Moltó et solvatur michi perfecto dicto retabulo cum sic fis fuerit est inter vos et me spetiali pacto conuentum viginti libras monete regalium Valencie, solvendis michi pro vós in modum subscriptum, videlicet in tribus solucionibus solvendo de presenti centum solidos quos in presencia notarii et testium subcriptorum confiteor a vobis habuisse et recepisse.

Et restantes quindecim libras ad complementum dicta viginti, in duabus et equalibus solucionibus, videlicet centum quinquaginta solidos cum posero colores in dicto retabulo, et restantes centum quinquaginta solidos in fine perfeccionis operis perfecti dicti retabuli.

Testes, honorabiles et discretus dompnum Iohannes Sanchis, presbiter, rector ecclèsie Beati Andree et honorabiles Manuel de Castellvi, domizello et Guillermus Lagostera, caldererius Valencie cives.⁵⁶

55 ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Cerveró, 1971, p. 29; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp.321 i 322, doc. 554.

56 APPV. *Protocol de Vicent Camarasa*, s. a. 1329.

Cerveró, 1971, pp. 25 i 26.

De l'any 1432 és el conveni pactat entre Felip Porta, pintor de València, i Castellana de Vilanova, vídua de Joan de Vilanova, *cavaller*, per a la factura d'un retaule baix l'advocació de la Trinitat, pel preu 66 lliures.

Philipus Porta, pictor Valencie, ex certa sciencia cum presenti público instrumento promitto et fide bona convenio vobis nobili Castellane de Vilanova, uxori nobilis Iohannis de Vilanova quondam militis, presenti, es vestris quod depingam sive pictabo vobis quoddam retabulum jam operatum fuste cum historia Trinitatis, simili modo operatum sicut et prout est quoddam retabulum operatum in ecclesia Sancti Augustini, dicte civitatis, in capella *d'En Agosti*, specier. Excepto quod in tabula quem vocatur *la punta d'en mig* habeam dipingere la *Coronació e salutació* Virginis Marie. Et etiam habeam depingere quandam tabulam de Orando Patrem. Et vós teneamini dare michi, sexaginta sex libras regalium Valencie in tribus solucionibus, videlicet, una de presenti, secunda de picta medietas retabuli et tertia in fine dicte operacionis. Et dicta operacionem dicti retabuli habeam facere hunc et per totum unum annum ab hac die computandum, sub pena XX florenorum. Et fiat executoria convenientis iudicem et cetera. Et ego dicta Castellana de Vilanova acceptans predictam omnia prout dictum est et promitto dare vobis dictam pecunie quantitate in dictis terminis sub pena quinquaginta solidorum.⁵⁷

II.1.2.2.2.- D'aprenentatge

Els mestres pintors, aquells que pel seu ofici havien obtingut un reconeixement com a artífexs i estaven al capdavant d'un taller o obrador eren els més sol·licitats per a la realització d'obres. En el quefer de confeccionar el retaule, abans de pintar-lo, necessitaven de persones per la preparació de tals menesters que es feien a l'obrador.⁵⁸

Entre les persones que configuraven el grup de treball, estava l'aprenent, que als documents valencians se li esmenta també com a *macip o mosso*, i era, dins de la jerarquia de treball, el que estava situat a l'escala més baixa. Com s'ha dit, per a fer certes tasques es contractaven a persones joves, que tenien entre els dotze i deset anys, fins i tot de menys edat, encara que es té informació que també entraven com a aprenents persones de major edat.⁵⁹ L'afermament del contracte es feia baix unes condicions, entre les quals se sap que el mestre, en aquest cas el pintor, hauria d'ensenyar a l'aprenent pel període que s'estipulés al contracte, entre dos i cinc anys, per aprendre l'ofici o la professió. Durant aquest temps, normalment, l'aprenent era

57 APPV. *Protocol de Bertomeu Ferri*, núm. 2162.

Cerveró, 1966, p. 29.

58 Company, Ximo. *L'Europa d' Ausias March: Art, Cultura, Pensament*: "a preparar els colors, quefer de l'aprenent, allisar les taules de pi (o qualsevol altre tipus de fusta), endrapar-les, enguixar-les, estucar-les, dibuixar-les, gofrar-les i estofar-les (o esgrafiàr-les, que equival a raspar o fer dibuixos raspats sobre superfícies daurades que damunt han rebut una capa de color; així en raspar el color surt el fons daurat que hi contrasta i ofereix decoracions molt riques i vistoses); tampoc no feia en solitari la laboriosa feina de daurar-les, de pintar-les i finalment de campir-les (campir és fer el camp o fons de la pintura d'una taula o d'una tela)". Any 1998. Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives:

www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/01937307984588288540035/index.htm

59 Del pintor Esteve Rovira de Xipre, a l'any 1389, es documenta que baix les seues ordres contracta al pintor Alfons, fill del difunt Alfons, pintor i veí de Còrdova i Arnau, pintor, fill del difunt Bernat, pintor i veí de Campredó, els quals s'afermaren amb el pintor de València durant un any, com a macips seus i per aprendre l'ofici.

mantingut pel mestre, donant-li menjar i casa a més de vestir-lo i, de vegades, rebia una soldada pels servicis prestats.

Entre la documentació es compta amb una varietat d'aquest tipus de contracte, dels que reproduïm alguns exemples a continuació, com el del 21 de març de l'any 1387, dia en el que es redacta a la ciutat de València l'afermament de Pere Olm, fill del difunt Guillem Olm, *llaurador* de València, major de quinze anys qui està sota la cura de Joan Exarch, *former* i veí de València, amb Esteve Rovira, pintor, veí de dita ciutat, per ensenyar-li el seu ofici. Es compromet per un període de cinc anys en els quals avituallarà al seu deixeble de tot allò que li faça falta.

Iohannes d'Exarch, fornerius, vicinus civitatis Valencie, curator datus et assignatus per curiam civitatis Valencie in [...] persone et bonis Petri Olm, adulti adulti maioris quindecim annorum presentis et firmatis [taxat "ut constat"] filii Guilelmi Olm, agricultoris quondam vecini predictae civitatis defucti ut constat de dicta cura per instrumentum publicum actum Valencia, [en blanc] ex certa sciencia dicto nomine de voluntate consensu et firmamento Francisci de Lorcha, paratoris pannorum, vicini iamdictae civitatis persentis et consentientis avunculi ex parte patris dicti Petri Olm, mitto et afirmo predictum Petrum Olm, vobiscum Sthefano Rovira, pictoris vicini predictae civitatis presente causa videlicet et occione adicendi vestrum officium quod eidem docere teneamini ut melius poteritis et faciendi omnia mandata vestra licita et honesta de die et de nocte utilia agendo et in utilia penitus evitando hoc autem afirmamentum vobis facio huic ad quinque annos primo venturos et a presenti die in antea continue numerandos sic quod infra dictum tempus tenamini predictum Petrum Olm providere de comestu, potu, vestitu et calciatu in egritudine quam in sanitate pro ut sui ac consimilis interest et ultra hoc teneamini vos sibi facere in primo anno unum par subuncularum unum par certabularum, unum par caligarum in super teneamini sibi facere in dicto primo anno soculares tot quod ut cesse habuit et in secundo tercio et quarto annis dare comestum, potum vestitum et calciatum ut predicti et quinto anno teneamini vos eidem facere tunicam, gramasiam, caputium, caligas panni, panni lane novi valeor decem vel undecim solidos per alna et sic promitto dicto nomine quod predictus Petrus Olm infra dictum tempus a venturo servicio non disceder quod si fecerit volo atque dono vobis licentiam et plenum posse quod valeatis predictum Petrum Olm capere seu capi facere captum in servitute vestram tornare et detinere tantum et tam diu donec dapnum vobis datum tam racione fugue infirmitatis, quod alia qualibet racione fuerit vobis plenarie satisfactum unam cum omnibus dampnis missionibus et interesse per vos racionibus predictis factis et sustentis pro quibus omnibus et singulis supradictis tenendis et observandis attendendis et complendis obligo dicto nomine omnia bona predictae cure mobilia et immobilia ubique habita et habenda, ad hec autem ego prefixus Stephanus Rovira concedens et acceptaris afirmamentum superius expressatum sub modis, formis, condicionibus et pactis superius declaratis, promitto et fide bona convenio vobis iamdicto Iohanni d'Exarch nomine quo supper presenti predicta omnia et singula per anc vobis attendende et complenda sic attendere firmiter et complere ut superius continetur et in aliquo non contrafacere vel venire de iure vel de facto aliqua racione. Quod est actum Valencie.

Testes huius rei sunt, Petrus Lazer, notario et Bernardus Salvany, presbiter Valencie habitantes.⁶⁰

De l'any 1395, concretament del 30 d'octubre, és el contracte de servei entre Guillem Ferri, nascut a Riola, de la diòcesi de València, i el pintor Pere Nicolau per

60 ARV. *Notal d'Arnaldo Puig*, núm. 2484.

a aprendre dit ofici en el temps de dos anys, procurant-li, dit pintor, a l'aprenent la manutenció i 1 sou de 36 florins d'or.⁶¹

Pel contingut inèdit i de gran interès reproduïm el següent document del dia 12 de març de l'any 1432,⁶² escriturat a la ciutat de València. És la demanda produïda per Sanxo Munyós, pare de Pere Munyós, pintor, davant el Justícia Civil de la ciutat de València demanant una carta certificatòria, la qual conté que el seu fill ha nascut i s'ha criat a dita ciutat, majorment a la casa d'En Gonçal de Sarrià, pintor, per aprendre dit ofici. Entre les declarants testificals apareixen García Pérez, àlies Sarrià, Guerau de Requescents i Bertomeu Pomar tots ells pintors de València. A la fi, la certificació li és concedida.

[mà 3, f. 38v]

Anno a Nativitate Domini millesimo CCCC^o XXXII^a die mercurii XII^a marcii davant l'onorable en Jacme de Celma, justícia de la ciutat de València en lo civil comparech en Sanxo Munyoç e posa la requesta següent:

Devant vós molt honorable en Jacme Valença, justícia de la ciutat de València en lo civil, comparech en Sanxo Munyoç, axí com a pare e conjunta persona de Pere Munyoç, pintor dient et proposant que com ell haja mester una letra vestra e de la vestra cord certificatòria a tots e sengles oficials e especial als oficials de la vila del Castell de Garcia Munyoç de realme de Castella, com lo dit Pere Munyoç és natural e nat e criat en la dita ciutat per que requer que li reebats informació de testimonis com lo dit Pere Munyoç és nat e criat en la dita ciutat e en vertut de la dita informació e de la present requesta li facats la dita letra implorant vestre offici *super predictis*.

Fon interrogat per sagrament lo dit propossant qui havia ordenada la dita requesta et dix que l'honrat micer Pere Feliu.

Et posada la dita scriptura en continent lo dit honrat justícia provehe ésser rebuda sumaria informació de testimonis sobre les coses en la dita requesta contengudes.

Et fon comesa la recepció dels dits testimonis produïdors a-n⁶³

Consequenter die lune XVII^a marcii anno a Nativitate Domini millesimo CCCC^o XXXII° davant lo dit honorable justícia comparech lo dit en Sanxo Munyoç, el dit nom, et reques los dits testimonis ésser publicats.

Et tantost, lo dit honrat justícia instant lo dit en Sanxo Munyoç, el dit nom, accepta los dits testimonis per publicats e són los següents:

Vide ultra quarta manu a XXVIII cartes.

[m. 4, f. 28]

Vide retro in tercia manu a XXXVIII cartes, in secunda plana.

Informació de testimonis rebuda en la ciutat de València de manament de l'onorable en Jacme Valença justícia de la ciutat de València en lo civil en e sobre una requesta per en Sanxo Munyoç axí com a pare e conjunta persona d'en Pere Munyoç, pintor, denant lo dit honorable justícia proposada sots *kalendar de XII^a*

61 ACV. *Protocol de Jaume Monfort*, sènior, núm. 3655.

Cerveró, 1963, p. 136; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 394, doc. 695.

62 Cerveró publica, el 1972, un resum d'aquest document. Revisant l'original s'ha pogut constatar un major contingut inèdit de gran interès.

63 En blanc l'original.

mensis marcii anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o XXXII°, los quals testimonis jurats e interrogats deposaren en la forma següent:

Die jovis intitulata XIII^a mensis marcii anno Domini M^o CCCC^o XXXII°

En Garcia Pérez, àlies Sarrià, pintor ciutadà de València, testimoni produït e donat per lo dit en Sanxo Munyoç en e sobre la dita requesta dessús sots lo dit kalendari proposada, lo qual testimoni jura per Nostre Senyor Dèu e los seus sants quatre Evangelis per ell corporalment tocats dir e depositar veritat la qual sapia.

Et dix saber sobre aquell çò que-s segueix, çò és, que ell testimoni conex bé e special noticia del dit en Pere Munyoç, fill del dit en Sanxo Munyoç, lo qual dit en Pere pot ésser de present de edat de XXIII a XXVIII anys e aquesta noticia ha ell testimoni per tal com ell testimoni és nebot d'en Gocalbo Pérez, àlies Sarrià, e ell testimoni s'és criat en casa del dit oncle seu e stant xich, lo dit Pere Munyoç de que ell testimoni l-a vist criar e star en la casa del dit en Gocalbo Pérez, àlies Sarrià per bé XVI o XVII anys e aqui ha après lo offici de pintor e encara no ha hun any que s'en és anat de la ciutat e regne de València.

Generaliter autem fuit interrogatus de parentela, odio, amore, timore, precio, precibus et aliis ut [iustemiris] diligenter. Et dixit ad omnia non.

Predictis die et anno. En Johan Diego, obrer de vila de la ciutat de València, testimoni produït e donat per lo dit en Sanxo Munyoç en e sobre la dita requesta, lo qual jura per nostre senyor Dèu e los sants quatre evangelis de aquell dir veritat sobre çò que serà interrogat e feu son testimoni en e sobre lo dit feyt *die et anno predictis* en la forma següent:

E dix saber sobre lo dit feyt çò que-s segueix, çò és que de gran temps ençà ell testimoni a gran notícia e pràtica en casa d'en Gocalbo Sarrià e ha vist, ell testimoni, criar e star lo dit en Pere Munyoç en la dita casa de xiquea ençà, çò és per bé XVI anys tro ara que ha qualque hun any que se'n és anat e als no-y sab sinò que-l dit Pere Munyoç pot ésser de edat o temps de XXVIII anys e que ha hoyt dir tots temps que és natural de aquesta ciutat e encara hi té son pare, lo qual ell mateix conex.

Generaliter autem fuit interrogatus de parentela, odio, amore, timore, etc., et dixit ad omnia non.

Dictis die et anno. En Guerau de Requesens, pintor de València, testimoni produït e donat en e sobre la dita requesta qui jura per nostre senyor Dèu e los seus sants quatre evangelis, corporalment tocats, dir veritat, la qual sapia sobre lo dit feyt *die et anno ut sequitur*:

E dix saber sobre lo dit feyt çò que-s segueix, çò és, que ell testimoni ha vist criar de fort pocha edat encà en casa d'en Gocalbo Sarrià, en la qual tots temps ha [m. 4, f. 28v.] ell testimoni, conegut obrant de l'offici de pintor lo dit Pere Munyoç fins a qualque hun any ha que s'en és anat d'esta terra, en la qual casa l-a vist star per bé XVI anys e ha hoyt dir a molts de qui no-s acorda que més de XXX anys ha que son pare stà en València e pot haver de present lo dit jove Pere Munyoç XXIII a XXV anys, e als no-y sab, interrogat de presents e dix que molts e infinits de que no s'acorda sinò de la casada d'en Gocalbo Sarrià.

Generaliter autem fuit interrogatus de parentela, odio, amore, timore, etc., dixit ad omnia non.

Iniurium fuit sibi et cetera

Predictis die et anno. En Berthomeu Pomar, pintor de València, testimoni produït e donat per lo dit en Sanxo Munyoç en e sobre la dita requesta damunt sots lo dit kalendarii proposada qui iura per nostre senyor Dèu e los seus sants quatre evangelis,

dir veritat en sa deposició de çò que-y sabrà e interrogat serà e feu son testimoni *in hunc qui sequitur modum*:

E dix saber sobre lo dit feyt çò que-s segueix, çò és, que ell testimoni ha vist criar an Gocalbo Serriana, pintor de València, al dit Pere Monyoç, de fort pocha edat ençà tro ara qualque hun any ha que s'en és anat, on enten e creu, ell testimoni, que són pasats XV anys o més e lo fadri pot haver ara XXIII o XXIII anys poch més o menys e als no-y sab. Interrogat de presents e dix que tots los pintos quasi de València lo conexen e saben e poden saber les coses e altres vehïns e conexents la casa del dit en Gocalbo Sarrià, los quals seria larch de recitar.

Generaliter autem fuit interrogatus de parentela, odio, amore, timore et aliis circumstanciis etcètera, et dixit ad omnia non.

Iniurium et cetera.

Dictis die et anno. L'onorable en Goçalbo Pérez, àlies Sarrià, pintor, ciutadà de València, testimoni produït e donat per lo dit en Sanxo Munyoç, lo qual jura per nostre senyor Dèu e los seus sants quatre evangelis per ell testimoni, corporalment tocats, de veritat, de çò que-y sabia e interrogat serà e feu son testimoni die *et anno predictis in forma sequenti*:

Et dix que-l Pere Munyoç li fon afermat per lo dit en Sanxo Munyoç, pare seu, de edat de sis anys poch més o menys, lo qual nasqué en València, car sa mare del dit fadri de la let del dit fadri cria una criatura de l'honorable en Johan de Penaroja e fon-li affermat a X anys poch més o menys e com ach complit aquest temps encara se auria ab ell testimoni, obrava obradures o jornals tro a hun any poch més o menys que s'en és anat, que ell testimoni sab de certa sciència que-l dit Pere Munyoç ha stat en València. Interrogat de presents e dix que moltes saben lo dit stants del dit fadri, en special los pintors, los quals seria larch de recitar.

Generaliter autem fuit interrogatus de parentela, odio, amore, timore, etc., dixit non ad omnia.

Iniurium fuit sibi et cetera..

Quibus testibus publicatis, lo dit honorable justícia provehí ésser feta la letra requesta del tenor següent:

[mà 4, f. 29]

Al molt honorable lo alcalde e altres qualsevol oficials e loch de juredicció exercents en la vila del Castell de Garcia Munyoç o altres lochs, et cetera, de nós en Jacme Valença, justícia de la ciutat de València en lo civil, saluts e honor. Comparent devant nos a XII dies del present mes de març de l'any M CCCC XXXII, en Sanxo Munyoç, axí com a procurador e conjuncta persona de Pere Munyoç, pintor, fill de aquell, en scrits proposa una requesta continent en efecte que per certs sguarts havia necessari provar com lo dit en Pere Monyoç, fill seu, era nat e criat dins la dita ciutat de València, per çò requésnos li reebesem en sobre les dites coses sumària informació de testimonis, e aquella rebuda scrivissem de les dites coses, segons en la requesta de la dita rahó proposada és contengut. Et nos rebuda la dita informació de testimonis per la qual consta en clar lo dit en Pere Munyoc ésser nat e criat dins la dita ciutat de València e haver stat et habitat en aquella per bé XVIII anys, per çò certifiquen-vos de les dites coses havem lliurades les presents patents segellades en lo dors ab lo segel de nostra cord. Data València XVII^a marcii anno a *Nativitate Domini M^o CCCC^o XXXII°*.⁶⁴

64 ARV. *Justícia Civil*, núm. 886, mà, f. 38v i mà 4, ff. 28 i 29.

Cerveró, 1972, p. 45; Aliaga, 1996, pp. 205-209, doc. 51.

II.1.2.2.3.- D'ajudants i/o deixebles

En quant als ajudants o també anomenats deixebles, que als gremis rebien el nom d'oficials, eren, dintre de l'escala professional, els que estaven després dels mestres i que al pas del temps adquirien la suficient experiència, pel qual era possible que la seua aspiració a mestre es convertira en realitat. Aquesta situació es donava, majorment, als obradors de tipus artesanals més que als obradors de mestres pintors. En aquest cas l'ajudant, que era el deixeble del mestre, després d'haver complit el seu contracte i d'agafar experiència, sortia del taller per a treballar pel seu compte i, de vegades, formava el seu obrador, encara que no sempre passava així.

La documentació corresponent al mestre pintor Pere Nicolau, d'origen català, establert a la ciutat de València des dels anys noranta del segle XIV, aporta notícies sobre aquest apartat. Per l'estudi dels documents del dit pintor el creiem al cap davant d'un obrador en el que, a més de treballar el mestre pintor Marçal de Sax, va ésser lloc de formació de pintors tant importants, dintre de la segona generació del Gòtic Internacional, com Gonçal Peris⁶⁵ o Jaume Mateu.⁶⁶

Del cas que ens ocupa està el document pel qual Jaume Sarreal (Çareal) (1402-1432), pintor de la ciutat de Morella, al que creiem amb certa formació, és contractat per Pere Nicolau, aquest precedit per la fama del seu estil inscrit en la línia italo-gòtica, però de caràcters més suaus i dolços, per a la qual cosa Jaume Sarreal (Çareal) complementaria la seua formació. Una vegada complits els anys establits al contracte, tornà a Morella per estar al cap d'un taller, hipòtesi que és avalada pels diversos encàrrecs que va rebre de viles properes a la dita ciutat, a més d'altres poblacions de la províncies de Tarragona i de Saragossa, establint-se, finalment, en aquesta última a l'any 1432.

Document pel qual el pintor Pere Nicolau contracta a Jaume Sarreal, pel temps de dos anys, per un sou de 40 florins.

Iacobus Çareal, pictor, naturalis Morelle scienter et gratis mitto et affirmo me ipsum, vobiscum, Petro Nicholau, picture Valencie, presente et acceptante hinc ad duos annos et unum mensem sequentes et primo venturos in mancipium et servicialem vestrum ad pictandum et faciendum vestra mandata iusta licita et honesta nocte pariter et die pro posse vos vero teneamini me providere toto dicto tempore tam sanum quam infirmum in cibo et potu ut mea consimilis interest tempus vero infirmitatis vobis smendando et reficiendo. Et pro mei solidato teneamini mihi dare quadraginta florenos auri de Aragonia hoc modo videlicet in festo Pasche resurrectionis proxime venienti duodecim florenos faciendoque et dando michi per totum primum annum complementum ad viginti florenos dicte legis residuos vero

65 Gonçal Peris (1362-1423). Historiogràficament és un pintor que ha sigut investigat per autors com Sanchis Sivera, Tormo, Saralegui i Post, entre altres, però una de les investigacions més exhaustives sobre Gonçal Peris va ser la realitzada pel professor Joan Aliaga Morell en la seua tesi, més tard publicada. El fet que Joan Aliaga, a la seua recerca, trobara nova documentació, en la qual s'esmenta a un tal Gonçal Peris des dels anys seixanta del segle XIV, li va permetre fer noves hipòtesis, certament atrevides, però consolidades pels documents.

66 Jaume Mateu (1383-1452). Del pintor Jaume Mateu, nebot del mestre pintor Pere Nicolau, tenim referències documentals des de l'any 1383 fins 1452. La documentació fins ara trobada no ens deia d'on era oriünd, encara que suposàvem que de terres catalanes com el seu oncle, però recents investigacions confirmen aquesta teoria, doncs va nàixer a Sant Martí de Sarroca (Barcelona) el 1383. Tampoc teníem notícia de la seua mort, que no va ésser abans de l'any 1445, ja que al dit any encara apareix documentat per l'encàrrec que va rebre de pintar un retaule. També pels articles de Ruiz Quesada i Montolí, coneixem que aquella fou a l'any 1452.

viginti florenos teneamini mihi dare per totum secundum annum. Et sic promitto quod ero vobis et rebus vestris bonus fidelis utilis et legalis comodum inquirendo et cetera, et quod a servitute vestra non recedam vel fugiam aut aliquod dampnum vobis faciam et cetera. Quod nisi fecero plenam confero vobis licentiam et plenam posse quod possitis me capere vel capi facere et captum in vestram prestinam servitute redire et ibidem detinere tantum et tamdiu donec dampnum vobis previa ratione illatum fuerit vobis ac vestris integritate satisfactum simul cum omnibus dampnis missionibus et cetera. Super quibus creatur vobis et vestris et cetera, renunciatis et cetera, obligando scienter ad hoc me personaliter et omnia bona mea et cetera, est tamen inter nos conventum et in pactum speciale deductum quod si infra annum eligeri ire versus partes Morelle possim ire semel in anno et ibidem permanere duobus vel tribus mensibus et non ultra smendando tamen et reficiendo vobis illud tempus quot in dicta villa Morelle permanebo. Ad hec autem ego prefatus Petrus Nicholai suscipiens et acceptans vos dictum Iacobum Çareal, pictorem in mancipium et servicialem meum cum et sub modis formis pactis et conditionibus superius declaratis promitto et cetera, obligo et cetera. Actum est Valencie, et cetera.

Testes inde sunt Iacobus Venrelli et Bernardus Ponç, scriptores Valencie civis.

Postmodum vero die lune intitulata XIII aprilis anno a Nativitate Domini MCCCC quarto predictum instrumentum afirmamenti fuit cancellatum de voluntate dicti Petri Nicholai tanquam contenti ex dictis in dicto instrumento contentis presentibus testibus Petro Miro notario et Dominico Romei, mercatore Valencie civibus.⁶⁷

S'ha cregut oportú reproduir un document de contracte de treball registrat a la ciutat de Barcelona a l'any 1398, per comparar-lo amb l'anterior i veure les seues possibles diferències. Aquest contracte és també signat per un pintor que sembla ja format, Pasqual García, fill de Ferran García del lloc de Torrent, amb Lluís Borrassà, pintor ja consolidat a la ciutat de Barcelona, igualment que Jaume Çarreal, pintor de Morella, amb certa experiència pictòrica, ho havia fet amb un pintor important i reconegut a la ciutat de València, com ho era Pere Nicolau. En el cas d'ambdós contractes, el temps pels qual es comprometen les parts, és de dos anys. Tant Jaume Çarreal com Pasqual García, estan a l'obra de cadascú dels mestres per a d'aprendre i ajudar en l'ofici, però a l'hora de rebre pagament pels seus servicis, en el cas de Jaume Çarreal el seu salari era de major quantia – 40 florins-, mentre que Pasqual García cobrà la quantitat de 13 lliures i 4 sous.

Creiem que dita diferència econòmica seria deguda que Jaume Çarreal era un pintor amb més reconeixement, doncs ja tenia la seua fama a la ciutat de Morella, que no hauria de ser el cas de Pasqual García, doncs encara que el document diu que ja era pintor, pot ser no estiguera tan reconegut com a tal.

Paschasius Garcia, pictor, filius Ferrandi Garcia, loci de Torrent regni Valencie, gratis et cetera, a festo sancti Iohannes mensis iunii proxime venturii ad duos annos primo venturos promitto stare vobiscum, Ludovico Borraçani, pictori, civi Barchinone, presenti causa adiscendi officium vestrum et alias pro serviendo vobis in omnibus mandatis et cetera, promittens vobis quod per dictum tempus stabo vobiscum et ero vobis fidelis et cetera, et quod infra ipsum tempus non recedam a vobis et cetera, et si fecero dono vobis posse quod possitis me capere et cetera, emendabo dies et cetera, et si qui mali et cetera, totum, et cetera, missiones et cetera, credatur et cetera, obligo bona, et cetera. Et quia minor sum XXV annis, maior vero XX, iuro non contravenire ratione minoris etatis nec alia et cetera, renunciando etcetera. Ad hec ego, Ludovicus Borraçani, laudans predicta et cetera, promitto

67 ARV. *Protocol de Vicente Zaera (Vicent Saera)*, núm. 2405.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 296 i 297; 1914, pp. 37 i 38; 1928, pp. 62 i 63; 1930, pp. 62 i 63; Cerveró, pp. 29 i 30

vobis, dicto Paschasio Garcia, quod per dictum tempos duorem annorum providebo vos in comestiones et potu et dabo pro solidata dicti temporis tresdecem libras et IIII solidos Barchinone, ad rationem sex librarum duodecim solidorum pro utroque anno, et decebo officium et cetera, et alias colam vos sanum et egrum ad usum et consuetudinem Barchinone. Obligo bona, et cetera. Iuro et cetera, hoc igitur et cetera. Fiat utrique pari unum instrumentum et cetera.

Testes Bernardus Dueta de villa Montes Albi, Matheus Codó, pictor, comorans cum dicto Ludovico, et Iones Cijar, scriptoir Barchinone.⁶⁸

II.1.2.2.4.- De col·laboradors

Sobre els contractes de col·laboradors també es compta amb nombrosos exemples. Recordant una mica la jerarquia establida a l'obrador, al cap davant estava el mestre, després l'ajudant o deixeble-al cas dels obradors d'artesans és l'oficial- i, finalment, l'aprenent. En alguns casos els mestres tenien criats o mossos i esclaus - apartat que tocarem més endavant- i a la fi es podia donar-se el cas d'haver-hi altres mestres, que apareixen documentats per la seua col·laboració en la factura del retaule.

En el cas dels mestres pintors Pere Nicolau i Marçal de Sas, donat la quantitat d'encàrrecs que reberen, era lògic que tingueren a càrrec seu aprenents, deixebles i col·laboradors sota la seua responsabilitat. Documentalment consta que comptaren amb col·laboració d'altres pintors, ja formats o en els seus inicis, i entre ells es pot esmentar a Gonçal Peris, Guerau Gener i Antoni Peris. Aquesta col·laboració permet suposar que l'estil dels artífexs Pere Nicolau i Marçal de Sas degué influir notablement en el desenrotllament formal i estilístic d'ajudants, deixebles i, fins tot, col·laboradors, arribant, amb aquesta segona generació de pintors, la plenitud del Gòtic Internacional en terres valencianes.

Del 1404 és la referència documental de la col·laboració entre Antoni Peris i Marçal de Sas.⁶⁹ Al dit any s'escriptura l'àpoca per la qual dits pintors reconeixen haver rebut 10 florins d'or, dels 30 que els devien pel retaule que els havien manat fer.

De la segona generació de pintors del Gòtic Internacional també hi ha documents de col·laboració entre pintors de la talla d'Antoni Peris i Gonçal Peris. Aquest compromís s'escriptura al mes de març de l'any 1422, entre dits pintors i Arnau de Conques, *doctor en lleis*, i Vicent Amalric, *botiguer*, ciutadans de València, per la factura d'un retaule baix la invocació de la santa Trinitat destinat a la capella de Sant Agustí de la dita ciutat, pel preu de 53 lliures, en el temps d'un any.

Anthonius [...] Gondis(al)bus Pereç, pictoris civis [Valencie..] simul ambo et uterque [...] insolum promittimus vobis honorabilis Arnaldo de Conques, legum doctori et Vincencio Amalrich, botiguerio, civibus dicte civitate, presentibus acceptantibus et vestris, depinguere bone et perfecte pro ut decet de festo Sancte Marie presentis mensis marcii in unum annum et continue seccutum et complendum

68 AHPB. *Notal de Bernat Nadal*. Manual XI, (23 gener-juliol 1398), f. 48v.

Duran, 1933, pp. 394 i 395; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 447 i 448, doc. 830.

69 Alcahalí (1897) l'anomena Marzal, sense especificar-ne el cognom, creiem que deu referir-se a Marçal de Sas.

illud retrotabulum quod vós et domne Isabel uxor quondam venerabili Raymundi Amalrich, civis eiusdem civitatis, soror vestri dicti honorabili Arnaldi et mater vestra dicti Vincenci, habetis in quadam capellam sancti Augustini civitatis predicte, iam operatum *de fusta*, scilicet, de *ystòria* Sancte Trinitatis pro ut vos fieri delliberastis sic quod tempum depingere teneamur de bonis coloribus et iuxta sui congruenciam de bono auro fino ubi expedierit et de fino adzuro pro ut in similibus facere debeat ad cognicionem in talibus expertorum, illudque volumus et teneamur perficere de auro et coloribus cum sui tuba et banco ac polseris bene et perfecte infradictum tempus pro precio quinquaginta trium librarum regalium Valencie quas nobis solvere teneamini et debeatis modo sequenti, vidilicet, nunc in principio operis pro preparando illud de *guix* et alias sexdecim libras decem solidos dicte monete et cum inter [...] induere iam operari de coloribus [...], X solidos et residuum ad [...] solucionis nobis solvere debeatis [...], hoc est, cum completum fuerit dicte [...] (re)trotabu(lum), [...] de quo tamen volumus et promittimus vobis speciali pacto tradere dicta capella hunc ad feste Omni Sanctorum propre venturum tabulam mediam eiusdem debite ystoriata et operata pro ut facere debeat iuxta solita ordinacionem consimilis ystorie que omnia supradicta facere promittimus et complere infra dictus tempus alter possimus copelli et iude facere valeat execucio per quicumque iudicem laycum et cetera, pro promissimus et etiam pro [...] missionibus et interesse vestro proprio iuramento adverandis et cetera, adricientes et cetera, et pro promissere et cetera, obligamus vobis et vestris omniam [...] nostre et utriusque nostre insolom et cetera, renunciantes beneficis Dionis et plen divi Adriani et cetera, de nunc confitemus nos habuisse a nobis numerando in presencia notari et testium subscriptorum per prima solucionem predictarum sex decim libras decem solidos a nobis dicto honorabili Arnaldo de Conques, quinque libras, X solidos et a nobis, dicto Vincencio Amalrich, undecim libras unde renunciamus et cetera. Ad hec aut nos dicti Arnaldo de Conques et Vincencius Amalrich, acceptantes predicta, promittimus residuas soluciones de dicto precio facere et complere ut promittimus alia posse qui [...] et fiat valeat execucio prout supra obligantes ad hac vobis et vestris omnia bona mea et cetera.

Testes discretus Franciscus Avinyon, notarius et Iacobus Torres, civis Valencie.⁷⁰

II.1.2.3.- De societats i convenis

Després de la vinguda i aveïnament dels primers pintors durant el segle XIII al Regne de València, es troben documentades, des dels primers anys del segle XIV, societats i convenis entre els pintors i persones d'altres oficis. Aquests tipus de contractes no es fan contínuament, però si de quan en quan ja que després de l'assentament de població a les terres conquerides, artesans i artífexs reben demanda de peces artístiques i obres de retaules. El fi és un intercanvi professional per a desenvolupar les tasques que els eren encomanades en la creació de l'obra. En la pintura valenciana dels segles XIV i XV, encara que eren més freqüents les societats i convenis entre pintors, també es feien entre fusters, dauradors, brodadors i altres oficis que a la fi eren necessaris per a confeccionar l'obra.

Del 25 de maig de l'any 1318 està documentat a la ciutat de València, la societat creada pel pintor Vicent de Nabal, fill de Joan Nabal, habitant de la dita ciutat,

70 APPV. *Protocol de Gerard de Ponte*, núm. 25032.

Cerveró 1963, pp. 146 i 150; Aliaga, 1996, pp. 186 i 187.

difunt, i Raimon Pagés, també pintor, fill de Francesc Pagés, difunt, habitant de sobredita ciutat, per a interessos que afecten al seu ofici.

Die iovis, que fuit VIII° kalendas iunii anno supra.

[*Al marge:*] paga VI Vincencius.

Vincencius de Nabal, pictor, filius Iohannis de Nabal, habitatoris Valencie, quondam, et Raimundus de Pagès, pictor, filius Francisci Pagés, habitatoris predicte civitatis, quondam, bonis animis et spontaneis voluntatibus, gratis et ex certa sciencia, a presenti die qua hec scribitur carta ad unum annum primum venturum et completum facimus et contrahimus inter nos societatem tenendam et duraturam per annum superius expressatum. Ita inde licet quod quicquid et qua cum nos lucrabimur ac lucrari habere et procaciare poterimus infra dictum annum ex dicto officio seu pro ipso dividamus inter nos medio per medium bene et fideliter, ita quod uterque nostrum habeat suam medietatem integriter. Promittentes alter alteri e nobis ad invicem super predictis erimus alter alteri solliciti, diligentes et intenti ad commodum et utilitatem que nostrorum amborum, et quod de omnibus hiis que lucrari seu procaciare poterimus infra dictum annum reddemus alter alteri bonum iustum et legale comptum, et dicemus alter alteri de omnibus veritatem et dabimus seu trademus alter alteri medietatem fideliter de omnibus supradictis. Promittimus et alter alteri et nobis adinvicem quo si casus acciderit, quod Deus avertat, quod aliquis nostrum impediretur infra dictum tempus propter infirmitatem vel alia, quod ille qui non fuerit impeditus det et tribuat illi qui fuerit impeditus vel infirmus medietatem fideliter de omnibus hiis que ille qui non fuerit impeditus lucrabitur durante tempore infirmitatis vel impedimenti. Et pro hiis complendis obligamus alter alteri et nobis ad invicem omnia bona nostra et cetera. Et iuramus per Deum et eius sancta III^{os} Evangelia manibus nostris corporaliter tacta predicta omnia et singula attendere et cetera.

Testes Iacobus Riquerii et Iacobus Casenes, habitatores Valencie.⁷¹

Sobre obligacions entre pintors hi ha referència documental escripturada, el dia 15 de novembre de l'any 1333, a la ciutat de València, pel pintor Berenguer Albert, davant del Justícia dels CCC sous de València, en pagar al pintor Ramon de Fraga la quantitat de 7 sous dels jornals de pintar.⁷²

II.1.2.4.- Contractes amb artífexs d'altres oficis

II.1.2.4.1.- Brodadors⁷³

Encara que no se sap amb exactitud sobre l'origen del brodat i el seu desenvolupament, possiblement aquest fou invenció d'alguna de les civilitzacions que visqueren abans de la nostra era, sí que està més o menys clar que aquest ofici

71 ARV. *Protocol de Guillem Saball*, núm. 2830.

Cerveró, 1963, pp. 134 i 139 ; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 48 i 49, doc. 58.

72 ARV. *Justícia de CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 5.

Cerveró, 1960, p. 239; Olmos, 1961, p. 230; Tolosa, 2003, Volum II, p. 37; Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005. p. 71, doc. 135.

73 Sanchis Sivera, José. "El Arte del bordado en Valencia en los siglos XIV y XV". *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, Madrid, 1917.

Sobre brodadors a la vila de Morella: Olucha Montins, Ferran. "Noves dades sobre argenters i brodadors a Morella (segles XIV-XVII)." *Actes de l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Morella*. Vol. I, pp. 403-412. Diputació de Castelló, any 2000.

va ésser de gran importància durant l'Edat Mitjana.⁷⁴ Per definició el brogador és la persona que té per ofici ornar un teixit mitjançant fil amb passades d'agulla o altres embelliments. Aquesta figura, dintre del món artesanal medieval, fou bastant important ja que dits artífexs enriquien socialment a un conjunt de clients, com l'església, monarquia, noblesa i fins i tot a la burgesia amb una magnífica i esplendorosa varietat de penyores religioses, vestimentes en general i draperies. Si bé constituïa una passatemps habitual de les dones, el brodat professional era ocupació d'un i altre sexe, de vegades en empreses familiars. Els tallers podien expandir-se notablement en resposta a una gran demanda, com els propis reis. On aprenien el seu ofici els brodagors? Estaven ben pagats? Quines tècniques utilitzaven? Quines eren les persones que dissenyaven i dibuixaven per a ells? Aquestes i altres preguntes intentarem resoldre-les sobre investigacions ja conegudes, a més d'afegir nous materials i documents per a il·luminar eixes difuses figures que tant es van afanar en les obres que hui s'admiren en esglésies i museus d'aquest llegat medieval.

A la ciutat de València, el 30 de juny del 1390, es redactaren el capítols signats entre els majorals de l'ofici d'armers o freners Llorenç Saragossa, Antoni d'Exarch i Domingo de la Rambla, tot ells pintors i altres associats del dit ofici d'una part, i Gil Sagra, Domingo de Roda, Miquel Climent i Domingo de la Torra, brodagors de l'altra part, per a la confecció d'un drap amb la imatge de sant Martí. Sanchis Sivera el donà a conèixer a les publicacions dels anys 1914 i 1930, però en part. Nosaltres el reproduïm sencer per ser una notícia fonamental i detallada per al discurs que ens ocupa.

In nomine Domini Nostri Iesu Christi et eius divina gratia, amen. Pateat universis presentem paginam inspecturis quod nos Franciscus Marti, Petrus Camarasa, frenerii, Iacobus Cambres, sellerius et Ferrando Garcia, spaserius, cives valencie tanquam maiores anno presenti elemosine nuncupate de la Armeria sive dels frenés, Laurencius Caragoça, Anthonius de Exarch, pictores, Iohannes Lantonerius associatos dictis maioribus, Bernardus Mormany, Petrus Sala, spaserii, Petrus Cilia, Ferdinandus Eximeneç, sellerii, Dominicus de la rambla, pictor et Bernardus d'Alos, frenerius, cives dicti civitatis ex una parte, et Egidius Sagra, Dominicus de Roda, Michael Climent et Dominicus de la Torra, brodagores sive brodagors, cives iamdictae civitatis nominibus nostris propriis ex altera. Gratis et scienter dictis nominibus et concorditer omnes in simul formamus et ordinamus inter nos nominibus quibus supra capitula infrascripta in modum qui sequitur:

Capítols tractats e avenguts entre en Francesch Martí, en Pere Camarasa, freners, en Jacme Cambres, seller, en Bernat Garcia, spasser en nom e axí com a majorals en l'any present de la almoyna appellada de la Armeria o dels Freners de una part e en Gil Sagra, en Domingo de Roda, en Miquel Climent e en Domingo de la Torra, brodagors de la part altra de e sobre un drap que los dits en Gil Sagra, en Domingo de Roda, en Miquel Climent e en Domingo de la Torra an a brodar ab tot acabament fer e acabar als dits majorals qui ara són o per temps seran, sots certs pactes, penes, formes e condicions segons e pus largament dejús és contengut e ordenat:

Primerament que-ls dits en Gil Sagra, en Domingo de Roda, en Miquel Climent e en Domingo de la Torra han ab tot acabament a fer brodar e acabar als dits majorals qui ara són o per temps seran un drap de [blanc] ab una ymatga storiada en mig del dit drap a forma o semblança del benaventurat sent Martí, la qual ymatja haja set palms de larguea e tres palms de amplària, la qual dita ymatja sia bé e perfetament

⁷⁴ Staniland, Kay. "Artesanos Medievales: Bordadores". Edicions Akal, any 2000. Aquest llibre fa una recopilació de l'estudi del brodat a l'Europa dels segles XIII-XV.

obra e acabada de fil d'or e de fil d'argent e de diverses colors de seda. Et per les orles del dit drap los dits maestres o brodadors hajen e sien tenguts de fer obrar o brodar deu cavallers ab paraments reals be obrats e acabats semblantment de fil d'or e d'argent e de diverses colors de seda segons se pertany.

Ítem los dits mestres e brodadors hajen e sien tenguts de fer e brodar entre los X cavallers cinch títols de letres franceses envesades dients o notants l'armeria, los quals dits V títols sien compartits entre los dits X cavallers segons lur vejares en manera que totes les orles del dit drap sien plenes de letres e ab altres fullatges e bestions, les quals dites obres, letres e X cavallers dessús dits e spacificats hajen a fer de semblant obra, forma o manera de una mostra deboxada en dos fulls e mig de paper toscà de la forma major e hajen a fer en lo dit drap orles d'aur, la qual mostra dessús dita los dits brodadors e maestres tenen e ab si se'n portaren, en la qual dita mostra ha scrit de mà pròpria de Jacme Rossinyol, notari, lo qual ha reebut los dits capítols e contracte.

Ítem que los dits maestres e brodadors, tots quatre ensemps e cascun d'ells per si e per lo tot, ab tot acabament e sens nengun embarch o triga prometen e sien tenguts de fer les dites obres del dit drap, ço és de la festa del benaventurat sent Martí, primervinent en un any següent, segons dessús és dit e spacificat. E açò en pena de cinquanta florins d'or comuns d'Aragó donadors e pagadors dels bens dels dits maestres e brodadors al comú de la almoyna de la dita Armeria per pena e en nom de pena.

Ítem que los dits X cavallers, letres e títols sie-y be obrats, brodat e acabats si segons per la forma o manera de una mostra obrada e acabada en un troç de drap [...], la qual dita mostra los dits maestres e brodadors tenen e ab si se'n portaren. Et si e en cars que los dits deu cavallers, letres e altres obres que los dits maestres an a fer no eren semblants e axí ben acabades com aquells de la dita mostra, que en tal cars los dits majorals qui ara són o per temps seran no prenguen ni sien tenguts ni destrets per alcuna persona potent o loch de senyoria havent de pendre la dita obra si donchs no era axí ben acabada com dessús és dit, ans en tal cars los dits mestres maestres e brodadors sien tenguts de fer-ne del lur propri altre e altres en esmena de aquelles e ay tantes tro que als dits majorals sia ben vist reebre les dites obres.

Ítem que los dits majorals que ara són o per temps seran sien tenguts e hajen a donar per als dits maestres o brodadors per lur salari e treballs e per fer e acabar be e complidament la dita obra doents cinquanta florins d'or contants de Aragó en aquella manera, ço és, cinquanta florins ara de present e com la dita obra serà acabada en e per la forma que damunt és dat be e perfetament los dits majorals sien tenguts de donar als dits maestres e brodadors los restants doents florins de la dita ley. E açò en pena de L florins d'or donadors e pagadors per los dits majorals als dits maestres e brodadors del comú de la almoyna de la dita armeria.

Ideoque laudantes, aprobantes, amologantes et confirmantes nos partes predictae capitula suprascripta et omnia et singula in eis a prima linea usque ad ultimam contenta scripta et narrata e sub pennis et aliis clausulis ibidem apponitis et non contrafacete vel venite aliqua ratione modo sive causa quod nisi fecerimus volumus et pascimur nos partes predictae quod fiat et fieri valeat executio per illum iudicem per alteram partem nostram eligendum foro cuius nos et alter pars nostrum per se et insolidum submitimus de preseti foro nostro proprio quo ad hec penitus renunciantes [no es llig] altera partem nostrum insolidum nominibus quibus supra et bona nostra licita vel prohibita privilegiata et vel non privilegiata de foro, privilegio sive iure sola hostensione presentis publici instrumenti sive aliqua scriptura ad figura iudiciaria seu condempnacione pene quarti et alio more solito, pro ut fit et est usitatum fieri de regio precepto sive de sententia diffinitiva iur indicata, transacta aut de condepnacione pene quarti de qua factum [existisset] retroclamum. Et de

presenti renunciamus foro Valencie et privilegio domini regis vigore quorum condempnaciones fuerint contra hec venientibus, et libelli, oblacioni et appellacioni et cuicumque iuri vel fori solemnitati. Et si forte quod predictis a nobis vel altera parte nostram complendis alteri parti nostram dampnum aliquod sustinerunt aut missiones aliquos seu expresas pars nostri aliqueris fecerit totum ille de quantumcumque sit vel fuerit altera pars nostram alteri dare et solvere promittimus et teneamur super quibus altera pars nostram credatur solo et simplici verbo nulloque alio probacionis genere minime requisito seu etiam. Expectato pro quibus omnibus et singulis supra dictis obligamus altera pars nostram alter et inter nos ad invicem et insolidum et supradictum est videlicet nos dicti Francischus Martí, Petrus Camarasa, Jacobus Cambres et Bernardus Garcia omnia ac singula bona iura dicte elemosine et nos dicti Egidius Sagra, Dominicus de Roda, Michael Climent et Dominicus de la Torra omnia bona et iura nostra et cuiuslibet nostrum insolidum mobilia et immobilia, ubique habita et avenida. Renunciantes scienter ac sponte super hiis beneficio dividende accionis, et nove ac veteris constitutionis et speciale divi Adriani et legi ad foro Valencie dicentibus de principali prius conveniendo et omni alii cuiuslibet iuri legi foro privilegio racioni et constitutioni contra hec venientibus quovis modo. Quod est actum Valencie.

*Testes huius rei sunt Rodericus Martinez et Egidius Lopeç, selleri, vicinus Valencie.*⁷⁵

Però no sols apareixen brodadors documentats a la ciutat de València, sinó que també s'ha trobat documentació a Morella, doncs per la importància aconseguida per dita vila a l'Edat Mitjana hi hagué una nombrosa quantitat d'artistes que s'assentaren i treballaren en ella, entre els quals hi ha referència de tres *brodadors*. Del primer que es té notícia és de Joan Torrelló, documentat el 19 de juliol de 1391, pel seu aveïnament a Morella per huit anys.

(...) Joan Torelló, *brundador* i peiter per huit anys, enfranquint-lo de hos e cavalgada particular (...) ⁷⁶

Del segle XV, concretament entre 1408-1410, apareix documentat un altre *brodador*, Joan Ruvio, habitant de la ciutat de València, del qual hi ha referència el 12 de desembre 1408⁷⁷ a la ciutat de Morella. Aquest document dóna poders per rebre del seu germà, Domènec Ruvio, veí Llíria, les 16 últimes lliures d'una quantitat de 20. Al següent any, el 1409, el 21 de desembre, aquest brodador rebia del majoral de la confraria de Santa Maria, Domènec Johan: “30 florins d'or per un pali o drap que faç o obre per a dita Confraria”.⁷⁸ Al document del 24 de maig de 1410, s'esmenta a Joan Ruvio com a habitant de Morella. A aquesta referència documental dit brodador treballa amb col·laboració Berenguer Obach, per fer un pal·li: “ab ymage de la Verge Maria amb lo Jesus e set angelssi” per 25 florins i mig.⁷⁹

75 ARV. *Notal de Jaume Rosinyol*, núm. 2685.

Sanchis Sivera, 1917, pp. 203-206; 1930, p. 15; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 333-335, doc. 571.

76 AEM. *Protocol de Guillem Esteve*. Any 1391.

Olucha Motins, 2000, p. 409.

77 AEM. *Protocol de Guillem Esteve*. Any 1408.

Olucha Motins, 2000, p. 409.

78 AEM. *Protocol de Guillem Esteve*. Any 1409.

Olucha Motins, 2000, p. 409.

79 AEM. *Protocol de Pere Peçonada*. Any 1410.

Olucha Motins, 2000, pp. 409 i 410.

Finalment està documentat, a l'any 1421,⁸⁰ indirectament un tercer *brodador*, Jaume Blasco, per la qual cosa no se sap amb certesa si habitava o estava aveïnat a Morella. Se li anomena, el 26 d'agost del dit any, en un acte de procura a Sibil·la: “uxor de Jacme Blasco, de la Foç, *brodador*”, parenta del *mercader*, ja difunt, Bernat Sanç.

II.1.2.4.2.- Dauradors

Els dauradors, durant l'Edat Mitjana, eren les persones que tenien per ofici daurar, que a la fi es tractava de cobrir, en part, els fons de les taules del retaule amb làmines d'or. Aquesta tècnica artística d'aplicar els pans d'or o d'argent batuts, també es feia en parts arquitectòniques o escultòriques.

De l'any 1387 es té registrada l'obligació feta pel *daurador* Llorenç Real, davant el Justícia de CCC sous de la ciutat de València, en pagar a Pere Benet, 11 sous que li devia de jornals.⁸¹

II.1.2.4.3.- Fusters

Que pintors i fusters tenien una continua relació professional, és un fet confirmat per les fonts documentals, és més, els pintors necessitaven dels fusters per la construcció de l'arquitectura del retaule quan aquest era de fusta. Taules centrals, dels costats, cimeres, predel·la, filloles i polseres eren les part més habituals de qualsevol retaule, algunes de les quals eren ornamentades amb motius vegetals o en un acabament polilobulat.

De la documentació exhumada, hi ha notícies al respecte des de l'any 1319, concretament al 10 d'agost, dia que es redacta el conveni entre el pintor Pere Mulnar i els *fusters* Bernat Julià i Miquel de Torre, tots ells veïns de València.

1319 III^a idus augusti. Petrus Mulnar, pictor et vicinus Valencie per me et meos, promitto et convenio firma et legal stipulatione, vobis Bernardo Iuliani et Michaele de Turri, fusteriis et vicinis Valencia [...] ⁸²

Del 4 d'abril del 1358, és el document pel qual es redacta la societat entre el *fuster* Simó Bernat, veí de València i el pintor de dita ciutat, Pere Pastor, amb Arnau Moya, també pintor i veí de València, pel temps de dos anys, per a la confecció i pintura de certs “altibancs”, segons era costum a la plaça dels Caixers.⁸³

Però a la fi, d'entre tots ells, reproduïm el següent document que és un dels més complets sobre aquest tipus. El dia 24 d'abril de l'any 1399, es va escripturar el contracte entre el *fuster* i veí de València, Vicent Serra, i la confraria de Sant Jaume

80 AEM. *Protocol de Guillem Esteve*. Any 1421.

Olucha Motins, 2000, p. 410.

81 ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 13, mà 6.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 297, doc. 499.

82 ARV. *Notal d'Aparicio Lapart*, núm. 2627.

Cerveró, 1963, p. 134 ; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 50, doc. 66.

83 ARV. *Notal de Joan Parent*, núm. 2824.

Cerveró, 1963, pp. 134; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 162, doc. 248.

de dita ciutat, per a confeccionar de fusta d'àlber un retaule, el qual pintaran Pere Nicolau i Marçal de Sas, baix la invocació de Sant Jaume.

Vincencius Serra, fusterius, Valencie civis animo novandi, pacto speciali et expresso firma et solemni stipulacione vallato, promitto et convenio vobis honorabilibus Micheli de Miraclo, rectori de Penàguila, tanquam priori et Vincencio Granolles ac Bernardo Costa, maiordomis laudabilis confratrie Sancti Iacobi Valencie, presentibus et cetera, quod operabor et conficiam ac preficiam cum effectum ex ligno meo proprio, bono, sicco et ydoneo de *alber* reatabulum cum bancali et coram altari quod et que dicta laudabilis confratritia proponit facere et depingi facere cum ystoria sancti Iacobi sub illis mostris, impressionibus, scelaturis et sculpalibus quas et prout iam depicta fuerunt tradita vobis dicto domino priori in quodam folio papiri de *toscà*, quod penes vos pro exemplo residet. Et sic reatabulum altitudinis XII palmorum et medii absque tabernaculis et testadinibus, et cum eis altitudinis XVII palmorum, latitudinis eum XIII palmorum, quodque opus continuare et perficere tenari et habiti modum videlicet, tabulam mediam in quam erit depicta ymago sancti Iacobi hinc ad unum mensem proxime venturum, et reliquum opus hinc ad festum Nativitatis Domini proxime et cetera, sub pena L florenos vobis et cetera rato pacto et cetera. Exequatoria per illum iudicem et cetera, et pro hiis obligamus, et cetera. Ad hec autem nos dicti prior et maiordomi assencientes premissis etc promittimus vobis dicto Vincencio Serra dare et tribuere atque solvere ratione mercedis et laborum operum predictorum octuaginta florenorum auri hoc modo quod efficaciter vobis solverimus et solvisse promittimus et teneamur vobis omnes dictos LXXX florenos cum et prout ac stanti ex quo dictam opus profeceritis sub pena L florenorum vobis et cetera. Et pro hiis et cetera, obligo bona dicte confratrie et cetera.

Testes, discretus Iohannes Corqua, presbiter, et Petrus Nicholai, pictor Valencie.⁸⁴

II.2.5.- Altres documents

II.1.2.5.1.- Èpoques

L'època és la carta de pagament, rebut o qualsevol document, pel qual el creditor declara o atorga que li ha sigut pagada la quantitat deguda o establida pels treballs realitzats. En el cas de les comandes de retaules, la quantitat fixada del preu de l'obra es dividia en diversos pagaments, que podien estar entre dos i quatre. D'aquest tipus de document el fons documental és molt nombrós i gràcies al seu contingut s'ha pogut saber del treball de més d'un artífex. D'entre ells s'ha tret el del 18 de setembre de l'any 1395, en el qual el pintor Llorenç Saragossa,⁸⁵ actua com a testimoni de l'època atorgada pel *fuster* Vicent Serra,⁸⁶ per la confecció d'un retaule de fusta, destinat al convent de Sant Francesc del lloc de Morvedre.

Nós, Vincentium Serra, fusterius, civis Valentie et eius uxor, Francescha, scienter confiteor vobis, discreto fratri Arnaldo Pedriça, ordinis beatis Francisci, conventus Muriveteris, presenti, persolvistis nobis novem florenos, auri comunes Aragonie, ex

84 AMV. *Protocol Jaume des Pla*, 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 478 i 479, doc. 908.

85 Llorenç Saragossa, (1363-1445, Barcelona-València)

86 Vicent Serra, fuster, (1395-1399, València)

illis XIII florenos, pro quibus nobis facimus unum retabulum fustem tu in instrumento facto Valencie et cetera presenti subscripti notari.

Testes Laurentius Çaragoça pictor, et Bernardus [Cifre] agricultor Valencie.⁸⁷

De la primera dècada del segle XV, concretament del 1404, al mes de desembre es registra, a la ciutat de Morella, l'època atorgada pel pintor de Morella, Guillem Ferrer,⁸⁸ reconeixent que Domènech Ferrer, síndic del lloc de Rafals,⁸⁹ li ha donat 38 florins, dels 130 que li devia per la confecció d'un retaule.

Die sabbati VI decembris dicti anni M CCCC quanti.

En Guillem Ferrer, pintor de Morella, confese haver hauts d'en Domingo Ferrer, síndich e procurador de Rafals, que m'havets donats trenta e huyt florins per rahó de aquell C XXX florins, los quals me ha a dar lo dit loch per rahó de hun retaule que-y faç et cetera. Perque axí és la veritat, renuncie, et cetera.

Testimonis Guiamo Martí, peraire, e Bernat Tamarit de Morella.⁹⁰

II.1.2.5.2.- Inventaris

És el document pel qual s'enumeren els béns, mobles i totes altres coses que pertanyen a una persona o comunitat, de les mercaderies, dels deutes, dels negocis, dels crèdits, dels objectes, etc. Del 14 de juny del 1381 hi ha referència documental, en la que es detalla tot allò que la persona o entitat posseïx: obres de pintura, imatgeria i orfebreria, com és el cas de l'inventari de béns de Bartomeu Amenla.

Die veneris XIII^a iunni anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX°. Cum abdoli

[...]. *Ítem* una adargueta de fust redona, en la qual es pintat un salvatge. [...]. *Ítem* un llibret apellat Set Salm ab les quatre Evangelis pintats a part. [...]. *Ítem*, un anell d'argent ab senyal de Amenla. [...]. *Ítem*, dues posts de retaule de obra de Romania nous, en la una post es Ihesuchrist et l'altre la Verge Maria ab son fill. *Ítem*, altres dos posts de oratori, en la una es pintat Ihesuchrist crucificat ab les Maries, en l'altra la Verge Maria ab son fill, esmaltat. *Ítem*, altres dues posts de oratoris en la una post és pintat Ihesuchrist crucificat ab Sent Johan e les Maries et jueus, en l'altra la Verge Maria ab son fill, esmaltat. *Ítem*, altres dues posts de oratoris en la una post és pintada la Asumpció de la Verge Maria e en l'altra post Mandona Sancta Maria. *Ítem*, altre oratori an tres post, en lo qual és pintada la Pietat de Ihesucrist en les dues posts, diverses santes. *Ítem*, altre retaule ab tres posts, en lo qual és Ihesuchrist e la Verge Maria ab altres sants. *Ítem*, dos oratoris de diverses imatges. [...].⁹¹

87 ARV. *Protocol de Francesc Saidia (Francisco Zaidia)*, núm. 3002.

Cerveró, 1963, p. 89; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 390 i 391, doc. 689.

88 Guillem Ferrer, (1372-1424, Barcelona, Morella)

89 Rafals (Rafales), poble de la Comunitat Aragonesa i enclavat a la Comarca del Matarranya, després de la reconquesta va pertànyer a l'Ordre de Calatrava i amb el rei Pere IV aconseguix relativa importància.

90 AEM. *Protocol de Juan Grau*. Any 1404.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 89.

91 APPV. *Notal de Bertomeu Martí*, núm. 74.

Cerveró, 1964, p. 128; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 247, doc. 400.

Reproduïm, en part, l'inventari del 21 d'agost de l'any 1428 del pintor Joan Vicent, el qual vivia al carrer Sant Vicent a la parròquia de sant Joan, pel seu interès en la descripció del béns mobles continguts al seu alberg.

Cum abdoli maculam evitandam fraudisque in tutoris, et cetera, manumissoris ac bonorum defunctorum detentores de bonis, et cetera, inventarium et cetera, ne bona ipsorum lapsu temporibus, et cetera. Idcirco, nós Petrus Soler, illuminator⁹² et Amador Badia, panniparator,⁹³ civis Valencia, manumissores et cetera, ultimi testamenti Iohannis Vicent, pictoris et civi Valencia, present constat de dicta manumissoris suo ultimo testamento Valencia confecto in posse discreti Iohannis Ferrer, notarii publici Valencia XVIII die mensis et anni presencium, et cetera, signo venerande cru[+]cis procedente facimus inventarium etc. de ómnibus bonis que ad preseas invinumus fore dicte Iohannis Vicent et sunt prout secunter:

Primo, un alberch del dit defunt situat en la parroquia de sent Johan (...), dins lo qual alberch atrobam los bens nobles infraseguens:

Primo, en lo menjador un drap de pinzell ab la figura de sent Jordi.

Ítem, un oratori de pinzell ab la Pietat e ab la figura de la Verge Maria ab ses polseres.

Ítem, hun crucifix de fust.

Ítem, la imatge de la Verge Maria e son Fill de fust petita.

Ítem, una Verònica de drap.

Ítem, una toballola obrada damunt lo dit retaule.

Ítem, un caxó de mostres de papers.

Ítem, dues pedres de molre colors, la una gran e l'altra petita.

Ítem, un artibanch de quatre caxons lo hun caxó ab mostres de papers, los altres caxons buyts. [...] ⁹⁴

II.1.2.5.3.- Matrimonis

En els documents de matrimonis s'escripturava l'acte d'unió legitima entre dos persones (home i dona). Aquells eren, en gran part, per conveniència econòmica, de treball, per la qual cosa la dona no tenia molta opinió al respecte, doncs era el pare el que convenia en qui s'havia de casar i, de vegades, es feia amb algun treballador del mateix obrador (oficial, deixeble). Fins i tot, si enviudava, es tornava a casar en alguna de les persones més prop del cercle familiar o social. La dona era la que aportava al matrimoni el dot, que en la majoria dels casos era en diners. En l'època medieval la dona segueix aportant al matrimoni l'element econòmic del dot, ja que segons el dret romà la muller mai forma part de la família del marit sinó de la del seu pare, pel qual aquest deu aportar a la seu filla un dot important amb el que ha de mantenir-se.

92 Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, año 2005. La present tesi doctoral centra l'estudi en el mon de la il·luminació de manuscrits medievals.

93 Preparador de draps (panys).

94 ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1268.

Sanchis Sivera, 1929, p. 41; 1930, p. 103 ; Cerveró, 1964, p. 125.

Hi ha l'exemple del document, datat el mes de juliol de l'any 1352, en què el pintor Domènec Marco i la seua muller Andreua, col·loquen en matrimoni a la seua filla Guillamona amb Alfons Peris, *batifulla*, veí de València, amb un dot de cent sous.

Dominicus Marcho, pictor, vicinus Valencia, attendentes dompnam Andreuam, uxor meam, collocaste in matrimonium vos, Guillamona, eius filia cum Alfonso Pèriç, *batifulla*, vicino *València*, in quoquidam matrimonio vobis dictam promissit in dote centum solidos [...] ⁹⁵

II.1.2.5.4.- Testaments

Jurídicament es tracta d'un document formal, unilateral, personal i essencialment revocable, en virtut del qual el seu causant regula la seua successió, per causa de mort, instituint els hereus i ordenant altres disposicions. Com a exemple està, entre altres documents, el testament del pintor Francesc Vidal, registrat a la ciutat de València el 2 de febrer de 1421, pel qual desposa la seua voluntat d'on vol ser soterrat i deixa hereva universal dels seus béns a la seua muller, Joana.

(...)

Elexeix la mia sepultura fahedora en claustra del monestir de frares preycadors, en aquell loch o fossa, on Anthoni Martí, germà de la dita muller mia, és stat soterrat. (...) ⁹⁶

II.1.2.5.5.- Vendes de censals, de cases, d'esclaus i terres

La venda és el document pel qual es transmet la propietat d'una persona a altra. En l'Edat Mitjana els documents mes nombrosos per aquest respecte eren per censals o violaris que són, respectivament, el cànon que es cobra pel préstec d'un capital la pensió o renda anual que rep una persona, en algun cas vitalícia. De venda de cases, albergs o hospicis també és un tipus de documentació bastant corrent als llibres dels notaris, així com per la venda de terres. Tants uns com altres descriuen la situació de la propietat, es a dir el carrer, el terme, la població i dóna una informació molt interessant de la València medieval.

Els documents per la venda de captius o esclaus també eren corrents entre els segles XIII-XV. De captius, persones que cauen baix el poder d'algú i es veuen privades de la llibertat, es té la següent notícia de l'any 1435 com a exemple, en la qual el pintor Lluís Claver, habitant de València, actua com a testimoni en un pagament per alliberar captius a Tunis. ⁹⁷

Al 1402, a la ciutat de València, s'escriptura la compra d'una esclava tàrtara pel pintor Guillem Arnau.

95 ARV. *Notal* núm. 2882, lligall núm. 513.

Cerveró, 1963, p. 119; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 126, doc. 211.

96 APPV. *Protocol d'Antoni Lópiz*, núm. 2053.

Cerveró, 1964, p. 126.

97 APPV. *Protocol d'Andreu Polgar*, núm. 23202.

Terçia sabatti, uxor quondam honorabilis Iacobi Jaufridi, in legibus licentiati, habitatoris Valencie, cum presenti instrumenti vendo vobis Guillermo Arnau, pictor, civi eiusdem civitatis, quondam servam seu sclavam de genere tartarorum, nomine vocata Cristina, etate quadraginta annorum, pretio videlicet triginta libras et octo solidos.⁹⁸

II.1.2.5.6.-Condemnes

En dret es definix com “la part dispositiva d’una sentència en la qual s’imposa una pena a l’acusat en les coses criminals, o obligació al demandat de satisfer les peticions del demandant en les causes civils.”

Al Regne de València, paral·lel a la reconquesta, es crearen una serie d’institucions municipals, com el cos de magistrats, els *Jurats*, en els quals la monarquia va delegar tots els poders, el *Consell* que es la representació estamental de tots els ciutadans i, fins i tot, una sèrie d’oficials anexo, jerarquitzats i importants com ho són el *Justicia Criminal*, el *Justícia Civil* i el *Mostassaf*.

En el cas que ens ocupa interessa el del Justícia Civil, que a la fi s’encarregava d’imposar i obligar al condemnat en allò que si li demandava. Per aquest cas, es té el següent exemple de l’any 1409, en el que queda registrada, al mes de febrer, la condemna efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, per la qual el pintor de tapins Joan Aras havia de donar 9 sous a Bernat Savellaneda, aquests restants d’una quantitat major.

Ex confesione, fon condempnat en donar e pagar a-n Bernat Çavellaneda, present, nou sols restants de major cantitat, del preu de un parell de tapins.⁹⁹

II.1.2.5.7.- Embargs

Els embargs són els documents ordenats per una autoritat judicial, que retenen o segresten els béns d’un individu o col·lectiu pels deutes contrets i que dits béns serveixen per a fer-los front.

L’1 de febrer de l’any 1404 queda registrat l’embarg dels béns de Pere Abelló, el qual estava a Xàtiva, efectuat davant la cort del Justícia dels CCC sous de València a través del seu procurador, per pagar al pintor Pere Nicolau 4 florins d’or que li devia.

Com dins los X dies peremptoris per vós, honrat justícia, donats e assignats al discret en Ramón Tholosa, notari procurador d’en Pere Abelló dins los quals hagués donats a Francesch Avinyó, notari procurador d’en Pere Nicholau, pintor, quatre florins d’or e les mesions o dins aquells hagués offerits a la vestra cort béns clas e desembargats e çò segons en lo dit manament executori en vestra cort sots calendari de *X^a ianuarii* del passat mes de jener fet, les dites coses són largament contengudes. On com no haja curat fer alguna de les dites coses per tal lo dit Francesch Avinyó en lo dit nom en absència e contumacia de aquell offer, met e posa venals en poder

98 APPV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 21909.

Cerveró, 1963, p. 72; Llompart, 1977- 80, p. 106.

99 ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 31, mà 2.

Cerveró, 1963, p. 71.

vostre e de la vestra cort tants de bens mobles e semovents de aquell e de casa de aquell que basten a la dita quantitat e mesions. Car com lo dit n'Abelló stiga en la ciutat de Xàtiva, requer que per nos sia feta letra al justícia de la dita ciutat in forma solita com axí sia de justícia fahedor.

En Ramón Tholosa, notari capliura tans de béns de cassa del dit en Pere Abelló que basten a pagar los dits quatre florins e les messions, (promés, et cetera, en pena de la meytat, obliga).

E lo dit En Ramón Tolosa en nom de procurador del dit en Pere Abelló dix que li plahia que anasen per subastats en axí, et cetera.¹⁰⁰

II.1.2.5.8.- Nomenament de consellers

Encetem aquest apartat amb la definició històrica de la veu de "*conseller*" a l'Edat Mitjana. El conseller era el *jurat*, el magistrat municipal amb certes facultats rectores i executives de les poblacions municipals dels regnes de la Corona d'Aragó (València, Aragó, Catalunya i Mallorca). A la ciutat de València s'esmenta amb la veu de *conseller* cadascú dels membres que representen el consell de la parròquia, divisió administrativa existent a dita ciutat, però en el cas d'altres poblacions s'esmenten a les veus de *cònsol*, *paer* o *procurador*.

En juny de l'any 1406 es documenta l'acta del Consell de València, en la qual es nomenen els consellers i jurats pels anys 1406-1407. En aquesta van ésser elegits els pintors Domingo de la Rambla i Pere Camarasa com a consellers del Consell de València per l'ofici dels *freners*.

Consellers dels officis e dels mesters

De freners.

En Domingo de la Rambla. En Pere Camarasa.¹⁰¹

Al 1410, concretament el dia 8 d'abril, hi ha registrada una notícia del pintor Pere Avellà. Aquesta dóna referència a l'acta del Consell de València, per la qual es reclama l'assistència del dit pintor.

Ultra los consellers formats foren en aquest consell appel·lats ab albarans los promens següents: En Pere Avellà, pintor.¹⁰²

I.1.2.5.9.- Nomenament de curadors

Segons la definició que es troba al diccionari, se sap que la paraula "curador o cuidador és la persona que té a cura alguna persona o cosa. En dret és la persona designada en testament o judicialment que ha d'intervindre en certs actes, els quals no poden realitzar per si mateixos els menors emancipats, orfes de pare i mare, els menors que han obtingut el benefici de majoritat i els que han siguts declarats pròdigs"

100 ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 330.

101 AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 19.

102 AMV. *Manual de Consells*, A-24, f. 210v.

A continuació posem dos documents com a exemples, els quals estan registrats amb la diferència de quasi un segle:

El 7 d'agost de 1354 es registra el nomenament de curador civil, aquest atorgat per Francesc Martí, Justícia de la ciutat de València, a Bernat Gascó, *notari*, veí de València, en els béns de la difunta Llorença, filla de Llorenç Savisay i germana de Bertomeua, vídua de Miquel Valls, i Francesca, muller del pintor Domènec Aliaga.¹⁰³

Al 1440, concretament el 9 de maig, el pintor Domènec Alegre fou nomenat curador de la filla de Pere Alegre, *barber*.¹⁰⁴

I.1.2.5.10.- Nomenament de marmessors

El marmessor és la persona nomenada pel causant, perquè tinga a cura de complir i d'executar la seua última voluntat. Com a exemple està el testament, registrat al mes octubre de 1384, corresponent a Francesca, muller d'Aparici Climent, *botiguer*, veí de la ciutat de València, en el qual s'anomena marmessor al pintor Domènec Aliaga.

(...) et Domenico Aliaga, pictori, vecinis civitatis predicte, manumissoribus et executoribus ultime testamenti dompne Francisce uxor quomdam vestri, precontenti Aparicio Climent, defuncti (...)¹⁰⁵

II.1.2.5.11.- Nomenament de procuradors

Es tracta dels documents pels quals una persona dóna, legalment, el poder a altra perquè actue en el seu nom. Es compta amb el document de l'any 1361, registrat al mes d'octubre a València, pel qual Pere Cabrit, *cuirasser*, efectua una requisició, davant el Justícia Civil de València, per la qual demana al *notari* En Francesc de Manresa, procurador del pintor Antoni d'Eixarch, curador aquest dels fills i hereus del seu germà, el pintor García d'Eixarch, ja difunt, i procurador encara del fill d'aquest, García d'Eixarch, que aquell li pague 1.079 sous i 2 diners, quantitat que li devia pels treballs de l'administració de tutoria, en temps passats, als fills del seu germà.

Anno [...]. en Johan Scorna, justícia de la ciutat de València en lo civil, a instància e requisició d'en Pere Cabrit, cuyracer, personalment manà a-n Francesch de Manresa, notari, procurador de n'Anthoni de Xarch, tudor e curador dels fills e hereus d'en Garcia de Xarch, pintor, deffunt, e procurador encara d'en Garcia de Xarch, fill del dit en Garcia de Xarch ab carta pública de procuraçió feta en València, *nonadecima die iunii anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo*

103 ARV. *Justícia Civil*, segle XIV, núm. 178, mà 1, f. 23v.

Cerveró, 1960, p. 228; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 136 i 137, doc. 228.

104 APPV. *Protocol d'Antoni Ferrándiz*, any 1440.

Cerveró, 1965, p. 23.

105 ARV. *Protocol d'Arnau Despuig*, núm. 2437.

Cerveró, 1963, p. 69; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 270, doc. 440.

sexagesimo primo, closa per en Viçent Çatorre,¹⁰⁶ notari, que dins deu dies primers vinients et *pro emptore* haja donats e pagats al dit en Pere Cabrit, mil setanta-nou sous, dos diners reals de València, per rahó de treballs a aquell ajutgats, axí com a tudor i curador qui fon ensemps ab lo dit n'Anthoni de Xarch del dit Garcia de Xarch i d'altres frares seus i fills qui foren del dit en Garcia de Xarch, ço és, del temps que aquell comença administració tro en lo dia qui fon donada sentència e ajutgats los dits salari e treballs al dit en Pere Cabrit, segons que és cert per sentència donada per l'onrat En Pere Marrades, precessor en lo dit offiçi, *vicesima quarta die decembris anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo sexagesimo*, la requisició de la qual sentència fon proposada *vicesima nona die augusti, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono*, closa per en Blay de Roues, notari de València, ad la cort civil d'aquella per l'onrat En Jacme Scrivà.¹⁰⁷

A l'any 1429, queda registrada la procuració atorgada per Martí d'Albarrací, pintor "degens" a València, en la qual nomena al pintor Joan Rull¹⁰⁸ com a procurador seu.

[...]

Martinus d'Albarrací, pictor degens Valencie, fecit procuratorem suum Iohanni Rull.¹⁰⁹

II.1.2.5.12.- Subhastes

La subhasta és un sistema de venda pública, consistent en atorgar allò que es ven al millor postor, per la qual cosa se li ofereix aquell que dóna un preu més elevat per la cosa que se subhasta.

De l'any 1361, al mes de desembre, queda registrat el requeriment efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual Joan Freixenet, procurador del pintor Pere Morlans, ofereix al dit Justícia els béns del pintor per a ser subhastats a causa de certs deutes d'aquest. El document menciona la casa que posseïen els hereus del pintor Miquel Peris. En el cas de la roba, aquesta se la va quedar en subhasta el pintor Domènec Aliaga.

[...] un alberch franch, situat e posat en la Freneria, en la parròquia de sent Pere, que afronte ab dues carrers públiches e ab cases de na Rascanya e ab cases dels hereus d'en Miquel Pereç, pintor, lo qual requer que sia subastat [...].¹¹⁰

II.1.2.5.13.- Testimonis

El testimoni o la testimoni és la persona que té coneixement de qualsevol cosa ocorreguda o escripturada, una vegada ho ha presenciada amb els seus sentits. Als

106 O bé Çatorra segons l'autor.

107 ACV. *Pergamí* núm. 7519.

Cerveró, 1956, p. 99, núm. 13; Olmos, 1961, p. 237, núm. 2.807; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 172, doc. 272.

108 Per confrontar que es tracta del pintor, vegeu el document del protocol de Joan García.

109 ARV. *Protocol de Joan García*, núm. 1094.

Sanchis Sivera, 1929, p. 43; 1930, p. 105.

110 ARV. *Justícia Civil*, núm. 252, mà última.

Cerveró, 1960, pp. 243 i 244 ; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 172, doc. 273.

documents els testimonis donen fe, després d'haver-ho comprovat, de fets de transcendència jurídica apareixent esmentats a la fi del document. Pels exemples que hi ha en els segles XIII, XIV i XV, el testimoni no havia de ser una persona de nivell social alt, però sí que es dóna el cas que tots ells eren homes, -sembla que les dones estaven excloses- i a més exercien un ofici.

Pel tema que ens ocupa, s'ha posat com a exemple un document en què els pintors Bertomeu Forner i Joan Albessi fan de testimonis. Aquests apareixen actuant com a tals en la relació, registrada entre el 28 de gener al 29 de febrer de 1404, dels béns del mestre pintor Marçal de Sas, els quals són subhastats per la cort del Justícia de CCC sous, per pagar el que devia a Bernat Castellar, *batifulla*. També conté la reclamació de la dona del mestre Marçal, pel seu dret foral de la dot, pel qual pot comprar els béns del seu marit, però que abans es deu pagar a Bernat Castellar.

Com dins los X dies preemtoris per vos lo predecessor de vos, honrat justícia donats e assignats a mestre Marçal, pintor, dins los quals hagués donats e pagats a n Bernat Castellar, batifulla, cinquanta sous de violari e cent LXXV sous de penes e les mesions segons que en lo manament exequtori és largament contengut fet sots calendari de XXVII *octobris anno a Nativitate Domini millesimo CCCC^o tercio* o mostrades justes rahons perque no-u degué fer o offerits béns seus clars e desembargats, en los quals pogué ésser feta execució per fer aga a ell de la dita quantitat e messions. On com lo dit mestre Marçal alcuna de les dites coses no haja curat fer, per tal en contumacia e desidia de aquell lo dit en Bernat Castellar offer e met venals en poder de vos e de la vostra cort, ço és los béns mobles de casa de aquell, los quals requer que per lo scrivà de la vostra cort sien scrits e annotats e en après sien subastats per lo temps en fur stabilit e en après sien venuts per tal que dels preus que de aquells exiran sia feta paga e solució al dit en Bernat Castellar de les dites quantitats e mesions com axí les dites coses sien per justícia fahedores.

Primo, cinch peçes de retaule [cavat meys] de pintor.

Ítem in dites peçes altres enguixades.

Ítem hun banchal pintat, larch.

*Ítem*¹¹¹ uny banch encaxats.

Ítem una taula e hun banch.

Ítem dos cofres pintats.

Ítem hun alcorcí de seure.

Ítem un artibanch de dos caxos

Ítem hun lit de posts ab sa marfega e hun matalaf vert.

Ítem una flacada blanca e hun altre cofre pintat e hun parell de lançols de lí oldans.

Ítem una caxa de pí buyda.

*Ítem*¹¹² IIII posts de lit ab una marfega e hun matalaf blau oldà.

Ítem dues [altres] peces de banchals del retaule de Quart.

Ítem X peces de retaule pintades.

111 "Dos", tatxat a l'original.

112 "Ítem", repetit a l'original.

Ítem fon liurat lo dit artibanch de voler del dit en Bernat Castellar a-n Barberà Nadal, fuster, com fos seu propi.

En Berthomeu Avellà, pintor, ciutadà de València capleva de poder del saig los béns damunt scrits de casa del dit mestre Marçal, promés tornar aquells per aquells o per suma de aquells LX lliures reals de València, sot pena del meytat, promés, et cetera, obliga, et cetera.

En après la dona na Margalida, muller del dit mestre Marçal, protesta que com los béns sien seus propis e dotals que negu prejuhi ni li-n sie engendrat ans tot son dret li romanga salvu et cetera.

Testes en Berthomeu Forner e en Johan Arbespi, pintos.

Plaut subastari.

Posthec die mercurii XIII febroarii dicti anni fuit facta venda dels béns dejús scrits de voler de les parts per Gaspar Eximenez, corredor públich en públich encant en la forma següent:

Primo dos coffrens pintats a na
Margalida, muller de mestre Marçal ...XXX ss.

Ítem hun altre cofre gran pintat
a la dita donaXXI ss.

Ítem hun matalaf vert oldà a la
dita donaXXX ss.

Ítem una flacada blanca vella
ab listes vermelles e blaves a la
dita donaXVII ss.

Ítem hun parell de lencols
sotils rots a la dita donaIII ss.

Ítem huna marfega a la dita
dona perVIII^o ss. VI

Ítem V posts de lei ab sos
peus a la dita dona perXXX ss. VI

Ítem una caixa buyda de pí a
la dita dona perI ss. VI

Ítem hun matalaf blau a la
dita dona perXII ss. VI

Ítem III posts de lit a la
dita dona perIII ss. VI

Ítem hun banch encaxat a la
dita dona perIII ss. III

Ítem una taula ab sos peus a
la dita dona perIII ss. X

Ítem hun altre banch e hun

alcorcí de seure a la dita dona per ...II ss. II

Fon manat a la dita dona que dins X dies hagués en depositat lo preu dels béns per ella comprats.

Die mercurii XXVII febroarii dicti anni, en Gocalbo Pérez, pintor, en loch de la dita dona na Margalida, comprador, a la qual aferma que ha (protesta) deposa en poder de la cort cinquanta sous dels preus de les dites vendes confesa los quals de feyt foren donats e dellurats al dit en Bernat, confés, fide de tomador de dret e a totes (e parts) en Francesch Beneyto, notari de València, present, obliga, et cetera.

Ítem d'altra part confés lo dit en Castellar que havia reebuts de la dita compradora XI sous VI diners per messions executòries.

Et fon ans del dit delliurament foren emparats en poder de la cort los dits cinquanta sous per en Johan Eximeno, notari procurador de la dita na Margalida, et cetera.

Die iovis XXVIII^a febroarii dicti anni en Bernat Castellar acusa la contumacia a la muller del mestre Marçal com no hagués met tot lo preu en poder de la cort.

Die veneris XXVIII^a febroarii dicti anni Guillem Santmartí, saig, *reli*t que-ll de manament del justícia e a instancia del dit en Bernat Castellar en lo dia de dimecres proppassat havia manat a la dita dona compradora que hir ans de cort partida hagués més tot lo dit preu en poder de la cort, la qual respós que li plahia.¹¹³

113 ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 330.

Aliaga, 1996, pp. 138-141, doc. 6.

TERCERA PART

III.1.- EL REGNE DE VALÈNCIA ENTRE ELS SEGLES XIII-XV¹¹⁴

III.1.1.- Introducció¹¹⁵

En aquest apartat no es pretén fer un discurs amb tota mena de detalls de la història d'un poble, del qual ens ocupem més de dos-cents anys, però si destacar aquells esdeveniments que en gran mesura condicionaren l'ordenament social i institucional de la València islàmica vers un regne cristià i la seua evolució durant els tres primers segles.

De l'ocupació musulmana (718) es destaca que València era una ciutat decadent i de reduïda extensió, en la qual la població anava minvant, però que passa a ser més activa fent-se millores urbanístiques sense canviar la seua forma, és a dir es conserva el seu traçat original amb l'excepció de la construcció, a les afores de la ciutat, d'una finca de recreació anomenada Russafa, de la que malauradament només ha arribat el nom i avui en dia és una de les tantes barriades de la ciutat de València.

A l'any 1011, després que Muburak i Muzaffar es van fer amb el poder de la Taifa de València, s'aconseguien fer reformes i millores urbanístiques gràcies als impostos. Altra etapa d'esplendor que va viure la ciutat fou al 1021, quan va ascendir, després d'una revolta popular, al tron el net d'Almansor, Abd al-Aziz ibn Abi Amir. Anys en els quals hi hagué un creixement demogràfic, superant-se l'espai urbanístic, per la qual cosa es construïren unes noves muralles, convertint-se la ciutat de València en una de les places més fortes de l'Al-Andalus. La mort d'Abd al-Aziz en l'any 1061, a més d'un període d'inestabilitat, va propiciar la conquesta de València, al 1094, per part del Cid. Uns anys després, la pressió dels Almoràvits obliga al monarca Alfons VI a evacuar la ciutat, incendiant-la en la seua retirada, quedant a formar part de l'imperi Almoràvit, fins que els Almohades, al 1145, els substituïxen en el govern.

La greu descomposició interna que, de forma intermitent, vènia patint Al-Andalus va portar, ja des de la segona mitat de segle XII, que els regnes cristians es repartiren eixe espai geogràfic musulmà amb un doble objectiu: el territorial (ocupació) i tributari (percepció econòmica). Els acords de Tolidura (1151) i Caçorla (1179) arrebeguen, entre altres matèries, les zones que tant Castella com la Corona d'Aragó els corresponia conquerir. Per la qual cosa s'inicia la conquesta en el segle XIII i especialment en el seu segon terç, pels distints regnes peninsulars que en aquell moment inclús tenien frontera amb els musulmans- Corona d'Aragó, Castella i Portugal- i que duren a terme la conquesta dels territoris situats en els seus extrems meridionals. Després d'aquest procés, únicament quedaria el Regne de Granada com a testimoni de la presència islàmica a Espanya.

Referint-se ja a la conquesta de les terres valencianes, aquesta s'inicia a l'entorn de l'any 1231- prèviament ja s'havia reunit certs enclavaments al nord de l'actual província de València- i conclouria a Biar l'any 1245, sense oblidar les últimes

¹¹⁴ Sanchis Guarner, José (1911-1981): *La ciudad de Valencia: síntesis de historia y de geografía urbana* / traducción de Roc Filella Escolà. -- 2ª ed. en castellano, 1ª reimp. -- [Reus?]: IRTA, 2007 (Sueca : Impremta de L. Palacios)

¹¹⁵ Ubieto Arteta, A.: *Orígenes del Reino de Valencia. Cuestiones cronológicas sobre su Reconquista*. ANUBAR. Valencia, 1975.

annexions de Jaume II a finals del segle XIII i principis del segle XIV. En la dita conquesta es podrien distingir les etapes següents:

Els primers intents de conquesta (1210-1219)

De la reunió d'Alcanyís a la presa de Morella i Ares (1231-1232)

De l'assetjament de Borriana al de València (1233-1238)

La conquesta al sud del riu Xúquer (1239-1245)

A nosaltres, sense menysprear les altres etapes, és la tercera la que més interessa: De dita etapa, iniciada a la ciutat de Borriana a l'any 1233, finalitza, després de cinc mesos d'assajament, amb la conquesta de València a l'any 1238. Una vegada la ciutat fou conquistada pel monarca Jaume I, va suposar l'abandó de bona part de la població musulmana la qual cosa va permetre l'assentament de famílies cristianes, procedents del nord, que van realitzar grans canvis en la societat, aportant els seus costums i formes de vida a una ciutat que, tradicionalment, havia conviscut durant segles amb les tres religions monoteistes i les seues tradicions. La conquesta de València el 1238 per catalans i aragonesos feu possible el naixement del nou regne a la Corona d'Aragó. Resulta evident que en la reconquesta de dita ciutat pel rei d'Aragó, Jaume I, serveix com expansió territorial del mon cristià a costa de l'islàmic.

El dinamisme de múltiples iniciatives desenvolupades per diferents entitats com la monarquia, noblesa i l'església al llarg del període que ens ocupa, consolida les estructures socials, polítiques, econòmiques i fins tot artístiques, però no va ser total durant el regnat de Jaume I a València (1238-1276), etapa que patix un desplegament de guerres internes i civils i no és fins a Jaume II (1291-1327), als inicis del segle XIV fins la mort de Martí L'Humà, quan es veu una certa estabilitat que permet cultivar aspectes culturals i artístics. Tots els que regnaren, durant els segles XIII i primeres dècades del XIV, foren cultivadors de les arts, però és Pere IV el Cerimoniós¹¹⁶ (1336-1387) el més conegut, seguit del seus fills Joan I el Caçador (1387-1396) i Martí l'Humà (1396-1410). A la mort de Martí l'Humà la successió a la Corona d'Aragó recaigué, gràcies al Comprimís de Casp de 1412, en Ferran I d'Antequera, al qual succeí a la seua mort, Alfons el Magnànim en 1416.

III.1.2.- El context històric de València dintre de la Corona d'Aragó

Que dubte cap que la formació del Regne València va ser gràcies a la unió de la Corona catalano-aragonesa. A la primera meitat del segle XII, un fet capital va modificar substancialment l'estructura política de la península. Aquest va ser la formació de la Corona catalano-aragonesa, sorgida arran de la unió del Comtat de Barcelona i el Regne d'Aragó, que culminaria amb la incorporació d'altres regnes, entre ells el de València, com resultat de la seua expansió operada durant el segle XIII. És necessari aclarir que la unió entre els diversos integrants és de tipus personal, dinàstic, perquè cada un d'ells conserva la seua personalitat pròpia. Catalunya es forma com a entitat intermediària entre el món peninsular, d'un costat, i l'Occident europeu Mediterrani. Així la unió d'aquests països va ésser purament de tipus dinàstic, una unió personal, que deixava a cadascú la seua independència interna. Aquesta característica, tan pròpia de la nova entitat sobirana, es mantindria

¹¹⁶ Tasis i Marca, Rafael, *Pere el Cerimoniós i els seus fills*, 1994.

al llarg de tota la seua existència. Els nous regnes incorporats a la Corona tindran la seua pròpia llei i fur amb independència dels altres.

Mentres es completava la conquesta, Jaume I va crear un regne independent dins de la Corona d'Aragó, sotmés i repoblat per aragonesos i catalans. Les comarques de repoblació aragonesa patiren l'establiment d'un règim senyorial, en contrast amb la repoblació catalana, terres de reialenc, en el litoral, que van tindre un floriment industrial i mercantil en els nuclis urbans. El regne valencià no va ser apèndix senyorial i latifundista de la Corona d'Aragó, ja que l'element català va neutralitzar la mentalitat feudal de la noblesa Aragonesa.

Des de 1233, començament de la conquesta, fins a 1243 que es dona per acabada, si bé no definitivament, s'incorpora a la Corona d'Aragó el regne valencià, el qual va ser repoblat d'una manera molt superficial, i a la mort de Jaume I el Conqueridor, els aragonesos i catalans establits passaven de ser una xicoteta minoria a una ser una majoria, constituïda en una superestructura urbana dirigent, superposada al fons musulmà del regne. Els moros romanien com una massa desuniforme, molt impermeable a qualsevol integració en la societat cristiana. La part sud del regne es repobla totalment per catalans, però en discòrdia entre Jaume I i Ferran III de Castella, els quals van coincidir en la tasca reconqueridora d'aquesta zona, a pesar dels tractats anteriors pactats entre ambdós corones. La presència del l'Infant Alfonso de Castella, futur Alfons X el Savi, a Múrcia i la seua incursió en zones destinades a l'expansió d'Aragó, provocaren una desposta semblant de Jaume I. No obstant això, aquest va ajudar el seu gendre Alfonso, a sufocar la rebel·lió morisca de Múrcia, la qual cosa va provocar la repoblació catalana de la zona, la qual va ser cedida a Castella a continuació pel tractat d'Almizra en 1244. No obstant això, a començament del segle XIV, Jaume II els reintegraria al Regne de València.

La conquesta d'aquests regnes marcaren les fronteres peninsulars imposades pels dos regnes veïns a la Corona d'Aragó: França i Castella, per mitjà dels respectius tractats de Corbeil i d'Almizra. Amb això l'únic camí que quedava obert era el del mar, alhora que oferia grans possibilitats. Així Pere II el Gran, fill de Jaume I, es va fer amb l'illa de Sicília gràcies a les pretensions que li donava el matrimoni amb Constanza, la filla del regent mort de l'illa, i a la rebel·lió com aquesta contra el domini de Carlos d'Anjou. La coronació com a rei de Sicília la va aconseguir amb facilitat, gràcies al crèdit que gaudia entre els sicilians, alhora que va tindre problemes amb la noblesa aragonesa, la qual demanava l'aplicació del seu fur en el Regne de València, i es constituïa, amb la "Unió", la seua organització reivindicativa enfront del poder reial. Aquests problemes que Pedro el Gran va saber sortejar, els va heretar el seu fill Alfonso el Liberal, que va regnar només sis anys, de 1285 a 1291. Aquest, intentant complir amb la voluntat de son pare, s'apodera de Mallorca, Eivissa i Menorca, alhora que desenvolupava una ambiciosa política mediterrània que incloïa el vassallatge de Tunis i l'amistat amb els regnes de Granada, Tunis i Egipte, tot això amb clar objectiu d'expandir el comerç català. Aquest rei va haver-hi de suportar també enfrontaments amb la noblesa aragonesa, la qual, amb l'excusa que usava el títol reial sense haver-hi jurat els Furs, es posa enfront d'ell i busca aliances amb els dos regnes fronterers: França i Castella. Inclús alguns cronistes van arribar a reconèixer Carlos de Valois com a rei d'Aragó. Alfons no va tindre una altra opció que jurar els privilegis de la Unió, que limitaven el poder reial.

Li va succeir el seu germà Jaume II el Just, que ja era rei de Sicília, per testament del pare. Va regnar des de 1291 a 1327, en un període de greus problemes amb

França i el Pontificat, respecte a la sobirania del monarca a Sicília. Açò va ser solucionat amb tractats d'Anagni en 1295, però Jaume II havia de renunciar a Sicília. En la Corona d'Aragó s'intenta restablir la situació, anexas les comarques valencianes del sud, fins eixe moment integrades en la Corona castellana. L'expansió marítima i mercantil sobre el Mediterrani va seguir en aquests anys. Per un costat Jaume II va obtenir la investidura del Regne de Sardènia, aconseguint el restabliment del Regne de Mallorca com a vassall del Regne d'Aragó. A més, els almogàvers, inactius per la firma de la pau italiana de Caltabellota, en 1302 acudiren a Constantinoble en ajuda de l'imperi Bizantí atacat pels turcs. En competència amb la República de Gènova, aquests mercenaris, la "Companyia catalana", a les ordres de Roger de Flor, projecta la influència de la Corona d'Aragó fins als límits del Mediterrani oriental. Primer van tindre un període de nomadisme guerrer, fins a 1311, i després consolidaren la seua obra amb la fundació dels ducats d'Atenes i Neopàtria, entre els anys 1311-1460. Jaume II va intentar inclús fer arribar la seua influència a Xipre, amb el seu matrimoni amb Maria de Lusignan, de la casa regnant en l'illa, i inclús a Terra Santa. L'esforç fonamental del govern d'aquest monarca tingué com a finalitat la conquesta de Sardènia, que realitzaria l'infant, futur Alfonso el Benigne entre 1323 i 1324.

La plenitud expansionista de l'època de Jaume II es va veure continuada amb els seus successors, si bé Alfonso el Benigne accedí als desitjos de la seua segona esposa, la castellana Leonor, que no volia deixar els seus fills desposseïts, perquè la corona passaria al fill del primer matrimoni del rei, futur Pere el Cerimoniós, que s'educava a Saragossa. La infanta castellana va obtenir donacions i senyories parell els seus fills Fernando i Juan, a Tortosa i diverses zones del regne de València, que implicava la creació d'un autèntic feudalisme, de signe castellà, en l'interior de la corona aragonesa. L'oposició de la ciutat de València va aconseguir la revocació d'aquestes donacions.

El regnat de Pere el Cerimoniós va ser llarg, des de 1336 a 1387. En ell es completa al màxim l'expansió mediterrània de la Corona d'Aragó, així com la seua integració i unitat davall una sola dinastia, si bé en el seu mateix regnat s'aprecien ja els signes de la crisi que assotaria a tot Europa durant la Baixa Edat Mitjana. "El regnat de Pere el Cerimoniós, un dels mes llargs, va ésser un dels mes bel·licós, en part perquè el rei no era precisament un pacifista (com tampoc no ho eren alguns consellers) i part perquè va coincidir amb conflictes internacional, amb la guerra de Gènova amb Venècia, en els quals era moltó difícil de mantenir-se neutral. Els guerres internes i els externes, doncs, és van succeir constantment durant alguns anys. A la ruïna que van produir s'hi va afegir la provocada pels calamitats naturals, la pesta negra del 1348 i els epidèmies posteriors, els secades, un plaga de llagostes, etc. Tots el flagreu bíblics van caure sobre les terres catalano-aragoneses durant el regnat de Pere el Cerimoniós, per la qual cosa hi van provocar una crisi de la qual el poble va trigar molt de temps en refer-se."

Efectivament, en els anys que van de 1341 a 1349, el rei Pere porta a terme la reintegració mediterrània amb la reincorporació de Mallorca a la Corona d'Aragó, un vell desig patent, des que el Conqueridor va dividir els seus regnes en el seu testament. Interessos internacionals, com la rivalitat entre França i Aragó en el Mediterrani Occidental, mediatitzaven la situació d'independència del regne mallorquí. Així mateix, fort interessos econòmics de l'oligarquia que monopolitzava el gran comerç barceloní, per al qual el port de Palma de Mallorca suposava una forta competència.

En un principi, Pere IV exigix i obté del seu cunyat Jaume IV de Mallorca l'homenatge feudal. No obstant això, les aspiracions franceses a la ciutat de Montpelier, pertanyent al rei de Mallorca, fan que aquest requerisca l'ajuda militar del rei d'Aragó. Aquest no sols no va prestar aquesta ajuda sinó que va aprofitar la conjuntura per a trobar l'excusa que li permet conquerir Mallorca: convoca les Corts a Barcelona uns dies abans als previstos per al desplegament militar davant de Montpelier. El rei de Mallorca no va acudir a pesar d'estar obligat a això, per la qual cosa el Cerimoniós tingué motiu per a desposseir Jaume III dels seus dominis. Aquell va arreplegar una àmplia esquadra formada per valencians i catalans partí cap a Mallorca. Davant d'aquest avanç Jaume III fugí al Rosselló. Ací va ser perseguit i fet presoner pels servidors del rei d'Aragó. Finalment, se li va donar la llibertat amb unes condicions que el deixaven amb unes poques possessions en Montpelier. Encara des d'ací va fer un últim intent per recobrar el seu domini, armant un exèrcit que va ser derrotat en Lluçmajor en 1349. Amb això, Mallorca, el Rosselló i la Sardènia quedaven assimilats a la Corona d'Aragó. En el regnat del Cerimoniós es va realitzar l'època daurada de l'expansió mediterrània del gran comerç barceloní: Balears, Sardènia, Sicília i el gran avanç cap al Mediterrani Oriental, amb els ducats d'Atenes i Neopatria, en la Grècia. Per descomptat que aquesta extraordinària expansió comptava amb unes bases materials i humanes, que ho van fer possible.

Amb anterioritat a l'any 1348, data en què va aparéixer la pesta negra, aquesta de nefastes conseqüències, en la Corona de Catalunya–Aragó, la població es trobava en una fase molt favorable de continu creixement, si bé l'estructura social i professional és diferent segons es referix a la població rural o urbana.

Pràcticament, entre 1250 i 1350, la corona aragonesa¹¹⁷ es convertí en una de les principals potències del Mediterrani i va aconseguir la seua plenitud dins d'una gran estabilitat interior. Manifestacions d'aquesta estabilitat i plenitud foren la perfecta ordenació entre l'expansió economicocomercial (relacions diplomàtiques i comercials, rutes, creació de drassanes, etc.) i l'expansió política (Regne de València 1238, Regne de Mallorca 1229-1235. Sardènia i Sicília 1282, ducats d'Atenes i Neopatria 1380- 1390, i més tard, ja en el segle XV, el regne de Nàpols en 1443, etc. Així mateix, la cristianització de les institucions, el superàvit de la balança comercial i la pau social relativa.

Relativa, a causa de les discussions internes que, de tant en tant, van esclatar sobretot, a causa del natural antagonisme entre un Aragó feudal i una Catalunya eminentment burgesa i mercantil. El mateix Pere III tingué problemes amb la Unió aragonesa, que tingueren com a excusa la qüestió successora, en un moment en què el rei no tenia encara descendència masculina. El fet va servir per a l'afermament de l'autoritat reial, encara que en realitat aquest renàixer de l'unionisme aragonés, suposava l'oposició decidida d'una aristocràcia de mentalitat continental a una política de la monarquia al servici de la burgesia mercantil. El Regne de València va conèixer també el fenomen unionista, encara que d'una manera parcial. El Cerimoniós, va triomfar en la guerra civil suscitada als unionistes aragonesos, amb quasi la immediata rendició dels valencians. Aquests fets afectaren els últims anys de la primera mitat del segle XIV. Ja per aquesta època es va deixar notar l'efecte de la crisi europea i de la pesta negra. Els seus efectes ací van ésser la despoblació del camp i la conseqüent crisi agrària. A finals del segle XIV, Juan I i el seu regnat evidencien el traspàs de l'hegemonia catalana a la d'Aragó dins de la confederació

¹¹⁷ Reglà, J., *Introducció a la Història d'Aragó: (dels orígens a la Nova Planta)*, València, 1973.

d'estats. En efecte, l'economia aragonesa, de base agropecuària, va resistir millor els cops de la crisi que la de base artesana i mercantil de Catalunya, i açò anava unit a que les conseqüències demogràfiques de la pesta negra van ser molt menys greus a Aragó que a Catalunya.

A Juan I el Caçador, mort en 1395, li va succeir el seu germà Martín l'Humà, qui al seu torn deixaria plantejat un greu problema successori al morir el seu fill baró, en 1409, el rei de Sicília Martí el Jove. Aquest rei no deixa clara la qüestió amb una possible successió per mitjà de Federico, fill bastard de Martín el Jove, i per tant nét de Martín I l'Humà. A la seua mort en 1410, la qüestió es debatia entre distints aspirants al tron i es triava una via jurídica per a solucionar el problema. Aquesta situació venia agreujada amb la repercussió de la crisi general catalana i els recels d'Aragó i València a conseqüència de les passades guerres de les Unions. Es va decidir, per la intervenció del Papa Benet XIII, adoptar una solució per mitjà d'una reunió de compromissaris representants dels tres regnes, Aragó Catalunya i València, a raó de tres per cada estat, per a triar finalment per votació al candidat de la Corona que consideraren amb mes dret. Va ser anomenat el compromís de Casp. Ja durant la fase resolutiva de l'Interregne de Casp, els aragonesos tingueren constància de la seua preeminència dins de la Corona d'Aragó. El resultat del compromís va ser l'entronització de la dinastia castellana dels Trastámara. Fernando d'Antequera va ser triat rei d'Aragó el 28 de juny de 1412.

III.1.3.- El desenvolupament històric, social, econòmic i artístic del Regne de València entres els anys 1238-1450

III.1.3.1.- La repoblació cristiana

El tema de la repoblació de la zona valenciana, a partir de la conquesta cristiana en el segle XIII, és un dels temes què ha rebut més atenció, no sols a nivell d'historiadors sinó també en l'àmbit de les conversacions quotidianes de molta gent. El nostre interès és fer un balanç general del que se sap sobre aquesta part de la història i com es pot acostar-se a ella a partir de les explicacions històriques.

En primer lloc, cal tindre en compte que els fets històrics que denominen repoblació no impliquen només emigració de persones procedents de diversos llocs i països cap a un punt concret i el seu assentament. És un procés molt més complex pel qual tota una societat, en aquest cas la cristiana, ocupa militarment uns territoris on hi ha una altra societat molt diferent en les seues característiques -la musulmana- i superposa el seu model de societat feudal reestructurant, al mateix temps, les relacions socials existents en eixa societat derrotada. Per tant no s'està davant d'un problema merament quantitatiu: no es tracta de comptar quants vénen i d'on.

En segon lloc, està el problema del caràcter incomplet de les fonts històriques. L'objectiu primordial dels estudis històrics sobre la repoblació, deu ser la comprensió global de com es va construir, a partir de la conquesta en 1233, una nova societat feudal important en la resta de la Corona d'Aragó, tenint en present tant la continuïtat d'una població musulmana com la integració de la societat musulmana en la cristiana.

En tercer lloc, cal tindre en compte que ni la repoblació de cristians ni el procés de construcció de la societat feudal, a partir de la conquesta de Jaume I, tenen una

duració limitada en el temps. La mobilitat de la població en els segles XIV i XV va ser batant elevada, i es pot afirmar que durant els dits segles continua l'assentament i redistribució de persones. Per tot això es pot definir la repoblació medieval valenciana com un procés de llarga duració, de diversos segles, amb etapes d'intensitat diferent, que va implicar la substitució d'un model de societat musulmana per un altre feudal, integrador de l'element humà i de les relacions socials i econòmiques. El resultat va ésser la integració del país conquerit en una de les fronteres de la societat feudal europea, fent desaparéixer, en algunes zones, pràcticament tot el vestigi musulmà i en altres trencant eixa societat musulmana i integrant, una part d'ella, bàsicament a les comunitats de llauradores d'unes quantes comarques, en el marc general de la societat feudal dominant.

III.1.3.2.- Les etapes de la repoblació

Com s'ha dit abans, la repoblació cristiana de la València medieval va ésser un procés de llarga duració -diversos segles-, però tingué moments de major intensitat, bàsicament el primer segle a partir de la conquesta. En eixe període es pot distingir diverses etapes: la primera és el període de la conquesta, iniciada en Morella i Burriana en 1233, i que continua fins a 1245, amb l'ocupació militar del territori esclata al poc de temps, en 1246, la primera gran revolta dels musulmans valencians.

Una segona etapa correspon al període posterior a 1248 fins la resta del regnat de Jaume I, -fins a 1276- que és quan es produïx l'ordre d'expulsió dels musulmans resistents, aquesta complida molt parcialment, assistim a la gran onada d'assentaments cristians.

Una tercera etapa correspon al període posterior a la segona gran revolta dels musulmans en 1276, i fins a finals de segle, quan finalment els cristians aconseguiren esclafar la capacitat de resistència militar dels musulmans valencians i procediren a una nova tanda d'assentaments i repoblacions, aquestes dirigides a controlar les zones més desateses fins eixe moment.

Finalment es pot parlar d'una quarta etapa al llarg del segle XIV i inclús el XV, on el procés d'assentament dels cristians ja no respon a una política global del regne, dirigida a controlar el territori i als vençuts musulmans, sinó més clarament a la preocupació de la noblesa feudal per millora i augmentar les seues rendes.

De 1232 a 1248 correspon al període de conquesta militar i per això el procés repoblador va estar marcat per dos factors: un, el protagonisme de la monarquia en el repartiment general del territori entre la noblesa i els llauradors; d'altra banda, en un assentament dirigit a crear nuclis de població cristiana en les zones més riques econòmicament i en els llocs estratègics, des del punt de vista militar, per a controlar el territori, bàsicament les ciutats musulmanes i els castells o alqueries situats en les principals rutes nord-sud.

En aquesta etapa, Jaume I procedirà a un primer repartiment del territori valencià conquerit, en uns casos donant propietats individuals o col·lectives consistents en cases i terres a persones que no són nobles, les majoria d'elles en el terme dels grans nuclis urbans d'època musulmana. En altres casos donant tot un poble, alqueria o castell a un noble, el qual s'encarregarà al seu torn de pactar la permanència de la població musulmana o expulsar-la en tot o en part i intentarà assentar pobladors cristians.

Les fonts d'informació sobre eixe repartiment de terres són les "*Cartas Pueblas*", especialment per a les comarques situades al nord de la ciutat de València i, d'una forma global, el *Llibre del Repartiment*. Efectivament, aquest últim proporciona tot un bagatge d'assentaments, que per aquest període corresponen entre els anys compresos entre 1237 i 1245.

L'abundància de donacions coincidix a l'any 1238, moment en què es produïx la conquesta de la ciutat de València, la qual cosa permet repoblar abundantment la comarca de l'Horta. La dita comarca absorbirà a un nombre més gran de repobladors i, per tant, des d'un principi, la que comptarà amb una presència cristiana molt superior al d'altres comarques.

Durant la repoblació de la ciutat, aquesta, va ser dividida en parts, segons la procedència dels repobladors, la majoria aragonesos i catalans. El procés de repoblació va ser lent i continu durant tot el segle XIV. Els moros que van romandre en la ciutat van ser establits extramurs, en la qual cosa en aquella època es coneixia com "*la Moreria*", no obstant això, dins de la muralla existia un altre barri, aquest, al seu torn, murallat, conegut com "*la Jueria*" o "*Call*", barri donat per Jaume I, perquè allí visqueren els jueus que majoritàriament es dedicaven a l'orfebreria.

S'implantaren els Furs, es va redactar el "*Llibre del Consolat del Mar*", el més antic codi de Dret Marítim redactat, el poder judicial l'exercia "*el Justícia*" i l'altra figura important en la vida quotidiana de la ciutat era "*el Mostassaf*", que vigilava el mercat, els pesos, mesures, preus i transaccions. Al cristianitzar-se la ciutat, les antigues mesquites se convertiren en esglésies cristianes, com la Gran Mesquita en Catedral, baix l'advocació de Santa Maria. L'any 1262 sobre aquella es comença la construcció de la catedral per orde del Cister. També es va facilitar l'accés als suburbis de la ciutat situats en la marge nord del riu, es construïren dos ponts de pedra, el "*dels catalans*" (o de la Trinidad) i el *del Reial*. En aquesta zona, de nova urbanització, Jaume II es construïsc un Palau Reial, que va ser saquejat per Pedro el Cruel en 1364, quan va atacar València per segona vegada. I per haver-hi resistit als dos atacs, València va rebre el títol de "*ciutat dos vegades lleial*" i raó per la qual dos "*L*" coronades flanquegen l'escut de la ciutat.

Una segona etapa, compresa entre els anys 1248-1276, es configurar com d'intensa repoblació. Aquesta es fa el reialenc, on Jaume dóna multitud de propietats, unes a cens, altres lliures, als termes de les ciutats que s'ha reservat, amb especial preocupació, al principi, per assentar cristians en les zones on el musulmans s'han rebel·lat, és dóna en la contornada de la Serra d'Espadan. El mecanisme pel qual es concreten aquestes condicions són les *Cartes Pobles*, fonts bàsiques per a l'estudi del senyoriu, mentre contínu sent-ho el *Llibre del Repartiment* per al reialenc. De nou ens trobem amb un bienni 1248-1249 que representa un altre moment àlgid de repoblació després de l'expulsió dels musulmans valencians.

La tercera etapa des de l'any 1276 al fi del segle XIII, correspon al període posterior a la segona revolta musulmana, quan la monarquia va intervindre per a dirigir la repoblació de certes zones estratègiques on s'han produït la rebel·lió. Per un altre costat hi ha un procés d'assentament molt més local. A les ciutats de reialenc són els oficials reials, els *bat-les* els que s'encarreguen de noves donacions, mentre el senyoriu contínu el procés d'assentament individual.

Una quarta etapa, que va comprendre els segles XIV i XV, que es caracteritza per un procés lent i dispers de reassentaments en la població, normalment per iniciativa concreta d'algun noble, i amb caràcter de substitució de la població musulmana per

una cristiana vers una colonització agrària i una reordenació de la població existent, amb canvis socials i econòmics a més d'urbanístics, per la qual cosa a finals del segle XIV va ser construïda en la nova muralla que rodejava la ciutat, la "*Porta dels Serrans*". En aquesta època València va gaudir d'un gran desenvolupament urbanístic i d'higiene pública, ampliant-se la xarxa de clavegueram. En el 1390 la Jueria o "*Call*" va haver de ser ampliada a causa del creixement de la població semita. El poble pla no va veure amb bons ulls aquesta ampliació i en 1391 va ser saquejada, morint un centenar de jueus, els que van quedar es refugiaren en la Sinagoga i aterrits demanaren ser batejats. Després d'aquest fets es va reduir la superfície de la Jueria i els seus habitants batejats s'integraren plenament en la vida cristiana.

Les baralles entre llinatges eren molt comuns a aquesta època. A València les més cruels van ésser entre les famílies Centelles i Soler, iniciades per xicotets incidents i que s'agreujaren amb les morts de Lluís de Soler i Pere de Centelles. L'any 1409 el pare Jofré, veient que pels carrers la xicalla apedregava als bojos, va construir un manicomi, al costat del "*Portal de Torrent*", on poder internar-los, sent el primer manicomi del món.

Transcorria l'any 1410 quan el rei Martí I va morir sense deixar descendència, tant la família Centelles com l'aristocràcia i els aragonesos eren partidaris de Fernando d'Antequera, mentres que els Vilaraguts, els Jurats de la ciutat i la burgesia recolzaven la candidatura proposada pels catalans del Comte d'Urgell. No arribant-se a cap acord va esclatar una violenta guerra civil, a la fi els compromissaris de Catalunya, Aragó, València i Mallorca es reuniren a Casp per a l'elecció d'un nou rei. Els valencians van ser Sant Vicent Ferrer, el seu germà Bonifacio Ferrer i el jurista Giner Rabasa, aquest últim substituït per Pere Bertrán. Es decidí per majoria de sis vots a tres, i Fernando d'Antequera es va designar rei de la Corona d'Aragó, introduint així en la vida de la ciutat la dinastia dels Trastámara en 1412.

Durant el segle XV, València viu un gran esplendor demogràfic, econòmic i cultural, a mitat del segle comptava amb una població de 75.000 habitants, convertint a València en la ciutat cristiana més important de la península ibèrica. En 1419 el rei Alfons el Magnànim va fundar el "*Arxiu del Regne de València*" i la potència econòmica de la ciutat dins del Mediterrani era comparable a la de Venècia, Gènova i Marsella. En aquest segle es va acabar de construir la torre del Miquelet, es va eixamplar la catedral, de la diòcesi valenciana van ser bisbes dos membres de la família Borja, Alfonso de Borja i Roderic de Borja, els quals van ser més tard el Papa Calixt III i Alexandre VI, es construïren les Torres de Quart, la Llotja de la Seda, el Palau de la Generalitat i les Drassanes del Grau. En el món de les lletres destacaven Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March, Joan Rois de Corella, Joanot Martorell i Isabel de Villena.

En 1456, després d'un assalt a la Moreria, el barri es va tancar per a no refer-se mai més, provocant l'abandó dels mudèjars de la ciutat. Els Reis Catòlics viatgen a València per primera vegada en 1481, la ciutat els va rebre en una ostentosa acollida. En aquesta època, l'autoritarisme de Fernando combinat amb la freqüència de les epidèmies, provoca una creixent i perillosa inquietud social. La prosperitat de València encara era notable i el capitalista valencià Lluís Santàngel, va prestar als Reis Catòlics diners per a finançar el viatge de Colom.

A pesar de la destacada esplendor de la ciutat durant tot el segle, a finals d'aquest, els gremis estaven amenaçats pel capitalisme i la despersonalització de les relacions humanes, el proletariat estava compost per moros que avorrien els plebeus valencians, per tot la crisi podia esclatar en qualsevol moment. En 1517, València patix una terrible inundació per una de les majors riuades del riu Túria. En 1519 la pesta negra torna a colpejar a la ciutat i ja en 1520 es constituïxen les Germanies dels gremis a causa d'un incident sense importància. El terme de la Germania de 1521 amb la victòria de l'aristocràcia, assenyala a València la fi de l'Edat Mitjana.

QUARTA PART

IV.- ELS PINTORS

IV.1.- PROCEDÈNCIA I DESPLAÇAMENT A LA CORONA D'ARAGÓ

Dintre de l'espai de temps que compren aquest treball, des de l'any 1238 fins el 1450, la vinguda d'artífexs a València va ésser, sinó nombrosa, quasi continua com així ho confirma la documentació fins ara estudiada, per la qual cosa la successió d'estils ocorregué un després d'altre, quan no solapant-se entre ells.

Certament les transformacions tècniques i formals que va rebre el Regne de València durant més de dos-cents anys en l'arquitectura, escultura, pintura i, fins i tot, en altres arts com l'orfebreria, va ésser gràcies al desplaçament dels artistes vinguts d'altres ciutats vers unes terres que des dels primers anys de la seua reconquesta, i degut al seu repoblament per ciutadans cristians, necessitava construir, entre altres infraestructures, esglésies per al cult amb tota la seua ornamentació, tant en pintura i escultura com altres objectes de devoció.

Sense menysprear als altres artífexs, el cas que ens ocupa és el de pintors, per tant iniciarem el discurs del seu pelegrinatge per València gràcies als documents corresponents al repartiment de les terres valencianes, documentació que aporta una informació de primera mà.

IV.1.1.- Els primers pintors documentats al Regne de València

Durant el segle XIII a la península Ibèrica s'encontrem amb l'enfrontament freqüent, encara que no seguit, entre les dues cultures que l'habiten, la cristiana i la musulmana. Com a conseqüència d'aquest enfrontament la primera va guanyant espai a la segona, el que a la fi comporta que vers la meitat del dit segle els territoris de domini musulmans, ubicats al sud-est de la península, van ésser cristianitzats. Però aquest esdeveniment no és una acció solitària d'un regne, sinó que es protagonitza per Ferran III, rei de Castella, Lleó i Galícia, i de Jaume I, monarca de la Corona d'Aragó, donant-los, als pas dels anys, un fruit econòmic i territorial, comportant, aquest últim, la necessitat de repoblar els nous territoris

No li restem importància a les conquestes del rei Ferran III, però per al treball ens centrarem en les del rei Jaume I, que en aquest cas foren les terres més mediterrànies com València. Com s'ha dit abans, després de la Reconquesta s'inicià una repoblació de les terres conquerides. El monarca procedí a repartir, entre tots aquells que contribuïren a l'empresa, les terres, cases, alqueries i heretats del territori conquerit. Entre els vencedors figuraven catalans, aragonesos, provençals, italians i gent d'altres pobles. D'entre tots ells, als que estaven dedicats a fer treballs d'artesanía o a les arts, se'ls repartí els albergs, tallers o obradors que abans de la reconquesta estaven ocupats pels àrabs. Dits repartiments quedaren documentats a "*El Llibre del Repartiment*".

De l'any 1238 està datat el document pel qual Jaime I va fer donacions a nombroses persones vingudes de la ciutat de Terol i entre elles apareixen Martí del Pintor i Joan Pintor. Creiem que el seu cognom al·ludeix al seu ofici ja que des de principis de l'Edat Mitjana començà a fer-se ús que a la documentació, apart del nom de la persona o persones esmentades en ell, s'acompanyara del cognom. Sense entrar molt a fons de com es forma aquest, s'ha de tindre present que en les classes populars tingué distint origen lingüístic com el del mal nom o malnom, per derivació del nom del pare o de l'avi amb modificacions, per població de naixement i, fins i tot, per l'ofici que exercien les persones.

Regestrum primum regis Iacobi I.

[f. 14v.] In obsidione Valentie apud Roçafam. Kalendas madii.

[f. 16] De Turolio.

F. Petri Moinoz, Eximinus Romei, Sancius Zapata, Eximinus de Oteiza, Arnaldus Seinoro, Marchus Monto, B. Scriba, Eximinus Merinus, P. De F. Didaci, F. Johannis Descrix, Blasco Johannis, Corpo, Amat, Marçó, Sancius Moinoz, J. Sancii, adalil, P. Andador, P. De Dona Romea, Vitale de Huiran, Andres de Retascho, Don Nuno, Sancia Petri, Martí de Ceilalbo, J. Ferro, G. De Condom, Mt. Garcia de Fontescalentes, Martí del Pintor, P. Açagra, Vicent, Romeu de Silvestre, D. Eximeno, J. de Paris, Benedito Fazanies, P. Menor, Martí Dominici de Reyelo, J. Pintor, Paschal de Archol, Paschal de Boneta, Gil de Altura, Peruix, Paschal Trapete, B. Bertrandi, Martí Crespo, D. Vicent, P. Michael, J. Dominici, A. de Meitat, Martí Petri, J. Petri, D. Laporta, P. Garcia, F. Zapata, Blascho de Alcastreles, D. Petri de Maior, D. Aparici, Martí de Domingo, Lop, J. del Quinonero, Mengoz, Mannez, J. Galindo, Martí Nuno, Paschale Nuno, P. Garcia, Aparicio, J. de Ruvielos, Rodericus Darrada, Frances, F. El Gordo, P. Ajerp, R. Soler, F. de Taust, Bartolomeus Polo, D. Scriba, Sabastia de Luecaja.¹¹⁸

Gràcies a aquest document i altres posteriors es té informació de la vinguda de pintors al Regne de València arran la reconquesta de Jaime I. L'establiment al territori valencià, principalment a la ciutat de València, de pintors catalans i aragonesos és de suma importància per l'aportació de coneixements i experiències de les corrents pictòriques dels segles XIII i XIV, afavorint els inicis d'una pintura autòctona que és consolidarà al XV.

Des del darrer document de l'any 1238 fins el 1249, hi ha documentats altres pobladors amb el cognom de "*pintor*", que reberen donacions de terres i cases per part de Jaume I i dels quals es fa, a continuació, una relació:

Guiraut Pintor, Bernabé Pintor, Joan Pintor, documentats a l'any 1239.

Ramon Pintor, documentat a l'any 1249.

Menció apart fem d'aquells pobladors dels que sí que hi ha certesa que eren artífexs, ja que apareixen esmentats documentalment com a pintors entre els anys 1239 fins 1297. Aquests són:

Joan Ferrer i Martí Peris documentats a l'any 1239.

Pere i Guerau Armer des de l'any 1246 fins l'any 1279.

Aparisi a l'any 1248.

¹¹⁸ ACA. *Llibre del Repartiment*, llibre 1, f. 16. Publicat en 1979, "*Llibre del Repartiment*", assentament 253. Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 27, doc. 1.

Domènec Felip a l'any 1296.

Pere Ça Rebolleda (Sarrebollada) a l'any 1297, del qual hi haurà continuació familiar amb fills i nets.

Entrant al segle XIV, des de l'any 1301 es té notícies documentades d'altres pintors com els Roures, Canet i els Ça Rebolleda (Sarrebollada). En tots aquests artífexs l'ofici es transmetrà de pares a fills, formant-se els obradors o tallers artesanals.

IV.1.2.- Pintors forans

Si es pren literalment el termini lingüístic “forà”, aquesta és la veu per qual distingim a les persones externes d'un territori vingudes d'altre. En el cas del Regne de València dit termini seria vàlid per a totes aquelles persones que vingueren d'altres parts com Catalunya, Aragó i les illes Balears, tots ells regnes de la Corona d'Aragó, per la qual cosa els pintors catalans, aragonesos i balears eren forasters, però aquell s'ha de fer més ampli i tenir en compte que colons d'altres països o regnes també s'aveïnaren temporalment o per sempre al territori valencià, al Regne de València, per qüestions de treballs, per tant igualment eren forans.

Com s'ha dit a l'apartat «Els primers pintors..» entre els pobladors del Regne de València havien artífexs de la Corona d'Aragó però, també és cert, i així ho confirma la documentació, que des del segle XIV hi ha artistes d'altres països o altres regnes d'Espanya i, encara que no és el cas, ja que ens ocupem especialment dels pintors, es dona a conèixer a Nicolau d'Autona (Autun, Borgonya) que fou nomenat, el 1304, *mestre major* de les obres de la Seu de València, per Raimon Despont, bisbe de dita ciutat.

Sobre els pintors vinguts de fora de la corona d'Aragó o d'altres països, es compta amb un nombrós grup, entre els que es troba a Joan de Bruxel·les, Marçal de Sas, Starnina, Francesc Simón o Simó Francesc, Diago Lopis de Cordova i Joan de Burgos, tot ells documentats a la ciutat de València. El pintor Diago Lopis de Cordava, com bé diu el document, és un artista desplaçat d'unes terres fora del domini de la Corona d'Aragó. Certament resulta una notícia curiosa ja que, fins ara, sobre aquest pintor és l'única referència que es té, fins ara, sobre pintors de terres del sud de la península dels segles que ens ocupem. El document ni tan solament correspon directament al dit pintor, sinó que se li esmenta com a marit de Maria Guterris en la procuració per ella atorgada 21 de juliol de 1407, per la qual cosa no se sap que tipus d'obres o peces pintava.

Die iovis XXI^a iulii anno predicto M^o CCCC^o septimo.

Maria Guteriç¹¹⁹ uxor Diago Loppiç, pictoris civitatis de Cordova, scienter et gratis, constituo et ordino procuratorem deum, certum et specialem ac etiam ad infrascripta generalem vos Paschasium Perez, aluderium, in civitatem Valencie degentem, presentem et omnis huius procuracionis in vos suscipientem, videlicet, ad petendum, exhigendum, recipiendum et habendum per me et nomine¹²⁰ meo omnes, et singulas peccunie quantitates res bona et alia quavis iura michi debita et debencia tam cum cartis scripturis quam sive seu a me detinentes, et detinencia per quascumque personas ubicumque locorum quovis modo iure titulo, causa vel

¹¹⁹ Apareixen dues ratlles damunt de Maria Guteriç, lo qual vol dir que estava present en la redacció del document.

¹²⁰ *Et nomine*, repetit a l'original.

ratione. Et de hiis que receperitis apochas absoluciones diffinitiones ac etiam cessiones faciendum, et meo nomine firmandum. Et si opus fuerit quascumque personas michi quovis titulo obligatas sive obnotxias coram quibuscumque curiis iudicibus, et personis tam ecclesiasticis quam secularibus delegatis vel subdelegatis citandum conveniendum, et comparendum [ius] super bonis meis firmandum eaque pro inde obligandum necnon agendum, respondendum, excipiendum, proponendum et replicandum libellos offerendum lites contestandum de calumpnia et veritate dicenda. Et quolibet aliud iuramentum in animam meam prestandum. Et ex adverso iurari petendum testes instrumenta et alia probacionum genera producendum. Et pro dictis et adverso obiciendum renunciandum, et concluendum in causa sententias cuiuscumque generis sint audiendum. Et ab ipsis et a quocumque gravamine vobis illato vel inferendo appellandum [capitulos], et litteras dimissorias petendum appellacionesque prosequendum emparas, et sequestraciones faciendum et eas cancellandum condempnaciones et obligaciones pene quarti faciendum et ipsas cancellari requirendum retroclama faciendum, et execuciones sententiarum et retroclamorum postulandum fidancias iure et tornatore, et quasvis alias cauciones et securitates dandum et offerendum easdemque indemnes servari promittendum. Et pro earum indemnitatis bona mea obligandum. Et generaliter omnia alia et singula in predictis et circa ea faciendum, et liberaliter exercendum que fuerint necessaria ac etiam opportuna. Et que ego facerem si personaliter adessem. Et relevans vos dictum procuratorem meum ab omni onere satisfandi fide iubendo in hiis pro vobis promitto vobis [...]que infrascripto ut publice persone, hec a me pro vobis e omnibus illis quorum intersit stipulanti et recipienti iudicio cisti et iudicatum solvi cum suis clausulis universis me semper ratum, et firmum habere quicquid per vos in predictis e circa ea actum, gestum seu etiam procuratum fuerit ulloque tempore revocare sub bonorum meorum omnium obligatione. Quod est actum Valencie.

Testes, venerabili et discreti Dominicus Navarro, presbiter rector ecclesie loci de Alfofar et Bernat Romeu, notarius Valencie civis¹²¹.

¿Perquè es desplaçaven els artífexs? S'entén que, en termes generals, el progressiu desenvolupament de les comunitats urbanes europees al llarg dels segles del gòtic implica la concentració a les ciutats del mercat artístic. Els artífexs tendixen a establir-se en el seu, emparant-se en lleis favorables i en les possibilitats d'associació, però no resulta vàlida la idea generalitzada que l'artista dels segles XIII, XIV o XV fora sedentari. Fins i tot que els pintors o els orfebres podien desenvolupar la seua labor al propi taller, o en el cas contrari com els mestres d'obra o escultors més obligats a una constant mobilitat per a desenrotllar l'encàrrec d'obra, tots ells, si l'encomanda ho requeria, es desplaçaven a altres ciutats.

En el cas de la Corona d'Aragó, durant la campanya del rei Jaume I, les terres conquerides foren ocupades per gents vingudes d'altres parts. Aquesta ocupació de reconquesta dura des de segle XIII fins primers anys del XIV, per la qual cosa no és fins meitat del segle XIV quan es respira una certa calma i les ciutats ocupades comencen a créixer tant en població com econòmicament. Aquest creixement, per diversos motius, no es desenvolupa per igual a tots els regnes de la monarquia aragonesa, però no és el cas de València i Mallorca que es posen de manifest.

El desenvolupament de les ciutats, en quant a ciutadania, comporta la creació d'una nova infraestructura, tant civil com religiosa i, principalment, d'aquesta última per a dotar a vells i nous barris de parròquies per a la difusió de la religió cristiana, tot i tenir present que aquelles infraestructures de confessió àrab foren absorbides

¹²¹ APPV. *Protocol de Joan Sapos, núm. 24706*. Tolosa, 2003, pp. 418 i 419, doc. 1270.

com el cas de la mesquita de la ciutat de València, que es convertí, després d'anys de construcció, en la Seu de la dita ciutat.

Parròquies, esglésies, catedrals i, fins i tot, obres civils, sense oblidar-se de les ordres religioses amb els seus convents, necessitaren d'artífexs (arquitectes, escultors, pintors etc.) per construir i ornamentar dits edificis. Motiu més que suficient per que els artistes es desplaçaren allà on hi havia demanda de treball.

En el cas que ens ocupa, el dels pintors, és un fet probat, gràcies a la documentació, la seua itinerància per la Corona d'Aragó. Dels pintors que hi ha documentats, i que al llarg de la seua vida professional foren itinerants d'un regne a l'altre, creiem que un dels seus principals motius fou el d'encontrar feina. Ara bé, es pensa que perquè no ho feien allí a on havien nascut, puix entre els motius perquè no es quedaven per no haver-hi demanda per part dels clients o si hi havia aquesta ja estava coberta per algun altre pintor.

S'ha de tindre clar que, encara que la busca de treball era més que motiu suficient per desplaçar-se, també hi havien altres com que l'artista es vera envoltat en qüestions polítiques i no tinguera altre remei que anar a un altre lloc de la Corona, com és el cas del pintor Llorenç Saragossa.

D'aquest pintor es té notícies des dels anys seixanta del segle XIV, i pel seu cognom creiem que va nàixer a terres aragoneses (alguns autors com Antonio José Pitarch publiquen el seu naixement a la ciutat de Carinyena). Es desconeix si la seua formació artística va tindre lloc a terres aragoneses, però el que si se sap, segons la documentació fins ara publicada, que on primer és desenvolupa professionalment va ésser a terres catalanes.

De l'any 1363 és una des les primeres referències que hi ha de Llorenç Saragossa. Es l'època atorgada pel dit pintor a la ciutat de Barcelona, per la pintura d'un retaule i d'un tabernacle per l'església de Castellnou de Bages, de la diòcesi de Vic. Abans d'aquesta, es supon, s'escripturaria el contracte pels dits treballs.

Aquesta informació fa plantejar diverses preguntes. Estem davant un pintor al que creiem ja format i ben considerat en el món artístic, un pintor en una majoria d'edat, al que se li fan encàrrecs de responsabilitat i per a llocs importants, però ¿on es forma i amb qui? Contestar a dites preguntes és complexe per la manca de documentació, i només es pot plantejar alguna hipòtesi en base a la història de la pintura aragonesa i catalana durant els anys cinquanta del segle XIV.

Allò que si és cert és que durant els anys 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1370, 1372 i 1373 treballa a Catalunya, i que és a partir de l'any 1374 quan Llorenç Saragossa apareix documentat a València, però no es descarta la possibilitat que estiguera a dita ciutat abans d'aquest any, quan la guerra dels dos Peres (Pere I de Castella i Pere IV d'Aragó entre 1356 i 1369). El dit document del mes de novembre de l'any 1374, pel qual el Consell de la ciutat de València determina donar-li algun incentiu per que torne a viure a València, ja que se n'havia anat a Barcelona per qüestió de la guerra, entre altres raons, confirma la seua estada a València abans del dit any.

Si entre els anys seixanta i setanta està documentat a Barcelona, ¿quan estigué a València? Als anys cinquanta? Fins ara ho desconeixem, però se sap que des del dit any de 1374 s'assenta a València fins la seua mort, (entre 1407-1413). No hi ha document al respecte del seu defunció, però es pot deduir a partir de la següent notícia, datada al 1406, any en què Llorenç Saragossa efectua el seu testament

davant d'un notari que, segons publicaren alguns investigadors, tenia per nom Pere Loças, però aquest no s'ha trobat als arxius. En investigacions posteriors s'ha pogut comprovar que es tracta d'un altre notari, però malauradament el document no apareix als seus protocols. Fins i tot, es dona com a bona dita notícia, doncs el pintor ja comptaria amb una edat avançada i queda dintre la normalitat el redactar i efectuar el testament. El que si consta és que al 1413 ja era difunt. Ho confirma el document per la venda de censals que efectuà la seua vídua, Francesca, al pintor Martí "Maestre."

Un altre cas de pintor itinerant és el de Guerau Gener, que pel document de l'any 1391, amb 22 anys d'edat, es va comprometre a treballar com a col·laborador, durant dos anys, amb el mestre Lluís Borrassà. Creiem que Guerau Gener entrava al taller o obrador del dit mestre amb una formació. Fins i tot, no passen més de tres mesos quan es cancel·la el contracte de treball entre Guerau Gener i Borrassà. No se sap amb certesa els motius pels quals es dona fi a aquesta col·laboració, però no és desgavellat suposar que a Guerau Gener le assortiren ofertes de treball fora de la ciutat de Barcelona. On estigué i que pintà fins que es té de nou notícies és una incògnita a descobrir.

A l'any 1405 està treballant a València. D'aquest fet hi ha notícia pels capítols que se signaren entre Marçal de Sas, Guerau Gener i Gonçal Peris, pintors d'imatges i de retaules, veïns de València, amb Pere Torrella, per a la confecció d'un retaule baix la invocació de la Nativitat del Senyor.

Dos anys després, el 1407, es redacta el contracte, pel qual Guerau Gener es feia responsable de pintar el retaule de la Verge, destinat a l'altar major de la catedral de Monreale, a Sicília. ¿Es desplaçà per a fer-lo? Si fora el cas confirmaria la itinerància per part de Guerau Gener. A la fi, una de les últimes referències que hi ha del dit pintor fou la comanda de continuar el retaule de Santes Creus a Tarragona, que de primeres se li encarrega al pintor Pere Serra, però la seua mort desbarata els plans i se li demana a Guerau que el continue, però la mort també sorprén aquest pintor (possiblement en l'edat de 40 anys) i, finalment, és Lluís Borrassà qui es fa càrrec d'acabar-lo.

IV.1.3.- Pintors de la ciutat

Front aquest apartat hem de plantejar-nos la següent pregunta: ¿Què s'entén per "pintor de la ciutat"? Òbviament no és el que viu i treballa en ella, perquè si així fora caldria incloure a la llista tots aquells pintors documentats a la ciutat. S'ha de considerar com a "pintor de la ciutat", aquell que és nomenat oficialment com a tal, i que aquest càrrec comporta que se li encomanen treballs per a institucions i certs esdeveniments de la mateixa que li atorga el nomenament.

Sanchis Sivera¹²² dona una referència documental de l'any 1411, en la qual s'esmenta que la ciutat de València nomena pintor de la dita ciutat a Antoni Guerau, encarregant-li la pintura i guarnició de la Sala Daurada. En aquesta cita documental se'l considera com un dels pintors principals que van contribuir a la decoració de dita sala.

¹²² Sanchis Sivera, José, 1929, p. 17 i 1930, p. 79.

Pot ésser un exemple més clar el del pintor Nicolau Querol. El 1428, aquest pintor apareix citat al Manual de Consells de la ciutat de València. Al mes de juliol, el dit Consell aprova un compromís fet amb Nicolau Querol, sobre la reparació de les insignes i entremesos de la festa del Corpus Christi, que farà durant els tres propers anys per la quantitat de 200 florins, la qual va rebre en varis pagaments entre els anys 1429-1431, renovant-li, en aquest últim any, la concessió, per part del Consell, la reparació dels atuells¹²³ que formaven part de la processó del Corpus, pel temps de cinc anys, a raó de 80 florins anuals, és a dir, 400 florins en total. Dit contracte finí per acord mutu el dia 10 de juny de l'any 1435.

Los jurats et cetera, pagats a-n Nicholau Querol, pintor ciutadan de la dita ciutat, vint-set lliures, deu solidos reyals los quals diu haver anticipats de la dita pecunia comuna en vigor del contracte deius¹²⁴ mencionat e són en paga prorata de aquelles CX lliures de la dita moneda per les quals en vigor de contracte paccional entre nosaltres, lo racional e sindich de la dita ciutat, d'una part e aquell de la part altra, concordat e fermat en poder d'en Johan Martinez notari a XV del present e deius¹²⁵ scrit mes de juliol ha de tenir en comanda regir, conservar e administrar totes les coses de la festa de *Corporis Christi*, axí les que són dins la sala com en los monestirs e en altres persones, les quals coses lo dit en Nicholau Querol, après que li seran meres en sa comanda és tengut de tenir, regir e administrar aquelles e sostenir en lo punt que li seran liurades a son càrrech e despesa tro que tres festes appellades de *Corpore Christi* sien passades, començant la primera de les dites festes en l'any primer vinent MCCCCXXVIII e finirà en l'any MCCCXXXI inclusive, les quals coman a regiment e administració de les dites coses deuen ésser fetes per aquell en certa forma e manera en la dita carta larch recitats e la restant quantitat a compliment de les dites CX lliures deu ésser al dessus dit en Nicholau Querol liurada en tres solucions eguals çò és, cascuna solució en cascuna de les dites tres festes. És ver que per major securetat de la dita ciutat per causa de les coses en lo dit contracte contengudes, lo dit en Nicholau Querol ha donat en fermança e principal obligat ensemps ab aquell e per lo tot, çò és, lo honorable en Luis Bou ciutadan de la dita ciutat segons les dites coses e altres en la dita carta són estensament e larga contengudes lo qual contracte dessus reebut per causa de les dites coses lo honorable consell celebrat en la sala de la dita ciutat en lo dia de hir attenant aquell ésser fet en beneffici e utilitat de la dita ciutat ha loat e conffermat segons per los dits contracte e consell les dites coses largament se demostren. E colrats et cetera. *Datum Valencia XXIII die julii anno a Nativitate Domini MCCCCXXVIII*, Jacme Valença.¹²⁶

IV.1.4.- Pintors del nord del Regne de València: Morella, Sant Mateu

La pintura medieval al Regne de València, en els seues diverses etapes, tingué llum pròpia des de molt prompte, i entre el nuclis importants s'encontrava la ciutat de València, ja que des del primer moment de la repoblació centra als artífexs, trobant aquests un indret en el que desenvolupar el seu ofici. Però no només estava València com ciutat catalitzadora de l'activitat artística del segle XIII i, principalment, dels segles XIV i XV, sinó que altres nuclis sorgiren després de la Reconquesta.

¹²³ Atuells, atifells o utensilis.

¹²⁴ L'autor, Sanchis Sivera, transcriu "deius".

¹²⁵ Sanchis Sivera transcriu "deius".

¹²⁶ AMV. *Claveria Comuna*, núm. 48-7.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 53 i 54; 1930, pp. 115 i 116.

Al nord del Regne de València, actualment la província de Castelló, ciutats prop a la frontera amb Catalunya, com Morella o altres situades en camins de pas entre els Estats que componien la Corona d'Aragó, com Sant Mateu, foren nuclis florents històrica i artísticament durant el segle XIII, XIV i XV, dispersant l'art que allí es feia cap altres poblacions del voltant com Catí, La Xana, Vilanova d'Alcolea, Albocàsser, La Salzadella, Olocau del Rei, entre altres. Però no sols els artífexs eren requerits per a fer comandes a les dites ciutats i poblacions sinó que aquests passaven les fronteres dels regnes, rebent encàrrecs de ciutats com Tortosa o poblacions com Beceite, Rafals i més llunyanes com Saragossa.

Que Morella va ser un dels llocs que acollí a pintors amb nom no ho posem en dubte, i com a prova d'aquest raonament estan les magnífiques pintures murals del Convent de Sant Francesc, representant, entre el que queda conservat, la dansa de la mort. La seua situació geogràfica i històrica com a ciutat l'encimbellà política, religiosa i econòmicament desenvolupant-se, en els segles XIV i XV, un centre de pintura en el que s'originaren i s'assentaren tallers que durant el segle XIII i part del XIV eren itinerants.

Malauradament la conservació *in situ* de les obres dels pintors, salvant les pintures de l'esmentat convent, de tot el que es pogué encomanar i fer no queda res a la dita ciutat, encara que es troba amb alguna cosa conservada en altres poblacions. Els retaules que els clients contractaren amb els pintors, degut a tota una serie d'esdeveniments com el pas del temps, el canvi de moda, les guerres, les desamortitzacions i expolis etc., han fet que les obres hagen desaparegut en part o totalment i que el que s'ha conservat estiga, actualment, lluny del lloc per on s'encomanà. Aquesta darrera situació i la manca de documentació, també perduda, dificulten la possible atribució o autoria de les obres conservades, a més de fer un discurs historiogràfic més complet de la pintura medieval a la ciutat de Morella.

Fins i tot gràcies a la documentació exhumada per il·lustres investigadors com Àngel Sánchez Gozalbo,¹²⁷ Manuel Milián Boix¹²⁸ i Manuel Betí Bonfill¹²⁹ als arxius de Morella, hi ha notícia de nombrosos pintors que treballaren, no sols a la dita ciutat sinó que també estigueren actius en altres vil·les com Sant Mateu, a més de rebre d'un ampli territori, de vegades més enllà del Maestrat, com la ciutat de Tortosa, encàrrecs de clients eclesiàstic o civils.

Així que, quasi ininterrompudament des dels anys vuitanta del segle XIV fins ben entrada la meitat del XV, hi hagueren nombrosos pintors, formant, alguns ells, verdaderes dinasties al nord del Regne de València. Aquests són Pere Forner, els Centelles, Guillem Ferrer, els Ça Real (Sarreal) Jaume, Francesc i Pere, Pere Lembrí, Corner, Vallsera, Nicolau Querol, Jaume i Bernat Serra.

Dels primers pintors que hi ha referències, fins ara, com a veïns a la ciutat de Morella són els Centelles, documentats des de la penúltima dècada segle XIV. Una

¹²⁷ Sánchez Gozalbo, Àngel.

1932, "Pintors del Maestrat", Castelló; 1935, "Bernat Serra, pintor de Tortosa i Morella", Castelló; 1943, "Los retableros de Morella", Castelló, en *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*.

¹²⁸ Milián Boix, Manuel.

1952, *Morella y su comarca: turismo, historia, arte*, Morella: Imp. Fidel Carceller.

¹²⁹ Betí Bonfill, Manuel.

1925, "Por tierras de Morella", Castelló; 1972, "Morella y el Maestrazgo en la Edad Media", Castelló, *Sociedad Castellonense de Cultura*.

de les primeres notícies que confirmen l'existència d'aquesta família a dita ciutat està datada el 2 de juny de l'any 1380. El document és un contracte d'aprenentatge entre Gil Doto, tutor d'Arnau, aquest fill de Domènec Centelles, pel qual s'aferma a dit Arnau amb el pintor Bartomeu Centelles, per a aprendre dit ofici, per temps de huit anys, a canvi d'un cafís i mig de blat al primer any i la vestimenta, a l'últim.

Disapte II iunii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX°. En Gil Doto, vehí de Hortells, axí com a tudor de Arnau Centelles, fill d'en Domingo Centelles, aferme lo dit n'Arnau ab en Berthomeu Centelles, fill d'en Berthomeu, de aquest sent Johan primer vinent que ve en VIII anys a ofici de pintor, en axí que s'obligua sie tengut de donar per provisió del primer any I kafiç mig de forment d'ací a la primer vinent festa de sent Miquel e obligua los bens de la tudoria. Et lo dit en Bertomeu promès qui li mostrarie en quant en el serie lo dit ofici et li serie tengut fer en fi dels dits VIII anys I^a gonella et I manto de drap que valgue a for de VIII sous per alna.

Testimonis Guillem Barreda, peraire, et en Bertomeu Mars, manyà, vehins de Morella.¹³⁰

Si el darrer document fa plantejar que dita família de pintors tenia un obrador, en el qual estaria al capdavant Bertomeu, el següent, una època datada cinc anys després, concretament el 22 de juny de 1385, corrobora, a més de l'aveïnament d'aquesta família a Morella, la importància com a pintor de Bertomeu Centelles. Aquest atorgà època en la qual reconeix que Domingo Bisiedo i la seua muller Andrea, veïns de la ciutat de Terol, li han lliurat per mans de fra Blasco Valero, vicari del monestir de sant Francesc de la sobredita ciutat de Terol, 200 florins d'or, com a primera paga del retaule que li està confeccionant. Gràcies també aquest document es té informació que el pintor Guillem Ferrer, que apareix com a fermador de Bartomeu Centelles, està a la vila de Morella.

Conexeran tots com yo en Berthomeu Centelles, pintor vehí de la vila de Morella, scientment et de certa sciencia confés et en veritat regonech n-i haver auts et en comptan reebuts de vos honrat en Domingo Bisiedo et de la dona n'Andrea, muller vostra, vehíns de la ciutat de Terol, absents axí com si fosets presents, és a saber, doents florins d'or d'Aragó, los quals en nom vostre et per vosaltres me ha donats et deliurats frare Blascho Valero, vicarii del monestir del frares menors de la horde de Sent Francesch de la dita ciutat de Terol per rahó de la primera pagua que vosaltres me haviets a fer de hun retaule que yo a vosaltres faç et he a fer segons ne so obliguat ab carta condicional que és entre mi et vosaltres reebuda per en Marcho Pereç d'Esgrig, notari públich de la dita ciutat, segons que dites coses e altres en la dita carta appar ésser mills e pus longament contengudes. Per que aytal és lo fet de la veritat, renunciu, scientement et de certa sciencia, a tota excepció per la qual pogués dir ho allegurar la desús dita quantitat de vos no ésser auda et no reebuda en comptan, segons desús dit és lealment et a excepció de enguany. En testimoni de la qual cosa atorch et man a vos ésser feta per lo notari dejús scrit la present pública carta de època per dar testimoni de veritat et haver de les dites coses memòria en esdevenidor. Attenent encara feyt de veritat yo ésser tengut a vos donar fermança de complir les coses et pactes en la dita carta contengudes, com axí entre vosaltres et mi fos paccionat, avengut et atorguat et a major fermetat vostra et dels vostres, don a vos dit en Domingo Bisiedo et a n'Andrea muller vostra et als vostres don a vós, dit en Domingo Bisiedo et a n'Andrea, muller vostra, et als vostres fermança de saul segons fur de València que ab mi et sens mi sia tengut et obliguat de fer la dita obra et de la dita quantitat et de les coses en la dita carta de convinença entre mi et

¹³⁰ AEM. *Protocol de Guillem Esteve*, f. solt. Any 1380.
Sánchez Gozalbo, 1943, p. 75.

vosaltres feyta et reebuda per lo dit notari, és a saber, en Guillem Ferrer, pintor vehí de la vila de Morella, present, la qual dita fermanceria et obligació, yo dit en Guillem Ferrer a vos dit en Domingo Bisiedo et a la dita n'Andrea, absents axí com si fosets presents, fac et aquella volenterosament atorch, a la qual de present oblich a vos et als vostres tots lo béns meus, setis et mobles, hon sien ho seran hauts et per haver. Aço fon feyt en Morella a XXII dies del mes de juny en l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil CCC LXXX cinch. Senyal d'en Bertomeu Centelles. Senyal d'en Guillem Ferrer, fermaça desús dits qui les damunt dites oses loam, atorguam et fermam.

Testimonis foren presents a les dites coses en Miquel Borraç, asaunador et en Ferrer Busquet, juglar, vehíns de la vila de Morella.¹³¹

IV.2.- LA VIDA LABORAL, PÚBLICA I PRIVADA

Gràcies a la recerca de documents als arxius de València, altres ciutats o comunitats, realitzada des del segle XVIII fins al segle XXI, per estudiosos i investigadors, documentació al dia d'avui publicada, a més de la busca personal i troballa de nous documents, podem endinsar-nos al mon laboral i social dels pintors i artífexs de la València dels segles XIII al XV.

La recuperació, investigació i estudi de dita documentació permet conèixer les condicions laborals dels artistes, com treballaven, la col·laboració entre ells, l'organització i estructura del taller o obrador, què tipus d'encàrrecs rebien, els materials que utilitzaven, la forma del pagament de l'obres i, com no, part de la vida familiar, particular i social.

Encara que es troben llacunes documentals, bé perquè la documentació està desapareguda, bé pel seu mal estat, per la qual cosa la seua consulta és força difícil, o simplement que no hi ha feta una recerca més exhaustiva en alguns arxius, l'estudi sobre la ja publicada, a més de la recollida per la nostra busca, permet realitzar un discurs, que en ningun cas pretén ser exhaustiu, sinó més bé pretén donar una visió global del món dels pintors i altres artífexs, remarcant, de manera puntual, els aspectes més interessants de la vida artística i personal de l'artista, però que, malauradament, no permet confeccionar una monografia completa ja que la documentació aplega molt migrada, a més que les notícies que s'han trobat no informen, salvant alguns casos comptats, del lloc de naixement, la seua formació, etcètera.

IV.3.- LA CONSIDERACIÓ SOCIAL DEL PINTOR ALS SEGLES XIII, XIV I XV. ¿ARTESANS O ARTISTES?

Generalment, la consideració social de l'artista a l'Europa dels segles del gòtic és anàloga a la dels altres artesans. La societat valorava preferentment el seu treball i no tant la capacitat de creació pròpiament dita, és a dir el major i millor domini de les tècniques del corresponent ofici. Fins molt avançada l'època gòtica no començarà

¹³¹ AEM. *Protocol de Guillem Esteve*. Any 1385.

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 76 i 77, doc. II.

a considerar-se com a pròpia de l'artista la concepció teòrica i iconogràfica de les seues obres. En molts casos li bastarà de reproduir uns models determinats o de traduir les instruccions de persones a qui es reconeix un nivell cultural superior.

Conforme avancen els temps, és cada vegada més freqüent que els artistes firmen les seues pròpies obres en un intent d'acreditar-se. Així, per exemple, el mestre Mateo inscriu el seu nom en la llinda del Pòrtic de la Gloria (1188). Giovanni Pisano fa el propi en el púlpit del baptisteri de Siena (1302-1310), i Jan van Eyck deixava constància de la seua presència en les noces del ric mercader Giovanni Arnolfini signant el seu famós retrat de la manera següent: “Jan van Eyck va estar ací”. Es tracta només d'exemples, però s'ha de tindre present que, al principi, es firmaven amb major freqüència les obres arquitectòniques o escultòriques que les d'art moble. És evident que, a mesura que avança el període el món de l'artista s'especialitza i es configura amb cada vegada major nitidesa.

A causa de la institucionalització de les societats, comença a generar-se una gran quantitat de documentació, part de la qual al·ludeix a aspectes relacionats directament o indirectament amb la vida de l'artista i la creació artística pròpiament dita. Així, resulta més fàcil relacionar obres i autors, i inclús establir biografies dels mateixos.

Encara que es tenen notícies de tallers especialitzats, en la producció seriada d'obres d'art, la majoria dels artistes treballaven per encàrrec. Evidentment, els contractes en què aquells es formalitzaven constitueixen una font d'informació de gran importància, ja que a través d'ells es detallen els gustos del client, el preu de les obres, els seus terminis d'execució i de liquidació, els models a imitar, les qualitats dels materials i inclús els procediments a aplicar, etcètera. El marge de llibertat de l'artista per a donar forma a les obres que se li encarregaven se situava entre les seues pròpies limitacions tècniques i els gustos acceptats pel poderdant o per la societat.

Poden distingir-se diverses categories d'encàrrecs, que, generalitzant, podrien correspondre a altres tantes categories d'obres d'art. És evident que els encàrrecs reials o cortesans haurien de determinar les obres de major qualitat, ja que l'afany d'autoafirmació i l'esperit de luxe i d'ostentació van estar sempre presents en les grans corts europees. No obstant això, tampoc ha d'infravalorar-se el paper de la burgesia, ja que si en els seus orígens l'art gòtic va estretament unit als ideals monàrquics, a partir d'un moment donat és la classe burgesa la que assumeix el màxim protagonisme, imposant un nou sentit de la realitat. L'acció de la burgesia també es pot percebre en realitzacions arquitectòniques com ara llotges, seus de governs municipals, palaus, etc.

Moltes de les grans obres de caràcter religiós o vinculades a usos religiosos (esglésies, capelles, retaules, sepulcres, ornaments, llibres, etc.) compten també amb el patrocini reial o de burgesos. Potser els encàrrecs d'origen estrictament religiós siguin els que a nivell estètic aporten menys novetats.

De la mateixa manera que distingim diverses categories d'encàrrecs, també es pot constatar que entre els artistes arriben a existir diferències socials bastant acusades. Casos com el de Giotto (que percebia quantitats molt importants pel seu treball, posseïa alguns terrenys, prestava capitals i arrendava telers) o Jan van Eyck (que va ser home de confiança del duc de Borgonya i va realitzar per a ell algunes missions diplomàtiques), assenyalen els més alts nivells socials aconseguits pels artistes de l'època gòtica, sent absolutament excepcionals. Tampoc són infreqüents els casos

d'artistes que desenvolupen profitosament més d'una especialitat (arquitectes-escultors, escultors orfebres, muralistes-miniaturistes; etc.

Així que excepció d'alguns casos, la resta d'artífexs no gaudien d'una consideració social alta, doncs a l'Edat Mitjana, generalment, els artífexs - pintors, escultors o arquitectes - eren considerats com qualsevol altre artesà - fusters, freners, broadors, tapiners, etc-. A l'hora de contractar l'obra el promotor era el personatge més important. De l'artista, la societat només valorava el seu treball i no tant la capacitat de creació pròpiament dita, com un major i millor domini de les tècniques del corresponent ofici. Fins molt avançada l'època medieval no començarà a considerar-se com a pròpia de l'artista la concepció teòrica i iconogràfica de les seues obres, llavors, fins que aplegue aquest moment, per al desenvolupament del seu treball li bastarà reproduir uns models determinats o traduir les instruccions de les persones que encomanen l'obra.

L'artista, apart d'ésser l'executor material de la peça, normalment quedava en l'anonimat, per al client era tot el contrari. ¿Perquè es donava aquesta situació? ¿Era que potser l'artista, en la seua humilitat, el que volia passar desapercbut? Creiem que no. Era, més bé, una qüestió de posició ocupada en el sistema social medieval. Els clients, reis, nobles, burgesia, estaven, jeràrquicament, a un nivell social més alt i, fins i tot, les confraries i gremis, igualment que l'estament religiós, en el que estava el Papa, bisbes (aquests foren promotors cap davant durant moltes obres del segle XIII), ordres religioses o militars.

Com el tema que ens ocupa, principalment, és sobre els pintors dels segles XIII, XIV i XV (1238-1450), convé recordar que aquests no tenien gremi propi, sinó que formaren part del gremi dels freners, encara que també s'agruparen en els dels armers i fusters. No se sap amb exactitud perquè no estaven agrupats com a propi, potser que el seu ofici no se'l considerava com una professió que desenvolupa un treball mecànic com altres oficis¹³² sinó com una professió que realitzava, a l'igual que els arquitectes i escultors, peces, obres úniques, mentres que la producció d'altres oficis sí que era la repetició d'aquella peça que es confeccionava, mitjançant un sistema "industrial" a l'obrador que es transmetia de generació en generació.

El que sí que tenien els pintors, com en quasi tots els oficis, era un patró, en aquest cas era San Lluç, patró dels pintors de retaules, de teles, cortines, caixes, cofres i altres tipus de mobles decoratius, així com també ho era dels miniaturistes i il·luminadors. Està clar el que significava el gremi per als artistes o artesans d'aquella època. Era l'agrupació on es legitimava i es possibilitava la pràctica artesanal de totes les activitats professionals durant l'Edat Mitjana, fins tot al segle XVIII. Era una associació professional corporativa que garantia la protecció dels artífexs d'aquella època. Arquitectes, escultors, pintors, orfebres i la resta de nombrosos oficis existents, tenien garantida la seua tasca enfront dels competidors forasters.

En quant a com estaven a nivell econòmic els pintors a l'Edat Mitjana, partim del fet que els hi havia pobres, els que no destacaven i que sense dubte era el grup més nombrós i per tant aquests tingueren una existència discreta i de segur que precària en molts casos, encara que també hi ha mestres pintors de reconeguda valia, és el cas de Marçal de Sax (1392-1430), que se li esmenta als documents com a mestre pintor d'imatges i retaules (1399 i 1404), però degut a la seua malaltia aplegà a viure amb

¹³² Tramoyeres Blasco, Luis. *Instituciones gremiales. Su origen y organización en Valencia*. Impremta Domènec, any 1889. Facsímil llibreria Paris-Valencia.

un estat d'indigència, fins el punt de necessitar la caritat, situació que queda reflectida al document, amb data 26 d'abril de 1410, pel qual el Consell de la ciutat de València atorga a dit pintor, una habitació contigua a l'Almodí.¹³³ Aquesta notícia quedà escripturada al Manual de Consells.¹³⁴

Derreraament lo present consell, havent compassió a la necessitat que en sa persona passava en via de malaltia e de pobrea mestre Marçal, abte pintor e molt loat de ses obres e doctrina donada a molts de sa art, atorga e tant com al Consell de la ciutat plauria e no pus, lo dit mestre Marçal hagués son statge e habitació en les cambres contigues a la casa sobirana del Pes de la Farina de la dita ciutat, les quals cambres són d'aquell alberch que era estat comprat de l'honorable en Ramon Guillem Català per crexer lo patí del dit pes.¹³⁵

La consideració, admiració i estimació de la societat d'aquells segles queda per a un nombre molt menor d'artífexs, fins i tot encontrem artistes que es diferencien, no sols en el seu art, sinó que se'ls qualifica als documents com a mestres, i que socialment estan ben reconeguts com els pintors del rei que contaven amb el favor i privilegis de casa Reial. És el cas del pintor Llorenç Saragossa, documentat a Catalunya entre els anys 1363-1373, i a la ciutat de València entre els anys 1374-1445). Aquest pintor estigué molt bé considerat per la monarquia, i així ho confirma la notícia del dia 20 de gener del 1367, per la qual la reina Elionor efectua el manament per que dit pintor siga com de la família reial, gaudint de les immunitats, llibertats i favors, que dit privilegi concedeix.

Nos, Alienora, et cetera. Ad quorundam domesticarum et familiarium nostrorum quibus iuste defficere neguimus humiles intercessus, tenore presentis vós, fidelem Laurencium de Cesaraugusta, pictorem Barchinone, in domesticum et familiarem nostrorum consorcio liberaliter agregamos, concedentes vobis cum hac eadem quod illis et quibuscumque privilegiis, graciis, prerogativis tam in defferendis armis prohibitis quam aliis quibuscumque inmunitatibus liberatibus et favoribus ubique gaudeatis quibus alii domestici et familiari nostri ubique gaudent et gaudere consveverunt et debent. Mandantes universis et singulis officialibus et domesticis domini regis et nostris ac aliis ad quos presentes pervenerint quod vos dictum Laurencium, pro domestico et familiari nostro habeant et teneant ac recipiant vosque et familiam vostram proseguntur et tractent favorabiliter et benigne. Et vós uti et frui permittant quibuscumque prerogativis, inmunitatibus privilegiis et libertatibus quibus nostri domestici perfruuntur, et contra non veniant si de nostra confident gracia et mercede. In huius rei testimonium presentem vobis fieri russimus sigillo nostro pendenti munitam. Data Barchinona XX die ianuarii anno a Nativitate Domini millesimo CCC° LX° septimo [...]

Domina regina mandavit michi Ferrario Sayolli.¹³⁶

¹³³ L'Almodí fou l'establiment destinat a la compra i venda de blat i altres cereals durant l'Edat Mitjana. Antic magatzem de gra de la ciutat de València, construït en el s. XIII i renovat en el s. XVI. Deu el seu nom a la veu àrab "almodí" (casa-magatzem). Construcció totalment exempta, de planta rectangular, destaquen en la seua fatxada elements defensius com tordassos i espitlleres propis d'un recinte fortificat. L'espai interior de l'edifici, dotat d'una gran diafanitat, presenta una configuració estructural inspirada en la clàssica distribució espacial de les basíliques romanes. Una àmplia sala central, originàriament descoberta, on buidar les càrregues de blat, apareix delimitada per quatre cruixies porticades sobre els quals gravitava primitivament una barbacana o pas de ronda perimètric, exponent del requerit caràcter defensiu de l'edifici. Unes pintures del sis-cents i altres posteriors d'iconografia inspirada en el gravat popular, exomen els paraments interiors, recrescuts oportunament per a sustentar la sobreafegida sostrada a doble vessant tanca el primitiu pati descobert. Actualment es una sala d'exposicions temporals.

¹³⁴ AMV. *Manual de Consells*, A-24, ff. 217 i 217v.

Llibre de notícies de la Ciutat de València, 1306-1537, per Mossén Francés Juan Caballer.

Sanchis Sivera, 1914, pp. 29 i 30.

¹³⁵ Document datat i revisat. L'autor de la cita només dona l'any.

¹³⁶ ACA. *Registre* núm. 1575, f. 24.

Sanchis Sivera, 1928, p. 22; 1930, p. 22; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 209. doc. 319.

No sols gaudia d'aquest favor, sinó que també se li qualifica en la carta que manà escriure el rei Pere, el Cerimoniós, el 3 de gener del 1373, als jurats, justícia i prohoms de la vila d'Albocasser. A la dita carta el rei escriu als jurats, justícia i prohoms del lloc d'Albocàsser, per que deixen acabar al pintor tortosí Domènec Valls, el retaule que havia començat per a l'església del dit lloc, el qual treball estava suspès per una qüestió judicial i els promet que a llur acabament anirà a veure'l i a jutjar-lo Llorenç Saragossa que, segons el document està considerat com:

(...) lo millor pintor que en esta ciutat sia (...) ¹³⁷

No solment està l'exemple de Llorenç Saragossa, sinó que abans d'ell el pintor i miniaturista català Jaume Ferrer Bassa (1285/90-1348), al què es té documentat a València entre els anys 1333-1393, gaudí d'un prestigi enorme per la seua destresa com a pintor de retaules, al fresc i miniaturista, treballant, essencialment, al servei dels reis de la Corona d'Aragó Alfonso IV i Pere, el Cerimoniós.

No es pot deixar d'esmentar al pintor Ferrer Querol, el qual fou nomenat el dia 22 de novembre de l'any 1349, per part del monarca Pere el Cerimoniós, com a pintor reial del Regne de València.

1349, *X kalendas de desembris*. Nós, Petrus et cetera, de vestri fidelis nostri Ferrari Queroli, pictoris, vicini Valencie, industria ac fidelitate confidentes, tenore presentis vobis concedimus quod vos dum de nostre processerit beneplacito voluntatis, sitis pictor maior operis nostri regalis civitatis eiusdem, et quibusvis prerogativis, logeriis et aliis graciis gaudeatis quibus gaudent et debent gaudere pictores alii quorumvis operum per nos fieri factorum seu de cetero fiendorum, tam in dicto regali quam etiam aliunde. Mandantes per presentem magistro maiori dicti operis ceterisque officialibus et subditis nostris presentibus et futuris quod vós, dictum Ferrarium, pro pictore maiore operis dicti nostri regalis habeant et teneant dum nobis placuerit ut prefetur. In cuius rei testimonium presentem vobis fieri iussimus nostro sigillo munitam. Datum Valencie X kalendas decembris anno Domini M^oCCC^oXL^o nono. [Bartholomeus de Lauro, mandato regio faci] ¹³⁸

Malauradament no hi ha, fins ara, cap document pel qual es pot avaluar la seua obra, doncs a la resta de documentació que se li esmenta correspon al seu fill, Ferrer Querol II (1372-1426), que continuà al capdavant de l'obrador del seu pare, però fins i tot es demostra, al menys, que estava bastant considerat.

Les qualificacions més amunt dites quedaven, i sobretot la de "pintor del rei", per a ben pocs artífexs, però als documents encontrem altres distincions socials dels pintors com la de "conseller" o la de "ballester" (militar). Del càrrec de conseller es té nombrosos documents, entre ells es compta amb el nomenament del pintor Domènec de la Rambla, des de 1383 fins 1406, gendre del no menys conegut Domènec del Port, que també, i durant bastant anys, fou conseller per l'ofici de freners.

Consellers dels officis e dels mesters

De freners.

En Domingo de la Rambla. En Pere Camarasa. ¹³⁹

¹³⁷ ACA. *Registre* núm. 767, ff. 31v i 32

Sanpere, 1924, pp. 316 i 317; Sanchis Sivera, 1928, p. 22; 1930, p. 22; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 223 i 224, doc. 343.

¹³⁸ ACA. *Reial Chancilleria*, núm. 959, f. 69v.

Sanchis Sivera, 1928, pp.17 i 18; 1930, pp.17 i 18; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 121 i 122, doc. 200.

¹³⁹ AMV. *Manual de Consells*, A.22, f. 19.

Respecte el nomenament d'un pintor com a "ballester", malauradament no s'ha trobat, fins ara, tantes notícies com per al de conseller. El fet de la manca de documentació d'aquest tipus pot ser perquè no és donara amb molta freqüència. A la fi hi ha un sol document que pertany al pintor Bernat Llopis, pintor que es trobava entre els militants del Centenar de la Ploma¹⁴⁰ en la determinació de l'any 1411, corresponent als jurats de la ciutat de València, per a pagar els sous als ballesters, els quals han estat convocats pel governador de dita ciutat, amb motiu de la lluita contra les bandositats de Xàtiva. Fins ara, és l'única notícia que un pintor està agrupat en dita milícia.

Al mes de juliol de 1411, s'escriptura la determinació dels jurats de la ciutat de València, per a pagar els sous als ballesters, els quals han estat convocats pel governador de dita ciutat, amb motiu de la lluita contra les bandositats de Xàtiva, entre dits ballesters es troba el pintor Bernat Llopis.

En nom de Iesús, com lo molt noble n'Arnau Guillem de Bellera, visrey e governador de la ciutat e regne de València, certificat per veridica informació que les bandositats dels Centelles e de don Pero Maça s'avien ocupat la ciutat de Xàtiva fos partit de València e anat ves la dita ciutat de Xàtiva e anant son camí agués hagut nova les dites bandositats ésser poderoses dins aquella per no ésser sobrat agués tramés als honorables justicies, jurats e consell de València que li fos subvengut de cinchcens balestres prometent lo dit noble visrey ab letra sua fer pagar lo sou dells dits balestres de bens dels hocupans la dita ciutat de Xàtiva la qual letra lesta per los dits honorables justícias e jurats convocat e ajustat solenpne consell lo VI dia de juliol de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mill e CCCC e onze fon deliberat lo dit subsidi, fos fet al dit noble visrey.

En continent los dits honorables jurats exseguints la dita deslberació de consell dimarts qui era contat VII dies dels dits mes e ayn comencaren acordar e acordaren los balesters d'alles e lances infrasegüents, als quals cascú de aquells foren promesses e paguats per la ciutat cascú a X jorns quatre sous per jorn com en altra manera sens pagua no volguessen seguir lo viatge:

[...]

Ítem En Gabriell Suxer, pintor per hom d'armes.....II ll.

Ítem En Bernat Lopiç, pintor per hom d'armes.....II ll.

[...]

Ítem Francesch Vidal, pintor, balester....II ll.¹⁴¹

¹⁴⁰ La milícia del Centenar de la Ploma, a la qual corresponia la custòdia de la Reial Senyera en la guerra, fou un grup armat que va crear el Rei Pere II, i es distingia per una ploma en el seu elm. El seu estendard era blanc amb la Creu de Sant Jordi de color roig. La senyera reial concedida era la de dos barres bipartides. Aquest grup, que es componia de cent ballesters i d'un centenar d'hòmens a cavall, es va dissoldre amb l'arribada dels Borbon. La pèrdua dels Furs, i la prohibició de l'ús d'ensenyas, va obligar al poble valencià a utilitzar-les burlant la negativa institucional. Així ho van fer fins a recupera-la en les processons, des del XVIII, del Corpus i es va convertir en intocable.

¹⁴¹ AMV. *Claveria Comuna i Taula Assegurada*, P-2, quadern solt. Tolosa, 2003, pp. 460 i 461, doc. 1386.

IV.4.- L'ENTORN LABORAL: ELS OBRADORS

IV.4.1.- Antecedents dels obradors

Abans que la ciutat de València fora reconquistada per Jaume I, el nucli artesanal es localitzava al centre de dita ciutat. L'artesania era controlada pels musulmans que s'agrupaven segons l'ofici en un carrer o altre. El monarca aragonés, Jaume I, feu el repartiment dels edificis que ocupaven respectant la seua distribució, entre aquells pobladors cristians -aragonesos i catalans- que li acompanyaven. Els locals situats al centre de la ciutat de València eren molt simples, i apart de ser la llar de l'artesà i de la seua família, també era el lloc de treball, l'obrador. La tasca a elaborar era a nivell familiar o domèstic i per tant el taller era d'extensions i proporcions més bé petites. Poc a poc i d'una manera progressiva els artistes-artesans es van assentant, situació que continua durant els primers anys del segle XIV, i encara que hi ha constància documental que sobre els pintors establits a la ciutat de València, de vegades, formaven associacions amb tallers d'altres artesans per complementar la facturació de l'obra, no és fins la segona meitat del dit segle quan realment s'estableixen d'una manera més ferma en ciutats que paralelament coneixen un auge econòmic, de comerç i cultural, com és el cas de València.

III.4.2.- Tipus d'obradors:

III.4.2.1.- El familiar

Examinada la documentació, fins ara trobada, s'ha deduït que el tipus d'obrador predominant al Regne de València, entre els segles XIII-XV, era el familiar. L'existència de dinasties d'artesans i d'artistes, els quals continuen durant generacions treballant al mateix ofici i mantenint el taller, és fet confirmat gràcies a la documentació. Gran part dels obradors de l'Edat Mitjana es configuraren per herència familiar: avis, pares, fills, germans, oncles o nebots, però s'ha de matisar que potser als obradors dels pintors d'obres de retaules, l'heretat del mateix podia quedar en mans d'algun deixeble. El motiu és ben senzill: l'ensenyament de l'ofici de pintar no és tan mecànic com qualsevol treball artesà. L'ensenyament d'alguns tipus d'oficis, inclosos els d'alguns pintors de peces artesanals, era molt més senzill, pel qual als tallers d'artesans es transmetia de generació en generació de manera tradicional, mantenint-lo i renovant-lo mitjançant els fills com els continuadors de la professió del pare o inclús de l'avi, com el cas dels Çarebolleda, els Llorenç, els Porto o Port entre altres de les famílies documentades al Regne de València. Tant d'uns com d'altres es té exemples registrats als arxius.

Del pintor Bertomeu Llorenç hi ha documentat, el dia 1 de juny del 1338,¹⁴² la donació efectuada per ell i la seua muller, Guillamona, d'una casa situada a la parròquia de Santa Caterina al carrer de la Freneria de València, al seu fill amb motiu del seu pròxim matrimoni amb Miquela, filla de Gerald Escuder, amb la condició que dit pintor hi puga exercir el seu ofici amb els seus ajudants sense pagar cap lloguer.

¹⁴² ARV. *Justícia Civil*, núm. 90, mà, 3. Cerveró, 1963, pp. 118 i 119.

El 23 de febrer de l'any 1361, es registra la sol·licitud d'inventari dels béns d'Agnès, vídua d'Andreu Sarebolleda, pintor, davant del Justícia Civil de València, per part del seu fill Andreu Sarebolleda, pintor, amb motiu de tenir en comanda dels marmessors del testament de la seua mare un obrador, aquest situat a la parròquia de Sant Pere de la Seu de dita ciutat.

Comparech devant lo justícia de València, e diu e propossa que, com ell tinga comanda per los honrats en Pere Lambert e en Pere Lorenç Martínez, com a marmessors de la dita n'Agnes, muller *quondam* de n'Andreu Çarebolleda, defunt, un obrador situat en la parròquia de Sent Pere de la Seu de València, confrontant ab alberch dels hereus d'en Garcia de Xarch et alberch d'en Lorenç Martinez, e carrera pública, ensemps ab les robes que dins aquell són, solicita inventari de dits béns[...]

[...]un scut cavalesch ab una creu branca argentada. Ítem, dos scuts encuyrats desgarnits. Ítem, dues pedres de moldre colors, etcètera [...]¹⁴³.

Fins i tot, per a corroborar aquest apartat dels obradors familiars i de la seua existència, hi ha registrat un document del 19 de desembre de l'any 1390, pel qual el Mestre Racional, Pere d'Artés, feu donació al monestir de Portaceli d'uns censos sobre cases a la Freneria de València, entre les qual estaven les dels pintors Domènec del Port i Antoni d'Exarch, sent les d'aquest pintor esmentades com a obradors.

En l'any de mil CCC norante, a XIX° dies de deembre, lo molt honorable mossèn en Pere d'Artés, mestre racional del senyor rey, ab carta pública e licència del senyor rey, donà al monestir de Portaceli graciosament e perpetualment aquets deèsset morabatins e tres sous censals ab luïsmes e fadigues dejús scrits, los qual fan cascun any les persones davall nomenades sobre alguns obradors o alberch situats en la Freneria e Seleria de València, la meytat a Nadal e l'altra meytat a sent Johan. Emperò, la dita donació feu ab aytal condició, que dels luïsmes qui s'hurien del dit censal com necessari hi serà lo prior e conven sien tenguts tenir en condret e ornar la sua capella, segons en la carta de la sua donació largament és contengunt.

Primo, en Francesc Guerau, tapiner, fa de cens dos morabatins en los dits terminis sobre un alberch seu, situat en lo carrer de la Freneria de València. Affronta ab un altre alberch seu e ab alberch d'en Francesch Déulofeu, brodador, e ab carrera publica pública, XVIII sous.

Ítem, en Francesch Deulofeu, brodador, fa de cens altres dos morabatins en les dites festes sobre un alberch situat en la dita Freneria. Confronta ab alberch d'en Francesch Guerau, e ab alberch de la dona Jacmeta, muller quodam d'en Garsia Symó e ab carrera pública, XVIII sous.

Ítem, la dona Jacmeta, muller *quondam* d'en Garsia Symó, fa de cens tres morabatins pagadors en les sobredites festes sobre un alberch situat en la dita Freneria, qui affronta aba l'alberch d'en Francesch Déulofeu, e ab alberch d'en Domingo del Port, pintor, e ab carrera pública, XXVII sous.

Ítem, en Domingo del Port, pintor, fa de cens altres dos marabatins en os dits terminis sobre un alberch seu situat en la dita Freneria, lo qual affronta ab l'alberch de dona na Jacmeta, muller *quondam* d'en Garsia Symó, e ab l'alberch de n'Antoni d'Exarch, pintor, e ab carrera pública, XVIII sous.

Ítem, n'Antoni d'Exarch, pintor, fa quatre morabatins pagadors en les damunt dites festes sobre dos obradors seus situats en lo dit carrer, los quals affroten ab

¹⁴³ ARV. *Justícia Civil*, núm. 253, mà 2.

Cerveró, 1960, p. 235; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 169, doc. 267.

l'alberch Domingo del Port, pintor, e ab l'abarch d'en Francesch Castelló, picador de tapins, e ab carrera pública, XXXVI sous.

Ítem, en Francesch Castelló, picador de tapins, fa de cens tres morabatins pagadors en los terminis en e sobre hun alberch seu situat en la dita Freneria, lo qual affronta aba l'alberch de n'Antoni d'Exarch, pintor, e ab alaberch d'en Gil Lópeç, seller, eab carrera pública y ab lo carrer estret dels Assaunadors, però esta casa no està en cntó, XVII sous.

Ítem, Jacme Miquel, assaunador, fa de cens un morabatí e III sous pagadors en los dits terminis sobre un alberch seu situat en la dita Freneria, qui affronta ab alberch d'en Francesch Castelló, e ab l'alberch d'en Gil Lópeç e ab carrera pública nomenada dels Assaunadors, hon té portal gran quadrat, XII sous.¹⁴⁴

IV.5.- ORGANITZACIÓ LABORAL DINS DE L'OBRADOR

IV.5.1.- Introducció

La labor en un taller de pintura de l'Edat Mitjana era complexa. S'ha de tindre present que no sols rebia un encàrrec, sinó varis al temps i que tot ells estarien en distintes fases de terminació. Els tallers dels pintors ocupaven sempre una planta baixa, on es trobaven els components més voluminosos com les superfícies de fusta, aquestes de varies mesures considerables destinades a ésser pintades, les quals s'unien pel revés amb llistons de fustes que les sostenien amb cola i claus, per la qual cosa es necessitava un nombre de treballadors per les diverses tasques.

IV.5.2.- El mestre, els col·laboradors, els deixebles o ajudants, aprenents o mossos (macip) i els esclaus

Com altres obradors d'artesans, el taller dels pintors funcionava de forma anàloga. Rar és el pintor d'alguna importància que no tinguera al seu costat algun aprenent, col·laborador, esclau o familiar que aprenguera les tècniques de la professió i que li ajudara en algun dels múltiples processos que implica l'execució d'una obra. Normalment, es pot pensar que el mestre era el responsable del disseny de la mateixa i del seu acabat, mentres que els ajudants s'encarregarien de les fases preparatòries.

El mestre pintor era el que estava al capdavant de l'obrador, el qual tenia la capacitat de prendre les decisions, de dirigir i organitzar el treball, el que sostenia els gastos que es puguesen produir per la compra de material així com els sous d'aquells que treballaven i es formaven amb ell, com els deixebles, els ajudants i aprenents i, fins i tot, dels mossos o esclaus. També era el que rebia els encàrrecs per part dels clients o comitents obligant-se a respondre de l'acabament i de la bona factura de l'obra, però per a la confecció del retaule era ajudat per totes aquelles persones que tenia contractades, com els deixebles o ajudants, que dintre de l'escala professional estaven per darrere del mestre i la seua tasca consistia, majorment, en pintar aquelles parts de l'obra que el mestre els indicava. Aquesta feina també era assumida pels

¹⁴⁴ ACV. *Lligalls*, núm. 72-4, ff. 83-84.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 346, doc. 586.

col·laboradors, en el cas que a les capitulacions o contractes s'arribara a l'acord entre dos pintors per a pintar el retaule, per la qual cosa creiem que el nivell social que tenien els col·laboradors, dins de jerarquia professional de l'obrador, era el mateix que el del mestre responsable d'aquell, és a dir, formarien una societat entre ells.

En quant als aprenents, que de vegades se'ls esmenta als documents com a "moço"¹⁴⁵ o "macip,"¹⁴⁶ eren el grup de treballadors que als obradors tenien les condicions de treball més dures i, fins i tot, realitzaven aquelles feines de major esforç físic o aquelles, com la mescla de materials, que els produïen malalties. La seua situació era precària i ocupaven el lloc més baix en la distribució jeràrquica dels tallers. Es contractaven molt joves, de vegades en edats d'entre 4 i 9 anys, i per pocs diners o a canvi del seu treball només rebien menjar i veure, a més de les peces de roba per a vestir.

Sobre els esclaus no creiem que les seues condicions foren millors. Aquestes persones que estaven sotmeses al domini d'altres i sense llibertat, de fet no rebien cap soldada per les seues prestacions i sols estaven mantinguts i vestits, però potser que a la fi no estigueren tant maltractats com els aprenents i inclús, si aquests mostraven aptituds, el mestre pintor els ensenyara l'ofici.

Encara que a València no s'ha trobat, fins ara, cap document al respecte sí que hi ha un exemple a Catalunya. És el cas de Lluç Borrasà, esclau del pintor Lluís Borrasà, el qual té atribuïdes una serie d'obres.

IV.6.- L'OFICI DINS DE L'OFICI. DIVISIÓ DELS PINTORS: "MENORS" I "MAJORS" (d'obra menor o major)

La distinció de "pintor de retaules", en quant a diferenciar-lo dintre de l'ofici, ja existia a l'època que s'estudia segons mostra la documentació fins ara trobada. En aquesta s'esmentava al pintor segons les obres que pintava: d'obres majors, (retaules, murs o parets), o d'obres menors, com cofres, capses, creus, cadires, pavés, penons, tombes, entre altres peces de decoració o ornamentació

No volem fer una divisió radical dels pintors dels segles XIV i XV, entre aquells que pintaven obres de retaules i aquells que es dedicaven a pintar peces artesanals que servien d'ornamentació, com a complements de la casa, de protecció o representació de les armes de l'exèrcit, del monarca o dels nobles i, fins i tot, de l'església, sinó donar a conèixer aquells pintors, si cap dir més modestos però no menys importants, i que gràcies a la documentació se sap de la seua existència, encara que, i degut a la feblesa dels material que utilitzaven, el seu treball artístic ha desaparegut quasi a la seua totalitat.

¹⁴⁵ Juan Julià, (1432-1433) mosso del mestre Miquel Alcanyís (1408-1440).

¹⁴⁶ Antoni Peris (Pérez) (1391-1436), macip del pintor Bernat Vilaur (1380-1434).

IV.6.1.- “MENORS” (d’obra menor)

IV.6.1.1.- CALÇAT

IV.6.1.1.1.- Tapiner¹⁴⁷

Els tapiners eren els menestrals que tenien com a ofici la fabricació i venda de tapins: calçat de suro folrat de cuir i cobert de tela o pintat.

El 1402, al mes de gener, el *tapiner* i també pintor Joan d'Utrelles actua com a testimoni en cert document, pel qual Pasqual Conill anomena procurador seu a Gonçal Martí, prevere, beneficiat a l'església de Sant Joan de l'Hospital de la ciutat de València.

[...]Testes, Iohannes Dutrelles, tapinarius et pictor Valencie.¹⁴⁸

De l'any 1414 hi ha referència d'un altre document, el qual correspon al pintor de tapins Andreas Berbenç, ciutadà de València, actuant com a testimoni en una època.¹⁴⁹

IV.6.1.2.- ESCULTURA

IV.6.1.2.1.- Pedra o fusta

Les escultures, obres d'art en forma tridimensional, bé exemptes, bé en relleu, esculpides en fusta o en pedra o altres materials com el fang, van ésser policromades amb diferents colors, la qual cosa feia sobreeixir certes parts de la seua superfície. Aquesta pràctica de pintar-les ens ve des de temps remots, es a dir comptem amb exemples molt antics, un d'ells, entre altres, de l'art egipci com l'escultura de “el escriba sentado”, dinastia V, segle XXV adC.

Aquesta pràctica es realitzà al llarg de la història, fins i tot a l'Edat Mitjana. A la ciutat de València es compta amb varis exemples com el següent. Gràcies al document escripturat a l'any 1431, es coneix que el capítol de la Seu de València encarrega als pintors Miquel Alcanyís, Bertomeu Pomar, Domènec Tomàs i Joan el Castellà, renovar la pintura de les imatges de la porta dels Apòstols de dita Seu.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Bolós, Jordi. *Diccionari de la Catalunya medieval (ss.VI-XV)*. Edicions 62, Col·lecció El Cangur. Diccionaris núm. 284, Barcelona, any 2000.

¹⁴⁸ ACV. *Protocol de Jaime Monfort*, núm. 3656. Cerveró, 1956, p. 107.

¹⁴⁹ APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 27578.

¹⁵⁰ ACV. *Llibre d'Obra de la Catedral*, any 1431, ff. 28 i següents. Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 315 i 323; 1929, pp. 32 i 44; 1930, pp. 94 i 106.

IV.6.1.3.- ESCUTS

L'escut es una peça defensiva feta de metall, cuir, o fusta que es portava al braç esquerre, en les lluites cos a cos, per a protegir-se, molt usada durant segles i en la qual els reis, cortesans i nobles feien pintar les seus senyals d'armes.

IV.6.1.3.1.- Darga o adarga

La darga o adarga és un escut fet de cuir, en les quals se solien distingir amb les senyals d'armes de les persones que les encarregaven, nobles, cortesans i, fins i tot, reis.

De l'any 1328, al mes de setembre, es registra, als llibres del Justícia Civil de València, l'inventari del taller del pintor Bertomeu Llorenç, en el qual es troben alguns escuts i adargues pintades.¹⁵¹

1328, setembre, 19. València.¹⁵²

Inventari de son obrador. Primerament, un scut gran ab roses e pexines. *Ítem*, un altre scut ab senyal de Muntesa. *Ítem*, altre scut ab senyal de Castell. *Ítem*, altre scut ab senyal de Soler. *Ítem*, altre scut ab barres. *Ítem*, altre scut ab senyal de garbes de forment. Dues adargues ab senyal de castell. *Ítem*, una altra adarga pinta d'or ab senyal de Castell. *Ítem*, un scut vert ab barres verts et daur. *Ítem*, un scut pintat ab un cavaller. *Ítem*, un scudet poch daurat. *Ítem*, dues scuts argentats.¹⁵³

IV.6.1.3.2.- Pavés

El pavés es definix com un escut llarg, rectangular i oblong utilitzat en la milícia medieval, que posat a terra i sostingut per un soldat emparava als ballesters. A la documentació, fins ara exhumada i publicada, es troben notícies de pintors de "pavesos" com la de l'any 1401. Es tracta de l'època atorgada pel pintor Joan Sarrebollada, en la qual confessa haver rebut de Sibil·la, vídua de Jaume Rausi, veí de Gandia, 6 lliures per vendre a Pere Rausi, fill de Sibil·la, catorze pavesos.

Confiteor vobis dompne Sibilie, uxor Iacobi Rausi, quondam Gandie vicine presenti et vestris quod dedistis michi sex libras monete regalium Valencie quarum precio vendidi et alienavi Petro Rausi, filo vestro, quatordecim scuta sive paveses copertas de paratge.¹⁵⁴

¹⁵¹ L'autor de la cita comenta que es tracta dels escuts dels Soler de Marrades i de Francesc i Domènec Marrades, als quals fa referència dit document.

¹⁵² Data reduïda de 13 *kalendas octobris* 1328.

¹⁵³ ARV. *Justícia Civil*, núm 25, mà 2, f. 20.

Cerveró, 1960, p. 241; Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 61 i 62, doc. 102.

¹⁵⁴ APPV. *Llibres notarialis diversos*.

Cerveró, 1971, p. 30.

IV.6.1.4.- INSTRUMENTS MUSICALS

IV.6.1.4.1.- Arpa

Sobre els instruments musicals medievals pintats, fins i tot comptar amb escassa documentació sobre aquest tema, en el nombrós cos documental fins ara exhumat s'encontra una notícia curiosa i interessant pel seu contingut. A través del document redactat per l'incompliment del contracte del pintor Gabriel Riera (1396-1416) se sap que aquest pintor, a més de facturar retaules i pintar imatges, també feia treballs de pintura en el marc d'instrumentació musical, en aquest cas l'arpa. Aquesta notícia, datada el 8 de juny de 1396, al·ludeix a la condemna feta pel Justícia Civil de València a dit pintor en pagar Pere Donat, menor de dies, 1 florí i 7 sous per l'incompliment del contracte per a realitzar la pintura d'una arpa.

Die iovis VIII^a iunii dicti anni XC sexti. En Gabriel Riera, pintor, *ex confessione*, fon condepnat en pagar a-n Pere [Donat], menor de dies, en hun florí de huna part et set sous d'altra, los rebe per pintar huna arpa et no la acaba, a deu dies sots pena de quart.¹⁵⁵

IV.6.1.5.- CREUS DE PEDRA

Històricament les creus dels termes -generalment de pedra tallada, encara que de vegades també estaven fetes de ferro- es col·locaven en les entrades de les poblacions, dels monestirs o a l'encreuament dels camins, sent la seua funció la de protecció del terme de la població o ciutat o de l'edifici on se situava. Era el punt de concentració dels pobladors i del sacerdot que anava a beneir el terme per a la suma protecció, especialment de les collites.

Al mes de desembre de l'any 1407 està registrat el pagament efectuat pel *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, al pintor Andreu Estopinyà, per raó de pintar la Creu del Camí de Xàtiva.

[...]

Ítem, doní a-n' Andreu Stopinyà, per raó de quatre cabirons de ragola obs de penjar stores, obs de pintar la dita Creu.¹⁵⁶

IV.6.1.6.- OBJECTES CERÀMICA

IV.6.1.6.1.- “Al blanc”

La paraula que es troba al document de Bonanat Martines, per a qualificar-lo com a pintor és “albe”. Aquesta es pot definir com “al blanc” i té un significat: color semblant al d'una superfície mat que reflectix la llum solar sense absorbir cap de les radiacions visibles, o també de la neu recent, fins tot la primera llum del dia.

¹⁵⁵ ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 6, f. 23v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 405, doc. 722.

¹⁵⁶ AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-18, f. 29.

Fins ara no hi ha més informació documental de l'existència de més pintors “al blanc”, encara que no seria l'únic en aquest ofici. Al document s'esmenta que és “habitant de Manizes”. Aquesta població, des de fa molts segles, ha sigut la ciutat de la ceràmica. El document és per la venda de peces pintades al blanc, llavors creiem que serien objectes de ceràmica, les quals pintaria aquell pintor.

A la segona dècada del segle XIV, el 1327 concretament, s'efectua una venda per Bononat Martines, *mestre de pintura al blanc*, habitant de Manises, a Joan Eximeno, *sastre*, veí de València, de totes les pertinències d'obres pintades al blanc.

1327, II^a kalendas iulii.

Bononatus Martineç, magister operis *albe* pictor, habitator Manizes,; scienter vendo et concedo vobis Iohanni Eximeno, sartori, vicino Valencia, presenti et cetera, totum pertinentium que opus albura et picture ego domino concedente [...]¹⁵⁷

IV.6.1.6.2.- Cassoles (*patinorum*)¹⁵⁸

El document que oferix la següent notícia no correspon a la ciutat de València, però creiem oportú reproduir-lo pel seu contingut, a més que dels dos pintors que estan esmentats un d'ells és d'aquella. A la ciutat de Mallorca, el dia 6 d'abril de 1425, s'escriptura una procuració atorgada per Pere Miquel, pintor *patinorum* de València, en la qual nomena a Joan Cortit, pintor *patinorum* de Mallorca, com a procurador seu.

Noverint universi, quod ego, Petrus Micaelis, pictor patinorum, olim civis Barchinone pro nunc vero civis Valencie, ex certa scientia constituo et ordino vós, Iohannem Cortit, pictatorem patinorum, civem Maioricorum, presentem, procuratorem meum certum et spetialem, videlicet ad petendum, exigendum, recipiendum et habendum pro meo et nomine meo omnes et singulas pecunie quantitates quas mihi debunter seu debebuntur [...]

Actum est hoc in civitate Maioricarum, die sexta de aprilis, anno a Nativitate Domini MCCC vicesimo quinto. Signum mei, Petri Michaelis predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Paulus de Salelles, mercator, civis Terrachone, et Iacobus Artal, pelliparius, civis Maioricarum.¹⁵⁹

IV.6.1.7.- OBJECTES DE FUSTA I MOBILIARI

IV.6.1.7.1.- Canelobre

És un utensili consistent en un peu o columna, més o menys llarg, de dos braços o més amb dolles per aguantar dretes altres tantes candeles.

¹⁵⁷ ARV. *Notal* núm. 2873.

Cerveró, 1963, p. 122; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 60, doc. 99.

¹⁵⁸ Possiblement pintor de *cassoles*, en llatí *patina* és una cassola per a coure tota mena d'aliments.

¹⁵⁹ AHMPB. *Antoni Vinyes*, lligall núm. 1, llibre anys 1424-29, s. f.

Llompert, 1977-80, p. 139, doc. 239.

Del mes de març de 1413 és l'època atorgada pel pintor Bertomeu Avellà, ciutadà de València, en la qual reconeix haver rebut certa quantitat, de la Batlia del Regne de València, per pintar sis canelobres de fusta i de corda.

[...] pro depingendo sex *canelobres* fustei de corda iussu vestri ad opus regalis domini regis [...].¹⁶⁰

IV.6.1.7.2.- Bordó

En general el bordó és una vara o bastó més o menys llarg i cilíndric, fet de diversos materials i amb ornamentació.¹⁶¹ En el cas que ens ocupa, és cada una de les vares llargues que sostenen el pal·li o dosser sota el qual s'aixopluga el sacerdot en les processons, l'autoritat reial o el bisbe en les entrades de les esglésies o llocs de la seua jurisdicció i el que porta la custòdia.

Al 1348, a la ciutat de València, el pintor Macià Guerau¹⁶² declara haver pintat els bordons del pal·li baix el qual féu la seua entrada a dita ciutat la reina d'Aragó.¹⁶³

IV.6.1.7.3.- Cadira

La cadira és un moble individual que serveix per a seure. La seua estructura, generalment, consta amb respatler, quatre potes i, de vegades, amb braços. A l'Edat Mitjana els reis es feien construir cadires d'acord amb el seu rang i aquestes eren ornamentades i pintades. Una carta reial de Ferran I, i un document registrat als llibres del Mestre Racional, ambdós datats a l'any 1415, ens donen la notícia del pagament de 275 sous al pintor Jaume Mateu, pels treballs de pintar i daurar la cadira per al dit rei.

Ítem pos en data la quantitat fora posada a la qual munten les quantitats dejús contengudes, les quals ha pagades per mi lo dit en Siurana a les persones davall mencionades per la rahó que-s segueix, çò és, que lo senyor rey estant en Morella de paraula me tramés a manar per en Johan de Cabrera de la sua cambra que yo li fes obrar e acabar una cadira a ops de la persona del dit senyor en virtut del qual manament yo fiu fer e obrar la dita cadira, per la qual rahó doní e paguí les quantitats següents. E primerament a-n Johan Oliver, fuster de la ciutat de València, axí per la fusta com per fer de mans e obrar la dita cadira, doents vint sous. *Ítem* a-n Jacme Matheu, pintor de la dita ciutat per pintar, daurar colors e per l'aur que entra en la dita cadira, doents setanta-cinch sous. *Ítem* a-n Guido de Matheu, mercader florentí, per rahó de set alnes de vellut de grana que de aquell comprí mercantilment a ops del guarniment de la dita cadira a rahó de sexanta quatre sous per alna, quatre-cents quaranta-huyt sous. *Ítem* a-n Gabriel Dezpuig, seder de la dita ciutat, per fil de or fí e seda de grana que de aquell comprí per fer flocadures per al guarniment de la dita cadira e pagar la fayçò de les dites flocadures, cent noranta-un sous. *Ítem* a-n Johan Berthomeu, argenter de la dita ciutat, per daurar dos millers de taches de lautó e per

¹⁶⁰ ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom I.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 224; 1914, p. 14; 1928, p. 33; 1930, p. 33.

¹⁶¹ *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

¹⁶² A l'original: *Macianus Guerau, pictor civis Valencie*.

¹⁶³ Sanchis Sivera, 1929, p. 18; 1930, p. 81 (L'autor de la cita no esmenta ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia).

cent cinquanta taches daurades groses que de aquell comprí per a ops del guarniment de la dita cadira, quaranta-un sous.¹⁶⁴

Del mes d'abril de l'any 1425 és el pagament efectuat al pintor Joan Esteve, el qual rep certa quantitat per treballs de neteja i pintura efectuats al cor de la Seu de València.

[...] senyals de totes les cadires del cor e renovellar d'atzur totes les flors dels dits senyals [...]¹⁶⁵

IV.6.1.7.4.- Caixa o capça

Les caixes o capces són receptacles més o menys rígids, de forma paral·lelepípedica i de diverses dimensions, destinades a contindre o embalar objectes, els quals han de ser transportats. A la fi eren mobles que podien ser tallats per fusters i caixers i pintats per encomanament a un pintor.

Al 19 d'agost de l'any 1402, Guillem Solanes, clavari de la Claveria Comuna de València, paga 2 lliures, 7 sous i 6 diners al pintor Pere Nicolau, per una capça gran pintada de senyals reials per contenir els privilegis que han de jurar el nou regent i el seu primogènit.

De nós et cetera pagats a-n Pere Nicolau, pintor, dues lliures VII sous, VI diners a quell degudes per una capsa molt gran tota pintada a senyal Rey al que d'aquell compram e haguem a obs de portar los privilegis que aquel Senyor Rey e son primogenit expresament e nomenada devem de jurar en lur començament.

E cobrats daquell lo present albarà cor monstrant aquell la dita quantitat vos sera presa en compte de paga. *Datis Valencia ut supra* S. Guillem Solanes.¹⁶⁶

IV.6.1.7.5.- Cofre

El cofre, moble per a guardar coses, era de molt d'ús domèstic entre els segles XIV i XV. Generalment era de fusta, alguns eren folrats de cuir o de ferro, però els primers eren pintats. La documentació de pintors de cofres és nombrosa i entre ella s'ha tret el document de l'any 1435, registrat el 19 de maig. Es tracta de l'obligació efectuada, en presència del Justícia dels CCC sous de València, pel pintor Pere Gibeli, el qual havia de donar a Guillem Gumela un parell de cofres que li havia promès pintar, pel preu de 12 sous.

[...]

Dit pintor, voluntariament se obligà, en donar e liurar pintats, un parell de cofrens, com los haia rebuts d'en Guillem Gumela, los quals li ha promès pintar, per preu de dotze *solidos*.¹⁶⁷

¹⁶⁴ ARV. *Mestre Racional*, núm.36, ff. 132-133.

¹⁶⁵ ACV. *Llibre d'obres de la Catedral*, any 1425. Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 309; 1914, p. 50; 1929, p. 23; 1930, p. 85.

¹⁶⁶ AMV. *Claveria Comuna*, anys 1402-1403. Guillem Solanes.

¹⁶⁷ ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 35, mà 4. Cerveró, 1963, p. 103.

IV.6.1.7.6.- Escambell o tamboret

L'escambell pot ésser un seient per a una sola persona, sense respatler i sense braços, o bé un tamboret de poca alçada per a posar-hi als peus quan s'està assegut. Siguen unes o siguen altres, aquestes peces eren ornamentades, com així ho confirma el següent document del 4 de setembre del 1421, el qual és una època atorgada pel pintor Pere Guillem, reconeixent haver rebut de l'administrador del Batle del Regne de València certa quantitat per dibuixar i pintar dotze escambells amb les armes reials, destinats a les obres del Palau Reial de València.

[...] per salari e treballs de pintar e deboxar dotze squabells ab les armes Reyals per a obs de les obres ques fan en lo Reyal.¹⁶⁸

IV.6.1.7.7.- Llança

Arma ofensiva consistent en un pal llarg de fusta, que té en la punta un tros de ferro punxegut i tallant, sovint adornat per una bandereta, usada habitualment per soldats de cavalleria.¹⁶⁹

Al mes de desembre de 1414 es registra l'època atorgada pel pintor Jaume Mateu, en la qual reconeix haver rebut certa quantitat de la Batllia General del Regne de València, pel treball i els materials emprats en el guarniment de tres llances llargues, destinades als estàndards reials.

[...] axí per rahó de mans e treballs com encara per rahó de or e argent que he mes en tres lances largues de seguir e per enguixar e acabar aquelles [...] la una d'or y flama e les dues argentades per obs dels standarts del dit senyor rey.¹⁷⁰

IV.6.1.7.8.- Taula

Moble que consistix en una peça llisa i plana sostinguda horitzontalment per tres o quatre potes o petges, que servix per a menjar, escriure, jugar, etc.

El *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València, va fer constar que, el dia 6 de març de 1434, paga a Joan Llobet, *imaginaire*, per una taula que va obrar. El preu d'aquesta fou de 88 sous.

[...]

Ítem paguí lo dit dia a-n Johan Lobet, imaginayre per una taula que obrà de obra de taylla ab V formes orbes per obs del I pany o cayre de la creu de Miçlata, LXXXVIII solidos, dels quals ha fermada època en poder del discret en Jacme Vidal, notari, lo damunt dit dia.....LXXXVIII ss.¹⁷¹

¹⁶⁸ ARV. *Registre d'èpoques de la Batllia*. Any 1421.

Sanchis Sivera, 1929, p. 24; 1930, p. 86.

¹⁶⁹ Martí y Gadea, Joaquin. *Diccionario general valenciano-castellano*. 2 vol. Impremta de José Canales Romá, 1891. Facsímil de l'original: Paris-Valencia D. L.1992.

¹⁷⁰ ARV. *Registre d'èpoques de la Batllia*, tom I.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 297-298; 1914, p. 38-39; 1929, p. 3; 1930, p. 65.

¹⁷¹ AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-36, f. 212v.

IV.6.1.8.- OBJECTES VARIS

IV.6.1.8.1- Ciri Pasqual

Es tracta d'una peça de cera de grans dimensions que es beneix la nit de Pasqual.¹⁷²

Al 1434 està documentat el pagament, efectuat per l'administrador de la fàbrica de la Seu de Sogorb, al pintor Bertomeu Canet, el qual rep 12 sous per pintar el ciri Pasqual.

[...]

Ytem, possam en data, dotze sous, los quals donam a Berthomeu Canet per pintar lo ciri pasqual, doni·ls-hi a XXV de març, any MCCCCXXXIII e per que no sabia scriure dóna càrrech a mossén Frances de Berbegal qui fes albarà.¹⁷³

IV.6.1.8.2.- Mapa

És la representació gràfica plana de la superfície de la terra o d'una part d'ella, en aquest cas es tracta d'Itàlia. Fou el pintor Pere Crespi qui el va confeccionar per al rei. D'aquest treball el dit pintor atorga àpoca, el dia 2 de juliol de 1436, per la quantitat rebuda.

[...] en deboxar e pintar una gran carta de pergami hon és divisada tota Ytalia a ops de trametre-la al senyor rey.¹⁷⁴

IV.6.1.8.3.- Oratori

Etimològicament la paraula oratori definix el lloc on es prega o també es referix al drama musical religiós. Creiem que en el cas del pintor que ens ocupa correspon a la segona definició, ja que els fulls musicals eren ornamentats i pintades les lletres majúscules.

El 12 de setembre de l'any 1414, el pintor Joan Albessí, veí de València, testifica davant el Justícia Civil de la ciutat de València, l'autoria de certs oratoris i draps pintats per ell, els quals foren encomanats i pagats per Pere Llorenç, prevere.

(...) vehí de València testes qui iura et cetera. Et *primo* fon interrogat la dita requesta la qual li fon lesta e mostra los oratoris en lo dit inventari contenguts e los drap que es afegit a hun altre drap de pinzell e obra de Flandes e ell dit testes hauia pintades e lo dit Pere Lorenc, prevere hauia fetes pintar los dit oratoris e lo dit drap a ell dit testes e paga a ell dit testes de sos treballs axi com a cosa sua propia pres e sen porta los dits oratoris.¹⁷⁵

¹⁷² Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

¹⁷³ Arxiu Capitular de Xèrica. *Quaderns de Comptes de la fàbrica de la Seu de Sogorb*. Pérez Martín, 1935, p. 296.

¹⁷⁴ ARV. *Registre d'èpoques de la Batllia*. Any 1436. Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, p. 42; 1930, p. 104.

¹⁷⁵ ARV. *Justícia Civil*, núm. 864, mà 31, f. 14.

IV.6.1.8.4.- Orbe

L'orbe és una esfera que sol representar cossos terrestres i celestes. En el cas del següent document, creiem que es tracta d'una representació ornamental en forma esfèrica.

A l'any 1434 el sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València feu constar que:

Ítem, paguí lo dit dia a-n Johan Lobet, imaginayre, per una taula que obrà de obra de taylla ab V formes orbes per obs del I pany o cayre de la creu de Miçlata, LXXXVIII solidos, dels quals ha fermada època en poder del discret en Jacme Vidal, notari, lo damunt dit dia..... LXXXVIII ss.¹⁷⁶

IV.6.1.8.5.- Orla

Adorn pintat, gravat, dibuixat, brodat o imprés a les vores de qualsevol peça de tèxtil, paper o altre material.

Per aquest cas es compta amb la informació d'una època de l'any 1412, atorgada pel pintor Jaume Mateu a Pere Torrella, curador dels nobles Ximen i Pere Corella de Sent-Blaix, com a senyors de Pardines, a la vora del riu Xúquer, de 34 lliures, 10 sous, pel salari i treballs de pintar les orles d'or i les figures de dos draps, "l'un [...], i l'altre recamats"¹⁷⁷ els quals van cobrir unes sepultures en el monestir dels frares predicadors.¹⁷⁸

IV.6.1.8.6.- Penell

El penell és la peça de metall en forma de sageta, gall etc., que gira a l'entorn d'un eix vertical, moguda pel vent i que dóna direcció Est.¹⁷⁹

Gràcies al document del dia 19 de juny de l'any 1437, hi ha notícia que el perpunter de València, Gabriel March, cobra certa quantitat per daurar de colors un penell, per a col·locar-lo damunt el rellotge del campanar del Palau Reial de dita ciutat:

[...] per daurar ab mes colors lo penell que és stat fet e posat damunt lo campanar del relonge.¹⁸⁰

IV.6.1.8.7.- Segell

El segell és una matriu, tòrcul o altra ferramenta, generalment de metall o cautxú que porta gravat en relleu dibuixos, lletres o altres signes característics i propis

¹⁷⁶ AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-36, f. 212v.

¹⁷⁷ Brodats en relleu.

¹⁷⁸ APPV. *Notal de Joan de Sant-Feliu*, núm. 49; protocol núm. 25868. Alcahalí, 1897, p. 211.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 297; 1914, p. 38; 1929, p. 3; 1930, p. 65.

¹⁷⁹ Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

¹⁸⁰ ARV. *Batlia. Èpoques*. Any 1437.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 451; 1929, p. 64; 1930, p. 126.

d'una persona o institució, per estampar-los a pressió en cera, lacre o altra matèria blana, o, previament tintats en tampó, imprimir-los en un paper i que serveix per a identificar la propietat d'una cosa, garantir l'autenticitat, la validesa.¹⁸¹

A la ciutat de València es documenta, el 1394, un pagament efectuat per Jaume Domínguez, *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la dita ciutat, al mestre pintor Marçal [de Sax], per confeccionar certes mostres del segell reial i de les armes de la ciutat: [...]Ítem, doní a mestre Marçal [de Sax], pintor, per çó com pintà una mostra del timbre del senyor rey e los senyals de la ciutat.....VIII sous, VI diners.¹⁸²

IV.6.1.8.8.- Teixell

Peça quadrada de metall o de tela fina pintada o guarnida de metall preciós o de pedreria que es portava per adorns de mantells o altres peces d'indumentària.¹⁸³

Al mes d'abril del 1430, el pintor Joan Esteve cobra 30 sous per la tasca de pintura de dos teixells amb les armes de Sant Joan, pagats per Llorens Redon, burgés de la vila de Perpinyà.

Noverint universiti, quod, ego, Iohannes Stefania, pictor civis Valencie, confiteor vobis Laurencio Redon, burgensi ville Perpinyani, quod dedistis michi, triginta solidos monete regalium Valencie pro depintando duo texelia sive texellis armorum Sancti Iohanis, per me depicta pro patio cuidam bancalerio qui consimilia signa sive texello facere habeat in duobis pannis sive cobri adzembles, fiendis ad opus dicte ville.¹⁸⁴

IV.6.1.9.- ARQUITECTURA. PARTS DE L'EDIFICI

IV.6.1.9.1.- Capella

La capella, en el cas de les institucions religioses com les ermites, esglésies, catedrals o convents, és la part dels edificis esmentats que, generalment, està situada en el deambulatori, creuer i, fins i tot, als costats de la nau central, o, en el cas que tinga, als dels costats de les naus afegides a la principal, quedant la capella major a la part del presbiteri. Era el lloc per a posar un altar erigit a sants i cults marians, i aquesta construcció era comandada per particulars, gremis o confraries, però també es construeix en edificis laics com ara els palaus, castells, cases, escoles i altres edificis que no tenen la plenitud de drets com les dites institucions religioses, però servixen per al culte.

En el cas que ens ocupa, és a dir sobre pintors de capelles, abans s'ha d'aclarir que a la capella, apart de l'altar (ara) i el retaule, en la seua composició

¹⁸¹ *Ibidem*, nota 179. Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

¹⁸² AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-6, f. 194v.

Sanchis Sivera, 1914, p. 27 ; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p.378, doc. 657.

¹⁸³ Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

¹⁸⁴ APPV. *Protocol de Pere Todo*, núm. 1949.

Cerveró, 1963, p. 97.

arquitectònica hi ha columnes, pilars, voltes, cupules, etc., sent aquestes parts les que eren pintades.

De l'any 1349 és l'època atorgada pels pintors Vidal Belluga i Joan Macià, veïns de València, en la qual reconeixen que els marmessors del testament de Raimon, bisbe de dita ciutat, els han donat 100 lliures dels 5.000 mil sous que els devien, per la pintura de la nova capella de Sant Miquel, situada a la Seu.

1349, *nonas iulii. Valencie.* Sit omnibus notum, quod nós, Vitalis Belluga, et Iohannes Maciani, pictores et Valencie vicini, ex certa sciencia confitemur et in veritate recognoscimus vobis, Anthonio Roman, civi Valencie et Anthonio d'Alpicat, canonico sedis Valencie, manumissoribus et executoribus ultimi testamenti reverendi in Christo, patris et domini domini Raymundi, divina miseracione Valencie episcopi defuncti, absentibus tamquam presentibus, quod ex illis quinque milibus solidorum regalium Valencie, quos dare vobis promisistis et debetis pro depictando et operando capellam beati Michaelis, archangeli, constructam per dictum reverendum episcopum in sede predicta, prout in quodam publico instrumento de predicta avinencia facto lacius continetur, dedistis et solvistis nobis voluntati nostre numerando, centum libras regalium Valencie, et quia sic est rei veritas, renunciamus scienter omni excepcioni pecunie predictae, non numerate, non habite et non recepte, racione premisa et doli in cuius rei testimonium facimus vobis fieri hoc presens publico instrumento per notarium infrascriptum ad habendam memoriam in futurum. Quos est actum Valencie, nonas iulii, anno Domini millesimo trecentesimo quadringentesimo nono. Sig [creu] num, Vitalis Belluga, sig [creu] num Iohannis Maciani, predictorum qui hic concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt, Nicholaus de Valleriola et Guillermus Vincencii, notariis et Valencie cives. Sig [creu] num mei Michaelis Martorelli, notarii publici auctoritate regia per totam terram et dominacionem sacre regie Aragonum maiestatis qui predictis interfui et hac scribi, feci et clausi, loco, die anno prefixis.¹⁸⁵

IV.6.1.9.2.- Clau de volta

La clau de volta és la pedra que, col·locada en la part central, servix per a mantindre en equilibri les altres pedres. Nombroses d'elles eren esculpides en diversos motius i imatges, sent aquests pintats per a ressaltar-los. També hi havien fetes de fusta, fins i tot, pintades, les quals eren enganxades a les claus de pedra sense relleu. Tant d'unes com d'altres tenim exemples documentats, els quals exposem a continuació.

En setembre de l'any 1435, el pintor Francesc "Bardanzo"¹⁸⁶ atorga època, en la qual reconeix haver rebut de la Batlia del Regne de València certa quantitat, per pintar i guarnir certes claus de fusta i huit escuts amb les armes d'Aragó, Sicília i Castella, destinades a la coberta de certa capella manada construir per la reina: [...] per pintar e decorar de or fi trenta claus de fusta e huyt scudats de divises de senyals d'Aragó e de Sicília e de Castella, los quals foren sobreposats en los claus de obra de talla que foren fetes en la cuberta de la dita capella qu'és atada feta per manament de la Senyora Reyna.¹⁸⁷

¹⁸⁵ ACV. *Pergamí* núm. 4018.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 13 i 14; 1930, pp. 13 i 14; Cerveró, 1956, p. 98, núm. 9; Olmos, 1961, p. 279, núm. 2.387; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 129 i 130, doc. 199.

¹⁸⁶ Podria tractar-se d'una variant del cognom del pintor *Francesc Verdansa*, el qual tenim documentat.

¹⁸⁷ ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*. Any 1435. Sanchis Sivera, 1929, p. 63; 1930, p. 125.

IV.6.1.9.3.- Coberta

La coberta és una part de la construcció de l'edifici, la qual serveix per a resguardar-se de les inclemències climatològiques. Aquestes es feren tant en edificis religiosos com cívics.

A l'any 1425 quedaren registrades al llibre de l'administració de Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.¹⁸⁸

IV.6.1.9.4.- Permòdol

Pedra o peça de fusta que ix d'una paret, i que sosté, damunt del seu pla horitzontal, el cap d'una viga d'un estant, etc.¹⁸⁹

A l'any 1386 queda documentat que Guillem Martorell, *obrer* de l'obra del Reial de València, paga a En Figuera, pintor, 9 florins pels treballs de pintar la coberta, els permòdols, la biga i les "lantrees" de la capella.

Ítem, doní a-n Figuera, pintor, per pintar la cuberta de la capella e los permòdols e pintar la biga e les lantrees e la copada...IX florins.¹⁹⁰

IV.6.1.9.5.- Porxe

El porxe és l'espai o galeria que està cobert amb columnes o pilars formant arcades, que tenen alguns edificis a les seus façanes oposades al costat d'elles.¹⁹¹

Del 29 de gener al 31 de desembre de l'any 1425, queda registrat al llibre de l'administració de Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

Per consell celebrat a quinze d'octubre de l'any mil quatrecents vint e tres fon provehit que fos fet un bell porche alt en la sala del consell de la ciutat segons en lo dit consell és pus largament contengut.

[f. 1]

Libre e memòria fet per lo honorable mossén Matheu Lançol, jurat en l'any present e escrit de mà de mi Domingo Albert de totes les messions e despeses per lo

¹⁸⁸ AMV. *Llibre d'obres del porxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

¹⁸⁹ Manzaneque Casero, Jesús A. *Vocabulario de arte Gótico*. Google, 2008.

¹⁹⁰ ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

¹⁹¹ Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

dit mossén Matheu administrades en la cuberta e porche de la sala de la dita ciutat començat a XXVIII° del mes de jener any M CCCC^o XXV e és axí de reebudes com de dates, segons aval és contengut.

[f. 39v.]

Dimarts a XXVII de març del dit any continuant la dita obra del porche pagui als fusters qui lo dit dia lavoraren en obrar la dita fusta les quantitats següents:

(...)

Pintors

Ítem lo dit dia pagui als pintors dejús scrits qui lo dit dia començaren a fer faena, çó és en pintar los capçals de la fusta per obs del dit porche, les quantitats següents:

Primo en Johan Stheve, cinch sous sis .V ss. VI (...)¹⁹²

IV.6.1.9.6.- Teginat o cassetonat

El teginat és una part del sostre, el qual pot estar adornat per un conjunt de cassetonats ornamentats amb pintura.

Sanchis Sivera,¹⁹³ en les publicacions dels anys 1929 i 1930, donà la notícia de les despeses varies ocasionades per la confecció del cassetonat de la Casa de la Ciutat de València, en el qual treballaren els pintors Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellà, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.¹⁹⁴

IV.6.1.10.- TABERNACLE

Per als romans el tabernacle era la tenda militar on es consultava els auspicis. En el cas dels hebreus, l'envelat mòbil que servia de santuari per a contindre les taules de la llei i l'arca de l'aliança. A la fi, en la litúrgia és el Sagrari de l'altar major o l'aparellament on es porta la imatge del sant en processó. En un cas o altre el seu ús era sempre de tipus religiós.

De pintors de tabernacles està el document del mes de novembre de l'any 1440. És el pagament efectuat pel *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València, al pintor Gaspar Saera, el qual cobra certa quantitat per pintar un tabernacle per al portal de la Trinitat de dita ciutat, el qual creiem es tracta del Sagrari.

Ítem paguí a-n Gaspar Çaera, pintor per pintar lo tabernacle que està sobre la lantia que han més davant lo retaule de la Trenitat... XIII ss. VI.¹⁹⁵

¹⁹² AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la ciutat*, v2-5.

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

¹⁹³ Sanchis Sivera, José. 1929, p. 5; 1930, p. 67.

¹⁹⁴ AMV. *Claveria Comuna*, anys 1419-1444.

Sanchis Sivera, 1929, p. 5; 1930, p. 67.

¹⁹⁵ AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-44, f. 99v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 64; 1930, p. 126.

IV.6.1.11.- TEIXITS

IV.6.1.11.1- Bandera

Tros de tela, habitualment rectangular, fixat per un costat a un pal o asta que serveix per a símbol o insígnia d'una nació, d'un estat, d'una ciutat, d'una dinastia, d'un partit, d'una associació, etc., o com a signe per a identificar situacions jurídiques, militar, tècniques etc.¹⁹⁶

Cessió de deute atorgada el 1413 pel pintor Francesc Vidal, ciutadà de València, a Joan Moreno, també pintor, per la quantitat de 25 florins d'or, els quals li paga cedint el deute que té amb Raimundeta Costa, vídua de Pere Bellvís, pels treballs de pintura efectuats en la sepultura del seu marit.

(...) operis mei officii quod sibi feci videlicet *un paves, farga, bandera, standart e sobrevesta* ad opus sepulture dicti quondam Petri Bellvis [...]¹⁹⁷

IV.6.1.11.2.- Cortina

Les cortines són peces de tela que es penjen per a ornar, abrigar o cobrir certes parts de les estances d'un immoble - portes, finestres, vidrieres, parets o murs-, o dels mobles - llits, prestatgeries -, igualment es col·locaven davant dels escenaris, fins i tot, cobrien els retaules. A l'Edat Mitjana, les parets i murs de les habitacions dels palaus, les cases de nobles, esglésies, ermites o catedrals estaven coberts per un joc de cortinatges amb dibuixos, sovint de figures i paisatges, que bé podien representar escenes civils, mitològiques o religioses, i que a més de restar la fredor a l'estança, ornamentava la pedra nua dels dits immobles. Sobre pintors de cortines tenim el document del 24 de setembre de 1403, pel qual el pintor de Tristany Bataller, veí de València, és anomenat procurador.

Tristany Bataller, pictor cortinarum, Valentie vicinus (...) ¹⁹⁸

De l'any 1437 hi ha documentada un altra notícia. És el procés efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual Roger Esperandéu, pintor de cortines, veí de dita ciutat, actua com a testimoni per part de Pau de Basses.

En Roger Sperandreu, pintor de cortines, vehí de València, testes produhit per part den Pau de Beses el qual jura dir veritat, e diu, que bé ha XXX anys poc mes o menys que en la present ciutat de València entre en Simó de Carcassona de una e dona na Caterina, fon contractat matrimoni, fet e fermat, en faç de Santa Mare Sglesia (...) ¹⁹⁹

¹⁹⁶ Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

¹⁹⁷ ARV. *Protocol d' Andrés Puigmicha*, núm. 1884.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 308; 1914, p. 49; 1929, p. 20; 1930, p. 82.

¹⁹⁸ APPV. *Protocol de Jaime de Blanes*, núm. 23210.

Arqués Jover segle XVIII; Conde de la Viñaza, 1889, pp. 23 i 24; Alcalhalí, 1897, p. 57, Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 299; 1914, p. 40; 1929, p. 6; 1930, p. 68.

¹⁹⁹ ARV. *Justícia Civil*, núm. 3729, mà, f. 22.

Cerveró. 1968, p. 93.

IV.6.1.11.3.- Drap de pinzell²⁰⁰

Són cortines pintades amb diversos motius, com la realitzada per a cobrir el retaule de la Trinitat.

A l'any 1441, al mes de març, apareix el pintor Luis Alimbrot com: “mestre Luís lo flamenc”, que vivia al carrer San Vicent, a més de ser la data per la qual queda registrat l'encàrrec de pintar una cortina per protegir el retaule de la Trinitat.²⁰¹

IV.6.1.11.4.- Retaule de drap

Segons apunta Mossén Josep Gudiol al capítol V, que té per títol: “*La pintura en tela*” en la segona part del llibre “*Els Trescentistes..*”, sembla que aquesta pintura executada sobre tela enguixada, en aquest cas la catalana, tingué la seua importància. No menys hauria de ser la valenciana, per tant mereix unes línies sobre els pintors que es dedicaren a fer aquest tipus d'encàrrecs. Malauradament aquest tipus de peces es coneixen més per les referències documentals que per les obres conservades.

El 25 d'agost de l'any 1318 a la ciutat de València, el ciutadà Francesc Escrivà efectua una reclamació, davant el Justícia de València, contra els pintors Pere Arnau i Joan Arnau, fill de l'anterior, a causa de certs retaules de drap que havien convingut pintar.

1318, *VIII kalendas setembris*. Devant vós, senyor en Jacme Scrivà, justícia de València, proposa clamant en Francesch Scrivà, contra en Pere Arnau et Iohannes Arnau, fill d'aquell, pintors, dient en juhí contra aquells que dits Pere et Johan, pintors, convingueren al dit en Francesch, no contrastant una carta entre ells feita, que farien al dit en Francesch, II retaules de drap l'un dels quals hauer de longaria XV palms, d'amplaria VII palms, ço és, lo drap qui està damunt l'altar, e l'altre drap de XII palms de lagaria et IIII palms e mig d'amplaria de pintura, per preu de XVIII lliures, del qual preu li a pagats L sous (...)²⁰²

IV.6.1.11.5.- Penó

Bandera o estandard menut el qual s'usava com a insígnia d'un *cavaller*, d'una mainada, d'un regiment, etc.²⁰³ Sobre aquest tipus de treball queda registrat el document de l'any 1436, pel qual el pintor i *perpunter* Gabriel March cobra certa quantitat pels treballs de daurar un penó.

[...] per preu de cent-cinquanta pans d'or los quals són entrats en lo penó d'or e flama de quarter que he fet de manament vostre per metre aquell en les mans de la vibra que es stada feta.²⁰⁴

²⁰⁰ Falomir, M. *Arte en Valencia (1472-1522)*.

²⁰¹ “València i la pintura flamenca”, pp. 240 i 241. *Historia del Arte Valenciano*. vol. 2, direcció i coordinació Vicente Aguilera Cerni. Consorci d'Editors Valencians, Biblioteca Valenciana, 1988.

²⁰² ARV. *Justícia Civil*, núm. 24.

Cerveró, 1960, p. 228; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 48, doc. 59.

²⁰³ Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

²⁰⁴ L'autor de la cita no anomena l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia. Sanchis Sivera, 1929, p. 64; 1930, p. 126.

IV.6.1.11.6.- Sobrevesta

Vesta a manera de túnica curta que es portava sobre altres peces de vestir, que podia anar adornada amb elements heràldics.²⁰⁵

Del 15 d'abril del 1413 és la condemna del Justícia Civil a Climent Ros, *tender*, a pagar 50 florins d'or al pintor Joan Moreno, que li devia del preu d'una bandera i una sobrevesta que li compra per a la sepultura del noble Francesc Castellà, ubicada en la Seu de València.

En Miquel de Ripoll, notari procurador d'en Climent Ros, *tender*, confessa que l'albarà desús escrit és escrit de mà pròpria del dit en Climent e testes huiusmodi tenori: Yo Climent Ros deg a vos senyer en Johan Moreno, pintor L florins los quals vos promet donar d'allí per tot lo mes de març primervinent, los quals cinquanta florins són per raó de la bandera o standart o scut e targa o sobrevesta, los quals han a servir a la Seu per raó de la sepultura del noble en Francesch Castellà, les quals diners yo us promet donar per la senyora madona Ramoneta Castellana. E per çó com és lo fet del ver, faç vos lo present albarà escrit de la mia mà lo derrer dia de febrer.

Fon condemnat per l'onrat en Johan de Vilarasa, justícia civil de València, en donar e pagar al dit en Johan Moreno los dits cinquanta florins dins X dies comptadors del primer dia no [fiant aparre les fuit] de justícia proveïdors sots pena del quart salvus ses definicions dins lo dit temps posadores e provadores. Et present lo dit en Miquel Ripoll el dit notari fon manat al dit en Johan Moreno que tingués les dites coses per tasades. *Ítem die sabbati XIII madii anno predicto* fon fet [recabte] de la dita quantitat, lo qual rebut se et in quam fon fet manament executòri de la dita quantitat.²⁰⁶

IV.6.1.11.7.- Tapís

El tapís és la peça de tela dibuixada amb figures o paisatges que a la fi configuren un conjunt escènic mitològic, cívic o religiós. Del segle XV [1402-1420],²⁰⁷ hi ha una notícia documental. Aquesta és el contracte d'aprenentatge concertat entre Gonçal Gallego, pintor de tapissos, "civis Valencie" i Pere López, per que el fill d'aquest, Joan, de nou anys d'edat, aprenga dit ofici.²⁰⁸

IV.6.1.11.8.- Tenda del rei

El 1429, el pintor Joan Esteve actua com a testimoni en l'època signada per Joan Saragossa, pintor de València, en la qual reconeix que ha rebut del Batle²⁰⁹ del Regne de València, certa quantitat per material i varis treballs de pintura efectuats en la tenda nova del rei.

²⁰⁵ *Ibidem*, nota 203. Ferrer Pastor, Francesc. *Diccionari valencià escolar*. València, 1992.

²⁰⁶ ARV. *Justícia Civil. Condemnacions i Obligacions*, núm. 4272, mà1, f. 28.

²⁰⁷ L'autor de la cita no dóna cap referència de la data del document, però ha de ser entre 1402 i 1420, que és el període del que es conserva documentació del notari Antoni Pasqual.

²⁰⁸ APPV. *Protocol d'Antoni Pasqual*, núm. 1628 (s.a.)

Sanchis Sivera, 1929, p. 19; 1930, p. 81.

²⁰⁹ Persona que té a càrrec seu l'administració o representació dels interessos d'una altra. *Diccionari escolar valencià*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

En Johan Saragoça, pintor de la ciutat de València, ferma àpoca al batle general de cinquanta e cinch sous, cinc diners per mans d'en Bernat Mercader, les quals he bestrets e pagats en comptants de diversos colors e altres coses necessàries a obs de pintar l'arbre e un siti perillos e lo tallador e los forchs del dit siti de la tenda nova del dit senyor rey, la qual de manament del dit senyor rey fets segons que la dita despesa apar per cent e huyt compte scrit en un full de paper, et cetera. Testimonis en Salvador Piquer, notari e en Johan Steve, pintor.²¹⁰

Al següent any, el 1430, el pintor Joan Esteve de nou atorga àpoca, per la qual reconeix haver rebut certa quantitat pels treballs efectuats en la tenda reial.

(...) per daurar lo canó de la tenda vella (...) per salari e treballs de aydar e administrar de pintar la cadira del siti perillos e tallador e àrbre e canó de la tenda nova.²¹¹

IV.6.1.11.9.- Vela

Cadascun dels trossos de tela forta cosits formant diverses peces que subjectades en un arbre, en una antena, o en un estai d'embarcació servixen per a rebre la impulsó del vent i propulsar l'embarcació.

A l'any 1349, a la ciutat de Palma de Mallorca, el pintor Martí Mallol²¹² pinta una perxa d'estendard i varies velles de galera per als jurats de la ciutat de Mallorca.²¹³

Ítem, pagam a-n Martí Mayol, pintor, per pintá I pertxa d'estandart e per daurar lo pom de dita pertxa e per senyar V velles de galecha..... XII s.²¹⁴

IV.6.1.12.- ROCA I ENTREMÉS

IV.6.1.12.1.- Roca

La roca és un escenari o plataforma transportable, en la qual es representaven i es representen els entremesos de la processó del Corpus. Sobre dita plataforma s'afegixen els elements decoratius, aquests moguts per mitjans mecànics (les tramoies), a més de les figures i, fins i tot, actors representant les escenes hagiogràfiques, bíbliques o al·legòriques a la dita processó.

Entre les diverses tasques dels pintors de l'Edat Mitjana, estava la de confeccionar-les. A continuació reproduïm alguns documents confirmant aquesta tasca.

²¹⁰ ARV. *Batlia. Àpoques*, núm. 44, f. 711. El document ha estat revisat i transcrit sencer.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, pp. 42 i 43; 1930, pp. 104 i 105.

²¹¹ ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom IV.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 309; 1914, p. 50; 1929, p. 23; 1930, p. 85.

²¹² Vegeu document del 12 de setembre de 1352, núm. 212, on sembla haver-hi un parentiu amb el pintor de Castell de Nules, Pere Mallol.

²¹³ L'autor (Llompart, 1977-80, p. 46) recull la notícia de B. Font, *Mallorca en 1349*, p. 252.

²¹⁴ ADM. *Manual de Rebudes i Dades 1348-1349*, núm. 10, f. 55.

Llompart, 1977-80, p. 46.

Del dia 23 de juny de l'any 1413 és l'època atorgada pel pintor Vicent Çaera, en la qual reconeix haver rebut de Bernat Sirvent, administrador de les coses relatives a la processó del Corpus, la qual es celebra a València, 100 florins d'or pels treballs de refer l'àliga i les ales dels àngels, a més d'altres adobs relacionats amb dites coses.

Vicentius Çaera, pictor, Valencie gratis et cetera, confiteor et in veritate recognosco vobis venerabilis Bernardo Sirvent, civi dicte civitatis administratori rerum et negotiorum procesionis festinitatis Reverendissimi Corporis Ihesuschrist, nunch proxime predicte presenti, et vestris quod solvistis michi numerando plenarie mee omnimode voluntati, centum florenos auri de Aragonum pro reficiendo noviter, aquilam, et alas angelorum et diversorum adobs iocalium apparamentorum dicte procesionis.²¹⁵

Però no sols els pintors és dediquen a refer parts de les roques, sinó que també les fan enterament, com així ho confirma el document de l'any 1416, aquest registrat a la ciutat de València, pel qual els pintors Tomàs Domingo, En Massana i Andreu Riera, veïns de la dita ciutat, confeccionen una roca per al Monestir dels Predicadors de la sobredita ciutat.

Coadjudants a la Roca que feu pera el monestir de preycadors de València n'Andreu Riera, pintor, vehíns de València.²¹⁶

IV.6.1.12.2.- Entremés

Figura o grup de figures animades o inanimades, que s'exhibien o es feien dansar amb motiu d'una festa cortesana. A València, amb motiu de la celebració de les noces de la reina Maria amb el príncep hereu de la corona, se li encomana al pintor Joan Moreno reparar i fer de nou alguns entremesos, per la qual cosa el Clavari de les Pecúnies Comunes de València li pagà la quantitat de 260 florins d'or, equivalents a 143 lliures.

De nós et cetera, pagats ab ço que bestret havets ab albara d'empremta de la sala a-n Johan Moreno, pintor ciudadà de la dita ciutat, do-hents sexanta florins d'or valents CXXXIII lliures reyal per los quals ab nosaltres ser avengut axí per adobar e refer e reparar certs dels entremeses qui serviren a la entrada deIs senyors rey e reyna e princeps com de nou fer e ordenar altres entremeses extrens deIs dessus dits los quals havien e han servit per a la entrada ara novellament feta en la dita ciutat de la molt alta infanta dona Maria filla del molt alt il·lustre quondam rey de Castella, sposa del dit senyor princep per celebrar loable festa de la celebracio de les noçes de aquella ab lo dit senyor princep. E cobrats et cetera.²¹⁷

IV.6.1.13.- SENYAL

Les senyals són les marques fetes sobre qualsevol objecte (armes, escuts etc.), posades en un lloc (sepultures, murs), que serveix per a donar a conèixer a qui

²¹⁵ APPV. *Protocol de Joan de Sant Feliu*, núm. 25869.

Cerveró, 1963, p. 85.

²¹⁶ ARV. *Governació. Litium*, núm. 2217, mà XXXIII, f. 17.

Cerveró, 1966, p. 21; 1968, pp. 92 i 94.

²¹⁷ AMV. *Claveria Comuna*, núm. 39, f. 3. I. (Es tracta de la signatura antiga).

Sanchis Sivera, 1929, p. 21; 1930, p. 83; Cerveró, 1963, pp. 131 i 132.

pertany. El pintor Pere Fort atorga àpoca el 12 de juliol de 1429, reconeixent haver rebut del Batle del Regne de València, 37 sous i 6 diners, per preu de la confecció de cent-cinquanta senyals reials, en tres mans de paper destinades a la Batlia.

Sia manifest a tots que yo Pere Fort, pintor de la ciutat de València, confés e regonech a vos molt honorable mícer Johan Mercader, doctor en leys, conseller del molt alt senyor rey e batle general del Regne de València, que per mans de l'honorable en Daniel Barceló, taulager de les peccúnies del dit senyor me havets donats e pagats a ma volentat trenta set sous e sis diners reials de València per rahó e preu de cent-cinquanta senyals reials que per manament e ordonació vostra he fets en tres mans de paper a obs de vostre offici a rahó de tres diners per cascun senyal. E com axí stiga en veritat me plau que us sia feta e liurada la present àpoca feta en València a XII dies de juliol en l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil quatrecents vint-e-nou. Se [creu] nyal de mi dit Pere Fort, qui les dites coses loe e approve.

Testimonis foren presents los discrets en Salvador Piquer e Martí Tolsà, notaris ciutadans de València.²¹⁸

III.6.1.14.- SEPULTURA

La sepultura és el lloc d'enterrament de les persones difuntes. Aquesta pot ésser un sepulcre o tomba. Ambdues poden estar excavades a la terra, encara que la primera també pot estar a la roca o erigida sobre el sòl. Aquestes, si pertanyen a persones de cert nivell social i econòmic, a sovint solen ser solemnes i monumentals i d'un valor històric o artístic que depen de la fama de la persona o persones enterrades.

Dels segles que ens ocupem, hi ha documentació que informa d'aquests tipus d'encàrrecs com l'àpoca del 1409, aquesta atorgada pel pintor Joan Just, per la qual reconeix que els marmessors del testament del cavaller Pere Calderó, li han pagat 16 florins d'or pels treballs efectuats en la sepultura d'aquell.

Iohannes Iust, pictor, Valencie cives, scienter, confiteor vobis honorabilis manumissoris ultimi testamenti honorabilis Petri Calderó, militis absente, quod racione operacionis sive factura signore apositorum in panno auro imperiale, quod vós dictis manumissoris emistis ad opus sepulture dicti honorabili Petri Calderó et auro in ipsis aposito solvistis mihi sexdecem florenos auri. Unde renuncio et cetera. Actum Valencie.

Testes Anthonius Cavaller, notarius et Iohannes Girbés, fusterius Valencie cives.²¹⁹

²¹⁸ ARV. *Batlia. Àpoques*, núm. 44, f. 712. El document ha estat revisat i transcrit sencer per nosaltres.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 320; 1929, p. 39; 1930, p. 101, (l'autor cita Registre d'èpoques de la Batlia, t. IV).

²¹⁹ APPV. *Protocol de Joan Saposa*, núm. 19196.

IV.6.2.- ALTRES OFICIS RELACIONATS AMB EL DE PINTOR

IV.6.2.1.- Brodador²²⁰

Els brodadors són els artesans que afegien, mitjançant el brodat, a les peces de tela (draps, teixits, panys) embelliments o ornamentacions, paisatges i, fins i tot, imatges que configuraven escenes religioses.

El 30 de juny del 1390 se signaren els capítols entre els majorals de l'ofici d'armers i freners i els pintors Llorenç Saragossa, Antoni d'Exarch i Domingo de la Rambla, a més d'altres associats de dit ofici per una part, i dels brodadors Gil Sagra, Domingo de Roda, Miquel Climent i Domingo de la Torra, de l'altra part, per a la confecció d'un drap amb la imatge de sant Martí.

In nomine Domini nostri Iesu Christi et eius divina gratia, amen. Pateat universis presentem paginam inspecturis quod nos Franciscus Marti, Petrus Camarasa, frenerii, Iacobus Cambres, sellerius et Ferrando Garcia, spaserius, cives Valencie tanquam maioraes anno presenti elemosine nuncupate de la Armeria sive dels frenes, Laurencius Caragoça, Anthonius de Exarch, pictores, Iohannes Lantonerius associatos dictis maioribus, Bernardus Mormany, Petrus Sala, spaserii, Petrus Cilia, Ferdinandus Eximeneç, sellerii, Dominicus de la Rambla, pictor, et Bernardus d'Alos, frenerius, cives dicti civitatis ex una parte, et Egidius Sagra, Dominicus de Roda, Michael Climent et Dominicus de la Torra, brodatores sive brodadors, cives iamdicte civitatis nominibus nostris propriis ex altera. Gratis et scienter dictis nominibus et concorditer omnes in simul formamus et ordinamus inter nos nominibus quibus supra capitula infrascripta in modum qui sequitur:

Capítols tractats e avenguts entre en Francesch Martí, en Pere Camarasa, freners, en Jacme Cambres, seller, en Bernat Garcia, spasser en nom e axí com a majorals en l'any present de la almoyna appellada de la armeria o dels freners de una part e en Gil Sagra, en Domingo de Roda, en Miquel Climent e en Domingo de la Torra, brodadors de la part altra de e sobre un drap que los dits en Gil Sagra, en Domingo de Roda, en Miquel Climent e en Domingo de la Torra an a brodar ab tot acabament fer e acabar als dits majorals qui ara són o per temps seran, sots certs pactes, penes, formes e condicions segons e pus largament dejús és contengut e ordenat:

Primerament que ls dits en Gil Sagra, en Domingo de Roda, en Miquel Climent e en Domingo de la Torra han ab tot acabament a fer brodar e acabar als dits majorals qui ara són o per temps seran un drap de [blanc] ab una ymatga storiada en mig del dit drap a forma o semblança del benaventurat sent Martí, la qual ymatja haja set palms de [trecat] de larguea e tres palms de amplaria, la qual dita ymatja sia bé e perfetament obrada e acabada de fil d'or e de fil d'argent e de diverses colors de seda. Et per les orles del dit drap los dits maestres o brodadors hajen e sien tenguts de fer obrar o brodar deu cavallers ab paraments reals be obrats e acabats semblantment de fil d'or e d'argent e de diverses colors de seda segons se pertany.

Ítem los dits mestres e brodadors hajen e sien tenguts de fer e brodar entre los X cavallers cinch títols de letres franceses envesades dients o notants l'armeria, los quals dits V títols sien compartits entre los dits X cavallers segons lur vejares en manera que totes les orles del dit drap sien plenes de letres e ab altres fullatges e bestions, les quals dites obres, letres e X cavallers dessús dits e spacificats hajen a fer de semblant obra, forma o manera de una mostra deboxada en dos fulls e mig de paper toscà de la forma major e hajen a fer en lo dit drap orles d'aur, la qual mostra

²²⁰ Sanchis Sivera, José. "El Arte del bordado en Valencia en los siglos XIV y XV." *Revista de archivos, bibliotecas y museos*. Madrid, 1917.

dessús dita los dits brodadors e maestres tenen e ab si se'n portaren, en la qual dita mostra ha scrit de mà pròpria de Jacme Rossinyol, notari, lo qual ha reebut los dits capítols e contracte.

Ítem que los dits maestres e brodadors, tots quatre ensemps e cascun d'ells per si e per lo tot, ab tot acabament e sens nengun embarch o triga prometen e sien tenguts de fer les dites obres del dit drap, ço és de la festa del benaventurat sent Martí, primervinent en un any següent, segons dessús és dit e spacificat. E açò en pena de cinquanta florins d'or comuns d'Aragó donadors e pagadors dels bens dels dits maestres e brodadors al comú de la almoyna de la dita armeria per pena e en nom de pena.

Ítem que los dits X cavallers, letres e títols sie.y be obrats, brodats e acabats si segons per la forma o manera de una mostra obrada e acabada en un troç de drap [trenecat] la qual dita mostra los dits maestres e brodadors tenen e ab si se'n portaren. Et si e en cars que los dits deu cavallers, letres e altres obres que los dits maestres an a fer no eren semblants e axí ben acabades com aquells de la dita mostra, que en tal cars los dits majorals qui ara són o per temps seran no prenguen ni sien tenguts ni destrets per alcuna persona potent o loch de senyoria havent de pendre la dita obra si donchs no era axí ben acabada com dessús és dit, ans en tal cars los dits mestres maestres e brodadors sien tenguts de fer-ne del lur propri altre e altres en esmena de aquelles e ay tantes tro que als dits majorals sia ben vist reebre les dites obres.

Ítem que los dits majorals que ara són o per temps seran sien tenguts e hajen a donar per als dits maestres o brodadors per lur salari e treballs e per fer e acabar be e complidament la dita obra doents cinquanta florins d'or contants de Aragó en aquella manera, ço és, cinquanta florins ara de present e com la dita obra serà acabada en e per la forma que damunt és dat be e perfetament los dits majorals sien tenguts de donar als dits maestres e brodadors los restants doents florins de la dita ley. E açò en pena de L florins d'or donadors e pagadors per los dits majorals als dits maestres e broadors del comú de la almoyna de la dita armeria.

*Ideoque laudantes, aprobantes, amologantes et confirmantes nos partes predictae capitula suprascripta et omnia et singula in eis a prima linea usque ad ultimam contenta scripta et narrata e sub pennis et aliis clausulis ibidem apponitis et non contrafacete vel venite aliqua ratione modo sive causa quod nisi fecerimus volumus et pascimur nos partes predictae quod fiat et fieri valeat executio per illum iudicem per alteram partem nostram eligendum foro cuius nos et alter pars nostrum per se et insolidum submittimus de prese[n]te [f]oro nostro proprio quo ad hec peni[...]
renunciantes [no es llig] parte nostrum insolidum nominibus quibus supra et bona nostra licita vel prohibita privilegiata et vel non privilegiata de foro privilegio sive iure sola hostensione presentis publici instrumenti sive aliqua scriptura ad figura iudiciaria seu condepnatione pene quarti et alio more solito pro ut fit et est [u]sitatum fieri de regio precepto sive de [abrev. ratlla dalt "svia"] diffinitiva in rem iu[di]catam trasactam aut de condepnacione pene quarti de qua factum e[...]
sset retroclamum et de presenti renunciamus foro Valencie et privilegio domini regis vigore quorum condepnaciones fuerint contra hec venientibus et libelli oblacioni et appellacioni et cuicumque iuri vel fori solepmitati et si forte quod predictis a nobis vel altera parte nostram complendis alteri parti nostram dampnum aliquod sustinerunt aut missiones aliquos seu expresas pars nostri aliqueris fecerit totum ille de quantumcumque sit vel fuerit altera pars nostram alteri dare et solvere promittimus et [tene..ur] super quibus altera pars nostram credatur solo et simplici [...] nulloque [...] probationis genere minime requisito seu etiam expectato pro quibus omnibus et singulis supra dictis obligamus altera pars nostram alter et inter nos ad invicem et insolidum et supradictum est videlicet nos dicti Francischus Martí, Petrus Camarasa, Jacobus Cambres et Bernardus Garcia omnia ac singula bona iura dicte elemosine et nos dicti Egidius Sagra, Dominicus de Roda, Michael*

Climent et Dominicus de la Torra omnia bona et iura nostra et cuiuslibet nostrum insolidum mobilia et immobilia ubique habita et habenda renunciantes scienter ac sponte super hiis beneficio dividende accionis et nove ac veteris constitutionis et speciale divi Adriani et legi ad foro Valencie dicentibus de principali prius conveniendo et omni alii cuilibet iuri legi foro privilegio racioni et constitutioni contra hec venientibus quovis modo. Quod est actum Valencie.

*Testes huius rei sunt Rodericus Martinez et Egidius Lopeç, selleri, vicini Valencie.*²²¹

IV.6.2.2.- Daurador

Persona que té per ofici daurar. A l'hora de la preparació dels retaules, el daurador era dels artífexs requerits per a confeccionar-los. El seu treball consistia en daurar aquelles parts de l'obra que no eren pintades per imatges, fons arquitectònics o paisatges.

Malauradament cap dels documents trobats dona informació sobre el seu treball, així que aleatòriament s'ha elegit el document de l'any 1386. Aquest es referix al debitori atorgat per Joan Tomé, *tintorer de draps de lli* de València, en el qual confessa que ha de pagar a Llorenç Real, daurador de la mateixa ciutat, 100 florins d'or d'Aragó.

Iohannes Thome, tintorerius pannorum lini civis Valencie, scienter confiteor debere vobis Laurencio Real, deauratori civi Valencie, presenti et vestris, centum florenos auri comunes Aragone, quos pridie, scilicet in festo Carni primi michi mutuastis numerando in florenis de quibus vobis nullam feceram cautionem. Unde renuncio, et cetera, promitto solvere hinc ad festum sancti Iohannis iunii proxime venturum et completum dilacionibus, etc etera. Quod nisi fecere statim lapso termino sine intimacione, et cetera incurram penam quindecim libras regalium Valencie dandorum X libras vobis et V libras domino regi, et cetera. Executoria de debito et pena per illum iudicem quem mei factis et cetera, cum foris, et cetera. Et pro hiis obligo, et cetera.

*Testes Arnaldus de Monteaccuto et Raimundus de Polo, vicini de Ripacurcia.*²²²

IV.6.2.3.- Envernissador

Persona que té per ofici donar vernis a portes, peces o objectes de diversos materials. De seguit es dona a conèixer un document de l'any 1380, pel qual se sap que el quefer d'alguns pintors era polifacètic, com és el cas del pintor Francesc Serra. Aquell és el pagament efectuat per l'*obrer* de la fàbrica de la Seu de València al dit pintor, la quantitat de 12 sous i 6 diners per pintar i envernissar la pica de la porta del cor de dita Seu.

*Ítem doni a-n Frances Serra, pintor qui pinta e enverniça la dita piqua e a-n'í albarà de sa mà..... XII sous VI diners.*²²³

²²¹ ARV. *Notal de Jaume Rosinyol*, núm. 2685.

Sanchis Sivera, 1917, pp. 203-206; 1930, p.15 (en aquesta publicació només dona data).

²²² AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, 2^a.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 279. doc. 465.

²²³ ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1473, llibre 2, f. 40v.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 162; 1912 (2), p. 217; 1914, p. 7; 1928, p. 16; 1930, p. 16.

De l'any 1432, concretament al mes d'agost, hi ha referència del pintor Llorenç Sanou,²²⁴ que signa època el dia 14 del dit mes, per la qual va reconèixer haver rebut, del Batle del Regne de València, certa quantitat per l'envernissat de varies portes de finestres.

(...) per rahó e preu de deu liures e mija de verniç per a obs de envernçar les portes de les dos finestres de la tercera torre e les portes de les quatre finestres de la quarta torre²²⁵

IV.6.2.4.- Il·luminador²²⁶

Igualment la documentació aporta informació de l'existència d'il·luminadors en els segles XIV i XV, però en la investigació només hem inclòs alguns d'ells, aquells que als documents també se'ls esmenta com a pintors.

De l'any 1381 és l'època atorgada per Llorenç Neya, prevere, *escriptor de littere formate* i Mateu Terres, *illuminator librorum*, en la qual reconeixen haver rebut de Giner Rabassa,²²⁷ *llicenciat en lleis* i Joan Aznar, prevere, com a marmessors del testament de Giner Rabassa, pare del primer, 14 lliures i 3 sous per raó d'un *missal* que aquells havien confeccionat per a la capella de santa Maria Magdalena de la Seu de València i que dit difunt havia manat fer.²²⁸

Entre altres hem tret el nom de Pere Crespi. D'aquest hi ha referència en l'època de juliol 1436 per ell atorgada, reconeixent haver rebut de la Batlia del Regne de València, certa quantitat per la confecció d'un mapa d'Itàlia destinat al rei: [...] en deboxar e pintar una gran carta de pergamí hon és divisada tota Ytalia a ops de trametre-la al senyor rey²²⁹

IV.6.2.5.- Imaginaire

L'imaginaire és l'artífex que pot dibuixar, pintar i, fins i tot, esculpir imatges que són l'aparença visible d'un objecte o persona imitada del natural, d'un dibuix, gravat o pintura, en diversos materials com és la pedra, marbre i fusta entre altres.

Amb el document del mestre imaginare Joan Llobet es té un exemple. Aquest està datat el 1400, al mes de setembre, i correspon al pagament efectuat pel *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, al mestre de fer les imatges, Joan Llobet, pel dibuix i confecció d'una imatge de sant Jordi, per a ser

²²⁴ L'autor transcriu "Çanon". Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 324; 1929, p. 45; 1930, p. 107.

²²⁵ ARV. *Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia*. Any 1432.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 324; 1914, p. 65; 1929, p. 45; 1930, p. 107.

²²⁶ Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gotica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, año, 2005. La present tesi doctoral centra els estudis en el mon de la il·luminació de manuscrits medievals.

²²⁷ L'autor de la cita publica *Rabaça*.

²²⁸ APPV. *Notal de Vicent Queralt*, núm. 1412, f. 12v i 13.

Alcahalí, 1897, p. 315; Sanchis Sivera, 1912 (1), pp. 160 i 161; 1912 (2), pp. 215 i 216; 1914, p. 5; 1928, p. 12; 1930, p. 12; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 246, doc. 397; Ramón, 2007, p. 173, doc. 11.

²²⁹ ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, llibre 45, f. 539v.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1914, p. 63; 1929, p. 42; 1930, p. 104; Villalba, 1964, p. 223, núm. 38, Ramón Marqués, 2002, p. 151; 2007, p. 228, doc. 263.

encastada en la primera torre del mur nou que s'està construint, entre el portal dels Serrans i el dels Catalans de dita ciutat, per que dita torre tinga dita advocació.

Ítem, yo Pere Ferrer, axí com a sotsobrer damont dit de licència e manament dels honrats jurats e obres de la dita ciutat he donats e pagats a-n Johan Lobet, mestre de fer ymagens, la qual m'a feta e deboxada e cavada, la ymage de mossen sent Jordi ab lo cavall en que cavalca en una pedra que he encastada e mesa en la I^a de les torres noves que he feta en ma anyada en lo mur nou que faç per tal que per tostemps puxa ésser dita e anomenada la torre de mossen sent Jordi per que costa de deboxar e obrar la dita ymage en la dita pedra. LXXXVIII ss.²³⁰

IV.6.2.6.- Perpunter

El perpunter era l'artesà que feia perpunts, que eren peces de vestir enconxades i repuntejades amb les que es cobria el cos, però també realitzava altres tipus de peces.

Del mes de setembre de 1396 està registrada l'obligació feta per Pere Cesseres, perpunter, veí de València, davant el Justícia de CCC sous de la dita ciutat, en pagar a Joan Galve, *argenter*, 65 sous que li devia pel preu d'unes tasses d'argent.²³¹

Antoni Olcina, "perpunterius", atorga apoca, el 1403, per la qual reconeix haver rebut 8 florins, per la confecció de cert senyal en un drap d'or, per a ésser col·locat sobre una difunta amb motiu del seu soterrament: [...] pro signis apositis el pro me factis in panno aureo qui portatus fuit super corpus eiusdem defuncte in die sepulture ipsius²³²

IV.6.2.8.- Vidrier-Vitraller

Artífex que fa vidrieres, que professa l'art de la vidriera. En el cas que ens ocupa hi ha un document molt interessant de l'any 1385, registrat a la ciutat de Morella. Aquest es refereix als capítols contractats entre Pere Domènech, *savi en dret*, Pere Ponç, prevere i mestre de vidrieres i el pintor Guillem Ferrer, pels treballs de fer i pintar una vidriera per a la finestra de davant de la capella de San Jaume de l'església de santa Maria de Morella, pel preu de 40 florins.

Aquestes són les condicions empreses entre l'onrat Pere Domènech, savi en dret, d'una part et en Pere Ponç, prevere, mestre de les vidrieres fer de la part altra.

Primerament que-l dit mestre Pere sie tengut fer et arrear una finestra qui és davant la capella de sent Jachme, la qual és en la església de Santa Maria de Morella, de obra de vidre segons se pertany et segons lo dit mestre e en Guillem Ferrer se acordaran de fer de diverses colós los vidres e de diverses obres. E en mig de la finestra sie feyt lo senyal del dit en Pere Domènech, çò és, lo cap blau, e en mig del escudet una letra appellada emcoronada, e que sie ab un títol de letres la scriptura de les quals digué: "Aquesta vidriera feu fer l'onrat en Pere Domènech, savi en dret, anno a Nativitate Domini M^oCCC^oLXXX^oquinto."

²³⁰ AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-12, f.145v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 501, doc. 975.

²³¹ ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 10, f. 41v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 424, doc. 761.

²³² ACV. *Volum* núm. 3544.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 299; 1914, p. 40; 1929, p. 6; 1930, p. 68.

Ítem, que lo dit mestre age haver feta la dita vidriera d'aquí a la primera vinent festa de sent Miquel del mes de setembre, posada e asetiada ab ses pròpies mesions et desppeses ab sa capa de fil de ferre estanyat segons se pertany.

Ítem, que'l dit en Pere Domènech sie tengut donar a pagar al dit mestre per la dita obra en continent XV florins, e acabada e posada la dita obra que li sie tengut donar XL florins d'or, los quals dits XV florins lo dit mestre confesa haver reebuts del dit en Pere Domènech. E dóna-li fermaça e principal pagador e tornadors dels dits XV florins, ço és, n'Arnau Morera e en Guillem Ferrer, pintor, tota hora que per lo dit en Pere Domènech requests ho seran.

Testes, Jachme Tàrrega e Bertomeus Centelles, *Morelle*.²³³

IV.6.3.- “MAJORS” (d’obra major)

Els pintors “majors” (d’obra major) s’han de configurar entre aquells artífexs que, sense deixar de realitzar altres tasques, i de fet no menyspreaven cap altra tasca de tipus més artesanal, com pintar escuts, cadires o altres objectes, rebien els encàrrecs per a confeccionar retaules, obres encomanades per diferents clients o comitents pertanyents a la cort, la noblesa i l'església, a més de confraries i universitats de ciutadans.

Front al nombrós grup de pintors “menors” (d’obra menor) documentats entre els segles XIII-XV, el de pintors “majors” (d’obra major) no ho és tant i, fins ara, només hi ha referència de poc més d’uns quaranta. Fins i tot no deixa de ser un grup considerable, encara que s’ha de tindre en compte que entre tots ells sols sobresortiren un nombre escàs. Aquests són els mestres que trencaven, canviaven o aportaven noves formes estilístiques.

IV.6.3.1.- De retaules

Alcanyís, Miquel (1408-1440-1447, València, Mallorca).

Antoni, Nicolau²³⁴ (1398, València).

Baró, Bertomeu (1401-1431, València).

Bassa, Ferrer (1290-95, Catalunya, Barcelona, 1333-1393, València).

Belluga, Vidal (1349-1363, València).

Burgos, Joan de (1405-1407).

Çareal (Sarreal) Jaume²³⁵ (1402-1432, València, Morella, Saragossa).

Cases, Guillem (1395, València).

Centelles, Bertomeu (1380-1385, Morella).

Comes, Francesc (1380-1417, València, Mallorca).

Crespí, Lleonard (1424-1437, València).

²³³ AEM. *Protocol de Guillem Esteve*. Any 1385.

Sánchez Gozalbo, 1929, pp. 112, 113, 114 i 115.; Sánchez Gozalbo, 1943, p. 23 i nota 3.

²³⁴ Col·laborador de Starnina.

²³⁵ Contractat com ajudant (1402) del pintor Pere Nicolau (1362?-1411)

Dalmau, Lluís (1428-1439, València, 1439-1460 Barcelona).
Despuig, Simó²³⁶ (1362-1387, València).
Domingo, Pasqual (1389-1398, Xèrica, Segorb).
Esteve, Joan (1415-1439, València).
Ferrer, Guillem (1372-1424, Barcelona, Morella).
Forner, Pere (1396-1425, Sant Mateu, Coves de Vinromá, Morella).
Gener (Giner) Guerau (1368-1407, Barcelona, València).
Godall, Bernat (1391-1426, València).
Ibanyes, Joan (1423-1424, València).
Lembrí, Pere (1399-1421, Morella, Tortosa, Castelló).
Maestre, Martí (1407-1432, València).
Martí, Gabriel (1409-1426, València).
Mateu, Berenguer (1425-1439, València).
Mateu, Jaume²³⁷ (1383-1402-1438-1452, Barcelona, València).
Nicolau, Pere²³⁸ (1362?-1411, València).
Palací, Joan (1404-1438, València).
Pérez, Bertomeu (1427-1441, València).
Peris (Pérez), Antoni (1391-1436, València).
Peris II (Pérez) Ferran²³⁹ (1319-1341, València).
Peris (Pérez), Gonçal (1362?-1423, València).
Port (Porto), Jaume del (1415-1427-1433, València).
Querol, Nicolau (1401-1440, València).
Riera, Gabriel (1396-1419, València).
Rovira de *Xipre*, Esteve (1387-1388, València).
Samaio, Francesc (1418-1440, València).
Saragossa (Çaragossa), Llorenç (1363-1445, Barcelona, València).
Saragossa, Pere (1377-1379-1380, València).
Sarrià, Gonçal (G. Pérez, àlies Sarrià) (1380-1451, València).
Sax (Sas), Marçal (A. Marzal de Sas)²⁴⁰ (1392-1430, València).
Serra, Bernat²⁴¹ (1423, València).
Serra II, Francesc²⁴² (1377-1379-1396, Barcelona, València).

²³⁶ Fill del també pintor Simó Despuig (1322-1357, Barcelona, València).

²³⁷ Nebot del també pintor Pere Nicolau.

²³⁸ Pintor oriünd de Catalunya.

²³⁹ Fill del també pintor Ferran Peris I (1316-1343).

²⁴⁰ Pintor d'origen alemany. Bohèmia, Sajonia.

²⁴¹ Pintor de la ciutat de Tortosa.

Starnina, Gerard Jacobo²⁴³ (1387-1395-1401-1413, Toledo, València).

Valls, Domènec²⁴⁴ (1373-1374, Barcelona).

Vallserà, Antoni (1413-1447, Barcelona, La Salzadella, Sant Mateu, La Jana).

Vilaur, Bernat (1380-1434, València).

IV.6.3.2.- Al fresc o de murs²⁴⁵

Sempre s'ha sentit parlar de pintura “al fresc” i “a sec”, però aquesta terminologia és utilitzada sovint de forma equívoca. Per a evitar aquest tipus de confusió davant del desconeixement, la millor forma d'anomenar-la és “pintura mural”, que té de comú el fet que va sobre mur. Aprofitem l'ocasió per a definir les variacions d'aquest tipus de pintura.

Per pintura *al fresc* s'entén tota pintura mural que s'executa sobre una preparació al fresc, és a dir, que el revoque ha d'estar humit perquè els pigments aplicats siguin aglutinats i absorbits per la carbonatació de la calç. A l'assecar-se, el conjunt adquiriria gran duresa i resistència. Els colors emprats són intensos i brillants (roig, groc, taronja i blau) i es disposen en franges contigües de colors molt contrastades entre si i, a la fi, el negre servia per a perfilar les figures.

Per pintura mural *a sec* s'entén tota pintura executada sobre una preparació o revoque sec, fixant-se els pigments al mur per mitjà d'un aglutinant -aigua de calç, tremp i oli- en què van dissolts o mesclats.

A la fi es té la pintura mixta: es definix així a la pintura mural que com a base està realitzada *al fresc* i és completada o finalitzada *a sec*.

Sobre notícies de pintors “al fresc” malauradament no hi ha altra referència, fins ara, que la de 1361, al mes de desembre. És el manament efectuat a requeriment de Pere Cabrit, *cuirasser*,²⁴⁶ pel Justícia Civil de València, per que Borràs del Más, notari, s'ocupe de la curadoria dels fills de García d'Eixarch, pintor *al fresc*, mentre duren les sospites posades contra Antoni d'Eixarch, tutor oficial dels dits fills.

Lo justícia, a instància e requisició de en Pere Cabrit, personalment mana a n Borraç del Mas, notari, curador donat als bens e drets de Garcia, Valero, Miguel, Claret e loys fills del dit en Garcia Dexarch, pintor de fresch, ço és, durant les rahons de sospita posades contra n'Anthoni Dexarch, tudor dels dits pubills, segons es cert de la dita carta feta en València, quarto die decembris, anno a Nativitate Domini MCCCLX primo.²⁴⁷

En quant a pintura mural està l'encàrrec, escripturat al Manual del Consell, de l'any 1392. Es demana que Marçal de Sas pinte els murs de la Sala Major de la Casa

²⁴² Pintor de la família dels Serra.

²⁴³ Pintor oriünd d'Itàlia.

²⁴⁴ El retaule que facturà era per a la vila d'Albocasser.

²⁴⁵ Ferrer Morales, Ascensión. *La pintura mural: su soporte, conservación, restauración y las técnicas modernas*. Universidad de Sevilla. Sevilla, 1995.

Calvo Manuel, Ana. *Conservación y restauración: materiales, técnicas y procedimientos: de la A a la Z*. Ed. Serbal, S.A. Barcelona, 1997.

²⁴⁶ Soldat armat amb cuirassa.

²⁴⁷ ARV. *Justícia Civil*, núm. 252, mà 5.

Cerveró, 1960, p. 238; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 173, doc. 274.

de la Ciutat de València. Aquesta notícia fou publicada, el 1919, per Luis Tramoyeres Blasco²⁴⁸: “El Consell de València le disposa que pintase en els murs de la sala dels Consellers, el Juí Final, l’Àngel Custodie amparan a la ciutat, el Paradís, l’Infern i altres representacions similars.”²⁴⁹ Anys més tard En José Sanchis Sivera²⁵⁰ publica el document de l’any 1396. És el pagament efectuat, pel clavari de les Pecúnies Comunes de València, a Marçal de Sas, pintor alemany, per les despeses i pintures fetes a la Sala Major i la Cambra del Consell Secret de la ciutat de València, sobre el tema del Juí Final del fill de Deu i el Paradís i Infern a la dita Sala i a la Cambra la figura de la Majestat Divina i l’Àngel tenint en guarda a la ciutat i pregant per aquella i altres figures, pel preu de 265 lliures, 2 sous i 10 diners.

[Al marge] Tradita.

De nós etcétera. Metets en compte de vostra data, doentes setanta-cinch lliures, dos sous e deu diners a suma de les quals fet e finat compte de la raó dejús escrita. Munta tot lo cost de les pintures de pinzell de la Sala Major e de la Cambra de Consell Secret de la dita ciutat, les quals per mans de mestre Marçal de Sas, pintor alamaný, són estades fetes de volentat e ordenació verbal del Consell de la dita ciutat per les raons dejús escrites, çó és en lo front mellor de la dita Sala ab moltes e diverses ymatges e figures notants lo Juhí Final del fill de Déu e paradís e infern. E en lo front de la dita Cambra ab figura de la Majestat divinal e de l’Àngel tenint en guarda la dita ciutat e pregant per aquella e ab altres figures. Ítem totes les altres parets de les dites Sala e Cambra de pintura de cayrons de roses e dentre ligaments. E tot açó per induir devoció e per esquivar breus e pintures leges de mascara que-s fahien soven en les parets blanques de les dites Sala e Cambra. Lo qual cost de pintar és estat axí en salaris del dit mestre pintor e d’altres a ell ajudants, com en compres de pans d’or e d’argent azur e altres colors e altres despeses d’aquesta raó, enclós en aquelles lo cost de la taula de fusta de noguer e de pi, e mans de mestres fusters e altres despeses de la taula e del respatle del siti dls justícia e jurats en la dita Sala Major, segons que de tot lo dit cost e summa d’aquell per ralació de l’honorat lo racional de la dita ciutat e ocular vista del compte d’aquesta raó és cert a nosaltres. E retenits etcètera, *fiat et data ut supra*.²⁵¹

Amb aquesta notícia trobem a un pintor de murs o al “fresc”, quedant confirmat per l’encàrrec del 12 de juny de 1399. En aquest document es detalla el compromís entre Marçal de Sas, pintor de retaules, “degens” a València i Francesc de la Sella, rector de l’església de la Santa Creu de dita ciutat, per a la confecció d’una pintura baix l’advocació de santa Maria de la Pietat amb alguns sants, destinada a la dita església, pel preu de 35 florins d’or.

Die iovis XII^a iunii anno a Nativitate Domini M^o XC^o nono. Marsialis de Sas, pictor retablorum, degens Valencie, promitto per pactum speciale et cetera vobis, discreto Francisco de la Sella, rectori ecclesie parroquialis Beate Crucis dicte civitatis, presenti, et cetera depingere et perficere cum effectu [super] pariete dicte ecclesie quandam istoriam vocatam *sancta Maria de Pietat*²⁵² cum aliis santis si et [prout...] per me depictum in Sala dicte civitatis, hinc ad festum beati Petri apostoli proxime venturi, precio XXXV florenos auri et cetera, quod nisi fecero incurram

²⁴⁸ Tramoyeres Blasco, L.: “La Capilla de los Jurados de Valencia”. *Archivo de Arte Valenciano*, any 1919.

²⁴⁹ AMV. *Manual de Consells*, anys 1392-1396, núm. 20A, f. 17v.

²⁵⁰ Sanchis Sivera, José, 1928, p. 49; 1930, p. 49. *Archivo de Arte Valenciano*.

²⁵¹ AMV. *Claveria Comuna, Manual d'albarans*, I-21, f. 34v.-35.

Sanchis Sivera, 1928, p. 49; 1930, p. 49; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 403, doc. 715.

²⁵² Amb relació pintures de Santa Croce?

penam viginti florenos auri d'Aragonia et cetera, fit executio per quemcumquem iudicem per vos eligendum secularem tamen et cetera. Obligo omnia bona mea et cetera. Et confiteor recepisse a vobis, dicto Francisco, dictos XXXV florenos racione dicti operis que mihi anticipastis et cetera. Et quia hec est rei veritas, et cetera.

Testes, Vincencius Serra, fusterius et Raimundus Guerau, blanquerius Valencie vicini.²⁵³

²⁵³ APPV. *Protocol Martí d'Alagó*, núm. 25302.

Alcalí, 1897, p. 304; Sanchis Sivera, 1912(2), p. 239; 1914, p. 29; 1928, pp. 51 i 52; 1930, pp. 51 i 52; Cerveró, 1964, pp. 107 i 108; Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 482 i 483, doc. 919.

CINQUENA PART

V.1.- EL RETAULE²⁵⁴

V.1.1.- Introducció

Podíem iniciar aquest apartat d'una altra manera, però considerem que definir, en primer lloc, la paraula “*retaule*” és important per a desenvolupar aquest. El seu significat no és altre que la peça que està darrere la taula o de l' ara. Paraula que ve del llatí *retro-tabulae* i es desglosa en altres dos, que són *retro* que significa darrere i *tabula* amb el significat de taula. A les hores és l'obra de fusta, marbre, pedra o altres materials en la qual es representen escenes religioses i que se situa darrere de l'altar de la institució eclesiàstica, es dir, l'ermita, església o catedral.

El ser humà, des del concepte religiós, sempre ha necessitat creure en algun ser espiritual superior a ell, es dir en un déu/deessa, i aquesta creença ha sigut representada, majoritàriament, de forma figurada. Històricament no volem remuntar-nos temps enrere ja que no és el cas, a més de la complexitat del tema, però si que volem centrar-nos als segles XIII, XIV i XV, en quant a l'evolució del retaule. Als dits segles, a l'Europa coneguda, podem dir que la religió dominava la vida quotidiana, que tot allò que passava, bo o roïn, era per que “Deu” així ho volia. La gent, tant els reis, nobles, cortesans i el poble en general vivia baix l'adoctrinament religiós en tots els seus aspectes de la vida.

L'església era un dels poders forts d'aquells segles i encara que la reialesa i la noblesa li feien front per obtindre'l-lo ells, al poble se li tènien sotmets a la doctrina diària mitjan la litúrgia. En aquella època generalment el conjunt de les persones que componien la societat eren analfabetes, no sabien llegir ni escriure (i vegades tampoc gent de més alt nivell social), aleshores com fer aplegar el contingut del Testament (el vell i el nou), allò que deia la Bíblia o les històries de sants i santes, doncs res més senzill que d'una manera figurada, representant les escenes bíbliques o dels sants a través, i és el cas que ens ocupa, de la pintura.

Com s'ha dit només anem a ocupar-se d'aquelles obres de retaules de pintura, encara que també els hagué d'orfebreria, de talla, de pedra o mixtes, és dir pintura i escultura, però sols es dedicarem a l'estudi del conjunt que formaven les taules pintades amb històries religioses.

S'ha de recordar que abans dels retaules, les escenes bíbliques eren representades als murs de les ermites o esglésies perquè aquestes, i fins i tot al segle XIII i part del XIV, estaven fetes de sòlids murs i petites finestres. L'evolució cap a edificis d'arquitectures més esveltes feu que els murs desaparegueren en gran part i que les representacions historiades hagueren de fer-se sobre suports de fusta, i com no d'altres materials.

²⁵⁴ SOBRÉ, Judith Berg: *Behind The Altar Table. The Development of the Painted Retable in Spain, 1350-1500*. University of Missouri Press, Columbia, 1989; *The Artistic Splendor of the Spanish Kingdoms. The Art of Fifteenth Century Spain*. Boston, Massachusetts, 1996.

V.1.2.- Origen i evolució

L'origen dels retaules, tal com hui es coneixen, se situa en el segle XV, si bé existiren amb anterioritat, durant els segles IX i X, uns objectes anomenats reliquiariis, que es feien ornar i que a la fi servien de retaules. Els retaules van nàixer d'una evolució en l'art de decorar i ennoblir els altars, preocupació que s'inicia des dels primers temps cristians. Així mateix va existir al llarg de l'Edat Mitjana certa tradició artística al servici de les devocions privades, manifestada per mitjà de xicotets objectes fabricats en fusta, marfil, metall o esmalt; l'estructura i disposició de les imatges d'alguns retaules gòtics monumentals es troba ja anunciada en estes xicotetes obres precioses. A partir del Concili de Trent s'articula la necessitat la seua col·locació darrere del sagrari. El costum de col·locar una estructura historiada darrere de l'altar, *retrotabulum*, quan realment va aconseguir un gran desenvolupament va ser durant l'estil gòtic, sobretot en el segle XIV.

El retaule, com a obra de devoció, té el seu origen en els frontals, que eren les taules que col·locaven davant dels altars, encara que també cobrien els costats, i estaven pintats amb escenes de missió evangèlica. La seua estructura era rectangular, de petites mesures, per ésser emportats a altres llocs.

Sobre el tema del pas de frontal a retaule, Antoni Pladevall i Font²⁵⁵ en la seua publicació ens diu: “El pas del frontal al retaule és estretament vinculat a un canvi litúrgic: de la celebració de l'eucaristia o de la missa de cara als fidels aplegats a l'església- com hi havia estat a la pràctica en els temps antics i alts medievals- a la celebració de cara a orient o al mur que tancava l'església o el presbiteri”. Tema del que també s'ocupà Josep Gudiol i Conill²⁵⁶ en les seues publicacions dels anys 1902 i 1931-33, situant, finalment, el dit canvi al segle XI.

Està clar que el pas del frontal al retaule no fou de manera radical sinó que aquell perdura, però evolucionant vers un disseny d'estructura mes complexa, el retaule, que acabarà per substituir-lo.

V.1.3.- Arquitectura o disseny del retaule

El retaule és un obra de factura multidisciplinària. Abans que el pintor realitze les tasques de pintar les escenes, cal confeccionar l'estructura. De la bona preparació depén, en gran mesura, el bon acabament de l'obra i la futura conservació. Els primers artífexs (artesans) que intervenen són els fusters i se'ls demana que la fusta siga bona i que estiga ben seca. Acoblar, en fusteria, és l'operació d'encaixar diferents peces, fins a donar a un objecte la forma desitjada. Però la labor d'acoblar dins del procés de construcció d'un retaule és molt més àmplia i complexa, ja que no es limita al mer treball mecànic de muntar i fer coincidir les distintes parts que ho conformen. La persona que acobla també és l'encarregat, entre altres funcions, d'establir contacte amb el client, de presentar-li la traça i el disseny de les formes, del transport dels materials fins al taller, del tall de les peces en les motlures i perfils requerits i, finalment, del seu muntatge i encolat. Si a més el conjunt de l'obra té figures o ornaments, aquesta és una tasca que corre a càrrec dels entalladors.

²⁵⁵ Pladevall i Font, Antoni. “Del frontal al retaule.” Pp. 28-31. *L'art gòtica a Catalunya. Pintura I. De l'nici a l'italianisme*. Enciclopèdia Catalana. 2005.

²⁵⁶ Gudiol i Conill, Josep. “La pintura en taula”. Capítol. III. Pp. 69-91. *La pintura Mig-Eval Catalana. Els trescentistes*. S. Babra. Lliberia Antiga y moderna. Barcelona.

Calafatar, endrapar, enguixar i aparellar les taules i després estofar-les (donar una capa de blanc sobre la fusta) i a la fi daurar els fons són les tasques preliminars abans de començar a pintar-les.

Encara que l'estructura varia al llarg del segle, generalment consta d'una o tres taules centrals amb l'advocació que demanava el client o comitent, i als costats, en taules més petites, les escenes que narren la història sota l'advocació que s'havia encomanat. Les taules, de vegades, estaven separades per unes altres més estretes i llargues que reben el nom de *filloles*. Finalment per a completar l'estructura tenim, per la part d'alt, l'àtic o cimera, a més que també s'afegien unes tauletes per damunt de les dels costats, i per la part de baix el banc. De vegades s'afegia un sotabanc. Aquesta estructura quedava emmarcada per la *polsera* o guardapols. Les mesures del retaule –a eixa època es feia ús del palm valencià (21 cm)- eren variables, entenem que per raons d'espai a on devia col·locar-se i com no del preu, encara que també hi ha documentats encàrrecs de petits retaules, de fàcil mobilitat per al seu trasllat, per a ús particular.

Sobre aquest tema es pot estendre més fixant-se en cada detall del retaule, però pensem que hi ha suficient publicació al respecte. El nostre fi era donar a conèixer un retaule base, el retaule gòtic.

V.1.4.- Iconografia dels retaules

No es pretén en aquest apartat fer un estudi exhaustiu de la iconografia dels segles XIII, XIV i XV, ja que aquest és molt extens i de la seua complexitat. En canvi, el que es pretén és donar una relació de les imatges iconogràfiques i quals d'aquestes eren les més encomanades al pintor pels clients o comitents.

A l'Edat Mitjana els temes iconogràfics que inspiren les advocacions dels retaules són, generalment, la vida de Jesús, de la Verge i dels Sants, però, de fet, és l'advocació mariana la innovació més important d'aquesta època. Aquest nou cult a la Verge canvia les estructures historiades, creant una nova sensibilitat. El cant a Maria, Verge i Mare, es reflexa en l'art de la baixa edat mitjana. Preferentment és representada assentada amb el Nen als braços, i, de vegades, rodejada d'àngels músics. Amb tots aquests modelatges i canvis, la pintura de meitat del segle XIV fins al segle XV rep una evolució, sent l'hagiografia, la història de la vida dels sants, una de les finalitats de la pintura de l'època.

V.1.5.- Relació de les advocacions dels retaules. Sants, Santes, Verges, Vida i Passió de Crist i Arcàngels.

Santes:

- Caterina
- Clara
- Isabel
- Margarida

Sants:

- Antoni
- Bernat
- Blai
- Cosme i Damià
- Gabriel
- Jaume
- Joan Baptista
- Llorenç
- Martí
- Nicolau
- Tomàs

Verges:

- Santa Maria
- Set Goigs de la Verge
- Verge Maria

Vida i Passió de Crist

- Corpus Christi
- “Quant stech Ihesucrist tres dies en lo Temple disputant ab los juheus”
- Quan Jesús crist estigué tres dies en el Temple discutint amb los Jueus.

Arcàngels:

- Miquel, Rafal i Gabriel

SISENA PART

VI.- PINTORS I ALTRES ARTÍFEXS

VI.1.- Fitxes dels pintors i altres artífexs

AÇAU,²⁵⁷ Baso (1382, València)

Referència arxivística:

Roca, Pèr. Protocol núm. 24049, f. 40 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).²⁵⁸

Comentari:

Aquest pintor apareix en cert document als llibres del notari Pere Roca, per cert assumpte.

“(…) Baço Açau, pictor, Valencie civis (…)”

Notes:

²⁵⁷ Pintor inèdit.

²⁵⁸ Apèndix documental Diploma d'Estudis Avançats.

ADZUARA, Domingo de (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 93, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 108, 195, 196 i 199.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Domingo d'Adzuara, el qual rebé diverses pagues.

“41v

(...)

Ítem, Domingo de Adzuara, pintor, pren:.....III ss...VI ds.

(...)”

Notes:

ALA, Ramon del (1432, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, anys 1432-1433, lligall 1479, ff. 41 i següents i 43v (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí (AMDA).²⁵⁹

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Mocholí, 2003 (DEA).²⁶⁰

Comentari:

A l'any 1432, el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella Major de dita Seu. Baix la direcció d'Alcanyís col·laboraren nombrosos pintors, entre ells estava Ramonet del Ala. S'encomana representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres els perfils de les corones pintades en els pilars. El 21 de juliol del dit any, el 1432, es confirmen els pagaments als diversos pintors que treballaren a la Seu de València. Aquests són Miquel Alcanyís, Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Mayso, Joan Esteve, Miquel d'Alforja, Joan Maravalls, Pere Estopinya, Pere Navarro, Ramonet del Ala i Cosme Estopinya.

Notes:

Pintors de la capella Major de la Seu de València.

²⁵⁹ Arxiu Marqués de Dos Aigües. Museu de Ceràmica González Martí. Manuscrit del dit autor.

²⁶⁰ *Ibidem*, nota 258.

ALAMANYA, Llätzer d' (1423, València)

Referència arxivística:

Çaera (Zaera), Vicent. Protocol núm. 2422 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, p. 575, doc. 1854.

Comentari:

El pintor Llätzer d'Alamanya, apareix en una època del mes de juny del 1423, en la qual actua com a testimoni.

“Testes, Lazarus de Alamanya, pictor et Iacobus Auger, sabaterius, Valencie vicini”

Notes:

Aquest pintor, tal i com se li esmenta al document, el creiem forà.

ALBARRACÍ,²⁶¹ Martí d' (1429, València)

Referència arxivística:

García, Juan. Protocol núm.1094 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 43; 1930, p. 105.

Comentari:

A l'any 1429, es documenta la procuració atorgada pel pintor Martí d'Albarrací, "degens" a València, per la qual nomena procurador seu al també pintor Joan Rull, quedant aquest en representació i poder legal d'aquell pintor.

"(...)

Martinus d'Albarrací, pictor degens Valencie, fecit procuratorem suum Iohanni Rull."

Notes:

²⁶¹ Pel seu cognom el creiem oriünd de la població d'Albarrací (Terol).

ALBEROLA, Arnau (1306, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 156.

Comentari:

Del pintor Arnau Alberola hi ha notícia per un document de la seua vídua, Sanxa Peris, per mitjà del qual atorga una procuració, que és el poder que dóna aquella legalment a un altra persona per a obrar en nom seu. Aquest acte es feu en presència del notari Esteve Martínes.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 35, doc. 25 .

Notes:

ALBERT,²⁶² Andreu (1418-1424, València)

Referència arxivística:

Çaera (Zaera), Vicent. Protocol núm. 2422 (ARV).

Cavaller, Francisco. Protocol núm. 2477 (ARV).

Julian, Andrés. Notal núm. 2611 (ARV).

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25032 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 318; 1914, p. 59; 1929, p. 35; 1930, p. 97.

Cerveró, 1971, p. 24.

Tolosa, 2003, pp. 563b-564-566, 580, docs. 1809, 1810 i 1868.

Comentari:

La primera notícia d'aquest pintor, veí de València, és gràcies al document de l'any 1418, en el qual s'efectuà un depòsit de 30 lliures censals a les mans del Justícia Civil de València.

“Quod nós Andreas Albert, pictor, civis Valencie et Antonieta, uxor eius et Margarita uxor, Stephani Soldevila quondam textoris civis Valencie, scienter et gratis cum presenti instrumento confitemur vobis Michaeli, iusticie civil Valencia, omnes illas triginta libras ratione censum et cetera.”

ARV. Notal d'Andrés Julian, núm. 2611.

Cerveró, 1971, p. 24.

Quatre anys després, al 1422, en juliol, al document per la venda d'un censal per part de Castellana, vídua de Joan Cabanyelles, ciutadà de València, es fa menció que Andreu Albert, Tomás Albert, Bernat Roca, Martí de Torres, Joan Gil i Pere Guillem, tots ells pintors, posseïxen un hospici cadascun a la plaça dels Caixers, abans la Boatella, a la parròquia de Sant Martí de València. Al mateix any i mes, també es fa menció dels pintors Pere Guillem i Andreu Albert, per les intimacions atorgades per Mateu Esteve com a procurador de Pere Cabanyelles, en les quals s'esmenta que el pintor Bernat Roca posseïa un corral a la parròquia de Sant Martí de València, comprat a dit Pere Cabanyelles, el qual apareix com a un dels íntims. El pintor Martí de Torres actua com a testimoni.

“(…) La Boatella et confrontatur cum hospicio Petri Guillem, pictoris et cum hospicio domine Bevinguteuxor quondam Iohannis Monco et cum via pública et dicta platea dicta dels Caxes.

Ítem, dicta Bevinguta, uxor quondam dicti Iohannis Monco, facit et facere tenetur et debet quatuor solidos, sex denarios dicte monete solvendos annis singulis in dicto festo sancti Iohannis iunii super hospicio suo ibidem in dictis parrochia et partita, sito confrontato cum hospicio dicti Iohannis Gil et cum hospicio Andree Albert, pictoris et cum vallo veteri dicte civitate aperte post et cum dicta platea.

Ítem, Bernardus Roqua, cofrenerius, civis dicte civitate facit et facere tenetur et debet undecim denarios solvendos anualiter in eodem festo sancti Iohannis super quodam trocio corrali, aperte post contiguo hospicio suo quo habitat sito in dictis parrochia sancti Martini et platea dels Caxes quod trocem confrontatur cum dicto

262 Es desconeix si aquest pintor és parent dels també pintors Berenguer Albert (1333), Macià Albert (1326-1327), Pere Albert I (1351-1354), Pere Albert II (1409-1429) i Tomàs Albert (1422).

illius hospicio et cum hospicio domine Isabelis, uxor quondam Anthonii Peltre et cum muro veteri.

(...)"

APPV. *Protocol de Gerard Ponte*, núm. 25032.

Tolosa, 2003, pp. 564-566, doc. 1810.

A l'any següent, el 1423, queda documentada la cessió de varis deutes per part d'Antoni Ros, *mercader*, ciutadà de València a Joan de Galva, *argenter*, ciutadà de dita ciutat i soci de l'anterior per a liquidar les 148 lliures i 9 sous que li devia. Entre els deutes que li cedeix apareixen els dels pintors Andreu Albert, amb una quantitat de 8 lliures i 16 sous, de Vicent Valls, amb una quantitat de 6 lliures, 2 sous de fusta i de Pere Guillem, amb una quantitat de 65 sous, tots ells per compra de fusta. Del mes de desembre és el reconeixement de deute, en el qual el pintor Andreu Albert declara deure, en una intimació feta a la Llotja de Mercaders de València, a Antonio Ros, *mercader*, 8 lliures i 16 sous. Dit deute l'havia de cobrar el seu soci Joan de Galve, *argenter*, per haver-se'l cedit.

Al mes de març de l'any 1424, el pintor Andreu Albert paga la resta del dot a la seua filla Caterina, muller de *Lamanya*ⁱ Mateu, també pintor, absent del Regne de València.

"[...] uxor de Lamanya Mathei, pictoris civis Valencia, a Regno Valencie absentis."

ARV. *Protocol de Francesc Caballer*.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 318; 1929, pp. 35-36; 1930, pp. 97-98.

Del mateix mes i any, el 1424, és l'època signada pel pintor Andreu Albert, per la pensió de certs censos. A la fi del dit mes, el dia 30, el pintor que ens ocupa, reconeix cert violari. El mateix dia aquest pintor apareix documentat en l'època que atorga Caterina, filla seua i muller del pintor d'Alamany Mateu, pel pago de 35 lliures que el seu pare li dona, doncs aquestes li foren assignades per una sentència del Justícia Civil de València, dels 300 florins de la seua dot i creix.

Notes:

ALBERT,²⁶³ Berenguer (1333, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 239.

Olmos, 1961, p. 230.

Tolosa, 2003, volum II, p. 37.

Comentari:

El document exhumat al llibre del Justícia dels CCC sous, ens dona referència de l'obligació feta pel pintor Berenguer Albert, en pagar a Ramon de Fraga, també pintor, 7 sous de jornals per feines de pintar.

“Die lune XVII° kalendas decembris anno Domini M^o CCC^o XXX° III°. Berenguer Albert, pictor, vehín de València, s'obliga en pena del quart a-n Ramon de Fraga, pintor, en VII sous que li deu per rhó de jornals de pintar. Pagar a X dies proximi. E açò obliga sos béns.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 71, doc. 135.

Notes:

Col·laboració entre pintors.

²⁶³ No se sap, per falta de documentació, si aquest pintor és família d'Andreu Albert (1418-1423), Macià Albert (1326-1327), Pere Albert I (1351-1354), Pere Albert II (1409-1429) i Tomàs Albert (1422).

ALBERT,²⁶⁴ Macià (1326-1327, València)

Referència arxivística:

Lapart, Aparicio. Notal núm. 2855 (ARV).
Bataller, Miguel. Protocol any 1326 (AMDA).²⁶⁵

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 160; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 10; 1930, p.10.

Comentari:

Els documents, un rebut i una època, referents aquest pintor, veí de València, són per la venda de dos patis. Ambdós fan referència a la mateixa notícia, la qual l'autor recollí de diferents arxius i notaris.

“Macianus Alberti, pictor et vicinus Valencie (...) patuum domorum.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 60, doc. 98.

Notes:

²⁶⁴ No es coneix si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintors Andreu Albert (1418-1423), Berenguer Albert (1333), Pere Albert I (1351-1354), Pere Albert II (1409-1429) i Tomàs Albert (1422).

²⁶⁵ *Ibidem*, nota 259.

ALBERT I,²⁶⁶ Pere (1351-1354, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 5648 (ACV).

Justícia Civil del segle XIV, núm. 178, mà 1, f. 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 99.

Tolosa, 2003.²⁶⁷

Mocholí, 2003 (DEA).²⁶⁸

Comentari:

La primera notícia que es té del pintor Pere Albert, correspon al document de l'any 1351, el qual fa referència a la compra que va fer d'una cafissada de vinya al terme de Russafa.

“Ítem, la dona na Thomasa, muller que fon d'en Bertomeu Exemeno, vené I cafisada de vinya, de terra, en lo terme de Ruzafa a en Pere Albert, pintor, per preu de XXX sous. E paguí-li lo loysme per amor de Déu e paga lo sens de III anys e de sens MCXI sous per cad·any.”

ACV. Volum núm. 5648.

Cerveró, 1956, p. 99.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 124, doc. 207.

Tres anys després, el 1354, Pere Albert torna aparéixer documentat, en la petició que feu per nomenar com a curador a Ramon Giner, *pescador*, oncle patern de Jaumeta, filla òrfena d'Arnau Giner, *corredor*, i neboda del pintor.

ARV. *Justícia Civil segle XIV*, núm. 178, mà 1, f. 5.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 135 i 136, doc. 227.

De l'any 1409 hi ha un document, en el que s'esmenta el nom de Pere Albert, també pintor, però sembla que no és el mateix, per la diferència d'anys. Nosaltres creiem que es tracta d'un parent per portar el mateix nom, tenint en compte que aquest, a la societat de l'Edat Mitjana, passa de pares a fills. A més que podem també plantejar dita hipòtesi per l'ofici familiar, en aquest cas, el de pintors.

Notes:

266 Creiem que és parent del pintor amb el mateix nom, documentat entre els anys 1409-1429, però desconeixem si ho és dels també pintors Andreu Albert (1418-1423), Berenguer Albert (1333), Macià Albert (1326-1327) i Tomàs Albert (1422).

267 Tolosa Robledo, Lluïsa. *Fuentes de información y documentos de la pintura valenciana (1238-1525): Análisis y propuesta metodológica para la creación de un sistema de información artística*. D.C.A.D. i Història de l'Art. U. Politècnica de València, any 2003.

268 *Ibidem*, nota 258.

ALBERT II,²⁶⁹ Pere (1409-1429, València)

Referència arxivística:

Argent, Tomás. Protocol núm. 25470 (APPV).

Aymes, Joan. Protocol núm. 157 (ARV).

Justícia Civil, núm. 925, mà 4, f. 14; núm. 2498; núm. 2503, mà 4, f. 17 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 34, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 68; 1965, p. 22; 1971, p. 29.

Tolosa, 2003, pp. 585 i 586, doc. 1887.

Comentari:

Per la data dels documents del pintor que ens ocupa, Pere Albert II, (1409-1429), creiem que no són del mateix pintor documentat entre els anys 1351-1354. Més de cinquanta anys separen el darrer document del primer del segle XV, pel qual el pintor Pere Albert I tindria més de setanta anys. És més lògic relacionar-los com a parents.

Els primers documents de Pere Albert II, estan datats als anys 1409 i 1410. En ells es notifica el deute del pintor Bernat Çalom amb dit pintor per varis cofres, alguns d'ells pintats i de diferents mesures a més d'altres treballs.

La notícia de l'any 1412 ens dona la referència de la condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, per la qual Pere Albert ha de pagar a Vicent Minguet, *porter*, pel lloguer d'unes cases.

Del mes de juliol de l'any 1426, s'escriptura la convocatòria del Consell de València, en la qual es reuneixen els hereus de la séquia de *Faytanar* en el convent dels frares menors de la dita ciutat, per a fers elecció de síndic, diputats i procuradors per al regiment de dita séquia, entre els quals es troba el pintor Pere Albert.

“(…) Petrus Ortiz, coltellerius, Arnaldus de Monleo, notarius, Franciscus Tordera, Petrus Albert, pictor, Petrus Camporello, sartor, Dominicus Martí, flaquerius, (...)”

El dos documents següents, dels anys 1428 i 1429, donen notícia del pintor, però ja difunt. El primer es refereix al requeriment efectuat en presència del Justícia Civil de València per la seua vídua, Caterina, mare de Francesca, la qual demana que siga assignada la curadoria de la seua filla, en la persona de Bernat Albert, germà del pintor, el qual morí sense testar. El segon al·ludix al testament de dita filla, la qual nomena com a marmessora a la seua mare Caterina, a més elegix la sepultura al cementeri de l'església de Sant Andreu de València, deixant hereva universal a la seua mare.

Notes:

Pintor de cofres.

269 Creiem que és parent del pintor amb el mateix nom, documentat entre els anys 1351-1354, però es desconeix si aquest pintor ho és dels també pintors Andreu Albert (1418-1423), Berenguer Albert (1333), Macià Albert (1326-1327) i Tomàs Albert (1422).

ALBERT,ⁱⁱ Tomàs (1422, València)

Referència arxivística:

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25032 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, pp. 563b-564, doc. 1809.

Comentari:

En 1422, al document per la venda d'un censal per part de Castellana, vídua de Joan Cabanyelles, ciutadà de València, es fa menció que Andreu Albert, Tomás Albert, Bernat Roca, Martí de Torres, Joan Gil i Pere Guillem, tots ells pintors, posseïxen un hospici cadascun a la plaça dels Caixers, abans la Boatella, a la parròquia de Sant Martí de València.

Notes:

ALBESSÍ,²⁷⁰ Joan (1404-1414, València)

Referència arxivística:

Polgar, Andreu. Protocol núm. 23179 (APPV).
Justícia Civil, núm. 884, mà 31, f. 14 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 330 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1971, p. 24.²⁷¹
Aliaga, 1996, pp. 138-141.
Mocholí, 2003 (DEA).²⁷²

Comentari:

La primera notícia del pintor Joan Albessí està datada el 1404. Aquest apareix actuant com a testimoni, junt al pintor Bertomeu Forner, al document que queda registrada la relació dels béns del mestre Marçal de Sas, feta per part de la cort del Justícia dels CCC sous, esmentant l'obligació de pagar el que devia al *batifuller*²⁷³ Bernat Castellar i, fins i tot, conté la reclamació de la dona del mestre Marçal, del seu dret foral de la dot, pel qual pot comprar els béns del seu marit en l'encant fet per la dita cort, però que abans ha de pagar els deutes. Entre els compradors apareix el pintor Gonzalbo Pérez.

“Com dins los X dies peremptoris per vos lo predecessor de vós, honrat justícia donats e assignats a mestre Marçal, pintor, dins los quals agués donats e pagats a-n Bernat Castellar, batifulla, cinquanta sous de violari e cent LXXV sous de penes e les mesions segons que en lo manament exequutori és largament contengut fet sots calendari de *XXVII octobris anno a Nativitate Domini millesimo CCCC^o tercio* o mostrades justes rahons perque no-u degué fer o offerts béns seus clars e desembargats, en los quals pogué ésser feta execució per fer aga a ell de la dita quantitat e messions. On com lo dit mestre Marçal alguna de les dites coses no haja curat fer, per tal en contumacia e desidia de aquell lo dit en Bernat Castellar offer e met venals en poder de vos e de la vostra cort, ço és los béns mobles de casa de aquell, los quals requer que per lo scrivà de la vostra cort sien scrits e annotats e en après sien subastats per lo temps en fur stablit e en après sien venuts per tal que dels preus que de aquells exiran sia feta paga e solució al dit en Bernat Castellar de les dites quantitats e mesions com axí les dites coses sien per justícia fahedores.

(...)

Testes en Berthomeu Forner e en Johan Arbespí, pintos.

(...)”

ARV. *Justícia de CCC sous*, num. 330.

Aliaga, 1996, pp. 138 - 141, doc. 6.

A l'any següent, el 1405, Joan Albessí, pintor “degens” a València, de nou actua com a testimoni en un reconeixement de deute.

270 Al document original de l'any 1404 “Arbespí”.

271 L'autor transcriu *Albessí, Albespí*.

272 *Ibidem*, nota 258.

273 Persona que fa panys de qualsevol material, com l'or, l'argent, el ferro etc., batent-los a colp de martell. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

“Testes, Iohannes Albespi, pictor, et Ferdinandus de Calataiubio, scutiffer, Valencie degentes.”

APPV. Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23179.

La següent notícia està datada nou anys després, el 1414. En aquest any es documenta, davant del Justícia de València, que el pintor Joan Albessí fou autor de certs oratoris i draps de pinzell, un d'ells obra de Flandes, els quals van ésser encomanats i pagats pel prevere Pere Llorenç. En aquest cas, entenem que els oratoris què dóna referència el document, eren petites capelles de fusta, normalment vinculades als senyors per a fer els corresponents serveis d'oració allà on estigueren, atés que el seu grandària va permetre emportar-se'ls sense cap complicació. En quant als draps de pinzell tingueren la seua importància des de principis del segle XIV. Aquest tipus de pintura era el treball d'alguns pintors que no eren menys importants que els d'obres de retaule, però que es dedicaven a altres tasques com pintar cadires, escultures, draps, banderes, cortines etc. Fins i tot alguns pintors de retaules com Llorenç Saragossa, Marçal de Sas, Pere Nicolau o Jaume Mateu, també es dedicaren a aquest tipus d'encàrrecs.

“vehí de València, testimoni qui iura et cetera, et *primo* fon interrogat la dita requesta la qual li fon lesta e mostra los oratoris en lo dit inventari contenguts e lo drap que és afegit a hun altre drap de pinzell e obra de Flandes e ell dit testes hauia pintades e lo dit Pere Lorenc, prevere hauia fetes pintar los dit oratoris e lo dit drap a ell dit testes e paga a ell dit testes de sos treballs axi com a cosa sua propia pres e sen porta los dits oratoris.”

ARV. Justícia Civil núm. 864, mà 31, f. 14.

Cerveró, 1971, p. 24.

Notes:

Pintor d'oratoris i draps de pinzell.

ALCANYÍS, Miquel (1408-1440-1447, València i Mallorca)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1431, ff. 28 i següents; anys 1432-1433, ff.41 i següents; lligall 1479, ff.43, 43v i 66; anys 1431-1439, lligall 1479 (ACV).

Volum núm. 3546 i 3688 (ACV).

Abeiar, Gabriel. Protocol any 1434, (AHMallorca).

Segura, Pere. Protocol anys 1439-1444, S-38, f. 214v (AHMallorca).

Curia Real 1429-1434, volum núm. 17, ff. 162s (AMSóller).

Coll, Martí. Protocol núm. 14402 (APPV).

Julian, Andrés. Protocol núm. 1259 (ARV).

Montesona, Andreu. Protocol núm. 1926 (ARV).

Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1893 (ARV).

Governació Litigis, núm. 16, f. 24v (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 30, mà 5; núm. 142, mà 9 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 314, 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1914, pp. 55 i 56; 1929, pp. 30, 31, 32, 43, 44, 55, 56,57, 58, 59; 1930, pp. 92, 93, 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Cerveró, 1960, p. 227; 1963, pp. 68, 69 i 137; 1965, pp. 22 i 23.

Llompарт, 1977-80, pp. 141, 142, 143 i 144.

Heriard Dubreuil, 1987, pp. 163 i 164.

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Comentari:

A l'any 1963 Cerveró publica un document de l'any 1408, el qual es resumix així: "Gabriel Sanç, mercader i Ferrando Pereç, pintor, es comprometen a pagar el deute que tenia Miquel Alcanyís amb el pintor Pere Nicolau, per préstec de sou."

"En Gabriel Sanç, mercader, ciutadà de València, e en Ferrando Pereç, pintor, constituïnen principals pagadors e deutors en la quantitat dejús escrita ab duis ensemps e cascú per lo tot, voluntariament se obligaren en donar e pagar a-n Pere Nicolau, pintor, ciutadà de la dita ciutat, present, quinze florins dor comuns d'aragó los quals Miquel D'Alcanyz deuia e deu per prestech de soldada, lo qual lo dit en Pere Nicolau, hauia fet al dit en Pere, qui ab ell será afermat a pagar a la festa de Sent Johan de juny propviniend sots pena del quart."

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 30, mà 5.

Cerveró, 1963, p. 137.

Gràcies aquest document, se sap de l'existència del pintor Miquel Alcanyís treballant a l'obra, ubicat a València, del mestre Pere Nicolau, però no es té la certesa que si estigué contractat com a aprenent o com a col·laborador. D'ésser el primer cas, la seua formació estaria davall la influència artística d'aquell pintor. Si entrà com a col·laborador amb coneixements pictòrics, l'estil de Pere Nicolau influiria en la seua obra.

Des del darrer document fins el 1420 existeix un buit documental, per la qual cosa no es desconeix on estigué i treballà entre els dits anys. Alguns historiadors de l'art li atribueixen el retaule de la Santa Creu, actualment conservat al Museu de Belles Arts de València. Aquest retaule està datat entre la primera i la segona dècada del segle XV, i

és possible que siga obra pintada, o almenys en part, per Miquel Alcanyís, però fins ara no hi ha cap document que ho confirme. Sí es reafirmara en un futur dita hipòtesi serviria, en part, per a cobrir els quasi dotze anys sense tindre notícies del pintor que ens ocupa, encara que, i de manera hipotètica, el següent document dóna una idea d'on pogué estar part d'eixos anys.

Després del buit documental, la primera notícia que hi ha d'Alcanyís és per una època del mes de desembre del 1420, per la qual confessa haver rebut d'Olfo de Pròxida, governador del Regne de Mallorca, marmessor del testament de la marquesa de Pròxida, muller seua, certa quantitat per pintar certs escuts en un pany daurat, amb les armes de Santa-Pau.

És a València, a l'any 1421, quan de nou es té notícies de Miquel Alcanyís pel contracte entre el dit pintor i Bartolomé Terol, clergue de la vil·la de Xèrica (Segorbe), per pintar un retaule baix l'advocació de Sant Miquel. El preu que s'estipulà per aquest encàrrec fou de 30 lliures. Actualment es conserva, a l'ajuntament de la dita vil·la, un retaule de sant Miquel, el qual se li atribueix. No es descarta que siga obra del dit pintor.

Al següent any, el 1422, Miquel Alcanyís confessa, davant del Justícia dels CCC sous, el deute amb l'*especier* Macià Martí, la quantitat de 6 florins.

Dos anys després, el 12 de maig de 1424, se signen els capítols entre Miquel d'Alcanyís i Pascàsia, vídua d'Antoni Col, *corretger*²⁷⁴ de València, per la confecció d'un retaule, baix l'advocació de la Pietat, pel preu de 25 florins.

“(…)

Ítem, que alt en cap del retaule haga tres ystòries la d'en mig la Trenitat, la del costal dret sent Francesch, la del costal squerre sant Anthoni, en la casa après daval les tres cases que és casa principal del dit retaule la Pietat ab les Maries e en torn sent Johan, Joseff e Nichodemus.

Ítem, que lo banc haga cinch cases en la d'en mig lo Crucifici, Maria e Johan.

Ítem, en la casa de man dreta sent Domingo e a la mà-squerra l'àngel san Grabiell, en la casa altra de man dreta sancta Caterina a la segona casa de ma-squerra santa Maria Egepciacha (…)

ARV. *Protocol d'Andrés Puimicha*, núm. 1893.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 314 i 315 ; 1914, pp. 55 i 56; 1929, pp. 30 i 31; 1930, pp. 92 i 93.

En l'època del 4 de maig del 1426, Miquel Alcanyís reconeix que ha rebut de Jaume Roca, veí de Castelló de Xàtiva, 30 lliures per la confecció del retaule destinat a l'església de dita vila. En aquest document no diu sota quina advocació es va pintar. Normalment és en els contractes on es descriu la iconografia de l'obra.

“Die sabbati IIII madii, anno a Nativitate Domini MCCCCXXVI.

Sit omnibus notum, quod ego Michael de Alcanyic, pictor civis Valentie, scienter confiteor vobis Iacobo Rocha, vicino Castilionis Xative, absenti, notario infrascripto pro vobis stipulante et vestris, quod diversis temporibus et relationibus dedistis et solvistis mihi voluntati mee realiter numerando omnes illas triginta libelas regalium Valentie pro quibus seu quorum pretio ad opus vestri feci et construxi ac in ecclesia dicti loci, posui et collocavi quoddam retrotabulum perfectum modo et forma quibus inter nos fuit conventum inclusis tamen in presenti quibusvis aliis albaranis apocis et

274 Corretger, persona que fa o ven corretges. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

cautelis si que per me vobis facte de quantitate huiusmodi apparerent et illis decem libris quas pro me per manus venerabili Francisci Maestre, rectoris ecclesie dicti loci Francisco Porta, barbitonsori Valentie exolvistis. Unde renunciando executione predictae peccunie non numerate non habite et recepte ut predicatur et doli, facio vobis fieri de predictis presens apoce instrumentum. Quod est actum Valentie IIII die madii anno a Nativitate Domini M^oCCCC^oXXXVI Sig[+]num mei Michaelis d'Alcanyic predicti qui hec concedo et firmo.

Testes inde sunt venerabilis Iohannes Lopis, notarius et Ludovicus Çaortiga, scriptor Valentie.’’

ACV. *Volum* núm. 3546, f. 387.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 315; 1929, pp. 31 i 32; 1930, pp. 93 i 94.

Als següents documents, el primer de l'any 1427, Miquel Alcanyís apareix declarant com a testimoni en cert procés. En el segon, dos anys després, el 1429, va fer de testimoni en un nomenament arbitral.

Al següent any, el 1430, es redacta el pagament efectuat pel Consell de la vila de Torres-Torres²⁷⁵ a favor de Miquel Alcanyís, per 75 florins d'or, deguts d'una major quantitat de 115 florins, per la factura d'un retaule destinat a l'església de dit lloc.

‘‘Michael Dalcanyz pictor, civis Valencie, scienter et gratis, confiteor et in veritate recognosco vobis iusticis et iuratis universitatis loci de Torres Torres, absentibus ut presentibus et vestris, quod per manus Anthonii de Monreal, vicini eiusdem loci, dedistis et solvistis michi egoque a vobis habui et recepi in presentia notario et testium subscriptorum, septuaginta quinque florenos auri Aragonia, valentes triginta octo libras, quinque solidos, eiusdem monete ex illis centum quindecim florines dicte legis restantibus michi, ad solvendum ex pretio cuiusdam retabuli per me facti ad opus ecclesie eiusdem loci, sich que nunch michi restant ad solvendum per vobis, quadraginta florenos eiusdem legis.

Testes discretus Andreas et Iohannes de Puigmiga, notarius civis Valentie.’’

ARV. *Protocol d' Andrés Julian*, núm. 1259.

Sanchis Sivera, 1929, p. 32; 1930, p. 94 ; Cerveró, 1963, p. 69.

La següent notícia correspon a l'any 1431. El document fa referència a l'encàrrec atorgat pel Capítol de la Seu de València a Miquel Alcanyís, el qual, junt amb els pintors Bertomeu Pomar, Doménech Tomàs i Joan el Castellà, havien de renovar la pintura de les imatges de la porta dels Apòstols de dita Seu. Actualment les escultures i altres parts dels edificis medievals es veuen sense pintar, però en la seua època estaven policromades, de fet en algunes obres queden restes de pintura.

Del dit any, el 1431, Sanchis Sivera en el seu llibre ‘‘*La Catedral...*,’’ publicat al 1909, ja va donar la notícia sobre una relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu de València, encara que sense donar la referència arxivística. Aquesta notícia, revisada i recollida pel professor Joan Aliaga en la seua tesi, està documentada al Llibres d'Obra de la Catedral de València durant els anys de 1431 a 1439. Coneixem que a l'any 1432 Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda de pintar la capella major de dita Seu. La tasca consistia en pintar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió, i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres. En treball de tanta envergadura es contractaren altres pintors que estigueren baix la direcció d'Alcanyís, aquests van ésser Felip Porta, Berenguer Mateu,

275 Ubicada a la comarca del Camp de Morvedre, prop de Sagunt (València).

Francesc Maixó, García Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon de l'Ala, Bertomeu Sacoma, Doménec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

Els documents dels dies 15, 19 i 21 de juliol del 1432, corresponen als pagaments fets pel treball encomanat en el darrer document. Els pintors esmentats són: Miquel Alcanyís, Felip Porta, Berenguer Matheu, Francesc Mayso, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Johan Miravalls, Bethomeu Canet, Johan Steve, Pere Stopinya, Pere Navarro, Ramonet del Ala i Cosme Stopinya.

Per un document de l'any 1433 se sap que Miquel Alcanyís estava a Mallorca, a la vila de Sòller. En aquest es dona la notícia que el pintor era habitant a la parròquia de Sòller, i que actuà com a testimoni en el procés d'un altercat públic. És al 1434²⁷⁶ quan es traslladà titulant-se, segons el document, com a nadiu del Regne de València i ciutadà de Mallorca.

“(…)

E en açò vench en Miquel del Canyis, pintor, vehí de aquesta, ab lo punyal tret e ab les dolces donà grans colps per lo front e cap de aquesta e ha la nafrada en lo front e tot lo hun ull que té blau.

Miquel del Canyis, pintor, habitador de la parroquia de Sòller, jurat e interrogat si sap aquest qui ha nafrada en lo fron na Benvenguda, conversa, texidora de llí. E dix que vuy hora de vespres, menant aquest, ab sa companya, lo banchal en lo retaule del altar maior de la esglesia de la vila de Sòller, hoí remor vers lo pont nou de la dita vila. E tantost correch vers lo dit pont, e hoí que cridaven. En lo torrent, la vol lansar. E atrobà la dona Valls qui jahia en terra, la qual la dona muller d'en Pere Stada, segons se dehía, havia batuda, e vaé que la dita Benvenguda sen anava vers casa sua, e volent muntar en son statge lenegà e ferí del cap en la paret o scaló, e has trencat lo front. E als no hi sab. (…)

AM de Sòller. *Curia real* 1429-1434, volum núm.17, ff.162s.

Llupart, 1977-80, pp. 141 i 142.

Dels primers treballs a Palma de Mallorca, amb certa vàlua, està el document de l'any 1434. Aquest és una època atorgada per Miquel Alcanyís, en la que es menciona que és nascut al Regne de València i ciutadà de Mallorca. En dita època reconeix haver rebut de Raimon Arbona, habitant a la parròquia de Sòller i curador dels béns de Lluc Borrassà, pintor de dita vila, 41 lliures, 7 sous i 8 diners que els jurats de la vila Sòller li devien per un retaule que confeccionà destinat a la parròquia de la dita població.

“Sit omnibus notum quod ego Michael d'Alcanyis, pictor oriundus Regni Valensie, nunc vero civis Majoricarum, gratis et scienter confiteor et in veritate recognosco vobis Raymundo Arbona, habitatori parrochie de Soller, presenti, curatorum bonorum et filii heredis Luche Borrassa pictoris, in dicta villa de Soller defuncti, quod dedistis et solvistis michi de bonis dicte curationis quadraginta unam libras, septem solidos et octo denarios regalium Majoricarum minorum, seu pro eis tradidistis michi diversas raupas et bona mobilia ad dictam quantitatem inter nos extimata, et illas michi tradidistis in solum prorrata illius quantitatis in qua jurati dicte parrochie Sullaris michi tenebantur pro pretio cujusdam retrotabuli, (…)

AHM. *Protocol de Gabriel Abeiar*.

Llupart, 1977- 80, p.143.

276 Aquesta notícia fou publicada per En José Sanchis Sivera, però no diu d'on va ser exhumada la notícia.

De nou hi ha absència de referències documentals fins el 1440. Al dit any es redacta a Mallorca el document que al·ludeix a la procuració atorgada per Miquel d'Alcanyís, per la qual nomena al ciutadà Alfons, prevere,²⁷⁷ per a recollir certs béns de la seua propietat.

“Miquel del Canyis, pictor Maioricarum et cetera, gratia et cetera facio, constituo et ordino vós discretum Alfonsum Curich, presbiterum, presentum et acceptantem, procuratorem meum certum et specialem, videlicet ad petendum, exhigendum et recipiendum pro me et nomine meo a venerabili Bernardo Saportella, milite, in loco de Vilesecha diocesi Tarragone habitatore, res sequentes sibi in commandam traditas per en Vilalba, patronum galee: Primo unam corrigiam argenti deauratam cum *perxo leonat*. Ítem unum librum vocatum “de Vita Chisti” in pergameneis. Ítem unam *cota de male*. Ítem unum *par de calses flandes*. Ítem unam *servelera* cum galteriis. Ítem duos *mandrets* [...].

Testes inde sunt: Bernabàs Fusterii, scriptor, et Guillelmus Ortolà, civis Maioricarum.”

AHM. *Protocol de Pere Segura*, anys 1439-1444, S-38, f. 21v.

Llompart, 1977- 80, pp. 143 i 144.

Fins i tot ésser un pintor que ha sigut estudiat des de fa uns anys per diversos investigadors de l'art encara, al dia de hui, no queda clara la seua formació, el seu desenvolupament com a pintor, així com la seua obra.

Notes:

Pintor de retaules.

Escuts en un pany daurat.

Capella Major de la Seu de València.

Aveïnat a València i Mallorca.

²⁷⁷ Cristià que ha rebut l'orde del presbiterat per a exercir, en comunió amb el bisbe propi, el ministeri eclesial en una comunitat de creients. *Diccionari escolar valencià*. Francesc Ferrer Pastor. València 1992.

ALEGRE, Domènec (1440, València)

Referència arxivística:

Ferrando, Antoni. Protocol núm. 23714 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1965, p. 23.

Comentari:

Com a única notícia d'aquest pintor, Domènec Alegre, està el document pel qual fou curador d'Isabel, filla de Pere Alegre,²⁷⁸ d'ofici *barber*.

Notes:

²⁷⁸ No coneixem, per falta de documentació, si Pere Alegre és parent del pintor que ens ocupa.

ALFORJA, Miquel d' (1419-1433, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, anys 1432-1433, lligall 1479, ff. 41 i següents, ff. 43 i 43v; f. 66 (ACV).

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 5, 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 67, 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí. AMDA.²⁷⁹

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Comentari:

Un dels primers documents del pintor Miquel d'Alforja està datat entre els anys 1419-1444. Al dit document es relacionen les diverses despeses, aquestes ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València. Els pintors consignats són: Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellá, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Per una altra part, aquest pintor apareix documentat per l'encomanament fet al pintor Miquel Alcanyís, el 1432, per la Seu de València en pintar la capella major de la mateixa. L'encàrrec fou de tanta envergadura que necessità l'ajuda i col·laboració d'altres pintors i entre ells estigué Miquel d'Alforja. Es demana que representaren en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió, i que els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres, a més de pintar, en una de les parets, el Col·legi Apostòlic. Entre els anys 1431-1439 es documenta la relació dels pagaments realitzats als pintors que treballaren a la dita capella.

Notes:

Pintor del teginat de la Casa de la Ciutat de València i de la capella major de la Seu de València.

²⁷⁹ *Ibidem*, nota 259.

ALIAGA I,²⁸⁰ Domènec (1349-1363, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 161, ff. 17-23v.; núm. 170, mà 5, ff. 214 i 215; núm. 178, mà 1, f. 23v; núm. 227, mà 5, núm 252, última mà; núm. 274, mà 19, f. 21v; núm. 279, mà 10, ff. 3-6 (ARV).

Referència bibliogràfica.

Cerveró, 1960, pp. 227, 228, 236, 243 i 244.

Comentari:

El pintor Domènec Aliaga, difunt abans de l'any 1363, apareix documentat el 1349 en la carta matrimonial de Francesca, on es notifiquen les seues núpcies amb el dit pintor i que dita Francesca aportà un dot. Dos anys després, el 1351, Domènec Aliaga signà l'apoca en la qual reconeix haver-la rebut, així com del depòsit efectuat per ell de dita dot.

Les següents notícies de Domènec Aliaga són per dos documents referents a la seua muller. Ambdós estan datats a l'any 1354, al mes d'agost. La primera és un nomenament com a curador civil, atorgat per Francesc Martí, Justícia de València, a Bernat Gascó, notari i veí de València, en els béns de la difunta Llorença, filla de Llorenç Savisay i germana de Bertomeua, vídua de Miquel Valls, i Francesca, muller del pintor Domènec Aliaga. La segona es refereix al recurs presentat al Justícia Civil de València, per part de Bertomeua, muller de Miquel Valls i Francesca, muller del pintor Domènec Aliaga, filles de Llorenç Savisay i de Gaçona, contra Bernat Gaçó, notari, curador assignat dels béns i drets que foren de Llorença, germana de les anteriors.

Cinc anys després, a l'any 1359, s'efectua una sol·licitud davant el Justícia Civil de València, per nomenar com a tutor dels béns de Caterina, a Miquel d'Aliaga. Dita Caterina era neboda del pintor Domènec Aliaga, filla del seu germà Jaume Aliaga.²⁸¹

Dos anys més tard, al 1361, Domènec Aliaga apareix en el requeriment efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual Joan Freixenet, procurador del pintor Pere Morlans, oferix al dit Justícia els béns d'aquest pintor per a ser subhastats a causa de certs deutes. La roba se la va quedar en subhasta Domènec Aliaga.

“(…) un alberch franch, situat e posat en la freneria, en la parroquia de Sent Pere, que afronte ab dues carrers publichs e ab cases de na Rascanya e ab cases dels hereus d'en Miquel Pereç, pintor, lo qual requer que sia subastat (…).”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 252, última mà.

Cerveró, 1960, pp. 243 i 244.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 172, doc. 273.

A l'any 1363 se sap que Domènec Aliaga era ja difunt pel plet, el qual s'efectua davant del Justícia Civil de València, de la seua vídua Francesca, en el qual reclama els béns parafernals que aportà al seu matrimoni per a poder subsistir.

Encara que es compta amb una interessant base documental d'aquest pintor, malauradament no hi ha cap notícia referent al seu treball.

Notes:

280 Possiblement pare del pintor amb el mateix nom, datat entre els anys 1384-1414.

281 Desconeixem si Jaume Aliaga tenia per ofici el de pintor.

ALIAGA II,²⁸² Domènec (1384-1414, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3662, f. 91(ACV).

Codex, núm. 5, ff. 35v-38v (AMV).

Puig, Arnaldo. Protocol núm. 2437 (ARV).

Justícia Civil, núm, 578, mà 14, f.14; núm. 662, mà 30, ff. 24 - 28; núm. 672, mà 2, f. 41 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 232; 1914, p. 22; 1928, p. 41; 1930, p. 41.

Cerveró, 1960, p. 228; 1963, p. 69.

Tolosa, 2003.²⁸³

Mocholí, 2003 (DEA).²⁸⁴

Comentari:

A l'any 1384, als llibres del Justícia Civil de València, es menciona que Domènec de la Rambla constituïx a favor dels seus i del pintor Domènec Aliaga 50 sous d'usdefruit, pagadors anualment.

Al mateix any, el 1384, en el testament de la ciutadana Francesca, muller d'Aparici Climent, *botiguer*, veí de València, s'esmenta a Domènec Aliaga com a marmessor.

Des d'aquell últim fins el 1393 hi ha un buit de notícies. El document del dit any és el clam fet pel pintor Domènec Aliaga contra Berenguer Aulageres, *taverner* i veí de València, i la seua dona Teresa, pels danys que li han causat en haver-se constituït en fiança d'ells en el carregament de 50 sous de violari.

A l'any següent, el 1394, es fa constar als llibres del Justícia de València que es depositen en poder de Joan Grifa, *tintorer*, 15 florins propietat del pintor Domènec Aliaga.

Tres anys després, el 1397, el pintor Domènec Aliaga, ciutadà de València, fa donació a Francesca, muller de Pere Vila, abans veí de Sueca, d'un hospici situat a la parròquia de la Santa Creu de dita ciutat de València.

“Dominicus d'Aliaga, pictor civis Valentie, donavit Francisce, uxor Petri Vila, paratoris, olim vicini Çuequa, cuiusdam hospicii siti in parrochie Sancti Crucis, Valencie.”

ACV. Volum núm. 3632, f. 96.

Cerveró, 1963, p. 69.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 443, doc. 811.

Una donació de l'any 1398, atorgada per Domènec Aliaga a Francesca, muller de Pere Vila, abans veí de Sueca, d'un hospici situat a la parròquia de la Santa Creu de València, és de les penúltimes notícies que tenim de dit pintor.

De nou, la falta de documentació deixa uns anys sense referències de Domènec Aliaga fins 1414. Al dit any apareix en un curiós document. Aquest és el trasllat de la

282 Possiblement fill del pintor amb el mateix nom, datat entre els anys 1349-1363.

283 *Ibidem*, nota 267.

284 *Ibidem*, nota 258.

sentència que donà Pere Suau, Mostassaf de la ciutat de València amb data del 26 de juny del 1388, sobre les immundícies que es produïen en el mur vell de dita ciutat.

“(…)

Ítem pronuncia e declara que après que lo dit scurament serà feyt dins spay de hun mes les dites immundícies qui serien gitades en l'espai dels dits X pams de ampriu, per ço com seran ja seques e exutes sien levades e tretes per los alberchs e domicilis de aquells qui tenen portals o exides vers la partida dels X palms del dit ampriu e portals devers lo carrer qui hix devers lo alfondech, axí emperó que les dites immundícies sien levades e tretes a messions e despesa de aquells qui ha e tenen los alberchs, habitacions, domicilis en la partida del mur vell e que trahen portal e portals en lo carer appel.lat del mur vell alias de les batejades, los quals alberchs, habitacions, domicilis trahen e han portals vers lo vall de la dita ciutat. Ítem per tal com alguns dels damunt dits vulles axí de una part com de altra fan tanques, axí de canyos com de terra com de enhauts, tapies, com de qualsevol altres coses a través com en altra manera en lo spay dels deu palms del dit ampriu de la dita ciutat, per tal pronuncia e declara que les tanques damunt dites sien derruhides de feyt, toltes e levades axí que nengu non puxa tenir, fer ni haver en manera que sens nengun impediment e contrast franchament cascú puxa passar e anar per los X palms del dit ampriu e qualsevol altres amprius del dit vall. (...)

AMV. *Codex* núm. 5, ff. 35v.-38v.

Tolosa, 2003, pp. 487 i 488. doc. 1495.

De Domènec Aliaga II, igualment que el pintor amb el mateix nom, datat entre els anys 1349-1363, el qual creiem el seu pare, tampoc es compta amb cap notícia referent al seu treball.

Notes:

ALIMBROT, Luis (1439-1463, València)

Referència arxivística:

Protocols. (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 451; 1930, p. 127; 1930-31, p. 3.

Comentari:

Sanchis Sivera dóna notícies del pintor Luis Alimbrot en diverses publicacions seues, encara que no especifica la signatura. El document amb el qual comptem data de l'any 1439, en el qual queda registrada la venda de certes terres atorgada pel dit pintor.

Per a més referències sobre aquest pintor es té les de Ximo Company i Climent i Felipe Vicente Garin Llombart,²⁸⁵ els quals donen notícia que un pintor flamenc amb nom *Louis Allynbrood* apareix documentat a la ciutat de Brujas entre 1432-1439,²⁸⁶ que a València consta documentat a l'any 1439: "(...) commorans Valencie (...)", a més en un altre de l'any 1448, ell mateix testifica ser natural de Brujas.

Altres notícies documentals sobre aquest pintor són la de l'any 1441, al mes de març. Al document apareix com: "(...) mestre Luis lo flamenc (...)", que vivia al carrer San Vicent, a més quedà registrat l'encàrrec de pintar una cortina per protegir el retaule de la Trinitat.

A la fi, per un document en el que apareix el seu fill, Jordi Alimbrot, es coneix que el pintor que ens ocupa va morir abans de l'any 1463.

Notes:

Pintor de cortines i atribució d'un tríptic i altres pintures.

285 "Valencia y la pintura flamenca", pp. 240-241. *Historia del Arte Valenciano*, vol. 2, direc. i cord. Vicente Aguilera Cerni, Consorci d' Editors Valencians, Biblioteca Valenciana, 1988, València.

286 Els citats autors prenen la notícia de Duverger.

ALMENARA, Francesc (1421-1432, València)

Referència arxivística:

Castellar, Pere. Protocol. (APPV).²⁸⁷
Justícia Civil, núm. 3908, mà 15, f. 22 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 69; 1965, p. 23; 1971, p. 24.²⁸⁸

Comentari:

Del pintor Francesc Almenara, documentat en la segona i tercera dècada del segle XV, hi ha, fins ara, dos documents que aporten informació sobre ell. El primer, de l'any 1421, és una àpoca atorgada pel pintor i la seua muller, Aldonsa, en la qual reconegueren haver rebut de Chico Valero, *escuder*, natural de Sicília, habitant de València, 50 lliures, pel preu de la venda de 125 retrocensals, carregats sobre un hospici situat a l'església de Sant Tomàs de València.

Del document de l'any 1431 es pot extraure la següent informació. El dia 4 d'abril de l'any 1422 s'escriptura el testament de Salvador Esperandeu, *sastre*, veí de València en el qual Francesc Almenara actua com a tutor testamentari dels fills del dit difunt.

“Franciscus Almenara, pictor, vicinus Valencie tutor et curator testamentarius, bonorum filiorum et heredum Salvatoris Sperandreu, sartoris, vicini dicte civitatis, defuncti, prout de dicta mea tutela et cura constat cum eius ultimo testamento acto Valencie III° die mensis aprilis, anno a nativitate Domini M^oCCCC^oXXII^o in posse discreti Iohannis Oliva, notarii dicte civitatis et publicato in dicta civitate VIII° eiusdem mensis et anni, in posse eiusdem notarium.”

APPV. Protocol de Pere Castellar.

Cerveró, 1965, p. 23.

Finalment, el 1432, es registra un procés, efectuat en presència del Justícia Civil de València, en el qual el pintor Francesc Almenara actua com a testimoni de Leonard Fenollosa

Notes:

²⁸⁷ No es conserva el dit protocol de l'any 1421.

²⁸⁸ Com a curiositat l'autor comenta que dit pintor és pare d'un altre pintor amb el mateix nom, Francesc Almenara, però no es té cap document d'aquest.

ANDREU, Pere (1360, València)

Referència arxivística:

Trullols, Pedro. Protocol núm. 2482 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1971, p. 24.

Comentari:

Fer de testimonis en actes socials a l'Edat Mitjana era habitual en els pintors. A l'hora d'avaluar la documentació se'ls tenia en compte degut, segurament, al seu ofici que socialment oferia una certa garantia. Està l'exemple del pintor Pere Andreu, el qual actua com a testimoni, el 1360, en cert document pel qual Andreu Peris, *pedrapiquer*,²⁸⁹ veí de València, nomena com a procurador seu al també *pedrapiquer*²⁹⁰ Jaume Cubells, veí de la dita ciutat.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 167, doc. 262.

Notes:

Pintor relacionat amb pedrapiquers.

²⁸⁹ Picapedrer o pedrapiquer. Persona que treballa la pedra que ha de ser utilitzada en la construcció. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

²⁹⁰ *Ibidem*, nota anterior.

ANS (àlies), Joan (1401, València)

Referència arxivística:

Blanes, Jaume de. Notal núm.1308 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 71.

Comentari:

Cerveró dona la notícia exhumada a l'arxiu del Patriarca, referent al mestre pintor Joan "àlies" Ans, el qual apareix en cert document.

"Magister Iohanes, aleas Ans, pictor."

Notes:

No es descarta la possibilitat que aquest pintor siga el Joan Aras, documentat l'any de1409.

ANTONI, Nicolau (1398, València)

Referència arxivística:

Colomer, Bernardo. Notal núm. 2796 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 111.

Comentari:

L'any 1398 entra en la dècada d'esplendor de la ciutat de València en quant a l'art, i així ho confirma la documentació, entre la qual encontrem documents com el següent que dóna notícia de la vinguda i estància de pintors estrangers a València, ciutat que es convertí en el punt de mira. Aquest dóna referència de dos pintors florentins, Francesc Simó (Simo Francesc) i Nicolau Antoni, actuant com a testimonis.

“Noverint universi, quod ego Marieta, uxor quondam Petri Lambert, mercatoris, civis Valencie, dominaque potens et usufructuaria omnium bonorum iurium et accionum que fuerunt eiusdem viri mei, scienter confiteor vobis Iohanni Claver, sedacero et civis dicte civitatis, enphiteote meo, presenti et vestris, quod de illis septem solidos monete regalium Valencie censualibus et annualibus et perpetualibus per vos et vestros solvendo quolibet anno, in festo Sancti Iohannis, mensis iunii, satisfescistis, solvistis et integrastis michi, dicto nomine quolibet anno et in dicto festo, ratione dicti censu mihi soluti a toto tempore preterito usque, in festum sancti Iohannis prime preteriti, quia hodie in presentia notarii infrascripti, solvisti michi VII solidos, qui fuit de pensione censu dicti festi, proxime preteriti.

Testes huius rei sunt, Franciscus Simo et Nicholaus Anthonii, florentini, pictor circa dicta Marietam commorantes.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 466, doc. 876.

És un temps de transició de l'italogòtic al gòtic Internacional. Als anys noranta del segle XIV confluïren, a la ciutat de València diversos estils provinents del nord d'Europa, Itàlia i França, emportats pels pintors que es desplaçaren a la Corona d'Aragó, estils i tècnica que foren assimilats pels artífexs locals esclatant una nova forma estilística, anomenada gòtic Internacional.

D'Antoni Nicolau es desconeix, fins ara, la seua trajectòria artística, en canvi a Francesc Simó està documentat com a col·laborador amb el també italià i no menys interessant però problemàtic Starnina, pintor resident a València des de l'any 1393 i que la historiografia li atribueix uns dels retaules més emblemàtics, conservat al museu de Belles Arts de València, l'anomenat de “*Bonifaci Ferrer*” o “*dels Sagraments*”, actualment restaurat amb bon criteri. No hi ha cap document que confirme l'autoria de Starnina, però la tècnica italiana aportada en aquesta obra a més de la presència de pintors italians a València, són proves per les quals no descartem la intervenció de mans italianes.

Notes:

Pintor forà.

ARAGONÉS, Macià (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 23, 106, 107, 108 i 109.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Macià Aragonés, el qual rebé diverses pagues.

“46r

(...)

Ítem, en Macià Aragonés, pintorIII. ss ...VI ds.

(...)”

Notes:

ARAS, Joan (1409, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 31, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 71.

Comentari:

A l'any 1409 es documenta la condemna efectuada pel Justícia dels CCC sous, en la qual el pintor Joan Aras dona a Bernat Savellànedà, present, 9 sous, resta d'una quantitat major per la compra d'un parell de tapins.

“*Ex confesione, fon condepnat en donar e pagar a-n Bernat Çavellànedà, present, nou sols restants de major cantitat, del preu de un parell de tapins.*”

Notes:

Pintor de tapins.²⁹¹

291 Sabates de moda durant els segles XIV i XV. Tapiner: ofici també anomenat *chapiner*, relacionat amb l'ofici de sabater. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ARAVOT, Pere (1391-1429, València)

Referència arxivística:

Llibre Fàbrica de Murs i Valls, núm. I-I-1, ff. 24bisv i 25 (AMV).

Murs e Valls, núm. 31 (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, núm. d3-34, f. 22 (AMV).

Barcella, Ramón. Protocol núm. 12088 (APPV).

Cambra, Joan. Protocol any 1418 (APPV).

Colomer, Bernardo. Notal núm. 2796 (ARV).

Falchs, Domènec. Notal núm. 2806, ff. 26v, 27 i 29v (ARV).

Julian, Andrés. Protocols núm. 1263 i 1264 (ARV).

Ferrer, Guillem.²⁹²

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, pp. 43 i 52.

Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 218, 219 i 225; 1912 (3) p. 310; 1914, pp. 8, 9, 15 i 51; 1928, pp. 21, 33 i 34; 1930, pp. 21, 33, 34²⁹³ i 87.

Cerveró, 1963, pp. 70, 71 i 72.

Mocholí, 2003 (DEA).²⁹⁴

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 417, 418 i 419, núms. 749 i 750.

Comentari:

Al 1391 està documentat Pere Aravot com a *pintor d'imatges*. Al dit any va rebre l'encàrrec de pintar la imatge de Jesucrist crucificat, per a la capella dels Jurats de la Casa de la Ciutat de València. És una notícia a tindre en compte, així com les següents, per a un futur l'estudi de dit pintor.

Cinc anys després, en setembre de 1396, aquest pintor, Pere Aravot, habitant de València, apareix com a testimoni de l'època atorgada per Domènec Navarro, prevere de l'església de Sant Martí de València, en la qual reconeix que els pintors Bertomeu Avella i Joan Llätzer, com a marmessors del testament de Guillem March, veí d'Eivissa, li han pagat 33 sous, pels serveis oferts en les exèquies del dit difunt.

Del mateix mes i any, setembre de 1396, Pere Aravot, resident a València, va fer de testimoni del rebut signat pel sabater Pere Vinyes, majoral i clavari de la confraria de Sant Jordi de la ciutat de València, pel qual reconeix que els pintors Bertomeu Avella i Joan Llätzer, com a marmessors del testament de Guillem March, veí d'Eivissa, li han pagat 64 sous, pels serveis oferts en les exèquies del dit difunt.

Finalment, el 13 del mateix mes i any, el pintor Pere Aravot apareix documentat junt al també pintor Sanç Villalba, actuant com a testimonis en una procuració.

No hi ha més notícies de Pere Aravot fins 1398, any en el qual contrau matrimoni. Dit contracte és atorgat per Joan Mateu, *agricultor*, veí del lloc anomenat de l'Hort del monestir de Sant Agustí de València i la seua muller Sibil·la, els quals doten a la seua filla, Claretta, amb 30 lliures i un augment de 15, fent un total de 45, per a casar-se amb

292 L'autor de la cita, Alcahalí, dona el nom del notari, però no diu d'on fou exhumada la notícia. Sanchis Sivera, a les seues publicacions, el copia.

293 L'autor en les pàgines esmentades cita l'ARV, després, fent referència a la mateixa notícia, dona l'APPV.

294 *Ibidem*, nota 258.

el dit pintor. Pere Aravot reconeix haver rebut dita dot. Van ésser testimonis el pintor Miquel Gil i els *agricultors* Pere Galdra i Antoni Just, veïns de València.

“(…) attendentes nos dicti coniuges collocasse vos Claretamⁱⁱⁱ, puellam, filiam nostri dictorum coiugum et sororem mei dicti Blasii in matrimonium cum Petro Aravot, pictore vicinoque Valencie^{iv}”

ARV. *Notal de Bernat Colomer*, núm. 2796.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 451 i 452, doc. 843.

Interessant notícia és la documentada a l'any 1398 per la relació entre Pere Aravot, pintor d'imatges i Jaume Esteve, *imaginaire*, els quals actuaren com a testimonis en cert document.

Al mes de maig del mateix any, el 1398, Pere Aravot procedix judicialment com a testimoni en l'inventari “post mortem” dels béns de Maria, vídua de Bernat Castell, veí de València, fet pels seus marmessors Antoni de Xarc, pintor i Martí de Mora, *llaurador*.

Des de 1398 fins 1414 hi ha una mancança documental. Al dit any el pintor Pere Aravot, ciutadà de València, va fer de testimoni en una venda de censal o cànon anual.

Al mes d'abril del 1415, Pere Aravot testimonia en l'època atorgada per Isabel, muller del pintor Bertomeu Avellà, ciutadà de València, en la qual reconeix haver rebut de Bernard Lagostera, *boter*,²⁹⁵ ciutadà de la dita ciutat, 200 florins d'or per raó de transaccions fetes entre els dos, amb motiu del dot de Maria, primera dona de Bernard Lagostera i germana de la dita Isabel.

Tres anys després, el 1418, Pere Aravot va testimoniar junt al també pintor Francesc Samaisó, en la venda efectuada del també pintor Bertomeu Avellà, d'unes propietats seues situades al terme de Melilla.

De nou hi ha un buit documental d'uns onze anys. Es té notícia de Pere Aravot pel pagament del mes d'abril de l'any 1429, pel qual va rebre, pels treballs de restaurar el retaule de la Verge, el qual estava a la Porta del Mar de València, certa quantitat. Aquest pagament va ésser atorgat per Antoni Roca, *mercader* i *sotsobrer* de Murs i Valls de dita ciutat. Actua com a testimoni el pintor Jaume Miró. Aquesta documentació fou rebuda per en Pere de Besalú, notari escrivà de les dites obres al llibre de Fàbrica de Murs i Valls de València.

“(…) pro reparatione retauli Beate Marie Virginis portalis de Marie, (...)”

AMV. *Llibre Fàbrica de Murs i Valls*, núm. 1-1-1, f. 25.

Notes:

Pintor d'imatges. Pinta una imatge de Jesucrist crucificat.

Restaura retaule de la Verge de la Porta del Mar.

295 Persona que fa botes, especialment de vi. *Diccionari escolar valencià*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ARDENAL, Martí (1400, València)

Referència arxivística:

Bataller, Miquel. Protocol (AMDA).²⁹⁶

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1965, p. 24.

Comentari:

Del pintor Martí Ardenal hi ha referència documental per l'època que atorga, per la qual reconeix que Caterina, muller seua, li dóna 40 lliures que li devia del dot.

“Ego Martinus Ardenal, pictor, vicinus Valencie, de certa sciencia et gratis, cum hoc instrumento confiteor vobis, Catherine, socerum mee, similiter presenti, quod dedistis michi quadraginta libras, quas michi constituistis in et pro dote dicte Catherine, sponse mee.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 490, doc. 948.

Notes:

²⁹⁶ *Ibidem*, nota 259.

ARMER, Guerau²⁹⁷ (1246-1279, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 1360; núm. 2920; núm. 4640; núm. 5970; núm. 5975; núm. 5991; núm. 6013 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, pp. 95 i 97; 1960, p. 239.

Olmos, 1961, pp. 23, 27, 36, 49, 71 i 74.

Tolosa, 2003.²⁹⁸

Comentari:

Guerau Armer és un dels pintors documentats al segle XIII. La primera notícia d'aquest pintor està datada al 1246. En dit any, i en presència de Guillem de Jaca, notari públic de València, s'atorga el document per la venda feta per Don Drogo, cavaller, i la seua muller, Toda Peris, d'un hort situat a l'Alcúdia de València al pintor Pere Armer, a la seua muller Maria Peris, a Guerau Armer i a la muller d'aquest.

Cinc anys després, a l'any 1251, Guerau Armer torna aparéixer en el document de trasllat del testament del pintor Pere Armer.

A l'any 1257, de nou estan documentats els pintors Guerau i Pere Armer per arrendament de certes qüestions entre ells, sobre la divisió d'un camí o carrer, que hi havia entre l'hort que Bernat Micó tenia pels monjos de "Scarp" i el camp amb mur de Pere Armer, difunt, marit de Maria, que era ara dels seus hereus.

Nou anys després, al 1266, Guerau Armer, juntament a la seua muller, atorgaren la venda d'un alou a Bernat Oliver, gendre seu, valorat en 380 sous reials de València, com a dot de la seua filla Benvinguda, en presència del notari Jaume de Castro Sarraceno.

La següent notícia ja correspon a l'any 1278. En aquest any es registra la donació dels béns de Raimon Armer, fill del pintor Pere Armer, a Guerau Armer, pintor, i a la seua muller Maria, amb motiu de l'entrada del dit Raimon a l'orde dels Germans de la Penitència de Jesucrist.

Un any després, el 1279, Guerau Armer amb la seua muller, Maria Pérez, feren pacte d'evenció amb Guillermo Bosch sobre possessions a l'Alcúdia de València. Al dit any, en agost, Guerau Armer apareix com a propietari i fiduciari de certa venda de terres.

“Sit omnibus notum, quod nos, Bernardus Olivarii, olim vicinus Valencie et nunc habitator de Torres Torres, et Benvenguda eius uxor simul et uterque nostrum insolidum per nos et omnes successores nostros et ex certa sciencia cum hoc presenti publico instrumento perpetuo valituro, vendimus et concedimus vobis Guillelmo de Boscho, sellario, vicino Valencie et vestris perpetuo pro vestro proprio alodio libero atque francho, quendam trocium terre nostrum situm in Alcudia iuxta Sanctum Iulianum, confrontatum in orto monacarum Scarpilii et in terram quam Guilbertus emit a Maria Amargosa et in terra Gueraldi, pictoris et de aliis partibus in viis publicis pro quadringentos et decem solidos regalium Valencie. Damus vobis et vestris

²⁹⁷ L'autor la notícia, Cerveró, publica *Guerau*, quan en altres documents publica *Gerald o Giralt*.

²⁹⁸ *Ibidem*, nota 267.

fideiussorem salvitatis ad forum Valencie, Gueraldum, pictorem, vicinum Valencie, patrem meum Benvengude.

Quod est actum Valencie IV idus augusti anno Domini MCCLXX nono. Signum Bernardi Olivarii. Signum Benvengude, eius uxoris iurantis venditorum. Signum Gueraldi, pictoris fideiussoris predictorum, qui hoc concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt, Berenguarius de Fabarçano, Vitalis de Ramoneto, Dominicus Paschalis, Garcias Petri Dueso, milites, et Raymundus de Ripullo.

Signum Petri de Sancto Iohanne notari publici Valencie qui hoc scripsit et clausit loco die et anno prefixis.’’

ACV. *Pergamí*, núm. 1360.

Cerveró, 1956, p. 97, núm. 6.

Olmos, 1961, p. 74, núm. 579.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 30 i 31, doc. 15.

Notes:

Un dels primers pintors vinguts a València després de la Reconquesta.

ARMER, Pere (1246-1278, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 2920; núm. 4640; núm. 5970; núm. 5975 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, pp. 95 i 97.

Olmos, 1961, pp. 23, 27, 36 i 71.

Tolosa, 2003, pp. 4 i 5.

Comentari:

Del pintor Pere Armer hi ha una primera referència documental de l'any 1246. En dit document, fet en presència de Guillem de Jaca, notari públic de València, es registra l'atorgament per la venda feta per Don Drogo, cavaller, i la seua muller Toda Peris, d'un hort situat a l'Alcúdia de València al dit Pere Armer, a la seua muller Maria Peris, al pintor Guerau Armer i a la seua muller Maria.

Cinc anys després, el 1251, del testament del pintor Pere Armer es fa el trasllat, en el qual es cita Guerau Armer, pintor, marit de Maria Pérez, filla del testador i de Maria Pérez.

A l'any 1257, de nou apareixen documentats els pintors Guerau i Pere Armer per la concòrdia signada per certa qüestió entre ells. Aquesta al·ludeix a la divisió d'un camí o carrer que hi havia entre l'hort que el ciutadà Bernat Micó tenia pels monjos de "Scarp" i el camp murat del dit pintor, Pere Armer, ja difunt, marit de Maria, i ara dels seus hereus.

L'últim de Pere Armer està documentat al 1278. Al dit any es fa constar la donació dels béns de Raimon Armer, fill de Pere Armer, a Guerau Armer, pintor i a la seua muller Maria, amb motiu de l'entrada de dit Raimon a l'orde dels Germans de la Penitència de Jesucrist.

Notes:

Dels primers pintors aveïnat a València després de la Reconquesta.

ARNAU,²⁹⁹ Guillem (1392-1407, Mallorca, València, Barcelona)

Referència arxivística:

Registre núm.1863, f. 43v; Registre núm. 1904, ff. 187 i 187v (ACA).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113 , ff. 2r-176v (AMV).

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 21909 (APPV).

Mercer, Berenguer. Protocol núm. 3257 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 29, mà 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Puiggarí, 1871, p. 81.

Conde de la Viñaza, 1889, pp. 17, 19 i 20.

Cerveró, 1963, p. 72.

Llompart, 1977-80, pp. 105 i 106.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 60, 92, 93, 95, 96, 99, 100, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 126, 130, 136, 137, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 188, 189, 191, 192, 194, 195, 197, 200, 202, 205, 212, 215, 217, 224 i 242.

Comentari:

Sobre el pintor Guillem Arnau, Carderera i el Comte de la Viñaza publicaren una notícia que data entre els anys 1392-1410, per la qual l'atribuïren una obra que existí en la ciutat de Mallorca, en l'antic col·legi que funda Ramon Lull. Dita pintura representa: “*Els preludis del Juí Final*”, en la qual apareixen el rei Ferran d'Antequera amb la seua muller Isabel d'Albuquerque, envoltats d'altres personatges històrics, al fons a un costat els predestinats i a l'altre els condemnats mentre que a la part superior es representen els apòstols. La dita notícia, de les primeres que tenim del pintor, fa referència de l'encàrrec reial, la qual cosa indica la relació d'aquest pintor amb la cort.

Aquesta situació queda confirmada per un altre document de l'any 1392, en el qual s'expressa que aquest pintor té permís del rei per a portar armes prohibides. A més s'ha d'afegir els registres notarials de Barcelona, els qual donen referència que, el dia 9 de desembre de 1394, es feu l'anulació de guiatge atorgat pel rei Joan a Guillem Arnau, àlies Maçana, per anar a l'illa de Sardenya.

“Nós, Iohannes, Dei gratia, rex Aragonum, et cetera, qui a vós, fidelem nostrum Guillermm Arnaldi, pictorem oriundum civitatis Maioricarum nunch vero habitorem civitatis Valentie, ut aliquorum relatione percepimus, aliqui hostes vestri prosequuntur odio capitali ob quod et aliter armatum et cum armatis hominibus incedere multotiens vos oportet, (...)”

Datum Valencie, vicesima die decembris, anno a Nativitate Domini millesimo trigesimo nonagesimo secundo, regnique nostri sexto. Vidi Speredeus. Rex Ioannes. Dominus Rex mandavit michi, Bernardo de Jonqueiro.”

ACA. *Registre* núm. 1863, f. 43v.

Puiggarí, 1880? p. 81.

Llompart, 1977-80, p. 105.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 359 i 360, doc. 627.

Les notícies referents d'aquest pintor a València, són com a testimoni de cert document de l'any 1399.

²⁹⁹ Es desconeix si aquest pintor és família dels també pintors Pere i Joan Arnau (1318).

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Guillem Arnau, el qual rebé diverses pagues.

De nou hi ha referència d'aquest pintor per la compra una esclava, d'origen tàrtar, a l'any 1402. La compra-venda d'esclaus era una pràctica habitual entre alguns pintors.

“Tersia Çabata, uxor quondam honorabilis Jacobi Jaufridi, in legibus licentiati, habitatoris Valencie, cum presenti instrumenti vendo vobis Guillermo Arnau, pictor, civi eiusdem civitatis, quandam servam seu sclavam de genere tartarorum, nomine vocata Cristina, etate quadraginta annorum, pretio videlicet triginta libras et octo solidos.”

APPV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 21909.

Cerveró, 1963, p. 72.

Llombart, 1977- 80, p. 106.

Finalment, el 1407, apareix com a procurador de Ferran Saurí, *llaurador* d'Oriola.

“Fon procurador d'en Ferrando Sauri, laurador, qui està en Oriola, per taxació feta per lo discret en Francesch Sandies, notari, al qual lo justícia lo conpdena a pagar a-n Bertomeu Johan, notari, setze sosus, sis diners, reals de València, per rahó de un testament de na Jordana, de la qual ell és hereu.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 29, mà 3.

Cerveró, 1963, p. 72.

Notes:

Pintor de Mallorca. Pinta “Els preludis del Juí Final”.

Intervé en les tasques per a l'entrada del rei Martí a València.

Pintor del rei.

També imaginari.

Compra d'una esclava tàrtara.

ARNAU,³⁰⁰ Pere i Joan (1318, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 24 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 228.

Comentari:

A l'any 1318, Pere i Joan Arnau,³⁰¹ pare i fill, pintors de *draps de "pinzell"*, reberen una reclamació, efectuada davant el Justícia de València, per Francesc Escrivà, per dos retaules de drap que havien convingut fer. Aquesta referència de l'existència a València de pintors que realitzaven diferents tasques a la de facturar retaules, dóna a entendre el nivell econòmic, social i, sobretot, artístic que s'encontrava la ciutat als segles XIV i XV.

Aquests tipus d'obres, els retaules de drap, que són de tradició molt antiga i que venen d'altres civilitzacions abans de Crist, servien per cobrir els interiors de les esglésies de tipus romànic. Els retaules adornaven murs i parets dels edificis religiosos que eren coberts per aquests draps, a més també es posaven a la capçalera de l'església, normalment sota l'ara, però no sols el seu ús era en aquest edificis sinó que també ornamentaven les cases, fins i tot era un ús domèstic com està comprovat pels documents.

“1318, *kalendas setembris VIII*

Devant vos senyor en Jacme Scriva, justícia de València, proposa clamant en Francesch Scriva, contra en Pere Arnau et *Iohannes* Arnau, fill d'aquell, pintors, dient en juhí contra aquells que dits Pere et Johan, pintors, convingueren al dit en Francesch, no contrastant una carta entre ells feita, que farien al dit en Francesch, II retaules de drap l'un dels quals hauer de longaria XV palms, d'amplaria VII palms, ço és, lo drap qui està damunt l'altar, e l'altre drap de XII palms de lagaria et IIII palms e mig d'amplaria de pintura, per preu de XVIII lliures, del qual preu li a pagats L sous (...)

ARV. *Justícia Civil*, núm. 24.

Cerveró, 1960, p. 228.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 48, doc. 59.

Notes:

Pintors de draps de pinzell.

“(...)En la comunicació que presentem ens volem centrar precisament a evocar i rememorar els rics teixits que va posseir la Seu Vella i que envoltaren el cerimonial litúrgic, ja sigui en forma d’“empal-liats”, que comprenen des de “draps de pinzell” a “draps d’or”, o bé en forma de tapissos, els famosos “draps de ras”, ja a finals del gòtic i endegat el Renaixement (...).” “Recuperar l’esplendor d’un passat: els teixits sumptuosos a la Seu Vella de Lleida en època baixmedieval.” *Rememorar els artefacta, atifells, atuendos*. Francesc Fité Llevot; Alberto Velasco González.

300 No coneixem si aquests pintors eren família del pintor Guillem Arnau (1392-1407).

301 L'autor de la cita, Cerveró, no especifica els noms dels pintors, però nosaltres hem fet revisió de l'original per a transcriure'ls.

ARTÉS, Joan (1412, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 34, mà 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 72.

Comentari:

Joan Artés, pintor de tapins,³⁰² fou condemnat, el 1412, pel Justícia dels CCC sous, per una quantitat deguda al pintor Francesc Miralles, per certs treballs.

“En Jhoan Artés, pintor de tapins, qui sta prop la casa de Micer Johan d’Abella, *ex confesione*, fon condepnat, en donar e pagar, a·n Francesch de Miralles, pintor, present, XVI sols, III diners, los quals li deu de fahenes.”

Notes:

Pintor de tapins (chapiner).

302 *Ibidem*, nota 291.

AUGER, Jaume (1423, València)

Referència arxivística:

Sotsobreria de Murs e Valls, d3-29, f. 67 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 34; 1930, p. 96.

Comentari:

El *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València, atorga pagament al pintor Jaume Auger, de 4 sous, per encalçar l'exterior del nou campanar de la Seu i per col·locar un alacrà de ferro.

“Ítem, lo dit dia paguí a-n Jacme Auger, pintor, qui lo dit dia per lo campanar nou de la Seu de València serà acalat de part de fora per metre un alacrà de ferra per un altre qui serà trencat...III sous.”

Notes:

Pintor del nou campanar.

AÚSIAS³⁰³ (1431-1439, València)

Referència arxivística:

Llibre d'Obra núm. 1479 (ACV).

Llibre d'Obra de la Catedral, ff. 41 i següents (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, p. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí (AMDA).³⁰⁴

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Comentari:

Des de l'any de 1431 fins 1439 està desglossada, als llibres d'obra de la Catedral de València, la relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura de la capella major de la Seu. L'encomanda que rebé, el 1432, el pintor Miquel Alcanyís, per part de la Seu de València, fou de força envergadura per la qual cosa es va vore en la necessitat de l'ajuda i col·laboració d'altres pintors, entre ells s'encontrava el pintor Aúsius. L'encàrrec consistia en representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres com els perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, col·laboraren també els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon del Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Pla i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

“(…)

[f. 59]^v

Dijous a XVIII de setembre del sobredit ayn obraren en la dita obra:

Pintors

Primo en Miquel Alcanyis VI sous.

Ítem en Garcia Sarrià VI sous.

Ítem en Berenguer Matheu VI sous.

Ítem en Johan Stheve VI sous.

Ítem Miquel d'Alforja, mig jornal II sous.

Ítem Anthoni Carbonell III sous.

Ítem Pere Stopinyà, mig jornal II sous.

Ítem Auziàs Pintor III sous.

Ítem Stheve Pla III sous.

303 Malgrat el document sols s'esmenta Aúsius.

304 *Ibidem*, nota 259.

En aquesta sobredita jornada per tal com en Garcia Sarrià e en Miquel Alcanyic, cascú per si volia fer carmini per veure qual exiria pus bell per a la dita obra, convench-me comprar per al dit carmini les coses següents:(...)”

[f. 60]

E continuant la dita obra de la pintura de la capella major de la Seu, dilluns a XXII de setembre del sobredit ayn M CCCC XXX dos obraren:

Pintors

Primo en Miquel Alcanyic VI sous.

Ítem en Garcia Sarrià VI sous.

Ítem en Berenguer Matheu VI sous.

Ítem en Johan Stheve VI sous.

Ítem en Francesch Maysó VI sous.

Ítem Miquel d'Alforja IIII sous.

Ítem Anthoni Carbonell IIII sous.

Ítem Pere Navarro, mig jornal II sous.

Ítem Auziàs Pintor IIII sous.

Ítem Stheve Pla IIII sous.

Ítem Berthomeu Çacoma IIII sous.

Comprí aquesta jornada IIIe lliures III onzes de blanch per tal que com lo que havien agut de casa de Peroç Andreu de hon prenía les colors no era bo per a aço que-l volien los pintors, lo qual blanch costa a raó de I lliura.

(...)

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1479.

Sanchis Sivera en *La Catedral...* Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449.

Sanchis Sivera, 1929, p. 32, 43, 44, 55 - 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117- 121.

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Notes:

Pintor de la capella major de la Seu de València.

AUTONA, Nicolau d' (1304, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 440 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, pp. 7 i 8; 1930, p. 7.

Cerveró, 1956, p. 98.

Comentari:

La Seu de València, edificada damunt d'un temple romà i més tard mesquita, va rebre tota una sèrie de transformacions durant els segles XIII, XIV i XV adoptant elements de la França gòtica i que, finalment, li donaren un caràcter gòtic. A l'any 1262, és quan es col·locà la primera pedra. L'impulsor d'aquesta construcció fou Fra Andrés Albalat, monjo dominic aragonés, canceller del rei, gran viatger i coneixedor de països com França i Itàlia. Per escometre aquest projecte de tanta envergadura, hi hagué tota una sèrie d'artífexs que treballaren per a la construcció de la catedral: arquitectes, vidriers, pintors, picapedrers etc. Al cap davant de tots ells hagueren mestres d'obres, responsables de portar endavant la tasca, entre dits mestres comptem amb Nicolau d'Autona, que se li nomenà, el 26 de desembre 1304,³⁰⁵ *mestre major de les obres* de la Seu de València, fent-se càrrec de tots els treballs relatius a vidrieres, imatges, pintures i obres, rebent cada dia 2 sous i mig de paga, amb caràcter vitalici, afegint-hi 15 sous pel lloguer d'un habitacle degut, i com bé diu el seu cognom era forà, de la ciutat d' Autun, situada a la Borgonya.

“VII kalendas ianuarii MCCCIII. Noverint universi quod nos, Raymundus, divina miseracione, episcopus Valentinus, et totum capitulum eiusdem, ad honorern Dei et gloriose Virginis Marie matris eius, de voluntate expressa Iacobi de Manso, operarii ecclesie sancte Marie sedis Valencie, facimus et constituimus vos, magistrum Nicholaum de Autona, magistrum maiorem operis sedis predictae, ita quod omnes alii operantes ibidem sint sub vobis ad ducendum, dirigendum, faciendum et construendum fideliter et diligenter ac sufficienter opus predictum. Assignantes et confferentes vobis pro benefificio personali seu stipendio vestro, duos solidos et dimidium regalium Valencie, percipiendos die qualibet toto tempore vite vestre, tam die, scilicet, feriata quam non feriata, et tam in egritudine quam sanitate, dum presens tamen fueritis in civitate Valencie, quod utilitate vel facto eiusdem operis dum vos contingerit absentare de voluntate et consensu nostro ac licencia speciali, dictos duos solidos et dimidium percipiatis, scilicet, quindecim denarios de porcione quam fabrice eiusdem operis nos capitulum predictum assignavimus, et residuos quindecim denarios de caxia comuni operis supradicti. (...)

Testes huius rei sunt Raymundus de Troulicario, miles; Martinus Trestell, Marchus de Gineta, presbiteri, Jacobus de Naval, vicinus Valencie, et ego R. Valencie episcopus subscribo. Ego G. de Valleviridi, canonicus Valencie, suscribo. Signum Jacobi Martini, notari publici Valencie qui hec scribi, feci et cum raso et emendato in septima linea ubi dicitur ‘ita quod nos’, et etiam cum raso et emendato [...] die et anno prefixis.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 33 i 34, doc. 21.

Notes:

Mestre d'obres.

305 Cerveró dóna data del 16 de desembre i no publica la transcripció del document. (Autun, Borgonya). Vidrieres.

AVELLÀ,³⁰⁶ Bertomeu (1381-1396-1439, València)

Referència arxivística:

Pascual, Antoni. Notal núm. p-2 (AMV).
Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).
Manual de Consells, A-22, ff. 368 i 369v; A-24, ff.64v-66 (AMV).
Redempció de Captius, núm. 333-2, f.65v (AMV).
Cambra, Joan. Protocol any 1418 (APPV).
Cervera, Dionís. Protocol núm. 1372 (APPV).
Martí, Bertomeu. Notal núm. 74 (APPV).
Martínez, Joan (major). Notal núm. 141 (any 1411)³⁰⁷(APPV).
Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 21910 (APPV).
Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26112 (APPV).
Altarriba, Antonio. Protocol núm. 699 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 466 i núm. 468 (ARV).
Falchs, Domingo. Notal núm. 2806, ff. 23-25, 25v, 26 i 26v, 27 i 29v, 30, 30v (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1263 i 1264 (ARV).
Mercer, Berenguer. Protocol núm. 2460 (ARV).
Zaera (Çaera), Vicent. Protocol núm. 2426 (ARV).
Justícia Civil, núm. 831, mà 15, f. 25v, núm. 1913; núm. 3700, mà 8, ff.10 i 10v, mà 9 ff. 17-24v, mà 10, ff. 25-26v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 330 (ARV).
Mestre Racional, núm. 36, f. 127v (ARV).
Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia (ARV).
Registre d'èpoques de la Batlia, tom I (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, p. 43.
Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 219, 224, 225, 226 i 231; 1912 (3), pp. 308, 310 i 311; 1914, pp. 9, 14, 15, 16, 21, 51 i 52.
Tramoyeres, 1917, p. 47.
Sanchis Sivera, 1928, pp. 32, 33, 34, 35 i 40; 1929, p. 5; 1930, pp. 21, 32, 33, 34, 35, 40, 67 i 87.
Cerveró, 1963, pp. 70 i 71; 1964, p.128; 1965, pp. 23 i 24; 1971, p. 24.
Aliaga, 1996, pp. 138-141, 154-174, 193 i 194.
Mocholí, 2003 (DEA).³⁰⁸

Comentari:

A l'any 1381 apareix documentat un tal Bertomeu Amella per l'inventari dels seus béns. És una notícia sumament interessant ja que en aquest es detallen peces de pintura, imatgeria i orfebreria. Fins i tot ser un document important no sembla que siga del pintor Bertomeu Avellà, el qual està documentat des de l'any 1396 fins 1439. És possible que foren parents. El cognom del primer, segons transcripció de l'autor,³⁰⁹ és

306 L'autor de la cita publica i transcriu Amella, potser Anella o Avellà, però no creiem que es tracte de la mateixa persona, documentada des de l'any 1396, amb el nom de Bertomeu Avellà.

307 No es conserva el llibre notarial de l'any anomenat.

308 *Ibidem*, nota 258.

309 Sanchis Sivera, José.

Amella, però podria ser Anella o Avellá, però creiem que són dos persones diferents, a més ho confirma l'inventari, document que s'escriptura i es publica quan una persona és ja difunta.

Com s'ha dit abans, des de l'any 1396 es té notícies del pintor Bertomeu Avellá. La primera referència de dit pintor al·ludix al codicil que atorgà Guillem March, veí de l'illa d'Eivissa, en el qual Bertomeu Avellá i el també el pintor Joan Llätzer actuaren com a marmessors. Igualment ho feren a l'inventari dels béns del dit Guillem March, documentat el dia 5 de setembre del mateix any. Del dia 9 del dit mes i any hi ha una època atorgada per Doménech Navarro, prevere³¹⁰ de l'església de Sant Martí de València, en la qual reconegué que els dits pintors, com a marmessors del testament de Guillem March, li han pagat certes quantitats pels serveis oferits en les exèquies del difunt. Hi ha una segona època amb la mateixa data que fou atorgada per Pere Vinyes, *sabater* i majoral de la confraria de Sant Jordi de València, en la qual va reconèixer que Bertomeu Avellá i Joan Llätzer li pagaren certes quantitats pels serveis oferits en les exèquies del dit difunt, Guillem March.

El dia 11 de setembre del mateix any, el 1396, el pintor Bertomeu Avellá actua com a testimoni en una pau i treva registrada documentalment.

“Testes fuerent ad predicta omnia et singula vocati, Bartholomeus Avellá, pictor, Sanctus d'Oblites et Dominicus Natalis, textor Valencie cives.”

ARV. *Notal de Domènec de Folch*, núm. 2806.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 419, doc. 751.

Del 15 de setembre de 1396, hi ha referència de dos èpoques i una procuració dels pintors Bertomeu Avellá i Joan Llätzer. En la primera Ramon Amalrich, *apotecari* de València, reconeix que els dits pintors, com a marmessors del testament de Guillem March, li han pagat una certa quantitat per la compra de ciris i encens per a la sepultura del dit difunt. Tanmateix en la segona època, atorgada per Benvinguda, vídua de Guillem Carbonell, *draper* València, es reconeix que els pintors Avellá i Llätzer, com a marmessors, li pagaren una certa quantitat per la roba emprada en la mortalla del dit difunt. Finalment està la procuració atorgada a favor del pintor Miquel Ferrer, ciutadà de València, per la qual li donaren poders.

Les següents referències documentals estan datades des dels anys 1398 fins 1402. El 26 d'abril de 1398 aquest pintor, Bertomeu Avellá, va fer de testimoni en un document de censos atorgats per Jazpert de Valleriola, ciutadà de València. Tres dies després, el 29, de nou apareix esmentat com a testimoni en altre document.

Entre els sis anys que separen les últimes notícies fins 1402 no hi ha, fins ara, cap document que done notícia del pintor que ens ocupa. Fou al mes de gener del dit any, el 1402, quan Avellá va ser testimoni del document de Bernat Soler i Joan Fuster sobre certa qüestió, davant el Justícia Civil de València. Després, al mes de juliol, es documenta la proposició efectuada, davant el Justícia Civil de València per Bartomeu Avellá, per qüestions de la marmessoria del testament de Bartomeu Sanxo, *pescador* i ciutadà de València, en la qual foren nomenats dit pintor i el *fuster* Guillem Ferriol, renunciant aquest últim al càrrec. Dit pintor anomenà a Pere Llätzer, notari, cosí germà del difunt, com a marmessor de dit testament.

Dos anys després, el 1404, entre els mesos de gener i febrer s'escriptura una notícia sumament important per la informació que aporta. Es registra la relació que

310 *Ibidem*, nota 277.

presenta els béns de mestre Marçal de Sas, pintor, per part de la cort del Justícia dels CCC sous, per pagar el que devia a Bernat Castellar, *batifulla*.³¹¹ La dona de mestre Marçal, pel seu dret foral del dot, reclamà que podia comprar els béns del seu marit subhastats per la cort, però que abans hauria de pagar a Bernat Castellar. També Bertomeu Avellá, pel poder que té sobre els béns del dit mestre Marçal, promés tornar aquells per aquells o per suma d'aquells 60 lliures reials de València. Actuaren com a testimonis els pintors Bertomeu Forner i Joan Arbespi (Albessi).

A l'any 1405, el *sotssíndic* del Consell de la ciutat de València, taxa els danys efectuats dels albergs cremats al carrer de Sant Francesc, entre els quals hi apareixen els de Bertomeu Avellá i Antoni Roca, pintors.

El document de l'any 1409, informa que un tal n'Avellá, d'ofici pintor, és prohom³¹² de la parròquia de Sant Martí, de la ciutat de València.

En aquest mateix any, el 1409, Avellá, junt al mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Gabriel Martí, Antoni Peris i Gonçal de Sarrià, tots pintors i ciutadans de València, actuaren com a testimonis de la demanda interposada per Jaume Mateu, pintor, nebot del què fou també pintor, Pere Nicolau, contra Gonçal Peris, pintor i tanmateix curador dels béns d'aquell i que morí sense testar, reclamant els anys que va treballar amb son oncle.

Al mes d'octubre del dit any, s'efectua la venda d'un censal que atorgaren Bertomeu Avellá, la seua esposa Isabel i Antoni Roca, àlies Gangali, *candeler*, a Ferrer Serves, *llaurador*, com a curador de Joana, filla d'Antoni Mestre, de 70 sous de cens pel preu de 60 lliures.

A l'any 1411, Bertomeu Avellá atorga àpoca, en la qual confessa haver rebut del marmessor de l'últim testament de Mateua, muller del difunt García Pereç, *fuster* de dita ciutat, 10 florins d'or, els quals li devia dita difunta per diversos treballs.

Per fi, a l'any 1413 està documentada en una àpoca el tipus de treballs que feia Bertomeu Avellá. Aquesta va ésser atorgada pel dit pintor, en la qual reconeix haver rebut certa quantitat de la Batlia del Regne de València, per pintar sis canelobres de fusta i de corda.

“(...) pro depingendo sex canelobres fusteï de corda iussu vestri ad opus regalis domini regis (...)”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom I.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 224; 1914, p. 14; 1928, p. 33; 1930, p. 33.

El 2 de maig de 1414, Bertomeu Avellá, pintor ciutadà de València, procedix judicialment com a testimoni en una àpoca.

En el mateix any, el 1414, al mes de desembre Bertomeu Avellá atorga àpoca, reconeixen que ha rebut de la Batlia General del Regne de València 11 florins, els quals li foren taxats pel pintor Joan Moreno i Francesc Ferrer, *moneder*, per la pintura de tres senyals.

“(...) los quals a mi són stats taxats per en Francesc Ferrer, moneder e en Joan Moreno, pintor ciutadans la de dita ciutat per rahó de tres senyals [...], çò és, los dos en lo portal de fora del Rey del dit senyor rey y la hu senyal rey al stes d'or fi e l'altre

311 *Ibidem*, nota 273.

312 Caporal o sobreposat d'un ofici o d'una confraria gremial. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

senyal reyal e de Sicilia e lo tercer senyal en lo palau de la senyora reyna del senyal de la dita senyera.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom I.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 224; 1912 (3), p. 308; 1914, p. 14; 1928, p. 33; 1930, p. 33.

Al mateix mes i any, el dia 29 el pintor Bertomeu Avellá va atorgar àpoca, per la qual va rebre de la Batlia General del Regne de València certa quantitat, pels treballs de preparar unes caixes de fusta, en les quals estaven els paraments de la festa del rei.

“(…) pro engrutando, encerando e seu endrapar caxias fusti in quibus erant paramenta festi coronationis dicti domini regis et pro conservando ipsa paramenta ab aqua.”

ARV. *Pergamins comprovants dels comptes de la Batlia*.

Sanchis Sivera, 1912 (1), pp. 224 i 225; 1914, p. 14; 1928, p. 33; 1930, p. 33.

A l'any següent, el 1415, es redacta un assentament al llibre de Comptes del Batle General del Regne de València, pel qual es paga a Bertomeu Avellá la quantitat de 44 sous, preu per pintar dotze escambells de fusta amb els senyals reials.

“[al marge:] Messions necessàries e àpoca.

Ítem pos en data, los quals per mi liura lo dit en Siurana a-n Berthomeu Avellá, pintor de la ciutat de València, per salari seu e treballs de pintar dotze scabells de fusta a senyal reyal, tot és per a obs del senyor rey. Et ha-n'í àpoca closa per lo scriva de la mia cort a XXIII dies de janer de l'any M CCCC XV XXXXIII ss.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 36, f. 127v.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 225; 1914, p. 15; 1928, p. 33; 1930, p. 33.

Al mes d'abril del mateix any, el 1415, es redacta l'àpoca atorgada per Isabel, muller de Bertomeu Avellá, en la qual reconeix haver rebut de Bernard Lagostera, *boter*,³¹³ ciutadà de València, 200 florins d'or per raó de transaccions fetes entre els dos, amb motiu del dot de Maria, primera dona de Bernard Lagostera i germana de la dita Isabel. Actuà com a testimoni el pintor Pere Aravot.

Tres anys després, el 1418, Bertomeu Avellá efectua la venda d'unes propietats seus situades al terme de Melilla, actuant com a testimonis els pintors Pere Aravot i Francesc Samaisó.

Al 1419, Bertomeu Avellá participa, amb altres pintors, en la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València. Es consignen despeses varies, ocasionades per la confecció als pintors consignats en els seus llocs respectius són: Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellá, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Octubre de l'any 1421, s'efectua el pagament per l'administrador de la Redempció de Captius de la ciutat de València a Bertomeu Avellá, pintor i a Pere Soler, *llaurador*, de 300 sous per al rescat de Bernat Soler, *llaurador* de Russafa, qui estava captiu a Almeria.

Tres anys després, al 1424, en desembre el pintor Bertomeu Avellá feu atorgament d'àpoca, reconeixent que Barnat de Gallach, notari de València, li ha donat 47 florins pels treballs de pintura efectuats al claustre i l'església de la Casa de Calatrava de València.

313 *Ibidem*, nota 295.

A l'any 1426, al mes d'octubre s'escriptura el reconeixement de deute, concedit pel pintor Bartomeu Avellá i Maties Pons, *pescador*, ciutadans de València, en el qual reconeixen que han de donar a Vicent Albert, *argenter*, 9 lliures. En desembre del mateix any, Bertomeu Avellá atorga àpoca, per la qual va rebre 47 florins d'or, per raó de la pintura efectuada al claustre de l'església de la casa de Calatrava de València.

En maig de 1428 es documenta l'àpoca concedida per Joan Moreno, Gonçal Sarrià, Bertomeu Avellá i Jaume Mateu, pintors de la ciutat de València, reconeixent que Jaume Guils, administrador de les tasques de la coberta de la Sala de la Ciutat, els va pagar 30.042 sous i 6 denaris que restaven dels treballs de la pintura de dita coberta.

El dia 14 d'agost de 1429 es registra el testament de Bartomeu Avellá, en el qual nomena com a marmessors a Gabriel Despont, *peller* i a Bernat de Gualves, *brunater*, ciutadans València i gendres del pintor Francesc Samaisó, que actuen com a testimonis del testament. Bartomeu Avellá va morir quatre dies després de publicar el seu testament, el 18 d'agost de 1419. Al següent dia, el 19 d'agost, es documenta l'inventari dels béns de Bartomeu Avellá, document sumament interessant i que hem reproduït en els temes introductoris.

Els següents documents, els quals corresponen als anys trenta del segle XV, es menciona a Bertomeu Avellá. però per notícies de la seua dona i filla. Al 1431, pel testament d'Isabel, filla de Bartomeu Avellá, la qual demana ésser soterrada al claustre del monestir de Santa Clara, a la ciutat de València, manant que es celebren cinquanta misses per la seua ànima i institueix a Isabel, la seua mare, vídua de dit pintor, com a hereva universal de tots els seus béns. Al 1437 se li esmenta al testament de la muller i de la filla dels dos. Finalment, dos anys després, el 1439, de nou apareix en la procuració atorgada per elles.

Encara que a Bertomeu Avellá el qualifiquem dins dels pintors “menors” per les comandes que va rebre de pintar canelobres, caixes de fusta, senyals reials i altres peces, cal destacar-lo com a tal. Pintor contemporani amb artífexs de la categoria de Marçal de Sax i Pere Nicolau, estava socialment ben considerat.

Notes:

Pintor de canelobres, senyals, caixes i escambells³¹⁴ de fusta, teginat de la Casa de la Ciutat i claustre església de la Casa de Calatrava de València.

314 Tamboret de poca alçada en qué es posa al peus quan s'està assegut. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

AVELLÁ,³¹⁵ Pere (1410, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-24, f. 210v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).³¹⁶

Comentari:

Del pintor Pere Avellá només està la notícia de l'acta del Consell de València, datada el 1410, en la qual es reclama l'assistència del dit pintor.

“Ultra los consellers formats foren en aquest consell appel·lats ab albarans los promens següents:

En Pere Avellá, pintor.”

Notes:

Conseller: Nom que prengueren els prohoms membres d'alguns consells municipals catalans, com els de València, de Lleida, de Ciutadella, de Maó, de Vilafranca del Penedès, etc. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

315 No se sap si aquest pintor és família del també pintor Bertomeu Avellá (1396-1439), doncs no hi ha cap document que els relacione, encara que no es descarta que foren parents.

316 *Ibidem*, nota 258.

BALTASAR (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 182, 184, 186, 188, 189,191, 192, 194, 195, 197, 200, 202, 205, 207, 210 i 224.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Baltasar, el qual rebe diverses pagues.

“108v

(...)

Ítem, a Baltasar:..... IIII ss.....VI ds.

(...)”

Notes:

BARBENÇ,³¹⁷ Andrés (1414, València)

Referència arxivística:

Montalbà, Bernat de. Protocol núm. 27578 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.³¹⁸

Mocholí, 2003 (DEA).³¹⁹

Comentari:

Poc més se sap d'Andrés Berbenç, pintor de tapins, ciutadà de València, el qual actua com a testimoni en una època.

Notes:

Pintor de tapins.³²⁰

317 Desconeixem si aquest pintor és parent del també pintor Domènec Barbens (1395-1409).

318 *Ibidem*, nota 267.

319 *Ibidem*, nota 258.

320 Els tapiners o chapiners eren els sabaters especialitzats a fer tapins, que era un calçat de suro i folrat de cuir i cobert de tela o pintat. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

BARBENS,³²¹ Domènec (1395-1409, València)³²²

Referència arxivística:

Matoses, Bertomeu. Protocol núm. 25315 (APPV).
Salvador, Domènec. Protocol núm. 27264 (APPV).
Falchs, Domingo. Protocol núm. 2806, ff. 25v i 26 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 31, última mà (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 232; 1914, p. 22; 1928, p. 41; 1930, p. 41.
Cerveró, 1963, p. 74.

Comentari:

El pintor Domènec Barbens està documentat als anys noranta del segle XIV i a la primera dècada del segle XV. En total hi ha quatre documents que a continuació detallem.

El primer, de l'any 1395, del mes d'abril, es documenta que Domènec Barbens, pintor, "degens" a la ciutat de València, actua com a testimoni en una procuració.

El segon de l'any 1396, escripturat al mes de setembre, resulta molt interessant. Aquest dona la notícia que Domènec Barbens procedix judicialment com testimoni en el document que Francesc Serra, pintor de València, rebé de fra Nicolau Rodó, de l'orde dels frares menors de Xàtiva i dels prohoms de l'Almoina dels Sabaters de dita ciutat, 50 florins d'or d'Aragó, els quals li restaven cobrar del preu d'un retaule.

“(...)

Testes huius rei sunt, Iohannes d'Aranda, sartor, et Domincus Barbenç, pictor, vicini Valencie”

ARV. *Protocol de Domingo Falchs*, núm. 2806, ff. 25v i 26.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 232; 1914, p. 22; 1928, p. 41; 1930, p. 41.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 416, doc. 747.

El tercer i quart document, amb dates de l'any 1406 i 1409 respectivament, són una procuració atorgada per la muller de Domènec Barbenç, Isabel, en la qual nomena a Francesc Riera, notari seu i l'obligació contreta, davant el Justícia dels CCC sous, per Domènec Barbens per a pagar a Bernat Roger, *fuster*, 12 florins i mig, per soldada.

Notes:

Pagament de soldada a un fuster.

321 A l'original *Barbenç*.

322 Es desconeix si aquest pintor és familiar d'Andrés Barbenç (1414).

BARÓ, Bertomeu (1401-1431, València)

Referència arxivística:

Camarasa, Vicent. Protocol núm. 1329³²³ (any 1401) (APPV).
Justícia Civil, núm. 1939 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 28; 1971, pp. 25 i 26.

Comentari:

Poques vegades oferix la documentació una descripció estructural de l'obra encarregada amb tant de detall com el compromís del 1401, efectuat entre el pintor Bartomeu Baró, ciutadà de València i Damià Moltó, prevere,³²⁴ habitant a la dita ciutat, per la factura d'un retaule, baix l'advocació de Sants Cosme i Damià, pel preu de 20 lliures, de les quals en cobra, com a primer terç, 100 sous.

“Bartholomeus Baro, pictor civis Valencie, scienter et cetera, promitto et cetera, vobis venerabili et discreto Damiano Moltó presbitero habitatoris Valencie, presenti et acceptanti et vestris quod depingam vobis quoddam retabulum vestrum quod michi ad depingendum dedistis et in quo depingere teneor et depingam ymagines sequentes, videlicet ymagines primo beatorum Cosme et Damiani cum istoriis eorundem ponendam aurum et colores prout necessarius fuerit et conveniencius ad ornatum et pulcrum visum dictarum ymaginum et istoriarum eiusdem retabuli. Nec non depingam et depingere proitto stannum dicti retabuli in quo depingam ymagines quinque, videlicet ab una parte ymagines duas scilicet beatorum Nicolai et Bernardi et ab alia parte beatorum Vincentii et Honorati. Et in medio harum quatuorum ymaginum Sacratissime pietatis domini nostri Ihesuchristi.

Et in sumitate sive spica dicti retabuli ymaginem crucifixi eiusdem domini cum ymaginibus ad utrunque latus, videlicet beatissime Vignime Marie et beati Iohannes.

Et pulseras sive tabulas laterales dicti retabuli cum picturis michi benevisis cedentibus ad decens et congruum ornatum retabuli eiusdem.

Et vós, dictus Damianus Moltó et solvatur michi perfecto dicto retabulo cum sic fis fuerit est inter vos et me spetiali pacto conuentum viginti libras monete regalium Valencie, solvendis michi pro vos in modum subscriptum, videlicet in tribus solucionibus solvendo de presenti centum solidos quos in presencia notarii et testium subcriptorum confiteor a vobis habuisse et recepisse.

Et restantes quindecim libras ad complementum dicta viginti, in duabus et equalibus solucionibus, videlicet centum quinquaginta solidos cum posuero colores in dicto retabulo, et restantes centum quinquaginta solidos in fine perfeccionis operis perfecti dicti retabuli.

Testes honorabiles et discretus dompnum Iohannes Sanchis, presbiter, Rector Ecclesie Beati Andree et honorabiles Manuel de Castellvi, domizello et Guillermus Lagostera, caldererius Valencie cives.”

APPV. *Protocol de Vicent Camarasa.*

Cerveró, 1971, pp. 25 i 26.

És una sort tindre aquest document i poder estudiar-lo amb deteniment. El detall amb què es descriu el contracte del corresponent obra és tot un luxe per als

323 Es tracta de la signatura antiga.

324 *Ibidem*, nota 277.

investigadors. De primer comptem amb la notícia d'un pintor de retaules contemporani a altres pintors dels últims anys de segle XIV i principis del XV. Teòricament, degut a l'encàrrec que se li encomana hauria de tindre ja la seua formació artística i, com no, estaria entre els pintors més sol·licitats en les dècades dels dits segles.

El retaule s'encomanà baix l'advocació de Sant Cosme i Damià, amb les seues històries pintades un costat i a l'altre. A més, en el sotabanc o predel·la es pintaran les imatges dels sants Nicolas i Bernardo a un costat i a l'altre Vicent i Honorat. En mig, la Pietat amb Jesucrist. Com a cimera, i seguint el costum, es pintava la Crucifixió amb la Verge Maria i sant Joan. Normalment el pagament del retaule es feia en dos o tres èpoques, segons fora progressant l'obra, fins aquesta era acabada en imatges i bons colors. En el cas que no agradara o el pintor no l'haguera acabat en el termini convingut al contracte, aquell hauria de respondre a la part contractant. Malauradament no es té cap referència sobre si es conserva o no dit retaule, per tant, no es pot esbrinar l'estil del pintor, encara que suposem estaria dins del gòtic Internacional.

Com s'ha dit abans resulta difícil elaborar un discurs més ampli d'aquest pintor, ja que del darrer document s'ha d'afegir la manca de documentació fins 1431. Al dit any està documentat per la demanda de curadoria, efectuada en presència del Justícia Civil de València, per part de Brígida, muller del mestre Cristòfol Picart, pintor i Caterina, muller de Vicent Noguera, *torner*, ambdós filles de Joana i del pintor que ens ocupa, ja que dits conjugues han mort sense testar i dites filles volen reclamar l'herència dels seus pares.

“En presència de vós, molt magnífich mossén Perot Exarch cavaller, justícia de la ciutat de València, en lo civil, constituïst personalment les dones na Brigida, muller de mestre Cristofol Picart, pintor, en Vicent Noguera, torner, marit e procurador de la dona na Caterina, muller sua e Isabel, doncella, menor de vint anys, filles legítimes e naturals den Barthomeu Baró, pintor e de na Johana coniuages, dient e proposant, que la dita na Johana mare delles dites proposants e lo dit en Berthomeu Baró, son morts sens hauer fet testament, e demanen a vós, dit justícia, sia nomenat un curador al efecte de poder acceptar dita herència al intestat.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 1939.

Cerveró, 1966, p. 28.

Notes:

Pintor de retaules.

Compromís per pintar un retaule.

BASSA,³²⁵ Ferrer (1290-95, Catalunya, Barcelona;1333-1393, València)

Referència arxivística:

Real Cancelleria, Registre núm. 659, ff. 150v.-151 (ACA).
Justícia dels CCC sous, núm. 20, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 14.
Gudiol, 1929, pp. 118, 123 i 124.
Sanchis Sivera, 1930, p. 14.
Cerveró, 1963, p. 74.

Comentari:

Aquest pintor i miniaturista, Jaume Ferrer Bassa, més conegut per Ferrer Bassa, nascut a Catalunya, en Sasgaioles a final del segle XIII (1290-1295), difunt a l'any 1348, va ésser un artista molt bé relacionat amb la cort catalanoaragonesa. Ciutadà de Barcelona, amb el taller en la mateixa ciutat, va rebre encàrrecs de Jaume II (il·luminació del llibre de les Usatges) i, fins i tot, també treballà per al rei Alfons IV, sent nomenat pintor del rei a l'any 1334 per Pere el Cerimoniós. Sembla que va viatjar a Itàlia per la qual cosa creiem que va conèixer l'obra de Giotto (1267-1337), encara que a la fi va aprofundir a l'escola de Siéna, creant un estil certament original degut a la mescla de les dos influències, la florentina, molt realista, i la sienesa, aquesta de formes suaus i elegants. La historiografia li atribuïx les pintures murals, dedicades als goigs de la Verge Maria, al monestir de Pedralbes (1340), a més del retaule de la capella reial de Barcelona.

En quant a l'estada València, fou Cerveró, a l'any 1963, qui publicà el document en el qual s'anomena al pintor Ferrer Bassa com a autor de cert llibre historiat. Aquesta notícia, documentada a l'any 1393, ja difunt Ferrer Bassa, és una de les dos que hi ha d'aquest artífex a la ciutat de València. L'autoria de l'obra està confirmada, primer per la carta del rei Alfons III de València i IV d'Aragó, de l'any 1333, en la qual diu que Ferrer Bassa, havia començat a pintar i historiar el llibre dels Usatges i Constitucions de Catalunya, el qual havia fet escriure per ordre reial el conseller Ramon Vinader, *doctor en lleis*, i segon per l'època en la que se li paguen 200 sous barcelonins pel treball realitzat d'un llibre il·luminat: "(...) in quodam libro nostro usaticorum quam illuminavit."

L'autor no dóna la signatura del document.

Gudiol, 1929, pp. 118 i 123.

És un mestre versàtil i important, en tant que il·lumina llibres o pinta retaules, com així ho confirma l'encàrrec que va rebre l'any 1335. El rei Alfons III de València, ordena se li faça pagament d'una part dels 2.000 mil sous deguts. No se sap de quin retaule es tracta, però al menys el seu estil es pot esbrinar gràcies que la historiografia li atribuïx diverses pintures conservades, com les del monestir de Pedralbes a Barcelona.

La seua activitat a València és deguda al manament atorgat, el 26 de gener de 1350, pel rei Pere "El Cerimoniós" per que es faça entrega al convent dels frares menors de la ciutat de València, un fragment començat del retaule que van encarregar al pintor barceloní, Ferrer Bassa, en el qual es devia pintar la història de sant Francesc i a causa de la seua mort quedà sense acabar l'obra, manant que es tornen al convent part dels

325 Pintor de Catalunya.

diners convinguts, ja que sembla que dits frares volien posar un plet als hereus del pintor.

“Petrus, et cetera. Nobili et dilecto consiliario nostro Acardo de Talarno, vicario Barchinone, salutem et cetera, sicut religiosus et dilectus noster frater Raymundus de Pals, de ordine minore conventus Valencia, nobis reverenter exposuit ipse dudum pactum inhivit cum Ferrerio Bassa, pictore, quondam Barchinone ut pro certo precio de que iamdictis frater eidem Ferrario maximam parte solvit idem Ferrarius sibi facere et depingeret sive ornaret unum retabolum istorie beati Francisci, prout in instrumento publico inter eos consta de pacto huiusmodi clarius dicitur appere. Cumque prefatus Ferrarius morte preventus dictum opus quamquam incepisset et eius aliquam partem dicto patri sat [...] dica tradidisset et parti precii per eundem recepti ab exponente iamdicto heredes dicti Ferrarii ipsi fratri Raymundo de Pals ex dicto precio certam parte restituere et reddere teneantur. Et ex hoc ipse frater intendat agere contra eos et intellexerit quod bona que fuerunt dicti pictoris distrahuntur et alienant et totaliter dissipantur [sicquem] inanis accio quam excludit inopia debitoris nobis propterea supplicavit sibi in hiis de justicia subvenin. Nos vero supplicacioni hunc favorabiliter annuentes hinc favorabiliter annventes vobis dicimus et expresse mandamus quatenus in continenti restaurem parte fuste per dictum quondam pictorem operate et iam ut dicitur presignate sive [d]ebloxare pro retabulo supradicto si penes dictos heredes extare noveritis emparetis et sequestretis necnou de bonis que fuerunt memorati pictoris nisi alii fuerint creditores quos dicto fratris Raymundo in bonis eisdem priores tempore et iure pociores esse vobis constiterit emparetis et sequestretis [scilicet tot] et cuncta que valeant octuaginta libras barchinonensis quas ex bonis iamdictis recuperare debere se asserit suplicans ante facimus ut factis empariis sive sequestracionen invacuum valeat reperiri. Datum Valencie VII° kalendas febroarii anno Domini M^o CCC^o XL. Can. [Bernardus de Bonastre..... Episcopum Can.....]’

ACA. *Real Cancillería*, núm. 659, ff. 150v-151.

Sanchis Sivera, 1928, p. 14.

Gudiol, 1929, p. 124.

Sanchis Sivera, 1930, p. 14.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 122, doc. 201.

Ferrer Bassa va ésser un pintor de la cort reial, un pintor que treballà entre Catalunya i València, propagador d'un estil que influiria en les posteriors generacions de pintors com els Destorrents o els Serra i, com no, en el seu fill Arnau Bassa.

Notes:

Pintor i il·luminador de la cort reial.

Pintor català.

BATALLER, Tristany (1403-1437, València)

Referència arxivística:

Blanes, Jaume de. Protocol núm. 23210 (APPV).
Castellar, Pere. Protocol núm. 25963 (APPV).
Vendrell, Jaume. Protocol núm. 14409 (APPV).
Claveria Comuna, any 1431 (AMV).
Justícia Civil, núm. 3722, mà 20, f. 15v (ARV).
Llibre de memòries del Racional, p2-1, f. 79 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 57.
Conde de la Viñaza, 1889, pp. 23 i 24.
Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 299; 1914, p. 40; 1929, p. 6; 1930, p. 68.
Cerveró, 1965, p. 24.
Arqués Jover, 1982, 2ª edició.
Tolosa, 2003.³²⁶
Mocholí, 2003 (DEA).³²⁷

Comentari:

Tristany Bataller, *pintor de cortines*, veí de València és nomenat procurador a l'any 1403. El document no tindria més interès, si no fora per que diu que tipus d'obres pintava. Malauradament no es conserven moltes d'aquestes peces per estar fetes d'un material fràgil, que al pas del temps i altres elements les feren desaparèixer amb facilitat. Castells, cases nobles i burgesos es decoraven mitjançant cortines i tapissos per a cobrir murs i parets i així alegrar un tant la fredor de la pedra. Hui en dia apareixen nus, però en l'Edat Mitjana eren pintats i coberts per peces i elements decoratius.

El buit documental d'aquest pintor es d'uns vint-i-dos anys. És al llibre de Memòries del Racional quan torna aparèixer documentat el 1425. El Racional de València reconeix que es paga a Isabel, muller del pintor, certa quantitat pel preu de censals.

Tres anys després, el 1428, la seua muller, Isabel, va fer manifestació de certs béns que tenia dins un cofre, al palau de la casa on habitava amb el seu marit, el qual havia adquirit de temps ençà pel seu honest art e mercaderia. Segueix en el document una llarga relació de joies d'or i d'argent, després eren presents la dona na Johana, mare seua, muller de Jucef Xibili, jueu, pare seu difunt, el qual elegí com a marmessors a Pere de Montcada, *corredor d'orella*,³²⁸ cosí germà de dita Isabel i a Gabriel de Montcada, *seder*, fill de l'anterior. La testadora demanà ser soterrada al fossar de Sant Cristòfol, a València i deixà a Catriu, germana d'ell i filla de Ciquili, 30 lliures.

Al mes de març de l'any 1431 s'ordena el pagament, atorgat per la Claveria Comuna de València, de 10 florins d'or a Tristany Bataller pel préstec que aquest havia fet al parlament del Regne, per a la seua defensa en la guerra de Castella.

³²⁶ *Ibidem*, nota 267.

³²⁷ *Ibidem*, nota 258.

³²⁸ El corredor d'orella, era la persona que intervenia en els contractes de compravenda de productes d'importació i exportació, en la negociació de lletres de Canvi, en la contractació d'assegurances marítimes i nolis, en el peritatge de teixits, de naus i mercaderies, etc. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

El 24 d'octubre de 1433 es documenta el procés, efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual Tristany Bataller procedix judicialment com a testimoni de Jaume d'Àvila.

Un any després, el 1434, Isabel, muller de Tristany Bataller “pictor de cortines” reconegué que l'egregi Hug de Cardona, cavaller, senyor de la Vall, Guadalest, Confrides i d'altres llocs prop de Gandia, de les 14 lliures, 5 sous i 8 diners censals carregades sobre diversos llocs, havia rebut, per mans de l'*alamí*,³²⁹ 7 lliures, 2 sous i 10 diners. També va rebre 8 sous i 6 diners censals carregats d'altres llocs.

A l'any 1437, Isabel, muller de Tristany Bataller, feu testament pel qual nomena com a marmessors als seus nebots Jaume i Gabriel March, veïns de Gandia.

En abril del mateix any, el 1437, Tristany Bataller, fou donació per atorgar al seu nebot Joan de Saies, *pellor*, de la quantitat de 1000 sous. Al mes de maig de l'any corrent, aquell atorgà procuració, per la qual nomena Benet Salvador notari seu.

“ (...) constituo procuratorem meum et cetera, discretum Benedictum Salvator, notarius, Valencie civem presentem et acceptantem, ad litis largo modo, tam posse substituendi et cetera. Actum est hoc Valencie”

APPV. *Protocol de Pere Castellar*, núm. 1974.

Cerveró, 1965, p. 24.

Notes:

Pintor cortines.

329 Alamí, oficial encarregat de resoldre pleits menors. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

BAU, Guerau (1432, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral dels anys 1432 a 1433, lligall 1479 (ACV).

Referència bibliogràfica:

González Martí (AMDA).³³⁰

Mocholí, 2003 (DEA).³³¹

Comentari:

Aquest pintor, Guerau Bau, apareix documentat als llibres d'obra de la Seu de València, per la compra que li fa a un italià.

Notes:

Malauradament a l'hora de finalitzar aquest treball no s'ha pogut revisar el document del dit pintor, puix a l'ACV hi ha certs problemes per accedir.

330 *Ibidem*, nota 259.

331 *Ibidem*, nota 258.

BELLUGA, Vidal (1349-1363, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 4018 (ACV).

Colent, Arcusio de. Protocol núm. 2444 (APPV).

Justícia Civil, núm. 3683, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 216; 1914, p. 6; 1928, pp. 13 i 14; 1930, pp. 13 i 14.

Cerveró, 1956, p. 98.

Olmos, 1961, p. 279.

Cerveró, 1965, p. 24.

Comentari:

L'època atorgada, el 1349, per Vidal Belluga, reconeixent que havia rebut de Bertomeu Seguer, notari, veí de Benaguasil, 70 sous, és per a la factura d'un retaule, aquest destinat a l'església del lloc de Penàguila.

“1349, III^a kalendas de iulii, Valencie.

Vitalis Beluga, pictor, vicinus Valentie, scienter et cetera, confiteor et in veritate recognosco, vobis, Bartholomeo Seguerii, *notario et vicino* loci Benaguacil, presenti et cetera, quod dedistis et solvistis michi septuaginta solidos regalium Valencie, racione cuiusdam retauli per me factum in ecclesia loci de Penaguila, et quia hec est rey veritas, renuncio omni excepcioni pecunie non numerate et a vobis non habite et non recepte ut predicatur et doli, in cuius rey testimonium facio et cetera. Quod est actum Valencie et cetera.

Testes, Berengarius Mercader, iurisperitus et Bartholomeus del Castellar, Valencie cives.”

ARV. Protocol d' Arcusio de Colent, núm. 2444.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 216; 1914, p. 6; 1928, p. 13; 1930, p. 13.

Cerveró, 1956, p. 98.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 120, doc. 197.

Aquest document és molt interessant. Gràcies a ell es coneix l'existència d'un pintor, la sua obra i per on es fa l'encàrrec. El retaule es contractà per a Penàguila, població de certa notabilitat històrica. El seu castell va ser pres personalment per Jaume I, *El Conqueridor*, al *cabdill*³³² rebel Al-Azraq. Fou assetjada en 1356 per les tropes castellanques de Pere I, *El Cruel*, que acabaren sent derrotades. El Rei d' Aragó li concedí el privilegi de ser Vila Reial i tindre vot en cort. Aquesta va pertànyer durant els segles XIV i XV a la família Fenollar.

Malauradament, i fins ara, no hi ha suport documental per a poder corroborar sota que advocació estigué fet el retaule de Penàguila, però queda clar que Vidal Belluga fou un pintor reconegut per la cort reial i amb una formació artística. En l'actualitat, les festes que es celebren a dita vila són per la Verge del Patrocini i els sants Abdón i Senén. No és desgavellat pensar que el retaule, potser, es fera baix la seua titularitat.

En el mateix any, el 1349, en juliol, en un altra època atorgada per Vidal Belluga i el també pintor Joan Macià, reconegueren que els marmessors del testament de Raimon, bisbe de València, els han donat 100 lliures dels 5.000 mil sous que els devien, per la

332 Lider militar. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

pintura de la nova capella de Sant Miquel, situada a la Seu. Notícia que confirma la notabilitat d'aquest pintor, a més, el fet de treballar amb Joan Macià confirma la col·laboració entre pintors. D'aquesta circumstància, es pot deduir la possibilitat de l'existència d'obradors o tallers a València abans dels inicis del gòtic Internacional.

“sit omnibus notum, quod, nós, Vitalis Belluga et Iohannes Maciani, pictores et Valencie vicini (...)quod dare vobis promisistis et debetis pro depictando et operando capellam beati Michaelis, archangeli, constructam per dictum reverendum episcopum in sede predicta. (...)”

ACV. Pergamí núm. 4018.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 13 i 14; 1930, pp. 13 i 14.

Cerveró, 1956, p. 98.

Olmos, 1961, p. 279.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 120 i 121, doc. 199.

El buit documental d'aquest pintor és d'uns catorze anys. No hi ha més notícies d'ell fins 1363 quan és ja difunt. La notícia al·ludeix al procés efectuat per la seua vídua Caterina. Aquest es va fer en presència del Justícia Civil de València, en el qual Caterina, habitant a la parròquia de Sant Bartomeu de dita ciutat, declara com a testimoni.

“*Die sabbati XII° novembris anno a Nativitate domini M^o CCC^o LX° III°.* Na Caterina, muller *quondam* d'en Vidal Belluga, pintor, habitant en la parròquia de sent Berthomeu de València, testimoni produït e donat sobre demanda o rahons per lo dit en Lorenç de Mora sots calendari de *XXVII^a die augusti anno proxime transacto*, lo qual jura dir veritat sobre los sants quatre Evangelis de Déu per les seues mans corporalment tocats, les quals li foren lestes punt a punt singularment e distincta.

Primerament, fon interrogat sobre les primera, II^a e III^a de les dites rhaons, en la qual dix sí saber aquelles ço que-s seguex: que-ll, dit testimoni, ha vist e hoït moltes e diverses vegades que la dita na Ramona, muller *quondam* d'en Miquel Mir, carnicer, convocava e apellava a la dita na Guillamona, muller *quondam* de Bernat Çaquadra, germana, e aquella a la dita Ramona, semblantment germana, fills d'un pare e de d'una mare, ço és, d'en Francesch de Cruylles, blanquer, e de na Guillamona, muller d'aquell, bé ha XXX anys poch més o menys. Et no res menys ere present e vehent com la dita na Guillamona morí e pasà d'aquesta present vida bé a XI meses poch més o menys sens fills e altres descendents. E noresmenys ha hoït dir a moltes e diverses persones, les noms dels quals a present ignora, que la dita Guillamona, muller del dit en Bernat Çaquadra, havia feyt testament e darrera voluntat. Interrogat de temps, e dix que ha I any poch més o menys. Interrogat de loch, e dix qu-en València ho ha hoït dir. Interrogat de presents, e dix que no li acorda a present.

Ítem, (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 3683, mà 5, ff. 20 i 21.

Cerveró, 1965, p. 24.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 194-196, doc. 292.

Sembla impossible que Vidal Belluga no tinga més documents, doncs creiem que fou un pintor important. Una nova recerca als arxius, i principalment al de la Catedral, potser trobar-ne més referències documentals sobre dit pintor.

Notes:

Pintor de retaule i capella nova de Sant Miquel de la Seu de València.

BERNADÍ,³³³ Pere (1405, València)

Referència arxivística:

Montalbà, Bernat de. Notal núm. 842 i protocol núm. 22164 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).³³⁴

Comentari:

Del pintor Pere Bernardí, “degens” a València, només està la referència documental d’una època, en la qual actua com a testimoni.

Notes:

Testimoni: persona que té coneixement d'un fet de transcendència jurídica, pel fet d'haver-lo comprovat amb els seus sentits (especialment, però no pas necessàriament, de vista o d'oïda), i que en dóna fe. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

333 *Ibidem*, nota 257.

334 *Ibidem*, nota 258.

BERNAT,³³⁵ Narcís (1388-1399, Mallorca, València)

Referència arxivística:

Registre núm.1869, f. 108v; núm. 1878, f. 116 (ACA).
Mercer, Berenguer. Protocol núm. 3257 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Rubió Lluch, 1908, p. 369.
Llompарт, 1977-80, pp. 104 i 105.
Mocholí, 2003 (DEA).³³⁶
CIMM, 2005.³³⁷

Comentari:

La primera notícia d'aquest pintor és gràcies al document de l'any 1388. Tracta de la recomanació feta, per part del rei Juan I, per al pintor Narcís Bernat, ciutadà de Mallorca, al governador de dita illa. Dit pintor gaudia del favor reial.

“Lo rey: Governador, com lo feel de casa nostra Narciz Bernart, pintor de la ciutat de Mallorques, se-n torn aquí en sa habitació, manam vos que l'haiats per recomanat en sa justícia e que no consintats que greuge alcún li sia fet. Certificants vos que-u haurem per agradable. Dada en Caragoça, sots nostre segell secret, a XIII dies de setembre, de l'any M CCC LXXX VIII. *Rex Johan. Dominus rex mandavit michi Bernardo de Longuerio.*”

ACA. Registre núm. 1869, f. 108v.

Rubió i Lluch, 1908, Vol. II, p. 369.

Llompарт, 1977-80, p. 104.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 309 i 310, doc. 526.

Des del primer document fins al següent, del 1391, hi ha un buit de tres anys. En aquest últim el rei Joan li atorgà un guiatge, a més dóna referència que al dit any habitava a la ciutat de València.

“Nós, Iohannes, Dei gratia res Aragonum et cetera. Ad quorundum familiarum et domesticum nostrorum humiles intercesus, tenore presentis in nostra fide regia guidamus et assecuramus vos Narcisum Bernat, pictorem, civitatis Valentine habitorem, de omnibus et singulis criminibus et excesibus seu delictis por vos usque (...)

Datum Cesarauguste, III die augusti anno a Nativitate Domini M CCC XC primo.”

ACA. Registre núm. 1878, f. 116.

Llompарт, 1980, pp. 104 i 105, doc. 181.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 349, doc. 595.

Huit anys separen el darrer document fins al datat a l'any 1399. En aquest Narcís Bernat actua com a testimoni.

Notes:

Pintor del rei.

335 Al document de 1399, *Bernardí*.

336 *Ibidem*, nota 258.

337 Centre d'Investigació Medieval i Moderna. Company, Ximo; Aliaga, Joan; Tolosa, Lluís; Framis, Maite. 2005. *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna (1238-1400)*, vol. I, Fonts històriques valencianes, núm. 19, Universitat de València / Universitat Politècnica de València.

BONET,³³⁸ Arnau (1319, València)

Referència arxivística:

Lapart, Aparicio. Notal núm. 2627 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 159; 1912 (2), p. 213; 1914, p. 3; 1928, pp. 8 i 9; 1930, pp. 8 i 9.

Cerveró, 1963, p. 75.

Comentari:

A l'any de 1319 es documenta l'afermament de Domènec Llätzer, fill del difunt Bertomeu, amb el pintor Arnau Bonet per a aprendre el seu ofici durant un període de tres anys, obligant-se dit pintor a mantenir el seu aprenent. Aquest tipus de documents resulten molt interessants per a obtindre informació sobre l'estructura d'un taller o obrador.

“VI idus iunni M CCC XIX. Dominicus Lazari, filius quondam Bartholomei [...] mito et afirmo me vobiscum, Arnaldo Boneti, pictori et vicino Valencie presenti et recipienti et cum [...] in [...] vestrum ad [...] dictum magisterium vestrum picture et ad faciendum omnia precepta vestra iusta et honesta secundum [...] posse habet ad tres annos proxime venturos et continue computatos, quod vos racione [...] dictum officium vestrum bene el legaliter mihi docere, per tote dictum tempus comestu et potu, vestitu et calceatu ur [...] consimilis [...] providere de [...] [...]. Non [...] et cetera- Et si aliquid malum et cetera. Totum aliud et cetera. Et accedatur et cetera. [...] me et omini bona nostra. Et ad maiorem firmitatem iuro per Deum et cetera, predicta omini singula rata et firma habere et cetera. Ad hec et cetera, promito, obligo omnia bona mea. ”

Testes, Berengarius de Villalva et Petrus Simonis.

ARV. Notal d'Aparicio Lapart, núm. 2627.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 159; 1912 (2), p. 213; 1914, p. 3; 1928, pp. 8 i 9; 1930, pp. 8 i 9.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 50, doc. 64.

Al mateix any, 1319, consta també l'afermament de Caterina, filla de Joan Rubio, *sastre*, i de Maria, la seua muller, veïns de Xàtiva, amb Arnau Bonet, durant el temps d'un any, obligant-se el pintor a donar-li un salari, vestir-la i alimentar-la.

La possibilitat que Arnau Bonet, Jaume Bonet i Francesc Bonet, tots ells pintors, estigueren relacionats familiarment, no és del tot desgavellada. El document del primer, per la contractació d'un jove per ensenyar-li l'ofici, fa pensar en un possible obrador del que estarien, al cap davant, els Bonet.

Notes:

Contracte d'aprenentatge.

Posible obrador.

338 No hi ha cap document que el relacione familiarment amb els pintors Francesc Bonet (1357-1406) i Jaume Bonet (1319-1339), però creiem que poden ésser parents.

BONET,³³⁹ Francesc (1357-1406, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm.7526 (ACV).

Volum núm. 3653, cuadern 1 ACV).

Volum núm. 3653, notari Monar, Bononat (ACV).

Volum núm. 3659 (ACV).

Dezplà, Jaume. Protocol núm. 2(5) (AMV).

Martí, Bertomeu. Notal núm. 70 (APPV).

Martí, Bertomeu. Notal núm. 74 (APPV).

Matoses, Bertomeu. Notal any 1385 (APPV).³⁴⁰

Queralt, Vicent. Notal núm. 1413 (APPV).

Caldes, Jaime. Protocol núm. 3163 (ARV).

Mestre, Jaume. Notal núm. 2646 (ARV).³⁴¹

Monzo, Francisco. Protocol núm. 1554 (ARV).

Parent, Juan. Notal núm. 2823 (ARV).

Puig, Arnaldo. Notal núm. 2483 (ARV).

Justícia Civil, núm. 483, mà 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 68.

Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 217 i 218; 1914, pp. 7 i 8; 1928, p. 20; 1930, p. 20.

Cerveró, 1956, p. 105; 1960, p. 229; 1963, pp. 75 i 76; 1966, p. 26; 1971, p. 26.

Comentari:

Una vintena de documents avalen l'existència del pintor Francesc Bonet, però en cap d'ells diu que tipus de peces artístiques pintava. Fins i tot no devem restar-li importància a aquesta aportació documental, puix que en alguns dels documents es descriu a la València medieval, com en els següents paràgrafs: “com a habitant en el carrer de la Font.”; “per un establiment efectuat en una vinya situada al terme de Salinar a l'horta de València”; “ per unes cases a la parròquia de Sant Martí”; “ el seu soterrament al convent de Santa Maria del Carmen de la ciutat de València”; “per la venda de set fanecades de vinya situada al terme de Pala, a l'horta de València”, o per una intervenció d'una “qüestió referent a una casa situada a la parròquia de Santa Caterina de la ciutat de València”.

Però no solment la documentació ens situa a la València medieval, sinó que també aporta informació dels oficis com el de *daurador*,³⁴² *algepser*,³⁴³ *draper*, *teixidor*,³⁴⁴ *brunater*,³⁴⁵ *espaser*,³⁴⁶ *cotoner*,³⁴⁷ *passamaner*,³⁴⁸ *escutiador*,³⁴⁹ *tapisser*,³⁵⁰ *frener*,³⁵¹

339 Cap document el relaciona familiarment amb els pintors Arnau Bonet (1357-1406) i Jaume Bonet (1319-1339), però creiem que poden ésser parents.

340 Existeix el notari, però el llibre de l'any 1385 està desaparegut.

341 Al document de l'any 1406 se li esmenta com “*alias Franciscus Pascual*”. Creiem que és el seu nét.

342 Daurador, persona que té per ofici daurar. Aquests eren contractats pels pintors per daurar el fons o altres parts del retaule. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

343 Algepser, persona que fabrica l'algeps o el ven. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

344 Teixidor, persona que té per ofici teixir. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

345 Brunater, *capucher* o *caputxer*, persona que fa caputxes. *Antonomínia valenciana del siglo XIV*. Estudi, edició i índexs per Agustín Rubio Vela i Mateu Rodríguez Lizondo. Biblioteca Sanchis Guarnier.

346 Espaser, persona que fa espases o les ven. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

*llaurador, mercader o prevere*³⁵² i càrrecs dels segles XIV i XV. Aquesta riquesa documental amplia l'horitzó, sent bàsica per als investigadors d'història i història de l'art.

Fins i tot es compta amb documents d'aquest pintor com el testament escripturat el 1390. Francesc Bonet disposa ser soterrat al convent del Carme, en una fossa de la seua propietat, deixant cinquanta lliures per al bé de la seua ànima i un llegat a la seua filla Isabel, vídua del pintor Domènec Pasqual i al seu net, Francesc Pasqual. Del mateix any és codicil testamentari per ell atorgat.

“Die veneris III^a novembris. Cum unicuique sit licitum et permissum post sui testamentus confectione nos facere codicillos secundum legitimas sanctiones. Idcirco, Christi nomine invocans ego Franciscus Bonet, pictor Valencie civis attendens me fecisse et ordinasse meum ultimum testamentum in posse Vincencii Queralt, notarii publici infrascripti, tricesima die octobris anni subscripti, (...)

Testes fuerunt hiis codicillis vocati et pro dictum codicillantem rogati Gondiçalvus Pereç, spaserius, Salvator Çetina, pictor, et Dominicus Soriano, agricola Valencie.

Publicati fuerunt predicti codicilli in domibus dicti codicillantem in parrochia sancti Martini Valencie situatis die lune XIII^a novembris anno predicto que erat IX^a dies a die obitus testatoris. Presentibus et instantibus ac requirentibus Iacobo Angles, tintorero et Raymundo Ponç, notario, manumissoribus, dompne Francisca, uxore et herede dicti defuncti ac Isabele filia ipsius defuncti uxoreque Dominici Pasqual, pictoris. Testibus ad hec presentibus Dominico Sanç, comorante in Ruçafa, Pascuasio Pereç, comorante in Campanar et Salvatore Çetina, pictore Valencie vecino.”

APPV. *Notal de Vicent Queralt*, núm. 1413

Alcalalí, 1897, p. 68.

Sanchis Sivera, 1913 (2), pp. 217 i 218; 1914, p. 8; 1928, p. 20; 1930, p. 20.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 342 i 343, doc. 578.

Finalment hi ha dos documents del 1405 i 1406. En ells s'esmenta el nom de Frances Bonet, però creiem que es tracta del nét. Respectivament són una època que atorga per rebre part de la dot de la seua muller i per la venda que efectua, junt amb altres, d'un censal carregat sobre certa propietat a Caterina, pel preu de 55 sous.

“Franciscus Bonet, alias Franciscus Pascual, depictor civis civitatis Valencie, Alionor uxor eius, Bergarius Perelló, cotonarius civis Valencie, et Isabel eius uxor, scienter vendimus vobis dompne Caterine uxori Raymundi Sent Ponç cursoris, quondam vicini civitatis predictae, per alodium vestrum, quinquaginta solidos monete regalium Valencia, censuales, rendales et annuales et cetera.”

ARV. *Notal de Jaume Mestre*, núm. 2646.

Cerveró, 1966, p. 26.

Notes:

Testament, codicil.

347 Cotoner, persona que venia, batia i filava el cotó. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

348 Passamaner, persona que ven objectes de mida menuda, realitzats en tèxtil com la seda. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

349 Escutiador, menestral que s'encarrega d'extraure el borró i els nucs de teles acabades de teixir, mitjançant pinces o estisores. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

350 Tapisser, persona que tix tapissos. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

351 Frener, menestral que fabricava frens o guarnicions de cavalleria. Durant molts anys, els pintors van pertànyer al gremi de freners. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

352 *Ibidem*, nota 277.

BONET,³⁵³ Jaume (1319-1339, València)

Referència arxivística:

Lapart, Aparicio. Notal núm. 2627 (ARV).

Justícia Civil, núm. 67, mà 2, f. 5 (ARV).

Notal núm. 2873 (ARV).³⁵⁴

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, 229; 1963, p. 76.

Comentari:

El reconeixement de deute atorgat a l'any 1319 per Jaume Bonet, aveïnat a València, a Arnau Mir, *sastre*, també veí de dita ciutat, és la primera referència documental que es té de dit pintor.

Per l'absència de documents, no hi ha cap notícia de Jaume Bonet fins 1326. Aquesta referència dóna informació del pintor per una curiosa notícia. Es redacta, davant notari, l'afermament de Maria, vídua de Pere Robiols, amb el pintor per a nodrir a la seua filla Mateua, fins que acabe la seua lactància. Per aquest treball de nodrissa es demana la quantitat de 40 sous, la seua manutenció i el vestir.

“ III^a idus madii. Maria, uxor Petri Robiols, deffuncti, scienter, mito et afirmo me in vos, Iacobo Boneti, pictore et vicino Valencie, in nutricem vestram ad lactandum et nutriendum Matheua, filiam vestram, et ad faciendum omnia precepta vestra, et tempore hic ad unnum annum primum venturum et ad maius tempus de dicta Matheua fuerit lactanda. Et vos teneamini dare michi pro mea solidata quadraginta solidos regalis Valentie et unam mazmutinam, quindecim solidos, et duas camisas et duas savenas et comextum et potum ut mea consimilis interes.”

ARV. Notal núm. 2873.

Cerveró, 1963, p. 76.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 59, doc. 94.

De nou existeix un buit documental fins 1339. En aquest any es registra la notícia documental de la curadoria assignada per Bertomeu Fabra, Justícia Civil de València, a Antoni Fills, notari, curador dels béns de Francesca, muller del pintor Jaume Bonet.

“Anno Dimini M^o CCC^o XXX° VIII°, die sabbati III° idus marcii, comparech devant l'onrat en Berthomeu Fabra, justícia de la ciutat de València en lo civil, en Guillem Tamarit, notari, en lo nom davall scrit posà ço que-s segueix:

(...) Antoni Fills, curador, assignat per lo justícia als bens de na Francesca, muller que fo d'en Jacme Bonet, pintor, absent de la ciutat e Regne de Valencia.”

ARV. Justícia Civil, núm. 67, mà 2, f. 5.

Cerveró, 1960, p. 229.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 81-84, doc. 161.

Notes:

Contracte de nodrissa.

353 En l'any 1319, apareix documentat el pintor Arnau Bonet. Als documents no hi ha res que indique que siguen família, però cap pensar en eixa possibilitat. També es té notícies d'un pintor amb el nom Francesc Bonet.

354 Aquest referència que cita Cerveró correspon a l'any 1421, notari Bernardo Falchs, per la qual cosa no correspon al document de l'any 1386, i a l'estar errònia no s'ha pogut trobar el document.

BORELL, Joan (1401-1402, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Blanes, Jaume de. Notal núm.1309 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 77.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 56, 89, 91, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 182, 183, 185, 186, 188, 189, 191, 192, 194, 195, 197, 200, 202, 205, 207, 210, 215, 217, 224 i 242.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Joan Borell, el qual rebé diverses pagues.

La següent notícia d'aquest pintor, és gràcies a una època del 1402, atorgada per ell i la seua muller, Francesca, per la qual reconegueren haver rebut del notari Bernat Fuster, certa quantitat per la venda d'un violari.³⁵⁵

“Iohanes Borrell, pictor et Francisca, uxor eius, recognoscimus vobis discreto Bernardo Fuesterii, notarius civitatis Valencie, quod solvistis nobis XVII libras et mediam, monete regalium Valencie, quarum pretio vobis et vestris, vendidimus et ad vitam vestri dicti Bernardi Fusterii et Petri Fusterii, patris vestri ac utrique vestri de violario, rendales et annuales.”

APPV. Notal de Jaume Blanes, núm. 1309.

Cerveró, 1963, p. 77.

Notes:

Treballa en les tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València.

355 Pensió o renda anual que podia ser vitalícia. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

BRUXEL·LES, Joan de (1372, Daroca (Saragossa); 1390-1391, València; 1402, Cervera (Catalunya); 1407, València)

Referència arxivística:

Saposa, Joan. Protocol núm. 24706 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.³⁵⁶

Mocholí, 2003 (DEA).³⁵⁷

Miquel, 2006.³⁵⁸

Comentari:

D'aquest pintor, Joan de Bruxe·les, es coneix que està documentat a València en els anys 1390 i 1391, per les troballes de Matilde de Miquel, publicades en 1996. Abans, al 1372, sembla que estigué a Daroca (Saragossa) i després a València i segons document de l'any 1402, va estar a Cervera (Catalunya).

A la fi, per la notícia documentada a l'any 1407, la qual informa de la pau i la treva firmada entre Maties Gisbert i (Joan) de Bruxel·les, pintors "habitants" a València, per una discussió en què patiren ferides aquell pintor i Joan Falguas, se sap de nou que Joan de Bruxe·les habitava a València .

No és d'estranyar la seua presència a diverses ciutats dels regnes de la Corona d'Aragó, ja que aquesta mantenia amb Bruxel·les relacions polítiques, socials i comercials, per tant facilitava la vinguda d'artífexs.

Notes:

Pintor forà.

356 *Ibidem*, nota 267.

357 *Ibidem*, nota 258.

358 Tesi de Matilde Miquel Juan. *Talleres y mercado de pintura en Valencia (1370-1430)*. Facultat de Geografia i Història, Universitat de València, any 2006.

BURGOS,³⁵⁹ Joan de (1405-1407, València)

Referència arxivística:

Perpinyà, Joan. Protocol núm. 21884 (APPV).

Saposa, Joan. Protocol núm. 24706 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 77.

Comentari:

A Joan de Burgos el creiem oriünd de terres castellanques pel seu cognom, ja que aquest, a l'Edat Mitjana, es prenien, apart de l'ofici, dels patronímics, format pel nom del pare, de plantes, de construccions etc. i, fins i tot, d'on s'havia nascut o d'on es procedia, els topogràfics, per la qual cosa el qualificarem com un pintor forà.

El *corpus* documental d'aquest pintor consta de dos notícies. La primera, de l'any 1405, es documenta que va rebre de la seua muller, Caterina, 30 lliures. La segona, datada a l'any 1407, dóna referència que actua de testimoni en una procuració. Ambdós documents citen aquest pintor com a veí de València.

“ (...)

Testes huius rei sunt Bernat Tosquella et Iohannes de Burgos, pictor Valencie vicini.”

APPV. Protocol de Joan Saposa, núm. 24706.

Notes:

Pintor forà.

359 Possible atribució d'una pintura. Base de dades del CESIC. Fototeca de pintura romànica i gòtica.

ÇACOMA,³⁶⁰ Bertomeu (1429-1438, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra, núm. 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Vendrell, Jaume. Protocol núm. 14409 (APPV).

Altarriba, Antoni. Protocol núm. 701 (ARV).

Julian, Andrés. Protocol núm. 1268 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 35, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, p. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58 i 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí (AMDA).³⁶¹

Cerveró, 1963, pp. 84 i 85.

Aliaga, 1996, pp. 202–204.

Mocholí, 2003 (DEA).³⁶²

Comentari:

Les primeres notícies documentades de Bertomeu Çacoma comencen al 1429. Al mes de març del dit any està la referència de la condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, en la qual dit pintor ha de pagar a Pere Trullols, 7 florins per la venda d'un parell de cofres.

“ (...) *ex confesione* fon condepnat en donar e pagar a·n Pere Trullols, present, set florins per rahó de un parell de cofres que per aquell ha venut.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 35, mà 2.

Cerveró, 1963, p. 84.

Al mes de juny, Bertomeu Çacoma, actua com a testimoni en la publicació del testament i l'inventari “posmortem” dels béns de Caterina, vídua de Domingo Tora, pintor, ciutadà de València.

Entre els anys 1431-1439 es registraren la relació de pagaments, aquests realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. Al·ludeix a la comanda que rebé el pintor Miquel Alcanyís, per part del capítol de la Seu de València, de pintar-la. Hi hauria de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres com els perfils de les corones pintades en los pilars. Sota la direcció d'Alcanyís col·laboraren nombrosos pintors, entre ells Bertomeu Çacoma.

“[f. 37]

Açí apparen les messions del pintar del cap de la capella major de la Seu fetes en lo sobredit ayn de M CCCC trenta dos. (...)

(...)

360 També *Sacoma*.

361 *Ibidem*, nota 259.

362 *Ibidem*, nota 258.

Ítem Berthomeu Çacoma IIII sous.

Comprí aquesta jornada IIIIe lliures III onzes de blanch per tal que com lo que havien agut de casa de Peroç Andreu de hon prenía les colors no era bo per a aço que-l volien los pintors, lo qual blanch costa a raó de I lliura.

(...)”

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1479.

Sanchis Sivera en *La Catedral...* Op. Cit.

Aliaga, 1996, pp. 202- 204.

A l'any 1433, Manuel Martorell i Bertomeu Çacoma, pintors, veïns de València, actuaren com a testimonis en una venda feta per Bernat Roca i el seu fill, Joan Roca, *fusters i cofrers*.

finalment està el document de l'any 1438. És el testament de Bartomeu Çacoma, pel qual deixa com a hereua universal dels seus béns a la seua muller, Francesca.

“Testament.

Ítem, eleix sepultura, en lo fosar de Sent Marti, en la fossa hon jau mon pare et vull e man esser feta la mia sepultura aniversari e capdany.

Ítem, confés, que la dita na Francescha muller mia, ha en mos bens, cent florins, los quals me portà de dot e cinquanta florins de creix, lo qual creix li deixe a ses voluntats.

Ítem, leix a Bernat Çacoma e a Ysabell, fills meus, V sous a cascún per legítima a aquells pertanyent en mos bens, en tos los altres bens et drets meus, faç hereua mia, propia e universal a la dita Na Francescha, muller mia, a ses voluntats.”

ARV. *Protocol d'Antoni Altarriba*, núm. 701.

Cerveró, 1963, pp. 84 i 85.

Notes:

Pintor cofres i capella Seu de València.

Testament.

ÇACOMA,³⁶³ Francesc (1359, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 223, mà 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.³⁶⁴

Mocholí, 2003 (DEA).³⁶⁵

Comentari:

Com única notícia del pintor Francesc Çacoma³⁶⁶ està l'empara,³⁶⁷ ordenada pel Justícia Civil de València a instància de Pere Cubell, d'una caixa plena de vidres de vidrieres que pertanyeren al dit pintor.

“[Anno a Nativitate Domini millesimo CCC^o L^o IX, die iovis IIII^a die iulii]. Eodem die et anno. Guillem Pedrolo, saig de la cort, dix e recomptà ell de manament de l'onrat en Berenguer Dalamau, justícia de la ciutat de València en lo civil, e a instància d'en Pèrre Cubells haver emparat en poder d'en Pèrre Ferrer, [standant] al grau de la mar de València, una caxa plena de vidre de vidrieres, axí com a béns d'en Francesch Çacoma, pintor, lo qual confessà tenir-la a empara.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 223, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 165, doc. 257.

Notes:

Pintor vidrieres?

363 Desconeixem si és família de Bertomeu Çacoma (1428-1439).

364 *Ibidem*, nota 267.

365 *Ibidem*, nota 258.

366 *Comes*, segons Llompart.

367 Retenció del béns d'alguna persona, per manament judicial, que estan en poder d'altra. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ÇAERA I, ³⁶⁸ Joan (1416-1435, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 5108, f. 21 (ACV).

Claveria Comuna, albarans, núm J-39, f. 32 (AMV).

Vinader, Jaume. Protocol núm. 9525 (APPV).

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 467 i núm. 468 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 115; 1963, p. 85.

Tolosa, 2003.³⁶⁹

Comentari:

Reproduïm, del pintor que ens ocupa, el document de l'any 1416-1417 per la notícia tant curiosa:

“De nos et caetera, pagats a-n Johan Çaera, pintor, ciutadan de la dita ciutat, huytanta cinch florins dor valents, XVI lliures, XV sous reyal aell deguts e tatxats, ço és, LXXX florins per esmena de day donat per colliment de III palms dun barandat de alberch de aquell lo qual la obrar puix lo canto de la frenira, la qual dita esmena li havem provehida per embelliment dela dita ciutat e ampliar la carrera enlo dit loch com hi los necessari.

E V florins per cost de loguers de poges per pigar la cambreta del dit alberch e altres messions fetes per causa duna empara feta enlo dita obra per partt dela dita ciutat.

E cobrats et caetara.

Datum ut supra.

Bernat Johan.’’

AMV. *Claveria Comuna (albarans)*, J-39, f. 32.

En resum és que al pintor Joan Çaera, ciutadà de València, se l'indemnitza pels danys causats al seu alberg per unes ampliacions i millores a la ciutat, així com pel seu embelliment. Aquestes van ésser realitzades pe la vinguda dels monarques a València.

Huit anys separen de la darrer notícia fins la següent de 1425. En el document del dit any, Joan Çaera, pintor de València, reconegué que els marmessors del testament de Bernat Gallach, difunt, dels 35 florins d'or d'Aragó que li devien per la confecció d'un penó i un escut per la sepultura del dit difunt, li han donat part del deute.

Al mateix any, el 1425, en novembre, de nou els marmessors del testament de Bernat de Gallach, notari difunt, de València, confessen deure a Joan Çaera, 64 lliures i 17 sous, suma de diverses quantitats degudes al pintor, tant per treballs fets en la sepultura de dit difunt, com per treballs fets al mateix en vida.

Al següent any, el 1426, Joan Febrer, prevere,³⁷⁰ col·lector de l'Almoina dita d'en Conesa de la Seu de València, confessa que Joan Çaera li va donar 28 florins d'or comuns d'Aragó, cedint-los a dita Almoina pel cens d'un hospici.

De nou hi ha referència de Joan Çaera pel document de 1430. En aquest any atorga una àpoca, en la qual reconegué haver rebut del marmessor del testament de Pere del

³⁶⁸ També *Saera*. Pare del pintor Joan Çaera (1435).

³⁶⁹ *Ibidem*, nota 267.

Castellar, cavaller, habitant de Xàtiva, certes quantitats, per treballs efectuats en la sepultura del difunt.

“Noverint universi quod, ego Iohannes Çaera, pictor, civis Valencie, scienter et gratis confiteor vobis honorabilis Petro del Castellar, militi habitatis civitatis Xative, manumissori et executori ultime voluntate honor. Petri del Castellar, quondam, militis habitatis civitatis iam dicte Xative, filii vestri presenti et vestris; quod solvistis michi sexcentos solidos monete regalium Valentie pro quibus pretio vobis dicto nomine vendidi ad opus sepulture dicti filli vestri.

Primo, *un scut et targe, un peno de quarter et standart et dos cotes de cercanell* depictat ut decet propis armis dicti, quondam filii vestri et de divisa vobis, tradidi pro quingentis septaginta duobus solidis.

Ítem, per cercanell per obs de fer un chapellet per posar sobre barreta e fer e pintar lo dit chapellet.

Ítem, per fer portat totes dels dites coses a la dita ciutat de Xativa, quatre sous sis diners (...).”

APPV. *Protocolo de Jaume Vinader*, núm. 9525.

Cerveró, 1963, p. 85.

A la fi està el document del 31 de maig del 1435, pel qual Joan Çaera, fill i hereu de Joan Çaera, ambdós pintors, confessa que el seu hospici, situat al lloc de la Draperia del Ilí, en Benimaclet, està gravat amb un cens de 77 sous a favor de l'Almoina de València.

“Capbreu antich dels çensos de Benimaclet.

Nadal e sent Johan.

Ítem, die vero martis tricesima prima et ultima dicti mensis madii, anno predicto Millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, Iohanis Çaera, pictor vicinus Valencie, filius et heres Iohanes Çaera, pictoris vicini dicte civitatis, in hospicio suo subscripto (...), confessus fuit quod et in super quodam eius hospicio sito apud vicum *de la draperia del li*, vulgariter nuncupatum confrontato (...) et facere tenetur dicte laudabili Elemosine septuaginta septem solidos, dicte monete censuales et perpetuales (...).”

ACV. *Volum* núm. 5108, f. 21.

Cerveró, 1956, p. 115.

Notes:

Pintor d'escuts i penó, a més de treballs en sepultures.

ÇAERA II,³⁷¹ Joan (1435, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 5108, f. 21 (ACV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, ff. 144 i 144v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 115.

Mocholí, 2003 (DEA).³⁷²

Comentari:

A l'any 1435-1436, es documenta una notícia al llibre d'Obres de Murs i Valls de València. Quedà registrat que el *sotsobrer* de les obres pagà a Joan Çaera II, *perpunter*,³⁷³ ciutadà de València, 500 sous de salari per regir l'ofici de *pesador del reble*³⁷⁴ al dit any.

“Ítem paguí a-n Johan Çaera, perpunter, ciutadà de València, pesador del reble de la obra de murs e valls de la dita ciutat, cinchcents sous reals de València a ell deguts e pertanyents per son salari acostumat de regir lo dit offici de pesador del reble del present any. Et paguí-ls-li en la manera següent, ço és, en tres treces, la primera que són VIII lliures VI sous VIII reebe el mateix e hà-n'i àpoca, la segona terça que són altres VIII lliures VI sous VI diners paguí per ell a la dona na Beatriz que fon muller d'en Pere Fillach, ciutadà de València per cesio que havia del dit en Jhoan Çaera ab carta pública reeluda per lo discret en Pere Çabater, notari a XXXIII de setembre de l'any present. E la tercera terça paguí al dit en Johan Çaera. Hà-n'i tres àpoques a XX de juliol, a XVIII de noembre, a XXVIII de març. Registrades per en Jacme Ferrando, notari.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³ 38, f. 144-144v.

Tolosa, 2003, p. 730, doc. 2264

Creiem que aquest document no correspon Joan Çaera I, ja que esmenta a un Joan Çaera amb l'ofici de *perpunter*,³⁷⁵ encara que als dos, pare i fill, al document següent, datat en març del mateix any, el 1435, se'ls esmenta com a pintors. D'aquesta notícia, per la qual Joan Çaera, fill i hereu dels béns del seu pare, Joan Çaera, confessà que el seu hospici, situat al lloc de la *Draperia del llí*, en Benimaclet, està gravat amb un cens de 77 sous, a favor de l'Almoïna, deduïm, per la ubicació del mateix, que és Joan Çaera II qui desenvolupa el dit ofici.

“(…) Iohanis Çaera, pictor vicinus Valencie, filius et heres Iohanes Çaera, pictoris vicini dicte civitatis, in hospicio suo subscripto(…)”

ACV. *Volum* núm. 5108, f. 21.

Cerveró, 1956, p. 115.

Notes:

Pintor i perpunter.

371 Fill de Joan Çaera I (1416-1435).

372 *Ibidem*, nota 258.

373 Persona que fa perpunts o els ven. Es tracta d'una peça de vestir enconxada i repuntejada que servia per a cobrir el cos. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

374 Funcionari que verifica el pes dels fragments de rajola o pedres, que posteriorment s'uniran amb morter per omplir el buits de murs, parets o altres construccions. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

375 *Ibidem*, nota 373.

ÇAERA,³⁷⁶ Pere (1397, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 24, mà 3, f. [32]; núm. 24, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.³⁷⁷

Mocholí, 2003 (DEA).³⁷⁸

Comentari:

Donem referència d'un par de documents, ambdós de l'any 1397, que informen d'un tal Pere Çæra, amb l'ofici de *perpunter*³⁷⁹ per la possible relació amb els Joan Çæra, pare i fill, pintors, i aquest últim també fou *perpunter*.

El primer document és de març. En aquest mes queda registrada l'obligació feta per Pere Çæra, que viu al carrer de Sant Tomás de València, davant el Justícia dels CCC sous, en pagar a Nicolau Collar, *fuster*, 24 sous que li devia per compra de fusta. El segon, del mes d'abril, és també una obligació, per la qual ha de pagar a Francesc Clar, *brodador*, 107 sous, que li devia pel preu de draps de llí, que ell i el se fill li compraren.

“En Pere Çæhera, *perpunter* vehí de València, voluntàriament se obliga en poder del dit honrat justícia en donar e pagar a-n Francesch Clar, *brodador*, absent, o a-n'Eximeno Sànzez, notari, procurador de aquell, present, cent set sous reals de València per rahan de diverses draps de lli que ell e son fill havien comprats, haüts e reebuts de aquell. Pagar los quatre florins d'ací a la festa de Pasqua de Resurreció propovinent, e la restant quantitat a tres setmanes après la dita festa, sots pena de quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 24, mà 4.

Company, aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 433, doc. 793.

Notes:

Perpunter.

376 Es desconeix, per falta de referències documentals, si està relacionat familiarment amb Joan Çæra I (1416-1435) i Joan Çæra II (1435), ambdós pintors, a més aquest últim també amb l'ofici de *perpunter*.

377 *Ibidem*, nota 267.

378 *Ibidem*, nota 258.

379 *Ibidem*, nota 373.

ÇAERA,³⁸⁰ Vicent (1425, València)

Referència arxivística:

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 467 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).³⁸¹

Comentari:

A l'inventari dels béns de Bernat Gallach, notari de València, registrat a l'any 1425 al protocol de Berenguer Cardona, apareix el pintor Vicent Çaera per certs deutes de diversos treballs. En ell se li esmenta com a *pintor de cortines*. Reproduïm la part del document on apareix el pintor que ens ocupa.

“(…)

Ítem, dos scudelles d'argent ab ores, les quals scudelles pesen dehuyt onces e les quals són en poder d'en Arnau Sanc, batifulla, empenyorades per l'or que donà a-n Caera, pintor, per fer les cortines de la filla del dit deffunct, muller de l'honrat Luis Bou.

(…)

Ítem, és degut a-n Vicent Caera, pintor per pintura per aquell feta en vida del dit.”

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 467.

Notes:

Pintor cortines.

380 Desconeixem si és família de Pere Çaera (1397), perpunter, Joan Çaera I (1416-1435), pintor i Joan Çaera II (1435-1436), pintor i perpunter.

381 *Ibidem*, nota 258.

ÇALOM I,³⁸² Bernat (1397-1398, València)

Referència arxivística:

Barcella, Ramón. Protocol núm. 12088 (APPV).

Justícia Civil, núm. 72, mà 1, f. 22v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 92.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 21; 1930, p. 21.³⁸³

Cerveró, 1963, p. 81.

Comentari:

La notícia documentada a l'any 1397, als llibres del Justícia Civil de València, no pertany al pintor Bernat Çalom, pare, sinó al fill, però consta que aquell és pintor i que estava casat amb Catalina.

La referència documental de l'any 1398 sí que correspon al pintor Bernat Çalom, pare, en la qual es fa constar que fou veí de la vila de Sagunt. Al·ludeix a la procuració atorgada per la seua vídua Simona i el seu fill Llorenç Çalom, *escriptor*, veí de València, a favor de Bernat Çalom, fill i germà, respectivament, dels anteriors.

“Die veneris XV^a marcii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o XC^o octavo. Noverint universi quod nos, Simona uxor quondam Bernardi Çalom, vicini ville Muriveteris, defuncti, et Laurencis Çalom, scriptor, filius dictorum coniugum, vicinus Valencie, scienter ambo simul facimus, constituimus et ordinamus procuratorem nostrum vos, Bernardum Çalom, pictorem, vicinum dicte civitatis, filium mee dicte Simone, presentem, ad arrendandum seu locandum nomine nostro et pro nobis omnia et singula bona nostra sedencia que nos habemus, tenemus et possidemus in dicta villa Muriveteris illis personis et pro illis preciiis sive logeriis et cum illis instrumentis, condicionibus, promissionibus, eviccionibus, obligacionibus, renunciacionibus, clausilis, pennis et cautelis quibus vobis fuerit benevisum et cum dictis arrendatoribus sive locatoribus poteritis convenire. Et inde apochas et fines de receptis faciendum et confirmandum, necnon ad petendum, recipiendum et recuperandum nomine nostro et pro nobis omnia et singula debita, deponita, comandas et quivis alia bona et iura nostra in dicta villa et eius termino nobis debita et pertinencia seu pertinere debencia qualibet racione, modo vel causa. (...)

(...).Quod es actum Valencie, quintadeima die mensis marcii anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo octavo. Sig+na nostrum Simone et Laurencii Çalom, predictorum, qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt Matheus Pérec, fusterius, et Bartholomeus Batle, aluderius, vicini Valencie.”

APPV. Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.

Alcahalí, 1897, p. 92.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 21; 1930, p. 21.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 453 i 454, doc. 847.

Notes:

382 El cognom dels quatre següents pintors també apareix als originals i en les publicacions dels autors com: *Çalom*, *Colom* e inclús com *Salom*. Nosaltres hem cregut convenient normalitzar-lo en *Çalom*.

383 L'autor de la cita dona el cognom *Colom*.

ÇALOM II-III,³⁸⁴ Bernat (1390-1437, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3567, f. 134 (ACV).

Volum núm. 5109, f. 123v (ACV).

Desplá, Jaume. Notal núm. 18; Notal any 1409, mà 1 (AMV).

Aveïnaments, any 1390 (AMV).

Aveïnaments, b3-3, f. 332v (AMV).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Alegret, Ambrós. Protocol núm. 20703 (APPV).

Andreu, Joan. Protocol núm. 27168 (APPV).

Avinyó, Francesc. Notal núm. 1352 (APPV).

Barcella, Ramon. Protocol núm. 12088 (APPV).

Caldes, Joan. Protocol núm. 26052 (APPV).

Despuig, Pere. Protocol any 1432 (APPV).

Domingo, Joan. Protocol núm. 139,³⁸⁵ f. 785 (APPV).

Masó, Joan. Protocol núm. 25611 (APPV).

Montfalcó, Bernat. Protocol núm. 25595 (APPV).

Pasqual, Antoni. Notal núm.830 (APPV).

Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26111 (APPV).

Todo, Pere. Protocol núm. 25743 (APPV).

Tovia, Bertomeu Protocol núm. 24538 (APPV).

Tovia, Bertomeu Protocol núm. 24539 (APPV).

Vinader, Jaume. Protocol any 1418³⁸⁶(APPV).

Boes, Beltrán de. Protocol núm. 311 (ARV).

Cavaller, Francesc.³⁸⁷ Notal any 1410 (ARV).

Campos, Joan. Protocol núm. 416 (ARV).

Guerau, Luis. Protocol núm. 2152 (ARV).

Justícia Civil, núm. 72, mà 1, f. 22v; núm. 2498; núm. 2503, mà 4, f. 17; núm. 3902, mà 5, f. 48 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 20, mà 5; Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 11, f. 42v; núm. 29, mà 2; núm. 30, mans 2, 6 i 9; núm. 31, mà 9; núm. 34, mà 34; núm 34, mans 9, 10 i 11; núm 35, mà 3; núm. 36, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 92.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1912 (3), p. 312; 1914, pp. 8 i 53; 1928, p. 21; 1929, pp. 27 i 28; 1930, pp. 21, 89 i 90.

Cerveró, 1956, p. 115; 1963, pp. 81, 82, 85, 86, 87, 88, 102 i 103; 1964, pp. 99, 104 i 115; 1965, p. 25; 1971, p. 29; 1972, p. 53.

Tolosa, 2003.³⁸⁸

Mocholí, 2003 (DEA).³⁸⁹

384 La documentació s'allarga en molts anys, per la qual cosa creiem que són dos pintors. Els autors ens donen "Colom" com el cognom del pintor. També apareix com Çolom.

385 És número de la signatura antiga.

386 El protocol d'aquest any no es troba l'arxiu, per la qual cosa no hem pogut comprovar el document.

387 El nom d'aquest notari no existeix a l'arxiu, per tant no hem pogut comprovar el document.

388 *Ibidem*, nota 267.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 127, 128 i 129.

Comentari:

Creiem que, almenys, els dos primers documents pertanyen al pintor Bernat Çalom, pare. Des del document de l'any 1397 és quan es té més seguretat que són del seu fill, Bernat Çalom. Davant del dubte, i com tampoc altera en gran mesura el comentari de dits pintors, els deixem en l'apartat del seu fill i amb la possibilitat que es pot canviar el discurs.

Des de l'any 1390, hi ha documentació del pintor Bernat Çalom, (pare o fill) als llibres d'aveïnaments de la ciutat de València.

Del 1393 és la reclamació, feta en presència del Justícia dels CCC sous, per part de Raimon Vallés contra Pere Anella, amb motiu d'uns cofres que aquell havia venut a aquest i li reclama llur pagament. Miquel Gil, Joan Fernández i Bernat Çalom, pintors, declararen com a testimonis.

Tres anys després, el 1396, es feu l'obligació per part de Bernat Çalom, pintor que viu a la plaça dels Caixers de València, davant el Justícia dels CCC sous, en pagar a Llorenç Çacruella, *llancer*,³⁹⁰ 14 sous, que li devia pel preu de tres llances que li compra.

En el següent any, el 1397, als llibres del Justícia Civil de València, consta que Bernat Çalom, estava casat amb la ciutadana Catalina. A partir d'aquest document i dels següents, si que es té la seguretat que són de Bernat Çalom, fill.

Al mes de març de l'any 1398 s'escriptura la procuració atorgada per Simona, vídua de Bernat Çalom, veí de Sagunt i el seu fill Llorenç Çalom, *escriptor*, veí de València, a favor del pintor Bernat Çalom, veí de València, fill i germà respectivament dels anteriors.

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Bernat Salom, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“62v

(...)

Ítem, doní e paguí a-n Bernat Salom per lo seu moço, que obrà III jorns en casa e III al portal, per jorn II sous. Suma.....XII ss.

(...)”

AMV. *Claveria Comuna. Llibres de Comptes*, O-112, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa i Company, 2007, pp. 127-129.

No és fins a l'any 1407 quan de nou hi ha notícies de Bernat Çalom. Aquest document fa referència a l'aveïnament de Pasqual Marí, *fuster*, habitant en el carrer Blanc, en el camí de Quart, actuant com a fermador el dit pintor, habitant en la parròquia de Sant Martí, a la plaça dels Caixers de València.

389 *Ibidem*, nota 258.

390 *Llancer*, menestral que fabricava llances. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

El mateix any, el 1407, en setembre, es registra l'obligació contreta, davant el Justícia dels CCC sous de València, d'Antoni Vendrell i Francesc d'Oriola, *manyans*,³⁹¹ en pagar 15 sous a Bernat Çalom, al qual li devien per no haver-hi fet certs panys.

“N’Anthoni Venrell, manyá, e en Francesch Doriola, manyà, qui stá a Sent Francesch, sobligaren a pagar an Bernat Çalom, pintor, quinze sous reals de València, los quals li hauia bestrets que le fes certs panys e no li ha res fet ni liurat.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 29, mà 2.

Cerveró, 1963, p. 85.

Al mes de gener de l'any 1408, en presència del Justícia dels CCC sous de València, el pintor Joan Camorra o Çamorra reclama certa quantitat de diners al pintor que ens ocupa. Al dia 4 del mateix mes i any, es documenta un altra obligació, efectuada davant el Justícia dels CCC sous pel pintor Bernat Çalom, el qual viu a la plaça dels Caixers, per a pagar a Jaume Moragues 10 sous. A més el 15 dels dits mes i any, Bernat Çalom encapçala un document, però la resta es quedà en blanc. En maig, és registrà que el pintor Bernat Çalom fou tutor i curador dels fills de Joan Sanxia. Al mes de juliol dit pintor paga certa quantitat per serrar fusta. Finalment, en agost es documentà l'obligació efectuada davant el Justícia dels CCC sous de València, per Bernat Çalom, el qual viu a la plaça dels Caixers, per a pagar 20 sous.

A l'any següent, el 1409, queda documentat, en primer lloc, la venda efectuada per Gonçal García, *escuder* de Gilabert de Centelles, a Bernat Çalom, d'un hospici i un hort situats a la parròquia de la Santa Creu de València, pel preu de 3.000 sous. El 21 d'agost, el pintor Bernat Çalom confessa, davant el Justícia Civil de València, deure al pintor Pere Albert 26 lliures, 7 sous i 8 diners per varis cofres, alguns pintats i de diferents mesures que a ell li comprà.

“Confessa deure a-n Pere Albert, pintor ciutadan de València, vint e sis lliures e setze sols e huyt diners de moneda reals de València per raho e preu de dos parells de coffrens pintats. Ítem, d'altra part per un cofre. Ítem, per un parell de coffrens. Ítem, per dues dotzenes e miga de cofrens e III dotzemes de migans e tres dotzenes de chichs e I cofrenet que de aquell comprà, hagué e rehebé, la qual quantitat li promés pagar d'allí a mig any après següent, sots pena de vint sous de la dita moneda, ab carta publica executòria ab submissió de for roborada feta en València en poder de mi Jacme Venrell, notari.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2428.

Cerveró, 1971, p. 29.

El dia 27 del mateix mes i any, el 1409, el pintor Bernat Çalom contrau l'obligació, davant el Justícia dels CCC sous de València, en pagar el deute a Domènec Esteve, *aluder*,³⁹² de 7 florins d'or, els quals li havia prestat dies passats.

Al següent any, el 1410, al mes de febrer, es registra la carta pública, per la qual es demostra que el pintor Bernat Çalom devia a Pere Albert 26 lliures, 15 sous i 8 diners, per alguns cofres i altres peces. Aquesta va ésser rebuda pel notari Jaume Vendrell. Al mes de maig, Bernat Çalom apareix als inicis en cert document, quedant la resta en blanc. A la fi, al mes de juny, tenim l'època atorgada per Domènec Guerra, veí de Toxa

391 Manyà, persona que fabrica panys, claus i altres coses en ferro. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

392 Aluder, persona que prepara la pell de corder o cabrit amb alud, per a fer coberts de llibres, bosses i, fins i tot, guants. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

de la vall de Xelva, en la qual reconeix haver rebut de Bernat Çalom, pintor de València, 11 lliures i 19 sous, per raó d'onze càrregues de fusta.

A l'any 1411, el pintor i ciutadà de València Bernat Çalom, actua com a testimoni en cert document. Al mes de març del dit any, es documenta el reconeixement de deute de dit pintor a Ybànyes García, *mestre d'aixa*,³⁹³ veí del lloc d'Altura, la quantitat de 206 sous, per la compra de fusta i altres coses.

El 30 de juny del 1412 es redacta l'obligació, efectuada, davant el Justícia dels CCC sous València, per la qual Bernat Çalom, qui viu a la plaça dels Caixers, deu pagar a Pere Berart, *fuster*, 7 sous i 6 diners, que li devia per serrar fusta. Al mes de setembre del dit any, Bernat Çalom apareix en un document del Justícia dels CCC sous, com a marmessor de Caterina, filla de Bertomeu Pelegrí, *llaurador*. En novembre es documenta el reconeixement de deute per Bernat Çalom, per treballs de serrar fusta deguts a cert *fuster*. Finalment, en desembre, Bernat Çalom contragué obligació davant el Justícia, per la qual ha de pagar a Antoni Sans, *mercader*, 88 sous i 10 diners, per raó de fulla de ferro que li comprà.

Quatre anys després, 1416, es registrà la cessió de deute atorgat per Jaume de Tomàs, *mercader florentí*, a Joan Rull, pintor, ciutadà de València, de la quantitat de 18 florins, els quals tenia del pintor Bernat Çalom.

En 1418, al mes de maig s'efectua la venda efectuada per Bernat Çalom, junt a la seua muller, d'un violari³⁹⁴ carregat amb 30 sous de pensió. A juliol es registra l'acta de procuració davant del Justícia Civil de València, en la qual el pintor Jaume Estopinyà com a procurador de Simó Estopinyà, *fuster*, i del pintor Bernat Çalom, veïns de la dita ciutat, nomena al notari Andreu Puigmija procurador d'ell i dels seus principals. Al mes d'agost se signà el compromís, d'una part Bernat Çalom i de l'altra Jaume Estopinyà, sobre certes qüestions hagudes entre ells, davant del notari Domènech Espelt, el pintor Ferran Pérez o Peris i del *fuster* Pere Estopinyà.

A l'any 1420, Bernat Çalom i la seua muller, Caterina, van vendre al pintor Joan Rull un tros de vinya situada al terme de Patraix. El 9 de març del mateix any, es documenta el debitori efectuat per Felip Bicet, *pelleter*,³⁹⁵ i Bernat Çalom, en el qual confessen deure a Pau de Bartolo, *mercader florentí*, de pas a València, 10 lliures, les quals li foren atorgades per una sentència arbitral. A la fi del dit any, al mes juliol, es documenta la procuració atorgada per Bernat Çalom, en la qual nomena als ciutadans Pere Sòria, *prevere*,³⁹⁶ i a Bertomeu Saera, els seus procuradors.

En cinc anys no hem trobat, fins ara, cap notícia de Bernat Çalom. La següent es registra al 1425, de gener a desembre. En dit any, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València, es dóna referència de les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çolom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

393 Persona que projecta i construeix qualsevol embarcació de fusta. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

394 *Ibidem*, nota 355.

395 Pelleter, persona que prepara pells d'abric o en ven. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

396 *Ibidem*, nota 277.

En setembre del mateix any, el 1425, quedà registrat el deutor atorgat pel pintor Miquel Galindo, el *fuster* Gabriel Montfort i els pintors Bernat Çalom i Ferran Peris, tots ciutadans de València, en el qual confessen que el *llibrer* Lope Martínez de Nager els devia 10 florins d'or.

“Noverint universi, quod nos, Michael Galindo, pictor, Gabriel Monfort, fusterius, Bernardus Çalom et Ferdinandus Perez, pictores civis Valencie, scienter omnes insimul et quibusvis nostrum insolidum confitemur, nos debere vobis Lope Martinez de Nager, librero decem florenos auri de Aragonia causa mutui.”

APPV. *Protocol de Joan Domingo*, núm. 139, f. 785.

Cerveró, 1963, p. 102.

El següent any, el 1426, es fa constar la venda i arrendament atorgat per Joan de Claramonte, rector de l'església del lloc de Carlet, de certes terres a Bernat Çalom, per 3.200 sous pagadors en tres anys.

Tres anys després, el 1429, es condemna, per part del Justícia dels CCC sous de València, a Bernat Çalom en pagar a Guillem Gumela, 18 sous, pels treballs de pintar cofres i per altres coses que li comprà.

“*Ex confesione*, fon condepnat en pagar an Guillem Gumela, present, dehuyt sols per repa de pintar de cofres e altes coses que daquell combra e reebé.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 35, mà 3.

Cerveró, 1963, p. 87.

Fins així s'ha comentat els documents del pintor Bernat Çalom, com el fill del també pintor amb el mateix nom, però en un document del mes d'octubre de l'any 1430 ens surt el dubte que siga la mateixa persona. Al dit document s'esmenta que la muller de Bernat Çalom II ja no és Caterina, sinó que té per nom Francesca. Si aquest pintor envidua i es torna a casar, res se sap, si morí tampoc hi ha, fins ara, cap document que així ho constate i tampoc si tingué fills. Veritablement i amb la data del primer document que dóna referència del dit pintor, fins al que apareix amb la muller de nom Francesca contaria, almenys, uns sixty anys, una edat molt avançada per aquella època, però no es pot afirmar res fins que surta nova documentació. Ara bé, als documents següents el qualificarem, amb certa cautela, com Bernat Çalom III, fins a noves troballes o noves investigacions.

Al mes d'octubre de l'any 1430, Bernat Çalom III, junt a la seua muller Francesca, atorgaren deutor, en el qual confessen que Berenguer Mallasen, prevere,³⁹⁷ beneficiat a l'església de Sant Joan de l'Hospital de València, els ha de pagar 21 sous, per tres pensions.

En maig del 1432 Bernat Çalom III atorga deutor, pel qual confessa que Bernat Ripoll, rector de Llutxent, difunt, li devia 10 lliures, tal i com constava en cert document atorgat el dia 28 de febrer de 1429, per un Sant Sopar, que confeccionà i va reparar, destinat a l'església de Sant Llorens de dit lloc.

“Bernardus Çalom, pictor Valencie, attendentes me debere venerabili et discreto, Bernardo Ripoli, quondam rectori de Luchen, decem libras monete regalium Valencie et quas confesus fui debere vobis cum publico intrumento recepto per not, subscriptum, die XXVIII februarii anno Domini MCCCCXXVIII in reparatione quiusdam Cenei

397 *Ibidem*, nota 277

quod ann quolibet in die Cene Domini faciebat, ecclesie beati Laurentii civitatis predictae, in laude et honore Sacratissimi Corporis Ihusucristi(...)"

APPV. *Protocol de Pere Despuig*.

Cerveró, 1963, pp. 87 i 88.

El document següent és el contracte de servei datat el 1434, atorgat per Antoni Conill, el qual aferma a la seua filla Violant amb el pintor Bernat Çalom i la seua muller Francesca, per temps de deu anys, amb l'obligació d'alimentar-la i vestir-la, cobrant 20 lliures.

El 27 de febrer 1434, Bernat Çalom III contrau obligació davant el Justícia dels CCC sous de València, per a pagar a Guillamona, muller de Joan Roig, 27 sous i 4 diners, preu estimat de tres culleres d'argent que dit pintor tenia en penyora.

En juny de l'any 1435, Francesca, muller de Bernat Çalom, atorga procuració al seu marit. El pintor Joan Roig actua com a testimoni.

En octubre del dit any, el 1435, Bernat Çalom III confessa que el seu hospici, situat a la parròquia de la Santa Creu de la ciutat de València, estava sotmès a un cens a favor de l'Almoïna. Al mateix mes, al dia 30, Bernat Çalom III atorga cert document alié al seu ofici.

A la fi de la documentació està, al 1437, l'època atorgada per Bernat Çalom III i Francesca, la seua muller, en la qual confessen haver rebut 35 lliures de Miquel Conques, preu pel qual li van vendre unes cases i un hort, situades a la parròquia de Sant Martí de València.

“Nos, Bernardus Çalom Pictor, civis Valencie et Francisca uxor eius, confitemur vobis, Michaeli Conques, recipimus triginta quinque libris pretio vendimus et alienamus quasdam domus et orto aliis contiguo sitas in parrochia beati Martini civitatis Valencie.”

APPV. *Protocol de Joan Caldés*, núm. 12088.

Cerveró, 1963, p. 88.

Notes:

Pintor cofres, coberta i porxe de la Casa de la Ciutat i confecció i reparació d'un Sant Sopar.

ÇALOM,³⁹⁸ Joan (1383-1420, València)

Referència arxivística:

Campos, Joan. Protocol núm. 416 (ARV).
Comptes de Batlia, núm. 3, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, pp. 27 i 28; 1930, pp. 89 i 90.
Cerveró, 1963, p. 81, 1964, p. 104.
Mocholí, 2003 (DEA).³⁹⁹

Comentari:

Aquest pintor apareix documentat als llibres de Comptes de la Batlia del 1383, per certs assumptes.

En un document de l'any 1420,⁴⁰⁰ que pertany al pintor Bernat Çalom (Çolom), l'autor de la cita, Sanchis Sivera, indica que és el pare del dit Bernat.

Notes:

398 Els autors transcriuen *Calom*.

399 *Ibidem*, nota 258.

400 Pare del pintor Bernat Çalom I (1397-1398).

ÇOLOM,⁴⁰¹ Pere (1343, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, “A”, llibre núm. 4, f. 227 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁰²

Comentari:

El pintor Pere Colom (pot ésser Çalom) apareix en cert document, escripturat al Manual de Consells, per certs assumptes.

Notes:

401 No se sap, per falta de documents, si aquest pintor està relacionat als el també pintors Bernat Çalom I (1397-1398), Bernat Çalom II-III (1390-1437) i Joan Çalom (1383-1420).

402 *Ibidem*, nota 258.

ÇANOU,⁴⁰³ Andreu (1417, València)

Referència arxivística:

Gasull, Andreu. Protocol núm. 4393 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁴⁰⁴

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁰⁵

Comentari:

Al 1417, es redacta la procuració atorgada per Andreu Çanou, *imaginaire*,⁴⁰⁶ ciutadà de València, a Joan Maties i Francesc Oliva, pintors, entre altres. Actuaren com a testimonis Sanç Villalba i Berenguer Saplana, pintors de dita ciutat.

“Andreas Çanou, ymaginarius Valencie, fecit procuratores suos Iohannem Maties et Franciscus Oliva, pictores, Barthomeus absentes afirman dicti parte cum Petro Perug Barthomeus, barbitunsore et Johanne lo ferrer et cum quibusvis aliis promisit et cetera, iuravit et cetera.

Testes Sancius Vilalba et Berengarius Çaplana, pictores Valencie.”

Notes:

Imaginaire: pintor i escultor d'imatges.

403 Desconeixem, per manca de documents, si aquest pintor és família del sotsobrer Joan Çanou (1438).

404 *Ibidem*, nota 267.

405 *Ibidem*, nota 258.

406 Pintor i escultor d'imatges. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ÇANOU,⁴⁰⁷ Joan (1438, València)

Referència arxivística:

Ferrandis, Pere. Protocol núm. 26794 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, pp. 754 i 756.

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁰⁸

Comentari:

De Joan Çanou, *sotsobrer* de la Seu de València, l'incloem en aquest investigació per la importància dels documents que a ell pertanyen, els quals indirectament fan referència al pintor Gonçal Sarrià. A l'any 1438 quedà constància de tres èpoques, en febrer, els dies 15 i 28 i una tercera en juny, aquesta del dia 6. Tanmateix a les de febrer com a la de juny Pere Figuerola, canonge de la Seu de València, ordena a Bertomeu Rovira, canonge, procurador del bisbe de València, li done a Joan Çanou, *sotsobrer*, certes quantitats per l'obra del retaule major de la Seu de València, el qual s'havia encomanat al pintor Gonçal Sarrià, segons consta en un document de 28 de febrer de 1438.

“Die sabbati XV febroari anni predicti

Sit omnibus notum, quod ego Petrus Figuerola, canonicus et precentor Sedis Valencie, confiteor vobis honorabili Bartholomeu Rovira, concanonico meo, procuratori generali reverendissimi domini episcopi, absentis et vestris, quod dedistis et tradidistis de voluntate mea discreto Iohanni Çanou, realiter numerando ad oppus retrotabuli maioris dicte Sedis triginta libras regalium Valencie. Et ideo, et cetera.

Testes discreti Iacobi Pi et Bertrandus d'Aries, presbiteri.”

“Diedie veneris XXVIII febroarii.

Sit omnibus notum quod ego Petrus Figuerola, canonicus et precentor Sedis Valencie confiteor vobis honorabili Bartholomeu Rovira, concanonico meo, procuratori generali reverendissimi domini episcopi, absentis quod dedistis michi triginta libras regalium Valencie ad opus retrotabuli reverendissimi domini episcopi quas XXX libras de voluntate mea tradidistis discreto Iohanni Çanou, prebistero viceoperario Sedis predictae.

Testes, iscreti Iacobus Dezpi et Bernardus Seguri, prebisteri.”

“Die veneris VI iunii anno a Nativitate Domini M° CCCC° XXXVIII°

Honorabilis Petrus Figuerola, precentor et canonicus Valencie, fiat apocam honorabilis Bartholomeo Rovira, concanonico suo ac procuratori generali reverendissimi domini episcopi de XXX libris receptis per manus Iohannis Çanou ad oppus retrotabuli.”

Notes:

Obra del retaule major de la Seu de València.

407 Es desconeix si és família d' Andreu Çanou (1417).

408 *Ibidem*, nota 258.

ÇANOÜ,⁴⁰⁹ Llorens (1417-1432, València)

Referència arxivística:

Çaragoça, Llorenç. Protocol núm. 18441 (APPV).

Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia, any 1432 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 324; 1929, p. 45; 1930, p. 107.

Cerveró, 1963, p. 88.

Comentari:

Del 1417 és l'època atorgada per Llorens Çanou,⁴¹⁰ en la qual confessa haver rebut 30 sous de mans de Bernard Crespí, *llaurador* de Russafa i de Caterina, vídua d'Arnald Basses, veïna del dit lloc, com a marmessors del testament de Geralda, vídua de Joan Mateu, *llaurador* de Russafa. Dita Geralda havia deixat dita quantitat en un codicil.

Després de quinze anys de buit documental apareix la següent notícia de Llorenç Çanou. A l'any 1432, el dit pintor, signa època, el qual reconegué haver rebut del Batle del Regne de València, certa quantitat, per l'envernissat de varies portes.

“(…) per rahó preu de deu liures e mija de verniç per a obs de enverniçar les portes de les dos finestres de la tercera torre e les portes de les quatre finestres de la quarta torre.”

ARV. *Pergamins comprovants dels comptes de la Batlia.*

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 324; 1929, p. 45; 1930, p. 107.

Notes:

Pintor d'envernissar portes.

409 També *Sanou*.

410 Desconeixem si Andreu Çanou (1417), Joan Çanou (1438) i Llorenç Çanou (1417-1432), imaginaires, sotsobrer i pintor respectivament, són família.

ÇAPLANA,⁴¹¹ Berenguer (1416-1417, València)

Referència arxivística:

Gasull, Andrés. Protocol nùm. 4393 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1971, p. 29.

Comentari:

La primera notícia del pintor Berenguer Çaplana està registrada a l'any 1416. Al document es fa constar que Caterina, muller del dit pintor, filla i hereua del difunt Arnau Badia, notari, i de la seua primera muller Clara, junt Bertomeu Badia, germà de Caterina, d'una part, i Clara, vídua d'Arnau Badia i com a hereua del seu espòs, per l'altra part, signen un compromís nomenant a Pere Climent i a Bertomeu Tolosa, notari, com a arbitres. Els testimonis del dit document són els pintors Vicent Canet i Francesc Vidal. Posteriorment, al mes d'abril del mateix any, es prorroga dit compromís.

En la resta de documentació, datada als anys 1416 i 1417, Berenguer Çaplana està documentat actuant com a testimoni en una donació; en el testament de Joana, muller de Pere Morell, *obrer de vila*,⁴¹² en una venda i en l'època corresponent a dita venda; en una controvèrsia; en un debitori i en una qüestió d'herència; en una època i, finalment, en la procuració donada per Andreu Çanou, *imaginaire*,⁴¹³ a Joan Maties i Francesc Oliva, pintors, entre altres, en la que actuà com a testimoni junt al també pintor Sanç Villalba.

“Andreas Çanou, ymaginarius Valencie, fecit procuratores suos Iohannem Maties et Franciscus Oliva, pictores, Barthomeus absentes afirman dicti parte cum Petro Perug Barthomeus, barbitunsore et Johanne lo ferrer et cum quibusvis aliis promisit et cetera, iuravit et cetera.

Testes, Sancius Vilalba et Berengarius Çaplana, pictores Valencie.”

ARV. Protocol d' Andreu Gasull, nùm. 4393.

Notes:

411 També *Saplana* o *Zaplana*.

412 Cada una de les persones que tenien a càrrec seu l'administració o obra d'una parròquia, una confraria o una altra institució benèfica o religiosa. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

413 *Ibidem*, nota 406.

ÇAREAL,⁴¹⁴ Francesc (1419-1439, València-Morella)

Referència arxivística:

Miquel, Domingo. Protocol any 1439 (AEMorella).
Altarriba, Antoni. Protocol, núm. 102, núm. 695 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 47 i 106-114.
Cerveró, 1963, p. 90.

Comentari:

Dels membres de la família de Çareal (Sarreal), com Francesc,⁴¹⁵ pintors i habitants a la ciutat de Morella, encara que també aveïnats per motius de treball a la ciutat de València, hi han referències gracies a documents com els següents.

Els dos primers, datats el 1419, són, respectivament, una substitució de procuració en la qual Guillem Ros, *apotecari*⁴¹⁶ ciutadà de València, procurador del pintor Francesc Sarreal, veí de Morella, nomena substituït seu a Joan Campos, notari, amb motiu de cert litigi.

“Guillermus Ros apothecarius, civis Valencie, tu procurator Francisci Çareal, pictoris vicini ville Morella, tu constat de dicta procuracione per instrumenti publicum, receptum per discretum [taxat Anthonius] Pasquasius Ros, notarium publicum XXVIII die decembris anno M^oCCCC^oXVIII^a et cetera, substituo vos discretum Iohannem Campos, notarius presentem ad lites largomodo et cetera, promottens et cetera, sub bonorum dicti mihi principalis omnium obligacione et cetera.

Testes, Gabriel Femades et Petrus Salat, Valencie civis.”

ARV. Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 695.

Cerveró, 1963, p. 90.

El segon, registrat en juliol, és la constància notarial del nomenament de Guillem Ros, *apotecari*,⁴¹⁷ de València com a procurador de Francesc Sarreal, pintor i veí de la ciutat de Morella.

De Francesc Çareal hi ha una absència documental fins 1439. En aquest darrer any, a la ciutat de Morella, quedà registrada la intimació donada per Andreu Palma, veí de dita vila, al dit pintor aveïnat a Morella, per haver faltat al compliment de certs pactes, ell i el seu fill Nicolau, prevere.⁴¹⁸ Aquest procés seguí obert pel pintor, davant el Justícia de la vila de Morella.

Notes:

Pintor de Morella.

El document de l'any 1439 està registrat a l'arxiu Episcopal de Morella.

414 També *Sarreal*.

415 Germà del pintor Jaume Sarreal (1402-1432).

416 Apotecari, persona que antigament preparava medicaments. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

417 *Ibidem*, nota anterior.

418 *Ibidem*, nota 277.

ÇAREAL,⁴¹⁹ Jaume (1402-1432, València, Morella i Saragossa)

Referència arxivística:

Gazull, Guillem. Protocol any 1412 (AEM).⁴²⁰
Grau, Joan. Protocols anys 1413, 1414, 1423 i 1425 (AEM).
Maçana, Jaume. Protocol any 1414 (AEM).
Pallarés, Francesc. Protocols anys 1412, 1414 i 1431 (AEM).
Peçonada, Pere. Protocols anys 1408, 1414, 1415 i 1427 (AEM).
Ros, Pasqual. Protocol any 1409 (AEM).
Zaera (Çaera), Vicente. Protocol núm. 2405 (ARV).
Llibre de Clavariat de Salsadella, any 1418 (AMS).⁴²¹

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 296 i 297; 1914, pp. 37 i 38; 1928, pp. 62 i 63; 1930, pp. 62 i 63.
Sánchez Gozalbo, 1932, p. 25; 1943, pp. 44, 49, 50, 51, 92, 93, 94 i 99.
Cerveró, 1971, pp. 29 i 30.⁴²²

Comentari:

En el document notarial del dia 4 de març de l'any 1402, es redacta el contracte d'afermament entre el pintor Jaume Sarreal, natural de Morella, amb Pere Nicolau, pintor de València, per temps de dos anys, com a ajudant d'aquest, acceptant, per ambdós parts, les condicions esmentades en el dit contracte.

“Jacobus Çareal, pictor, naturalis Morelle scienter et gratis mitto et affirmo meipsum vobiscum Petro Nicholau, pictore Valentie, presente et acceptante hinc ad duos annos et unum mensem sequentes et primo venturos in mancipium et servicialem vestrum ad pictandum et faciendum vestra mandata justa licita et honesta nocte pariter et die pro posse vos vero teneamini me providere toto dicto tempore tam sanum quam infirmum in cibo et potu ut mea consimilis interest tempus vero infirmitatis vobis smendando et reficiendo. Et pro mei soli-dato teneamini mihi dare quadraginta florenos auri de Aragonia hoc modo videlicet in festo Pasche resurrectionis proxime venienti duodecim florenos faciendoque et dando michi per totum primum annum complementum ad viginti florenos dicte legis residuos vero viginti florenos teneamini mihi dare per totum secundum annum. Et sic promitto quod ero vobis et rebus vestris bonus fidelis utilis et legalis comodum inquirendo etc. Et quod a servitute vestra non recedam vel fugiam aut aliquod dampnum vobis faciam etc. Quod nisi fecero plenam confero vobis licentiam et plenam posse quod possitis me capere vel capi facere et captum in vestram prestinam servitutem redire et ibidem detinere tantum et tamdiu donech dampnum vobis previa ratione illatum fuerit vobis ac vestris integriter satisfactum simul cum omnibus dampenis missionibus etc. Super quibus creadatur vobis et vestris et cetera. Renuncians et cetera. Obligando scienter ad hoc me personaliter et omnia bona mea et cetrea. Est tamen inter nos conventum et in pactum speciale deductum quod si infra annum eligero ire versus partes Morelle possim ire semel in anno el ibidem permanere duobus vel tribus mansibus et non ultra smendando tamen et reficiendo vobis illud tempus quot in dicta villa Morelle permanebo. Ad hec autem ego prefatus Petrus Nicholai suscipiens et acceptans vos dictum Jacobum Çareal, pictorem in mancipium

419 Més conegut per *Sarreal*.

420 Arxiu Episcopal de Morella (Castelló de la Plana).

421 Arxiu Municipal de La Salzadella (Castelló de la Plana).

422 L' autor publica *Sarreal*.

et servicialem meum cum et sub modis formis pactis et conditionibus superius declaratis promitto et cetera obligo et cetera. Actum est Valentie et cetera.

Testes inde sunt Jacobus Venrelli et Bernardus Ponç, scriptores Valentie cives.’’

ARV. *Protocol de Vicent Saera*, núm. 2405.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 296 i 297; 1914, pp. 37 i 38; 1928, pp. 62 i 63; 1930, pp. 62 i 63.

Cerveró, pp. 29 i 30.

Aquest document dóna informació de com estaven les relacions entre els dos centres pictòrics, Morella i València, a més de la notícia sobre un pintor del Maestrat, Jaume Sarreal, que després de la seua experiència a l'obra de Pere Nicolau- possiblement el més important a la ciutat de València en el darrer decenni del segle XIV-, aquell va ésser un dels artífexs més sol·licitat, tant en terres de Castelló , Catalunya i, fins i tot, d'Aragó.

De tota la seua obra documentada només la historiografia li atribueix una taula central, en la que està representada santa Caterina.⁴²³ Aquesta està signada amb les paraules: “*Jacobus me fecit*”. A partir d'aquestes formes estilístiques, se li atribueixen altres pintures. Suposem que, una vegada acabat el seu compromís amb Pere Nicolau- el 14 d'abril de 1404 es cancel·la el contracte- tornaria a Morella amb més experiència e innovacions estilístiques apreses del seu mestre.

Aquest document dóna informació de com estaven les relacions entre els dos centres pictòrics, Morella i València, a més de la notícia sobre un pintor del Maestrat, Jaume Sarreal, que després de la seua experiència a l'obra de Pere Nicolau- possiblement el més important a la ciutat de València en el darrer decenni del segle XIV-, aquell va ésser un dels artífexs més sol·licitat, tant en terres de Castelló , Catalunya i, fins i tot, d'Aragó.

Després del 1404, es té notícia de Jaume Sarreal a l'any 1408, per una època atorgada pel dit pintor, pel treball de pintar un retaule per a la vila de Montroig, en la província de Tarragona.

Al següent any, el 1409, es compromet a pintar el retaule encomanat per la universitat de Ginebrosa, obra que ja havia sigut pactada anteriorment en un altre document, rebent, el dia 26 de juny del mateix any, el primer pagament per la confecció del dit retaule. La població de La Ginebrosa quedà, actualment, en la província de Tarragona.

“XXVI^a iunii.

En Jacme Çarreal, pintor vey de la vila de Morella, atnent e reconexent yo, ésser-me convengut et paccionat ab la universitat del loch de Ginebrosa de fer un retaule sots certs pactes et condicions appossades in scripto en uns capítols et condicions fetes et atorgades entre la dita universitat et mi per preu de CC florins, en los quals dits pactes fonch axí convengut et paccionat que la dita universitat me pagarie los dits CC florins en tres pagues, ço és, L florins de continent que la dita avinença fonch feta et C florins de continent que lo dit retaule fos enguixat, feta la dita obra, acabada et possada los restants L florins, segons en los dits capítols, los quals foren fetes et paccionats entre la dita universitat et mi a X de deembre de l'any prop passat pus largament se conte.

Atnent ésser stat convengut et paccionat de dar fermaça de tenir, complir et servir los dits pactes et de la dita quantitat et preu del dit retaule, per ço aquesta present publica carta promet e m'oblich ab lo honorable en Bernat Santapau, en nom de la dita

423 Base de dades del CSIC. Fototeca de pintura romànica i gòtica.

universitat, de tenir et servir los dits pactes et condicions. Et a major cautela de vos fermants e principals obligats de totes les damunt dites coses, çó és, en Rodrigo Coscolla et Pere Çarreal, tender, presents, la qual fermança et principalitat nos, dits en Rodrigo Coscollano et Pere Çarreal, atorgam et tots nostres béns obligam. Fiat largo modo.

Testimonis l'onrat en Johan Palma, savi en dret, et Johan Pastor, scuder de aquell.”

AEM. *Protocol de Pascual Ros*.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 93.

“Postmodum vero die lune intitulata XIII aprilis anno a Nativitate Domini MCCCC quarto predictum instrumentum afirmamenti fuit cancellatum de voluntate dicti Petri Nicholai tanquam contenti ex dictis in dicto instrumento contentis presentibus testibus Petro Miro notario et Dominico Romei, mercatore Valentie civibus.”

ARV. *Protocol de Vicent Saera*, núm. 2405.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 296 i 297; 1914, pp. 37 i 38; 1928, pp. 62 i 63; 1930, pp. 62 i 63.

Cerveró, pp. 29 i 30.

En maig del dit any, el 1414, de nou Jaume Sarreal actua com a testimoni en cert document. I el dia 21 del dit mes i any, actuà com a àrbitre en la partició del béns que foren de la mare de Nicolau Escrivà, notari, i Martí Escrivà, *plater*.⁴²⁴

En el següent document del 23 de juny del mateix any, el 1414, Jaume Sarreal efectua la venda d'un llenç blanc a Guillem Cerdà, alhora que el dit Guillem li confessa deure-li 6 florins i mig.

Se segueix tenint notícies de Jaume Sarreal per un testament, que es redacta en agost de 1414. Aquest fou atorgat per mossén Blai Escrivà, nebot de Jaume Sarreal, en el qual nomena com a marmessors a Domingo Escrivà, Gaspar Escrivà, germans seus i a Pasquala, tia seua i repudia al seu germà Bernat i al dit pintor. Així mateix, mana ésser soterrat a l'església de santa Maria, davant de l'altar de san Cristòfol i deixa llegat per a l'església de Santa Maria de la Balma i per a Nostra Senyora de la Consolació de Forcall. Al testament es mencionen alguns objectes relacionats amb l'orfebreria:

“(…) que sien fetes e donades a Sancta Lucia unes ulleres d'argent (…) una copa d'argent ab peus (…)”

AE de Morella. *Protocol de Joan Grau*.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 44.

Que Jaume Sarreal segueix aveïnat al Maestrat, concretament a la ciutat de Morella, ho verifiquen els següents documents datats a l'any 1412, als mesos de febrer i agost respectivament, als quals apareix com a testimoni en tres documents. Al mes de setembre, però de l'any 1413, també actua com a testimoni en cert document.

El següent document, datat al mes d'abril de l'any 1414 als protocols de Jaume Maçana, ens dóna la notícia per la qual es confirma que Jaume Sarreal es germà de Francesc Sarreal, *junior*, també amb l'ofici de pintor.

El 14 d'abril del dit any, el 1414, es registra, a la fi del document de l'any, 1402, la cancel·lació del contracte entre els pintors Jaume Sarreal i Pere Nicolau.

424 Plater, persona que treballa la plata i altres metalls preciosos. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

La verificació de l'exclusió de Jaume Sarreal, com a marmessor en el testament del seu nebot, Blas Escrivá, es documenta al mes de novembre de l'any 1414.

Al mateix mes de novembre del darrer any, el 1414, l'època atorgada per Jaume Sarreal, apart de la referència que és veí de la vila de Morella, aporta la notícia de l'encàrrec del retaule que havia confeccionat per a l'església de Valljunquera a la província de Tarragona.

“XXIII novembris.

Conexeran tots com yo en Jacme Çarreal, pintor, vehí de la vila de Morella, de certa sciencia confés atorch et en veritat regonech mi haver hauts et reebuts del senyor Guiamo Salvador, vehí de Valjunquera, acaptador de la sglésia, notari del dit loch present, és a saber, trenta tres florins d'or d'Aragó e de bon pes et III sous II diners reals de València per rahó de la segona paga del retaule qui yo faç et he a fer a la dita sglésia del dit loch. Et com axó és lo fet de la veritat renunciu de certa sciencia a tota excepció.

Testimonis foren presents a les dites coses en Ramon Ferradella et en Salvador Ferradella, vehins de la vila de Morella.”

AEM. *Protocol de Pere Peçonada.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 99.

Dita època és el segon pagament rebut de Guillamò Salvador, veí recaptador de les pecúnies de l'església de Valljunquera. Aquest és per la quantitat de 33 florins d'or, 3 sous i 2 diners.

La confirmació que a Morella hi havia establert un centre pictòric amb obradors inclosos, se sap gràcies al document del 16 de gener del 1415, en el qual consta que Jaume Sarreal tenia el taller en casa de la seua propietat, situada a la parròquia de san Miquel, confrontant amb la casa del Consell, amb la dels ciutadans Antoni Forés i Pere Franch.

La següent notícia correspon a l'any 1418. Al document es dona referència del pagament de certa quantitat a un pintor de Morella de cognom Sarreal, per la taxació del retaule de sant Blai de La Salzadella, poble de la província de Castelló de la Plana: “(...) pagaren a Çarreal, pintor de Morella que vingue a veure lo retaule de Se Blay e donan-li per sa venguda 11 sous (...)”. Creiem que es tracta del pintor Jaume Sarreal, dotat d'una experiència professional i ben considerat per a fer aquestes valoracions. No és la primera vegada que es demana a un pintor que valore l'obra d'altre. El 3 de gener de l'any 1373, el rei escriu als jurats, justícia i prohoms del lloc d'Albocàsser, dient-los que deixen acabar el retaule començat per Doménec Valls i que enviarà el pintor Llorenç Saragossa, considerat com el millor, a veure'l i a jutjar-lo

AM de Salsadella. *Llibre de Clavariat de Salsadella.*

Sánchez Gonzalo, 1932, p.25.

De l'últim document de 1418 fins al següent, existeix un buit documental d'uns cinc anys. El 12 de novembre de 1423, de nou apareix el pintor en la sentència arbitral pronunciada per ell mateix, juntament amb Bernat Escrivà, prevere,⁴²⁵ de cert document.

425 *Ibidem*, nota 277.

Dos anys després, el 1425, Jaume Sarreal està documentat actuant com a testimoni en certa acta notarial.

Al mes de gener de l'any 1427, es documenta el nomenament d'arbitre recaigut en la persona de Jaume Sarreal per a dirimir la partició del béns de Dolceta, sogra del dit pintor, entre els fills de Francisquina i Guillem Barceló, d'una part i Marieta i Jaume Sarreal, d'altra part.

Que Jaume Sarreal es desplaçà al Regne d'Aragó, es verifica a l'any 1431. El document dóna la notícia que el pintor és habitant de la ciutat Alcanyís, encara que conserva el seu veïnatge a Morella.

Altra notícia documentada en febrer del mateix any, el 1431, pot ésser la confirmació de la seua itinerància per Aragó. Al·ludeix al traspàs i cessió de drets i dèbits, per part de Jaume Sarreal, sobre unes finques. Per a la confirmació del canvi de residència està la notícia de l'any 1432, publicada per Sánchez Gozalbo al 1943 i recollida de la publicació de Serrano Sanz:⁴²⁶ “ (...) que Jaume Sarreal fixa la seua residència a Saragossa (...)”.

Serrano Sanz, 1916, p. 242.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 50. (L'autor no anomena d'on fou treta la notícia)

Malauradament al llarg de la història de l'Art aquest pintor ha sigut poc tractat, però creiem que com a col·laborador a l'obra de Pere Nicolau, amb retaules documentats i obra atribuïda, mereix un estudi més exhaustiu.

Notes:

Pintor de Morella.

Pintor de retaules.

426 “Documentos para la historia de la pintura de Aragon”, pàgina 242. *Revista de archivos, bibliotecas y museos*.

ÇAREBOLLEDA I, ⁴²⁷ Andreu (1311-1383, València)

Referència arxivística:

Desconegut. Protocol núm.11182 (ARV).

Roures, Blas. Protocol núm. 1969 (ARV).

Justícia Civil, núm.1, mà 6; núm. 12; núm. 19, f. 27v; núm. 28, mà 5; núm. 35, mà 3; núm. 247, mà 3; núm. 247, mà 5; núm. 249, mà 7; núm. 253, mà 1; núm. 253, mà 2; núm. 290, mà 7; núm. 290 mà 8; núm. 461, mà 1 (ARV).

Real Cancilleria, núm. 635, ff. 71v i 72 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 10; 1930, p. 10.

Cerveró, 1960, pp. 234 i 235; 1963, p. 90; 1964, p. 91; 1971, p. 30; 1972, p. 49.

Comentari:

Andreu Çarebolleda,⁴²⁸ fill del també pintor Pere Çarebolleda, té un suport documental des de 1311 fins 1383. A partir de l'any 1353 les notícies referides a d'ell són per qüestions realitzades per la seua vídua Àgnes, casada amb ella en segons núpcies.

A l'any 1311, Andreu Çarebolleda es fa càrrec de Llorenç, fill d'Àgnes, vídua de Llorenç Rainerio, *sastre*. Aquesta tutoria va ésser assignada pel Justícia Civil de València, per requeriment de la vídua.

Andreu de Rebolleda o Çarebolleda i la seua muller Felipa, efectuaren, a l'any 1314, una venda a Arnau Spermeu, *carnisser*, d'unes cases situades a la parròquia de santa Caterina.

El Justícia Civil de València a instància de Jaume de Pertusa, fill del difunt Jaume de Pertusa, nomena, el 1316, a Andreu Çarebolleda com a curador dels béns de Bernat, major d'edat i fill del difunt Bernat Raimon de Gradis.

A l'any 1321, el pintor Andreu Çarebolleda contrau l'obligació, davant el Justícia Civil de València, de pagar a Jaume d'Orca, *draper*, 15 sous que li devia per raó de cert *pany*.⁴²⁹ En juliol del mateix any, Andreu Çarebolleda, actua com a testimoni en el procés de Raimon Sanç, efectuat davant el Justícia Civil de València.

Al document datat set anys després, el 1328, Andreu Çarebolleda apareix junt a un altre pintor de nom Gonçal (...) pel compromís efectuat amb Eximen Lopis de Rufer, alcaid de la Vall d'Almonacid, per a pintar cent-nou escuts de amb les armes de Luna.

“Andreas Çarabolleda et Gondçalbus (...) pictores, vicini Valencie, consulte promitimus et cetera vobis, Exemino Lopiz de Rufer, militi, alcaido Vallis d'Almonezyr, presenti, et vestris, et aliame dicti vallis et notario et cetera, et vestris quod hinc ad kalendas mensis septembris proxime et cetera dabimus vobis et dare teneamur intus civitatem Valencie C et IX scutos de *matzem* pictatos cum signo de Luna, bonos incuyraçatos coreo *de paratge* et *guarnits* et paratos cum coreo bono dandi et recipiendi. Vos emim detis nobis et dare teneamini pro precio dictorum scutorum pro quolibet, *scut* IIII solidos et VIII denarios regalium Valencia, de quibus confitemur a vobis habuisse pro [...] et pacca XC solidos. Et quia et cetera

427 Pare del pintor amb el mateix nom Andreu Çarebolleda (1358-1417).

428 Als documents originals: *Çarebolleda*, *Sarrebolleda*, *Rebolleda*.

429 Es tracta de tela.

renunciamus [...]. Et totum residuum solveritis [...] incontinenti cum vobis deliberaverimus dictus scutos. Etiam hec attendere el complare promittimus sub pena V solidorum regalium pro qualibet die ultra terminum dandorum medietatem vobis et aliam domino regi et si forte prope dictis a vobis complendis dampnum et cetera. Et credatur et cetera, obligo et ceteraa. Renuncio dividendarum et cetera, ad hec et cetera, sub dicta pena et in dicta [...].

Testes, Franciscus Descanç, Petrus Pelegrí et Thomas [...].’

ARV. *Protocol de desconegut*, núm. 11182.

Sanchis Sivera, 1928, p. 10 ; 1930, p. 10.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 60 i 61, doc. 100.

En novembre del 1328, Andreu ÇaRebolleda atorga una donació a Bertomeu Aragonés, “commorans” a la parròquia de sant Salvador, d'una vinya situada al terme de Vafalagaça a l'horta de València, per treballar-la en comú.

El que Andreu CaRebolleda fora fill de Pere Ça Rebolleda, queda confirmat en el document de l'any 1331, efectuat en presència del Justícia Civil, el qual apareix com a posseïdor dels béns del seu pare.

No hi ha data de la seua mort, però a l'any 1353 se sap que Andreu ÇaRebolleda era difunt pel document següent. Aquest fa referència a la venda efectuada per Agnès, la seua vídua, com a hereva de Bernarda, la seua mare, a Domènec Morlans, *corredor*, d'un censal carregat sobre unes cases situades a la parròquia de sant Pere de dita ciutat. En dit document s'esmenta a la seua dona amb el nom d'Agnès, quan en el document de l'any 1314, el nom era Felipa. No és estrany que enviduara i es casara de nou.

A l'any 1361, al llibre del Justícia Civil de València, es menciona que Agnès, vídua d'Andreu ÇaRebolleda, posseïa unes cases situades a la parròquia de sant Pere de València, tingudes a cens de Nicolau Valleriola. Al mateix any, el ciutadà Berenguer de Brotons, com a espòs d'Isabel, neta d'Agnès, vídua d'Andreu ÇaRebolleda, presenta instància al Justícia Civil de València, per a fer un inventari dels béns de dita vídua, ja que estava malalta i es volia assegurar-se que no siguen alienats els seus béns.

El 23 de gener del mateix any, el 1361, als llibres del Justícia Civil de València, es menciona la publicació del testament d'Agnès, vídua d'Andreu ÇaRebolleda, atorgat davant de Ramon Bernarda, notari de dita ciutat, el dia 11 de desembre de 1360. En dit testament es nomenen com a marmessors a Pere Lambert, *mercader* i al ciutadà Llorenç Martínez. El mateix dia i mes, el fill d'Andreu ÇaRebolleda feu una sol·licitud d'inventari dels béns d'Agnès, vídua del seu pare, davant el Justícia Civil de València, amb motiu de tenir en comanda dels marmessors del testament de la seua mare Felipa, un obrador situat a la parròquia de sant Pere de la Seu de València. Aquest darrer document aclaria el dubte dels dos pintors pare i fill amb el mateix nom, a més que dóna referència de l'obrador de la família i confirma la continuïtat de l'ofici de pintor de pares a fills.

En octubre de 1364, als llibres del Justícia Civil de València, es nomena a Pere Lambert, *mercader*, marmessor del testament d'Agnès, vídua del pintor d'Andreu ÇaRebolleda, registrat l'11 de desembre de 1360: “Pere Lambert, mercader, marmessor e executor de l'últim testament de la dona na Agnès, muller, quondam d'en Andreu Rebolleda, pintor de la ciutat de València.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 290, mà 7.

Cerveró, 1960, p. 235.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 198, doc. 299.

Al següent any, el 1365, s'esmenta a Andreu Çarbolleda al testament d'Agnès, la seua vídua, atorgat 11 de desembre de 1360 i publicat pel notari de València Raimon Beltrán al 23 de gener de l'any 1361.

Per últim, el 1383, als llibres del Justícia Civil de València, queda registrat el empenyorament i subhasta d'un cobertor de Berenguer Brotons a instància dels marmessors del testament d'Agnès, muller que fou del pintor d'Andreu Çarbolleda, per raó de les despeses del plet per l'herència de la dita Agnès

“Anno a Nativitate Domini millesimo CCC^o LXXX° tercio, die sabati intitulata VIII augusti. N’Anthoni Salvador, saig de les corts, dix, recomptà et relació feu de manament de l’honorat en Johan de Cervató, justícia de la ciutat de València en lo civil, et a instància de requisició d’en Pere Andreu, notari, procurador d’en Lorenç [...] seller, et d’en Berenguer Bonfill, perayre, marmessor del darrer testament de la dona na Agnès, muller que fon de n’Andreu Çarbolleda, pintor, defunts, havie [...] pe]nyorat un cobertor oldà a-n Berenguer de Brotons per ço com lo dit en Berenguer de Brotons devia administrar quatre florins al dit Pere Andreu per lo pleyt que-s menava entre aquells, en los dits noms, et ell, dit en Berenguer Brotons, segons que en la pronunciació de aquèn feyta era convengut, lo qual cobertor de feyt lo dit honorat justícia donà a Miquel Rúvio, corredor de la cort, que venés aquell al més preu donat.

Consequenter vero die martis, qua computabatur undecima augusti anno a Nativitate Domini millesimo CCC^o LXXX^a tercio, fon feyta venda del dit cobertor de manament del dit justícia en contumància (...)

Ítem, foren donats al dit corredor per subastar lo dit cobertor IIII diners.

Post hec die iovis, intitulata XI^a augusti anno a Nativitate Domini millesimo CCC^o LXXX^a tercio, devan lo justícia comparegueren los dits en Berenguer de Brotons e-n Berenguer Bonfill, marmassors (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 461, mà 1. s.d..

Cerveró, 1960, p. 235.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 262 i 263, doc. 420.

Notes:

Pintor de panys (tela) i escuts.

Obrador a càrrec seu.

ÇAREBOLLEDA II,⁴³⁰ Andreu (1358-1417, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Protocol núm. 3651 i 3652 (ACV).

Montfalcó, Pere. Notal núm. (APPV).⁴³¹

Catalá, Bartolomé. Notal núm. 3201 (ARV).

Justícia Civil, núm. 216, mà 4; núm. 253, mà 2; núm 732, mà, f. 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 335.⁴³²

Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 217 i 236; 1914, pp. 7 i 26; 1928, pp. 20 i 47; 1930, p. 20 i 47.

Cerveró, 1960, pp. 234, 235 i 236; 1963, p. 90.

Mocholí, 2003 (DEA).⁴³³

Comentari:

Mort el pare d'Andreu Çarebolleda,⁴³⁴ abans del 1353, s'entén que els documents següents, que van des de 1358 fins 1417, corresponen al fill, per tant hi ha una continuïtat de l'ofici i, fins i tot, se sap de l'existència de l'obrador de la seua propietat on es realitzen els encàrrecs. Un obrador que creiem és l'herència del pintor Pere Çarebolleda, pare i avi dels dits pintors.

Una de les primeres notícies d'Andreu Çarebolleda és una qüestió de censos sobre cases. És el procés efectuat davant el Justícia Civil de València el 1358, en el qual dit pintor declara que en aquest any habitava a la parròquia de Santa Caterina de València,

Tres anys després, el 1361, apareix en un document per la sol·licitud d'inventari dels béns d'Agnès, vídua del seu pare, feta davant del Justícia Civil de València, amb motiu de tenir en comanda dels marmessors del testament de la seua mare Felipa, un obrador situat a la parròquia de Sant Pere de la Seu de València. Aquesta referència documental confirma l'existència d'obradors o tallers en mans de famílies de pintors.

“Comparech devant lo justícia de València, e diu e propossa que com ell tinga comanda per los honrats en Pere Lambert e en Pere Lorenç Martínez, com a marmessors de la dita n'Agnès, muller *quondam* d'En Andreu Çarebolleda, defunt, un obrador situat en la parròquia de Sent Pere de la Seu de València, confrontant ab alberch dels hereus d'en Garcia d'Exarchs et alberch d'en Lorenç Martinez e carrera públic, ensemps ab les robes que dins aquell són, solicita inventari de dits béns[...]

[...] un scut cavalesch ab una creu branca argentada. Ítem, dos scuts encuyrats desgarnits. Ítem, dues pedres de moldre colors, et cetera. [...].”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 253, mà 2.

Cerveró, 1960, p. 235.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 69, doc. 267.

430 Fill del pintor Andreu Çarebolleda (1311-1383).

431 No hem trobat a l'arxiu el nom del notari Pere Montfalcó, però si el dels notaris Bernat de Montfalcó i Miquel de Montfalcó, encara que cap dels dos conserva l'any 1417. Deu estar equivocada la referència.

432 L'autor no diu d'on fou exhumada la notícia.

433 *Ibidem*, nota 258.

434 També als originals: *Sarrebolleda i Rebolleda*.

La falta de notícies fins la següent és de més de vint anys. La referència documental que dona notícia està datada al 1384. En aquesta, Andreu ÇaRebolleda, signà àpoca per assumptes aliens al seu ofici.

En octubre de l'any 1384, Andreu ÇaRebolleda, efectuà una venda a Saurina Folgado, d'una alqueria de la qual tenia dit pintor un censal de dita Saurina.

Al següent any, el 1385, Andreu ÇaRebolleda compra a Maria, muller de Raimon Mojolí, tres fanecades de vinya, situades al terme de Russafa i tingudes a cens a favor de l'Almoina de la Seu de València.

Dotze anys després, el 1397, es redactà el testament d' Andreu ÇaRebolleda.

El trenta d'abril de 1398, Gonçal de Roda, habitant de València, efectua àpoca, en la qual reconeix que Mateva, vídua de Pere Montblanc, *agricultor* de València, li va pagar el deute del preu dels 50 sous de violari⁴³⁵ que li havia venut i del qual té títol Andreu ÇaRebolleda.

A l'any 1399, Andreu ÇaRebolleda, carregà 208 sous i 4 diners censals anuals sobre una casa de la seua propietat, situada a la parròquia de Sant Joan. En agost del mateix any, Andreu ÇaRebolleda, devia restituir un emprament. Aquesta notícia consta als llibres del Justícia Civil de València.

Res més se sap del pintor fins al 1417. En aquest any es redactà el codicil atorgat per Andreu ÇaRebolleda al seu testament, fet el 12 de setembre de 1397, en el qual disposa que en compte de ser soterrat a la Seu, desitja ser-ho en el cementeri de la plaça de l'Herba. En aquesta nova redacció testamentaria revoca el llegat que havia deixat als seus gendres Domènec del Port (Porto), pintor, i Antoni Ferrer; també deshereta als seus nets Caterina, Vicent del Port (Porto), Jacobeto del Porto i Isabeleta de cert llegat, però en fa un de 100 sous a Vicent, Jacobeto i Beneta del Porto, també nets seus. Aquest darrer document dona la referència de dues famílies de pintors, els ÇaRebolleda i els Porto o Port amb relació de parentiu. Aquests últims, els Porto, també eren pintors i, possiblement, tingueren un obrador.

Notes:

Família de pintors. Emparentat amb el pintor Domènec del Port.

Obrador.

Testament.

435 *Ibidem*, nota 355.

ÇAREBOLLEDA,⁴³⁶ Joan (1395-1417, València)

Referència arxivística:

Notals varis (APPV).⁴³⁷

Montalbá, Bernat de. Protocol núm. 22164 (APPV).

Pasqual. Antoni. Notal núm. 832; Protocol núm. 23235 (APPV).

Pina, Joan de. Notal núm. 974 (APPV).

Saposa, Joan. Notal núm. 1327 (APPV).

Falchs, Francisco. Notal núm. 2579 (ARV).

Falchs, Francisco. Protocol núm. 2579, mà 2, f. 4 (ARV).

Mercer, Berenguer. Protocol núm. 3257 (ARV).

Safont, Bernardo. Notal núm. 2798 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 22 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 152.

Alcalalí, 1897, p. 334.

Sanchis Sivera,⁴³⁸ 1912 (2), p. 233; 1914, p. 23; 1928, p. 42 i 43; 1930, p. 42 i 43.

Cerveró, 1963, pp. 80 i 91; 1964, pp. 84 i 91; 1971, p. 30.

Mocholí, 2003 (DEA).⁴³⁹

Comentari:

Pintar escuts i pavesos, aquests eren els encàrrecs que rebia Joan Çarebolleda,⁴⁴⁰ pintor documentat des de 1395 fins 1417. Gran part del suport documental dona referència de qüestions socials i tres documents sobre el seu ofici.

De l'any 1395 es el primer document fa referència a l'obligació contreta, en presència del Justícia dels CCC sous de València, pel pintor Guillem Cases, el qual deu pagar a Joan Çarebolleda 30 sous, per raó de quatre escuts que li compra.

En els documents amb data dels anys 1398 i 1399, el pintor Joan Çarebolleda apareix com a testimoni.

A l'any 1401 Joan Çarebolleda atorga àpoca, en la qual confessa haver rebut de Sibil·la la quantitat de 6 lliures, per les quals va vendre a Pere Rausi, fill de Sibil·la, catorze pavesos.

“Confiteor vobis dompne Sibilie, uxor Jacobi Rausi, quondam Gandie vicine, presenti, et vestris quod dedistis michi sex libras monete regalium Valencie quarum precio vendidi et alienavi Petro Rausi, filio vestro, quatordecim scuta sive paveses copertas de paratge.”

APPV. *Varia de Notals*.

Cerveró, 1971, p. 30.

Quatre anys després, el 1405, Joan Çarebolleda apareix com a *emfiteuta*⁴⁴¹ del monestir de Sant Jeroni.

436 El creiem família dels Çarebolleda, Pere (1297-1306), Andreu I (1311-1383) i Andreu II (1358-1417).

437 Els autors no diuen el nom del notari.

438 L'autor publica *Carrebolleda*.

439 *Ibidem*, nota 258.

440 També als originals: *Çarebolleda*, *Sarrebolleda* i *Rebolleda*.

Al mes d'octubre de l'any 1405, Joan ÇaRebolleda, pintor ciutadà de València, nomena procuradors seus a Nicolau Ferrer, *seller*,⁴⁴² i a Domènec del Port, pintor, ciutadans de València.

Per la venda d'un ramat de cabres, per part de Joan ÇaRebolleda, el 1407, es torna a tindre notícies d'aquest pintor. El comprador de dit ramat va ésser Bernat Pelegrí, veí de València i d'ofici *sabater*. Al mateix any, el 1407, al mes de juliol, s'escriptura la venda d'una vinya, propietat de dit pintor. En aquest document actuà com a testimoni el pintor Domènec del Port.

A la fi del darrer any, el 1407, en setembre, es documenta el contracte d'aprenentatge, en el qual Joan ÇaRebolleda es compromet a ensenyar durant set anys el seu ofici a Joan Ibáñez, natural de Xèrica, de tretze anys d'edat, l'ofici de pintor mitjant certes condicions que acordaren el pare del deixeble i el dit pintor.

“(…) ad execundum officium pictoriae,(…)”

APPV. *Notal d' Antoni Pasqual*, núm. 832.

Conde de la Viñaza, 1889, p. 152.

Alcahalí, 1897, p. 334.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 233; 1914, p. 23; 1928, p. 43; 1930, p. 43.

Dos documents de l'any 1417 donen, per últim, referència de Joan ÇaRebolleda. El primer es del mes de setembre, en el qual també apareix la seua muller Caterina. El segon del mes de desembre. Aquest últim consta nomenament de Pere de Pina com a àrbitre en el litigi suscitat entre Nicolau Ferré, Domènec del Port, pintor i Berenguer Borràs i Joan ÇaRebolleda, per motiu del preu de la venda d'una alqueria situada al terme de Burriana.

Notes:

Pintor d'escuts i pavesos.

Contracte.

441 Persona que té el domini útil sobre un bé immoble o emfiteusi. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

442 Seller, menestral que fabrica i ven selles de cavalcar. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ÇAREBOLLEDA,⁴⁴³ Pere (1297-1306, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 2934 (ACV).

Justícia Civil, núm. 7, f. 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 236 i 247.

Comentari:

Després de la reconquesta de les terres valencianes pel monarca Jaume I, la vinguda i establiment a dites terres de pintors va ésser un fet que es corrobora per documents com el següent de l'any 1297. En aquest apareix el pintor Pere ÇaRebolleda⁴⁴⁴ com a testimoni del contracte de germania entre Raimon d'Altafulla i la seua muller Sança, filla de Joan, *sastre*, en presència de Jaume de Montesono, notari públic de València.

Per l'absència de documentació d'aquest pintor no hi ha més referències documentals fins 1306. Al dit any Pere ÇaRebolleda actuà com a testimoni en la curadoria assignada pel Justícia Civil de València, a Simó Pere, pintor, com a tutor de Jaumet, per requeriment dels seus pares, Benvinguda i Pere Llop, obligant-se dit pintor a ensenyar l'art de la pintura al seu pupil.

“Die iovis, septimus idus ianuari. Bartholomeus Mathoses, iusticia Valencie et cetera, ad requisicionem Benvenguda, uxore Fortunii Lupi, nunch absentis a Regno Valencie ut asseritur, damus et assignamus vos Simonem Petri, pictorem, Valencie vicinum, in curatorem Iacmeto, pupillo filio coniugum predictorum, quantum ad afirmandum ipsum cum domino causa discendi officium aliquod ministerium sive artem. Ita quod in dicto negocio et cetera. Et auctoritate [nostra] et cetera. Et ad hec, ego Simon Petri, predicto, recipiens, et cetera, promitto et cetera, et obligo mei et omnia bona mea et cetera, et iuro et cetera.

Testes Guillerms Constantini, Petrus Çarebolleda, pictor et Bonanatus Suavis.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 7, f. 4.

Cerveró, 1960, p. 247.

Company, aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 34, doc. 23.

Amb Pere ÇaRebolleda s'inicia una dinastia de pintors artesans, continuada pel seu fill i net, Andreu ÇaRebolleda I i Andreu Çarebolleda II. Per la documentació d'aquests últims coneixem que tenien un obrador.

Notes:

Contracte.

Obrador.

443 Pare i avi dels també pintors Andreu ÇaRebolleda (1311-1383) i Andreu ÇaRebolleda (1358-1417). Desconeixem si el pintor Joan ÇaRebolleda (1395-1417), pertany a la dinastia.

444 Als originals: *Çarrebollada, Sarrebollada i Rebolleda*.

CAFFA,⁴⁴⁵ Joan de, (1425, València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁴⁴⁶

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁴⁷

Comentari:

Des de gener fins desembre de l'any 1425 es documenta, al llibre de l'administració de Mateu Lançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. En la comanda de l'obra participaren nombrosos pintors, entre ells Joan de Caffa.

“Per consell celebrat a quinze d'octubre de l'any mil quatrecents vint e tres fon provehit que fos fet un bell porche alt en la sala del consell de la ciutat segons en lo dit consell és pus largament contengut.

[f. 1]

Libre e memòrial fet per lo honorable mossén Matheu Lançol, jurat en l'any present e escrit de mà de mi Domingo Albert de totes les messions e despeses per lo dit mossén Matheu adminestrades en la cuberta e porche de la sala de la dita ciutat començat a XXVIII° del mes de jener any M CCCC^o XXV e és axí de reebudes com de dates, segons aval és contengut.

(...)

[f. 47] Dilluns a XVI de abril

(...)

Ítem en Johan de Caffa, quatre sous, sis diners..... IIII sous. VI diners.

(...)'’

Notes:

Pintor coberta i porxe de la Casa de la Ciutat.

445 Creiem que és parent del pintor Pere de Caffa (1425).

446 *Ibidem*, nota 267.

447 *Ibidem*, nota 258.

CAFFA,⁴⁴⁸ Pere de, (1425, València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁴⁴⁹

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁵⁰

Comentari:

Des de gener fins desembre del 1425 es documenta al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. En la comanda de l'obra participaren nombrosos pintors, entre ells Pere de Caffa.

“Per consell celebrat a quinze d'octubre de l'any mil quatrecents vint e tres fon provehit que fos fet un bell porche alt en la sala del consell de la ciutat segons en lo dit consell és pus largament contengut.

[f. 1]

Libre e memòrial fet per lo honorable mossén Matheu Lançol, jurat en l'any present e escrit de mà de mi Domingo Albert de totes les messions e despeses per lo dit mossén Matheu adminestrades en la cuberta e porche de la sala de la dita ciutat començat a XXVIII° del mes de jener any M CCCC^o XXV e és axí de reebudes com de dates, segons aval és contengut.

(...)

[f. 52]

(...)

Ítem en Pere de Caffa, quatre sous, sis diners,.....III sous. VI diners”

Notes:

Pintor coberta i porxe de la Casa de la Ciutat.

448 Creiem que és parent de Joan de Caffa (1425).

449 *Ibidem*, nota 267.

450 *Ibidem*, nota 258.

CALAFORRA, Raimon (1405-1421, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 7785 (ACV).

Arinyò, Franciscó. Notal núm. 1351 (APPV).

Qeralt, Bertomeu. Protocol núm. 26109 (APPV).

Badia, Pere. Protocol núm. 158 (ARV).

Cardona, Guillem. Protocol núm. 504 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 301; 1914, p. 42; 1929, p. 8; 1930, p. 70.

Cerveró, 1956, p. 108; 1963, p. 78.

Comentari:

Els esdeveniments documentats del pintor Raimon Calaforra són tots personals i socials. Al mes de maig de l'any 1405, hi ha notícia de l'establiment d'un violari⁴⁵¹ entre ell i la seua muller Francesca. Quatre anys després, el 1409, Raimon Calaforra, atorga àpoca reconeixent haver-hi rebut certa quantitat.

El dia 4 de març de l'any 1412, Raimon Calaforra està documentat per la venda efectuada per ell i la seua muller, d'una casa situada a la parròquia de Sant Martí de la ciutat de València, a Guillem Castelló, prevere,⁴⁵² beneficiat de la Seu de dita ciutat, en presència del notari Lluís Ferrer.

Després de sis anys, el 1418, de nou hi ha referència d'aquest pintor per una altra àpoca en la qual confessa haver rebut de Francesc Ponç, *preparador de panys*,⁴⁵³ com a tutor d'Alemaný, Jaume i Margarida, germans seus, hereus de Francesc Ponç, pare d'ells, difunt, 4.000 mil sous com a dot de la seua muller Margarida.

Per última notícia està el testament, escripturat el 21 de març de l'any 1421. En aquest testament Raimon Calaforra, que fou pintor de tapins, demana ésser soterrat a l'església de la santa Creu, a més de nomenar a Ferran Calaforra, germà seu, *formenter*,⁴⁵⁴ hereu del tots els seus béns.

Notes:

Pintor de tapins.

451 *Ibidem*, nota, 355.

452 *Ibidem*, nota 277.

453 Persona que prepara peces de material tèxtil. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

454 Persona que ven forment (blat). *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

CALCENA, Miguel (1416, València)

Referència arxivística:

Montlleó, Arnau de. Notal núm. 180 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 78.

Comentari:

A l'any 1963 Cerveró, en la seua recerca a l'arxiu de protocols del Patriarca, troba el que és, fins ara, l'únic document que dona referència del pintor Miquel Calcena. En aquest, datat el 1416, el pintor atorga una donació a Mateu Ferrando d'una casa situada al raval de Murvedre, la qual havia venut a Silverio Calcena.⁴⁵⁵

“Noverint universi quod, ego Michael Calcena, pictor, civis Valencie, gratis et scienter dono, cedo et concedo, transfero atque mando, vobis Matheo Ferrando, omnia iura mea, loca, voces, rationes et actiones reales et personales, pretexto illarum duodecim librarum et medie, monete regalium Valencie, pretio seu quarum ego Michael Calcena, predicto Silverio Calcena, vendidi et alienavi quoddam hospicium meum, situm et positum in ravallo ville Muriveteris.”

Notes:

455 Desconeixem si Miguel Calcena i Silverio Calcena són família.

CAMARASA, Pere (1406, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-22, f. 19 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁴⁵⁶

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁵⁷

Comentari:

Al llibre del Manual de Consells es redacta, el 1406, l'acta del Consell de la ciutat de València, en la qual es nomenen els consellers i jurats de la ciutat pels anys 1406-1407. Domingo de la Rambla i Pere Camarasa, pintors, foren elegits consellers⁴⁵⁸ del dit Consell per l'ofici dels *freners*.⁴⁵⁹

“Consellers dels oficis e dels mesters

De freners.

En Domingo de la Rambla.

En Pere Camarasa.”

Notes:

Pintors consellers per l'ofici dels freners.

⁴⁵⁶ *Ibidem*, nota 267.

⁴⁵⁷ *Ibidem*, nota 258.

⁴⁵⁸ Conseller (jurat): Membre d'alguns consells municipals de les ciutats valencianes, mallorquines i, fins tot, d'algunes catalanes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

⁴⁵⁹ Menestrals que fabricaven frens o guarnicions per a les cavalleries. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992. En aquest gremi estigueren integrats els pintors durant els segles XIV, XV i part del XVI.

CAMORRA,⁴⁶⁰ Joan (1408, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 30, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 86.

Comentari:

Reclamació de certa quantitat de diners, per part pel pintor Joan Camorra o Çamorra a Bernat Çalom (Salom, Colom), també pintor. Aquesta queda documentada als llibres del Justícia dels CCC sous.

“Joan Çamorra, pictor civis Valencie, (...)”

Notes:

⁴⁶⁰ També Çamorra.

CAMPOS, Antoni (1430-1440, València)

Referència arxivística:

Llibre Administració Almoyna, núm 5656, f. 9v (ACV).

Llibre d'Obres, any 1440, f. 24 (ACV).

Murs i Valls, núm. 38 (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, ff. 94 i 94v (AMV).

Ferrando, Antoni. Protocol núm. 23714 (APPV).

Vinader, Jaume. Protocolo núm. 9525 (APPV).

Justícia Civil, núm. 3729, mà 1, f. 37 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i p. 530; 1912 (4), p. 452; 1929, pp. 27 i 64; 1930, pp. 126 i 128; 1930-31, pp. 4 i 99.

Cerveró, 1960, p. 229; 1963, p. 79; 1965, p. 25.

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁶¹

Comentari:

El suport documental del pintor Antoni Campos, registrat als anys trenta i quaranta del segle XV, encara que no és massa nombrós sí que és molt interessant no sols per la seua obra, sinó també per la informació que ens dóna sobre la col·laboració entre pintors i, fins i tot, amb il·luminadors.

Del dia 29 de setembre del 1430, es la primera notícia d'Antoni Campos. En aquest dia es fa constar la procuració per ell atorgada, en la qual nomena al notari Bernat Vidal procurador seu.

Del 1436 és quan es té referència de la seua obra. Al dit any està la notícia de la col·laboració entre pintors, en aquest cas, entre Antoni Campos, Robert Sarrià i Antoni Mercer, els quals treballaren al portal de Torrent.

Del mateix any, el 1436, està documentat el pagament, efectuat per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València, als pintors Domènec Ferrer i a Antoni Campos, els quals pintaren, a les ordres de Lleonard Crespí,⁴⁶² durant dos dies, varies imatges del retaule que s'havia de col·locar en el portal de Quart de València, pel qual reberen certa quantitat.

Al mes de gener del dit any, el 1436, hi ha diversos pagaments efectuats per l'administrador i *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València a Lleonard Crespí, il·luminador, Antoni Campos i Domènec Ferrer pel treball de pintar algunes de les imatges i polseres al retaule del portal de Torrent, amb motiu del seu embelliment.

“Dissapte a VII del dit mes de giner del damunt dit any M CCCC XXXVI, com en lo portal de Torrent yo hagués fet metre un retaule petit o post ab certes imatges de sants pintades. E lo qual retaule estant axí sols estava molt desfavorit e despullat per tal fon per mi ensemps ab l'escrivà de la dita obra del-liberat que per embelliment axí de la dita obra e portal com encara e principalment per servey de nostra senyor Déu e dels beneyts sants, les imatges dels quals allí són edificades que hi fossen fetes algunes altres

⁴⁶¹ *Ibidem*, nota 258.

⁴⁶² Il·luminador i pintor. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, año 2005. La present tesi doctoral centra l'estudi en el mon de la il·luminació de manuscrits medievals.

imatges majors de pintura ab ses polseres de fust, les quals coses en son orde costaren entre fer, metre e pintar les quantitats següents:

Primo paguí a-n Leonard Crespí, pintor, per les colors ab les quals les dites imatges e pintures foren fetes XV sous reals de València XV ss.

Ítem foren pagats al dit en Leonard Crespí per deboxar e pintar les dites imatges per quatre dies que-y és estat a raó de quatre sous cascun dia XVI ss.

Ítem paguí a n'Anthoni Campos e a-n Domingo Ferrer, pintors per dos jorns que-y feren fahena e ajudaren a pintar a raó de III sous cascú e un sou per a provisió de beure XIII ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-38, ff. 94 i 94v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 37; 1930, p. 99.

Fins 1440 no es té més documentació que done referència de la seua tasca. El documents dels anys 1437 i 1439 corresponen, respectivament, al procés que s'efectua en presència del Justícia Civil de València, en el qual Antoni Campos actua com a testimoni de Mateu Ortí i a la venda, per part d'Antoni Campos, a Bernat March, *llaurador*, veí de València, de tres fanecades i mitja de vinya, situades al terme d'Algirós, pel preu d'11 lliures. La venda es documenta als llibres de l'administració de l'Almoina de València.

Al mes d'abril 1440, es compta amb una referència per la qual es coneix que Antoni Campos posseïa un hospici a la parròquia de sant Andreu de València, en el lloc anomenat dels Transits.

A la fi del suport documental, hi ha informació sobre el manament de pintar els costats del retaule major de la Seu de València. Aquest fou escripturat a l'any 1440, entre el mesos de juny i juliol. Al treball intervingueren els pintors Joan Péres, Jordi Monfort, Antoni Mercer, Antoni Campos i Robert Sarrià. El document quedà així:

“Divendres a XXII de juny per los senyors de Capitol fon provehit que feren pintar los costats del retaule major ço es colrar de fulla de stany e porprar en tal manera com les polseres del retaule (...). En XII de joliol començaren a pintar la dita fulla Joan Peres, Jordi Monfort, Antoni Mercer, Antoni Campos e Robert Sarrià.”

ACV. *Llibre d'obres*, f. 24.

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i 540.

Notes:

Pintor d'imatges del portal de Torrent, imatges i polseres del portal de Quart i costats del retaule de la Seu de València.

CANET,⁴⁶³ Bernat (1342, València)

Referència arxivística:

Pergamí nùm. 2009 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 229.

Comentari:

El pintor Bernat Canet quedà registrat, el 1342, als pergamins de l'arxiu de la Catedral de València, per actuar com a testimoni en la compra de certa embarcació.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 101, doc. 180.

Notes:

Malauradament no s'ha pogut revisar aquest document, doncs hi ha problemes per accedir a l'ACV.

463 Es desconeix, per manca de documents, si aquest pintor és família de Bertomeu Canet (1425-1434), Guillem de Canet (1304-1363) -aquest nét del pintor Ferran-, Pere de Canet (1425) i, fins i tot, de Vicent Canet (1408-1430). Cap document ho confirma, però es possible que siguen una dinastia de pintors.

CANET,⁴⁶⁴ Bertomeu (1425-1434, València-Xèrica)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral dels anys 1432 a 1433, núm.1479 (ACV).

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Quaderns de comptes de la fàbrica de la Seu de Sogorb (Arxiu Capitular de Xèrica).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, p. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Pérez Martín, 1935, p. 296.

Tolosa, 2003.⁴⁶⁵

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁶⁶

Comentari:

Entre gener a desembre de l'any 1425 es registra, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra foren: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

“ [f. 52]

Ítem en Johan Vicent, quatre sous, sis dinersIIII sous. VI

Ítem en Johan de Caffa, quatre sous, sis diners....IIII sous. VI

Ítem en Pere de Caffa, quatre sous, sis diners....IIII sous. VI

Ítem en Berthomeu de Canet, tres sous, sis diners....III sous. VI

Ítem n'Anthoni Carbonell, tres sousIII sous.

Ítem Martí Lopiz, tres sous, sis diners....III sous. VI”

AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

A l'any 1432, el pintor Miquel Alcanyís rebé l'encomanda del capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Hi hauria de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres com els perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís col·laboraren els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro,

464 No se sap si és família del pintor Bernat Canet (1342), Guillem de Canet (1304-1363) -aquest nét del pintor Ferran-, Pere de Canet (1425) i, fins i tot, de Vicent Canet (1408-1430). Cap document ho confirma, però es possible que siguen una saga de pintors.

465 *Ibidem*, nota 267.

466 *Ibidem*, nota 258.

Martí Girbés, Ramon de l'Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

El dia 9 de març de l'any 1432, s'escriptura el següent document:

“Ytem, a VIII de marzo fue paguado un pintor de Valencia qui està en Exérica, por retornat la patena de dar la paç a las mulleres, VIII solidos.”

AC de Xèrica. *Quaderns de comptes de la fàbrica de la Seu de Segorb.*

Pérez Martín, 1935, p. 296.

El qual informa d'un pintor de València que està a Xèrica i que no s'esmenta al document. L'autor, Pérez Martín, creu que podria referir-se a Bertomeu Canet, per l'existència d'una notícia, de l'any 1434, del dit pintor a la ciutat de Segorb, prop de la ciutat de Xèrica.

“Ytem, a VIII de marzo fue paguado un pintor de Valencia qui està en Exérica, por retornat la patena de dar la paç a las mulleres, VIII solidos.”

AC de Xèrica. *Quaderns de comptes de la fàbrica de la Seu de Segorb.*

Pérez Martín, 1935, p. 296.

Al mes de juliol de l'any 1432 es documenta el pagament als pintors Miquel Alcanyís, Felip Porta, Berenguer Matheu, Francesc Mayso, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Johan Miravalls, Berthomeu Canet, pels treballs a la Seu de València.

Finalment a l'any 1434 està el pagament, efectuat per l'administrador de la fàbrica de la Seu de Segorb, al pintor Bertomeu Canet, el qual rep 12 sous per pintar el ciri Pasqual.

“Ytem, possam en data, dotze sous, los quals donam a Berthomeu Canet per pintar lo ciri pasqual, doni-ls-hi a XXV de març, any MCCCCXXXIII e per que no sabia scriure dona càrrech a mossen Frances de Berbegal qui fes albarà.”

AC de Xèrica. *Quaderns de comptes de la fàbrica de la Seu de Segorb.*

Pérez Martín, 1935, p. 296.

Notes:

Pintor de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat, de la capella de la Seu de València i del ciri Pasqual.

CANET,⁴⁶⁷ Guillem de (1304-1363, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil núm. 29, mà 1; núm. 274, mà 20, f. 42v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 229.

Comentari:

Més de cinquanta anys separen la primera notícia del pintor Guillem de Canet fins la següent. Va ésser a l'any 1304, i en presència del Justícia Civil de València, que Guillem de Canet, pintor i veí de dita ciutat, feu donació al pintor Ferran, avi seu, de tot allò que per llei successòria li pertanyia de la seua mare Miquela i la seua àvia Guillamona, difuntes, tal i com s'havia dictat en una sentència arbitral.

“X kalendas novembris. Noverint universiti quod ego, Guillelmus de Caneto, pictor et vicinus Valencie, attendentes quod per sententiam arbitralem inter me et vos, Ferdinandum, pictor, avuum meum maternum, X kalendas novembris anno Domini MCCC quarto, fuit pronunciatum et declaratum, quod omnia debita et iura michi pertinencia iure successionis dompne Michaelae, matris me et domine Guillamone, avie mee materne, defunctorum essent vestri Ferdinandi, et vos possetis [...].Idcirco, dono et cedo vobis, dicto Ferdinando, totum locum meum et omnia iura que et quas habeo vigore dicti iuris successionis. Quod est actum Valencia.

Sig-[signe notarial]-num mei, Iohannis d'Íxer, notarii.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 29, mà 1.

Cerveró, 1960, p. 229.

Company, aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 33, doc. 20.

Després d'aquest document no es té més notícies fins el 1363, any en què el dit pintor és ja difunt. En ell es fa constar que la seua vídua, Francisca, casa la seua filla amb el ciutadà Miquel Arder.

Notes:

467 Nét del pintor Ferran. No se sap amb certesa si hi ha una relació familiar amb els pintors Bertomeu Canet (1425-1434), Bernat Canet (1342), Pere de Canet (1425) i, fins i tot, Vicent Canet (1408-1430). Cap document ho confirma, però és possible que siguen una saga de pintors.

CANET,⁴⁶⁸ Pere de (1425, València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁴⁶⁹

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁷⁰

Comentari.

Entre els mesos de gener a desembre de l'any 1425 es registra, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra foren: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Ozca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çolom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

“[f. 83 v.]

Ítem en Pere de Caffa quatre sous sis diners....IIII sous. VI

Ítem Ferrando de Coller quatre sous....IIII sous.

Ítem en Francesch Pereç quatre sous....IIII sous.

Ítem en Bertomeu de Canet, tres sous, sis diners....III sous. VI

Ítem n'Anthoni Carbonell, tres sous....III sous.

Ítem Martí Lopiç, tres sous, sis diners....IIII sous. VI

Ítem en Pere Guillem dos sous dos diners....II sous. II”

Notes:

Pintor coberta i porxe de la Casa de la Ciutat.

468 No es coneix amb certesa si aquest pintor té relació familiar amb els pintors Bernat Canet (1342), Bertomeu Canet (1425-1434), Guillem de Canet (1304-1363),-aquest nét de Ferran- i fins i tot, Vicent Canet (1408-1430). Cap document ho confirma, però és possible que siguin una saga de pintors.

469 *Ibidem*, nota 267.

470 *Ibidem*, nota 258.

CANET,⁴⁷¹ Vicent (1408-1430, València)

Referència arxivística:

Montalbà, Bernat de. Protocol nùm. 22161 (APPV).

Gasull, Andrés. Protocol nùm. 4393 (ARV).

Protocol nùm. 1899, f.180 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 230; 1971, p. 29.

Comentari:

Dels anys 1408 i 1416 són els primers documents corresponents al pintor Vicent Canet. En les dos referències documentals actua com a testimoni. Al document de l'any 1416, també apareixen els pintors Berenguer Çaplana i Francesc Vidal, aquest últim com a testimoni.

“Caterina, uxor Berengarii Çaplana, pictoris Valencie, filia et heres quondam discreti Arnaldi Badia, notari, et dompne Clare, eius prime uxore ac heres etiam Bartholomei Badia, fratris sui ex una parte, et dompna Caterina, uxor ultima dicti quondam Arnaldi Badia, parte ex altera, nomine propria et tu heres in parte dicti quondam viri mei. Scienter compromittimus in vos discretos Petrum Climentis, maiorem dierum et Bartholomeum Tolosa, notarium, absentes tu presentes, in arbitros et cetera, de omnibus questionibus et ex duraturum hinc ad vigiliam Ramorum primo venturum salvo iure prorogandi semel. Promittimus stare, et cetera, sub pena C florenos, et cetera. Fiat largomodo, et cetera, iurarunt, et cetera.

Testes Vincencius Canet, pictor et Iohannes d'Arevalo, operarius ville. Firme dicte Caterine, uxore dicti Arnaldi Badia, quondam, discretus Dominicus Spelt, notarius, et Franciscus Vidal, pictor, et presentur statim dicto Petro Clementis.”

ARV. Protocol d'Andreu Gasull, nùm. 4393.

Cerveró, 1971, p. 29.

Fins a l'any 1430, concretament al mes de desembre, res se sap de Vicent Canet, que és ja difunt. El document correspon a la seua vídua, Bernarda, que casà a la seua filla Isabel, amb Joan de la Penya, prèviues capitulacions matrimonials.

Notes:

471 No es té la certesa de si hi ha alguna relació familiar amb els pintors Bernat Canet (1342), Bertomeu Canet (1425-1434), Guillem de Canet (1304-1363),-aquest nét de Ferran- i fins i tot, Pere de Canet (1425). Cap document ho confirma, però és possible que siguen una dinastia de pintors.

CAPELLA,⁴⁷² Pascual (1383, València)

Referència arxivística:

Comptes de Batlia, llibre núm. 3, f. 49 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁷³

Comentari:

Als llibres de Comptes de Batlia, de l'any 1383, apareix documentat el pintor Pasqual Capella, per assumptes del seu ofici.

Notes:

472 *Ibidem*, nota 257.

473 *Ibidem*, nota 258.

CAPELLADES, Bernat (1395, València)

Referència arxivística:

Queralt, Vicent. Notal any 1395 (APPV).⁴⁷⁴
Montfalcó, Bernat de. Protocol núm.1357 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 85.
Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 223; 1914, p. 13; 1928, p. 31; 1930, p. 31.

Comentari:

D'aquest pintor, Bernat Capellades, que s'encontrava actiu a València en l'última dècada del segle XIV, hi ha com a referència que actua, el 1395, com a testimoni a la fi de cert document.

Al mes de juny del dit any, el 1395, de nou Bernat Capellades apareix documentat com a testimoni.

“(…)

Testes huius rei sunt Iohannes Sanxez et Bernardus Capellades, pictor, habitatores Valencie.”

APPV. *Protocol de Bernat de Montfalcó*, núm. 1357.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 387, doc. 682.

Notes:

⁴⁷⁴ Del notari Vicent Queralt es conserven els anys 1390 i 1392, però no l'any 1395.

CARBONELL,⁴⁷⁵ Andreu (1348-1356, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3510. Bononat Monar (ACV).
Roures, Blas. Protocol núm. 1969, (ARV).
Tarragona, Bartolomé. Notal núm. 2832 (ARV).
Justícia Civil, núm. 170, mà 5; núm. 831, mà 13, f. 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, pp. 99 i 103; 1960, pp. 230, 236 i 243; 1963, pp. 79 i 132; 1971, p. 27.

Comentari:

Del pintor Andreu Carbonell, es té informació documental entre els anys quaranta i cinquanta del segle XIV. Com a primera referència està el document de l'any 1348. Són els capítols matrimonials que Andreu Carbonell atorga entre la seua filla Francesca i el pintor Pere Morlans, aportant com a dot unes cases situades a la parròquia de Sant Pere.

“In Dei nomine et eius gratia: Noverint universi quod ego Andreas Carbonelli, pictor vicinus Valencie ex certa sciencia colloco in matrimonium Franciscam, filia meam, vobiscum, Petro Morlans, pictori, vicino eiusdem, presenti et recipienti, per verba de presenti, prout lex Christi precepit et in Ecclesia Dei constitutum est et ordinatum et beati Petrus et Paulus, apostoli eius, afirmant. Et dono, vobis dicto Petro Morlans, simul cum dicta filia mea, in et pro dote sua ad forum Valencie in hunc modum, videlicet, in precio et extimacionem triginta librarum dono vobis et vestri perpetuo, quoddam domos nostre quod habeo, teneo et posideo in parrochia Sancti Petri sedis Valencie.

Testes huius rei sunt, Garcias de Xarch et Vincencius Vexelles, sriptor, vicini Valencie.

Sig-[signe notarial]-num Berengarii de Acrimente, notari publici Valencie, qui hec scripsi feci et clausit.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 831, mà 13, f. 3.

Cerveró, 1971, p. 27.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 119, doc. 195.

A l'any 1353 es redacta el testament, pel qual Andreu Carbonell i la seua muller Elisenda nomenen marmessors seus a Pere Morlans, gendre del matrimoni i a Andreu Julià, deixant el seu fill Pere i la seua muller Francesca hereus universals dels seus béns.

“Die iovis VIº idus octobris. Quoniam omnia et cetera. Idcirco in Dei nomine et eius gratia noverint universi quod, nos Andreas Carbonelli, pictor, civis Valencie et Elichsen, eius uxor, ex certa sciencia, existentes [...] et illates, quod Dei gratiam et in nostro bono et perfecto sensu, integra memoria ac firma loquella nostrum, concedimus et facimus testamentum in quo ponimus [...] manumissores nostros elegimus, Petrum Morlans, pictorem, generum nostrum, et Andream Iuliani, senior, civis Valencie, absentes, et cetera, quibus damus et concedimus licenciam et plenum posse omnia bona nostra petendi et cetera, eiuque vendendi et alienandi pro hoc nostro testamento complendo prout hic inferius invenintur scriptum et ordinum, et hoc faciant dicte nostri

475 Desconeixem si existeix parentiu amb els pintors Jaume Carbonell (1351) i Antoni Carbonell (1419-1433).

manumisores sine dampno quod eis vel eorum rebus no eveniant ullo modo. In primis volumus et mandamus omnia debita nostra solvi et iniuri restitui ea cum vel hec que vere et manifeste apperuerint nos debere aut tenere cum testibus fide dignis vel aliis legitimis documentis. Et eligimus sepulturam corporum nostrorum in cimiterio Sancti Petri sedis Valencie, si nos mori contigerit. (...)

Ad ultimum, cetera alia bona nostra nos, dicti coniuges et testadores predicti, tam mobilia et cetera, nobis pertenencia et cetera, longe et cetera, quantuque de causa, modo vel racione damus, legamus et dimitimus prefate Francisce, filie nostre, uxorique predicti Petri Morlans, et ipsam in dictis bonis nostris et cuiuslibet nostram, heredem nostram propiam et universalem facimus et instituimus iure instituciones in eternum. Hoc es autem nostrum ultimum testamentum et cetera.

Testes fuerunt hinc testamento [vero et re...] pro dictos testadores [Miquel] Bellcayl, Guillelmus Rella, cerdones, et Franciscus Plasença, [tapinerius], vicini Valencie.”

ARV. *Protocolo de Blas Roures*, núm. 1969 .

Cerveró, 1963, pp. 79 i 132.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 127-129.

El 1353 Andreu Carbonell actua com a testimoni en les deposicions que alguns veïns qualificats fan davant del bisbe Hug de Fenollet, a la parròquia de Sant Martí de València.

Un any després, el 1354, Andreu Carbonell i Simó Despuig, també pintor, efectuaren una declaració, davant el Justícia Civil de València, en la qual testimonien haver conegut al matrimoni de Llorenç Samisay i Gaçona. Aquells testifiquen en el clam de les dones de Miquel Valls i del pintor Domingo Aliaga, Bertomeua i Francesca, respectivament, filles de dit matromoni, contra el notari Bernat Gaçó, curador assignat dels béns i drets que foren de Llorença, aquesta germana de les anteriors.

“*Die martis pridie idus augusti anno Domini millesimo CCCº quinquagesimo quarto.* (...) Simo Dezpuig, pintor, qui st`a la Freneria, (...) testimoni, conegué los dits en Lorenç Samisay e la dita na Gaçona, muller d'aquell (...)

Eodem die et anno.

N' Andreu Carbonell, pintor, qui sta prop la Seu, qui iura dir veritat, (...) conegué lo dit Lorenç Samisay e la dita na Gaçona, muller d'aquell (...)

ARV. *Justícia Civil*, núm. 170, mà 5. ff. 214 i 215.

Cerveró, 1960, pp. 230 i 236.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 137-149.

Al penúltim document de l'any 1356, el pintor que ens ocupa apareix com a marmessor del testament de Domènec de Montblanc, *sabater*, veí de València. El seu gendre, Pere Morlans, actua com a testimoni en dit document.

Finalment, Andreu Carbonell actua, el 1356, en cert document com a curador de Guisabel, filla del difunt Pere Pelegrí, pintor de València.

Del suport documental d'aquest pintor es pot destacar la seua relació amb pintors contemporànies a ell, com Pere Morlans, Simó Despuig o Pere Pelegrí.

Notes:

Capítols matrimonials i testament.

Sogre del també pintor Pere Morlans.

CARBONELL,⁴⁷⁶ Antoni (1419-1433, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra, núm. 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de 1432 a 1433, núm. 1479, f. 66 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la ciutat, v2-5 (AMV).

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 5, 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 67, 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí (AMDA).⁴⁷⁷

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Comentari:

Fins l'any 1418 el saló dels Àngels era el destinat al Consell General per a les seues reunions, però, i degut que algunes parets amenaçaven ruïna, el dit Consell decidix verificar una obra nova. Aquesta fou concedida al mestre d'obres Juan del Poyo. Per fer els treballs de la talla i de les pintures es contracten altres persones.⁴⁷⁸ Per la qual cosa creiem que al document de l'any 1419, en el qual es cita al pintor Antoni Carbonell, correspon a l'encàrrec de l'obra nova. A l'esmentat document es declaren les despeses varies ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València. Els pintors consignats en els seus llocs respectius són: Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellá, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Entre els mesos de gener a desembre de l'any 1425 es documenta, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

“[f. 39v.]

Dimarts a XXVII de març del dit any continuant la dita obra del porche pagui als fusters qui lo dit dia lavoraren en obrar la dita fusta les quantitats següents:

(...)

Pintors

Ítem lo dit dia pagui als pintors dejús scrits qui lo dit dia començaren a fer faena, có és en pintar los capçals de la fusta per obs del dit porche, les quantitats següents:

Primo en Johan Stheve, cinch sous sis diners....V sous. VI

476 Es desconeix si hi ha alguna relació familiar amb Andreu Carbonell (1348-1356) i Jaume Carbonell (1351).

477 *Ibidem*, nota 259.

478 Actes del Consell celebrades el 14 de març i 5 de novembre de l'any 1418.

Ítem n'Anthoni Carbonell, tres sousIII sous.

Ítem en Martí Lopiç, tres sous, sis diners....III sous. VI”

AMV. Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5.

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

A las anys 1431-1439, es registra la relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu de València. Entre s'encontrava el pintor Andreu Carbonell.

El pintor Miquel Alcanyís rebé, el 1432, l'encomanda del capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. S'havia de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien ser daurats i negres com els perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, varen col·laborar els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon del Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

Al mes d'octubre de l'any 1433, es registren els pagaments als pintors Miquel Alcanyis, Berenguer Mateu, Joan Steve, Arnau Guassies, Bertomeu Çacoma, Bertomeu Canet, Miquel d'Alforja, Antoni Carbonell, Pere Navarro, Ausiàs, Joan Julià, mosso d'Alcanyis, pels treballs fets a la Seu de València.

Notes:

Pintor del teginat Casa de la Ciutat de València, de la coberta i porxe Casa de la Ciutat i de la Capella de la Seu de València.

CARBONELL,⁴⁷⁹ Jaume (1351, València)

Referència arxivística:

Justícia tro en suma de L sous, mà 1. Pere Cerverá (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 230.

Comentari:

Com a única notícia d'en Jaume Carbonell, pintor, està la condemna, efectuada pel Justícia tro en suma de L sous, pel deute que tenia amb el ciutadà Guillem Ponç.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 124, doc. 205.

“1351, pridie idus marcii.

Jaume Carbonell, pictor, civis Valencie(...)”

Notes:

479 No es coneix, per manca de documents, si hi ha relació familiar amb Andreu Carbonell (1348-1356) i Antoni Carbonell (1419-1433).

CARDONA, Joan (1405-1406, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-22, ff. 349, 352v, 354, 358, 360, 362, 371 i 387 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁴⁸⁰

Mocholí, 2003 (DEA).⁴⁸¹

Comentari:

En juny de l'any 1405, en l'acta del Consell de la ciutat de València es nomenen els consellers i jurats de la ciutat pels anys 1405-1406. Foren nomenats consellers per la parròquia de sant Martí els pintors Pere Roca, Jaume Mestre, Domingo Torà i Joan Cardona.

“Consellers de parròquies

[...]

Sent Martí

En Pere Roqua

En Jacme Maestre

En Domingo Torà

En Johan Cardona”

A les actes del consell, des de juny de l'any 1405 fins gener de l'any 1406, quedà registrada l'assistència dels dits consellers.

Notes:

Pintor conseller.⁴⁸²

480 *Ibidem*, nota 267.

481 *Ibidem*, nota 258.

482 *Ibidem*, nota 458.

CARRASCO, Guillem (1404, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 795, mà 2, f. 57 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 230 i 255.

Comentari:

Als llibres del Justícia Civil de València es registra, el 1404, una notícia interessant pel seu contingut. El document diu que el pintor Bernat Vilaur fou marmessor del testament de Guillem Carrasco, també pintor, a les ordres de la difunta duquesa de Gandia.

“(…)

Fon marmessor del testament de Guillem Carrasquo, pictor de la senyora duquesa, quondam, de Gandia.”

Notes:

Pintor de Gandia.⁴⁸³

483 Ciutat de la comarca de la Safor, província de València.

CASA, Joan de (1419-1444, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 5; 1930, p. 67.

Comentari.

Fins l'any 1418 el saló dels Àngels era el destinat al Consell General per a les seues reunions, però, i degut que algunes parets amenaçaven ruïna, el dit Consell decideix verificar una obra nova. Aquesta fou concedida al *mestre d'obres*, Juan del Poyo. Per fer els treballs de la talla i de les pintures es contracten altres persones.⁴⁸⁴ Per la qual cosa creiem que al document de l'any 1419, en el qual es cita al pintor Joan de Casa, correspon a l'encàrrec de l'obra nova.

Entre els anys 1419-1444 es registraren les despeses varies ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València. Els pintors consignats en els seus llocs respectius són: Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellá, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Notes:

Obra nova del Consell General.

Pintor del teginat de la Casa de la Ciutat.

484 *Ibidem*, nota 478. Actes del Consell celebrades el 14 de març i 5 de novembre de l'any 1418.

CASES, Bernard (1420, València)

Referència arxivística:

Avinyó Francesc. Notal núm.1352 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 102.

Comentari:

Al mes de febrer de l'any 1420 s'escriptura la venda, efectuada pel pintor Miquel Galindo i la seua muller Caterina, Pere Gaçò i la seua muller Caterina, Joan d'Osca i la seua muller Guillamona, *llauradors* del lloc de Mislata, i del pintor Bernard Cases i la seua muller, Caterina, a la ciutadana Valença, tots habitants de València, de 50 sous de violari,⁴⁸⁵ que és la renda d'una pensió vitalícia que constituïx una obligació.

“(…) quinquaginta solidos monete regalium Valencie rendales et annuales de violario, (...)”

Notes:

485 *Ibidem*, nota 355.

CASES, Guillem (1395, València)

Referència arxivística:

Zaidia, Francisco. Protocol núm. 3002 (ARV).

Justícia Civil núm. 695, mà 1, f. 29 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 22 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1914, p. 13; 1928, p. 54; 1930, pp.30, 31 i 54.

Cerveró, 1960, p. 230; 1963, pp. 80 i 136.

Comentari:

Del pintor Guillem Cases hi ha escàs suport documental. Una de les primeres notícies d'aquest pintor és l'obligació contreta, en març de 1395, en presència del Justícia dels CCC sous de València, pel deute que deu pagar al pintor Joan Sarrebolleda (ÇaRebolleda), per la compra de quatre escuts.

“En Guillem Cases, pintor de València, s'obligà en donar e pagar a-n Johan Sarrebolleda, pintor, XXX sous, per rahó de quatre scuts que d'aquell comprà, ague e reebé d'aquí a X dies, sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 22.

Cerveró, 1963, p. 80.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 384, doc. 671.

Com a notícia més important d'aquest pintor és la del 21 d'abril del mateix any, el 1395. Dit pintor es compromet amb Pere de Soler, *físic*,⁴⁸⁶ a confeccionar un retaule baix l'advocació de sant Llorenç, màrtir, per la capella del mateix sant, ubicada en el convent dels frares predicadors de la ciutat de València, pel preu de 100 florins d'or aragonesos, dels quals cobra, com a primer termini, 70 florins.

“Ego, Guillelmus Cases, pictor, civis Valencie, ex certa sciencia ex pacto speciali, promitto vobis venerabile magistro Petro de Solerio, fisico civi Valencia, presenti [...] operarar [e] [...] et depingere ad oppus [...]ria beati Laurencii martiris, cum suis polseris et banco, quod retabulum debet habere in longitudine XIII *palms* et in latitudine duodecim, et debent esse tres tabule, et in media tabula debet depingi imago dicti beati Laurencii et super ipsam Pasio Christi, in aliis autem duabus tabulis debent depingi istorie dicti beati Laurencii, et dicte istorie debent esse sex, scannum autem debent depingi de storia Pasionem Christi, polsere vero cum [in...] sicuti [dictum] est, fuit ordinatum per reverendum et religiossum fratrem Anthonium de Canalibus, magistrum in sacra pagina ordinis predicatorum, et debet [depingi] de auro et adzur d'Acre exceptis polseris. Quod dictum autem retabulum sich depictum, sicut dictum est, vobis dare promitto et teneat habere et ponere ficare [...] missionibus in capella dicti beati Laurencii in ordine predicatorum Valencie [...] decima die iulii proxime futuri, omni excepcioni remota cum [...] est dictum retabulum inceperim [...] teneamini mihi dare pro dicto retabulo perfecto, scanno et polseris et ponito et [ficato] in dicta capella centum florenos auri comunes Aragonie [...] quibus confiteor] a vobis habuisse septuaginta florenos [...] promitto predictam attendere omni et sub et [sub pena] quinquagintam florenorum nobis dandorum et cetera, que [...] et cetera, rato mente pacto et cetera, quorum per quicumque iudicem et cetera, obligo et cetera. Et ego, dictus Petrus de Solerio, laudans et cetera,

486 Persona que es dedica, professionalment, a l'estudie de la física. Fins i tot, antigament feia les funcions de metge.

Diccionari valencià escolar. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

promitto et cetera, dictos triginta florenos vobis solvere ut dictum est et cetera omni et sub obliquo et cetera. Actum Valencie.

Testes , discretus Bernardus Çaydia, notarius, et Raymundus Bonet.’’

ARV. *Protocol de Francisco Zaidia*, núm. 3002.

Sanchis Sivera, 1914, p. 13, 1930, pp. 30 i 31.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 384 i 385, doc. 673.

Malauradament Guillem Cases va morir abans d'acabar-lo. La referència documental del mes de novembre així ho confirma. En aquest mes es fa constar la reclamació efectuada, davant el Justícia Civil de València, per Jaume Mestre, com a procurador de Pere Balaguer, jutge assignat pels béns del dit pintor, ara difunt, pel pagament de 70 lliures, preu de cert alberg, situat a la parròquia de Sant Tomàs de València, que dit Pere Balaguer havia venut al pintor.

El fet que Guillem Cases no acabara el retaule més a dalt esmentat, dóna pas al compromís efectuat per Pere Nicolau, pintor d'origen català, establert a València des de l'última dècada del segle XIV, per a finalitzar-lo. Pere de Soler el va encomanar a Guillem Cases, baix l'advocació de sant Llorenç, acabant-lo el pintor Pere Nicolau cobrant 40 florins d'or d'Aragó, tal i com hi havien concordat i 8 florins més de gratificació. El dia 16 de setembre de l'any següent, es cancel·là l'esmentat document.

“Ego, Petrus Nicholai, pictor valencia, scienter per pactum speciale promitto e convenio bona fide vobis, venerabile magistro Petro de Solerio, civi eiusdem presentis, perficere de pictura et de aliis necessariis quoddam retabulum de istoria beati Laurenci quod depingere incepit et partem aliquam perfecit Guillelmus Cases, videlicet, de auro et *adzur d'Acre* eo modo quo ipse incepit et melius si potero, ac etiam scamnum et *polseres*, quod retabulum, scamnum et *polseres* sunt per me depingende cum istoriis secundum quod [(dictus Guillelmus promissit cum instrumento facto)tatxat] per venerabile Anthonium de Canalibus, magistrum in sacra pagina, est ordinatum. Quod retabulum cum suis scamno et polseris dabo vobis perfectum et fixum in capella dicti beati Laurencii in conventu fratrum predicatorum Valencie, sub cum quadam imagine fienda in quadam cortina que stare debet ante dictum altarem hinc ad festum Pasce Resurreccionis Domini proxime futurum, omni excepcione remota. Vos vero detis michi pro feccionem omnium predictorum quadraginta florenos auri Aragonie, de quibus favor a vobis habuisse viginti florenos [residuos] viginti florenos michi detis dicto retabulo perfecto et fixo. Et ego, dictus magister Petrus et cetera,[...] promitto et cetera, [...] alter alteri vicissim promittimus predicta attendere sub pena viginti florenos, rato manente pacto et cetera, executio et cetera. Et nos dictus magister [...] de predictis situs dono [...] principalem obliquo, videlicet Egidium Sagra, brodatorium Valencie, presentem, quia ego dictus Egidius [...].

Testes venerabilis Raimundus de Palou, civis Valencie et Anthonius Sancho, scriptor.’’

ARV. *Protocol de Francisc Zaidia*, núm. 3002.

Sanchis Sivera, 1928, p. 54; 1930, p. 54.

Cerveró, 1963, p. 136.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 394 i 395, doc. 697.

Per falta de documentació es coneix poc de la vida professional i particular del pintor Guillem Cases, però per l'encàrrec que rebé per la confecció d'un retaule, creiem que era un artífex de certa rellevància.

Notes:

Pintor de retaules.

CELI, Girat (1404, Gandía)

Referència arxivística:

Justícia Civil. núm. 795, mà. 2. f. 47 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 230 i 255.

Comentari:

A l'any 1403, a la ciutat Gandia,⁴⁸⁷ ja es té referència documental de pintors com Bernat Vilaur (1380-1434) o Antoni Peris (1391-1436). En relació a la nombrosa aflluència de pintors, a primers del segle XV, a la dita ciutat treballant per a la cort vigent, hi ha una altra notícia de l'any 1404. Aquesta es una certificació efectuada pel Justícia de dita vila, sobre certa qüestió entre el mestre Girat Celi, pintor del duc de Gandia i Bernat de Vilaur, marmessor del testament de Guillem Carrasco, pintor de la duquessa.

“En Francesch Bellprat, justícia de la Vila de Gandia [...], certificam que en lo dia present daban nos es stada, proposada, demanda per lo discret en Ramon Agualada, notari vehí nostre, procurador de mestre Girat Celi, pictor del Senyor Duch, contra en Bernat Vilaur, marmessor del derrer testamen de Guillem Carrasquo, pictor de la Senyora Duquesa, *quondam*(...)”

Notes:

Pintor forà treballant a Gandia.

⁴⁸⁷ La ciutat de Gandia, a la comarca de la Safor, caldria considerar-la com un centre pictòric, doncs des dels anys huitanta del segle XIV (Bernat Vilaur) fins els anys vint del segle XVI (Paolo de san Leocadio) hi ha documentats varis pintors.

CELMA, Francesc (1341, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 71; núm. 75 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 231; 1963, p. 81.

Comentari:

Una condemna efectuada pel Justícia Civil de València i un deute, aquest últim redactat en presència del notari Ramon del Más i del Justícia Civil, són les notícies, ambdós datades el 1341, que hi ha del pintor Francesc Celma. La condemna és pel deute que té amb al jueu Confeno, per una quantitat de 120 sous. La reclamació feta pel notari és a favor del també pintor Francesc Roures.⁴⁸⁸

“[XIII° kalendas novembris]

Eadem die et anno. Comparech devant la presència de l'honrat en Pere Colom, justícia de València en lo civil, en Ramon del Mas, notari, axí com a procurador d'en Francesch Celma, pintor, vehí de la dita ciutat, e dix e propossa que com per en Francesch de Roures, pintor, habitador en la parròquia de Sent Martí de València, sien deguts al principal del dit en Ramon del Mas XXXV sous de reals, per rahó de I mul que d'aquell compra, hagué e reebé per aytal qual era, e lo dir en Ramon, el di nom, vulla demanar e recobrar la dita quantitat e lo dit Francesch de Roures se sia absentat de la dita ciutat et regne d'aquella sens que no ha lextat procurador qui puxa dfer part per aquell, requer per ço que curador sia assignat quant al present article en nomenar per sufficient en Michel de Roures, vehí de València, nebot del dit en Francesch de Roures. Fo interrogat per sacrament lo dit propositant quio havia dictada la dicta requisició, e dix que ell mateix.

Fide Raymundus de Manso, notarius.

Petrus Columbis, iusticie Valencie in civilibem, auctoritate qua [sumptum] ad instanciam et requisicionem Raymundi del Mas, notarii, procuratoris Francisci de Celma, pictoris, damus etcetera vos, Michelem de Roures, vicinum civitatem iamdicte, in curatorem bonis Francisci de Roures, quo ad deffendendum ipsa in [questionem] quan dictus Raymundus, dicto nomine, movere intendit in et super bonis predicti pretextu XXXV solidus regalium per dictum Franciscum de Roures eidem Francisco de Celma debitorum racione et precio unus muli quem ab tempo emit. Ita quod, in predictus et cetera. Et auctoritatum predicta [...] et cetera. Et iuro et cetera. Insuper dono vobis findaciam pro predictis dictum Ramundum de Manso, nomine proprio, quam fidanciam ego, dictus Raymundus de Manso, habuere facis et cetera, sub obligationem et cetera. Actum et cetera.

Testes, Guillermus Gozi et Guillermus de Betesa, notarii.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 96 i 97, doc. 176.

Notes:

488 Aquest pintor pertany a la dinastia de pintors amb el cognom Roures.

CENTELLES,⁴⁸⁹ Bertomeu (1380-1385, Morella)

Referència arxivística:

Esteve, Guillem. Protocol any 1380, folio solt i altres i protocol any 1385 (AEM).⁴⁹⁰

Referència bibliogràfica:

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 23 i nota 1 i 75, 76 i 77.

Comentari:

En juny de l'any 1380, es redacta el contracte d'aprenentatge, pel qual Gil Doto, tutor d'Arnau, fill de Doménech Centelles, aferma a dit Arnau amb el pintor Bertomeu Centelles, per aprendre l'ofici, per temps de vuit anys, a canvi d'un cafís⁴⁹¹ i mig de blat al primer any i la vestimenta a l'últim.

“Disapte a *II iunii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX°*. En Gil Doto, vehí de Hortells, axí com a tudor de Arnau Centelles, fill d'en Domingo Centelles, aferme lo dit n'Arnau ab en Berthomeu Centelles, fill d'en Berthomeu, de aquest sent Johan primer vinent que ve en VIII anys a ofici de pintor, en axí que s'obligua [e] sie tengut de donar per provisió del primer any I kafiç mig de forment d'ací a la primer vinent festa de sent Miquel, e obligua los bens de la tudoria. Et lo dit en Bertomeu promès qui li mostrarie en quant en el serie lo dit ofici et li serie tengut fer en fi dels dits VIII anys I^a gonella et I mantó de drap que valgue a for de VIII sous per alna.

Testimonis Guillem Barreda, peraire, et en Bertomeu Mars, manyà, vehins de Morella.”

AEM. *Protocol de Guillem Esteve*, f. solt.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 75. doc. I.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 242, doc. 389.

Apart de conèixer com es redactaven els contractes i les condicions que es posaven entre les parts contratants, aquest tipus de document confirma que, i en aquest cas a Morella, la possible existència d'un taller o obrador en les mans de la família Centelles, pintors a tindre en presents en futures investigacions.

El pintor Guillem Ferrer, que durant els anys setanta del segle XIV treballa pels germans Serra, estigué també relacionat amb els Centelles. A l'any 1380 actua com a testimoni del testament del pare de Bertomeu Centelles.

La darrer notícia és una època de l'any 1385, atorgada per Bartomeu Centelles, ciutadà de Morella, en la qual reconeix que Domingo Bisiedo i la seua muller Andrea, veïns de la ciutat de Terol, li han lliurat per mans de fra Blasco Valero, vicari⁴⁹² del monestir de sant Francesc de la sobredita ciutat de Terol, 200 florins d'or com a

489 Dinastia de pintors documentats a la ciutat de Morella (Castelló de la Plana). Per a més informació d'aquest pintor en “Els pintors del bisbat de Tortosa. Bertomeu Centelles”. Pp. 171-172. Francesc Ruiz i Quesada. *L'art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El Corrent Internacional*. Barcelona, 2005.

490 Arxiu Eclesiàstic de Morella.

491 Mesura de capacitat per a àrids. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

492 Es diu de la persona que assisteix a un superior en les seues funcions, que el substituïx en cas d'absència o delegació. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

primera paga del retaule que els està confeccionant. En el document del contracte apareix Guillem Ferrer, pintor de la vila de Morella, com a fermador.⁴⁹³

“Conexeran tots com yo en Berthomeu Centelles, pintor, vehí de la vila de Morella, scientment et de certa sciència confés et en veritat regonech haver auts et en comptan reebuts de vós, honrat en Domingo Bisiedo et de la dona n’Andrea, muller vostra, vehins de la ciutat de Terol, absents axí com si fosets presents, és a saber, doents florins d’or d’Aragó, los quals en nom vostre et per vosaltres me ha donats et deliurats frare Blascho Valero, vicarii del monestir del frares menors de la horde de Sent Francesch de la dita ciutat de Perol, per rahó de la primera pagua que vosaltres me haviets a fer de hun retaule que yo a vosaltres faç et he a fer, segons ne so obliguat ab carta condicional que és entre mi et vosaltres reebuda per en Marcho Pereç d’Esgrig, notari publich de la dita ciutat, segons que dites coses e altres en la dita carta appar ésser mills e pus longament contengudes. Per que aytal és lo fet de la veritat, renunci scientement et de certa sciència a tota excepció per la qual pogués dir ho al-legurar la Jesús dita quantitat de vós no ésser aüda et no reebuda en comptan, segons desús dit és, lealment et a excepció de enguany. En testimoni de la qual cosa atorch et man a vós ésser feta per lo notari dejús scrit la present pública carta de àpocha per dar testimoni de veritat et haver de les dites coses memoria en esdevenidor. Attenent encara feyt de veritat yo ésser tengut a vós donar fermança de compñir les coses et pactes en la dita carta contengudes, com axí entre vosaltres et mi fos paccionat, avengut et atorguat, et a major fermetat vostra et dels postres don a vós, dit en Domingo Bisiedo et na Andrea, muller vostra, et als vostres fermança de saül segons fur de València, que ab mi et sens mi sia tengunt i obliguat de fer la dita obra et de la dita quantitat et de les coses en la dita carta de convinença entre mi et vosaltres feyta et reebuda per lo dit notari, és a saber, en Guillem Ferrer, pintor, vehí de la vila de Morella, present. Lo qual dita fermançeria et obligació yo, dit en Guillem Ferrer, a vós, dit en Domingo Bisiedo, et a la dita na Andrea, absents, axí com si fosets presents, faç et aquella volenterosament atorch, a la qual de present oblich a vós et als vostres tots los béns meus, setis et mobles, ho sien ho seran, haüts et per haver. Açó fon feyt en Morella, XXII dies del mes de juny en l’any de la Nativitat del Nostre Senyor mil CCC LXXX cinch. Se+nyal d’en Guillem Ferrer, fermança, desús dits, qui les damunt dites coses loam, atorguam et fermam.

Testimonis foren presents a les dites coses en Miquel Borraç, asaunador, et en Ferrer Busquet, juglar, vehins de la vila de Morella.”

AEM. *Protocol de Guillem Esteve*.

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 76 i 77, doc. II.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 275 i 276, doc. 452.

Notes:

Pintor de retaules.

Contracte d’aprenentatge.

493 Persona per a establir seguretat i força legal a un tracte, conveni, etc. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

CERDÀ, Pere (1416-1425, València)

Referència arxivística:

Masó, Joan. Protocol núm. 25601 (APPV).⁴⁹⁴
Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 467 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Arqués Jover, segle XVIII, (1982, 2ª edició).
Conde de la Viñaza, 1889, p. 37.⁴⁹⁵
Alcahalí, 1897, p. 91.
Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 309-310; 1914, pp. 50-51; 1929, p. 24; 1930, p. 86.⁴⁹⁶

Comentari:

Interessant document, datat el 1416, corresponent al pintor Pere Cerdà pel qual signa capítols matrimonials amb Isabel de Berga, filla de Miquel de Berga i de la marquesa de Lorenç, neboda de Pere Lorenç, prevere,⁴⁹⁷ beneficiat d'Alaquàs.

Pocs documents més hi ha del dit pintor que el del 1425. Al dit any, entre els mesos de gener a desembre, queda registrat al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

“[f. 98v]

Ítem Pere Cerdà quatre sous....IIII ss.”

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

Finalment en febrer de l'esmentat any, el 1425, Pere Cerdà actua com a testimoni en dos vendes efectuades el mateix dia.

Notes:

Pintor de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat.
Capítols matrimonials.

494 Els autors no donen cap referència arxivística.

495 L'autor només publica l'any que fou atorgat el document.

496 Els autors recull la notícia del P. M. fr. Agustín d'Arqués Jover i anomena al notari Joan Masó.

497 *Ibidem*, nota 277.

CESPESES,⁴⁹⁸ Antonio (1397, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 24, mà 4, f. [23] (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁴⁹⁹

Mocholí, 2003 (DEA).⁵⁰⁰

CIMM,⁵⁰¹ 2005, vol. I.

Comentari:

Antoni Cespeses no és pintor, és *daurador*,⁵⁰² però creiem convenient tindre'l fitxat per la relació amb l'ofici de pintor. De l'any 1397 és la condemna feta pel Justícia dels CCC sous de València a Antoni Cespeses, qui està amb Joan Nadal, també *daurador*,⁵⁰³ de pagar a Arnau Banyeres, *carnisser*, 7 sous i 10 diners, que li devia per raó d'un préstec.

“N’Anthoni Cespeses, daurador, stà ab en Johan Nadal, daurador, *ex confesione* fon condepnat en donar a n’Andreu Banyeres, carnicer, present, VII sous, X diners deguts per rahon de préstech, a X dies sots pena del quart. *Salvus et cetera.*”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 24, mà 4, f. [23].

Comapany, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 433, doc. 791.

Notes:

Daurador. “Persona que té l'ofici de daurar. Els dauradors aparegueren a la baixa edat mitjana com una especialitat de luxe dins dels gremis de fusters, i els de Barcelona organitzaren un gremi propi el 1596. Eren a la vegada entalladors i esgrafiadors, i practicaven l'escultura, la pintura i fins i tot l'arquitectura. L'ofici tingué una embranzida durant el s XVIII i primers anys del XIX. Incidentalment el gremi prengué el títol superior de col·legi.” *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

498 També *Sepeses*.

499 *Ibidem*, nota 267.

500 *Ibidem*, nota 258.

501 Centre d'Investigació de Medieval i Moderna. Company, Ximo; Aliaga, Joan; Tolosa, Lluís; Framis, Maite. 2005. *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna (1238-1400)*, vol. I, Fonts històriques valencianes, núm. 19, Universitat de València. Universitat Politècnica de València.

502 Persona que té per ofici daurar: cobrir amb una làmina d'or, més o menys fina, part de superfícies, objectes, etc. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992. Veure també nota 86, p. 62.

503 *Ibidem*, nota anterior.

CESSERES, Pere (1396, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 10, f. 41v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁵⁰⁴

Mocholí, 2003 (DEA).⁵⁰⁵

Comentari:

Entre els oficis de perpunter i pintors del segle XIV i XV existí no sols relació professional sinó, encara aquest no és el cas, també els primers exercien ofici de pintor. A l'any 1396, al mes de setembre, es documenta l'obligació feta pel *perpunter*⁵⁰⁶ Pere Cesseres, veí de València, davant el Justícia dels CCC sous de la dita ciutat, en pagar a Joan Galve, *argenter*,⁵⁰⁷ 65 sous i 10 diners, que li devia pel preu d'una tassa d'argent.

“*Die lune XXV^a septembris dite anni XCVI.* En Pere Cesseres, perpunter, veí de València, volentàriament se obliga en donar e pagar a-n Johan Galve, argenter, present, sexanta-cinch sous, deu diners reals de València per rahó de una taça de argente que la muller del dit en Pere comprà de aquell, hagué e reebé. Pagat a X dies, sots pena de quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 10, f. 41v.

Comapany, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 424, doc. 761.

Notes:

Pintor perpunter.

504 *Ibidem*, nota 267

505 *Ibidem*, nota 258.

506 *Ibidem*, nota 373.

507 Argenter o plater. Persona que treballa la plata o altres metalls preciosos. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992. A València la confraria dels argenters fou reconeguda per Jaume II al final del s XIII. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

CETINA,⁵⁰⁸ Domènec (1335-1351, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernardo. Protocol núm. 2801 (ARV).

Justícia Civil, núm 46, f.58v; núm.145, mà. 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 11; 1930, p. 11.

Cerveró, 1960, p. 231.

Comentari:

A l'any 1335, es redacta la proposta de Ramona, vídua de Joan Cetina i del seu fill Domènec Cetina, pintor i veí de València, efectuada en presència del Justícia Civil de dita ciutat, per que els siga atorgat el dret als béns de Raimon Cetina, fill i germà dels esmentats, el qual morí sense testar.

“*V kalendas augusti*. Comparech davant la presència del honrat en Pere Colom, justícia de València en lo civil, na Ramona, muller que fo d'en Johan de Cetina et en Domingo Cetina, pintore vehí de la dita ciutat, e dixeren e proposaren que com Ramon de Cetina, germà que fo del dit en Domingo e fill de la dita na Ramona, sia mort intestat sens que dels seus béns no feu alguna ordenació, e los dits na Ramon e en Domingo de Cetina hagen dret en los béns que foren del dit en Ramon, defunt, tro en quantitat de XXX sous [...]”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 46, f. 58v.

Cerveró, 1960, p. 231.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 75, doc. 146.

A l'any següent, el 1336, de nou apareix Domènec Cetina en un document en el qual el seu germà, Joan Cetina, també pintor i la seua muller Benvinguda, li venen els drets que tenien del pare d'ells.

El buit documental no permet saber més d'aquest pintor fins el 1351. En aquest any queda registrada l'assignació de curadoria que atorga el Justícia Civil de València, de les persones i béns de Joan i Bertomeua, fills de Domènec Cetina, ja difunt.

“*Anno Domini millesimo CCCº quinquagesimo primo, die sabatti VIIº kalendas aprilis*. Comparech davant la presència de l'honrat en Guillem Scrivà, tinent loch de l'honrat en Jacme Scrivà, justícia de la ciutat de València en lo civil en Domingo Cetina, qui en lo nom dejús scrit posa çò que-s seguex:

Comparech davant la presència de l'honrat en Guillem Scrivà, tinent loch de l'honrat en Jacme Scrivà, justícia de la ciutat de València en lo civil, en Domingo Cetina, pintor vehín de la dicta ciutat, tudor donat e assignat per la vostra cort(...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 145, mà 2, f. 48.

Cerveró, 1960, p. 231.

Notes:

Família de pintors.

508 Germà del pintor Joan Cetina (1336-1346).

CETINA,⁵⁰⁹ Joan (1336-1346, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernardo. Protocol núm. 2801 (ARV).

Justícia Civil, núm. 3, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 11; 1930, p. 11.

Cerveró, 1960, p. 231.

Comentari:

A l'any 1336 queda registrada la venda del dret, per part del pintor Joan Cetina i la seua muller, Benvinguda, d'una casa, aquesta heredada del seu pare, al seu germà, Domènec Cetina.

“[V^a idus iunii]. Iohannes Cetina, pictor, et uxor eius Bevinguda, vicini Valencie, et cetera, in solidum et cetera, per nos et nostros vendimus et concedimus vobis, Dominico Cetina, fratri mei dicti Iohannis, vicinoque eiusdem, presenti, et cetera, imperpetuum totum ius et partem quod et quan nos vel alter nostrum habemus et habere debemus et nobis vel alteri nostrum competunt et competere possunt et debent racione herencie et succesionis Iohannis Cetina, quondam patris medi dicti Iohannis et vestri dicti emptoris, mortui ab intestato vel aliis quibuscumque modis [racionibus sive causis] in quibusdam domibus comunibus inter nos et vos et dominam Raymundam, matre mei dicti Iohanni et vestri dicti emptoris, sitis in parrochia santi Martini Valencie et tenetur sub dominio Raymundum Salas, civi [dicti civiatis Valencie] ad censum medii ma[...] sibus et suis annuatim solvendi, medietatem in festo sancti Iohanni iunii et aliam medietatem in festo Nativitatis Domini et ad laudimium et fatiam ac in instrumento[...] prout confrontantur cum domibus Petri Ban[...] et cum domibus Raymunde, matris mei dicti Iohannis et vestri dicti emptore et cum valle civitatis et cum pública, lamdictum ita quod totum ius et partem quod et quam nos alter nostrum habemus et habere debemus et nobis vel alteri nostrum competunt et competere possunt et debent in di tis domibus a celo in abissum superius confrontatis cum soli et cetera, ingressibus et cetera, et cum omnibus iuribus et cetera, nobis et nostris in dictis domibus vel per ipsis competentibus auto competere quoquomodo vobis vestri perpetuo vendimus et concedimus precio videlicet, centum solidos regalium Valencie quos omnes a vobis numerando habuimus et cetera. Renunciantes et cetera, et beneficio etiam minore precii et cetera. Dantes et cetera. Et sit vos et vestri habeatis et cetera, ad dandum et cetera, exceptis militibus atque sanctis [...] et cetera. Salvo tamen semper domino supradicto censu predicto domino, laudimio at fatia et omni alio pleno iure emphyteotico nostri instrumento accapiti contra, promittentes in solidum et cetera, salvare ad forum Valencie, et cetera. Et tenemur de eviccione et cetera, obligando in solidum et cetera, nos et omnia bona nostra et cetera. Renuncio super hiis beneficio dividende accionis et cetera, et legi, et cetera et fide et cetera, obligo, et cetera, Et ad cautelam, ego dicta Bevinguda, iuro et cetera, predicta omnia et singula rata et firma habere et cetera, per quod sacramentum renuncio quantum ad hec doti et cetera.

Sig+num Raymundi Salas, domini supradicti qui recepto inde laudimio hanc vendicione, firmo et concedo salvo in omnibus iuro meo.

509 Fill de Joan Cetina i Ramona. Germà del pintor Domènec Cetina (1335-1351).

Testes Petrus Sarrió, Dominicus de Bolea, Iohannes del [...] et Sanctus Pereç de Xea. Et dictus Raymundus de Salas firmavit [...].”

ARV. *Notal de Bernat Costa*, núm. 2801.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4, 1928, p. 11, 1930, p. 11.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 78 doc. 152.

En altre document, datat al mes de maig del 1346, l'esmentat pintor actua com a testimoni en una procuració atorgada per Claret, vídua d'Aparici Nadal, a favor del seu cosí germà, Bernat Solanes, davant del notari Raimon Basella.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 3, mà 1.

Cerveró, 1960, p. 231.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 116, doc. 187.

Notes:

Família de pintors.

CETINA,⁵¹⁰ Salvador (1390-1392, València)

Referència arxivística:

Lletres Missives, signatura g3, sf. (AMV).
Queralt, Vicent. Notal núm. 1413 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 68.
Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 217 i 218; 1928, p. 20; 1930, p. 20.
Tolosa, 2003.⁵¹¹
Mocholí, 2003 (DEA).⁵¹²

Comentari:

Al mesos d'octubre i de novembre de l'any 1390, es documenta, respectivament, el testament i els codicils testamentaris del pintor Francesc Bonet, en els que actua de testimoni Salvador Cetina. En aquests documents també apareix esmentat el pintor Domènec Pascual.

“(…)

Publicati fuerunt predicti codicilli in domibus dicti codicillantis in parrochia Sancti Martini Valencie situatis die lune XIII^a novembris anno predicto que erat IX^a dies a die obitus testatoris. Presentibus et instantibus ac requirentibus Iacobo Angles, tintorero, et Raymundo Ponç, notario, manumissoribus, dompne Francisca, uxore et herede dicti defuncti, ac Isabele filia, ipsius defuncti uxoreque quondam Dominici Pasqual, pictoris. Testibus ad hec presentibus Dominico Sanç, co morante in Ruçafa, Pasuasio Pereç, comorante in Campanar et Salvatore Çetina, pictore Valencie vecino.”

APPV. *Notal de Vicent Queralt*, núm. 1413.

Alcahalí, 1897, p. 68.

Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 217 i 218; 1914, p. 8; 1928, p. 20; 1930, p. 20.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 339-341, doc. 576, pp. 341 i 342, docs. 577 i 578.

De nou hi ha notícia d'aquest pintor, Salvador Cetina, que apareix en cert document datat a l'any 1392.

AMV. *Lletres Missives*, signatura g3, sf.

Notes:

510 Desconeixem si aquest pintor està relacionat familiarment amb els també pintors Joan Cetina (1336-1346) i Domènec Cetina (1335-1351), ambdós germans.

511 *Ibidem*, nota 267.

512 *Ibidem*, nota 258.

CIFUENTES, Joan (1400-1401, València)

Referència arxivística:

Aveïnaments (1371-1411), b3-3, f. 285v (AMV).

Ferrer, Alfons. Protocol núm. 28480 (APPV).

Ferrer, Alfons. Protocol núm. 26 (ARV).⁵¹³

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 307.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 296; 1914, p. 37; 1928, p. 62; 1930, p. 62.

Cerveró, 1963, pp. 81 i 91.

Mocholí, 2003 (DEA).⁵¹⁴

Comentari.

Joan Cifuentes aferma, el 1400, un contracte amb el ciutadà “Iohannem Dies”, d’ofici *juponer*,⁵¹⁵ per que el seu fill Joan de Cifuentes aprenga dita professió.

“Die veneris XXX^a iulii anno [...]. Iohannes Cifuentes, pictor Valencie, ex [certa sciencia], presentis et cetera mitto et affirmo vobis, [Iohannem Dies] iupponerio, civi eiusdem presenti, Iohanni de Cifuentes, filium meum legitimum in discipulum vestrum ad adicendum vestri officium de iupponerio (...)

Testes, Franciscus Monlinerii et Rodrigo Marones, [...], Valencie civis. Die lune XXV^a septembris anno [...] presens notula fuit cancellata de voluntate dictas [...]. Testes, Iacobus Vidal, curritor auris, et Iohannes [...].”

APPV. Protocolo d’ Alfons Ferrer, núm. 28480.

Cerveró, 1963, p. 81.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005. pp. 497 i 498, doc. 968.

Al mateix any, 1400, dit pintor, es fa càrrec del deute de Francesc Diona, *sastre*, i de la seua muller Caterina, conversos i veïns de la ciutat de València, que tenien amb Joan Villalba, *cuiraisser*,⁵¹⁶ veí de dita ciutat, per certa compra que li feren.

Sanchis Sivera, en la seua publicació de 1914, dóna referència d’un pintor, amb el nom de *Juan Sisante*, de la vila d’Orpesa (Castelló), el qual s’aveïnà a València. Creiem que es tracta de Joan Cifuentes, que a l’any 1401 figura al llibre d’Aveïnaments de la ciutat de València. Aquest pintor habitava a la parròquia de Sant Tomàs. El temps d’aveïnament era de deu anys. Actua com a fermador⁵¹⁷ del document Bartomeu Almenara, amb *l’ofici de fer cortinatges*, habitant de València.

“En Johan de Cifuentes, pintor, habitant en la parròquia de Sent Tomàs de la ciutat de València, jura lo vehinatge de la dita ciutat a deu anys primer vinents (...)”

Notes:

Pintor forà, de Castelló.

513 Signatura donada per Cerveró.

514 *Ibidem*, nota 258.

515 Juponer, també anomenat giponer. Menestral dedicat a la confecció de gipons, que són peces de vestir que cobrix el tronc, des dels muscles fins la cintura, de forma ajustada i amb manegues. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

516 Persona que treballa el couro, que es la pell adobada, mes o menys grossa i dura. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

517 *Ibidem*, nota 493.

CLAVER, Lluís (1409-1435, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3568, f. 540; núm. 3674 (ACV).

Ferrer, Luis. Protocol núm. 3676 (ACV).

Polgar, Andreu. Protocol núm. 23202 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 234; 1912 (3), p. 306; 1914, p. 47; 1928, pp. 43 i 78; 1930, pp. 43 i 78.

Cerveró, 1956, p. 109.

Comentari:

Dos documents, el primer de l'any 1409 i el segon del 1413, donen referència del pintor Lluís Claver. En ells es registren, respectivament, la venda d'una casa i d'un hospici, propietat del pintor. Reproduïm el segon document, en el qual apareix esmentat el pintor Miquel Gil.

“Noverint universi, quod ego Ludovicus Claver, pictor vicinus Valencie, heres una cum Bernardo Claver, mercatori et Valentina, uxore Michaelis Gil, pictoris, fratre et sorori meis, bonorum et iurium Iohannis Claver, sedaneri, patris nostri defuncti de qua hereditate notorie satis constat per quondam codicillum dicti defuncti actum Valencie, ac receptum et clausum manu discreti Bernardi Squerre, notarii publici civitatis predictae die XXIII mensis novembris, anni a Nativitate Domini M CCCC quinti et publicatum die XXVII eiusdem mensis novembris et anni predictorum.

Attendens dominam Franciscam, uxorem quondam dicti Iohannis Claver et matrem meam, una cum dictis Bernardo Claver et Valentina, ac me sub spe quod in contractu subscripto firmarem vendidisse vobis domine Catherine, uxori quondam Ferrarii Serves, carnificis, vicini loci de Meliana, degenti Valencie, quoddam hospicium quod erat dicti Iohannis Claver, pro nubciis dicte matris mee ut usufructuarie et heredi de vita dicti patris mei (...)

ACV. Protocol de Luis Ferrer, núm. 3676.

Cerveró, 1956, p. 109.

De Lluís Claver res més se sap fins 1435. Al dit any actua en diversos documents de testimoni. Als mesos de febrer i març en certes procuracions, a maig en un pagament per alliberar captius a Tunis i en juny en una venda i dos èpoques.

Notes:

Compra de captius.⁵¹⁸

518 No és l'única notícia que informa que un pintor, apart de les tasques propis del seu ofici, realitze altres com l'esmentada al document de l'any 1435.

CLIMENT, Joan (1402, València)

Referència arxivística:

Avinyó, Francesc. Protocol núm.11756 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.

Comentari:

D'aquest pintor sols hi ha notícia per la procuració atorgada per la seua muller Joana, ja vídua.

“Iohanna, uxor quondam Iohannis Climent, pictor civitatis Valencie (...)”

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.

Notes:

La procuració és el poder donat legalment a una persona, perquè actue en nom seu.

Diccionari valencià escolar. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

COHEDA, Martí de (1424, València)

Referència arxivística:

Sotsoberia de Murs e Valls, d³-30, f. 121 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, p. 590, doc. 1894.

Comentari:

En setembre de l'any 1424, el *sotsobrer* de Murs i Valls de València atorga pagament als pintors Pere d'Osca i Martí de Coheda, de 4 i 3 sous respectivament, pels treballs d'encolar i enfortir les claus de la creu del Camí del Mar de València.

“Pere d'Oscha, pintor per encolar les claus de la dita creu, per enfortir aquelles,..... III ss.

Martí de Coheda, pintor, per alló mateix,.....III ss”

Notes:

Pintor inèdit.

COLL, Guerau (1383, València)

Referència arxivística:

Comptes de Batlia, núm. 37, f. 51v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).⁵¹⁹

Comentari:

Als llibres de Comptes de la Batlia, El pintor Guerau Coll apareix documentat en cert assumpte.

ARV. *Comptes de Batlia*, núm. 37, f. 51v.

Notes:

Pintor inèdit.

519 *Ibidem*, nota 258.

COMA, Jaume (1318, València)

Referència arxivística:

Pina, Joan de. Protocol núm. 23269 (APPV).⁵²⁰

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 81.

Comentari:

Jaume Coma atorga àpoca, el 1318, per la qual va reconèixer haver rebut dels marmessors del testament de Bernat Tosquella, la quantitat de 14 lliures amb motiu dels serveis donats al dit difunt.

APPV. *Notal de Joan de Pina*, núm. 23269.

Cerveró, 1963, p. 81.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 49, doc. 62.

Notes:

⁵²⁰ L'autor dona la signatura antiga. Aquesta ha sigut revisada per nosaltres.

COMES, Francesc (1380-1417, València i Mallorca)

Referència arxivística:

Arxiu de Mallorca, any 1417.

Ros, Pedro. Notal núm. 2684 (ARV).

Justícia Civil, núm. 501; núm. 576, mà. 5, f. 6-10v; núm. 830, mà 14, f.40 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 231, 232 i 253; 1963, p. 82, 1964, pp. 101 i 102; 1971, p. 28.

Llompарт, 1977-80, p. 113.

Comentari:

La primera notícia que hi ha de Francesc Comes queda registrada al 1380, resultant aquesta força interessant. Al dit any es redacta el contracte d'aprenentatge entre Arnau Rubiols, al qual se li esmenta com a pintor, fill de Guillem Rubiols, *agricultor* de Barcelona, major de diuit anys, amb Francesc Comes, per treballar un any a canvi de menjar, beure i un salari. La informació que dona dit document és curiosa. El fet que Arnau Rubiols ja siga major d'edat i tinga coneixement de pintura fa pensar que no és un aprenent qualsevol. Creiem que l'estada al costat del pintor que ens ocupa, es més per a consolidar-se en l'ofici de pintor amb un mestre reconegut professionalment. A més tenint en compte l'origen d'Arnau es confirma la itinerància i vinguda de pintors vers a València, ciutat que comença a despuntar artísticament a les dos últimes dècades del segle XIV.

“Noverint universi, quod ego Arnaldus Rubiols, de arte pictandi, filius Guillermi Rubiols, agricultoris vicini civitatis Barchinone, quondam, scienter et consulte attendens me constitutum in etate XVIII° anni paulo plus vel minus, cum presenti publico instrumento suo robore valituro, affirmo et mitto me vobiscum Francisco Comes, pictore vicino Valencie, presenti et recipienti, hinc ad unum annum a festo bestissime Virginis Marie cuius festum erina die fuit celebratum in antea computandum et completerum, videlicet ad exercendum, laborandum et iuvandum vos in dicto officio pictorie secundum scire meum et posse et ad faciendum omnia mandata vestra licita et honesta die ac nocte iuxta posse meum. Vos vero teneamini per dictum tempus michi providere de cibo et potu attenta condicione mea tam in infirmitate quam sanitate prout de vestra fideli confido recomendacione et tradere michi pro solidata mea pro dicto anno duodecim florenos auri comunes de Aragonia quos michi solvatis in hunc modum, videlicet, sex florenos in fine medii anni et alios sex florenos in fine anni completi. Et tradatis michi in continenti vel nondum taret unum iupponum competentem et unum saqum panni lane coloris tenati quem de presenti induitis quos michi ultra solidata dare promisistis gratiose. Promitentes et fide bona conveniens quod per dictum tempus ero vobis et rebus vestris bous, verus, legalis, obediens et fidelis vestra comoda et rerum vestrarum omnino procurando et dampna quecumque totaliter evitando ac serviam vobis et morabor continue iuxta vestrum servicium et quod ab eo non fugiam desistam vel recedam per dictum tempus motu proprio aut alterius induccione quod si fecero dono vobis et concedo licenciam et plenum posse quod possitis me capere seu per quemcumque sagionem aut nuncium cuiusvis iudices ordinavi capi facere ubique terrarum et in vestrum servicium et officium reducere ac tornare et detinere tantum et tamdiu donec totum tempus propter fugam meam vobis interruptum et defectum ac messiones et expensas dampna, gravamin per vos facta et sustenta integre ac plenarie fuerint per me restitutis, satisfactis et integratis. (...)

Quod est actum Valencie XVI^a die augusti anno a Nativitate Domini millesimo CCC^o LXXX°. Sig[+]num mei Arnaldi Rubiols. Sig[+]num mei Francisci Comes,

predictorum, qui hec concedimus, laudamus, firmamus ac iuramus et fidem ac homagium adinvicem prestamus.

Testes huius rei sunt Anthonius Guillermi et Iohannes d'Utrelles, tapinerii vicini Valencie.’’

ARV. *Notal de Pere Ros*, núm. 2684.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 16 i 17; 1930, pp. 16 i 17.

Cerveró, 1963, p. 82; 1964, pp. 101 i 102.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 242 i 243, doc. 390.

Des d'aquest primer document de l'any 1380 fins 1389 hi ha un buit documental. Són molt anys sense notícies de Francesc Comes. Resulta estrany no tindre cap referència durant aquest temps. Es poden barallar diverses hipòtesi: documentació desapareguda o que no estiguera durant eixos anys a la ciutat de València. Aquesta última ens sembla la més convincent, ja que hi ha documentació publicada d'un pintor amb el nom de Francesc Comes, aveïnat a la ciutat de Mallorca. Aquesta part de la vida del dit pintor ha sigut estudiada per Francesc Ruiz i Quesada,⁵²¹ el qual mereix una lectura a l'obra publicada per dit autor.

Al document de l'any 1389, quan se signa un pacte en presència del Justícia Civil de València, entre Asensi Miralles, com a procurador de Bernat Miralles, difunt, i el pintor Francesc Comes, ens dóna referència que habitava a la ciutat de Xàtiva. El pacte és per l'encàrrec d'un retaule baix l'advocació de sant Bernat i altres treballs que Francesc Comes havia de fer per al difunt, destinats a la capella del Salvador, ubicada al monestir dels frares predicadors de Xàtiva. Com s'ha dit abans el retaule no fou acabat, per la qual cosa s'encarregà la part que mancava al pintor Francesc Serra, a la casa del qual estava. El Justícia mana, una vegada acabat, que es portara de la casa de Francesc Serra a la d'un tal Bernat Llombart.

Finalment, és als llibres del Justícia Civil de València del 1400 on apareix la penúltima notícia del ja difunt Francesc Comes. En aquesta consta que Pere Rocafort, notari, estava casat amb Franconya, filla del dit pintor, el qual havia rebut 500 florins d'or com a dot.

L'últim document, datat l'any 1417 i publicat per Llombart, al·ludeix a una procuració efectuada per Joaneta, filla de Francesc Comes de Mallorca, a favor de Galcerà de Sant-Martí, per a recuperar el seu dot a València. Aquesta referència confirma que dit pintor, fou habitant de la dita ciutat.

“Sit omnibus notum quod ego Johanneta, filia Francisci Comes de Maioricis, non parum confidens de industria et acutissimi ingenii vestri Galcerandi de Sancto Martino, domicelli Maioricarum (...)”

Arxiu de Mallorca.

Llombart, 1977-80, p. 113, doc. 199.

Notes:

Pintor retaules.

Contracte d'aprenentatge.

Veí de Xàtiva i Mallorca.

521 “Repercussions i incidències del períple pictòric mallorquí per terres catalanes i valencianes. L'empremta de la pintura catalanovalenciana en l'obra de Francesc Comes.” Pp.21-43. Francesc Ruiz i Quesada. *Mallorca Gòtica*. Barcelona 1998 i Palma 1999.

COMPTE, Guillem (1392, València)

Referència arxivística:

Arxiu Protocols del Patriarca de València.

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, p. 92.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 221; 1914, p. 11; 1928, p. 26; 1930, p. 26.⁵²²

Comentari:

De vegades un sols document pot donar una interessant informació. Aquest, de l'any 1392, fa referència de dos pintors amb el mateix nom, Guillem Compte, *pintor de capellades de tapins*, abans Guillem Bonaventura, i Simona, muller d'un altre Guillem Compte, tapiner, possiblement pare i fill.

Alcalalí, 1897, p. 92.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 221; 1914, p. 11; 1928, p. 26; 1930, p. 26.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 357, doc. 616.

Notes:

Pintor de capellades de tapins.

Pintor de tapins.

⁵²² Els autors de la cita, Alcalalí i Sanchis Sivera, no diuen d'on ha sigut treta la notícia.

CONILL, Antoni (1430-1435, València)

Referència arxivística:

Tovia, Bertomeu. Protocol núm. 24539 (APPV).

Justícia dels CCC sous, núm 36, mà 2 (ARV).

Governació. Lletres i Privilegis, núm. 2881, mà 2, f. 29 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 82.

Comentari:

A l'any 1430 hi ha notícia del pintor Antoni Conill per que el seu procurador, Gonçal García, presenta una sentència reial al lloctinent del Governador del Regne de València.

El següent document està datat quatre anys després, el 1434. En ell es redacta la condemna al pintor Antoni Conill, per que ha de pagar a Joan Aguado 15 sous de cert lloguer. Aquesta notícia es registra al llibres del Justícia dels CCC sous de València.

“*Anthonius Conill, pictor Valencie, ex confessione* fon condepnat en pagar a-n Pere Cirera, absent e a-n Johan Aguato, procurador de aquell, present, quinze sous deguts de loguer.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm 36, mà 2.

Cerveró, 1963, p. 82.

A la fi, el 1435, Antoni Conill apareix en cert document, segons notícia publicada per Cerveró.

APPV. *Protocol de Bertomeu Toviá*, núm. 24539.

Cerveró, 1963, p. 82.

Notes:

CRESPÍ,⁵²³ Leonard (1424-1437, València)

Referència arxivística:

Almoyna, núm. 5655, f. 28v (ACV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, ff. 68, 94 i 94v (AMV).

Batlia, èpoques, núm. 44, f. 415 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912(3), p. 318; 1914, p. 59; 1929, pp. 36, 37 i 64; 1930, pp. 98, 99, 126 i 128; 1930-31, p. 4.

Cerveró, 1956, p. 116.

Ramón Marqués, 2002, pp. 98 i 99

Mocholí, 2003 (DEA).⁵²⁴

Ramón Marqués, 2007, p. 226.

Comentari:

A l'any 1424, Leonard Crespí, il·luminador de la ciutat de València, atorga època, en la qual reconeix haver rebut de Joan Mercader, 93 sous per caplletrar i parafrasejar certs llibres.

En el document de l'any 1435 s'escriptura que el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València pagà a Leonard Crespí, pintor i il·luminador,⁵²⁵ certa quantitat per pintar un retaule destinat al portal de la Mar de la dita ciutat.

“Ítem lo dit dia doní e paguí a-n Leonard Crespí, pintor ciutadà de València per raó de un retaule que feu e pintà per al portal de la Mar de la dita ciutat. E hà-n'i època reebuda per lo damunt dit en Jacme Ferrando, notari, lo dit dia LXXVII ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-38, f. 68.

Sanchis Sivera, 1929, p. 37; 1930, p. 99.

Ramón Marqués, 2002, pp. 98 i 99; 2007, p. 226.

L'any següent, el 1436, es fa efectiu el pagament per l'administrador de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, a Domènec Ferrer i Antoni Campos, pintors, els quals pintaren a les ordres de Leonard Crespí, durant dos dies, varies imatges del retaule que s'havia de col·locar en el portal de Quart de València.

Al mateix any, el 1436, en gener, s'efectuaren diversos pagaments per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València, a Leonard Crespí, (ací se li esmenta com a il·luminador) per pintar algunes de les imatges del retaule del portal de Torrent de dita ciutat. A més també es paga a Antoni Campos i Domènec Ferrer diverses quantitats, per a afegir noves i més grans imatges i polseres pintades al retaule del portal de Torrent per embellir-ho.

“Dissapte a VII del dit mes de giner del damunt dit any M CCCC XXXVI, com en lo portal de Torrent yo hagués fet metre un retaule petit o post ab certes imatges de

523 Aquest pintor és família dels il·luminadors Miquel Crespí (1422-1437) i Pere Crespí (1402-1438), aquest també pintor. Consulteu tesi de Luisa Núria Ramón Marqués (2005) i publicacions dels anys 2002 i 2007.

524 *Ibidem*, nota 258.

525 *Ibidem*, nota 462. Sobre il·luminadors podem consultar la tesi de Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, año, 2005. La present tesi doctoral centra l'estudi en el mon de la il·luminació de manuscrits medievals.

sants pintades. E lo qual retaule estant axí sols estava molt desfavorit e despullat per tal fon per mi ensemps ab l'escrivà de la dita obra del·liberat que per embelliment axí de la dita obra e portal com encara e principalment per servey de nostra senyor Déu e dels beneyts sants, les imatges dels quals allí són edificades que hi fossen fetes algunes altres imatges majors de pintura ab ses polseres de fust, les quals coses en son orde costaren entre fer, metre e pintar les quantitats següents:

Primo paguí a-n Leonard Crespí, pintor, per les colors ab les quals les dites imatges e pintures foren fetes XV sous reals de València XV ss.

Ítem foren pagats al dit en Leonard Crespí per deboxar e pintar les dites imatges per quatre dies que-y és estat a raó de quatre sous cascun dia XVI ss.

Ítem paguí a n'Anthoni Campos e a-n Domingo Ferrer, pintors per dos jorns que-y feren fahena e ajudaren a pintar a raó de III sous cascú e un sou per a provisió de beure XIII ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-38, f. 94.

Sanchis Sivera, 1929, p. 37; 1930, p. 99.

Ramón Marqués, 2002, pp.150 i 151; 2007, p. 227.

A la fi Lleonard Crespí està documentat fins 1437. Al dit document s'escriptura que el pintor no va voler tornar les 3 lliures de senyal que li dona el Capítol de la Seu de València, per l'encomanda que li feren de pintar la post de la porta de l'Almoina. Aquesta feina se le havia demanat a un menestral millor.

“Ítem, doní a-n Leonard Crespí, pintor per manament de Capítol, quaranta reals, per açò com fon deliberat que pintàs la post de la porta de l'Almoyna e fon deliberat que millor menestral volien, no ha volgut tornar lo senyal, tres lliures.”

ACV. *Almoyna*, lligall núm. 5655, f. 28v.

Cerveró, 1956, p. 116.

Ramón Marqués, 2002, pp.151 i 152; 2007, p. 229.

Notes:

Pintor-il·luminador.

Imatges en retaules.

CRESPÍ,⁵²⁶ Miquel (1422-1437, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 5108, f. 299v (ACV).

Desplá, Jaume. Notal any 1422. (AMV).

Murs i Valls. Núm. 37, f. 290 i altres, anys 1434-1435 (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, s/f., f. 229v i f. 232 (AMV).

Saranyana, Francesc. Protocol núm. 26553 (APPV).

Doto, Martín. Protocol núm.791 (ARV).

Justícia dels CCC sous, mà 5, núm. 142 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 319.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, pp. 42, 44, 55 i 59; 1930, pp. 104, 106, 117 i 121.

Cerveró, 1956, p. 116, 1960, p. 234; 1963, p. 83.

Comentari:

Les notícies referents al pintor Miquel Crespí s'inicien a l'any 1422, encara que al document de l'any 1437 s'escriptura la data de les seues núpcies, que foren quatre anys abans, el 1418.

A l'any 1422, es documenta que el Justícia dels CCC sous de València obliga a María Martí a pagar a dit pintor la quantitat de 9 sous, per raó de certes pintures i fustes.

Al mes de juliol de l'any 1422, el pintor Miquel Crespí encapçala cert document, però la resta està en blanc.

Fins l'any 1432 no es té més notícies del pintor Miquel Crespí. Al dit any cobra certa quantitat per certs treballs.

Al llibre de l'administrador de la sotsobreria de Murs i Valls de València dels anys 1434-1435, es registraren diversos documents de Miquel Crespí.

Alcahalí, 1897, p. 319.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, pp. 42, 44 i 59; 1930, pp. 104, 106 i 121.

Està, en primer lloc:

“Ítem en CCXXVIII^o cartes és feta data de D sous VI diners a-n Francesch Verdancha e a-n Miquel Crespí, pintors per los treballs e messions de pintar la creu del camí de Mizlata(...)”

(...) *Ideo cancelletur*

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, s. f.

El del dia 3 de març, s'efectua el pagament a Miquel Crespí i a Francesc Verdancha la quantitat de 500 sous i 6 diners, pels treballs de pintar la creu tallada que s'ha fet al camí de Mislata

“Ítem paguí a-n Francesch Verdancha e a-n Miquel Crespí, pintors ciutadans de València, cinchcents sous sis diners reals a ells deguts e pertanyents per los treballs e

526 Aquest pintor el criem família dels il·luminadors Lleonard Crespí (1435-1437) i Pere Crespí (1402-1438), aquest també pintor. Consulteu tesi de Luisa Núria Ramón Marqués.

messions per ells sostenguts e fetes en pintar la fusta d'obra de taylla de la creu de Miçlata fahent aquella blanca ab olí e pintar la dita creu de colors sens l'or e per fer de atzur lo camper de les V claus daurades de la dita creu ab jurament per aquells prestat que la dita quantitat merexien justament e més avant. E hà-n'i àpoca lo dit dia D ss. VI

[al marge] Àpoca. E axí appar de aquest enblanquiment e daurament de la dita cuberta e creu per la certificació del discret n'Anthoni Bosch, notari scrivà de les dites obres cobrada atres en la XII^a carta del present compte.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, f. 229v.

Tolosa, 2003, p. 731, doc. 2273.

Del 5 del dit mes i any, el 1435, Miquel Crespí i Domènec Tomàs, pintors, taxen, amb la quantitat de 160 sous, el treball que el pintor Berenguer Mateu feu a la coberta de la creu del camí de Mislata.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, f. 232v.

Tolosa, 2003, p. 731, doc. 2274.

Al mateix any, el 1435, al mes de setembre, Miquel Crespí confessa que el seu hospici, situat al lloc de les Parres, en la parròquia de Sant Andreu de València, està sotmès per un cens a favor de l'Almoïna.

“Ítem, eodem die veneris vicesima quinta, proxime dictorum mensis et anni Michael Crespi, pictor Valencie in presentia dicti Iohannis de Reta, alterius ex iudicibus delegatis personaliter constitutus ac dicto Petro Machini, dicto nominis presente et acceptante, confessus fuit quod super quodam eius hospicio sito in vico *de les Parres* de parrochia Sancti Andree, confrontato cum hospiciis domine Sibile, uxor Paschasii March, cum orto Petri Vila, facit facere tenetur Elemosine supradicte, novem solidos censuales et perpetuales cum laudimio et fatica ac aliis iuribus supradictis, in festo sancti Michaelis, anno quolibet exolvendos. De quibus omnibus dictus Petrus Machini, dicto nomine requisivit sibi fieri publicum instrumentum.

Presentibus testibus, discreto Bernardo Garcie, presbiteri et Bartholomeo Crexel, *rector de Ènova*.”

ACV. *Volum* núm. 5108, f. 299v.

Cerveró, 1956, p. 116.

Ramón Marqués, 2007, p. 226, doc. 257.

Al següent any, el 1436, al pintor Miquel Crespí, és condemnat a pagar vint sous per un deute.

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 36, mà 3, s. f.

Cerveró, 1963, p. 83.

Ramón Marqués, 2007, p. 227, doc. 261.

Per últim, a l'any 1437 Miquel Crespí, que al document se li esmenta com a veí de Xàtiva, davant la impossibilitat de pagar el dot i creix ofert per la seua muller per cartes nupcials, atorgades davant el notari Pere Andreu a l'any 1418, en compensació d'això feu donació de tots els seus béns, mobles i estris⁵²⁷ a la seua muller, signant-li la corresponent època.

Notes:

Pintor de creus (Mislata).

Veí de Xàtiva.

527 Utensilis, ferramentes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

CRESPÍ,⁵²⁸ Pere (1402-1438, València)

Referència arxivística:

Desplá, Jaume. Protocol any 1422 (AMV).

Alegret, Ambrosi. Protocol núm. 20706 (APPV).

Molinos, Domingo. Protocol núm. 26998/ 22054 (APPV).⁵²⁹

Registre d'èpoques de la Batlia, any 1436 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, p. 42; 1930, p. 104.

Cerveró, 1963, p. 83; 1965, p. 25.

Comentari:

Sobre l'estudi documental dels il·luminadors⁵³⁰-pintors en quant a la seua vida artística i social, només el fet que als documents se'ls esmenta com a pintors, com és el cas de Pere Crespí, els contemplarem en aquest treball.

De Pere Crespí hi ha notícia a l'any 1402, en la procuració que li atorga el seu germà, Domènec Crespí, en la que se li esmenta com a il·luminador de llibres de la ciutat de València: "Dominicus Crespí, illuminator librorum Valencie ex certa sciencia fecit procuratorem suum Petrum Crespí, iluminatorem civem Valencie, fratrem eius."

Al 1422, Pere Crespí encapçala un document, quedant la resta en blanc. Del mateix any, del mes agost és l'encant públic dels béns de Francesc Martí, draper de València, en el qual Pere Crespí, pintor, compra diverses "simolses".^{vi}

Després del darrer document, no es té més notícies de Pere Crespí fins el 1436. Al mes de juliol del dit any es redacta l'època, per la qual el dit pintor reconeix haver rebut de la Batlia del Regne de València certa quantitat, per la confecció d'un mapa d'Itàlia destinat al rei. "(...) en deboxar e pintar una gran carta de pergamí hon és divisada tota Ytàlia a ops de trametre-la al senyor rey."

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia.*

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1914, p. 63 ; 1929, p. 42; 1930, p. 104.

Villalba, 1964, p. 223, núm. 38.

Ramón Marqués, 2002, p. 151; 2007, p. 228, doc. 263.

En agost del darrer any, el 1436, apareix documentat Pèrre Crespí com a encuadernador. En aquest document és obligat a pagar 22 sous i 6 diners a Jaume Perera

Finalment, el 1438, se li esmenta de nou com a pintor en la venda d'una vinya situada al terme d'Andilla, atorgada per Caterina, muller del pintor, i la seua filla Mariana.

Notes:

Il·luminador-pintor d'un mapa d'Itàlia. També encuadernador.

528 Als documents s'esmenta que és germà de l'il·luminador Domènec Crespí. També és família de Leonard Crespí (1435-1437) i Miquel Crespí (1422-1437). Consulteu tesi de Luisa Núria Ramón Marqués.

529 L'autor cita també en la mateixa pàgina el document datat al mes de novembre; de totes maneres, el document no s'ha localitzat en la signatura que dona l'autor, ni els protocols immediatament anterior i posterior.

530 *Ibidem*, nota 462. Sobre Il·luminadors es pot consultar la tesi de Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos...*

CUÉLLAR,⁵³¹ Ferran de, (1417-1425 València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).
Torra, Luis. Protocol núm. 19153 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, p. 238.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 301 i 310; 1914, pp. 42 i 51; 1928, p. 64; 1930, pp. 64 i 87.

Cerveró, 1972, p. 44.

Comentari:

De Ferran de Cuéllar, hi ha una primera notícia que actua com a testimoni en el carregament de cens de l'any 1417. Aquest fou atorgat pel també pintor Antoni Peris, ciutadà de València, i la seua muller, Francesca, a Bertomeu Gil, notari, pel preu de 30 sous de violari,⁵³² pagadors mentres visquen el comprador i el notari Lluís Torra.

“Testes, discretus Dominicus Solsona, notarii et Ferdinandus de Cuellar, pictor, civis Valentiae.”

APPV. *Protocol de Luis Torra*, núm. 1915.

Alcalalí, 1897, p. 238.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 301 i 310; 1914, pp. 42 i 51; 1928, p. 64; 1930, p. 64.

Cerveró, 1972, p. 44.

Als mesos de gener a desembre de l'any 1425, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, es relacionaren el pagaments de les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler/ Cuellar i Pere Cerdà.

“[f. 82 v.]

Ítem Ferrando Coller quatre sous.... IIII ss.

[f. 84]

Ítem Ferrando de Pulla quatre sous.... IIII ss.”

AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

Notes:

Pintor coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València.

531 Al document de l'any 1425, apareix esmentat com *Ferrando de Culler* o *Ferrando de Pulla*.

532 *Ibidem*, nota 355.

CUGAT, Andreu (1414, València)

Referència arxivística:

Ponte, Gerad de. Protocol núm. 25029 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).⁵³³

Comentari:

El pintor Andreu Cugat apareix documentat a l'any 1414, per la seua actuació com a testimoni en una procuració.⁵³⁴

“Testes, Andreu Cugat, pictore Valencie civis”

Notes:

⁵³³ *Ibidem*, nota 258.

⁵³⁴ Poder donat legalment per algú a una persona per que actue en nom seu. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

DALMAU,⁵³⁵ Galcerà (1439, València)

Referència arxivística:

Mestre Racional, núm. 417, doc. 9132 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1971, p. 30.

Comentari:

Interessant notícia la del pintor que ens ocupa. Aquesta fa referència al pagament, efectuat pel Mestre Racional⁵³⁶ del Regne de València, a Galcerà Dalmau, amb motiu de pintar una imatge de sant Miquel en una clau de la cambra de fusta del rei. Per aquesta tasca se li paga, a dit pintor, 220 sous.

“Ítem, posa en data los quals dona a-n Galcerà Dalmau, pintor de la ciutat de Valencia CCXX sols per rahó de pintar una ymatge del Archangel Sant Miquel en una taula que fon posada en la clau de la cambra de fusta que fon feta per ops del dit Senyor, los quals CCXX sols li foren taxats per persones expertes a les quals ne fon feta comissió per lo honorable micer Johan Mercader, batle general del dit Regne de València. E havi àpoca clsa per lo dit notari II dies d’octubre del prop dit any.”

Notes:

Pintor d’imatges.

535 Desconeixem si aquest pintor és família del també pintor Lluís Dalmau (1428-1439). Lo que si se sap és que ambdós treballaren per al rei.

536 Oficial públic o funcionari reial, cap de la tresoreria del reis de la corona catalanoaragonesa. Tenia el control de comptabilitat dels regnes catalanoaragonesos. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

DALMAU,⁵³⁷ Lluís (1428-1439, València; 1439-1460, Barcelona)

Referència arxivística:

Mestre Racional, núm. 8773, ff. 23 i 92v (ARV).

Mestre Racional, any 1431(ARV).

Mestre Racional, núm. 433, doc. 9356 (ARV).

Registre d'èpoques de la Batlia (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, en EUC,^{vii} 1912; 1912 (3), pp. 320 i 321; 1912 (4), p. 465.

Tormo, 1913, p. 101.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 39, 40 i 49; 1930, pp. 101, 102, 111 i 150; 1930-1931, p. 26.

Cerveró, 1971, p. 30.

Aliaga, 1996, pp. 224 i 225.

Comentari:

Encara que Lluís Dalmau entra en la part històrica de l'estil d'hispano-flamenc hem cregut, atés la seua importància com a pintor, esmentar-lo en aquesta investigació.

La seua base documental comença a València a l'any 1428,^{viii} per un pagament atorgat pel Mestre Racional⁵³⁸ del Regne de València al dit pintor, de 300 sous per manament reial, amb motiu del viatge que fa a Castella.

“Ítem, done a-n Luys Dalmau, pintor de la ciutat de València, los quals lo senyor rey ab albarà de scrivà de ració scrit en València a XVII dies del mes d'agost de l'any MCCCCXXVIII per ço com li mana donar, com lo tramet aquell en lo Regne de Castella segons quen lo dit albarà se conte que cobre. E doni-ls-li en reals d'argent de València a rahó de XVIII diners per real, CCCXXX solidos reals de València.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 8773, f. 92v.

Sanchis Sivera, 1930, p. 101.

A l'any 1429, es documenta un pagament efectuat pel Mestre Racional⁵³⁹ del Regne de València a Lluís Dalmau, de 360 sous, entre una relació de persones, les quals cobren també certes quantitats de la casa del senyor rei.

Dos anys després, el 1431, de nou el Mestre Racional⁵⁴⁰ del Regne de València, atorga a Lluís Dalmau un pagament de 100 florins d'or, els quals li havia manat el rei donar per ajuda a les despeses ocasionades del viatge que ha de fer a Flandes.

“Ítem, done a Luís Dalmau, pintor de casa del senyor rey, los quals lo dit senyor ab letra sua ab son segell secret segellada dada en Barchinona a VI dies de setembre de l'any MCCCCXXXI, li mana donar per ajuda de les despeses per ell faedores an lo viatge que de manament seu deu fer vers les parts del comptat de Flandes tocants servey del dit senyor, segons qu-en la dita letra se conté ab època closa per en Johan Serdà, notari a XI dies del dit mes C florins d'or (...).”

ARV. *Mestre Racional*, C. [any 1431, f. 78v].

Sanchis Sivera, 1930, pp. 101 i 102.

537 Es desconeix si existeix parentiu amb el pintor Galcerà Dalmau (1439).

538 *Ibidem*, nota 536.

539 *Ibidem*, nota anterior.

540 *Ibidem*, *ibidem*, nota anterior.

En juny de l'any 1436, s'efectua un pagament a Lluís Dalmau, en el qual se li esmenta com a *pintor reial*. La quantitat que se li abona és de 1.017 sous i 6 diners, pels treballs realitzats en la tenda del rei i unes mostres fetes en paper, així com pels materials emprats en dites tasques.

“Ítem, posa en data los quals dóna a-n Luis Dalmau pintor de la Cambra del Senyor Rey los quals li foren taxats per lo honorable en Bernat Stellers, regent lo ofici de Mestre Racional en Francesch Torra lochtinent de Batlia en Vicent Feollosa e en F. Ferrer, monedero, axí per diverses jornals per aquell fets en pintar e daurar una vibra que és stada feta a obs de la dita tenda e lo pal e un tallador e un pom tot daurat com en algunes despeses per aquell fetes per la dita rahò, çò és, en compra de guix adzur e altres colors com en compra de MCC pans d'or com en jornals de altres mestres qui ensemps ab ell han obrat o lavorat en acabar e daurar la dita vibra com encara per III mostres per aquell fetes en paper, çò és, III de la dita vibra e una de un rat-penat. Segons appar per lo compte dia e any. [Al marge dret] MXVII sols VI.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 433, doc. 9356.

Cerveró, 1971, p. 30.

En juliol del dit any, el 1436, el pago del darrer treball també queda registrat en una època, aquesta atorgada per Lluís Dalmau a la Batlia del Regne de València.

El dia 11 de setembre del mateix any, el 1436, es registra l'època atorgada pel pintor Lluís Dalmau, en la qual reconeix haver rebut de la Batlia del Regne de València, certa quantitat, per pintar la Salutació de la Verge Maria, en una tela, per al davant-altar de la capella del castell de Xàtiva.

“(…) per rahó axí de salari e treballs meus de mans de pintar e deboxar la Salutació de la Verge Maria en un davantaltar en un troç de drap de tela gostança burela [...] que és stat fer per a obs de l'altar de la capella del castell de Xàtiva.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*.

Tormo, 1913, p. 101.

Sanchis Sivera, 1929, p. 40; 1930, p. 102.

Al següent any, el 1437, Lluís Dalmau signa època, en la qual reconeix haver rebut certa quantitat, per pintar una cadira per al rei de Navarra.

“(…) daurar e pintar una cadira [...] per a obs del senyor rey de Navarra (...)”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 321; 1929, p. 40; 1930, p. 102

En febrer de 1438,^{ix} el pintor Lluís Dalmau, “commorans” a València, atorga època, en la qual reconeix que el Batle General del Regne de València, li ha pagat 220, que li foren taxats per Gonçal Sarrià, el nebot d'aquest, García i Joan Reixac, pintors de dita ciutat, pels treballs de pintar una imatge de sant Miquel a la clau de fusta de la cambra de la segona tenda del senyor rei.

“*Die mercurii V febroarii anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o XXXVIII°*

[f. 713]

En Luis Dalmau, pintor de la ciutat de València, ferma època a l'honorable batle general de doents e vint sous reyal de València, per mans d'en Jacme Tagell, los quals li són stats taxats per en Goçalbo Sarrià, en Garcia, nebot de aquell e en Johan Rexarch, pintors de la dita ciutat, per rahó de fer de pingell una ymatge de sent Miquel per a obs de la clau de fusta de la cambra de la tenda del senyor rey.

Testimonis lo discret en Salvador Piquer, notari e en Jacme Moragues, scrivent.

[f. 714]

Sia a tots manifesta cosa que yo en Luís Dalmau, pintor comorant en la ciutat de València, scientment e de grat, confés e en veritat regonech a vos honorable micer Johan Mercader, doctor en leys, conseller del senyor rey e batle general del regne de València, que m'havets donats e pagats en coptan a la mia volentat per mans de l'honrat en Jacme Tegell, mercader de València, doents vint sous reials de València, los quals me són stats taxats per en Goncalbo Sarrià e en Garcia, nebot de aquell, e en Johan Rexarch, pintors de la dita ciutat. (...)

Presentis testimonis foren a les dites coses lo discret en Salvador Piquer, notari, e en Jacme Moragues, àlias Feliu, scrivent, comorants en València.”

ARV. *Batlia. Àpoques*, núm. 45, ff. 713 i 714v.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 321; 1929, p. 40; 1930, p. 102.

Sanchis Sivera en EUC, 1912; AAV, 1929, p. 49; 1930, p. 111.

Aliaga, 1996 p. 224-225, doc. 67.

En 1439, al mes de gener,^x Joan Reixac, pintor, taxa un treball fet pel pintor que en ocupa, Lluís Dalmau.

Des del darrer any, el 1439, el pintor que coneixem a València inicia una nova etapa a la ciutat de Barcelona, després del viatge que el rei Alfons el Magnànim li va finançar a Flandes (1431-1436) amb l'objectiu de conèixer el panorama pictòric més septentrional, la qual cosa li va permetre formar-se en el nou esquema flamenquitzant mercè a la producció dels germans Van Eyck. A resultes d'aquesta formació Lluís Dalmau va ser el primer introductor a Catalunya de l'estil flamenc.

Aquest pintor, després del seu viatge, va estar a la ciutat de València entre els anys 1436-1439, però sembla que entre els anys 1439-1440 es trasllada a Barcelona, encara que la seua presència en aquesta ciutat està documentada des de 1443 fins 1460. En la seua estada a Catalunya se li contracta per confeccionar retaules com el de Santa Maria del Mar o el del la capella de Sant Elm, del convent de Santa Clara, ambdós a Barcelona, i un tercer el de Santa Cecília, per a Mataró. Però la seua obra més important, sortosament conservada i documentada, és el retaule dels Consellers (1440-1445) per a la capella de la casa de la ciutat de Barcelona, a la qual se li unix la taula central del retaule de Sant Baldiri (1448) de l'església parroquial de Sant Boi de Llobregat. Fins i tot se li atribueix la decoració mural de l'arcòsoli de la tomba de Sança Ximenis de Cabrera, a la seu de Barcelona. A la fi el que està clar és l'impacte, la influència introduïda per Lluís Dalmau en els anys quaranta de l'estil flamenc, estil que comporta una nova tècnica pictòrica, la de realitzar les obres pictòriques a l'oli, a més de potenciar el colors, la perspectiva i el realisme donant un nou aire a les obres.^{xi}

Notes:

Pintor reial.

Viatges a Castella i Flandes.

Treballs realitzats en la tenda del rei i unes mostres fetes en paper. Pintar la Salutació de la Verge Maria, en una tela. Pintar una cadira per al rei de Navarra. Pintar una imatge de sant Miquel a la clau de fusta de la cambra de la segona tenda del senyor rei.

Retaules a Catalunya, 1440-1460.

DAVÍ, Guillem (1308-1319, València)

Referència arxivística:

Saball, Guillermo. Protocol núm. 2830 (ARV).
Justícia Civil, núm.16, mà última; núm. 28, mà 1(ARV).
Real, núm. 635, f. 21 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 236 i 238, 1963, p. 92.

Comentari:

Com a primera notícia del pintor de València, Guillem Daví està el reconeixement del deute, documentat a l'any 1308, que tenia amb Guillem Mir, per la quantitat de 650 sous, preu d'un mallol⁵⁴¹ que li compra, situat al terme d'Altell, a l'horta de València. En dit reconeixement actua com a testimoni el pintor Pere Esteve.

“VIº kalendas novembris. Quod nos, Guillelmus Daví, pictor Valencie, confiteor debere, vobis, Gillelmo Mir, presenti et acceptanti, et vestris sexcentos et quiquaginta solidos pretio *mallol* situm in termino de Altell, orta Valencie. Quod est actum Valencie. Sig-[*signe notarial*]-num Simonis de Cruce, notari publici Valencie.

Testes huius rei sunt, Petrus Stephani, pictor et Petrus Baldovi, fusterius.”

ARV. *Justícia Civil*, núm.16, mà última.

Cerveró, 1960, pp. 236 i 238.

Company, Aliaga, Tolosa y Framis, 2005, pp. 36 i 37, doc. 30.

A l'any 1310, Guillem Daví queda documentat per la compra unes cases situades a la parròquia de Santa Martí.

Fins 1318 no es té més notícies d'aquest pintor. Al document del dit any s'esmenta que el pintor té una vinya que limita amb la que Arnau Leopart, *aluder*⁵⁴² de València, la qual ven a [Ponç] Mallol, ciutadà de València.

Al 1319 Guillem Daví és ja difunt. Al dit any, les cases que van pertànyer aquest pintor foren subhastades en presència del Justícia de València, les quals van ser comprades per Jaume Rossell, veí de dita ciutat.

Notes:

541 Vinya novella, plantada d'un any ençà. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

542 Fabricant d'aluda, que és la pell de corder o de cabrit adobada amb alum, utilitzada per a fer bosses, guants i cobertes de llibres. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

DESAT, Vicent (1432, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1432, ff. 41 i següents (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Comentari:

De Vicent Desat es té referència gracies a l'encomanda que rebé el pintor Miquel Alcanyís. A l'any 1432, el Capítol de la Seu de València l'encarrega pintar la capella major de dita Seu. En aquest encàrrec es demana representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres els perfils de les corones pintades en los pilars.

Baix la direcció d'Alcanyís col·laboraren els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon del Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís, i entre ells Vicent Desat.

Notes:

Pintor capella Major Seu de València.

DESPLÁ,⁵⁴³ Antoni (1435, València)

Referència arxivística:

Julian, Andrés. Notal núm. 2620 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1971, p. 30.

Comentari:

A l'any 1435, el pintor Antoní Desplá atorga procuració⁵⁴⁴ a favor del seu pare, el també pintor i ciutadà de València, Pere Desplá.

“(…) civis Valencie constituo procuratorem meum, certum et specialem, vos Petrum Dezpla, pictorem, patrem et concivem meum presentem et acceptantem.”

Notes:

543 Fill del pintor Pere Desplá (1400-1435).

544 *Ibidem*, nota 534.

DESPLÀ,⁵⁴⁵ Pere (1400-1435, València)

Referència arxivística:

Julian, Andrés. Notal núm. 2620 (ARV).
Aveïnaments, b3-3, f. 266v (263v) (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1914, pp. 26 i 27.
Cerveró, 1971, p. 30.

Comentari:

És molt interessant el document de l'any 1400, corresponent al pintor Pere Desplà de Xàtiva, el qual aferma el seu aveïnament a València, a la parròquia de Sant Joan, en casa de Pasqual Samel.

“En Pere Dezplà, pintor, qui solia estar en Xàtiva e de present està en la ciutat de València en la parròquia de Sent Johan, en l'alberch d'en Pasqual Çamel, jura lo veynatge de la dita ciutat a X anys primers vinents e continues, *et cetera ut supra et aliis*. Fermança e principal obligat lo discret en Francesc de Soler, notari, present et cètera.

Testes, Guillermus Rubei, notarius, et Garsias Sanxez, scriptor.”

AMV. Aveïnaments, b³-3, f. 266v .

Sanchis Sivera, 1914, pp. 26 i 27.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 492 i 493, doc. 956.

El fet d'ésser un pintor que ve de la ciutat de Xàtiva, és una qüestió a tindre present per a futures investigacions. Malauradament no es té cap notícia més d'aquest pintor fins l'any 1435, en la procuració⁵⁴⁶ que atorga el seu fill, Antoni Desplà, per la qual nomena al seu pare, Pere Desplà, procurador seu.⁵⁴⁷

Notes:

Pintor de Xàtiva.

⁵⁴⁵ Pare del també pintor Antoni Desplà (1435).

⁵⁴⁶ *Ibidem*, nota 534.

⁵⁴⁷ El que procura, que obra en representació d'un altre. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

DESPUIG, Francesc (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 185, 188, 189, 191, 192,196, 197, 195, 200, 202, 205, 207, 210 i 224.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Francesc Despuig, el qual rebé diverses pagues.

“112v

(...)

Ítem, a-n Francesc d'Ezpuig..... III ss.....VI ds.

(...)”

Notes:

No es coneix si existeix relació familiar amb els també pintors Simó Despuig I i Simó Despuig II, pare i fill.

DESPUIG I, ⁵⁴⁸ Simó (1322-1357, València, Barcelona)

Referència arxivística:

Arxiu Real Patrimoni de Barcelona. Tresorers de 128(-)-1355, f. 37v (ACA).⁵⁴⁹
Arxiu Real Patrimoni de Barcelona. Notaments Comuns, llibre XII, f. 223 (ACA).
Justícia Civil, núm. 7, f. 13; núm. 74, mà 1; núm. 161, f. 21v; núm. 170, mà 5; núm, 204, mà 3, f. 35 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, pp. 14 i 15; 1930, pp. 14 i 15.
Cerveró, 1960, pp. 230 i 236; 1963, p. 92.

Comentari:

La primera referència documental de Simó Despuig és la que correspon a l'any 1322, quedant constància d'ella als llibres del Justícia Civil de València. Al dit document també es menciona a Guillamona, muller del dit pintor.

Des del darrer document fins al següent hi ha un buit de casi vint anys. La notícia, datada el 1341, fa menció de Simó Despuig, pintor i veí de la ciutat de València, i com a espòs de Caterina, filla de Berenguer de Tallaraures i neta del difunt Pere de Tallaraures. Com per ara cap document ens demostra que no siga la mateixa persona, creiem que enviudaria i es tornaria a casar.

El documents següents estan tots datats als anys cinquanta del segle XIV. A l'any 1352 es registrà el jurament de l'ofici de *corredor* davant el Justícia Civil de València, en el qual Simó Despuig actua com a fermador⁵⁵⁰ de Francesc de Riudarenes.

A l'any 1353, Simó Despuig apareix en una anotació del llibre de la tresoreria reial, amb el manament de fer certs treballs en una tomba per a la fossa d'En Jaume de Montpeller, cobrant-ne 200 sous barcelonins. S'ha de tindre present que els dit treballs són a Catalunya.

El següent any, el 1354, es registra la declaració efectuada davant el Justícia Civil de València, per part d'Andreu Carbonell, habitant prop de la Seu de dita ciutat i Simó Despuig, ambdós pintors, en la qual testimonien haver conegut al matrimoni de Llorenç Savisay i de Gaçona.

Tres anys després, el 1357, apareix un altre document escriturat a Barcelona. Aquest al·ludeix al manament reial, pel qual Simó Despuig va rebre 864 sous, per pintar certa tomba.

A la fi en juny de 1357 Simó Despuig sol·licita, davant el Justícia Civil de València, que li siga expedida nova titulació de certa escriptura, la qual s'havia extraviat, d'una compra feta per ell de certes cases situades a la parròquia de Sant Pere, fent menció del seu preu.

Notes:

Pintor de tombes.

Pintor forà.

548 Pare del també pintor Simó Despuig (1362-1387).

549 Arxiu de la Corona d'Aragó. Barcelona.

550 *Ibidem*, nota 493.

DESPUIG II,⁵⁵¹ Simó (1362-1387, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Protocol núm. 3645, mà 2 (ACV).

Reebudes de la Almoina, núm. 5649, f. 26v; núm. 5651, f. 5; núm. 5661, f. 7 (ACV).

Volum núm. 3514. f. 88v. Notals de Bononat Monar (ACV).

Ros, Jaume. Notal núm. 2828 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 6, mà 2 (ARV).

Pergamins caixa 1. Pergamí núm.161 (ARV).

Pergamí comprovant de Comptes de la Batlia (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 161; 1912 (2), p. 217; 1914, p. 7; 1928, p. 16; 1930, p. 16.

Cerveró, 1956, pp. 100, 101 i 102; 1960, pp. 237 i 337; 1963, p. 92; 1971, p. 30.

Mocholí, 2003 (DEA).⁵⁵²

Comentari:

D'interessant es pot qualificar al pintor que ara ens ocupa, Simó Despuig II. Aquest va rebre encàrrecs d'institucions tant importants com l'Almoina que, en diferents anys, li encomana diversos treballs, per la qual cosa el podem anomenar com a pintor de la ciutat.

Dels primers registres documentals està l'època de l'any 1362, en la qual va reconèixer haver rebut de Raimon de Ruxol, procurador⁵⁵³ de l'Almoina de València, 20 lliures pels treballs de pintura efectuats en dita casa, malauradament aquests no es detallen al document.

“Simon de Podio, pictor civis Valencie, scienter confiteor et in veritate recognosco, vobis, venerabilis Raimundus de Ruxol, procurator elemosine, quod persolvistis michi inter diversas solutiones, viginti libras, monete regaliū Valencie, ratione picture quod michi facere in domo ubi dicitur, elemosina.

Testes Jacme Clarani et Thomasius Morelló, vicinus Valencie.”

ACV. Protocol de Bononat Monar, núm. 3645, mà 2.

Cerveró, 1963, p. 92.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 174, doc. 280.

Com tots pintor de l'època també fa altres treballs com els de pintar pavesos. En aquest cas per al comte de la Ribagorça, destinades al castell del lloc del Castell de Castells, amb les seues armes. També va rebre la comanda de pintar diversos pavesos per al comte de Dénia. Aquests encàrrecs estan documentats a l'any 1365.

La importància d'aquest pintor queda reflectida en documents com el de l'any 1366, en què rebé encàrrecs com el de pintar un retaule per l'Almoina i la figura del fundador de la mateixa. Aquests treballs foren estimats pels pintors Joan Macià i Mateu Terres i Joan Martínez, els quals li van ser pagats entre el mesos de maig a octubre.

551 L'utor de la cita menciona que dit pintor era fill d'un altre amb el mateix nom.

552 *Ibidem*, nota 258.

553 *Ibidem*, nota 547.

“Ramon de Ruxol rector de Oliva, procurador de la Almoyna. Reebudes, comensan de primer de maig.

Ítem, de manament dels senyors administradors fiu comensar de pintar lo retaule que és en lo cap de la casa dels pobres e tota la casa après, a-n Simó Despuig, pintor, al qual doní de present per senyal e per paga, la qual obra comença dilluns a XXVII de juliol e contínuament continua [...] III florins.

Ítem, divendres darrer *die* del dit mes, doní al dit pintor VI florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor e feu-ne àpocha ab totes les quantitats desús escrites en poder d'en Bononat de Monar, notari, III florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor III florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor II florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor V florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor V florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor XXX sous.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor X sous.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor XXX sous.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor V florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor II florins.

Ítem, d'altra part doní al dit pintor II florins i I sou.

Ítem, fiu reparar en la dita casa la paret, (...)

Ítem, dijous, primer *die* de octubre, acabà de pintar los dits retaule e casa lo dit en Symó Despuig, pintor, a instància del qual lo dit jo fiu estimar la dita obra a-n Johan Macià e a-n Matheu Terrés, pintors, lo qual obra estimaren en fer totes coses XXX lliures, segons que largament apar per carta publica feyta per en Bononat Monar, notari, lo dit die, e axí com ja li age dades XXV lliures segons apar damunt manament aguí-li a donar a compliment [...]"

ACV. *Reebudes de l'Almoyna*, núm. 5649, f. 26v.

Cerveró, 1956, pp. 100 i 101.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 204 i 205, doc. 313.

En octubre del dit any, el 1366, es registra un document acreditatiu pel qual Simó Despuig, pintor, veí de València, per manament del bisbe de València, pinta la figura del fundador de l'Almoyna de dita ciutat, per a dita casa; la seua obra fou estimada pels pintors Joan Martínez i Mateu Terres per 30 lliures, les quals cobra en les pagues pertinents, del procurador de dita institució.

El següent document està datat el 1373, set anys després. Al·ludix al deute que tenia amb el pintor Pere Morlans, per un préstec.

Per últim estan les notícies datades als anys huitanta del segle XIV, en les quals s'esmenta que Simó Despuig era ja difunt. La de l'any 1381 està escripturada als llibres de l'Almoyna de la Seu de València, i consta que Beatriu, vídua de Simó Despuig, tenia cert llúisme⁵⁵⁴ carregat sobre un alberg situat al carrer de la Corona de dita ciutat.

En l'última notícia de l'any 1387 consta, als llibres de l'Almoyna de la Seu de València, que la seua vídua Beatriu havia venut un alberg que posseïa en la parròquia de Sant Tomás de València a Pere Llàcer, per 30 lliures.

Notes:

Pintor de retaule i pavesos.

554 Dret del senyor directe a rebre una part del valor de la cosa emfitèutica o feudal que es transmet a tercera persona, quan el senyor no fa ús de dret de *fadiga*. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

DÍEZ, García (1426-1440, València)

Referència arxivística:

Castellar, Pere. Protocol núm. 25962 (APPV).

Zaera (Çaera), Vicente. Protocol núm. 4391 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm, 35, última mà (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 452; 1930, p. 128; 1930-31, p. 4.

Cerveró, 1963, p. 94; 1965, p. 26.

Comentari:

García Díez està documentat des de l'any 1426, per l'època que atorgaren el dit pintor i la seua muller, Elionor, en la qual reconeixen haver rebut de Violant, muller de Francesc Canals, *sastre* de dita ciutat, 25 lliures, les quals dita Elionor va prometre donar al pintor com a dot.

Tres anys després, el 1429, es redacta l'obligació, efectuada davant el Justícia dels CCC sous de València, en la qual García Díez havia de pagar a Joan de Vera, procurador⁵⁵⁵ d'Aldonsa, muller del pintor, 47 sous i 3 diners que li restaven cobrar de l'aixovar.⁵⁵⁶ Com hem pogut comprovar el nom de la seua muller en aquesta notícia no és el que correspon al primer document, per la qual cosa creiem que dit pintor enviudaria i es tornà a casar.

Després del darrer document hi ha uns quants anys sense notícies de García Díez. És de l'any 1440 la notícia documental, la qual ens detalla que el dit pintor i Isabel Çaragoçana, muller de Jaume de Lleó, *sastre*, veí de València confessen haver rebut : “(...) in debito et commanda (...)” de Berenguer del Bosch, capellà d'Albaida, certa peça de pany anglès.

APPV. Protocol de Vicent Saera, núm. 4391.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 452; 1930, p. 128; 1930-31, p. 4.

Notes:

⁵⁵⁵ *Ibidem*, nota 547.

⁵⁵⁶ Conjunt de la roba d'ús personal i de la casa que s'aporta al matrimoni. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

DIONIS, Vidal (1390, València)

Referència arxivística:

Sala, Roch. Protocol núm. 274⁵⁵⁷ (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1972, p. 54.

Comentari:

La diversitat de treballs que feien els pintors quedà escrita en documentació, com la dels capítols de l'any 1390. Aquests van ser concordats entre els *obrers* de la parròquia de Sant Nicolau i Sant Pere màrtir de València i el pintor Vidal Dionís, per a pintar les imatges de dits sants a la volta de la sagristia i altres pintures al presbiteri.⁵⁵⁸

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 335, doc. 572.

Notes:

Pintor d'imatges.

Capítols.

557 Signatura antiga. Existeix el notari però no es conserva l'any.

558 Degut que el llibre notarial no es conserva, desconeixem que tipus d'imatges i que material (fusta, pedra o pintades al mur o paret) es refereix i, fins i tot, el desenvolupament dels capítols.

DOMINGO, Pascual (1389-1398, Xèrica, Segorbe)

Referència arxivística:

Quaderns de comptes de la fàbrica de la Seu de Sogorbe (ACXèrica).
García Pérez de Cella. Protocol any 1396 (APXèrica).
Navarro, Joan. Protocol any 1398 (ACXèrica).

Referència bibliogràfica:

Pérez Martín, 1935, pp. 293, 294, 295 i 296.

Comentari:

El pintor que ens ocupa està documentat a les dos últimes dècades del segle XIV. En aquest segle i en la primera dècada del XV, Sogorbe fou lloc de residència dels reis d'Aragó, pel qual atragué un nombrós grup d'artistes. Un d'ells, entre altres, podria ésser aquest mestre. La ciutat de Segorbe, ubicada a l'actual província de Castelló, és una de les diòcesis més antigues d'Espanya i, durant la seua història i la dels seus pobles circumdants, així com a altres que pertangueren antigament a dita diòcesis, es donaren manifestacions artístiques que tingueren lloc al llarg de tots els segles. La història artística de Segorbe i els seus pobles, estava vinculada a la ciutat València, de la qual reberen totes aquelles influències estilístiques i tècniques provinents de dita ciutat, encara que no es descarta la possibilitat de l'existència d'un taller o obrador a aquella ciutat. Les arts, en tots els seus apartats, tingueren un moment esplendorós i, testimoni d'eixe moment es reflexa, en part, en les obres conservades als museus, esglésies i parròquies d'aquests terres.

Reprement l'estudi de la documentació de Pasqual Domingo, es troba, en primer lloc, un pagament de l'any 1389, efectuat per l'administrador de la fàbrica de la Seu de Sogorbe a aquest pintor, de 6 sous per pintar el ciri Pasqual.⁵⁵⁹ Aquest tipus de treball se li encarregava al pintor perquè se li considerava com un artesà, a més havia d'acceptar-ho perquè no sempre tenia encàrrecs de gran envergadura.

Des de 1389 fins 1396 hi ha un buit documental de set anys. És en aquest últim any quan se signa, entre Pasqual Domingo, pintor de Sogorbe i el prebost⁵⁶⁰ de la confraria de sant Bartomeu de Xèrica, la factura d'un retaule baix l'advocació de dit sant, amb destí a l'església de dita vila, pel preu de 21 florins d'or d'Aragó. Aquest document és molt interessant perquè ens informa de manera amplia i detallada de l'encàrrec.

“Sea manifiesto a todos que dia jueves que se contava XXI dia de setembre año a *Nativitate Domini CCCXCVI* en la iglesia de Senyora santa Águeda de la villa d'Exèrica, Johan Ruvio, preboster de la cofadria del senyor sant Bartholomé, advocación de la dita villa con todos los cofades optia de aquellos fizieron composición e abinencia con Paschual Domyngo, pintor vezino de la ciudat de Segorbe que present era que el altar del senyor Bartholomé que el dito pintor maestro que lo faga de nuevo en aquesta manera que vos dito maestro lo fagays de obra argentada como es en el altar de santa Catalina de la iglesia de la dita villa con lienço e con todo que sea menester, con la fegura de sant Bartholomé con toda su estoria e segunt que es en el *Flore santorum*, e las feguras que se pertanyen e areus e que se faga de nuevo en la fusta que el da del altar viejo la qual fusta hea de le levar

559 Ciri de grans dimensions que es beneix en la nit de Pasqua. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

560 Persona posada al cap d'una junta o una comunitat, en aquest cas d'una confraria. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

el dito preboste a Sogorbe a su casa et que aya de alto el dito altar ocho palmos e medio e d'amplo VIII palmos e medio de tono et quando sea fato el dicto maestro lo aduga a la iglesia de santa Águeda a su costa e mysión echo, sano, salvo e sensero con sus polseras, dándole fusta al dito maestro pa las ditas polseras et las colores sean como la obra que coviene e la obra que es argentada et las polseras que sean obradas de ynden gabadell con sus estrellas e que lo fagays todo a vuestra costa e mysión e enclavado et la obra que sea buena a conocida de maestros et sea fato e acabado [todo] a la fiesta de Paschua florida prime viniente et prometemos nos de dar del poco de fer el dito altar, es a saber, quando sea acabado, por todo, vint dos florines d'oro coribles en Aragón et yo, dito paborde a pagar la dita quantia, obligo todos los bienes de la dita qu[or]panya, mobles e seyentes ovidos e por aver doquier que sea et yo dito Paschual Domingo, maestro, prometo e convengo de cierta sciencia de yo fer e acabar bien e complidament el dito altar bien e complidament con todas las condiciones e obre e feguras argentado segunt de p[ar]t de suso es dito spaceficado e declarado e colors e de la manera que dicho es de largo e d'amplo e tono e acabado e estrellas e posado en la dita iglesia de la dita villa de Xérica a mi costa e mysió vichs e pyrlo ent[...] tal dia e fiesta de Paschua florida prima vinient dando e pagando vos otros a mi los ditos XXII florins d'oro e a present pa compr argent quatro florines et los dezocho que restaran acabada la dita obra a conocida de maestros dentro en la dita villa de Xéricaa et con testimonio d'aquestes públicas cartes que me podays convenir en qualquiere lugar do que resto venir e complir obligo todos los mis bienes mobles e seyentes ovidos e por aver doquiere que sean. Facto fue en la villa de Xérica en el dia y año desus ditos.

Testimonios presents, Gonsalvo de Xorcas e Lorenz de Fariza, vezinos de Xérica, Johan Frach, vezino de la ciudat de Sogorbe.”

AP de Xèrica. *Protocol García Pérez de Cella*.

Pérez Martín, 1935, p. 294-295.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 423 i 424, doc. 760.

Dos anys després, en 1398, es confirma que el retaule fou acabat pel pagament que s'atorga a aquest pintor de Sogorbe, rebent de Pere Senaulla, prebost⁵⁶¹ de la confraria de sant Bertomeu de la vila de Xèrica, certa quantitat i la liquidació del preu d'un retaule que havia contractat el 21 de setembre de l'any 1396, amb destí a l'església de dita vila.

Historiogràficament no se li ha atribuït cap obra aquest pintor. És possible que no es conserve res, a més la falta de documents durant un període de huit anys no facilita la possibilitat de donar-li autoria d'alguna obra pictòrica però, fins i tot, creiem que és un pintor que mereix una investigació més a fons.

Notes:

Pintor de Segorbe.

Pintor retaule.

⁵⁶¹ *Ibidem*, nota 560.

DOMINGO, Tomàs (1416-1418, València)

Referència arxivística:

Altarriba, Antonio. Protocol núm. 695 (ARV).
Governació, Litium, núm 2217, mà XXXIII, f. 7 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 21; 1968, pp. 92 i 94.

Comentari:

Des de meitat del segle XIV es celebrava, a la ciutat de València, la festa del Corpus. Aquesta processó, de gran pompa i fervor, anava precedida per les roques. En aquestes, que són com escenaris mòbils, se situaven personatges bíblics que representaven distints misteris religiosos. Al 1356, Pere, el Cerimoniós manà construir a la ciutat de València un alberg entre mur i mur, prop de les torres de Serrans amb la fi que poguera servir de magatzem per als carros i tots altres útils que acompanyaven a la processó del Corpus. Encara que no tenim una data segura sobre els inicis de la seua construcció, sí que coneixem que a la segona dècada del segle XV es feien encàrrecs a mestres com Tomàs Domingo, En Massana i Andreu Riera, pintors i veïns de València, per a confeccionar una roca⁵⁶² per al Monestir dels Predicadors de dita ciutat: “Coadjudants a la Roca que feu pera el monestir de preycadors de València, Nandreu Riera, pintor, vehíns de València”. Actualment, al segle XXI, la festa i processó del Corpus perdura.”

ARV. Governació, Litium, núm 2217, mà XXXIII, f. 7.

Cerveró, 1966, p. 21; 1968, pp. 92 i 94.

El següent document de l'any 1418, fa referència d'una venda pública dels béns de Joan Rocafort i Francesc Bages, els quals necessitaven liquidar un deute amb Bernat Moragues. En aquesta apareix En Domingo, pintor, comprant certes coses. Creiem que es tracta del pintor Tomás Domingo.

“[...]

Ítem, tres talladores de fust velles a-n Domingo, pintor.....III diners.

[...]

Ítem, tres ast e hun peu de debanadora a-n Domingo, pintor.....I sou, III diners.

[...]

Ítem, hun sachnag ab frasques a-n Domingo, pintor.....III diners.

[...]

APPV. Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 695.

Notes:

Roca per a la processó del Corpus.

⁵⁶² Escenari mòbil o plataforma transportable que sosté elements decoratius, tramoies, figures o actors que representen escenes hagiogràfiques, bíbliques o al·legòriques. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

EGIDI, Miquel (1408, València)

Referència arxivística:

Blanes, Jaume de. Protocol, núm. 23212 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 102.

Comentari:

A l'any 1964 Cerveró publica un document del pintor Miquel Egidi, en el qual apareix efectuant caplleuta⁵⁶³ sobre certs béns del també pintor Joan Rull.

“Iohanes Rull, pictor, civis Valencie et Caterina, uxor eius, scienter attendentes vos, Michaellem Egidii, pictorem eiusdem civitatis, caputlevasse *tot* bona mobilia michi dicti Iohanis Rull, que suficerent (...)”

Notes:

563 Fiança donada per algú perquè un reu no fóra tingut pres. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ERAU, Lluís (1383-1386, València)

Referència arxivística:

Pellisser, Bernardo. Notal núm. 2660 (ARV).

Puig, Arnaldo. Notal núm. 2483 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 95; 1971, p. 31.

Comentari:

Tres documents avalen l'història del pintor Lluís Erau, tots ells dels anys huitanta del segle XIV. Durant l'any 1383 es registra un deutor de 15 florins, atorgat per aquest pintor i la seua muller Clara, els quals eren part dels 36 florins que confessaven deure a Mateu Franc, àlies Palau, veí de Mallorca.

De la mateixa data, el 1383, és el document de renúncia mútua feta entre Mateu Franc, àlies Palau, veí Mallorca, i el pintor Lluís Erau, veí de València, a qualsevol acció judicial.

Tres anys després, el 1386,⁵⁶⁴ està documentada la notícia de la venda de set fanecades de vinya situada al terme de Pala en l'horta valenciana, per part de Lluís Erau i la seua muller a Miquel Romeu, *agricultor*, veí de València. Dita vinya confrontava amb la del també pintor Francesc Bonet.

“Die sabbati XV^a iunii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° sexto. Ludovicus Erau, pictor, vicinus civitatis Valencie, et Clara uxor eius, ex certa sciencia, consulte ac spontanea voluntate, ambo simul et uterque nostrum in solidum, per nos et nostros presentes pariterque futuros, tenore presentis publici instrumenti suo robore perpetuo valituri et in aliquo non violaturi seu revocare vendimus et concedimus ac titulo huius venditiones tradimus seu quasi tradimus vobis Michaeli Romei, agricultori, vicino dicte civitatis, presenti, recipiente et vestri septem fanecatas vinee nostras, sitas et posiotas in término de Pala, orte precontente civitatis, que tenetur sub directo dominio venerabilis Ianuarii Rabaça, in legibus licenciati, habitatore prefixe ad census quindecim solidorum et novem denarium monete regalium Valencie (...)”

Testes huius rei sunt (...), Anthonius Aberló et Iacobus Guiol, tapineri, Valencie vicini.

Sig-[+]-num venerabilis Ianuarii Rabaça (...) et sucesoribus suis iure suo in dicto censuali perpetuo.”

ARV. Notal d'Arnau Puig, núm. 2483.

Cerveró, 1963, p. 95.

Company, Aliga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 280-283, doc. 469.

Encara que se sap del seu ofici no hi ha, fins ara, cap documentació que diga que tipus d'encàrrecs rebia. Seria interessant poder esbrinar alguna cosa més d'aquest pintor, donat que va viure en uns anys en què la ciutat de València estava en ple auge econòmic, polític i social.

Notes:

⁵⁶⁴ Al document original foren testimonis: “Anthonius Abelló et Jacobus Guiol, *tapineri* Valencie vicini.”

ESCODA, Guillem (1399-1436, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3562, f. 26 (ACV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, f. 57v (AMV).
Manual de Consells any 1412 (AMV).
Pérez, Jaume. Notal núm. 119 (s.a.) (APPV).
Blanes, Jaume de. Protocol núm. 23210 (APPV).
Samorera, Leonard. Protocol núm. 26116 (APPV).
Saposa, Joan. Protocol núm. 24706 (APPV).
Boes, Bertran. Protocol núm. 312 (ARV).
Doto, Martí. Protocol núm. 789 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1261 (ARV).
Mestre, Jaime. Notal núm. 2643 (ARV).
Justícia Civil, núm. 3726, mà 6, f. 34 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 31, mà 11 (ARV).
Mestre Racional. Certificacions any 1424 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, pp. 136 i 137.
Alcalalí, 1897, pp. 312 i 313.⁵⁶⁵
Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 299; 1914, p. 40; 1929, p. 6; 1930, p. 68.⁵⁶⁶
Cerveró, 1964, pp. 109 i 114; 1965, p. 26; 1968, p. 93.
Arqués Jover, 1982, 2ª edició.
Tolosa, 2003, pp. 563 i 582, docs. 1802 i 1876.
Mocholí, 2003 (DEA).⁵⁶⁷
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 107, 108, 109, 110, 203, 205, 207, 210 i 224.

Comentari:

Del pintor Guillem Escoda hi ha una primera notícia de l'any 1399. És un document referent a una àpoca, aquesta atorgada per Elionor, vídua de Bartomeu de Santlir, habitant de València, en la qual reconeix haver rebut del dit pintor la quantitat de 60 sous i 8 diners, carregada sobre un cens.

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Guillem Escoda, el qual rebé diverses pagues.

El següent document, datat el 1403, dona la notícia del pagament que efectua Guillem Escoda⁵⁶⁸ per cert cens carregat sobre una casa, situada al carrer de la Tapineria.

Seguint la cronològica documental corresponent a Guillem Escoda, pintor d'escuts i tombes, es troben dos notícies molt interessants. La primera, de l'any 1403, documenta

⁵⁶⁵ L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

⁵⁶⁶ L'autor de la cita no anomena la font d'on fou exhumada la notícia, anotant que el document és del Comte de la Viñaza.

⁵⁶⁷ *Ibidem*, nota 258.

⁵⁶⁸ Els autors transcriuen *Stoda*.

el contracte entre el dit pintor i Vicent Claver, fill de Joan Claver, el qual es compromet a rebre'l per deixeble ensenyant-li l'art de la pintura per temps de dos anys. El segon correspon a l'any 1404, pel qual Guillem Escoda accepta com a deixeble a Lluís Mínguez,⁵⁶⁹ fill de Domingo Mínguez, *fuster* de València, per ensenyar-li l'ofici de pintor.

No és fins a l'any 1407 quan apareix documentat un encàrrec de Guillem Escoda. Aquest al·ludeix a l'època atorgada per dit pintor, per la qual reconegué que Joan Mateu, retor de l'església del Cuervo, i Mateu Ferrer, frare agustinianà, marmessors del noble Sanç Peris de Montalbà, li pagaren 13 florins i 2 sous pel preu d'un escut i per pintar la tomba del dit difunt.

“Die martis VIII^a novembris anno predicto millesimo CCCC^o septimo.

Guillermus Scoda, pictor civis Valencie, confiteor et in veritate recognosco vobis venerabilis et discretis Iohanni Mathei, presbitero rectori ecclesie loci del Cuervo et Matheo Ferrarii, fratris ordinis beati Augustini dicte civitatis, absente et vestris, manumissoribus et executoribus ultimi testamenti honorabili Sancci Petri de Montealbano, decretorum doctoris dicte civitatis habitatori, quod, in presencia notarium et testium infrascriptorum, dedistis et solvistis per manus venerabile dompne Beatricis, uxore dicti deffuncti, terdecim florenos auri Aragonum et duos solidos monete regalium Valencie michi debitos, videlicet, decem florenos dicti auri racione pingendi unum cliptum sive sc[ut] et tres florenos II solidos racione pingendi unam tombam predicti deffuncti. Unde ad cautelam renuncio scienter omni excepcioni peccunie predicte non numerate et non solute et doli. In cuius rei testimonium facio vobis et vestri fieri et tradi hec presens publicum apoche instrumentum. Quod est actum Valencie.

Testes huius reu sunt Bernat Clavell et Petrus de Çapedul, sutores Valencie cives.”

APPV. Protocol Joan Sapos, núm. 24706.

A l'any 1409, Guillem Escoda es declara com a tutor i curador dels fills de Bertomeu Tàrrega, *piquer*.⁵⁷⁰

Als anys que van des de 1411 a 1412 hi ha diversos documents, que donen referència de Guillem Escoda. De primer està la venda efectuada a Guillem Agramunt, síndic de la vila de Castelló de la Plana, d'uns escuts guarnits amb les armes de dita vila, a més de les èpoques pels pagaments dels dits escuts. Finalment es registra l'encàrrec per a confeccionar, per a la ciutat de València, vint-i-sis pavesos. D'aquesta tasca queda escripturat el pagament efectuat pel Clavari del Comú i de la Taula Assegurada de València.

“Guillermus Scoda, pictor, civis Valencie scienter et cetera, vendo et cetera, vobis discreto Guillermo Agramunt, notario, vicino et sindico ville C[as]t[ilio]nis Planicey, presenti et cetera du[as] dotzenas de scuts de barrera lo[ngitudinem] septem pa[lmorum] guarnitorum ad duas manus [et] centum scutos, longitudinrm quinque palmorum et medii hanc autem [...] vobis et cetera. videlicet scutos *de barrera* precio videlicet viginti octo solidos monete real Valencie, quem licet scutum et alios scutos quo licet precio decem solidorum dicte monete de quo precio confiteor [...] habuisse et numeran[do] recepissee, in presencia notarii et testes infrascriptos, vigiti florines auri universes Aragonis pro signo et [para] residuum teneamini mihi dare dando vobis scutos et solvendo vos precium hoc tamen convento quod in primis quinquaginta scutis vos pott[e]res retinere decem florines et dictis XX florines et in aliis L scutis alios

569 L' autor de la cita, Sanchis Sivera, transcriu *Minguer* en les edicions anteriors al 1914, aquesta inclosa.

570 *Ibidem*, nota 290. També Picapedrer o pedrapiquer.

decem florinorum unde renuncio et cetera, dans et cera, promittens et cetera, et tenor inde et cetera, et sic promitto et cetera, dictos scutos nobis et cetera, dare bonos, novos et receptibiis fuste *de la terra* et guarnitos [...] *de paratge* cum signo regali et cum uno castro in medio in quali scuto hinc ad provam balliste *de tellola* per totum mense augusti proxime venture omnibus excepcionibus et cetera, quod misi fecero, volo et cetera, quod possitis emere ad meum dapnum et cetera, ad hec autem ego, dictus Guillelmus Agramunt, dicto nomine acceptans et cetera, promitto et cetera, attendere et cetera, ac solvere precium et cetera, et sic promittimus et cetera, altera pars nostrum alteri presenti et attende sub pena centum solidorum dicte monete dandorum et cetera, de bonis contrafaciente et aplicandorum parti alteri et cetera, pro quibus omnibus et cetera, in predictam pena solvendas [...]. Fiat apoca de dictis viginti florinorum in presencia notari et testium.”

ARV. Protocol d' Andres Julian, núm. 1261.

Al mes de novembre de l'any 1420, Guillem Escoda, pintor de València, efectua una venda a Peiró Gener, veí i síndic del lloc de Benissa, de diuit mitges pavesos, pel preu de 8 sous i 3 diners. En aquest document es detallen altres vendes d'atuals defensius.

“(…)

Guillelmus Scoda, pictor Valencie, vendidit supradictis dehuyt mig paveses dandas ad dictus tempus, precio octo solidos, trium denarios et dicti emptores promiserunt solvere precium in festo beati Iohannis iunni pena XV solidos unigue parte fiat.

Testes ut suppra.

(…)”

ARV. Protocol de Bertran de Boes, núm. 312.

A l'any 1422, al mes de juliol, el pintor Guillem Escoda actua com a testimoni d'un contracte d'aprenentatge entre Joan Guamir, *sabater*, el qual aferma al seu fill Francesc Guamir, de sis anys i mig d'edat, amb Mateu Vallés, *cordeller*, per que aprenga el seu ofici.

Al mes de febrer de l'any 1424, s'escriptura el pagament, autoritzat pel Racional de la ciutat de València, a l'administrador de les pecúnies de la dita ciutat, per que done al pintor Guillem Escoda, allò que se li deu per la confecció de trenta pavesos comuns, a raó d'11 sous la peça i sis pavesos de posta, a raó de 38 sous i 6 diners cadascun, els quals foren fets per a fornir les drassanes de València.

A la fi de la documentació del dit pintor s'escriptura, el 1436, el procés efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual Gràcia, muller de Guillem Escoda, declara com a testimoni.

“(…) sa muller, na Gràcia, declara com a testimoni en cert procés, afermant que fos ver que mossen Luis de Pertusa ha cinch o sis anys casá ab madona na Isabel.”

ARV. Justícia Civil, núm. 3726, mà 6, f. 34.

Cerveró. 1968, p. 93.

Notes:

Pintor de pavesos, escuts i tombes.

Treballa en les tasques per a l'entrada del rei Martí a València.

Contractes aprenents.

ESPERANDEU,⁵⁷¹ Gabriel (1409, València)

Referència arxivística:

Sant Feliu, Joan de. Protocol núm. 25866 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁵⁷²

Mocholí, 2003 (DEA).⁵⁷³

Comentari:

Només hi ha d'aquest pintor un document, el qual fa referència a una procuració, en la que Gabriel Esperandeu actua com a testimoni.

No se sap amb certesa si està relacionat familiarment amb el també pintor Roger Esperandeu, el qual està documentat des de 1404 fins 1417, però cap eixa possibilitat per ésser dos pintors contemporanis.

Notes:

⁵⁷¹ També pot ser *Esperandeu*. No hi ha, fins ara, cap document que el relacione familiarment amb el també pintor Roger Esperandeu (1404-1445).

⁵⁷² *Ibidem*, nota 267.

⁵⁷³ *Ibidem*, nota 258.

ESPERANDEU,⁵⁷⁴ Roger (1404-1445, València)

Referència arxivística:

Aveïnaments, any 1419 (AMV).

Alagó, Martí d'. Protocol núm. 25316 (APPV).

Castellar, Pere. Protocol núm. 25964 (APPV).

Terraça, Bernat. Protocol núm. 25680 (APPV).

Sarañana, Joan. Protocol núm. 2141 (ARV).

Justícia Civil, núm. 887, mà 21, ff. 29-29v; núm. 3729, mà 2, f. 22 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 142, mà 7 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 136.

Alcahalí, 1897, pp. 101 i 312.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 300; 1914, p. 41; 1929, pp. 6 i 8; 1930, p. 68.

Cerveró, 1960, p. 254; 1964, pp. 113 i 114; 1968, p. 93.⁵⁷⁵

Arqués Jover, 1982, 2ª edició.

Comentari:

La primera notícia del pintor de Roger Esperandeu, la qual correspon a l'any 1404, fa menció d'un pagament atorgat pel dit pintor.

No es té més notícies d'aquest pintor fins 1417. El buit documental és de tretze anys i sembla cop impossible no tindre més referències. És possible que la documentació haja desaparegut. A l'esmentat any, el 1417, signa època en la qual confessa tindre de la seua muller Clara, 10 lliures restants de les 50 per complement del seu dot.

“ (...) confiteor habuisse a vobis Clara uxor meam, decem libras, monete regalium Valencie, restantes ex illis quinquaginta libras quas michi constituistis michi, in et pro dote vestra tempori vestri et michi contractus matrimonii.”

ARV. Protocol de Joan Sarañana, núm. 2141.

Sanchis Sivera 1929, p. 8; 1930, p. 68.

Cerveró, 1964, pp. 113 i 114.

A l'any 1419 es registra l'aveïnament, a la ciutat de València, del pintor Roger Esperandeu, el qual viu al número set del carrer Aiguarent.

Al mes de juny de l'any 1422, el pintor Roger Esperandeu contrau, davant del Justícia dels CCC sous, l'obligació de pagar a Joan Oliva, notari, 1 florí, per la recepció del testament del seu pare.

Una diferència de set anys separen el darrer document fins el següent de l'any 1429. En dit any es documenta l'inventari dels béns de la seua muller Clara.

“Cum odoli maculam evitandam etcetera id circo, ego Clara, uxor Rogerii Sperandreu, pintor, civis Valencie, heres universalis bonorum omnium et iurium domne Gracie, soronis mee, uxor quondam Francisci Caselles, prout de dicta herencie constat cum eius ultimo testamento, acto Valencie in posse infrascripti notarii, sub kalendario de VII diei mensis et anni publicatoque presenti die in posse infrascripti

574 Als originals *Sperandreu*. Desconeixem, per falta de documentació, si aquest pintor és família del també pintor Gabriel Esperandéu (1409).

575 L'autor de la cita, Cerveró, comenta que hi ha altres èpoques del mateix pintor, corresponents als anys 1441 al 1445.

notarii sub signo sante et venerande crucis preheunte de bonis dicte herencie presentis inventarium (...)"

APPV. Protocol de Pere del Castellar, núm. 25964.

Cerveró. 1968, p. 93.

Cinc anys després, el 1434, Roger Esperandeu, pintor i veí de València, declara com a testimoni en un procés incoat davant la cort del Justícia Civil de València, per part de Bertomeu Vilella.

“En Roger Sperandeu, pintor vehí de la ciutat de València, comorant en la parròquia de sent Thomàs en lo carrer dels Catalans qui va a Sent Johan del Spital, testimoni produït e donat per part del dit en Berthomeu Vilella qui jura a Nostre Senyor Déu e als sants quatre evangelis de aquell de la sua mà dreita corporalment toquats dir veritat en la sua deposició de ço que sabra e interrogat serà sobre lo dit feyt per virtut del qual jurament interrogat deposa e feu son testimoni *Valencie predictis die et anno in modum qui sequitur*:

Et fon interrogat ell dit testimoni sobre la dita requesta e coses en aquella contengudes, la qual li fon lesta devant e donada a entendre *ut decet*. Et diu saber sobre la dita requesta e coses en aquella contengudes ço que-s segueix, ço és que de gran temps ençà ell testimoni ha hauda conexença e amistat ab en Berthomeu Vilella, fill d'en Berthomeu Vilella lo prohom defunt, (...)

Generaliter autem fuit interrogatus testes ipse de parentela, odio e tcetera., et dixit non.”

ARV. Justícia Civil, núm. 887, mà 21, f. 29-29v.

Al següent document, amb data de l'any 1437, se li esmenta com a “*pintor de cortines*”. Aquesta notícia al·ludeix al procés efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual dit pintor actua com a testimoni per part de Pau de Basses.

“En Roger Sperandreu, pintor de cortines, vehi de Valencie, testes produhit per part den Pau de Beses el qual jura dir veritat; E diu, que be ha XXX anys poc mes o menys que en la present ciutat de Valencie entre en Simó de Carcassona de una e dona na Caterina, fon contractat matrimoni, fet e fermat, en faç de Santa Mare Sglesia (...)”

ARV. Justícia Civil, núm. 3729, mà 2, f. 22.

Cerveró. 1968, p. 93.

Finalment, el 1440, Roger Esperandeu atorga àpoca, en la qual va reconèixer haver rebut de la Universitat i aljama,⁵⁷⁶ de la Vall d'Almonacid, 400 sous per raó del cens que li havia cedit Joan Arbúcies.

Notes:

Pintor de cortines.

576 Comunitat de jueus o de serraïns en terres cristianes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ESTEVE, Jaume (1424, València)

Referència arxivística:

Marroma, Joan. Protocol núm. 2001 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 24.

Comentari:

Jaume Esteve, *imaginaire*, i el pintor Joan Moreno atorgaren, en febrer de l'any 1424, èpoques per les quals reconeixen que Pere Valls, menor de dies, els ha pagat certes quantitats pels treballs efectuats en una creu de pedra destinada a Alcoi.

“Sit omnibus notum, quod, nos, Jacobus Steve, ymaginarius et Iohannes Moreno, pictor Valencie civis, scienter confitemur, vobis, Petro Valls, minori dierum, vicino ville de Alcoy, presenti et vestris, quos solvistis nobis et realiter numerando, viginti et tres florenos legi Aragonum, rectique ponderis et tres solidos regalium Valencie, pro quodam cruce lapidis ad opus dicte ville, modus vero solutionis talis fuit quod ego dictus manus Guillermi Vilaplana, vicini dicte et undecim florenos et fuos solidos per manus vestri dicti Petri Valls.

Ítem, ego dictus Iohannes Moreno, habui per manus vestris dicti Petri Valls, septem florenos dicte legis. Quare renunciantes exceptioni peccunie predictae non numerate et anobis non habite et non recepte et doli facimus vobis fieri presentem apochas de soluto. Quod est actum Valencie.”

Notes:

Imaginaire.

Creu de pedra per Alcoi.

ESTEVE,⁵⁷⁷ Joan (1415-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1425 (ACV).

Llibres d'Obra de 1432 a 1433, lligall 1479; ff. 39, 41 i següents, 43-43v i 66 (ACV).

Volum núm. 3659, Protocol de Juan Monfort, lo Antic i Volum núm. 3665 (ACV).

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).

Sotsobreria de Murs e Valls d3-30, f. 123 i d3-41, f. 160 (AMV).

Avinyó, Francesc. Notal núm.1354 (APPV).

Todo, Pere. Protocol núm. 25743 (APPV).

Campos, Juan de Campos (senior). Protocol núm. 422 (ARV).

Cardona, Berenguer. Protocols núms. 466 i 469 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 309, 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1914, p. 50; 1929, pp. 5, 22, 23, 24, 32, 42, 43, 44, 51, 55, 56, 57, 58, 59 i 60; 1930, pp. 67, 84, 85, 86, 94, 104, 105, 106, 107, 113, 117, 118, 119, 120, 121 i 122.

Cerveró, 1956, p. 104; 1963, pp. 95, 96 i 97; 1964, p. 90; 1971, p. 31.

Comentari:

A Joan Esteve hi ha que classificar-lo com a un pintor destacat pels encàrrecs que va rebre i per als clients, per als quals va treballar. Des de la primera referència documental, datada a la segona dècada del segle XV, ja ens diu molt sobre aquest pintor. L'època registrada el 1415 ens informa d'una important comanda. En aquesta, Joan Esteve reconegué haver rebut dels marmessors de Geralda, muller de Bertomeu Cursà, la quantitat de 5 florins d'or, preu d'un retaule que pinta baix l'advocació de la Verge Maria i sant Bertomeu, destinat al monestir de Sant Agustí de València.

“(…) ratione cuiusdam retabuli quod feci eum invocatione beate Marie et sancti Bartholomei, quod dicta defuncta in ecclesia monasterii Sancti Augustini Valentie feci jussit (…)”

ARV. Protocol de Vicente Zaera, núm. 2416.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 309; 1914, p. 50; 1929, p. 22 i 23; 1930, p. 84 i 85.

Un altre pagament, aquest escripturat en novembre del dit any, el 1415, informa d'un altre encàrrec. Joan Esteve cobra 100 florins d'or comú d'Aragó per un retaule de fusta, en el qual havia pintat els Set Goigs de la Verge per a l'església de Vadenes (¿Rodenés?). Malauradament no apareixen els documents del contracte o capitulacions d'aquestes.

Entre els anys 1419-1444 es documentaren les despeses varies ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València. Els pintors consignats en els seus llocs respectius a més de Jaume Mateu, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellà, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton, també estava Joan Esteve.

577 En la recerca, no s'ha trobat cap document que el relacione familiarment amb els pintors Pere Esteve (1308) i Pasqual Esteve (1390).

Al mes de juliol del mateix any, el 1419, Joan Esteve actua com a testimoni en un document públic, en el qual intervenen els pintors Joan Rull i Jaume Estopinyà. Al mes de setembre actua com a testimoni en una procuració.⁵⁷⁸

A l'any 1423, en agost el pintor Joan Esteve atorga àpoca, en la qual reconeix que ha rebut del marmessor del testament del cavaller Francesc Berenguer, 130 sous i 2 diners, quantitat que se li paga pels treballs fets a la sepultura del difunt.

El dia 21 d'agost de l'any 1423, s'escripturaren el capítols entre els pintors Joan Esteve i Joan Palazí, d'una part i Domingo Calatayu, d'ofici *ferrer*, per altra, tots ells ciutadans de València, sobre un retaule que el dit Domingo vol fer sots la invocació de "Quant stech Ihesucrist tres dies en lo Temple disputant ab los juheus." El preu del retaule és de XXII lliures reials de València, les quals es pagaran en tres vegades.

"Per de I solido.

Per Iohan Stheve, solidos VI.

In Nomine Domini amén. Capítols fets e concordats per en Johan Stheve, en Johan Palazí, pintors de una part e en Domingo Calatayu, ferrer, ciutadans de Valencia de la part altra, sobre un retaule quel dit en Domingo fa fer sots invocació de "Quant stech Ihesucrist tres dies en lo Temple disputant ab los juheus," e són los següents:

Primo, que los dits en Johan Stheve e en Johan Palazí, sien tenguts pintar en la punta de la taula den mig, hun crucifix, Maria e Johan, e en lo mig de la dita taula la historia de la invocació del dit retaule.

Ítem en la taula de la part dreita monssenyer Sent Jordi, armat apeu e una vibra.

Ítem en la taula squerra o sinestra que sien tenguts pintar Sent Nicholau com a bisbe ab tres pomes dor en les mans.

Ítem que sien tenguts fer e pintar en lo bancalet dejus lo retaule, miges imatges ço es, en lo mig del bancalet la pietat e en les altres cases, apostols, martiris e vergens, allur bona coneguda.

Ítem que lo dit retaule e obres de aquell, sien tengudes pintar de bons colors e fines cascuna en sa specia.

Ítem quel camperi sia dor fi exceptant les poseres e cancelles que sien de argent colrat e que lo retaule haja esser de Sent Berthomeu primer vinient en hun any.

E que lo dit en Domingo de Calatayu sia tengut donar als dits en Johan Stheve e a n Johan Palazi, per preu del dit retaule, XXII lliures reals de Valencia, en aquesta manera, set lliures VI sous VIII diners en la entrada, set lliures VI sous VIII diners quant lo retaule serà deboxat e aparellat per adaurar e les restants set lliures sis sous VIII diners, encontinent, quant lo retaule serà acabat.

E si per ventura alcuna de les dites parts contraffará als dits capitols o a alcu de aquells, que sia en corregutda en pena de X sous, la par contrafahent, e per tantes vegades quantes contrafará, los quals capitols volen esser executoris e ab submissió de for et cetera, obligans la una e l'altra part et cetera, renunciants et cetera.

Testes, Bernardus Dez Cortell civis et Anthonius Dez Coll, scriptor Valencie."

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

Cerveró, 1963, pp. 96 i 97.

578 *Ibidem*, nota 534.

Al mes de setembre del 1424, el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València atorga pagament al pintor Joan Esteve, de 37 sous i 4 diners per la confecció i els materials emprats en fer color blanc, per aplicar a la creu del Camí de la Mar de València.

Entre els mesos de gener a desembre de l'any 1425, es documenta al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra foren Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler/ Cuellar i Pere Cerdà.

“f. 39v.

Dimarts a XXVII de març del dit any continuant la dita obra del porche paguí als fusters qui lo dit dia lavoraren en obrar la dita fusta les quantitats següents:

(...)

Pintors

Ítem lo dit dia paguí als pintors dejús scrits qui lo dit dia començaren a fer faena, çò és en pintar los capçals de la fusta per obs del dit porche, les quantitats següents:

Primo en Johan Stheve, cinch sous sis....V sous. VI

Ítem, n'Anthoni Carbonell, tres sous....III sous.

Ítem, en Martí Lopiç, tres sous, sis diners III sous. VI

(...)"

AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat*, v2-25.

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

El dia 26 d'abril del dit any, el 1425, Joan Esteve, va rebre certa quantitat pels treballs de neteja i pintura efectuats a les cadires del cor de la Seu de València:

“(...) senyals de totes les cadires del cor e renovellar d'atzur totes les flors dels dits senyals (...)”

ACV. *Llibre d'obres de la Catedral*.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 309; 1914, p. 50; 1929, p. 23; 1930, p. 85.

Quatre anys després, el 1429, Joan Esteve actua com a testimoni en l'època signada per Joan Saragossa, pintor de València, en la qual reconegué haver rebut del Batle⁵⁷⁹ del Regne de València, certa quantitat per material i varis treballs de pintura efectuats en la tenda nova del rei.

Al següent any, el 1430, el pintor Joan Esteve atorga època, per la qual reconeix haver rebut certa quantitat pels treballs efectuats en la tenda reial. Al mes d'abril del mateix any, Joan Esteve cobrà 30 sous per la tasca de pintura de dos teixells amb les armes de Sant Joan, pagats per Llorens Redon, burgés de la vila de Perpinyà.

El dia 2 d'agost de l'any 1430, l'administrador dels comptes de la Batlia del Regne de València atorga un pagament a Joan Esteve, pel qual rebé 230 sous per la confecció

579 Administrador al servici d'un senyor territorial, en nom del qual exercia una jurisdicció reial o baronial i la representació dels drets de caràcter econòmic. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

de vint-i-tres pavesos pintats amb les armes reials, a raó de 10 sous cadascun, destinats al forniment dels castells reials del dit regne.

Al mes de juny de l'any 1431, Joan Esteve atorga àpoca reconeixent que la Batlia⁵⁸⁰ del Regne de València li paga certa quantitat:

“(…) per treballs de pintar la porta de la cambra migajada en la quarta torre(…)”⁵⁸¹

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom V.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 309; 1914, p. 50; 1929, p. 23; 1930, p. 85.

En agost de l'any 1431, es documenta la demanda de Martí Alamany, veí de Cocentaina, davant la cort del Justícia Civil de València, per que se li establisca un salari per les despeses, tant ordinàries com extraordinàries, que fa en la tutela d'Isabel, filla i hereva de Jacme dez Pla, notari difunt. Dita tutela va estar proposada pel pintor Joan Esteve com a parent de la dita pubila, a més actuar com a testimoni en la causa.

A l'any 1432 el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. En aquesta s'hauria de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres els perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís col·laboraren varis pintors, entre ells Joan Esteve.

El 22 de març del mateix any, el 1432, Joan Esteve apareix de testimoni en un document.

Pels treballs encomanats l'any 1432, Joan Esteve⁵⁸² i Berenguer Mateu, cobraren certa quantitat per la reparació de la capella de l'altar major de la Seu de València. Aquest pagament aquest s'escripturà el 1433:

“(…) pro perficienda reparacione capelle sen clausure altaris maioris sedis predicte.”

ACV. *Volum* núm. 3659.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 309 i 323; 1914, p. 50; 1929, p. 23; 1930, p. 85.

A l'any 1435 el pintor que ens ocupa, Joan Esteve, actua com a marmessor del testament del també pintor Domènec de la Rambla.

Al mes d'agost del dit any, el 1435, Joan Esteve, pintor ciutadà de València, declara com a testimoni en un procés davant la cort del Justícia Civil entre mossén⁵⁸³ Manuel Ledó i els hereus de mossén⁵⁸⁴ Manuel de Codinats. En la declaració diu que va viure més de dos anys en casa dels Codinats.

“(…) testimoni produhit e donat per part de mossén Manuel Ledo (…)”

En Johan Stheve, pintor ciutadà de València, testimoni produhit e donat per part del dit mossén Manuel Ledó, lo qual jura a Nostre Senyor Déu e als sants quatre evangelis de aquell per la sua màn dreita corporalment tocats dir veritat en la sua deposició de ço

580 Territori que comprenia la jurisdicció d'un batle. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

581 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no expressa quina torre és.

582 En les publicacions de Sanchis Sivera de 1912 (3), p. 309, 1929, p. 44 i 1930, p. 106, l'autor distingeix entre Joan i Esteve, amb la possibilitat de ser germans de Berenguer Mateu.

583 Monsenyor. Tractament que es donava als cavallers, als ciutadans o burgesos honrats i altres membres de la mà major. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

584 *Ibidem*, nota anterior.

que sabra e interrogat serà sots virtut del qual jurament interrogat feu son testimoni
Valencie dictis die et anno prout ecce: (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 887, mà 24, ff. 13 i 13v.

Cerveró, 1971, p. 31.

Al mateix any, el 1435, es documenta el testament de Jaume Pellisser, *teixidor*,⁵⁸⁵ ciutadà de València, en el qual es fa menció de la seua germana Clara, muller del pintor Joan Esteve.

“Testament de Jacme Pellicer, texidor, ciutadà de València. Ítem lex a la dona na Clara, germana mia, muller d’en Johan Stheve, pintor, siquanta sous.”

ARV. *Protocol de Joan de Campos*, núm 70.

Cerveró, 1963, p. 97.

A la fi de la documentació, a l'any 1435, en novembre els majorals⁵⁸⁶ de l'Almoina de sant Martí de València, popularment anomenada dels Armers, composta per Guillem Ridaura, *llancer*,⁵⁸⁷ Joan de Castellens, *seller*,⁵⁸⁸ Joan Esteve, pintor de pavesos i Alfons Martí, *espaser*,⁵⁸⁹ imposen certs censos sobre la casa que fou del pintor Domènec de la Rambla, situada a la parròquia de Santa Caterina de dita ciutat, afrontant amb l'hospici de Llorens Candela, *sabater*, amb l'hospici de Bartomeu Pérez, pintor, amb el d'Antoni Sunyol i amb la via pública.

Els dos últims documents estan datats a l'any 1439, al mes de febrer. Són els pagaments efectuats, per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València, als pintors Francesc de Sarrià, Joan Peris i Joan Esteve, els quals taxaren els treballs fets a la creu del Grau- pintar-la i daurar-la- pels pintors Berenguer Mateu i Jaume Fillol, cobrant 220 sous.

“Ramon de Puigroig, sotsobrer de Murs e Valls de la ciutat de València reconeix que: paguí a-n Berenguer Matheu e a-n Jacme Filoll, pintors, per pintar e daurar la creu del Grau de la Mar doents vint sous, los quals los foren tatxats per en Johan Esteve e en Johan Péreç, pintors. E havi àpoca reebuda per lo dit en Berthomeu Tolosa, notari, lo dit diaCC XX ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-41, f. 160.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 24, 45 i 60; 1930, pp. 86, 107 i 122.

Notes:

Retaules.

Pintor multidisciplinari.

Pintor de la ciutat.

585 *Ibidem*, nota 344. Persona que té per ofici teixir, especialment el que treballa en un teler a mà.

586 Els superiors o principals de, en aquest cas, l'Almoina de sant Martí. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

587 *Ibidem*, nota 390.

588 *Ibidem*, nota 442.

589 Persona que fa espases o en ven. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ESTEVE,⁵⁹⁰ Pascual (1396, València)

Referència arxivística:

Folch, Domingo. Notal núm. 2806 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 234 i 235; 1914, p. 24; 1928, p. 44; 1930, p. 44.

Comentari:

El pintor Pasqual Esteve feu efectiu, el 1396, el contracte d'aprenentatge entre ell i Domènec de Pradella, *llaurador*, per que el fill d'aquest, Domènec, d'onze anys d'edat, siga ajudant del pintor i aprenga el seu ofici, per un temps de set anys, comproment-se aquell a mantenir-lo. Fins i tot, la lectura i estudi del contracte sembla que l'aprenent contractat no tinga massa problemes al taller del dit pintor, puix s'estipula que aquest l'ensenyarà el seu ofici, a més de mantindre'l en les necessitats més bàsiques: menjar, beure calçar-lo i vestir-lo, però no cal oblidar la duresa del treball a l'obrador i un aprenent, els més inferior en l'escala de distribució de treballadors dintre del taller, rebria més d'una marmolada, pot ser sense cap motiu, a més que realitzaria tasques no pròpies de la seua edat.

“Eodem instanti.

Noverint universi, quod ego, Dominicus de Pradella, laborator commorans in parrochia Sancti Stephani, Valencie, scienter mito et affirmo vobiscum Paschasio Stephano, pictori vicino dicte civitatis, presente et acceptante Dominicum de Pradella filium meum qui est de edate undecim annorum parum plus vel minus hinc ad septem annos primo ventuos et continue computandos in mancipium vestrum ad adiscendum officium vestrum pictoris et faciendum omnia mandata vestra iusta et honesta nocte dieque ita quod infra dictum tempus teneamini eidem docere officium vestrum iuxta posse vestrum et dare eidem comestu, potu, vestitu et calciatu prout sua interest et in fine dicti temporis faciatis et detis sibi raubas sequentes scilicet gramasiam, tunicam, capucium et caligas de panno lane novo de precio seu valore decem vel undecim solidorum pro qualibet alna et sich promitto quod ipse erit vobis et familie vestre per totum dictum tempus bonus et fidelis et a vestro servicio non recedet neque fugiat quod si fecerit dono vobis licenciam et plenum posse quod possitis ipsum capere seu capi facere in quocumque loco ipsum invenire poteritis sine licencia curie iusticie et alterius cuiuslibet officialis et in vestram prestinam sevitutem reducere tornare et tenere tantum et tamdiu donec totum tempus per ipsum vobis defectum et dampna sumptus et expensas ob sui culpam factas et sustentas sint per me vobis restituta et paccata vestre omnimode voluntati de quibus redamini pro vestro solo sacramento quod ex nunc sicut ex tunc et [...] vobis defero et pro delato haberi volo ullo alio probationis genere requisito obligando scienter ad hec vobis omnia bona mea mobilia et immobilia habita et habenda ubique. Ad hec autem ego, dictus Pascasius Stephani acceptans a vobis dicto Dominico Pradella dictum Dominicum Pradella, filium vestrum in mancipium meum ad dictum tempus modis et formis et conditionibus antedictis, promitto vobis eidem docere officium meum iuxta posse meum et omnia alia et singula supradicta attendere et complere prout superius sunt scripta et narrata, quod nisi fecero et propter hoc dampnum aliquod sustineatis aut messiones aliquas inde feceritis totum illud vobis persolvere et paccare promitto vestre omnimode voluntati obligando scienter ad hec vobis omnia bona mea mobilia et immobilia habita et

590 No hi ha cap document, fins ara, que relacione familiarment aquest pintor amb els també pintors Pere Esteve (1308) i Joan Esteve (1415-1432).

habenda ubique. Quod est actum Valencie, prima de mensis novembris anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo nonagesimo sexto Sig-[+]-num, Dominici Pradella. Sig-[+]-num Pascasii Stephani, predictorum qui hec ad invicem concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt, Iohannes Claveri, sedacarius et Iohannes de Sibilis, sartor, vicine Valencie.”

ARV. *Notal de Domingo Folch*, núm. 2806, f. 47.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 234-235; 1914, p. 24; 1928, p. 44; 1930, p. 44.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 426, doc. 768.

Notes:

Contracte d'aprenentatge.

ESTEVE,⁵⁹¹ Pere (1308, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 16, mà última.

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 236 i 238.
Tolosa, 2003.⁵⁹²

Comentari:

Pere Esteve actua com a testimoni en un document de l'any 1308, en el qual Guillem Daví, també pintor, reconeix el deute que tenia amb el ciutadà Guillem Mir, per la compra d'un mallol.⁵⁹³

“VI kalendas novembris.

Quod, nos Guillelmus Daví, pictor Valencie, confiteor debere, vobis, Guilelmo Mir, presenti et acceptanti, et vestris sexcentos et quiquaginta solidos, pretio meleoli siti in termino de Altell, orta Valencie. Quod est actum Valencie. Sig-[+]-num Simonis de Cruce, notarii publici Valencie.

Testes huius rei sunt, Petrus Stephani, pictor et Petrus Baldovi, fusterius.”

ARV. *Justícia Civil*, núm.16, mà última.

Cerveró, 1960, pp. 236 i 238.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 36 i 37, doc. 30.

Notes:

⁵⁹¹ Cap document, fins ara, el relaciona familiarment amb els pintors Pasqual Esteve (1396) i Joan Esteve (1415-1432).

⁵⁹² *Ibidem*, nota 267

⁵⁹³ *Ibidem*, nota 541.

ESTOPINYÀ,⁵⁹⁴ Andreu (1407, València)

Referència arxivística:

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-18, f. 29 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁵⁹⁵

Mocholí, 2003 (DEA).⁵⁹⁶

Comentari:

Les creus dels camins eren elements populars per ésser el símbol de devoció de la passió de Crist. Al llarg i ample del territori, en l'entrada de les ciutats, dels pobles i, sobretot, en els encreuaments dels camins, es col·locava una creu, de vegades amb la figura de Crist crucificat, per a protegir i vigilar. El material de què estaven fetes era de pedra i, una vegada esculpides, rebien una capa de pintura. Aquesta tasca està documentada com el pagament de l'any 1407, efectuat pel *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València a Andreu Estopinyà, per raó de pintar la Creu del Camí de Xàtiva.

“Ítem, doní a-n Andreu Stopinyà, per raó de quatre cabirons de ragola obs de penjar stores, obs de pintar la dita Creu.”

Notes:

Pintor de la creu del camí de Xàtiva.

594 A l'original *Stopinyà*. No se sap si està relacionat familiarment amb els pintors Cosme Estopinyà (1432-1441), Jaume Estopinyà (1403-1440) i Pere Estopinyà (1431-1434).

595 *Ibidem*, nota 267.

596 *Ibidem*, nota 258.

ESTOPINYÀ,⁵⁹⁷ Cosme (1415-1432, València)

Referència arxivística:

Llibre d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, f. 43v, lligall 1479 (ACV).
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9040 (s.a.) (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁵⁹⁸
Mocholí, 2003 (DEA).⁵⁹⁹

Comentari:

Cosme Estopinyà, pintor i ciutadà de València, apareix documentat el 1415, actuant com a testimoni en una venda.

A l'any 1432 es documentaren el pagaments que es feren als pintors que treballaren a la Catedral de València. Dits pintors foren, entre altres Miquel Alcanyís, que estigué al cap de l'encomanda, i sot a les seues ordres els pintors següents: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Mayso, Joan Steve, Miquel D'alforja, Joan Maravalls, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Ramonet del Ala i, fins i tot, el pintor que ens ocupa, Cosme Estopinyà.

Notes:

Pintor de la Capella Major de la Seu de València.

⁵⁹⁷ A l'original *Stopinyà*. No es coneix si està relacionat familiarment amb els pintors Andreu Estopinyà (1407), Jaume Estopinyà (1403-1440) i Pere Estopinyà (1431-1434).

⁵⁹⁸ *Ibidem*, nota 267.

⁵⁹⁹ *Ibidem*, nota 258.

ESTOPINYÀ,⁶⁰⁰ Jaume (1403-1440, València)

Referència arxivística:

Alagó, Martí d'. Protocol núm. 25307 (APPV).
Alegret, Ambrosi. Protocol núm. 18189 (APPV).
Blanes, Juame de. Protocol núm. 23211; Notal núm. 1310 (APPV).
Exea, Joan d'. Notal núm. 1074 (APPV).
Ferrando, Antoni. Protocol núm. 23714 (APPV).
Martí, Antoni. Protocol any 1417 (APPV).⁶⁰¹
Pasqual, Antoni. Protocol núm. 23242; Notal 824 (APPV).
Ponte, Gerad de. Protocol núm. 25027 (APPV).
Queralt, Vicent. Notal núm. 1415 (APPV).
Vilar Francesc. Protocol any 1435 (APPV).⁶⁰²
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9516 (APPV).
Centelles, Bernardo. Protocol núm. 569 (ARV).
Llorens, Pedro. Protocol núm. 4206 (ARV).
Zaera, Vicente. Protocol núm. 2433 (ARV).
Justícia Civil, núm. 840, mà 17, f. 22; núm. 3902, mà 5, f. 48 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 7, mà 2; núm. 26, mà 7; núm. 27, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 137.
Alcahalí, 1897, pp. 111, 112, 288 i 313.⁶⁰³
Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 300, 306 i 310; 1914, pp. 41, 47 i 51; 1929, pp. 7, 8, 16 i 24; 1930, pp. 69, 70, 78 i 86.
Cerveró, 1963, p. 87; 1964, pp. 115, 116 i 118; 1972, p. 53.
Arqués Jover, 1982, 2ª edició.

Comentari:

La relació professional entre pintors i fusters queda confirmada amb el document de l'any 1403. Aquest fa referència a l'obligació efectuada pel pintor Jaume Estopinyà, en presència del Justícia dels CCC sous de València, en pagar al *fuster* Pere Amorós, 2 florins, per la compra de fusta per realitzar el seu treball.

Jaume Estopinyà, com a propietari d'unes cases situades a la parròquia de sant Bertomeu, efectua, a l'any 1404, la seua venda, una d'elles al ciutadà Miquel Arbúcies. Al mateix any havia de pagar a Antoni d'Archs, *aluder*,⁶⁰⁴ 3 florins d'or, deguts pel lloguer d'unes cases.

El dia 1 de gener de l'any 1404, es redacta el document pel qual s'aferma Jaume Tous, veí de la ciutat de València, major d'edat, amb el pintor per temps de dos anys, per a aprendre l'ofici.

600 A l'original *Stopinyà*. Cap document informa si està relacionat familiarment amb els pintors Andreu Estopinyà (1407), Cosme Estopinyà (1432-1441), i Pere Estopinyà (1431-1434), encara que als documents dels anys 1418 i 1433, apareix un Pere Estopinyà, *fuster*, com germà seu, el qual creiem siga el mateix que el pintor.

601 D'aquest notari es conserva des de l'any 1453.

602 D'aquest notari es conserva des de l'any 1489.

603 L'autor de la cita transcriu *Stopigna*.

604 *Ibidem*, nota 542.

“Iacobus Tous, vicinis civitatis Valencie, afrimans me habere viginti annos, scienter cum hoc presens instrumento publico, afirmo et mitto vobiscum Iacobo Stopinya, pictore civis eiusdem civitatis, preste, de festo Pasce Resurreccionis Domini proximi preterito, in duos annos primo venturos et continue venturos, in discipulum vestrum, ad adiscendum et operandum vestrum officium pictorie et ad faciendum omnia precepta vestra licita et honesta (...)”

APPV. *Notal de Jaume de Blanes*, núm. 1310.

Cerveró, 1964, p. 115.

A l'any 1405, Jaume Estopinyà efectua una sol·licitud al Justícia Civil de València, demanant que Angelina siga declarada major d'edat.

Fins 1412 no es té més notícies de Jaume Estopinyà. El document corresponent al dit any fa referència al deute que tenia amb Joana, muller del pintor Llorenç Estrany i hereva de Guillem Borrell, *fuster*, per la compra de fusta.

A l'any 1413 Jaumeta, muller de Jaume Andreu, *agricultor*, veí de València i Jaume Estopinyà, pintor, juntament amb Angelina la seua muller, efectuaren una venda a Bernat Estellés, notari València, de 50 sous retrocensals, carregats sobre un hospici propietat de dita Jaumeta. Del dit hospici, situat a la parròquia de Sant Joan del Mercat, tenia domini directe Guillem Pujada, cavaller i habitant de València.

De l'any 1416, hi ha notícia del pintor que en ocupa per l'actuació com testimoni en cert document. En setembre Jaume Estopinyà i el també pintor Joan Rull atorgaren àpoca, en la qual reconegueren el deute amb Constança, vídua de Miquel Cardona, pel préstec de certa quantitat. Actua com a testimoni Pere Guillem, pintor, resident a València.

Els següents documents, que correspon a l'any 1418, ens donen varies referències. La primera, documentada al llibre de protocols del notari Jaume Vinader, en el qual es redacta el compromís signat per Jaume Estopinyà i Joan Rull, davant del notari Sanxo Domínguez, per a dirimir sobre algunes qüestions que tenien pendents de la Cúria del Justícia dels CCC sous. La segon al·ludeix a l'acta de procuració⁶⁰⁵ que efectua Jaume Estopinyà,⁶⁰⁶ davant del Justícia Civil de València, en la qual com a procurador⁶⁰⁷ del seu parent el fuster Simó Estopinyà i del pintor Bernat Colom (Çalom), nomena Andreu Puigmija, notari de València com a procurador⁶⁰⁸ d'ell i dels seus principals. Finalment s'escriptura el compromís, signat d'una part per Bernat Colom (Çalom) i de l'altra per Jaume Estopinyà, ambdós pintors, sobre certes qüestions hagudes entre ells, davant el notari Doménech Espelt, el pintor Ferran Pérez i el *fuster* Pere Estopinyà.

Fins 9 de febrer de l'any 1425, Jaume Estopinyà no torna aparéixer documentat. Al dit any, Joan Puig, ciutadà de València, el nomenà procurador⁶⁰⁹ seu per recuperar 108 sous censals que dit Estopinyà i altres li deuen. Actua com a testimoni el pintor Joan Rull.

605 *Ibidem*, nota 534

606 L'autor publica *Stopinya*.

607 *Ibidem*, nota 547.

608 *Ibidem*, nota anterior.

609 *Ibidem*, nota 607

Tres anys després, el 1428, es registra la venda efectuada per Jaume Estopinyà i la seua muller Angelina, de catorze fanecades de terra campa, situada al terme de Paterna, a l'horta de València.

Al mateix any, el 1428, en novembre, el dit pintor sosté un plet amb Bernat Ripoll, prevere,⁶¹⁰ beneficiat de la Seu de València, per raó del pagament de certes pintures efectuades pel dit pintor.

A l'any 1432, Jaume Estopinyà dota a una filla que havia de contraure matrimoni. Es feu una carta dotal, atorgada pel dit pintor, amb motiu del matrimoni de la seua filla Paulina amb Joan Mateu, per la quantitat de 3.000 mil sous.

“Jacobi Stopinya, pictor, civis Valencie, super matrimonium quod inter vos Iohannem Matheu et Paulina, filia mea, domicellam propositum facere, constotuo vobis en et pro dote dicte filie, tres mille solidos monete regalium Valencie (...)”

APPV. *Protocol d'Ambròs Alegret*, núm. 1311.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 7 i 8; 1930, pp. 69 i 70.

Cerveró, 1964, p. 118.

Al mes de febrer de l'any 1433, Jaume Estopinyà actua com a procurador⁶¹¹ del *fuster* Bernat Estopinyà i del seu germà, Pere Estopinyà.

“Jacobus Stopinya, pictor, civis Valencie, ut procurator Bernardi Stopinya, fusterii, nomine suo proprio et ut procuratoris Petri Stopinya frater sui (...)”

ARV. *Protocol de Bernat Centelles*, núm. 90, núm. 569.

Cerveró, 1964, p. 116.

Dos anys després, el 1435, el pintor que ens ocupa atorga àpoca, junt a la seua muller Angelina, per la qual reconeixen haver rebut de Pere Carbonell, *aluder*,⁶¹² ciutadà de València, 12 lliures per la compra d'un hospici situat a la parròquia de Sant Martí de València.

Al següent any, el 1436, Jaume Estopinya, signa àpoca de 25 lliures a favor d'Hacen Alquiteu, sarraí de la moreria de València, com a valor del tercer pagament del rescat d'Haemed ben Laraig, captiu seu.

Per últim se li esmenta al document de l'any 1440, que pertany Angelina, vídua d'aquest pintor, Jaume Estopinyà.

“Angelina, uxor quondam Iacobi Stopinya, pictor civis Valencie (...)”

APPV. *Protocol d'Antoni Ferrando*, núm. 23714.

Cerveró, 1964, p. 116.

Notes:

Contracte d'aprenent.

Document captiu.

610 *Ibidem*, nota 277.

611 *Ibidem*, nota 547.

612 *Ibidem*, nota 542.

ESTOPINYÀ,⁶¹³ Pere (1431-1434, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, anys 1431-1439, lligall 1479, ff. 41 i següents (ACV).
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9529 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909 en “*La Catedral...*” Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, p. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Cerveró, 1963, p. 73; 1964, p. 116.

Aliaga, 1996, pp. 202 i 204.

Comentari:

Entre els anys 1431-1439, més concretament el 1432, es documenta la relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. Miquel Alcanyís fou el pintor que rebé l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella Major de dita Seu. En aquesta s'hauria de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres com els perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, col·laboraren els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon del Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

“[f. 40v.]

E continuant la dita obra del pintar del cap dissabte a XII de juliol del sobredit M CCCC XXX dos obraren per al emboçar d'algepç e raure los trohets e arch: (...)

E aquesta sobredita jornada obraren

Pintors

Primo en Goçalbo Sarrià, mestre VI sous.

Ítem en Miquel Alcanyiç, VI sous.

Ítem en Phelip Porta, VI sous.

Ítem en Berenguer Matheu, VI sous.

Ítem en Francesch Maysó, VI sous.

613 No hi ha, fins ara, cap document que el relacione familiarment amb el pintors Andreu Estopinyà (1407), Cosme Estopinyà (1432-1441), encara que a la documentació de Jaume Estopinyà (1403-1440), apareix un Pere Estopinyà, *fuster*, com germà seu, el qual creiem que es tracta del pintor.

Ítem Gaspar Gual, IIII sous.

Ítem Miquel d'Alforja, IIII sous.

Ítem Johan Miravalls, IIII sous.

Ítem Pere Stopinya, IIII sous.”

ACV. *Llibres d'Obra de la Catedral*, anys 1431-1439, lligall 1479, ff. 41 i següents.

Sanchis Sivera, 1909 en “*La Catedral...*” Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912(3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912(4), pp. 446, 448 i 449;

Sanchis Sivera, 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117- 121.

Aliaga, 1996, pp. 202- 204.

Del pintor Pere Estopinyà es té de nou notícia per la seua actuació, el 1434, en la venda atorgada pel pintor Jaume Valls, ciutadà de València i Caterina la seua muller, a Bartomeu Barceló, *assaonador*,⁶¹⁴ d'un tros de vinya, situat al terme de Cotelles, a l'horta de València, pel preu de 30 lliures.

“Nós, Jacobus Banylls, pictor, civis civitatis Valencie, et Caterine, uxor eius scienter vendimus vobis Bartoholomeo Barceló, assanatori, quoddam troceum vinee, situm et positum in termino de Cotelles, orte dicte civitatis, pretio triginta librarum monete regalium Valencie.

Testes, discretus Petrus de Facho, presbiter et Petrus Stopinya, pictor.”

APPV. *Protocol de Jaume Vinader*, núm. 9529.

Cerveró, 1963, p. 73; 1964, p. 116.

Notes:

Pintor de la Capella Major de la Seu de València.

614 Persona que assaona les pells o els cuiros. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ESTRANY I,⁶¹⁵ Guillem (1391-1393, València)

Referència arxivística:

Roca, Pedro. Protocol núm. 24056, f.17 (APPV).

Queralt, Vicent. Notal any 1393⁶¹⁶(APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 112.

Sanchis Sivera, 1914, p. 12; 1928, p. 30; 1930, p. 30.

Mocholí, 2003 (DEA).⁶¹⁷

Comentari:

Des de l'any 1391 es té notícies del pintor Guillem Estrany al protocol del notari Pere Roca.

APPV. *Protocol de Pedro Roca*, núm. 24056, f.17.

Dos anys després, el 1393, era ja difunt. El document pel qual ho confirma, és per la venda d'un cens, que és el dret de rebre una pensió anual per raó d'un immoble, de manera vitalícia o per un temps llarg, com a conseqüència d'un establiment o contracte emfitèutic. Aquesta venda va ser efectuada per la seua vídua, Jaumeta.

APPV. *Notal de Vicent Queralt*.

Alcahalí, 1897, p. 112.

Sanchis Sivera, 1914, p. 12; 1928, p. 30; 1930, p. 30.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 362, doc. 635.

Notes:

Venda d'un cens.

615 A l'original *Strany*. Sanchis Sivera diu que podria tractar-se del pare del també pintor Guillem Estrany II (1404-1405), però desconeixem si són família del pintor Llorenç Estrany (1380-1390).

616 D'aquest notari no es conserva l'any 1393.

617 *Ibidem*, nota 258.

ESTRANY II,⁶¹⁸ Guillem (1401-1405, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Mir, Guillermo. Protocol núm. 1493 (ARV).

Tamarit, Guillem (junior). Notal núm. 2853 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 302; 1914, p. 43; 1929, p. 9; 1930, p. 71.⁶¹⁹

Cerveró, 1964, p. 116.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 106, 107 i 127.

Comentari:

El pintor que ens ocupa, documentat als inicis del segle XV, concretament el 1401, és fill del pintor amb el mateix nom. Al dit any, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Guillem Estrany II, el qual rebé diverses pagues.

AMV. *Claveria Comuna. Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v .

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 106, 107 i 127.

Tres anys després, el 1404, Guillem Estrany intervé com a testimoni del pagament d'un lloguer d'un tros de terra, sembrat d'alfals, el qual García de Porto, notari, havia llogat a Çaat Aldogay, sarraí de Mislata, en el terme de Soterna,⁶²⁰ a l'horta de València.

A l'any següent, el 1405, al mes de setembre, Guillem Estrany, signa el seu contracte matrimonial a la ciutat de València.

Notes:

Treballa en les tasques per l'entrada del rei Martí a València.

Contracte matrimonial.

618 A l'original *Strany*.

619 L'autor indica que deu tractar-se del fill d'un pintor del mateix nom documentat entre els anys 1391-1393, però no se sap si són família del Llorenç Estrany (1380-1390).

620 Prop de Mislata (València).

ESTRANY,⁶²¹ Llorenç (1380-1390, València)

Referència arxivística:

Santi de Pastor, García. Any 1380⁶²² (ARV).
Ferrer, Alfonso. Protocol núm. 2905 (ARV).
Rosinol, Jaime. Notal núm. 2685 (ARV).
Sancho, García. Protocol núm. 2058 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 15, mà 9 (ARV).
Governació Judicial, núm. 679 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Pérez Martín, 1935, p. 293.⁶²³
Cerveró, 1960, p. 254.

Comentari:

La documentació corresponent al pintor Llorenç Estrany es resumix, en primer lloc, a una àpoca atorgada el 1380 pel dit pintor, en la qual reconeix haver rebut de Llorenç Alegria, *teixidor*,⁶²⁴ de Miquel Feltrer, *preparador de panys*⁶²⁵ i del mestre Salvador, 50 sous pel preu d'un violari que li devien.

De següent, a una obligació contreta a l'any 1388, davant el Justícia dels CCC sous de València, per part de Joan de Moya, *llaurador*, a pagar a Llorenç Estrany una quantitat per un tros d'alfas.

“En Johan de Moya, laurador, per sa plana voluntat, promés et s'obliga en poder de l'honrat en Berthomeu d'Avenella, justícia civil de la ciutat de València tro en suma de CCC solidos, en donar et pagar a-n Lorenc Strany, pintor absent axí com si fos present se[t]anta solidos reals de València, los quals li confessa deure de et per rahó d'un troc d'alfatar et són de la paga de Tots Sants prop pasat, los quals li promés pagar d'ací a X dies, tantum, sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 15, mà 9.

Per la venda atorgada, el 1390, per Joan Belluga, *llicenciat en lleis*, Pere Saragossa⁶²⁶ i Caterina la seua muller, a Llorenç Estrany, de 50 sous de violari⁶²⁷ per vida dels venedors, pagadors en dos pagues, pel preu de 17 lliures i 10 sous.

En una segona època de l'any 1390, en aquest cas atorgada per Joan Belluga, *llicenciat en lleis*, en la qual En Pere Saragossa i Caterina la seua muller, reconegueren haver rebut de Llorenç Estrany, part de la quantitat que li devien del preu d'un violari.

Al testament de na Margalida, documentat a l'any 1390, muller d'En Guillem Morro, *corredor* i ciutadà de València on es nomenen com a marmessors a Llorenç Estrany, al seu marit i a Alfons Ferrer, notari. Al vint d'abril, tornen aparèixer

621 A l'original *Strany*. No es té clar si existeix relació familiar entre Llorenç Estrany (1380-1390) i els pintors, pare i fill, ambdós amb el mateix nom de Guillem Estrany (1391-1393) i (1404-1405).

622 D'aquest notari no es conserva l'any 1380.

623 L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

624 *Ibidem*, nota 344.

625 *Ibidem*, nota 453.

626 Desconeixem si es tracta del pintor Pere Saragossa.

627 *Ibidem*, nota 355.

documentats els marmessors per motiu de la mort de la testadora i la publicació del dit testament.

“(…) ego, Margarita, uxor Guillermi Morro, cursoris et civis Valencie [...] eligo videlicet Guillelmum Morro, virum meum, presentem, Laurencium Strany, pictorem sive pintor, et Alfonsium Ferrari, notarii, cives Valencie absentes tanquam presentes quibus omnibus tribus meis manumissoribus (...)”

ARV. *Notal de Jaume Rossinyol*, núm. 2685.

Al mateix any, Llorenç Estrany, pintor, veí de València, actua com a testimoni en un contracte d'aprenentatge d'Antoni Cubells, fill d'en Vicent Cubells, *lapidari*,⁶²⁸ amb Joan Lobet (Llobet).

“Testes huius rei sunt Laurencis Strany, pictor, et [Dominicus] Maçanet, lapicida, Valencie vicini.”

ARV. *Protocol de Garcia Sancho*, núm. 2058.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 343, doc. 580.

Per últim està el document incomplet de l'any 1390, on apareix Llorenç Estrany i la seua muller Joana junt amb altres persones.

“Die iovis VIII^a decembris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o nonagesimo. Laurencius Strany, pictor et civis Valencie, et Iohanna, eius uxor, et Romina, uxor quondam Iohannes Martini, laboratoris quondam de Soterna, deffuncti, scienter et ex certa sciencia omnes [la resta en blanc]”

ARV. *Notal d'Alfons Ferrer*, núm. 2905.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 343, doc. 580.

Notes:

628 Persona que tenia per ofici tallar, polir i gravar pedres i gemmes o artífex que grava inscripcions en marbre. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

EXARCH,⁶²⁹ Antoni d' (1353-1404, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Notal núm. 3516, ff. 63, 64 i 65; Notal núm. 3648, quadern 4 (ACV).

Raimundo, Pedro. Llibre 1, lligall 1477 (ACV).

Llibre d'Obres del 1393, núm. 1473, [albarà enquadernat entre ff. 41 i 42]; del 1395, núm. 1474, [paper solt] f. 46v (ACV).

Lligalls, núm. 72-4, ff. 83-84 (ACV).

Aveïnaments "d3", llibre 3, f. 230; b3-3, f. 233 (AMV).

Claveria Comuna. Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Llibres de la Taxa Reial⁶³⁰ (AMV).

Manual de Consells, A-19, ff. 3, 5v, 9v, 11v, 13v, 14v, 16v, 18, 20, 22v, 25v, 26v, 27v, 32v i 46 (AMV).

Barcella, Ramon. Protocol núm. 12088. (APPV).

Desconegut. Notal núm. 11193, f. 100 (ARV).

Martorell, Miguel. Notal núm. 2634 (ARV).

Mata, Bartolomé de la. Notal núm. 1446 (ARV).

Mestre, Jaume. Notal núm. 2642 (ARV).

Rosiñol, Jaime. Notal núm. 2685 (ARV).

Roures, Blas. Protocol núm. 1969 (ARV).

Tarragona, Bartolomé. Notal núm 503 (ARV).

Justícia Civil, núm. 207, mà 2; núm. 223, mans 3 i 5; núm. 248, mà 9; núm. 245, mà 3; núm. 279, mà 1, ff. 26 i 27v; núm. 722, mà 12, f. 11 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 24, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 330.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 161; 1912 (2), pp. 216, 222 i 223; 1914, pp. 6, 12 i 13; 1928, pp. 14, 15, 16, 30 i 31; 1930, pp. 14, 15, 16, 30 i 31.⁶³¹

Cerveró, 1956, p. 103; 1960, pp. 237 i 238; 1963, pp. 93 i 94.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 346, doc. 586.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 89, 91, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 199, 200, 202, 204, 207, 210, 212, 215 i 217.

Mocholí, 2009. Apèndix documental tesi.

Comentari:

El suport documental d'aquest pintor compren una trentena de notícies durant un període de més de cinquanta anys, pel qual se li pot considerar com el més longeu de la família dels Exarch. Gran part de la seua documentació està relacionada amb en el seu germà i també pintor García d'Exarch.⁶³² El primer document així ho confirma. Aquest fa referència a l'època de l'any 1353, atorgada pel pintor Antoni d'Exarch per la qual li dóna al seu germà, García d'Exarch, 100 sous que li devia el ciutadà de Barcelona, Francesc Colomer.

629 També de Xarch, Dexarch, d'Eixarch i, fins i tot, de Xarch. Germà del pintor "al fresc", García d'Exarch (1351-1370).

630 Els autors de la cita no anomenen els arxius d'on foren exhumades les notícies. La referència arxivística la donem nosaltres.

631 L'autor de les cites, Sanchis Sivera, de vegades transcriu "Antonio de Xarch".

632 L'autor de la cita l'anomena Dexarch.

Tres anys després, el 1356, es registra el lliurament a Nicolaua, vídua de Garcia d'Exarch, pintor, ciutadà de València, de 5.331 sous, 4 diners i òbol fet per Pere Cabrit i a Antoni d'Exarch, ciutadans de dita ciutat, com a tutors dels fills i hereus de dit difunt, restants dels 6.843 sous de l'almoneda dels béns del dit Garcia d'Eixarch. Entre altres testimonis està el pintor Pere Morlans.

“Die mercurii tercio decimo kalendas augustii anno Domini M° CCC° L° sexto. Nicholaua uxor quondam Garsie de Exarch, olim pictori, civis Valencie, defuncti, scienter confiteor et cetera vobis, Petro Cabrit et Antonio d'Exarch, civibus Valencie, tutoribus filiorum et heredum predicti Garsie d'Exarch, et loco dictorum heredum recipientibus et notario infrascripto, ut publici persone a me legitime stipulanti et recipienti loco dictorum heredeum et suorum, quod (...)

Testes, Raymundus Gayà, Bernardus Terrago, Petrus Morlans, pictor, et Guillemus Vitalis, pellerius, vicini Valencie.”

ARV. *Notal de Bartomeu Tarragona*, núm. 2832.

Cerveró, 1963, pp. 94 i 132.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 144 i 145, doc. 234.

Al mes d'octubre del dit any, el 1356, es redacta el testament de Nicolaua, vídua del germà d'Antoni d'Exarch, Garcia d'Exarch, pel qual es nomena, junt a altres, a Antoni com a tutor i curador dels fills d'aquella i de Garcia.

“Die mercurii septimo kalendas novembris anno Domini M° CCC° LVI. Cum presentis vite condicio statum hec instabilem et ea que visibilem hunc essenciam tendunt visibiliter ad non esse, hoc (...). Idcirco, gracia [...], ego, Nicholaua, uxor quondam Garsie d'Exarch, *seller*, civis Valencie, infirma corpore (...). Dono et dimitto bona mea mobilia et immobilia, iure institutionis Garcie d'Exarch, Valero, Michaeli, Clarete et Loiceto inter ipsos. Ceterum dono et assigno in tutores et curatores predictorum filiorum meorum et bonis que eis dimitto Petrum Cabrit, cuyraterium, et Anthonium d'Exarch, pictorem, civis dicti civitate. [...].”

ARV. *Notal de Bartomeu Tarragona*, núm. 2832.

Cerveró, 1963, p. 93.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 145, doc. 235.

Un any després, el 1357, hi ha notícies d'Antoni d'Exarch per la sol·licitud efectuada pel dit pintor al Justícia Civil de València, en la qual demana que siga assignat un tutor i curador per a Joan Llopis, menor d'edat, nomenant el Justícia a Pere Cabrit, *cuirasser*⁶³³ i ciutadà de València.

A l'any següent, el 1358, actua com a marmessor en cert testament. Al dit any, a més també se li esmenta com a pintor als llibres de la Taxa Reial,⁶³⁴ encara que els autors d'aquesta darrer cita, Alcahalí i Sanchis Sivera, no anomenen d'on fou exhumada la notícia.

Al 1359, en juliol s'escriptura el manament del Justícia Civil a Antoni d'Exarch de fermar en la venda d'una vinya que Pere Cabrit ha fet com a curador dels fills de Garcia d'Exarch. Al mateix any, en agost de nou el Justícia fa manament al dit pintor de presentar en cort els parents o aquells qui deuen fermar en la venda de la vinya feta per Pere Cabrit. Finalment, en novembre del sobredit any, el 1359, el Justícia va fer manament al notari Antoni d'Alesa de presentar una carta de comanda que té a Antoni d'Exarch.

633 *Ibidem*, nota 516.

634 Llibres d'impost o càrrega. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992

En un document de juny de l'any 1361 es fa referència a Nicolaua, vídua del pintor Garcia d'Exarch, i a Antoni d'Exarch, germà del dit Garcia, tutor dels fills d'ambdós. Al mes de juliol del dit any, Antoni d'Exarch apareix en un document amb la seua muller Francesca, en el qual reconeixen deure a Pere Artès certa quantitat, resta del total per una compra. A la fi, al mes d'octubre del sobredit any es redacta el manament executori contra Antoni d'Exarch, tutor i curador dels fills i hereus del pintor difunt Garcia d'Exarch i procurador de Garcia d'Exarch, un dels fills, de 1.089 sous i 2 diners que deu a Pere Cabrit pels treballs en l'administració de l'esmentada tutoria que va fer juntament amb Antoni d'Exarch. Per últim, al mes de desembre el Justícia Civil mana al notari Borràs del Mas s'ocupe de la tutoria dels fills de Garcia d'Exarch, pintor al fresc, mentre duren les sospites posades contra Antoni d'Exarch, tutor dels dit fills.

Al 1362 Antoni d'Exarch atorga una procuració,⁶³⁵ per la qual nomena com a procurador al notari Joan Pellicer, ciutadà de València. També en aquest any, en novembre Antoni d'Exarch apareix com a testimoni, junt a l'armer Pere Morlans, en el procés del Justícia Civil de València per l'herència del *ballester* Berenguer Miró.

Un any després, el 1363, al mes de gener Antoni d'Exarch fa petició al Justícia Civil de València que li taxe els seus treballs com a tutor dels fills del seu germà el pintor Garcia d'Exarch, ja difunt.

Des del darrer document fins l'any 1373 hi ha absència de notícies. Al dit any Antoni d'Exarch està de testimoni en cert document, en el qual els marmessors de Maria, muller de Joan Soriano, venen a Berenguer de Portell unes cases situades a la parròquia de Santa Caterina de València, tingudes a cens a favor de l'Almoina de la Seu de dita ciutat. Al mateix any, el 1373, actua com a testimoni en altre document.

De nou ens trobem sense cap document entre els anys 1373 i 1388. Al darrer any, el 1388, Antoni d'Exarch apareix a l'acta del Consell de la ciutat de València com a conseller per l'ofici dels freners. Càrrec en què segueix consecutivament fins juny de l'any 1389.

“De freners.

N'Anthoni d'Exarch.

En Ferrando Eximenez.”

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 3.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 306, doc. 512.

Després d'aquesta etapa documental de notícies socials i familiars, a l'any 1390 hi ha una primera referència de l'obra d'aquest pintor. En aquest es redacta un document de suma importància pel contingut i la informació que dona. Són els capítols signats entre els majorals de l'ofici d'*armers* i *freners*,⁶³⁶ els pintors Llorenç Saragossa, Antoni d'Exarch i Domingo de la Rambla, a més d'altres associats del dit ofici per una part, i per altra els *brodadors* Gil Sagra, Domingo de Roda, Miquel Climent i Domingo de la Torra, per la confecció d'un drap amb la imatge de sant Martí. És una referència documental molt singular pel l'encàrrec que s'encomana i, fins i tot, la informació que aporta amb tot detall del mateix.

“In nomine Domini nostri Ihesu Christi et eius divina gratia, amen. Pateat universis presentem paginam inspecturis quod nos Franciscus Marti, Petrus Camarasa, frenerii,

635 *Ibidem*, nota 534.

636 *Ibidem*, nota 351. Durant molts anys els pintors s'agruparen amb el gremi de freners i, fins i tot, al d'armers, aquests fabricants o venedors d'armes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

Iacobus Cambres, sellerius et Ferrando Garcia, spaserius, cives valencie tanquam maiores anno presenti elemosine nuncupate de la Armeria sive dels frenes, Laurencius Caragoça, Anthonius de Exarch, pictores, Iohannes Lantonerius associatos dictis maioribus, Bernardus Mormany, Petrus Sala, spaserii, Petrus Cilia, Ferdinandus Eximeneç, sellerii, Dominicus de la rambla, pictor et Bernardus d'Alos, frenerius, cives dicti civitatis ex una parte, et Egidius Sagra, Dominicus de Roda, Michael Climent et Dominicus de la Torra, brodatores sive brodadors, cives iamdictae civitatis nominibus nostris propriis ex altera. Gratis et scienter dictis nominibus et concorditer omnes in simul formamus et ordinamus inter nos nominibus quibus supra capitula infrascripta in modum qui sequitur:

Capítols (...)

ARV. *Notal de Jaume Rosinyol*, núm. 2685.

Sanchis Sivera, 1917, pp. 203-206; 1930, p.15.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 333-335, doc. 571.

Al mateix any, el 1390, en desembre, Pere d'Artés, Mestre Racional, va fer donació al monestir de Portaceli d'uns censos sobre cases a la Freneria de València, entre les quals hi ha dels pintors Domingo del Port i Antoni d'Exarch.

En gener de l'any 1392, es registra la venda efectuada per Andreu Marquès, *llaurador*, veí de Meliana i la seua muller Joana; Bernat Marquès, *daurador*, veí de València i la seua muller Marieta; Antoni d'Exarch, pintor de València i Jaume Marquès, *llaurador* veí de Meliana a Pere Castellnou, notari, ciutadà de València de 60 de violari vitalicis junt amb Bertomeu Babot, fill de Pere Babot, veïns de la vila de Sagunt.

A l'any següent, el 1393, està documentat un altre encàrrec fet a Antoni d'Exarch. És l'època que atorga dit pintor, en la qual reconegué que Bernat Punyet, prevere,⁶³⁷ *sotsobrer* de la fàbrica de la Seu de València, li havia pagat 44 sous per pintar una Anunciació sobre el portal del cor nou de dita Seu.

“Ítem, doní lo dit dia a-n Johan (hauria de dir Antoni) d'Exarch, pintor lo qual obra e pinta la Maria he l'àngel e les represes dins lo portal del cor novellament hedificat dins la Seu, a-n'í albarà fet de mà d'En Pere Ramón, notari..... XLVIII ss.

Albarà de XLVIII ss. soluts per pintar la ymaga de Santa Maria de l'àngel de la tarraça e de les represes.

Ego Anthonius de Exarch, pictor et civis Valencie, scienter confiteor vobis discreti Bernardo Punyet, presbitero beneficiato et viceoperario fabrice Sedis Valencie me habuisse et numerando recepisse a vobis per pintar la ymaga de Santa Maria e del Angel e dues represes on estan e la tarraça del liri en mig de la Maria e de l'àngel sobre lo portal nou del chor dicte sedis, quadraginta quatuor solidos regalium Valencie. In cuius rei testimonium facio vobis fieri per subscriptum notarium presens albaranum scriptum X die october anno a Nativitate Domini M° CCC° nonagesimo tercio.

Signum mei Petri Raimundi, notari publico qui hoc albaranum scripsi rogatus.”

ACV. *Llibre d'obres*, núm. 1473 (1393), [albarà enquadernat entre f. 41v.-42].

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 375 i 376, doc. 646.

A l'any següent, el 1394, al pintor Antoni d'Exarch se li requerix en el testament de Maria Castell, atorgat davant el notari Pau de Monçó, en el que actua com a marmessor.

637 *Ibidem*, nota 277.

En la memòria del prevere⁶³⁸ Bernat Punyet de l'any 1395, en la que s'esmenta les despeses fetes a la capella de Santa Margarida de la Seu de València, consta que Antoni d'Exarch, pintor, el qual viu a la Freneria de dita ciutat, cobrà 88 sous per pintar una clau de volta i quatre pedres.

“Remembrança sia a mi, en Bernat Punyet, prevere, de ço qu-e despès en la capela de Santa Marguarita de la seu de València, per mí e Bernat Carcí.

Ítem, primerament doní a n'Anthoni d'Exarch, pintor de València que està en la Freneria, lo qual pinta la clau que està a present ara en la desús dita capella ab III^a pedres ensemps, que costa tot de pintar LXXXVIII sous.

Ítem, doní lo dit dia a-n Johan Franch, mestre, III^a guafes de ferre que feu fer per obs de metre a la dita clau, que pessaren a raó de I sou per lliura, que fan tots I sou, VIII diners.

Ítem, doní lo dit dia al desús dit mestre com fihà e clavà los crues là hon està la dita clau, e feu-ho de nit per tal que y vesen, per miga lliura de candeles que costaren III diners”

ACV. *Llibre d'obres*, núm. 1474 (1395), (paper solt), f. 46v.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 223, 1914, p. 13; 1928, p. 31, 1930, p. 31.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 381, doc. 665.

Al mateix any, el 1395, apareix com a fermador⁶³⁹ de l'aveïnament d'Alfons Martí, *traginer*,⁶⁴⁰ a la ciutat de València.

“N'Alfonso Martí, traginer, habitant en la parròquia de Santa Maria en la placeta appellada d'en Serrador, jura lo veynatge de la ciutat de València a X anys primers vinents, et cetera, ut supra in forma nova. Fide n'Anthoni d'Exarch,⁶⁴¹ pintor, present, et cetera.

Testes, iidem Guillermus Rubei, notarius et Iacobus Roqua, scriptor.”

AMV. *Aveïnaments*, b³-3, f. 233.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 399, doc. 701.

Al mes de maig del 1398, s'escriptura l'inventari “post mortem” dels béns de Maria, vídua de Bernat Castell, veí de València, fet pels seus marmessors Antoni d'Exarch,⁶⁴² pintor i Martí de Mora, *llaurador*. El pintor Pere Aravot actua com a testimoni. El dia 11 del dit mes de maig queda registrada la procuració,⁶⁴³ atorgada per Martí de Mora com a marmessor del testament de la vídua de Bernat Castells, a favor de Vicent de Mora, fill seu, nomenant-lo procurador⁶⁴⁴ junt amb al pintor Antoni d'Exarch, marmessor també de dita testadora.

En desembre del mateix any, el 1398, s'escriptura l'apòca atorgada per Alfons Martínez, *traginer*,⁶⁴⁵ veí de València, la muller d'aquest, Antoneta, Antoni d'Exarch i la seua muller Caterina, reconeixen deure a Sibília, vídua de Joan Solanes, *peraire*, 66 lliures que els presta, per que dit Martínez poguera portar forment a València i

638 *Ibidem*, nota 277.

639 *Ibidem*, nota 493.

640 Persona que transitava mercaderies d'un lloc a l'altre. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

641 Damunt d'Alfonso Martí i Antoni d'Exarch apareixen dos ratlles, que volen dir que dites persones estaven presents a l'acte notarial de redacció del document.

642 A l'original *Antoni de Xarc*.

643 *Ibidem*, nota 534.

644 *Ibidem*, nota 547.

645 *Ibidem*, nota 640.

vendre'l. Testimoni d'aquesta època fou el pintor Joan de la Porta, "commorans" a València. També es declara la indemnitat atorgada per Alfons Martínez, *traginer*,⁶⁴⁶ veí de València i la seua muller Antoneta, a Antoni d'Exarch i a la seua muller, davant l'obligació que havien contret pel debitori de Sibilia, vídua de Joan Solanes, *paraire*.⁶⁴⁷

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Antoni d'Exarch, el qual rebé diverses pagues.

Al mes de desembre del 1401, Antoni d'Exarch pintor i majoral de l'Almoina dels *armers*⁶⁴⁸ de València, carrega uns censos junt als seus companys majorals.

Al 1402 es pacta la cancel·lació del deute existent entre la dona Sibilia, vídua de Joan Solanes, *paraire*, i el pintor Antoni d'Exarch.

Finalment, a l'any 1404, està la reclamació efectuada, en presència del Justícia dels CCC sous de València, per Antoni d'Exarch i Martí d'Exarch, *llaurador*, com a hereus de Pasquala, vídua de Joan Pons, de 5 lliures, les quals Bernat d'Alpicat els devia d'un afermament atorgat el 21 d'abril del 1377, on dita Pasquala fou contractada pels seus serveis com a *dida*⁶⁴⁹ del dit Bernat.

A la fi de l'estudi de la documentació del pintor Antoni d'Exarch,⁶⁵⁰ contemporani i col·laborador amb altres artífexs tan interessants com el pintor Llorenç Saragossa, rebedor d'encàrrecs tan importants com el de la Seu de València i, fins i tot, persona que va exercir de conseller de la Freneria, el creiem un artífex rellevant en el seu temps.

Notes:

Pintor de la ciutat.

Pertany a una família d'artífexs.

Pintor imatge sant Martí.

Pintor de l'Anunciació del cor nou de la Seu.

Tasques per celebrar l'entrada del rei Martí a València.

646 *Ibidem*, nota 640.

647 Persona que es dedica a qualsevol de les operacions a les quals és sotmesa la llana. *Diccionari Valencià*. Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura Educació i Ciència, any 1996.

648 *Ibidem*, nota 636 "i, fins i tot, al d'armers, aquests fabricants o venedors d'armes". *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

649 Mare de llet. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

650 Al document de l'any 1395, de vegades l'autor, Sanchis Sivera, diu Bartomeu en compte d'Antoni.

EXARCH,⁶⁵¹ García d' (1351-1370, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 7519 (ACV).

Roures, Blas.⁶⁵² Protocol any 1351 (ARV).

Roures, Blas. Protocol núm.1969 (ARV).

Tarragona, Bartolomé. Notal núm. 2832, (ARV).

Justícia Civil, núm. 223, mà 3; núm. 248, mà 9; núm. 252, mà 5; núm. 259, mà 57, ff.31v i 30-33v, mà 58, ff. 9 i 10; núm. 269, mà 1; núm, 279, mà 1, ff. 26 al 27v; núm. 282, mà 2, f.1; núm. 335, mà 6, ff. 18 i 18v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1913, (E U C) p. 71; 1928, p. 14; 1930, p. 14.

Gudiol, 1929, p. 166.⁶⁵³

Cerveró, 1956, p. 99; 1960, pp .237 i 238; 1963, pp. 93, 94 i 132; 1971, p. 32.⁶⁵⁴

Olmos, 1961, p. 327.

Mocholí, 2003 (DEA).⁶⁵⁵

Comentari:

Encara que el suport documental de García d'Exarch s'inicia a l'any 1351, comencem aquest discurs pel document del 23 de desembre del 1361, on es redacta un manament efectuat a requeriment de Pere Cabrit, *cuirasser*,⁶⁵⁶ al Justícia Civil de València, per que Borràs del Más, notari s'ocupe de la curadoria dels fills del dit pintor, mentre duren les sospites posades contra Antoni d'Exarch, fins ara tutor oficial d'ells. Aquesta notícia no tindria més importància si no fora per que al dit document s'esmenta a García Exarch com a "(...) pintor de fresch (...)", que és el procediment pictòric mural utilitzat des de temps molt remots. A la Comunitat de València hi ha mostres d'aquesta tècnica de pintar en diferents estats de conservació. Fins ara no s'ha fet un estudi exhaustiu d'aquest llegat pictòric, per tant seria interessant i, partint d'aquest pintor, fer un estudi de la pintura mural al Regne de València.

La documentació de García d'Exarch del 1351 dona referència d'una compra efectuada pel dit pintor d'un tros de vinya, situada al terme de Xilvella.⁶⁵⁷ Aquesta es feu davant de Berenguer d'Agramunt, notari públic de València.

El document de l'any 1353 al·ludeix a una època atorgada per aquest pintor, en la qual reconeix haver rebut d'Antoni d'Exarch, germà seu, 100 sous que li devia Francesc Colomer, ciutadà de Barcelona. Aquesta notícia confirma la situació dels mestres pintors que, encara que assentats en una ciutat, els seu servicis són requerits en altres parts de la Corona d'Aragó.

Tres anys després, el 1356, García d'Exarch era ja difunt, quedant la seua vídua, Nicolaua, com a usufructuària del seu marit.

651 També de Xarch, Dexarch, d'Eixarch. Germà del pintor Antoni d'Exarch (1353-1404).

652 D'aquest notari es conserva des de l'any 1353-1354.

653 L' autor no anomena l' arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia que publica.

654 L' autor de la cita, Cerveró, publica d'Xarch.

655 *Ibidem*, nota 258.

656 *Ibidem*, nota 516.

657 Actualment Xirivella, (València).

Des de l'últim any, el 1356, fins 1370 la documentació de García d'Exarch notifica la tutoria dels seus fills, de diverses transaccions de la seua vídua, Nicolaua, i la denuncia per la sospita que Antoni d'Exarch, tutor dels fills d'aquells, fa malversació dels béns dels seus nebots.

La següent notícia de García d'Exarch consta en un document de l'any 1356, en qual el pintor Pere Morlans actua com a testimoni. En dit document Nicolaua, vídua d'aquell, reconeix a Pere Cabrit i a Antoni d'Exarch curadors dels fills i hereus del dit García d'Exarch, a més de les quantitats que aquests deduïren de l'herència del dit difunt, per a pagaments de deutes. Al mateix any, en el document corresponent al testament de Nicolaua, vídua de García d'Exarch, pintor difunt, es nomena Antoni d'Exarch, com a curador dels fills d'aquells.

Tres anys després, el 1359, Nicolaua, vídua del dit pintor, apareix als llibres del Justícia Civil de València com a venedora de dos cafissades de vinya, situades al terme de Campanar.

La sentència del 1360, efectuada davant del Justícia Civil de València, dona per saldada la tutela de García d'Exarch, fill del pintor amb el mateix nom.

Al mes d'octubre de l'any 1361 s'escriptura la requisició que efectua Pere Cabrit, *cuirasser*,⁶⁵⁸ davant en Justícia Civil de València, en la qual d'Antoni d'Exarch, curador⁶⁵⁹ dels fills i hereus de García d'Exarch, pintor difunt, i del fill d'aquest García d'Exarch, és reclamat a pagar a dit Pere Cabrit, 1.079 sous i 2 diners, pels treballs de l'administració de la curadoria dels fills del dit pintor en temps passats.

“Anno (...). En Johan Scorna, justícia de la ciutat de València en lo civil, a instància e requisició d'en Pere Cabrit, cuyracer, personalment mana a-n Francesch de Manresa, notari, procurador d'en Anthoni de Xarch, tudor e curador dels fills e hereus d'en Garcia de Xarch, pintor, defunt, e procurador encara d'en Garcia de Xarch, fill del dit en Garcia de Xarch, ab carta pública de procuració feta en València, *nonadecima die junii anno a nativitate Domini Millesimo trecentesimo sexagesimo primo*, closa per en Viçent Çatorre,⁶⁶⁰ notari, que dins deu dies primers vinients *et pro emptor* haja donats e pagats al dit en Pere Cabrit, mil setanta-nou sous, dos diners, reals de València, per rahó de treballs a aquell ajudats, axí com a tudor i curador qui fon ensemps ab lo dit n'Anthoni de Xarch del dit Garcia de Xarch i d'altres frares seus i fills qui foren del dit en Garcia de Xarch, çò és, del temps que aquell començà administració tro en lo dia qui fon donada sentència e ajudats los dits salari e treballs al dit en Pere Cabrit, segons que és cert per sentència donada per l'onrat en Pere Marrades, precessor en lo dit ofici, *vicesima quarta die decembris anno a Nativitate Domini Millesimo trecentesimo sexagesimo*, la requisició de la qual sentència fon proposada *vicesima nona die augusti, anno a Nativitate Domini Millesimo trecentesimo quinquagesimo nono*, closa per en Blay de Roues, notari de València ad la cort civil d'aquella per l'onrat en Jacme Scrivà.”

ACV. Pergamí núm. 7519.

Cerveró, 1956, p. 99, núm. 13.

Olmos, 1961, p. 327, núm. 2.807.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 172, doc. 272.

658 *Ibidem*, nota 516.

659 Es tracta d'una persona que aconsella un menor o a un incapacitat en certes situacions que requereixen una protecció de menor entitat que la tutela. *Wikipedia. La Enciclopedia*.

660 O bé Çatorra segons l'autor.

Al següent any, el 1362, es documenta el plet efectuat davant el Justícia Civil de València, entre Nicolaua, vídua de García d'Exarch, contra Pere Giner, veí de València, a causa dels danys del lloguer de certa vinya situada al terme de Campanar, en l'horta de València. Al mateix any, el seu fill, García d'Exarch protesta contra la condemna dictada pel Justícia Civil de València de pagar 70 sous a Ramon Ferrer, *llaurador* de l'horta de València.

Al mes de gener de l'any 1363, als llibres del Justícia Civil de València es menciona que els marmessors del testament de García d'Exarch demanen al dit Justícia que Antoni d'Exarch, germà del pintor i Pere Cabrit, com a tutors dels fills del difunt, García, Valero, Miquel, Claret i Lluís d'Exarch, puguen cobrar les despeses ocasionades per l'administració de dita tutela. A més al dit any, el 1363, també s'escriptura l'assignació de curadoria, davant el Justícia Civil de València, requerida pel procurador⁶⁶¹ de Nicolaua, vídua de García d'Exarch, en temps passats per que García d'Exarch, fill del dit matrimoni, deixé la tutoria dels seus germans a causa d'ésser presumptament menor d'edat i siga donada a Valero i Lluís d'Exarch, germans dels anteriors.

A l'any 1370 es documenta la demanda interpolada, davant de la cort del Justícia Civil de València, per Nicolasa, vídua de García d'Exarch, en la qual demana que si li assignara curador als béns i a la persona del seu fill Lluís, menor i del seu fill García, captiu del jutge d'Arborea a l'illa de Sicília i que abans era el curador⁶⁶² de Lluís.

“Anno a Nativitate Domini millesimo CCCº LXXº die iovis intititata XXVIIIº novembris. Comparech davant la presencia de l'onrat en Francech Johan, justícia civil de la ciutat de Valencia, la dona na Nicholaua muller quondam d'en Garcia de Xarch, pintor, qui per scrit osa ço que-s seguex:

Comparech devant la presencia del honrat en Francech Johan, justícia civil de la ciutat de Valencia, la dona na Nicholaua muller quondam d'en Garcia de Xarch, pintor, vehí de la dita ciutat, e dix e proposa que com Garcia de Xarch, fill seu e del quondam marit d'ella proposit, fos stat assignat en tudor a la persona e béns de Loís de Xarch fill d'ella e del marit d'ella e germà del dit Garcia, e aquell, dit Garcia, stà catiu en poder del jutge de Arborea, e lo dit Loís sia e romanga sens tudor o curador qui aquell e los béns de aquell procur, regescha e administre hoc (...). Requer per tal la dita dona na Nicholaua [que per] vós, dit honrat justícia, sia assignat (...) E nomenay per suficient en Valero de Xarch, fill de la dita proposit e del dit en Garcia de Xarch marit d'ella e lo qual es frare e conjuncta persona dels dits Garcia, absent, e Loís de Xarch. (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 335, mà 6, ff. 18 i 18v.

Cerveró, 1971, p. 32.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 214 i 215, doc. 332.

Malauradament García d'Exarch és, fins ara, l'únic pintor que hi ha documentat com a artífex “*al fresco*”, al que cal afegir el fet de no tindre cap document que done referència de la seua obra, però que és un tema a tindre present en futures investigacions d'aquest tipus de pintura.

Notes:

Pintor “*al fresco*”.

661 *Ibidem*, nota 547.

662 *Ibidem*, nota 659.

EXARCH,⁶⁶³ Joan d' (1393, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1393, núm. 1473 f. 41v (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 222; 1914, p. 12; 1928, p. 30; 1930, p. 30.

Comentari:

L'auge econòmic de la ciutat de València, a la darrer dècada del segle XIV es reflectia en obres d'arquitectura, pintura i escultura, com així ho confirma els pagaments efectuats per Bernat Punyet, *sotsobrer* de la Seu de València, al pintor Joan d'Exarch⁶⁶⁴ per la quantitat de 43 sous, per certes pintures fetes dins del portal del cor, fet de nou a la dita Seu.

“Ítem, doní lo dit dia a-n Johan d'Exarch, pintor, lo qual obra e pinta la Maria he l'àngel e les repeses dins lo portal del cor novellament hedificat dins la seu, a-n'i albarà fet de mà d'en Pere Ramon, notari, XLIII sous.”

Notes:

Pintor del portal del cor de la Seu de València.

663 També *de Xarch*, *Dexarch*, *d'Eixarch* i, fins i tot, *de Xarc*.

664 No hi ha certesa si estava relacionat familiarment amb els pintors Antoni d'Exarch (1353-1404) i García d'Exarch (1351-1370), aquests dos últims germans.

EXIMEN, Raimon (1349, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 129, mà 1, f. 24r-v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 249.

Comentari:

Com única notícia del pintor Raimon Eximen es té el document del 1349, pel qual va ser proposat, davant del Justícia Civil de València, com a curador⁶⁶⁵ dels béns d'Òria, vídua del ciutadà Marc Serrano.

“*Eodem dia iovis. Comparech davant la presència de l'honrat en Bernat Daguà, justícia de la ciutat de València en lo civil, na Òria, mueller que fon çænrere de Marcho Serrano, vehí de la dita ciutat, çænrere deffunt. Et dix e proposa denant aquell que com lo dit en Marcho Serrano, marit qui fon seu, sia mort intestat et los dits marit e muller hagen venudes unes cases assitiades en lo terme de Rafagalata, ort de València (....). Per tal, la dita na Òria demana e requer que per vós, senyor justícia, sia assignat curador als béns del dit deffunt, lo qual faça part per aquell e lo qual faça part la dita àpocha. E nomena-y per sufficient Exemeno Ramon, pintor e vehi de la dita ciutat.*

(...)”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 119 i 120, doc. 196.

Notes:

⁶⁶⁵ *Ibidem*, nota 659.

EXIMENEÇ, Miquel (1386, València)

Referència arxivística:

Mata, Bartolomé de la. Notal núm. 2810 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁶⁶⁶

Comentari:

Als segles XIV i XV, als pintors que se li encarregaven retaules, sense dubte un dels objectes mobles més importants i de major valor de l'interior dels temples- per a la seua elaboració necessitaven de la col·laboració d'altres artífexs com els dauradors, fusters i menestrals d'altres oficis. Encara que el següent document no dóna referència del treball del daurador Miguel Eximeneç, almenys fa constància de la seua l'existència. En aquest cas tenim a Llorenç Real i Miquel Eximeneç, *dauradors*, veïns de València, actuant com a testimonis en una època.

“Testes huius rei sunt Laurencius Real et Michel Eximéneç, dauratores vicini Valencie.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 283, doc. 470.

Notes:

Daurador.

666 *Ibidem*, nota 267. Tolosa Robledo, Lluïsa. *Fuentes de información y documentos de la pintura valenciana (1238-1525): Análisis y propuesta metodológica para la creación de un sistema de información artística*. D.C.A.D. e Historia del Arte. U. Politécnica de Valencia. Valencia, 2003.

EXIMENIS, Joan (1416, València)

Referència arxivística:

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-25, f. 178v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁶⁶⁷

Mocholí, 2003 (DEA).⁶⁶⁸

Comentari:

Del pintor Joan Eximenis es té notícies gràcies al pagament, efectuat l'any 1416, per l'administrador de la Sotsobreria de Murs i Valls de València, a Úrsula, muller del dit pintor, com a procuradora⁶⁶⁹ de Caterina, vídua de Bernat Colom, *llaurador* de Montcada, dels interessos que dita sotsobreria li atorga cada any.

“Paguí a la dona na Ursola, muller d'en Johan Eximenez, pintor, axí com a procuradriu de la dona na Caterina, muller quondam d'en Bernat Colom, laurador de Muncada, C LXXXVII sous III diners reals de València de aquels CCC LXXVIII sous Vi diners en mealla, los quals la fàbrica de murs e vals a la dita sua principal li fa cascun any de interes paguadors a III dies de febrer, a III dies d'agost, la qual solució és del tercer dia de agost pasat. E à-n'i àpocha rebuda per lo dit notari a XVIII de agost del dit any M CCCC e setze...CLXXXVII sous. III.”

Notes:

⁶⁶⁷ *Ibidem*, nota 267.

⁶⁶⁸ *Ibidem*, nota 258.

⁶⁶⁹ *Ibidem*, nota 547. La persona que procura, que obra en representació d'una altra. En aquest cas es tracta d'una muller realitzant dit cometre, situació que no es donava molt a menut entre les dones, doncs el seu paper en la societat medieval estava dintre de la llar.

EXIMENO,⁶⁷⁰ Francesc (1386, València)

Referència arxivística:

Mata, Bartolomé de la. Notal núm. 2810 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁶⁷¹

Comentari:

En l'encomanda de pintar retaules l'artífex principal és el pintor, però per la formació de la seua estructura i acabament és necessària la intervenció d'altres persones de diferents oficis com el de *fuster*, *daurador*, entre altres, que conformen, a la fi, un equip que dona forma a l'obra encomanada. Al cap davant està el mestre pintor, el qual era responsable de l'encàrrec, organitzant la feina de cadascú que treballava o col·laborava amb ell. Els dauradors eren part per a confeccionar l'obra i la seua presència a la ciutat de València quedà confirmada amb documentació. Està l'exemple del document registrat el 1386, que fa referència del reconeixement de deute atorgat pel daurador Francesc Eximeno i Pelegrí Perpinyà, *agricultor*, en el qual confessen haver de pagar a mossén⁶⁷² Mermon, la quantitat que li devien.

“Noverint universi, quod nos Franciscus Eximeno, daurator et Pelegrinus Perpinya, agricultor et Raymunda, eius uxor, comorantes Valencie, scienter et consulte, omnes insimul et uterque nostrum insolom confitemur et in veritate recognoscimus nos debere vobis, Mossé Mermo, iudeo eiusdem, presenti et recipienti, et vestris septem libras et mediam monete regalium Valencie, quos et quas omnes nos nobis de nostro puro proprio capitali numerando penitus mutuastis et a vobis habuimus et suscepimus in presencia notarium et testium infrascriptorum. Quasquidem septem libras monete predicte promittimus et fide bona convenimus persolvere in pace vobis vel vestris aut cui volueritis loco nostri, vel omni homini per bono vestri petenti et requirenti, hinc ad sex menses nunc primo venturos et continue numerandos, et in eodem termino pro lucro earum vobis et vestris dare et solvere promittimus secundum cotum domini regis quindecim solidos monete predicte, (...)”

Testes huius rei sunt Ferdinannus Munyoç, comorans Valencie, et Yuceff Lattagorda, iudeus, comorans eiusdem.”

ARV. *Notal de Bertomeu de la Mata*, núm. 2810.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 286-288, doc. 484.

Notes:

Daurador.

670 A l'any 1417 està documentat a un tal Pere Eximeno. Desconeixem si són família per falta de documents.

671 *Ibidem*, nota 267. Tolosa Robledo, Lluïsa. *Fuentes de información y documentos de la pintura valenciana (1238-1525)* ...

672 *Ibidem*, nota 583. Monsenyor, tractament que es donava als cavallers, als ciutadans i burgesos honrats i altres membres de la mà major. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

EXIMENO,⁶⁷³ Pere (1417, València)

Referència arxivística:

Plasencia, Joan de. Protocol núm. 25592 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁶⁷⁴

Mocholí, 2003 (DEA).⁶⁷⁵

Comentari:

Es coneix l'existència del pintor Pere Eximeno gràcies a tres documents, els quals pertanyen a la seua muller Caterina. Dits documents corresponen a l'any 1417, un al mes d'abril i els altres dos al mes de maig. En abril es redacta el testament de dita Caterina, la qual nomena com a marmessor seu a Marc López, *sabater* i nombra hereus universals, per iguals parts, al seus fills Pere Tibau i Girart Eximeno.

“Die veneris XXIII^a aprilis anno predicto M^o CCCC^o XVII°.

Com totes les coses de la present vida sien anichiladores e algú en carn posat a la mort corporal scapar no puxa, per tal jo na Caterina, muller d'en Pere Eximeno, pintor ciutadà de València, jahent malalta (...)

Testimonis foren al dit testament appel·lats e rogats En Bernat Castelló, scuder, en Jacme Aster, çabater, et en Pere Eximenez, assaunador, ciutadans de València.”

El dia 21 de maig del dit any, el 417, es publica dit testament. El mateix dia i mes s'escripturà l'inventari “postmortem” del béns de dita Caterina.

“(...) en Marcho Lopez, çabater ciutadà de València, marmessor, en Pere Tibau e Girart Eximeno, fills e hereus de la dona na Caterina, muller que fon d'en Pere Eximeno, pintor, ciutadà de la dita ciutat deffuncta, lo senyal de la vera [+] precedent, tots tres ensemps fem inventari dels bens de la dita deffuncta (...)”

Notes:

Testament i inventari de la seua muller.

673 Es desconeix si el pintor Pere Eximeno pot estar relacionat familiarment amb Francesc Eximeno (1386), per no haver-hi documents.

674 *Ibidem*, nota 267. Tolosa Robledo, Lluïsa. *Fuentes de información y documentos de la pintura valenciana (1238-1525)*...

675 *Ibidem*, nota 258.

EYCK,⁶⁷⁶ Joan van (1390, Maaseik; 1428, Espanya; 1441, Brujas)

Referència arxivística:

L'autor, Sanchis Sivera, no dona cap referència dels arxius.

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 445; 1930, p. 115.

Comentari:

L'investigador i arxiver Sanchis Sivera, a les seues publicacions dels anys 1914 i 1930, dona la notícia que a l'any 1428 el pintor flamenc Joan van Eyck va estar a Espanya, formant part de l'ambaixada encarregada de demanar, per al duc de la Borgonya, la mà d'Isabel de Portugal, a la qual va pintar al retrat.

Notes:

Pintor flamenc.

⁶⁷⁶ Encara que no entra dintre d'aquest treball d'investigació, hem cregut oportú esmentar la seua vinguda a Espanya, per ésser uns dels més cèlebres pintors dels primitius flamencs amb un estil pictòric del gòtic tardà, anunciant el renaixement nòrdic a Europa. A la fi deixa la seua empremta flamenca, junt altres pintors com Luis Alimbrot (1439-1463).

FELIP, Domènec (1296, València)

Referència arxivística:

Desconegut. Protocol núm. 11178, f.15 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 98.⁶⁷⁷

Comentari:

El document del pintor Domènec Felip, confirma la vinguda d'artífexs a la ciutat de València pocs anys després de la Reconquesta (1238). Per la manca de documentació es desconeix que tipus d'obres se'ls encarregava. Encara que no molt nombroses queden, més o menys conservades, pintures murals en sostres i murs o en fusta amb un estil i tècnica en deute amb el romànic, però vers unes formes menys hieràtiques per l'influència italiana. Pot ser que un estudi més a fons permeta, en un futur, l'atribució d'alguna de les obres conservades a aquells pintors vinguts entre els anys trenta del segle XIII.

La notícia del dit pintor resulta interessant per la descripció, tant dels oficis -és curiós el de triturador d'or- i de les persones que participen al dit document, així com on habiten. L'original, de l'any 1296, dóna referència al reconeixement de deute atorgat per Domènec Felip, Saurina i la seua muller, habitants de València, Miquel Felip, el seu germà, habitant de Muntesa, Raimon Barba, *triturador d'or*⁶⁷⁸ i Sanxo de Badia, *seller*,⁶⁷⁹ tots ells habitants de la Freneria⁶⁸⁰ a la ciutat de València, pel qual confessen deure 100 sous a Jaume de Sant Boi, ciutadà de València.

“Tercias nonas decembris die lune anno Domini M° CC° XC° sexto. Dominicus Felip, pictor, et Saura, uxor ipsius, habitatores Valencia, et Michel Felip, frater Dominici, habitator Muntese et Raimundus Barba, triturator auri et Sanxo de Bad(ene)s (...)

Testes Bernardus Cases et Petrus de Castres.

[al marge:] Dampnata et infradampnari per partes III° idus marcii in anno Domini M° CC° X° C VI. Testes Arnaldus de Cases, Simon de Calidis et Victorianus de Sosis.’’

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 31 i 32, doc. 16.

Notes:

Un dels primers pintors aveïnats al Regne de València després de la Reconquesta.

677 L'autor de la cita dóna la data del dia 2.

678 Persona que té per ofici reduir a trossos més xicotets una matèria sòlida, en aquest cas or. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

679 *Ibidem*, nota 442.

680 Carrer o barri on hi havia els obradors o les botigues dels freners. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

FELIU, Guillem (1397, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil núm. 722, mà 15, f. 38 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 98.

Comentari:

Gràcies al document de l'any 1397 hi ha referència del pintor Guillem Feliu, pel qual efectua una reclamació, davant del Justícia Civil de València, per a cobrar els interessos de certs censals o pensions anuals.

ARV. *Justícia Civil*, núm 722, mà 15, f. 38.

Cerveró, 1963, p. 98.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 447, doc. 827.

Notes:

Censal. Obligació de pagar indefinidament una pensió o cànon anual com a contrapartida d'un capital donat; hom acostumava a garantir sobre béns immobles, de manera semblant a la hipoteca, afegint-hi a vegades el pacte d'escriptura de terç. La seua creació adoptava generalment la forma de venda del dret, però també es podia constituir en testament o codicil. Fou la forma d'encobrir el préstec usurari o amb interès, prohibit per la legislació canònica compresa dins el dret comú; era també prohibit en alguna de les constitucions de Catalunya, però en d'altres hom donava per vàlida aquesta forma de préstec i, fins i tot, en les corts de Barcelona del 1432, convocades per Alfons IV, hom regulà l'execució per raó dels censals. La institució arrelà tant que fou permesa en butlles papals de Martí V i de Calixt III i, especialment, en la de Nicolau V del 1452, bé que imposava la condició que la pensió anual no podia superar el 10% del capital. El tipus corrent de pensió acostumava a ésser del 5%; a Tortosa era del 7,5%. El censal era redimible, però també es podia pactar com a irredimible, i en aquest cas rebia el nom de **censal mort**, forma que fou l'adoptada a Mallorca. Recorrien al censal no solament els particulars, sinó també les mateixes universitats, els barons (que gravaven llurs vassalls i rendes) i la mateixa generalitat. Una pragmàtica de Ferran VI del 1750 estengué a tota la corona catalanoaragonesa la publicada per Felip V el 1705 per al regne de Castella, la qual reduïa les pensions dels censals al 3%. Això féu que, a poc a poc, aquesta institució anés caient en desús fins a gairebé desaparèixer. A Mallorca, malgrat la polèmica que tingué lloc el 1920, es manté el censal mort, desaparegut, per contra, de la vigent compilació del dret especial de Catalunya, que manté el censal simple. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

FEMADES, Francesc (1425, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 35, mà 5 (ARV).
Alagó, Martí d'. Protocol núm. 25306 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 117.
Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 320; 1929, p. 38; 1930, p. 100.
Cerveró, 1963, p. 98.

Comentari:

Del pintor Francesc Femades hi ha dos notícies, aquestes datades a l'any 1425. La primera, en juny, correspon a l'obligació contreta, davant el Justícia Civil de València, pel dit pintor, el qual havia de restituir a Francesc Robert un parell de cofres, els quals li va lliurar per pintar.

A la segon, en setembre del dit any, el 1425, Francesc Femades, actua com a curador⁶⁸¹ d'un nebot seu com a parent més proper, per part del seu pare.

Notes:

Pintor de cofres.

681 *Ibidem*, nota 659

FERNÁNDEZ, Joan (1393, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 20, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica.

Cerveró, 1963, p. 103.

Comentari:

Al document de l'any 1393 apareixen, a més del pintor Joan Fernández, altres dos pintors, Miquel Gil i Bernat Çalom, declarant com a testimonis en la reclamació feta en presència del Justícia dels CCC sous, per part de Raimon Vallés contra Pere Anella, amb motiu d'uns cofres que aquell havia venut a aquest, demanant-li el seu pagament.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 366, doc. 642.

Notes:

Reclamació per la venda d'uns cofres.

Ferran,⁶⁸² (1304-1310, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 29, mà 1; núm. 67, mà, 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 229, 238 i 241; 1963, p. 99.

Comentari:

D'aquest pintor, amb el nom de Ferran,⁶⁸³ se sap d'ell gràcies al document datat el 1304, pel qual el pintor Guillem de Canet, net seu, li feu donació de tot allò que per llei successòria li pertanyia per part de la seua mare Miquela i la seua àvia Guillemona, ambdós difunts. L'acte es feu davant la presència del Justícia Civil de València.

“X kalendas novembris. Noverint universi, quod ego Guillelmus de Caneto, pictor et vicinus Valencie, attendentes quod per sententiam arbitralem inter me et vos, Ferdinandum, pictor, avuum meum maternum, X kalendas novembris, anno Domini MCCC quarto, fuit pronunciatum et declaratum quod omnia debita et jura michi pertinentia iure successionis dompne Michaele, matris mee, et domine Guillamone, avie mee materne, defunctorum, essent vestri, Ferdinandi, et vos possetis [...]. Idcirco, dono et cedo vobis, dicto Ferdinando, totum locum meum et omnia iura que et quas habeo vigore dicti iuris successionis. Quod est actum Valencie.

Sig-[*signe notarial*]-um mei, Iohannis D'Íxer, notarii.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 29, mà 1.

Cerveró. 1960, p. 229.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 33, doc. 21.

Sis anys després, el 1310, de nou hi ha notícies de Ferran pel document de la venda que efectua, junt a la seua muller Guillemona, al pintor Bartomeu Llorenç d'unes cases situades a la parròquia de Santa Caterina, pel preu de 1.000 sous.

“Sit omnibus notum quod ego, Ferdinandus, depictor, et uxor eius Guillamona, cives Valencie, ambo in simul et uterque nostrorum in solidum, cum hoc presenti publico instrumento vendimus vobis, Bartholomeo Laurentii, depictori, civis eiusdem, presenti et recipienti, et vestris imperpetuum [*per*] propium franchum et liberum alodium quasdam domos nostras, sitas et positas in parrochia Sancte Catherine Valencie, prout confrontantur cum domibus vestri, dicti emptoris, et cum domibus Bartholomeum Portell, et de alia parte cum domibus Petri Çaeebolleda et cum via publica, pretio videlicet mille solidos regalium Valencie [...].

Sig-[*signe notarial*]-num Benaveni Benivure, notarii publici Valencie.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 67, mà. 5.

Cerveró, 1960, pp. 238 i 241; 1963, p. 99.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 39, doc. 35.

Notes:

682 Ferran, avi del pintor Guillem de Canet (1304-1363).

683 Malgrat el document no es té el cognom del pintor.

FERRANDIS, Joan (1422, València)

Referència arxivística:

Altarriba, Antoni. Protocol núm. 49. (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, pp. 105 i 106; 1964, p. 125.

Sanchis Sivera, 1928, p. 8; 1930, p. 70.

Comentari:

D'aquest pintor, Joan Ferrandis, es té notícia gràcies al document de reconeixement de deute del pintor Bernat Godall, el qual actua com testimoni.

“Testes Iohannes Ferrandez et Bernat Venrell, pictores, Valencie cives”

Notes:

FERRER,⁶⁸⁴ Bernat (1419-1423, València)

Referència arxivística:

Avinyò, Francesc. Protocol núm.11714.(APPV).
Çaera (Zaera), Vicent. Protocol núm. 2422 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 316 i 317; 1914, pp. 57 i 58; 1929, pp. 32 i 33; 1930, pp. 94 i 95.

Comentari:

L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no transcriu el document de l'any 1419, només fa referència que el pintor Bernat Ferrer, "civis Valencie", apareix documentat en una època.

"Bernardus Ferrer, pictor, vicinus Valencie (...)"

APPV. *Protocol de Francesc Avinyò*, núm. 11714.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 32 i 33; 1930, pp. 94 i 95.

Al mes de setembre de l'any 1423, el pintor Bernat Ferrer, veí de València, s'aferma amb Bernat Roca, *fuster*, comprometen-se a pintar tot allò que dit fuster li encomane, pel temps d'un any. Pel seu treball tindrà a canvi menjar i beguda, a més de 25 florins a l'acabar el contracte. No ens deixa de sorprendre aquest contracte, doncs no és dóna amb freqüència el fet d'aquest que un fuster contracte a un pintor, més bé és a l'inrevés. Fins i tot, com ho podem comprovar a la fi d'aquest document, aquest relació de treball no dura molt, apenes dos mesos, puix el 14 de novembre del mateix any, va ser cancel·lat, amb acord per les dos parts, el contracte, rebent dit pintor la quantitat estipulada per la dita cancel·lació. El document no diu el perquè, però sembla que no hi hagué cap discussió, possiblement finalitzar per no haver-hi més treball.

"Bernardus Ferrer, (present) pictor, vicinus Valencie, scienter et gratis, cum hoc instrumento publico et cetera, mitto e afirmo mei ipsum vobiscum Bernardo Rocha, fusterio, cive dicte civitatis, presente et acceptante a festo sancti Michaelis, mensis primo venturum, in unum annum nunch primo venturum in pictorem pingendo et faciendo vestra omnia mandata pingendi omnia opera vestra aut alia que volueritis et mandaveritis vos vero teneamini me providere toto dicto tempore et de cibo et potu tamen et dare michi ac solvere pro mei solidata, viginti quinque florenos auri communium de Aragonia, de quibus confiteor quod dedistis et solvistis michi voluntati mee realiter numerando duos florenos auri dicte legis super quibus renuncio et cetera, residuum vero quantitatem dicte solidate michi solvere teneamini in fine dicti anni et sic iuro per Dominum Deum et cetera, et promitto pingere omnia vestra opera aut illa que mandaviteris bene et legaliter pro toto posse ac facere omnia alia mandata vestra iusta licita et honesta et quod ero vobis et rebus vestris bonus fidelis valis et legalis comodum inquirendo dappnum vero in omnibus evittando et quod a serviture vestra non recedam aliquod tempus deficiam, quod si fecero volo quod si defecero promitto vobis smendare illo quod defficiam vobis videlicet si fuero infirmus et feceritis michi provisionem duos dies pro uno et si non feceritis michi provisionem tempore infirmitatis, (taxat a l'original) teneat smendare unum diem pro alio die si autem aliquod de tempus vobis deffecero alia teneat, vobis smendare una cum omnibus

684 No hi ha, fins ara, cap document que informe si existeix parentiu amb els també pintors Bertomeu Ferrer (1413), Domènec Ferrer (1436), Guillem Ferrer (1372-1424), Jaume Ferrer (1431), Joan Ferrer (1239) i Miquel Ferrer (1396-1417).

dampnis sumptibus et cetera, super quibus eredatur vobis et vestris et cetera, renunciatis et cetera, obligo me et omnia bona et cetera. Ad hec autem, ego, dictus Bernardus Rocha, acceptans et cetera, promitto et cetera, obligo et cetera. Actum est hoc Valencie.

Testes Anthonius Poncii, cursor vicinus Valencie et Petrus Comi, scriptor, comorans in dicta civitate.

Postmodum vero die veneris intitulatam XXIII novembris anno a Nativitate Domini MCCCCXXIII, predictum instrumentum fuit cancellatum de voluntate dicti Bernardi Ferrer, tanquam contenti ex dictis XXV florenos et de voluntate dicti Bernardi Rocha tanquam contenti ex predicta servitute, etcetera.”

ARV. *Protocol de Vicent Çaera*, núm. 2422.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 316-317; 1929, p. 33; 1930, p. 95

Notes:

Contracte entre fuster i pintor.

FERRER,⁶⁸⁵ Bertomeu (1413, València)

Referència arxivística:

Julian, Andrés, Protocol núm. 1260 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 19; 1930, p. 81.

Comentari:

Del pintor Bertomeu Ferrer hi ha referència pel document de l'any 1413, en el qual s'escriptura cert censos o prestacions periòdiques establides pel dit pintor.

Notes:

Es desconeix quin tipus d'obres pintava, doncs la documentació d'aquest pintor és escassa.

685 Es desconeix, fins ara, cap document que informe si existeix parentiu amb els també pintors Bernat Ferrer (1419-1423), Domènec Ferrer (1436), Guillem Ferrer (1372-1424), Jaume Ferrer (1431), Joan Ferrer (1239) i Miquel Ferrer (1396-1417).

FERRER,⁶⁸⁶ Domènec (1436, València)

Referència arxivística:

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, ff. 94 i 94v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, pp. 37 i 64; 1930, pp. 126 i 128; 1930-31, pp. 4 i 99.

Comentari:

A l'any 1436 es documenta que el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València paga als pintors Antoni Campos i Domènec Ferrer i a l'il·luminador Lleonard Crespí,⁶⁸⁷ diverses quantitats per pintar i afegir noves i més grans imatges i polseres pintades al retaule del portal de Torrent amb motiu de l'embelliment de dit portal.

“Dissapte a VII del dit mes de giner del damunt dit any M CCCC XXXVI, com en lo portal de Torrent yo hagués fet metre un retaule petit o post ab certes imatges de sants pintades. E lo qual retaule estant axí sols estava molt desfavorit e despullat per tal fon per mi ensemps ab l'escrivà de la dita obra del·liberat que per embelliment axí de la dita obra e portal com encara e principalment per servey de nostra senyor Déu e dels beneys sants, les imatges dels quals allí són edificades que hi fossen fetes algunes altres imatges majors de pintura ab ses polseres de fust, les quals coses en son orde costaren entre fer, metre e pintar les quantitats següents:

Primo paguí a-n Leonard Crespí, pintor, per les colors ab les quals les dites imatges e pintures foren fetes XV sous reals de València XV ss.

Ítem foren pagats al dit en Leonard Crespí per deboxar e pintar les. Ítem paguí a n'Anthoni Campos e a-n Domingo Ferrer, pintors per dos jorns que-y feren fahena e ajudaren a pintar a raó de III sous cascú e un sou per a provisió de beure XIII ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-38, ff. 94 i 94v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 37; 1930, p. 99.

Notes:

Pintor d'imatges en els portals de Quart i de Torrent.

686 Fins ara, cap document informa si existeix un parentiu amb els també pintors: Bernat Ferrer (1419-1423) Bertomeu Ferrer (1413), Guillem Ferrer (1372-1424), Jaume Ferrer (1431), Joan Ferrer (1239) i Miquel Ferrer (1396-1417).

687 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos...*

FERRER,⁶⁸⁸ Guillem (1372-1424, Barcelona-Morella)

Referència arxivística:

Cerdà, Antonio (major). Protocol any 1395 (AEM).⁶⁸⁹

Esteve, Guillem. Protocols anys 1380, 1385, 1386, 1387, 1388, 1391, 1392, 1393, 1397 i 1402 (AEM).

Gazull, Guillem. Protocol any 1414 (in folio), 1415 i 1417 (AEM).

Grau, Joan. Protocols anys 1404,1405, 1406, 1407, 1412, 1414, 1415 i 1418 (AEM).

Grife, Jaume, Protocol any 1414 (AEM).

Guerau, Joan. Protocol any 1405 (AEM).

Pallarés, Francesc. Protocol any 1424 (AEM).

Ros, Pascual. Protocol any 1399 (AEM)

Fenollosa, Antoni. Protocol any 1379 (AM San Mateu).

Referència bibliogràfica:

Gudiol, 1929, pp. 171 i 196.^{xii}

Sánchez Gozalbo, 1929, pp. 112, 113, 114, 115 i 116; 1943, pp. 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 89, 90, 91, 99 i 100.

Comentari:

En els recents estudis sobre el pintor Guillem Ferrer, l'autor d'aquests, Francesc Ruíz i Quesada,^{xiii} planteja la hipòtesi de l'existència dos pintors amb el mateix nom, inclús que foren parents. Un d'ells el situa com a un artista vinculat al taller de Bertomeu Centelles (Morella) com a possible col·laborador. De l'altre pintor diu que és oriünd de Castelló de la Plana, que treballà a Barcelona i per tant que es formaria en aquesta ciutat, i que en aquest cas estaria connectat amb el taller dels Serra, per tant no deu resultar estrany que la seua "possible" obra estiga impregnada del seu estil d'aquells artífexs. Siga com siga, i atès al document de l'any 1372 que dona a conèixer Mossèn Gudiol, trobem a un pintor amb les inicials "G. Ff." i que l'historiador Antonio José i Pitarch^{xiv} dona com a probable que siga una primera notícia de Guillem Ferrer.

Que foren dos pintors o que fora un és debat al qual nosaltres no entrem, el que sí que creiem és que la personalitat del pintor Guillem Ferrer, i que per fortuna comptem amb un ampli suport documental, és força interessant i mereix un estudi més a fons per esbrinar la vida artística del dit pintor amb la possibilitat d'atribuir-li obra, a més del reconeixement com a un dels artífexs rellevants del centre artístic de Morella.

Les referències documentals de Guillem Ferrer s'inicien a l'any 1372, treballant en el teginat de la Casa de la Ciutat de Barcelona en saló del Cent, i tres anys després, el 1375, està documentat com a procurador del pintor Jaume Serra. Atés aquestes notícies tenim a Guillem Ferrer treballant a la ciutat de Barcelona i vinculat al taller de la dinastia dels pintors Serra.

De la mateixa dècada és el document següent. A l'any 1379, al protocol del notari Antoni Fenollosa, Guillem Ferrer apareix com veí de Morella. En aquesta vila vivia la família Centelles, pintors contemporanis a Guillem Ferrer i la seua relació amb ells es

688 Cap document informa si existeix parentiu amb els també pintors Bernat Ferrer (1419-1423), Bertomeu Ferrer (1413), Domènec Ferrer (1436), Jaume Ferrer (1431) i Joan Ferrer (1239). En quant a Miquel Ferrer (1396-1417), es sap que Guillem Ferrer tenia un fill amb el nom de Miquel per documents de l'any 1405, els quals pertanyen al pintor que ens ocupa, per la qual cosa creiem que es tracta del mateix.

689 Arxiu Eclesiàstic de Morella.

manifesta en el document de l'any 1380, en el qual actua com a testimoni en el testament del pare de Bertomeu Centelles. Amb aquestes referències documentals tenim al pintor Guillem Ferrer establert a Morella i en contacte amb els Centelles.

Però més enllà de dites notícies es coneix, gràcies a una època de l'any 1395, que al 1380 pacta amb el jurats d'Ares del Maestrat la confecció d'un retaule sota l'advocació de la Verge Maria, població a la que en anys posteriors facturarà tres retaules més.

De l'any 1385 és el document en el qual es redacten els capítols entre Pere Domènec, savi en dret i Pere Ponç, *mestre de vidrieres* i Guillem Ferrer, pels treballs de fer i pintar una vidriera per a la finestra de davant de la capella de sant Jaume de l'església de santa Maria de Morella. Davant d'aquesta notícia es confirma la tasca multidisciplinària de dit pintor.

“Aquestes són les condicions empreses entre l'onrat Pere Domènech, savi en dret, d'una part et en Pere Ponç, prevere, mestre de les vidrieres fer de la part altra. Primerament, que'l dit mestre Pere sie tengut fer et arrear una finestra qui és davant la capella de sent Jachme, la qual és en la església de santa Maria de Morella, de obra de vidre segons se pertany et segons lo dit mestre e en Guillem Ferrer se acordaran de fer de diverses colós los vidres e de diverses obres. E en mig de la finestra sie feyt lo senyal del dit En Pere Domènech, çò és, lo cap blau e en mig de l'escudet una letra appellada emcoronada, e que sie ab un títol de letres la scriptura de les quals digué: “Aquesta vidriera feu fer l'onrat en Pere Domènech, savi en dret, *anno a Nativitate Domini M^oCCC^oLXXX^oquinto*”. Ítem, que lo dit mestre age ha ver feta la dita vidriera d'aci a la primera vinent festa de sent Miquel del mes de setembre, posada e asetiada ab ses pròpies mesions et despeses ab sa capa de fil de ferre estanyat segons se pertany. Ítem, que'l dit en Pere Domènech sie tengut donar e pagar al dit mestre per la dita obra encontinent XV florins, e acabada posada la dita obra que li sie tengut donar XL florins d'or, los quals dits XV florins lo dit mestre confesa ha ver reebuts del dit en Pere Domènech. E dóna-li fermaça e principal pagador e tornadors dels dits XV florins, ço és, n'Arnau Morera e en Guillem Ferrer, pintor, tota hora que per lo dit en Pere Domènech requests ho seran.

Testes, Jachme Tàrrega e Bertomeu Centelles, Morelle.”

AEM. *Protocol de Guillem Esteve.*

Sánchez Gozalbo, 1929, p. 115; 1943, p. 23 i nota 3.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 271, doc. 442.

De nou se li relaciona amb el pintor Bertomeu Centelles en el document del contracte de l'any 1385, pel qual se li encarrega un retaule a aquell, per part del vicari del monestir de sant Francesc de la ciutat de Terol. En el dit document Guillem Ferrer apareix com a fermador.⁶⁹⁰

“(…) en Guillem Ferrer, pintor vehí de la vila de Morella, present, la qual dita fermanceria et obligació, yo dit en Guillem Ferrer a vos dit en Domingo Bisiedo et a la dita na Andrea, absents axí com si fosets presents, fac et aquella volenterosament atorch, a la qual de present oblich a vos et als vostres tots lo bens meus, setis et mobles, hon sien ho seran hauts et per haver. Aço fon feyt en Morella a XXII dies del mes de juny en l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil CCC LXXX cinch. Se-[+]-nyal d'en Bertomeu Centelles. Se-[+]-nyal d'en Guillem Ferrer, fermaça desús dits qui les damunt dites coses loam, atorguam et fermam.

690 *Ibidem*, nota 493.

Testimonis foren presents a les dites coses en Miquel Borraç asaunador et en Ferrer Busquet, juglar, vehins de la vila de Morella.’’

AEM. *Protocol de Guillem Esteve*.

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 76 i 77, doc. II.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 275 i 276, doc. 452.

És també a l'any 1385, quan el notari Jaume Martí encomana a Guillem Ferrer la custòdia per un relíquia⁶⁹¹ amb estoig⁶⁹² i el segell de garantia.

“(…) embolquat, en segell (…)”

AEM. *Protocol Guillem Esteve*.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 23.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 277, doc. 457.

Per un deute de Pere Ponç, Pedro Domènech traspassa, el 1386, a Guillem Ferrer i a Arnau Morera la quantitat de 15 florins d'or. A més, al dit any s'escriptura una procuració atorgada per Guillem Ferrer i Arnau Morera, per la qual donen poders per a cobrar dita quantitat.

En dos documents de l'any 1387, es fa referència que Guillem Ferrer entrega de certes quantitats per uns deutes. La primera, en setembre, de 100 sous per un deute. La segon, en novembre, segons els capítols matrimonials fermats davant de Miquel Batlle, notari, Domingo Amella i Maria, la seua muller, van rebre de Guillem Ferrer, 200 sous a compte de les 15 lliures que el dit Guillem els devia.

Al següent any, el 1388, concretament el dia 21 gener, a la ciutat de Morella queden documentats els capítols efectuats entre Bernat Ros, veí de la vila, per voluntat del testament de Pere Ros, difunt i en consentiment dels jurats de dita vila, i Guillem Ferrer, per que amb els diners que havia deixat dit difunt, es confeccione un retaule destinat a l'Hospital de Sant Nicolau, baix l'advocació de dit sant, pel preu de 1.600 sous reials de València, fraccionats en quatre pagues.

“(…) millia sous reals de València que'l dit defunct havie leixats en son testament per fer una joya al espital de sent Nicolau de la dita vila, do a fer a vos senyor en Guillem Ferrer, pintor, vehí semblantment de la dita vila, és a saber hun retaule lo qual age de amplea XVI palms et altres XVI palms de altea et la peça de en mig xx palms, però en la altea és entes lo banch hon a ésser miges ymages segons és en lo retaule de sent Agostí lo qual és en la església de santa Maria de la dita vila de Morella. (...)” Se-[+]-nyal d'en Guillem Ferrer, pintor desús dit, qui les dites coses loam, atorguam et ferman

Testimonis foren a les dites coses presents en Miquel Barreda, savi en dret, e en Bernat Tamarit, vehins de la vila de Morella.’’

AEM. *Protocol de Guillem Esteve*.

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 77- 79, doc. III.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 300-301, doc. 507.

Al mes d'agost del 1388, el pintor Guillem Ferrer actua com a testimoni en cert document.

691 Allò que queda del cos d'un sant, dels instruments de martiri, del seu vestit, etc. i que es venera. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

692 Caixa adequada per a guardar-hi un objecte o un adreç, en aquest cas una relíquia. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

L'1 de setembre de l'any 1388, queda documentada l'obligació contreta per Bernat Ros, com a curador⁶⁹³ de Perico Ros, fill i hereu del difunt Pere Ros, per a garantir a Guillem Ferrer el pagament de 80 lliures, amb l'arrendament d'un predi⁶⁹⁴ i un cup,⁶⁹⁵ les quals li devia per la confecció d'un retaule destinat a l'església de l'Hospital de Sant Nicolau de dit lloc. La vídua de Pere Ros, renuncia l'usdefruit d'una terra i parets i que ho té arrendat a dit pintor.

“(…) en pagua et solució de les LXXX lliures de diners reals que yo dit en Bernat Ros so obligat a vos senyor en Guillem Ferrer, pintor vehí de la vila de Morella, present per lo fahiment de hun retaule que vos fets a la església de sent Nicolau del spital de la vila (…)”

AEM. *Protocol de Guillem Esteve*.

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 79 i 80, doc. IV.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 308, doc. 522.

Al mateix mes i any, el 1388, la vídua de Pere Ros renuncia a l'usdefruit que sobre terra i parets, el qual té arrendat al pintor Guillem Ferrer.

En novembre del sobredit any, el 1388, Guillem Ferrer signa àpoca, en la qual reconeix haver rebut d'Arnau Morera, síndic i clavari⁶⁹⁶ de Morella, 980 sous i 10 diners, per daurar i pintar el retaule de Santa Maria, a més d'altres treballs relacionats amb el seu ofici.

“Conexeran tots com yo en Guillem Ferrer, pintor vehí de la vila de Morella, confés haver auts et comptan reebuts de l'honrat n'Arnau Morera, síndich procurador et clavari de la dita vila DCCC LXXX sous reals de València per rahó de pintar, daurar et arrear les colones que són davant l'altar de santa Maria. (...)” Açó fon feyt en Morella a VII dies del mes de noembre *anno a Nativitate Domini millesimo CCCº LXXXº VIII*. Se-[+]-nyal d'en Geuilllem Ferrer, desús dirt, qui les dites coses lou, atorch et ferm.

Testimonis foren presents a les dites coses Guiamó Mars en Ferrer Tallada, manyans, vehins de Morella.’’

AEM. *Protocol de Guillem Esteve*.

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 81 i 82, doc. VI.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 313 i 314, doc. 536.

Des de 1391 fins 1393 apareix com a testimoni en certs documents i com administrador: “(...) dels pobres vergonyants(…)”

AEM. *Protocol de Guillem Esteve*.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 25.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p.348, doc. 592; p. 358, doc. 620; p. 377, doc. 650.

Els tres següents documents donen notícia dels encàrrecs rebuts per aquest pintor, per part de la població d'Ares. D'aquests es pot deduir que dita població estaria en un bon moment econòmic, ja que s'encomanen fer tres retaules baix distintes advocacions. Al 1395, al mes de maig, se li paga una primera quantitat, 1.455 sous per la confecció

693 *Ibidem*, nota 659.

694 Heretat, solar o possessió immoble, sobretot la situada en el camp. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

695 Edifici separat on s'elabora el vi. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

696 Membre de la junta encarregada de regir una confraria i d'organitzar la festa al patró. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

d'un retaule baix l'advocació de Santa Maria, destinat a l'església de la vila, el qual havia contractat la universitat⁶⁹⁷ del dit lloc:

“Com yo, Guillem Ferrer, pintor, vehín de Morela, (...) hun retaule que yo a uos per manament de la uniuersitat del dit loch, darres fiu de madona senta Maria en la sglésia del dit loch (...)

Testimonis, Domingo Guerau e Johan Tolosa, asaunadors de Morela.”

AEM. *Protocol d' Antonio Cerdà, (major)*.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 82, doc. VII.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 385, doc. 676.

L'època atorgada per Guillem Ferrer al mateix mes i any, el 1395, notifica la quantitat que va rebre, 880 sous, per la confecció de dos retaules baix l'advocació de sant Antoni i sant Miquel per a la mateixa població, Ares del Maestrat.

“Com yo, Guillem Ferrer, pintor, vehín de Morela, (...) és a saber D CCC LXXX sous reals de València per rahón de dos retaules que-s fiu de sent Anthoni e de sent Miquel, (...)

Testes up supra.”

AEM. *Protocol d' Antonio Cerdà, (major)*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 83, doc. VIII.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 386, doc. 677.

De la mateix data és l'apoca, atorgada pel dit pintor, en la qual reconeix haver rebut dels jurats del lloc d'Ares, 880 sous, per la confecció d'un retaule baix l'advocació de santa Bàrbara, contractat amb dita universitat a l'any 1387.

“Com yo, Guillem Ferrer, pintor, vehín de Morela (...) DCCC LXXX sous reals de València per rahón de hun retaule que yo a vosaltres en nom de la dita universitat vos fiu de la invocació de senta Barbera. (...)

Testes up supra.”

AEM. *Protocol d' Antonio Cerdà (major)*.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 83, doc. IX.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 386, doc. 678.

Als anys 1395, 1397, 1399 i 1402, respectivament, actua com a testimoni en cert document, com a administrador de l'Hospital Nou de la Trinitat i sant Antoni, com a fiador d'un cens i, finalment, conferix poders en cert document.

Pel següent document es coneix que el pintor que ens ocupa, Guillem Ferrer, veí de Morella, i que fins ara havia rebut encàrrecs per viles del Maestrat (Castelló), aquests s'estenen per altres poblacions, en aquest cas a Aragó. A l'any 1404, dit pintor atorga època per la qual reconegué que Domènec Ferrer, síndic del lloc de Rafals (Rafales),⁶⁹⁸ li havia donat 38 florins, dels 130 que li devia per la confecció d'un retaule : “(...) trenta e huyt florins per rahó de aquell C XXX florins, los quals me ha a dar lo dit loch per rahó de hun retaule que-y faç etc. (...)

AEM. *Protocol de Juan Grau.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 89.

697 En la baixa edat mitjana, corporació, especialment comunitat veïnal i professional dotada d'alguna organització i règim jurídic, encara que rudimentari. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

698 Enclavat en la comarca del Matarranya, en la Comunitat Aragonesa.

En l'època datada a l'any 1405, Guillem Ferrer va reconèixer que per mans de Joan Moralla, frare, havia rebut de Maria, veïna de Tortosa i germana de Vicent Fullea, notari, la quantitat de 20 florins d'or, dels 40 que li devia per la confecció d'un retaule. No està el document del contracte, però per l'època se sap que la persona qu'el l'encomana és una veïna de la ciutat de Tortosa, per la qual cosa es confirma el dit més en d'alt, que el treball d'aquest pintor s'esten vers altres parts de la Corona d'Aragó, en aquest cas a Catalunya.

“Die lune XX, ianuarii dicti anni M CCCC quinti. En Guillem Ferrer, pintor, vehí de Morella confese haver hauts e reebuts de la dona Maria, germana de Vicent Fullea, notari, vehina de Tortosa, vint florins d'or comuns, et cetera, de aquell XL florins, los quals li ha a donar per rahó de hun retaule que ha a fer a la dita dona, etc. Perque renuncie, et cetera, los quals XX florins confese haver rebuts per mans de frare Johan Moralla.

Testimonis en Guiamo de Rius, texidor, e Miquel Spasa, manyà.”

AEM. *Protocol de Joan Grau.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 90.

Les notícies que hi ha a continuació de Guillem Ferrer, corresponen al document testamentari de la seua dona. Al dia 17 de febrer del 1405 queda documentat que Mestreta, muller del dit pintor, filla de Pedro Mestre, hisendat d' Albocàsser, nombra hereu de tots els seus béns a Miquel, fill del matrimoni, i al seu marit li dóna la quantitat de 500 sous. Al mes de juny del mateix any, es feu l'atorgament del testament mancomunat del matrimoni en el qual deixen els seus béns a Miquel, fill del dit matrimoni, reservant-se l'usdefruit el cònjuge supervivent. El dia 30 de juny es publica el testament de Mestreta.

A l'any 1405 es registra una l'altra època de la Universitat de Rafals (Rafales). En aquesta Guillem Ferrer reconeix que li havien donat 130 florins d'or comú d'Aragó, per raó del retaule que havia confeccionat baix la invocació de la Verge Maria. El més segur és que aquest s'encomanara per l'altar major de l'església de dita població, la qual està dedicada a la nostra Senyora de l'Assumpció. Aquesta església és de construcció gòtica, iniciada a mitjans del segle XIV. És al mateix any, el 1405, segons època signada per Guillem Ferrer, quan es feu finible el deute pel treball de pintar el retaule.

“Die mercurii XVIII, mensis novembris anno a Nativitate Domini M° CCCC° quinto. Ego Guillelmus Ferrer, pictator, vicinus ville Morella, scienter et consulte, confiteor me habuisse et recepisse a vobis Petro d'Esturpi et Bernardo Cardona, iuratis anno presenti loci de Rafals, absentibus ut presentibus et a vobis Dominico Ferrer, vicino dicti loci, presenti, ut sindaco universitatis dicti loci de Rafals centum XXX florins auri comunis aragonum, quos michi tenebatur dare dicta universitas racione cuiusdam retabuli quem feci sive facio dicto loco sub invocacione Sancte Virginis Marie, precio dictorum C XXX florenorum. Comprensus tamen in presenti apocha omnibus aliis apochis et albaranis racione dictorum C XXX florenorum aut partis eorum per me factis et concessis, cum ipsos in diversis solucionibus a dicta universitate habui et recepi, et cetera.

Testes huius rei sunt discreti Anthonius Carcases et Iacobus Monço, minor dierum, notarii ville Morella.”

AEM. *Protocol de Joan Guerau.*

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 90 i 91.

De nou gràcies a una època, que no pel contracte, se sap d'un altre encàrrec per a confeccionar un retaule al pintor que ens ocupa, Guillem Ferrer. És a l'any 1406 que dit pintor torna atorgar època, en la qual reconeix haver rebut de Domènec Vernet, jurat del lloc d'Arenys, 20 florins d'or, més una quantitat proporcional produïda per la baixada del preu del florí, amb motiu de la confecció d'un retaule, destinat al dit lloc. A l'època no diu de quina població d'Arenys és tracta, ja que ens trobem ambdós possibles. Si és la d'Arenys de Mar, en la que els orígens es remunten al segle XIV, quan un grup de pescadors de Sant Martí d'Arenys (l'actual Arenys de Munt) s'establí en la costa i que un segle més tard, per la importància adquirida per la població d'aquest barri mariner, feu que s'erigira l'església de Santa Maria. Cap la possibilitat que l'encàrrec fora per aquesta església. Però no es pot rebutjar la hipòtesi que fora la població d'Arenys de Lledó o de Matarranya, situada en la franja fronterissa de les comunitats d'Aragó i Catalunya, per tant envoltada, fins al dia de hui, en lluites territorials. Del seu patrimoni queda l'exconvent dels segles XIV-XV, actualment malmès. Nosaltres creiem que es tracta d'aquesta última població, situada a la mateixa comarca que altres, com la de Rafales, a la qual també factura un retaule.

“Die sabbati XXII^a madii dicti anni Mⁱ CCCCⁱ sexti.

En Guillem Ferrer, pintor, vehí de Morella, confese haver hauts d'en Domingo Vernet, jurat en l'any present del loch d'Arenys XX florins d'or de aquella quantitat la qual li ha a donar la universitat del dit loch per rahón de hun retaule que faç al dit loch, dels quals XX florins ha fallit per ço com minvés de pes VII sous IX diners, dels quals VII sous IX diners me havets dats vos dit en Domingo V sous IX diners axí que-m restem encara tro a XX florins de pes II sous. Perque axí és la veritat faç vos fer la present època et cetera. Renuncian, et cetera.

Testimonis en Guillem Bonares e en Jacme Monço, notaris.”

AEM. *Protocol de Joan Grau.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 91.

En la documentació de l'any 1407, queda registrada una entrega a l'administrador del bací⁶⁹⁹ dels pobres vergonyants, per un cens impost en l'any 1369 i la venda d'unes terres per part de Guillem Ferrer.

Cinc anys separen el darrer document fins el següent de l'any 1412. Guillem Ferrer, viudo, casa en segones noces amb Violant, vídua de Bernat Beneyto. Aquesta nova situació comporta que es redactara el testament mancomunat entre Violant, Guillem Ferrer i Miguel, fill seu, instituint-se com a hereus universals recíprocament i deixant el llegat a arbitri del supervivent.

Del mateix any, el 1412, es el document pel el qual se sap que Guillem Ferrer s'encontrava malalt, pel qual atorga codicil.

Al mes de setembre de l'any 1414, Guillem Ferrer atorga testament, en el qual nomena marmessors del mateix a Joan Grau, notari, fra Ramon Ulldemolins, conventual del monestir de san Francesc, i a Violant, muller seua, elegeix sepultura al cementeri del convent de Sant Francesc, a la clausura, davant de la Sala Capitular i llega 14 lliures a Pere Serra. El dia 19 de setembre del dit any, Guillem Ferrer feu codicil manant entregar 10 florins a fra Ramon Ulldemolins.

699 Plat de metall. *Diccionari valencià escolar.* Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

Al mes d'octubre de l'any 1414, Guillem Ferrer i Violant, muller seua, apareixen en cert acte notarial. Al mateix mes i any, Violant, muller de Guillem Ferrer cobra certa quantitat.

El dia 4 de desembre del dit any, el 1414 Guillem Ferrer, actua com a testimoni en cert document.

A l'any 1415, Guillem Ferrer feu donació, davant del notari Domingo Ros, de la meitat dels seus béns als frares franciscans de Morella.

A la ciutat de Morella, al mes d'abril de l'any 1415, es documenta el reconeixement de deute atorgat pel dit pintor, el qual confessa deure a la Universitat⁷⁰⁰ de Traiguera, 2 florins i mig, per una creu que va deixar inacabada, destinada a l'església del dit lloc.

“Eodem die et anno. Guillem Ferrer, pintor vey de Morella, confés deure als jurats de Trayguera, absents, et a-n Guiamo Forner, síndich de Trayguera, present, dos florins e mig per senyal que prestas a una creu de fusta a obs de la sglésia del ditch loch et no la ha feta. Renunciu et cetera, a pagar d'ací a hun any continuament comptador ab restitució de messions et cetera. Oblich et cetera.

Testes proxime scriptis. (Bartolomé Martí, carnicer y Pedro Martí, carnicero)”

AEM. *Protocol de Juan Grau.*

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 99 i 100.

El dia 19 de setembre del 1415, Jaume i Felip Mestre, d'Albocàsser, germans de Mestreta, primera muller de Guillem Ferrer, li reclamaren l'herència de Miquel, fill difunt del dit Guillem, assignant-lis la casa que llinda amb la de Berenguer Barceló.

Dos anys després, el 1417, Guillem Ferrer revoca el llegat a Pasqual Oriol i deixa d'instituir hereua universal a la seua germana Blanca, fent usufructuaria dels seus béns a la seua muller Violant, amb l'obligació de viure a la casa i mantenir al mut Pascasio.

El següent any, el 1418, es registra la venda atorgada per Jaume Mestre, veí d'Albocàsser, i Felip Mestre, veí de Culla, hereus dels béns del seu nebot Miguel Ferrer, fill de Guillem Ferrer, difunt, a Berenguer Barceló, de la mitat de la casa que habitava el pintor, pel preu de 700 sous.

A la fi de la documentació de Guillem Ferrer consta ja difunt. El document de l'any 1424, fa referència a l'atorgament d'una venda per part de la seua vídua, Violant.

Notes:

Pintor de Morella, que treballa als primers anys a Catalunya amb els Serra.

Pintor retaules.

Al document de l'any 1385, Guillem Ferrer treballa amb Pere Ponç, *mestre de vidrieres*, i savi en dret.

⁷⁰⁰ *Ibidem*, nota 697.

FERRER,⁷⁰¹ Jaume (1431, València)

Referència arxivística:

Protocol núm. 340 i núm. 1899, f. 79 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 99.

Comentari:

Hi ha notícies del pintor Jaume Ferrer gràcies a l'apoca que atorga, per la qual reconeix que Valensa i Pere Martí li havien pagat 60 lliures, amb motiu dels interessos de cert préstec. Malauradament, fins i tot a la nostra recerca, no s'ha trobat cap document més d'aquest pintor.

Notes:

701 Desconeixem, per manca de notícies, si Jaume Ferrer (1431), guarda algun parentiu amb els següents pintors: Bernat Ferrer (1419-1423), Bertomeu Ferrer (1413), Domènec Ferrer (1436), Guillem Ferrer (1372-1424), Joan Ferrer (1239) i Miquel Ferrer (1396-1417).

FERRER,⁷⁰² Joan (1239, València)

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, llibre 3, f.44 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Llibre del Repartiment, any 1979, pp.382 i 386, assentament 3625.

Comentari:

En la reconquesta de les terres valencianes el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, aquelles terres que foren conquerides. D'aquells repartiments quedà constància documental al "*Llibre del Repartiment*". Entre els pintors queda documentat, entre altres, Joan Ferrer.

“[f. 42]

In vico Daroce, incipimus ad portam de Bebalbarac.

[f. 44]

Da (Juannes)\Ferrer, pintor/, domos Mahomat Abenabdallaziz.

(Joan) Ferrer Pintor: cases de Mahomat Abenabdallaziz.”

ACA, *Llibre del Repartiment*, llibre 3, f. 44.

Llibre del Repartiment, any 1979, pp.382 i 386, assentament 3.625.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 28, doc. 4.

Notes:

Dels primers pintors vinguts al Regne de València, després de la Reconquesta.

702 Es desconeix, per falta de notícies, si Joan Ferrer (1239), guarda algun parentiu amb els següents pintors Bernat Ferrer (1419-1423), Bertomeu Ferrer (1413), Domènec Ferrer (1436), Guillem Ferrer (1372-1424), Jaume Ferrer (11431) i Miquel Ferrer (1396-1417).

FERRER,⁷⁰³ Miquel (1396-1417, València)

Referència arxivística:

Martí Falcó,⁷⁰⁴ Pere. Protocol any 1417 (APPV).
Falchs, Domingo. Notal núm. 2806, ff. 30 i 30v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 27, mà 12 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 120.
Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 224; 1912 (2), p. 224; 1914, p. 14; 1928, pp. 32 i 33;
1930, pp. 32 i 33.
Cerveró, 1963, p. 99.

Comentari:

La primera notícia de Miquel Ferrer és del 1396. Al dit any, Joan Llätzer i Bertomeu Avellá, pintors, com a marmessors del testament de Guillem March, li atorgaren poders.

El següent document, de l'any 1404, al·ludeix a l'obligació contreta davant el Justícia dels CCC sous de València, en la qual Miquel Ferrer havia de pagar a Bernat Godall, *corredor d'orella*,⁷⁰⁵ la quantitat de 29 sous i 6 diners.

“En Miquel Ferrer, pintor, stá a les caxers, voluntàriament, se obligà donar e pagar a n Bernat Godal, corredor d'orella, present XXIX sous VI diners, los quals li promet pagar per en Miquel Nocolau, los quals li deuia aquell pagar per tot lo mes de octubre primer vinient.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 27, mà 12.

Cerveró, 1963, p. 99.

Des de l'any 1404 fins 1417 hi ha un buit documental. En aquest darrer any, el 1417, Miquel Ferrer apareix com a testimoni en cert document.

Notes:

703 No se sap, per manca de documents, si Miquel Ferrer (1396-1417), guarda algun parentiu amb els següents pintors: Bernat Ferrer (1419-1423), Bertomeu Ferrer (1413), Domènec Ferrer (1436), Guillem Ferrer (1372-1424), Jaume Ferrer (1431) i Joan Ferrer (1436).

704 Creiem que es tracta del cognom Montfalcó o Monfort, però malgrat que l'autor no diu d'on fou treta la notícia no l'hem enconrat a l'arxiu PPV.

705 Persona que intervenia en els contractes de compra venda de productes d'importació i exportació, en la negociació de lletres de canvi, en la contractació d'assegurances marítimes i de nolis, en el peritatge de teixits, de naus, mercaderies, etc.
Diccionari valencià escolar. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

FERRI, Guillem (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 127 i 128.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Guillem Ferri i el seu mosso Diago, els qual reberen diverses pagues.

“62r Iesus

(...)

Ítem, doní e paguí a Diago, moço d'en Guillem Ferri, pintor per XVIII jorns, a raó de IIII sous, VI diners per dia, fan..... I lliura....XVIII sous.....VI diners.

(...)”

62v

Ítem, doní e paguí a en Guillem Ferri, pintor per V jorns, a raó de IIII sous, VI diners per dia, fan.....I lliura....I sous.....VI diners.

(...)”

Notes:

FERRIOL, Guillem (1419, València)

Referència arxivística:

Martí, Bertomeu, Notal núm. 68 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 121.

Sanchis Sivera, 1930, p. 312; 1914, p. 53; 1929, p. 27; 1930, p. 89.

Comentari:

El pintor Guillem Ferriol queda documentat l'any 1419, per la seua actuació com a testimoni en cert document.

Notes:

Aquest pintor, a l'igual que altres, contén amb un sol document, el qual malauradament no permet esbrinar res de la seua vida personal o professional.

FIGUERA,⁷⁰⁶ (1386, València)

Referència arxivística:

Mestre Racional, núm. 9202 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).⁷⁰⁷

Comentari:

Els tres documents, tot ells de l'any 1386, donen referència del pintor En Figuera. Són pagaments per diversos treballs que es van fer a l'obra del Reial⁷⁰⁸ de València. En febrer cobra 220 sous, preu per pintar dos cobertes de fusta i de rajola i jaspiar uns permòdols.

“Ítem, doní a-n Figuera, pintor, que ha pintat d'azarco II cubertes de fusta e de rajola e los permòdols gaspiats. A n'i àpoca en poder de Ramón Dalmau CCXX sous [taxat "XX florins"].”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

Al mes de març se li pagà a En Bonet, *mestre* de la dita obra, 5 sous per fer el bastiment a en Figuera, pintor de la capella.

Per últim, En Figuera, rebé 9 florins pels treballs de pintar la coberta, els permòdols⁷⁰⁹ i les entrades de la capella.

“Ítem, doní a-n Figuera, pintor, per pintar la cuberta de la capella e los permòdols e pintar la biga e les lantree e la copada.....IX florins.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

Notes:

Pintor multidisciplinari: coberta, permòdols, entrades capella del palau del Reial.

706 Malgrat els documents el nom no apareix.

707 *Ibidem*, nota 258.

708 S'entén que es tracta del Palau Reial o del Rahal. El seu nom prové de l'àrab rahal (casa de camp) o del castellanitzat "Reial". Aquest palau va ser la residència dels reis de València. Avui en dia no existeix, ja que fou destruït quan la invasió francesa. Arciniéga García, Luis: "CONSTRUCCIONES, USOS Y VISIONES DEL PALACIO DEL REAL DE VALENCIA BAJO LOS AUSTRIAS", *Ars Longa* núm. 14-15, any 2005-2006, pp. 129-164, Departament d'Història de l'Art. Universitat de València. "El palacio del Real se erigió hasta comienzos del siglo XIX fuera de los muros de la ciudad de Valencia, en la parte de los actuales jardines de Viveros que se comunican con aquella por el puente del Real. Se trataba de una construcción de origen musulmán, que desde la conquista cristiana de 1238 se fue transformando atendiendo a las exigencias residenciales y representativas de los reyes que la habitaron regularmente, así como de los virreyes, sus representantes o procuradores en el reino, que hasta mediados del siglo XVI fueron personas muy próximas al Monarca, y desde entonces personas del estamento nobiliario con aspiraciones."

709 Pedra o peça de fusta que ix d'una paret, la qual sosté, damunt del seu pla horitzontal, el cap d'una viga, d'un estant, etc. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

FIGUERES,⁷¹⁰ Berenguer (1390, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Alfonso. Notal núm. 2905, mà 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró 1966, p. 19.

Mocholí, 2003 (DEA).⁷¹¹

Comentari:

Els documents del pintor Berenguer Figueres, registrats en desembre del 1390, notifiquen que va pagar a la seua dona, Caterina, el dèbit pel dot rebuda. Primerament li paga 17 lliures i mitja de complement de les 60 lliures, les quals va rebre de la seua dot. Després li feu restitució del dot venent-li 50 sous de violari pel preu de 17 lliures i mitja, per a cobrir part del deute, signant època per aquesta última operació, finalment la seua muller reconegué el deute, com a part de la seua restitució dotal, que ascendix a 60 lliures.

“Iamdictus die et anno. Caterina, uxor Berengarii Figueres, pictoris et vicini civitatis Valencie, attendens et recognoscens vos, dictum Berengarium Figueres, virum meum, pro pacca et solucione mihi fienda de sexaginta libris, monete regalium Valencie, per vos receptis in dote et pro dote mea (...)”

ARV. Notal d'Alfonso Ferrer, núm. 2905, mà 3.

Comapany, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 345, doc. 584.

A la fi, el dia 10 desembre, el dit pintor, apareix encapçalant un document quedant la resta en blanc.

“Berengarius Figueres, pictor, vicinus Valencie, attendens et recognoscens [...]”
(la resta en blanc.)

ARV. Notal d'Alfonso Ferrer, núm. 2905.

Comapany, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 345, doc. 585.

Notes:

710 No hi ha cap document, fins ara, per demostrar-ho, però creiem que puga ésser el mateix pintor amb el cognom de Figuera, datat el 1386.

711 *Ibidem*, nota 258.

FILLOL, Jaume (1434-1440, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, núm. 57; núm. 157 (AMV).

Sotsobreria de Murs e Valls d3-41, f. 160 (AMV).

Caldés, Joan de. Protocol núm. 26049 (APPV).

Batlia. Èpoques núm. 45, f. 618v (ARV).

Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia, any 1440 (ARV).

Registre d'èpoques de la Batlia, tom V, any 1437 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 326 i 449; 1912 (4), pp. 449 i 450; 1929, pp. 24, 44, 45, 51, 59 i 60; 1930, pp. 86, 106, 107, 111, 113, 121 i 122.

Cerveró, 1963, pp. 99 i 100.

Aliaga, 1996, pp. 220 i 221.

Comentari:

Des de l'any 1434 es té notícies del pintor Jaume Fillol. La seua documentació s'inicia en abril pel pagament que efectua l'administrador de la Claveria Comuna de València al dit pintor i a Berenguer Mateu, també pintor, els quals cobraren 29 lliures i 9 sous, per fer les dauradures⁷¹² i forro a cent-dotze escuts amb les armes de la ciutat, i per cent-dotze escuts amb les armes de l'Infant, per a col·locar-les en un drap que la ciutat a donat a la Seu, amb motiu de la commemoració de la mort de l'infant Pedro.

“(…) un drap daur blanch lo qual per la dita ciutat és stat donat a la Seu en lo dia qu'és celebra la comemoració de la mort de l'infant don Pedro.”

AMV. *Claveria Comuna*, núm. 157.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 44 i 45; 1930, pp. 106 i 107.

Tres anys després, el 1437, Jaume Fillol atorga època, per la qual reconeix haver rebut de la Batlia del Regne de València certa quantitat taxada pel pintor Gonçal Sarrià, amb motiu dels treballs efectuats en dos senyals, destinades al portal major del Palau del Reial de València.⁷¹³

“Die sabbati VIII^a febroarii anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o XXXVII°

En Jacme Filoll, pintor de la ciutat de València, ferma època a l'honorable batle general, que per mans d'en Miquel Mercader, et cetera ha reebuts huytanta huyt sous reyls de València, per rahó de pintar e acabar axí ab argent, colors, fulla de stany, vernic e olí de linós dos senyals, çò és la hú de armes de Aragó e l'atre de armes de Aragó e de Sicilia, damunt lo portal major del Reyal del senyor de la dita ciutat. E los quals huytanta huyt sous li són stats intrats per en Goncalbo Sarrià, pintor de València, merexer aquells per la dita rahó et cetera .

Presentis testimonis foren a les dites coses lo discret en Salvador Piquer, notari e en Jacme Martí, verguer de la batlia general, comorants en València.

Sia a tots manifesta cosa, que yo en Jacme Filoll, pintor de la ciutat de València, scientment e de grat, confés e en veritat regonech a vos honorable micer Johan Mercader, et cetera, que havets donats e pagats en comptan a la mia volentat, per mans d'en Miquel Mercader, guardia, et cetera, huytanta huyt sous reyls de València, los quals me són stats tatxats per en Goncalbo Sarrià, pintor de la dita ciutat yo merexer

⁷¹² Capa d'or que cobrix un objecte daurat. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

⁷¹³ *Ibidem*, nota 708.

aquells e deure-deure-me ésser donats e pagats per salari e treballs meus de pintar e acabar axí de or, argent, colors, fulla d'estany, vernic e olí de linós, dos senyals reials grans damunt lo portal major del dit Reyal, la hú ab les armes steses d'Aragó e l'altre ab les armes d'Aragó e de Sicília, com en fer aquells ab ma mesió e despesa, al qual dit en Goncalbo Sarrià fon per vos acomanat que-m tatxas que-m merexia e devia haver de pintar, fer e acabar los dits dos senyals, segons dit és dessús. E com axí stiga en veritat, faç-vos fer per lo notari dejús scrit la present àpoqua de paga. Fon fet açò en València a nou dies de febrer en l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil CCCC XXXVII. Se-[+]-nyal de mi en Jacme Filoll, dessús dit, qui açò atorch e ferm.”

ARV. *Batlia. Àpoques*, núm. 45, f. 618v.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 326 i 449; 1929, p. 59; 1930, pp. 111 i 121.

Aliaga, 1996, pp. 220 i 221, doc. 64.

El dia 21 de març del darrer any, el 1437, de nou Jaume Fillol atorga àpoca pel reconeixement d'haver rebut de la Batlia del Regne de València certa quantitat, per pintar dotze escambells⁷¹⁴ per al Palau Reial.⁷¹⁵

“(…) per dotze scabells nous que ha pintat ab senyal reyal per obs del Reyal del senyor rei (…)”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom V.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, p. 59; 1930, p. 121.

Del mes de maig del dit any, el 1437, hi ha una tercera àpoca atorgada pel dit pintor,-en aquest document se li esmenta amb l'ofici de “*perpunter*”- per la qual va rebre certa quantitat pels materials emprats en la cambra de la tenda reial. Finalment signa una quarta per diversos treballs efectuats en una de les tendes reials, entre ells, el pintar quatre escuts amb les armes d'Aragó, dos amb les de Sicília i dos més amb les armes de Nàpols.

“(…) per VI liures aygua cuyta, VIII liures vernís, dues onses de çafrà per obs de colar, envernçar e çafranar la cambra de la tenda real.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom V.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, pp. 59 i 60; 1930, pp. 121 i 122.

De la mateixa data, però del 23, és l'àpoca signada per Jaume Fillol, pintor, per diversos treballs efectuats en una de les tendes reals, entre ells, el pintar quatre escuts amb les armes d'Aragó, dos amb les de Sicília i dos més amb les armes de Nàpols.

“(…) pintar e obrar de colors lo pal e tallador de la tenda segona nova [...] en los quals són stat pintats huyt senyals daurats d'or fi, çò és, IIII de les armes d'Arago, dues de les de Sicília e dues de les de Nàpols e sembrats les cayres dels dits pal e tallador de or fi en libres y sitis perillosos.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom V.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, p. 60; 1930, p. 122.

De l'any 1438, al mes de juliol està documentat el pagament, efectuat per la Clavaria Comuna de València, als pintors Jaume Fillol i Berenguer Mateu, els quals

714 Tamboret de poc alçada que servix per a posar-hi els peus quan s'està assegut. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

715 *Ibidem*, nota 708

cobraren per la confecció de dos penons,⁷¹⁶ un per a la vila de Paterna i altre destinat a la Pobla de Benaguasil.

“(…) per hun penó que és stat donat per a la lança que dóna lo dia de sent Pere a correr en la vila de Paterna....”

AMV. *Claveria Comuna*, núm. 57.

Sanchis Sivera, 1929, p. 60; 1930, p. 122.

De novembre del mateix any, el 1438, és l'època per la qual Jaume Fillol confessa que Jaume Avellá, prevere,⁷¹⁷ ecònom⁷¹⁸ de la Seu de València, com a marmessor del testament de Pere Romeu, canonge de dita Seu i Isabel, muller de Nicolau de Santafe, hereu de Pere Romeu, li ha pagat 21 lliura, 6 sous, 3 diners, per treballs de pintar els ornaments i els escuts del dit difunt. Feu de testimoni al dit document el pintor Bertomeu Pomar.

“Jacobus Fillol, pictor, civis Valencie, scienter confiteor vobis venerabilis Jacobo Avella, presbitero, domerio Sedis Valencie, manumissori ultimi testamento honorabili Petri Romei quondam, canonici dicte Sedis et Isabelli uxori venerabili Nicolay de Sancta Fé, heredi universali bonorum prefati Petri Romei, quod solvistis michi, viginti una libra, sex solidis et octo denarios reales Valencie, michi debitis per pintar los vidaures, brots e senyals del dit defunt d'or e colors.

Testes rei sunt discretus Jacobus Rubert, notari et Bartholomeus Pomar, pictor civis Valencie.”

APPV. *Protocol de Joan de Caldés*, núm. 26049.

Cerveró, 1963, pp. 99 i 100.

El dia 21 de febrer de l'any 1439, l'administrador de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, efectua un pagament als pintors Francesc de Sarrià, Joan Peris i Joan Esteve, els quals taxaren els treballs efectuats a la creu del Grau realitzats pels també pintors Berenguer Mateu i Jaume Fillol, rebent, el 25 de febrer, 220 sous pels dits treballs.

“(…) per pintar e daurar la creu del Grau de la Mar doents vint sous, (...)”

AMV. *Murs i Valls*, núm. 41.

Sanchis Sivera, 1929, p. 51; 1930, p. 113.

Finalment, a l'any 1440, Jaume Fillol, que en aquest document també si li esmenta com a perpunter, feu atorgament d'època per haver rebut de la Batlia del Regne de València, 347 sous, per diversos treballs efectuats en pintar i daurar certes parts de dos tendes reials i el material que hi havia esmerçat.

“Primerament, CX sous per lo cost de l'or fi e argent e per mes treballs de daurar dos penons, los quals han star dalt en los poms de les dos tendes del senyor rey ab les armes d'Arago e de Sicília e de Nàpols.

Ítem, CLXXXVII sous, VI diners per pintar los dos pals talladors e lo cost de or fi, argent, atzur, vermelló e guig per a les dites tendes.

716 Bandera o standard menut que era usat com a insígnia d'un cavaller, d'una amainada, d'un regiment, etc. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

717 *Ibidem*, nota 277.

718 Persona que administra certs establiments, cases importants, convents, etc. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

Ítem, XXXIII sous per pintar lo pom, pal e tallador de la tenda barrejada, çò és blanca, blava e groga e per daurar les astes on stan los dits dos poms de les dites tendes.

Ítem, XVI sous, VI diners per tornar a daurar d'or fi brunyit entorn les vores de la clau de la cambra de fust on stava pintada la ymatge de sent Miquel la qual clau portant aquella de Çaragoca a la ciutat de València se guastaren les dites vores.”

ARV. Pergamins comprovants dels comptes de la Batlia.

Sanchis Sivera, 1912 (4), pp. 449 i 450; 1929, p. 60; 1930, p. 122.

Notes:

Pintor i perpunter.

Escuts, senyals, escambells, penó, ornaments, creu del Grau, parts tendes reials.

FINOJOSA, Joan de (1422, Xèrica)

Referència arxivística:

Farnós, Pere. Protocol de l'Arxiu de l'Ajuntament de Xèrica.

Referència bibliogràfica:

Pérez Martín, 1935, pp. 295 i 296.

Comentari:

La relació social i professional, durant el segle XV, entre jueus i cristians queda registrada en documents com el de l'any 1422. Aquest dóna referència de la venda que feu Mossé el rabí,⁷¹⁹ àlies Apatron, jueu i veí de Xèrica, a Esteban Blasco, d'Albarrací, d'un contracte de deute, fet a Terol al 5 de desembre de l'any 1407, pel qual el pintor Joan de Fojosa i Anna, la seua muller, junt amb Gil de Ruescas, *sastre* i la seua muller, devien al jueu 230 sous jaquesos.

Notes:

Pintor de Xèrica.

Sous jaquesos: “(...) Siguió la ceca de Jaca acuñando, sustituida efímeramente por Jaime II por la de Sariñena, mucho más al sur; la moneda jaquesa circulaba en Lérida y Tortosa; finalmente, Pedro IV (1336- 1387) instaló la ceca en Zaragoza. Antes, Jaime I había intentado repetidamente alterar la moneda, a lo que se opusieron las Cortes; la conquista de Valencia y la acuñación de monedas propias de este reino le permitieron introducir vellones con ley de tres dineros o de tern (tres marcos de cobre y uno de plata); se aceptó de mala gana tal moneda, pues conocemos disposiciones que multan a quienes rehusaban recibirla, y numerosas falsificaciones de esta parva moneda. El monopolio de la moneda jaquesa quedó roto por la introducción del florin acuñado en Perpiñán por Pedro IV, aunque siguió la acuñación del vellón.” Beltrán, Pío: «Los dineros jaqueses, su evolución y su desaparición»; *Obra completa*, II, pp. 397-584 (varios artículos). Beltrán, Antonio: *XXV siglos de Numismática Española*; México, 1978.

719 Ministre del culte jueu i cap espiritual de la comunitat, amb títol conferit per les escoles rabíniques. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

FONS, Llorenç de (1366-1373, València)

Referència arxivística:

Sart, Andreu. Protocol núm. 949 (APPV).

Justícia dels CCC sous, Condemnacions i Obligacions, núm. 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.

Cerveró, 1963, p. 101.

Comentari:

Llorenç de Fons, pintor, apareix documentat en una època de l'any 1366, per la que reconeix haver rebut 25 sous d'Arnau Solsona, els quals li confessa deure en un document anterior.

“Die martis a XXXIX^a iunii. Noverint universi quod ego, Laurencius de Fons, pictor, Valencie civis, scienter confiteor et in veritate recognosco vobis Arnaldo Solsona, civi eiusdem presentem, et vestris quod tradidistis et solvistis michi omni voluntati mee, omnes illos XXV solidos regalium Valencie, quos michi debebatis et confessus fuistis debere cum instrumento publico debiticci confecto in posse Alfonsi Lòpiz, notari, racione in eo contenta. Et quia rei veritas ita se habet, renunciando scienter omni excepcioni peccunie predictae non numerate ac non habite et non recepte et doli, facio inde vobis fieri per notarium subpositum presens instrumentum publicum apoce. Quod est actum Valencie, XXIX^a die predicti, qui hec concedo et firmo.

Testes huius rei sunt Dominicus Pérez et Bartholomeus Belsi, cives Valencie”

APPV. *Notal d' Andreu Sart*, núm. 929.

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.

Cerveró, 1963, p. 101.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 205 i 206, doc. 314.

El següent document, set anys després, el 1373, Llorenç de Fons, junt a la seua muller Francesca, foren condemnats pel Justícia dels CCC sous de València, obligant-se a pagar a Martí Fuster, veí de dita ciutat, 90 sous per la compra de blat.

Notes:

Compra de blat.

FOLQUES, Jaume (1311-1322, València)

Referència arxivística:

Claramonte, Domingo. Notal núm. 2791, f. 22v (ARV).

Justícia Civil, núm. 7; núm. 14; núm. 23, mà 1; núm. 24; núm. 25, núm. 30, f. 63 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 238 i 239; 1963, pp. 100 i 101; 1971, p. 32, 1972, p. 53.

Comentari:

D'En Jaume Folques se sap que fou *fuster* i pintor pels documents referents a d'ell, però aquests no donen cap referència de la seua obra.

D'entre tot el bagatge documental corresponent al dit pintor hi ha, primerament, un reconeixement del deute de l'any 1311, pel preu d'unes cases, les quals estaven situades a la parròquia de Sant Joan.

Una època de l'any 1317, per la qual reconeix que Teresa, vídua de Bernat Rovira, li havia pagat la cafissada de vinya que li va vendre. Una procuració de l'any 1318, atorgada per la seua muller Margarida a Domènec Caselles, *mercader* i ciutadà de València, germà seu.

Les cartes dotals, datades el 1318, entre el pintor que ens ocupa, Jaume Folques i Margarida Caselles, filla de Pere Caselles.

La delegació, documentada el 1321, de Raimon Satorre, *fuster*, i de Romeu Tallada, pintor, efectuada pel Justícia Civil de València, per a prendre una determinació en la qüestió que hi havia entre Jaume Folques i Raimon Fortea, curador⁷²⁰ de Bernat Amat.

La condemna de l'any 1321, efectuada pel Justícia Civil de València, en la persona d'aquest pintor per a pagar a Guillem de Menorca que li devia per certa comanda.

Finalment, la declaració, amb data de l'any 1322, de Joan Domínguez, saig⁷²¹ de la Cort, el qual per manament del Justícia Civil de València, li emprà un camp d'alfals.

Notes:

Fuster i pintor

⁷²⁰ *Ibidem*, nota 659.

⁷²¹ Oficial executor de les corts baronials o reials que tenia a càrrec seu fer les citacions, executar els embargaments i les penes a què eren condemnats els reus. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

FORNER, ⁷²² Bertomeu (1402-1425, Morella, València)

Referència arxivística:

Comí, Pere Protocol any 1425 (AEM).⁷²³

Gaçull, Guillem. Protocol any 1402 (AEM).

Ponte, Gerard de. Protocols núms. 25032 i 25220 (APPV).

Julian, Andrés. Protocol núm. 1260 (ARV).

Matoses, Bartolomé. Protocol núm. 2961 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 30, mà 13 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1914, p. 150; 1929, p. 29; 1930, p. 91.

Sánchez Gozalbo, 1932, pp. 19 i 20.

Cerveró, 1956, p. 110; 1963, p. 101.

Tolosa, 2003, p. 571, doc. 1831.

Comentari:

Del pintor Bertomeu Forner, que fou veí de la ciutat de Morella i que anys més tard habità a València, les primeres notícies corresponen a l'any 1402. Aquestes al·ludixen a dos actuacions com a testimoni en certs documents, junt mb el també pintor Pere Forner.

Des del darrer any fins 1408 res més se sap de Bertomeu Forner. És en aquest any, el 1408, quan se li reconeix com a ciutadà de València. Ho confirma l'obligació contreta, davant del Justícia dels CCC sous de València, pel deute que havia de pagar a Joan Pinyol, *perayre*.⁷²⁴

“Bertomeu Forner, pintor ciutadà de Valencia, voluntariament se obliga en donar e pagar a-n Johan Pinyol, perayre, absent, vint sols reals de Valencia, restants de major cantitat per preu de una peça de drap, que d'aquell hauia comprada e reebuda.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 30, mà 13.

Cerveró, 1963, p. 101.

Vora cinc anys separen des d'aquest últim document fins el següent. És a l'any 1413 quan es té alguna referència documental de Bertomeu Forner per establir certs censos, a més que treballava a la ciutat de València. A la fi del dit any, en desembre es documenta l'assignació de curadoria atorgada pel Justícia Civil de València al pintor Bertomeu Forner, ciutadà de València, en la persona de Joan Roig, fill i hereu de del notari Guillem Roig.

“Bartholomeus Forner pictor, civis Valencie, curator datur et assignatus per honorabilis Iusticiam civilem. Persona et bonis, Iohanes Roig filii et heredis, discreti Guillelmi Roig, notarii.”

ARV. *Protocol d'Andreu Julian*, núm. 1260.

Cerveró, 1963, p. 101.

⁷²² Parentiu amb el pintor Pere Forner (1396-1425), fill de Guillem Forner, agricultor.

⁷²³ *Ibidem*, nota 490. Arxiu Eclesiàstic de Morella.

⁷²⁴ *Ibidem*, nota 647.

A l'any 1415, en juliol, a Bertomeu Forner se li atorga la curadoria, davant del Justícia Civil de València, de Joan Roig, fill i hereu de Guillem Roig, notari.

A l'any 1418, Bertomeu Forner actua com a testimoni al testament d'Antoni Cellers, *mariner*, ciutadà de València, i diu conèixer-lo.

“Testes huic testamento fuerunt vocati et per dictum testatorem rogati Iohannes Cabanes, Iohannes Garcia, marinerii et Bartholomeus Forner, pictor civis Valencie, qui dixerunt se cognoscere dictum testatorem et ego notario subscriptus noscho ipsum.”

ARV. *Notal de Bartolome Matoses*, núm. 2961.

Cerveró, 1956, p. 110.

Quatre anys després, al 1422, el pintor Bertomeu Forner, actua com a testimoni en un nomenament d'arbitres per certa qüestió.

“Testes, honorabilis Nicholaus de Valldaura et discretus Anthonius Domingo, notarius civis Valencie et firme dicte honorabili Iacobi Pelegrí [stanti ...] dictus Anthonius Domingo, notarius et Berthomeus Forner, pictor cives Valencie.”

APPV. *Protocol Gerard de Ponte*, núm. 25032.

Finalment, tres anys després, el 1425, Bertomeu Forner apareix documentat per la venda que efectua, junt a la seua muller, Guillamoneta, a Mateu Fenollosa de la meitat d'una casa situada al carrer de la Fira, a Sant Mateu, que afronta amb la casa dels hereus del pintor Pere Forner.

Notes:

Pintor de Morella i València.

Pertany a una nissaga de pintors.

FORNER,⁷²⁵ Pere (1396-1425, San Mateu, Coves de Vinromá, Morella)

Referència arxivística:

Comí, Pere. Protocol any 1425 (AEM).⁷²⁶

Gaçull, Guillem. Protocol anys 1396, 1402 i 1403 (AEM).

Referència bibliogràfica:

Sánchez Gozalbo, 1932, pp. 18, 19, 20, 84, 85, 86, 87, 89 i 90; 1943, pp. 39 i 40.

Comentari:

El pintor Pere Forner, junt a Domènec Valls, la família Centelles, Guillem Ferrer, Jaume i Francesc Sarreal i Pere Lembri, entre altres, es configuren com els artífexs del centre pictòric de l'actual província de Castelló (Morella, San Mateu, Albocasser, Salzadella, Catí, etc.) Aquest es desenvolupa entre els anys setanta del segle XIV fins la segona dècada del segle XV. Així ho avala el suport documental dels pintors més en dalt esmentats.

En el cas de Pere Forner, documentat des de 1396 fins 1425, hi ha, en primer lloc, una època de gener de l'any 1396, atorgada pel seu pare Guillem Forner, *agricultor*, i Vicent Bartomeu, veïns de la vila de Sant Mateu, per la qual reconegueren haver rebut de la Universitat⁷²⁷ del lloc de Vistabella 104 sous, com a última paga dels 500 sous que en el seu dia s'estipularen pel preu del retaule major, aquest baix l'advocació de Santa Maria per l'església de dita població.

“VIII die ianuarii anno predicto. Noverint universi, quod nos Guillelmus Forner, agricultor, Petrus Forner, pictor, eius filius et Vicentius Bartholomei, vicini ville Sancti Mathei, confitemur et in veritate recognoscimus vobis, discreto Berengario Rubei, notario dicte ville, quod vice, nomine et loco universitatis loci de Vistabella solvistis, nobis numerando centum quatuor solidos monete regalium Valencie restantes per vos, dicto nomine, nobis ad solvendum ex ultima solutione illorum quingentorum solidorum quos nobis habebatis dare racione et precio illius retauli maioris vocatum de sancta Maria, quod ego, dictus Petrus Forner, habeo facere operis *de pinzell* ad opus ecclesie dicti loci de Vistabella. Et quia et cetera. Actum est hoc in villa Sacti Mathei, octava di ianuarii anno a Nativitate Domini millessimo trecentesimo nonagesimo sexto. Sig-[+]- num Guilermi Forner, sig-[+]-num Petri Forner, eius filius, sig-[+]-num Vicentius Bartholomei, qui hoc et cetera.

Testes firmamento dicti Petri Forner, qui firmavit die et anno predictis, discretus Guillelmus Devinbat, prebister loci de la Salsadela, et Anthonius Devinat, sartor, ville Sancti Mathei vicini.”

AEM. *Protocol de Guillem Gaçull*.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 84, apendix II; 1943, p. 39.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 400 i 401, doc. 707.

El següent document, redactat en abril mateix any, el 1396, també correspon a una època atorgada pel seu pare i Vicent Bartomeu, en la qual reconeixen haver rebut de la Universitat⁷²⁸ del lloc de Vistabella la totalitat dels 1.000 sous, que foren pagats en

725 Els pintors Pere Forner (1396-1425) i Bertomeu Forner (1402-1425) és possible que siguin família.

726 *Ibidem*, nota 490.

727 *Ibidem*, nota 697.

728 *Ibidem*, nota anterior.

diverses solucions i que corresponien a la factura del retaule major de l'església d'aquella.

En el curs del darrer any, el 1396, al mes de maig de nou Pere Forner i el seu pare, Guillem Forner, atorgaren àpoca davant del notari de la vila de Sant Mateu, Guillem Gassüll, per la qual confessen haver rebut del majoral de la confraria de Sant Martí, del lloc de Catí, la quantitat de 15 florins, que corresponen al deute per la factura del retaule que fou fet baix l'advocació de Sant Martí, encomanat per la dita confraria.

“II^a die madii predicto. Quod nos Guillelmus Forner agricultor, Petrus Forner, pictor, et Guillelmus Gasulli, notarius ville Sancti Mathei, confitemur vobis Raymundo Serradella, maiorali confratrie Sancti Martini loci de Catí, presentis, quod ex illis[...] libris quas dicta confratria habet dare mihi, dicto Petro Forner racione cuiusdam retabuli quod habeo facere ad opus dicte confratrie de invocatione sancti Martini, solvistis nobis numerando quindecim florenos auri Aragonie. Ideo renunciamus et cetera, facimus apocham et cetera. Et sumus nos dicti Guillelmus Forner et Guillelmus Gasull, fideiussores et principales vobis, dicto Raymundo Serradella.

Testes Guillelmus Avinyò et Vicentius Borraç, Sancti Mathei.’’

AEM. Protocol de Guillem Gaçull.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 86, apèndix IV; Sánchez Gozalbo, 1943, p. 39.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 402, doc. 712.

Si els tres últims documents consoliden la importància del pintor Pere Forner, el següent, que dóna referència del contracte d'aprenentatge, aferma la categoria d'aquest com a pintor. El contracte es redacta en novembre de l'any 1396, entre Antoni Moreno, ciutadà de València, i el pintor que ens ocupa, Pere Forner, pel qual el fill del dit Antoni, Joan Moreno⁷²⁹ de no més catorze anys d'edat, faça d'ajudant d'ell i aprenga el seu ofici.

“Quarta die novembris anno et loco predicto. Noverint universi, quod ego Anthonius Moreno, civis civitatis Valencie, ex certa sciencia et consulte, a presenti die in duobus annis et medium proxime venientibus et continue computantis, mitto et affirmo vobiscum Petro Forner, pictore ville Sancti Mathei, presente, Iohannem Moreno filium meum de etate XIII annorum, parum plus vel minus, in discipulum et famulum vestrum et ad addiscendum officium vestrum pictorie et pro faciendo precepta et servicia vestra licita et honesta die noctuque iuxta posse suum.”(...)

Testes huius rei sunt Raymundus Yvanyes et Bernardus Martí, loci Covarum de Vinromano.’’

Després n'hi ha lo següent:

“Quinta die iunii a Nativitate Domini M^o CCC^o XC^o IX° fuit cancellatum predictum instrumentum de voluntate dicti Petri Forner et Iohannis Moreno *com se atorgassen per contens la u de l'altre*.

Testes Simon Sanxo et Iohannes Company, *mercader de Morella*.’’

AEM. Protocol de Guillem Gaçull.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 87-89, apèndix V.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 427 i 428, doc. 769.

L'absència de documentació durant uns sis anys, no permet conèixer més de la vida personal i professional del pintor Pere Forner fins l'any 1402. Al mes de gener del dit any es documenta la subrogació de poders, els quals li havia conferit la seua germana

729 Creiem que es tracta del pintor amb el mateix nom, Joan Moreno, documentat entre els anys 1412-1440.

Guillemona. En febrer del mateix any es registra el codicil,⁷³⁰ en el qual Domènec Forner, “hermità,” habitant de Morella, el nomena com a marmessor seu. El dia 17 de maig actua com a testimoni, junt al també pintor Bartomeu Forner, en certes escriptures.

També al dit any, el 1402, al mes de setembre, està documentada la fiança que atorgaren Bernat Company i Julià Forner, prevere⁷³¹ de Morella a Miquel Sanxo de Bellmunt, nunci de la Universitat⁷³² de Morella, responnent per la persona del pintor, el qual estava confeccionant un retaule, destinat a l’església de dit lloc, baix l’advocació de Santa Maria.

“Quod nos Bernardus Company, minor dierum, et Iulianus Forner, presbiter Morella. Attendentes, Petrus Forner, pictorem habitorem Morella convenisse vobiscum Michaelem Sanxo de Bellmunt ut nuncium universitatis dicti loci defaciendo un retaule sive unes taules encaxades de certa mida quam iam tenet idem Petrus Forner et cetera, ad opus ecclesie dicti loci, quas habet facere de la istòria de Sancta Maria prout iam erat de obra de pinzell cum bonis coloribus et sufficientibus e de argent colrat ut convenit quas habet dare vobis perfectas in vespera Nathales Domini proxime venientis, precio XII florenos quos habetis ei solvere hoc modo, scilicet, de presenti duos florenos et cum factum fuerit de fusta IIII florenos et cum perfectum residuo sex florenos et vos velitis super hoc fidancias quod, si dictus Petrus Forner non compeverit opus ut promisit de recuperando id quod sibi solveritis, et cetera. Ideo nos supernumerati confitentes recepisse a vobis dictos duos florenos pro prima solutione facimus dicto Petro Forner fidantiam et promittimus vobis pacto speciali, et cetera. Pro si dictus Petrus Forner per mortem vel alias non compleverit dictum opus ut conventum extitit inter vos et ipsum quod nos cum ipso et sine ipso restituemus vobis sine dilatione, et cetera, id quod ipsi solveritis et cetera. Et si forte, et cetera.

Testes Anthonius Loreng et Bernardus, presbiter.’’

AEM. Protocol Guillem Gaçulla.

Sánchez Gozalbo, 1932, pp. 89-90, apèndix VI; Sánchez Gozalbo, 1943, p. 39.

Altres notícies del mes de setembre del 1402, corresponen a un atorgament de poders efectuat pel pintor que ens ocupa i a la seua actuació, juntament amb el també pintor Antoni Guerau, habitant Morella, com a testimonis de certs documents.

A l’any 1403, els dies 13 i 19 de febrer, Pere Forner apareix documentat per la seua intervenció en certs actes notariais. Per últim, el dia 22 del mateix mes es documenta el deute de 5 florins d’or, per part d’Antoni Daudé, *barber* que confessa tindre amb el pintor Pere Forner: “habitanti pro nunch in dicta villa [Morella].”

Finalment al document de l’any 1425, pel seu contingut, al pintor Pere Forner el creiem ja difunt. En aquest es registra la venda efectuada pel pintor Bartomeu Forner i Guillamoneta, muller seua, a Mateu Fenollosa, de la meitat d’una casa situada al carrer de la Fira a Sant Mateu, que afronta amb la casa dels hereus del dit pintor.

Notes:

Pintor de Morella.

Pintor de retaules.

730 Disposició d’última voluntat en la qual sense solemnitats especials, es modifica, s’aclarix o es revoca el que s’establí en un testament. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

731 *Ibidem*, nota 277.

732 *Ibidem*, nota 697.

FORT, Pere (1426-1429, València)

Referència arxivística:

Batlia, núm. 44, ff. 584 i 599v (ARV).

Comptes de la Batlia, any 1429, f. 318 (ARV).

Mestre Racional, núm. 48, f. 282v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 320; 1929, pp. 38 i 39; 1930, pp. 100 i 101.

Mocholí, 2003 (DEA).⁷³³

Comentari:

De Pere Fort, documentat entre els anys 1426 fins 1429, va ser pintor de senyals. Per aquestes tasques va rebre, en desembre de l'any 1426, gener del següent any, el 1427 i juliol de l'any 1429, certes quantitats efectuades per la Batlia⁷³⁴ del Regne de València, pel preu de pintar senyals reials, algunes d'elles en tres mans de paper.

“Sia a tots manifest, que yo en Pere Fort, pintor de la ciutat de València, confés e en veritat regonech a vos molt honorable mícer Johan Mercader, doctor en leys, conseller del senyor rey e batle general del regne de València, present, que m'havets donats per mans de l'honorable en Daniel Barceló, mercader de la ciutat de València, e taulager de les peccunies del dit senyor en comptans a ma volentat trenta set sous reials de València per cent cinquanta senyals reials e tres mans de paper que per manament nostre he fets e pintats a ops de nostre offici a rahó de tres diners cascun senyal. E com axí estiga en veritat, renunciu a tota excepció de la moneda per mi de vos non hauda et cetera, e vull que us sia feta e liurada la present àpoca feta en València a XXIII dies del mes de deembre en l'any de la Nativitat de Nostre Senyor M CCCC XXVI. Se[+]nyal de mi dit Pere Fort, qui les dites coses loe e approve.

Testimonis foren presents a les dites coses lo discret en Benet Çabater e en Miquel Tolsà, scrivent, ciutadans de València.”

ARV. *Batlia*, núm. 44, ff. 584 i 599v.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 320; 1929, p. 38; 1930, p. 100.

Notes:

Pintor de senyals en tres en mans de paper.

⁷³³ *Ibidem*, nota 258.

⁷³⁴ *Ibidem*, nota 580.

FRAGA, Ramón de (1333-1334, València)

Referència arxivística:

Pergamí 1485 (ACV).

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 239.

Olmos, 1961, p. 230.

Tolosa, 2003, p. 37.

Comentari:

Contractar, per part d'alguns pintors, a altres del seu ofici per ajuda a les feines que els encomanaven, està corroborat en documents com el següent de l'any 1333. Aquest fa referència a l'obligació feta pel pintor Berenguer Albert, davant del Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Ramón de Fraga, 7 sous per jornals de pintar.

“*Die Luni XVII^a kalendas de decembris anno Domini M^o CCC^o XXX° III°.* Berenguer Albert, *pictor*, vehín de València, s'obliga en pena del quart a-n Ramon de Fraga, pintor, en VII sous que li deu per rahó de jornals de pintar. Pagar a X dies *proximi*. E açò obliga sos béns.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 5.

Cerveró, 1960, p. 239.

Olmos, 1961, p. 230.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 71, doc. 135.

A l'any 1334 es documenta, davant de Jaume Martí, notari públic i el jurisperit⁷³⁵ de València, Bartomeu de Bonastre, que Ramón de Fraga, pintor i veí de València, renuncia a tots els drets de cert cens que té a Russafa.

Notes:

Pagament a altre pintor per les feines realitzades.

⁷³⁵ Persona que coneix profundament el dret. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

FRANCH, Pere (1406, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-23, f. 17 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁷³⁶

Comentari:

Pels anys 1406-407, a l'acta del Consell de la ciutat de València, es documenta el nomenament de Domingo Crespí, il·luminador,⁷³⁷ Francesc Peris, Joan Samuntada i Pere Franch, pintors, com a consellers del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Santa Maria.

“Consellers ciutadans de parròquies

(...)

de Santa Maria

En Domingo Crespí.

En Francesch Pérez.

En Johan Samuntada.

En Pere Franch.”

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 17.

Notes:

Pintor conseller. Conseller és el nom que prengueren els prohoms membres d'alguns consells municipals catalans, com els de València, de Lleida, de Ciutadella, de Maó, de Vilafranca del Penedès, etc. En d'altres consells municipals, i especialment en aquells en què els magistrats superiors eren designats de la mateixa manera, prengueren el de jurat, com a Barcelona, o conservaren el genèric de prohom, com a Perpinyà. Hom designa encara com a consellers els membres dels comuns andorrans (el consell de parròquia o de comú i el consell de quart). *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

⁷³⁶ *Ibidem*, nota 267. Tesi Lluïsa Tolosa Robledo. Any 2003.

⁷³⁷ *Ibidem*, nota 462. Tesi de Luisa Núria Ramón Marqués. Any 2005.

GALINDO,⁷³⁸ Miquel (1413-1440, València)

Referència arxivística:

Argent, Tomás. Protocol núm. 25475 (APPV).
Avinyò, Francesc. Notal núm. 1352 (APPV).
Domingo, Joan. Protocol núm. 139, f. 785 (APPV).
Montfalcó, Bernat de. Protocol núm. 25597 (APPV).
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9517 (APPV).
Çaera, Vicent. Protocol núm. 2422 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 102; 1966, p. 19.
Tolosa, 2003, p. 574, doc. 1849.
Mocholí, 2003. DEA.

Comentari:

Gràcies a l'època de l'any 1413, hi ha notícies del pintor Miquel Galindo i la seua muller Caterina, filla de Joan Enyegues. En aquella reconegueren que Joan Enyegues, habitant de Castellfabib i germà de dita Caterina, els havia pagat 50 florins.

Sis anys després, el 1419, Miquel Galindo i la seua muller, Caterina, efectuaren la venda d'un violari⁷³⁹ a Leonard García, *sonador de guitarra*,⁷⁴⁰ per preu de 17 lliures i 10 florins, el qual tenien de Bernat Çalom, pintor, pel preu de 50 sous.

“Nos Miquael Galindo, pictor, vicinus Valencie, et Caterina uxor eius, attendentes vos Bernardum Celom, pictorem civis Valencie, cum venditione ac principalem obligacionem nobiscum in illis quinquaginta solidis, monete regalium Valencie rendalibus, annualibus de violario, quos nos dictis conjuges, simul vobiscum, vendimus Leonardo Garcia, sonatori sitere sive sonador de guitarra, pretio XVII libras X florenos, dicte monete ad certas vitas.”

APPV. *Protocolo de Jaume Vinader*, núm. 9517.

Cerveró, 1963, p. 102.

Al següent any, el 1420, Miquel Galindo i la seua muller Caterina, Pere Gaçò i la seua muller Caterina i Joan d'Osca i la seua muller Guillamona, llauradors del lloc de Mislata, efectuaren una venda al pintor Bernard Cases, a la seua muller Caterina i a Valença, de 50 sous de violari.⁷⁴¹

“Michael Galindo, pictor civis Valencie, Caterina, eius uxor, Petrus Gaçò, Caterina, eius uxor, Iohannes D'osqua, Guillamona, eius uxor, agricultoris, vicini loci de Mizlata, Bernardus Cases, pictor civis dicte civitatis et Caterina, eius uxor, gratis et ex certa scientia vendimus vobis honorabilis dompne Valençe, habitatis dicte civitatis, quinquaginta solidos monete regalium Valencie rendales et annuales de violario, ad vitas honorabilium Eximini Petri Escrivá, filii honorabilis Manfredi de Romanino, alias Escrivá et Elionoris, filie vestre et, (...)”

APPV. *Notal de Francesc Avinyò*.

Cerveró, 1963, p. 102.

738 Per falta de documentació, desconeixem si aquest pintor és família de Pere Galindo (1333).

739 *Ibidem*, nota 355.

740 Persona que fa sonar un instrument, en aquest cas la guitarra. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

741 *Ibidem*, nota 739.

Tres anys després, el 1423, el pintor Miquel Galindo actua com a testimoni en una venda de fusta.

“Testes Petrus Soler, fusterius et Michael Galindo, pictor Valencie vicini.”

ARV. *Protocol de Vicent Çaera (Zaera)*, núm. 2422.

El dia 19 de setembre de l'any 1425, Miquel Galindo, Gabriel Montfort, *fuster*, Bernat Çalom i Ferran Peris, pintors, ciutadans de València, atorgaren debitori en el qual confessen que Lope Martínez de Nager, *llibrer*, els devia 10 florins d'or.

“Noverint universi, quod nos Michael Galindo, pictor, Gabriel Monfort, fusterius, Bernardus Çalom et Ferdinandus Perez, pictores civis Valecie, scienter omnes insimul et quibusvis nostrum insolidum confitemur, nos debere vobis Lope Martinez de Nager, librerieo decem florenos auri de Aragonia causa mutui.”

APPV. *Protocol de Joan Domingo*, núm. 139, f. 785.

Cerveró, 1963, p. 102.

Al 1440, Miquel Galindo ja era difunt. Així ho confirma el document del dit any per la venda de censal atorgada per la seua vídua Caterina Enyegues, a Guillem Llorenç, pel preu de 91 sous i 8 diners.

“Ego Caterina Enyeguez, uxor quondam Miquaelis Galindo, pictoris civis Valencie, scienter per me et meos, vendo vobis venerabilis et discreto Guillermo Loreñç notari civis Valencie, nonaginta unum solidos octo denarios monete regalium Valencie, retrocensuales, rendales et annuales (...)”

APPV. *Protocol de Tomás Argent*, núm. 25475.

Cerveró, 1963, p. 102.

Notes:

GALINDO,⁷⁴² Pere (1333, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 41, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 239.

Comentari:

Es coneix l'existència del pintor Pere Galindo pel document de l'any 1333, en el qual Pere del Pont, procurador⁷⁴³ del dit pintor, cita a Berengona de Sarrià, filla de Bernat de Sarrià, per que comparega davant el Justícia Civil de València amb motiu de 100 sous que li devia.

“*XIV kalendas marcii*. Pere del Pont, dién-se procurador d'en Pere Galindo, pintor, vehí de Xàtiva, havia anat citar la dona na Berengona de Sarrià, filla del noble en Bernat de Sarrià, que ans cort pasada del dit dia fos et comparegués devant ell proveeser una condepnació de pena de quart de aquells cents sous, los quals lo dit en Pere del Pont afermà al dit en Pere Galindo ésser deguts per la dita dona.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 41, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 239.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 67, doc. 122.

Notes:

⁷⁴² Desconeixem si aquest pintor és família de Miquel Galindo (1413-1444).

⁷⁴³ *Ibidem*, nota 547.

GALLEGO, Gonçal (1402-1420) València)

Referència arxivística:

Pasqual, Antoni. Protocol núm. 1628⁷⁴⁴ (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 19; 1930, p. 81.⁷⁴⁵

Comentari:

L'ofici de *pintor de tapissos* no fou menys important que el de pintor de retaules. A l'Edat Mitjana, la cort reial, els nobles i, fins i tot, l'església van ésser els clients que realitzaven les comandes d'aquesta peça decorativa, la qual no sols servia per ornamentar les estances de les seues vivendes, sinó que també evitava la fredor dels murs.

Una major demanda d'aquestes obres artístiques, sobretot al segle XV, va fer entrar en una dinàmica de desenvolupament i formació obradors de l'art de la tapisseria, per la qual cosa els mestres que estaven al cap davant d'ells, per a fer front en cobrir els encàrrecs de la confecció del tapís, contractaven ajudants i aprenents. En aquest cas està l'exemple amb el document de contracte d'aprenentatge, concertat entre el *pintor de tapissos* Gonçal Gallego, "civis Velencie," i Pere López, per que el fill d'aquest, Joan, de nou anys d'edat, aprenga dit ofici.

Notes:

Pintor de tapissos. El tapís es una peça de roba, amb grans dibuixos, sovint figures i paisatges, emprat generalment en l'adornament de les parets de les habitacions, la fabricació del qual constitueix l'art de la tapisseria. L'ordit sol ésser de material resistent, i és teixit molt tens, per a amagar-lo. La trama, de llana, seda, or o plata, de molt diversos colors, cobreix l'ordit i forma el dibuix. Els tapissos fets a mà són fabricats en els telers d'alt lliç (tipus Gobelins), procediment més costós però que dóna una millor qualitat, o bé en els telers de baix lliç (tipus Aubusson), procediment més econòmic però que produeix tapissos de qualitat més baixa.

Enciclopèdia Catalana, SAU.

Contracte.

744 Es tracta de la signatura antiga.

745 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no dóna cap referència de la data del document, però ha de ser entre 1402 i 1420, que és el període que es conserva la documentació del notari Antoni Pasqual.

GARCÉS, Pere (1407, València)

Referència arxivística:

Saposa, Joan. Protocol núm. 24076 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2003 (DEA).⁷⁴⁶

Comentari:

Pere Garcés, que a l'època se li esmenta amb l'ofici de *perpunter*,⁷⁴⁷ reconegué que Joan Mateu, retor de l'església del Cuervo, i Mateu Ferrer, frare de l'ordre de Sant Agostí, ambdós marmessors del noble Sanç Peris de Montalbà, li pagaren, de mans de Beatriz, muller del difunt noble, 14 florins, preu d'un penó,⁷⁴⁸ el qual pintà de senyals de flors de lis, per a la tomba del sobredit noble.

“Petrus Garces, perpunterius civis Valencie, scienter et gratis, confiteor et recognosco vobis manumissoribus ultimi testamenti dicti Sancii de Montealbano, absentis, quod per manus dompne Beatricis, uxor dicti defuncti, dedistis et solvistis michi voluntati mee XIII florenos auri fini et ponderis [recti] michi debitas, videlicet, sex florenos racione cuiusdam penó de tercenel e de obrar aquell ab tot çó que y és neccesari, quod est positum in vaso dicti deffuncti. Et octo florenos pro operacione cuiusdam panni auri albi eiusdem deffuncti, videlicet, per fer pol[ver]s de vellut negre e per forrar aquell e per pintar los senyals del dit drap que són de flor de liç de [..da] de aur. Et quic hec est rei veritas, renuncio et cetera. Actum est Valencie.

Testes qui supra Petrus Copons, panniparator et Bartholomeus Dalmau, sartor, Valencie cives.”

APPV. Protocol de Joan Saposa, núm. 24706.

Notes:

Pintor i perpunter.

Penó amb senyals.

⁷⁴⁶ *Ibidem*, nota 258.

⁷⁴⁷ *Ibidem*, nota 373

⁷⁴⁸ *Ibidem*, nota 716.

GARCÍA, Domènec (1394-1427, València)

Referència arxivística:

Gil, Bernat. Notal núm. 328 (APPV).
Cerdona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).
Matoses, Bartolomé. Notal núm. 2961 (ARV).
Justícia Civil, núm 687, mà 31, f. 32v i mà 35, f. 28v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm, 31, mà 10 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 128.
Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 222; 1914, p. 12; 1928, p. 30; 1930, p. 30.
Cerveró, 1956, p. 111; 1960, p. 239; 1963, p. 102.
Mocholí, 2003 (DEA).⁷⁴⁹

Comentari:

El pintor Domènec García, veí de València, apareix documentat al mes d'octubre de l'any 1394, en un acte notarial.

Al següent any, el 1395, en octubre, Domènec García i Pere Morlans, ambdós pintors, van fer declaracions testificals en un procés que es du a la cort del Justícia Civil de València per part d'Isabel, muller de Francesc Guerau, *tapiner*, ciutadà de València, contra Romeo Ferrer, curador.

En novembre del mateix any, el 1395, es registra el procés efectuat en presència del Justícia Civil de la ciutat de València, en el qual Antoni d'Exarch i Domènec García, pintors i ciutadans de València, actuen com a testimonis. Aquest procés es repeteix en març del 1396 amb els mateixos pintors.

Des del 1396 fins 1409, s'entrem amb un buit documental. En setembre del dit any, el 1409, Domènec García fou condemnat pel Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Guillem de Vallfairosa un deute per la quantitat de 12 sous.

“Domingo Garcia, pintor qui stà a la Tapineria, *ex confesione* fon condemnat en pagar an Barthomeu Çaera, notari, procurador den Guillem de Vallfairosa, present, dotze sous.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 31, mà 10.

Cervero, 1963, p. 102.

De nou la falta de documentació ens deixa sense notícies del dit pintor fins l'any 1418. El 12⁷⁵⁰ de febrer de l'esmentat any, Domènec García apareix documentat per la constitució d'Angelina, muller seua, com a beneficiaria de la venda d'un tros de vinya situada al lloc de Rafalagata, que amb anterioritat el seu marit havia venut a Esteve Montroig, *agrícola* i veí de València, pel preu de 18 sous.

“Noverint universi, quod ego Angelina, uxor Dominici Garcia, pictoris civis Valencie, attendens et sciens dictum Dominicus Garcia virum meum vendidisse et alienasse, vobis, Sthefano Monroig, agricole civis Valencie, duoddam troceum vinem situm et positum in termino vulgariter nominato de *Rafalagata* quod tenere sub directo dominio discreti Petri Sanç, alias Caldes, presbiteri beneficiati in sede

⁷⁴⁹ *Ibidem*, nota 258.

⁷⁵⁰ L'autor dóna la data de 2 de desembre, les correccions i la transcripció són les correctes.

Valencie de beneficio ibidem instituto per venerabili dopnam Brunissendem de Montagut uxor venerabilis Roserici de Figuerolis, quondam, habitatoris Valencie (...). Sig+num Angelina predictae que hec laudo, concedo et firmo.

Testes huius rei sunt, Raymundi de Franchis, scutifer et Dominicus Miralles, operarius ville, civis Valencie.”

ARV. *Notal de Bertomeu Matoses*, núm. 2961.

Cerveró, 1956, p. 111.

El mateix mes i dia, 12 de febrer, queda registrada la constància notarial d'una època atorgada pel dit pintor i la seua muller Angelina.

“Sit cunctis notum quod nos Dominicus Garcia, pictor,⁷⁵¹ civis Valencie et Angelina eius uxor, gratis et scienter ambo insimul, confitemur et in veritate recognoscimus⁷⁵² ..”

ARV. *Notal de Bertomeu Matoses*, núm. 2961.

En desembre del mateix any, el 1418, es registra l'encapçalament d'una època atorgada pel pintor Domènec García, ciutadà de València i Angelina la seua muller, quedant la resta en blanc.

“Sit cunctis notum, quod nos Dominicus Garcia, pictor civis Valencie et Angelina, eius uxor, gratis et scienter ambo insimul confitemur et in veritate recognoscimus (...)”

ARV. *Notal de Bertomeu Matoses*, núm. 2961.

Cerveró, 1956, p. 111, núm. 53.

A la fi, el pintor Domènec García, en marça del 1427, actua com a testimoni en la recuperació d'un deute.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Notes:

751 El qual està present a l'acte notarial.

752 La resta del document està en blanc.

GARCÍA, Pascual (1398, Barcelona)

Referència arxivística:

Nadal, Bernat. Notal núm. Manual XI (23 gener-juliol 1398) f. 48v (AHPB).⁷⁵³

Referència bibliogràfica:

Durán, 1933, pp. 394 i 395.

Comentari:

El document de l'any 1399, registrat a Barcelona, és molt interessant pel seu contingut. Informa del contracte de treball signat pel pintor Pascual García, fill de Ferran García del lloc de Torrent, amb el pintor Lluís Borrassà, ciutadà de Barcelona, pel qual el dit Pasqual García es compromet a servir-lo dos anys i aprendre l'ofici amb un salari de 13 lliures i 4 sous. Pascual García es major de 20 anys i menor de 25. Com a testimoni actua el pintor Mateu Codo, qui viu a casa de Lluís Borrassà.

“Paschasius Garcia, pictor, filius Ferrandi Garcia, loci de Torrent regni Valencia, gratis et cetera, a festo sancti Iohannes mensis iunii proxime venturii ad duos annos primo venturos promitto stare vobiscum Ludovico Borraçani, pictori civi Barchinone, presenti causa adiscendi officium vestrum et alias pro serviendo vobis in omnibus mandatis et cetera, promittens vobis quod per dictum tempus stabo vobiscum et ero vobis fidelis et cetera, et quod infra ipsum tempus non recedam a vobis et cetera, et si fecero dono vobis posse quod possitis me capere et cetera, emendabo dies, et cetera, et si qui mali et cetera totum, et cetera missiones, et cetera credatur, et cetera obligo bona, et cetera et quia minor sum XXV annis maior vero XX juro non contravenire racione minoris etatis nec alia et cetera. Renunciando et cetera. Ad hec ego Ludovicus Borraçani, laudans predicta et cetera, promitto vobis dicto Paschasio Garcia quod per dictum tempos duorem annorum providebo vos in cogestiones et potu et dabo pro solidata dicti temporis tresdecem libras et III solidos Barchinone ad racionem sex libraeum duodecim solidorum pro utroque anno, et decebo officium et cetera, et alias colam vos sanum et egrum ad usum et consuetudinem Barchinone obligo bona, et cetera iuro, et cetera hoc igitur, et cetera, fiat utrique pari unum instrumentum et cetera.

Testes Bernardus Dueta de villa Montes Albi, Matheus Codo, pictor, comorans cum dicto Ludovico, et Iones Ciar, scriptoir Barchinone.”

AHPB. *Notal de Bernat Nadal*, Manual XI (23 gener-juliol 1398) f. 48v.

Durán, 1933, pp. 394 i 395.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 447 i 448, doc. 830.

Notes:

Contracte de servici i aprenentatge d'un pintor per a comparar amb els de València.

753 Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

GARCÍA, Pere (1422, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 3713, mà 6, f. 38 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 27.

Comentari:

Tot el suport documental del pintor Pere García és de l'any 1422. En aquest document apareix declarant com a testimoni en un procés.

Notes:

No se sap si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintor Domènec García (1394-1427).

GASCÓ, Joan (1418-1427, València)

Referència arxivística:

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).
Matoses, Bartolomé. Notal núm. 2961 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 52; 1929, p. 52; 1930, p. 114.
Cerveró, 1956, p. 110.
Mocholí, 2003 (DEA).⁷⁵⁴

Comentari:

El suport documental del pintor Joan Gascó, s'inicia el 1418. En aquest any, en setembre, apareix, junt a la vídua de Vicent Gascó, Isabel, en cert document.

“Pateat universis, quod nos Iohannes Gaschó, pictor civis Valencie ex una parte et Isabet, uxor Vincentii Gaschó, quondam, blanquerii civis eiusdem civitatis Valencie ex parte alia(...),”

ARV. *Notal de Bertomeu Matoses*, núm. 2961.

Cerveró, 1956, p. 110.

A la fi, en octubre i novembre del mateix any, el 1418, Joan Gascó està en dos constàncies notariales, en el quals només es redactaren les capçaleres.

“Noverint universi quod ego Iohannes Gascho, pictor civis Valencie, gratis et scienter facio..”

ARV. *Notal de Bertomeu Matoses*, núm. 2961.

El següent document és ja de l'any 1427. En aquest els pintors Joan Gascó i Joan Pérez, ciutadans de València, apareixen com a testimonis a l'inventari dels béns del difunt Jaume del Port, pintor de pavesos,⁷⁵⁵ ciutadà de València.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Sanchis Sivera, 1929, p. 52; 1930, p. 114.

Notes:

Als originals el seu cognom és “*Gaschó*”.

⁷⁵⁴ *Ibidem*, nota 258.

⁷⁵⁵ Persona que té per ofici fer pavesos i pintar-los. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

GASSIES,⁷⁵⁶ Arnau (1432, València)

Referència arxivística:

Llibre d'Obres de la Catedral, ff. 41 i següents (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí, (AMDA).⁷⁵⁷

Mocholí, 2003 (DEA).⁷⁵⁸

Comentari:

D'Arnau Gassies sols hi ha referència de la seua estada a València en setembre del 1432, al llibre d'obres de la Catedral, per l'encomanda que rebé el pintor Miquel Alcanyís, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. En aquesta s'haurien de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres com els perfils de les corones pintades en los pilars. A més d'Arnau, baix la direcció d'Alcanyís col·laboraren altres pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon de l'Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

Notes:

Pintor capella major de la Seu de València.

⁷⁵⁶ Pintor de Catalunya. Sobre aquest: "Arnau Gassies i els tallers del Rosselló", Maria del Mar Gaita Socias, pp. 293-297.

L'art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El segon Internacional. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 2005.

⁷⁵⁷ *Ibidem*, nota 259.

⁷⁵⁸ *Ibidem*, nota 258.

GENER,⁷⁵⁹ Guerau (1368-1407, Barcelona i València)

Referència arxivística:

Registre de Milícia de l'any 1389 (Barcelona).
Registre del Cuartel del Mar, any 1360 (AMB).⁷⁶⁰
Ferrer, Luis. Protocol núm. 3672 i 3673 (ACV).
Sant Feliu, Joan de. Protocol núm. 25865 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Puiggari, 1871,⁷⁶¹ pp. 268 i 280.
Sanchis Sivera, 1909, p. 322; 1912(3), pp. 303 i 304; 1914, pp. 44 i 45; 1929, pp. 11⁷⁶² i 12.
Gudiol, 1929, p. 173.⁷⁶³
Sanchis Sivera, 1930, pp. 73 i 74.⁷⁶⁴
Durán i Sampere, 1933, pp. 84 i 132.
Madurell i Marimón, 1950, pp. 135 i 146.
Madurell i Marimón, 1950? -1952, pp. 84 i 86.
Cerveró, 1956, pp. 107 i 108; 1964, pp. 108 i 109; 1972, p. 45.
Dalmases i Pitarch, 1984, pp. 220 i 221.
Liaño, 1993, p. 155.
Aliaga, 1996, pp. 142,⁷⁶⁵ 143, 144 i 145.

Comentari:

Puiggarí, a l'any 1871, dóna notícia de l'existència d'un pintor de nom *Guerao Gener*, (AMB. *Registre del cuartel del Mar*. Puiggari, 1871 (2ª part), p. 268.) documentat a la ciutat de Barcelona a l'any 1360, però creiem que la data és errònia. No hi ha res més publicat sobre aquest pintor fins l'any 1929. En la publicació del dit any l'autor, Gudiol, va fer constar que a l'any 1368 es documenta la presència de Guerau Gener, pintor de Barcelona, vivint prop de la catedral de dita ciutat, però igualment dóna l'any equivocat. Nosaltres creiem que tant la referència de Puiggarí i la de Gudiol poden ésser la mateixa. Fins i tot, Gudiol diu que cap la possibilitat que siga un altre pintor.

De nou Puiggarí^{xv} publica un altra notícia. Aquesta informa, a inicis del segle XV (1400), d'un tal *Gerardo Janer*, "(...) pictor, civis Barcinonae." No ens cap dubte que és el pintor Guerau Gener. Més tard Madurell i Marimon reprén la notícia, publicant-la entre els anys 1949-1952, per la qual notifica que el pintor Guerau Gener era veí de: "quart quarter del Pi (...) en l'illa (...) que comensa a la scrivania del Rei davant de la seu e avalla per lo devall de la Seu, e anant deíus lo palau del Rey a la cort del Veguer, passant per la volta de la Freneria appellada d'en Sbert, devers mig-jorn qui és davant lo palau del Senyor Rei, torna a dita scrivania del Senyor Rei."

759 També *Giner*.

760 Arxiu Municipal de Barcelona.

761 Puiggari, 1871 (2ª part).

762 Document citat sense transcripció.

763 L'autor de la cita, Gudiol, diu que de dit pintor no se'n tenen notícies precises fins l'última dècada del segle XIV, i es qüestiona si podria tractar-se de dos personatges, donada una cronologia documental tan separada.

764 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, dóna el núm. 3672 del protocol.

765 L'autor de la cita, Joan Aliaga, canvia la signatura.

Del que sí es té seguretat és que a l'any 1390 el pintor Guerau Gener va rebre 50 sous, en concepte d'ajuda per a viure i alimentar-se, per part de Miguel Gombau com a marmessor testamentari de Joan de Puig.⁷⁶⁶

Però com a referència documental important és la notícia de l'any 1391, en què Guerau Gener contava amb vint-idos anys d'edat. Amb aquest document és va comprometre a treballar com a col·laborador, durant dos anys, amb el mestre Lluís Borrassà.⁷⁶⁷ Creiem que Guerau Gener tendria una experiència com a pintor, per la qual cosa entrava al taller del dit mestre amb una formació. Fins i tot, no passen més de tres mesos quan es cancel·la el contracte de treball entre Guerau Gener i Lluís Borrassà. No es sap els motius pels quals es dóna fi aquesta col·laboració, però no és desgavellat suposar que a Guerau Gener le assortiren ofertes de treball fora de la ciutat de Barcelona. On va estar i que va pintar durant el temps de sis anys, entre 1392-1398, és una incògnita a descobrir per falta de documentació.

Madurell, 1950? -1952, pp. 84 i 86, doc. 88 i 90.

Després d'aquesta absència de notícies, se sap que a l'últim any del segle XIV i, fins i tot, als primers del XV Guerau Gener estava a Barcelona. Així ho confirmen el document del 1399, en el qual Guerau Gener actua com a testimoni per la venda d'una casa, i el del següent any, el 1400, en qual Guerau Gener apareix com a testimoni en un document de rebut.⁷⁶⁸

Gràcies al document de l'any 1401, coneixem que el pintor Guerau Gener va rebre l'encàrrec de Bertomeua, vídua de Francesc Sant Climent, en pintar un retaule dels Sants Bartomeu i Isabel, destinat a la capella dels sants titulars de la catedral de Barcelona. És la primera obra documentada i conservada del pintor. Aquesta notícia va ser publicada per Duran i Sempere a l'any 1933 i, posteriorment, per Madurell i Marimón a l'any 1950.

Duran i Sempere, 1933, pp. 84 i 132.

Madurell i Marimón, 1950, p. 135, doc. 128

Des d'aquesta última notícia fins la següent hi ha un buit documental, pel qual no es té notícies de Guerau Gener fins l'any 1405. Al dit any estava treballant a València. D'aquest fet hi ha notícia pels capítols que se signaren, al mes d'abril, entre Marçal de Sas,⁷⁶⁹ Guerau Gener i Gonçal Peris,⁷⁷⁰ pintors d'imatges i de retaules, veïns de València, amb Pere Torrella, ciutadà de dita ciutat, per a la confecció d'un retaule baix la invocació de la Nativitat del Senyor, pel preu de 40 lliures. Aquells s'escripturaren al protocol del notari Joan de San-Feliu.

“Marçal de Sas, Geraldus Giner et Gondissalvus Pereç, pictores ymaginum sive reetabulorum vicini Valencie, gratis et cetera, omnes insimul et quilibet nostrum insolum pacto speciali inter vos et nos inito et hic apposito promittimus et convenimus depingere vobis venerabili Petro Torrella, civi civitatis prefate, presenti et acceptanti, quoddam reetabulum quod nobis datis et penes nos habemus iam factum *de fusta*, hoc est, in media tabula, Nativitatem Domini et in superiori tabula huius medie tabule, tres Reges Orientis et in tabulis foranis *seu dels costats*, in una earum sanctus Simon et in

766 “El primer Internacional. Guerau Gener”. Pp 84-88, Francesc Ruiz Quesada. *L'art gòtic a Catalunya. El corrent Internacional. Pintura II*. Enciclopèdia Catalana, any 2005.

767 Documentat entre els anys 1360-1425 a Catalunya.

768 *Ibidem*, nota 766.

769 Documentat entre els anys 1392-1430 a València.

770 Documentat entre els anys 1405-1423 a València.

altera sanctus Judas et in superiorei parte harum postium Salutacionem Beate Virginis Marie et similiter bancum et polseres ipsius reetabuli quod vobis promittimus dare depictum et bene perfectum deauratum de auro et coloribus finis hinc ad proxime instans festum Nativitatem Domini, quod nisi fecerimus incurramus penam viginti florenos pro pena et interesse vestri. Rato manente pacto et cetera, fiat executorem per iudicem a vobis eligendum et cetera, obligantes bona nostra et cetera, renunciantes et cetera. Et dictus Petrus Torrella, acceptans et cetera, promitto vobis dare et solvere pro dicto reetabulo depingendo quadraginta libras monete regalium Valencie hoc modo quod in continenti vobis teneat solvere terciam partem quantitatis predictae et aliam terciam partem cum dictum reetabulum fuerit deboxatum et reliquam terciam partem cum fuerit perfectum et cetera, obligans et cetera. Et dictus Petrus Torella acceptans promitto vobis dare et solvere pro dicto reetabulo depingendo quadraginta libras monete regalium Valencie.

Testes discretus Iacobus Carcassona, notarius, et Guillelmus Rotlan, Valencie habitantes.”

APPV. *Protocol de Joan de Sant-Feliu*, núm. 25865.

Sanchis Sivera, 1929, p. 11 [citata sense transcripció]; 1930, p. 73.

Cerveró, 1964, pp. 108 i 109.

Aliaga, 1996, p. 142, doc. 8 [l'autor canvia la signatura].

Apart dels capítols, també hi ha un encapçalament al llibre notarial del mateix notari, el qual reproduïm a continuació:

“Marçal de Sas, Geraldus Giner et Gondissalvus Pereç,⁷⁷¹ pictores ymaginum sive reetabulorum, vicini Valencie, gratis et scienter omnes insimul et quilibet nostrum insolum pacto speciale inter vos venerabilem Petrum Torrella, civem civitatis prefate, e nos inito et hic apposito promittimus et fide bona convenimus vobis dicto Petro Torrella, presenti et acceptanti, quoddam reetabulum.”⁷⁷²

APPV. *Notal de Joan de Sant-Feliu*, núm. 53.

Aliaga, 1996, pp. 142 i 143, doc. 9 [l'autor canvia la signatura]

Finalment, al dit mes i any, abril de 1405, d'aquest encàrrec queda registrada una època atorgada pels pintors Marçal de Sas, Guerau Gener i Gonçal Peris, reconeixent haver rebut de Pere Torrella, 13 lliures, 6 sous i 8 diners, pel preu del primer terç de la confecció del retaule.

“Eadem die.

Predicti Marçal de Sas, Geraldus Giner⁷⁷³ e Gondiçalbus Pereç, pictores, firmarunt apocham dicto venerabili Petro Torrella, presenti, de XIII libris VI solidis et VIII denariis monete regalium Valencie pro prima tertia parte precii aut salarii dicti reetabuli, et cetera.

Testes iidem qui supra proxime.”

APPV. *Protocol de Joan de Sant-Feliu*, núm. 25865.

Cerveró, 1964, p. 109.

Aliaga, 1996, p. 143, doc. 10.

771 Damunt de cadascun dels noms de *Marçal de Sas, Geraldus Giner et Gondissalvus Pereç*, apareixen dues ratlles i la paraula firmavit, que volen dir que dites persones estaven presents a l'acte de redacció del document i posaren la seua signatura. Cita de Joan Aliaga Morell.

772 Aquest encapçalament de document en el llibre notarial no ha estat publicat per cap autor, però es coneixia la notícia pel protocol de Joan de Sant Feliu núm. 25865. La resta del document es quedà en blanc. Cita de Joan Aliaga Morell.

773 *Ibidem*, nota 771. Damunt de cadascun dels noms de *Marçal de Sas i Geraldus Giner*, (...)

Els darrers documents confirmen varies coses de Guerau Gener, la itinerància d'aquest pintor (cosa habitual en els pintors durant els segles XIV i XV) i la qualitat de la seua formació a l'estar en col·laboració amb un pintor de la categoria de Gonçal Peris, pintor que es formà a l'obra de Pere Nicolau i amb el no menys important, el mestre Marçal de Sas.

Igualment al mateix any, el 1405, en novembre Guerau Gener, junt al també pintor Gonçal Peris, signaren els capítols amb Antoni Gaçó, marmessor del testament de Jaume Prats, difunt, rector de l'església d'Ontinyent, sobre la pintura d'un retaule destinat a la capella de Sant Doménech de la Seu de la de València, pel preu de 60 lliures. Junt aquest document quedaren registrades tres èpoques en els mesos de febrer, març i abril, per la quantitat de 20 lliures cadascuna, en pagament de l'encàrrec.

“Inter venerabiles Antonium Gaço, rectorem ecclesie de Almenara diocesis Dertusensis manumissorem ultime voluntatis venerabilis Iacobi Prats, quondam rectoris ecclesie d'Ontinyen diocesis Valencie, ex una parte et Geraldum Gener ac Gondissalvum Peric, pictores, ex altera, super pingendo retotabulum ad opus capelle sancti Dominici sedis Valentie in qua est institutum beneficium per dictum quondam Iacobum Prats, fuerunt firmata capitula que sequuntur:

Primo los dits pintos faran un retaule ab davant altar per a la capella de sent Domingo de la Seu de la granaria e amplaria que mester serà segons forma de la dita capella, lo qual primerament faran de fusta e après pintaran així que al mig faran la ymatge principal de sent Domingo e als costats sent Cosme e sent Damià, axí grans ymatges banch de un palm e mig d'alt e tan ample com lo retaule. Ítem sobre cascuna ymatge de les sobredites faran una cubeta o tabernacle sobre la qual, çò és, en la taula que-s seguirà pintaran de la ystòria de cascun sant. Ítem faran en lo dit retaule polseres ab ymatges daurades d'or fi. Ítem prometen los dits pintos que pintaran lo dit retaule ab bones e fines colors e bon azur, el dauraran de fin or en manera de altres retaules semblants e les vestidures principals seran d'azur d'Acre fi. Ítem pintaran lo davant altar de les ystories dels dits sants. Ítem los dits pintors hauran pintar, fer acabar e portar lo dit retaule entegrament sens fallir-hi alcuna cosa a la dita capella de sent Domingo d'ací a la festa de sent Johan de juny propvinent sots pena de D sous reals de València. Ítem lo dit mossén Anthoni Gaço en lo dit nom per totes les dites coses donarà als dits pintos sexanta lliures reals de València, les quals pagarà en aquesta forma, ço és XX lliures com lo retaule serà fet de fusta, e XX lliures com serà deboxat e les restants XX lliures com serà acabat e portat a la dita capella. E si no farà les dites pagues segons que dit és, passats VIII jorns après de cascuna paga si dins aquells no-u complirà encorrega en pena de D sous partides entre les dites pagues. Et sic promisserunt partes predictae omnia et singula supradicta servare singulis referendo et ceetra, obligando, scilicet, dictus Anthonius Gaço bona manumissorie et pictores bona propria, et cetera.

Testes venerabiles Bernardus de Carcio in legibus licenciatus Valencie et Franciscus Martorelli, Barchinone ecclesiarum canonici.

Die veneris quinta febroarii anno CCCC^o VI° dicti Geraldus Gener et Gondissalvus Peric confesse sunt habere a dicto Anthonio Gaço viginti libras quas dare eis habebat cum retotabulum fuissi factum de fusta. Testes discretus Petrus de Pine, presbiter beneficiatus in ecclesia sancti Iohannis de Mercato et Iohannes Lopiç, scriptor.

Die martis XXX^a marcii anni CCCC VI dicti pictores fiat apocam Anthonio Gaço, presenti, de aliis viginti libras quas etc. Testes discretis Ludovicus Civera, presbiter et Iacme d'Olesa, scriptor Valencie.

Die mercurii XXVII aprilis anno CCCC VIIº dicti Geraldus et Gondissalvus fiat apocam de viginti libras residuis. Ítem (...) LX libras inclusive aliis apocis. Ideo volunt.’

ACV. Protocol de Lluís Ferrer, núm. 3672.

Sanchis Sivera, 1909, p. 322; 1912(3), pp. 303 i 304; 1914, pp. 44 i 45; 1929, p. 12.

Gudiol, 1929, p. 173.

Sanchis Sivera, 1930, p. 74.

Cerveró, 1972, p. 45.

Aliaga, 1996, p. 143, doc. 11.

El contracte, escripturat a Barcelona en març del 1407,⁷⁷⁴ pel qual Guerau Gener es fa responsable de pintar un retaule de la Verge, destinat a l'altar major de la catedral de Monreale, a Sicília, ens confirma el reconeixement com a pintor en altres regnes de la Corona d'Aragó, i com no la consideració professional que es tenia d'aquest artífex per a rebre aquests tipus d'encàrrecs.

Madurell, 1950? -1952.

Dalmases i Pitarch, pp. 220 i 221.

Al mes d'abril del mateix any, el 1407,⁷⁷⁵ queda registrada l'apoca atorgada pel pintors Guerau Gener i Gonçal Peris, en la qual reconeixen que Antoni Gaçó, executor de les últimes voluntats de Jaume Prats, rector de l'església d'Ontinyent, els havia pagat 60 lliures per la confecció del retaule encomanat a l'any 1405.

“Sit omnibus notum, quod nos Geraldus Gener ac Gondissalvus Periç, pictores Valencie, scienter confitemur et recognoscimus in veritate vobis venerabili Anthonio Gaçò, rectori ecclesie d'Almenara diocesis Dertusensis exequutori ultime voluntatis venerabili Iacobi Pratis, rectoris ecclesie d'Ontinyen diocesis valentine, licet absenti et vestris, quod dedistis et solvistis nobis voluntati nostre realiter numerando omnes illas sexaginta libras monete regalium Valencie, pro quibus ex convencione facta inter nos et vos depingere habebamus et facere prout depixerimus et fecimus quoddam retotabulum ad opus capelle beati Dominici sedis Valencie, certis modis et formis in publico instrumento confecto huiusmodi ratione in posse notari infrascripti die XXV novembris anno Nativitate Domini MCCCC quinto, lacius declaratur, quod quantum nos tangit cancellavimus die ista. Quibuscumque apocis et cautelis concessis et factis ad pedem instrumenti predicti et alia ratione predicta inclusis penitus in presenti. Et qui facti veritas sint habeatut. Renunciantes scienter excepcioni peccunie predictae non numerate et a vobis non habitis et recepte ut predicatur et doli. In testimonium premissorum facimus vobis fieri presentis apoca instrumentum. Quod est actum Valencie vicesima septima die aprilis anno a Nativitate Domini MCCCC septimo.

Sig+na nostrorum Geraldus Gener ac Gondissalvi Periç predictorum, qui hec concedimus et firmamus.

774 *Ibidem*, nota 766. “El primer Internacional. Guerau Gener”, pp 84-88, Francesc Ruiz Quesada...

775 La data d'aquest document així com els pintors, són els que cita Joan Pahoner, encara que el contingut no és el mateix que el referit per aquest autor. Posteriorment Sanchis Sivera el cita en AAV. 1929, p. 12. Anys després Cerveró aclaria la confusió quan el publicà complet en AAV. 1956, pp. 107-108. Cita de Joan Aliaga Morell.

Testes inde sunt, Iohannes Lopiç scriptor, et Bernardus de Manso clericus
Valencie.’’⁷⁷⁶

ACV. *Protocol de Lluís Ferrer*, núm. 3673.

Sánchis Sivera, 1909, p. 322; 1912 (3), p. 304; 1914, p. 45; 1929, p. 12.

Gudiol, 1929, p. 173.

Sanchis Sivera, 1930, pp. 73 i 74.

Madurell i Marimón, 1950, p. 146.

Cerveró, 1956, pp. 107 i 108.

Liaño, 1993, p. 155, nota 5.

Aliaga, 1996, pp. 144 i 145, doc. 12.

Amb aquest referència documental i les altres, més dalt comentades, es tradueix a tot un discurs, amb tota mena de detalls, del procés de la comanda d’una obra feta per un client a uns artistes.

La vida d’aquest pintor fou curta, però no menys intensa professionalment. Una de les últimes referències que hi ha de Guerau Gener és la comanda de continuar el retaule de Santes Creus,⁷⁷⁷ que de primeres se li encarrega al pintor Pere Serra,⁷⁷⁸ però la seua mort trunca els plans, per la qual cosa se li demana Guerau que continue, però també la mort sorprén aquest pintor (possiblement en l’edat de 40 anys) i, finalment, és Lluís Borrassà qui es fa càrrec d’acabar-lo. Gran part d’aquest retaule es conserva i, de fet, alguns historiadors, com Rosa Alcoi i Pedrós,⁷⁷⁹ han publicat articles al respecte, però es un tema obert a noves hipòtesis, a l’igual que el del pintor Guerau Gener, sobretot dels anys que, fins ara, no hi ha documentació.

Notes:

Pintor de retaules.

Pintor que va viure i va treballar a Catalunya i València.

⁷⁷⁶ El document ha estat revisat i transcrit sencer per nosaltres.

⁷⁷⁷ *Ibidem*, nota 766.

⁷⁷⁸ Documentat entre els anys 1357-1406 a Catalunya.

⁷⁷⁹ Aquesta autora, entre altres publicacions sobre Guerau Gener, té: “Pere Serra, Guerau Gener i Lluís Borrassà a l’entorn del gran retaule gòtic de Santes Creu”. *Butlletí de l’Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus*, XV-XVI, Santes Creus, pp. 65-107, any 1996.

GERALDI, Arnau (1325, València)

Referència arxivística:

Els autors no diuen d'on fou exhumada de la notícia.

Referència bibliogràfica:

Conde la Viñaza, 1889, p. 72.

Alcalalí, 1897, p. 147.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 160; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 10; 1930, p. 10; 1930-31, p. 36.⁷⁸⁰

Comentari:

Del pintor Arnau *Geraldi* es té notícia per l'època de la venda que feu, junt a la seua muller Maria, d'unes terres al terme de València.

“1325, X kalendas de setembre. Valencie.

(...)”

AHN.

Alcalalí, 1897, p. 147.

Conde de la Viñaza, 1889, p. 72.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 160; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1930-31, p. 36.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 58, doc. 91.

Notes:

El fet de no saber d'on fou exhumada la notícia no ens ha permés la seua comprovació i, fins i tot, la recerca de més possibles documents d'aquest pintor.

⁷⁸⁰ Els autors de la cita, Conde la Viñaza, Alcalalí i Sanchis Sivera, no diuen d'on fou exhumada la notícia. En quant al nom del pintor, Alcalalí extreu la notícia del Conde de la Viñaza publicant erròniament “Arnau”, la qual cosa repeteix Sanchis Sivera en publicacions posteriors.

GIBELI, Pere (1435, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 35, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 103.

Comentari:

El pintor Pere Gibili queda documentat el 1435, per l'obligació que efectua en presència del Justícia dels CCC sous de València. Dit pintor havia de donar a Guillem Gumela un parell de cofres que li havia promés pintar, pel preu de 12 sous.

“Dit pintor, voluntariament se obligá, en donar e liurar pintats, un parell de cofrens, com los haia rebuts den Guillem Gumela, los quals li ha promés pintar, per preu de dotze sous.”

Notes:

Pintor cofres.

GIL, Joan (1422, València)

Referència arxivística:

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25032. (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, pp. 563b-564, doc. 1809.

Comentari:

Al 1422, gràcies al document per la venda d'un censal per part de Castellana, vídua de Joan Cabanyelles, ciutadà de València, es fa menció que Andreu Albert, Tomás Albert, Bernat Roca, Martí de Torres, Joan Gil i Pere Guillem, tots ells pintors, posseïxen un hospici cadascun a la plaça dels Caixers, abans la Boatella, a la parròquia de Sant Martí de València.

“Castellana, uxor quondam honorabilis Iohannis Cabanyelles, civis Valencie, nomine meo propio et ut procuratrix honorabilis Petri Cabanyelles, militis, habitatoris dicte civitatis, filii mei ab eo legitime constitute et potestatem habens plenaria ad scripta et alia libre pagenda ut constat instrumento publico acto Valencie vicesima prima die mensis iunii anno a Nativitate Domine millesimo CCCC vicesimo, recepto per venerabili Matheu Sthefani, notarium publicum dicte civitate, ut in eo plene liget, scienter et gratis et cetera, nominibus predictis et utroque illorum insolum serie huiusmodi et cetera, vendo et concedo ac trado seu quasi trado vobis honorabilibus Petro d'Artes, proposito et canonico sedis Valencie et Iacobo d'Artes, militi eiusdem civitate habitatori, fratribus licet absentibus notaque subplante et cetera, per vestrum franchum et liberum alodium et cetera, centum solidos, duos denarios regalium Valencie, censuales, rendales et perpetuales cum laudimiis et faticis et omnibus iuribus emphiteoticalibus et directo dominio ac iure habendi ipsos secundum forum et usu regni Valencie, quos dicto honorabili [o heredi], filio et principali meo faciunt et facere tenentur ac consueverunt et debent emphiteote et seu censaterii qui secuntur :

Primo, qui facit et facere tenentur et debetur Iohannes Gil, barbitonsor, civis dicte civitate, quindecim solidos, dicte monete solventes annis singulis in festo sancti Iohannis mensis iunii in et super quodam suo hospicio sito in parrochia Sancti Martini dicte civitate iuxta plateam nominatam dels Caxes, olim dictam La Boatella et confrontatur cum hospicio Petri Guillem, pictoris et cum hospicio domine Bevengute, uxor quondam Iohannis Monco et cum via publica et dicta platea dicta dels Caxes.

Ítem, dicta Bevenguta, uxor quondam dicti Iohannis Monco, facit et facere tenentur et debet quatuor solidos, sex denarios dicte monete solventes annis singulis in dicto festo sancti Iohannis iunii super hospicio suo ibidem in dictis parrochia et partita, sito confrontato cum hospicio dicti Iohannis Gil et cum hospicio Andree Albert, pictoris et cum vallo veteri dicte civitate aperte post et cum dicta platea.

Ítem, Bernardus Roqua, cofrenerius, civis dicte civitate facit et facere tenentur et debet undecim denarios solventes anualiter in eodem festo sancti Iohannis super quodam trocio corrali, aperte post contiguo hospicio suo quo habitat sito in dictis parrochia sancti Martini et platea dels Caxes quod trocem confrontatur cum dicto illius hospicio et cum hospicio domine Isabelis, uxor quondam Anthonii Peltre et cum muro veteri.

Ítem, dicta domina Isabel, uxor quondam Anthoni Peltre, facit et facere tenentur et debet quindecim denarios solventes anni in dicto festo sancti Iohannis super quodam trocie corrali maiori hospicio suo contiguo in quo trocio est [priteus o puteus] et

confrontatur cum dicto hospicio ibidem et promissis parrochia et partita, sito et cum dicto corrallus dicti Bernardi Roqua et cum muro veteri et cum hospicio [...].

Ítem, facit et facere tenetur domna Andrea, uxor quondam Iacobi Martí, agricole, novem solidos mensuales solvendo annualiter in festo omnium sanctorum in et super quodam hospicio sito in parrochia Sancti Iohannis, confrontato cum hospicio domine Pellicere et cum et cum hospicio Petri Domenech, cursoris et cum orto venerabili Bernardi de Falchs, notarii et cum via publica.

Ítem, fecit et facere tenetur et debet Iacobus Gizbert, agricola, civis eiusdem civitatem, decemseptem solidos sex denarios censuales et cetera, solvendo annis singulis in festo sancti Michaelis, super quodam trocio terre sito in termino de *Raviosa*, orte dicte civitate quod [...] esse quatuor fanecatas et tres quartons et etiam proprie quinque fanecatas et confrontatur cum terra Petri iquel et cum terra Raymundi Leupart et cum terra Petri Ballester et cum via publica.

Ítem, facit et facere tenetur et debet heredes Francisci Riudarenes, quondam, quondam fusterii civis dicti civitate, sexdecim solidos, decem denarios, censuales, solvendo annis singulis in festo sancti Michaelis super quodam trocio terre sito in proprio termino de *Raviosa* iuxta molendinum dicte herencie et confrontatur cum alio trocio terre dicti heredis et cum terra Iohannis Toraytes et cum camino publico.

Ítem, dicti heredis et cum terra Iohannis Toraytes et cum camino publico.

Ítem, facit et facere tenetur et debet Iohannes Cano, agricola, comorans in orta dicte civitate in partita de Patraix et undecim solidos, octo denarios censuales annis singulis in dicto festo sancti Michaelis super undecim fanecatas vinem sita in termino d'Altell, orta dicte civitate, confrontatur cum vinea Iohannis Gomiç, notarii et cum terra Bonanati Magrinyà et vinea Bernardi Çelma.

Ítem, facit et facere tenetur et debet Arnaldus Conques, agricola, comorans in camino nominato de Quart, extramena dicte civitate, viginti unum solidos dicte monete censuales, solvendo annis singulis in dicto festo sancti Michaelis super quadam caficiata terre sita in dicta orta ipsius civitate in partita de Patraix, in quadam partita nominata La Llosa d'Estorna, confrontata cum terra Iacobi Prats, agricole, duabus partibus et cum terra Michaelis Navarro, margio medio et cum terra Petri iquel et cum terra Ferdinandi Alfonso et cum via publica.

Ítem, facit et facere tenetur et debet Bernardus Lobet, parator pannorum, super [...]sitis in dicta orta Valencie in termino d'Andarella, duos solidos, sex denarios, solvendo annis singulis in festo [...]et confrontatur cum vinea [...]et cum vinea [...], iamdictos itaque centum solidos, duos denarios dicte monete censuales, rendales et perpetuales cum laudimis et faticis et omni directo dominio et iure emphiteotico et habendi ipsos secundum dictum forum Valencie cum omnibus suis iuribus, locis, vocibus, etc., de quibus vobis et vestris facio nominibus supradictis cessionem et concessionem et quibus possitis uti agere et expiri et cetera., instituens vos et cetera, ad dandum et cetera, exceptis et cetera, nisi dicti clerici et cetera, [...] et cetera, ut melius et cetera, sic vos et vestris vendo et concedo nominibus quibus super precio trium milium sexcentorum solidorum monete predictae, quos omnes a vobis habuisse et recepisse confiteor numerando mee omnimode voluntati et ideo renuncio et cetera, et beneficio amoris precii et cetera, insuper promitto vobis et cetera, datis et cetera, promicto etiam et cetera, et teneor dictis nominibus et insolum vobis et vestris de eviccionem detentur largomodo executoria et cetra, et per promiser et ceterta, obligo scienter et gratis vobis et vestris omnia bona mea et dicti honorabilii filii et principalis mei, simul et insolum et cetera, renunciens scienter super his beneficiis dionis epistole divi Adriani et cetera, ac etiam beneficio senatus consulti velleyani et cetera.

Testes, venerabilis Matheus Sthefani, notarii et Iacobus de Vilaragut, cursori auris, cives Valencie.

Dicta die.

Castellana predicta nominibus quibus super firmavit apocam dictis honorabilis emptoribus de promissis tribus milibus sexcentis solidis precio dictorum centum solidorum, II denarios censuali, receptis numerando voluntati sue, unde renuncio et cetera.

Testes qui supra [...]"

Notes:

GIL, Miquel (1393-1438, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Luis. Protocol núm. 3676 (ACV).
Volum, núm. 3531, f. 101; núm. 3568, f. 540; núm. 3674; núm. 3659; núm. 3675 (ACV).
Bataller, Miquel. Protocol any 1432 (AMDA).⁷⁸¹
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Alegret, Ambrosi. Protocol núm. 20706 (APPV).
Blanes, Jaume de. Notal núm. 1310; Protocol núm. 23211 i núm. 23215 (APPV).
Caldés, Joan. Protocol núm. 26051 (APPV).
Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26112 (APPV).
Safont, Bernardo. Protocol núm. 23013 (APPV).
Colomer, Bernardo. Notal núm. 2796 (ARV).
Gil, Bernat. Notal núm. 331 (ARV).
Safont, Bernardo. Notal núm. 2798 (ARV).
Justícia Civil, núm. 3720, mà 1, f. 9v; núm. 3728, mà 16, f. 15; núm. 3905, mà 3, f. 3 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 20, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 135.
Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 234; 1912 (2), p. 234; 1912 (3), p. 306; 1914, pp. 24 i 47; 1928, pp. 43, 44 i 78; 1930, p. 43, 44 i 78.
Cerveró, 1956, p. 109; 1960, p. 240; 1963, pp. 71, 72, 103 i 104; 1966 pp. 19 i 20; 1971, p. 32.
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 107 i 127.

Comentari:

Les referències documentals de Miquel Gil s'inicien al 1393. Del dit any és el primer document, el qual fa referència a una reclamació, feta en presència del Justícia dels CCC sous, per part de Raimon Vallés contra Pere Anella, amb motiu d'uns cofres que aquell havia venut a aquest. Miquel Gil actua com a testimoni junt a Joan Fernández i Bernat Çolom.

Quatre anys després, el 1397, es documenta l'actuació com a testimonis del pintor Miquel Gil, Pere Galdra i Antoni Just, *agricultors*, tots veïns de València, en el contracte matrimonial atorgat per Joan Mateu, *agricultor*, veí del lloc anomenat de l'Hort del Monestir de Sant Agustí de la ciutat de València, i la seua muller Sibil·la, els quals dotaren a la seua filla, Clareta, per casar-se amb el pintor Pere Aravot.

A l'any 1398 s'escripturaren dos procuracions efectuades per Miquel Gil en la persona d'Antoni Doménec, notari, ciutadà de València, quedant la primera en blanc.

Al mes de març del mateix any, el 1398, queda registrat que Miquel Gil actua com a testimoni en el contracte matrimonial de Clareta amb el pintor Pere Aravot.

Miquel Gil i la seua esposa, Valentina, atorgaren reconeixement de deute, el 1398, a favor de Benet Bassa, *aluder*,⁷⁸² "commorans" en el lloc de Russafa, de 6.000 sous, preu

⁷⁸¹ *Ibidem*, nota 259.

pel qual compraren un hospici proa la plaça dels Caixers en la parròquia de sant Joan del Mercat.

A l'any 1400, en juny Miquel Gil, pintor, apareix judicialment a testimoni en cert document.

Un any després, el 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Miquel Gil, el qual rebé diverses pagues.

Un dels documents més importants de Miquel Gil, datat a l'any 1404, és el contracte d'aprenentatge entre Arnau Romaní, àlies Escrivà, tutor de Martí i Bernat Llopis, fills de Martí Llopis i Miquel Gil, quedant convingut per ambdues parts que un dels fills, en aquest cas Bernat Llopis, passe cincs amb el pintor per que aprenga l'ofici de pintar: “(...) ad addistrandum vestrum officium pictoris. (...)”

APPV. *Notal de Jaume de Blanes*, núm. 1310; *Protocol*, núm. 23211.

Cerveró, 1963, p. 103.

El següent document, de l'any 1407, és una àpoca atorgada per Andreu Parenosos, *mestre d'aixa*,⁷⁸³ en la qual reconegué que Miquel Gil li havia pagat 17 lliures i 10 sous, pel preu de 55 sous de violari.

La notícia de l'any 1409 documenta una venda efectuada per Miquel Gil, el també pintor Lluís Claver i altres cohereus de Joan Claver, d'una casa situada a la parròquia de Sant Martí, en la ciutat de València.

Al 1411, queda registrada una àpoca signada per Miquel Gil, en la qual reconegué haver rebut certa quantitat per la pintura efectuada en un: “(...) lectum e caxiam (...)” destinat a la confraria de Nostra Senyora de la Seu de València.

Dos anys després, el 1413, Miquel Gil apareix en la venda efectuada per Lluís Claver, també pintor, Bernat Claver i Valentina, muller d'ell i germana dels anteriors, d'un hospici, a Caterina, vídua de Ferrer Serves, *carnisser*, veí de Meliana.

És després de tretze anys, el 1429, quan de nou es té notícies de Miquel Gil per la resolució presa pel Justícia Civil de València, a partir d'una demanda efectuada per dit pintor per que Ramon Perpinyà, *fuster*, li pague les 40 lliures, les quals havien pactat amb anterioritat per la compra d'un captiu.

Al mes de gener de l'any 1432, s'escriptura el nomenament arbitral causat per certa qüestió sostinguda entre Joana, muller de Miquel Gil, i Joan Villalba, *armer*,⁷⁸⁴ recaient en les persones de Lluís Torra i Guillem Castellvell.

Al mateix any, el 1432, però al mes de febrer s'efectua el procés en presència del Justícia Civil de València, en el qual Joana, muller de Miquel Gil, pintor de cofres, presta declaració.

782 *Ibidem*, nota 392. Persona que té per ofici fabricar aluda, que és la pell de corder..

783 *Ibidem*, nota 393. Persona que projecta i construeix qualsevol tipus d'embarcació de fusta...

784 Al gremi d'armers també s'agruparen alguns pintors de València. Aquells van formar el primer braç o subdivisió dels espasers.

Dos anys després, el 1434, Miquel Gil efectua una venda, com a curador⁷⁸⁵ de certs menors, de quinze fanecades de terra campa i part de vinya, al terme de Cacén, a l'horta de València, pel preu de 110 lliures.

El dia 24 de setembre de l'any 1436, Bernarda, muller del pintor Pere Guillem, posa una demanda, davant del Justícia Civil de València, per qüestió de la malversació de la seua dot que feu el seu marit. Actuaren de testimonis Miquel Gil i Joan Rull, ambdós pintors.

El següent any, el 1437, Miquel Gil atorga la venda de 30 sous censals a Raimon Muntanyana, *barber*.

Al mes d'abril del darrer any, el 1437, es documenta una remissió dels censos carregats sobre un hospici de Miquel Gil i la seua muller Joana, situat a la plaça dels Caixers, en la parròquia de Sant Joan de la ciutat de València.

Finalment, a l'any 1438, Miquel Gil i Joana, la seua muller, juntament amb altres persones, atorgaren un document que fa referència a certa heretat.

Notes:

Pintor de cofres, intervé en les tasques per a celebració de l'entrada del rei Martí.
Contracte captiu.

⁷⁸⁵ *Ibidem*, nota 659.

GINER,⁷⁸⁶ Tomàs (1383, València)

Referència arxivística:

Comptes de Batlia, llibre 3, lligall 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009, ADT.⁷⁸⁷

Comentari:

El pintor Tomàs Giner, apareix documentat als llibres de Comptes de Batlia, per qüestions del seu ofici.

Notes:

Pintor inèdit.

⁷⁸⁶ *Ibidem*, nota 257.

⁷⁸⁷ Apèndix documental tesi any 2009.

GIRBÉS, Martí (1432-1486, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, anys 1431-1439, f. 37; ff. 41 i següents (ACV).

Aveïnaments, b3-4, mà 6, f. 40v (AMV).

Ferri, Bertomeu. Protocol núm. 2162 (APPV).⁷⁸⁸

Claveria Comuna, signatura O, llibre 45, f.65v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, pp. 533 i 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 46, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Cerveró, 1966, p. 19.

Mocholí, 2009.⁷⁸⁹

Comentari:

El pintor Miquel Alcanyís va rebre, el 1432, l'encomanda del capítol de la Seu de València de pintar la capella major de dita Seu. Caldria representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels dits àngels havien de ser daurats i negres els perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, varen col·laborar nombrosos pintors entre ells el pintor Martí Girbés, que treballa en la pintura dels frescos i les polseres de l'altar major.

Al mateix any, el 1432, en maig, Martí Girbés, pintor o cofrer, atorga àpoca reconeixent haver rebut de Pere Martí, *obrer de vila* de València, 30 lliures de les 85 que li devia, per la constitució de la dot de la seua muller Joana.

Quatre anys després, dia 8 de juny de l'any 1436, el pintor Martí Girbés,⁷⁹⁰ natural de la vila de Peñarrocha i ara habitant a la ciutat de València, es documenta el seu aveïnament per dos anys a la parròquia de Sant Joan en plaça dels Caixers.

Notes:

Pintor capella major Seu de València: frescs i polseres d'altar.

Cofrer.

⁷⁸⁸ Aquest notari no l'hem trobat a l'arxiu.

⁷⁸⁹ *Ibidem*, nota 787.

⁷⁹⁰ L'aveïnament a València de Martí Girbés està documentat per Alcahalí (1897, p. 140) i Sanchis Sivera (1930, p. 118) de l'AMV. Aveïnaments, 1412-1442, núm. 4. La notícia ha estat revisada i no s'ha trobat. Nosaltres donem la que s'ha recollit al mateix arxiu referent a l'aveïnament de dit pintor a la ciutat de València i a la seua procedència.

GISBERT, Maties (1407, València)

Referència arxivística:

Saposa, Joan. Protocol núm. 24706 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Miquel, 2006.^{xvi}

Mocholí, 2009.⁷⁹¹

Comentari:

La notícia documentada l'any 1407, dóna referència de la pau i la treva firmada entre els pintors Maties Gisbert i Joan de Brussel·les, “degentes” a València, per una discussió en què patiren ferides el dit Maties Gisbert i Joan Falguas.

“Die lune XII^a decembris anno predicto M^o CCCC^o septimo.

Mathias Gizbet et Amqui de Bruxelles, pictores, Valencie degentes ex una et Iohannes Falguas, iunior, [Vincencio] Falguas, fratres, textores et Gabriel Gomis, peatger, civis dicte civitatis ex altera, per nos et omnes amicos [...val...os] nostros, scienter et gratis, remittimus et relexamus pars parti e nobis ad invicem omnem ra[...]horem, tedium et malam voluntatem quam vel [...]s pars parti et nobis adinvicem facere potest [.al] movere occasione [vulnerum] secularum in personam nostrum [dictorum] Mathei et Iohannis a toto tempore preterito usque in hinc presentem diem. Et sich promittimus et iuramus a homagium prestamus ore et manibus comendatum in posse venerbilis Iohannis Rubio, locumtenentis Iusticie Criminali civitatis iamdicte pars parti et nobis adinvicem quod ex inde non faciemus procurabimus et tractabimus aliquod malum in personam vel bonis et quod non convenimus in iudicio vel clamabimus. Et si fecerimus ultra penam [perniri] nolimus incidi penam centum florenum auri Aragonum dandorum et solvendorum parti parenti ad que exhigendorum de bonis contrafacientis ultra quam volumus esse bansatores et preditores etc. Et pro his complendis et fir[...] attendendis obligamus pars parti et nobis adinvicem pro absentis [...] infrascriptum, et cetera, omnia bona et iura nostra et utriusque nostrum insolum mobilia et immobilia et cetera, renunciamus omnibus iuribus, et cetera. Actum Valencie.

Testes Guillermus de Colunya, brodator et Anthonius del Ferre, àlias Gurrea, sagio Valencie, habitantes testes firme dicti Iohannis qui firmavit dictis [...] absentis dictis Mathia et Anaqui pro ipsis [...] subscripto stipulante sunt dictus Anthonius del Ferre et Nicholaus Martini, sagiones Valencie habitatores.”

APPV. Protocol de Joan Saposa, núm. 24706.

Miquel, 2006.

Notes:

⁷⁹¹ *Ibidem*, nota 787.

GODALL, Bernat (1391-1426, València)

Referència arxivística:

Monfort, Jaime. Protocol núm. 3657 (ACV).
Pergamí núm. 3221 (ACV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Redempció de Captius, 333-2, f. 58 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-19, f. 90; d3-20, f. 4, full solt entre el f. 3v-4 i ff. 5v-6, 7v i plecs a la contracoberta del llibre (AMV).
Avinyó, Francesc. Protocol núm. 11756 (APPV).
Blanes, Jaume de. Protocol núm. 23210 (APPV).
Çamonrera, Leonard. Protocol núm. 1995 (signatura antiga) (APPV).
Çaragoça, Llorens. Protocol núm. 18448 (APPV).
Esteve, Bertomeu. Protocol núm. 27286 (APPV).
Pasqual, Antoni. Notal núm. 830 (APPV).
Peres, Jaume. Notal núm. 777 (APPV).
Polgar, Andreu. Protocol núm. 28872 (APPV).
Teixedor, Bernat. Protocol núm. 26688 (APPV).
Protocol núm. 1920 (ARV).
Altarriba, Antoni. Protocols núms. 49, 695 i 698. Notal núm. 2567 (ARV).
Aymes, Juan. Protocol núm. 156 (ARV).
Cardona, Guillermo. Protocol núm. 504 (ARV).
Matoses, Bartolomé. Protocol núm. 2961 (ARV).
Justícia Civil, núm. 3710, mà 11, f. 25 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 17, mà 10; núm. 23, mà 6, f. 9v; núm. 24, mà 4 f. 22 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 301; 1914, p. 42; 1929, p. 8; 1930, p. 70.
Cerveró, 1956, p. 108; 1960, p. 240; 1963, pp. 104, 105 i 106; 1964, pp. 98 i 125; 1966, pp. 19 i 20.
Tolosa, 2003, pp. 568, 569 i 572, docs. 1822 i 1823.
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 35, 56, 121, 260 i 261.
Mocholí, 2009.⁷⁹²

Comentari:

La documentació del pintor Bernat Godall, correspon des de la dècada dels anys noranta del segle XIV fins al primer quart del segle XV. Durant aquests anys la ciutat de València s'encontrava en una auge econòmic i aquest benestar va repercutir que la demanda d'obres artístiques augmentara, afavorint la vinguda i aveïnament de mestres d'obres, escultors, pintors i totes aquelles persones amb oficis que d'una manera o altra treballaren i col·laboraven en la factura d'un encàrrec.

Com s'ha dit, la cita documental d'aquest pintor comença el 1391 amb una condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, per un deute que tenia amb el *fuster* Joan Samora, per la compra cofres.

Cinc anys després, el 1396, Bernat Godall feu obligació davant el Justícia Civil de València, en pagar a Joan Rubio, 9 sous i 2 diners que li devia.

⁷⁹² *Ibidem*, nota 787.

Al següent any, el 1397, entre el mesos de març-abril, Bernat Godall s'obliga, davant el Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Berenguer de Bellpart, *fuster*, 4 florins que li devia de resta de preu de fusta que li compra.

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Bernat Godall, el qual rebé diverses pagues.

Al mes de desembre de l'any 1401, Bernat Godall procedix judicialment com a testimoni en una època de carregament de censal.

Del 1402 hi ha dos notícies de Bernat Godall. En la primera actua com a testimoni en cert document. En la segon apareix en l'època atorgada per Francesc Erau, *llicenciat en lleis*, a Domènec Ros, *mestre cirurgià*.

Un any mes tard, el 1403, tenim el document que cita la promesa de Bernat Godall de donar a Pere Rausell i a Bernat Castellar, certs drets i accions que havia comprat de la Cúria.⁷⁹³

Dos anys després, al 1405 apareixen dos referències. Una és la procuració⁷⁹⁴ en la qual nomena a Bertomeu Gras, notari de València, com a procurador⁷⁹⁵ seu, i l'altra és l'albarà atorgat per l'administrador de la Redempció de Captius de València al dit Godall, per la quantitat de 300 sous.

El document de l'any 1407 el cita indirectament com a espòs d'Isabel. Aquesta, junt a Caterina, muller de Pere Vicent, notari València, es manifesten com a filles i successores de Berenguer Teixidor, *sastre* de dita ciutat, el qual morí sense testar.

La següent notícia, també documentada a l'any 1407, és una de les més importants dintre del seu suport documental. És l'època atorgada per Bernat Godall reconeixent que Pere de Odena, notari, procurador⁷⁹⁶ de Joan Castellà, donzell i hereu de Pere Busquets, li ha donat 15 florins, pels treballs de continuar la pintura d'un retaule començat per Gabriel Riera, pintor, baix la invocació de sant Vicent.

“Sit omnibus notum, quod ego Bernardus Godall, pictor civis Valencie, gratis, confiteor et recognosco vobis discreto, Petro de Odena notarii Valencie civis, presenti, procuratori, honorabilis Johanis Castellá, domicelli, heredis bonorum et iurium que quondam fuerunt, uxor venerabilis Petri Busquets, defuncti, quod dedistis et solvistis michi voluntati mee numerando, illos quinque florenos Aragonum quos vos dicto nomine michi tenebamini dare et solve pro quodam retabulo sive retaule, ficiendo incepto per Gabrielem Riera pictorem continuem meum, sub invotatione, Santi Vincentii. Et quia est rei veritas, renuntio exceptione peccunie predictae non numerate et a vobis non habite et non recepte ut predicatur et doli, facio vobis et tradi per notarii subscriptum de predictis quinque florenos, hanc apocham de soluto. Quod es actum Valencie. Testes, Bononatus Bonet, curritor et Ar[...] Pujalt, Valencie degentes.”

APPV. *Notal de Jaume Peres*, núm. 777.

Cerveró, 1963, p. 105; 1964, p. 98.

793 Conjunt dels organismes administratius, judicials i de govern per als afers eclesiàstics. *Enciclopèdia Catalana*.

794 *Ibidem*, nota 534.

795 *Ibidem*, nota 547.

796 *Ibidem*, nota anterior.

Als anys 1408 i 1409, Bernat Godall apareix documentat als llibres de Sotsobreria de Murs i Valls de València. Diversos assumptes són els que ocupen les pàgines dels dits llibres com el que En Bernat Andreu, *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, per encàrrec del Consell mana fer una mare⁷⁹⁷ a la parròquia de Sant Andreu al carrer del dit d'En Godall. També se li esmenta en les rebudes, les quals el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València anota les quantitats que arriben a dita sotsobreria, vingudes dels impostos recollits i carregats sobre el blat de dita ciutat. Per la venta que li fan *els obrers* de les obres de Murs i Valls de València, d'un any del *Capítol dels dotze diners*, pertanyent a la dita obra, pel preu de 73.050 sous. Finalment, que el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València fa constar diverses vendes de fusta i rajola, entre les quals hi ha algunes fetes al dit Bernat Godall.

Al mes de novembre de l'any 1410 s'escriptura el lloguer d'un hospici, propietat de Bernat Godall i d'Elisabet la seua muller, a Joan Corca, rector de l'església d'Alboraia, situat a la parròquia de Sant Andreu de la ciutat de València. El llogaren per dos anys, per la quantitat de 22 lliures i 7 diners, baix la condició de verificar previament les reparacions i atorgant el poder al rector de tornar-lo a llogar.

Des de l'esmentat últim any fins 1417 s'està sense notícies. Al dit any de 1417 s'escriptura la venda d'un retrocens atorgat per les persones de Bertomeu Cerdà, notari, Bernat Godall, pintor i la seua muller Isabel, Francesc i Andreu Godall, ciutadans de València a Elvira Royo d'Alihori, per valor de 30 sous, carregats sobre un hospici que dit Bertomeu posseïx a la ciutat de València, amb un cens de 60 sous. La venda es fixa en 20 lliures.

Les següents referències de Bernat Godall pertanyen a l'any 1418. En aquest any es feu la constància notarial del dit pintor, la seua muller Isabel i els seus fills Francesc i Andreu Godall, a més del quitament de censals atorgat per Bertomeu Cerdà, notari, Bernat Godall, Isabel, muller seua, Francesc i Andreu Godall, fills d'ambdós, en la persona de Daniel Barceló, els quals censals estaven carregats sobre un hospici, situat a la parròquia de Sant Llorenç de València. A la fi tenim el reclam efectuat per Joan Castellà, *cavaller*, habitant de València, per no haver rebut els 3.000 mil florins d'or, els quals li foren atorgats com a dot de Damiata, filla del dit pintor, dels quals signa una àpoca per a poder cobrar-los.

Del 1419 està la referència notarial de Bernat Godall, la seua muller, els seus fills Francesc i Andreu Godall i la muller d'aquest últim Agnès Joan. Al mes d'octubre del dit any, es redacta la cancel·lació de deute, per la qual Bernat Godall i la seua muller Isabel, Francesc i Andreu Godall, els seus fills i Agnès Joan, muller d'aquest últim, venen a Galcerà Vinader un violari⁷⁹⁸ de 43 sous i 6 diners pel preu de 15 lliures i 10 sous, per liquidar el deute que tenien amb aquest per l'adquisició d'un rossí. Al mes de novembre Bernat Godall apareix en un document de la seua muller Isabel.

Pasats dos anys, el 1421, Bernat Godall, Isabel, la seua muller i Damiata, filla d'ambdós i vídua de Guillem Llançol, atorgaren debitori en el qual confessaren que Pere Nadal, *escuder*,⁷⁹⁹ veí de València, els deu 11 florins d'or.

A l'any següent, en agost de 1422, el pintor Bernat Godall, ciutadà de València, reconeix, junt a la seua muller, Isabel i la seua filla Damiata, el deute amb el mercader

797 Claveguera mestra. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992. També *Enciclopèdia Catalana*.

798 *Ibidem*, nota 355.

799 Persona que fabrica escuts o noble jove de l'Edat Mitjana no armat encara cavaller, que acompanyava a un per a dur-li l'escut i servir-lo. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

Pere Sabartés, de 32 sous. Actuen com a testimonis els pintors i ciutadans de València Joan Ferrandis i Bernat Vendrell. Al mateix mes i dia del dit any, el 1422, Bernat Godall, pintor i ciutadà de València, junt a la seua muller, Isabel i el notari Lleonard Çamorera, venen un violari a Galcerà i Artal Vinader, pel preu de 30 sous. A la fi, en setembre Bernat Godall actua com a testimoni en una època.

“Bernardus Godall, pictor cives Valencie, et Ysabel, eius uxor, ac Leonardus Çamorera, notarius, omnes in simul et in solum cum presenti publico instrumento, et cetera, vendimus et concedimus ac tradimus seu quasi tradimus, et per vestrum franchum et cetera, ad vitas vestri dicti Galcerandi et Artaldi Vinader, fratris vestri, fiat cum clausula de mutandis vitis, et cetera, XXX solidos monete regalium Valencie rendales et annuales de violario (...)” Actum Valencie.

Testes Tristanus Cortit et Egidus Vincencii, cives Valencie.

Fiat apocha de precio.

Testes iidem.

Fiat instrumentum indemnitatis dicto Leonardo Çamorera per dictos coniuges executoria.

Testes predicti.”

ARV. Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 49.

En gener del 1423, Bernat Godall, pintor i ciutadà de València, actua com a testimoni en una procuració.

“Testes, dicretus Petrus Lorenç, notarii et Bernardus Godall, pictor Valencie cives.”

ARV. Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 698.

Al següent any, el 1424, en novembre Bernat Godall, pintor, apareix en cert document com a procurador de la seua filla.

Finalment, dos anys després, el 1426, es documenta el nomenament arbitral atorgat per Bernat Godall, d'una part i Jaume Bertran, *mercader*, de la part altra, en les persones de Bartomeu Cerdà i Jaume Gassol, notaris.

“Bernardus Godall, pictor ex una et Jacobus Bertrán, mercator, ex altera partibus, compromisimus et cetera, vos venerabilis Bartholomeum Cerdá et Jacobum Gaçol, notarios absentes, tu arbitros arbitratoris aut amicabilis compositores...”

APPV. Protocol d'Antoni Pascual, núm. 830.

Cerveró, 1963, p. 106.

Notes:

Pintor de retaules i cofres, intervén en les tasques per a l'entrada del rei Martí a València.

GOMIÇ, Antonio (1376-1401, València)

Referència arxivística:

Martí, Joan. Notal núm. 2816 (ARV).

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 1445; núm. 1446 (ARV).

Mercer, Berenguer. Protocol num. 3257 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁸⁰⁰

Mocholí, 2009.⁸⁰¹

Comentari:

Dels dauradors, que en el seu ofici consistia en cobrir, en part o totalment, les obres amb làmines d'or, se sap que de vegades col·laboraven amb els pintors. Del que ara ens ocupem té per nom Antoni Gomiç, i es té notícies d'ell des de l'any 1376 pel lloguer que feu d'un caseró per dos anys, situades a la parròquia de Santa Caterina, al barri de la Bayhineria, efectuat per Bernat Malet, notari, procurador de Caterina, vídua de Domènec Cases.

Des del darrer any fins 1399 hi ha un buit documental. Es al dit any, el 1399, que Antoni Gomiç i Pere Bou, major de dies, atorgaren el document pel qual confessen haver de pagar a Simó Rafael, ciutadà de Xàtiva, certa quantitat.

Al mateix any, al mes d'abril, es registra el reconeixement de deute atorgat per Ferran de Pomar, *apotecari*,⁸⁰² Antonio Gomiç, daurador, i Pere Bou, *paraire*, a Simó Rafaeles, ciutadà de Xàtiva, al qual li devien 9 lliures del preu de mitja onça de perles, que li pagaren en el termini d'un mes. Al mes de juny, Antoni Gomiç i altres persones van vendre a Joan Rodríguez, convers, 100 sous de violari⁸⁰³ per preu de 35 lliures. Per últim, al mes d'agost, Antoni Gomiç actuà com a testimoni en una procuració.

Del segle XV, concretament a l'any 1401, que s'escriptura el debitori atorgat pel daurador Antoni Gomiç i Domènec i Ramon Albert, pescadors, junt amb les seues mullers, els quals havien de pagar a Astrugue, vídua de Salamó Abenmarueç, jueu de Murvedre, 7 lliures i 16 sous.

Notes:

Daurador.

800 *Ibidem*, nota 267.

801 *Ibidem*, nota 787.

802 *Ibidem*, nota 416

803 *Ibidem*, nota 355.

Gonçal, (1328, València)

Referència arxivística:

Protocol de nom desconegut, núm. 11182 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 10; 1930, p. 10.

Comentari:

A l'any 1328, queda documentat el compromís efectuat pels pintors Andreu ÇaRebolleda i Gonçal [...] ⁸⁰⁴ amb Eximen Lopis de Rufer, alcaid de la Vall d'Almonacid, per pintar cent-nou escuts amb les armes de Luna.

“Andreas Çarabolleda et Gondiçalbus [...] pictores, vicini Valencie, consulte promittimus et cetera vobis, Exemino Lòpiz de Rufer, militi, alcaido Vallis d'Almonezyr, presenti, et vestris, et aliame dicti vallis et notario et cetera, et vestris, quod hinc ad kalendas mensis septembris proxime et cetera, dabimus vobis et dare teneantur intus civitatem Valencie C et IX scutos de *matzem* pictatos cum signo de Luna, bonos incuyraçatos coreo *de paratge* et *guarnits* et paratos cum coreo bono dandi recipiendi. Vos enim detis nobis et dare teneamini pro precio dictorum scutorum, pro quolibet *scut* IIII solidos et VIII denarios regalium Valencia, de quibus confitemur a vobis habuisse pro [...] et pacca XC solidos. Et quia et cetera. Renunciamus [...]. Et totum residuum solveritis [...] incontinenti cum vobis deliberaverimus dictus scutos. Etiam hec attendere el complare promittimus sub pena V solidorum regalium pro qualibet die ultra terminum dandorum medietatem vobis et aliam domino regi et si forte prope dictis a vobis complendis dampnum et cetera. Et credatur et cetera, obligo et cetera. Renuncio dividendarum et cetera, ad hec et ceera, sub dicta pena et in dicta [...].

Testes, Franciscus Descanç, Petrus Pelegrí et Thomas [...].”

ARV. *Protocol de nom desconegut*, núm. 11182.

Sanchis Sivera, 1928, p. 10; 1930, p. 10.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 60 i 61, doc. 100.

Notes:

Pintor d'escuts.

804 Malgrat el document no apareix el cognom del pintor.

Gonçal, (1420, València)

Referència arxivística:

Sotsobreria de Murs e Valls, d3-27, f. 22 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, 1996, pp. 185 i 186.

Comentari:

Als llibres de la Sotsobreria de Murs i Valls, a l'1d'abril de l'any 1420, es feu menció d'un pintor anomenat Gonçal,⁸⁰⁵ del qual reproduïm el document:

“Ítem, los quals paga per II cadenes que compra ab V lliures de plom, la una per al tap de la claveguera d'En Goçalbo lo pintor e l'altra per a l'altre carrer après de aquell en lo camí de Sent Vicent e foren comprades del dit En Francesch de Monpahó.....VI ss. II.”

Notes:

805 *Ibidem*, nota 804.

GONÇAL, Pere (1422, València)

Referència arxivística:

Çaposa, Joan. Protocol núm. 24712 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró 1966 p, 19.

Tolosa, 2003, pp. 567 i 568, doc. 1818.

Comentari:

A l'any 1422, en agost, queda registrada l'època atorgada pel pintor Pere Gonçal, en la qual reconeix haver rebut d'Andreu Constantí, fill de Ramon Constatí, 10 florins, dels 30 que li devia, pels treballs efectuats en els ornaments de la sepultura del seu fill Joan.

“Petrus Goçalbo, pictor Valencie vicinus, scienter et gratis confiteor vobis honorabilis Raymundo Gostantini, cive dicte civitatis, quod ex illis triginta florenos auri de Aragonia pro quibus vobis et vestris vendidi et facere quedam pennone et unum clipeum cum signo armonum de Gostanti, pro ornamento sepultura venerabilis Johannis Gostantini filii vestris, dedistis et solvistis michi, per manus venerabilis Andreu Gostantini filii vestri decem florenos dicti auri.”

Notes:

GONTER, Bernat (1315-1316, Lleida, Barcelona, València)

Referència arxivística:

Registre núm.158, ff.12 i 12v; núm. 277, ff. 215v i 245; núm. 299, f. 202 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 8; 1930, p. 8.⁸⁰⁶
Tolosa, 2003.⁸⁰⁷
Mocholí, 2009.⁸⁰⁸

Comentari:

Bernat Gonter està documentat entre els anys 1315 i 1316, en ciutats com Lleida, Barcelona o València. Aquesta itinerància queda confirmada per la carta del dia 2 de març de l'any 1315, registrada a Lleida, per la qual el monarca Jaume II li va escriure al seu tresorer, Pere Martí, manant-li que pague al dit pintor 30 sous per anar de Daroca a Saragossa i tornar-hi.

Que Bernat Gonter contava amb la protecció del rei no hi ha cap dubte amb documents com el de l'any 1315, aquest registrat a Barcelona. De nou el monarca, Jaume II, envia carta al Justícia de Daroca notificant-le que li atorgara al pintor salvaguarda d'un any per que poguera pagar als seus creditors.

Des de la ciutat de Montalbà, el dia 15 de juliol de l'any 1316, el rei Jaume II va escriure al seu oficial, Bartomeu Çafont, notificant-li que es dirigisca al Justícia de València per ordenar-li que pague al pintor Bernat Gonter, pel treball d'il·luminar una Bíblia i que li envie aquesta. Amb aquest document se sap que Bernat Gonter, a més de pintor, era també il·luminador i de qualitat, ja que el rei Jaume II expressa, al mateix document, la satisfacció de la rebuda de la Bíblia il·luminada pel dit pintor.

ACA. Registre núm. 277, f. 215v.

Sanchis Sivera, 1928, p. 8; 1930, p. 8.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 43 i 44, doc. 47.

Al mes d'agost del mateix any, el 1316, a la ciutat de Montalbà, Jaume II mana escriure una carta al guardià dels frares menors de Daroca, notificant-li que el pintor Bernat Gonter s'ha compromés a tornar-los la Bíblia que li prestaren per a il·luminar-la.

Notes:

Pintor-il·luminador.⁸⁰⁹

806 Segons l'autor de la cita, d'aquest pintor es troben altres documents al mateix registre, f. 245; registre 158, f. 12 i registre 299, f. 202. Ha sigut revisat per nosaltres.

807 *Ibidem*, nota 267.

808 *Ibidem*, nota 787.

809 *Ibidem*, nota, 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, año, 2005. La present tesi doctoral centra els estudis en el món de la il·luminació de manuscrits medievals.

GOSALBO,⁸¹⁰ Antoni (1407-1437, València)

Referència arxivística:

Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26107 (APPV).

Justícia Civil, núm 1915 (ARV).

Any 1437. L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no anomena l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia.

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 63; 1930, p. 125.

Cerveró 1966, p. 19.

Comentari:

El pintor Antoni Gosalbo apareix documentat el 1407, com a presumpte autor de la mort de Pasqualet Martínez, *fuster* i veí de València. Al mateix any es dona constància d'una germana (bastarda) del difunt, anomenada Bertomeua.

“Com per ocasió de una mort la qual se diu ques stada perpetrada per Anthoni Goçalbo pintor, en la persona den Pascualet Martineç, fuster, lo dit Anthoni hauer aquella perpetrat, se tracte pau entre los amichs e parents del dit occis de una part e lo dit Anthoni, pintor, de la part altra e entre los altres parents e amichs del dit occis sia una germana bastarda de aquell apellada Berthomeua, donzella de XX anys et cetera.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 1915.

Cerveró 1966, p. 19.

Des del darrer any de 1407 fins 1426 no hi ha cap notícia d'Antonio Gosalbo. En aquest any, el 1426, apareix al document pel qual la seua muller cobra certa quantitat.

De nou hi ha un buit documental. No es té notícies del pintor fins l'any 1437, per l'època que signa de 30 lliures, per la dot de la seua muller.

Notes:

810 Als originals *Goçalbo*.

GRAS, Berenguer (1333-1390, València)

Referència arxivística:

Queralt, Vicent. Notal núm. 1413 (APPV).

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5 (ARV).

Justícia dels CCC sous. Obligacions i Condemnacions, núm. 3, mà 4 (ARV).

Justícia dels CCC sous. Peticions núm. 5, mà 6, ff. 25 i 25v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 146.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 21; 1930, p. 21.

Cerveró, 1963, p. 108.

Comentari:

Es té notícia del pintor Berenguer Gras per la condemna efectuada el 1333, pel deute que tenia amb Guillem Riera, *draper*,⁸¹¹ per una quantitat de 27 sous. Al mateix any de nou fou condemnat per pagar a Jaime Valero, procurador⁸¹² de na Benvinguda, muller d'En Domingo Verdú, el deute de certa vinya.

Després de quasi trenta anys sense referències de Berenguer Gras apareix, el 1360, declarant com a testimoni en un procés sobre la reclamació d'una cafissada de blat.

ARV. *Justícia de CCC sous. Peticions*, núm. 5, mà 6, ff. 25 i 25v.

Cerveró, 1963, p. 108.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 168, doc. 263.

A l'any 1390 ja era difunt i així ho confirma l'època que atorgaren la seua vídua, Jaumeta, Pascual de Barbastre, *ballester*,⁸¹³ veí de València i la seua esposa Isabel, en la qual reconeixen que Francesc Camí, *manegador*,⁸¹⁴ veí de la ciutat de València, li paga 115 lliures per la compra d'una part d'un hospici que Pascual té en la parròquia de Sant Martí.

APPV. *Notal de Vicent Queralt*, núm. 1413.

Alcahalí, 1897, p. 146.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 21; 1930, p. 21.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 331 i 332, doc. 568.

Notes:

811 Fabricant o venedor de draps o teixits de llana. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

812 *Ibidem*, nota 547.

813 Soldat armat amb ballesta. Des del s XIII l'exèrcit català disposava d'unitats de ballesters a peu com a força principal de la infanteria. També n'hi havia a cavall, auxiliars dels cavallers, i a l'armada: els ballesters eren la principal arma del combat naval a distància; els ballesters catalans, elogiats per Ramon Muntaner, foren famosos a l'Edat Mitjana. Les ordinacions navals catalanes del 1258 precisaven que cada ballester havia de tenir dues ballestes de dos peus, una d'estrep i tres-centes sagetes. L'aparició de les armes de foc determinà la seua desaparició al s XVII. A València integraren el Centenar de la Ploma.

814 Persona que té per ofici posar mànecs a les ferramentes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

GUAL, Gaspar (1431-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, núm. 1479, ff. 41 i següents (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, en "*La Catedral...* Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí, (AMDA).⁸¹⁵

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Mocholí, 2009.⁸¹⁶

Comentari.

Entre els anys 1431-1439, es documenta la relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. El pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda de la Seu de València. Es demanava representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels dits àngels haurien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, treballaren els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon de l'Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

Notes:

Pintor de la capella major de la Seu de València.

815 *Ibidem*, nota 259.

816 *Ibidem*, nota 787.

GUERALD I,⁸¹⁷ Bernat (1310-1357, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm.11, f.10; núm. 15; núm. 29; núm 199, mà 1, ff. 19-24 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 239 i 240.

Comentari.

A l'any 1310 el Justícia Civil de València atorga tutoria al pintor Bernat Guerald, per part de Catalina, filla de Francesca, vídua de Pere Rané.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 11, f. 10.

Cerveró, 1960, p. 240.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 38, doc. 33.

Aquest pintor intervé de nou en certs documents, ja siga com a part contractant, ja siga com a testimoni, des de l'any 1316 fins 1320, tal com ho refereix l'autor de les cites, Cerveró.

Després dels darrers documents, no es té més notícies de Bernat Guerald I fins 1357. En aquest any, el seu fill, Bernat Guerald II, atorga un debitori, reconeixent que Guillamona, muller de Sans Martí, pintor, veí de València, li havia de donar 200 sous, els quals li pertanyien com a hereu del seu pare.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 199, mà 1, ff. 19-24.

Cerveró, 1960, pp. 239 i 240.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 155-159, doc. 244.

Notes:

817 Pare del pintor amb el mateix nom, Bernat Guerald (1357).

GUERALD II,⁸¹⁸ Bernat (1357, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 199, mà 1, ff. 19-24 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 239 i 240.

Comentari:

Debitori atorgat, el 1357, pel pintor Bernat Guerald II, en el qual reconegué que Guillamona, muller de Sans Martí, pintor, veí de València li havia de donar 200 sous, els quals li pertanyien com a hereu del seu pare Bernat Guerald I.

“Anno domini millesimo CCC^o LX° septimo, die sabbati quarto [idus setembris], comparech (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 199, mà 1, ff. 19-24.

Cerveró, 1960, pp. 239 i 240.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 155-159, doc. 244.

Notes:

818 Fill del pintor amb el mateix nom, Bernat Guerald (1310-1357).

GUERAU, Antoni (1402-1439, València, Morella)

Referència arxivística:

Comptes de Tresoreria, llibre 3, lligall 1291 (ACV).

Llibre de la Catedral de València, any 1410 (ACV).

Llibre de la Catedral de València, any 1418, lligall 1323, f. 14v (ACV).

Gaçull, Guillem. Protocol any 1402 (AEM).⁸¹⁹

Claveria Comuna, signatura O, llibre 13, f.156; llibre 14, f.188; Claveria Comuna, núm. 41, I; Claveria Comuna, 1419-1444, 1425-1426; 1431-1432 (AMV).

Manual de Consells, A-29, ff. 165 i 165v (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-27, ff. 229 i 229v (AMV).

Varia de Murs i Valls, ññ-1 (AMV).

Peres, Joan. Protocol núm. 23405 (APPV).

Ponte, Gerad de. Protocol núm. 25032 (APPV).

Saposa, Joan. Protocol núm. 24707 (APPV).

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 468 (ARV).

Comptes de la Batlia, any 1429, f. 335v; any 1430, f. 329v; any 1431, ff. 370 i 403; any 1439, f. 310v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 147

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 307; 1914, p. 48; 1929, pp. 17 i 18; 1930, pp. 79 i 80.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 19; 1943, pp. 39 i 40.

González Martí (AMDA).⁸²⁰

Cerveró 1966, p. 22; 1963, pp. 108, 109 i 129.

Ramón, 1999.⁸²¹

Mocholí, 2009.⁸²²

Comentari:

Antoni Guerau és un dels pintors oblidat per la historiografia, però si s'estudia la seua base documental aquest és mereixedor d'una investigació més a fons.

Les seues notícies s'inicien el 1402. Al document del dit any se li esmenta com a habitant de Morella, en el qual, junt al també pintor i ciutadà de Morella, Pere Forner, actua com a testimoni. Aquest és, fins ara, l'única referència que es té com a ciutadà de la vila de Morella.

Des de la darrera notícia fins la següent, hi ha un buit documental de huit anys. És en un document de procuració de l'any 1410, en el qual actua com a testimoni, on se li esmenta com a ciutadà de València.

“Testes Bartholomeus Losella, apothecarius et Anthonius Guerau, pictor Valencie cives.”

APPV. Protocol de Joan Saposa, núm. 24707.

Per a saber que tipus d'obres que se li encarregaven ens remetem a documents dels anys 1410 i 1411. En el primer està la notícia que pinta una bandera per a la ciutat de

819 *Ibidem*, nota 490.

820 *Ibidem*, nota 259

821 Apèndix documental tesina de Luisa Núria Ramón Marqués, any 1999.

822 *Ibidem*, nota 787.

València. El segon és una àpoca atorgada per ell i el també pintor Martí Mestre, els quals confessen haver rebut 741 sous i 10 diners, per pintar les armes del difunt Francesc d'Artés per a la seua sepultura: “(...) clipeo sive scut, superveste e penó et forche e estandard de sua divisa per nos facitis e depictis ad opus sepulture illius.”

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 307; 1914, p. 48; 1929, p. 17; 1930, p. 79.

Menció apart mereix la notícia, publicada per Sanchis Sivera, de l'any 1411, en la qual s'esmenta que la ciutat de València el nomena pintor de la ciutat, encarregant-li la pintura i guarnició de la Sala Daurada. En aquesta cita documental se le considerar com un dels pintors principals que van contribuir a la decoració de dita sala.

Que fou, no sols en el seu ofici, una persona important ho confirma la següent referència documentada l'any 1413. Fa referència a una procuració atorgada per Martí Mestre, pintor i ciutadà de València, a favor de Francesc Queralt, notari, nomenant-lo procurador⁸²³ general seu, en la qual actuaren com a testimonis Antoni Guerau i Domingo Crespi, il·luminador.⁸²⁴

A l'any 1418 apareix documentat als llibres de la Catedral de València, però malauradament no es coneixen més detalls d'aquesta notícia per la dificultat d'accedir als arxius de la Seu.

Entre els anys 1419-1444, es documentaren les despeses varies ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València, entre els pintors que realitzaren les diverses tasques està Antoni Guerau.

Al mes de juny de 1419, quedà documentat el pagament, atorgat pel clavari de les Pecúnies Comunes de València, al pintor Antoni Guerau, a Arnau Sanç, *batifulla*,⁸²⁵ i a Simó “Justima”, de 99 lliures i 8 sous pels materials i confecció d'una bandera amb destí a la galera reial.

“De nos et cetera, metets en compte de vostra data, noranta nou lliures, VIII solidos reyls los quals de nostre manament havets donats e pagats a n'Anthoni Guerau, pintor e per ell a les persones següents, és saber, LVII lliures a n'Arnau Sanç, batifulla per raho d'or que de aquell és stat comprat a obs de la bandera de la galea reyal la qual per ordinació de Consell és stada proferta d'armar e emprestar al molt alt senyor rey per causa de son benaventurat passatge per aquell, (...) *E retenitis et cetera. Datum Valencie III die junii anno a Nativitate Domini MCCCCXIX vidit de Limotge.*”

AMV, *Claveria Comuna*, núm. 41, I.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 17 i 18; 1930, pp. 79 i 80.

Per a confirmar la importància d'Antoni Guerau com a pintor està el document de l'any 1421, pel qual li foren pagats uns treballs efectuats en la cambra nova del Racional de València. El pintor Antoni Peris i l'il·luminador Domingo Adzuara,⁸²⁶ foren els encarregats de taxar dits treballs.

“Ítem, posa en data DCLXXXII sous, los quals dóna a n'Anthoni Guerau, pintor de la dita ciutat e a aquell tatxats de sa voluntat e de voler dels honorables jurats, obrés e racional de la dita ciutat, per n'Anthoni Pérez, pintor e en Domingo Adzuara, il·luminador, elets a fer la dita tatxa (...)

823 *Ibidem*, nota 547.

824 *Ibidem*, nota 462.

825 *Ibidem*, nota 273.

826 *Ibidem*, nota 823.

Primo per hun drap encerat per aquell comprat e pintat a manera de vidriera a ops de la finestra de la cambra nova de l'offici del racional vers la casa de l'honorable micer Guillem Çuera, en lo qual dit drap són pintades quatre istòries a rahó de IIII florins per cascuna istòria, XVI florins.

Ítem, per quatre peçes pintades del dit drap a manera de vidriera de diverses istòries a ops de la finestra major de la dita cambra que mira vers la cambra de l'honorable micer Berthomeu Sist a rahó de VII florins per cascuna peça, CCCVIII sous.

Ítem, per pintar quatre peçes de les portes de la dita finestra major a rahó de II florins mig per cascuna peça, CX sous.

Ítem, per pintar la porta de la privada de la dita cambra, LXVI sous. Ítem XXII sous, los quals bestrague lo dit n'Anthoni Guerau per salari dels dits taxadors. E ha-n'í àpoca de les dites quantitats rebuda per lo dit scrivà a XXII de juny any M CCCC XX.....DCLXXXII ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-27, ff. 229 i 229v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 18; 1930, p. 80.

Al següent any, el 1422, el mestre pintor Sarcinus,⁸²⁷ (suposem que es tracta d'un pintor sard) atorga àpoca com a procurador d'Antoni Guerau, en la qual confessa haver rebut de Mateu Pujades, cavaller, habitant de València, 10 florins d'or, dels qual tenia un albarà atorgat a la vila de Bonifaci, en l'illa de Còrsega.

“Sarcinus, mestre pintor, civis Valencie procurator Anthonius Guerau, pictoris civis eiusdem civitatis, habens plenum posse faciendi subscripta ut constat instrumento publico acto Valencie XXI dies iunii anno a Nativitate Domini millesimo CCCCXX, recepto per discretum Arnaldum Almirall, notarium publicum, scienter dicto nomine, confiteor vobis honorabilis Matheu Pujada, militi, habitatori dicte civitate absentis quod solvistis michi dicte nomine numerando in presencia notario et testium subscriptorum, per manus Sthefani Muntalar, loco vestri tradentis, decem florenos auri Aragonum quos vos dicto principali meo debebatis et de quibus ei fecistis albaranum vestra propria scriptura sub die nona ianuari ani MCCCCXXI in villa de Bonifaci in insula Corsice quod vobis seu dicto Sthefano Muntalar loco vestri restituo in presencia notarii et testium subscriptorum. Unde renunciat omni excepcione procuracione predictae, non numerate et cetera.

Testes, discretum Dominicus Querol, notarius et Iacobus Stopinyà, fusterius, cives Valencie.”

APPV. *Protocol de Gerard de Ponte*, núm. 25032.

Cerveró, 1963, pp. 108-109, 129.

Al mes de gener de l'any 1426, el mestre Racional de València li atorga- aquí se li esmenta com a: “(...) pintor del senyor rei (...)”- el pagament de 10 lliures i 19 sous, pel material i confecció de varis penons de trompeta i un de cornamusa,⁸²⁸ per a la dita ciutat.

“(…) depeses de tres penons de trompetes e d'una cornamusa per aquell de nostres manament e ordinació fets a ops de la dita ciutat, és a saber en compra e cost de tercanell seda groga e vermella per fer XII cordons en la flocadura dels dits panons en salari de tallar e cosir los dits panons e flocadura ab lo cost de veta, seda e mans de les dites coses segons que d'aquelles per lo dit n'Anthoni Guerau (...)”

AMV. *Claveria Comuna*, 1425-26.

Alcalalí, 1897, p. 147.

827 Cerveró publica *Martinus*.

828 Es tracta d'un instrument musical, la gaita. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

De nou hi ha referència que apareix documentat, el 1427, als llibres Comptes de Tresoreria de la Catedral de València, però degut a certes dificultats d'accés, no s'ha pogut consultar els arxius, per la qual cosa no es coneix el contingut de la notícia.

Tres anys després, el 1430, va rebre certa quantitat pels treballs fets per a la Batlia del Regne de València. Al mes de juliol del mateix any, apareix en cert document dels llibres de la Claveria Comuna.

Un any després, el 1431, es documenta la provisió del Consell de la ciutat de València ordenant que li sia pagat al pintor Antoni Guerau, el seu treball en la Cambra Daurada durant dos-cents seixanta-cinc dies a raó de 5 sous diaris. Dit pagament fou atorgat el mateix any per la Claveria Comuna de la ciutat de València, a dit pintor, rebent una quantitat de 64 lliures com a salari.

“(…) en la obra de la cambra daurada la qual és pujant de la scala de la sala de la dita ciutat, ultra los diurnals per lo dit mestre Anthoni fets en la dita obra (…)”

AMV. *Claveria Comuna*, 1431-1432.

Alcahalí, 1897, p. 147.

Al mes de març del mateix any, el 1426, Antoni Guerau està documentat com a testimoni d'una època.

També al dit any, el 1431, va rebre certa quantitat per treballs fets per la Batlia.⁸²⁹ En dit document s'esmenta Antoni Guerau com a *perpunter*.⁸³⁰

A la fi, Antoni Guerau apareix documentat als llibres de la Batlia de l'any 1439 per diversos treballs.

Notes:

Habitant de Morella i després de València, pintor de la ciutat de València i del rei.

Pintor de bandera, sepultura, penons, Sala-Cambra Daurada.

Perpunter.

⁸²⁹ *Ibidem*, nota 580.

⁸³⁰ *Ibidem*, nota 373.

GUERAU I,⁸³¹ Macià (1306-1348, València)

Referència arxivística:

Zaballa, Juan. Protocol núm. 10413 (ARV).

Justícia Civil, núm. 8, f. 93 (ARV).

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà [2] (ARV).

Justícia dels CCC sous. Obligacions i Condemnacions, núm. 3 (ARV).

Manual de Consells, núm. (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 135.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 160; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1929, p. 18; 1930, p. 80; 1930-31, p. 36.⁸³²

Cerveró, 1960, p. 240; 1963, pp. 103 i 109.

Tolosa, 2003. Tesi doctoral, volum II, p. 33.

Comentari:

Als primers anys del segle XIV, concretament l'any 1306, es documenta la procuració atorgada per Maria, filla de Raimon Sanç, ciutadà de València, al seu marit Ferrer de Viver, per la qual es té les primeres notícies del pintor Macià Guerau,⁸³³ actuant com a testimoni en la dita procuració.

“Pridis nonas madii.

Testes huius rei sunt, Macianus Geraldí, pictor, et Michael d'Alçamora, civis Valencie. Signum S. Martini notarii.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 8, f. 93.

Cerveró, 1960, p. 240.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 35, doc. 26.

La següent notícia del pintor Macià Guerau està documentada onze anys després, el 1317. Al dit document Macià Guerau figura en el Consell de la ciutat de València, com a representant per l'ofici dels *freners*.⁸³⁴

Se segueix tenint notícies pel rebut de l'any 1325, pel qual cobra certa quantitat per la venda de certs llenços.⁸³⁵

Sis anys després, al 1331, Macià Guerau està documentat com a testimoni a l'època atorgada per Aclarephi, jueu de València.

Al mes d'octubre de l'any 1333, s'escriptura la condemna efectuada pel Justícia dels CCC sous València, en la persona de Macià Guerau (Gerald), per que pague a Guillem Riera, *draper*,⁸³⁶ 11 sous i 6 diners per raó de la compra d'un ase.⁸³⁷ Macià

831 Pare del també pintor Macià Guerau (1333).

832 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, treu la notícia del Barón de Alcahalí, sense donar cap dels dos la signatura. (Any 1325).

833 Els autors publiquen *Mariano de Geraldo*. (Any 1325).

834 Menestral que fabricava frens o guarnicions per a les cavalleries. En aquest gremi s'agruparen, durant molts anys, els pintors fins que crearen el seu propi. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

835 Tela de lli o de cànem que se solia teixir en teler de mà. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

836 *Ibidem*, nota 811.

Guerau dóna com a fiador, davant la cort del Justícia, al seu fill Macià Guerau, també pintor d'ofici.

“*Die sabati VII° idus octobris anno Domini M^o CCC^oXXX^o III.* Maçia Guerau, pintor, vehín de València, per confesió sua condepnat per justícia a-n Pere del Pont, procurador d'en Guillem Riera, draper, ab carta publica, en XI sous et VI diners que li deu per preu de un ase. Pagar a X dies. Si dóna fermaça que pach a XX dies *proximi*. *Die sabati XVII° kalendas novembris anno quo supra*, comparech lo dit Macià Guerau davant lo dit justícia e dóna fermaça al dit deute en Macià Guerau, pintor, fill seu, *qui per predictis bona sua obligavit*. *Die mercurii III° nonas novembris anno quo supra*, comparech lo dit Pere del Pont e otorgàs pagar tot lo dit deute.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 4.

Cerveró, 1963, p. 109.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 70 i 71, doc. 133.

Cap el dubte que el següent document de l'any 1348 siga de Macià Guerau I, ja que a l'any 1333 se sap de l'existència d'un fill amb el mateix nom i d'ofici pintor, i per la diferència d'anys entre un document i l'altre, creiem que podria tractar-se del fill. De qualsevol manera, com no hi ha notícia de la mort del pare, de moment l'incloem en la seua fitxa. Al dit document, Macià Guerau declara haver pintat els bordons⁸³⁸ del pal·li,⁸³⁹ baix el qual feu la seua entrada a València la reina d'Aragó.

Sanchis Sivera, 1929, p. 18; 1930, p. 80. (L'autor de la cita no diu d'on fou exhumada la notícia).

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 117, doc. 190.

Notes:

Pintor de bordons.

Representant en Consell per l'ofici de freners.

Venda de llenços.

837 Animal paregut al cavall, però més menut (asno), que s'utilitza per a transportar càrrega. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

838 Vares llargues que sostenen el pal·li. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

839 Dosser sostingut per quatre vares o més, que aixopluga en certs actes a sacerdots, bisbes o com en aquest cas a la reina per la seua entrada a València. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

GUERAU II,⁸⁴⁰ Macià (1333, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 109.

Tolosa, 2003.⁸⁴¹

Comentari:

Als mesos d'octubre a novembre de l'any 1333, s'escriptura la condemna efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, en la persona del pintor Macià Guerau (Gerald), per que pague a Guillem Riera, *draper*,⁸⁴² 11 sous i 6 diners, per raó de la compra d'un ase.⁸⁴³ Macià Guerau dóna com a fiador davant la Cort del Justícia el seu fill Macià Guerau, també pintor.

“Die sabati VII° idus octobris anno Domini M^o CCC^oXXX^o III. Maçia Guerau, pintor, vehin de València, per confesió sua condepnat per justicia a-n Pere del Pont, procurador d'en Guillem Riera, draper, ab carta publica, en XI sous et VI diners que li deu per preu de un ase. Pagar a X dies. Si dóna fermança que pach a XX dies proximi. Die sabati XVII° kalendas novembris anno quo supra, comparech lo dit Macià Guerau davant lo dit justícia e dóna fermança al dit deute en Macià Guerau, pintor, fill seu, qui per predictis bona sua obligavit. Die mercurii III° nonas novembris anno quo supra, comparech lo dit Pere del Pont e otorgàs pagar tot lo dit deute.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 4.

Cerveró, 1963, p. 109.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 70 i 71, doc. 133.

Notes:

840 Fill del també pintor Marcia Guerau (1306-1348).

841 *Ibidem*, nota 267.

842 *Ibidem*, nota 811.

843 *Ibidem*, nota 837.

GUEROLA, Joan (1419-1444, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 5; 1930, p. 67.

Comentari:

Fins l'any 1418 el saló dels Àngels era el destinat al Consell General per a les seues reunions, però, i degut que algunes parets amenaçaven ruïna, el dit Consell decidix verificar una obra nova. Aquesta fou concedida al mestre d'obres Juan del Poyo. Per fer els treballs de la talla i de les pintures es contracten altres persones.^{xvii} Per la qual cosa creiem que al document de l'any 1419, en el qual es cita al pintor Joan Guerola, correspon a l'encàrrec de l'obra nova. A l'esmentat document es declaren les despeses varies ocasionades per l'encàrrec de la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València, quedant documentades entre els anys 1419-1444 als llibres de la Claveria Comuna de València. A més del pintor que ens ocupa, altres pintors consignats en els seus llocs respectius foren, Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellá, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Notes:

Pintor del teginat de la Casa de la Ciutat de València.

GUILLEM, Joan (1480-1481, València)

Referència arxivística:

Fenollar, Bernat. Claver de la Seu, llibre 2, lligall 1484, f. 25 (ACV).

Referència bibliogràfica:

González Martí, (AMDA).⁸⁴⁴
Mocholí, 2009.⁸⁴⁵

Comentari:

Del pintor Joan Guillem hi ha notícies gràcies a les recerques de l'investigador González Martí. Els documents de dit pintor estan registrats als anys huitanta del segle XV, al llibre del Claver⁸⁴⁶ de la Seu de València, Bernat Fenollar.

Notes:

Es desconeix si aquest pintor és parent del també pintor Pere Guillem (1407-1440).

⁸⁴⁴ *Ibidem*, nota 259.

⁸⁴⁵ *Ibidem*, nota 787.

⁸⁴⁶ Persona que té a càrrec seu les claus d'un lloc de confiança, en aquest cas de la Seu de València. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

GUILLEM, Pere (1407-1440, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, núm. 56 (AMV).

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Castellar, Pere. Protocol de l'any 1424^{xviii} (APPV).

Gisbert, Joan. Notal núm. 271 (APPV).

Martí, Antoni. Protocol any 1417⁸⁴⁷ (APPV).

Polgar, Andreu. Protocol núm. 23194 (APPV).

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25032 (APPV).

Ponte, Gerard de. Protocol any 1439⁸⁴⁸ (APPV).

Vendrell, Jaume. Protocol núm. 14409 (APPV).

Altarriba, Antoni. Protocol núm. 55 (ARV).

Çaera, Vicente. Protocol núm. 2422 (ARV).

Llorens, Pere. Protocol núm. 4206 (ARV).

Monzó, Francesc. Protocol any 1423 (ARV).

Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1890 (ARV).

Steller, Bernat. Protocol núm. 142 (ARV).

Notals segles XIV-XV, any 1432 (ARV).

Protocol, núm. 2767, any 1407 (ARV).

Registre d'èpoques de la Batlia, any 1421 (ARV).

Justícia Civil, núm. 3731, mà 8, f. 39; núm. 3736 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 33, mà 2; núm. 35, mà 1; núm. 36, mans 4, 6 i 8; núm. 142, mà 9 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 288.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 306 i 310; 1914, pp. 47 i 51; 1929, pp. 16, 24 i 25; 1930, pp. 78, 86 i 87.

Cerveró, 1956, pp. 113 i 115; 1960, p. 240; 1963, pp. 106, 107, 120 i 121; 1964, pp. 88 i 125; 1966, p. 20.

Tolosa, 2003, pp. 563b-564-566 i 580, docs. 1809 i 1810 i 1867.

Mocholí, 2009.⁸⁴⁹

Comentari:

Tres documents dels anys 1407, 1409 i 1417, conformen les primeres referències de Pere Guillem. Aquests, respectivament, corresponen al contracte matrimonial, el 1407, entre Francesca i el dit pintor, amb consentiment de la mare i l'avi de Francesca, la qual aporta al matrimoni el dot de 35 lliures. A l'obligació de l'any 1409, contreta davant del Justícia dels CCC sous de València, per l'esmentat pintor, el qual havia de pagar 1 florí d'or a Gabriel Pérez, procurador⁸⁵⁰ de García Furgelli, amb motiu d'un préstec i, per últim l'època de l'any 1417, atorgada per Joan Rull i Jaume Estopinyà, pintors, veïns de València, en la qual reconeixen deure a Constança, vídua de Miquel Cardona, 25 florins d'or, els quals els va deixar. En dita època el pintor Pere Guillem actua com a testimoni.

847 Es conserva des de l'any 1453.

848 No hem trobat l'any a l'arxiu. D'aquest notari es conserva fins l'any 1426.

849 *Ibidem*, nota 787.

850 *Ibidem*, nota 547.

En setembre de l'any 1421, es documenta l'època atorgada per Pere Guillem, en la qual reconegué que va rebre de l'administrador del Batle del Regne de València certa quantitat, per dibuixar i pintar dotze escambells⁸⁵¹ amb les armes reials, destinats a les obres del Palau Reial de València.⁸⁵²

“(…) per salari e treballs de pintar e deboxar dotze squabells ab les armes Reyals per a obs de les obres ques fan en lo Reyat.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*.

Sanchis Sivera, 1929, p. 24; 1930, p. 86.

Al mateix any, el 1421, al mes d'octubre la informació del pintor que ens ocupa, Pere Guillem, encapçala cert document, quedant a resta en blanc.

“Noverint universi; Quod ego Petrus Guillem, pictor, civis Valencie, nomine meo proprio et tu heres (...)”

APPV. *Notal de Joan Gisbert*, núm. 271.

Cerveró, 1963.p. 106.

Al mes desembre del dit any, el 1421, Pere Guillem atorga època, per la qual reconeix haver rebut 3.000 mil sous de la dot de la seua muller.

Al document de juny de l'any 1422, es menciona que Pere Guillem, pintor, posseïa una casa situada a la parròquia de San Martí, que confrontava amb les cases de Pere Cabanyelles, cavaller, amb la dels hereus de Gabriel Martí Ros, amb la vall vella i amb el carrer.

Al mes de juliol de 1422, gràcies al document per la venda d'un censal per part de Castellana, vídua de Joan Cabanyelles, ciutadà de València, es fa menció que Andreu Albert, Tomás Albert, Bernat Roca, Martí de Torres, Joan Gil i Pere Guillem, tots ells pintors, posseïxen un hospici cadascun a la plaça dels Caixers, abans la Boatella, a la parròquia de Sant Martí de València. Del mateix any i mes, és el document del pintor Bernat Roca, per les intimacions atorgades per Mateu Esteve com a procurador de Pere Cabanyelles, en les quals s'esmenta que dit pintor posseï un corral a la parròquia de Sant Martí de València, comprat a dit Pere Cabanyelles, apareix com a un dels intimats. El pintor Martí de Terres actua com a testimoni. També es fa menció dels pintors Pere Guillem i Andreu Albert. Finalment del mes desembre, el pintor Pere Guillem, contrau obligació, davant el Justicia dels CCC sous, per pagar a Jaume Ortolà certa quntitat.

A l'any 1423, l'1 de juny el pintor Pere Guillem intervé en un document, per la venda d'un camp. Del mateix any, en desembre queda documentada la cessió de varis deutes per part d'Antoni Ros, *mercader*, ciutadà de València a Joan de Galva, *argenter*, ciutadà de dita ciutat i soci de l'anterior per a liquidar les 148 lliures i 9 sous que li devia. Entre els deutes que li cedeix apareixen els dels pintors Andreu Albert, amb una quantitat de 8 lliures i 16 sous, de Vicent Valls, amb una quantitat de 6 lliures, 2 sous de fusta i de Pere Guillem, amb una quantitat de 65 sous, tots ells per compra de fusta.

Al mes de novembre de l'any 1424, el pintor Pere Guillem atorga època com a hereu del seu pare, Pere Guillem, junt amb la seua muller Jaumeta, en la qual confessen haver rebut 5 lliures, per la venda d'unes cases situades a la parròquia de Sant Andreu de València.

Entre els mesos de gener a desembre de l'any 1425 quedaren registrats, llibre de l'administració de Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta

851 *Ibidem*, nota 714.

852 *Ibidem*, nota 708.

i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra van ser Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopiç, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, *Pere Guillem*, Ferrando de Culler (Culla) i Pere Cerdà.

“[f. 82 v.]

Pintors

En Johan Stheve, cinch sous, sis diners.... V ss. VI

Ítem en Berenguer Matheu, quatre sous, sis diners.... III ss. VI

Ítem en Johan Vicent, quatre sous, sis diners.... III ss. VI

Ítem en Johan Roig, quatre sous III ss.

Ítem en Pere d'Oscha, quatre sous III ss.

Ítem en Johan de Caffa, quatre sous sis diners III ss. VI

Ítem en Johan Perez, quatre sous III ss.

Ítem en Bernat Çalom quatre sous III ss.

Ítem en Pere de Caffa quatre sous sis diners.... III ss. VI

Ítem Ferrando Coller quatre sous III ss.

Ítem en Francesch Perez quatre sous III ss.

Ítem en Bertomeu de Canet, tres sous, sis diners III ss. VI

Ítem Anthoni Carbonell, tres sous III ss.

Ítem en Martí Lopiç, tres sous, sis diners.... III ss. VI

Ítem en Pere Guillem dos sous dos diners.... II ss. II”

AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Tolosa , 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

També al dit any, el 1425, al mes de gener, Pere Guillem, actua com a testimoni en una dot matrimonial.

Dos any després, el 1427, en juny, Pere Guillem apareix de testimoni en els capítols contractats entre Castellana d'Alpicat, vídua de Joan Navarro, *llicenciat en lleis*, com a curadora de la seua filla Tecla, muller de Galcerà de Borja i Gabriel Mateu junt amb Nicolau Querol, pintors, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació dels tres Arcàngels, destinat a la capella construïda per dita Castellana en el claustre dels frares predicadors de la ciutat de València, per preu de 80 florins o 40 lliures.

El dia 30 de gener de l'any 1429, Pere Guillem és condemnat, davant del Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Bernat Colomer, notari, com a procurador⁸⁵³ d'Arnau Sans, 32 sous i 6 diners, per l'or que d'ell compra.

Al mes d'abril de l'any 1432, Pere Guillem feu reconeixement de deute en pagar a Antoni Andreu, especier de València, 36 sous i 6 diners, pel preu de *policolors de tolers*.⁸⁵⁴

853 *Ibidem*, nota 547.

854 Tal com ho publica l'autor.

Al mes de setembre del darrer, el 1432, es registra l'escriptura de germania atorgada per Pere Guillem a la seua muller, amb els béns d'aquesta.

Pel següent document de l'any 1434, que és la condemna efectuada en presència del Justícia dels CCC sous de València, a Pere Guillem se li esmenta com a pintor de cofres. En aquesta confessa que havia de pagar a Bernat Colomer, 105 sous, per la compra de fusta.

Al mes de setembre del dit any, el 1434, es registra la condemna efectuada davant el Justícia dels CCC sous de València, a Vicent Llop, pintor, el qual està amb el també pintor Pere Guillem, per que done a Lluís Marco, *candeler*,⁸⁵⁵ certa peça de vestir que l'havia deixat.

El dia 22 de setembre del mateix any, el 1434, es documenta l'obligació, contreta davant el Justícia dels CCC sous, per Pere Guillem, el qual havia de donar a Alfons Garcés, mestre d'esgrima, 22 sous, que li devia per mans del pintor Lope Vicent.

Dos anys després, el 1436, s'efectua l'atorgament pel Clavari de les Pecúnies de la de València a Pere Guillem, el qual rebé 273 sous i 11 diners que li devien, dels treballs esmerçats en els preparatius de la processó del Corpus de l'any 1430.

A l'any 1438, Pere Guillem actua de testimoni en el procés efectuat en presència del Justícia Civil de València, per part de Bartomeu Martí, *metge*.

Al següent any, el 1439, s'atorga àpoca a Pere Guillem com a procurador de la seua mare Maria, reconeixent haver rebut dels marmessors del testament de Castellana, nou alnes⁸⁵⁶ de tela nova, les quals havia deixat a la mare del pintor, dita Castellana, mare de Maria.

Finalment està el document de l'any 1440, el qual al·ludix a un procés efectuat en presència del Justícia Civil de València per part de Lluïsa, muller de Joan Coves, en el qual Pere Guillem i la seua muller, Bernada, declaren com a testimonis,

Notes:

Pintor multidisciplinari. Escambells, teginat de la Casa de la Ciutat de València i cofres.

855 Cerer, persona que fa ciris, candeles, etc., o que en ven. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

856 Antigua mesura de longitud, equivalent aproximadament a mig metre. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

GUMILA, Guillem (1429, València)

Referència arxivística:

Julian, Andrés. Protocol núm. 1268 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 41; 1930, p. 103.

Cerveró, 1963, p. 109.

Comentari:

Pel document testamentari del dia 16 de maig de 1429, es té notícies del pintor Guillem Gumila. Aquest fa referència de l'atorgament fet per la ciutadana Isolda, muller seua, nomenant-lo marmessor.

“En nom de Nostre Senyor Déu, et cetera, yo n-a Ysolda, muller d'en Guillem Gumila, pintor, ciutadà de València, attenant et cetera, però no-y ha cosa tan incerta com la hora de la mort e de la persona sàvia en per tal les dites coses considerades, stant malalta de cors et cetera, però stant en mon bon seny et cetera, apellats e pregats los notari, et cetera, faç e orden aquest meu derrer testament, et cetera, en lo qual elitg marmesor meu et cetera, [...]ço és lo dit en Guillem Gumila, marit meu, present, lo qual prech que en execució de aquest meu testament sia diligent, car yo do a aquell licencia et cetera, de pendre tants dels meus bens e aquells vendre e destribuir que basten a complir aquest et cetera. E açò faça lo dit meu marmesor per sa pròpia auctoritat et cetera. E vull ans de totes coses que tots los meus deutes sien pagats torts, et cetera, aquells qui apparra mi ésser tengut et cetera, ab cartes testimonis, et cetera. En après elitg la mia sepultura en lo fossar de sant Vicent de la Roqueta après la fossa de madona mare e vull que lo meu cors sia soterrat ab una caixa de fust. E prech-me per anima

[f. 305r] mia et cetera, vint lliures de reals de València de les quals vull que sia feta la mia sepultura, anniversari e capdany e-m sia liurat lo sant sagrament de extremahunció. Ítem vull que sien dats sengles dines als pobres que vendran a la mia porta los dies de la mia sepultura, anniversari e capdany. Ítem leix als frares de la Verge Maria de Jesús sexanta sous per amor de Déu pregant aquells que preguen Déu per la mi anima. Ítem vull que sien celebrades per anima mia les XXXIII mises apellades de sant Amador ab lur oferta e caneles segons se pertany per aquells prevere o preveres o frares que voldrà e elegirà lo dit meu marmesor. E complides les dites coses si res sobrarà de les dites vint lliures, tot ço que-n sobrara vull que sia dat per lo dit meu marmesor a pobres vergonyants catius a reembrar e orfenes a maridar a sa bona coneguda. E si no-y bastaran, vull que dels altres bens meus hi sia fet compliment. Dels altres bens meus orden en aquesta manera, ço és, que leix a-n Tristany Cortit, pare meu, deu lliures de reals de València. E après obit del dit en Tristany vull e man que les dites deu lliures sien d'en Johan Cortit, frare meu. Tots los altres bens meus, drets e accions, et cetera, do e leix a Guillem e Johan Gumila, fills meus e al postum o prenyat del que són prenyats e aquells hereus meus propis e universals feç e instituesch per dret de institució sots tal vincle e condició que si lo hú de aquells morrà quant [f. 305v.] que quant sens fills legítims e naturals, en tal cas substituesch-li los altres sobrevivents, e axí se segueca dels hun als altres. E si tots morran quant que quant sens fills legítims e naturals substituesch-los lo dit en Guillem Gumila, marit meu a fer de aquells bens a ses pròpies voluntats. Aquest és lo meu derrer testament, et cetera, lo qual revocant, et cetera, vull que valla per dret de derrer testament, et cetera, o per dret de codícils et cetera. Lo qual fon fet en València, et cetera.

Presentis testimonis foren a la confecció del dit testament per la dita testadriu appellats e pregats, ço és en Johan Oliver, n'Anthoni Goçalbo e en Berenguer Mulet, scrivent, ciutadans de València, los quals dixeren que conexien la dita testadriu e ella a ells e yo notari la conech.

En après dijous que era comptat a XVIII de maig de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor M CCCC XXVIII° que era lo quart dia après obit de la dita testadriu en la ciutat de València en casa del dit en Guillem Gumila a instancia del dit en Guillem Gumila fon lest e publicat lo dit testament e lest e publicat aquell, en continent lo dit en Guillem Gumila dix que acceptava la dita marmesòria per amor de Déu e de la defuncta e com a pare e legítim administrador dels dits Guillem e Johan Gumila fills e hereus de la dita na Ysolda, com lo dit postum fos ja mort qui nasque femella e hac nom Johana, acceptava la dita herència e la dita substitució ab benefici de inventari. Protestant, etc. Presentis testimonis foren a les dites coses en Johan Pereç, mercader e n'Anthoni Fortuny, sartre, ciutadans de València.”

Notes:

HEREDIA, Llorenç d' (1400-1401, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Alfons. Protocol núm. 28480 (APPV).
Polgar, Andreu. Protocol núm. 28872 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 150.
Sanchis Sivera, 1914, p. 37; 1928, p. 61; 1930, p. 61.
Cerveró, 1963, p. 109.
Mocholí, 2009.⁸⁵⁷

Comentari:

De Llorenç d'Heredia, pintor i veí de València, tenim referència pel debitori que atorga l'any 1400, pel qual confessa haver de pagar a Bertomeu Llorenç 96 sous, per la compra que li feu d'un mantell de dona de color vermell.

“Die veneris XXVIII^a madii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o. Laurencius Herèdia, pictor, vicinus civitatis Valencia, ex certa scientia, confiteor me debere vobis, Bartholomeo Lorenc, vicino loci de Albalat d'en Codinach, orte civitatis predictae, presenti et recipienti, et cetera nonaginta sex solidos monete et cetera, precio quarum vos, dictus Bartholomeus, vendidistis unum mantellum panni virmilli *de dona de verví de Flandes, forrat de cendat, blau, listat,*^{xix} videlicet, Bernardo Jornet, sartori, et Clare, eiuis exore, et quod mantellum dictus Bernardus et Clara haberunt et receptorunt. Et [quia...] quidem XCXI^{orum} solidorium quod promitto dare vero sine omni dilacione et cetera hinc festum Omnium Sanctorum primo venienti et cetera, sub pena XX^{orum} solidorum eiusdem monete vobis et vestris [...] bonis meis mobilibus et [immobilibus, ubique habitos et habendos], quamquidem penam trans[...] et cetera, legitime promitto et cetera, rato semper huiusmodi pacto [et avinencie]. (...)

Testes, Iacobus Jordà, mercator, et Iohannes Oliver, [...]. Valencie cives.”

APPV. Protocol d'Alfons Ferrer, núm. 28480.

Alcahalí, 1897, p. 150.

Sanchis Sivera, 1914, p. 37; 1928, p. 61; 1930, p. 61.

Cerveró, 1963, p. 109.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 494, doc. 959.

A l'any següent, el 1401, al mes desembre, Llorens d'Heredia, pintor, neòfit⁸⁵⁸ i ciutadà de València, actua com a testimoni en un carregament de censal.

“Testes Iacobus Ferrarii, mediator, et Laurencius de Heredia, pictor, neophitus, Valencie cives.”

APPV. Protocol d'Andreu Polgar, núm. 28872.

Notes:

857 *Ibidem*, nota 787.

858 Persona que és iniciada en la fe i el culte d'una religió. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

IBANYES, Joan (1423-1424, València)

Referència arxivística:

Almoïna, núm. 5654, ff. 33 i 34 (ACV).

Manual de Consells, A-28, f. 19v (AMV).

Sotsobreria de Murs e Valls, núm. 28 i d3-30, ff. 58 i 113v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 36; 1930, p. 98.

Cerveró, 1956, p. 113, núm. 63.

Tolosa, 2003, p. 581, docs. 1869 i 1871.

Comentari:

En setembre de l'any 1423, l'administrador de l'Almoïna de la Seu de València atorga pagament al pintor Joan Ibanyes, per la confecció d'un retaule, el qual devia estar col·locat damunt la porta de dita institució.

“Ítem, a XIII de setembre, any [MCCCC] XXIII, doní a-n Johan Yvanyes, pintor, qui feu lo retaule que està damunt lo portal de la casa de l'Almoïna, XXX lliures, les quals li doní en esta manera en lo present dia, X lliures, rebé l'època lo discret en Jaume Pastor, notari, a XIII de decembre del dit any, X lliures, rebé l'època lo dit en Jaume Pastor, a XII de febrer any XXIII, X lliures, rebé la'època lo discret en Johan Lopiç, notari.

Ítem, he despes, en lo damunt dit retaule, onze cabirons, fulles, claus, jornals del mestre qui obrà lo retaule de fusta segons appar per una cédula escrita de mà d'en Johan Amorós, dues lliures, XV sous, VIII diners, la fusta de que's feu lo retaule prenguent de la fusta que és en lo capítol.

Ítem, doní a Luís Amorós, per metre lo retaule damunt lo portal de la Casa de l'Almoïna, entre taules que son entorn del retaule ab senyals d'aquells qui han fet los senyals de l'Almoïna, jornals e moltes altres coses segons se mostra per una cédula feta de mà de Luís Amorós.”

ACV. *Almoïna* núm. 5654. ff. 33-34.

Cerveró, 1956, p. 113, núm. 63.

Al mes de desembre del mateix any, el 1423, queda documentada la previsió del Consell de València, ordenant que siga fet pels pintors Vicent Saera i Joan Ibanyes, un entremés amb motiu de l'entrada dels reis a la ciutat de València.

“Com per raó de la dita benaventura entrada del dit senyor són estats fets certes ordinations e provisions.

Primerament que sia fet e acabat un entremés que era ja stat rahonat entre los sobredits honorables jurats, racional, advocats e síndich e era estat comanat e dat a fer a-n Vicent Çaera e a-n Johan Yvanyes, pintors vehíns de la dita ciutat.”

AMV. *Manual de Consells*, A-28, f. 19v.

Al següent any, el 1424, el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València atorga pagament al pintor Joan Ibanyes, de 10 sous i 6 diners per pintar (dibuixar) un senyal amb fulles al voltant, com a mostra per reproduir-ho en un drap de ras, el qual havia d'anar al taulell de les *Sitiades*.

“Foren pagats a-n Johan Yvanyes per un senyal real ab fullàtics entorn que deboxa per mostra del drap de raç qui-s fa per al taulell de les Sitiades.....X ss. VI.”

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-30, f. 58.

Sanchis Sivera, 1929, p. 36; 1930, p. 98.

Al mes d'agost de dit any, el 1424, el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València atorgar pagament a un ajudant del pintor Joan Ibanyes, per la quantitat de 3 sous, pels treballs d'enfortir les claus de la creu del Camí de la Mar de València, amb oli de llinosa i altres coses que es necessitaren.

“Un jove de Joan Ivanyes, pintor, qui anà a la Creu per enfortir les claus de aquella ab oli de linós e altres coses necessàries al dit enfortiment, III sous.”

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-30, f. 113v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 36; 1930, p. 98.

Notes:

Retaule, entremés, dibuix d'un senyal amb fulles al voltant.

ISONA I, ⁸⁵⁹ Bertomeu d' (1334, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 36, mà 9 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 94.

Comentari:

A l'any 1334, davant del Justícia dels CCC sous de València, es redacta l'obligació contra el pintor Bartomeu d'Isona, per pagar 22 sous i 4 diners a Lambert Fillach, d'una quantitat major deguda pels treballs de serrar fusta.

“Bartholomeo d'Isona, pintor, voluntàriament se obliga en donar e pagar a-n Lambert Fillach, vint-e-dos sous, quatre diners deguts de resta de major quantitat, de serrar fusta.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm, 36, mà 9.

Cerveró, 1963, p. 94.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 73, doc. 142.

Notes:

Col·laboració de treball entre pintors i fusters.

859 Hi ha documentat un altre pintor amb el mateix nom entre els anys 1427-1434. Cap document diu que siguin família, per la qual cosa ho desconeixem.

ISONA II, ⁸⁶⁰ Bertomeu d' (1427-1435, València)

Referència arxivística:

Castellar, Pere. Protocol núm. 25967 (APPV).
Altarriba, Antonio. Protocol núm. 2573 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 41; 1930, p. 103.
Cerveró 1966, pp. 20 i 21.

Comentari:

Del pintor Bertomeu d'Isona hi ha exhومات dos documents. El primer de l'any 1427, en el qual el dit pintor actua com a testimoni en una venda. L'altre, huit anys després, del 1435. En aquest any s'escriptura el contracte d'aprenentatge atorgat pel pintor Bartomeu d'Isona, en el qual aferma al seu fill, Bertomeu d'ISONA, amb Nicolau Tomàs, *fuster*, veí de dita ciutat, per temps de cinc anys, per aprendre l'art de la fusteria.

“Bartholomeus Isona, pictor, vicinus Valencie, gratis et cetera, mitto et afirmo vobiscum Nicholao Thomas, fusterio, vicini dicte civitatis, presenti et acceptanti, Bartholomeum Isona filium meum, etate quator decimannorum, parum plus vel minus, hinch ad quinque annos et ad addiscendum dictum vestrum fusterie officium et ad alias faciendo omnia precepta vestra licita et cetera, juxta sui condicionem et cetera dare opera cum effectu quod dicto tempore perdurare et cetera”

APPV. Protocol de Pere Castellar, núm. 1974.

Cerveró 1966, pp. 20 i 21.

Notes:

Contracte entre pintor i fuster.

⁸⁶⁰ Creiem que és família del pintor amb el mateix nom datat l'any 1334, però no hi ha, fins ara, cap document que ho confirme.

JACOMART,⁸⁶¹ Jaume Baço (1411-1413-1461, València-Nàpols)

Referència arxivística:

Alegret, Ambrosi. Protocol núm. 20708 (APPV).

Zaera, Vicente. Protocol núm. 2426 (ARV).

Justícia Civil, núm. 3723, mà 18, f. 26 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), pp. 453 i 454.⁸⁶²

Tormo i Monzó, 1913, p. 48.⁸⁶³

Sanchis Sivera, 1930, pp. 130, 131 i 132; 1930-31, pp. 6-8.

Cerveró 1966, pp. 21 i 25; 1971, pp. 24 i 25.

Comentari:

D'aquest pintor se sap que va nàixer a València a l'any 1411-1413? i va morir a l'any 1461. Els seus pares, Isabel Escriba i Jaume Bagó (Baço), eren d'origen estranger i es van fincar a València vers 1400, sent la professió de son pare la de *sastre*. No es té certesa sobre la formació pictòrica de Jacomart, però creiem que coneixeria les aportacions de tipus flamenc del també valencià Luis Dalmau, encara que el seu estil segueix la concepció espacial i iconogràfica medieval, però transferint una major humanització a les figures.

Entre els anys 1441-1443 se li encarregaren diversos retaules, un per a Burjassot en febrer de 1441, el qual, segons alguns autors, es confeccionaria baix l'advocació de sant Miquel. Aquesta hipòtesi es planteja per quan al 1443 Jacomart rescindix el contracte primitiu per anar a Nàpols indicant-se: "lo dit mestre Jacomart ja havia pintat una imatge de Sant Miquel de la peçá mitgana", a més d'un altre per a la catedral de València, possiblement aquell que complementava la taula de sant Benet. Després, hi ha excepció de curtes estades a València (1446) i a Tivoli (1447), estigué una llarga estada a Nàpols, al service del rei Alfons V el Magnànim, tornant a València, per establir-se definitivament, el 1451.

La primera notícia documentada de Jacomart a València és de l'any 1429, per la venda d'un censal referida al seu pare, *sastre* de la ciutat de València, on apareixen els noms dels seus fills menors, entre els quals està el de Jaume, el qual esdevindrà el pintor Jacomart, tots ells custodiats per Isabel, la seua mare.

"Isabel, uxor quondam Jacobi Baquo, alias mestre Jacomart, sartoris civis Valentie, nomine meo proprio et ut tutrix et curatrix testamentaria Andree, Jacobi et Michaelis Baquo filiorum meorum, (...)"

ARV. *Protocol de Vicent Saera* (Zaera), núm. 2426.

Sanchis Sivera, 1912 (4), pp. 453 i 454;

Tormo, 1913, pp. 102 i 103.

Sanchis Sivera, 1930, pp. 130 i 131; 1930-31, pp. 6 i 7.

861 Jaume Baço Escrivà, sobrenom *Jacomart*.

862 En dita edició l'autor dóna com a data del document el dia 19. No especifica la tipologia del dit document ni assegura la relació entre Jaume i Jacomart, pintor.

863 L'autor de la cita no dóna signatura i diu que aquest document fou publicat per D. Raimundo Casellas a "La Veu de Catalunya" el 28 d'agost de 1906, a l'article IX de la sèrie titulada "La novela d'en Sapere."

Dos anys després, el 1431, el pintor Jacomart i la seua muller Magdalena van vendre a Bernat Penyarroja, una esclava, tal i com consta en l'inventari dels béns d'aquest.

“(...) en Jacomart Baco, pintor e na Magdalena sa muller, m'an venut sobre los seus alberchs LXXV sous censals per preu de cinquanta lliures per obs de compra de una sclava negra, lo qual censal se paga a XX de juliol ab carta rebuda per n'Ambrós Alegret.”

APPV. *Protocol d'Ambrós Alegret*, núm. 1911.

Cerveró, 1971, p. 25.

En octubre de l'any 1440, a l'inventari dels béns de mossén Bernat Penyarroja, fet a València el 12 de març de 1432, entre altres cartes públiques, es troben els censals carregats sobre dos albergs que Jacomart Baçó, pintor i Magdalena, la seua muller amb el preu de 205 sous censals per carta pública rebuda per Ambrós Alegret, notari.

A l'any 1440 està el memorial pel qual el rei Alfons, des de Nàpols, ordena al Batle⁸⁶⁴ del Regne de València, mossèn⁸⁶⁵ Berenguer Mercader, entre altres coses, que a l'arribar a la dita ciutat faça anar a Nàpols a Jaume Baço *Jacomart*, i que li done els diners que crega convenient per a les seues despeses, per la qual cosa des de l'any 1443 residí a la cort napolitana del Magnànim com a pintor reial.

Quan Jacomart torna definitivament a València, el 1451, entre altres possibles encàrrecs va rebre el del retaule de Catí, facturat baix l'advocació de Sant Pere de Verona i sant Llorenç. Per a demostrar-ho està el document notarial de 23 de gener de 1460. Va ser Ramón Sanjuán, marmessor del mercader Joan Espígol, qui va concertar amb el pintor Jaime *Bacus*, ciutadà de València un retaule que havia de fer d'ací a un any, pel preu de 42 lliures i 10 sous. Van ser testimonis Jaime Sastre i Sancho Aznar. Arran d'aquesta obra li són atribuïdes altres retaules o peces soltes, el retaule del cardenal Alfons de Borja (després Calixt III), per a la col·legiata de Xàtiva, i el de sant Jaume el Major i sant Egidi, fins i tot el retaule de la “Santa Cena” de la catedral de Sogorb.

Notes:

Venda d'una esclava.

864 *Ibidem*, nota 579.

865 *Ibidem*, nota 583.

JOAN, Jaume (1396, València)

Referència arxivística:

Salvador, Domènec. Protocol núm. 28991 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 111; 1973, p. 111.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 415, doc. 745.

Comentari:

Del pintor Jaume Joan només hi ha, fins ara, una notícia documentada. En aquesta actua com a testimoni, el 1396, en una procuració⁸⁶⁶ atorgada per Pere Sanoguera^{xx} en la persona de Bernat Mallorquí.

Notes:

⁸⁶⁶ *Ibidem*, nota 534.

JULIÀ,⁸⁶⁷ Joan (1432-1433, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, ff. 41 i següents (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, f. 66, lligall 1479 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí, (AMDA).⁸⁶⁸

Mocholí, 2009.⁸⁶⁹

Comentari:

A l'any 1432, el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda, per part de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Calia representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels dits àngels havien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís estigueren treballant els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon de l'Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i *Joan Julià*, mosso del mestre Alcanyís.

El dia 23 d'octubre de l'any 1433, queda documentat el pagaments als pintors Miquel Alcanyís, Berenguer Matheu, Johan Steve, Arnau Guassies, Berthomeu Çacoma, Berthomeu Canet, Miquel d'Alforja, Anthoni Carbonell, Pere Navarro, Ausias "pintor", *Johan Julia*, mosso⁸⁷⁰ d'Alcanyís.

Notes:

Pintor de la capella major de la Seu de València.

867 Mosso del pintor Miquel Alcanyís.

868 *Ibidem*, nota 259.

869 *Ibidem*, nota 787.

870 Persona que presta els seus servicis algun establiment o està a les ordes d'alguna persona, en aquest cas a les del pintor Miquel Alcanyís. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

JUST, Joan (1393-1409, València)

Referència arxivística:

Alagó, Martí d'. Protocol núm. 25031 (APPV).

Saposa, Joan. Protocol núm. 19196 (APPV).

Flores, Bernardo. Protocol núm. 930 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.⁸⁷¹

Comentari:

Les primeres notícies de Joan Just són dels anys noranta del segle XIV. El primer document del dit pintor, aquest del 1393, està registrat al protocol del notari Bernardo Flores. En un segon, de l'any 1396, Joan Just actua com a testimoni en una època.

Després està documentat a la primera dècada del segle XV, concretament al 1409. Al dit any atorga època, per la qual reconegué que els marmessors del testament de Pere Calderó, cavaller, li havien pagat 16 florins d'or pels treballs efectuats en la seua sepultura.

“Iohannes Iust, pictor, Valencie civis, scienter, confiteor vobis honorabilis manumissoris ultimi testamenti honorabilis Petri Calderó militis absente quod racione operationis sive factura signore apositorum in panno auro imperiale quod vos dictis manummisoris emistis ad opus sepulture dicti honorabili Petri Calderó et auro in ipsis aposito solvistis mihi sexdecem florenos auri. Unde renuncio etc. Actum Valencie.

Testes Anthonius Cavaller, notarius et Iohannes Girbés, fusterius Valencie civis.”

APPV. Protocol de Joan Saposa, núm. 19196.

Notes:

Pintor de sepultures.

871 *Ibidem*, nota 787.

LAPORTA, Joan (1420-1430, València)

Referència arxivística:

Any 1420.⁸⁷² APPV.

Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1899, f. 147 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 181.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 312; 1914, p. 53; 1929, p. 28; 1930, p. 90.

Cerveró, 1960, pp. 240 i 241.

Comentari:

Als anys 1420 i 1430 està documentat el pintor Joan Laporta. En el primera referència, documental, aquesta de l'any 1420, apareix actuant com a testimoni.

Al segon document, aquest de l'any 1430, Joan Laporta efectua, junt a la seua muller Caterina, la venda d'un cens carregat sobre un hospici de la seua propietat, situat a la parròquia de Sant Pere de València, a Martí Pastor i altres majorals de la confraria dels *armers*⁸⁷³ de dita ciutat.

Notes:

872 Els autors de la cita, Alcahalí, Sanchis Sivera i Cerveró, no esmenten la font d'on fou treta la notícia de l'any 1420.

873 Els armers eren els menestrals fabricants o venedors d'armes. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

LAURENCI,⁸⁷⁴ Berenguer (1391, València)

Referència arxivística:

Roca, Pere. Protocol núm. 24056, f. 17 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.⁸⁷⁵

Comentari:

Berenguer Laurenci apareix documentat, junt al també pintor Guillem Estrany, als llibres notariais de Pere Roca.

APPV. *Protocol de Pere Roca*, núm. 24056, f. 17.

Notes:

874 Pintor inèdit. Apareix documentat junt al també pintor Guillem Strany.

875 *Ibidem*, nota 787.

LEMBRÍ, Pere (1399-1421, Morella, Tortosa, Castelló)

Referència arxivística

Sant Joan, Joan de. Protocol anys 1401 i 1403 (AEC).⁸⁷⁶

Pallarés, Francisco. Protocol any 1416 (AEM).⁸⁷⁷

Pallarés, Francisco. Protocol any 1420. (AEM).⁸⁷⁸

Ros, Pascual. Protocol any 1400 (AEM).⁸⁷⁹

Vidal, Guillermo. Protocols anys 1412, 1413, 1415 i 1416 (ACT).⁸⁸⁰

Sans, Pedro (junior). Protocol any 1415. (AEM).⁸⁸¹

Referència bibliogràfica:

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 84, 85, 86, 89, 94-97, 98, 100, 103, 104 i 105.

Comentari:

De la pintura dels segles XIV i XV de ciutats o poblacions de l'interior de Castelló, com Morella, Sant Mateu, Catí o altres ciutats fronterisses a dita província com Tortosa o Beseit situades, respectivament, al Sud i interior de Tarragona, al dia de hui s'han fet pocs estudis al respecte, per tant, és un camp d'investigació amb molt de treball que fer i, principalment, a la recerca de documents als arxius de les províncies de Castelló i Tarragona.

D'entre tots els pintors fins ara coneguts que treballaren pels pobles i ciutats de les dites províncies comptem amb Pere Lembrí, al qual pel suport documental (1399-1421), que ens aporta un “*corpus*” d'obres realitzades pel dit pintor, hem de considerar-lo com un artífex amb renom de ciutats com Morella i Tortosa.

Segons investigacions d'Antonio José i Pitarch, el pintor Pere Lembrí tingué un arrelament familiar des de meitat del segle XIV a la ciutat de Morella. De fet, en una de les primeres notícies que tenim del dit pintor se li esmenta, el 1399, com a veí de Morella. Segons un altre autor, Francesc Ruíz i Quesada,^{xxi} en els seus estudis sobre Peri Lembrí publica que es casa amb la ciutadana Margarida i, que de dit matrimoni, tingueren diversos fills, un d'ells, Francesc, que també fou pintor.

Tant Antonio José i Pitarch com Francesc Ruíz i Quesada, en els seues respectives publicacions, es pregunten on es formaria com a pintor. Malauradament no s'ha trobat, fins ara, cap document que ens done la certesa que si es formà a Catalunya o València. Només per la possible atribució d'obra es podria esbrinar les dependències del seu estil. Per aquesta línia Pitarch, en el seues investigacions, ens diu que té deutes amb Borrás i que la seua formació estaria entre els anys 1390 i 1400, pot ser al costat d'aquest pintor.

Atenent a la documentació, se'l pot considerar com a un pintor consolidat a principis dels segle XV. De fet a l'any 1400 es redacta el compromís efectuat per Pere Lembrí, habitant de Morella, amb els jurats de la Universitat de Canet lo Roig, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de santa Llúcia, destinat a l'església del dit lloc.

876 Arxiu Episcopal de Castelló.

877 Arxiu Episcopal de Morella.

878 *Ibidem*, nota 490.

879 *Ibidem*, nota anterior.

880 Arxiu Episcopal de Tortosa.

881 *Ibidem*, nota 877.

El preu d'aquest es fixa en 40 lliures, donat-li per adelantat 12 florins, els quals confessa haver rebut.

“Die IX marcii anno predicto.

Pere Lembri, pintor habitador de Morella, de certa sciencia promet a vosaltres en Guillem Çavit, rector de Canet e Thomàs Liminyana en nom vostre propi e axí com a jurat de Canet de obrar a obs de la ecclesia del dit loch hun retaule de la instòria de santa Lucia, lo qual retaule ha ésser de altura de XIII a XIIIII palms e de ample de XI fins a XII palms, en lo qual retaule ha ésser la instòria de santa Lucia, çó és, en tres taules, (...)

Testimonis l'onrat en Bertomeu Segarra e en Frances Fuster, notari.”

AEM. *Protocol de Pascual Ros*.

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 84, doc. X.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 492, doc. 955.

Al següent any, el 1401, Pere Lembrí apareix com a habitant de Morella i treballant per a les poblacions properes a dita vila, com així ho confirma la referència documental que pertany aquest any. Dit document és l'època atorgada pel pintor per l'encàrrec que va rebre de Catí, reconeixent haver rebut de Domènec Narbonés, prevere⁸⁸² de dita població, 100 florins d'or, com a primera paga, del preu convingut per la factura del retaule de la Mare de Deu, destinat a l'església del dit lloc. La quantitat fixada, en aquest cas, fou de 530 florins.

A l'any 1403 es redactaren els capítols entre Jaume Manyes, veí de Vilanova (d'Alcolea) del Maestrat de Montesa⁸⁸³ i Pere Lembrí, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de sant Bartomeu i destinat a l'altar major de l'església de Vilanova. El document ens informa, amb tot detall, com confeccionar i pintar el retaule, quedant convingut el preu per la quantitat de 87 lliures.

“(...) pintar e a fer a vos en Pere Lembri, pintor, vehí de la vila de Morella, present, un retaule de obra de pinzell lo qual deu migancant la dita universitat ab ajuda de algunes devotes persones enten a fer sots invocació del benaventurat monsenyor sent Berthomeu a l'altar major e principal de la sglésia del dit loch de Vilanova. En e per les formes, condicions e maneres següents:

Primerament, que·l dit retaule sia de fusta neta e bona e que haje d'anplaria XVI palms d'alna de València, meyns de les polseres.

Ítem, haje d'alt del peu del banch fins a la punta que serà, el mig XVIII palms e los costats hagen XVI d'alt, menys de les polseres.

Ítem, que·l dit retaule sie compartit e obrat d'obra de talla segons la mostra, la qual vos havets donada a mi traçada en un full de paper.

Ítem, que el mig del banch sie fet un tabernacle o reliquier hon stie lo cors de Jesuchrist, segons és deboxat en la dita mostra.

Ítem, que la ymage de sent Berthomeu sie feta de pinzell en lo mig del dit retaule e que les istòries que·y seran sie de la rahó que la descreció de vos dit pintor hordenarà. Açó enadit que les istòries del banch sien de la passió de Jesu crist.

Ítem, en los arxets de les puntes del dit retaule sien fetes ymages de profetes o de evangelistes o altres que vos conegats que·s pertanguen a semblant obra.

882 *Ibidem*, nota 277.

883 L'autor de la cita indica que es tracta del poble de Vilanova d'Alcolea.

Ítem, que-l dit retaule sie ben enirviat de bon bri de canem al bon aygua cuyt e ben pensat de bon guix d'enpaste e de guix prim.

Ítem, que l'or qui serà al dit retaule sie de florí de Florença bo e fí e l'atzur d'Acre e les altres colors sien bones e fines.

Ítem, que-l dit retaule sie acabat d'obrar e sie asetat en la sobredita sglésia de Vilanova de la primera vinent festa de sent Berthomeu en un any primer vinent. Et si açó no conpliets que siats encorregut en pena de C sous, la qual pena, si acusada serà, àlias non, sie adquirida e guanyada a mi dit en Jacme en los dits noms.

Et promet vos en los dits noms e quiscun d'aquells per lo tot donar e pagar per rahó e preu del dit retaule LXXXVII liures de moneda reals de València, los quals vos promet e sia tengut pagar per aquesta forma, çó és, quant començarets d'obrar de fusta lo dit retaule la terça part del dit preu, e l'altra terça com començarets de daurar aquell e l'altra terça com haurets asetat lo dit retaule, sens tota dilació, scusació e clam de cort. Et si per aventura en haver o en recobrar les dites quantitats o part de aquelles algunes messions farets o dampnatges alguns ne sostendrets tot allo aytant quan sie, promet restituïr e esmenar a la vostra voluntat realment e de feyt tots defugis e excepcions e malicies apart posades. Et açó atendre e conplir oblich tots los bens meus e dela dita universitat, en cascun nom, per lo tot, mobles e no mobles, hauts e havedors.

Ítem, encara que vos dit pintor siats tengut de anar a lloch de Vilanova, com lo dit retaule serà acabat per asetiar aquell ab vostra pròpia despesa e mesió. Axí emperò que yo haja a fer portar ab mes pròpies despeses e de la dita universitat lo dit retaule, çó és, de la ciutat de Tortosa o de Morella o del loch de Catí hon vos deits que entenets a obrar lo dit retaule fins al dit loch de Vilanova. Emperò si pus lunny de aquests dits tres lochs hobravets lo dit retaule que vos hajats a fer portar fins en aquests a vostra pròpia mesió.

Ítem, que yo dit en Jacme en los dits noms sia tengut donar a vos fusta e clauao per a l'asetiament del dit retaule e un maestre de paredar per a fer forats e altres coses de pedra si se pertanyerà

Hon yo dit en Pere Lembri, pintor, accepto e prenh, (...)

Testimonis foren de açó presents en Johan Figuera e en Bernat Ferre, vehins de Catí. ”

AEC. *Protocol de Joan de Sant Joan*.

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 86-89. doc. XII.

En aquest darrer encàrrec es tanca l'etapa com a pintor de Morella, iniciant-se la de la ciutat de Tortosa⁸⁸⁴ al volt de l'any 1407 i següent, el 1408, rebent encàrrecs de fer mostra d'un pal-li⁸⁸⁵ i pintar els bordons⁸⁸⁶ per la dita ciutat. Malauradament, per la manca de documentació no se sap on treballà durant els quasi quatre anys següents.

A l'any 1412, en febrer, hi ha notícia que el pintor Pere Lembri⁸⁸⁷ està confeccionant un retaule baix la invocació de sant Bertomeu, pel preu de 350 florins. Els capítols quedaren concordats entre el consell del lloc de Beseit i el dit pintor. Al

884 “Morella centro de pintura: siglos XIV i XV”, Antoni José i Pitarch, pp.140-173. *La Memòria Daurada. Obradors de Morella. S. XIII-XVI*. Any 2003.

885 *Ibidem*, nota 839.

886 *Ibidem*, nota 838.

887 A l'original “Lebri”.

mes d'abril del mateix any, el 1412, el síndic del consell del lloc de Beseit li feu un pagament⁸⁸⁸ per la quantitat de 70 florins, a compte del total del preu del dit retaule.

Entre tots el documents de Pere Lembrí sols el de l'any 1413 no és referent a cap encàrrec sinó que és la procuració⁸⁸⁹ atorgada, al mes de febrer de l'any 1413, a favor de Maties Figuerola, *mercader* de Morella.

Al dit any, el 1413, s'escriptura la segona època, per la qual Pere Lembrí reconeix haver-hi rebut de Llorenç Canisar, prevere⁸⁹⁰ del lloc de Beseit, 30 florins d'or, per la confecció del retaule, sota l'advocació de sant Bertomeu. A més, al dit document, se li esmenta com a pintor de la ciutat de Tortosa.

“Die et anno predictis (sabbati VIII iulii M. CCCC XIII).

Ego Petrus Lebri, pictor civis Dertuse, confiteor et in veritate recognosco vobis venerabili et discreto Laurencio Canicar, presbitero et habitatori loci de Bezeyt, (...)

Testes discreti Paschassius Pellisser et Petrus Miralles, notarii cives Dertuse.”

ACT. *Protocol de Guillermo Vidal.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p.98. doc. XXII.

Tres anys després, el 1415, es redactaren els capítols entre Miquel Cabanes i Pasqual Prunyonasa, jurats de Castellfort (Els Ports) d'una part i Pere Lembrí, ciutadà de Tortosa, de l'altra, per la factura d'un retaule destinat a l'església del dit lloc, baix la invocació de la Verge Maria pel preu de 420 florins d'or.

“(...) E yo dit maestre Pere Lembri, rebent e acceptant de fer lo dit retaule e tabernacle ab la Maria e pinacle principal de vos dits honrats jurats, promet e me oblich de aquell ben obrar, axí de fusta com de pinzell, segons la mostra que de present vos do o altra semblant que-us donare, e de obrar de fin or, çó és, de florí de Florença e de bones e fines colors e perfetes e de atzur d'Acre. (...)

Testimonis en Pere Ferrer e Domingo Vidal e Domingo Julià menor, veyns de Castellfort.”

ANM. *Protocol de Pedro Sans, junior.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 100-103, doc. XXV.

Dels anys 1415 i 1416 són les èpoques pel l'encàrrec del retaule de Sant Bertomeu per la vila de Beseit (Matarranya). En aquestes se li reconeix com a ciutadà de Tortosa.

“Die sabbati XXVI mensis octobris anno predicto.

Ego Petrus Lebri, pictor civis Dertuse con[fiteor] et re[cognosco] vobis discreto Laurencio Canicar, presbitero loci de Bezeyt, (...)

Die iovis mensis aprilis anno predicto.

Petrus Lebri, pictor civis Dertuse (...)

ACT. *Protocol de Guillermo Vidal.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 103, doc. XXVI.

Es coneix, gràcies al document de 1416, que de nou era habitant de la vila de Morella Aquest al·ludeix a l'època en la qual confessa haver rebut de Berenguer

888 Segons l'autor, aquesta època està ratllada a l'original, el qual significa que està anul·lada i fa referència al doc. núm [1412-02-11]

889 *Ibidem*, nota 534.

890 *Ibidem*, nota 277.

Roig i Guillem de Ferreres, jurats de Xert (Baix Maestrat), 50 florins, resta dels 400 que li devien, per la confecció d'un retaule, baix l'advocació de la Verge Maria, destinat a l'església del dit lloc.

“Die XV octobris anno [M°] CCCC° XVI°

Sit omnibus, quod ego Petrus Lebri, pictor, habitator ville Morella, scienter confiteor et in veritate recognoscho me habuisse et numerando recepisce a vobis Berengario Roig et Guillermo de Ferreres, iuratis loci de Xert, licet absentibus ut, (...)

Sig[signe]num mei Petri Lebri, predicti, qui hec laudo, concedo et firmo.

Testes huius rei discretus Pasquasius Ros, notarius, et Dominicus Spasa, faber, Morelle vicini.”

AEM. *Protocol de Francisco Pallarés.*

Sánchez Gozalbo, 1943, pp. 104 i 105, doc. XXVIII.

Dos anys després, el 1420, està documentada l'època atorgada per Guillem Logai, procurador⁸⁹¹ del dit pintor, ciutadà de Tortosa, en la qual reconeix haver rebut de Guillem Ledos, jurat i clavari de la vila de Morella, 647 sous, com a tercera part de la paga d'un retaule facturat pel dit Pere, baix l'advocació de sant Miquel Arcàngel.

“ XXXI octobris predicto.

Sit omnibus, quod ego Guillelmus Logay, habitator Morelle, procurator et procuratorio nomine discreti Petri Lebri, pictoris civitatis Dertuse, cum publico procuracionis instrumento recepto per notarium infrascriptum XXV die septembris anni presentis et infrascripti, habens plenum posse infrascripta et alia faciendi; scienter, dicto nomine, confiteor et in veritate recognoscho vobis venerabili Guillermo Ledos, iurato et clavario dicte ville, presenti, quod dedistis et solvistis michi egoque a vobis numerando habuit et recepi DC XXXX septem solidos monede regalium Valencie tercii primicie sive del terço dicte ville debebat dicto principali meo racione cuiusdam retabli sub invocacione beati Michaelis archangeli. Et quia hec etc. Quod est actum Morelle XXXI die octobris anno a Nativitate Domini M° CCCC° XX°. Sig[signe]num mei Guillermi Logay, predicti, qui hec dicto nomine laudo, concedo et firmo.

Testes huius rei sunt Iohannes Bern et Dominicus Navarro, Morelle vicini.”

ACM. *Protocol de Francisco Pallarés.*

Sánchez Gozalbo, 1943, p. 105, doc. XXIX.

A la fi de la seua documentació, se sap que l'any 1421⁸⁹² encontrant-se malalt es redacten les seues últimes voluntats i dies més tard era ja difunt.

Notes:

Pintor de retaules.

Pintor habitant de Morella i Tortosa.

891 *Ibidem*, nota 547.

892 *Ibidem*, nota 884. “Morella centro de pintura: siglos XIV i XV”, Antoni José i Pitarch, pp.140-173. *La Memòria Daurada. Obradors de Morella. S. XIII-XVI*. Any 2003.

LEÓN,⁸⁹³ Joan de (1405-1437, València)

Referència arxivística:

Sant Feliu, Joan de. Protocol núm. 25865; Notal núm. 53 (APPV).
Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26112 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, pp. 3 i 63; 1930, pp. 65 i 125.

Comentari:

Hi ha documentat un Joan de León, d'ofici pintor, a l'any 1405, actuant com a testimoni de cert document.

Trenta-dos anys després, el 1437, hi ha un altra referència documental en el qual s'esmenta a un tal Joan de León, també pintor, que junt a Daniel i Tristany de León i les seues respectives mullers atorgaren la venda d'uns censals. No podem dir amb certesa si és la mateixa persona, però fins que aparega nova documentació l'hem fitxat com el mateix.

Notes:

Pel seu cognom cap la possibilitat que siga un pintor vingut de fora de València.

893 Desconeixem, fins ara, si és família del també pintor Joan Lleó (1334).

LLÀCER,⁸⁹⁴ Berenguer (1322, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 6, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Comentari:

La notícia de la declaració testimoniada, a l'any 1322, pel pintor Berenguer Llàcer⁸⁹⁵ en presència del Justícia Civil de València, en la qual afirma que Francesc de Roures estava com a aprenent de pintor amb el pintor Bertomeu Llorenç, és de gran interès per la qüestió d'aprenentatge de l'ofici de pintor, en una dècada de la que gairebé no tenim molta informació en quant a pintors i el seu treball. Igualment es documenta la declaració testimoniada del dit pintor, Berenguer Llàcer, a més dels també pintors Pere de Roures i Blai de Roures, ambdós fills del difunt Marc de Roures, pintor i veí de València, en presència del Justícia Civil de dita ciutat, en la qual es declara que Francesc de Roures te vint anys o més i que és germà d'ells.

“En Berenguer Làcer, pintor e vehí de València, testimoni, jura. Interrogat sobre lo dit capítol contengut en la demanda, dix ésser ver que lo dit en Francesch de Roures ha e por aver XX anys et pus, per ço com ell, testimoni, ara fa XVI anys poch més ho menys vench en lo vehinat on lo pare e la mare del dit Francesch estaven, ço és, lo carrer de la Freneria de Valencia e fon aquí més ab mestre per apendre lo mester de pintar, ço és, ab en Bartholomeu Lorenc, pintor.

[...]

En Pere de Roures, fill que fo d'en Marcho de Roures, pintor, vehí de València, diu que com lo dit en Francesch de Roures sia pervengut a perfecta edad de XX anys e de pus. Interrogat que como ho sap, dix que per ço com ell, testimoni, fo present al naiximent del dit Francesch, qui nasché a II mesos poch més o meyns après que en March de Roures, frare seu, ach presa la muller que ara he, e pres-la en lo mes de giner del any mil CCC I. E axí mateix, ell, testimoni, ho ha vist e reconegut en lo calendari de la carta nupcial de la dona na Barcelona, cunyada d'ell, testimoni, e muller del dit March de Roures, la qual carta dix que fon feyta per en Bernat de Narbona, çenrere notari de València, *XVIII kalendas ianuarii anno Domini millesimo CCC primo*.

Interrogat de parentechs, e dix que lo dit en Francesch e ell, testimoni, són germans de un pare e una mare, més per ço no y diria sinó veritat.

[...]

En Blay de Roures, pintor, fill qui fo d'en March de Roures, testimoni, interrogat sobre lo dit capítol contengut en la dita demanda, e dix que ell, testimoni, e lo dit Francesch de Roures són germans fills de un pare e de una mare.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

Notes:

894 També *Llàtzer*.

895 A l'original "*Làcer*".

LLAGOSTERA, Francesc (1333, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà [2]. (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 112.

Comentari:

Malauradament, al dia de hui hi ha escassetat de notícies de les primeres dècades del segle XIV sobre pintura al Regne de València. Aquesta falta de referències no permet fer una historiografia de la pintura en aquests anys. De les poques exhumades com la del pintor que ens ocupem, Francesc Llagostera, el cita per la condemna efectuada pel Justícia Civil de València, en la persona del dit pintor, a pagar certa quantitat al ciutadà Francesc Claramunt, pel preu d'unes cases. Fins i tot no se sap que tipus d'obres pintava.

“Die martis VIº idus iunii anno Domini Mº CCCº XXXº IIIº. [...] Francesch Lagostera, pintor, vehí de València per confessió sua condepnat per justícia a-n Pere Malet, procurador d'en Francesch Claramunt, ab carta publica feyta per en Guillem Compte, notari de València, XIII kalendas iunii anno Domini Mº CCCº XXXº IIIº, en XXXV sous, VI diners, que li deu per sens de unes cases. Pagar a X dies proximi. Die martis [XI] kalendas novembris anno Domini Mº CCCº XXXº IIIº, comparech lo dit Pere Mallet, procurador dit, e feu reebut de tot lo dit diner.”

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà [2].

Cerveró, 1963, p. 112.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 68, doc. 125.

Notes:

LLÀTZER,⁸⁹⁶ Joan (1386-1407, València)

Referència arxivística:

Desplà, Jaume. Protocol núm. 2 (4) (AMV).
Montalbà, Bernat de. Protocol núm. 22163 (APPV).
Pasqual, Antoni. Protocol núm. 23235 (APPV).
Folch, Domènec. Notal núm. 2806 (ARV).
Mata, Bartolomé de la. Protocol núm. 1445 (ARV).
Justícia Civil, núm. 2490, mà 10, f. 26v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 20, mà 4; núm 24, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 224; 1914, p. 14; 1928, p. 32 i 33; 1930, pp. 32 i 33.
Cerveró, 1963, pp. 111 i 112.
Mocholí, 2009.⁸⁹⁷

Comentari:

El pintor que ens ocupa, Joan Llätzer, està documentat des de 1386 fins l'any 1407, amb dos buits documentals, el primer que va des de 1386 fins 1393, i el segon des de 1399 fins 1407. Aquesta falta de documentació minva, possiblement, conèixer més dades sobre la tasca de Joan Llätzer, doncs els documents d'aquest pintors només donen notícies socials i personals.

A l'any 1386, Joan Llätzer atorga una procuració en la persona de Francesc Marzà, veí de la ciutat de València.

“Iohannes Lazari, pictor Valencie, facio procuratorem vos, Franciscum Marzà, vicinum Valencie, presentem et cetera, ad agendum et cetera, deffendendum et cetera, ad petendum et cetera, apocas et cetera, procuratores et cetera.”

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, 2^a.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 279, doc. 464.

Al 1393, Joan Llätzer contragué l'obligació, davant el Justícia dels CCC sous de València, de pagar a Antoni Pons certa quantitat que li devia.

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 20, mà 4.

Cerveró, 1963, p. 111.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 373, doc. 637.

Tres anys després, el 1396, atorgaren poders Joan Llätzer i Bertomeu Avellà, ambdós pintors, com a marmessors del testament de Guillem March, a Miquel Ferrer, també pintor, amb el testimoni del també pintor Joan Peregrí.

“Dicta die et anno. Noverint universi quod nos, Bartholomeu Avellà et Iohannes Làzer, pictores, Valencie cives, escienter, tanquam manumisores ultimi testamenti Guillermi March, vicini ville de Iviça, Valencie defuncti (...). Quod est actum Valencie, quintadecima die mensis septembris anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo sexto. Sig-[+]-na nostrus Bartholomei Avellà et Iohannis Làzer, manumissorum predictorum, qui hec, dictis nominibus et otroque forum in solidum, concedimos et firmamos.

⁸⁹⁶ També *Lacer* o *Lätzer*.

⁸⁹⁷ *Ibidem*, nota 787.

Testes huius sunt Sancii et Iohannes Claver, sedacarius, et Iohannes Peregrini, pictor Valencie.”

ARV. *Notal de Domingo de Folch*, núm. 2806, ff. 30 i 30v.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 224; 1914, p. 14; 1928, pp. 32 i 33; 1930, pp. 32 i 33.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 421 i 422, doc. 756.

Al 1397, el dit pintor és condemnat pel deute que havia de pagar a Pons Torres, *paraire*,⁸⁹⁸ per la quantitat de 4 florins d'or, els quals prometé pagar-los a través de Violant.

“En Johan Lätzer, pintor, stà prop frares menors, *ex confesiónne*, fon condemnat en donar e pagar a-n Ponç torres, perayre, quatre florins d'or comuns d'Aragó, los quals li promès pagar per na Violant, òlim fembra peccadriu, a pagar a X dies sots pena del quart. *Postea vero die martis XXVII marcii dicti anni*, de volentat del dit Ponç Torres fon concel-lada la dita condempnació com se tingués per pagat de la part.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm 24, mà 3, f. [31v]

Cerveró, 1963, p. 112.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 432, doc. 789.

Dos anys després, el 1399, en agost el pintor Joan Llätzer, actua com a testimoni en un document.

ARV. *Protocol de Bartolomé de la Mata*, núm. 1445.

A l'any següent, el 1400, es registra el manament executori de Pere Mir, Justícia Civil de València, al pintor Joan Llätzer, ordenant-li que li pague a Pere Giner, *mercader*, 19 lliures per quaranta dotzenes de lluços.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2490, mà 10, f. 26v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 500, doc. 974.

Al mes de maig de l'any 1406, Joan Latzaro, veí d'Alaquas, nomena procurador⁸⁹⁹ seu al pintor Joan Llätzer, ciutadà de València.

“Eisdem die et loco.

Yo Johan Latzaro, vehí d'Alaquaç, faç procurador meu et especial vos en Johan Lätzer, pintor, ciutadà de València, present, a vendre, et cetera, alienar, et cetera, logar, et cetera, rebre, et cetera, a fer paces, avinençes, compromessos, et cetera, als pleyts civils, criminals, et cetera, ab poder de substituhir, et cetera, ab general acministració de tots sos béns, et cetera.

Testimonis en Pasqual Sancho, e en Simó de Luna, vehins de Paterna, e en Pere Ferrando, notari de València.”

APPV. *Protocol d'Antoni Pasqual*, núm. 23235.

Per últim està el document de l'any 1407, en què es ferma el compromís entre Joan Tamarit, pintor ciutadà de València i la seua esposa Francesca, d'una part, i Andreu Gaço, *sastre*, i Joan Llätzer, fiadors dels primers davant la cort del Justícia Civil de València, de l'altra part, pel qual Joan Tamarit i la seua esposa es comprometen a restituir-hi als segons tots els danys que puguen rebre per la seua fermança.

Notes:

898 *Ibidem*, nota 647.

899 *Ibidem*, nota 547.

LLEÓ,⁹⁰⁰ Joan (1334, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 36, mà 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 113.

Comentari:

Com única notícia del pintor Joan Lleó, està la condemna efectuada pel Justícia dels CCC sous de València en la persona del dit pintor, el qual va haver de pagar a Miquel García, *botiguer*,⁹⁰¹ 50 sous restants del preu de quaranta vetes de cànem.⁹⁰²

“Joan Leonís, pintor, *ex confesione*, fon condepnat, en donar e pagar a-n Miquel Garcia, brunater, present, cinquanta set sous restans del preu de cuaranta vetes de cànems.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 36, mà 8.

Cerveró, 1963, p. 113.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp.72 i 73, doc.140.

Notes:

900 Es desconeix si existeix relació familiar amb el pintor Joan de León (1405-1437).

901 Persona que té botiga posada, propietari o gerent d'una botiga. Als Països Catalans, en contraposició a *mercader* el botiguer era el menestral o artista dedicat al comerç a la menuda, especialment el venedor de teixits de llana i seda; els botiguers constituïren gremis des de la fi del s XIV, i... *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

902 Fibra tèxtil d'origen vegetal, obtinguda del cànem, menys fina que la del lli, i de color groguenc. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

LLOBERA, Bernat (1330, València)

Referència arxivística:

Protocol núm. 2⁹⁰³ (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 113.⁹⁰⁴

Comentari:

Del 1330, al mes d'abril, es documenta una època atorgada pel dit pintor. Bernat Llobera, com a curador⁹⁰⁵ de Bernat Duran, adult, fill del difunt Berenguer Duran, en la qual reconegué que Pere de Cervaria, ciutadà de València, curador testamentari d'Arnau, hereu d'Arnau Duran, *peller*⁹⁰⁶ i veí de dita ciutat, li havia donat 150 sous, els quals Arnau Duran havia llegat a Bernat per a quan fora adult.

“Bernardus Lobera, pictor et vicinus Valencie, scienter ut curator datus et assignatus per curiam Valencie, videlizet, per Berengarius de Ripullo, iusticia Valencie in civilibus, Bernardi Durandi adulto, filio quondam Berengarii Duranti defuncti, ut de dicta cura constat per publicum instrumentum factum per Petrum de Acrimonte, notorium publicum Valencie, auctoritate eiusdem per Jacobo Scribe clausique ac subsignatum per Raimundo de Ponte, nototario Valencie, loco dicti Petri de Acrimonte, VI idus marcii anno Domini MCCCXXIX, ut in ipso continetur, confiteor vobis, Petro de Cervaria, civis Valencie, tutori et curatori testamentario Arnaldi, filii pupilli ac heredis universalis dicti Arnaldi Durandi, pellerii et vicini Valencie, quod dedistis et deliberastis michi illos centum quinquaginta solidos monete regalium Valencie. quos dictus Arnaldus Durandus in suo ultimo testamento legavit iamdicto Bernardo adulto, ut in ipso continetur.”

ARV. *Justícia Civil*, any 1330.

Cerveró, 1963, p. 113.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 62 i 63, doc. 106.

Notes:

903 S'ha revisat a l'arxiu però no s'ha trobat el document. És una referència equivocada, ja que pertany a un protocol del notari Josep Alama de l'any 1692.

904 L'autor no dóna més dades de la notícia que el nom de Pere d'Acramonte.

905 *Ibidem*, nota 659.

906 Menestral del ram de la confecció que venia roba vella als encants i feia vestits sense prendre mides. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

LLOBET, ⁹⁰⁷Joan (1392-1434, València)

Referència arxivística:

Desplà, Jaume. Protocol, any 1392 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-12, f. 145v (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-36, f. 212v (AMV).
Gallach, Bernardo. Protocol núm. 1081 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 221; 1914, p. 11; 1928, p. 26; 1930, p. 26.
Mocholí, 2009.⁹⁰⁸

Comentari:

La documentació del mestre *imaginaire*⁹⁰⁹ Joan Llobet, dibuixant i pintor d'imatges, és escassa per a fer-li un estudi més complet, però creiem que es mereixedor de fer una nova cerca d'aquest mestre per si es trobava nova documentació, i així ampliar el seu discurs respecte a la seua vida social i, sobretot, la professional.

És a l'any 1392 quan hi ha una primera referència documental per la venda que efectuaren Joan Llobet, pintor i *imaginaire*, ciutadà de València, i la seua muller Francesca, d'un tros de vinya situada al terme de Mislata.

“Iohannes Loret, pictor seu factor imaginum, civis Valencie (...)”.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 221; 1914, p. 11; 1928, p. 26; 1930, p. 26.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 355, doc. 609.

A l'any 1395, Joan Llobet està actuant com a testimoni en un document testamentari.

“Presentibus testibus ad hec vocatis discreto Sancchio Domínguez, notario, Iohanne Lobet, pictore, et Iohanne Ferrández, banqualeri, Valencie civibus.”

ARV. *Protocol de Bernardo Gallach*, núm. 1081.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p.385, doc. 675.

Cinc anys després, el 1400, el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València, efectua un pagament a Joan Llobet, *mestre de fer imatges*, pel dibuix i confecció de la de sant Jordi, encastada en la primera torre del mur nou que s'està construint, entre el portal dels Serrans i el dels Catalans.

“ Ítem.yo. Pere Ferrer.axí com a sotsobrer damunt dit, de licència e manament dels honrats jurats e obres de la dita ciutat, he donats e pagats a-n Johan Lobet, maestre de fer ymàgens, la qual m' à feta e deboxada e cavada, la ymage de mossèn sent Jordi ab lo cavall en què cavalca en una pedra, que he encastada e mesa en la Iª de les torres noves que he feta en ma anyada en lo mur nou que faç, per tal que per tostemos puxa ésser dita e anomenada la torre de moceen Sent Jordi, perquè costà de deboxar e obrar la dita ymage en la dita pedra LXXXVIII sous.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-12, f. 145v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 501, doc. 975.

907 Al original de l'any 1392: *Loret* i al original de l'any 1395: *Lobet*.

908 *Ibidem*, nota 787.

909 *Ibidem*, nota 406. Pintor, escultor d'imatges.

El buit documental des de del darrer document fins el següent és de més de trenta anys, la qual cosa fa dubtar que siga la mateixa persona. Fins i tot, és a l'any 1434,⁹¹⁰ al mes de març, que el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València va constatar el pagament fet a Joan Llobet, *imaginaire*, per una taula que obra de talla, cinc orbes,⁹¹¹ un pany o caire⁹¹² de la Creu de Mislata, per la quantitat de 88 sous, signant àpoca per la dita quantitat davant del notari Jaume Vidal.

“El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València fa constar que:

Ítem paguí lo dit dia a-n Johan Lobet, imaginayre per una taula que obrà de obra e taylla ab V formes orbes per obs del I pany o cayre de la creu de Miçlata, LXXXVIII solidos, dels quals ha fermada àpoca en poder del discret en Jacme Vidal, notari, lo damunt dit dia.....LXXXVIII ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-36, f. 212v.

Notes:

Mestre imaginaire.

Dibuix i confecció d'una imatge de sant Jordi.

Taula que obra de talla, cinc orbes i un pany o caire de la Creu de Mislata.

910 No estem segurs que es tracte de la mateixa persona, ja que hi ha una diferència de més de trenta anys des del darrer document del 1400 fins al següent, de l'any 1434.

911 Cossos celestes, esferes. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

912 Aresta de l'angle sortint que formen dues cares contigües d'un cos polièdric. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

LLOBET, Martí (1420, València)

Referència arxivística:

Desplà, Jaume. Notal núm. 23, mà 3 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, pp. 113 i 114.

Comentari:

Al mes de setembre de l'any 1420, es documenta l'època atorgada per Martí Llobet, pintor, ciutadà de València, en la qual reconeix haver rebut de Pere Roca, notari i síndic⁹¹³ de la dita ciutat, 13 lliures i 18 sous com a salari pel treball realitzat a la Sala del Consell de València, novament obrada.

“Martinus Lobet, pictor civis Valencie, confiteor vobis venerabili ac discreto Petro Rocha notarii civi ac sindico dicte civitatis; Quod solvistis michi tredecim libras, decem octo solidos monete Regalium Valeencie, pro salario meo et laboribus per me sustentis in opere cautere nous que in Sala Consilii dicte civitatis noviter operatur.”

Notes:

Pintor de la Sala del Consell de la ciutat de València.

913 Encarregat dels interessos i les gestions administratives d'una corporació, una comunitat, un estament. A la corona catalana-aragonesa, representant de les ciutats i les viles reials a les corts. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

LLOBREGAT, Simó (1437-1440, València)

Referència arxivística:

Alegret, Ambrosi. Protocol núm. 20707, s.f. (APPV).

Caldés, Joan. Protocol núm. 26052 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1930, p. 108.

Cerveró, 1963, p. 114.

Comentari:

Al ciutadà Simó Llobregat, segons documents se li esmenta amb l'ofici de pintor o d'il·luminador.⁹¹⁴ El corresponent a l'any 1437 a Simó Llobregat se l'anomena com a pintor. El document del dit any és per la venda d'un cens feta per Joan d'Òdena,⁹¹⁵ ciutadà de València, a Vicenta, vídua de Pons de Ponte, en la que el dit pintor actua com a testimoni.

Tres anys després, el 1440, a Simó Llobregat se li esmenta com a il·luminador o pintor. El document és l'època que atorga junt a la seua muller, Tomasa, i Caterina, vídua de Simó Llobregat, *llaurador* de Quart, reconeixent en dita època haver pagat a Jaume Perfeta, ciutadà de València, 20 lliures i 15 sous per la compra de quaranta-cinc fanecades de terra.

“Simon Lobregat, illuminator seu pictor et Tomasia coniuges et Caterina uxor Simonis Lobregat quondam aratoris de Quart, simul et quilibet nostrum insolidum, gratis et ex certa scientia confitemur vobis Jacobo profeta, civis Valencie, quod emimus, habuimus et recepimus a vobis, quadraginta quinque fanecatas tritici boni et receptibili pro precio viginti libras, quinque solidos monete regalium Valencie.”

APPV. Protocol d'Ambrosio Alegret, núm. 1311.

Cerveró, 1963, p. 114.

Ramón Marqués, 2007, p. 237, doc. 308.

Notes:

Pintor-il·luminador.

914 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde..*

915 L' autor publica *Dodena*.

LLOP,⁹¹⁶ Vicent (1434, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 36, mà 6 i mà 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 107; 1964, p. 125.

Comentari

De Vicent Llop sols es té, fins ara, dos notícies datades al mateix any, el 1434. El primer document, del dia 17 de setembre, és la condemna efectuada, davant el Justícia dels CCC sous de València, a dit pintor, el qual està amb el pintor Pere Guillem, per que done a Lluís Marco, *candeler*,⁹¹⁷ certa peça de vestir que l'havia deixat.

El segon document, també del mes de setembre, concretament del dia 22, és l'obligació contreta davant el Justícia dels CCC sous per Pere Guillem, pintor de València, el qual ha de donar a Alfons Garcés, *mestre d'esgrima*, 22 sous, que li devia per mans del pintor Vicent Llop.⁹¹⁸

“Pere Guillem, pintor, de Valencia, voluntariament se obligá, en donar e pagar an mestre Alfonso Garçes, mestre de sgrima, present, vint dos sous, los quals li ha promés pagar per en Lope Vicent, pintor.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 36, mà 8.

Cerveró, 1963, p. 107; 1964, 125.

Notes:

916 A l'original Vicent *Lop*.

917 *Ibidem*, nota 855.

918 A l'original *en Lope Vicent*.

LLOPIÇ, Joan (1418, València)

Referència arxivística:

Avinyó, Francesc. Notal núm. 1351 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 116.

Comentari:

L'única referència documental del pintor Joan Llopiç és per la venda que efectua, el 1418, com a procurador⁹¹⁹ de Joan Olzina, d'una casa situada a la parròquia de Sant Martí, al raval de la Moreria, a Joan Gil, pel preu de 420 lliures.

Notes:

⁹¹⁹ *Ibidem*, nota 547.

LLOPIS,⁹²⁰ Bernat (1411-1416, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Luis. Notal any 1416, f. 220v; Protocol núm. 3677 (ACV).
Pergamí núm. 7797; núm. 9366 (ACV).
Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, quadern solt (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 24; 1930, p. 86.
Cerveró, 1956, pp. 109 i 110; 1963, p. 116.
Mocholí, 2009.⁹²¹

Comentari:

La milícia del Centenar de la Ploma, tropa a la qual corresponia la custòdia de la Reial Senyera en la guerra, fou un grup armat que va crear el Rei Pere II i es distingia per una ploma en el seu elm.⁹²² El seu estendard era blanc amb la Creu de Sant Jordi de color roig. La senyera reial concedida era la de dos barres bipartides. Aquest grup, que es componia de cent ballesters i d'un centenar d'hòmens a cavall, es va dissoldre amb l'arribada dels Borbón. La pèrdua dels Furs, i la prohibició de l'ús d'ensenyes, va obligar al poble valencià a utilitzar-les burlant la negativa institucional. Així ho van fer fins a recupera-la en les processons, des del XVIII, del Corpus i es va convertir en intocable.

Entre els militants del Centenar de la Ploma es trobava el pintor Bernat Llopis, que apareix en la determinació de l'any 1411, corresponent als Jurats de la ciutat de València, per la qual es paga els sous als ballesters, els quals han estat convocats, pel governador de dita ciutat, amb motiu de la lluita contra les bandositats de Xàtiva. Aquesta és, fins ara, l'única notícia que un pintor està agrupat en dita milícia.

“En nom de Jesús, com lo molt noble n'Arnau Guillem de Bellera, visrey e governador de la ciutat e regne de València, certificat per veridica informació que les bandositats dels Centelles e de don Pero Maça s'avien ocupat la ciutat de Xàtiva fos partit de València e anat ves la dita ciutat de Xàtiva e anant son camí agues hagut nova les dites bandositats ésser poderoses dins aquella per no ésser sobrat agués tramés als honorables justicies, jurats e consell de València que li fos subvengut de cinchens balestres prometent lo dit noble visrey ab letra sua fer pagar lo sou dells dits balestres de bens dels hocupans la dita ciutat de Xàtiva la qual letra lesta per los dits honorables justicias e jurats convocat e ajustat solenpne consell lo VI dia de juliol de l'ayn de la Nativitat de Nostre Senyor mill e CCCC e onze fon deliberat lo dit subsidi, fos fet al dit noble visrey.

En continent los dits honorables jurats exseguints la dita deslberació de consell dimarts qui era contat VII dies dels dits mes e ayn comencaren acordar e acordaren los balesters d'alles e lances infrasegüents, als quals cascú de aquells foren promesses e paguats per la ciutat cascú a X jorns quatre sous per jorn com en altra manera sens pagua no volguessen seguir lo viatge:

920 No se sap si aquest pintor és família dels també pintors Ferran Llopis (1409), Francesc Llopis (1369-1385), Manuel Llopis (1429-1440) i Martí Llopis (1419-1444).

921 *Ibidem*, nota 787.

922 Part de l'armadura que protegia i cobria el cap i la cara. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

[...]

Ítem En Gabriell Suxer, pintor per hom d'armesII ll.

Ítem En Bernat Lopic, pintor per hom d'armes.....II ll.

[...]

Ítem Francesch Vidal, pintor, balester...II ll.”

AMV. *Claveria Comuna i Taula Asegurada*, P-2, quadern solt.

Tolosa, 2003, pp. 460 i 461, doc. 1386.

La resta de documents del dit pintor són de l'any 1416, els quals donen referència, respectivament, que Bernat Llopis compra, al mes de març, una casa al ciutadà Joan Ferrer. Al mes d'abril per la venda que feren dit pintor i la seua muller Caterina, a Rodrigo d'Heredia, canonge i sagristà de la Catedral de València d'una casa, propietat del dit Bernat, situada en la plaça dels Caixers, davant el notari Lluís Ferrer. D'unes èpoques atorgades pel pintor i la seua muller Caterina⁹²³. Finalment, el 30 d'abril, per la venda efectuada per Raimon Baró, notari de l'escrivania reial, ciutadà de Xàtiva, “degens” a València, a Bernat Llopis,⁹²⁴ de 195 sous censals, carregats sobre un hospici que havia comprat a la Cúria Civil⁹²⁵ de València, a més de la venda efectuada pel dit pintor i la seua muller Caterina, a Rodrigo d'Heredia, canonge, de certs censos, carregats sobre una casa de la plaça dels Caixers de València.

Notes:

Pintor militar de la milícia del Centenar de la Ploma.

923 L'autor de la cita anomena que segueixen tres èpoques més amb l'encapçalament: *Nos dictus Bernerdus Lopiç, pictor, vicinus Valencie et Caterine, eius uxor (...)*.

924 A l'original *Bernardo Lopiç*.

925 Conjunt d'advocats, escrivans, procuradors, etc, en l'administració de justícia. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

LLOPIS,⁹²⁶ Ferran (1409, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 31, mà 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 116.

Comentari:

El 1409, als llibres del Justícia dels CCC sous de València, s'efectua la condemna del pintor Ferran Llopis, veí de València, pel deute que contragué amb Antoni Roiç de Castanyena i Martí Pérez.

“Fernando Lopiç, pintor qui stà al carrer den Calaforra, *ex confesione*, fon condemnat en donar e pagar a-n Antoni Roiç de Castanyena e a-n Martí Pérez, presents, XXIII sous, sis diners.”

Notes:

926 Es desconeix si aquest pintor és família dels també pintors Bernat Llopis (1411-1416), Francesc Llopis (1369-1385), Manuel Llopis (1429-1440) i Martí Llopis (1419-1444).

LLOPIS,⁹²⁷ Francesc (1369-1385, Alzira, València)

Referència arxivística:

Lorens, Bernat. Protocol de l'any 1369 (AM Alzira).
Governació Lletres, núm. 2790 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 116.

Comentari:

Com a primera notícia de Francesc Llopis, pintor i veí d'Alzira, hi ha documentat, el 1369, els poders que se li atorgaren per part de Joan de la Magrana, la seua muller Ramona i la filla d'ambdós, Caterina.

AM Alzira. *Protocol de Bernat Llorens*.

Cerveró, 1963, p. 116.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 211, doc. 326.

El següent document quedà registrat a l'any 1380. En aquest es redacta el procés efectuat en presència del Governador del Regne de València, pel qual el pintor Francesc Llopis declara com a testimoni dels danys ocasionats per la guerra de la Unió,⁹²⁸ sostinguda més de trenta anys. Dit procés és entre Pere de Montagut, senyor de Carlet, i la vila d'Alzira.

ARV. *Governació Lletres*, núm. 2790, ff. 44-46v

Cerveró, 1963, p. 116.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 239-242, doc. 387.

Notes:

Pintor d'Alzira.

927 No se sap si aquest pintor és família dels també pintors de Bernat Llopis (1411-1416), Ferran Llopis (1409), Manuel Llopis (1429-1440) i Martí Llopis,(1419-1444).

928 "En cuanto a la relación con la nobleza en su reinado se produjo una revitalización de la Unión Aragonesa por las diferencias que surgieron con su hermano Jaime, conde de Urgel, por la cuestión sucesoria al proclamar el rey como heredera del trono a su hija Constanza, en contra de las costumbres del país. Los nobles aragoneses y la burguesía de algunas ciudades y villas del reino, en un intento de limitar la creciente autoridad del poder real, se aliaron en torno a la figura de Jaime de Urgel, que también tuvo a su favor a los nobles valencianos.

El rey solucionó el primer brote de la crisis de forma diplomática confirmando los Privilegios de la Unión, aunque Jaime de Urgel murió asesinado poco después. Pedro IV zanjó definitivamente la cuestión en beneficio propio y de la autoridad monárquica, en una guerra civil contra la Unión, cuya batalla definitiva se produjo en Épila en 1348. Las cortes posteriores de Zaragoza revocaron para siempre los Privilegios de la Unión, que fueron rasgados por el mismo rey con su propio puñal. Allí se manifestó la supremacía de la monarquía, no obstante, Pedro IV se comprometió a observar los Fueros de Aragón y afirmó la personalidad del Justicia como defensor y protector de esas libertades frente a los abusos del rey y de sus oficiales." "Nacimiento y expansión de la Corona de Aragón". *Monográficos GEA*.

LLOPIS,⁹²⁹ Manuel (1429-1440, València)

Referència arxivística:

Sanfèlix, Joan. Protocol núm. 5 (AMV).

Caldes, Joan de. Protocol núm. 26051 (APPV).

Castellar, Pere. Protocol núm. 25946 (APPV).

Corts, Andreu. Protocol núm. 25622 (APPV).

Montlleó, Arnau. Protocol núm. 16838 (APPV).

Pelegri, Francesc. Protocol núm. 6575 (APPV).

Justícia Civil, núm. 886, mà 3, f. 8; núm. 887, mà 21, ff. 28v-29; núm. 3730, mà 11, f. 25 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1930, p. 128; 1930-31, p. 4.

Cerveró, 1963, p. 117,⁹³⁰ 1966, p. 21; 1971, p. 33.

Mocholí, 2009.⁹³¹

Comentari:

D'entre tots els documents del pintor Manuel/Manel Llopis, el primer, de l'any 1429, i l'últim, de l'any 1440, són els que resulten més interessants. Al 1429 es documenta la dot atorgada per Guisabel, filla de Pere d'Artés, *mercader* difunt de València i de Valensona, al dit pintor, fill d'Andreu Llopis, *mercader*, ciutadans de dita ciutat, aportant la quantitat de 4.400 sous amb motiu del seu matrimoni. Al següent any, el 1430, Manuel Llopis atorga àpoca, per la qual reconegué haver rebut els diners de la dot de la seua muller Guisabel.

Dos anys després, el 1432, Manuel Llopis feu un nou atorgament d'àpoca, per la qual reconegué que Valensona,⁹³² germana seua i vídua de Pere d'Artés, va comprar de certs censos a Joan Saragossa, veí de Gandia, amb diners de dita Valensona. Més tard, al mes de març, Manuel Llopis va vendre certs censos, els quals foren fets pel General del Regne de València a la seua muller, Isabel.

Dos anys després, el 1434, Manuel Llopis, declara com a testimoni en un procés incoat davant la cort del Justícia Civil de València, per part de Bertomeu Vilella.

A l'any 1436, Manuel Llopis atorga àpoca, per la qual reconeix haver rebut varies quantitats d'una pensió.

Al mes d'abril del 1438, Manel Llopis actua com a testimoni en el procés efectuat en presència del Justícia Civil de València, del ciutadà Vicent Xico.

El següent any, el 1439, es documenta l'àpoca atorgada per Manuel Llopis, en la qual va reconèixer, com a cessionari de Miquel Joan de Calataiud, cavaller de dita ciutat, 166 sous i 8 diners, dels 333 sous que li devia Jaume Romeu, senyor del castell de Rugat, com a preu d'un cens.

929 No es té la certesa si aquest pintor és família dels també pintors de Bernat Llopis (1411-1416), Ferran Llopis (1409), Francesc Llopis (1369-1385) i Martí Llopis,(1419-1444).

930 L'autor publica *Lopiç*.

931 *Ibidem*, nota 787.

932 L'autor publica *Valençone*.

A l'any 1440, la Universitat de Puçol feu el pagament d'un censal al pintor Manuel Llopis, pel qual dit pintor atorga època.

A la fi de la seua documentació, i com s'ha dit al principi, el document que ens ocupa, aquest de l'any 1440, és un del més interessants de Manel Llopis, ja que en ell es registra la venda d'una serva.

“Jacobus Çavall, civis civitatis Valencie et Petrus Morell, mercator, civis civitatis Valencie, scienter et gratis ambo insimul et uterque nostrum, confitemur debere vobis Manueli Lopis, pictori et civi dicte civitatis Valencie, presenti, viginti novem libras et mediana, monete regalium Valencie, precio quarum michi dicto Jacobo vendidistis et alienastis quoddam captivam nigre.”

APPV. *Protocol d'Andreu Corts*, núm. 1930.

Cerveró 1966, p. 21.

Notes:

Venda d'una serva.

LLOPIS,⁹³³ Martí (1419-1444, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 5; 1930, p. 67.

Comentari:

Entre els anys 1419 i 1444, als llibres de la Claveria Comuna de València, es registraren les despeses varies, ocasionades per la confecció del teginat o cassetonat de la Casa de la Ciutat de València i els pintors consignats en els seus llocs respectius foren Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, *Martí Llopis*, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellà, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Notes

Pintor del teginat Casa de la Ciutat de València.

933 No es coneix si aquest pintor és família dels també pintors Bernat Llopis (1411-1416), Ferran Llopis, (1409), Francesc Llopis (1369-1385) i Manuel Llopis (1429-1440).

LLORENÇ,⁹³⁴ Berenguer (1391, València)

Referència arxivística:

Roca, Pere. Protocol núm. 24056, f. 17 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.⁹³⁵

Comentari:

El pintor Berenguer Llorenç⁹³⁶ està documentat als llibres notariais de Pere Roca, per certs assumptes.

“(...) Berenguer Llorenç, pictor (...)”

Notes:

934 *Ibidem*, nota 257.

935 *Ibidem*, nota 787.

936 Per falta de documentació, es desconeix si aquest pintor és família dels pintors Bertomeu Llorenç I (1308-1338) i Bertomeu Llorenç II (1332-1338).

LLORENÇ I,⁹³⁷ Bertomeu (1308-1338, València)

Referència arxivística:

Martín, Jaume. Notal núm. 2871 (ARV).

Justícia Civil, núm. 6, mà 1; núm 25, mà 2, f. 20; núm. 30, f. 2v; núm. 36; núm. 63, mà 1; núm. 67, mà 5; núm, 89; núm. 90, mà 3; any 1320, f. 44v (ARV).

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions núm. 3, mà 2 i mà 3(ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 238, 241⁹³⁸ i 252; 1963, pp. 99, 112, 118 i 119.

Comentari:

Des de la primera dècada del segle XIV a l'any 1308, hi ha notícies del pintor - també se li nombra amb l'ofici d'*armer*- Bertomeu Llorenç pel compromís que efectua, davant del Justícia, a Eximenis Pere d'Arenós, senyor d'Andilla, per la factura de vuit cobertes d'armes a 100 sous la peça.

“XI kalendas madii. Bartholomeus Laurentii, armerius sive pictor, vicinus Valencie, scienter promitto vobis nobili Eximini Petri d'Arenosio, domino de Andilla, quod hinc ad kalendas mensis iunii proxime venturi faciam et operabo ad opus dicti nobili, octo coperta armorum, scilicet, octo scuta et octo sellas barrealescas[...] it quod dicti nobili teneamini michi dare pro pretio dictorum armorum, videlizet, pro uno armorum dicti nobili centum solidos regalium Valencie.

ARV. *Notal de Jaume Martín*, núm. 2871.

Cerveró, 1963, p. 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 36, doc. 29.

De l'any 1310 és el document per la venda d'unes cases, propietat del pintor Ferran i la seu muller, Guillamona, veïns de València, al pintor Bertomeu Llorenç, per la quantitat de 1.000 sous. Aquestes: “(...) prout confrontantur cum domibus vestri dicti emptoris et cum domibus Bartholomeum Portell, et de alia parte cum domibus Petri Ça Rebolleda et cum via publica. Pretio (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 67, mà 5.

Cerveró, 1960, pp. 238 i 241; 1963, p. 99.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 39, doc. 35.

No es té més notícies de Bertomeu Llorenç fins 1320. En aquest any apareix documentat per una condemna efectuada pel Justícia Civil de València, pel deute de 12 lliures amb el ciutadà Pere Marull.

El següent document és de dos anys després, el 1322, en el qual Bertomeu Llorenç apareix en la declaració testimoniada del també pintor Berenguer Llacer, en presència del Justícia Civil de València, per la qual afirma que Francesc de Roures, estava com a aprenent d'aquell.

“En Berenguer Laucer, pintor e vehí de València. Testimoni, jura. Interrogat sobre lo dit capítol contengut en la demanda, dix ésser ver que lo dit en Francesch de Roures ha e pot a ver XX anys et pus, per ço com ell, testimoni ara fa XVI anys, poch més ho menys vench en lo vehinat on lo pare e la mare del dit Francesch

937 Pare del també pintor amb el mateix nom, datat als anys 1332-1338.

938 En dita pàgina, l'autor dona data de *12 kalendes de setembre*.

estaven ço és, lo carrer de la Freneria de Valencia, e fon aquí més ab mestre per aprendre lo mester de pintar, ço és, ab en Bartholomeu Lorenç, pintor.

[...]

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

El 28 de maig de 1328⁹³⁹ consta, als llibres del Justícia, la donació atorgada per Bertomeu Llorenç, pintor i la seua muller Guillamona, al seu fill Llorenç, per l'ocasió del matrimoni d'aquest amb Miquela, filla de Guerau, *escuder*,⁹⁴⁰ d'unes cases situades a la parròquia de Santa Caterina, en el barri⁹⁴¹ de la Freneria.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 89.

Cerveró, 1960, p. 241.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p.61, doc. 101.

En setembre del mateix any, el 1328, als llibres del Justícia Civil de València, es feu menció de l'inventari del taller del pintor Bertomeu Llorenç, en el qual es trobaren alguns escuts i adargues⁹⁴² pintades.⁹⁴³ Aquesta referència documental ens confirma el seu ofici com a pintor d'aquests tipus de peces.

“Inventari de son obrador.

Primerament, un scut gran ab roses e pexines. Ítem, un altre scut ab senyal de Muntesa. Ítem, altre scut ab senyal de Castell. Ítem, altre scut ab senyal de Soler. Ítem, altre scut ab barres. Ítem, altre scut ab senyal de garbes de forment. Dues adargues ab senyal de castell. Ítem, una altra adarga pinta d'or ab senyal de Castell. Ítem, un scut vert ab barres verts et d'aur. Ítem, un scut pintat ab un cavaller. Ítem, un scudet poch daurat. Ítem, dues scuts argentats.”

ARV. *Justícia Civil*, núm 25, mà 2, f. 20.

Cerveró, 1960, p. 241.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 61, doc. 102.

A l'any 1331 es documenta la condemna, efectuada pel Justícia Civil, al pintor Bertomeu Llorenç, el qual havia de pagar a Bernat Rexa, *draper*,⁹⁴⁴ la quantitat de 23 sous i 6 diners.

ARV. *Justícia Civil*, núm 3, mà 2.

Cerveró, 1963, p. 118.

A l'any següent, el 1332, contrau obligació en presència del Justícia Civil de la ciutat de València, per a fer i pintar certs escuts i certes segells, que ja havien estat pactats entre ell i el comte de Terranova.

“VII nonas marcii. En Berthomeu Lorenç, pintor, vehí de València, s'obliga a en Rodrigo Lançol, justícia de la ciutat de València en lo civil, que ell aurà feyts dotçe selles et dotçe scuts, les selles tyrenyes et els scuts pintats, et un scut ab fulla d'or, los quals scuts et selles són a obs del comte de Terranova, segons que entre ells fon feyta

939 Data reduïda de 5 kalendas iunii 1328.

940 *Ibidem*, nota 798.

941 L'autor transcriu *in vico*.

942 Escut de cuiro. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

943 L'autor de la cita comenta que es tracta dels escuts dels Soler de Marrades i de Francesc i Domènec Marrades, als quals fa referència dit document.

944 *Ibidem*, nota 810.

conveniença, ço és a saber, d'aquí al dia de Rams primer vinient, en pena de X lliures pagadores en aquesta manera çò és (...).”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 30, f. 2v.

Cerveró, 1960, p. 241.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 65, doc. 116.

Al mateix any, el 1332, en octubre, apareix esmentat el pintor Bertomeu Llorenç, pare del també pintor Bertomeu Llorenç, actuant aquest com a procurador⁹⁴⁵ del pintor Pere de Roures, veí de dita ciutat, davant el Justícia Civil.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 36.

Cerveró, 1960, pp. 241 i 252.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 66, doc. 120.

A l'any 1333, el Justícia dels CCC sous de València condemna a Bertomeu Llorenç pel deute que havia de pagar a Bernat Riera, *draper*, de 24 sous i 6 diners que li devia com a part d'una major quantitat.

ARV. *Justícia de CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà [2].

Cerveró, 1963, p. 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 66, doc. 120.

Quatre anys després, el 1337, es registra l'assignació de curadoria atorgada pel Justícia Civil de València, en la persona de Bertomeu Llorenç (fill), pintor, com a tutor de Caterina i Geralda, filles de Bertomeu Llorenç, pare.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 63, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 81, doc. 158.

De l'any 1338 és l'última notícia de Bertomeu Llorenç, pare. En dit any efectua una donació junt a la seua muller Guillemona, d'una casa situada a la parròquia de Santa Caterina de València, al carrer de la Freneria, pel seu fill, amb motiu del seu pròxim matrimoni amb Miquela, filla de Gerald Escuder. Amb en aquesta casa, el seu fill, que fou també pintor, va treballar en el seu ofici amb els seus ajudants. És una prova més de l'existència de tallers o obradors a càrrec de les famílies exercien aquest tipus d'ofici.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 90, mà 3.

Cerveró, 1963, pp. 118 i 119.

Notes:

Pintor i armer: escuts, segells.

Inventari taller.

Obrador familiar.

945 *Ibidem*, nota 547.

LLORENÇ II,⁹⁴⁶ Bertomeu (1332-1338, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 36; núm. 63, mà 1, núm. 90, mà 3 (ARV).
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 241 i 252; 1963, pp. 118 i 119.

Comentari.

Des de l'any 1332 està documentat al pintor de Bertomeu Llorenç, menor de dies i fill del també pintor Bertomeu Llorenç, per una condemna efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, en la seua persona, per la qual deu pagar 19 sous.

“ [Quinque kalendas junii]

Bertomeu Lorens, menor de dies, pintor, vehí de València, per confessió sua condemnat per justícia a-n Guillem Figueres, procurador d'en Guillem Genta ab carta pública feyta per en Bernat Ponts notari de València, en XIX sous.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm, 3, mà 2.

Cerveró, 1963, p. 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 66, doc. 117.

Al mateix any, el 1332, en octubre actua com a procurador⁹⁴⁷ de Pere de Roures, pintor, veí de València, davant el Justícia Civil.

“1332, XII^a kalendas noviembr

Barthomeus Laurencii, filius Bartholomei Laurencii, pictoris, vicini Valencie procurator Petri de Roures, pictoris, vicini eiusdem.”

ARV. *Justícia Civil*, núm 36.

Cerveró, 1960, pp. 241 i 252.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 66, doc. 120.

Al següent any, el 1333, a Bertomeu Llorenç, junior, el Justícia dels CCC sous de València el condemna a pagar al ciutadà Guillem Jener, la quantitat de 19 sous que li devia.

“*Die mercuri V^o idus iunii anno Domini M^o CCC^o XXX° III°* . [...] Berthomeu Lorens, pintor, menor de dies, vehín de València, per confessió sua condemnat per justícia a-n Guillem Figueres, procurador d'en Guillem Jener e de la muller de aquell, na Catalina, ab carta pública feyta per en Bernat de Pontons, notari de València, *V^o kalendas julii anno Domini M^o CCC^o XXX° secundo*, en XIX sous que li deu per cens. Pagar a X dies. Si dóna fermança que pach a sancta Maria del mes d'agost *proximi*. *Die iovis XV° kalendas iulii anno quo supra*, comparech lo dit Berthomeu Lorenc davant lo dit justícia e dóna fermança Berthomeu Lorenc, pare seu, qui per *predictis bona sua obligant*.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà [2].

Cerveró, 1963, p. 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 68, doc. 126.

946 Fill del també pintor Bertomeu Llorenç (1308-1338).

947 *Ibidem*, nota 547.

Al mes de juliol del dit any, el 1333, de nou el Justícia del CCC sous condemna a Bertomeu Llorenç, junior, pel deute del lloguer d'una casa al ciutadà Bernat de Camós

ARV. *Justícia de CCC sous*. Apel·lacions, núm. 3, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 69, doc. 129.

Després de quatre anys sense cap document hi ha, a l'any 1337, registrada la curadoria atorgada pel Justícia Civil de València, en la persona de Bertomeu Llorenç, com a tutor de Caterina i Geralda, filles de Bertomeu Llorenç, pare.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 63, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 81, doc. 158.

Al següent any, el 1338, Bertomeu Llorenç va rebre dels seus pares una casa situada a la parròquia de Santa Caterina de València, al carrer de la Freneria, amb motiu del seu pròxim matrimoni amb Miquela, filla de Gerald Escuder, amb la condició que dit pintor hi pugua exercir el seu ofici amb els seus ajudants, sense pagar cap lloguer. Aquesta notícia ens confirma l'existència de tallers o obradors a les primeres dècades del segle XIV.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 90, mà 3.

Cerveró, 1963, pp. 118 i 119.

Per última referència documental està la procuració⁹⁴⁸ de l'any 1338, que feu Bertomeu Llorenç⁹⁴⁹ a favor de Guillamó Pérez, veí de València.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 63, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 119.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 81, doc. 160.

Notes:

Obrador heretat del seu pare.

948 *Ibidem*, nota 534.

949 L'autor de la cita publica *junior*.

LLORENS, Marc (1420, València)

Referència arxivística:

Boes, Beltrán de. Protocol núm. 312 (ARV).

Referència bibliogràfica.

Ramón, 2005.⁹⁵⁰

Mocholí, 2009.⁹⁵¹

Comentari

A l'any 1420, el pintor Marc Llorens junt a l'il·luminador Domingo Adzuar,⁹⁵² actuaren com a testimonis en la venda d'un esclau.

“(…)

Testes, Dominicus Adzuar illuminator et Marchus Lorenc, pictor.”

Ramón Marqués, 2007, p. 199, doc. 130.

Notes:

Venda d'un esclau.

950 Apèndix documental tesi de Luisa Núria Ramón Marqués.

951 *Ibidem*, nota 787.

952 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gotica. Desde los inicios hasta...*

LOERT,⁹⁵³ Joan (1336, Mallorca)

Referència arxivística:

Llibres de fàbrica 1327-39, f. 52 (ACM).⁹⁵⁴

Referència bibliogràfica:

Llompart, 1977-80, p. 50.

Comentari:

Encara que Joan Loert està documentat a Palma de Mallorca, posem a l'abast la notícia publicada per l'investigador Llompart als anys 1977-1980, doncs és un pintor que resulta molt interessant pel seu treball.

La referència documental és de l'any 1336 i al·ludeix als pagaments, efectuats per l'administrador de la fàbrica de la Seu de Palma de Mallorca, a dit pintor per la factura dels retaules del sant Salvador, sant Blai i Tots els Màrtirs. Al mateix registre també apareix el pintor Martí Mallol, pel pagament de varis bancals.

“(...)

Ítem, pague a-n Loert pintor, qui pintà los dits tres reretaules e tres banquetes, e feu los arxets d 'or fin, a raó de X liures lo reretaule ab son banchet..... XXX liures.

Ítem, pague a-n Martin Mayol, pintor, qui pintà los romanents quatre banquetes, a raó de XV sous cascadun..... III liures.”

ACM. *Llibres de fàbrica* 1327-39, f. 52.

Llompart, 1977-80, p. 50, doc. 64.

Notes:

Pintor de retaules.

953 Veure Llobet/Lobet (1392).

954 Arxiu de la Catedral de Mallorca.

LÓPEZ, Domènec (1390-1391, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 16, mà 2; núm, 17, mà 8, f. 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 116.

Mocholí, 2009.⁹⁵⁵

Comentari:

Dos obligacions, una de l'any 1390 i l'altra de l'any 1391, registrades als llibres del Justícia dels CCC sous de València. Aquestes són les referències documentals del pintor Domènec López, les quals al·ludixen als deutes que tenia amb el pintor Bernat Oller, de 2 florins d'or els quals li devia per raó d'un préstec i amb Ponç Carbonell, *fuster*, per la compra d'uns cofres, la quantitat de 18 sous.

“En Domingo Loppez, pin[tor], vehí de valència per sa plena voluntat, promés e s'obliga en po[der] de l'honrat en Bernat Guillem, justícia de la ciutat de valència en lo civil tro en suma de ccc solidos en donar e pagar a-n bernat oller, pintor present, dos florins d'or comuns d'aragó los quals li confesa deure per rahó de prestech que d'aquell feu hac e reebé, los quals li promés pagar a deu dies sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 16, mà 2.

“En Domingo Loppiç, pintor de València, se obligá en donar e pagar a-n Ponç Carbonell, fuster present, XVIII sous, los quals li deu per rahón de cofrenets que de aquell comprá, hagué e reebé, a deu dies, sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condempnacions i Obligacions*, núm, 17, mà 8, f. 1.

Cerveró, 1963, p. 116.

Notes:

Pintor cofres.

⁹⁵⁵ *Ibidem*, nota 787.

LOPIS, Diago (1407, València)

Referència arxivística:

Saposa, Joan. Protocol núm. 24706 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.⁹⁵⁶

Comentari:

La notícia documental de l'any 1407, tracta de la procuració atorgada per Maria Guterris, muller Diago Lopis, pintor de la ciutat de Còrdova, a favor de Pasqual Pérez, *aluder*,⁹⁵⁷ “commorans” a València. Aquesta referència ens confirma la vinguda d'artistes forans a la València del segle XV, en el qual dita ciutat està en ple auge econòmic, la qual cosa comporta un major desenvolupament en les arts.

“Die iovis XXI^a iulii anno predicto M^o CCCC^o septimo.

Maria Guteriç uxor Diago Loppiç, pictoris civitatis de Cordova, scienter et gratis, constituo et ordino procuratorem meum certum et specialem ac etiam ad infrascripta generalem vos Paschasium Perez, aluderium, in civitatem Valencie degentem, presentem et omnis huius procuracionis in vos suscipientem, videlicet, ad petendum, exhigendum, recipiendum et habendum per me et nomine meo omnes et singulas peccunie quantitates res bona et alia quavis iura michi debita et debencia tam cum cartis scripturis quam sive seu a me detinentes et detinencia per quascumque personas ubicumque locorum quovis modo iure titulo, causa vel racione. Et de hiis que receperitis apochas absoluciones diffiniciones ac etiam cessiones faciendum et meo nomine firmandum. Et si opus fuerit quascumque personas michi quovis titulo obligatas sive obnotxias coram quibuscumque curiis iudicibus et personis tam ecclesiasticis quam secularibus delegatis vel subdelegatis citandum conveniendum et comparendum [ius] super bonis meis firmandum eaque pro inde obligandum necnon agendum, respondendum, excipiendum, proponendum et replicandum libellos offerendum lites contestandum de calumpnia et veritate dicenda. Et quolibet aliud iuramentum in animam meam prestandum. Et ex adverso iurari petendum testes instrumenta et alia probacionum genera producendum. Et pro dictis et adverso obiciendum renunciandum et concludendum in causa sentencias cuiuscumque generis sint audiendum. Et ab ipsis et a quocumque gravamine vobis illato vel inferendo appellandum [capitulos] et litteras dimissorias petendum appellacionesque prosequendum emparas et sequestraciones faciendum et eas cancellandum condempnaciones et obligaciones pene quarti faciendum et ipsas cancellari requirendum retroclama faciendum et execuciones sentenciarum et retroclamorum postulandum fidancias iure et tornatore et quasvis alias cauciones et securitates dandum et offerendum easdemque indempnes servari promittendum. Et pro earum indempnitatis bona mea obligandum. Et generaliter omnia alia et singula in predictis et circa ea faciendum et liberaliter exercendum que fuerint neccesaria ac etiam opportuna. Et que ego facerem si personaliter adessem. Et relevans vos dictum procuratorem meum ab omni onere satisdandi fide iubendo in hiis pro vobis promitto vobis [...]que infrascripto ut publice persone hec a me pro vobis e omnibus illis quorum intersit stipulanti et recipienti iudicio cisti et iudicatum solvi cum suis clausulis universis me semper ratum et firmum habere quicquid per vos in predictis e

956 *Ibidem*, nota 787.

957 *Ibidem*, nota 542. Fabricant d'aluda: pell de corder o cabrit tractada amb alud (sulfat). *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

circa ea actum, gestum seu etiam procuratum fuerit ulloque tempore revocare sub bonorum meorum omnium obligacione. Quod est actum Valencie.

Testes venerabili et discreti Dominicus Navarro, presbiter rector ecclesie loci de Alfofar et Bernat Romeu, notarius Valencie civis.’’

APPV. *Protocol de Joan Sapos*a, núm. 24706.

Notes:

Pintor de Còrdova

LOPIS, Martí (1425, València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.⁹⁵⁸

Mocholí, 2009.⁹⁵⁹

Comentari:

A l'any 1425, entre els mesos de gener a desembre, es registraren, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, els pagaments per les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra foren Joan Esteve, Antoni Carbonell, *Martí Lopís*, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler/Cuéllar i Pere Cerdà.

“[f. 39v.]

Dimarts a XXVII de març del dit any continuant la dita obra del porche pagui als fusters qui lo dit dia lavoraren en obrar la dita fusta les quantitats següents:

(...)

Pintors

Ítem lo dit dia pagui als pintors dejús scrits qui lo dit dia començaren a fer faena, çó és en pintar los capçals de la fusta per obs del dit porche, les quantitats següents:

Primo en Johan Stheve, cinch sous sisV ss. VI

Ítem n'Anthoni Carbonell, tres sousIII ss.

Ítem en Martí Lopiç, tres sous, sis diners....III ss. VI”

Notes:

Pintor coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València.

958 *Ibidem*, nota 267.

959 *Ibidem*, nota 787.

LORANI, Raimon (1321, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 6, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 117.

Comentari:

El pintor Raimon Lorani està documentat com a testimoni en una procuració.⁹⁶⁰

“1321, Kalendas septembris, 15

(...) Raimon Lorani, pictor (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 117.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 53, doc. 78.

Notes:

⁹⁶⁰ *Ibidem*, nota 534.

LORENÇ, Guillem (1383, València)

Referència arxivística:

Comptes de la Batlia, núm. 3, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.⁹⁶¹

Comentari:

El pintor Guillem Lorenç⁹⁶² apareix documentat, el 1383, als llibres de Comptes de la Batlia, per cert assumpte.

“(...) Guillem Lorenç, pictor (...)”

Notes:

961 *Ibidem*, nota 787.

962 *Ibidem*, nota 257.

MAÇANA,⁹⁶³ Vicente (1405-1416, València)

Referència arxivística:

Sant Feliu, Joan de. Notal núm. 53 (APPV).⁹⁶⁴
Governació. Litium, núm 2217, mà 33, f. 7 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 21; 1968, pp. 92 i 94.
Mocholí, 2009.⁹⁶⁵

Comentari:

Per dos documents se sap de l'existència del pintor "Vincencius Maçana". El primer, de l'any de 1405, dit pintor actua com a testimoni en una època.

L'altre, datat a l'any 1416, es documenta que En Massana, Tomàs Domingo i Andreu Riera, pintors, reberen l'encàrrec de confeccionar una *roca*⁹⁶⁶ per al Monestir dels Predicadors de la ciutat de València.

"(...)

Coadjudants a la Roca que feu pera el monestir de preycadors de València."

ARV. *Governació, Litium*, núm 2217, mà XXXIII, f. 7.

Cerveró, 1966, p. 21; 1968, pp. 92 i 94.

Notes:

Pintor de "Roca"

963 A l'original *Vincencius Maçana*.

964 Document trencat.

965 *Ibidem*, nota 787.

966 En els entremesos de la processó del Corpus, escenari mòbil o plataforma transportable que sosté elements decoratius, tramoies, figures o actors que representen escenes bibliogràfiques, bíbliques o al·legòriques. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

MACIÀ, Joan (1349-1366, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 4018 (ACV).

Reebudes de l'Almoyna, núm. 5649, f. 26v (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, pp. 13 i 14; 1930, pp. 13 i 14.

Cerveró, 1956, pp. 98, 100 i 101.

Comentari:

Joan Macià es un pintor interessant i cal tindre'l en compte per a futurs estudis. La primera notícia d'aquest pintor està datada a l'any 1349. Al dit any es fa constar una època atorgada per ell i Vidal Belluga, també pintor, en la qual reconegueren que els marmessors del testament de Raimon, bisbe de la ciutat de València, els han donat 100 lliures dels 5.000 sous que els devien, per la pintura de la nova capella de Sant Miquel, situada a la Seu. Malauradament al document no es detalla el treball encomanat però, fins i tot, no deixa d'esser una notícia a tindre en compte per la relació amb el pintor, el no menys important, Vidal Belluga.

“Sit omnibus notum, quod nos Vitalis Belluga et Johannes Maciani, pictores et Valencie vicini, ex certa sciencia confitemur et in veritate recognoscimus vobis, Anthonio Roman, civi Valencie, et Anthonio d'Alpicat, canonico sedis Valencie, manumissoribus et executoribus ultimi testamenti reverendi in Christo patris et domini domini Raymundi, divina miseracione Valencie episcopoi, defuncti, absentibus tamquam presentibus, quod ex illis quinque milibus solidorum regalium Valencie, quos dare vobis promisistis et debetis pro depictando et operando capellam Beati Michaelis, archangeli, constructam per dictum reverendum episcopum in sede predicta, prout in quodam publico instrumento de predicta avenencia facto lacius continetur, dedistis et solvitis nobis voluntati nostre numerando centum libras regalium Valencie. Et quia sic est rei veritas renunciamos scienter omni excepcioni precunie predictae non numerate, non habite et non recepte racione premis et doli. In cuius rei (...).Quod es actum Valencie, nonas iulii anno Domini milésimo trecentesimo quadrogentesimo nono. Sig-[+]-num. Vitales Belluga, sig-[+]-num Iohannis Maciani, predictorum, qui hec concedimos et firmamos.

Testes huius rei sunt Nicholaus de Valleriola et Guillermus Vincencii, notariis et Valencie cives. Sig-[+]-num mei Michaelis Martorelli, notari publici auctoritate regia per totam terram et dominacionem sacre regie Aragonum maiestatis, qui predicáis interfui et hac scribi, feci et calusi, loco, die et anno prefixis”

ACV. Pergamí núm. 4018.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 13 i 14; 1930, pp. 13 i 14.

Cerveró, 1956, p. 98.

Olmos, 1961, p. 279.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 120 i 121, doc. 199.

Més de setze anys de buit documental deixen sense cap referència del treball de Joan Macià, però la notícia del 1366, en la qual, junt al també pintor Mateu Terres, se'ls demana que estimen el retaule que fou pintat pel pintor Simó Despuig, ens confirma que Joan Macià era un pintor certament notable.

Notes:

Pintor de la capella nova de Sant Miquel de la Seu de València.

MAESTRE,^{xxii} Martí (1407-1432, València)

Referència arxivística:

Llibre d'Obres, any 1432 (ACV).

Volum núm. 3571, f. 399 (ACV).

Marquesa, Luis, Notal núm. 108 (APPV).

Pérez, Joan. Protocol núm. 23405 (APPV).

Saposa, Joan. Protocol núm. 24706 (APPV).

Teixidor, Bernat. Protocol núm. 22478 (APPV).

Comptes de la Batlia, núm. 44, f. 196v (ARV).

Mestre Racional, núm. 42, ff. 273-273v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 304, 306 i 307; 1914, pp. 45, 47 i 48;⁹⁶⁷ 1929, pp. 12, 13, 16 i 17; 1930, pp. 74, 75, 78 i 79.

Cerveró, 1963, p. 129; 1965, p. 26; 1966, pp. 21, 22 i 27.

Ramón, 2003.⁹⁶⁸

Mocholí, 2009.⁹⁶⁹

Comentari:

Entre el final de la primera dècada, principis de la segona i tercera i els anys trenta del segle XV, apareix documentat el pintor Martí "Maestre". Encara que el suport documental d'aquest pintor siga curt, resulta força interessant. Cadascú dels seus documents aporten notícies, entre altre coses, de la relació que hi havia entre els artífexs i de com es desenvolupava la seua vida professional i social.

Unes de les primeres referències del dit pintor està datada a l'any 1407. En aquest document, Martí "Maestre", actua com a testimoni en el compromís fermat entre Antoni Peris, pintor, i Jaume Tarragona, retor de l'església de Riola, per pintar un retaule per la dita església.

"(...)

Testes Iacobus Roiç d'Açagra, scholaris et Martinus Magistri, pictor Valencie degentes.

(...)"

APPV. Protocol Joan Saposa, núm. 24706.

Des del darrer any fins 1411, trobem en un buit documental. La notícia correspon a l'època atorgada per Martí "Maestre" i Antoni Guerau, també pintor, per la qual confessen haver rebut la quantitat de 140 sous i 10 diners, que els era deguda per pintar les armes del difunt Francesc d'Artés en la seua sepultura.

"(...) clipeo sive scut, superveste e penó et forche e estandart de sua divisa per nos facitis e depictis ad opus sepulture illius."

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 307; 1914, p. 48; 1929, p. 17; 1930, p. 79.

967 L'autor no publica el fragment transcrit en les publicacions de dits anys. Ni anomena l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia.

968 Luisa Núria Ramón Marqués. Apèndix documental tesina, any 2003.

969 *Ibidem*, nota 787.

En juny del mateix any, el 1411, està la referència del seu compromís, pel qual Martí “Maestre” promet a Jaume Forner, *doctor en lleis*, habitant de València, confeccionar un retaule, baix l'advocació dels sants Abdón i Senen, pel preu de 30 lliures.

“Martinus Maestre depictor (...) (...) retabulum jam fabricatum de ligno invocationum Sanctorum Abdon et Senen, cum istori secundum historias et vitas eorum et cuiuslibet ipsorum sic quod habeam ipsos et eorum istoria facere de bono et fino auro et azuro de acre, et (...)”

APPV. *Protocol de Bernat Teixedor*, núm. 22478.

Cerveró 1966, pp. 21 i 22.

A l'any 1412, aquest pintor, Martí “Maestre”, apareix documentat als llibres de la Seu de València. El contigut del document es desconeix, doncs hi ha dificultats per a accedir a l'arxiu de la Catedral.

De l'any 1413 són les següents notícies del pintor que ens ocupa. Al mes de febrer es registra la procuració⁹⁷⁰ que atorga Martí “Maestre” a favor de Pere Gil, notari, i la substitució com a procurador⁹⁷¹ de Martí de Berlanga, veí de Sinarques, a favor del dit notari. En març, atorga àpoca com a procurador⁹⁷² de Martí de Berlanga, veí de Sinarques, a favor de Joan Martí de la Viuela, veí d'Hinarejos, en la qual reconegué haver rebut 10 florins.

Un dels documents de Martí “Maestre” de l'any 1413, aporta interessant informació d'un dels pintors més carismàtics, conegut documentalment des dels anys seixanta del segle XIV. Es tracta de Llorenç Saragossa. Pel dit document es té ja la certesa que aquest ja era difunt. La seua vídua, Na Francesca, efectua una venda de 27 sous i 6 diners censals al pintor que ens ocupa, Martí “Maestre”.

“Francisca,⁹⁷³ uxor Laurentii Saragoça, pictoris, quondam Valencie, scienter et gratis cum presenti instrumento vendo et concedo ac trado seu quasi trado vobis Martino Maestre, pictori, (...)”

APPV. *Protocol de Joan Perez*, núm. 23405.

Cerveró, 1965, p. 26.

Al mes d'abril del mateix any, el 1413, es registra la venda de censal atorgada per Pere Gil i la seua dona Violans, veïns de València, a Martí “Maestre” de 16 sous i 8 diners de cens carregat sobre un hospici a Xelva, pel preu de 10 lliures.

“Die mercurii prima mensis marcii anno predicto M° CCCC° tercio decimo.

Martines Maestre, pictor, civis Valencie, procurator Martini de Verlanga, vicini loci de Sinarques, prout constat de dicta procuracione publico instrumento facto Valencie [en blanc] die mensis [en blanc] anno a Nativitate Domini millesimo CCCC° XII° in posse notario subscripti, habens plenum posse subscripta faciendi ut in dicta procuracione continetur; scienter, dicto nomine, confiteor et in veritate recognosco vobis, Iohanni Martinez de la Viuela, vicino loci de Fenarejos, presenti et vestris, quod ex illis quindecim florenis auri comunibus Aragonie (...)”

APPV. *Protocols de Joan Pérez*, núm. 23405.

970 *Ibidem*, nota 534.

971 *Ibidem*, nota 547.

972 *Ibidem*, nota anterior.

973 Damunt de Francisca apareixen sobreescrites dues ratlles, que volen dir que dita persona estigué present a l'acte notarial de la redacció del document.

En setembre del dit any, el 1413, està documentada la procuració que Martí “Maestre” atorga a favor de Francesc Queralt, notari, nomenant-lo procurador general seu. Actuaren com a testimonis Domingo Crespi, il·luminador,⁹⁷⁴ i el pintor Antoni Guerau.

“Martí Maestre, pictor, civis Valencie, (...)
Testes Dominicus Crespi, illuminator, et Anthonius Guerau, pictor, vicini Valencie.”

APPV. *Protocol de Joan Pérez*, núm. 23405, s. f.

Cerveró 1966, p. 22.

Ramón Marqués, 1999; 2002, pp. 90 i 91, 2007, p. 187, doc. 71.

El següents documents ja corresponen a l'any 1422. En primer lloc està el pagament, registrat al llibre del Mestre Racional, atorgat pel Batle⁹⁷⁵ general del Regne de València a Martí “Maestre”, de 42 sous per la confecció de sis teixells⁹⁷⁶ pintats amb les armes d'Aragó i Sicília i per obrar dotze sobreatzembles.⁹⁷⁷ Aquesta tasca quedà també registrada en dos èpoques al llibre de Comptes de la Batlia.⁹⁷⁸

“Ítem, pos en data los quals per mi liura lo dit en Daniel Barceló a-n Martí Maestre pintor de la ciutat de València,⁹⁷⁹ per rahó e preu de VI texells pintats de pinzell ab fullatges entorn ab alguns senyals de Aragó et de Sicília que de manament e ordinació mia ha fets e pintats a ops de obrar dotze cobriadzembles de llana, les quals yo faz fer per al dit senyor. Et ha-n'i àpoca closa per lo dit scrivà a XII dies de febrer de l'any M CCCC XXII.....XXXXII ss.”

Deu anys després, el 1432, el pintor “Maestre Martí”⁹⁸⁰ apareix treballant a la Seu de València, dibuixant la Maria de la clau de l'altar major.

A la fi de la documentació del pintor Martí “Maestre”, març de 1432, apareix amb la seua muller Beatriu, en cert document, quedant la resta en blanc.

“Noverint universi; Quod ego Beatrix uxor quondam Martini Magistri pictoris. [En blanc]”

Notes:

Aquest pintor l'hem fitxat per “Maestre”, però s'ha de tindre present que no es tracta del cognom, sinó que als documents se li esmenta com el “Mestre Martí”. Fins i tot, Sanchis Sivera sospita que podria ser el pintor Gabriel Martí.

Pintor retaule. Multidisciplinari: teixits, obrar sobreatzembles, dibuixa a Maria sobre una clau.

974 Apèndix documental de la tesina de Luisa Núria Ramón Marqués, any 1999.

975 *Ibidem*, nota 579.

976 Peça quadrada de metall o de tela fina, pintada o guarnida de metall preciós o de pedreria, que hom portava per adorn de mantells i altres peces d'indumentària. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

977 Sobreatzembles: animals de càrrega. Sobreatzembler era el funcionari que dirigia els atzembles del palau reial. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992. Segons *Enciclopèdia Catalana, SAU*. Conjunt de carros, atzembles, etc, per al transport de queviures, bagatges, municions, etc. En aquest cas, peces de llana per a cobrir.

978 *Ibidem*, nota 580.

979 Pot transcriure's també com a “Martí, maestre pintor de la ciutat de València”.

980 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, creu que podria tractar-se del pintor “Gabriel Martí”. Malauradament no ho podem comprovar degut a certes dificultats a l'arxiu de la Catedral de València.

MAGRANER, Ferran (1424, València)

Referència arxivística:

Fernández, Pere. Protocol núm. 26797 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, p. 582, doc. 1875.

Comentari:

El pintor que ens ocupa, Ferran Mangraner, apareix documentat actuant com a testimoni en una procuració.

“Testes Ferdinandus Magraner, pintor et Petrus Rog, studens in artibus.”

Notes:

Gràcies aquesta referència documental, hi ha notícies d'un pintor fins ara inèdit.

MALLOL,⁹⁸¹ Martí (1309-1352, Mallorca)

Referència arxivística:

Llibres de Fàbrica 1327-39, f. 52 (ACM).

Manual de Rebudes i Dades 1348-1349, núm. 10, f. 55 (ADM).

Cases, Nicolau. Protocol, any 1352 (AHM).

Lletres Reials (1346-48), f. 46 (AHM).

Llibre de Bellver, any 1309, R.P. núm.1192, ff. 21, 22v, 23v, i 24v (AHM).

Biblioteca Marquesal de Vivot (Palma), Cartes Reials, I, f. 27.

Referència bibliogràfica:

Llompart, 1977-80, pp. 38, 39, 45, 46, 47 i 50.

Comentari:

Encara que els següents documents corresponen a pintors que treballaren a Mallorca i altres poblacions de l'illa, pel seu contingut i, fins i tot, perquè el document de l'any 1352 dona notícia d'un pintor de Castell de Nules, s'ha cregut convenient donar-los a conèixer en aquest treball d'investigació.

Entre els anys 1309 i 1310, es documentaren els pagaments atorgats als pintors Francesc Cavaller, Perpinyà, Antoni Agraphim, Pere Valentí, Raimon, Llorenç Percassol i Martí Mallol, pels treballs efectuats al castell de Bellver de Mallorca.

A l'any 1336, hi ha registrats els pagaments efectuats per l'administrador de la fàbrica de la Seu de Palma de Mallorca, a Joan Loert, pintor, per la factura dels retaules del sant Salvador, sant Blai i Tots els Màrtirs i a Martí Mallol, pintor, per varis bancals.

Al mes de maig de l'any 1345, s'escriptura la carta reial del rei Pere, mostrant interès en obtenir informació de l'homicidi del qual foren inculpats els fills de Martí Mallol, pintor, ciutadà de Palma de Mallorca, Bernat i Peric Mallol. Dos anys després, el 1347, el monarca els concedí l'indult per estat acusats de la mort del notari Berenguer Franquet.

Dels treballs que se li encarregaven al pintor Martí Mallol, hi ha referència pel document de l'any 1349, en el qual es mana pintar la perxa d'estàndard i varies veles de galera per als jurats de la ciutat de Mallorca.

“Ítem, pagam a-n Martí Mayol, pintor, per pintá I pertxa d'estandart e per daurar lo pom de dita pertxa e per senyar V velles de galecha..... XII s.”

ADM. *Manual de rebudes i dades 1348-1349*, núm. 10, f. 55.

Llompart, 1977-80, p. 46

A la fi està el document que havien comentat al principi, sobre un pintor del Castell de Nules. És el contracte d'aprenentatge de l'any 1352, atorgat per Pere Mayol, natural del Castell de Nules, de la diòcesi de Tortosa i fill del difunt Pere Mayol, pel qual s'aferma amb el pintor Martí Mayol, per temps de quatre anys, amb la finalitat d'aprendre dit ofici.

“Pridie idus septembris anno predicto MCCCCL secundo.

Sit omnibus notum quod ego Petrus Mayolli, filius Petri Mayolli quondam, oriundus Castri de Nulls, diócesis Dertuse, sciensque me esse majorem XVII, annorum minoremque XXV, et nullum habere curatorem nec habere velle, mitto et

981 Tots els documents d'aquest pintor han sigut exhumats a Mallorca, als arxius de la Catedral, el Diocesà i l'Històric.

afirmo me et stare et stare promitto vobiscum, Martino Mayolli seniore, pictore, hinc ad IIII annos proxime venturos, causa adiscendi a vobis vestrum officium pictorie, et alias deserviendi vobis in omnibus vestris preceptis licitis et honestis, die noctuque, pro posse vestrum comodum procurando et incomodum evitando; promittentes quod infra dictum [tempus] a vobis nec servitio vestro non recedam, nec aliquod dampnum, furamen, vel alio modo vobis defferam, quod si facero, possitis me ubique capere seu capi facere et in vestro posse reducere et tornare, et emendare vobis omne dampnum per me vobis datum et illatum; nec non restituam vobis omnes dies quibus a vobis absens fuero ratione fuge vel infirmitatis aut alias culpa mei Et pro hiis complendis obligo vobis et vestris omnia bona mea habita et habenda ubique. Vos vero teneamini michi providere in omnibus meis necessariis, et colere me sanum et egrum, ad consuetudinem Majoricarum. Ego vero Bernardus Villamajori, predictis asentians et precibus et amore dicti P. Mayolli vobis dicto Martino fidejusorem constituens, promitto vobis de predictis teneri simul cum dicto petro et sine ipso principaliter et in solidum, renuncians lego et franquesie Majoricarum de principali prius conveniendo. Ad hec ego dictus Martinus mayolli, predictis assentiens et te dictum Petrum in meum nuntium recipiens, promitto dictum meum officium te docere et cetera predicta attendere et complere et in aliquo non contraverine sub obligatione honorum meorum. Actum etc.

Testes: A. de Cassiano presbiter, Johannes Cabrulli et Gabriel Poncii.’’

AHM. Protocol de Nicolau Cases.

Llompарт, 1980, pp. 46 i 47.

Notes:

Contracte d'aprenentatge.

Pintar la perxa d'estàndard i varies veles de galera.

Entre aquest pintor i Pere Mallol, el pintor de Castell de Nules, sembla haver-hi un parentiu.

MANYES, Joan (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 36, 57, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111 i 112.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Joan Manyes, el qual rebé diverses pagues.

“48v Hobraren dijous, a XXIII de juny, los següens:

(...)

Ítem, Joan Manyes e son jove.....VII ss.

(...)”

Notes:

Tapiner, pintor, picador i mecànic.

MARC, Francesc (1321, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 30, f. 27 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 242.

Comentari:

Als llibres del Justícia Civil València de l'any 1321, es redacta la condemna en les persones de Jaume Peregrí, la seua muller Guillemona i el pintor Francesc Marc, pel deute amb Pere de Pals, *mercader* de València, de 13 lliures i mitja.

“Iacobus Peregrini et uxor eius Guillemona et Franciscus Marcho pictor, vicini Valencie, quisque eorum pro toto comdepnatus per iustitiam Arnaldo Mulnerii, procuratori Petri de Pals, mercatoris Valencie, in tresdecim libras et dimidia regalium Valencie.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 30, f. 27.

Cerveró, 1960, p. 242.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 53, doc. 75.

Notes:

MARCH, Gabriel (1436-1437, València)

Referència arxivística:

Registre d'èpoques de la Batlia (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 451; 1929, p. 64; 1930, p. 126.

Comentari:

La primera referència documental, datada el 1436, informa que el ciutadà Gabriel March, que a més de pintor, també se li esmenta amb l'ofici de *perpunter*,⁹⁸² cobra certa quantitat per treballs de daurar un penó.⁹⁸³

“(…) per preu de cent-cinquanta pans d’or los quals són entrats en lo penó d’or e flama de quarter que he fet de manament vostre per metre aquell en les mans de la vibra que es stada feta.”⁹⁸⁴

Sanchis Sivera, 1929, p. 64; 1930, p. 126.

Es té altre document d'En Gabriel March, pel qual se sap que cobra certa quantitat per daurar de colors un penell, per a col·locar-ho damunt el rellotge del campanar del Palau Reial de València.⁹⁸⁵

“(…) per daurar ab mes colors lo penell que és stat fet e posat damunt lo campanar del relonge (…)”⁹⁸⁶

ARV. Batlia. Registre d'èpoques.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 451; 1929, p. 64; 1930, p. 126.

Els treballs fets en cadascú del documents són totalment diferents. El primer és un penó, que és una bandera o estàndard menut i el segon, el penell, és una peça de metall en forma de sageta, damunt d'un eix.

Notes:

Pintor-perpunter.

Daurar penó i penell (peça de metall en forma de sageta o gall).

982 *Ibidem*, nota 373.

983 *Ibidem*, nota 716.

984 L'autor de la cita, En José Sanchis Sivera, no dona constància d'on fou exhumada la notícia.

985 Arciniega García, Luis: “CONSTRUCCIONES, USOS Y VISIONES DEL PALACIO DEL REAL DE VALENCIA BAJO LOS AUSTRIAS”, *Ars Longa* núm. 14-15, any 2005-2006, pp. 129-164, Departament d'Història de l'Art. Universitat de València.

986 L'autor de la cita, En José Sanchis Sivera, no dona constància d'on fou exhumada la notícia, per la qual cosa la signatura està localitzada per nosaltres així com la transcripció del document.

MARCO, Domènec (1352, València)

Referència arxivística:

Notal núm. 2882 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 119.

Comentari:

En l'època medieval la dona segueix aportant al matrimoni l'element econòmic del dot, ja que segons el dret romà la muller mai forma part de la família del marit sinó de la del seu pare, pel qual aquest deu aportar a la seua filla un dot important amb el que ha de mantenir-se. Hi ha l'exemple del document, datat el 1352, en què el pintor Domènec Marco i la seua muller Andreua, col·loquen en matrimoni a la seua filla Guillamona amb Alfons Peris, *batifuller*,⁹⁸⁷ veí de València, amb un dot de 100 sous.

“Dominicus Marcho, pictor, vicinus Val, Attendentes dompnam Andreuam uxor meam collocaste in matrimonium vos Guillamona eius filia cum alfonso Periç, batifulla, vicini Val. in quo quidam matrimonio vobis dictam promissit in dote centum solidos...”

ARV. *Notal* núm. 2882.

Cerveró, 1963, p. 119.

Company, aliaga, Tolosqa i Framis, 2005, p. 126, doc. 211.

Notes:

Dot. Aportació que fa la muller al marit orientada al sosteniment de les càrregues del matrimoni. Com a institució, fou conegut en les civilitzacions més antigues. El dot tingué un ampli desenvolupament en el dret romà, on l'esposa era considerada una càrrega per al matrimoni i, per tant, havia d'ésser compensada. A les “Partides” d'Alfons X ja hi ha una definició del dot: la donació feta per mantenir el matrimoni. El codi civil espanyol considera dot els béns i drets que la muller aporta al moment del matrimoni i els que són adquirits durant el conjugi mitjançant donació, herència o llegat amb caràcter dotal. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

987 *Ibidem*, nota 273. Persona que fa panys d'or, d'argent o d'altres metalls baten-los a colp de martell.

MARQUET,⁹⁸⁸ (1318, València)

Referència arxivística:

Saball, Guillem, Protocol núm 2830 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 48, doc. 60.

Comentari:

El pintor *Marquet*⁹⁸⁹ apareix documentat per la venda efectuada per Pere de Sosa, *hortolà*,⁹⁹⁰ a Arnau Bonet, *fuster*, ambdós “commorans” a València, d’unes terres de vinya que confronten amb una propietat del dit pintor.

Notes:

988 Malgrat als documents no apareix el cognom.

989 Creiem que puga tractar-se del pintor Marc de Roures.

990 Conreador d'un hort. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

MARTÍ,⁹⁹¹ Gabriel (1409-1426, València)

Referència arxivística:

Document de l'any 1409.⁹⁹²

Volum núm. 3678. Protocol de Luis Ferrer (ACV).

Canyada, Joan. Protocol núm. 28843 (APPV).

Polgar, Andreu. Protocol núm. 23194 (APPV).

Saposa, Joan. Protocol núm. 19196 (APPV).

Altarriba, Antoni. Protocol núm. 695 (ARV).

Castronovo, Vicente. Protocol núm. 517 (ARV).

Justícia Civil núm. 3700, mà 8, ff. 10 i 10v, mà 9, ff. 17-24v, mà 10, ff. 25 i 26v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 199.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 304; 1914, p. 45; 1929, p. 12; 1930, p. 74.

Cerveró, 1956, pp. 113-115; 1963, pp. 120 i 121; 1964, p. * 1966, p. 88.

Aliaga, 1996, pp. 154-174.

Mocholí, 2009.⁹⁹³

Comentari:

La primera referència documental de Gabriel Martí està publicada pels investigadors Alcahalí i Sanchis Sivera, datant-la l'any 1409, però no diuen d'on fou exhumada. La notícia informa que dit pintor era veí del carrer dels Ruisos, a la ciutat de València.

En la demanda interposada, el 1409, a la Cort del Justícia Civil de València pel pintor Jaume Mateu, contra el també pintor Gonçal Peris, actuaren com a testimonis Gabriel Martí, el mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Antoni Peris, i es fa menció de Gonçal de Sarrià i Abellà, tots ells pintors.

Del mateix any, el 1409, del mes de novembre es l'època entre Francesc Besaldú, *fuster* i Joan Goçalbo, *mestre d'obra*⁹⁹⁴ de la vila de València, en la qual actua de testimoni el pintor Gabriel Martí.

Cinc anys després, el 1415, Gabriel Martí, pintor, actua com a testimoni en unes cartes dotals.

El dia 30 de juny de l'any 1417, queda documentat el contracte efectuat entre Pere Guitard, *prevere*⁹⁹⁵ i preceptor de la Seu de València i el pintor Gabriel Martí, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació dels sants Vicent i Valeri. Al mes de juliol de l'any 1418, està registrada una època per la qual Gabriel Martí reconegué haver rebut

991 Desconeixem, per falta de referència documental, si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintors Guillem Martí (1318-1342), Joan Martí (1398-1416), Sans Martí (1357) i el brodador Joan Martí (1420). D'aquest últim creiem en la possibilitat que siga el pintor esmentat en aquestes línies.

992 Els autors de la cita, Alcahalí i Sanchis Sivera, no anomenen ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia de l'any 1409.

993 *Ibidem*, nota 787.

994 Professional que, amb la direcció d'un arquitecte o sense, dirigix els paletes i manobres. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

995 *Ibidem*, nota 277.

del dit Pere Guitard, canonge i director de cant de la Seu de València, 15 lliures, pel preu del retaule.

“Die mercurii XXX junii MCCCCXVII.

Honorabilis dominus Petrus Guitardi, canonicus et precentor sedis Valencie de una parte, et Gabriel Martini, pictor vicinus dicte civitatis Valencie de alia parte, convenerunt quod dictum Gabriel depingeret et faciat ad opus dicti domini Petri ac pro capella beati Vincentii que est in domo sue dignitatis precentorie unum retrobabulum pulcrum quod jam est fabricatum de ligno cum suis polseriis ac cum bancho et coram altare. In ipsoque retrotabulo scilicet in medio eius faciat duas ymages principales magnas alteram sancti Vincentii et aliam beati Valerii et in parte cuiuslibet ymaginis suam ystoriā dicta omnia bene et pulchra depicta cum suis bonis et pulchris coloribus eis modis et formis quibus inter se concordaverint.”

ACV. *Volum* núm. 3678.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 304; 1914, p. 45; 1929, p. 12; 1930, p. 74.

Al mes d'octubre del darrer any, el 1418, Gabriel Martí actua junt Joan Crespi,⁹⁹⁶ il·luminador, ciutadà de València, com a testimonis en una procuració.

“Testes, Gabriel Martini, pictor et Iohannes Crespi, illuminator civis Valencie.”

ARV. *Protocol d'Antoni Altarriba*, núm. 695.

No és fins al mes de gener de l'any 1426, quan de nou es té notícia del pintor Gabriel Martí per la compra d'un violari⁹⁹⁷ a Bernat Mora, *mestre d'obres*⁹⁹⁸ de vila.

Del pintor que ens ocupa, Gabriel Martí, a la fi hi ha el document de l'any 1427. En aquest any s'escripturaren els capítols⁹⁹⁹ de contracte entre Castellana d'Alpicat, vídua de Joan Navarro, *llicenciat en lleis*, com a curadora de la seua filla Tecla, muller de Galcerà de Borja i els pintors Gabriel Mateu i Nicolau Querol, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació dels tres Arcàngels, (Miguel, Rafael i Gabriel). Aquest va ser destinat a la capella, que manà construir dita Castellana, del claustre dels frares predicadors de la ciutat de València, pel preu de 80 florins o 40 lliures. Actua com a testimoni el també pintor Pere Guillem.

“In nomine Domini, et cetera, ego Castellana d'Alpicat, uxor quondam honorabilis Iohannis Navarro, in legibus licenciati habitatoris Valencie, deffuncti nomine meo proprio et ut tutrix et curatrix testamentaria Tecele, pupille filie mee et dicti viri mei ac heredis eiusdem et utroque nomine insolidum ex una parte :et nos Gabriel Marti et Nicholaus Querol, pictores civis dicte civitatis, ex alia parte, de nostri certa sciencia, et cetera, nos dicte partes et unaquaque ipsarum alteri adinvicem et vicisim, super quodam retrotabulo faciendo seu pingendo ad opus cuiusdam capelle per me dictam Castellanam, constructe iuxtam dispositionem dicti quondam venerabili viri mei in claustro monasterii fratrum predicatorum dicte civitatis, facimus pacto speciali et concedimus subscripta capitula de una quaque parte nostrum complenda singulum singulis referendo que sunt ut sequitur Ihesucrist.

E primerament, que lo retaule lo qual és ja fet e acabat de fusta ab son banch e polseres sia e serà principalment de la Istòria de l'àngel sent Rafael *et* lo qual és de tres peçes o post e sia ben pintat, ço és, e la post de mig e pus larga sia lo dit àngel sent Rafael e après, en l'altra peça, a la part dreita sia lo àngel sent Miquel e altre costat, ço és, en la part squerra, sia sent Gabriel.

996 *Ibidem*, nota 462. Tesi de Luisa Núria Ramón Marqués, any 2003.

997 *Ibidem*, nota 355.

998 *Ibidem*, nota 993.

999 Aquest document quedà registrat, amb tot detall, al protocol del notari d'Andreu Polgar.

Ítem, dessús, en la dita taula d'en mig, sia la imatge de la Verge Maria ab son fill al braç. Ítem, aprés, d'alt en la punta, Ihesuchrist crucificat ab la Verge Maria e sen Johan als costats.

Ítem, en les altres dues post, qui-n ha quatre cases o encasaments resten, ço és, dos encasaments en cascuna, sien fetes e pintades quatre històries, actes o actes totes del dit àngel sent Rafael les millors e puis devotes que fer-se poran e-s conexeran.

Ítem, en lo banch davall que-y danou encasaments, en el d'en mig sia la Pietat o sepulcre de Ihesuchrist e en les altres casaments imàtgens d'apòstols màrtires e dues vèrgens que la dita madona Castellana, ordenarà o volrà.

Ítem, que en les polseres entron en sos encasamenrs que ja li són fets, hi haja ymàtgens de prophetes o altres sants que la dita madona Castellana, voldrà e ordenarà. Et en là faran e manera deius dita jo dita na Castellana en los dits noms, done e atorgue a vosaltres deius dits en Gabriel Martí e en Nicholau Querol, presents e acceptats lo dit retaule a fer e pintar aquell e nosaltres dits en Gabriel Martí e en Nicholau Querol, aquells reben e acceptan de vos dita honrada madona Castellana. *Prometentes* nosaltres dits e cascú de nosaltres per si, e per lo tot, que lo dit retaule farem e pintarem e aquell haurem pintar e acabat de fin or e adzur e altres colors bé, e complidament a tots nostres missions e traballs e axí bé e a mills si mills porem com és lo retaule de la capella de Sent Anthoni màrtir, qui és al costat de la sacristia de la Seu de València, ço és, de açí a la festa de sent Thomàs apòstol o en aquells dies que lo dit retaule *cum effectu* acabat sia mes e ficat per la festa de Nadal prop venidora, lo qual ficament jo, Castellana, haja a fer a mes despenses e jo, dita Castellana, sia tenguda e pronta donar a vosaltres desús dits en Gabriel Martí e en Nicholau Querol o als vostres per traballs e salari de les dites coses huytanta florins d'or de Aragó o quaranta-quatre lliures de moneda reals de València en la manera o pagues següents.

Primo, tantost que per vosaltres dits pintors lo dit retaule serà deboxat e per a daurar aquell, setze lliures e miga e la restant quantitat que són vint-set lliures, deu *solidos*, sia tenguda jo, dita Castellana, donar e pagar-vos tota hora e quant vosaltres haureu fet e acabat complidament lo dit retaule per la forma desús dita e açò sots pena de XV florins d'or donadors e pagadors a vosaltres de bens meus lo present pacte en sa força stant.

Et nosaltres, dits Gabriel Martí e Nicholau Querol, si per ventura lo dit retaule no serà acabat segons és dit que puixa ésser mes e ficat en la dita festa de Nadal prevenient, volem per pacte special que siam encorreguts en suma de cinquanta florins, de la dita ley, donadors e pagadors a vos dita madona Castellana e als vostres per suma, et cetera, lo present pacte en sa força stant. *Et nichilominus iamdicte parts una unam alteram ad invicem promisserunt pacto speciali servare er complere una pars alteri ad invicem singulam singulis referendo promissa omnia er singulam ut superius enarratur, etc* L'autor comenta que al document li seguixen les clàusules generals de seguretat per al compliment d'ambdues parts d'alló que era pactat.

Testes, venerabilis Iohannes Mercer mercator minor, et Petrus Guillem, pictor et Iohannes Terrades, scutifer civis Valencie.''

APPV. *Protocolo d'Andreu Polgar*, núm. 23194.

Cerveró, 1956, pp. 113-115, núm. 64 ; 1963, pp. 120-121; 1964, p. 88.

Notes:

Pintor de retaules.

Sanchis Sivera en les cites referents al pintor Martí «Maestre» (1407-1432), indica la possibilitat que aquest i Gabriel Martí siguen el mateix. Aquest hipòtesi no és del tot desgavellada, doncs els "dos pintors", són contemporanis en el temps, però fins ara no hi ha cap document que ho confirme.

MARTÍ,¹⁰⁰⁰ Guillem (1318-1342, València)

Referència arxivística:

Saball, Guillem. Protocol núm. 2830 (ARV).
Justícia Civil, núm. 33; núm. 71, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 242; 1963, p. 121.

Comentari:

De l'any 1318, una en maig i altra en juny, són les primeres notícies del pintor Guillem Martí. En maig es redacta el reconeixement de deute atorgat per Raimon de Soler i la seua muller Sanxa, "commorans" a Soterna,¹⁰⁰¹ al dit pintor, per raó de vint-i-una barcella¹⁰⁰² de blat. Al mes de juny, Raimon Soler i la seua muller Sanxa atorgaren època, en la qual reconeixen haver rebut de Guillem Martí, la vint-i-una barcella de blat que els devia.

"Die martis, qua computabatur X^o kalendas iunii anno predicto. Raymundus de Solerio, commorans in Soterna, orta Valencie et eius uxor Sanxa, ambo insolidum confitemur et recognoscimus nos debere vobis Guillermo Marti, pictoris, commoranti in Manizes, presenti, et vestris viginte unam barcellam frumenti boni, pulcri et receptibilis, racione venditionis per nos inde vobis facte certo pretio, quod inde a vobis confitemur habuisse et recepisse numerando ad totam nostram voluntatem. (...)

Testes, Paschasius de Iaca et Bernardus Feliu, specierii, habitatores Valencie"

ARV. Protocol de Guillem Saball, núm. 2830.

Cerveró, 1963, p. 121.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 47, doc. 57.

Dels catorze anys que separen de l'última referència documental fins la següent, de moment, resulten una incògnita. És a l'any 1332 quan en la súplica presentada per Maria, vídua de Joan Saragossa, al Justícia Civil de València, en la qual demana que fora assignat un curador¹⁰⁰³ a la seua germana Bartomeua, vídua de Bartomeu de Molina, presenta al pintor Guillem Martí com a tal.

A l'any 1340, actuaren com a marmessors el sobredit pintor i Bertomeu Plana i Tomàs de Montesono, en el testament atorgat per Elisenda, filla dels difunts Guillema de Solar. Dit acte fou en presència del notari Arnau Fells.

Al següent any, el 1341, el Justícia Civil de València condemna a Guillem Lopillo, *corredor*¹⁰⁰⁴ de dita ciutat, a pagar quatre sous a Guillem Martí i a Bertomeu Plana, *barber*, marmessors d'Elisenda.

1000 No es coneix, per falta de referència documental, si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintors Gabriel Martí (1409-1426), Joan Martí (1398-1416), Sans Martí (1357) i el brodador Joan Martí (1420). D'aquest últim creiem en la possibilitat que siga el pintor esmentat.

1001 Soterna, prop del terme de Mislata, on està l'edifici de l'antiga presó Model de València.

1002 Antiga mesura per a àrids valenciana, de les illes Balears i de Tortosa. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1003 *Ibidem*, nota 659.

1004 Persona que per professió fa d'intermediària en operacions mercantils, subhastes, pignoracions, etc, tot percebent una comissió o corretatge. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

“V^o kalendas marcii. Guillem Lopillo, cursoris, de Valencia és condemnat a 4 sous a favor de Guillem Martini, pintor et de Berthomeu Plana, barber, marmessors de Elisenda, filla del quondam Guillem de Solaser.”

Fins ara la documentació del pintor Guillem Martí acaba en l'any 1342, confirmant al llibre del Justícia Civil de València que dit pintor, junt a Bertomeu Plana, actuaren com a marmessors del testament d'Elisenda, filla dels difunts Tomàs de Montesono i Guillema de Solar.

“III° kalendas novembris. Guillelmo Martini pictori et Bartholomeo Plana, manumisoribus ultimi testamenti Elisendis, filie quondam Guillelma de Solar, et uxor quondam Thomasii de Montesono, ut de dicta marmessoria patet per testamentum per dictam Eligsendis, fecit et condidit in posse et manu Arnaldi Fells notarii. Quinto kalendas marcii anno Domini MCCCXL.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 71, mà 2.

Cerveró, 1960, p. 242.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 101, doc. 179.

Notes:

MARTÍ I,¹⁰⁰⁵ Joan (1398-1416, València)

Referència arxivística:

Guerau, Lluís. Protocol núm. 27180 (APPV).
Castronovo, Vicente. Protocol núm. 512 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 48; 1930, p. 48.¹⁰⁰⁶
Cerveró, 1963, p. 122; 1966, p. 22.

Comentari.

Les referències documentals d'aquest pintor, fins ara, es basen en dos notícies dels anys 1399 i 1416. En la primera, Joan Martí apareix documentat perquè la seua muller, Cecília, confessa que els marmessors de Marieta, muller de Ferran Eximeno, li havien donat cert llegat que'l va deixar en el seu testament. La segon al·ludeix a l'època atorgada pel dit pintor, en la qual reconeix haver rebut de Joan de la Mata, notari, administrador de l'Hospital de la Reina,¹⁰⁰⁷ certa quantitat per uns serveis efectuats en aquest.

“Iohannes Marti, pictor Valencia, scienter fecit apocam discreto Iohanni de la Mata notarii, Administratori hospitalis de la Reyna civitatis predicte, presenti, de XXVIII solidos et duobus dennarii et restantibus ex solidata X. Mensium qui fuerunt XX die proxime preteriti mensis quibus servicii in dicto hospitali. Et quia et cetera”

APPV. Protocol de Lluís Guerau, núm. 27180.

Cerveró, 1966 p. 22.

Notes:

1005 No se sap, per falta de referència documental, si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintors Gabriel Martí (1409-1426), Guillem Martí (1318-1342), Sans Martí (1357) i el brodador Joan Martí (1420). D'aquest últim creiem en la possibilitat que siga el pintor esmentat.

1006 L'autor comenta que hi ha un altre Joan Martí, pintor, diferent del que ens ocupa.

1007 “Reconstruir el proceso seguido por los hospitales en la Valencia medieval significa contemplar la lenta configuración de unas instituciones sanitarias de carácter civil, acorde con la dinámica europea del momento. Efectivamente, desde la conquista de la ciudad por Jaime I en 1238, comenzaron a fundarse algunos centros hospitalarios promovidos por la propia corona (Sant Vicent y Santa Llúcia **o de la Reina**)”, “PROBLEMAS FUNDAMENTALES EN TORNO A LA HISTORIA DE LA SANIDAD MEDIEVAL EN LA PENÍNSULA IBÉRICA.” Mercedes Gallent Marco Universidad de Valencia.

MARTÍ II,¹⁰⁰⁸ Joan (1420, València)

Referència arxivística:

Barreda, Domènec. Protocol núm. 6423 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹⁰⁰⁹

Mocholí, 2009.¹⁰¹⁰

Comentari:

Encara que se sap de l'existència d'un Joan Martí d'ofici pintor, l'artífex que ara ens ocupa amb el mateix nom, se li esmenta, al document, amb l'ofici de *brodador*. Es desconeix si és la mateixa persona, però cap la possibilitat que sí perquè, i com s'ha vist en altres documents, de vegades un pintor realitzava altres tasques.

El Joan Martí, *brodador* està documentat a l'any 1420, reconeixent que els ciutadans Manfred de Romaní, àlies *Escrivà* i Bernat Carbó, prevere,¹⁰¹¹ com a marmessors del testament de Ponç de Calatrava, difunt, li havien pagat 161 sous per: “(...) quadam frontalia sive frontals e dues tovalloles brodades ab ses flocadures ad opus capelle beati Petri, martiris, sedis Valencia (...)”

APPV. Protocol de Domènec Barreda, núm. 6423.

Notes:

Brodador.

1008 Per falta de referència documental, no se sap si aquest brodador està relacionat familiarment amb el pintors Gabriel Martí (1409-1426), Guillem Martí (1318-1342), Joan Martí (1398-1416) i Sans Martí (1357).

1009 *Ibidem*, nota 267.

1010 *Ibidem*, nota 787.

1011 *Ibidem*, nota 277.

MARTÍ,¹⁰¹² Sanç (1357, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 199, mà 1, f. 21 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 239 i 240.

Comentari:

Indirectament hi ha notícies del pintor Sanç Martí pel debitori documentat a l'any 1357, atorgat per Bernat Guerau, també pintor i veí de València, en el qual reconegué que Guillauna, muller d'aquell, li havia de donar 200 sous, els quals li pertanyien com a hereu del seu pare Bernat Guerau.

“Anno Domini millesimo CCCº LXº septimo, die sabbati quarto [idus setembris]. Comparech davant lo dit justícia en Jacme de Celma, cavaller, justícia de la ciutat de València en lo civil, en Marcho de Luerre, e per scrit posa ço que·s seguex:

Com de lo dit manament exsecutori excipiens en aquella manera que mils pot e deu, diu lo dit Marcho de Luerre, que lo dit nom, que aquell deu ésser revocat e anul·lat e cancel·lat per vós, dit honrat justícia, axí com a nul·le e injustament feit(...)

Noverint universi quod ego, Bernardus Gueraldi, pictor, vicinus Valencie, ex certa sciencia, nomine meo proprio, tanquam heres universalis bonorum que fuerunt Bernardi Gueraldi, quondam patris mei difunti, ex certa sciencia per me et meos confiteor et in veritate recognosco me debere vobis, dompne Guillemonne, uxore Sancii Martini, [ferraris] vicini Valencie(...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm 199, mà 1, ff. 19-24.

Cerveró, 1960, pp. 239 i 240.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 155-159, doc. 244.

Notes:

1012 Desconeixem, per falta de referència documental, si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintors Gabriel Martí (1409-1426), Guillem Martí (1318-1342), Joan Martí (1398-1416), i el brodador Joan Martí (1420). D'aquest últim creiem en la possibilitat que siga el pintor.

MARTÍNES,¹⁰¹³ Bononat (1327, València)

Referència arxivística:

Notal núm. 2873 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 122.

Comentari:

En la referència documental de l'any 1327, per la venda efectuada per Bononat Martínez, resulta interessant ja que en ella s'esmenta que el dit Bononat és *mestre de pintura al blanc*. Aquest pintor va vendre a Joan Eximeno, *sastre*, veí de València, totes les pertinences d'obres pintades al blanc.

“ IIº kalendas iulii

Bononatus Martíneç, magister operis albe pictor, habitator Manizes, scienter vendo et concedo vobis Iohanni Eximeno, sartori vicino Valencie, presenti et cetera, totum pertinentium que opus albura et picture ego, domino concedente, [...]”

ARV. *Notal*, núm. 2873.

Cerveró, 1963, p. 122.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 60, doc. 99.

Notes:

Mestre de pintura “al blanc”.

1013 Per falta de documents, desconeixem si aquest pintor és família dels també pintors Joan Martínez (1366), Llorenç Martínez (1387-1389) i Martí Martínez (1433-1440).

MARTÍNEZ,¹⁰¹⁴ Joan (1366, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Notal núm. 3514, f. 88v (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, pp. 101 i 102.

Comentari:

El document del pintor Joan Martínez, datat el 1366, resulta molt interessant. Cita que el dit pintor, junt al també pintor Mateu Terres, foren els estimadors de l'obra que factura el pintor Simó Despuig, encarregada pel bisbe de València, que li demana que pintara la figura del fundador de l'Almoina de València.

“Cum Simon de Podio, pictor, vicinus Valencie, de mandato dominorum episcopi et capituli Valencie sive dominorum Pascasii Martini, precentoris, et Bernardi Urdi, prepositi, canonicorumque prebendorum ecclesie Valentine et administratorum laudabilis Elemosine ipsius ecclesie, pinxisset sua arte in domo dicte Elemosine, ubi pauperes reficiuntur, sive figurasset illum qui elemosinam instituit, et subsequenter quot pauperes fuerint ibi instituti et per quos usque nunc et suis expensis propriis distraxisset, et ideo vellet, prout dignum erat, recuperare illud et alias satisfaccionem de laboribus ipse Simon, necnon et venerabilis et discretus Raymundus de Ruxol, procurator et nomine procuratorio ipsius Elemosine, qui restitutionem ipsam et satisfaccionem facere habebat, in presencia mei notarii et testium subscriptorum ad invicem concordarunt stare super premisis taxationi Iohannis Martiniç et Mathei Terrés, pictorum vicinorum Valencie, quos circa hec convocaverant et qui erant ibi presentes, finaliter ipsis Iohannes Martineç et Matheus Terreç visis omnibus et consideratis eodem instanti, taxarunt ipsi Simoni pertinere per omnia racione triginta librarum monete regalium Valencie. Qua facta taxatione, incontinenti idem Simon scienter ipsas triginta libras numerando confessus fuit habuisse et recepisse e dicto venerabili Raymundo de Ruxol inter tamen diversas vices et soluciones, quamquam de voluntate ipsorum Raymundi et Simonis habentis pro nullis et cancellatis quibuscumque aliis apochis seu albaranis factis pro premissis sive apochis omnibus inclusis in presenti. Renunciensque idem Simon omni excepcioni dicte peccunie non numerate, non habite et non recepte et doli, ac de et pro eadem se pro contento et satisfacto habens per se et suos difinivit et absolvit ipsum Raymundum, dicto nomine, ac ipsam Elemosinam et quoscunque alios interesset vel intererit ab omni accione, questione petitione et demanda si ius facere posset, et pactum fecit firmissimum, calidum et solemnem de ulterius aliquid non petendo sive de non conveniendo quemquam ac sibi et suis silencium imposuit sempiternum pro eisdem, sicut melius ad utilitatem dicte Elemosine posset dici et intelligi, de quibus dictus venerabilis dominus Raymundus de Ruxol, dicto nomine, petiit sibi fieri et tradi publicum instrumentum per me, notarium, ipsum in eorundem omnium testimonium veritatis.

Qum fuerunt acta Valencie inter dictam domum, die iovis, hora tertia, que fuit prima dies mensis octobris anno a Nativitate Domini M^oCCC^oLX^o sexto.”

ACV. *Notal de Bononat Monar*, núm. 3514, f. 88v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 207, doc. 316.

Notes:

1014 Es desconeix si aquest pintor és família dels també pintors Bononat Martínez (1327), Llorenç Martínez (1387-1389) i Martí Martínez (1433-1440).

MARTÍNEZ,¹⁰¹⁵ Llorenç (1387-1389, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 564, mà 22, f. 38 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 14, mà 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 242; 1963, p. 122.

Comentari:

Als llibres del Justícia dels CCC sous i del Justícia Civil dels anys 1387 i 1389 respectivament, queda documentat al pintor Llorenç Martínez. En el primer es redacta l'obligació contreta pel dit pintor en pagar a Jaume Ferrer, *mercader*, 50 sous que li devia per cert violari.¹⁰¹⁶

“En Lorenc Martínez, pintor, qui stà a sent Francesch, per sa plana voluntat promés e s'obliga en [poder] de l'honrat en Loís Lòpiç, justícia de de València en lo civil tro en suma de CCC sous, en donar et pagar a-n Jaume Ferrer, mercader, present, cinquanta sous moneda reals de València, los quals li confessà deure de et per rahó de violari qui li fa et los quals li promés pagar d'ací a X dies primers vinents de volentat de les parts, sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 14, mà 8.

Cerveró, 1963, p. 122.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 207, doc. 316.

El segon al·ludeix a la qüestió entre el dit pintor i Jaume Rubert, com part apel·lant, contra el ciutadà Pere Gassull, sobre la reclamació de 110 sous per certa taxació.

ARV. *Justícia Civil*, núm 564, mà 22, f.38.

Cerveró, 1960, p. 242.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 317, doc. 544.

Notes:

1015 No se sap si aquest pintor és família dels també pintors Bononat Martínez (1327), Joan Martínez (1366) i Martí Martínez (1433-1440).

1016 *Ibidem*, nota 355.

MARTÍNEZ,¹⁰¹⁷ Martí (1433-1440, València)

Referència arxivística:

Corts, Andreu. Protocol núm. 25622 (APPV).
Justícia Civil, núm. 3910, mà 15, f. 33v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 22; 1971, p. 34.

Comentari:

El document de l'any 1433 es feu en presència del Justícia Civil de València, escripturant-se que el pintor Martí Martínez confessa deure a Bartomeu Colomer, *mercader* de Barcelona, 9 lliures i 10 sous, per compra de tres fustes.

A l'any 1440 de nou apareix documentat Martí Martínez, pintor de cofres, en una època en la qual reconegué haver rebut de Galcerà de Sant-Vicent, *mercader*, 14 lliures, 11 sous i 12 diners, pel treball efectuat per la seua muller Isabel, com a *dida*¹⁰¹⁸ de Joan, fill de Galcerà.

“Martinus Martineç, pictor cofrorum, civis Valencie, scienter et gratis confiteor vobis honorabili Galcerando de Sent Vicent, mercator, quod dedistis et solvistis michi quatordecim libras undecim solidos et duos denarios monete regalium Valencie, esent pro tempus terdecim mensium et duodecim dierum, quod Isabel uxor mea lectavit sive nutritivum Iohanem, filium vestrum.”

APPV. Protocol d'Andreu Corts, núm. 1930.

Cerveró, 1966, p. 22.

Notes:

Pintor de cofres.

1017 Per manca de notícies, no es coneix si aquest pintor és família dels també pintors Bononat Martínez (1327), Joan Martínez (1366) i Llorenç Martínez (1387-1389).

1018 Mare de llet. Dona que alleta l'infant d'una altra. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

MARTORELL, Manuel (1422-1433, València)

Referència arxivística:

Vendrell, Jaume. Potocol núm. 14409 (APPV).
Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, p. 568, doc. 1819.
Mocholí, 2009.¹⁰¹⁹

Comentari:

El pintor que ens ocupa, Manuel Martorell, en agost de l'any 1422 contrau obligació, davant el Justícia dels CCC sous de València, com a procurador del seu pare, a pagar a Garriga, procurador de Na Marta, 88 sous que li devia per la compra d'una cota.

“En Manuel Martorell, pintor, stà prop frres menors, en nom de procurador de són pare, voluntariament se obliga en donar e pagar a-n Garriga, procurador de na Martha LXXXVIII sous VIII diners restants de major quantitat, preu de hun cot que de sa principal compra, hague e rebe dins X dies, sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 1048, mà 8.

Onze anys després, 1433, al mes de març Manuel Martorell junt al també pintor Bertomeu Sacoma, actuen com a testimonis en la venda a Miquel Maçaner, *preparador de pells*, de varies propietats dels *fusters i cofrers* Bernat Roca i el seu fill, Joan Roca.

Notes:

1019 *Ibidem*, nota 787.

MASSÓ, Francesc (1397, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 722, mà 1, f. 43 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 119.¹⁰²⁰

Comentari:

En un manament executori de l'any 1397, efectuat pel Justícia Civil de València, es feu menció del pintor Francesc Massó.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 444, doc. 815.

Notes:

Per manca de documents, es desconeix que encàrrecs va rebre, però és un pintor a tindre en compte per l'any que està documentat.

¹⁰²⁰ L'autor publica *Maço*.

MATABOUS, Antoni (1394, València)

Referència arxivística:

Estela, Jaime de. Notal núm. 2576 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁰²¹

Comentari:

Al pintor Antoni Matabous, veí de València, se li documenta com a testimoni en una procuració¹⁰²² de l'any 1394. En aquesta apareix com a procurador¹⁰²³ el també pintor Jaume Miró.

“Testes huius rei sunt, Dionisius Miralles, civis Valencie, Petrus Tovarç, scutiffer et Anthonius de Matabous, pictorem et vicinum dicte civitate.”

Notes:

És un pintor a tindre present per l'any que està documentat.

1021 *Ibidem*, nota 787.

1022 *Ibidem*, nota 534.

1023 *Ibidem*, nota 547.

MATEU, Alemany¹⁰²⁴ (1421-1429, València)

Referència arxivística:

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25032 (APPV).
Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26109 (APPV).
Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26121 (APPV).
Vives, Gabriel. Protocol, núm. 1664 (APPV).
Caballer, Francesc. Protocol núm. 2477 (ARV).
Justícia Civil, núm. 2517, mà. 3, f. 37 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 318; 1914, p. 59; 1929, pp. 27, 35 i 36; 1930, pp. 89, 97 i 98.

Cerveró, 1963, p. 123; 1966, p. 22; 1971, p. 34.¹⁰²⁵

Comentari:

Des dels anys 1421 fins 1429 es té documentat a un pintor, que a l'original, queda registrat amb el nom de "Alamandus Mathei". Nosaltres, al discurs que ens ocupa sobre aquest, l'anomenarem Almand o Alamany Mateu.

Del mes d'abril de 1421 és la primera notícia que hi ha d'ell, el qual apareix al document notarial:

"Noverint universi quod ego Alamandus Mathei, pictor civis Valencie; gratis et scienter, (...)"

APPV. Protocol de Bertomeu Queralt.

Cerveró, 1963, p. 123.

El següent document d'Alamany Mateu correspon a l'any 1422. En aquest es redacta que el Justícia Civil de València feu manament ordenant a Pere Eiximen Desguarner i Isabel, muller seua, que li paguen 50 sous de la pensió de gener, corresponent a un violari¹⁰²⁶ de 100 sous, renda anual que veneren a Jaume Rotla, ciutadà de València, ja que els drets pertanyien a Almand Mateu.

Tres dies després, el 30 de gener de l'any 1422, s'escriptura la pau i treva signada entre "Alemà" Mateu i Pere de Santes, *mercader*, d'una part i Antoni Samora, Pere Samora, *fusters* i Joan Samora, *carboner*, de l'altra.

"Quod nos Alamannus Matheu, pictor, et Petrus de Santes, mercator, civis Valencie, scienter et gratis et cetera, ex una parte, et Antonium Çamora, Petrum Çamora, fusterius, et Iohanem Çamora, çabonerium fratres, ex alia parte, firmant pacem ac treguam, ad centum unum annos."

APPV. Protocol de Gabriel Vives, num. 1664.

Cerveró, 1966, p. 22.

Al mes de maig del darrer any, el 1422, apareix documentat "Alamany" Mateu actuant com a testimoni en la venda d'una esclava.

"Testes, discretus Bertholomeus Queralt, notarius et Alamanus Mathei, pictor civis Valencie." APPV. Protocol Gerard de Ponte, núm. 25032.

1024 Als originals *Alamandus*, *Alamand*, *Alamannus*, *Alamanus*.

1025 L'autor cita foli 3 i només un resum incorrecte del document.

1026 *Ibidem*, nota 355.

Al mes de març de 1424, el pintor Mateu *Lamanya*, està documentat pel pago que feu el pintor Andreu Albert, de la resta de la dot de la seua filla Caterina, muller del dit Mateu, aquest absent del Regne de València.

‘[...] uxor de Lamanya Mathei, pictoris civis Valentie a Regno Valentie absentis.’

ARV. Protocol de Francesc Caballer.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 318; 1929, p. 35; 1930, p. 97.

El pintor que ens ocupa, Alemany Mateu, de nou apareix esmentat al mes de març de l'any 1424, per l'època que atorga la seua muller Caterina, en la qual confessa que el pintor Andreu Albert, pare seu, li va pagar 35 lliures, les quals le foren assignades per una sentència del Justicia Civil de València, dels 300 florins que li devia de la seua dot i creix.

A la fi, a l'any 1429 està el document per la societat formada per Bertomeu Viver, habitant de València i “Alamano Matheu”, ambdós pintors, amb la finalitat de treballar junts durant el període d'un any.

Notes:

Pintor forà.

Societat formada per pintors.

Venda d'una esclava.

MATEU,¹⁰²⁷ Berenguer (1425-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, lligall 1479, ff. 41 i següents (ACV).
Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, lligall 1479, f. 43v (ACV).
Volum núm. 3659 (ACV).
Claveria Comuna, núm. 57; núm. 157 (AMV).
Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, s. f. (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, f. 232v (AMV).
Sotsobreria de Murs e Valls d3-41, f. 168v (AMV).
Bonet, Gabriel. Protocol núm. 21504 (APPV).
Despuig, Pere. Protocol any 1433 (APPV).
Leopardo, Felipe. Protocol núm. 23685 (APPV).
Altarriba, Antoni. Protocol núm. 53; notal núm. 2574 (ARV).
Protocol de desconegut, núm. 35¹⁰²⁸ (ARV).
Governació de Litium, núm. 2243, mà III, f. 28 (ARV).
Justícia Civil, núm. 2532, mà 34, f. 10v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, en *La Catedral...* Op. Cit.
Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 309; 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1914, p. 50; 1929, pp. 23, 24, 32, 43, 44, 45, 49, 51, 55, 56, 57, 58, 59 i 60; 1930, pp. 85, 86, 94, 105, 106, 107, 111, 113, 117, 118, 119, 120, 121 i 122.
González Martí (AMDA).¹⁰²⁹
Cerveró, 1963, pp. 23, 123; 1964, p. 87; 1966, p. 22; 1971, p. 34.
Aliaga, 1996, pp. 202-204 i 226.
Tolosa, 2003.¹⁰³⁰
Mocholí, 2009.¹⁰³¹

Comentari:

Els documents que pertanyen al pintor Berenguer Mateu el fan, veritablement, un dels artífexs amb reputació a nivell professional.

Iniciem el seu discurs per la notícia, datada entre gener i desembre de l'any 1425, en la qual Berenguer Mateu apareix, junt a altres pintors, en la relació de pagaments que es va fer al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, per les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. A més de Berenguer Mateu, participaren en dita obra Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Ozca, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

1027 Desconeixem si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintor Jaume Mateu (1402-1438).

1028 Fa referència a una signatura antiga. Fins i tot la nostra busca, no hem trobat l'any 1425.

1029 *Ibidem*, nota 259.

1030 *Ibidem*, nota 267.

1031 *Ibidem*, nota 787.

“f. 46

Pintors

En Johan Stheve, mig floríV ss. VI

Ítem en Berenguer Matheu, quatre sous, sis dinersIII ss. VI

Ítem en Pere d'Oscha, quatre sousIII ss.

Ítem Anthoni Carbonell, tres sousIII ss.

Ítem Martí Lopiz, tres sous, sis dinersIII ss. VI”

AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Tolosa, 2003.

En octubre del dit any, el 1425, Berenguer Mateu apareix documentat actuant com a testimoni de confessió de deute. Aquesta va ser efectuada pel pintor Nicolau Querol i la seua muller Magdalena a Pere Llorens, per la quantitat de 8 lliures, citada en el present document i atorgada davant el notari Jaume Vinader.

Han de passar tres anys per a tindre més referències documentals sobre Berenguer Mateu i, fins i tot, del seu treball com a pintor de retaules. Va ser a l'any 1428 quan s'escriptura el compromís, pel qual Berenguer Mateu promet confeccionar a Pere Bosc i a Ciprià Benet, veïns del lloc de Xèrica, un retaule baix l'advocació de santa Llúcia, pel preu de 28 florins.

“Berengarius Matheu, pictor civis Valencie, gratis et cetera, promito vobis Petro Bosch et Cipresio Benet, vicinus ville de Xerica, presentibus quod hinc ad festum beate Lucie primo venturo, fecero et tradam vobis aut qui volueritis, unum retaule de nou palmis de altitudine cum latitudine assueta depictum, cum sex istoriis et in pecia media ymago beate Lucie et quod sumitate pecie et medie sit Crucifixius quod si non fecero in antea pena X florenorum et cetera, et quod vos teneamini dare michi dictum retaule perfectum de fusta pro qui vos et cetera, obligo et cetera, ad hec autem nos dicti Petrus Boschs et Cipresius Benet, promitimus dare vobis, dicto Berengario Matheu, dictum retaule de fusta et solvere pro laboribus vestri in depingendo dictum retaule XXVIII florenos in tribus solucionibus videlicet de primum novem florenos et alios novem per totum mensium septembris et residuo quantitate cum feceritis dictum retaule sub pera V florenos pro qualibet solutione, pro quibus et cetera, obligo et cetera. Testes, Michael Nadal et Petrus Marti, ferrarii.”

APPV. *Protocol de Felipe Leopardo*, núm. 1685.

Cerveró 1966 p, 22.

Al següent any, el 1429, Berenguer Mateu queda documentat per la procuració¹⁰³² que atorga, per la qual nomena a Joan Eximenis, *apotecari*,¹⁰³³ procurador¹⁰³⁴ seu.

L'encomanda que rebé el pintor Miquel Alcanyís de la Seu de València, a l'any 1431, fou de tal envergadura que es va vore en la necessitat de l'ajuda i col·laboració d'altres pintors i entre ells s'encontrava Berenguer Mateu. Aquesta tasca està documentada als llibres d'Obra de la Seu des dels anys 1431 fins 1439. L'encàrrec va ser, per part del capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu,

1032 *Ibidem*, nota 534.

1033 *Ibidem*, nota 416.

1034 *Ibidem*, nota 547.

en la que s'haurien de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic.

Al mes de març de l'any 1431, es registra el procés de Pere Sobirats, *assaonador*,¹⁰³⁵ contra Berenguer Mateu, en el qual se li esmenta com a fill de Gonsalva, difunta, amb motiu de la dot de la muller del dit Pere Sobirats, germana del dit pintor.

Als llibres del Justícia Civil de València consta, el 22 de novembre de 1432, que el pintor Berenguer Mateu va ser hereu de Giraldona (Gonsalva), vídua de Marc Mateu.

En gener de l'any 1433, es registra que els pintors Joan Esteve i Berenguer Mateu cobraren certa quantitat, per la reparació de la capella de l'altar major de la Seu de València.

“(…) pro perficienda reparatione capelle sen clausure altaris maioris sedis predicte.”

ACV. *Volum* núm. 3659.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 309 i 323; 1914, p. 50; 1929, p. 23; 1930, p. 85.

Al següent any, el 1433, queda documentada l'avinença entre Berenguer Mateu, pintor de València i hereu de la seua mare Geralda (Gonsalva), muller de Marc Mateu, el seu difunt pare i Antoni Roca, *candeler*,¹⁰³⁶ junt al procurador¹⁰³⁷ de Garcia Dasen, *escuder*¹⁰³⁸ de dita ciutat, per a afrontar cert litigi destinat a recuperar unes pensions d'usdefruit.

L'administrador de la sotsobreria de Murs i Valls de la ciutat de València paga, el 1434, al pintor Berenguer Mateu la quantitat de 160 sous, pels treballs efectuats a coberta de la creu del camí de Mislata.

“(…) per raó de dues mans que dóna de blanch ab oli en la cuberta de la creu del camí de Mislata.”

AMV. *Murs i Valls*, núm. 37.

Sanchis Sivera, 1929, p. 45; 1930, p. 107.

Al mes d'abril de l'any 1434, es registra el pagament, efectuat per l'administrador de la Clavaria Comuna de València, a Berenguer Mateu i Jaume Fillol, ambdós pintors, els quals cobraren 29 lliures i 9 sous, per fer les dauradures i forro a cent-dotze escuts amb les armes de la ciutat i a cent-dotze escuts amb les armes de l'Infant, per a col·locar-les en un drap que la ciutat a donat a la Seu, amb motiu de la commemoració de la mort de l'infant Pedro.

“(…) un drap daur blanch lo qual per la dita ciutat és stat donat a la Seu en lo dia qu'és celebra la comemoració de la mort de l'infant don Pedro.”

AMV. *Clavaria Comuna*, núm. 157.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 44 i 45; 1930, pp. 106 i 107.

Un nou document del mes d'octubre de l'any 1434, dóna informació del treball de Berenguer Mateu en el retaule de la Verge Maria del portal dels Serrans de València. Aquesta tasca no es refereix a facturar el dit retaule, sinó a reparar-lo, com així ho confirma el pagament efectuat per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València.

1035 *Ibidem*, nota 614.

1036 *Ibidem*, nota 855.

1037 *Ibidem*, nota 547.

1038 *Ibidem*, nota 799.

“(…) per refer e adobar, daurar, pintar e colrar lo retaule de la ymage de la gloriosa Verge Maria del portal de Is Serrans.”

AMV. *Murs i Valls*, núm. 37.

Sanchis Sivera, 1929, p. 45; 1930, p. 107.

Pel document de l'any 1435, coneixem que els pintors Miquel Crespí i Domènec Tomàs taxaren, amb la quantitat de 160 sous, el treball que Berenguer Mateu va fer a la coberta de la creu del camí de Mislata.

“Ítem paguí a-n Berenguer Matheu, pintor cent sexanta sous reals de València per raó de dues mans que dona de blanch ab olí en la cuberta de la creu del camí de Miçlata, axí en lo temps de l'honorat en Bernat Torrella, sotsobrer en l'any proppassat com en mon temps, la qual quantitat de CLX sous li fon taxada per en Miquel Crespí e en Domingo Thomàs, pintors ab jurament per ells prestat que be e lealment se haurien en la dita taxació. E hà-n'i àpoca reebuda e closa per lo dit n'Anthoni Bosch, notari a XXVIII de març de l'any M CCCC XXXV CLX ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, f. 232v.

De la varietat d'encàrrecs que rebia Berenguer Mateu està l'època de l'any 1437, per la qual Berenguer Mateu reconeix haver rebut 15 lliures i 18 sous, per pintar un escut i un penó,¹⁰³⁹ destinats a la sepultura de Pere de Fachs, *doctor en decrets*.

De l'any 1438 són els dos pagaments efectuats, pel clavari la Claveria Comuna de València, als pintors Berenguer Mateu i Jaume Fillol. Un al mes de juliol i altre de setembre, cobrant certs quantitats per la confecció d'uns penons¹⁰⁴⁰ destinats a Paterna i a la Pobra de Benaguasil.

“(…) per hun penó que és stat donat per a la lança que dóna lo dia de sent Pere a correr en la vila de Paterna.”

AMV. *Claveria Comuna*, núm. 57.

Sanchis Sivera, 1929, p. 60; 1930, p. 122.

Al mateix any, el 1438, al mes d'octubre, es feu l'assentament al llibre d'Obres de Ramon Puigroig, *sotsobrer* de Murs e Valls de València, reconeixent que paga a Berenguer Mateu la quantitat de 14 florins, els quals van ser taxats pels pintors Gonçal Sarrià i Garcia Sarrià.

“Ítem paguí an Berenguer Matheu, pintor, per refer e adobar, daurar, pintar e colorar lo retaule de la ymage de la gloriòsa Verge Maria del Portal dels Serrans, XIII florins, valents CLXV sous reals de València, los quals li foren taxats per en Gonçalbo Sarrià e en Garcia Sarrià, pintors, als quals per mi fon comanat. E havi àpoca reebuda per lo damunt dit en Berthomeu Tolosa, notari, lo dit dia CLXV sous.”

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-41, f. 81.

Sanchis Sivera 1929, p. 49, i 1930, p. 111.

Aliaga, 1996, p. 226, doc. 70.

Al següent any, el 1439, s'efectua el pagament, per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València, a Francesc de Sarrià,¹⁰⁴¹ Joan Peris i Joan Esteve, pintors,

1039 *Ibidem*, nota 716.

1040 *Ibidem*, nota anterior.

1041 Vegeu el document de 25 de febrer de 1439, recollit també per nosaltres i que fa referència al pintor Joan Peris en el mateix assumpte.

els quals taxaren els treballs realitzats pels també pintors Berenguer Mateu i Jaume Fillol, en la creu del Grau de València.

“Ramon de Puigroig, sotsobrer de Murs e Valls de la ciutat de València reconeix que:

paguí a-n Berenguer Matheu e a-n Jacme Filoll, pintors, per pintar e daurar la creu del Grau de la Mar doents vint sous, los quals los foren taxats per en Johan Esteve e en Johan Pérez, pintors. E havi àpoca reebuda per lo dit en Berthomeu Tolosa, notari, lo dit diaCC XX ss.”

AMV. Sotsobreria de Murs e Valls, d3-41, f. 160.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 24, 45 i 60; 1930, pp. 86, 107 i 122.

A la fi de la documentació del pintor que ens ocupa tenim, del 12 de març de 1439, el pagament atorgat per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València, al dit pintor, el qual cobrà 166 sous.

Ramon de Puigroig, sotsobrer de Murs e Valls de la ciutat de València reconeix que:

“Ítem a XII del dit mes de març pagui a-n Berenguer Matheu, pintor, per una post que li fiu pintar per al portal de Sent Andreu, alias del fossar dels juheus, en la qual post li fiu pintar la ymage de mossen Sent Andreu CLXXVI ss., los quals li foren taxats per en Johan Steve e per en Johan Perez, pintors. E hay àpoqua reebuda per lo dit notari lo dit dia ...CLXXVI ss.”

AMV. Sotsobreria de Murs e Valls, d3-41, f. 168v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 45; 1930, p. 107.

Notes:

Pintor de retaules, penons i escuts.

MATEU, Jaume (1383-1402-1438-1452, Barcelona, València)

Referència arxivística:

Alcoleja, Antoni. Notari. Llibre notarial de l'any 1431.
Llibre d'obres, núm. 1477, llibre, 5, f. 16 (ACV).
Volum núm. 3670 i 3678 (2º fascicle) (ACV).
Pasqual, Antoni. Protocol p-2 (AMV).
Plano, Jacobi del. núm. 22n, mà 3 (AMV).
Claveria Comuna, any 1419-1444 (AMV).
Claveria Comuna, any 1427 (AMV).
Claveria Comuna, Llibre de Comptes, P-4, f. 57 (AMV).
Alegret, Ambrosi. Protocol núm. 18189 (APPV).
Arbucies, Miquel. Protocol núm. 13899 (APPV).
Arbucies, Miquel. Notal núm. 981 (APPV).
Avinyó, Francesc. Notal núm 1355 i notals (APPV).
Cervera, Dionis. Notal núm. 1372 (APPV).
Guerau, Luis. Protocol any 1423 (APPV).
Guerau, Luis. Protocol núm. 27181 (APPV).
Marroma Joan. Protocol núm. 2001 (APPV).
Martí, Bertomeu. Notal núm. 68 (APPV).
Montalbà, Bernat. Protocol núm. 22160¹⁰⁴² (APPV).
Montalbà, Bernat. Protocol núm. 27578 (APPV).
Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25220 (APPV).
Sant Feliu, Joan de. Notal núm. 49 (APPV).
Sant Feliu, Joan de. Protocol núm. 25868 (APPV).
Saposa, Joan. Protocol núm. 24718 (APPV).
Todo, Pere. Protocol núm. 25743 (APPV).
Todo, Pere. Notal núm. 1238 (APPV).
Todo, Pere. Protocol núm. 25744 (APPV).
Todo, Pere. Protocol núm. 25745 APPV).
Todo, Pere. Protocol núm. 25747 (APPV).
Torrà, Lluís. Protocol núm. 19153 (APPV).
Artigues, Juan. Protocol núm. 9955 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).
Cardona, Guillem. Protocol núm. 505 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 226, núm. 1269 (ARV).
Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1884 (ARV).
Vidal, Jaume. Protocol núm. 474 (ARV).
Zaera, Vicente. Protocol núm. 2419 (ARV).
Batlia, núm. 44, ff. 59 i 83v; núm. 44. ff. 226v-227 i f. 262v (ARV).
Carta Real de Fernando I, D. 7 (ARV).
Justícia Civil, núm. 1922, núm. 2503, mà 1; núm. 2553, mà 24, f. 31; núm. 3700, mà 8, ff. 10 i 10v, mà 9, ff. 17-24v, mà 10, ff. 25-26v; núm. 3703 mà 11, ff. 16-16v i 34-36v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 30, mà 13, f. 1 (ARV).
Llibre de comptes de la Batlia, f. 393 (ARV).
Maestre Racional, núm. 8, c. 39, f. 260 (ARV).
Mestre Racional, núm. 36, ff. 132 i 133 (ARV).

1042 L'autor de la cita no dona número de signatura.

Maestre Racional, núm. 42, f. 323 (ARV).
Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia (ARV).
Registre d'èpoques de la Batlia, tom I (ARV).
Registre d'èpoques de la Batlia, tom III (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, pp. 211 i 255.¹⁰⁴³
Sanchis Sivera, 1909, pp. 7 i 95, nota 5; 1912 (2) pp. 223 i 242; 1912 (3), pp. 296, 297, 298, 299, 308 i 312; 1914, pp.13, 32, 37, 38, 39, 40, 49 i 53; 1928, pp. 32, 56 i 66; 1929, pp. 3, 4, 5, 20 i 26; 1930, pp. 32, 56, 65, 66, 67, 69, 82, 88 i 129; 1930-31, p. 5.
Cerveró, 1963, pp. 123, 124, 125, 126, 127 i 138;¹⁰⁴⁴ 1964, p. 116; 1966 p. 23; 1968, p. 95; 1971, pp. 34 i 35; 1972, p. 45.¹⁰⁴⁵
Aliaga, 1996, pp. 145, 146, 154, 174, 175, 176 i 192-193.
Mocholí, 2003. DEA.
Tolosa, 2003, pp. 563 i 573, docs. 1801, 1803 i 1842.
Mocholí, 2009.¹⁰⁴⁶

Comentari:

Del pintor Jaume Mateu, nebot del mestre pintor Pere Nicolau, hi ha referències documentades a València des de l'any 1402, però recents investigacions, aquestes realitzades pel Dr. Francesc Ruíz i Quesada i el conservador del museu de la catedral de Segorbe, David Montolío Torán,^{xxiii} aporten noves dades d'aquest pintor.

En la documentació que fins ara hi havia, no se sabia d'on era oriünd, encara que se'l suposava que de terres catalanes, com el seu oncle. Quelcom tampoc se sabia de la seua formació com a pintor, però donat que en els primers documents referits aquest pintor apareix junt al dit Pere Nicolau, no sols per qüestions familiars -cas de l'herència de l'obrador- es coneixia que treballà al taller del dit Pere Nicolau, son oncle, pel qual entre la possible obra conservada, aquella que se li atribuïra, estaria en deute amb la d'aquell artista.

Ara, al dia de hui, la informació aportada pels esmentats investigadors, confirma allò que de Jaume Mateu es suponia, el seu origen català i, fins i tot, la seua formació a l'obrador de Pere Nicolau: "Otro de los grandes maestros de retablos de la pintura gótica valenciana fue Jaume Mateu. Sabemos que era hijo de Marc Mateu y de Gualda, hermana de Nicolau, y que nació en la localidad de Sant Martí Sarroca (Barcelona) hacia 1383, ya que el pleito que interpuso contra su compañero de oficio G. Peris, pidiendo la herencia de su tío Nicolau (1408), ya era mayor de edad y porque un año después, en la demanda que interpone de nuevo contra Peris, le reclama el trabajo realizado durante 14 años que trabajo en el taller de Nicolau. Ello supondría que ingreso en el taller a la edad de 12 años, aproximadamente o a la de 10 años de ser exacta la información dada por el pintor A. Peris cuando comenta que J. Mateu llegó a la casa de su tío por primera vez cuando ambos, Peris y Nicolau pintaban el retablo para mosén Eixeménez destinado a la catedral de València: "lo qual retaule ha pus de

1043 L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1044 L'autor de la cita, en la pàgina 123 de dita publicació, dona com a data del document el mes de setembre.

1045 En la referència l'autor indica el nom "*Pereç de Sarrià, Gonçalbo*", però a l'original únicament diu: "*Gonçalbo Pereç*".
Transcripció revisada i corregida a partir de l'original.

1046 *Ibidem*, nota 787.

XVI anys que és fet.” Respecte a la seua mort, tampoc es tenia cap notícia, però es pensava que no havia sigut abans del 1438, ja que al dit any encara apareix documentat a València. De nou, per les noves investigacions es coneix que no fou abans 1452.

L'absència de notícies a València des del dit any, el 1438, fins 1443, queda aclarida pels dits historiadors, doncs segons ells existeix la possibilitat que Jaume Mateu estiguera de visita a Barcelona el 1440: “ ya que en esta fecha aparece un pintor homónimo, habitadore Barchinone”. Fins i tot comenten que l'anada a la dita ciutat molt bé pugues prolongar-se fins el 1443, doncs no és fins aquest any quan de nou apareix documentat a València. En el cas que Jaume Mateu estigués a Barcelona, dona suport a la hipòtesi, plantejada per Ruíz i Montolio, dels possibles contactes que tingué amb el pintor Jaume Huguet. La seua estada a València en els anys quaranta del segle XV, queda confirmada per les investigacions de Ferré, per la qual cosa se sap que el 30 de juliol del 1445 Jaume Mateu contracta un retaule, aquest encarregat pel cavaller d'Elx Pere Fernández, per a la dita ciutat.

Conegut el seu lloc de naixement i, fins i tot, saber que va treballar des de jove a l'obrador de Pere Nicolau, per al discurs de l'estada a València l'iniciem amb la notícia de l'any 1402, confirmant la seua relació professional amb el seu oncle, Pere Nicolau. Aquesta al·ludeix a l'època atorgada per Pere Nicolau, per la qual reconeix haver rebut certa quantitat deguda per la factura d'un retaule, el qual contractà amb mossén¹⁰⁴⁷ Miquel del Miracle, rector de l'església de Penàguila. El seu nebot, Jaume Mateu i el també pintor Pere Rubert, foren testimonis del dit document.

Des del darrer document hi ha una manca de notícies fins el 1408. Creiem que durant aquest temps estaria baix la tutela de son oncle, tant a nivell familiar com a professional, hipòtesi que ve confirmada pel document del dit any, en el qual Jaume Mateu interposa una demanda davant Ramón Gostantí, Justícia Civil de València, contra el pintor Gonçal Peris, curador¹⁰⁴⁸ dels béns del difunt i oncle d'aquell, Pere Nicolau, per qüestions hereditàries. Si queda dubte que si visqué i treballà amb ell, amb el següent document se'ns pot aclarir. En aquest se li feu responsable dels deutes de son oncle. En novembre del 1408 Jaume Mateu contrau obligació, davant del Justícia dels CCC sous de València, per la qual fou condemnat a pagar a la ciutadana Caterina, qui estava a casa de Pere Nicolau, ja difunt, la quantitat de 20 florins en concepte de soldada.

La confirmació que va estar treballant a l'obrador de Pere Nicolau es referma pel següent document. Aquest fa referència a la demanda interposada, el 1409, per Jaume Mateu contra el pintor Gonçal Peris, curador¹⁰⁴⁹ dels béns de Pere Nicolau. En aquesta demanda Jaume Mateu reclama que li foren pagats els anys que va treballar amb son oncle. És un document clau i interessant, no sols pel seu contingut que, entre altres coses dona a conèixer d'on és oriünd el dit Nicolau, la notícia de la seua defunció i, fins i tot, la relació i col·laboració entre pintors com el mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Gabriel Martí, Antoni Peris, Gonçal de Sarrià i Abellà, actuant, tots ells, de testimonis al document.

A la fi d'un document de l'any 1405, que fa referència al compromís del pintor Pere Nicolau per a facturar un retaule dedicat a Maria, seguix una època, registrada el 30 de setembre de 1409, atorgada per Jaume Mateu, nebot de dit Pere Nicolau, concedida e

1047 *Ibidem*, nota 583.

1048 *Ibidem*, nota 659.

1049 *Ibidem*, nota anterior.

instituída en setembre de 1405 per aquest. Finalment li són pagades les 45 lliures per la confecció del retaule.

Un any després, en gener del 1410, està la notícia del manament executori de la cort del Justícia Civil a Gonçal Peris, ordenant-li que pague a Jaume Mateu els 360 florins, per la sentència promulgada per la dita cort sobre certes raons de deutes.

“ (...) en Goncalbo Pereç, pintor, curador assignat als béns d'en Pere Nicolau, son legítim procurador, salut e dilecció. Com ab sentència difinitiva en nostra cort promulgada a VI de novembre l'any M CCCC IX propassats, vos, al dit nom, sots stat condemnat en dar e pagar a-n Jacme Matheu, pintor, per certes causes e rahons en aquella declarades tre-cens sexanta florins comuns d'or d'Aragó segons en la dita sentència (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2503, mà 1.

Cerveró, 1972, p. 45.

Aliaga, 1996, pp. 175 i 176.

Després d'aquests assumptes d'herència i deutes, Jaume Mateu apareix documentat al següent any, en maig del 1411, per una l'altra qüestió totalment diferent, la de testimoni en el codicil atorgat pel ciutadà Guillem Escrivà.

La primera referència documental del seu treball, en aquest cas com a pintor de retaules, està datada al mes de setembre de l'any 1411. Dit document és una època que Jaume Mateu atorgà als marmessors de Sibil·la de Pròxida. En aquesta reconegué haver rebut 40 florins d'or, dels 200 pactats per la confecció d'un retaule destinat a la capella de Santa Maria, del monestir de la Trinitat de València.

“Jacobus Mathei, pictor civis Valencie dompne Sibilie de Proxida, (...) gratis fecit apocham manumossoribus dicte (...) facere quoddam retabulum pro depondo in capellam Sante Marie, monasterii Sancte Trinitatis et in quibus CC florenos (...)”

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22160.

Cerveró, 1963, pp. 123 i 124.

Per l'època del mes de març del 1412, es coneix d'altres treballs de Jaume Mateu. Al dit document s'escriptura que va rebre de Pere Torrella, curador¹⁰⁵⁰ dels nobles Ximen i Pere Corella de Sent-Blaix, com a senyors de Pardines, la quantitat de 38 lliures i 10 sous del salari de pintar les orles¹⁰⁵¹ d'or i les figures de dos draps, els quals cobriren unes sepultures del monestir dels frares predicadors.

“(...) triginta octo libris et decem solidos monete regalium Valencie per salario et laboribus meis pingendi les vidau et alter ricamat qui per vos fuerunt empti ad opus sepulturas nobilium Johannis Roderici de Corella et Isabelis, uxor eius (...)”

APPV. *Protocol de Joan de Sant Feliu*, núm. 25868.

Alcahalí, 1897, p. 211.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 297; 1914, p. 38; 1929, p. 3; 1930, p. 65

Cerveró, 1963, p. 124.

Del pagament, per l'encàrrec que va rebre a l'any 1411 de Sibil·la de Pròxida, aquesta ja difunta a l'any 1413, es van fer càrrec els seus hereus. Al dit any, el 1413, és documenta la condemna efectuada pel Justícia Civil de València, la qual recaigué en

1050 *Ibidem*, nota 659.

1051 Adorn pintat, brodat, dibuixat, gravat o imprés a les vores d'un paper, d'un pergami, un tapís, o d'una peça de roba. En aquest cas es tracta de dos draps als que també es pinten certes figures, i fins i tot, recamats: brodats en relleu (sobre un drap, una tela, etc, amb fil d'or, d'argent, de seda, etc). *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

els hereus de dita Sibil·la, i per la qual donaren al rector de Xàbia 50 florins, els quals eren deguts al pintor Jaume Mateu, com a resta dels 200 que li devia per la confecció del retaule encomanat per a la capella de la Verge Maria del monestir de la Trinitat de València.

“(…) cinquanta florins comuns d’or de Aragó per fer de aquells, paga a-n Jacme Matheu, pintor, per aquells cent cinquanta florins restants (p)aguats de aquells doents florins per los quals entre los dits En Jacme Matheu e na Sibilia fou fet preu per un retaule, lo qual lo dit En Jacme deu fer e pintar a obs de la capella de la Verge Maria del monestir de la Trinitat de València et en los quals dits doents florins (...)”

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 27578.

Com ja s’ha comentat pel document de l’any 1412, Jaume Mateu no sols es dedica a pintar retaules, sinó que també realitza altres treballs. Com altres pintors, era multidisciplinari, per la qual cosa acceptava altres comandes. Així ho confirma el pagament de l’any 1414, efectuat pel clavari del Comú de València, pel qual dit pintor cobrà la quantitat de 22 lliures i 4 sous, per les despeses ocasionades en materials i confecció de cinc penons.¹⁰⁵²

“(…) despesa feta per aquell de manament dels honorables jurats, axí en compra de una peça de terçanell vermell de la qual són stats fets V penons d’or e flama a ops de la dita ciutat com en compra de DCCCC pans d’or fi que són entrats en los dits V penons (...)”

AMV. *Claveria Comuna. Llibre de Comptes*, P- 4, f. 57.

Per la qüestió del deute pel retaule que li fou encarregat per Sibil·la de Pròxida, es redactaren, el dies 5 i 8 de juny del 1414, al protocol del notari Bernat de Montalbà, una procuració¹⁰⁵³ atorgada per Joan Mercader, tutor dels hereus de Jaume Guillem Escrivà, alhora hereus de Sibil·la de Pròxida, en la persona de Bertomeu Tolosa, notari, amb motiu d’ésser representats en la causa que tenen amb Jaume Mateu. L’altre document fa referència a la condemna, efectuada pel Justícia Civil de València, en la qual Joan Mercader, tutor dels hereus de l’heretat de Sibil·la de Pròxida, havia de fer arribar al pintor Jaume Mateu 100 florins dels 200 que li devien, preu del dit retaule.

Mentre tant Jaume Mateu seguia rebent encàrrecs com el documentat al dit any, el 1414, de confeccionar trenta senyals¹⁰⁵⁴ destinades a certs cofres, per les quals li foren pagats 40 sous. Aquest document queda registrat als llibres de Batlia¹⁰⁵⁵ del Regne de València.

“(…) trenta senyals (...) e fets e cusits en los dits cofrens los quals son de cotonia.”

ARV. *Pergamins comprovants dels comptes de la Batlia*.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 297; 1914, p. 38; 1929, p. 3; 1930, p. 65.

El 12 de setembre del mateix any, el 1414, quedaren documentades dos èpoques pel deute de Sibil·la de Pròxida amb Jaume Mateu, pel retaule que pintà. La primera època fou atorgada per Francesc Martorell, rector de l’església de Xàbia, el qual com a marmessor del testament de dita Sibil·la, reconeix haver rebut 190 florins, complement dels 200 que li eren deguts al pintor. La segona època fou atorgada per Jaume Mateu,

1052 *Ibidem*, nota 716.

1053 *Ibidem*, nota 534.

1054 Insignia pintada, etc. en un penó, escut etc., en aquest cas en cofres. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1055 *Ibidem*, nota 580.

en la qual reconegué haver rebut de Francesc Martorell, rector de l'església de Xàbia i marmessor del testament de Sibil·la de Pròxida i de Galcerà de Borja, nebot d'ella, la quantitat que li era deguda.

Tanmateix a l'any 1414 queda documentada la seua actuació com a testimoni en una època de Blanca Escrivà, vídua de Jaume Guillem Escrivà, cavaller, habitant de la ciutat de València.

Els treballs artesanals, entre retaule i retaule, se succeïxen. Els pintors a l'Edat Mitjana no rebutjaven cap d'ells per a subsistir econòmic i professionalment. En aquest cas ho confirma l'època de desembre de l'any 1414, per la qual Jaume Mateu reconeix haver rebut certa quantitat de la Batlia General del Regne de València, pel treball i els materials emprats en el guarniment de tres llances llargues, destinades als estàndards reials.

“(…) axi per rahó de mans e treballs com encara per rahó de or e argent que he mes en tres llances largues de seguir e per enguixar e acabar aquelles […] la una d'or y flama e les dues argentades per obs dels standarts del dit senyor rey.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom 1.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 297-298; 1914, p. 38-39; 1929, p. 3; 1930, p. 65.

Que any rere any, Jaume Mateu seguia rebent comandes ho confirmen documents com els següents, tots ells del 1415. En un d'ells Jaume Mateu cobrà 20 sous: “(…) per fer uns versos de letres cavades fetes de negre en les pedres del campanar nou¹⁰⁵⁶ les quals son contra lo lamp e costaren de pintar entre tot vint sous.”

ACV. *Llibre d'obres*, núm. 1477, llibre, 5, f. 16.

Sanchis Sivera, 1909, p. 95, nota 5; 1912 (3), p. 298; 1914, p. 39; 1929, pp. 3 i 4; 1930, pp. 65 i 66.

Al mateix any, el 1415, en març, els pintors Joan Moreno i Vicent Saera taxaren diversos treballs de Jaume Mateu. Entre aquests s'encontra el de guarnir¹⁰⁵⁷ la cadira del Rei. En abril, Jaume Mateu atorgà època per cobrar els treballs de confeccionar un escut amb les armes reials, destinat a la sepultura de l'infant Ferran.

“(…) septuaginta quinque florenos auri aragonum, pro quibus feci et tradidi quoddam clipeum sive scut et bandriam fiame darmis regaligus ad opus sepulture incliti infantis Ferdinandi illustrissimi domini Regis Jacobi, gloriose memorie conquistatoris Regni Valencie.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom I.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 223; 1912 (3), pp. 298 i 308; 1914, pp. 13, 39 i 49; 1928, pp. 32 i 66; 1930, pp. 32 i 66.

Una carta reial de Ferran I, més un document registrat als llibres del Mestre Racional, ambdós datats a l'any 1415, donen notícia del pagament atorgat a Jaume Mateu de 265 sous, per: “(…) rahó de enguixar, daurar e acabar de pintar de adzur e altres colors necessàries una cadira qui me havets feta fer per obs de dit senyor rey.”

ARV. *Mestre Racional*, núm 36, f. 132-133.

ARV. *Carta Reial* de Fernando I, D. 7.

Cerveró, 1963, p. 125.

Durant els següents anys, el 1416 i 1417, les notícies de Jaume Mateu són de caràcter social. De l'any 1416 és l'apoca que atorgaren Jaume Mateu i Jaume Spina, *fuster* de València per la venda a Joan Julià, *mercader* de València, 15 sous censals per un hospici i habitacions situats a la parròquia de Sant Pere apòstol. Del 24

1056 L'autor especifica que es tracta del Miquelet.

1057 Adornar qualsevol peça, en aquest cas una cadira.

d'agost, quedà documentada la notícia que Jaume Mateu ven una casa. Al mes de desembre Jaume Mateu actua com a testimoni en un debitori.

En la documentació de l'any 1417, al mes de març hi ha notificació de Jaume Mateu pel nomenament de procuració¹⁰⁵⁸ atorgada per Joana, muller de Joan Adam, *escuder*,¹⁰⁵⁹ ciutadà de València, a Lluís Carcassona, notari, per que recupere de Batista Tallada, *mercader*, ciutadà de Mallorca, 8 florins d'or amb el quals es compromet a comprar-li un *paternòster*¹⁰⁶⁰ de coral vermell. Entre els testimonis estava Domènec Adzuara,¹⁰⁶¹ *il·luminador de llibres*. En abril s'escriptura el testament del pintor Bertomeu Palcet,¹⁰⁶² natural de València, pel qual nomena marmessors a Jaume Mateu i a Pere Soler, també pintor. En ell es redacta la voluntat d'aquell pintor de ser soterrat al convent de Sant Francesc, junt als seus fills, amb l'hàbit franciscà, nomenant hereva universal a la seua muller, Gràcia, junt amb els seus fills Antoni i Bertomeu. El pintor Bernat Revell feu de testimoni.

Durant els darrers anys no s'ha trobat cap notícia d'encàrrecs, però gràcies a l'època de gener de 1418, es coneix que Jaume Mateu pintà un retaule, per la qual cosa creiem que el contracte del qual s'escripturaria abans del dit any. Per la confecció del mateix, Jaume Mateu rebé de Joan Manyes, *mercader*, ciutadà de València, en nom de Martí Martínez d'Aranda, habitant de Terol, 20 lliures. Es desconeix, entre altres coses, el destí del retaule però, donat que el dit Martí és habitant de Terol, creiem que seria per a la dita ciutat.

“Predictis die et anno. Jacobus Mathei, pictor vicinus Valencie, scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis venerabili Johani Maynes, mercatori civi eiusdem civitatis presenti et vestris quod dedistis solvistis et bistraxistis mihi voluntati mee realiter numerando pro venerabili Martino Martinez d'Aranda habitatori civitatis Turoli, viginti libras regalium Valencie ratione cuiusdam retabuli quod dictus Martinus per me pingere facit, unde renunciam scienter exceptioni peccunie predictae non numerate et a vobis non habite et non recepte dictaque rei sic non geste ut predicatur et doli. In testimonium premisorum facio vobis fieri per notarium infrascriptum presens apoce instrumentum. Actum est hoc Valencia etc.

Testes, Bartholomeus Ferrarii, cabanyerius civis Valencie et Petrus Sanxez, notarius comorans eiusdem.”

ARV. Protocol de Vicent Saera, núm. 2419.

Cerveró, 1971, p. 34.

Al mateix any, el 1418, va rebre un encàrrec de pintar dos cobertes i a un escut reial per a l'Hospital de Jesucrist,¹⁰⁶³ pel qual Jaume Mateu atorga àpoca reconeixent haver

1058 *Ibidem*, nota 534.

1059 *Ibidem*, nota 799.

1060 Cadascun dels grans o boletes que formen un collaret, etc. Rosari. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1061 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en...*

1062 L'autor no anomena l'any que es va escripturar el testament, però publica a continuació la data que el pintor Bernat Revell, el qual actua com a testimoni, mor. Aquesta va ser en març de 1418, per tant deuria ser abans de 1417.

1063 Hem consulta publicacions com les de Josep Teixidor “*Antigüedades de Valencia*” però, fins i tot, no s'ha trobat l'hospital que s'esmenta al document, almenys amb eixe nom. De qualsevol manera reproduïm a continuació una part de la tesi “*PROBLEMAS FUNDAMENTALES EN TORNO A LA HISTORIA DE LA SANIDAD MEDIEVAL EN LA PENÍNSULA IBÉRICA*.” de Mercedes Gallent Marco Universidad de Valencia. En aquest paràgraf informa dels hospitals que es construïren des del segle XIII a la ciutat de València: “Efectivamente, desde la conquista de la ciudad por Jaime I en 1238, comenzaron a fundarse algunos centros hospitalarios promovidos por la propia corona (Sant Vicent y Santa Llúcia o de la Reina), por las iniciativas de particulares (Sant Guillem), por las órdenes militares (San Juan de Jerusalén y Sta. Maria de Roncesvalles) y el

rebut de Jaume Blanes, notari de València i administrador de l'hospital la quantitat de 60 sous per dits treballs.

En abril del darrer any, el 1418, Jaume Mateu efectua una compra de censals, segons carta publica del notari Joan d'Artigues.

Pels documents següents sembla que Jaume Mateu estava en un bon moment professional. Són dos èpoques del mes desembre del sobredit any, el 1418. En la primera pintor reconeix haver rebut de Pere d'Artés 20 lliures de les 65 que li devia, per la confecció d'un retaule i un davant-altar, destinat a la capella de Sant Joan Baptista de la Seu de València : “(...) pro salario retrotabuli et antealtaris quod depingo et facio pro vobis¹⁰⁶⁴ ad vestram capellam Sancti Johannis baptiste in sede predicta.”

ACV. *Volum* núm. 3678 (2º fascicle).

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 298; 1914, p. 39; 1929, p. 4; 1930, p. 66.

A la segon consta que Jaume Mateu, pintor, va rebre del notari Francesc Escolà i de Marc Castrellenes, habitant a Marxalenes, obrers de l'església de Sant Llorenç de València, 1.500 sous de les 405 lliures que li devien, per la confecció d'un retaule destinat dita església. Malauradament, fins ara, no s'ha trobat el contracte o compromís d'aquestes obres.

“Jacobus Matheu, pictor Valencie, scienter firmavit apocam venerabilibus Franceso Scola, notarii civis Valencie, et Marcho Castrellenes, comoranti in partita de les Tendetes de Marchalena, orte dicte civitatis, anno presenti operis ecclesie parrochialis beati Laurentii, dicte civitatis, absentibus, quod ex illis CCCC viginti quinque florenis legis Aragonie, precio quorum ipse Jacobus depinxit quoddam retabulum (...)”

APPV. *Protocol de Luis Guerau*, núm. 2152.

Cerveró, 1966, p. 23.

Jaume Mateu continua rebent encàrrecs, i encara que no són per a facturar retaules, no li faltà treball. Entre els anys 1419 i 1444, quedaren registrades les despeses varies, ocasionades per la confecció del cassetonat de la Casa de la Ciutat de València. Jaume Mateu, junt a altres pintors, quedaren consignats en els seus llocs per les dites despeses.

Del mes de gener del dit any, el 1419, Jaume Mateu, pintor, “(...) civis Valencie (...)” apareix per una venda. Al mateix mes i any, Jaume Mateu atorga època, per la qual reconegué que havia rebut del Batle¹⁰⁶⁵ del Regne de València, certa quantitat pels treballs de pintar quatre senyals¹⁰⁶⁶ amb les armes d'Aragó i de Sicília. Al mes de març cobra certa quantitat per alguns treballs de pintura fets a l'Hospital de “Jhesu Christi”. Finalment, al llibre del Mestre Racional del Regne de València, es documenta el pagament de 60 sous pels treballs de pintar dos-cents senyals¹⁰⁶⁷ en

hospital de Sant Llätzer; cuyo origen desconocemos, destinado a los leprosos. A lo largo del siglo XIV, siguieron fundándose nuevos hospitales, bien debido a la iniciativa particular (En Clapers, Beguins, En Soler; En Conill y En Bou, que acogía a los pescadores enfermos), bien debido a la iniciativa religiosa, especialmente de cofradías y del obispado (Pobres Sacerdotes y San Antonio, especializado en los enfermos de ignis sacer y creado por la orden hospitalaria de San Antonio). Ya en el siglo XV, promovidos por particulares, surgieron los hospitales de En Guiot, En sorell y el de Ignoscents, folls e orats, apoyado por un grupo de "burgueses" y aprobado por el consejo de la ciudad el 15 de marzo de 1409.”

1064 L'autor especifica que es tracta de Pere Artés.

1065 *Ibidem*, nota 579.

1066 *Ibidem*, nota 1054.

1067 *Ibidem*, nota anterior. En aquest cas en paper i damunt d'una taula.

fulls de paper i una reial gran, feta i pintada en una taula, per a col·locar damunt del portal de la Cort del dit Racional.

“Ítem pos en data los quals per mi liura lo dit en Siurana an Jacme Matheu, pintor de la ciutat de Valencia, LX sous, ço es L sous per raho de CC senyals que de manament meu ha fets pintats cascu en migi full de paper a ops dels negocis faents per mon ofici. Et X sous per raho de I senyal reyal gran que axi mateix ha fet e pintat en una taula a os de metre aquell a la porta e damunt lo portal de la Cort del dit mon ofici. Et cobriu apoca closa per lo dit scriva a XXI dia de abril del any MCCCCXVIII.”

ARV. *Maestre Racional*, núm. 8, c. 39, f. 260.

Cerveró, 1966, p. 23.

Entre document i document, els quals ens informen del seu treball, Jaume Mateu apareix en qüestions socials com la del mes de juliol, per la qual va rebre certa quantitat del baciner¹⁰⁶⁸ de la parròquia de Sant Nicolau de València.

A la fi de l'any 1419, en quant a notícies d'encàrrecs està el document de l'època atorgada per Jaume Mateu, en la qual confessa haver rebut de Pere Roca, notari i síndic de València, 102 sous, per raó de quaranta senyals¹⁰⁶⁹ de talla, destinades a la Sala del Consell de la dita ciutat.

“(…) michi debitos ratione pingendi Quatuor decim senyals de olra de talla, ad rationem octo solidorum dicte monete pro quolibet senyal ad opus Cauters que de novo operatur in Sala Concilii dicte civitatis. (...)”

AMV. *Notal de Jacobi de Plano*, núm. 22n, mà 3.

Cerveró, 1963, p. 125.

Igualment al dit any, el 1419, el pintor Jaume Mateu, atorga època per haver rebut d'Eimeric de Centelles, *cavaller*, com a hereu del noble i també *cavaller* Guillem Ramón de Centelles, germà seu, difunt i per mans de Francesc de Ertit i Lluís Valleriola, *cavallers* i Joan Mercader, *doctor en lleis*, marmessors de dit difunt, 144 lliures amb motiu dels ornaments que pintà per l'enterrament del difunt a la Seu de València.

“Jacobus Mathei, pictor (...) dos torjes, un standart e *duarum* sobre-vestes et vidaures (...)”

APPV. *Protocol de Martí Alagó*.

Alcalalí, 1897, p. 211.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 298; 1914, p. 39; 1929, p. 4; 1930, p. 66.

Sanchis Sivera¹⁰⁷⁰ publicà la notícia que a l'any 1420, al llibre de Comptes de Batlia,¹⁰⁷¹ es fa menció de “(...) lo retaule que sia stat mes en lo dit castell (...)” (ARV. Llibre de Comptes de la Batlia, f. 393.), que segons l'autor, potser pintara Jaume Mateu. Fem eco de dita notícia, encara que es desconeix a quin castell es refereix, i si el dit retaule fou veritablement pintat per Jaume Mateu. El que si se sap és que al dit any, el 1420, en abril, s'escriptura una època, per la qual Jaume Mateu reconeix haver rebut del Batle¹⁰⁷² del Regne de València, certa quantitat pels treballs de tornar a enguixar¹⁰⁷³ i pintar la cadira del senyor rei: “(...) per salari e treballs de tornar a enguixar e pintar la cadira del dit senyor rey la qual ara de nou és estada guarnida de atzeytum carmesí vellutat brocat d'aur.” (ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom III.) i al mes d'agost del mateix any, el 1420,

1068 Persona que va amb una bacina (safata), captant per a una finalitat piadosa. *Enciclopèdia Catalana*, SAU. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1069 *Ibidem*, nota 1054. En aquest cas realitzades en talla.

de nou Jaume Mateu atorga època a favor de la Batlia¹⁰⁷⁴ del Regne de València per dos-centes senyals reials que pintà i vengué al preu de 3 diners cascuna senyal per a l'ofici de la dita Batlia.

A la fi de la documentació de l'any 1420¹⁰⁷⁵, al mes d'octubre, hi ha una tercera època atorgada per Jaume Mateu, pels treballs de pintar quatre senyals¹⁰⁷⁶ reials de fusta i quatre més per a col·locar damunt el portal de la Cort de Governació de la ciutat de València.

Al mes de juliol de l'any 1422, al pintor Jaume Mateu li fou pagat, per part del Batle General del Regne de València, la quantitat de 25 sous, pel preu de fer cinquanta senyals reials, una taula de compte i per la reparació i daurat d'un altre taula de compte.

“[Al marge:] Messions. E època. E de la dita taula li fo notament en CXXXX cartes del primer llibre de notes comuns.

Ítem, pos en data los quals per mi liurà e pagà lo dit en Daniel Barceló a-n Jacme Matheu, pintor de la ciutat de València, per rahó de cinquanta senyals reials que ha fets e pintats en sengles migs fulls de paper per posar en los Alberchs de homens crimosos e per I comptar o taula de compte que ha fet e obrat de nou e per un altre que ha reparat e daurat a ops de mon offici. Et. Ha-n'í època closa per lo dit scriva a VI dies de juliol de l'any M CCCC XXII ...XXV sous.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 42. f. 323.

Tolosa, 2003, pàg. 563, doc. 1801.

A l'any següent, el 1423, El Batle General del Regne de València atorga pagament al pintor Jaume Mateu, per la quantitat de 31 sous, preu per pintar cent vint-i-quatre senyals reials per la Batlia General.

Al mes de març del 1423, Jaume Mateu actua com a testimoni en cert document. Aquest va ser atorgat per Jaume Sandride *Couonibus*, mercader florentí.

En gener de l'any 1424, Jaume Mateu atorga època, per la qual reconeix haver rebut de l'hereu i curador dels fills del *cavaller* Nicolau Jofre, 27 lliures.

Al següent any, el 1425, Jaume Mateu cobra dels germans Escrivà,¹⁰⁷⁷ 8 lliures i 10 sous, per un pany d'or blanc i per l'estandard¹⁰⁷⁸ per a la sepultura de Pere Guillem Escrivà.

De l'any en decurs, el 1425, al mes de juny de nou Jaume Mateu apareix en un assumpte social, actuant com a testimoni en l'època per la qual els germans de Pere Escrivà van lliurar a Francesc Gomis, *escuder*¹⁰⁷⁹ de dit Pere, 48 florins i mig, pel deute de soldada. El dia 22 de setembre del mateix any, el 1425, als llibres del Justícia Civil de València, es menciona que Jaume Mateu junt amb Joan Ibanyes,¹⁰⁸⁰ havien estat nomenats tutors testamentaris d'Isabel i Caterina Vendrell, filles de Pere Vendrell¹⁰⁸¹ i de la seua muller Caterina, i com que Jaume Mateu renuncià a dita tutela, va ser exercida pel dit Joan Ibanyes mentre era viu, sol·licitant a la seua mort, per part

1070 L'autor no dona més dades.

1071 *Ibidem*, nota 580.

1072 *Ibidem*, nota 579.

1073 Adornar. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1074 *Ibidem*, nota 580.

1075 El document ha sigut revisat i transcrit sencer.

1076 *Ibidem*, nota 1054. En aquest cas pintar-les en la fusta.

de la vídua Caterina, mare de dites pupil·les, que davant el Justícia Civil se'ls donaria un altre tutor.¹⁰⁸²

Dos anys després, en juny del 1427, queda documentat que Jaume Mateu cobra 3 lliures i 15 sous, per ajudar a portar a València, des de Guardamar, cent cafissos¹⁰⁸³ de civada. Resulta estrany aquest tipus de feines per a un pintor, però s'ha de tindre present que, de vegades, es veien en la necessitat de fer-les per qüestions econòmiques. Potser que estigues mal perquè als mesos següents no va rebre cap encàrrec.

En setembre del dit any, el 1427, cobra pels treballs de la coberta de la Sala de la Ciutat de València que foren encomanats a l'any 1419, mitjan època que atorgaren els pintors Gonçal Sarrià, Joan Moreno i el dit Jaume, reconeixent que havien rebut de Jaume Guils, administrador de les obres, la quantitat de 9.191 sous i 9 diners, pels treball efectuats.

“Eodem die.[3 setembre 1427]

Sit omnibus notum quod, nos Gondissalvus de Sarrià, Iohannes Moreno et Iacobus Matheu, pictores cives Valentie (...)”¹⁰⁸⁴

AMV. Notal d'Antoni Pascual, p-2.

Tramoyeres, 1917, p. 47.

Aliaga, 1996, pp. 192-193, doc. 42.

Del mateix any, el 1427, són el dos documents següents. Aquests només informen d'assumptes socials de Jaume Mateu. En el primer, del mes de novembre, els ciutadans Joan Mercader i Joan de Gallach, juniors, *doctors en lleis*, es comprometeren a portar el litigi que hi havia entre el dit pintor, marmessor de l'herència de Pere Venrell, *assaonador*,¹⁰⁸⁵ i Pere Sobirats, *assaonador*¹⁰⁸⁶ i curador¹⁰⁸⁷ d'Isabel, filla del dit Pere Venrell tal i com consta en el requeriment que va fer aquell i que va decretar el Justícia Civil de dita ciutat el 27 d'octubre del mateix any. Per última notícia del dit any, el 1427, en desembre està documentada la venda efectuada per Jaume Mateu al ciutadà Pere Donat, d'un censal de 100 sous.

Al següent any, el 1428, també les primeres notícies del pintor Jaume Mateu són de tall particular. Aquestes s'inicien al mes d'abril per cobrar certa quantitat de Josep Coves, *carnisser*.

En maig de 1428, queda registrat del pagament pels treballs realitzats a la Casa de la Ciutat de València. En aquest document es fa constar que els pintors Joan Moreno, Gonçal Sarrià, Bertomeu Avellá i Jaume Mateu, atorgaren època reconeixent que

1077 L'autor publica Scriva.

1078 Bandera, penó o guió del cap de l'Estat, en aquest cas d'un noble. *Enciclopèdia Catalana, SAU*

1079 *Ibidem*, nota 799.

1080 L'autor publica *Ibanyes*.

1081 L'autor publica *Venrell*.

1082 Aquesta sessió del discurs és tal qual la cita com la publica l'autor.

1083 Mesura de capacitat per a àrids, variable segons les regions, emprada a la Península Ibèrica, a Sicília, etc. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1084 Aquest document ha sigut revisat i transcrit sencer pel professor Joan Aliaga Morell. Per a la seua consulta: Aliaga, 1996, pp. 192 i 193, document. 42.

1085 *Ibidem*, nota 614.

1086 *Ibidem*, nota anterior.

1087 *Ibidem*, nota 659.

Jaume Guils, administrador de les tasques de la coberta de la Sala de la Ciutat, els va pagar 30.042 sous i 6 diners que restaven dels treballs efectuats.

“Dicta die.

Sit omnibus notum, quod nos Iohannes Moreno, Gondissalvus de Sarrià, Bartholomeus Avellá et Iacobus Matheu, pictores cives Valencia (...) triginta mille quadraginta duos solidos sex denarios regalium Valentie, restantes vobis ad solvendum ex illa peccunie quantitate que nobis ratione nostritotius operis dicte cohoperte. Et quia”¹⁰⁸⁸

AMV. *Notal d'Antoni Pascual*, p-2.

Tramoyeres, 1917, p. 47.

Aliaga, 1996, pp. 193-194, doc. 43.

Després de dos anys, el 1430, Jaume Mateu atorga la restitució de deute, en la qual confessa a Jaume Franc, *mercader* i clavari de la vila d'Alacant, que havia donat una copa argentada a Felip d'Ampúries a canvi de 15 florins, els quals li promet restituir quant li torne dita copa.

Pels darrers documents sembla que Jaume Mateu estigué un cop apart de la vida professional. No se sap si perquè s'encontraria mal o que en aquests anys hi havia una forta competència entre els pintors contemporanis a ell, per la qual cosa estava a la baixa. Molts anys havien passat des de l'últim encàrrec per a pintar un retaule fins al que rebé al 1430. És al dit any que s'escriptura el contracte entre Jaume Mateu i Berenguer Joan, síndic de la Universitat de Cortes de Arenoso, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de la Mare de Déu, destinat a l'església de dit lloc, pel preu de 260 florins. El pintor Joan Paliza actua com a testimoni al dit contracte. Gràcies a aquesta comanda es torna a tindre un Jaume Mateu més a l'alça, tenim en compte que el preu que s'estipula per l'obra és alt.

“Ego Iacobus, pictor civis Valencie, acienter, prometo vobis Berengario Johanis, vicini loci de Cortes ut sindaco universitatis dicti locis, facere quoddam retabulum sive retaule ad opus ecclesie dicti loci juxta forman sequentem:

(...)

Ítem que en lo mig del dit retaule sia la Imatge de la Verge Nostra Dona Sancta Maria, e tot lo dit retaule sia acabat de la sua Ystoria segons ls mostra per mi a vos liudada depicta en paper.

(...)”

APPV. *Protocol de Pere Todo*, núm. 25743.

Cerveró, 1963, p. 126.

Del següent any, el 1431, hi ha documentada la venda atorgada, al mes de juliol, per Jaume Mateu, com a procurador¹⁰⁸⁹ de Jaume Franch, veí d'Alacant, d'una serva de nom Elena, búlgara, de trenta anys més o menys, a Gabriel Riusec, *doctor en lleis*, pel preu de 45 lliures.

Del mes d'agost del dit any, el 1431, es l'època atorgada per Jaume Mateu, reconeguen haver rebut del síndic del lloc de Cortes, 1.000 sous, deguts per la confecció del retaule de la Mare de Déu, destinat a l'església del dit lloc.

1088 La resta en blanc, a l'igual que l'original del 3 de setembre de 1427.

1089 *Ibidem*, nota 547.

“Noverint universi, quod ego Jacobus Mathei, pictor civis Valencie, confiteor vobis Berengario Johannis, vicino et Sindico loci de Cortes; Quod dedistis michi illos mille solidos monete regalium Valencie, quos michi dare tenemini pro paca festi Pasce Resurrectionis proxime preteriti ex illis ducentis sexaginta florenis legis aragonum, quos vos dare teneamini michi, pro quoddam retabulo quod ego ad opus ecclesie loci predicti, de quiquidem retabulo, vos de presenti trado principalem preciam de medio eiusdem retabuli, Imagine Beate Marie Virginis.”

APPV. *Protocol de Pere Todo*, núm.1949.

Cerveró, 1963, p. 126.

Després de resorgir artísticament, sembla que la seua vida particular i social també millora atés la següent documentació. Se sap que contrau matrimoni, per la carta dotal de l'any 1432, amb la filla del pintor Jaume Estopinyà, Paulina, aportant, en compliment del dot, la quantitat de 3.000 mil sous. Creiem que dit casament li comportaria una estabilitat professional. En quant a la seua vida social, Jaume Mateu ocupa el càrrec de lloctinent de Mostassaf¹⁰⁹⁰ de València. Per aquest assumpte el dia 6 de juliol del dit any, el 1432, atorga època pel pagament que se li feu amb motiu d'haver-hi el passat any ocupant el càrrec. Dit atorgament es feu davant el notari Joan d'Artigues.

A la resta de documentació del pintor que ens ocupa, res diu sobre si va continuar realitzant encàrrecs. A l'any 1434, en maig, Jaume Mateu atorga dos èpoques, la primera el dia 12 i la segon el 25. Ambdós reconeix haver rebut de Berenguer de Montpalau, habitant de Culla, 50 lliures com a interessos de censos.

Dos anys després, el 1436, s'escriptura la venda d'un hospici¹⁰⁹¹ efectuada per Jaume Mateu a Violant, muller de Jaume Vidal, notari.

Finalment Jaume Mateu queda documentat a València el 1438. En gener del dit any actua com a testimoni en una procuració¹⁰⁹² i en abril va ser ell qui atorga una procuració,¹⁰⁹³ per la qual nombra procurador al notari Joan d'Artigues. Com s'ha comentat anteriorment, hi ha un parèntesi de notícies, pel possible trasllat a Barcelona, a la dita ciutat fins el 1440. A la fi, segons investigacions de Ferré,^{xxiv} a l'any 1445 se sap d'aquest pintor per l'encàrrec d'un retaule per a la ciutat d'Elx. Per últim es té notícia de la data aproximada de la seua mort, el 1452.

Veritablement la vida professional de Jaume Mateu està més marcada pels encàrrecs de treballs de peces artesanals, fins ara documentats, que per la comanda de retaules, però, fins i tot, és un pintor a tindre en compte en futurs estudis per a atribuir-li obra.

Notes:

Pintor retaules.

Pintor multidisciplinari: guarnir i pintar la cadira del rei, senyals reials, una taula de compte, reparació i daurat taula de compte, pany d'or blanc i estandard, coberta de la Sala de Casa de la Ciutat de València.

1090 En aquest cas, Jaume Mateu està baix les ordres del funcionari municipal que tenia a càrrec seu la vigilància el contrast de pesos i mesures, sancionar els infractors comprovar la bona qualitat del queviures i els seus preus, vetlar per les obres fetes pels particulars en les seues cases i, fins i tot, pel benestar de la ciutat.

1091 L'autor cita el mateix document, domiciliant l'hospici a la parròquia de Sant Martí. Cerveró, 1963, p. 127.

1092 *Ibidem*, nota 534.

1093 *Ibidem*, nota anterior.

MATIES, Joan (1417, València)

Referència arxivística:

Gasull, Andrés. Protocol núm. 4393 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁰⁹⁴

Comentari:

Al protocol del notari Andrés Gasull es redacta, a l'any de 1417, la procuració donada per Andreu Sanou, *imaginaire*¹⁰⁹⁵ de València a Joan Maties i Francesc Oliva, pintors, entre altres. Foren testimonis, els també pintors Sanç Villalba i Berenguer Saplana.

“Andreas Çanou, ymaginarius Valencie, fecit procuratores suos Iohannem Maties et Franciscus Oliva, pictores, Barthomeus absentes afirman dicti parte cum Petro Perug Barthomeus, barbitunsore et Iohanne lo ferrer et cum quibusvis aliis promisit et cetera iuravit et cetera.

Testes Sancius Vilalba et Berengarius Çaplana, pictores Valencie.”

Notes:

Relació entre pintors i imaginaire.

¹⁰⁹⁴ *Ibidem*, nota 787.

¹⁰⁹⁵ *Ibidem*, nota 406.

MERCER, Antoni (1419-1440, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1440, f. 24 (ACV).
Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, núm. 38 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i 538; 1912 (4), p. 452; 1929, p. 5; 1930, pp. 67 i 128; 1930-31, p. 4.

Comentari:

Del pintor Antoni Mercer, es té la primera referència documental entre 1419 i 1444. Anys en els quals es registraren, al llibre de la Claveria Comuna, les despeses varies ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València. Els pintors consignats en els seus llocs respectius són Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellà, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

A l'any 1436, de nou hi ha notícia del pintor Antoni Mercer pel treball al portal de Torrent. A més del dit pintor, participaren en dita tasca Robert Sarrià i Antoni Campos, ambdós pintors.

Quatre anys després, el 1440, es documenta el treball a los costals del retaule de la Seu de València, en el qual també participaren altres pintors com Jordi Monfort, Joan Peris, Robert Sarrià i Antoni Campos.

“Divendres a XXII de juny, per los senyors de Capitol fon provehit que feren pintar los costats del retaule major ço es colrar de fulla de stany e porprar en tal manera com les polseres del retaule. En XII de joliol començaren a pintar la dita fulla Joan Peres, Jordi Monfort, Antoni Mercer, Antoni Campos e Robert Sarria.”

ACV. *Llibre d'obres*, any 1440, f. 24.

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i 538.

Notes:

Pintor teginat Casa de la Ciutat de València i costals del retaule de la Seu de València.

MESTRE, Jaume (1405, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-22, ff. 349 i 358 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁰⁹⁶

Comentari:

En 1405, al llibre del Manual de Consells de la ciutat de València, es redactaren les actes per les quals es nomenaren els consellers i jurats de la ciutat de València pels anys 1405 i 1406. Els elegits van ser: Pere Roca, Jaume Mestre, Domingo Torà i Joan Cardona, tots ells amb l'ofici de pintor.

“Consellers de parròquies

(...)

Sent Martí

En Pere Roqua

En Jacme Maestre

En Domingo Torà

En Johan Cardona.”

En agost del dit any, el 1405, a l'acta del Consell de la ciutat de València assisteixen Pere Roca, Jaume Mestre, Domingo Torà i Joan Cardona, [pintors], com a consellers del Consell per la parròquia de Sant Martí.

Notes:

Pintor conseller.¹⁰⁹⁷

¹⁰⁹⁶ *Ibidem*, nota 787.

¹⁰⁹⁷ *Ibidem*, nota 458.

MICO,¹⁰⁹⁸ Antoni (1470-1482, València)

Referència arxivística:

Llibre de Fabrica d' Obra de 1470-71, lligall 1483, f. 13v (ACV).

Llibre de Fábrica d' Obra de 1481-82, lligall 1484, f. 28 (ACV).

Llibre 2, f. 24v, (ACV).

Llibre 3, f. 28, lligall 1484 (ACV).

Llibre 5, ff. 14, 15 i 16, lligall 1484 (ACV).

Llibre de Comptes d'Obra de 1482-83, lligall 1484, f. 16 (ACV).

Referència bibliogràfica:

González Martí (AMDA).¹⁰⁹⁹

Mocholí, 2009.¹¹⁰⁰

Comentari:

Del pintor Antoni Mico es té notícies per les investigacions fetes per González Martí a l'arxiu de la Catedral de València. Les referències documentals més en d'alt esmentades presenten certes dificultats a l'hora de consultar,¹¹⁰¹ per la qual cosa no s'ha pogut esbrinar molt més que el pintor que ens ocupa treballà en les obres de la dita catedral entre els anys 1470-1482.

Notes:

1098 També *Mignó*.

1099 *Ibidem*, nota 259.

1100 *Ibidem*, nota 787.

1101 En aquest arxiu resulta difícil realitzar consultes. Esperem que en un termini, no molt llarg, poder fer-ho per esbrinar més sobre el pintor que ens ocupa.

MÍNGUEZ, Domènec (1393, València)

Referència arxivística:

Pergamí de la Batlia, caixa 5^a (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 105.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 361, doc. 631.

Comentari:

El pintor Domènec Mínguez, ciutadà de Xàtiva, actua, l'any 1393, com a testimoni en una època. Aquesta va ser atorgada per Francesc Pons de Fenollet, ciutadà de dita ciutat, a Pere Carbonell, col·lector de les rendes del Marqués de Villena, al comtat de Dénia, aquelles dels cristians per l'assignació anual concedida pel marqués.

“Testes huius rei sunt, Dominicus Mínguez, depictor et Bernardus Ferrerius, vicini Xative.”

Notes:

Pintor veí de Xàtiva.

MIQUEL,¹¹⁰² Bernat (1332-1337, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 6630 (ACV).

Justícia Civil, núm 54, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 242.

Comentari:

En la primera notícia del pintor Bernat Miquel, a l'any 1332, apareix com a testimoni en la venda d'una casa i un corral, prop de l'hospital de San Guillem de València.

“Testes huius rei sunt, Dominicus Minguez, depictor et Bernardus Ferrerius, vicini Xative.”

ACV. *Pergamí* núm. 6630.

Cerveró, 1960, p. 242.

Olmos, 1961, p. 223, núm. 1879.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 66, doc. 119.

En una segona, aquesta de l'any 1337, es registra, als llibres del Justícia Civil de València, una procuració¹¹⁰³ atorgada pel ciutadà Domingo Peris a favor de dit pintor.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 54, mà 2.

Cerveró, 1960, p. 242.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 80, doc. 157.

Notes:

1102 Cap document dóna referència que aquest pintor estiga relacionat familiarment amb el pintor Joan Miquel (1413-1424) i Pere Miquel (1409-1427).

1103 *Ibidem*, nota 534.

MIQUEL,¹¹⁰⁴ Joan (1413-1424, València)

Referència arxivística:

Cardona, Berenguer, Protocol núm. 469 (ARV).
Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1882 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 307; 1914, p. 48; 1929, p. 19; 1930, p. 81.
Tolosa, 2003, p. 589, doc. 1891.

Comentari:

De Joan Miquel, pintor, el primer document és el reconeixement d'haver-hi rebut la quantitat d'11 florins d'or comuns d'Aragó del també pintor, Domènec del Port.

Onze anys després, a l'any 1424, en agost el pintor Joan Miquel apareix actuant com a testimoni en la procuració atorgada per Teresa, vídua del pintor Domènec del Port, a favor del seu fill Jaume del Port, també pintor.

“Teresia, uxor Dominici del Porto, pictoris, quondam, scienter, ratificando quitquis pro Iacobum del Porto, filium meum nomine meo, factum ex tunc nunch facio procuratorem dictum Iacobum del Porto, pictorem, presentem ad petendum recipiendum et cetera, et ad lites largomodo cum posse sub [...] et cetera, apochas, et cetera, promittens et obligans, et cetera.

Testes, Petrus d'Ozca et Iohannes Miquel, pictores Valencie.’”

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 466.

Notes:

1104 Fins ara, cap document dóna referència que aquest pintor estiga relacionat familiarment amb el pintor Bernat Miquel (1332-1337) i Pere Miquel (1409-1427).

MIQUEL,¹¹⁰⁵ Pere (1409-1427, València, Barcelona, Mallorca)

Referència arxivística:

Antoni Vinyes, lligall núm. 1, llibre anys 1424-29, s.f. (AHMPB).¹¹⁰⁶

Ferrer, Joan. Protocol núm. 25996 (APPV).

Çaera, Vicent. Protocol núm. 2422 (ARV).

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).

Batlia, b-193. (ARV).

Justícia Civil, núm. 3713, mà 22, f. 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 242 i 243; 1966, pp. 23 i 24.

Llompарт, 1977-80, p. 139.

Tolosa, 2003, p. 577, doc. 1859.

Mocholí, 2009.¹¹⁰⁷

Comentari:

Al protocol del notari Joan Ferrer, de l'any 1409, s'escriptura que el ciutadà de València Bernat Castell nombra com a procurador¹¹⁰⁸ seu i del fill, Miquel Castell, al pintor Pere Miquel.

“Nos Bernardus Castell, civis Valencie, nominem meo proprio et tanquam peocurator Miquaelis Castell filii mei Petri Michaelis pictoris (...)

APPV. *Protocol de Joan Ferrer*, núm. 25996.

Cerveró 1966, p. 23.

Tretze anys després, el 1422, el pintor Pere Miquel apareix per la seua actuació com a testimoni en un procés.

Al mes de març del següent any, el 1423, es feu reconeixement de document pública atorgat per la Cort de la Batlia del Regne de València, al pintor Pere Miquel, per la venda d'un serraí captiu.

“Semblant carta de venda ab apoca del preu fon feta per lo dit noble mossen Francesch de Bellvis, a-n Pere Miquel, pintor de València, present als deus, de un moro catiu de aquell appellat Ali Benhuzmen.”

ARV. *Batlia*, B-193.

Cerveró, 1960, pp. 242 i 243.

Del darrer any esmentant, el 1423, al mes de maig, mossén Francesch de Bellvis atorga àpoca al pintor Pere Miquel, pel serraí Alí Benhuzmen, el qual li va vendre al mes de març. En setembre de d'any en curs, Pere Miquel, pintor i veí de València, actua com a testimoni en una àpoca.

A l'any 1425, en abril s'escriptura la procuració¹¹⁰⁹ atorgada per Pere Miquel, pintor “patinorum”¹¹¹⁰ de València, en la qual s'anomena a Joan Corti, pintor “patinorum” de Mallorca.

1105 Els documents no donen cap referència que aquest pintor estiga relacionat familiarment amb el pintor Bernat Miquel (1332-1337) i Joan Miquel (1413-1424).

1106 Arxiu Històric Municipal de Protocols de Barcelona.

1107 *Ibidem*, nota 787.

1108 *Ibidem*, nota 547.

“Noverint universi quod ego Petrus Micaelis, pictor patinorum, olim civis Barchinone pro nunc vero civis Valencie, ex certa scientia constituo et ordino vos, Iohannem Cortit, pictatorem patinorum, civem Maioricorum, presentem, procuratorem meum certum et spetialem, videlicet ad petendum, exigendum, recipiendum et habendum pro meo et nomine meo omnes et singulas pecunie quantitates quas mihi debunter seu debebuntur [...].

Actum est hoc in civitate Maioricarum, die sexta de aprilis, anno a Nativitate Domini MCCC vicesimo quinto. Signum mei, Petri Michaelis predicti, qui hec laudo et firmo.

Testes huius rei sunt: Paulus de Salelles, mercator, civis Terrachone, et Jacobus artal, pelliparius, civis Maioricarum.”

AHMPB. *Antoni Vinyes*, lligall núm. 1, llibre anys 1424-29, s.f.

Llompарт, 1977-80, p. 139, doc. 239.

Per últim tenim, a l'any 1427, documentat un debitori en el qual Pere Miquel actuà com a testimoni.

Notes:

Pintor “patinorum”.

1109 *Ibidem*, nota 534.

1110 Possiblement pintor de cassoles, en llatí *patina* és una cassola per a coure tota mena d'aliments.

MIR,¹¹¹¹ Ramón (1400, València)

Referència arxivística:

Protocol de Lluís Ferrer, volum núm. 3669 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1914, p. 37; 1928, p. 61; 1930, p. 61.

Comentari:

La notícia del document resulta molt interessant, ja que dóna referència del pintor Ramon Mur,¹¹¹² relacionant-se amb dos mestres pintors importants, Marçal de Sas i Pere Nicolau, per fer de testimoni en l'època per la qual dits pintors havien rebut certa quantitat per la factura del retaule de santa Àgata.

“Petrus Nicolau, pictor, civis Valencie, confessus fuit domino Bernardo de Remolins, rector ecclesie de Benigànim, presenti, et suis quod dedit sue omnimode voluntati omnes illas quinquaginta libras regalium Valencie proquorum precio ipse et magister Marçalis de Sas promisserunt depingere et ipse Petrus depinxit penitus et perfecti retrotabulum sancte Agathe sedis Valencie, in illo videlicet beneficio quod idem Bernardus instituit in sede predicta.”

ACV. *Protocol de Lluís Ferrer*, volum núm. 3669.

Sanchis Sivera, 1914, p. 37; 1928, p. 61; 1930, p. 61.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, p. 490, doc. 950.

Notes:

Relació amb Pere Nicolau i Marçal de Sas. Creiem que va treballar a l'obra de Pere Nicolau.

1111 (MUR). D'aquest pintor, documentat a Catalunya, res més tenim de la seua estada a València. El fet que testimoniara en un document dels pintors Marçal de Sas i Pere Nicolau es fa plantejar la hipòtesi que estaria treballant a l'obra dels dits pintors i, segurament, com un pintor ja format.

“Poca informació documentada hi ha sobre la vida del pintor Ramon de Mur, que va viure en les primeres dècades del segle XV. Els seus pares estaven establerts a Tarragona on hi tenien casa i encara hi vivien en 1431, la qual cosa fa suposar que allí es va desenvolupar la infantesa de Ramon de Mur, com també l'aprenentatge de les primeres lletres i els coneixements artístics de la pintura, com a ajudant o aprenent, en algun taller d'artista possiblement el de Mateu Ortoneda.

El pare del pintor també es deia Ramon de Mur, fuster, i la seua mare Elisenda. En alguns documents es cita del seu fill pintor, Ramon, que residia a Tàrrrega i que estava casat amb una tal Ramoneta. En un altre escrit es parla també d'ell com a pintor de Tàrrrega i hereu d'en Ramon de Mur. Era, doncs, una família de menestrals residents a Tarragona on cal pensar que hi va tenir el primer taller i que, per circumstàncies que no sabem, molt aviat fixa la seua residència a Tàrrrega; allí va discórrer la seua vida i va fer la major part de la seua obra. Si bé s'ha dit que no tenia taller fixat en un sol lloc, doncs també el 1432 és citat com a pintor de la vila de Montblanc, sembla que fou per treballar solament en els retaules de Vinaixa.

De la seua relació amb el poble de Guimerà poca cosa en sabem. No es coneix el contracte del retaule i solament comptem amb dades de recollides d'almoines, censos, servituts, entre 1402 i 1412, per ajudar a pagar-lo. Es pot afirmar que la darrera obra que li és encomanada és el retaule dels Sants Joans, de l'altar major de l'església de Vinaixa, les capitulacions del qual foren signades el 9 d'abril de 1432. Tot i això, per raons desconegudes, el pintor no degué complir els terminis contractats, i així, el mes de juliol de 1434, tornava a signar un nou compromís. La darrera data del 22 de juliol de 1435, mostra que Ramon de Mur signava un rebut per l'obra del retaule de Vinaixa. Però un fet poc conegut o una possible malaltia, va fer que l'obra de Vinaixa, en el cas que l'hagués començada Ramon de Mur, fos acabada per Bernat Martorell; això va donar peu a nomenar i identificar equivocadament, al Mestre de Sant Jordi amb Ramon de Mur. La data de 1435 o 1436 es la més confrontada com la de la seua mort.” Informació obtinguda de la pàgina web *guimera info*.

1112 Pintor que va treballar a Catalunya.

MIRALLES, Francesc (1412-1434, València)

Referència arxivística:

Campos (Senior), Joan de Protocol núm. 422 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 472; Notal núm. 2536 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm 34, mà 8, núm. 35, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 323; 1929, p. 44; 1930, p. 106.
Cerveró, 1963, pp. 72, 130.

Comentari:

Les notícies del pintor Francesc Miralles s'inicien a l'any 1412, amb un document registrat al llibre del Justícia del CCC sous. En aquest es redacta la condemna efectuada pel dit Justícia al *pintor de tapins* Joan Artes, pel deute que té amb Francesc Miralles per certs treballs.

“En Jhoan Artés, pintor de tapins, qui stà prop la casa de Micer Johan d'Abella, *ex confesione*, fon condepnat, en donar e pagar, a-n Francesch de Miralles, pintor, present, XVI sols, III diners, los quals li deu de fahenes.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm 34, mà 8.

Cerveró, 1963, p. 72.

Entre el darrer document i el següent hi ha una manca de referències documentals. El document que de nou dóna notícia de Francesc Miralles està datat al 1429. En ell, el dit pintor, habitant a la Tapineria, contrau obligació davant el Justícia dels CCC sous de València, per la qual ha de donar a Joan Lansano, majoral de la confraria dels pelleters, 17 sous i 14 diners.

Dos anys després, el 1431, Francesc Miralles, pintor i la seua muller Francesca, transigeixen en cert plet sobre una casa a València.

Finalment, el 1434, Francesc Miralles signà àpoca de 12 florins i 2 sous, per la venda d'una cortina blava.

“(…) racione unius cortinage blau celesti pla quod dictum Franciscus vendidit.”

ARV. *Protocol de Joan de Campos*, núm. 422.

Sanchis Sivera, 1929, p. 44; 1930, p. 106.

Notes:

Pintor de tapins.

MIRAVALLS,¹¹¹³ Joan (1431-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, lligall 1479, ff. 41 i següents (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, lligall 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, lligall 1479, ff. 43 i 43v (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, en “*La Catedral...* Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, p. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí (AMDA).¹¹¹⁴

Aliaga, 1996, pp. 202-204.^{xxv}

Comentari:

Entre els anys 1431-1439, al llibre d'Obres de la Catedral de València, es registra la relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. El pintor Miquel Alcanyís, va rebre l'encomanda del capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu.

A la dit capella s'haurien de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, varen col·laborar els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, *Joan Miravalls*, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon de l'Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

Notes:

Pintor capella de la Seu de València.

1113 També *Maravalls*.

1114 *Ibidem*, nota 259.

MIRÓ,¹¹¹⁵ Jaume (1394-1440, València)

Referència arxivística:

Llibre Fàbrica de Murs i Valls, núm. 1-1-1, f. 25 (AMV).

Manual d'actes de la Cort del Justícia de Gandia, any 1440 (AM de Gandia).

Arinyó. Francesc. Notal núm. 1355 (APPV).

Artés, Bertran d'. Protocol núm. 26797 (APPV).

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 21910 (APPV).

Estela, Jaime de. Protocol núm. 2576 (ARV).

Justícia Civil, 3901, mà 13, f. 40 (ARV).

Lletres i privilegis de la Batlia, llibre IV, f. 166v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 320; 1929, p. 38; 1930, p. 100.

Cerveró, 1963, p. 130; 1971, p. 35.

Tolosa, 2003, p. 582, doc. 1874.

Mocholí, 2009.¹¹¹⁶

Comentari:

El primer document que apareix el pintor Jaume Miró és de l'any 1394. En aquest la ciutadana Dolça, muller de Pere Sant-Feliu, *escrivà*, veí de València, amb consentiment d'aquest, nombra procuradors a ell i al dit pintor, actuant com a testimoni en la procuració el pintor Antoni Matabous.

La següent notícia de l'any 1398, és l'època atorgada per Guillem Sabet, *pescador*, a Jaume Miró, i Francesca, filla de dit Guillem i serventa de dit Jaume, en la qual reconeixent haver rebut de Pere d'Alós, *mercader*, ciutadà de València, certa quantitat pels servicis de dita Francesca.

Les referències documentals que hi ha a continuació de Jaume Miró, estan datades al segle XV. La primera és de l'any 1418, per la que se sap que, als llibres del Justícia Civil de València, es menciona que el dit pintor viu al carrer Major del convent de Sant Francesc.

Cap referència es té fins sis anys després, el 1424, en la que es redacta una època. En aquest document el pintor Jaume Miró apareix com a testimoni.

Al següent any, el 1425, Jaume Miró actua com a testimoni de la venda d'uns censos que foren d'Eduard Guillem Escrivà, a Valença, vídua de Llorens Martí, habitant de la vila de Cocentaina.

Al dit any, el 1425, al mes de desembre, Jaume Miró, pintor, apareix en una llicència concedida pel Batle¹¹¹⁷ del Regne de València, a varies persones, per a buscar tresors.

Al mes d'abril de l'any 1429, Jaume Miró va ser testimoni en el document del pintor Pere Aravot, pel el qual reconeix que Antoni Roca, *mercader*, *sotsobrer* de Murs e Valls de València li havia donat al dit Pere, 25 sous per la reparació del retaule de Santa Maria del portal del Mar.

1115 No hi ha cap document que el relacione familiarment amb el pintor Pere Miró (1432).

1116 *Ibidem*, nota 787.

1117 *Ibidem*, nota 579.

“Sit omnibus notum, quod ego Petrus Aravot, pictor vicinus civitatis Valencie, gratis et ex certa sciencia confiteor et in veritate recognosco vobis venerabilibus Antonio Roca, mercatori suboperario menium et vallorum civitatis predicti anno presenti, quod in presencia notarium et testium infrascriptorum pro reparatione retauli Beate Marie Virginis portalis de Mari, dedistis et solvistis mihi voluntati mee realiter receptam in numerata pecunia viginti quinque solidos monete regalium Valencie. Quare scienter renunciatis excepcioni peccunie non numerate inde a vobis non habite et non recepte ut predicatur et doli facio vobis fieri presentem apocam de soluto. Quod est actum Valencie XVI^a die aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o XXVIII°. Sig-[creu]-num Petri Aravot predicti, qui hec concedo et firmo.

Testes inde fuerunt Iacobus Miró, pictor et Petrus Solsona, notarius cives Valencie.”

AMV. *Llibre Fàbrica de Murs i Valls*, núm. 1-1-1, f. 25.

A la fi de les notícies del pintor Jaume Miró està documentat, en el 1440, el requeriment posat pel dit pintor en presència del Justícia de Gandia, el qual condemna a Martí Sánchez, veí de dita vila, a pagar al pintor 32 sous i 6 diners, els quals li restaven cobrar pels treballs per ell efectuats en les entremesos¹¹¹⁸ de la processó del Corpus de Gandia.

“Die veneris XII augusti.

Per l'onrat n'Anthoni de Gallach, lachtinent de l'honorable en Berthomeu Marti, justícia de la vila de Gandia instant y requirent en Jacme Miró, pintor de la ciutat de Valencia, fon condempnat en Marti Sanxez, vehí de la vila de Gandia, en donar e pagar al dit dn Jacme Miro, XXXII solidos, VI diners, restants de salari de pintar los entrameses de la festa de *Corpore Christis* prop passada com lo dit en Martí, hagues càrrech de la reparació dels dits entrameses per cert preu, *ex confessione* dins X dies primervinents tamen sots pena del quart. *Die lune, XXVI mensis septembris dicti anni presens, condempnatio de voluntate dicti Jacobi Miro, fuit cancellata cum fuisset contenti a dicto Martino Sanxez.*”

AM de Gandia. *Manual d'actes de la Cort del Justícia de Gandia*, any 1440.

Sanchis Sivera, 1929, p. 38; 1930, p. 100.

Notes:

Entremesos del Corpus de Gandia.

1118 En els entremesos entremès de la processó del Corpus, escenari mòbil o plataforma transportable que sosté elements decoratius, tramoies i figures o actors que representen escenes hagiogràfiques, bíbliques o al·legòriques. Aquesta denominació dels escenaris mòbils processionals —i, per extensió, dels de recepció de les ciutats a personatges importants— fou general als Països Catalans, però al País Valencià, paral·lelament a l'ús intens i la potenciació de l'objecte designat, pervisqué durant més temps. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

MIRÓ,¹¹¹⁹ Pere (1432, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Comentari:

A l'any 1432, el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda del capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Calia representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el col·legi apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars.

Baix la direcció d'Alcanyís, col·laboraren els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon del Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, Bernat Portolés, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

Notes:

Pintor de la capella Major de la Seu de València.

1119 Cap document el relaciona familiarment amb el pintor Jaime Miró (1394-1440).

MOLINA, Nicolau de (1373-1382, València)

Referència arxivística:

Martorell, Miguel. Protocol núm. 2817 (ARV).

Justícia del CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 6, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1914, p. 7.¹¹²⁰

Tolosa, 2003.¹¹²¹

Mocholí, 2009.¹¹²²

Comentari:

A la ciutat de València, el 1373, el Justícia dels CCC sous condemna a pagar al pintor Nicolau de Molina, 8 sous i 8 diners que li devia al notari Joan Claramunt.

“Anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXX° III°, die sabbati VIII^a octobris. En Nicolau de Molina, pintor e vehín de València, per confessió sua pròpria fon condepnt sots pena del quart per l'onrat en Bernat Maresme, justícia de la ciutat de València en los fets *civilis* tro en suma de CCC sous, en donar e pagar a-n Johan de Claramunt, notari de la dita ciutat, present, instant e requirent, huit sous, huit diners reals de València, los quals li dix e pagar li promès per n'Anthoni, nebot seu, a X dies etcètera. *Die mercurii nonadecima octobris anno predicto LXX° III°* lo dit en Nicolau mès e deposà en poder de dit justícia los dits huit sous, huit diners e emparà aquells per farina que li fall de un sach que al seu molí tramès a molre. *Die veneris vicesima prima octobris anno predicto LXX° III°* foren liurats los dits VIII sous, VIII diners al dit Johan de Claramunt, qui present era, ab fermança de dret que li feu a la dita empara en Johan Jolià, vehín de València, present, e per aquell si e tots aquell si etos sos béns obligats.”

ARV. *Justícia del CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 6, mà 2.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 226, doc. 350.

A l'any 1382, entre el dies 4 i 11 de juliol, es feu l'encant públic dels béns del difunt En Bertomeu Gil, paraire,¹¹²³ en el qual compraren, entre d'altres persones, els pintors Nicolau de Molina i Domingo de la Rambla. En aquest document ens detalla una relació d'objectes de l'art de la pintura i altres arts:

“Ítem, fon venut hun scut francès amb algunes pintures a-n Nicholau de Molina, pintor, per V sous, VIII diners. (...)

Ítem, fon venut hun altre scut francès ab senyal del dit difunt a-n Nicholau de Molina, pintor, per IIII sous, II diners. (...)

Ítem, fon venut hun comter scrit en pregami a-n Nicholau de Molina, pintor, per II sous, I diner.”

ARV. *Protocol de Miguel Martorell*, núm. 2817.

Sanchis Sivera, 1914, p. 7.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 251 i 252, doc. 405.

Notes:

Encant públic o subhasta.

1120 L'autor dóna referència del pintor Nicolau Molina, sense especificar ni el mes ni el dia del document.

1121 *Ibidem*, nota 267.

1122 *Ibidem*, nota 787.

1123 *Ibidem*, nota 647.

MONFORT, Jordi (1440, València)

Referència arxivística:

Llibre d'Obres, any 1440, f. 24 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i 538; 1912 (4), p. 452; 1930, p. 128; 1930-31, p. 4.¹¹²⁴

Comentari:

Al llibre d'Obres de la Seu de València de l'any 1440, queda registrat que els pintors Jordi Monfort, Joan Peris, Robert Sarrià, Antoni Mercer i Antoni Campos, pinten els costals del retaule major de la Seu de València.

“Divendres a XXII de juny, per los senyors de Capitol fon provehit que feren pintar los costats del retaule major ço es colrar de fulla de stany e porprar en tal manera com les polseres del retaule (...). En XII de joliol començaren a pintar la dita fulla Joan Peres, Jordi Monfort, Antoni Mercer, Antoni Campos e Robert Sarrià.”

Notes:

Pintor dels costals del retaule major de la Seu.

¹¹²⁴ L'autor de la cita no anomena l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia registrada a l'any 1440.

MONTFLORIT,¹¹²⁵ Domènec de (1317-1321, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 1, mà 6; núm 31 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 243.

Comentari:

Dos documents, dels anys 1317 i 1321, és el bagatge documental del pintor Domènec de Montflorit. Al primer, el dit pintor, dona l'assentiment quan van comparéixer Arnau d'Arenys, *sastre*, veí de València, d'una part i la seua muller, Gueralda, filla del pintor, per raó d'una fraternitat que va constituir dit matrimoni.

“VIII° idus septembris. In Dei nomine et eius gratia. Noverint universi quod nos, Arnaldus d'Areyns, sartor, vicinus Valencie, ex una parte, e Gueralda, filia Dominici de Monte Florito, pictoris et vicini eiusdem, ex altera, tamen ego, dicta Gueralda, de assensu et firmamento dicti patri mei, presens et firmantis, modo tempore nupciarum nostrarum facimus seu contrahimus inter nos fraternitatem seu germaniam inter nos firmiter tenendam et observadam diebus omnibus vite nostre super omnibus bonis nostris [...]

Sig-[*signe notarial*]- num Luppi de Apraria, notarii publici Valencie.”

ARV. *Justícia Civil*, núm 31.

Cerveró, 1960, p. 243.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 46, doc. 54.

Al següent, Domènec de Monflorit,¹¹²⁶ declara en un procés, efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual testifica no saber més del qui le pregunta.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 1, mà 6.

Cerveró, 1960, p. 243.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 54, doc. 81.

Notes:

1125 A l'original *Monte-Florito*.

1126 L'autor publica *Monteflorit*.

MONTON, Andreu (1419-1444, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 5; 1930, p. 67.

Comentari:

Entre els anys 1419-1444 quedaren registrades, als llibres de la Claveria Comuna de València, les despeses varies ocasionades per la confecció del cassetonat de la Casa de la ciutat de València; els pintors consignats en els seus llocs respectius són: Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellà, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i *Andreu Monton*.

Notes:

Pintor cassetonat o teginat de la Casa de la Ciutat de València.

MORA, Gonçal de (1335-1336-1338, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernardo. Protocol núm. 2801 (ARV).

Justícia Civil, núm. 58, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 215; 1913 (2), p. 215; 1914, p. 5; 1928, pp. 11 i 12; 1930, pp. 11 i 12.

Cerveró, 1960, pp. 243 i 247,¹¹²⁷ 1963, pp. 130 i 131.

Comentari:

Gonçal de Mora va ser pintor de pavesos, escuts i altres objectes, com bé ho confirma la seua documentació dels anys 1335 i 1336.

En juny de 1335 s'efectua el compromís entre el pintor Gonçal de Mora, veí de València, i el síndic de la Universitat de Betxi (Castelló), Domènec Pérez de Vilell, per la confecció de seixanta pavesos de cuir, pintats amb les armes de l'Orde de Calatrava, pel preu de 375 sous.

“Idus iunii. Gondiçalbus de Mora, pictor, vicinus Valencie, ciencia per me et meos promitto et per firma et solempne ac legali stipulatione vobis, Dominico Pérez de Villel, sindici universitatis de Bexiç [...], per sexaginta pavesos factis et incuyratos *de paratge* et pictos de signo ordinis Calatrave, et perfectos ex Toto, vos teneami dare michi pro meo salario trescentos septuaginta quinque solidos regalium Valencie.”

ARV. *Notal de Bernat Costa*, núm. 2876.

Cerveró, pp. 130 i 131.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 74, doc. 144.

Al següent any, en febrer de 1336, queda registrat el compromís efectuat entre el dit pintor i Pere Navarro de Villalba, procurador¹¹²⁸ del Consell de la vila de Terol, per a la confecció de cinquanta pavesos de cuir, pintats amb les armes de Terol, pel preu de 40 sous i “unam cellam,”¹¹²⁹ pel preu de 88 sous.

“Nonas febroarii, die lune, Gondiçalbus de Mora, pictor et vicinus Valencie,(...)

(...) quinquaginta *paveschs* bonos et pulcros, et bene factos et in incuryatos *de paratges* et pictos cum signo ville Turolii predictae. (...) pro omnibus quadringentos solidos regalium Valencie (...)

Ítem, unam cellam de armar bona et pulcra e bene factam et perfectam, vos vero deditis michi pro meo salario labore misione et factione, octuaginta octo solidos regalium Valencie.

Testes, Paschasius de la Illa et Petrus Espital, civis Valencie”

ARV. *Notal de Bernardo Costa*, núm. 2876, ff. 375v i 376.

Cerveró, 1963, pp. 130 i 131.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 75, doc. 145.

1127 A aquesta pàgina dóna data de 16 de gener.

1128 *Ibidem*, nota 547.

1129 Tal i com ho transcriu l'autor.

En el mes de juny de 1336, Gonçal de Mora va rebre una part dels 40 sous que li devien, per la confecció dels pavesos destinats a la vila de Terol, pel qual atorgà àpoca.

“(…) quadringentis solidis regalium Valencie quos vos dicto nomine michi dare tenemini ratione quinquaginta pavesche quos ego facio (...) ad opus dicte ville Turoli (...)”

ARV. *Notal de Bernardo Costa*, núm. 2876.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 215; 1914, p. 5; 1928, pp. 11 i 12; 1930, pp. 11 i 12.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 77, doc. 145.

El dia 13 de setembre de l'últim any, el 1336, es redacta el pagament, per part de Jaume Blanch, Batle de Sollana, pel qual Guillem de Mora va rebre 9 lliures, a més d'altra quantitat per la confecció d'un escut i altres objectes per a Raimon de Vilaragut, senyor del dit lloc.

“(…) escutum quos ego feci et operatus fui ad opus dicti venerabilis Raymundi de Vilariacuto, (...)”

Ítem, pro duabus pellibus vermellibus Cordovam quos a me emitis et habuistis ad opus dicte celle et escuti dedistis michi (...)”

ARV. *Notal de Bernat Costa*, núm. 2876.

Sanchis Sivera, 1913 (2), p. 215; 1914, p. 5; 1928, p. 12; 1930, p. 12.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 79, doc. 153.

A la fi del dit any, el 1336, al mes d'octubre, Gonçal de Mora dóna 50 sous barcelonesos a Jaume Puig, pintor, i la seua germana Simona, vídua del també pintor Martí Pérez, els quals confessaren dita entrega.

ARV. *Notal de Bernat Costa*, núm. 2876.

Sanchis Sivera, 1913 (2), p. 215; 1914, p. 5; 1928, p. 12; 1930, p. 12.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 80, doc. 155.

Per últim està el document de l'any 1338, escripturat al llibre del Justícia Civil de València, en el que Gonçal de Mora, apareix com a procurador¹¹³⁰ del pintor Martí Pérez.

“Comparech devant la presencia del honrat en Vicent Dezgraus, tinent loch del honrat en Romeu Guerau justícia de la ciutat de València en lo civil, en Gonçalbo de Mora, pintor et vehí de la dita ciutat axí com a procurador et conjuncta persona d'en Martin Pérez, pictor, ciutadà d'aquell mateix loch çænrre defunt; E dix et propossa devant aquell que, com lo dit lochtinent de justícia a instància et requisició d'en Bernat Starit, vehí de Burriana, faça vendre et publicament subastar axí com a bens de la dona Na Johana, muller que fon del dit En Martin Periz, pintor çænrre defunt. Et per aquell dit En Johan ofer a la Cort, es assaber, lo loguer de unes cases situades et posades en la parròchia de Sent Lorenç, les quals son tengudes sots senyoria del honrat En Ramon de Soler(...) Lo dit En Johan de Vallporcar, aferma que la dita na Johana et na Guillamona, mare d'aquella, muller que fo d'en Simó Despuig(...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 58, mà 1.

Cerveró, 1960, pp. 243 i 247(en esta página dona data de 16 de gener).

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 81, doc. 159.

Notes:

Pintor de pavesos i escuts.

1130 *Ibidem*, nota 547.

MORELL, Gabriel (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, p. 107.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Gabriel Morell, el qual va rebre una paga pel seu treball.

“46v

Hobraren disapte,a XXVIII de juny, los següens:

(...)

Ítem, Gabriel Morel, pintor,.....III ss

(...)”

Notes:

MORELL, Guillem (1439, València)

Referència arxivística:

Esteller, Andrés. Protocol núm. 2204 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 452; 1930, p. 127; 1930-31, p. 3.

Comentari:

El pintor Guillem Morell va fer, el 1439, reconeixement de deute, pel qual confessa haver de pagar a Narcís Llop, *paraire*,¹¹³¹ 12 lliures i 2 sous.

Notes:

1131 Paraire. Persona que es dedica a qualsevol de les operacions a les quals és sotmesa la llana, des del rentatge fins al perxatge. El paraire fou essencial en la indústria tèxtil dels Països Catalans des del s XIII fins a les acaballes del XVIII i el principi del XIX: dins la indústria de la llana, exercia l'element empresarial i directiu; comprava la llana i la donava a treballar als oficis subalterns —teixidors, tintorers, abaixadors— tot reservant-se l'aprest final i la comercialització. Gaudia d'una situació preeminent dins la jerarquia dels gremis des del s XV fins al XVII. Es diferenciava del draper o comerciant de teixits de llana perquè la seua activitat era essencialment industrial i, sembla que la indústria de la llana als Països Catalans durant l'antic règim es caracteritzà pel seu accentuat caire menestral, puix que la direcció requeia en ell i no en el draper.

Enciclopèdia Catalana, SAU.

MORENO,¹¹³² Joan (1412-1440, València)

Referència arxivística:

Llibre d'Obra, lligall 1478, f. 23v (ACV).
Bataller, Miquel. Protocol núm. 85 (AMDA).¹¹³³
Pascual, Antoni. Notal p-2 (AMV).
Aveïnaments, b3-4, quarta mà, f. 49v (AMV).
Claveria Comuna, signatura O, llibre 6, ff. 5 i 165; núm. 39, f.3; signatura I,¹¹³⁴
llibre de Comptes, P-5, ff. 65v.-66; núm. 57-1 (AMV).
Cervera, Dionis. Notal num. 238 (APPV).
Marromà, Joan. Protocol, núm. 26177 i núm. 2001 (APPV).
Marromà, Joan. Notal, núm. 893 (APPV).
Sallit, Jaume. Protocol núm. 23870 APPV).
Saragossà, Llorenç. Protocol núm.18442 (APPV).
Altarriba, Antoni. Protocol núm. 54 (ARV).
Artigues, Juan. Protocol núm. 9955 (ARV).
Cardona, Berenguer. Notal núm. 2534; Protocol núm. 469 (ARV).
García, Joan. Protocol núm.1094 (ARV).
Martí, Bertomeu. Notal núm. 68 (ARV).
Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1882 (ARV).
Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1884 (ARV).
Batlia, núm. 44, f. 381 (ARV).
Justícia Civil, Condemnacions i Obligacions, núm. 4272, mà 1, f. 28; núm. 35, mà 2.
f. 20v; núm. 1922, núm. 1925, f.19; núm. 1926, mà 1, f. 8; núm. 3723, mà 18, f. 26
(ARV).
Governació Litium, núm. 2241, mà 9, f. 35 (ARV).
Registre d'èpoques de la Batlia, tom I (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 220.
Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 223 i 224; 1912 (3), pp. 298 i 308;¹¹³⁵ 1914, pp. 13,
14, 39 i 49.
Tramoyeres, 1917, p. 47.
Sanchis Sivera, 1928, pp. 21, 29, 30, 32, 33 i 66; 1929, pp. 5, 7, 20, 21, 22 i 24;
1930, pp. 29, 30, 32, 33, 66, 67, 69, 82, 83¹¹³⁶ i 84.
Cerveró, 1963, pp. 131 i 132; 1966, pp. 21, 24 i 25; 1971, p. 35.
Aliaga, 1996, pp. 192, 193 i 194.
Mocholí, 2009.¹¹³⁷

Comentari:

Joan Moreno fins i tot no tindre, en base a la documentació fins ara trobada, cap obra de retaule, no deixa de ser un artífex interessant. Pintor d'objectes i peces artesanals, estigué relacionat, per unes o altres qüestions, amb altres pintors com Jaume

1132 Desconexem, per falta de notícies, si aquest pintor és família de Miquel Moreno (1428-1439).

1133 Protocol localitzat a l'arxiu Marqués de Dos Aigües. Museu de Ceràmica González Martí.

1134 Es tracta de la signatura antiga.

1135 En la publicació d'aquest any l'autor no transcriu el document.

1136 L'autor de la cita no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou treta la notícia de l'any 1419.

1137 *Ibidem*, nota 787.

Mateu, Bertomeu Avellá, Francesc Vidal, Gonçal Sarrià, i amb il·luminadors com els de la família Crespí, el creiem que estava ben considerat professionalment.

Una de les primeres notícies d'aquest pintor és l'època que atorga el 1412, en la qual reconeix que els marmessors del testament del ciutadà Martí Pardo de la Casta, li pagaren la quantitat de 84 florins d'or i 9 sous, pels treballs efectuats en la sepultura del difunt.

“(…) michi dare debebitis ratione clipei sive *targe*, *peno standart* et *cota d'armes*, quos operatus ad opus sepulture dicti defuncti.”

APPV. *Protocol de Llorenç Saragossa*, núm. 18442.

Cerveró, 1963, p. 131.

Al mes de gener de l'any 1413, Joan Moreno apareix documentat als llibres de Claveria Comuna per cert assumpte. Al mateix any, en abril, el Justícia Civil de València condemna a Climent Ros, “tender”, a pagar 50 florins a Joan Moreno, els quals li eren deguts pel preu d'una bandera i sobrevesta¹¹³⁸ que li compra per la sepultura del noble Francesc Castellà. Finalment, al mes d'octubre es redacta una cessió de deute atorgada pel pintor Francesc Vidal a Joan Moreno, per la quantitat de 25 florins d'or, que els eren cedits pel deute que té Francesc Vidal amb Raimundeta Costa, vídua de Pere Bellví, pels treballs de pintura efectuats en la sepultura del seu marit.

Al primer mes de l'any 1414 de nou Joan Moreno està documentat als llibres de Claveria Comuna de València. A la fi del dit any, en desembre, està l'època atorgada pel pintor Bertomeu Avellá, en la qual reconeix haver rebut de la Batlia¹¹³⁹ General del Regne de València 11 florins, els quals el li van ser taxats pel pintor Joan Moreno i Francesc Ferrer, *moneder*,¹¹⁴⁰ per la pintura de tres senyals.¹¹⁴¹

Els dies 6 i 15 de març del 1415, s'escripturen les taxacions que feren els pintors Joan Moreno i Joan Saera, pels treballs efectuats pel també pintor Jaume Mateu. Uns dies més tard, el 21 de març, hi ha un altra època, també signada per Jaume Mateu, per la quantitat de 5 florins d'or, que foren taxats pels pintors Joan Moreno i Vicent Saera pels treballs de guarnir¹¹⁴² una cadira per al rei.

Al mes juny del dit any, el 1415, el Clavari de les Pecúnies Comunes de València, atorga un pagament al pintor Joan Moreno, per la quantitat de 260 florins d'or. L'encàrrec va consistir en reparar i fer de nou alguns entremesos amb motiu de la celebració de les noces de la reina Maria i el príncep hereu de la Corona.

“De nos et cetera. Pagats ab ço que bestret havets ab albara d'empremta de la sala a-n Johan Moreno, pintor ciutadà de la dita ciutat, do-hents sexanta florins d'or valents CXXXIII lliures reials per los quals ab nosaltres ser avengut axí per adobar e refer e reparar certs dels entremeses, qui serviren a la entrada deIs senyors rey e reyna e prínceps com de nou fer e ordenar altres entremeses extrems dels dessus dits los quals havien e han servit per a la entrada ara novellament feta en la dita ciutat de la molt alta infanta dona Maria filla del molt alt il·lustre quondam rey de Castella,

1138 Vesta a manera de túnica curta, que es portava sobre altres peces de vestir i que podia anar adornada de emblemes heràldics. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1139 *Ibidem*, nota 580.

1140 Persona que fabrica moneda. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1141 Insignes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1142 Adornar d'ornaments, d'accessoris que l'embellixin. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

sposa del dit senyor príncep per celebrar loable festa de la celebració de les noçes de aquella ab lo dit senyor príncep. E cobrats et cetera.

AMV. *Claveria Comuna*, núm. 39, f. 3.

Cerveró, 1963, pp. 131 i 132.

Sanchis Sivera, 1929, p. 21; 1930, p. 83.

A l'any següent, el 1416, Guillamona, vídua de Miquel Dos, *mariner*, reconegué, per mitjà d'una època, que Joan Moreno li havia pagat el deute anual carregat sobre tres cafissades de vinya. Aquestes eren propietat d'Antoni Moreno, *teixidor de panys* de llana i Beneta, la seua muller, parents de Joan Moreno.

Dos anys després, el 1418, es documenta que Pere Eiximenis, habitant de Gandia, nomena procurador¹¹⁴³ seu al pintor Joan Moreno. Al mes de desembre del mateix any, Joan Moreno actua com a testimoni en certs documents.

Entre els anys 1419-1444 quedaren registrades, als llibres de la Claveria Comuna de València, les despeses varies ocasionades per la confecció del cassetonat de la Casa de la Ciutat de València. Entre els pintors consignats en els seus llocs respectius estaven Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellà, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Del mes de gener del darrer any, el 1419, són les dos èpoques que atorga Joan Moreno. En la primera, del dia 9, reconeix haver rebut certa quantitat per la confecció de tres penons amb les armes reials, destinats al castell de Corbera i als campanars de les esglésies de Riola i Polinyà. En la segon, del dia 16, confessa haver rebut de Francesca, vídua de Jaume Garí, *corredor d'orella*,¹¹⁴⁴ 20 lliures, les quals devia Jaume Ramos, *teixidor de draps de llí*, al dit pintor, del pagament de cert censal carregat sobre un hospici.

Tres anys després, el 1421, està registrada la referència del pagament que l'administrador de la Claveria Comuna de València va fer a Joan Moreno, per la quantitat d'11 lliures, 7 sous i 6 diners, preu del material i del treball de la confecció de penons per a les trompetes de la ciutat.

“Ítem, paguí a-n Johan Moreno, pintor, XI lliures, VII sous, VI diners, als quals munta lo cost dels penons per aquell del manament dels honorables jurats, fets a ops de les trompetes de la ciutat segons qu'és segueix: (...)”

AMV. *Claveria Comuna, llibre de comptes*, P-5, ff. 65v.-66.

Sanchis Sivera, 1929, p. 24; 1930, p. 83.

Al següent any, el 1422, es documenta l'època atorgada per Joan Moreno, en la qual confessa haver rebut de Joan de Vilarrasa, *cavaller* de València, 16 florins, amb motiu de confeccionar un escut i un penó, destinats a la sepultura del difunt Francesc de Vilarrasa.

Del 1423 hi ha notícia del pintor Joan Moreno per l'època que atorga al mes d'abril. En aquesta reconeix haver rebut del curador dels fills i hereus de Pere Daries, mercader, 24 florins d'or, per pintar certs ornaments, que serviren en la sepultura del difunt.

1143 *Ibidem*, nota 547.

1144 *Ibidem*, nota 705.

Jaume Esteve, *imaginaire*, i el pintor Joan Moreno atorgaren, en febrer de l'any 1424, èpoques per les quals reconeixen que Pere Valls, menor de dies, els ha pagat certes quantitats pels treballs efectuats en una creu de pedra destinada a Alcoi. Al mes d'abril del dit any, Joan Moreno, pintor de la ciutat de València, atorga època en la qual reconeix haver rebut del Batle del Regne de València, 82 sous, per fer certs treballs en un crucifix.

Al mes d'agost de l'any 1425, queda registrat el requeriment efectuat per Joan Moreno al Justícia Civil de València, per tal que assigne un curador¹¹⁴⁵ a fi de poder heretar els béns de la seua germana difunta, Na Quiteria, la qual morí sense testar. En aquesta demanda es requerí que fora assignat En Gabil de Neus, *paraire*,¹¹⁴⁶ cosí germà de la dita difunta.

Al mateix any, el 1425, Joan Moreno està documentat als llibres d'Obra de la Seu de València. Malauradament l'arxiu de la Catedral no es pot consultar, per la qual cosa desconeixem el contingut del document.

Dos anys després, el 1427, Joan Moreno apareix encapçalant cert document al llibre notarial de Berenguer Cardona, quedant la resta en blanc.

Del mes de setembre del darrer any, el 1427, és l'època atorgada pels pintors Gonçal Sarrià, Joan Moreno i Jaume Mateu, per la reconeixen haver rebut de Jaume Guils, administrador de les obres de la coberta de la Sala de la Ciutat de València, de 9.191 sous i 9 diners, pels treball efectuats en la coberta de la dita Sala.

“Eodem die.[3 setembre 1427]. Sit omnibus notum quod, nos Gondissalvus de Sarrià, Iohannes Moreno et Iacobus Matheu, pictores cives Valentie, ex certa scientia confitemur et recognoscimus vobis venerabilius Iacobo Guils, mercatori, civi dicte civitatis presenti atministratori operis cohoperte aule sive de la sala dicte civitatis, (...)”

AMV. Notal d'Antoni Pascual, p-2.

Tramoyeres, 1917, p. 47.

Aliaga, 1996, pp. 192 i 193, doc. 42.

Del mes de desembre del mateix any, el 1427, queda escripturat que Joan Moreno va fer de testimoni en l'aveïnament de Moretó de Domino de Sant-Yago, *mercader* florentí, a la ciutat de València.

El document de l'any 1428 és la segona època que atorgaren els pintors Joan Moreno, Gonçal Sarrià, Bertomeu Avellà i Jaume Mateu, reconeixent que Jaume Guils, administrador de les tasques de la coberta de la Sala de la Ciutat, els va pagar 30.042 sous i 6 denaris que restaven dels treballs de la pintura de dita coberta.

“Dicta die. Sit omnibus notum, quod nos Iohannes Moreno, Gondissalvus de Sarrià, Bartholomeus Avellà et Iacobus Matheu, pictores cives Valencie, ex certa scientia confitemur et recognoscimus vobis venerabili Iacobo Guils, atministratori operis cohoperte antedicte civitatis, presenti, quod in diversis vicibus et solucionibus dedistis nobis ac nostram voluntatem omnimodam numerando triginta mille quadraginta duos solidos sex denarios regalium Valentie, (...)”

AMV. Notal d'Antoni Pascual, p-2.

Tramoyeres, 1917, p. 47.

Aliaga, 1996, pp. 193 i 194, doc. 43.

1145 *Ibidem*, nota 659.

1146 *Ibidem*, nota 647.

Al mes de maig de l'any en curs, el 1428, Joan Moreno efectua testimoni, davant el Justícia Civil de València, en el qual exposa que Jaume Segarra, *assaonador*,¹¹⁴⁷ ara difunt, en el seu testament instituï com a hereva universal a la seua dona Isabel, la qual, a la vegada, instituï a la seua filla Jaumeta.

A l'any 1430, de nou Joan Moreno procedix administrativament com a testimoni en un document atorgat pels procuradors dels molins de la sèquia de Favara, a la ciutat de València.

Al mes de juny del dit any, el 1430, Joan Moreno atorga àpoca per haver rebut 3 lliures, 2 sous i 4 diners, dels marmessors del testament de Damiata, filla del difunt Pere Calderó, *cavaller*, per venda de varis teixits rics, més per pintar-los i guarnir-los.

“(...) III libras et duos solidos et III denarios ratione cuiusdam panni auri imperialis quam vos emistis et ego illum depinxi forravi et ornavi de diversis rebus videlicet pro pretio dicti panni IIII florenos. Ítem, pro duabus peccis de terçanell, X florenos, decem solidos. Ítem pro forradura [...] dicti panni, quatuor florenos et unum solidum et quatuor denarios. Ítem, pro duabus alnis de terçanell ad opus faciendi signa sive arma in dicto panno viginti solidos. Ítem, pro [...] et forrando dicto panno XII solidos. (...)”

ARV. *Protocol de Joan García*, núm. 1094.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 21 i 22; 1930, p. 83 i 84.

L'últim document del 1430, és el procés de Jofre de Vilarig contra Jaume d'Aragó, hereu testamentari de Bernat de Vilarig, per l'administració de la baronia d'Aragó, la qual no podia exercir dit Jaume, a causa de la minoria d'edat i en el qual Joan Moreno i Miquel de la Llança, notari, actuen com a testimonis.

A l'any 1431, al mesos de febrer i abril hi ha notícies de Joan Moreno. Primer en un procés, en el que apareix com a testimoni del ciutadà García Navarrés, i segon en una confessió que té a cens una vinya,¹¹⁴⁸ al terme de l'Andarella, baix el domini directe de Raimon de Villalva.

A l'any 1434, als llibres del Justícia Civil de València, consta que Bartomeu Jacomart, pintor de dita ciutat, testifica a favor de Joan Moreno.

“En Berthomeu Jacomart, pintor de la ciutat de Valecie, testes produhit e donat per part del dit En Johan Moreno, pintor, lo qual jura dir veritat a Deu et cetera. E diu, que com de quatre anys ençá, o pus, ell era obrat e fet a fahena de son art, com sia pintor, en casa del dit En Johan Moreno, e per ell llá on aquell ha volgut e ha vist les coses per ell dessus inter de presents et cetera.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 3723, mà XVIII, f. 26.

Cerveró, 1966, pp. 21-25.

Al mes gener, del dit any, el 1434, Joan Moreno efectua demanda, en presència del Justícia Civil de València, com a marmessor del testament d'Isabel, difunta, vídua del fuster Francesc Riudarenes, havent sostingut molts treballs per a dita marmessoria, vol que es nomene com a curador¹¹⁴⁹ de dits béns a Francesc Pelegrí, notari.

Una diferència de quatre anys separen el darrer document fins al següent de l'any 1438. Aquest al·ludeix al pagament efectuat per l'administrador de la Clavaria Comuna de València a Guillerma, vídua de Domènec Crespí, il·luminador, a Arcís Crespí, a

1147 *Ibidem*, nota 614.

1148 Sanchis Sivera publica que compra dita vinya.

1149 *Ibidem*, nota 659.

Galcerà Crespí i a Lleonard Crespí, germans, tots ells hereus de dit il·luminador, de 834 sous, els quals foren taxats a Domènec Crespí per Joan Moreno i Domènec Adzuara, il·luminador, per certs treballs d'il·luminació.¹¹⁵⁰

“(…) set-cens quatre solidos, quatre diners de reys de València, los quals han a cobrar de aquells DCCCCXXXIII solidos que foren taxats per en Johan Moreno, pintor, et en Domingo Adzuara, il·luminador, els quals la dita taxa fon comanada per il·luminar certa part de uns furs nous de la ciutat que lo dit en Domingo Crespí havia il·luminat, (…)”

AMV. *Claveria Comuna*, núm. J-57, f.15.

Sanchis Sivera, 1914, p. 12; 1928, pp. 29 i 30; 1930, pp. 29 i 30.

Ramón Marqués, 2002, pp. 157 i 158; 2007, p. 233, doc. 290.

A la fi de la documentació de Joan Moreno es registra, el 1440, una època atorgada pel dit pintor per haver rebut de Joan de Nàquera, donzell,¹¹⁵¹ com a marmessor del testament de Pere Nàquera, també donzell,¹¹⁵² 27 lliure i 10 sous, pels ornaments que va fer a la sepultura de dit difunt i per portar-los a l'església de Sant Esteve de València. També hi ha un altre document, aquest del mes de gener, encapçalat per Joan Moreno, quedant la resta en blanc. Per últim s'escriptura una l'altra època, aquesta registrada al mes de febrer, en la qual aquell pintor reconeix haver rebut dels marmessors del testament de Caterina de Nàquera, donzella, habitant de València, per mans de Lluís de Nàquera, 10 lliures, per pintar les armes de Francesc Mascarós, pare de la difunta Caterina i col·locar-les a la seua sepultura.

“Sit omnibus notum. Quod ego Iohannes Moreno, pictor, vicinus Valencie, ex certa sciencia, et gratis confiteor vobis honorabilibus Iohanni de Naquera, domicellus habitatori Valencie, et Iohanni Ferrando, civis Valencie, manumissoribus et executoribus ultimi testamenti honorabilis dompne Catherine de Naquera, domicelli habit Valencie, defunctorum absentibus, quod per manus Ludovici de Naquera, civis Valencie, dedistis et solvistis michi ecem libras monete regalium Valencie, et sunt pro carte dicte honorabilis Catherine seu vobis dicto nomine percipiendi ad solvendum in armis positus et factis ad opus sepulture honorabilis Francisci Mascarós, civis Valencie, quondam patris dicte honorabilis Catherine. Et quia est veritas renuncio omni exceptioni et cetera. Actum Valencia, sig+num mei Iohannis Moreno, predicti qui hec concedo laudo et firmo.”

APPV. *Notals de Miquel Bataller*, núm. 85.

Cerveró, 1966, p. 25.

Notes:

Pintor multidisciplinari. En sepultures: armes, escuts, banderes.

Altres tasques: penons, entremesos i cassetonat coberta de la Sala de la Ciutat de València.

1150 En aquest paràgraf, tret gràcies al document de l'any 1434, apareixen nombrosos il·luminadors, tots ells investigats a la tesi de Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, 2005. La present tesi doctoral centra els estudis en el món de la il·luminació de manuscrits medievals.

1151 Jove noble encara no armat cavaller. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992. Al Principat de Catalunya, a la baixa edat mitjana, membre inferior de l'estament militar en certa manera equivalent al *generós o home de paratge* del Regne de València i a l'*infançó* del d'Aragó. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1152 *Ibidem*, nota anterior.

MORENO,¹¹⁵³ Miquel (1423-1439, València)

Referència arxivística:

Gallart, Joan. Protocol núm. 1447 (APPV).
Marromà, Joan. Protocol núm. 2001 (APPV).
Çaera, Vicente. Protocol núm. 2422 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró 1966, p. 25; 1971, p. 35.
Tolosa, 2003, p. 576, doc. 1858.

Comentari:

Del pintor Miquel Moreno es té notícies des de 1423. En setembre del dit any, s'escriptura el reconeixement de deute, en el qual dit pintor i la seua muller, Llúcia, declaren que Joan Prefeta, ciutadà de València, els deu 10 lliures, 2 sous i 6 diners, pel preu de tres sacs de blat.

De l'any 1428, dit pintor actua de testimoni en el testament de Lluís de Vilarrasa, donzell,¹¹⁵⁴ veí de València.

A la fi, de l'any 1439, és el testament d'Isabel, vídua del pintor que ens ocupa, Miquel Moreno, la qual elegix sepultura junt al seu marit, al fossar de la Santa Creu de València.

“Testament de na Ysabel muller den Miquel Moreno quondam pintor (...)

Elegesch la mia sepultura en lo fosar de Sancta Creu de la ciutat de Valencia hon jau incinerat e soterrat lo dit quondam marit meu, la qual stá davant la Vera Creu, hon se diu missa lo jorn de Tots Sancts.

Tots los altres bens meus do e leix an Bernat Morell, marmessor meu.”

APPV. Protocol de Joan Gallart, núm. 1447.

Cerveró, 1971, p. 35.

Notes:

1153 No se sap si aquest pintor és família del també pintor Joan Moreno (1412-1440).

1154 *Ibidem*, nota 1151.

MORLANS I, ¹¹⁵⁵ Pere (1348-1399, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Volum núm. 3509, f.35; núm. 3510 (ACV).

Desplá, Jaume. Protocol núm. 2-15 (AMV).

Aveïnaments, b3-3, f. 115v (AMV).

Claveria Comuna, núm. 7-1 (AMV).

Ferrer, Joan. Protocol núm. 25995 (APPV).

Almudever, Guillermo. Notal núm. 2503, ff. 5 i 6 (ARV).

Mata, Bartolomé de la. Protocol núm. 1445 (ARV).

Ros, Jaime. Notal núm. 2828 (ARV).

Roures, Blas. Protocol núm. 1969 (ARV).

Tarragona, Bertomeu. Notal núm. 2832 (ARV).

Justícia Civil, núm 252, última mà; núm. 831, mà 13, f. 3; Demandes núm. 3683, ff. 36v-38v; núm. 3689; Segle XIV. Peticions, núm. 3691, mà 1, s. d.(ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 6, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 237; 1914, p. 27; 1928, p. 48; 1930, p. 48.

Cerveró, 1956, pp. 99 i 103; 1960, p. 243; 1963, pp. 79, 92, 132 i 133, ¹¹⁵⁶ 1966 p, 25; 1971, p. 27.

Mocholí, 2009. ¹¹⁵⁷

Comentari:

La primera notícia del pintor Pere Morlans I, datada al 1348, al·ludeix als capítols matrimonials atorgats pel pintor Andreu Carbonell, per les noces entre la seua filla Francesca i aquell pintor, aportant com a dot unes cases, aquestes situades a la parròquia de Sant Pere, per valor de 30 lliures.

“In Dei nomine et eius gratia. Noverint universi quod ego, Andreas Carbonelli, pictor vicinus Valencie, ex certa sciencia colloco in matrimonium Franciscam, filia meam, vobiscum, Petro Morlans, pictori vicino eiusdem, presenti et recipienti, per verba de presenti, prout lex Christi precepit et in Ecclesia Dei constitutum est et ordinatum et beati Petrus et Paulus, apostoli eius, afirmant. Et dono vobis, dicto Petro Morlans, simul cum dicta filia mea, in et pro dote sua ad forum Valencie in hunc modum, videlizet, in precio et extimacionem triginta librarum dono vobis et vestri perpetuo quosdam domos nostre quod habeo, teneo et posideo in parrochia Sancti Petri Sedis Valencie.

Testes huius rei sunt, Garcias de Xarch et Vincencius Vexelles, sriptor vicini Valencie.

Sig-[*signe notarial*]-num Berengarii de Acrimonte notarii publici Valencie. qui hec scripsi feci et clausit.’’

ARV. *Justícia Civil*, núm. 831, mà 13, f. 3.

Cerveró, 1971, p. 27.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 119, doc. 195.

1155 Pare del pintor amb el mateix nom datat als anys 1395-1415.

1156 En la publicació d'aquest any, l'autor cita el mateix document però dóna data del dia 29.

1157 *Ibidem*, nota 787.

Cinc anys de diferència separen de l'últim document fins el següent de l'any 1353. En aquest es fa constar el testament atorgat per Andreu Carbonell i la seua muller Elisenda, en el qual nomenen com a marmessors seus a Pere Morlans I, gendre seu i a Andreu Julià, nombrant com a hereus universals al dit pintor i la seua filla Francesca.

En desembre del mateix any, el 1353, es redacta el debitori atorgat per Pere Morlans I, en el qual confessa que havia de donar al seu germà Domènec, *corredor*,¹¹⁵⁸ la quantitat que aquest l'havia deixat.

Tres anys després, el 1356, Pere Morlans I actua com a testimoni en dos documents, al del seu sogre Andreu Carbonell, pintor, veí de València, i en el de Nicolasa, vídua del pintor García d'Exarch.

De nou hi ha un buit documental des del darrer any el 1356 fins 1361. En aquest últim es documenta el requeriment, davant el Justícia Civil de València, en el qual Joan Freixenet, procurador¹¹⁵⁹ de Pere Morlans, ofereix al dit Justícia els béns de dit pintor, per a ser subhastats a causa de certs deutes que té. En el document es menciona les cases que confronten amb la d'ell, de les quals eren propietaris els hereus del pintor Miquel Peris. A més en nota de l'autor de la cita, diu que la roba se la va quedar en subhasta el pintor Domènec Aliaga.

En el següent any, el 1362, en el procés efectuat en presència del Justícia Civil de València, per l'herència d'en Berenguer Miró, declaren com a testimonis Pere Morlans I, (ací se li esmenta com a *armer*) i el pintor Antoni d'Exarch.

Al mes d'abril del 1365, Pere Morlans atorga àpoca, en la qual reconeix haver rebut de Pere d'Orriols, rector de l'església d'Alboraia, 6 lliures pel preu de deu pavesos que hi havia fet i pintat per al comte de Dénia.

“Noverint universi quod ego, Petrus Morlans, pictor Valencie vicinus, scienter confiteor et in veritate recognosco vobis discreto Petro d'Orriols, rectori ecclesie de Alboraya, tenenti locum enpensoris egregii viri comitis Ripacurcie et Denie, absenti ut presenti, quod racione viginti *paveses* quos a me emistis et ego faci depinxi et operatus fui mandato vestro ad opus dicti domini comitis, quolibet *pavès* computato ad rationem viginti sex solidorum de regalium, dedistis et solvistis michi viginti sex libras regalium Valencie. Ítem pro quodam glavi dicti domini comitis quod depinxi quinque solidos. Et quia sis est rei veritas, renuncio scienter omni excepcioni peccunie predicte non numerate et a vobis non habite et non recepte racione predicta et doli. In cuius rei testimonium facio vobis fieri pro subscriptum notarium presens publicum instrumentum. Quod est actum Valencie.

Testes inde sunt Petrus Aguiló et Dominicus Moliner, Valencie vicini.”

ARV. *Notal de Jaime Ros*, núm. 2828.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 200, doc. 303.

Des d'aquest darrer document fins al següent del 1373, hi ha una manca de notícies. En agost del dit any, el clavari de la Clavaria Comuna de València atorga pagament a Pere Morlans I, per pintar unes galeres i altres tasques, amb motiu dels jocs que la ciutat organitza per l'entrada de la duquessa de Girona a la ciutat de València.

“De nós et cetera. Pagats de la dita moneda a-n Pere Morlans, pintor, per si e per ses companyons quinze lliures a ell degudes per salari lur, feta composició de paraula entre nós e ells, per raó de pintar dues galees, les quals foren fetes de

1158 *Ibidem*, nota 705.

1159 *Ibidem*, nota 547.

manament e ordenació del Consell de la dita ciutat e nostre per fer jochs en la entrada feta novellament per la senyora duquesa en la dita ciutat.

Ítem, per pintar XXXVIII sems, XX sobresenyals, XXXVIII penons e I drap per a entorn de les dites galees.

Ítem, per pintar LVI astes de junyer e fer e pintar LX penanets e I penó gran per obs de les taules de júnyer que la dita ciutat feu fer en la dita entrada e colrats [...].”

AMV. *Claveria Comuna*, núm. 7-1.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 225 i 226, doc. 348.

Al mateix any, el 1373, el Justícia dels CCC sous de València efectuà una obligació, per la qual el pintor Simó Despuig havia de pagar a Pere Morlans I, 50 sous que li devia per raó d'un préstec.

En febrer del 1377, Pere Morlans I i Pasqual Ferrit, *flequer*,¹¹⁶⁰ actuaren com a marmessors en el testament de Mingueta, vídua de Domènec Asensi, habitant de València. Al mes d'abril del mateix any, Pere Morlans I va fer de testimoni per part de Raimon Gaia contra Miquel Aragonés.

Set anys més tard, el 1384, Pere Morlans I, armer o pintor, actua com a fiador en l'aveïnament de Ramon Exemenez a la ciutat de València.

“En Ramon Exemenez, qui solia ésser vehí de Borriana, ara habitant en València en la Exerea, en lo carrer assats prop de la plaça de Perpenyà, desveynan e renuncian al veynatge de la vila, jura lo veynatge e habitació de la dita ciutat per la forma damunt notada. Fermança En Pere Morlans, armer o pintor, vehí de València, present, et cetera.”

AMV. *Aveïnaments*, b³-3, f. 115v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 266, doc. 432.

Al següent any, el 1385, Pere Morlans I procedeix com a testimoni en la venda d'un hospici, aquest situat a la parròquia de Sant Joan del Mercat. Aquesta venda fou atorgada per Antoni Carnisser a favor de Jaume Sebastià.

Finalment en la notícia de l'any 1393,¹¹⁶¹ així com les de l'any 1399, se li esmenta però ja difunt, pert tant ja són tràmits documentals fets per la sua vídua (Francesca) i el seu fill Pere.

Notes:

Pintor multidisciplinari: pavesos, galeres i altres tasques.

1160 Menestral que es dedicava a pastar, a coure i a vendre el pa. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1161 Des de 1393 apareix en documents de la seua vídua. La resta de documentació és del seu fill amb el mateix nom, Pere Morlans (1395-1415).

MORLANS II, ¹¹⁶² Pere (1395-1415, València)

Referència arxivística:

Desplá, Jaume. Protocol núm. 2-15 (AMV).
Claveria, llibre núm. 35 (AMV).
Ferrer, Joan. Protocol núm. 25992 i 25995 (APPV).
Rovira, Berenguer. Notal núm. 1455 (APPV).
Saragossà, Llorenç. Protocol núm. 18439 (APPV).
Mata, Bartolomé de la. Protocol núm. 1445 (ARV).
Justícia Civil, núm. 732, mà 2, f. 33v; núm. 3704, mà 14, f. 16 (ARV).
Justícia Civil, segle XIV. Peticions, núm 687, mà 31, f. 27v-32v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm, 23, mà 1; núm. 23, mà 10, f. 41; núm. 30, mà 7 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 237; 1914, p. 27; 1928, p. 48; 1930, p. 48.
Cerveró, 1960, pp. 239 i 244; 1963, pp. 132, 133 i 134; 1964, p. 88; 1966, p. 25.
Mocholí, 2009.¹¹⁶³

Comentari:

Des de 1395 està documentat al pintor Pere Morlans II, fill de Pere Morlans I. En aquest any, s'escriuren les declaracions testificals del dit pintor i Domènec García, també pintor, en un procés que es dugué a la cort del Justícia Civil de València per part d'Isabel, muller de Francesc Guerau, *tapiner*,¹¹⁶⁴ ciutadà de València contra Romeo Ferrer, curador.¹¹⁶⁵

Al següent any, el 1396, Pere Morlans II efectua dos de les obligacions per pagar a Bartomeu Falcó la quantitat de 7 florins que li devia, per la compra d'un mul, i a Andreu Pasqual, notari, procurador¹¹⁶⁶ de Martí García, *cuirasser*,¹¹⁶⁷ per la quantitat de 2 florins i mig, pel deute d'una major quantitat, per la compra de certes cuirasses.

“*Die sabbati XV^a ianuarii dicti anni XC sexti.[...] Pere Morlans, pintor, voluntàriament se obliga en donar e pagar a-n Berthomeu Falcó set florins d'or, los quals le deu restans per rahó de un mul que de aquell comprà de pell castany, a pagar d'açí a migany febrer, sot pena del quart. E [encara si persona e propietat]. Pos hec vero die lune XVIII^a febroarii dicti anni XC^o sexto, de voler del dit en Berthomeu que li plau que-s cancel·l3 la dita obligació.*”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm, 23, mà 10, f. 41.

Cerveró, 1963, p. 132.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 401, doc. 709.

“En Pere Morlans, pintor, vehí de València, voluntàriament se obliga en donar e pagar a n'Andreu Pasqual, notari, procurador den Marti Garcia, cuyracer, dos florins e

1162 Fill del també pintor amb el mateix nom documentat els anys 1348-1399.

1163 *Ibidem*, nota 787.

1164 Menestral que feia tapins que és un calçat medieval. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1165 *Ibidem*, nota 659.

1166 *Ibidem*, nota 547.

1167 Persona que prepara el couro (pell d'animal adobada i curada) per a fer cuirasses, que són elements de les armadures per a protegir el cos. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

mig, per resta de preu de unes cuyraces que del dit en Marti Garcia comprá, agué e reebé. Pgar a X dies, sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condempnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 10, f. 41.

Cerveró, 1963, p. 132.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 423, doc. 759.

En gener de l'any 1399,¹¹⁶⁸ queda documentada la venda que va fer Francesca, vídua de Pere Morlans I, pintor de València i el fill dels dos, el pintor Pere Morlans II, junt amb Francesca la seua esposa i Jaume de Vilafranca, *assaonador*,¹¹⁶⁹ a Francesca, muller d'Andreu Sivera, de 50 sous de violari.¹¹⁷⁰

Del dia 21 del mateix mes i any, el 1399, atorgaren àpoca Pere Morlans II, Francesca, la seua muller i Francesca, vídua de Pere Morlans, mare de dit pintor, en la qual reconeixen deure a Francesc Clar, *brodador*, 20 florins per la compra de cert barret amb un capmall¹¹⁷¹ brodat.

“Petrus Morlans, pictor, civis Valencie, et Francescha, eius uxor, et Francescha, uxor quondam Petri Morlans, civis eiusdem [deffuncte], mater dicte Petri, simul et insolidum confitemur debere vobis Francischo Clar, brodaderio, cum eiusdem presenti et cetera, viginti florenos auri racione pretio cuiusdam barrete armandi cum suo *capmall* brodato, quod a vobis emi[m]us habimus et cetera. Renunciantes et cetera, quos solvere promittimus hinc ad festum Pasce Resurreccionis Domini proxime instantis sub pena quinque florenos auri et cetera. Promittimus et iuramus non ponere raciones sub dicta pena contra aliqua in presenti instrumento contenta fiat executoria coram quocumquem iudici [districtui], cum iurisdiccione nos summitimus et nostro renunciamus contra vos et bona vestra ex tanquam de sumam in rem iudicatam. Et si forte pro predictis complendis dapnum aliquod interessi, et credatur et cetera, obligando et cetera, renunciantes et cetera. Et uxore iuravit et cetera.

Textes, Vicencius Ponç, cerdo, et Iohannes Sartre, textor, vicini Valencie. ”

ARV. *Protocol de Bartolomé de la Mata*, núm. 1445.

Sanchis Sivera, 1928, p. 48; 1930, p. 48.

Cerveró, 1963, p. 133.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 475, doc. 897.

Al mes de juliol del sobredit any, el 1399, es redacta la venda atorgada per Pere Morlans II, la seua muller Francesca i la mare de dit pintor, Francesca, vídua de Pere Morlans, a Lluís Carbonell, d'un violari.¹¹⁷² Al mateix mes, als llibres del Justícia Civil de València, es menciona un alberg que havia venut Pere Morlans II.

“Pere Lòpiç, hauia emparat en poder d'en Johan d'Eroles tot aquell preu d'aquell alberch que hauia comprat d'en Morlans, pintor, sots suma de LX sous.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 732, mà 2, f. 33v.

Cerveró, 1960, p. 244.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 485, doc. 926.

1168 El document està íntegrament transcrit per nosaltres i la signatura actualitzada respecte a la donada per l'autor de la cita.

1169 *Ibidem*, nota 614.

1170 *Ibidem*, nota 355.

1171 Defensa de malles que protegia el cap, una part de la cara, el coll i la part superior del pit i de l'esquena del guerrer i que queia com una esclavina o musseta. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1172 *Ibidem*, nota 355.

A l'any 1401, als llibres del Justícia Civil de València, es documenta la carta nupcial entre Pere Morlans II i Isabel, rebuda pel notari públic Andreu Estellés.

Del darrer any, el 1401, en setembre, Pere Morlans II actua com a testimoni en un document del pintor Domènec de la Rambla.

Cinc anys després, el 1406, Pere Morlans II apareix en cert document sobre la neteja de les clavegueres de la ciutat de València.

Al 1408, Pere Morlans II cobra la quantitat de 32 sous, per raó de dibuixar en paper dotze senyals¹¹⁷³ amb les armes de la ciutat.

“De nos et cetera, pagats an Pere Morlans, pintor de la dita ciutat, triginta duos solidos reales en via de bestreta, recobradors del General del Regne de Valencie, per rahó de XII senyals deboxats en paper ab senyal de la Ciutat, en que ni ha alseues d'or e flama los quals portaren ab si, los Misagers qui son anats en Castella per metrels als portals de lurs posades, en los camins e en los lochs. E açó, per donar honor al Senyor Rey.”

AMV. *Claveria Comuna*, llibre 35.

Cerveró, 1963, pp. 133 i 134.

Al mes de maig del dit any, el 1408, Pere Morlans contrau l'obligació en donar a Pere Vilanova, *specier*,¹¹⁷⁴ 9 sous que li devia.

“En Pere Morlans, pintor se obliga voluntàriament en donar e pagar a-n Pere Vilanova, specier, absent, nou sosus deguts, a X dies e pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 30, mà 7.

Cerveró, 1963, p. 134.

A l'últim document, set anys després, el 1415, Pere Morlans va actuar com a testimoni en certa escriptura, per la compra d'una alqueria al terme d'Alfagar.

Notes:

Pintor dibuixant de senyals.

1173 Marca feta a un objecte: insígnia, en aquest cas dibuixada en paper. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1174 Comerciant d'espècies a la menuda. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

MORRUIX,¹¹⁷⁵ Francesc (1317-1321, València)

Referència arxivística:

Claramonte, Domingo. Notal núm. 2791 (ARV).

Justícia Civil, núm. 29, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 159; 1912 (2), p. 213; 1914, p. 3; 1928, p. 8; 1930, p. 8.
Cerveró, 1963, p. 134.¹¹⁷⁶

Comentari:

Dels anys 1317 i 1321 són les dos úniques notícies, fins ara, del pintor Francesc Morruçi. La primera referència és una àpoca, en la qual confessaren el dit pintor, “commorans” a Campanar i Pere Peric, “commorans” a la parròquia de Sant Pere màrtir de València, per haver rebut de Savila, *mercader*, 16 lliures pel preu d’un cistell.

“[III^a kalendas aprilis]. Franciscus Morruç, pictor, commorans in Campanario, et Petrus Pèric, garbellator, et Uxor eius Oria, comorantes in parroquia Sancti Petri Martiris Valencie, in solidum per nos et cetera nostros confitemur et cetera debere vobis [...] Çavila, mercatori, civi Valencie, presenti et recipienti, et vestris sexdecim libris monete regalium Valencie [...] cistelle] *indi de golf* quod a vobis emimus et cetera. Renuncio et cetera, persolvere et cetera, tunc sta[ante] et cetera. [...] Et credatur et cetera. Obligamujs in solidum nos et omnia bona nostra et cetera, [...] dividende [...] Ego, dicta Òria et cetera, renuncio doti et cetera.

Testes, Bernardus Ferrarii, notarius, et Bartholomeus Ianuarii [...]

ARV. Notal de Domingo Claramonte, núm. 2791.

Cerveró, 1963, p. 134.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 159; 1912 (2), p. 213; 1914, p. 3; 1928, p. 8; 1930, p. 8.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p.45, doc. 52.

La segona és la condemna, efectuada pel Justícia Civil de València, en les persones de Francesc Morruix (Morruçi) i Òria, vídua de Pere Peris, per a pagar a Bernat de Villasis, *mercader* de València, certa quantitat que li devien d’una major.

“VI^a Idus marcii. Franciscus Morruix, pictor, et Òria, uxor quondam Petri Peric uterque eorum pro toto condepnantur per iusticiam Arnaldo Mironi, procuratori Bernardi de Villasis, mercatoris Valencie, in sexdecim libras et mediam regalium Valencie, restantibus de maiori quantitate.”

ARV. Justícia Civil, núm. 29, mà 1.

Cerveró, 1960, p. 244.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p.52, doc. 74.

Notes:

1175 Als originals *Morruçi* i *Morruix*.

1176 L’autor dóna data del 1313.

MOYA, Arnau (1358, València)

Referència arxivística:

Parent, Juan. Notal núm. 2824 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, pp. 134 i 141.

Comentari:

Al document corresponen al pintor que ens ocupa, confirma la relació professional entre persones de diversos oficis per a realitzar certs encàrrecs. En aquest referència documental, queda concertada la societat entre els pintors Arnau Moya i Pere Pastor i el *fuster* Simó Bernat, pel temps de dos anys, per a la confecció i pintura de certs “artibancs” al brasil.¹¹⁷⁷

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p.162, doc. 248.

Notes:

Societat concertada entre pintors i fusters.

Pintor “artibancs” (Seient o predel·la).

¹¹⁷⁷ Matèria colorant vermella extreta de la fusta de brasil, composta principalment per brasilina, i emprada en la tinció de pells. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

MULNAR, Pere (1319, València)

Referència arxivística:

Lapart, Aparicio. Notal núm. 2627 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 134.

Comentari:

Contínuament, per diverses qüestions i sobretot per les professionals, pintors i fusters estigueren en relacionats. Documents com el de l'any 1319 ho confirmen. Al dit document s'escriptura el conveni entre el pintor Pere Mulnar i els *fusters* Bernat Julià i Miquel de Torre.

“III^a idus augusti.

Petrus Mulnar, pictor et vicinus Valencie, per me et meos promitto et convenio firma et legal stipulatione, vobis Bernardo Iuliani et Michaelae de Turri, fusteriis et vicinis Valencie [...]”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 50, doc. 66.

Notes:

Col·laboració entre pintors i fusters.

MUNYOS,¹¹⁷⁸ Pere (1432, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 886, mà 3, f. 38v i mà 4, ff. 28 i 29 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1972, p. 45.

Aliaga, 1996, pp. 205-209.

Comentari:

Cerveró publica, el 1972, un resum del document registrat a l'any 1432, en el que s'esmenta al pintor Pere Munyos, però a la revisió de l'original s'ha pogut verificar un contingut de major interès del qual exposem, breument, els punts més essencials. El dia 12 de març de 1432¹¹⁷⁹ es registra la demanda produïda per Sanxo Munyos de Castella, pare del dit pintor, davant el Justícia Civil de València demanant una carta certificatòria, la qual conté que el seu fill ha nascut i s'ha criat a dita ciutat, majorment a la casa del pintor En Gonçal de Sarrià, per aprendre l'ofici de pintar. García Pérez, alias Sarrià, Guerau de Requescents i Bertomeu Pomar, tots ells pintors de València, apareixen com els declarants testificals. A la fi, la carta acreditativa li és concedida.

“Die iovis intitulata XIII^a mensis marcii anno Domini M^o CCCC^o XXXII°

En Garcia Pérez, àlias Sarrià, pintor ciutadà de València, testimoni produït e donat per lo dit en Sanxo Munyoç (...)

Et dix saber sobre aquell çò que-s segueix, çò és, que ell testimoni conex bé e special noticia del dit en Pere Munyoc, fill del dit en Sanxo Munyoç, lo qual dit en Pere pot ésser de present de edat de XXIII a XXVIII anys e aquesta noticia ha ell testimoni per tal com ell testimoni és nebot d'en Gocalbo Pérez, àlias Sarrià, e ell testimoni s'és criat en casa del dit oncle seu e stant xich, lo dit Pere Munyoc de que ell testimoni l'a vist criar e star en la casa del dit en Gocalbo Pérez, àlias Sarrià per bé XVI o XVII anys e aqui ha après lo offici de pintor e encara no ha hun any que s'en és anat de la ciutat e regne de València.”

Notes:

Contracte d'aprenent. Pere Munyos va viure a la casa del pintor en Gonçal de Sarrià.

1178 Va ser aprenent del pintor En Gonçal Sarrià (1380-1451).

1179 Cerveró publica, en A.A.V., 1972, p. 45, un resum d'aquest document. El professor Joan Aliaga, revisant l'original del *Justícia Civil* núm. 886 de l'Arxiu del Regne, ha pogut constatar un major contingut inèdit de gran interès.

MUÑOZ,¹¹⁸⁰ Francesc (1382, València)

Referència arxivística:

Roca, Pedro. Protocol núm. 24049, f. 40; Notal núm. 1008 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹¹⁸¹

Comentari:

Per qüestions del seu ofici hi ha referència documental del pintor Francesc Munyos. Aquesta notícia quedà registrada als llibres del notari Pere Roca, actualment en l'arxiu del Patriarca de València.

“(...) Francesc Munyoç, pictor, (...)”

Notes:

1180 *Ibidem*, nota 257.

1181 *Ibidem*, nota 787.

NABAL, Vicent de (1318, València)

Referència arxivística:

Saball, Guillem. Protocol núm. 2830 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, pp. 134 i 139.¹¹⁸²

Comentari:

El 25 de maig de 1318,¹¹⁸³ pels interessos que afectaven al seu ofici, els pintors Vicent de Nabal, fill de Joan Nabal, difunt i Raimon Pagès, fill de Francesc Pagès, també difunt, crearen una societat, quedant escripturada davant del notari Guillem Saball.

“Die iovis, que fuit VIII° kalendas iunii anno quo supra.

[*Al marge:*] paga VI Vincencius.¹¹⁸⁴

Vincencius de Nabal, pictor, filius Iohannis de Nabal, habitatoris Valencie, quondam et Raimundus de Pagès, pictor, filius Francisci Pagès, habitatoris predictae civitatis, quondam, bonis animis et spontaneis voluntatibus, gratis et ex certa sciencia a presenti die qua hec scribitur carta ad unum annum primum venturum et completum facimus et contrahimus inter nos societatem tenendam et duraturam per annum superius expressatum. Ita inde licet quod quicquid et qua cum nos lucrabimur ac lucrari habere et procaciare poterimus infra dictum annum ex dicto officio seu pro ipso dividamus inter nos medio per medium bene et fideliter ita quod uterque nostrum habeat suam medietatem integritate promittentes alter alteri e nobis ad invicem super predictis erimus alter alteri solliciti diligentes et intenti ad commodum et utilitatem que nostrorum amborum et quod de omnibus hiis que lucrari seu procaciare poterimus infra dictum annum reddemus alter alteri bonum iustum et legale compotum et dicemus alter alteri de omnibus veritatem et dabimus seu trademus alter alteri medietatem fideliter de omnibus supra dictis promittimus et alter alteri et nobis ad invicem quo si casus acciderit quod Deus avertat quod aliquis nostrum impediretur infra dictum tempus propter infirmitatem vel alia quod ille qui non fuerit impeditus det et tribuat illi qui fuerit impeditus vel infirmus medietatem fideliter de omnibus hiis que ille qui non fuerit impeditus lucrabitur durante tempore infirmitatis vel impedimenti. Et pro hiis complendis obligamus alter alteri et nobis ad invicem omnia bona nostra et cetera, et iuramus per Deum et eius Sancta III^{or} Evangelia manibus nostris corporaliter tacta predicta omnia et singula attendere et cetera.

Testes Iacobus Riquerii et Iacobus Casenes, habitatores Valencie.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 47 i 48, doc. 58.

Notes:

Les societats i convenis creades als segle XIV.

No es coneix, doncs el document no ho confirma, si Joan Nabal i Francesc Pagès, pares respectius dels pintors Vicent de Nabal i Raimon de Pagès, exerciren l'ofici de pintors.

1182 L'autor no transcriu la totalitat del document. Aquest ha sigut revisat per nosaltres.

1183 Data del document original: *die iovis que fuit VIII° kalendas iunii anno quo supra.*

1184 Nota dels autors: el notari anota, al costat del document, que el preu del seu treball ha estat VI (probablement diners) i que Vicent Nabal ho ha pagat.

NADAL, Joan (1397, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 24, mà 4, f. [23] (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹¹⁸⁵

Mocholí, 2009.¹¹⁸⁶

Comentari:

Joan Nadal no fou pintor sinó *daurador*,¹¹⁸⁷ però creiem convenient tindre'l fitxat per la relació amb l'ofici de pintor. Aquest se li esmenta en el document de la condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, a Antoni Cespeses, *daurador*,¹¹⁸⁸ que està en relació de treball amb al dit Joan Nadal, per pagar a Arnau Banyeres, *carnisser*, 7 sous i 10 diners, que li devia aquell per raó d'un préstec.

“N'Anthoni Cespeses, daurador, stà ab en Johan Nadal, daurador, *ex confesione* foncpndepnat en donar e pagar a n'Arnau Banyeres, carnicer, present, VII sous, X diners deguts per rahon de préstech, a X dies sots pena del quart. *Salvus et etcetera.*”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 47 i 48, doc. 58.

Notes:

Daurador.

1185 *Ibidem*, nota 267

1186 *Ibidem*, nota 787.

1187 *Ibidem*, nota 342.

1188 *Ibidem*, nota anterior.

NAVARRO, Pere (1431-1433, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, lligall 1479 f. 41 i següents (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, lligall 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, f. 43 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, f. 43v, lligall 1479 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, en "La Catedral...Op.Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121

González Martí (AMDA).¹¹⁸⁹

Aliaga, 1996, pp. 202 i 204.

Tolosa, 2003.¹¹⁹⁰

Mocholí, 2009.¹¹⁹¹

Comentari:

Entre els anys 1431-1439, es documentaren una relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. Aquest encàrrec el va rebre el pintor Miquel Alcanyís, per part del capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Calia representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres els perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, treballaren nombrosos pintors, entre ells Pere Navarro.

Notes:

Pintor capella major de la Seu de València.

1189 Aquesta notícia ha sigut trobada a l'arxiu del Museu de Ceràmica del Marques de Dos Aguas. Posteriorment va ésser revisada i transcrita per Joan Aliaga i Lluïsa Tolosa en les seues tesi.

1190 *Ibidem*, nota 267.

1191 *Ibidem*, nota 787.

NICOLAU, Antoni (1414, València)

Referència arxivística:

Julian, Andrés núm. 1263; Notal núm. 2608 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹¹⁹²

Comentari:

A l'any 1414 queda documentat que Domènec Ortí, *paraire*,¹¹⁹³ reconeguera que Francesc Barceló, *botiguer*, marmessor del testament del mestre Antoni Nicolau: “(...) magistri faciendi vermelló (...)” li done un pany en compliment d'un llegat testamentari.

Notes:

“magistri faciendi vermelló”. Sulfur mercúric vermell.

1192 *Ibidem*, nota 787.

1193 *Ibidem*, nota 647.

NICOLAU, Pere (1362?-1411, València)

Referència arxivística:

Pasqual, Pere. Protocol any 1408.¹¹⁹⁴

Torra, Pedro. Protocol any 1404.¹¹⁹⁵

Ferrer, Luis. Volums núm. 3562, ff. 87v i 157 i 3565, f. 304; Volums núms. 3655, 3669, 3670, 3671 i 3672 (ACV).

Monfort, Jaume. Notal núm. 3522, quadern 2º, ff. 16 i 17 (ACV).

Fondos del Monasteri de Portaceli. Comptes any 1404 (AHN).

Desplà (des Plà), Jaume (Jacobi de Plano). Protocol núm. 2-15 (AMV).

Aveïnaments, b3-3, f. 322v (AMV).

Certificaciones del Racional, sig.q-q, llibre 2, f. 14v (AMV).

Certificacions del Racional, (Johan Juan Racional), sig.q-q, llibre 2, f.38v (AMV).

Claveria dels Censals, llibre 30, f. 15v; llibre 31, signatura "J", Vidilio Galcerandus Bou (AMV).

Claveria Comuna, Llibre de Comptes, O-4, f. 32v (AMV).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Claveria Comuna, Manual d'Albarans, I-21, f. 38 (AMV).

Claveria Comuna, Manual d'Albarans, J-30, f. 15v (AMV).

Claveria Comuna 1402-3. Guillem de Solanes (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-6, f.198; d3-8, f.307, f. 209v. (309v.), f. 210 (310), (Murs e Valls, llibre 7, f. 207 (307) (AMV).

Llopis, Luis. Notal núm. 64 (APPV).

Polgar, Andreu. Protocol núm. 23179 (APPV).

Ponte, Gerard de. Protocol núm.25027 (APPV).

Queralt, Vicent. Notal núm. 1412 (APPV).

Desconegut. Notal núm. 11193, ff. 70v, 113v i 114 (ARV).

Rosinyol, Jaime. Notal núm. 2685 (ARV).

Zaera Juan. Protocol núm. 2854 (ARV).

Zaera (Çaera), Vicent. Protocol núm. 2405) (ARV).

Zaidia, Francisco. Protocol núm. 3002 (ARV).

Justícia Civil, núm. 2503, mà 1; núm. 2505; núm. 3700, mà 8, ff. 10-10v, mà 9, ff. 17-24v, mà 10, ff. 25-26v; núm. 3703, mà 11, ff. 16-16v i 34-36v (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 23, mà 12, f. 13; núm. 30, mà 5; núm. 30, mà 13, f. 1; núm. 330 (ARV).

Real Cancelleria, núm. 488, f. 62 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 108.

Alcahali 1897, pp. 227 i 228.¹¹⁹⁶

Sanchis Sivera, 1909, p. 312; 1912 (2), pp. 238, 240, 241, 242, 243, 245 i 246; 1912 (3), pp. 296 i 297; 1914, pp. 27, 28, 30,¹¹⁹⁷ 31, 32, 33, 35, 36, 37 i 38; 1928, pp. 50,

1194 Aquest notari no apareix als Arxius. Creiem que es tracta d'Antoni Pascual de l'APPV.

1195 Alcahalí, en la seua publicació de 1897 p. 227, dona el nom d'aquest notari però no existeix als arxius. Creiem que es tracta d'un error.

1196 L'autor de la cita no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou treta la notícia.

1197 Vegeu els documents de 5 maig, del 1399 i 9 de febrer del 1400.

53, 54, 55, 56, 60, 61, 62 i 63; 1930, pp. 50,¹¹⁹⁸ 52, 53, 54,¹¹⁹⁹ 55, 56.¹²⁰⁰ 57, 60, 61,¹²⁰¹ 62 i 63.
Cerveró, 1956, pp. 105 i 106; 1963, pp. 63, 123, 135, 136,¹²⁰² 137 i 138; 1964, p. 107; pp. 29 i 30;¹²⁰³ 1968, p. 95; 1971 pp. 35 i 36; 1972, p. 45.
Cabanes Pecourt, 1974¹²⁰⁴ p. 86.
Aliaga, 1996, pp. 145, 146, 154-174, 175 i 176.
Tolosa, 2003. Tesi doctoral.
Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 176.
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 24, 25, 34, 68, 274 i 386.
Mocholí, 2009.¹²⁰⁵

Comentari:

El Gòtic Internacional a València tingué, segons la historiografia, a dos màxims representants Pere Nicolau i Marçal de Sas. Ambdós pintors se'ls considera com a creadores i divulgadors, cadascú en les seues característiques, del dit estil. En el cas de Pere Nicolau, històricament és considerat com el mestre de línies suaus i dolces, donant a les seues figures un toc gràcil i delicat ressaltades pel seu colorit, pel contrari les investigacions realitzades entorn al pintor Marçal de Sas, el qualifiquen com a portador d'un estil de formes més expressives i grotesques, formes que anaren menades des de les terres del nord d'Europa.

Contemporanis al seu temps, els dos s'instal·laren a València a finals del segle XIV, rebent, segons documentació, tot una sèrie d'encàrrecs des dels anys noranta del dit segle, alguns d'ells en col·laboració, per la qual cosa creiem que els seus estils es van fondre en una sèrie d'obres. Malauradament gran part dels retaules que facturaren estan "desapareguts", en part o totalment, per qüestions històrics o artístics, com el canvi de moda en la pintura, pel qual nombrosos retaules es desmantellaren i es van traslladar del seu lloc inicial. Les guerres, l'espoliació i desamortitzacions, entre altres esdeveniments, contribuïren a la pèrdua o, en el millor dels casos, el desperdigolat de les obres, sent aquest un dels factors que dificulten l'atribució del que s'ha conservat. A aquest podem afegir altres com la manca de documentació i, fins i tot, hem de tindre en compte que els retaules fets als segles XIV i XV eren, majoritàriament, producte de l'obrador, pel que a la factura del mateix participaven, a més del mestre pintor, els col·laboradors i deixebles.

En el cas dels mestres pintors Pere Nicolau i Marçal de Sas, i donat la quantitat d'encàrrecs que reberen, era lògic que tingueren el seu càrrec aprenents, deixebles i col·laboradors baix la seua responsabilitat. Documentalment consta que comptaren amb col·laboració d'altres pintors, ja formats o en els seus inicis, i entre elles estan Jaume Çareal, Gonçal Peris, Guerau Gener, Antoni Peris o Miquel Alcanyís. Aquest

1198 L'autor fa constar que el document es refereix a la l'antiga capella de santa Àgata de la Seu de València.

1199 L'autor de la cita dóna com a signatura: *Protocol de desconegut*.

1200 L'autor publica apart la notícia del testimoniatge de Jaume Mateu, donant-la com a 10 de maig de dit any en les següents cites: Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 297; 1914, p. 32, 37 i 38; 1929, p. 3; 1930, p. 65.

1201 L'època a la que fa referència l'autor de la cita és del dia 9, vegeu 1400, febrer, 9.

1202 L'autor de la cita, Cerveró, dóna com signatura: *Protocol* núm. 4.

1203 L'autor publica una part del document, el qual el dóna del dia 4 d'abril de dit any i com a signatura dóna ARV. *Protocol* núm. 2.405.

1204 "Los Monasterios Valencianos", Universidad de Valencia. Departamento de Historia Medieval, 1974.

1205 *Ibidem*, nota 787.

treball en conjunt permet suposar que l'estil dels artífexs Pere Nicolau i Marçal de Sax, degué influir notablement en el desenrotllament formal i estilístic d'ajudants, deixebles i, fins i tot, col·laboradors arribant, amb aquesta segona generació de pintors, la plenitud del Gòtic Internacional en terres valencianes.

En el cas del pintor Pere Nicolau, documentat des de 1395 fins 1408, va rebre al llarg dels dits anys, nombrosos encàrrecs, lo que dóna a entendre que fou un pintor considerat i singular. Els retaules, o la part que d'elles s'ha conservat, i que la historiografia li ha atribuït, mostren el bon fer de dit pintor. Els estudis realitzats a l'entorn aquest, configuren un suport documental que no permet dubtar que fóra important dintre del Gòtic Internacional, però, no obstant, encara queden qüestions sens resoldre de l'artífex que ens ocupa.

Al marge de realitzar una tasca en la revisió de la seua obra, la seua formació, potser, una de les qüestions prioritàries d'estudi. Actualment segueix sent una incògnita, ja que no existeix notícia al respecte, així que poc més es pot deduir que aquesta degué de ser abans dels anys noranta del segle XIV, donat que abans del 1395, ja està documentat com a pintor consagrat a la ciutat de València. Solsment les dades aportades pel el document de l'any 1408, de contingut interessant, que, entre altres qüestions, donen informació de l'origen català de Pere Nicolau. L'ascendència catalana d'aquest artista, ens permet plantejar que el seu aprenentatge estigués dintre del formalisme italià, vigent a Catalunya des de la segona meitat del segle XIV i representat pels Bassa, Destorrents i els Serra.

Especialment s'ha de tindre atenció a les formes estilístiques del pintor Destorrents, que deixa enrere la immaterialitat italiana i ofereix un moviment dolç en la seua obra. Pere Nicolau, recull i fa seues aquestes característiques? Vista l'obra que li és atribuïda sí que és així, desenrotllant-les al Regne de València durant els anys noranta del segle XIV i la primera dècada dels XV, anys en què va transcórrer el període de transició de l'Italogòtic al Gòtic Internacional, representat per Pere Nicolau i Marçal de Sas, assolint, junt als seguidors dels seus estils com Gonçal Peris, Antoni Peris o Jaume Mateu, la plenitud del Gòtic Internacional entre la primera i segona dècada del segle XV.

Fins ara, part de la crítica historiogràfica, després de la publicació del document de l'any 1404, accepta a Pere Nicolau com l'autor del retaule de Sarrión. Alguns historiadors d'art, tals com Saralegui, Post, Dubreil o Pitarch qüestionen aquesta atribució. És un tema a discernir sense restar importància a l'obra d'aquest mestre. A partir d'aquest retaule, se li atribuïren una sèrie d'obres amb característiques i formes similars.

Del pintor Pere Nicolau hi ha notícies dels seus documents des de principis el segle XIX, gràcies a les recerques que feu Arqués Jover a l'arxiu del Convent de la Mercé de València, però la major aportació de documentació sobre aquest pintor va ser de l'arxiver Josep Sanchis Sivera, gràcies a la recerca en l'arxiu de la Catedral de València. Pel seu treball hi ha coneixement del període comprés entre els anys 1399 fins 1405, en el que, majoritàriament, se li encarregaren retaules para la Seu de València. Els treballs d'investigació per part de Cerveró Gomis, entre els anys 50 i 60 del segle XX, fou també part important per l'aportació de nova documentació per a configurar la vida professional del pintor.

Els primers documents de Pere Nicolau donen referència d'alguns treballs artesanals, així com de la seua vida social, i com a pintor de retaules l'aporta el

document del dia 16 de novembre de l'any 1395, pel qual se sap que es feu càrrec del retaule de Sant Llorens, inacabat pel pintor Guillem Cases.

Noves recerques a l'arxiu del Regne de València, aportat documents com els dels l'any 1362, en els que apareixen un tal Pere Nicolau, veí de València, però no diu el seu ofici. Pensar que poguera ser el pintor Pere Nicolau, documentat des dels anys noranta del segle XIV, es un poc arriscat, però queda la hipòtesi d'una possible relació familiar o simplement siga una coincidència amb el nom del dit pintor. També es té documentat a un Pere Nicolau a l'any 1381, veí de València, però tampoc al document diu res sobre el seu ofici, per tant no hi ha cap seguretat que siga el mateix.

Va ser a l'any 1390¹²⁰⁶ quan es té notícia certa de Pere Nicolau. Se sap, pel document del dit any, que va intervindre en l'obra del cadirat de la Seu de València, amb els fusters i mestres de l'obra¹²⁰⁷ Bernat Tosquella i Francesc Tosquella, fill d'aquest. Aquesta darrera notícia es confirma amb el document del dia 1 juny de 1390, pel qual Pere Nicolau, reconegué que Pere d'Orriols, ardiaca¹²⁰⁸ de Moia i tresorer del Marqués de Villena, li deu 20 florins per certs treballs que va fer al cor de la Seu de València.

“Die mercuri prima iunii anno predicto nonagesimo. Petrus Nicolau, pictor, vicinus Valencie, gratis et ex certa scientia, confiteor et in veritate recognosco me debere vobis, venerabili Petro d'Orriols, archidiacono de Moya, ac teshaurario domini marchionis de Villena, viginti florenos auri communes de Aragonia, quos [michi] acomodastis racione operis que a vobis habeo facere seu [fabricare] ad oppus cori Sedis Valencie. (...)”

ARV. *Notal de Jaime Rosinyol*, núm. 2685.

Sanchis Sivera, 1930, pp. 52 i 53.

Cerveró, 1963, p. 135.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 332, doc. 570.

Al següent any, el 1391, està documentat en assumptes d'indole social. El notari Jaume Garbeller, procurador¹²⁰⁹ de Pere Nicolau efectua, en presència del Justícia Civil dels CCC sous, l'obligació per a pagar a Domingo Barreda, notari, procurador¹²¹⁰ de Jaume Bonshoms, veí de Llombai, la quantitat que dit pintor li devia per raó d'un préstec.

Tres anys després, el 1394, es registra el pagament, efectuat per Jaume Domínguez, *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València, a Pere Nicolau, per pintar certes lletres d'or en una pedra que estava al costat del portal dels Serrans de València.

“Ítem, doní a-n Pere Nicolau, pintor, per sos treballs de pintar ab se colors, les letres d'or que són en una pedra al costat del dit portal e fou a XXVIII de setembreXXXVIII ss. VI.”¹²¹¹

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-6, f. 198.

Sanchis Sivera, 1914, p. 30; 1930, p. 53.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 379, doc. 661.

1206 Relacionat amb el pintor tal i com constatem en el document del pintor Pere Nicolau amb data de l'1 de juny de 1390, en el mateix llibre notarial.

1207 També tenim document al mestre d'obra Nicolas d'Autun a l'any 1304.

1208 Càrrec o dignitat en els capítols de la catedral. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1209 *Ibidem*, nota 547.

1210 *Ibidem*, nota anterior.

1211 Document revisat

D'igual assumpte que a l'any 1391 és el document del 1395, en el que Pere Nicolau actua com a testimoni en l'atorgament de poder que Joan Bonshoms, clergue domèstic del cardenal de València, a favor del notari Nicolau Carbonell i Raimon Carbonell, ciutadà de Xàtiva, per prendre possessió de les gràcies concedides pel Papa al dit clergue.

El document del mes d'octubre del darrer any, el 1395, canvia totalment de tema. Aquest ens acosta a la part professional de Pere Nicolau. Pel contingut de la notícia es dedueix que el dit pintor estava ja consolidat en el seu ofici, a més de tindre un obrador, pel qual necessitava dels serveis d'aprenents, motiu pel qual creiem que contracta com a aprenent a Guillem Ferri, nascut a Riola, població de la diòcesi de València, per a aprendre l'ofici. Dit contracte es feu pel temps de dos anys, procurant-li la manutenció i un sou de 36 florins d'or.

En aquest any, el 1395,¹²¹² al mes de novembre, està documentat un dels primers treballs de Pere Nicolau en un retaule. És va comprometre a finalitzar el que Pere de Soler, ciutadà de València, va encomanar al pintor Guillem Cases, baix l'advocació de sant Llorenç, màrtir, i destinat a la capella del mateix sant al convent dels frares predicadors de València. Pere Nicolau cobra per acabar-lo, 40 florins d'or d'Aragó, tal i com havien concordat, i 8 més de gratificació. El dia 16 de setembre de l'any següent, el 1396, s'escriptura la cancel·lació del dit compromís.

Com quasi tots els pintors d'aquell temps era multidisciplinari, pel que no sols realitza encàrrecs de retaules sinó que també treballa en altres tasques, com la que està documentada al l'any 1396. Al dit any es registra l'avença efectuada pel *sostobrer* de les obres de València amb Pere Nicolau, per pintar les dos claus de volta del portal dels Serrans de dita ciutat.

D'altra índole és l'encàrrec que va rebre al mes de maig del mateix any, el 1396. Es fa constar el pagament, per part del Clavari de les Pecúnies Comunes de València, a Pere Nicolau, la quantitat d'11 lliures, preu dels treballs d'unes taules destinades a l'altar de la Cambra del Consell Secret de la dita ciutat. Actualment es conserven en el MNAC¹²¹³ quatre taules de retrats dels Reis d'Aragó, les quals li són atribuïdes per alguns historiadors, hipòtesi de la qual difereix el professor Joan Aliaga Morell.¹²¹⁴

“[Al marge] *Tradita*.

De nós, etcètera. Pagats a maestre Pere Nicholau, pintor, onze lliures en accorriment o paga prorrata de son salari e colors e altres coses necessàries de unes taules que deu fer per obs de l'altar de la Cambra de Consell Secret de la dita ciutat (...)”

AMV. *Claveria Comuna, Manual d'albarans*, I-21, f. 38.

Sanchis Sivera, 1928, 53; 1930, p.53.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 404, doc. 716.

Una notícia del treball entre Pere Nicolau i els seus ajudants, és la de juny del mateix any, el 1396, per pintar una creu de pedra situada a la part superior del portal dels Serrans de València, pel qual cobraren 166 sous. Aquest pagament va ser efectuat pel *sotsobrer* de les obres de la ciutat de València.

1212 Document revisat de l'original.

1213 Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona.

1214 “ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ.” Autor: ALIAGA MORELL, JOAN. Universitat Politècnica de València. Facultat de Belles Arts. 1994.

“Ítem, costa l’or e l’atzur d’Acre e altres colors que mès en Pere Nicolau, pintor, en la creu de pedra que està damunt lo portal [dels Serrans], a la part de fora, entre los jornals del dit en Pere e de macips seusCLXXVI ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-8, f. 210 (310).

Sanchis Sivera, 1930, p.53.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 405, doc. 723.

En novembre del sobredit any, el 1396, es registra l’obligació, efectuada per Jaume Garbeller, notari i procurador¹²¹⁵ de Pere Nicolau, davant el Justícia dels CCC sous, per que pague al procurador¹²¹⁶ de Jaume Bonshoms, veí de Llombai, 5 florins que dit Pere Nicolau li devia d’un préstec, el qual li va fer el seu difunt pare.

Tres anys després, el 1399, de nou es té notícies de Pere Nicolau. Al document del dia 29 de gener, apareix com a testimoni d’un violari.¹²¹⁷

A final d’aquesta dècada dels anys noranta, el 1399, ja hi ha referència documental de la possible primera col·laboració entre el mestre Marçal de Sas i Pere Nicolau, per les capitulacions que s’escripturaren al mes de febrer, signades pels dits pintors, per a la confecció del retaule de santa Àgata, destinat a la Seu de València. Aquesta notícia fou publicada per Sanchis Sivera l’any 1914, encara que l’autor de la cita no anomena ni l’arxiu ni la font d’on fou exhumada, però queda confirmat que es factura el retaule per altres documents, les èpoques de maig del 1399 i de febrer del 1400.

Al mes de març del mateix any, el 1399, Pere Nicolau queda documentat com a testimoni en la venda d’un censal de la baronessa d’Albaida i Corbera, En Carroça de Vilaragut.

Està clar que per a pintar un retaule es qüestionà dels pintors, però abans de fer-ho, l’estructura i preparació del mateix per a realitzar dita tasca quedava en mans d’altres oficis. El document del mes d’abril del 1399 és un exemple. Al·ludeix al contracte entre el fuster Vicent Serra i la confraria de Sant Jaume de València, per a confeccionar, de fusta d’alber, un retaule que pintaran Pere Nicolau i Marçal de Sas. El mateix mes i dia, 24 d’abril, es documenta el contracte entre els dits pintors amb dita confraria, per a pintar el retaule baix la invocació sant Jaume, destinat a la seua capella, situada a la Seu de València. El preu estipulat per la factura del retaule fou de 115 lliures.

“Petrus Nicholai et Marçal de Sas, pictores cives Valencie animo novandi pactoque speciali et expresso firma et solemni stipulacione vallato, promittimus simul ambo et uterque nostrum in solum vobis, honorabilibus priori et maiordomis iamdictis, presentibus, et cetera quod operabimus et depingemus operarique et depingere efficaciter promittimus et teneamur ad opus capelle sancti Iacobi Sedis Valencie cum auro fino et purissimo cumque coloribus finissimis et azuro de Acre unum reatabulum et bancale ac coram altari (...)

Testes discretus Iohannes Corqua, prebiter et Vincencius Serra, fusterius civis Valencie.”¹²¹⁸

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, 2-15.

Sanchis Sivera, 1914, p. 27.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 479, doc. 909.

1215 *Ibidem*, nota 547.

1216 *Ibidem*, nota anterior.

1217 *Ibidem*, nota 355.

1218 Document revisat.

Finalment, el dia 28 del dit mes i any, es redacta l'època atorgada pel fuster Vicent Serra, per la qual reconeix haver rebut del prior de la confraria de Sant Jaume, 12 florins com a part dels 80 que li devien, per la factura de la fusta del retaule.

En maig del dit any, el 1399, es documenta l'època atorgada per Pere Nicolau i Marçal de Sas, en la qual reconeixen haver rebut del rector de l'església de Benigànim, 33 lliures i 10 sous, de la resta de 55 lliures, per la confecció del retaule de Santa Àgata destinat a certa capella que dit rector havia fet construir a la Seu de València. La notícia del comprimis va ser citada per Sanchis Sivera en 1914.

Al sobredit any, el 1399, el dia 29 de maig, es registra el pagament fet a Pere Nicolau, pel retaule que es va encarregar de sant Jaume, en la seua capella de la Seu. Del dia 30, es fa constar el pagament al fuster Vicent Serra, pel qual que confessa haver rebut 13 florins, com a part dels 80 que li devien per la factura de la fusta. El mateix dia s'efectua un altre pagament a Pere Nicolau i Marçal de Sas, els quals van rebre 50 florins, de les 115 lliures que els hi devien, del prior de la confraria de Sant Jaume, per la pintura del sobredit retaule. Per últim, al mes de juliol, Pere Nicolau atorga època, per la qual va rebre del prior de la confraria de Sant Jaume de València, la quantitat de 20 florins, deguts per la confecció del retaule.

Als inicis del segle XV, el 1400, al mes de febrer, es documenta que el pintor Ramon Mur, actua com a testimoni en una època dels pintors Marçal de Sas i Pere Nicolau. En dita època confessaren haver rebut de Bernat de Remolins, rector de l'església de Benigànim, 50 lliures pel preu de pintar el retaule de santa Àgata, destinat a certa capella¹²¹⁹ de la Seu de València, en la qual dit Bernat havia instituït un benefici.

Que Pere Nicolau estava sol·licitat no hi ha cap dubte, ja que els encàrrecs se succeïxen un darrer l'altre. De fet el 26 de febrer del mateix any, el 1400, es redacta el contracte entre Rodrigo d'Heredia, sagristà de la Seu de València i el pintor Pere Nicolau, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de santa Margarida, destinat a la capella de dita santa, dins la mateixa Seu, pel preu de 40 lliures. Al dit contracte s'especifica que hi hauria de ser millor que el que hi havia, anteriorment pintat, de santa Àgata en la mateixa Seu.

“(…) en Pere Nicholau farà e pintarà al dit sacristà a obs de la capella de madona santa Margarita la qual es estada a aquell donada novellament per lo honorable capitol de València un retaule de fusta pintat e ystoriat de la ystòria madona santa Margalida ensemps ab or, adzur e altres colors necessàries lo qual haurà de alt lo banc XI palms et de ample X palms ab ses polseres banch e davant altar lo qual acabarà e adreçarà be e complidament axí be o millor que lo retaule de sancta Agueda de la dita Seu (…)”

ACV. Protocol de Lluís Ferrer, núm. 3669.

Sanchis Sivera, 1912 (2) pp. 240 i 241; 1914, pp. 30 i 31; 1928, pp. 54 i 55; 1930, pp. 54 i 55.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 491, doc. 953.

El mateix dia signa la primera època, per la quantitat de 15 lliures, davant el notari Lluís Ferrer. El 10 d'agost, Pere Nicolau, rebé la segona part de les 40 lliures, les quals es van estipular amb el Capítol de la Seu de València, per la factura del retaule.

Immillorable la situació professional de Pere Nicolau, ja que en desembre del sobredit any, el 1400, es compromet amb Miquel del Miracle, rector de l'església de Penàguila,¹²²⁰ per a la confecció d'un retaule amb les següents invocacions: sants

¹²¹⁹ L'autor fa constar que el document es refereix a la l'antiga capella de santa Àgata de la Seu de València.

Cosme i Damià, sant Miquel, santa Caterina, sant Joan baptista i sant Blai, pel preu de 60 lliures, dels quals ja havia rebut la quantitat de 30 florins.

“(…) farà VI invocacions, çó és sent Cosme e sent Damià, sent Miquel, sancta Caterina, sent Johan, babtiste e sent Blay, totes ymatgens grans ab la ystòria axí en lo altar com davant altar de sancta Caterina e farà aquell d'or fi azur d'Acre e altres colors bons e fins lo qual acabarà axí be o mellor com lo altar se sent Johan del Spital segons més o menys (…)”

ACV. *Protocol de Lluís Ferrer*, núm. 3669.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 241; 1914, p. 31; 1928, pp. 55 i 56; 1930, pp. 55 i 56.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 504, doc. 986.

Aquest document s'escriptura amb tot detall i, fins i tot, se li demana que aquell siga igual o millor que el del sant Joan de l'Hospital. Igualment que les taules dels reis d'Aragó li són atribuïdes, del de sant Joan queda una taula, amb tres escenes de la vida de sant Domènec de Guzman, que també se li atribuïx. Per la qual cosa, creiem que el retaule esmentat de l'Hospital també seria obra d'ell.

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Pere Nicolau, el qual rebé diverses pagues.

“144r

[*Al marge*] Ídem. Època

Ítem, los quals doní a-n Pere Nicolau, pintor, per salari de daurar i pintar la sobrevesta del rey de Sicília, entre or fi e mans, tres florins e mig, dels quals hi ha època en poder d'en Dionís Cervera, notari, a XX dies d'abril del dit any.(…)”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 24, 25, 34, 68, 274 i 386.

El dia 28 de març del mateix any, el 1401, Pere Nicolau, confessa haver rebut la tercera part de les 40 lliures, que van estipular amb el Capítol de la Seu de València, per la factura del retaule sota l'advocació de santa Margarida.

De nou Pere Nicolau es requerit per una comanda de treball. L'encàrrec es va fer per a fora del Regne de València, pel que creiem que la fama de Nicolau com a pintor estava ben consolidada. Al dit any, el 1401, en agost, s'efectua el contracte entre Bernat Carsi, canonge de la Seu de València i el dit pintor, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de Santa Maria, amb quinze taules historiades, destinat a l'església de Santa Maria de la vila d'Orta, al bisbat de Tortosa, pel preu de 130 florins d'or.

“Dicta die mercurii, XVII augusti anno a Nativitate Domini MCCCCI.

Fou convengut entre miçer Bernat Carsi, canonge de la Seu de València e en Pere Nicolau, pintor, vehí de València, qu-el dit en Pere Nicolau farà un retaule de fusta e pintarà a obs de la sglésia de Sancta Maria de la vila d'Orta del bisbat de Tortosa sots invocasió de sancta Maria, (…)”

ACV. *Volum* núm. 3670.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 242; 1914, p. 32; 1928, p. 56; 1930, p. 56.

No és d'estranyar que degut la quantitat d'encàrrecs que rebia, el pintor que ens ocupa necessitara ajuda. Ajuda i renom en el seu art, són motius més que raonables per a contractar ajudants. A l'any 1402 es redacta el contracte d'afermament entre el pintor Jaume Sarreal, natural de Morella amb Pere Nicolau, per temps de dos anys, com a ajudant i amb un salari de 40 lliures d'or. Un sou bastant alt, el qual ens permet creure que aquell, Jaume Sarreal, estaria ja format en l'art de la pintura.

“Jacobus Çareal, pictor, naturalis Morelle scienter et gratis mitto et affirmo meipsum vobiscum Petro Nicholau, pictore Valencie, presente et acceptante hinc ad duos annos et unum mensem sequentes et primo venturos in mancipium et servicialem vestrum ad pictandum et faciendum vestra mandata justa licita et honesta nocte pariter et die pro posse vos vero teneamini me providere toto dicto tempore tam sanum quam infirmum in cibo et potu ut mea consimilis interest tempus vero infirmitatis vobis smendando et reficiendo. Et pro mei soli-dato teneamini mihi dare quadraginta florenos auri de Aragonia (...)”

ARV. *Protocol de Vicente Zaera (Çaera)*, núm 2405.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 296 i 297; 1914, pp. 37 i 38; 1928, pp. 62 i 63; 1930, pp. 62 i 63.

Cerveró, pp. 29 i 30.

Dels encàrrecs dels retaules d'altres anys quedaren documentats les següents pagaments. El 23 de març de 1402, Pere Nicolau, reconeix haver rebut part del preu estipulat, per la factura del retaule que havia confeccionat per a l'església d'Orta, al bisbat de Tortosa, baix la invocació de santa Maria. Abans havia atorgat varies èpoques, sent aquesta l'última. En maig del dit any, el 1402, va rebre 95 florins, part d'una major quantitat deguda, per la factura del retaule que contractà amb mossén Miquel del Miracle, rector de l'església de Penàguila. Actuaren com a testimonis del pagament els pintors Jaume Mateu i Pere Rubert, el primer nebot d'ell, establert a València des de principis del segle XV.

Finalment el 19 d'agost del mateix any, 1402, Pere Nicolau va rebre un encàrrec singular, pel qual el Clavari Comú de València li paga la quantitat de 2 lliures, 7 sous i 6 diners, per una gran capça¹²²¹ pintada, la qual li havien comprat per dur els Privilegis Reials, els quals hauria de jurar el senyor rei¹²²² i el seu primogènit. Aquesta referència documental queda registrada dos vegades, en “*llibre d'albarans i llibre de comptes*”.

“De nós, et cetera. Pagats a-n Pere Nicolau, pintor, dues lliures, VII sous, VI diners a aquel degudes per una capça molt gran, tota pintada a senyal reyal que d'aquell compram e haguem a obs de portar los privilegis que-l senior rey e son primogènit expressament e nomenada deuen jurar en lur començament. E cobrats d'aquell lo present albarà, cor monstrant aquell, la dita quantitat vos serà presa en compte de paga.

Datum Valencie ut supra. Guillem Solanes.”

AMV. *Claveria comuna, llibre de comptes*, O-4, f. 32v.

Sanchis Sivera comenta que les següents notícies podrien estar relacionades. Al llibre del notari de Lluís Ferrer de l'any 1403 apareix a l'encapçalament: “(...) Pro retrotabulo Antonii Olcina (...)” i més endavant, al mateix llibre, un altre encapçalament fa referència a “Petrus Nicolau pictor (...)” quedant la resta en blanc. El retaule que

1221 Caixa. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1222 Martí l'Humà (1396-1410).

esmenta, el dit pintor, a la primera referència documental podria ser un encàrrec per Pere Nicolau, aquest anomenat al segon document.

El dia 31 de març de l'any 1403, Pere Nicolau atorga àpoca pel pagament que efectua el bisbe de Tarragona, de certa quantitat pel retaule que havia confeccionat amb destí a l'església d'Orta, al bisbat de Tortosa, baix l'advocació de Santa Maria.

Al mateix any, el 1403, el Mestre Racional del Regne de València va efectuar el pagament per la quantitat de 100 florins, al pintor Pere Nicolau, per certes taules baix l'advocació dels Set Goigs de la Verge Maria, taules que el propi rei envià al monestir de la Vall de Crist: "Ítem an Pere Nicolau lo pintor, per les taules de la Vall de Ihesu Christ, Cent florins." Aquest pagament fou reconegut pel dit pintor en l'àpoca que atorga el dia 2 de setembre del mateix any, el 1403, davant el notari Jaume Desplá.

"(...) quos dominus rex mihi per vos solvi et tradi iussit ratione illarum tabularum ubi pinta sunt VII Gaudia Virginis Marie quos dictus dominus rex emet ad opus monasterii Vallis Christi."

AMV. *Protocol de Jaume Desplá*, 2-15.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 242; 1914, p. 32; 1928, p. 56; 1930, p. 56.

Sembla que Pere Nicolau està en ple auge professional, ja que no deixa de rebre encàrrecs. En desembre del sobredit any de 1403, es documenta l'àpoca atorgada per pel dit pintor, en la qual havia rebut del rector de l'església d'Alfagar i dels diputats de la parròquia dels llocs d'Alfagar i Benetússer, 50 lliures en diverses pagues, per raó del preu del retaule fet baix l'advocació dels Set Goigs de la Verge Maria, el qual havia pintat per l'altar major de l'església d'Alfagar.

En el mateix any i mes, desembre de 1403, es redacta un altra àpoca, per la qual Pere Nicolau rebia de Miquel del Miracle, rector de l'església del lloc de Penàguila,¹²²³ 60 lliures, per la confecció del retaule destinat a la capella que tenia en l'església de Sant Agustí de València.

A l'any 1404, Pere Nicolau cobra per pintar, daurar i muntar el retaule de la Verge del Monestir de Portaceli. Aquesta referència documental consta en els Fons del Monestir de Portaceli, Comptes de l'any 1404. Actualment a documentació es troba a l'Arxiu Històric Nacional.

El dia 1 de febrer del darrer any, el 1404, al ciutadà Pere Abelló se l'embargaren el seus béns. Embarg que s'efectua davant la cort del Justícia dels CCC sous de València i a través del seu procurador,¹²²⁴ per pagar a Pere Nicolau 4 florins d'or que li devia.

El dia 9 febrer del dit any, el 1404, Pere Nicolau rebé, per mitjà d'una àpoca, la quantitat de 18 lliures i 4 sous per diversos treballs de confeccionar i pintar penons, panys d'or i flocadures.¹²²⁵

"De nós ésser pagats a-n Pere Nicolau, pintor, decemeocto libre, IIII sols a ell degudes per tres penons de trompes e trompetes e un peno de cornamusa, tots dari flama que ha fets a abs de la ciutat en los quals son entrades III actnes e miga de ceudat vermell reforçat e gamat castany cincuenta dos sols a rao de XV sols calna e CCCC

¹²²³ *Ibidem*, nota 1220.

¹²²⁴ *Ibidem*, nota 547.

¹²²⁵ Serrell, part de fils o de passades, inclús ambdues, que adorna la vora d'un vestit i altres peces tèxtils. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

panys d'or, costans VIII florins w tres onzes d'or a les flocadures e dels cordons costans, (...)"

AMV. *Claveria de Censals*, llibre 31, sig. "J", *Vidilio Galcerandus Bou*.

El contracte d'aprenentatge i col·laboració, signat el 4 de març de 1402, entre els pintors Pere Nicolau i Jaume Sarreal (ÇaReal), natural de Morella, es cancel·la el 14 d'abril de 1404. D'aquest pintor hi ha documentació de la seua continuïtat del seu ofici en l'actual província de Castelló i en terres d'Aragó.

Al mes de juny del darrer any, el 1404,¹²²⁶ s'escriptura l'obligació contreta per Pere Nicolau, per la factura del retaule principal de l'església de sant Joan Baptista de la ciutat de Terol. En aquest contracte es demanava que fora pintat tal com el que estava a l'església de la santa Creu de la ciutat de València. Malauradament els autors sols donen la notícia sense cap referència arxivística, per la qual cosa es desconeix d'on la van extraure. Fins i tot, se sap de l'existència de dos retaules més, els quals els creiem facturats per Pere Nicolau.

Al mes següent, el 28 de juliol, Pere Nicolau atorga una procuració¹²²⁷ per la qual nombra a Nicolau Salvat, notari i ciutadà de València, el seu procurador.¹²²⁸

Del 30 d'agost de 1404 es té la notícia de l'encàrrec del retaule de Sarrió. Per una taula central, representant a La Verge i el Nen amb àngels músics, que quedava conservada en dita església, és per la qual la historiografia atribueix a Pere Nicolau tota una sèrie de pintures. El document és l'època que atorga Pere Nicolau, reconeixent que Joan Garsia, *draper*¹²²⁹ de València, li va donar 55 florins d'or, preu de la confecció d'un retaule destinat a l'església del lloc de Sarrió. Del mateix dia hi ha publicada la notícia de Alcahalí (any 1897, p. 227), en la qual informa que aquesta està al protocol de Pedro Torra, notari, que fins ara, resulta desconegut.

El 14 de novembre de 1404, es documenta els capítols concordats entre Egidi Sánchez de les Vaques, *draper*,¹²³⁰ veí de la ciutat de Terol i Pere Nicolau, pintor, veí de València, per a la confecció d'un retaule, baix l'advocació de Joan Baptista, destinat a l'església de Sant Joan Baptista de Terol. En la última part, amb la data de 10 de juny de 1408, conté la cancel·lació del retaule contractat. Fins i tot, es un document força interessant, ja que s'escriptura amb tot detall.

Al mes de desembre del mateix any, el 1404, Pere Nicolau, va reconèixer que Domènec Navarro, rector de l'església d'Alfagar i altres veïns del dit lloc i de Benetússer, li havien pagat, en varies èpoques, les 55 lliures que li devien per la confecció d'un retaule, destinat a l'altar major de dita església, baix la invocació dels Set Goigs de la Verge Maria.

"Petrus Nocholay, pictor civis Valencie de certa sciencia, confiteor et in veritate recognosco, vobis, venerabili a discreto dominico Navarro prebistero, rectori ecclesie loci de Alfagar, Bartholomeo Bellido, presentibus, et Iohanni Durba, vicinis dicti loci et Iacobo Sthephania ac Bernardo Simonis, vicini loci de Benetuçer, ipsius parochie deputatis ad subscripta faciendum absentibus ut presentibus quod diversis solucionibus et temporibus solvistis michi egoque a vobis numerando habui et recepi

1226 L'autor de la cita no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia i recull la mateixa del P. Arqués i Jover.

1227 *Ibidem*, nota 534.

1228 *Ibidem*, nota 547.

1229 *Ibidem*, nota 811.

1230 *Ibidem*, nota anterior.

mee omnimode voluntatis per manus dicti Bartholomei Bellido, clavari, operis subscripti, omnes illas quinquaginta libras monete regalium Valencie, quas vos michi dare et solvere promisistis pretextu pictandi quod dam retabulum pro universitatis dictorum locorum noviter constructum et positum in altari maiori ecclesie dicti loci de Alfofar sub invocacione Septem Gaudiorum beatissime Virginis Marie, ut in instrumento publico per subscriptum notarium die XVIII octobris anno a nativitate Domini MCCCC primo, recepto lagius continetur nondum in publicam formam redacto quod cancellari et pro cancellato haberi volo et mando.

Renuncio scienter exceptioni peccunie non numerate, non habite et non recepte racione et modo premisis et doli et cetera.

Testes huius rei sunt, Natalis Lagostera, boterius et Michael Cascant, parator pannorum civis Valencie.’’

ARV. *Notal de Joan Zaera*, núm. 2854.

Cerveró, 1971, pp. 35 i 36.

Al mes de febrer del 1405, Pere Nicolau cobra certes quantitats per diversos treballs, quedant registrades al llibre de Certificacions del Racional.

“Disapte a XIII febrer MCCCCV

Senyor en Berthome cerda certifich vos com per mans d’en Pere Nicolau, pintor, son estades despeses vint tres liures tres sols deu diners per manament verval dels honrats jurats de la ciutat ço es en xx penons que a feites de ceudat ab flocadura, cardans de seda groch vermells per abs dels cpas de “L” (...)”

AMV. *Certificacions del Racional*, sig.q-q, llibre 2, f. 14v.

A l’any 1405 està registrat un document, del qual dóna notícia Sanchis Sivera, que Pere Nicolau confecciona un retaule per a la capella de santa Maria i sant Pere Màrtir, d’iguals característiques que el que havia pintat per a la de santa Clara (i santa Elizabet) de la Seu de València. L’autor no diu d’on fou exhumada, però en la nostra busca hem trobat el document corresponent, registrat el dia 7 de març. El preu per la factura del retaule queda per 45 lliures. A la fi del document seguix una àpoca, registrada el 30 de setembre de 1409, atorgada per Jaume Mateu, nebot de Pere Nicolau, concedida e instituïda en setembre de 1405 per aquest. Finalment li son pagades les 45 lliures per la confecció del retaule.

“Die sabatti septima marcii anno predicto millesimo quinto

(...) siem retrotabulum per me factum similarium e depictorum e jam positum in quodam altari in sede Valencie sub invocationem sante Clare e Elizabet quoquem de retrobulum per me per nobem firundum depicte habeam de e sub innvationibus beatorum Marie e petri martiris (...)”

APPV. *Protocol d’Andreu Polgar*, núm. 23179.

El dia 15 de juny de 1405, Pere Nicolau, que habitava a la parròquia de Sant Nicolau de València, actua com a fermador en l’aveïnament a la dita ciutat de Bernat Vendrell, *paraire*,¹²³¹ habitant en la Moreria de València.

També al dit mes i any, juny de 1405, s’escripturaren els capítols entre Pere Nicolau i Pere d’Orchal, prevere¹²³² i marmessor del testament de Francesc Sosies, rector d’Albal, per a la confecció d’un retaule destinat a la capella de sant Bernabeu

1231 *Ibidem*, nota 647.

1232 *Ibidem*, nota 277.

de la Seu de València, baix l'advocació de dit sant, demanant-li que siga com el de sant Tomàs. A les dites capitulacions li seguix una època atorgada pel pintor.

“Primerament que el dit en Pere Nicolau pinte lo retaule de sent Bernabeu, segons que i és feta de fusta de bona obra e fines colors axí be e mils si pots com lo retaule de sent Tomàs, apóstol¹²³³ que feu fer mossèn Bernat Carci en la dita Seu.

Ítem, que fas la ymage principal de sent Bernabeu que està en mig e les altres ymages del dit sant de color blau d'azur d'Acre.

Ítem, que faça les polseres de or fi e d'azur d'Acre ab ses ymages segons appar en lo dit retaule de fusta e tals ymages com li seran donades.

Ítem, que faça lo davant altar de fusta ab sa propia mesió e après que pinte aquell segons se pertany d'or fi, de azur d'Acre segons lo retaule.

Ítem, que done acabat lo dit retaule e davant altar fins *dominica de ramis palmarum* de l'any MCCCCVI.”

AMV. *Aveïnaments*, b³-3, f. 322v.

Al mes de juliol del 1405, es documenta que Pere Nicolau cobra certa quantitat per diversos treballs. Aquest pagament es registra al llibre de Certificacions del Racional.

“Disapte XI de juliol any MCCCCV.

Senyor En Berthomeu Cerda certifich vos com en Pere Nicolau, pintor, deu ésser fet albara de tres lliures, tres sols e hun diner, de hun peno de standart a abs de trompetes que ha fet feit per abs de la galera que armat la ciutat per abs del senyor Rey de Cecilia de que es patro lonrat en Bernat Juan, (...)”

AMV. *Certificacions del Racional*, (Johan Juan Racional), sig.q-q, llibre 2, f.38v.

De la mateixa data, Pere Nicolau apareix mencionat a l'encapçalament d'un document, quedant la resta en blanc. Igualment al mes de setembre, però del següent any, el 1406, també apareix encapçalant cert document.

Del dia 24 setembre de 1406, sí que està totalment escripturada l'època per la qual Pere Nicolau reconegué que Simó d'Alguaira, procurador¹²³⁴ de l'Almoïna de la Seu de València i hereu de Francesc Sossies, difunt, rector de l'església d'Albal, li havia donat 15 lliures restants de les 45 que li devia, per la confecció del retaule, destinat a la capella de sant Bernabeu de dita Seu.

“Sit omnibus notum, quod ego Petrus Nicolai, pictor vicinus Valencie, scinter confiteor vobis venerabili Simoni de Alguayra, presbitero procuratori generali laudabilis elemosine Sedis Valencie, heredis bonorum et iurium venerabilis Francisci Sossies, quondam, rectoris ecclesie d'Albal diocesis Valencie, licet absente et vestris, quod dedistis et solvistis mihi voluntati mee realiter numerando quindecim libras monete regalium Valencie restantes ex illis quadraginta quinque libris monete predictae pro quibus depingere et facere habebam quodam retrotabulum pro capella Santi Barnabe, (...) Acto Valencie in posse notarii subscripti die XXV iunii, anni proxime preteriti Nativitatis Domini M CCCC quinti, quod die presenti cancelatum ad pedem fuit, ut lacius continetur.”

ACV. *Protocol de Luis Ferrer*, núm. 3672.

Cerveró, 1956, p. 106; 1971, p. 36.

També queda registrada, a la mateixa data, el 1406, la notícia que Pere Nicolau actua com a testimoni en cert document: “Testes Ludovicus Amoros, fusterius, et

¹²³³

L'autor notifica que es compare amb el document de la factura de dit retaule que feu Marçal de Sas.

¹²³⁴ *Ibidem*, nota 547.

Petrus Nicolau, pictor Valencie” que atorgaren Pere Pastor i la seua muller Margarida.

De la sobredita data, setembre de 1406, és l'època per la qual Pere Nicolau va rebre la quantitat de 15 lliures, de les 45 que li restaven per pintar el retaule per a la capella de sant Bernabeu.¹²³⁵

Des del darrer any de 1406 fins 1408, hi ha un buit documental. Aquesta manca de notícies es compensa amb el document trobat per Cerveró, publicat a l'any 1963. És una referència documental bastant interessant, la qual es resumix així: “Gabriel Sanç, *mercader* i Ferrando Pereç, pintor, es comprometen a pagar el deute que tenia Miquel Alcanyís amb el pintor Pere Nicolau, per préstec de sou.” Gràcies a aquest document se sap que el pintor Miquel Alcanyís treballa a l'obrador de Pere Nicolau, d'aprenent o ajudant, formant-se en l'art de la pintura: “(...) los quals Miquel D'Alcanyz deuia deu per prestech de soldada, lo qual lo dit en Pere Nicolau, (...)”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 30, mà 5.

Cerveró, 1963, p. 137.

En maig del 1408, Pere Nicolau apareix citat, encara viu, en cert document,¹²³⁶ a partir d'aquesta data, en la resta de referències documentals, fins el 1411 aquest pintor és ja difunt i així ho confirma el següent del dia 27 de juliol de 1408. Aquest document, que és força interessant pel seu contingut, al·ludeix a la demanda interposada pel pintor Jaume Mateu, davant Ramon Gostantí, Justícia Civil de València, contra Gonçal Peris, pintor i curador¹²³⁷ dels béns del difunt Pere Nicolau, demanant l'herència. Conté les al·legacions de les parts, les declaracions dels testimonis i la sentència final. Actuaren de testimonis el mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Gabriel Martí, Antoni Peris, Gonçal de Sarrià i Abellà, tots ells pintors i ciutadans de València.

Al mes de novembre de l'any 1409, es redacta l'obligació, contreta davant del Justícia dels CCC sous de València, en la qual Jaume Mateu, pintor i hereu universal dels béns del difunt pintor Pere Nicolau, és condemnat a pagar a Caterina, dona qui estava a casa de dit difunt, 20 florins en concepte de soldada.

A l'any 1410 s'escriptura el manament executori, per part de la cort del Justícia Civil, a Gonçal Peris, pintor i curador¹²³⁸ dels béns del difunt Pere Nicolau, ordenant-li que pague a Jaume Mateu els 360 florins a què havia estat condemnat per dita cort. Sentència promulgada el 6 de novembre de 1409, determinada a partir del procés que tingué lloc el dia 7 de maig de dit any, sobre certes raons d'heretat.

Per últim està la notícia, a l'any 1411, de la carta executòria presentada al Justícia Civil de València, datada l'11 de desembre de 1405, en la que consta que Francesc March, *hostaler* del bordell¹²³⁹ de dita ciutat i Guillamona, la seua difunta muller, Pere Nicolau, pintor i Bertomeu Ervàs, veneren a Guillem Collar, notari, 50 sous de violari.

Notes:

Pintor retaules i altres treballs de peces ornamentals.

Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València.

1235 Vore el document del mes de juny de l'any 1406.

1236 L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia. Podria ser Antoni Pascual de l'APPV.

1237 *Ibidem*, nota 659.

1238 *Ibidem*, nota anterior.

1239 Casa de prostitució. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

OLCINA, Antoni (1403, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3544 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 299; 1914, p. 40; 1929, p. 6; 1930, p. 68.

Comentari:

D'Antoni Olcina, “perpunterius”, no hi ha més notícies, fins ara, que l'època atorgada per ell, per la qual va rebre 8 florins, per la confecció de certs senyals¹²⁴⁰ en un drap d'or, per a ser col·locat sobre una difunta amb motiu del seu soterrament.

“(…) pro signis apositis el pro me factis in panno aureo qui portatus fuit super corpus eiusdem defuncte in die sepulture ipsius.”

Notes:

Perpunter.¹²⁴¹

1240 Marca feta en un objecte, en aquest cas sobre teixit. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1241 Persona que feia perpunts o en venia. Ofici vinculat a l'activitat de confecció. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

OLIVA, Francesc (1417, València)

Referència arxivística:

Gasull, Andrés. Protocol núm. 4393 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹²⁴²

Comentari:

Andreu Sanou, d'ofici *imaginaire*,¹²⁴³ dóna procuració,¹²⁴⁴ el 1417, a Joan Maties i Francesc Oliva, pintors, entre altres. En aquest document actuaren com a testimonis els pintors Sanç Villalba i Berenguer Saplana.

“Andreas Çanou, ymaginarius Valencie, fecit procuratores suos Iohannem Maties et Franciscus Oliva, pictores, Barthomeus absentes afirman dicti parte cum Petro Perug Barthomeus, barbitunsore et Johanne lo ferrer et cum quibusvis aliis promisit et cetera, iuravit et cetera.

Testes Sancius Vilalba et Berengarius Çaplana, pictores Valencie.”

Notes:

Imaginaire.

1242 *Ibidem*, nota 787.

1243 Pintor i escultor d'imatges. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1244 *Ibidem*, nota 534.

OLLER,¹²⁴⁵ Bernat (1390-1414, València)

Referència arxivística:

Martí, Bertomeu. Notal núm.72 (APPV).
Montfalcó, Bernat. Notal núm. 1357 (APPV).
Perpinyá, Joan. Protocol núm. 21885 (APPV).
Amalrich, Juan. Protocol núm. 2991 (ARV).
Justícia Civil, núm. 1915 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 16, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.
Cerveró, 1963, p. 138; 1966 pp, 25 i 26.
Mocholí, 2009.¹²⁴⁶

Comentari:

La primera referència documental del pintor Bernat Oller¹²⁴⁷ és de l'any 1390. Aquesta tracta de l'obligació que Domènec López, pintor, contrau davant el Justícia dels CCC sous de València, per pagar a aquell 2 florins d'or, els quals li devia per raó d'un préstec.

“En Domingo Lopez, pin[tor], vehí de València, per sa plena voluntat, promés e s'obliga en po[der] de l'honrat en Bernat Guillem, justícia de la ciutat de València en lo civil tro en suma de CCC *solidos* en donar e pagar a-n Bernat Oller, pintor present, dos florins d'or comuns d'Aragó los quals li confesa deure per rahó de prestech que d'aquell feu hac e reebé, los quals li promés pagar a deu dies sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 16, mà 2.

Cinc anys després, el 1395, hi ha notícies de Bernat Oller per l'atorgament del testament que feu a la seua muller Vicenta.

“(…) na Vicenta, muller d'en Bernat Oller, pictor de la ciutat de Valencie (…)”

APPV. *Protocol de Bernat de Montfalcó*, núm. 1357.

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.

En un altre document de l'any 1401, de nou s'esmenta a Bernat Oller que intervé, junt a la seua muller, en una escriptura pública

A l'any 1407, es documenta que Bernat Oller efectua un requeriment, davant el Justícia Civil de València, degut que el seu pare, Domingo Oller, també pintor, morí sense testar, demanant que li siga assignat un curador¹²⁴⁸ per a poder actuar com a successor del seu pare. La curadoria queda a càrrec de Domingo Ruvio, veí d'Albal.

“Comparexch davant la presencia del honrat mossen Lois de Castellvi, justícia de la ciutat de València, en lo civil, en Bernat Oller, pintor de València, dient que com en Domingo Oller, pintor de València, dient que com en Domingo Oller quondam laurador, vehi del loch de Ruçafa, pare seu, sia mort e passat de la present vida en l'altra, intestat, sobrevivent ell dit en Bernat Oller, fill daquell e vulla demanar succeció, requer per tal, que vis dit honrat justícia sia assignada una bona persona en curador qui

1245 Fill del pintor Domingo Oller (1407).

1246 *Ibidem*, nota 787.

1247 L'autor de la cita, Cerveró, diferencia aquest pintor d'un altre pintor Bernat Oller, i li diu “Oler”.

1248 *Ibidem*, nota 659.

faça part en la successió demanada e en los béns e drets del dit en Domingo Oller, e nomenay per suficient curador esser assignat al dit feut, ço es, en Domingo Ruvio vehi del loch d'Albal, parent e conjuncta persona del dit en Domingo Oller, pare seu, car axi sia de justícia fahedor.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 1915.

Cerveró, 1966, pp., 25 i 26.

De nou Bernat Oller queda documentat el 1409, pel pagament que li feren Berenguer Verdú, *llaurador*, i la seua muller Guillemona, Antoni Xinxella i Joan Verdú, *llauradors*, “commorans” a Russafa, a l'horta de València.

Al mes de maig de l'any 1409, Bernat Oller,¹²⁴⁹ fill de Domènec Oller, consta, documentalment, com el seu hereu.

“pictor civis Valencie, filiu”

APPV. *Protocol de Bertomeu Martí*, núm. 72 .

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.

Per últim està el document de l'any 1414, pel qual Vicenta, muller de Bernat Oller, atorga àpoca per rebre certa quantitat per la venda de terres.

Notes:

1249 L'autor de la cita diferencia aquest pintor d'un altre pintor Bernat Oller, i li diu “Oler”.

OLLER,¹²⁵⁰ Domingo (1407, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 1915 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró 1966, pp. 25 i 26.

Comentari:

Del pintor Domingo Oller està el document pel qual se sap que morí sense testar, per la qual cosa, el seu fill, Bernat Oller, també pintor, demana que se li assignara un curador¹²⁵¹ per a poder actuar com a successor del seu pare. La persona assignada va ser Domingo Ruvio, veí d'Albal.

“(…) E nomenay per suficient curador esser assignat al dit feut, ço es, en Domingo Ruvio vehi del loch d'Albal, parent e conjuncta persona del dit en Domingo Oller, pare seu, car axí sia de justícia fahedor.”

Notes:

1250 Pare del pintor Bernat Oller (1390-1414).

1251 *Ibidem*, nota 659.

OLZINELLES, Bernat d' (1321, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 18, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 244.

Comentari:

Bernat d'Olzinelles apareix documentat a l'any 1321, per la compra d'unes cases situades en la parròquia de sant Joan, a la Boatella de València, pel preu de 1.070 sous.

“XVIII^a kalendas octobris

Ego Maria, uxor quondam Arnaldi Pèriç heresque universalis bonii ipsius, vendo, vobis, Bernardo de Olzinelles, pictori, licet absentem tanquam presentem et Francisne, uxor vestre, commorantibus in parrochia Sancti Iohanis Boatelle Valencie, inperpetuum quasdam domos sitas in parrochia supradicta, videlicet mille et septuaginta solidos regalium Valencie. Sig- [*signe notarial*]-num Petri de Acrimonte, notarii publici Valencie.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 54, doc. 80.

Notes:

OSCA, Pere d' (1414-1428, València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).

Sotsobreria de Murs e Valls, d3-30, f. 121 (AMV).

Monfort, Jaume. Volum núm. 3527 (ACV).

Ferrandis, Pere. Protocol núm. 26789 (APPV).

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 466 (ARV).

Justícia Civil, any 1428, mà 6, f. 13 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 308 i 309; 1914, p. 49; 1929, p. 22; 1930, p. 84.

Cerveró, 1963, p. 138; 1966, p. 26.

Tolosa, 2003.¹²⁵²

Mocholí, 2009.¹²⁵³

Comentari:

Des dels anys 1414 fins 1428 està documentat el pintor Pere d'Osca el qual, pel seu cognom, el creiem natiu de terres aragoneses. Les notícies dels primers anys es resumissen a una procuració,¹²⁵⁴ datada el 414, per la qual nomena Jaume Monfort com a notari seu, a una època del mateix any, en agost, en la qual reconegué que Bonanat Guerau, *preparador de panys*¹²⁵⁵ de València i sogre seu, li havia donat part del deute que li devia i tres anys després, el 1417, apareix en cert document.

Set anys després, a l'any 1424, en agost el pintor Pere d'Osca apareix actuant com a testimoni en la procuració atorgada per Teresa, vídua del pintor Domènec del Port, a favor del seu fill Jaume del Port, també pintor.

En setembre del dit any, el 1424, el *sotsobrer* de Murs i Valls de València atorga pagament als pintors Pere d'Osca i Martí de Coheda, de 4 i 3 sous respectivament, pels treballs d'encolar i enfortir les claus de la creu del Camí del Mar de València.

Pot ser el document més interessant de Pere d'Osca siga el de l'any 1425. Al dit any, entre el mesos de gener a desembre, es registra al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, la participació de diversos pintors, entre ells Pere d'Osca, en les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València.

“[f. 44v.]

Dimecres a XI del mes de abril (...)

Pintors

Ítem en Pere d'Oscha, quatre sousIIII s’

Tres anys després, el 1428, Pere d'Osca apareix documentat per la menció que es va fer de la seua muller, Caterina, als llibres del Justícia Civil de València.

Notes:

Pintor coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València.

¹²⁵² *Ibidem*, nota 267.

¹²⁵³ *Ibidem*, nota 787.

¹²⁵⁴ *Ibidem*, nota 534.

¹²⁵⁵ *Ibidem*, nota 453.

OSSONA, Rois d' (1369, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Protocol núm. 3647 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 138.

Comentari:

Únic, però important document el que dóna notícia del pintor Rois d'Ossona.¹²⁵⁶ En aquest se li esmenta com a mestre de pintura i al·ludeix a la procuració¹²⁵⁷ efectuada per Pere Barea, prevere¹²⁵⁸ i beneficiat a l'església de Sant Martí de València, a favor de Guillem Messeguer, notari de dita ciutat. El benefici fou instituit pel dit mestre, Llorenç Manresa i Bertomeu Rius, baix la invocació de santa Maria i sants Cosme i Damià.

“Petrus Barea, presbiter, beneficiatus in ecclesie beati Martini, civitatis Valencie, beneficii ibi instituti per venerabilem Magistrum pictorum Ruisci de Ossunis et Lautentium Manresa et Bartholomeum Rius, de bonis que fuerunt dicti Magistri quondam et suorum filiorum et ad eos pertinent sub invocationes beate Marie et sanctorum Cosme et Damiani ut beneficiati nomine predicte et etiam nomine meo propio, constituimus procuratorem discretum Guillelmum Meseguerii, notarius Valencie ad omnes actus et cetera.

Datum Valencie et predicta subsigno. Fiat pleniter.

Testes, Iohannes de l'Avedany et Raymundi Palau, cives Valencie.’’

Malauradament no s'han trobat, fins ara, més notícies d'aquest pintor que sembla molt interessant, tenint en compte l'any en què està documentat.

Notes:

Mestre de pintura.

1256 O bé d'*Osuna*.

1257 *Ibidem*, nota 534.

1258 *Ibidem*, nota 277.

PAGÈS, Ramon (1318-1328, València)

Referència arxivística:

Saball, Guillermo. Protocol núm. 2830 (ARV).

Justícia Civil, núm. 29, mà 1; núm. 33 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 244 i 247; 1963, pp. 39 i 134.

Comentari:

Del pintor Ramon Pagès hi ha, com a primera notícia, el document per la societat creada a l'any 1318 entre ell i el també pintor Vicent de Nabal, degut a interessos que afecten el seu ofici.

“[*Al marge:*] paga VI Vincencius.

Vincencius de Nabal, pictor, filius Iohannis de Nabal, habitatoris Valencie, quondam et Raimundus de Pagès, pictor, filius Francisci Pagès, habitatoris predictae civitatis, quondam, bonis animis et spontaneis voluntatibus, gratis et ex certa sciencia a presenti die qua hec scribitur carta ad unum annum primum venturum et completum facimus et contrahimus inter nos societatem tenendam et duraturam per annum superius expressatum. Ita inde licet quod quicquid et qua cum nos lucrabimur ac lucrari habere et procaciare poterimus infra dictum annum ex dicto officio seu pro ipso dividamus inter nos medio per medium bene et fideliter ita quod uterque nostrum habeat suam medietatem integriter promittentes alter alteri e nobis ad invicem super predictis erimus alter alteri solliciti diligentes et intenti ad commodum et utilitatem que nostrorum amborum et quod de omnibus hiis que lucrari seu procaciare poterimus infra dictum annum reddemus alter alteri bonum iustum et legale comptum et dicemus alter alteri de omnibus veritatem et dabimus seu trademus alter alteri medietatem fideliter de omnibus supra dictis promittimus et alter alteri et nobis ad invicem quo si casus acciderit quod Deus avertat quod aliquis nostrum impediretur infra dictum tempus propter infirmitatem vel alia quod ille qui non fuerit impeditus det et tribuat illi qui fuerit impeditus vel infirmus medietatem fideliter de omnibus hiis que ille qui non fuerit impeditus lucrabitur durante tempore infirmitatis vel impedimenti. Et pro hiis complendis obligamus alter alteri et nobis ad invicem omnia bona nostra et cetera, et iuramus per Deum et eius Sancta III^{or} Evangelia manibus nostris corporaliter tacta predicta omnia et singula attendere et cetera

Testes Iacobus Riquerii et Iacobus Casenes, habitatores Valencie.”

ARV. *Protocol de Guillem Saball*, núm. 2830.

Cerveró, 1963, pp. 134 i 139.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005. pp. 47 i 48, doc. 58.

Al 1320, Ramon Pagès apareix com a procurador¹²⁵⁹ de Bertomeua. Acte que es va fer davant el Justícia Civil de València.

Huit anys separen el darrer document fins el següent de l'any 1328. En aquest Ramon Pagès actua, junt al pintor Andreu Querol, com a testimoni: “Testes huius rei sunt, Andreas Queroli et Raymundus Pagesii, pictores Valencie.”

Notes:

Col·laboració entre pintors.

¹²⁵⁹ *Ibidem*, nota 547.

PALAZI,¹²⁶⁰ Joan (1404-1438, València)

Referència arxivística:

Alegret, Ambrosio. Protocol núm. 20706 (APPV).
Dartés, Beltran. Protocol núm. 21170 (APPV).
Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25921 (APPV).
Queralt, Vicent. Notal núm. 1416 (APPV).
Sala, Sancho. Protocol núm. 26190 (APPV).
Teixidor, Bernat. Protocol núm. 22479 (APPV).
Todo, Pere. Protocol núm. 25743 (APPV).
Çaera, Vicent. Protocol núm. 2422 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 466 i 469 (ARV).
Governació Litiu, núm. 2241, mà VI, f. 44 (ARV).
Justícia Civil, núm. 844, mà 20, f. 16 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 27; núm. 29, mà 3, f. 1; núm. 35, mà 5; núm. 36, mà 7 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Arqués Jover, 1870.
Conde de la Viñaza, 1889, p. 113 i 116.
Alcahalí, 1897.
Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 304; 1929, p. 13; 1930, pp. 75 i 162; 1930-31, p. 38.
Cerveró, 1963, pp. 96, 97, 126, 139 i 154; 1964, p. 97; 1966, p. 26; 1972, p. 44.
Aliaga, 1996, pp. 177 i 178.
Tolosa, 2003, p. 581, doc. 1870.
Mocholí, 2009.¹²⁶¹

Comentari:

Des de 1404 hi ha referències documentals del pintor Joan Palazi. És al dit any que contrau l'obligació, en presència del Justícia dels CCC sous de València, en la qual en nom propi i com a procurador¹²⁶² de la seua mare, havia de pagar a Joan Saposa, notari, procurador¹²⁶³ de fra Dionís de l'orde dels frares de Sant Agustí, certa quantitat pel lloguer d'unes cases.

De l'any 1407 és la condemna, dictada pel Justícia dels CCC sous de València, en la qual el pintor Gabriel Riera deu pagar a Joan Palazi, certa quantitat que li devia. Del mateix any és el document pel qual Joan Palazi com a curador¹²⁶⁴ d'Elionor, germana seua, i del seu germà Francesc, acudí al Justícia Civil de València demanant informació de testimonis per a provar que són els amos de tres trossos de vinya, situada al terme de Sogorb per a vendre'ls-els. Aquesta es va fer per la necessitat d'obtenir diners per les noces de la seua germana.

Al següent, el 1408, es registra la venda d'una vinya, que fou atorgada per Llorens Vicens, *obrer de vila*, i la seua dona Blanqueta a Francesca, vídua de Palatzi del Molí, i al seu fill Joan Palazi, pintor, en l'horta de València pel preu de 6 lliures.

¹²⁶⁰ També *Palazi* o *Palatzi*.

¹²⁶¹ *Ibidem*, nota 787.

¹²⁶² *Ibidem*, nota 547.

¹²⁶³ *Ibidem*, nota anterior.

¹²⁶⁴ *Ibidem*, nota 659.

Cinc anys després, el 1413,¹²⁶⁵ es documenta la procuració¹²⁶⁶ atorgada pel pintor Gonçal Peris, a favor de Guillem Peris, germà d'aquest, i de Joan Palazi.

Des del darrer any no es té més notícies fins desembre del 1423. D'aquest any és el document de debitori, en el qual el pintor Joan Palazi actua com a testimoni.

“Iohannes Palazi, pictor et Ginisius [...] Ivartell, pelicerius, vicini Valencie, Petrus Vini[...], notarius oriundus ville Sancti Mathei, comorans in dicta civitate.”

ARV. *Protocol de Vicent Çaera*, núm. 2422.

El dia 21 d'agost de l'any 1423, s'escripturen el capítols entre els pintors Joan Esteve i Joan Palazi, d'una part i Domingo Calatayu, d'ofici *ferrer*, per altra, tots ells ciutadans de València, sobre un retaule que el dit Domingo vol fer sots la invocació de “Quant stech Jhs. tres dies en lo Temple disputant ab los juheus”. El preu del retaule és de 22 lliures reials de València, les quals es pagaran en tres vegades.

“Per de I solido.

Per Iohan Stheve, solidos VI.

In Nomine Domini amén. Capítols fets e concordats per en Johan Stheve, en Johan Palazi, pintors de una part e en Domingo Calatayu, ferrer ciutadans de València de la part altra, sobre un retaule quel dit en Domingo fa fer sots invocació de Quant stech Jhs. tres dies en lo Temple disputant ab los juheus, e son los següents:

Primo que los dits en Johan Stheve e en Johan Palazi, (...)”

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

Cerveró, 1963, pp. 96 i 97.

A desembre del mateix any, el 1423, el pintor Joan Palazi, veí de València, feu de testimoni en debitori.

Dos anys després, en maig de 1425 Joan palazi, pintor i veí de València va ser testimoni d'una època.

Al mes de juny del dit any, el 1425, el pintor Joan Pérez s'obliga, davant del Justícia dels CCC sous de València, a pagar a Joan Palazi 2 florins amb motiu d'un treball que li va fer.

“Voluntàriament se obliga en donar e pagar an Johan Palazi, present, dos florins moneda reals de València, per rahó de fahena que li a feta.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 35, mà 5.

Cerveró, 1963, p. 154.

En juny de l'any 1428, Joan Palazi i Pasqual Jumbra, prevere,¹²⁶⁷ beneficiat de l'església de Santa Clara, vengueren a Maria Ferrandis, vídua de Joan de Nàquera, d'un censal de 12 sous i mig, carregat sobre certes cases situades a la parròquia de la Santa Creu de València.

1265 Arqués Jover cita per primera vegada aquest document en el nom "Palazi (Juan)" de la seua obra *Colecció de pintores, escultores...* Posteriorment Sivera seguint a Alcahalí i aquest al Conde de la Viñaza, el citen sense transcriure'l i indicant incorrectament com a data el 19 de març de 1413. Transcripció revisada i corregida amb l'original. Nota del professor Joan Aliaga Morell.

1266 *Ibidem*, nota 534.

1267 *Ibidem*, nota 277

A l'any següent, el 1429, Joan Palazi atorga procuració¹²⁶⁸ en la persona de Pasqual Jumbra, prevere,¹²⁶⁹ beneficiat en l'església de Santa Clara de la ciutat de València.

El dia de juny de l'any 1430, Joan Palazi queda documentat per comparéixer, davant el lloctinent del governador del Regne de València, com a procurador¹²⁷⁰ dels fills de Beneito Pérez, a causa de cert litigi.

En setembre del dit any, el 1430, Joan Palazi actua com a testimoni en el contracte, efectuat entre el pintor Jaume Mateu i Berenguer Joan, síndic de la Universitat de Cortes, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de la Mare de Déu.

Una nova referència documental de Joan Palazi és de l'any 1434. Al·ludeix a l'obligació contreta pel dit pintor, davant el Justícia dels CCC sous de València, per a pagar a Pere Cirera 10 sous que li faltaven pel lloguer d'unes cases.

A la fi de la documentació de Joan Palazi està, a l'any 1438, la confessió al síndic de l'Almoina dels orfes, que tenia un alberg, anomenat Hostal dels Beguins,¹²⁷¹ baix la senyoria de dita Almoina, amb un cens de 22 sous i 6 diners, pagadors per Nadal, el qual confrontava amb l'alberg de mossén Domènec d'Alagó, amb l'hort i carrer anomenat dels Cecs¹²⁷² i amb la via pública anomenada dels Teixidors.

Notes:

Pinta retaule en col·laboració amb Joan Esteve.

Any 1425, el pintor Joan Pérez (Peris) li paga certa quantitat per treballs.

Contemporani de Gonçal Peris.

1268 *ibídem*, nota 534.

1269 *ibídem*, nota 277.

1270 *Ibídem*, nota 547.

1271 Lloc d'especial dedicació religiosa. Beguin-ina, persona pertanyent a unes comunitats o associacions de laics cristians fundades als Països Baixos a la segona meitat del s XII i tot seguit esteses a Renània, França, Occitània, els Països Catalans i Itàlia. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1272 Cegos. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

PALCET, Bertomeu (1417, València)

Referència arxivística:

Martí, Bertomeu. Notal núm. 68 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 255.

Comentari:

L'autor de la cita, Alcahalí, no esmenta l'any en què es va escripturar la notícia del pintor Bertomeu Palcet, però publica, a continuació, la dada que el pintor Bernat Revell actua com a testimoni al document del dit pintor, (aquest està datat al mes març de 1418), per tant creiem que la d'aquell seria abans de l'any 1417. Dit document és el testament atorgat pel pintor Bertomeu Palcet, en el qual nomena marmessors als pintors Jaume Mateu i Pere Soler. Entre les seues últimes voluntats mana ser soterrat al convent de Sant Francesc, junt als seues fills, amb l'hàbit franciscà i nombra hereus la seua muller Gràcia i els seues fills Antoni i Bertomeu.

Notes:

Testament.

PARDO, Andreu (1438, València)

Referència arxivística:

Alegret, Ambrosio. Protocol núm. 20706, s. f. (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 44; 1930, p. 106.

Cerveró, 1963, p. 140.

Comentari:

L'il·luminador Andreu Pardo al document de l'any 1438 confessa, a cert síndic, que tenia baix certa senyoria un alberg a la parròquia de Sant Andreu de València, al Trabuquet, amb un cens de 9 sous, pagadors per Santa Maria d'agost, el qual confrontava amb l'alberg de García Pérez, *porter*,¹²⁷³ amb el mur vell de dita ciutat i amb la via pública.

“Andreu pardo, iluminador, confesa al dit Síndic que te per la dita Senyoria, un alberch en sent andreu al Trabuquet, a cens de VIII sous, a Santa Maria d'agost e confrinta ab alberch den Guarcia Pereç, porter, e ab lo mur vell e ab carrera publica.”

Ramón Marqués, 2007, p. 233, doc. 292.

Notes:

Il·luminador.

¹²⁷³ Persona que té la custòdia de la porta o entrada d'una casa particular o altres edificis. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

PARDO, Joan (1423, València)

Referència arxivística:

Guerau, Lluís. Protocol núm. 336 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 3; 1930, p. 65.

Comentari:

Del pintor Joan Pardo, se sap de la seua existència gràcies al document en el qual actua com a testimoni.

“Testes, Iohannes Pardo, pictor civis Valencie”

Notes:

Per falta de documentació, es desconeix si entre aquest pintor i l'il·luminador Andreu Pardo existeix relació familiar.

PASQUAL, (1430, Segorb)

Referència arxivística:

Llibres de fàbrica de la Seu de Segorb (A. Capitular de Xèrica).

Referència bibliogràfica:

Pérez Martín, 1935, p. 296.

Comentari:

Pagament atorgat a Pasqual, pintor, el qual rep de l'administrador de la fàbrica de la Seu de Segorb, 6 sous per pintar el ciri Pasqual.

“Ytem, donam a-n Pascual, el pintor, per pintar el ciri pascual, VI sous.”

Notes:

Malgrat el document, no se sap si “Pasqual” es referix al nom o al cognom.

PASQUAL, Domènec (1387-1390, València)

Referència arxivística:

Queralt, Vicent. Notal núm. 1413 (APPV).
Justícia dels CCC sous, núm. 13, mà 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 68.
Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 217 i 218; 1914, p. 7; 1928, p. 20; 1930, p. 20.
Cerveró, 1963, pp. 76 i 141.

Comentari:

El 1387 es fa constar el compromís que efectua Domènec Pasqual, davant el Justícia dels CCC sous de València, per a donar a Antoni Miralles la quantitat que li devia, per la compra de fusta.

A l'any 1390, al mes d'octubre apareix esmentat Domènec Pasqual en el testament del també pintor Francesc Bonet, sogre seu, en el qual es deixa certes quantitats a la seua filla Isabel, muller d'aquell, i al seu net Francesc Pasqual.¹²⁷⁴

APPV. Notal de Vicent Queralt, núm. 1413.

Alcahalí, 1897, p. 68.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 217 i 218; 1914, p. 7; 1928, p. 20; 1930, p. 20.

Cerveró, 1963, p. 76.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 339-341, doc. 576.

A la fi, els dies 1 i 4 de novembre del mateix any, el 1390, es registren codicils testamentaris del pintor Francesc Bonet, en els quals de nou s'esmenta a Domènec Pasqual i al seu fill Francesc Pasqual, net d'aquell. Va fer de testimoni amb dues documents el pintor Salvador Cetina, entre altres ciutadans.

“Die martis prima novembris. Cum secundum legitimas (...). Et cum dicto meo testamento legaverim Francisco Pasqual, nepoti meo sive *nét*, filio Dominici Pasqual, pictoris, civis Valencie, defuncti (...) Testes fuerunt vocati et rogati Iohannes Monçó, Iacobus d'Ayguësvides, aluiderius Valencie civis, et Iohannes Dezplà, scriptor eiusdem.

(...)Testibus ad hec presentibus Dominico Sanç, comorante in Ruçafa, Pasquasio Pereç, comorante in Campanar et Salvatore Çetina, pictore, Valencie vecino.”

“Die veneris III^a novembris. Cum unicuique sit licitum et permissum (...) ego Franciscus Bonet, pictor Valencie civis attendens me fecisse et ordinasse meum ultimum (...)Testes fuerunt hiis codicillis vocati et pro dictum codicillanem rogati Gondçalvus Pereç, spaserius, Salvator Çetina, pictor, et Dominicus Soriano, agricola Valencie. Publicati fuerunt (...). Presentibus et instantibus ac requirentibus Iacobo Anglès, tintorero et Raymundo Ponç, notario, manumissoribus, dompne Francisca, uxore et herede dicti defuncti ac Isabela, filia ipsius defuncti uxoreque Dominici Pasqual, pictoris. Testibus ad hec presentibus Dominico Sanç, comorante in Ruçafa, Pasquasio Pereç, comorante in Campanar et Salvatore Çetina, pictore, Valencie vecino.”

APPV. Notal de Vicent Queralt, núm. 1413.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 339-343, docs. 576, 577 i 578.

Notes:

¹²⁷⁴ A la fitxa del pintor Francesc Bonet hem afegit dos documents, els quals creiem pertanyen al nét d'aquell, Francesc Bonet, àlies Francesc Pasqual.

PASTOR I, ¹²⁷⁵ Pere (1358, València)

Referència arxivística:

Parent, Joan. Notal núm. 2824 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, pp. 134 i 141.

Comentari:

El document del pintor que ens ocupa, confirma la relació professional entre artífexs de diversos oficis per a realitzar certs encàrrecs. Al 1358, queda concertada, pel temps de dos anys, la societat entre els pintors Pere Pastor i Arnau Moya i el *fuster* Simó Bernat per a la confecció i pintura d'artibancs.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 162, doc. 248.

Notes:

Societat entre pintors i fusters.

¹²⁷⁵ És possible que siga el pare del pintor amb el mateix nom, Pere Pastor (1388-1398).

PASTOR II,¹²⁷⁶ Pere (1388-1398, València)

Referència arxivística:

Monfort, Jaume (sènior), volum núm. 3655 (ACV).

Saidia Francesc. Notal núm. 2797 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 20; 1930, p. 20.

Mocholí, 2009.¹²⁷⁷

Comentari:

Hi ha una primera notícia d'aquest pintor gràcies al document de l'any 1388, pel qual cobra 2 florins als marmessors de l'herència del difunt Pere Pastor, *apotecari*.

“Ego, Petrus Pastoris, pictor, civis Valencie, ex certa ciencia et consulte confiteor et recognoscho vobis, venerabilis Petro Pastoris, in legibus licenciato, Petro Dezclausels, lizet absentibus et tanquam presentibus, et Petro Pastoris, mercatori, civi dicte civitatis, presenti, et vestris, manumissoribus ultimi testamenti Petri Pastoris, apothecarii, civis quondam dicte civitatis, defuncti, quod de pecunia per dictum testatore relicta vestre cogniuncti distribuenda dedistis et rogatis michi, Dei amore pro anima dicti defuncti per manus vestir dicti Petri Pastoris, filii dicti defuncti, duos florenos auri comunes Aragonie. Unde renunciens excepcione peccunie non numerate et a vobis non habite et non recepte ut predicatur et doli, facio vobis fieri per subscriptum notarium presentem apoquam de soluto. Actum est hoc Valencia.

Testes inde sunt Martines Salzadella, parator panorum, civis Valencia, et Christoforus Sacarés, scutiffer.”

ARV. *Notal de Francisco Saidia*, núm. 2797.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 20; 1930, p. 20.

Cerveró, 1963, p. 142.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 311 i 312, doc. 531.

El 1398, al mes d'octubre es redacta la procuració¹²⁷⁸ atorgada per Caterina, filla de Pere Pastor, en la persona de Joan Ferrer, notari de València.

“Caterina, filia Pastoris, pictoris Valencie, citra revocationem aliorum procuratorem suorum constituit procurator, discretum Iohannem Ferrarii, notarium civem Valencie.”

ACV. *Protocol de Jaume Monfort*, sènior, núm. 3655.

Cerveró, 1963, p. 142.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 471, doc. 888.

Notes:

1276 És possible que siga fill del pintor amb el mateix nom, Pere Pastor (1358).

1277 *Ibidem*, nota 787.

1278 *Ibidem*, nota 534.

PEETGE, Pere (1348, Barcelona)

Referència arxivística:

Arxiu del Real Patrimoni de Barcelona, Comptes de Berenguer Çavall, f. 64 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 13; 1930, p. 13.

Comentari:

L'únic document exhumat, fins ara, de Pere Peetge fou redactat a Barcelona, però se li esmenta com a pintor de la ciutat de València. Aquest al·ludeix al pagament, efectuat pel Racional de la ciutat de Barcelona, a dit pintor per la quantitat 50 sous, per dos figures de Nostre Senyor que va fer per la reina Elionor, muller del rei Pere "El Cerimoniós".

“Ítem, done a·n Pere Peetge, pintor de la ciutat de València, ab albarà de scrivà de ració, los quals la dita senyora li manà donar per dues figures de Nostre Senyor que feu a la dita senyora, L sous *barchinonensis*.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 117 i 118, doc.191.

Notes:

Figures del Nostre Senyor.

PELEGRÍ,¹²⁷⁹ Baltasar (1408-1415, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous, núm. 30, mà 11; núm. 31, mà 9 (ARV).
Governació. Litium, 2212, mà 24, f. 44 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 142; 1966, p. 27; 1968, p. 92.

Comentari:

Cap document d'aquest pintor el relaciona familiarment amb els també pintors Bernat Pelegrí, Pere Pelegrí I i Pere Pelegrí II, però no es descarta que tinguen vincles familiars. Aquests darrers pintors estan documentats al segle XIV, mentre que Baltasar Pelegrí ho està des de la primera dècada del segle XV.

El primer document de Baltasar Pelegrí és de l'any 1408, quan s'obliga, voluntàriament, davant del Justícia dels CCC sous de València, a donar a Bertomeu Pujada, *fuster*, dos parells de cofres pintats.

“Voluntariament se obliga en donar e liurar a-n Berthomeu Pujada, fuster, present, dos parells de cofrens pintats e acabats de pintar, daçi a un mes primervinient, per cinquanta quatre sols.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 30, mà 11.

Cerveró, 1963, p. 142.

En 1409, Baltasar Pelegrí, que era veí de la vila d'Alzira, va anar a viure a la ciutat de València, on s'aveïna.

Des del darrer document del 1409 fins 1415 hi ha un buit documental. En aquest últim any se li esmenta degut que el seu procurador,¹²⁸⁰ Bertomeu Quintana, compareix davant del Governador de València, en cert procés amb relació del dit pintor.

“Davant vos molt honorable governador de la ciutat de Valencia, compareix en Berthomeu Quintana, procurador d'en Baltasar Pelegri, contra en Johan Rull, pintor, e diu e posa ço que·s seguïex: Que en Baltasar Pelegri, pintor, se obligà a pintar uns cofrens per el dit en Johan Rull (...)”

ARV. *Governació. Litium*, 2212, mà XXIV, f. 44.

Cerveró, 1968, p. 92.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 117 i 118, doc.191.

Notes:

Pintor cofres.

Aveïnament a València.

1279 Desconeixem si hi ha relació familiar amb els pintors Bernat Pelegrí (1343-1365), Joan Pelegrí (1396-1426), Pere Pelegrí I (1330-1356) i Pere Pelegrí II (1390).

1280 *Ibidem*, nota 547.

PELEGRÍ,¹²⁸¹ Bernat (1343-1365, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. núm. 3645, lligall 1 (ACV).
Protocol núm. 444 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 100; 1963, p. 142.

Comentari:

De Bernat Pelegrí hi ha una primera notícia a l'any 1343, atorgant debitori junt a la seua muller Margarida, en el que confessen que Pere Estrany, *seder*, els havia de donar 10 lliures.

Entre el darrer document i el següent hi ha una diferència de 22 anys. No es pot assegurar que siga el mateix pintor per la falta d'informació documental. Res més se sap del dit pintor fins la referència que dona Cerveró de l'any 1365. En aquest document Bernat Pelegrí reconeix haver rebut de Mateu Carbonell, *obrer* del retaule de la Verge Maria de la Seu, 146 sous i 11 diners i òbol per treballs efectuats al dit retaule.

“Die iovis XXIII die octobris anno Domini M° CCC° LXV. Ego, Bernardus Pelegrinus, pictor, vicinus Valencie, scienter confiteor et in veritate recognosco venerabili Matheo Carbonelli, civi Valencie, presenti et recipienti, operario retrotabuli beate Marie sedis Valencie, quod persolvistis mihi et tradidistis et ego a vobis, dicto nomine, habui et recepti numerando, ex una parte, pro diversis solutionibus et eius necessariis picturis dicti retrotabuli per me factas in armaribus eiusdem apocam extendit quadraginta novem solidos, octo denarios et obolum, et picturas ipsas feci per legitimam sumam nonaginta septem solidos, terdecim denarios et sicut sunt in summa quod mihi persolvistis et tradidistis dicta racione centum quadraginta sex solidos, undecim denarios et obolum. Unde renunciando exceptione dicte pecunie non numerate, non habite et non recepte et doli, facio inter presentes vobis fieri et tradi publicam apocham et de soluto et recepto nostrum per notarium infrascriptum recipientem in testimonium premisorum. Quod est actum Valencie, XXIII die octobris, anno a Nativite Domini M° CCC° LX quinto.

Sig+num Bernardi Pelegrini, pictoris predicti, quod hec laudo, concedo et firmo.

Testes huius rei sunt, Iohannes Crespi et Guillelmus [...] curritor Valencie.”

ACV. *Protocol de Bononat Monar*, núm. 3645.

Cerveró, 1956, p. 100 ; 1963, p. 142.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 201 i 202, doc. 307.

Notes:

Treballs al retaule de la Verge Maria de la Seu.

1281 No es coneix si hi ha relació familiar amb els pintors Baltasar Pelegrí (1408-1415), Joan Pelegrí (1396-1426), Pere Pelegrí I (1330-1356) i Pere Pelegrí II (1390).

PELEGRÍ, Joan (1396-1426, València)

Referència arxivística:

Castellnou, Vicent. Protocol núm. 512, f.13 (ARV).

Falchs, Domènec. Notal de núm. 2806, ff. 20-20v, 26-26v i 30-30v (ARV).

Pergamins dels Comptes del Mestre Racional, any 1426 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 224; 1914, p. 14; 1928, pp. 32 i 33; 1930, pp. 32 i 33.

Mocholí, 2003. DEA.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 409, 416 i 417, núms. 739 i 748.

Comentari:

En agost de l'any 1396, Bertomeu Pelegrí, *preparador de panys*, atorga procuració a favor del seu germà, Joan Pelegrí, pintor de València.

“Die mercuri XXII augusti anno a Nativitate domini millesimo trecentesimo nonagesimo sexto. Noverinti universi quod ego, Bartholomeus Peregrini, parato pannorum, vicinus Valencie, scienter facio et constituo procuratorem meus vos, Iohannis Peregrini, pictorem, fratrem meum, vicinum dicte civitatis, presentem, (...)”

Testes huius rei sunt Gaspar Peregrini et Michael Stefani, scriptores, Valencie degentes.”

ARV. *Notal de Domènec Folch*, núm. 2806, ff. 20-20v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 409, doc. 739.

Del mateix any, el 1396, al mes de setembre els pintors Joan Llätzer i Bertomeu Avellà, pintors ciutadans de València, actuen com a marmessors d l'inventari dels béns de Guillem March, veí d'Eivissa, amb el testimoni del també pintor Joan Pelegrí.

El dia 15 de setembre de 1396, Joan Pelegrí actua com a testimoni de la procuració atorgada pels pintors Bertomeu Avellà i Joan Llätzer, ciutadans de València, marmessors del testament de Guillem March, veí d'Eivissa, a favor del pintor Miquel Ferrer, ciutadà de València.

La següent notícia que es té d'aquest pintor, Joan Pelegrí, és de febrer de l'any 1398, actuant com a testimoni en cert document.

A la fi hi ha una tercera referència documental, aquesta de l'any 1426, la qual es refereix a un pintor, veí de Gandia, amb el nom de Joan Pelegrí. El document és una àpoca atorgada pel dit pintor, en la qual reconeix haver rebut del Mestre Racional de València, 60 sous per pintar seixanta-una armes reials en paper.

“[...] quibus seu pretio vobis feci sive pictavi in papiro et tradi LXI signa armorum dicti domini regis.”

ARV. *Pergamins dels comptes del Mestre Racional*.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, p. 42; 1930, p. 104.

El fet de la diferència d'anys amb els altres documents i, fins tot, que en aquest últim s'esmente al pintor com a veí de Gandia, ens fa dubtar si es tracta del mateix artífex. No és desgavellat pensar que és un fill, però no hi ha cap document que confirme dita hipòtesi, per la qual cosa ho deixem que és el pintor que ara ens ocupa.

Notes:

Cap document el relacionen familiarment amb els altres Pelegrí.

PELEGRÍ I,¹²⁸² Pere (1330-1356, València)

Referència arxivística:

Çabata, Joan. Protocol núm. 2758 (ARV).
Tarragona, Bartolomé. Notal núm. 2832 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, pp. 79 i 142.

Comentari:

De Pere Pelegrí que, fins ara, sembla ser el més antic d'un nombre de pintors amb el cognom "Pelegrí", té la primera referència documental a l'any 1330. En aquest document actua com a testimoni.

“Thomasius Fenolleres, civis Valencie, de certa sciencia loco suum ad loguerium trado vobis, Tode Martíniç, uxor quodam Raymundi Durfort, olim vicini Turoli, defuncto, presenti et cetera, a prima die mensis iunii proxime futuri usque ad tres annos proximi subseguentes et cetera, quasdas domos meas sitas in Ferreria, in quo sunt duo operario [...]

Testes, Pere Pelegrí, pictor, et Guillelmus Periconi, çabatarius Valencie.”

ARV. *Protocol de Joan Çabata*, núm. 2758.

Cerveró, 1963, p. 142.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 63, doc. 739.

Res més se sap de Pere Pelegrí, pintor, fins 1356. En aquesta darrer notícia consta ja difunt.

“Noverint universi, quod ego Andreas Carbonelli, pictor, Valencie vicinus tutor et curator Guisabelis, pupille filie quodam Petri Pellegrini, pictoris vicini dicte civitatis, defuncti (...)

Testes inde sunt Dominicus de Segarra et Petrus Sancii de Cervaria, notari Valencie cives.”

ARV. *Notal de Bartolomé Tarragona*, núm. 2832 .

Cerveró, 1963, p. 79.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 143, doc. 232bis.

Notes:

1282 Pare del pintor amb el mateix nom (1390). Desconeixem si hi ha relació familiar amb els pintors Baltasar Pelegrí (1408-1415), Bernat Pelegrí (1343-1365) i Joan Pelegrí (1396-1426).

PELEGRÍ II,¹²⁸³ Pere (1390, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, "J", llibre núm. 18, f. 31v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹²⁸⁴

Comentari:

El pintor Pere Pelegrí, fill del també pintor amb mateix nom, apareix documentat als llibres de la Claveria Comuna de València.

“(...) Pere Peregrini, pintor, ciutadà de València, (...)”

Notes:

1283 Se sap que és fill del pintor Pere Pelegrí (1330-1356), però desconeixem si hi ha relació familiar amb els pintors Baltasar Pelegrí (1408-1415), Bernat Pelegrí (1343-1365) i Joan Pelegrí (1396-1426).

1284 *Ibidem*, nota 787.

PERE,¹²⁸⁵ Ferran (1336-1337, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernardo. Protocol núm. 2801 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 , p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 11; 1930, p. 11.
Cerveró, 1972, p. 44.

Comentari:

Interessant notícia d'aquest pintor, Ferran Pere,¹²⁸⁶ de la qual hi ha referència que a l'any 1336 lloga, pel temps de quatre anys, uns obradors de la seua propietat, situats a la parròquia de Sant Pere, a Francesc de Torrent, *corredor*.¹²⁸⁷

“IIV nonas de marcii. Ferdinandus Petri, pictor et vicinus Valencie, scienter pro me et meos loco et logerium trado vobis Francisco de Tor, cursori et vicino iusdem, presenti et cetera, hinc ad quatuor annos primos venturos et cetera, quosdam operatorios meos situs in parrochia sancti Petri sedis Valencia et tenetur ab dominio heredem Bevenguti de Podio ad cesum viginti septem solidos regalium Valencia sibi et suis annuatim solvendorum medietatem in festo sancti Iohannis iunii et alia medietatem in festo Nativitatis Domini et ad laudemio et factica, prout confrontantur cum duabus viis publicis et cum domibus Marchi d'Estella et cum domibus Francisci de Vilanova, cerdonis. Hac autem locacionem dictorum operatorium a celo in abissum vobis et vestris ad totum dictum tempos facio et concedo logerio, videlicet, septem librarium regalium Valencia, quas omnes a vobis numerando habui recepi et inde et cetera. Renunciantes et cetera, vos vero de [...] logerium teneamis solvere censum contingente solvere per totum dictum tempus pro operatoriiis antedictis. Et sit promitto et cetera, habere et cetera. Obligamus [...] et omnia bona nostra et cetera, fide et principalem defensorem, guidatorem et completorem Iacobum Castelli, vicinum Valencia, qui de dictis ómnibus et singuéis vobis et vestris firmiter et principalitert mecum et sime me tenantur et obligetur. Quam fidem cet cetera. Obligantes et cetera. Et nos, Ferdinandus Petri et Iacobus Castelli, ambo renunciamus super hiis beneficio dividende accionis et cetera, et legi et cetera. Ad hec autem et cetera, promittens et cetera, obligamus et cetera, omnia bona mea et cetera.

Testes Bernardus Poncii, Iacubus Royg et Dominicus de Bolea.”

ARV. *Notal de Bernardo Costa*, núm. 2801.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 11; 1930, p. 11.

Cerveró, 1972, p. 44.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 76 i 77, doc. 149.

Un any després, en març de 1377, Ferran Pere, pintor i veí de València, atorga època en la qual reconeix haver rebut de Francisco de Torrente, *corredor* i veí de dita ciutat, 7 lliures dels locals que li lloga, situats a la parròquia de Sant Pere de València.

Notes:

Lloguer d'obradors.

1285 Cerveró i Sanchis Sivera transcriuen el nom del pintor “*Ferdinandus Petri*.”

1286 No es té notícia de si és parent del també pintor Miquel de Pere (1331).

1287 *Ibidem*, nota 705.

PERE,¹²⁸⁸ Miquel de (1331, València)

Referència arxivística:

Arxiu Històric Nacional, any 1331 (AHN).

Arxiu de Protocols del Patriarca de València, any 1331 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, pp. 114 i 130.¹²⁸⁹

Alcahalí, 1897, pp. 236 i 286.¹²⁹⁰

Sanchis Sivera, 1912 (1), pp. 160 i 169; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, pp. 10 i 11; 1930, pp. 10 i 11.¹²⁹¹

Comentari:

Segons notícies dels autors de la cita, aquest pintor, Miquel de Pere, resident a València a l'any 1331, es dedicava a l'ornamentació i pintura de caixes i cortines. Del mateix any, el 1331, en juny, hi ha notícia d'un altre pintor de nom "Michael Petri" per un document del pintor Marc Roures, veí de València, en el qual, juntament amb la seua muller, Barcelona, signa una escriptura de venda. Creiem que podria tractar-se del mateix artífex.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 64 i 65, docs. 110 i 113.

Notes:

Pintor de caixes i cortines.

1288 Desconeixem, per falta de documents, si està relacionat familiarment amb el pintor Ferran Pere (1336-1337).

1289 L'autor no anomena la font d'on fou exhumada la notícia.

1290 L'autor de la cita, Alcahalí, no anomena la font arxivística, l'extrau del Comte de la Viñaza.

1291 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, extrau la notícia del Baró d'Alcahalí.

PERE,¹²⁹² Simó (1306, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 7, f. 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 247.¹²⁹³

Comentari:

Des de la primera dècada del segle XIV, hi ha documents tant interessants com el que dona referència a la tutoria de Simó Pere, pintor, a Jaumet, per requeriment dels seus pares, Benvinguda i Pere Llop, obligant-se dit pintor a ensenyar-li l'art de la pintura. Actua com a testimoni el pintor Pere Sarebolleda.

“Die iovis, septimus idus ianuari. Bartholomeus Mathoses, iusticia Valencie et cetera, ad requisicionem Benvenguda, uxore Fortunii Lupi, nunch absentis a regno Valencie ut asseritur, damus et assignamus vos Simonem Petri, pictorem, Valencie vicinum, in curatorem Iacmeto, pupillo filio coniugum predictorum, quantum ad afirmandum ipsum cum domino causa discendi officium aliquod, ministerium sive artem. Ita quod in dicto negocio et cetera. Et auctoritate [nostra] et cetera. Et ad hec ego, Simon¹²⁹⁴ Petri,¹²⁹⁵ predictus, recipiens, et cetera, promitto et cetera, et obliigo mei et omnia bona mea et cetera, et iuro et cetera.

Testes Guillelmus Constantini, Petrus Çarebolleda, pictor et Bonanatus Suavis.’’

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 34, doc. 23.

Notes:

Tutoria aprenent.

1292 Es desconeix si hi ha relació familiar amb els també pintors Ferran Pere (1336-1337) i Miquel de Pere (1331).

1293 L'autor treu la notícia del Baro d'Alcahalí.

1294 Sobreescrit *iure*.

1295 El qual està present a l'acte.

PÉREZ,¹²⁹⁶ Bernardo (1417-1418, València)

Referència arxivística:

Argent, Tomàs. Protocol núm. 25463 (APPV).
Protocol núm. 2419 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 147; 1972, p. 44.
Tolosa, 2003.¹²⁹⁷
Mocholí, 2009.¹²⁹⁸

Comentari:

Tres documents són el suport documental de Bernardo Pérez. Dos d'ells datats al 1417. El primer, del 13 de gener, és una procuració¹²⁹⁹ atorgada pel dit pintor, en la persona de Miquel Bonet, *canvista*.¹³⁰⁰ El segon, del 23 del mateix mes, al·ludeix al testament de l'esmentat pintor, davant del notari Tomàs Argent.

“En nom de Nostre Senyor Déu, com totes les coses mundanals sien transitòries, et caetera. Emperamor de acò, yo Bernat Perez, pintor ciutadà de València, sans de cors e de pensa, et caetera, disponent dels béns e drets meus, faç e orden aquest meu derrer testament e darrera volentat (...)

Testimonis foren apel·lats e pregats en Julià Bo, mercader, en Pere Colomer, laurador, en Jacme Roma, sastre e en Pere Barrinou, ciutadans de València.”

APPV. *Notal de Tomás Argent*, núm. 25463.

Cerveró, 1963, p. 147.

El tercer, corresponent a l'any 1418, fa referència a la procuració¹³⁰¹ atorgada pel dit pintor, en la qual, per segona vegada, nomena a Miquel Bonet, *mercader*, procurador¹³⁰² seu.

Notes:

Testament.

1296 No se sap si aquest pintor està relacionat familiarment amb els també pintors Bertomeu Pérez (1427-1441), Domènec Pérez (1375) i Domènec Pérez (1438), aquest últim també il·luminador.

1297 *Ibidem*, nota 267.

1298 *Ibidem*, nota 787.

1299 *Ibidem*, nota 534.

1300 El qui negociava lletres de canvi. Era una especialització del canviador, sorgida a la fi del s XIV. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1301 *Ibidem*, nota 534.

1302 *Ibidem*, nota 547.

PÉREZ,¹³⁰³ Bertomeu (1427-1441, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3650 (ACV).

Volum núm. 3659, protocolo de Juan Monfort, lo Antic (ACV).

Volum núm. 3661 (ACV).

Despuig, Pere. Protocol núm. Any 1432 (APPV).

Martí. Bertomeu. Protocol núm. 10 s.a. Any 1440¹³⁰⁴ (APPV).

Torrà, Lluís. Protocol núm. núm. 19154 (APPV).

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).

Cardona, Berenguer. Notal núm. 2534 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 452; 1930, p. 128; 1930-31, p. 4.

Cerveró, 1956, pp. 104 i 115; 1963, p. 154; 1964, p. 90.

Tolosa, 2003.¹³⁰⁵

Mocholí, 2009.¹³⁰⁶

Comentari:

Del pintor Bertomeu Pérez, es té les primeres notícies amb el document de l'any 1427, en el que actua, junt al també pintor "Jacobus del Porto" com a testimonis en un quitament¹³⁰⁷ de censal.

Del mateix any, al mes d'octubre, Bertomeu Pérez, pintor de pavesos, apareix junt amb el pintor Joan Pérez, de testimonis en la publicació del testament de Jaume del Port.

Després de cinc anys, el 1432,¹³⁰⁸ es torna a tindre notícies de Bertomeu Pérez per la venda atorgada per Jaume Ribes, *lleoner* del senyor rei i la seua muller Caterina, al dit pintor de certes vinyes situades al terme de Benimassot, a l'horta de València.

Del mes de desembre del darrer any, el 1432, els pintors Bertomeu Pérez i Joan Pérez atorgaren època, per la qual reconeixen haver rebut de Martí Chincela, *agricultor* de València, 10 lliures, de les 40 que els devia per la compra d'un hospici, situat a la parròquia de Sant Martí, en el lloc de Sant Vicent.

A l'any 1435,¹³⁰⁹ els majorals de l'Almoina de Sant Martí de València, popularment anomenada dels Armers, composta per Guillem Ridaura, *llancer*,¹³¹⁰ Joan de Castellens, *seller*,¹³¹¹ Joan Esteve, pintor de pavesos i Alfons Martí, *espaser*,¹³¹²

1303 No es coneix si aquest pintor està relacionat amb els també pintors Bernardo Pérez (1417-1418), Domènec Pérez (1375) i Domènec Pérez (1438), aquest últim també il·luminador.

1304 Existeix el notari però no es conserva el llibre de l'any 1440.

1305 *Ibidem*, nota 267.

1306 *Ibidem*, nota 787.

1307 Acció de quitar algú d'un deute. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1308 El document es redactà davant del notari Jaume Monfort.

1309 En la publicació de 1964, Cerveró dóna com a signatura, ACV, 3.632, f. 49, tractant-se del mateix document.

1310 *Ibidem*, nota 390.

1311 Menestral que fabrica i ven selles per a cavalcar. Els sellers constituïen un ofici especialitzat, però dins una àmplia confraria gremial relacionada amb l'arnès d'un cavaller, com era la dels esteves freners a Barcelona o el gremi d'armers de València, (...)

imposen certs censos sobre la casa del pintor Domènec de la Rambla, situada a la parròquia de Santa Caterina de dita ciutat, afrontant amb l'hospici de Llorens Candela, *sabater*, amb l'hospici de Bartomeu Pérez, pintor, amb el d'Antoni Sunyol i amb la via pública.

El següent document, datat de l'any 1440, dóna informació dels capítols signats entre el pintor Bertomeu Pérez i Maria Ferrández, muller de Gener Rabassa, cavaller, habitant de València, per la confecció d'un retaule baix la invocació dels Set Goigs de la Verge Maria. És un document força interessant perquè Bertomeu Pérez és un artista inèdit com a pintor de retaules. Fins ara no hi ha cap discurs d'aquest, però creiem que és mereixedor d'una investigació.

“(…) uxor quondam honorabili Januarii Rabasa, milites, doctoris habitatoris Valencie (...) in quo depingam Septem Gaudia Sacratissime Virginis Marie cum historiis asuetis, in medio predicti retabuli erit Asuncio dicte Sacratissime Virginis Marie, et superius in angulis, de una parte Elie et ex parte alia Eliseus, totum retabulum cum colore de azur de Acre et aliis coloribus (...)”

APPV. *Protocol de Bertomeu Martí*, s. a. 10.

Sanchis Sivera, 1930, p. 128; 1930-31, p. 4.

Els següents documents, un de l'any 1440 i la resta de l'any 1441 informen de la seua vida social i familiar. Al dit any, el 1440, Bertomeu Pérez atorga procuració,¹³¹³ nomenant un tutor com a curador¹³¹⁴ de certs menors.

De l'any 1441 està, al mes de març, la venda d'un censal atorgada per Bernat Verdú, prevere¹³¹⁵ beneficiat en la Seu de València i per l'església de la Santa Creu a Bertomeu Pérez i a Ursola, vídua de Francesc Tallat, *ferrer*, ciutadà de València, tutors i curadors dels fills d'aquest, per la quantitat de 90 sous censals anuals per preu de 60 lliures.

Del mes de juliol de mateix any, el 1441, es documenta la venda de retrocensal atorgada per Bertomeu Querol i Bevenguta, la seua muller, Joan Nadal i la seu muller Nicolaua, Pere Querol i Ferran Montsó, *llauradors* de Moncada, a Bertomeu Pérez i a Ursola, vídua de Francesc Tallat, *ferrer*, ciutadà de València, tutors i curadors dels fills d'aquest de 36 sous i 8 diners censals anuals per preu de 22 lliures.

A la fi, al mes de novembre del dit any, el 1441, s'escriptura l'època de quitament de censal atorgada per Bertomeu Pérez i Ursola, vídua de Francesc Tallat, *ferrer*, ciutadà de València, els quals són tutors i curadors dels fills d'aquest, en la qual reconeixen haver rebut 15 lliures per preu de 25 sous censals anuals, que carrega Francesc Tallat el 8 d'agost de 1426.

Notes:

Pintor retaule i pavesos.

1312 *Ibidem*, nota 346.

1313 *Ibidem*, nota 534.

1314 *Ibidem*, nota 659.

1315 *Ibidem*, nota 277.

PÉREZ I,¹³¹⁶ Domènec (1375, València)

Referència arxivística:

Cortes, Antoni. Notal m-1 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹³¹⁷

Comentari:

Del pintor Domènec Pérez hi ha notícia per fer de testimoni, junt al *fuster* Antonio Montanyana, en una època per la venda d'unes terres.

“(…)

Testes huius rei sunt Dominicus Perez, pictor et Antonius Muntanyana, fusterius Valencie vicini.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 229, doc. 362.

Notes:

1316 Desconeixem si aquest pintor està relacionat amb els també pintors Bernardo Pérez (1417-1418), Bertomeu Pérez (1427-1441) i Domènec Pérez II (1438), aquest últim també il·luminador.

1317 *Ibidem*, nota 267.

PÉREZ II,¹³¹⁸ Domènec (1438, València)

Referència arxivística:

Xulvi, Blay. Protocol núm. 1024¹³¹⁹ (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1972, p. 44.

Comentari:

Domènec Pérez, pintor i il·luminador,¹³²⁰ i Jaume Munyós, “comorant” a Morvedre, actuaren com a testimonis en un document, aquest atorgat per mossèn¹³²¹ Domènec Fort, canonge de la Seu de Segorb, com a curador¹³²² i administrador dels béns de Francesc Aguiló, difunt bisbe de dita ciutat.

“(…)

Testes En Jacme Munyós, comorant en Murvedre e En Domingo Pérez il·luminador, ciutadà de Sogorb.”

Ramón Marqués, 2007, p. 231, doc. 280.

Notes:

Pintor i il·luminador.

1318 Es desconeix si aquest pintor està relacionat amb els també pintors Bernardo Pérez (1417-1418), Bertomeu Pérez (1427-1441) i Domènec Pérez I (1375).

1319 Correspon a la signatura antiga.

1320 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués, *La iluminación de manuscritos en la Valencia gotica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*...

1321 *Ibidem*, nota 583.

1322 *Ibidem*, nota 659.

PERIS,¹³²³ Antoni (1391-1436, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Luis. Protocol núm. 3674 (ACV).

Monfort, Jaume. Protocol núm. 3658 (ACV).

Volum núm. 3528 (ACV).

Osuna, lligall 1172-5. Protocol de Ramón Agualada (AHN).^{xxvi}

Osuna, lligall núm. 1173-4. Protocol de Ramón Agualada (AHN).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Redempció de Captius, núm. 333-2, ff. 18v, 20, 20v i 34v (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-24, f. 186v; d3-27, ff. 229 i 229v (AMV).

Murs i Valls, núm. 27 (AMV).

Varia de Murs i Valls, ññ-1 (AMV).

Martí, Bertomeu. Protocol any 1420 (APPV).¹³²⁴

Masó, Joan. Protocol núm. 25601 (APPV).¹³²⁵

Ponte, Gerad de. Protocol núm. 25029 i núm. 25032 (APPV).

Queralt, Bertomeu. Notal núm. 26109 (APPV).

Saposa, Joan. Protocol núm. 24706 (APPV).

Torrà, Lluís. Protocol núm. 19153 (APPV).

Esteller, Bernat. Protocol núm. 821 ARV).

Peris, Joan. Protocol núm. 2864 (ARV).

Justícia Civil núm. 3700, mà 8, ff. 10-10v, mà 9, ff. 17-24v, mà 10, ff. 25-26v; núm.

3700, mà 9, ff. 20v-21; núm. 3713, mà 26, f. 38; núm. 3726, mà 6, f. 26 (ARV).

Andreu, Joan. Protocol any 1421. Notari Lope de Montalvà (A de Xèrica).¹³²⁶

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 116.

Alcahalí, 1897, pp. 237 i 238.¹³²⁷

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 301 i 310; 1914, pp. 42 i 51; 1928, p. 64; 1929, p. 18; 1930, pp. 64, 80,¹³²⁸ 87¹³²⁹ i 301.

Pérez Martín, 1934, p. 28.

Cerveró, 1956, pp. 112 i 113; 1963, pp. 143, 144, 145, 146,¹³³⁰ 147 i 150; 1964, pp. 106 i 107; 1966, p. 27; 1972, p. 44.

Company-Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

Aliaga, 1996, pp. 154-174, 178, 179, 186 i 187.

Tolosa, 2003, p. 584, doc. 1884.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005.^{xxvii}

1323 Els autors publiquen "Pérez". Desconeixem si aquest pintor està relacionat amb els també pintors Bernardo Pérez (1417-1418), Bertomeu Pérez (1427-1441), Domènec Pérez I (1375) i Domènec Pérez II (1438), aquest últim també il·luminador.

1324 No s'ha trobat l'any 1420. Està el protocol dels anys 1417-1419 amb el núm. 68 i el de l'any 1421 amb el núm. 69.

1325 Els tres primers autors de la cita, Comte de la Viñaza, Alcahalí i Sanchis Sivera, no anomenen l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1326 Els autors de la cita no anomenen ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia.

1327 L'autor de la cita no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia, però és ell qui publica la transcripció del document de l'any 1417.

1328 L'autor dóna data del 22 de juny de 1420.

1329 En les edicions de 1912(3), 1914, i 1930, l'autor dóna dia 28 de desembre.

1330 Sols Cerveró ens diu l'arxiu i el notari. Tots altres autors es copien. Document del 17 octubre de 1421.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 92, 93, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 200, 202, 205, 207, 210, 212, 215, 217, 218, 221 i 224.

Comentari:

Antoni Peris, pintor que es documentava des dels primers anys del segle XV, ara, i gràcies a noves troballes, es té notícia en una referència del pintor Bernat Vilaur, datada en desembre de l'any 1391.¹³³¹ Aquest últim pintor feu procuració al seu criat, anomenat Antoni Pérez, per vendre el seu esclau, Jordi, d'edat tretze anys. Encara que el nostre fi en aquesta investigació és sols donar a conèixer notícies de pintors sense plantejar cap hipòtesi, no podem deixar de pronunciar-nos en la creença que es tracta del pintor que ara ens ocupa, per la qual cosa no és del tot desgavellat pensar que l'aprenentatge d'Antoni Peris molt bé va poder ser al taller del pintor Bernat Vilaur, que treballà a l'entorn de la comarca de la Safor¹³³² i en la qual es troba, concretament a l'església de Pego, un retaule de la Verge, el qual se li atribuïx a Antoni Peris, però sense fonaments documentals, només basant-se que aquest últim pintor va facturar retaules per la dita comarca, a la ciutat de Gandia.

Antoni Peris, al que ara se'l documenta des de 1391 fins 1430, se li ha de considerar, donat que va rebre durant els dits anys un bon nombre d'encàrrecs, com un dels pintors de prestigi dintre de la segona generació del segle XV. Malauradament hi ha una absència de notícies des del primer document del 1391 fins a l'any 1401, per la qual cosa dificulta saber el seu desenvolupament artístic entre els dits anys, fins i tot que es compta amb el document més en d'alt esmentat.

Per les notícies dels seus inicis com a artífex reconegut als primers anys dels segle XV, el creiem ja format com a pintor vers al final dels anys noranta dels segle XIV, principis del XV, coincidint amb els inicis del gòtic Internacional, estil representat per Pere Nicolau i Marçal de Sas, mestres pintors contemporanis a ell, amb el quals col·labora i dels que possiblement siga deutor, en part, del seu art, però que a la fi el creiem amb un estil propi.

De l'any 1401 és la primera notícia que es té del seu treball com a pintor. Al dit any, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Antoni Peris, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

Del 1403 es la següent notícia d'Antoni Peris. Aquesta al·ludeix al conveni per a la confecció d'un retaule, baix la invocació dels Sants Joans, el qual hi havia de pintar en la vila de Gandia per encàrrec de N'Alamanda Vilarig, relacionada amb la casa dels ducs de Gandia. El preu del mateix es taxa en 65 florins d'or.

“Sàpien tots quants la present veuran e hoyran, que yo n'Anthoni Pereç, pintor, veí de la ciutat de València, de grat e certa sciència promet e en bona fe convench a vós, honrada madona Alamanda de Vilarig, de casa del senyor duch de Gandia, present, e als vostres que d'açí a un any primerament e contínuament següent, pintaré e hauré pintat

1331 Company, Ximo / Aliaga, Joan / Tolosa, Lluïsa / Framis Maite, 2005. *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna (1238-1400)*, vol. I, Fonts històriques valencianes, n° 19, Universitat de València / Universitat Politècnica de València.

1332 Situada geogràficament a l'entorn de la ciutat de Gandia (València).

un retaule vostre que nos fets sots invocació dels benaurats sent Johan Baptista e sent Johan Evangelista, (...)”

AHN. *Osuna*, lligall núm. 1173-4. *Protocol de Ramón Agualada*.

Company-Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

En Bernat Vilaür, pintor de dita vila, va ser fermador de dita obra. Amb aquesta informació es confirma la relació professional entre els dos, mestre i deixeble.

“(...) daré a vós fermaça e principal tengut ensemps ab mi en Bernat de Vilaür, veí de dita vila. (...)”

AHN. *Osuna*, lligall núm. 1173-4. *Protocol de Ramón Agualada*.

Company-Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

Del 1404 és la referència documental de col·laboració, entre Antoni Peris¹³³³ i Marçal de Sas¹³³⁴. Al dit any s’escriptura l’època, per la qual dits pintors reconeixen haver rebut 10 florins d’or dels 30 que els devien pel retaule que els havien manat fer.

Durant uns tres anys no es té notícies d’Antoni Peris, però pel document de l’any 1407,¹³³⁵ en qual es compromet a pintar un retaule per l’església de Riola pel preu de 1.000 sous, se sap que abans va rebre altre encàrrec, ja que per al de Riola es demana que siga segons com el que havia pintat per l’altar major de l’església de Sant Bertomeu de València, que segurament el facturaria entre els anys 1404 i 1407. El pintor Martí Mestre actua com a testimoni del compromís del retaule de Riola. Al mes de juny del mateix any, el 1407, va rebre per part de Jaume Tarragona, retor de Riola, la quantitat de 60 florins, per dos solucions pel preu del retaule que li encomanà. Al següent any, el 1408, en març se signa la cancel·lació del compromís entre Antoni Peris i Jaume Tarragona, ja que les dos parts havien complit.

En el següent document, de l’any 1409, apareix com a testimoni en la demanda interposada, a la Cort del Justícia Civil de València, per Jaume Mateu, pintor i nebot del pintor Pere Nicolau, ja difunt, contra Gonçal Peris, pintor i curador¹³³⁶ dels béns del dit Pere Nicolau, funció que li fou assignada per dita cort. Al morir sense testar, el seu nebot reclama que li foren pagats els anys que va treballar amb son oncle. Aquesta notícia resulta sumament interessant, no sols per que conté les alegacions de les parts, les declaracions dels testimonis i la sentència final, sinó que a més d’Antoni Peris, actuaren com a testimonis el mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Gabriel Martí, Gonçal de Sarrià i Abellà, també pintors. En juny del dit any, el 1409, Antoni Peris declarà en el procés entre Jaume Mateu i Gonçal Peris.

Al següent any, el 1410, de nou apareix com a testimoni en un document atorgat per Simó d’Alguaira, procurador¹³³⁷ general de l’Almoina de la ciutat de València.

Durant uns anys hi ha amb un buit documental d’aquest pintor, però gràcies a la següent notícia, una època registrada en febrer de 1414, es coneix que va rebre, al menys, un encàrrec. En aquesta, Antoni Peris i Gonçal Peris confessen haver rebut de Miquel Martínez Abril, veí de la vila de Castellfabib i *obrer* de l’església de dit

1333 Alcahalí (1897) publica Pérez.

1334 Alcahalí (1897) l’anomena Marzal sense especificar-ne el cognom, deu referir-se a Marçal de Sas.

1335 Al document se li esmenta com pintor i imagineire de retaules. “*Antonius Perez, pictor sive emaginario retabulorum, civis Valencie, promito vobis Jacobo Tarragona*”.

1336 *Ibidem*, nota 659.

1337 *Ibidem*, nota 547.

lloc, 100 lliures per la pintura d'un retaule destinat a l'església de la vila. Fins ara, no s'ha trobat cap document de la contractació del retaule, per tant es desconeix a quina advocació es va fer.

De juny del dit any, el 1414, és la notícia del pagament efectuat per Antoni Peris a l'administrador de les Redempcions de Captius de València, la quantitat de 130 sous. Aquesta havia sigut recaptada en l'església del Salvador.

De nou hi ha referències documentades del dit pintor. A l'any 1415, Antoni Peris atorga àpoca en la qual reconegué que Domingo Insa, veí i *majoral dels pastors* d'Alcalà,¹³³⁸ li paga 15 florins dels 35 que havien convingut, per confeccionar un retaule destinat a l'església del dit lloc.

“Anthonius Pérez, pictor civis Valencie, scienter confiteor vobis Dominico Inça, vicino de Alcalá, majorali pastorum dicti loci, promito et cetera, quod ex illis triginta quinque florenos auri Aragonum pro quibus mecum convenistis, pro facturam quorundam est annorum ad opus retrotabuli ecclesie dicti loci (...)”

APPV. *Protocol de Gerard de Ponte*, núm. 25029.

Cerveró, 1963, p. 143.

Del mateix any, el 1415, són els dos pagaments efectuats per Antoni Peris a Berenguer Minguet, administrador de la Redempció de Captius de la ciutat de València, per certes quantitats, recaptades a la parròquia del Salvador de dita ciutat

A l'any 1416 s'escriptura la venda d'un violari, atorgada per Antoni Peris i la seua dona, Francesca, a Bertomeu Queralt, notari, ciutadà de València, de 30 sous anuals per preu de 10 lliures.

Al mateix any, el 1416,¹³³⁹ Antoni Peris atorga àpoca, per la qual reconeix haver rebut de Ramon Agualada, tutor i curador¹³⁴⁰ de Joan de Cabrera, cavaller difunt, habitant de Gandia, 300 sous de mans de Berenguer Fitor, veí de Gandia, pel preu del retaule que se li encomana per a la capella del dit difunt, dedicat a l'advocació de la Trinitat i de la Santa Creu, a l'església parroquial de Gandia. No és la primera vegada que rep comandes per a la dita ciutat, puix el fet d'haver-se format amb el pintor de Gandia, Bernat Vilaur, el vincularia a dita ciutat.

Al mes de febrer del 1416, Antoni Peris està documentat per cobrar la quantitat de 225 sous i 6 diners, per la tasca de reparació i il·luminació d'un oratori de la Verge Maria, situat al portal dels Serrans de València.

“(…)Ítem paguí a n'Anthoni Perez, pintor, CCXXV sous VI diners per rahó e preu de raure, il·luminar, pintar, metre barres e anelles en hun oratori qui ja era en les cases de les torres del portal dels Serrans de la gloriosa sagrada Verge Maria (...)”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-24, f. 186v.

1338 Es desconeix a quina Alcalà es refereix, però com aquest pintor ja va rebre un encàrrec per a Castellfabib, vila de la província de Castelló, a la que també pertany la vila d'Alcalà, creiem que podria tractar-se de l'esmentada al document: “Durante los siglos XIII al XVIII la denominación de la localidad fue Alcalá. También se la denominaba Alcalá de Xivert, por haber sido inicialmente Xivert la cabeza del distrito o encomienda donde se enclavaba la población; y posteriormente por convertirse Alcalá en cabeza de dicho territorio”. *Wikipedia, enciclopedia libre*. Fins i tot està la població d'Alcalà de la Jovada, a la Vall d'Alcalà, Alacant. Cal tindre'l en compte, puix a l'església de Pego (Alacant) existeix un retaule atribuït a Antoni Peris.

1339 Els tres primers autors de la cita, Conde de la Viñaza, Alcahali i Sanchis Sivera, no anomenen l'arxiu d'on fou exhumada la notícia, sols Cerveró, en 1963, ho nomena.

1340 *Ibidem*, nota 659.

L'obra d'aquest pintor es prodiga per tot el Regne de València i així ho confirma els capítols de l'any 1416 entre Antoni Peris i Pere Sanxo, batle del lloc de Massamagrell.

“Bernat Mormany, batle de Rafelbunyol, Joan Català, de Massalfassar i Jaume Gavaldà, jurat de la Creu del Puig, per la confecció d'un retaule baix l'advocació de sant Joan Evangelista, destinat a l'església de Massamagrell.

(...) unun retrotabulum de historia beati Johannis Evangeliste, pro et ad opus ecclesie dicti loci de Maçamagrell (...)”

APPV. Protocol Gerard de Ponte, núm. 25029.

Cerveró, 1963, pp. 143 i 144.

Sembla que en aquesta dècada és un bon moment per Antoni Peris,¹³⁴¹ ja que a l'any següent, el 1417,¹³⁴² es va comprometre amb Maria Fernández en pintar un retaule en el qual deuriem aparèixer representats els Set Goigs de la Santíssima Verge Maria amb històries. En aquest document es redacta amb tot detall, com el temps en què l'havia de pintar a partir de la factura feta del retaule de fusta, a més de la penalització per no acabar-ho en el temps estipulat i el pagament de dit treball amb en tres terminis: un de 50 florins al començar els treballs, altre, també per la mateixa quantitat florins, quan el retaule estiguera daurat i la resta al finalitzar l'obra.

Al dit any de 1417,¹³⁴³ Antoni Peris¹³⁴⁴ apareix documentat per la venda que efectuaren ell i la seua muller, Francesca, a Bertomeu Queralt, notari, de 30 sous rendals i anuals de violari,¹³⁴⁵ pagadors mentre visquen el comprador i Lluís Torra, notari. Actua com a testimoni Ferran de Cuéllar, pintor, ciutadà de València.

Dos anys després, el 1419, s'escripturaren el capítols entre Bernat Copons, rector de l'església de Torrent i beneficiat de la capella de sant Gregori en la Seu de València, i Antoni Peris encomanant-li pintar un retaule: “(...) depingam et depingere volo et tenere illus retrotabulum quos jam de fusta est in dicta Capella, Beatorum Gregorii et Bernardi de Algezira cum istorius quibus vos et ego jam concordavius (...)” que com bé diu el document es va destinar a la dita capella, baix l'advocació dels sants Gregori i Bernat d'Alzira, pel preu de 45 florins d'or.

El següent document, que és una època de l'any 1420,¹³⁴⁶ és el darrer pagament per la quantitat que li era deguda a l'acabament del retaule, el qual li va ser encarregat per Maria Fernández, baix l'advocació dels Set Goigs de la Santíssima Verge Maria.

A l'any 1421,¹³⁴⁷ Antoni Peris apareix junt a Domingo Adzulara, il·luminador,¹³⁴⁸ taxant els treballs efectuats pel pintor Anton Guerau, en pintar els encerats de les finestres amb diverses històries i les portes de la cambra nova del Racional de València.

Les comandes se succeïxen una darrere de l'altra, per la qual cosa a l'acabar amb un treball, de seguit, comença amb altre. Així ho confirma l'època de l'any 1421,¹³⁴⁹ per la qual confessa haver rebut de Ramon de Sant Andreu i Doménec Ademuç,

1341 Els autors publiquen “Pérez”.

1342 Alcahalí, en 1897, no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1343 Alcahalí, en 1897, no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia, però és ell qui publica la transcripció del document. Sanchis Sivera, en les edicions de 1912(3), 1914, i 1930, dona dia 28 de desembre.

1344 Els autors publiquen “Pérez”.

1345 *Ibidem*, nota 355.

marmessor del testament de Bernat Alguaira, *barber*, 30 florins d'or, preu d'un retaule, baix l'advocació dels sants Nicasi i Blai, destinat a la parròquia del Salvador de València.

Al següent document, el qual es redacta en juny del 1421, apareix Antoni Peris i el també pintor Joan Saragossa, actuant com a testimonis en el testament d'Antonieta, muller d'Antoni Llobet, *obrer de vila*,¹³⁵⁰ reconeixent-la com a testadora.

“Testes foren appel·lats e pregats al dit testament en Domingo Palma, textor de li, n'Anthoni Periç e en Johan Saragosa, pintors los quals dixen que conexien la dita testadriu e [...] lo notari interrogà¹³⁵¹ si conexien la dita testadriu e dixeren que hoc.”

ARV. Protocol de Joan Peris, núm. 2864.

En octubre del dit any, el 1421,¹³⁵² s'escripturaren els capítols entre Antoni Peris i Llop de Muntalbà, notari, procurador¹³⁵³ del lloc de Xèrica, pels quals es compromet a fer i pintar un retaule, amb destí a la parròquia de la vila de Xèrica, amb històries de la vida de Crist, de Nostra Senyora i d'altres sants.

“(...) en lo qual Retaule ço es en la post o peça de mig, la Maria ab lo Yhs., ab sos angels a IIII parts, en la primera casa e en la de alt lo Crucifixi ables Maries et cetera, et en les dos altres peçes dels costats en la una lestoria de sent Anna e en l'altra la storia de Joachim e de la Nativitat de la Verge Maria e de la Presentació del Temple, ab Simeón et cetera, et les polseres lo campir vermell e senyal de ala daurada. Et lo banch e en les set cases de aquell en la de mig la Pietat e ala una part la Maria Mater e al altra sent Johan e en les altres cases del dit banch, santa Agueda Santa Catalina, senta Lucia e senta Cecilia et cetera (...)”

APPV. Protocol de Joan Andreu. (Arxiu de Xèrica. Notari Lope de Montalvo).

Conde de la Viñaza, 1889, p. 116.

Alcahalí, 1897, p. 238.

Pérez, 1934, p. 28.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 301; 1914, p. 42; 1928, p. 64; 1930, p. 64.

Cerveró, 1963, pp. 145 i 146.

Seguint amb les notícies en quant a encàrrecs d'obres està la del 1422. Aquesta fa referència al compromís d'Antoni Peris i Gonçal Peris amb Arnau de Conques, *doctor en lleis*, i Vicent Amalrich, *botiguer*, ciutadans de València per pintar un retaule, el qual Isabel, vídua de Ramon Amalrich, ciutadà de València, germana del dit Arnau i mare de Vicent, va destinar a la capella que tenia en Sant Agustí de València. El retaule es feu baix l'advocació de la Santa Trinitat, pel preu de 53 lliures.

“Anthonius [...] Gondis(al)bus Pereç, pictoris civis (Valencie...) (...) retrotabulum quod vos et domne Isabel uxor quondam venerabili Raymundi Amalrich civis eiusdem civitatis, soror vestri dicti honorabili Arnaldi et mater vestra dicti Vincenci, habetis in

1346 *Ibidem*, nota 1342.

1347 Sanchis Sivera dóna data del 22 de juny de 1420.

1348 *Ibidem*, nota 462. Luis Núria Ramón Marqués, tesi: *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*...

1349 Sanchis Sivera dóna el volumen el núm. 3528, nosaltres donem el núm. 3658.

1350 *Ibidem*, nota 412.

1351 Sobreescrit: “*los testimonis*”.

1352 Tots els autors de la cita, Conde de la Viñaza, Alcahalí, Pérez i Sanchis Sivera no anomenen ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia. Sols Cerveró ens diu l'arxiu i el notari. Tots altres autors es copien.

1353 *Ibidem*, nota 547.

quadam capellam sancti Augustini civitatis predicte, iam operatum de fusta, scilicet, de ystòria Sancte Trinitatis pro ut vos fieri delliberastis sic quod tempum depingere teneamur de bonis coloribus et iuxta sui congruenciam de bono auro fino ubi expedierit et de fino adzuro pro ut in similibus facere (...)”

APPV. *Protocol de Gerard Ponte*, núm. 25032 .

Cerveró 1963, pp. 146 i 150.

Aliaga, 1996, pp. 186 i 187.

També al dit any, el 1422, en agost, Antoni Peris queda documentat als llibres de Justícia Civil de València, per que el seu fill, Joan Peris, declara com a testimoni en cert procés.

Al mes de novembre, de sobredit any, el 1422, es dóna l'última notícia en quant a comandes de treball. Antoni Peris i Andreu Julià, notari, junt a Joan Vicent, estableixen un conveni per a la confecció d'un retaule de fusta, pintat amb colors fins i or, baix l'advocació del Cos de Crist, pel preu de 40 florins.

“(...) Quod hunch ad festum Sacretissimi Corporis Xpi., dabo vobis perfectum operis mihi officium, quoddam retotabulum quod habeo dare fustenum et depictum, propriis mees expressis et missionibus depictum cum fino auro et finis coloribus prout opus requirit ex istoriis sequentibus, ex longitudine... Primo in poste media historia Corporis Xpi, et in alia poste ymatginem Sancti Jeronimi, cum una eius historia, et alia parte umatginem beati Anthonii de Padua, cum eius historia desuper. (...)”

ARV. *Protocol de Bernat Esteller*, núm. 821 .

Cerveró, 1963, pp. 146 i 147.

Dos anys després, en maig de 1424, Antoni Peris, pintor i regidor del bací de la parròquia de Sant Salvador, efectua un pagament a l'administrador de la Redempció dels Captius de València, per la quantitat de 75 sous.

“Ítem, reebí a XXVIII° de maig de l'any M CCCC XXIII de n'Anthoni Perez, pintor, regidor del bací la parròquia de Sent Salvador..... LXXV ss.”

AMV. *Redempció de captius*, núm. 333-2, f. 34v.

Res més se sap del pintor que ens ocupa fins a l'any 1436. En aquest any la referència documental informa que Antoni Peris és ja difunt. El document al·ludeix al procés efectuat, en presència del Justícia Civil de València, per la seua vídua Francesca, declarant que havia assistit personalment al casament entre Bertomeu Porta i Damiata.

Notes:

Pintor de retaules, tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València, cambra nova del Racional i reparar i il·luminar l'oratori de la Verge Maria.

PERIS I,¹³⁵⁴ Ferran (1316-1343, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 65, mà 3; núm. 73, ff. 42v i 43; núm 74, ff. 199-210v; núm 89; núm, 90, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 231 i 245; 1963, pp. 147 i 148.

Comentari:

Els Ferran Peris,¹³⁵⁵ tots ells són una saga de pintors dels quals es té notícies entre els segles XIV i XV. Un dels primers, al qual anomenarem Ferran Peris I, apareix documentat des de 1316.¹³⁵⁶ Gràcies a aquest document se sap de l'existència del seu pare, el pintor Ferran Peris. Al dit any es registra un manament executori del Justícia Civil de València a Jaume Castelló, curador¹³⁵⁷ testamentari dels fills i béns de Ferran Peris, pintor difunt, ordenant-li que pague 2.000 sous al pintor Ferran Peris, fill d'aquell, els quals li deixa en el testament. Aquests corresponien al dot que sa mare, Marta, aportà al matrimoni.

Tres anys després, el 1319, està documentada la donació que atorga Llorenç Guinart, capellà de la capellania que instituï el noble Ferran Diez, a l'església de Santa Maria de Calatrava de València, a Ferran Peris I, al seu fill Ferran Peris II, d'una cafissada de terra, pels treballs que realitzaren a dita capellania. Per aquest document els coneixen com a pintors de capelles, encara que creiem que no seria l'única tasca que ferien.

“XI kalendas septembris

Sit omnibus notum quod ego Laurencius Guinart, capellanus capellanie quam nobilis Fernandus Diez, pro anima sua instituit in ecclesia Sancte Maria de Calatrava Valencie, dono, stabilo, trado et concedo, vobis, Ferdinando Pérez, pictori, filio Ferdinandi, pictori, vicino Valencie, presenti et recipienti et vestris inperpetuum unam caficiatam terre ex illa tanquam nudus ad opus dicte capellanie [...]

Sig- [*signe notarial*]-num Berengarii Scamardi publici notarii Valencie.”

ARV. *Justícia Civil*, núm 65, mà 3.

Cerveró, 1960, p. 245.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 51, doc. 67.

Després de més de vint anys, el 1341, s'escriptura el manament donat pel Justícia Civil de la València, a instància de Ferran Peris I, pintor, fill del difunt Ferran Peris, també pintor, al curador¹³⁵⁸ dels béns de dit difunt, per que pague els 2.000 mil sous que el seu pare li va llegar en un codicil, els quals són la dot que aportà la seua mare, Marta, al matrimoni.

1354 Als originals *Periz*, *Perez*, *Periç* i *Pereç*.

1355 Ferran Peris I, (1316-1343), és el fill del també pintor Ferran Peris. Ells dos, més Ferran Peris II (1319-1341) i Ferran Peris III (1390-1425) es complementa una saga de pintors, fins i tot, pot haver hi un altre pintor als documents d'aquest últim.

1356 Cerveró no més transcriu part del document.

1357 *Ibidem*, nota 659.

1358 *Ibidem*, nota anterior.

En agost del mateix any, el 1341, el pintor Ferran Peris I, actua en un document davant Francesc Palau, notari públic de València, en el qual es fa menció de la vídua, Vicenta i els fills dels dos, Bernardona i Ferran.

El 20 d'octubre del dit any, el 1341, es registra la demanda, davant del Justícia de València, a instància de Jaume Castelló, curador¹³⁵⁹ testamentari dels fills del pintor, ja difunt, Ferran Peris,¹³⁶⁰ per la qual li demana fer manament executori sobre unes cases de la dita testamentaria. Aquestes estaven situades a la Freneria, a la parròquia de santa Caterina de València.

El 22 d'octubre del sobredit any, el 1341, Ferran Peris I assigna com a curador¹³⁶¹ a Jaume Castelló, el qual era marmessor del seu testament, a les seues filles Bernardona i Gisabel. Aquesta curadoria va ser publicada en un trasllat de clàusula del seu testament.

A la fi de les referències documentals de Ferran Peris I, està el plet de l'any 1343, entre Pere de Fraga, notari, procurador¹³⁶² de Vicenta, vídua del dit pintor i Jaume Castell, *seller*,¹³⁶³ marmessor dels béns i dels fills dels dos, per a reclamar el dret a la dot que dita Vicenta aportà al seu matrimoni.

Notes:

Pintors capelles de l'església de Santa Maria de Calatrava.¹³⁶⁴

1359 *Ibidem*, nota 659.

1360 Creiem que el pintor a què es refereix és el pare de Ferran Peris I. Per no crear més confusió amb aquesta família de pintors i per estar aquest document relacionat amb el de l'any 1341, hem cregut convenient incloure'l en el comentari de Ferran Peris I.

1361 *Ibidem*, nota 659.

1362 *Ibidem*, nota 547.

1363 *Ibidem*, nota 442.

1364 “En cuanto Religión, Montesa se rigió según la regla del Cister, aunque observando una original doble dependencia, de compleja naturaleza jurídica —nunca claramente explicada—, y que sólo halla paralelismo en la portuguesa Orden de Cristo, con la que asimismo compartía las causas de su fundación. Montesa obedecía, de un lado, a la Orden de Calatrava, de la que era posiblemente filiación y cuyo maestre ejercía el derecho de visita; y dependía, por otra parte, y por expresa voluntad de su fundador Jaime II, del monasterio tarraconense de Santes Creus, que proporcionó los primeros religiosos y cuyo abad, además de participar también en los actos de visita —**en los que podía ser suplido por el abad del más próximo y también cisterciense convento valenciano de Valdigna**—, mantuvo el privilegio de designar entre sus monjes al prior del Convento de Montesa. Pese a ello, era de hecho orden independiente, y además lograría afirmar esa autonomía en la época moderna. Ya en 1604 se desembarazó de la tutela calatrava, tras oponerse a una visita ordenada por el Consejo de Órdenes en 1602. Algo más adelante, también Santes Creus perdería sus derechos: concretamente en 1671, tras bula impetrada por Carlos II; finalmente, en 1677, la orden adoptaría el oficio romano relegando el cisterciense.” SANTA MARIA DE MONTESA Y SAN JORGE DE ALFAMA. Fernando Andrés Robres Universidad Autónoma de Madrid.

PERIS II,¹³⁶⁵ Ferran (1319-1341, València)

Referència arxivística:

Protocol de Desconegut (ARV).

Justícia Civil, núm. 45, f. 46; núm 65, mà 3; núm. 67, mà 4, ff. 125-126v (ARV).

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà [2] i mà 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cervero , 1956, p. 98; 1960, p. 245, 1963, pp. 147 i 148.

Comentari:

Aquest pintor, que ara ens ocupa, el classifiquem com a Ferran Peris II. La primera referència està datada el 1319. En aquest any es documenta la donació atorgada per Llorenç Guinart, capellà de la capellania que instituï el noble Ferran Diez, a l'església de Santa Maria de Calatrava de València, a Ferran Peris I i al seu fill de Ferran Peris II, pintors, veïns de dita ciutat, d'una cafissada de terra, pels treballs a la dita capellania.

El següents documents corresponen als anys trenta del segle XIV. El primer, de l'any 1333, és l'obligació contreta, davant el Justícia del CCC sous, per Ferran Peris pintor, menor de dies, en pagar 50 sous a Joan Guerau, *draper*, per la compra de drap.

Al mateix any, el 1333, al mes d'agost de nou Ferran Peris va contraure l'obligació per donar i lliurar a Raimon Revert, prevere,¹³⁶⁶ un retaule acabat, baix l'advocació de sant Bernabeu.

“*Die iovis nonas augusti anno Domini M^o CCC^o XXX° III°.* Ferrando, pintor, vehí de València, s'obliga en pena del quart a-n Raimon Revert, prevere, en donar e de liurar a aquell un retaule acabat de la avocació de sent Bernabeu, he per interese a la part del dit retaule CL sous, e açò d'açí a la festa de sent Miquel, cetembre *proximi*. E açò obliga son béns.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 3.

Cerveró, 1963, p. 147.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 70, doc. 130.

Dos anys després, el 1335, s'escriptura la gràcia atorgada pel rei Alfons a Ferran Peris II, menor de dies, pintor de València, allargant, per termini de dos anys, certs interessos de fins 400 sous, els quals devia al rei.

Al mes d'abril de l'any 1339, Ferran Peris II, fill del difunt i també pintor Ferran Peris, oferí una cafissada de terra sembrada de forment, per pagar 30 lliures que deu a Tobies Vallriaz, jueu d'Alzira.

Als inicis dels anys quaranta, el 7 maig del 1341,¹³⁶⁷ Ferran Peris II pintor apareix com a testimoni en el testament de Bernarda, muller de Tomàs Castell, *ferrer* de València.

Notes:

Retaule

Pintor de les capelles de l'església de Santa Maria de Calatrava.

1365 Fill del també pintor Ferran Peris I (1316-1343).

1366 *Ibidem*, nota 277.

1367 Cerveró dóna la data de l'1 de maig.

PERIS III, Ferran (1390-1425, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Alegret, Ambrosi. Protocol any 1402¹³⁶⁸ (APPV).
Domingo, Joan. Protocol núm. 139, f. 785 (APPV).
Masó, Joan. Protocol núm. 25600; Notal núm. 1249 (APPV).
Tous,¹³⁶⁹ Pere. Notari. Document de l'any 1398.
Vinader, Jaume. Protocol, any 1418¹³⁷⁰ (APPV).
Estela, Jaume d'. Protocol núm. 2576 (ARV).
Ferrer, Alfons. Notal núm. 456 (ARV).
Ferrer, Alfons. Protocol núm. 2598 (ARV).
Gasull, Andreu. Protocol núm. 2904 (ARV).
Sancho García. Protocol núm. 2058 (ARV).
Justícia Civil núm. 800, mà 7, f. 36; núm. 850, mà 4, f. 14 (ARV).
Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 1, f. 29v; núm 26, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 116.
Cerveró, 1956, p. 105; 1960, p. 246;¹³⁷¹ 1963, pp. 87, 102, 148 i 149; 1964, p. 115; 1972, pp. 44 i 45.
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, p. 263.
Mocholí, 2009.¹³⁷²

Comentari:

El pintor Ferran Peris III, documentat des de 1390 fins 1425, el creiem fill i net d'uns altres pintors amb el mateix nom. Els seus familiars, pare i avi, tenen documents en els quals els dos són esmentats, qüestió que crea certa confusió a l'hora del seu estudi, però en el cas del net sembla que tots els documents pertanyen a ell.

Del 1390 és la primera notícia de Ferran Peris, que junt al també pintor Arnau [Rubiols],¹³⁷³ actuaren com a testimonis d'una època per venda d'unes cases. Aquest document es va fer en presència del notari García Sancho.

Fins quatre anys després no es té cap referència documental de Ferran Peris. És al 1394, que el dit pintor actua com a testimoni en una venda de censal efectuada pel pintor Domènec Torà, ciutadà de València.

El següent any, el 1395, Ferran Peris atorga procuració a favor de Joan Domingo, notari, ciutadà de València. Qüestió que es repeteix als mesos de maig i de juny del dit any.

1368 D'aquest notari es conserva a partir de l'any 1425.

1369 Nota de l'autor de la cita, Cerveró, p. 473. No es conserva a l'APPV. Deu ser confusió del dit autor.

1370 D'aquest notari no es conserva l'any 1418.

1371 Cerveró comenta que podria pertànyer a la saga dels Peris, pintors.

1372 *Ibidem*, nota 787.

1373 Cerveró comenta que a l'original està trencat.

A l'any 1396, Ferran Peris, contrau obligació, en presència del Justícia dels CCC sous, pel deute que tenia amb Bernat Guerau, *fuster*, de 6 florins, 7 sous i 6 diners, per uns cofres que li va fer.

Dos anys després, el 1398,¹³⁷⁴ s'escriptura l'afermament de Jaumet, fill de Pere Tous, *corredor d'orella*,¹³⁷⁵ amb el pintor Ferran Peris, per temps de quatre anys, compromentent-se dit pintor a ensenyar-li l'ofici i proveir-lo de menjar i vestit.

Des del següent document s'inicien les notícies del segle XV. A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Ferran Peris, el qual rebé 6 sous i 9 diners pel lloguer d'una pedra de moldre colors i pel seu treball.

A l'any 1402, al llibre notarial d'Ambrós Alegret, notari, es fa menció que Ferran Peris pintor i la seua muller Clara, van vendre a Bernat Colom un alberg.

El dia 17 de març del 1404, es redacta l'inventari dels béns de la casa del pintor que ens ocupa Ferran Peris.¹³⁷⁶

“(…)

Primo, hun lit de VI post ab sa merfega.

Ítem, hun matalaf listat de lista de bastó.

Ítem, tres flaçades blanques, les dues de les quals han una lista vermella als caps.

Ítem, dos travesers listats. Ítem, hun drap de paret, pintat de pinzell.

Ítem, tres tovalles grans de li quasi noves.

Ítem, hun librell de pastar

(…)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 800, mà 7, f. 36.

Cerveró, 1960, p. 246.

Cinc anys després, el 1409, es documenta l'apel·lació entre el pintor Ferran Peris, per una part, i Guillem Bernat Çabrugada, notari procurador¹³⁷⁷ del rector e beneficiats de l'església de Sant Bertomeu, per certes qüestions.

En la següent notícia de l'any 1414, Ferran Peris,¹³⁷⁸ “degens” a València, actua com a testimoni a l'inventari dels béns de Domingo Ruvio, *teixidor*,¹³⁷⁹ de la vila d'Iniasta, en terres de Castella i “commorans” a València, a més del reconeixement de paternitat per part del seu pare Domingo, el Caballero, *agrícola*, veí de la dita vila.

A l'any 1417, Ferran Peris era veí de València i vivia a la dita ciutat, tal com consta en una escriptura.

1374 La notícia està treta del document de l'1 maig del 1403.

1375 *Ibidem*, nota 328.

1376 L'autor de la cita es pregunta si seria nét de la saga dels Peris.

1377 *Ibidem*, nota 547.

1378 El fet que a l'any 1404 es redactara l'inventari del pintor, ja que generalment es fa després de la mort de la persona que l'ha sol·licitat, ens fa dubtar que si aquest Ferran Peris, que apareix documentat a l'any 1414, es tracta del mateix.

1379 Persona que té per ofici teixir, especialment el que treballa en un teler a mà. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

Un any després, el 1418, se signa el compromís per part per Bernat Çalom i de Jaume Estopinyà, pintors, veïns de València, sobre certes qüestions hagudes entre ells, davant les persones de Domènech Espelt, notari, Ferran Peris, pintor i Pere Estopinyà, *fuster*.

Finalment, l'any 1425, s'escriptura el debitori atorgat pels pintors Miquel Galindo, Bernat Çalom i Ferran Peris, a més del *fuster* Gabriel Montfort, ciutadans de València, en el qual confessen que Lope Martínez de Nager, *llibrer*, els devia 10 florins d'or.

“Noverint universi, quod nos Michael Galindo, pictor, Gabriel Monfort, fusterius, Bernardus Çalom et Ferdinandus Perez, pictores civis Valencie, scienter omnes insimul et quibusvis nostrum insolidum confitemur, nos debere vobis Lope Martinez de Nager, librario decem florenos auri de Aragonia causa mutui.”

APPV. *Protocol de Joan Domingo*, núm. 139, f. 785.

Cerveró, 1963, p. 102.

Notes:

Pintor de cofres.

Contracte d'aprenentatge.

PERIS,¹³⁸⁰ Francesc (1406-1425 València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).
Manual de Consells, A-23, f. 17 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹³⁸¹
Mocholí, 2009.¹³⁸²

Comentari:

Del pintor Francesc Peris hi ha dos documents. El primer de l'any 1406 en el que s'escriptura que dit pintor, junt a Joan Samuntada i Pere Franch, també pintors i Domingo Crespí, il·luminador¹³⁸³ van ser nomenats consellers i jurats per l'acta del Consell de la ciutat de València pels anys 1406 i 1407, per la parròquia de Santa Maria.

El següent és de l'any 1425. Entre els mesos de gener a desembre, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València, quedaren documentades les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Els pintors que participaren en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), *Francesc Pérez*, Ferrando de Pulla (Culla), Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

Notes:

Pintor coberta i porxe Casa de la Ciutat de València.
Conseller.¹³⁸⁴

1380 Desconexem, per falta de documents, si aquest pintor està relacionat familiarment amb els Peris més arrere esmentats.

1381 *Ibidem*, nota 267.

1382 *Ibidem*, nota 787.

1383 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*...

1384 *Ibidem*, nota 458.

PERIS, Gonçal (1362?-1423, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Lluís. Protocol núm. 3672; núm. 3673; núm. 3675; núm. 3678 (ACV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Manual de Consells, A-14, f. 11; A-17, ff. 76, 77, 83, 87 i 90; A-18, ff. 91, 94v, 97v, 122v, 124v, 129, 130v, 132 i 136; A-21, ff. 109v, 120v, 123, 124, 126v, 132, 135v, 137v, 140v, 141v, 145v, 147v, 151, 152v, 154v, 157, 163v, 165v, 168, 169v, 171, 173v, 176v, 179, 182v, 188, 189v i 194 (AMV).
Eiximeno, Joan. Notal núm. 987 (APPV).
Martí, Bertomeu. Protocol núm. 27273; Notal núm. 77 (APPV).
Montalbà, Bernat de. Protocol núm. 27578; núm. 27580; Notal núm. 840 (APPV).
Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25029; núm. 25032; núm. 25921 (APPV).
Sant Feliu, Joan de. Protocol núm. 25864,¹³⁸⁵ núm. 25865; Notal núm. 53¹³⁸⁶ (APPV).
Saposa, Joan. Protocol núm. 19196 (APPV).
Teixidor, Bernat. Protocol núm. 22477 (APPV).
Desconegut. Notal núm. 11193, s.f. (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1261, núm. 1263; núm. 2608 (ARV).
Zaera Vicente. Protocol núm. 2419, ff. 414v i 415; Protocol núm. 2422 (ARV).
Justícia Civil, núm. 422, mà 6, f. 9; núm. 2503, mà 1; núm. 3700, mà 8, ff.10-10v, mà 9, ff.17-24v, mà 10, ff. 25-26v; núm. 3700 mà 9, ff. 20v-21; núm. 3703, mà 11, ff. 16-16v. i 34-36v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 330 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Arqués Jover, 1870, 1ª edició.
Conde de la Viñaza, 1889, pp. 113 i 116.
Alcalalí, 1897, p. 208.
Sanchis Sivera, 1909, p. 322; 1912(3), pp. 303, 304 i 305; 1914, pp. 29, 44, 45, 46 i 56; 1928, p. 52; 1929, pp. 11,¹³⁸⁷ 12, 13, 14 i 15.
Gudiol, 1929, p. 173.
Sanchis Sivera, 1930, pp. 73, 74, 75, 76¹³⁸⁸ i 77.
Madurell i Marimón, 1950, p. 146.
Cerveró, 1956, pp. 107, 108 i 109; 1963, pp. 143, 146, 149, 150, 151 i 154; 1964, pp. 108, 109 i 124; 1966, pp. 27 i 28; 1968, p. 95;¹³⁸⁹ 1972, pp. 45 i 46.
Liaño, 1993, p. 155, nota 5.

1385 Nota de Joan Aliaga: "Hem buscat aquest protocol en les referències indicades, en tot aqueix any no apareix el document transcrit. Tampoc no coincideixen en les tres publicacions el nom del notari: Alcalalí indica Pedro Torra, protocol que no hem trobat a l'arxiu. El nom és molt semblant al del personatge que contracta als pintors, el que fa pensar en un error d'Alcalalí. Sanchis Sivera i Cerveró indiquen a Joan de Sant Feliu, però en aqueix notal la pàgina del document no es conserva. Els tres autors no indiquen la mateixa data, així, Alcalalí i Sivera situen el document el 25 de novembre, en canvi, Cerveró indica correctament el 25 de setembre."

1386 Aquest encapçalament de document en llibre notarial no ha estat publicat per cap autor, però es coneixia la notícia.

1387 Citat sense transcripció.

1388 Transcripció revisada i corregida a partir de l'original, la data correcta és 18 de juliol en comptes del 12 de juliol com figura a la publicació

1389 Cerveró només publica una part.

Aliaga, 1996, pp. 137, 138, 141, 142,¹³⁹⁰ 143,¹³⁹¹ 144, 145, 146, 154-174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190 i 191.

Mocholí, 2003. DEA.

Tolosa, 2003, pp. 562b 563b, doc. 1808.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 79, 113, 114, 115, 116 i 117.

Comentari:

El pintor que ens ocupa, Gonçal Peris, va ser estudiat, dintre la historiografia de la pintura valenciana, d'una manera especial, entre altres motius per la seua formació al taller de Pere Nicolau, per la seua col·laboració, des dels primer anys com a pintor, amb mestres com Marçal de Sas, perquè se li atribueix una taula de gran qualitat, la de Santa Marta i Sant Clement de la Catedral de València, documentada a l'any 1412, a més que els documents referits a dit pintor indiquen que gaudia d'una posició important en el marc pictòric valencià dels segle XV.

Historiogràficament és un del pintors que ha sigut investigat per diversos autors com Sanchis Sivera, Tormo, Saralegui, Post, entre altres, però una de les investigacions més exhaustives sobre Gonçal Peris va ser la realitzada pel professor Joan Aliaga Morell en la seua tesi.¹³⁹² El fet que Joan Aliaga, a la seua recerca, trobara nova documentació, en la qual s'esmenta a un tal Gonçal Peris des dels anys seixanta del segle XIV, li va permetre fer noves hipòtesis, certament atrevides, però consolidades pels documents. Fins i tot, en aquest treball, només ens fem eco de les referències documentals fins ara trobades, sense entrar més a fons.

El nom de Gonçal Peris apareix documentat des dels anys seixanta del segle XIV. Hi ha una primera notícia de l'any 1362,¹³⁹³ per l'acta del Consell de la ciutat de València, en la qual s'anomena a un Gonçal Peris com a conseller¹³⁹⁴ de la dita ciutat. Aquest any, el 17 de setembre, els consellers foren elegits per parròquies i és l'únic dia del tot l'any que es participa. Al document no s'esmenta el seu ofici, però creiem que podria ser el de pintor, ja que al gremi de *freners* s'agrupaven els pintors, atés que aquests no formaren un propi fins el segle XVI. Al mateix any, el 1362,¹³⁹⁵ al mes de desembre, està registrada una segona referència documental. En aquesta, que és una època, el dit Gonçal Peris actua com a testimoni.

Després d'un buit documental de catorze anys, es torna a tindre notícies de Gonçal Peris als anys setanta del segle XIV. Aquestes s'inicien a l'any 1376¹³⁹⁶ a les actes del Consell de la ciutat de València, en les qual es nomenen als consellers i jurats de dita ciutat pel temps d'un any. Gonçal Peris és nomenat conseller¹³⁹⁷ per l'ofici dels freners. Aquest nomenament es repetix durant els mesos de juliol, octubre i desembre del dit any i als mesos de gener i març del següent any, el 1377.

1390 L'autor canvia la signatura.

1391 *Ibidem*, nota anterior.

1392. "ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIA".

1393 Document exhumat per Joan Aliaga Morell.

1394 *Ibidem*, nota 458.

1395 *Ibidem*, nota 1393.

1396 La notícia s'ha recollit per tractar-se possiblement del pintor.

1397 *Ibidem*, nota 458.

Han de passar huit anys per a tindre més notícies de Gonçal Peris. És a l'any 1385, durant els mesos de maig, juny i juliol, que assisteix com a conseller¹³⁹⁸ per l'ofici dels freners, igualment als mesos de març, abril i maig del 1386.

Des del darrer any fins la següent notícia hi ha un buit documental d'uns onze anys. Va ser a l'any 1397, que continua com a conseller per l'ofici de freners als mesos de juny, juliol, agost, setembre, octubre, novembre i desembre, així com els mesos de gener, març, abril i maig del següent any, el 1398.

Fins i tot les darreres notícies documentals, no se sap amb certesa si corresponen al pintor que ens ocupa o a una persona diferent. Siga com siga, el que si és un fet segur és que a l'any 1401 el Gonçal Peris, pintor i veí de València, està documentat per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València. Per a la preparació d'aquestes es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Gonçal Peris, el qual rebé diverses pagues.

Tres anys després, el 1404, Gonçal està documentat als llibres del Justícia dels CCC sous de València, en posar en nom de Margarida, muller del mestre pintor Marçal de Sas, 50 sous per pagar part del deute que el seu marit ha estat condemnat pel dit Justícia, pel que devia a Bernat Castellar, *batifulla*.¹³⁹⁹

“(…)

Die mercurii XXVII febroarii dicti anni, en Gocalbo Pérez, pintor, en loch de la dita dona na Margalida, comprador, a la qual aferma que hi (protesta) deposa en poder de la cort cinquanta sous dels preus de les dites vendes confesa los quals de feyt foren donats e dellurats al dit en Bernat, confes, fide de tornador de dret e a totes (e parts) en Francesch Beneyto, notari de València, present, obliga, et cetera.

(…)”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 330.

Molta i bona degué ser la relació entre Gonçal Peris i Marçal de Sas pel favor que li va fer, relació que es confirma amb el següent document. És als primers anys del segle XV quan es té notícia de la seua obra. En setembre del 1404,¹⁴⁰⁰ Marçal de Sas i Gonçal Peris,¹⁴⁰¹ als quals se'ls esmenta com a pintors d'imatges i retaules, i Pere Torrella, signaren el compromís per a la confecció d'un retaule, segons un dibuix preexistent. Dits pintors dibuixaren les figures i històries, amb colors i or en folis de paper toscà, com a esbós per a l'obra.

Un any després, el 1405, apareixen dos documents que encapçalen el compromís signat entre Marçal de Sas, Guerau Gener i Gonçal Peris, pintors d'imatges i retaules, veïns de València, amb Pere Torrella, ciutadà de dita ciutat, per a la confecció d'un retaule. El primer està incomplet, però en el segon s'esmenta baix la invocació que es va fer el dit retaule, la Nativitat del Senyor, i el preu del mateix, que quedà en 40 lliures.

1398 *Ibidem*, nota 458.

1399 *Ibidem*, nota 273.

1400 Nota de Joan Aliaga: “Els tres autors no indiquen la mateixa data, així, Alcahalí i Sivera situen el document el 25 de novembre, en canvi, Cerveró el 25 de setembre.

1401 Nota de Joan Aliaga. Hi ha confusió també respecte aquest nom. Per una part, Alcahalí i Sanchis diuen que es “Antonio Pérez”, Cerveró indica que és “Johannes Pérez”. Podria tractar-se d'un error del copista, referint-se realment a Gonçal.

“Marçal de Sas, Geraldus Giner et Gondissalvus Pereç, pictores ymaginum sive reetabulorum vicini Valencie, gratis et cetera, omnes insimul et quilibet nostrum insolum pacto speciali inter vos et nos inito et hic apposito promittimus et convenimus depingere vobis venerabili Petro Torrella, (...)

Et dictus Petrus Torella acceptans promitto vobis dare et solvere pro dicto retabulo depingendo quadraginta libras monete regalium Valencie.

Testes discretus Iacobus Carcassona, notarius, et Guillelmus Rotlan, Valencie habitantes.”

APPV. *Protocol de Joan de Sant-Feliu*, núm. 25865.

Sanchis Sivera, 1929, p. 11 [citat sense transcripció]; 1930, p. 73.

Cerveró, 1964, p. 108-109.

Aliaga, 1996, p. 142, doc. 8 [l'autor canvia la signatura].

A la mateixa data, el 1405, Marçal de Sas, Guerau Gener i Gonçal Peris, atorgaren època, per la qual reconeixen haver rebut de Pere Torrella, 13 lliures, 6 sous i 8 diners, pel preu del primer terç de la confecció del retaule.

En novembre del dit any, el 1405, es redactaren els capítols que signaren Antoni Gaçó, marmessor del testament de Jaume Prats, difunt, rector de l'església d'Ontinyent i els pintors Guerau Gener i Gonçal Peris, sobre la pintura d'un retaule, destinat a la capella de Sant Domènec de la Seu de València. El preu de dita obra s'estipula en 60 lliures. Dos anys després, el 1407, dits pintors atorgaren època en la qual reconegueren que Antoni Gaçó, executor de les últimes voluntats de Jaume Prats, rector de l'església d'Ontinyent, els havia pagat les 60 lliures per la confecció del retaule.

Al mes de juliol de 1408, es registra la demanda interposada per Jaume Mateu, pintor, davant Ramón Gostantí, Justícia Civil de València, contra el pintor Gonçal Peris, curador¹⁴⁰² dels béns del difunt Pere Nicolau, demanant l'herència. Conté les al·legacions de les parts, les declaracions dels testimonis i la sentència final.

“Anno a Nativitate Domini M° CCCC° VIII° die veneris XXVII iulii davant l'onrat e en Ramón Gostanti justícia de la ciutat de València en lo civil, comparech en Jacme Matheu pintor e present En Goçalbo Pérez pictor en lo nom dejús insert e per scrit posa çò que-s seguex:

Davant nos honrat en Ramon Gostanti, justícia de la ciutat de València en lo civil, comparech en Jacme Matheu pintor vehí de València e diu e proposa davant nos clamant e en tota aquella manera qui mills a son proposit puxa ésser adaptat contra en Goçalbo Pérez, pintor vehí de València, curador per la vostra cort donat e assignat a fer part en lo present juhí als béns d'en Pere Nicholau, pintor, de la dita ciutat defunct e contra qualsevol altra persona per aquell en lo present juhi entrevinient la demanda de successió, rahons e declaracions de aquella infrasegüents:

(...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 3700, mà 11, ff. 16-16v i 34-36v.

Cerveró, 1968, p. 95 [l'autor només publica una part].

Aliaga, 1996, pp. 145 i 146, doc.13.

En febrer del següent any, el 1409, Gonçal Peris atorga època, per la qual reconeix haver rebut dels marmessors del testament de Pere Calderó, *cavaller* de València, 7 lliures i 16 sous, per treballs d'un escut i un penó. Gonçal, com altres pintors, realitzava diverses tasques.

1402 *Ibidem*, nota 659.

Al mateix any, el 1409, entre maig i novembre, queda registrada la demanda interposada a la Cort del Justícia Civil de València, pel pintor Jaume Mateu, nebot de Pere Nicolau, pintor difunt de València, contra el pintor Gonçal Peris, curador¹⁴⁰³ assignat per dita cort dels béns del dit Pere Nicolau, el qual morí sense testar, reclamant el seu nebot que li siguen pagats els anys que va treballar amb ell. Conté les al·legacions de les parts, les declaracions dels testimonis i la sentència final. Actuaren com a testimonis el mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Gabriel Martí, Antoni Peris, Gonçal de Sarrià i Abellà,¹⁴⁰⁴ tots ells pintors i ciutadans de València.

“(…) d’en Jacme Matheu, pintor ciutadà de la dita ciutat, contra en Goçalbo Pérez, pintor ciutadà de la sobredita ciutat, curador per la vestra cort donat e assignat a fer part en juhí als béns que quondam foren d’en Pere Nicholau, pintor (…)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 3700, mà 8, ff. 10-10v., mà 9, ff. 17-24v., mà 10, ff. 25-26v.

Cerveró, 1964?, p. ***

Aliaga, 1996, pp. 154-174, doc.15.

Al marge d’aquest assumpte, Gonçal Peris seguí rebent encàrrecs de retaules. Així ho confirma l’època de l’any 1409,¹⁴⁰⁵ atorgada pel dit pintor, per la qual confessa haver rebut 40 lliures de les 55 que li devia Bernat Joan, prevere¹⁴⁰⁶ de l’església de Guadassuar, per la confecció d’un retaule. En aquest document actuà com a testimoni el pintor Bernat Vendrell.

Encara al següent any, el 1410, rondava el procés iniciat per Jaume Mateu contra Gonçal Peris, pel que s’efectua la condemna pel Justícia Civil de València, en la qual Gonçal Peris, com a curador¹⁴⁰⁷ dels béns de Pere Nicolau, va haver de pagar a Jaume Mateu 360 florins d’or, per sentència promulgada per dita cort el 6 de novembre de 1409, determinada a partir del procés que tingué lloc el dia 7 de maig del dit any, sobre certes raons d’herència.

En gener de 1411, a Gonçal Peris se li esmenta com a germà en un document de Joan Peris, en el qual aquest pintor actua com a testimoni.

De la seua professionalitat com a pintor no ens queda dubte, ja que els encàrrecs se succeïxen un darrer l’altre, dels quals quedaren constàncies documentals com la del 7 de juliol de 1411. Aquesta al·ludeix al compromís que signaren el pintor Gonçal Peris i Joan Gensor, ciutadà de València, per la factura d’un retaule baix l’advocació dels Set Goigs de la Verge. El preu que s’estipula, per a la confecció del mateix, va ser de 30 lliures.

Del maig del 1412 és l’època que atorga Gonçal Peris per la qual reconegué que Raimon Piquer, procurador¹⁴⁰⁸ de Francesc Climent, bisbe de Barcelona, li havia donat 31 lliures pel retaule que havia confeccionat per a la capella de Sants Climent i Marta de la Seu de València. Gràcies a la taula que es conserva del dits Sants, se li atribuïxen

1403 *Ibidem*, nota 659.

1404 Creiem que es refereix al pintor Bertomeu Avellà (1396-1439).

1405 Nota de l’autor, Joan Aliaga: “No hem pogut trobar l’original d’aquest document. Consultat l’Inventari de fons notariais del Real Col·legi Seminari de Corpus Christi de València, d’aquest notari no es conserven protocols de l’any 1409. Hi ha una llacuna entre els anys 1405-1409, pel que deduïm que s’ha perdut el llibre a l’arxiu o podria tractar-se d’una confusió de Cerveró en el nom del notari o de la data.”

1406 *Ibidem*, nota 277.

1407 *Ibidem*, nota 659.

1408 *Ibidem*, nota 547.

altres pintures amb similars característiques, però malauradament documentació i obres no van a la par.

“(…) sumam peccunie quam michi dare habetis et solvere pretextu retrotabuli quod habeo facere pro capella beatorum Clementis et Marte Sedis predictae (…)”

ACV. *Protocol de Lluís Ferrer*, núm. 3675.

Cerveró, 1956, p. 109.

Aliaga, 1996, p. 177, doc. 19.

Els tres documents següents, tots ells són de l'any 1413. En març es registra l'atorgament que va fer Gonçal Peris a certa escriptura. En maig, Gonçal Peris actua com a testimoni en cert document. Al mateix mes s'escriptura la procuració¹⁴⁰⁹ que atorga a favor del seu germà Guillem Peris, *calderer* i a Joan Palasí,¹⁴¹⁰ pintor, veí de València.

Durant l'any 1414, als mesos de gener i febrer respectivament, Gonçal Peris atorga varies èpoques. En la primera, del mes de gener, reconeix haver rebut de Vidal de Blanes, cavaller, 10 lliures a compte de les 60 que li devia, per la confecció d'un retaule, baix la invocació de sant Antolí.

“(…) LX libris residuis sibi ad solvendum ex illis septuaginta libris pro quibus pactatus est ipse Gondiçalbus pingere quoddam retabulum sub invocacione sanctorum Antolini (…)”

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 27578.

Cerveró, 1963, p. 150.

Aliaga, 1996, p. 178, doc. 22.

En la segon, del mes de febrer, Gonçal Peris, amb el pintor Antoni Peris, confessen haver rebut de Miquel Martínez Abril, veí de la vila de Castellfabib i *obrer* de l'església de dit lloc, 100 lliures, les quals els havia de pagar per la pintura d'un retaule destinat dita església.

El 23 de febrer, de nou Gonçal Peris atorga època per haver rebut 10 lliures, com a segon pagament de les 60 que encara li devien, pel preu de la factura del retaule de sant Antolí.

Al mes de març del dit any, el 1414, es redacta el compromís entre Gonçal Peris i els majorals de la confraria dels sastres, per a la confecció d'una coberta per al lampadari¹⁴¹¹ que hi ha al cap de l'església de Sant Agostí de València. Cobra per aquest encàrrec 18 florins.

“(…) operabo ac deboxabo dauro fino e de atzur d'Acre una coopertam lampade quam tenemus in capite ecclesie beati Augustini Valencie, (…)”

ARV. *Protocol d' Andreu Julià*, núm. 1263.

Sanchis Sivera, 1912; 1929, p. 14; 1930, p. 76.

Aliaga, 1996, pp. 179 i 180, doc. 26.

Del mateix any, el 1414, hi ha escripturat l'encapçalament en un document, en el qual apareix el nom de Gonçal (...) quedant la resta en blanc. Creiem que es tracta del pintor: “Noverint universi quod ego Gondicalvus ...”

1409 *Ibidem*, nota 534.

1410 El Conde de la Viñaza treu la notícia d'Arqués Jover, afegint la dada del pintor Joan Palasí.

1411 Suport ornamental acabat amb branques portallànties. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

El dia 27 de juny del sobredit any, el 1414, s'escriptura una cessió de deute en la qual Gonçal Peris reconegué deure a Francesc Sesfàbregues, *mercader* de València, 8 florins, concedint-li el dret de cobrar-se'ls dels majorals de la confraria dels *sastres* de València, els quals devien a dit pintor aquesta quantitat per la pintura d'una coberta de llampada.

Al mateix mes, en juny del darrer any, Gonçal Peris encapçala cert document quedant la resta en blanc: “Noverint universi quod ego Gondical(v)us P(er)ec, pictor”

Al mes de novembre del 1414, Gonçal Peris atorga àpoca, en la qual reconegué que els majorals de la confraria dels *sastres* de València, li han donat 18 florins, per la confecció d'una coberta per al lampadari¹⁴¹² que estava al cap de l'església de Sant Agustí de la ciutat de València.

A la fi del sobredit any, el 1414, en desembre, es redacta el contracte entre Gonçal Peris i Bernat Roig, síndic del lloc de Meliana, per a la factura d'un retaule, baix l'advocació dels Sants Joans, pel preu de 300 florins.

“Gondicalvus Péreç, pictor retabulorum civitatis Valencie civis, attendens me tractasse ac paccionasse me vobiscum Bernardo Roig, sindico, actori et procuratori loci de Meliana, orte predictae civitatis, faciendi seu pictandi quoddam retabulum iam fabricatum de ligno cum istoris et vitis sanctorum Iohannis Baptiste et Evangeliste, cum scanno in quo sint depicti prophete et supra scanno in quo sint istorie Passionis Domini Nostri Iesú Christi cum suo tabernaculo, quodquidem retabulum sit deaurato de oro fino et puro, sicut est de floreno de Florença et de atzuro de Acre, omnes ymagines ubi fuerit neccesarie, volensque Deo mediante predicta adimplere et ad efectum perfectum Deo mediante duci. Ideo gratis et de certa scientia et consulte, promitto et fide bona convenio vobis predicto Bernardo Roig, presenti nomine dicte universitatis ac singularium eiusdem absentibus ut presentibus, notario stipulante et cetera, pacto speciali inter vos et me inhito, convento et hic aponito, predictum retabulum prout superius narratum est, facere et complere cum suis istoris deaurato de fino et de azuro de Acre ut supradictum est. Et perfecte, completum a festo Sancti Iohannis mensis iunii primo venturum in unum actum omnibus dilacionibus etc. Quod nisi fecero volo et vobis concedo pacto premissis incidi penna centum florenorum auri communium de Aragonia, vobis et vestris, dicto nomine solvendorum. Rato pacto et cera, vos vero teneamini vel dicti vestri principales michi dare pro dicto retabulo trecentos florenos predictae legis Aragonum, in tribus solucionibus, videlicet, in festo sancti Iohannis mensis iunii centum florenos primo venturum et alios centum florenos in festo Nativitatis Domini primo venturum, vel ex inde secuturum reliquos veros centum florenos ad complementum dictorum trecentorum florenorum hic ad duos annos primo venturos, sub penam cuiuslibet solucionis viginti florenorum michi et meis solvendorum, etc. Rato etc. Obligando, et cetera, Ad hec autem omnia predicta et singula, ego prefatus Bernardo Roig, syndicus, actor et procurador predictae universitatis et singularium ipsus, promitto vobis et notarius et cetera, omnia supradicta prout superius scripta sunt, servare, actendere et complere et cetera. Obligando et cetera, renunciando et cetera, fiat executoria ab uterque parte largo modo ordinata et cetera. Actum Valencie et cetera.

Testes Laurencius Gill, hostalerius et Nicholaus Ros, agricultor, Valencie cives.

Post hec vero die iovis tercia decembris anno a Nativitate Domini M° CCCC° XVI° de voluntate dicti Gondicalvi Pérec, fuit cancellatum supradictum instrumentum nondum notatum cum dixisse se serie contentum de dictis trecentis florenis prout in apoca reçepta per notarium subcontentum tercia decembris anno

1412 *Ibidem*, nota 1411.

CCCC° XVI° continetur. Testes fuerunt ad hec Guillermus Tapinar, carpentator et Simón Sanç, agricultor, vicini loci de Meliana.”

APPV. *Protocol de Bernat Teixidor*, núm. 22477.

Cerveró, 1966, pp. 27 i 28.

Aliaga, 1996, pp. 182 i 183, doc. 30.

Dos anys després, el 1416, Gonçal Peris atorgà època per la qual reconeix haver rebut de Vidal de Blanes, cavaller, habitant de València, 10 lliures de les 50 encara restants, per les 70 lliures del preu d'un retaule que li havia fet amb l'advocació de sant Antoli.

Al mateix any, el 1416, Gonçal Peris encapçala un document, quedant la resta en blanc: “Sit omnibus notum, quod ego Gondçalbus Pérez, pictor [...]”

A l'any 1418, en juliol, s'escriptura el compromís efectuat per part de Gonçal Peris amb Mateu Martí, *apotecari*¹⁴¹³ de València, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de sant Maties, pel preu de 60 lliures, destinat a l'església de santa Caterina de València. Es demana que siga semblant o millor que el que va pintar per al bisbe de la ciutat de València: “(...) sicut illud retabulum quod feci pro domino episcopo Valentie vel de meliori opere si potero facere vos vero teneamini mihi solvere ratione depingendi et perficiendi dictum retabulum (...)” De la quantitat estipulada, 26 lliures haurien de destinar-se a la compra del color blau d'Acre.

De la mateixa data és l'època atorgada per Gonçal Peris a Maties Martí, *apotecari*,¹⁴¹⁴ reconeixent que li havia pagat 26 lliures, per raó de tres lliures, dos onces i un quarter de color blau d'Acre.

Al mes de juliol del darrer any, el 1418, és l'època atorgada per Gonçal Peris reconeixent que Pere, àlies Miquel Palomar, veí del lloc de Cabanes, li va donar els 30 florins d'or que li restava cobrar d'un total de 55 lliures, per les quals es va comprometre a pintar un retaule dels Set Goigs de la Mare de Déu a instàncies d'alguns veïns, amb destí a l'església del dit lloc.

En agost de l'esmentat any, el 1418, el pintor Gonçal Peris, ciutadà de València, en una època per ell atorgada, confessa haver rebut de Pere, àlies Miquel Palomar, veí de Cabanes, els últims 30 florins d'or, dels 50 que li devia, per la confecció del retaule dels Set Goigs de la Verge Maria, destinat a l'església de Cabanes.

Quatre anys després, el 1422, al mes de març es té notícia del compromís entre els pintors Gonçal Peris i Antonio Peris amb Arnau de Conques, *doctor en lleis*, i Vicent Amalrich, *botiguer*, ciutadans València, per pintar un retaule que estava obrat de fusta, el qual Isabel, vídua de Ramon Almarich, ciutadà de València, germana del dit Arnau i mare de Vicent, tenia a la capella de Sant Agustí de València, baix l'advocació de la Santa Trinitat. El preu e la factura del retaule quedà en 43 lliures.

Al mes de juliol del darrer any, el 1422, al pintor Gonçal Peris, àlies Sarrià i a Joan Gener, ambdós ciutadans de València, són nombrats com a marmessors del testament de Bernat Martí, *agrícola* i ciutadà de València.

Per últim està l'època del 1423, per la qual reconeix que Bernat Guinovart, veí d'Algemésí, administrador i col·lector de les pecúnies de l'església de dit lloc, li havia

1413 *Ibidem*, nota 416.

1414 *Ibidem*, nota anterior.

donat, en diferents terminis, 330 florins d'or per la factura d'un retaule, tant per la fusta com per pintar-lo, destinat a l'altar major de dita església.

“Gondiçalbus Pereç, pictor, civis Valencie, scienter et gratis, confiteor et in veritate recognosco vobis Bernardo Guinovart, vicino loci de Algemezi et clavario et collectori peccunie comunis ecclesie dicti loci presenti et vestris, quod dedistis et solvistis mihi voluntati mee realiter numerando diversis temporibus et solucionibus omnes illos trescentos triginta florenos auri communium de Aragonia, quos michi solvere tenebamini racione faciendi de fusta et pingendi ac perficiendi quoddam retabulum,¹⁴¹⁵ quod facere fecistis ad opus altaris maioris dicte ecclesie et quod vobis iam perfectum tradidi. Unde renunciatis scienter excepcioni peccunie predicte non numerate et a vobis non habite et non recepte ut predicatur et doli in testimonium premissorum facio vobis fieri per notarium subscriptum presentis apoce albarà et alie confessiones per me vobis et aliis personis de hiis facte et concesse. Actum est hoc Valencie et cetera.

Testes Michael Calcena, mercator et Anthonius d'Alcolega, scriptor, Valencie cives.’’

ARV. Protocol de Vicent Çaera, núm. 2422.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 305; 1914, p. 46; 1929, p. 15; 1930, p. 77.

Cerveró, 1972, p. 46.

Aliaga, 1996, p. 187, doc. 37.

Des del darrer any cap notícia més es té de Gonçal Peris. Si que hi ha documents en els que s'esmenta a un pintor amb el nom de “*Gonçalbo Peris Alies Sarrià*”, la qual cosa pot causar confusió, però creiem que es tracta d'un altra persona, d'un altre artífex, del qual es té notícia des de l'any 1380. Aquest és un document molt interessant, perquè en ell apareixen diversos membres de la família Peris (Pérez). Al dit any s'escriptura que el Justícia Civil de València, a petició de Joan Sarrià, veí de València i avi dels òrfens García, Ramonet, Guillermo i Goçalbo, fills de Joan Pérez i Teresa, morts intestats, nomena tutor i curador¹⁴¹⁶ d'aquells i dels seus béns a Joan Pérez, *esparter*, germà de dits òrfens. Tenint en compte que és el fill de Joan Pérez, membre una dinastia d'artífexs i que el seu avi té per cognom “Sarrià”, a més en aquest any seria molt jove, possiblement un adolescent, per la qual cosa, als primers anys del segle XV estaria en la majoria d'edat, el que ens fa descartar-lo com el pintor que ara ens ocupa, Gonçal Peris.

Res més se sap de Gonçal Peris, encara que alguns autors donen notícia d'ell després del 1423, inclús l'any de la seua mort, el 1451, però tant en aquest document com els altres fan referència a Gonçalbo Peris Alies Sarrià, també pintor, però que, en base a la documentació, el creiem altra persona.

Del que no hi ha cap dubte és que, vist el suport documental, Gonçal Peris va ser un dels pintors més representatius, dintre del gòtic Internacional a València, al primer quart del segle XV, estil creat pels mestres pintors Pere Nicolau i Marçal de Sas i que tingué continuació en una segona generació de pintors, entre ells el dit Gonçal Peris.

Notes:

Pintor de retaules. Coberta lampadari. Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València.

¹⁴¹⁵ Taxat “*ad quod facere et perfacere ad opus*” a l'original.

¹⁴¹⁶ *Ibidem*, nota 659.

PERIS,¹⁴¹⁷ Guillem (1415-1421, València)

Referència arxivística:

Gasull, Andreu. Protocol núm. 4393 (ARV).

Julian, Andrés. Protocol núm. 1266 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 30; 1930, p. 92.

Cerveró, 1963, p. 141.

Tolosa, 2003.¹⁴¹⁸

Mocholí, 2009.¹⁴¹⁹

Comentari:

Del pintor Guillem Peris,¹⁴²⁰ es té notícies pels següents documents. El primer, de l'any 1415, el que dit pintor actua com a testimoni en una època.

“Testes huius rei sunt Anthonius Borraç, parator, et Guillermus Pereç, pictor Valencie degentes.”

ARV. Protocol d'Andreu Gasull, núm. 4393.

El segon, sis anys després, el 1421, és el debitori atorgat per Guillem Peris, en el qual confessa deure al seu sogre Miralles Nomdedéu, la quantitat de 30 florins d'or que l'havia deixat en préstec.

“Guillermus Paret,¹⁴²¹ pictor civis Valencie, scienter, confiteor me debere vobis Miralles Nom de Deu, mediatori civis Valencie, soceroque meo, presenti, triginta florenos auri aragonia, quos mihi diversis vicibus et temporibus, gratiose mutuastis a certo tempore preterito, usque ad prima diem mensis et anni presentiarum et infrascriptorum.”

ARV. Protocol d'Andreu Julià, núm. 1266.

Cerveró, 1963, p. 141.

Notes:

1417 A l'original de l'any 1415 “Pereç”.

1418 *Ibidem*, nota 267.

1419 *Ibidem*, nota 787.

1420 Aquest pintor és germà de Gonçalbo “Perez” àlies Sarrià, segons document de l'any 1380: “(...) en Johan Sarrià, vehí de la dita ciutat, et dix et proposa denant aquell, que com en Johan Pérez e na Teresa, muller de aquell, abduy ensemps sien morts e pasats de aquesta present vida intestats, sobrevivents a aquells, García Pérez, Ramonet Pérez, Guillamó Pérez, Gogalbo Pérez, e los dits pare et mare moriren (...)”

1421 “Guillem Paret”, tal i com ho cita l'autor. Possiblement és tracta del pintor Guillem Peris, ja que coincideix amb el document del 25 de juliol de 1421.

PERIS I, Joan (1365-1366, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Notal núm. 3414, f.51 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, pp. 99 i 100.

Comentari:

Després dels Ferran Peris, avi, pare i net, s'encontrem amb una altra dinastia de pintors amb el mateix cognom. Aquest últims, i segons documentació, estan emparentats familiarment. En qualsevol cas, només davant del que aquest documentat ho donarem per segur. Com se sap, el cognom "Pérez" va rebre un gir lingüístic al Regne de València, pel qual es pot trobar-se escrit als documents com Périz, Périç, Péreç, Peres i Peris.

Es coneix de l'existència del pintor Joan Peris I gràcies al testament, atorgat el 1365,¹⁴²² per Simona, muller del dit pintor, en presència del notari Bononat Monar, en el qual es menciona que vol ser soterrada al cementeri de l'església de la Santa Creu de València, d'on és parroquiana. Entre les seues últimes voluntats deixa a Maria, muller de Domènec Pere, neboda seua, 20 sous, manà que es celebraren en dita església trenta misses per a la seua ànima i institueix hereva universal de tots els seus béns a Jaumeta, filla de Francesc Finestres. A l'any següent, el 1366, es publica el testament de Simona, muller del dit Joan Peris I, en presència de Bernat Cantarelles, marmessor, el qual no sabia si acceptar dita marmessoria. També estigueren presents a l'acte Bertomeu Mateu i Domènec Peris, parents de la testaria.

Veritablement d'aquest pintor no té, fins ara, cap document propi. A l'any 1390, apareix un altre Joan Peris, però no dubtem que siga el mateix per la diferència d'anys entre els documents d'aquell i d'aquest, a més que al 1402 apareix de nou un Joan Peris en un document contractant a un aprenent, per la qual cosa creiem que no és el Joan Peris dels anys seixant, doncs aquest contaria amb una edat avançada.

Notes:

¹⁴²² Cerveró comenta que la còpia d'aquest document en pergamí es troba en les cobertes del volum de dit any i que es llegeix perfectament.

PERIS II,¹⁴²³ Joan (1390-1439, València)

Referència arxivística:

Aveïnaments, b3-4, mà 2, f. 33 (AMV).
Claveria Comuna, Comptes de Jaime Celma, llibre 6 (AMV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).
Manual de Consells, A-22, ff. 200-200v (AMV).
Murs i Valls, núm. 41 (AMV).
Murs e Valls signatura d3, llibre 4, s.f. (AMV).
Alegret, Ambrosi.¹⁴²⁴ Any 1390 (APPV).
Dezpuig, Pere. Protocol any 1429 (APPV).
Ferrandis, Pere. Protocol núm. 26794 (APPV).
Todo, Pere. Protocol núm. 25742 (APPV).
Caldes, Joan de. Protocol núm. 26046 (APPV).
Martí, Bertomeu. Protocol núm. 27273 (APPV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).
Cardona, Berenguer. Notal núm. 2534 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm, 35, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, p. 237.¹⁴²⁵
Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 306, 326 i 327; 1912 (4), p. 452; 1914, p. 47. Carreres Zacarés, 1925, p. 56, nota 1.
Sanchis Sivera, 1929, pp. 5, 16, 24, 45, 51, 52 i 60; 1930, pp. 67, 78, 86, 107, 113, 114, 122 i 128; 1930-31, p. 4.
Cerveró, 1956, pp. 99 i 100; 1963, p. 154; 1972, p. 48.
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 128, 130, 148, 150, 151, 152, 153, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 189, 191, 194, 196, 197, 199, 200, 202, 205, 207, 320, 212, 215, 224, 238, 266 i 384.
Mocholí, 2009.¹⁴²⁶

Comentari:

Amb el nom de Joan Peris II diferenciem aquest pintor d'un altre, Joan Peris I, documentat en els anys 1365 i 1366. Podria ésser el mateix, però per la diferència d'anys entre els documents, creiem que no ho és.

El pintor Joan Peris II apareix documentat, el 1390, amb Clara la seua muller i altres persones, els quals venen a Dolça, muller de Miquel Gil, 250 sous censals.

Al següent any, el 1391, en agost, Joan Peris II apareix documentat als llibres de "*Murs e Valls*" de la ciutat de València, per certs assumptes.

Des d'aquesta darrera notícia fins a la següent, hi ha un buit documental d'uns deu anys. A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren

1423 Creiem que es tracta del fill del pintor Joan Peris (1365-1366).

1424 D'aquest notari es conserva des de l'any 1425.

1425 L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1426 *Ibidem*, nota 787.

anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Joan Peris II i el seu mosso Peret, els quals reberen diverses pagues pel seu treball.

En juny de 1402, es documenta la provisió del Consell de la ciutat de València, en la qual s'elegeixen els síndics que assistiran a la cerimònia de jurament dels furs i privilegis per part del primogènit reial. Entre les moltes persones honorables està el pintor Joan Peris II.

Del mateix any, el 1402, en novembre s'escriptura l'afermament de Miquel, atorgat per Pasqual Sanxes, *moliner*, pare seu, amb el pintor Joan Peris II, per servir-lo i aprendre el seu ofici, durant set anys, a canvi rebrà menjar, vestit i calçat i, a l'acabar el contracte, certes peces de roba per valor de 9 ó 10 sous per alna.¹⁴²⁷

“Paschasius Sanxez, molindinarius vicinus Valencie, pater et legitimus administrator Michaleti, filii mei, scienter mitto et afirmo dictum Michaletum vobiscum Iohanne Pereç, pintorio et vicino Valencie, presente et acceptante hinc ad septem annos proxime venturos in mancipium et servicialem vestrum ad faciendum vestra omnia mandata et etera, vos vero teneamini ipsum docere officium vestrum et providere toto dicto tempore tam sanum quam infirmum tempus infirmitatis smendando in cibo, potu, vestitu et calciatu tam lini quam lane ut sua interest et in fine [tempus] dictorum septem annorum facere tunicam, gramasiam, capucium, et caligas panni valoris novem vel decem solidorum pro alna. Et sic promitto quod dictus Micheletus erit vobis et rebus vestris bono fidelis, et cetera. Et quod a servitute vestra non recedet vel fugiet et cetera, quod si fecerit plenam confero licenciam quod possitis ipsum capere, et cetera, donec ipsum, et cetera, simul cum omnibus dampnis et cetera, super quibus credatur, et cetera. Renunciatis, et cetera, obligo, et cetera, dictum puerum personaliter et omnia bona mea ipsius, et cetera. Ad hec autem ego Iohannes prefatus, acceptans, et cetera, in et sub modis, et cetera, promitto, et cetera, obligo, et cetera. Actum est hoc Valencie.

Testes Iacobus Pereç, lanconerius, et Michael Serra, scriptor.’’

ARV. Protocol de Ramón Llopis, núm. 1332.

De nou s'encontrem amb un buit de notícies des del darrer document fins el següent de l'any 1411. En aquest any s'esmenta que el pintor Joan Peris II, germà del pintor Gonçal Peris, actua com a testimoni en cert document.

Dos anys després, el 1413, a Joan Peris se l'anomena en els llibres de la Claveria Comuna, Comptes de Jaime Celma, per cert assumpte.

De l'any següent, el 1414, és l'època atorgada per Joan Peris II, com a procurador¹⁴²⁸ de Joan Romero, *mercader*, ciutadà de Sevilla, en la qual reconegué haver rebut de Ferran Ximènez, *cadirer* de València, 30 lliures, resta de les 50 que li devia per la venda d'un hospici.

Entre els anys 1419-1444, quedaren documentades les despeses varies, ocasionades per la confecció de la Casa de la Ciutat de València. Entre els pintors consignats en els seus llocs respectius s'encontrava Joan Peris II.

1427 Antiga mesura de longitud, equivalent aproximadament a mig metre. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1428 *Ibidem*, nota 547.

Al mes d'abril de l'any 1422, Joan Peris actua com a fermador¹⁴²⁹ en l'aveïnament de Joan Romero, *mercader*, el qual solia habitar a la ciutat de Sevilla, ara ciutadà de València per temps de deu anys.

“En Johan Romero, mercader (...). Fide en Johan Pérez, pintor, ciutadà de València qui stà en la parròquia de Santa Caterina als stius, present e acceptants et cetera, obligants et cetera, renunciants.

Testes, los discrets en Johan de Sent-Feliu e en Pere Amorós, notaris, ciutadans de València.”

AMV. *Aveïnaments*, b³-4, segona mà, f. 33.

En agost del dit any, el 1422, Joan Peris, fill d'Antoni Peris, també pintor, declara com a testimoni en un procés.

“Fill den Anthoni Péreç, axí mateix pintor, declara com a testich en cert proçés.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 3713, mà XXVI, f. 38v.

Cerveró 1966 p, 28.

A l'any 1425, de gener a desembre, al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de València, es documenten les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Entre els pintors que treballaren en dita obra, estava Joan Peris II.

“Per consell celebrat a quinze d'octubre de l'any mil quatrecents vint e tres fon provehit que fos fet un bell porche alt en la sala del consell de la ciutat segons en lo dit consell és pus largament contengut (...)”

AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Al mes de juny del dit any, el 1425, s'efectua l'obligació, davant del Justícia dels CCC sous de València, de Joan Peris II,¹⁴³⁰ el qual havia de pagar a Joan Palací, 2 florins amb motiu d'un treball que li va fer. Al mateix document s'obliga a pagar a Bernat Pasqual, prevere,¹⁴³¹ col·lector de les almoines de la parròquia de Sant Salvador, 32 sous i 6 diners deguts per cert cens.

Dos anys després, el 1427, els pintors Joan Gascó i Joan Peris II, ciutadans de València, apareixen com a testimonis a l'inventari dels béns del difunt Jaume del Port, *paveser* i pintor de la ciutat de València. El mateix any i mes, el pintor Bertomeu Pérez apareix junt amb Joan Peris II com a testimonis de la publicació del testament del dit Jaume del Port.

El dia 7 de juliol de l'any 1429, Joan Peris II,¹⁴³² actua com a testimoni en el testament de Beatriu, muller de Joan Llevés, *sotsatzember*¹⁴³³ del senyor rei.

Al següent any, el 1430, es menciona, als llibres del Justícia Civil de València, a Francesca com a muller del pintor Joan Peris II, i a Joan Peris, fill del matrimoni:

“(...) na Francesca, muller d'en Johan Péreç, pintor, e en Johan Péreç fill d'aquells (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2529, mà. 9, f. 7.

Cervero, 1972, p. 48.

1429 *Ibidem*, nota 493.

1430 Cerveró proposa que el pintor siga de la saga dels Peris, dient que n'és un fill.

1431 *Ibidem*, nota 277.

1432 Cerveró comenta que dit pintor pertany a la saga dels Peris.

1433 Funcionari que dirigia els atzemblers del palau reial. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

Des del darrer document es coneix de l'existència d'un altre Joan Peris, fill del pintor que ara ens ocupa, per la qual cosa saber, a partir d'ara, si és el pare o el fill al document que no ho esmente clar, és força difícil. Per tant hem cregut oportú que des del document de l'any 1440, reconèixer-lo com al Joan Peris com a fill i net dels anteriors. El nostre raonament es basa en què Joan Peris II, documentat des de l'any 1390, ja seria major d'edat -més de vint-i dos anys- per tant als anys quaranta del segle XV, contaria amb més de cinquanta set anys. Cap document ens diu si ha mort o no, però pel que s'esmenta a les notícies documentades des de l'any 1440, ens sembla més que siga un altre pintor, el seu fill, Joan Peris III. De qualsevol manera, el nostre discurs estarà sempre obert al plantejament d'altres hipòtesi.

Continuant amb Joan Peris II tenim que, el 1432, aquest pintor i Bartomeu Pérez, també pintor, atorgaren època, en la qual reconeixen haver rebut de Martí Chincela, *agricola* de València, 10 lliures de les 40 que els devia per la compra d'un hospici, situat a la parròquia de Sant Martí, en el lloc anomenat de Sant Vicent.

A l'any 1438, Joan Peris II actua com a testimoni en el lliurament de l'època atorgada per Gonçal Sarrià, pintor de València, en el qual aquest reconegué que Joan Çanou, prevere,¹⁴³⁴ *sotsobrer* de la Seu de València, li pagà 11 lliures de les que li deu per pintar el retaule del bisbe de València.

“ (...)

Testes Bernardus Aymerich, vicinus de Torrent et Iohannes Perez, pictor.”

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Aliaga, 1996, p. 225, doc. 68.

A l'any 1439, els pintors Joan Esteve i Joan Peris II taxaren el treball de pintar i daurar la creu del Grau de València. El pagament s'efectuà per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València, als pintors Berenguer Mateu i Jaume Fillol.

“Ramon de Puigroig, sotsobrer de Murs e Valls de la ciutat de València reconeix que paguí a-n Berenguer Matheu e an Jacme Filoll, pintors, per pintar e daurar la creu del Grau de la Mar doents vint sous, los quals los foren taxats per en Johan Esteve e en Johan Pérez, pintors. E havi època reebuda per lo dit en Berthomeu Tolosa, notari, lo dit diaCC XX ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls* d3-41, f. 160.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 24, 45 i 60; 1930, pp. 86, 107 i 122.

Notes:

Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València.

Pintor del teginat, porxe i coberta de la Casa de la Ciutat de València.

1434 *Íbidem* nota 277.

PERIS III,¹⁴³⁵ Joan (1430-1440, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra, any 1440, ff. 23, 24 i 25 (ACV).

Zaera, Vicente. Notal núm. 2737 (ARV).

Justícia Civil, núm. 2529, mà. 9, f. 7 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i p. 538; 1912 (3), pp. 306, 326 i 327; 1912 (4), p. 452; 1914, p. 47; 1929, pp. 16 i 51; 1930, pp. 78, 113 i 128; 1930-31, p. 4.

Cervero, 1972, p. 48.

Aliaga, 1996, pp. 229-231.

Comentari:

En el document de l'any 1430, registrat als llibres del Justícia Civil de València, es menciona a Francesca com a muller de Joan Peris II, pintor, i al fill del matrimoni, Joan Peris. És, des d'aquest document, que documentem al fill de Joan Peris II com a Joan Peris III. Des d'aquest document se sap de l'existència d'un altre Joan Peris, per la qual cosa saber, a partir d'ara, si és el pare o el fill al document que no ho esmente clar, és força difícil. Per tant s'ha cregut oportú que des del document de l'any 1440, reconèixer-lo com al Joan Peris com a fill i net dels anteriors.

Seguint amb el pintor que ens ocupa, Joan Peris III, tenim, al 1440,¹⁴³⁶ la notícia que el dit pintor, junt al també pintors Robert Sarrià, Antoni Mercer, Antoni Campos i Jordi Monfort treballaren en los costats del retaule de la Seu de València.

Del mateix any, 1440, és la notícia en la qual Joan Peris III actua de testimoni en el contracte atorgat per Gonçal Peris de Sarrià, pintor i Francesc Peris de Sarrià, *calderer*, ciutadans de València, en el qual es comprometen amb Joan Eixarch, *prevere*,¹⁴³⁷ beneficiat en l'església de Vilafermosa, a confeccionar un retaule destinat a dita església, baix l'advocació de sant Joan Evangelista i sant Vicent, màrtir, pel preu de 53 lliures i mitja.

A la fi de la documentació hi ha un nou pagament fet a Joan Peris III,¹⁴³⁸ i als també pintors Jordi Monfort, Antoni Mercer, Antoni Campos i Robert Sarrià, pel treball de pintar els costats del retaule major de la Seu de València.

“Divendres a XXII de juny per los senyors de Capitol fon provehit que feren pintar los costats del retaule major ço es colrar de fulla de stany e porprar en tal manera com les polseres del retaule(...) En XII de joliol començaren a pintar la dita fulla Joan Peres, Jordi Monfort, Antoni Mercer, Antoni Campos e Robert Sarria.”

ACV. *Llibre d'obres*, any 1440, f. 24.

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i 540.

Notes:

Pintor dels costats del retaule de la Seu de València.

1435 El creiem fill del pintor Joan Peris (1390-1439).

1436 Sanchis Sivera no anomena l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia, però nosaltres creiem que aquesta correspon al llibre d'obres de la Catedral de València.

1437 *Ibidem*, nota 277.

1438 A l'original “Peres”.

PERIS,¹⁴³⁹ Martí (1239, València)

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, llibre 2, ff. 53v i 54 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 246.

Comentari:

Després de la Reconquesta de les terres valencianes el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, terres i cases que van ser conquerides. D'aquells repartiments queda constància documental al "*Llibre del Repartiment*" del segle XIII.

“Liber iste memorat de domibus in Valencie. In vico que dederamus hominibus de Jaca, Martí Pérez, pintor, domos de Mahomat Abenhaboca I.”

ACA. *Llibre del Repartiment*, llibre 2, ff. 53v i 54.

Cerveró, 1960, p. 246.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 28, doc. 6.

Notes:

Dels primers pintors vinguts després de la Reconquesta.

1439 A l'original Pérez.

PERIS de Burgos, Martí (1306-1321, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 2, mà 1; núm. 8, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 236 i 246; 1963, pp. 155 i 156; 1972, p. 48.

Comentari:

Des de la primera dècada del segle XIV està documentat al pintor Martí Peris. És a l'any 1306, en maig, quan s'efectua la condemna, pel Justícia Civil de València, en la persona del dit pintor, el qual per apropiació indeguda d'unes cases deu restituir-les a Sanxa Peris, dida¹⁴⁴⁰ de Blanca, filla del rei, com a parenta més pròxima del seu avi, Marc Adallil, el qual morí sense testar.

Al següent any, el 1307,¹⁴⁴¹ es documenta la demanda posada, en presència del Justícia Civil de València, pel pintor Martí Peris, per que Guillem de Vallfarsa, *especier*, assignat anteriorment com a curador¹⁴⁴² del dit pintor mentre era fora del Regne de València, sia absolt de dita curadoria, i puga el dit pintor, ara que és a València, tornar a administrar els seus béns.

Després de quinze anys, el 1321, de nou es té notícies del pintor Martí Peris. Creiem que és el mateix ja que, fins ara, no hi ha cap document que ens diga el contrari. La referència documental al·ludeix a la reclamació, efectuada davant el lloctinent del Justícia Civil de València, per part de Guillamona, muller de Simó Despuig, contra el pintor que ens ocupa Martí Peris, procurador¹⁴⁴³ de dit Simó, per qüestió de l'abandó a ella i els seus fills, el qual s'absentava de València per anar a Sicília, durant més de deu mesos.

“*XV kalendas marcii.* Devant vós, senyor en Pere Celom, tinent-loch del honrat en Guillem de Manresa, justícia de la ciutat de València en lo civil, proposa clamant en Pere Gerp, procurador de la dona Guillamona, muller d'en Simon Despug, absent de la ciutat de València, contra En Martí Pèriz, pintor, procurador del dit absent, posant en juhí contra aquell dit en Simon Despug, deu mesos són passats e més se absentà de la dita ciutat per anar en les parts de Sicilia, dins los quals deu mesos no ha fet sos obs a la dita muller sua, ni a Johaneta, Catalina, Jaume, Simonet e Nicholaueta fills seus et del dit marit seu.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2, mà 1.

Cerveró, 1960, pp. 236 i 246.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 52, doc. 73.

Notes:

Pintor forà.

1440 Dida, persona que alleta al fill d'una altra dona. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1441 En aquest document s'esmenta que la procedència del pintor és de la ciutat de Burgos.

1442 *Ibidem*, nota 659.

1443 *Ibidem*, nota 547.

PERIS,¹⁴⁴⁴ Miquel (1347-1361, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, “A”, llibre núm. 4, f. 49 (AMV).
Justícia Civil, núm. 147, ff. 47r-v; núm 252, última mà (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 243, 244 i 247.
Mocholí, 2009.¹⁴⁴⁵

Comentari:

Del pintor Miquel Peris, només hi ha referència d'ell per documents de la seua vídua, Nicolasa i dels seus fills com a hereus. El primer document, de l'any 1347, és la demanda feta, davant del Justícia Civil de València, per Berenguer d'Agramunt, notari procurador¹⁴⁴⁶ de Nicolasa, vídua de Miquel Peris, pintor veí de València, contra Francesc Pasqual, notari procurador¹⁴⁴⁷ de Simona, vídua de Ferran Oliver, veí de València, per que siga executat el deute de 15 lliures, més les 10 lliures de pena.

“*Eodem die et anno. L'onrat en Bernat Degà, justícia de la ciutat de valència en lo civil, a instància et requisició d'en Berenguer d'Agremunt, notari, procurador de la dona na Nicholaua, muller quondam d'en Miquel Peris, pintor, vehín de València, defunt, dona poderosa e usufructuària dels béns que quondam foren del dit marit (...)*”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 147, f. 47r-v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 116 i 117, doc. 189.

En el segon document, de l'any 1361, es menciona les cases que posseïen els hereus del pintor Miquel Peris,¹⁴⁴⁸ pel requeriment, efectuat davant el Justícia Civil de València, en el qual Joan Freixenet, procurador¹⁴⁴⁹ del pintor Pere Morlans, ofereix al dit Justícia els béns del dit pintor, per a ser subhastats a causa de certs deutes.

“(...) un alberch franch, situat e posat en la freneria, en la parroquia de Sent Pere, que afronte ab dues carrers publichs e ab cases de na Rascanya e ab cases dels hereus d'en Miquel Pereç, pintor, lo qual requer que sia subastat (...).”

ARV. *Justícia Civil* núm. 252, última mà.

Cerveró, 1960, pp. 243 i 244.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 172, doc. 273.

Notes:

1444 Tenim documentat a un pintor amb el nom de Miquel de Pere (1331). Es desconeix si es tracta del mateix pintor.

1445 *Ibidem*, nota 787.

1446 *Ibidem*, nota 547.

1447 *Ibidem*, nota anterior.

1448 A l'original *Pereç*.

1449 *Ibidem*, nota 547.

PERIS,¹⁴⁵⁰ Simó (1333, València)

Referència arxivística:

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà [2] (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003, p. 33.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 67 i 68.

Mocholí, 2009.¹⁴⁵¹

Comentari;

De l'any 1333 és l'única notícia que hi ha, fins ara, del pintor Simó Peris. Aquesta fa referència a l'obligació feta per dit pintor, davant el Justícia dels CCC sous de València, per pagar a García Llopis, *mestre de Calatrava*,¹⁴⁵² 44 sous i 6 diners per un cens de vinya i terra.

“*Die sabati idus madii anno idem. Simón Pèriç, pintor vehí de València, per confessió sua s'obliga en pena del quart a-n Johan Domíngues, substituyt de n'Àlvar Garcia, alcayt de Xilvella e procurador de l'honrat religiós frare Garcia Lòpiç, per la gràcia de Dèu [maestre] de Calatrava ab carta pública feyta per en Berenguer d'Agramunt, [notari, data a] IIII° idus ianuarii anno Domini M^o CCC^o XXX° primo, en XXXXIII sous VI diners que li deu per sens de vinyes e terra. Pagar a X dies proximi. Et açò obliga sos béns.*”

Notes:

1450 Desconeixem, per falta de documents, si es tracta del mateix pintor amb el nom de Simó Pere, documentat l'any 1306.

1451 *Ibidem*, nota 787.

1452 “Superior d'un orde militar-religiosa fundada a Castella, en el segle XII, per l'Abat Don Raimundo de Fitero, amb l'objectiu inicial de protegir la vila de Calatrava (prop de l'actual Ciutat Real). Pertany a la família dels ordes cistercencs.

A València l'orde de Montesa fou un orde militar fundat el segle XIV, pel rei Jaume el Just, qui els va cedir el castell de Montesa, enclavat en territori valencià, frontera amb els sarraïns d'aquella part i aprovat pel papa Joan XXII el 10 de juny de 1317. Però les dificultats no van ser poques, segons la butlla de fundació, era al mestre de Calatrava a qui corresponia la creació del nou orde i l'armar cavallers i fer vestir l'hàbit als cavallers de Montesa. El rei Jaume II, amb temps, havia escrit al mestre de Calatrava per tal que apressés la seua acció, però aquest, que feia molt poc cas del seu rei natural, que era el de Castella, i moltíssim menys a un altre monarca estrany, com era el d'Aragó, ni es va dignar contestar aquelles cartes. El rei es va dirigir al Papa perquè constrenyés el desobedient mestre de Calatrava. El pontífex va passar l'encàrrec a l'arquebisbe de València i a aquest prelat li va succeir exactament el mateix quan va tractar de comunicar-se amb el mestre de Calatrava.

Fart, l'arquebisbe de València, va enviar a Castella, a la recerca del mestre de Calatrava, l'abat del monestir de Nostra Senyora de Benifassà, de l'orde del Cister. Davant les pretensions del nouvingut, es va negar a acudir a València, al·legant les seues obligacions per a la custòdia de la frontera que el seu rei li tenia encomanada, però el que batejava en el fons de tot aquell assumpte era que a l'Orde de Calatrava no li sentava gaire bé cedir les possessions d'Aragó a un altre orde, i fins contemplava amb horror la citada fundació de Montesa. Per fi, va cedir, enviant a València un procurador seu.” Fonts d'informació: *Enciclopèdia Catalana, SAU i Wikipedia. L'enciclopèdia lliure.*

PICART, Cristòfol (1431, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 1939 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 28.

Comentari:

La demanda documentada el 1431¹⁴⁵³ és, fins ara, l'única referència que hi ha del pintor Cristòfol Picart. Aquesta s'efectua, presència del Justícia Civil de València, per part de Brígida, muller del mestre Cristòfol Picart i Caterina, muller de Vicent Noguera, *torner*,¹⁴⁵⁴ i Isabel, donzella, filles legítimes i naturals del pintor Bartomeu Baró i de Joana, ja que dits conjugues han mort sense testar i aquelles volen reclamar l'herència dels seus pares.

“En presència de vós molt magnífich mossén Perot Exarch, cavaller, justícia de la ciutat de València en lo civil, constituist personalment les dones na Brigida, muller de mestre Cristofol Picart, pintor, en Vicent Noguera, torner, marit e procurador de la dona na Caterina, muller sua e Isabel, doncella, menor de vint anys, filles legítimes e naturals den Barthomeu Baró, pintor e de na Iohana coniuges, dient e propositant, que la dita na Johana mare delles dites propositants e lo dit en Berthomeu Baró, són morts sens hauer fet testament, e demanen a vos dit justícia, sia nomenat un curador al efecte de poder acceptar dita herència al intestat.”

Notes:

Mestre pintor.

1453 Al document se li esmenta com a *mestre*.

1454 Persona que treballa en un torn o té a càrrec seu el maneig d'un torn. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

PINTOR,¹⁴⁵⁵ Andreu (1381, València)

Referència arxivística:

Ros, Pere. Notal núm. 2684 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 156.

Comentari:

Es coneix de l'existència del pintor Andreu Pintor, veí de València, per actuar com a testimoni en cert document.

“Noverint universi quod ego, Petrus Anyés, frenerius civitatis Valencie, manumissor et executor ultimi testamenti Dominci Andree, selerii eiusdem civitatis, defuncti [...].

Testes huius rei sunt Andreas Pintor, depictor, et Nicolaus Ferrer, fusterius de selles, vicini predictae civitatis.”¹⁴⁵⁶

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 247, doc. 399.

Notes:

1455 En aquest cas, el seu cognom podria fer referència al seu ofici, o el patronímic per ser fill d'un pintor.

1456 El document ha estat revisat per nosaltres.

PINTOR,¹⁴⁵⁷ Aparici (1248, València)

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, llibre 2, f. 53 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 71.

Comentari:

Després de la reconquesta del Regne de València, el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, cases i terres que van ser conquerides. Aquests repartiments s'escripturaren al "*Llibre del Repartiment*" del segle XIII.

“Guillelmo Scribe, notario domini regis, per hereditatem francham domos in Segorbio, que fuerunt de Azmet Amal[a]ssan, et domos de Abdella Mazot, et ortum de Hamet Abdellalez, et maleolum vinee de Jucef Adub, et vineam XX peonatarum in Supenam, et tres iovatas terre in Albalato in quadrella Aparicii p[ic]toris. In obsidione Luxén, VII idus aprilis.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 29, doc. 8.

Notes:

Aquest seria un dels primers pintors establits a València després de la Reconquesta.

¹⁴⁵⁷ Al document original es fa referència a l'ofici.

PINTOR,¹⁴⁵⁸ Bernabé (1239, València)

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, llibre 3, f. 10v (ACA).

Referència bibliogràfica:

Llibre del Repartiment, 1979, pp. 323 i 324, assentament 3295.

Comentari:

Després de la reconquesta de les terres valencianes, el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, terres i cases. Aquests repartiments s'escripturaren al "*Llibre del Repartiment*" del segle XIII.

“Regestrum tertium regis Iacobi I.

Liber iste memorat de domibus Valencie [esborrat] regis. Incipimus computari sub era M CC LXXXVII, V idus aprilis.

[f. 10v.]

In partita [h]ominum Tarachone, incipimus in mezquita de Rabat Anaxar .

[...]

+ Tar. Bernabe \Pintor, [domos] de ipso [*es refereix a Anaxar*]

Bernabé Pintor: cases del mateix.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 28, doc. 3.

Notes:

Pot ésser un de tants pintors vinguts a València després de la reconquesta.

¹⁴⁵⁸ Pot ésser que el seu ofici done referència al seu cognom.

PINTOR,¹⁴⁵⁹ Guerau (1251, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 5975 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 97.

Olmos, 1961, p. 27.

Comentari:

Guerau,¹⁴⁶⁰ pintor, apareix al trasllat del testament de Pere Armer,¹⁴⁶¹ com a marit de Maria Peris, filla del testador i de la seua muller, María Peris.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 29, doc. 10.

Notes:

Dels primers pintors vinguts després de la Reconquesta.

1459 El cognom por fer referència al seu ofici.

1460 També *Gerard*.

1461 *Ibidem*, nota 1459.

PINTOR, ¹⁴⁶² Guiraut (1239, València) ¹⁴⁶³

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, llibre 3, f. 1 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Cerveró 1966 p. 20.

Llibre del Repartiment, 1979, pp. 307 i 308, assentament 3204.

Comentari:

Després de la reconquesta de les terres valencianes, el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, les terres conquerides. Aquests repartiments s'escripturaren al "*Llibre del Repartiment*" del segle XIII.

“Regestrum tertium regis Iacobi I.

Liber iste memorat de domibus Valencie [esborrat] regis. Incipimus computari sub era M CC LXXXVII, V idus aprilis.

Incipimus ad portam Bovatelle.

[...]

+ b Guiraut Pintor, domos Mahomat Abencalairat. ”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 27, doc. 2.

Notes:

Un dels primers pintors vinguts a València després de la Reconquesta.

1462 Pot ésser que el seu cognom es referisca al seu ofici.

1463 És possible que siga el mateix pintor documentat a l'any 1251.

PINTOR,¹⁴⁶⁴ Joan (1238-1239, València)

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, llibre 1, f. 16; llibre 3, f. 52 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Llibre del Repartiment, 1979, p. 26, assentament 253.

Llibre del Repartiment, 1979, pp. 393 i 399, assentament 3686.

Comentari:

Després de la reconquesta de les terres valencianes, el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, aquelles terres i cases que van ser conquerides. Aquests repartiments s'escripturaren al "*Llibre del Repartiment*" del segle XIII.

En el document de 1238, s'escriptura la donació a colons de Terol part de les terres conquerides. Entre ells apareixen Martí del Pintor i Joan Pintor.

“Regestrum primum regis Iacobi I.

[f. 14v.] In obsidione Valentie apud Roçafam. Kalendas madii.

[f. 16] De Turolio.

(...), Marti del Pintor, P. Açagra, Vicent, Romeu de Silvestre, D. Eximeno, J. de Paris, Benedito Fazanies, P. Menor, Marti Dominici de Reyelo, J. Pintor, (...)

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 27, doc. 1.

En 1239, quedà registrat que:

Regestrum tertium regis Iacobi I.

Liber iste memorat de domibus Valencie [esborrat] regis. Incipimus computari sub era M CC LXXXVII, V idus aprilis.

[f. 48v.]

In partita de Turolio, incipimus in balneum de Abinegama .

[f. 52]

+ Ter. Joan Pintor, domos Ubecar Axama”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 28, doc. 5.

Notes:

Dels primers pintors documentats després de la Reconquesta.

1464 A l'Edat Mitjana, de vegades, el cognom feia referència a l'ofici.

PINTOR,¹⁴⁶⁵ Martí del (1239, València)

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, llibre 1, f. 16 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Llibre del Repartiment, 1979, p. 26, assentament 253.

Comentari:

Després de la reconquesta de les terres valencianes, el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, aquelles terres conquerides. Aquests repartiments s'escripturaren al "*Llibre del Repartiment*" del segle XIII.

“Regestrum primum regis Iacobi I.

[f. 14v.] In obsidione Valentie apud Roçafam. Kalendas madii.

[f. 16] De Turolio.

(...), Martí del Pintor, P. Açagra, Vicent, Romeu de Silvestre, D. Eximeno, J. de Paris, Benedito Fazanies, P. Menor, Martí Dominici de Reyelo, J. Pintor, (...)"

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 27, doc. 1.

Notes:

Un dels primers pintors documentats després de la Reconquesta.

¹⁴⁶⁵ El cognom, a l'Edat Mitjana, feia referència a l'ofici. Encara que en aquest cas, sembla que es referisca a que és fill de pintor.

PINTOR,¹⁴⁶⁶ Ramon (1249, València)

Referència arxivística:

Llibre del Repartiment, IIlibre 2, f. 80v (ACA).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 91.

Llibre del Repartiment, 1979, p. 275, assentament 2925.

Comentari:

Al Llibre de Repartiment de València, de l'any 1249, apareix un Ramon Pintor. El cognom podria fer referència al seu ofici.

Després de la reconquesta de les terres valencianes, el rei Jaume I repartí, entre els homes que l'acompanyaven, aquelles terres que conqueriren Aquests repartiments s'escripturaren al "*Llibre del Repartiment*" del segle XIII.

“Dominico de Paylars, Bonanato, Guillelmonus de Paylars et (A. de Conques), Raymundo Pictori, Laurentius de Hospitale, III iovatas unusquisque in Hegep Alhobra, alqueria de Marynén, et domos in eadem alqueria. VII kalendas auguisti.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 29, doc. 9.

Notes:

Dels primers pintors documentats després de la reconquesta.

1466 El cognom podria fer referència al seu ofici.

PINTOR de la capella major, (1432, València) ¹⁴⁶⁷

Referència arxivística:

Llibre d'Obra, any 1432 (ACV).

Referència bibliogràfica:

González Martí (AMDA). ¹⁴⁶⁸

Mocholí, 2009. ¹⁴⁶⁹

Comentari:

Al llibre d'Obra de la Seu de València, està documentat que el pintor de la capella major va fer una compra a un tal Johan Natera. En aquest any, per altres documents, coneixem que al pintor Miquel Alcanyís se li encomana fer-se càrrec de les pintures de la capella major de la Seu.

Notes:

Creiem que aquesta notícia es referix al mateix Miquel Alcanyís.

¹⁴⁶⁷ Creiem que aquesta notícia pertany al pintor Miquel Alcanyís.

¹⁴⁶⁸ *Ibidem*, nota 259

¹⁴⁶⁹ *Ibidem*, nota 787.

PLÁ I, ¹⁴⁷⁰ Antoni (1429, València)

Referència arxivística:

Queralt, ¹⁴⁷¹ Bertomeu. Protocol num. 26121 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1930, p. 162.

Cerveró, 1964, p. 83.

Comentari:

Al seu testament, atorgat el 18 de maig de 1429, el pintor Antoni Plá fa constar que vol ser soterrat a la sepultura on és la seua mare Angelina, a més s'esmenta que és fill del també pintor Antoni Plá, veí de València.

Notes:

No se sap si existeix relació familiar entre aquest pintor i Esteve Plá, pintor documentat entre els anys 1431-1439.

1470 Pare del pintor amb el mateix nom, Antoni Plá (1429).

1471 Sanchis Sivera dóna com a cognom del notari *Querol*.

PLÁ II, ¹⁴⁷² Antoni (1429, València)

Referència arxivística:

Queralt, ¹⁴⁷³ Bertomeu. Protocol num. 26121 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1930, p. 162.

Cerveró, 1964, p. 83.

Comentari:

Al testament, atorgat el 18 de maig de 1429 per Antoni Plá, pintor, fa constar que vol ser soterrat a la sepultura on és la seua mare Angelina, a més s'esmenta que és fill del també pintor Antoni Plá, veí de València.

Notes:

No se sap si aquest pintor i el també pintor Esteve Plá (1431-1439), són família.

1472 Fill del pintor Antoni Plá (1429).

1473 *Ibidem*, nota 1471.

PLÁ,¹⁴⁷⁴ Esteve (1431-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra, lligall 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, en “*La Catedral...* Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Comentari:

Durant els anys 1431 fins 1439, queda documentada la relació dels pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura de la capella major de la Seu. Entre ells estava Esteve Pla. A l'any 1432 el pintor Miquel Alcanyís rebé l'encomanda del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Caldria representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, varen col·laboraren diversos pintor, entre ells estava Esteve Plá.

Notes:

Pintor de la capella major de la Seu de València.

1474 Desconexim, per manca de documents, si aquest pintor és família dels també pintors Antoni Plá (1429), pare i fill.

PLANA,¹⁴⁷⁵ Berenguer (1383, València)

Referència arxivística:

Comptes de Batlia, llibre 3, f. 45v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁴⁷⁶

Comentari:

Berenguer Plana¹⁴⁷⁷ apareix documentat als llibres de Comptes de Batlia, per certs assumptes.

(...) Berenguer Plana, pintor ciutadà de València (...)

Notes:

1475 *Ibidem*, nota 257.

1476 *Ibidem*, nota 787.

1477 Es desconeix si existeix relació familiar amb el també pintor Martí de Plana (1347).

PLANA,¹⁴⁷⁸ Martí de (1347, Palma de Mallorca)

Referència arxivística:

Arich, Pere. Protocol núm. III, XI. I20, s. f. (ACM).

Referència bibliogràfica:

Llompart, 1977-80, p. 52.

Comentari:

Encara que el document correspon als arxius de Mallorca, fa referència a un pintor de València, més concretament de la vil·la de Xèrica, per tant hem cregut convenient d'incloure'l. La notícia al·ludeix al contracte d'aprenentatge en el qual Martí de Plana,¹⁴⁷⁹ s'aferma amb Castelló de Pi, *cofrer*, per a ajudar-lo i aprendre dit ofici. El temps del dit contracte es fa per un any, a canvi de menjar i 6 lliures reials de Mallorca.

“Martinus de Plana, pictor de Xiricha, promitto stare vobiscum Castilione de Pinu, coffrerio, hinc ad unum annum proximum, computandum de prima die madii in antea, causa operandi officium vestrum et faciendi omnia opera die madii in antea, causa operandi officium vestrum et faciendi omnia opera servicia licita, de die et nocte, pro meo posse.

Promittens esse vobis fidelis in legalis, omne commodum protectando et incommodum evitando. Et si a vobis me recessero, possitis me capere et in vestrum posse reducere sine licentis curie. Vos vero dabitis michi cibum et potum et pro solidata VI libras regalium Maioricorum minorum, quas solvetis tu meruero et necesse habuero. Et in fine dicti temporis, restituam vobis si quid dampnum intulero noticie proborum hominum et dies imnes quibus absens fuero, mea, culpa, obligans inde vobis omnia mea, presentia et futura.

Ad hec ego dictus Castilio [...]

ACM. *Protocol de Pere Arich*, III, XI, I20, sf.

Llompart, 1980, p. 52, doc. 69.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 116, doc. 188.

Notes:

Contracte d'aprenentatge.

1478 Pintor de Xèrica, desplaçat a la ciutat de Mallorca per a treballar d'aprenent de cofrer.

1479 No se sap si existeix relació familiar amb el també pintor Berenguer Plana (1383).

PLANA,¹⁴⁸⁰ Nicolau (1407, Sant Mateu)

Referència arxivística:

Gaçull, Guillem. (AEM).¹⁴⁸¹

Referència bibliogràfica:

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 24.

Comentari:

De Nicolau Plana, pintor, habitant de Sant Mateu, només està la referència que actua com a testimoni en cert document.

“(…)

Nicolau Plana, pictor, habitans in Sancto Matheo.”

Notes:

Pintor de Sant Mateu.

1480 No es té referència documental de si existeix relació familiar amb el també pintor Berenguer Plana (1383) i Martí de Plana (1347).

1481 Arxiu Episcopal de Morella.

POMAR, Bertomeu (1419-1438, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).
Caldés, Joan de. Protocol núm. 26049 (APPV).
Mestre Racional, núm. 42, f. 299 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 5; 1930, p. 67.
Cerveró Gomis, 1963, pp. 99 i 100.¹⁴⁸²
Tolosa, 2003, p. 552, doc. 1765.
Mocholí, 2009.¹⁴⁸³

Comentari:

Entre els anys 1419-1444, quedaren documentades les despeses varies ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la Ciutat de València. Entre els pintors consignats en els seus llocs respectius estava el pintor Bertomeu Pomar.

El Batle general del Regne de València paga, el 1422, a Bertomeu Pomar, 3 sous per pintar tres escuts reials en paper toscà amb destí al castell del lloc de Caudet.

“Ítem, pos en data a-n Berthomeu Pomar, pintor per tres senyals reials en paper toscà de la forma major que aquell ha fets e pintats per a obs del castell e loch del Capdet, lo qual he comprat per al senyor rey.....III ss.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 42, f. 299.

Finalment del pintor Bertomeu Pomar està el document de l'any 1438, en el qual actua com a testimoni en l'època atorgada per Jaume Fillol, pintor de la ciutat de València.

“Jacobus Fillol, pictor, civis Valencie, (...)”

Testes rei sunt discretus Jacobus Rubert, notari et Bartholomeus Pomar, pictor civis Valencie.’’

APPV. *Protocol de Joan de Caldés*, núm. 26049.

Cerveró Gomis, 1963, pp. 99 i 100. [l'autor no dóna número de signatura].

Notes:

Pintor teginat Casa de la Ciutat de València, escuts reials en paper toscà.

1482 L'autor no dóna número de signatura.

1483 *Ibidem*, nota 787.

PONÇ,¹⁴⁸⁴ Bernat (1351-1390, València)

Referència arxivística:

Volum núm, 3503, mà 1, f. 7; núm. 5303 (ACV).

Dezpous Bernardo. Protocol núm. 485¹⁴⁸⁵ (ARV).

Desprats,¹⁴⁸⁶ Juame. Protocol núm. 4485, núm. 2795 (ARV).

Ferrer, Alfons. Protocol núm. 2905 (ARV).

Justícia Civil, núm. 42, mà 15, f. 42 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1914, p. 6.

Cerveró, 1960, p. 247; 1964, pp. 83 i 84.

Comentari:

Del pintor Bernat Ponç hi ha notícies des de 1351 fins 1390, encara que en aquest últim any és ja difunt. Malauradament cap dels documents dóna referència del seu treball.

Com s'ha dit, la primera referència documental de Bernat Ponç és una època de l'any 1351, per la qual dit pintor i Tomasa, la seua muller, reconeixen haver rebut de Domènec Calbet, *corder*, la quantitat de 100 lliures, per la venda d'un hort situat a la parròquia de Sant Esteve.

En 1354 es repeteix la mateixa operació. De nou atorgaren època Bernat Ponç i la seua muller, en la qual confessaren haver rebut de Guillem Ferrer, 100 sous per la venda d'un camp situat al terme de Campanar.

D'aquest darrer any passem al 1371. En aquest es documenta el lloguer entre Bernat Ponç i la seua muller Tomasa, a Joan Martí, *mercader*. d'un hort situat a la parròquia de Sant Esteve, per certa quantitat.

Al mateix any, el 1374, s'efectua la venda d'un hort, situat a la parròquia de Sant Esteve, propietat de Bernat Ponç i la seua muller Tomasa, a Domingo Calvet.

A l'any 1381 s'escriptura la carta dotal atorgada per Bernat Ponç i la seua muller Tomasa, com a pares de Margarida, per raó del seu matrimoni amb Jaume Perpinyà.

En el següent document, datat el 1390, s'anomena Bernat Ponç ja difunt. Es fa referència de la venda, per part de la seua vídua Tomasa i el seu fill, Vicent Ponç,¹⁴⁸⁷ d'una cafissada de terra, situada al terme de Riutort a l'horta de València, a Guillem Calaf, *llaurador*.

“Tomasa, uxor, quondam Bernardi Ponç, pictoris et civis civitatis Valencie deffuncti et Vincencius Ponç, filius eiusdem, (...)”

ARV. Protocol d'Alfons Ferrer, núm. 2905.

Notes:

1484 També *Ponz*. Desconeixem si és familiar del també pintor Joan Ponç (1392).

1485 Es tracta de la signatura antiga. D'aquest notari es conserva des de 1364.

1486 Només havem enconstrat un notari amb el nom de Jaime Prats i la documentació es conserva des de l'any 1486.

1487 El document no dóna referència que si Vicent Ponç va ésser pintor com el seu pare.

PONÇ,¹⁴⁸⁸ Joan (1392, València)

Referència arxivística:

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 1444 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 26; 1930, p. 26.

Cerveró, 1964, p. 84.¹⁴⁸⁹

Comentari:

El pintor Joan Ponç, apareix documentat per actuar com a testimoni en una època de préstec, aquesta atorgada per Bartomeu Más.

“(…)

Testes, Iohannes Ponç, pictor Valencie civis (…)’

ARV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 1444.

Sanchis Sivera, 1928, p. 26; 1930, p. 26.

Cerveró, 1964, p. 84.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 355, doc. 608.

Notes:

1488 No hi ha referència documental que aquest pintor siga família de Bernat Ponç (1351-1390).

1489 L'autor dóna com a data el dia 5. El document ha estat revisat per nosaltres.

PONS¹⁴⁹⁰ CARBONELL, (1325, València)

Referència arxivística:

Lapart, Aparicio. Notal núm. 2855 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 80.

Comentari:

Es coneix l'existència del pintor Pons Carbonell per actuar, el 1325, com a marmessor en el testament de Pere Oller, *llaurador*, veí de València, junt al ciutadà Maimó Ros, d'ofici *sastre*.

“XVII° kalendas die iovis. Cum omnia mundana et cetera. Id circo in Dei nomine et eius gratia, ego, Petrus Ollerii, laborator et vicinis Valencie, gravi egritudine detentus de qua mori timeo, temen in meo bono et perfecto sensu et memoria integra et firma, loquela et manifesta existens, meum facio, condo et ordino testamentum, in quo pono et eligo manimissores meos atque exequutores Poncium Carbonelli, pictorem, Maymonum Ros, sartorem, civis Valencie, quibus dono et concedo plenum posse, licenciam et auctoritatem facendi et cetera, omnia bona et iura mea eaue vendendi et cetera, dande et cetera, auctoritate eorum et cetera. Et hoc facient et cetera, absque dampno et cetera. Primo, volo et mando omnia bebita mea et omnes meas, in quibus alicui vel aliquibus tenere et [steti] in aliquo obligatus, solvi et restitui de plano noticiam dictorum manumissorum meorum. Et [confesim] quod omni bona que ego et Bartholomeua, oxore mea, habemus sun comuna et mediatim inter nos racione fratertinatatis et germanie facte et contracte inter nos tempore nupciarum nostrarum. Et eligo sepulchrum mean in cimeterio Sancti Andree Valencie. Et accepio michi et anima mea quadragintos solidos regalium Valencie, de quibus volo et mando mean sepulchram fieri bone et decentur ad noticiam dictorum manumissorum emorum. Ítem, dimitto cuilibet operi ecclesi parrochiam Valencie duodecim denarios. Ítem, [...] bacino pauperum verecundancium eorum duodecim denarios. Ítem, volo et mando omni [trecentarum] misarum celebri pro anima mea in ecclesia Sancti andree predicta. Ítem, [...] dimitto equis partibus inter eos. Ítem, dimitto Caterine, filie dicti [...] viginti solidos. Ítem, dimitto cuilibet dictorum manumissorum meorum pro laboribus presenti manumissorie decem solidos. Ítem, dimitto Geraldo Ollerii, fratri meo, ad opus vestitu triginta solidos. Ítem, dimitto duobus filiis Marchi Solerii, mutis, viginti solidos equibus partibus inter eos. Ítem, dimitto cuidam filie Iacobi Ollerii, fratris meu, defuncti, viginti solidos. Ítem, dimitto Bernardo Ollerii, secco, decem solidos. Ítem, meam sepulchram per acta laxiisque predictis completis siquid est dictis CCC solidos super [aliter] volo et mando dari, divide et distribui amore Dei pro anima mea in piis causis et locis ad noticiam dictorum manumissorum meorum. Cetera vero bona et iura mea sedencia et movencia michi pertinencia ubique dimitto Bartholomeve, uxori, mee, et ipsam in hiis heredem mean contituo universalem. Hoc est meum ultimatam testamentum et cetera.

Testes fuerunt et cetera Arnaldus Rubei, Matheus de Perarnau, Bernardus Perpiniiani et Macianus Alberti.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 57 i 58, doc. 90.

Notes:

1490 També *Ponç o Ponz*. No es té referència documental que aquest pintor siga família de Bernat Ponç (1351-1390) i Joan Pons (1392).

PORT,¹⁴⁹¹ Domènec del (1390-1428, València)

Referència arxivística:

Lligalls, núm. 72-4, ff. 83-84 (ACV).

Volum núm. 3665 (ACV).

Plà, Jaume des. Protocol núm. 2-15 (AMV).

Aveïnaments, b3-3, f. 305v (AMV).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Claveria Comuna, Llibre de Comptes P-4, f. 38 (AMV).

Manual de Consells, A-21, ff. 6v, 9v, 11, 12v, 14v, 19v, 22v, 25v, 27, 30, 32v, 34v, 38v, 41v, 42v, 44, 45, 46v, 48, 52, 55, 56, 57, 59v, 65v, 67, 69, 70v, 74v, 76, 78, 79v, 84, 85v, 87, 92, 94, 98, 100v i 103v; A-22, ff. 9, 11v, 17v, 25v, 30v, 33, 35v, 38, 40v, 56, 60v, 64v, 69v, 71v, 73, 75v, 77v, 80v, 81v, 84v, 86v, 88v, 91 i 249; A-23, f. 196; A-26, f. 40v; A-27, f. 23v (AMV).

Manual de Consells, any 1398 (AMV).

Manual de Consells, A-22, f. 7 (AMV).

Redempció de Captius, núm. 333-1, f. 9 (AMV).

Montfalcó, Pere.¹⁴⁹² Notal any 1417 (APPV).

Pasqual, Antoni. Protocol núm. 23235 (APPV).

Pasqual, Antoni. Notal núm. 827 i 832 (APPV).

Pasqual, Pere.¹⁴⁹³ Protocols anys 1410, 1411, 1415 i 1417 (APPV).

Pina, Joan de. Notal núm. 974 (APPV).

Sant-Feliu, Joan de. Protocol núm. 25865 (APPV).

Sant Feliu, Joan de. Protocol núm. 25867; Notal núm. 48 (APPV).

Saposa Joan. Protocol núm. 24711 (APPV).

Vilana, Antoni, Protocol núm. 24698 (APPV).

Pérez de la Cella, García. Protocol de (APXèrica).

Boes, Beltrán de. Protocol num. 311 (ARV).

Cardona, Berenguer. Protocols núms. 466 i 469 (ARV).

Ferrer, Alfons. Protocol núm. 4392 (ARV).

Monzó, Francisco, Protocol núm. 1559 (ARV).

Monzó, Francisco, Notal núm. 2850 (ARV).

Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1882; núm. 1897 (ARV).

Protocol núm. 2414 (ARV).

Mestre Racional núm. 14, f. 177; núm. 20, f. 309v; núm. 34, f. 105 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, pp. 246, 247, 249, 334 i 335.

Sanchis Sivera, 1912(1), p. 233; 1912 (2), pp. 232, 233 i 236; 1912 (3), p. 307; 1914, pp. 22, 23, 26 i 48; 1928, pp. 42, 43 i 47; 1929, pp. 19 i 28; 1930, pp. 42, 43, 47, 81 i 90.

Carreres Zacarés, 1930, p. 257.

Pérez Martín, 1935, p. 295.

Cerveró, 1963, p. 91; 1964, p. 84; 1966 p. 29; 1972, p. 48.

Tolosa, 2003, p. 589, doc. 1891.

1491 Als originals "Domingo del Port, Domenicus del Porto, Dominicum del Porto, Dominico del Porto, Dominici del Porto, Dominici del Port."

1492 Actualment no existeixen a l'Arxiu de PPV els llibres del notari Pere Montfalcó.

1493 Actualment no existeix a l'Arxiu de PPV el notari Pere Pascual.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 36, 55, 56, 57, 58, 62, 63, 84, 86, 87, 88, 89, 92, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 207, 210, 212, 215, 217, 219, 238, 242, 259, 261 i 344.
Mocholí, 2009.¹⁴⁹⁴

Comentari:

El suport documental del pintor Domènec del Port,¹⁴⁹⁵ compta amb un centenar de documents, encara que en gran part corresponen als anys que estigué com a conseller¹⁴⁹⁶ en el gremi de freners, en el qual s'agruparen els pintors durant els segles XIV i XV.

Es té notícies del dit pintor des de 1390, pel document de la donació de Pere d'Artés, Mestre Racional, al monestir de Portaceli d'uns censos sobre cases a la Freneria de València, entre les qual estan les dels pintors Domènec del Port i Antoni d'Exarch.

A l'any 1393, Pere Jordà, administrador de la redempció dels captius de València, va consignar certa quantitat pagada pel pintor Domènec del Port, baciner¹⁴⁹⁷ de la parròquia de Sant Pere de València.

Al mes de setembre del dit any, el 1393, Domènec del Port actua com a testimoni en una època.

“(…)

Testes huius sunt, Egidius Lopeç, sellerius et Dominicus del Porto, pictor, Valencie cives.”

ARV. Protocol d'Alfons Ferrer, núm. 4392.

Des d'aquest darrer any fins 1396, hi ha un salt documental. En aquest any el Batle¹⁴⁹⁸ general del Regne de València efectua un pagament a Domènec del Port, per raó de deu pavesos amb les senyals reials, destinades al castell d'Oriola.

La primera referència d'aquest pintor com a conseller¹⁴⁹⁹ és de l'any 1396. Queda constància, en l'acta del llibre del Manual de Consells, que des del més de maig del dit any fins a juny de 1397, assisteix amb certa regularitat per l'ofici dels freners.

Al 1398, el Consell de la ciutat de València per mans de Daniel Mascarós, clavari de dita ciutat, efectua el pagament de 1.000 sous als pintors Domènec del Port i Domènec de la Rambla, per la confecció de cent pavesos, encarregats per a l'obra dels *foriments*¹⁵⁰⁰ de les galeres de l'armada valenciana.

Al següent any, el 1399, en febrer, Domènec del Port actua com a testimoni en una carta de gràcia de redempció de violari.¹⁵⁰¹ Al mes d'abril,¹⁵⁰² va fer de testimoni en un document. En octubre contragué l'obligació, per la qual havia d'entregar a Domingo Tormon, Justícia de Novaliches i a Pasqual de Xulve, jurat, diuit pavesos el dia de Nadal. A la fi en novembre¹⁵⁰³ Domingo Cedriellas i la seua muller, Nadiua de

¹⁴⁹⁴ *Ibidem*, nota 787.

¹⁴⁹⁵ Gendre del pintor Andreu Ça Rebolleda (1358-1417).

¹⁴⁹⁶ *Ibidem*, nota 458.

¹⁴⁹⁷ En aquest cas es tracta de la persona que amb un bacina (safata) va captant amb una finalitat piadosa. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

Novaliches, van vendre a Domènec del Port¹⁵⁰⁴ unes cases que confronten amb les de Pasqual Xulve, les de Joan Navarro, el corral de la Torre i la via pública.

El 30 de juliol del 1400, queda documentada la deliberació del Consell de la ciutat de València, en el que determinen la festa que farien per l'entrada a la ciutat del nou bisbe de València Hug de Lupià i Bagés. Entre els elets i honrats jurats per ordenar la benaventurada entrada del senyor rei i reina estava el pintor Domènec del Port.

De nou, des del mes de juliol fins desembre de l'any 1400, apareix en les actes del Consell de la ciutat de València, a les quals assisteix com a conseller¹⁵⁰⁵ per l'ofici dels freners. Aquesta mateixa situació es dona a l'any 1401, entre els mesos de gener a maig.

Al dit any, el 1401, va rebre, del Batle¹⁵⁰⁶ General del Regne de València, la quantitat de 60 sous, per sis pavesos que va confeccionar destinats a la cort de la Batlia.¹⁵⁰⁷

De l'any corrent, el 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Domènec del Port i el seu mosso, els qual rebren diverses pagues pel seu treball.

Al 1403 es documenta, al llibre Manual del Consell de València, el nomenament de Domènec del Port com a conseller¹⁵⁰⁸ per la parròquia de Santa Maria de València.

“Consellers de parròquies
[...]
Santa Maria
Mícer Arnau Conques
En Francesch Roig
En Domingo del Port
En Guillem Argilagues.”

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 249.

1498 *Ibidem*, nota 579.

1499 *Ibidem*, nota 458.

1500 Quadernes de la punta de proa i de popa. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1501 *Ibidem*, nota 355.

1502 Aquest document podria ser el mateix que publica Alcahalí (1897), p. 246 amb data de 3 d'agost.

1503 Pérez Martín transcriu el document de la següent manera: *Ítem, un quiñón de tierra en el Campillo, con un majuelo, lindante con tierras del comprador, y además siete trozos de tierra, en el mismo Campillo, todo por 100 sueldos*, (Arxiu parroquial de Xèrica, Protocol García Pérez de Cella).

1504 Pérez Martín especifica que dit pintor era cunyat de Pasqual de Xulve, constructor, el qual junt amb Pere Bonarés van viure algun temps a Novaliches i Xèrica.

1505 *Ibidem*, nota 458.

1506 *Ibidem*, nota 579.

1507 *Ibidem*, nota 580.

1508 *Ibidem*, nota 1505.

En desembre del 1403, Domènec del Port, habitant a la Freneria de la ciutat de València, actua com a fermador¹⁵⁰⁹ de l'aveïnament Jaume Pérez, *cabaner* del lloc de Betxí, a la ciutat de València.

Dos anys després, el 13 d'octubre del 1405, Joan ÇaRebolleda,¹⁵¹⁰ pintor ciutadà de València, nomena procuradors seus a Nicolau Ferrer, *seller*,¹⁵¹¹ i a Domingo del Port, pintor, tots dos ciutadans de València.

El dia 26 del mateix mes i any, Nicolau Ferrer, major de dies, *seller*¹⁵¹² i ciutadà de València, reconeix tindre en comanda de Domingo del Port, 36 florins d'or d'Aragó i 2 reials d'argent de València. Recupera la comanda i per tant es cancel·là el document del 3 de juliol de 1406.

En desembre del 1405, Domènec del Port i Domènec Rambla, també pintor, atorgaren àpoca, en la qual reconeixen que els clavaris de les Pecúnies de la Universitat de la vila de Morvedre, els van pagar 200 florins d'or, per la factura de dos-cents pavesos destinats dita Universitat: “(...) ducentos florenos auri de Aragonia, precio quorum a nobis emistis ducentos paveses ad oppus universitatis et singularium dicte (...)”

APPV. Protocol de Joan de Sant-Feliu, núm. 25865.

En el mateix mes i any, el 1405, Domènec del Port procedix judicialment com a testimoni en l'àpoca atorgada per Domènec de la Rambla, per la qual reconegué que el Consell de la vila i castell de Corbera, per mans d'Esteve Montaner, veí de Polinyà, li havia donat certa quantitat d'un censal que posseïx d'aquella Universitat.

A l'any 1407 es confirma que Domènec del Port té en propietat una casa a la plaça de la Freneria,¹⁵¹³ a la parròquia de Sant Pere de València.

Després d'uns sis anys sense tindre notícies com a conseller,¹⁵¹⁴ el 14 de maig del 1407, Domènec del Porto, juntament amb Lluís Eximenez, són elegits consellers de la ciutat de València. Segons acta del dia 20 del dit mes, assisteix com a tal.

Al mes de julio del dit any, el 1407, va estar de testimoni al document per la venda d'una vinya al terme de Russafa, propietat del pintor Joan Sarebolleda.

Tres anys després, el 1410, al mes de març apareix de nou com a testimoni de cert document registrat als llibres del notari Pere Pasqual. Al mes de novembre del dit any, el 1410, confessa haver rebut de Pere Sanz, notari i veí de Castellfort,¹⁵¹⁵ nunci¹⁵¹⁶ dels llocs de Morella, 100 sous per cinquanta pavesos que l'havia comprat.

En març del 1411, Domènec del Port, apareix citat en cert document notarial. En juny del mateix any s'escriptura la procuració¹⁵¹⁷ atorgada pel dit pintor, Llorenç de les Coves, *armer*,¹⁵¹⁸ i altres parroquians de diverses parròquies de València, rectors

1509 *Ibidem*, nota 493.

1510 A l'original *Iohannes Rebolleda*.

1511 *Ibidem*, nota 442.

1512 *Ibidem*, nota anterior.

1513 Cerveró transcriu “*Fresneria*”.

1514 *Ibidem*, nota 458.

1515 L'autor de la cita publica *Castrifortis*.

1516 Persona que té per ofici o encàrrec de fer les crides en veu alta. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1517 *Ibidem*, nota 534.

1518 Menestral que fabricava armes, especialment de foc. En les armeries, el qui guarda les armes i té cura de netejar-les. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

i administradores del bací dels pobres,¹⁵¹⁹ en la qual s'anomenen a Pere Climent, notari i Joan Camos, *seder*.

A la fi del dit any, el 1411, es fa constar documentalment el contracte matrimonial entre Caterina, filla de Mateu Simó, *batifulla*¹⁵²⁰ de la ciutat de València, amb el fill del pintor que ens ocupa, Vicent del Port.¹⁵²¹

“In Dei Nomine eiusque divina gratia amen. Ego Matheus Simo, batifulla, civitatis Valencie, collocando in matrimonium Caterinam, filiam meam legitimam et naturalem, vobiscum, Vincencio del Porto filio Dominici del Port, pictor civitatis, iam dicte, dono et constituo vobis in et pro dote dicte Caterine, quatro mille solidos regalium Valencie in hunc modum, videlicet, tres mille solidos in peccunia numerata et mille solidos in raupis sive iolibus ipsos bene valentem.”

APPV. Protocol d'Antoni Vilana, núm. 24698.

Cerveró, 1972, p. 48.

Al següent any, el 1412, Domènec del Port reconeix haver rebut del procurador¹⁵²² de Joan de Sant-Feliu, cavaller, i de Ferran d'Aragó, Comte de Lluna i senyor de Sogorb, 5 florins, per raó de dos escuts comprats per al castell de Benaguasil.

En setembre del mateix any, el 1412, Domènec del Port i la seua muller Teresa, van vendre a Girona, vídua de Francesc Ximenes, *bollador*,¹⁵²³ ciutadà de València, un cens carregat sobre tres trossos de terra situats al terme d'Alcubles.

A l'any 1413 Domènec del Port actua com a marmessor testamentari de Vicenta, vídua de Bernat Satorra,¹⁵²⁴ *mercader* de València.

Al mes de febrer del darrer any, el 1413, el pintor Joan Miquel reconeix haver rebut 11 florins d'or comú d'Aragó de: (...) Dominico del Porto, pictori civi eiusdem civitatis.

ARV. Protocol d'Andrés Puigmicha, núm. 1882.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 307; 1914, p. 48; 1929, p. 19; 1930, p. 81.

Al mateix any, el 1413, en setembre, el Mestre Racional del Regne de València va fer uns pagaments de 800 sous i 8 diners favor de Domènec del Port, i de 792 sous al seu fill Vicent del Port, per la confecció de certa quantitat de pavesos i escuts per al senyor rei, per a terres de Lleida.

“ [Al marge] Letra del senyor rey de manament al dit batle que li trametés los dits CC paveses, los quals manlevàs de certes persones donant seguretad de tornar aquells o pagar lo preu e per çò com no pogué trobar a prestech convench-li comprar los dits XXII paveses. E àpoques II muntants a quantitat de DCCC sous VIII diners, çò és, de aquests DCCLXXXII sous e de VIII sous VIII diners posats en data avant al dit en Domingo del Porto en CXXXVIII cartes.

Ítem, pos en data, los quals per mi liura lo dit en Siurana a-n Vicent del Porto, pintor de paveses de la ciutat de València per XXII paveses de posta que de aquell comprí per manament del senyor rey ab letra sua a mi feyt, dada en Cervera d'Urgell a XXX^a de juliol de l'any M CCCC XIII, ab la qual me manava que de continent li trametés a Balaguer doents paveses de posta com los hagués molt necessaris e que

1519 Cerveró publica *bacinorum pauperarum*.

1520 *Ibidem*, nota 273.

1521 A l'original *Vicencio del Porto*.

1522 *Ibidem*, nota 547.

1523 *Bollador*, personal encarregat de bollar el draps, o d'altres mercaderies. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1524 L'autor de la cita publica *Çatorra*.

aquells manllevàs de algunes persones de aquesta ciutat e que-ls asseguras de tornar-los o de pagar-los los preus de aquells. E com no-n posques trobar tants haguí a comprar los dits vint-dos paveses, çò és, los vint nous a rahó de tres florins e mig lo pavés e los dos vells a rahó de un flori lo pavés. E cobrí-n dues àpoques

DCC LXXXII ss.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 34, f. 105.

Igualment, en octubre del dit any, el 1413, el Clavari del Comú de València efectua un pagament de 38 florins i mig, a Domènec del Port, pels pavesos que va confeccionar, els quals l’havien pres a la força de la seua casa i s’havien perdut en la contesa de Morvedre.

Dos anys després, el 1415, hi hagué elecció, per part del Consell de la ciutat de València, com a conseller¹⁵²⁵ no ordinari de dita ciutat al pintor Domènec del Port.

Al mateix any, el 1415, Domènec del Port i Jaume el seu fill actuaren com a testimonis en cert document.

En el mes de gener del 1416, Joan Escrivà, lloctinent del Regne de València, reuní, per manament del governador en el capítol de la Seu de València, a Domènec del Port i Joan Pere pintors i veïns de València, entre altres, per la qüestió de la claveguera de la Freneria de la dita ciutat, per a fer una provisió per arrendar dita claveguera.

En març del dit any, el 1416,¹⁵²⁶ queda documentat que Domènec del Port, viu en una casa de la “Freneria”.

A l’any 1417, el pintor Andreu Sarebolleda,¹⁵²⁷ revoca el llegat testamentari del 1397, desheretant als seus gendres, Domènec del Port i Antoni Ferrer i als seus nets Caterina, Vicent del Port, Jacobeto del Port i Isabeleta, fent un nou llegat de 100 sous a Vicent, Jacobeto i Beneta del Port, fills de Domènec del Port.

El dia 15 de juliol del 1417, Domènec del Port atorga testament, el qual queda registrat al llibre notarial del notari Pere Pasqual.

En desembre del 1417, es va nomenar a Pere de Pina com a àrbitre amigable, en el litigi suscitat entre Nicolau Ferré, Domènec del Port, Berenguer Borràs i el també pintor Joan Çarebolleda, pel motiu del preu de la venda d’una alqueria situada al terme de Burriana.

A l’any 1418, Domènec del Port de nou és elegit com a conseller¹⁵²⁸ de la ciutat de València per l’ofici dels freners.

Dos anys després, 1420¹⁵²⁹ es documenta l’establiment d’un cens atorgat per Jaume del Port, fill de Domènec del Port, junt a la seua muller i el també pintor Vicent del Port.

A l’any 1423, en febrer se sap que el pintor Domènec del Port era ja difunt. En aquest s’esmenta que Teresa, vídua del dit pintor, feu atorgament.

1525 *Ibidem*, nota 458.

1526 Segons la publicació d’aquest any de Sanchis Sivera, el pintor ven una casa de la plaça de la “*Fresneria*”.

1527 Sanchis Sivera l’anomena “Zarebolleda”, i el diferència del pintor “Andreu Çarabolleda”, que consta era mort al 1353.

1528 *Ibidem*, nota 458.

1529 Sanchis Sivera no publica la data del document, però hi ha altres documents del mateix notari al voltant dels anys vint, per la qual cosa creiem que aquest document estaria dintre dels dits anys.

A l'any 1424, en agost es documenta la procuració atorgada per Teresa, vídua del pintor Domènec del Port, a favor del seu fill Jaume del Port, també pintor. En aquest document actuaren com a testimonis el pintors Joan Miquel i Pere d'Osca, ambdós veïns de València.

“Teresia, uxor Dominici del Porto, pictoris, quondam, scienter, ratificando quitquis pro Iacobum del Porto, filium meum nomine meo, factum ex tunc nunch facio procuratorem dictum Iacobum del Porto, pictorem, presentem ad petendum recipiendum et cetera, et ad lites largomodo cum posse sub [...] et cetera, apochas, et cetera, promittens et obligans, et cetera.

Testes, Petrus d'Osca et Iohannes Miquel, pictores Valencie.”

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

A l'any 1427, Domènec del Port consta que era mort. Ho coneixem pel document que Mateu Serra, *sastre* de València i Bertomeva, la seua muller, venen a Teresa, vídua del pintor, nou fanecades de terra franca situada a la ciutat de València, a la partida de l'Altell, pel preu de 30 lliures. A més dita vídua, confessa que Mateu Serra, *sastre*, i la seua muller Bertomeva, li han pagat 30 lliures que li devien d'un censal de 45 sous carregat sobre les nou fanecades de terra mencionades.

En gener del dit any, el 1427, Jaume del “Porto”, fill del pintor que ens ocupa, d'ofici *paveser*, actua com a testimoni en una cessió de deute a favor de la seua vídua, Teresa.

En juny del següent any, el 1428, Teresa, vídua de Domènec del Port, pintor, constituïx un cens de violari¹⁵³⁰ a favor de Bartomeu Ros, *mercader* de València.

Notes:

Família de pintors emparentats amb els Ça Reboelleda i de la Rambla.

Pintor de pavesos i escuts.

1530 *Ibidem*, nota 355.

PORT,¹⁵³¹ Jaume del (1415-1427-1433, València)

Referència arxivística:

Alagó, Martí d'. Protocol núm. 25305 (APPV).
Esteve, Bertomeu. Notal núm. 542 (APPV).
Pasqual, Pere.¹⁵³² Protocol any 1433 (APPV).
Campos. Joan. Protocol núm. 417 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 466, f.1 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 468, f.1 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).
Cardona, Berenguer. Notal núm. 2534 (ARV).
Monzó, Francisco. Notal núm. 2850 (ARV).
Batlia, núm. 44, f. 418 (ARV).
Comptes de la Batlia, f. 300v (ARV).
Justícia Civil, núm. 878, mà 6, ff. 47v i 48 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 247.
Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 233; 1912 (3), pp. 312 i 313; 1914, pp. 23, 53 i 54;
1928, pp. 28 i 43; 1929, pp. 28, 29 i 52; 1930, pp. 43, 90, 91 i 114.
Cerveró, 1964, pp. 84 i 85; 1972, p. 48.
Tolosa, 2003, pp. 584, 585, 589 i 591, docs. 1885, 1891 i 1899.

Comentari:

De la família de pintors amb el cognom del Port o del Porto, hi ha un membre més, Jaume del Port,¹⁵³³ fill de Domènec del Port, documentat des de l'any 1415 fins 1427, any que ja era difunt, per la qual cosa es van fer públics el seu testament i l'inventari dels seus béns.

És a l'any 1415 quan es té una primera notícia de Jaume del Port. En aquest document actua, junt al seu pare i també pintor Domènec del Port, com a testimonis en cert document.

Cinc anys després, el 1420, Jaume del Port atorga l'establiment d'un cens junt amb la seua muller i el també pintor Vicent del Port.

El 21 de maig del mateix any, el 1420, Jaume del Port concedix una venda al pintor Dionís de Simotges, per la compra d'un cens.

A l'any 1422, el pintor Jaume del Port, fa de testimoni en cert document.

Del mes de març de 1423 és l'època atorgada per Jaume del Port, pintor i ciutadà de València, reconeixent que ha rebut del *cavaller* Vidal de Blanes certa quantitat. En maig del mateix any, Jaume del Port procedix com a testimoni en cert procés, per part de Caterina, vídua de Vicent del Port, també pintor, *tudriu e curadriu*, dels fills d'ambdós, Joanet i Agnès. Finalment al mes de novembre, el Batle del Regne de València efectua el pagament a Jaume del Port, pintor de pavesos, de 1.336 sous, pels treballs de fer, pintar i envelar pavesos, destinats al castell de Xàtiva.

1531 Fill del pintor Domènec del Port (1393-1428).

1532 Actualment no existeix als arxius de PPV el notari Pere Pascual.

1533 També als originals Jaume del *Porto*, *Jacobus del Porto*.

Al següent any, en juny de 1424, s'escriptura l'afermament de Pere Tomàs, fill de Llàtzer Tomàs, *agrícola*, veí de Xèrica, amb el pintor Jaume del Port, per estar al seu servei pel temps de huit anys, a canvi de llur manutenció i al finalitzar el contracte, donar-li vestit, calçat i una quantitat de 55 sous.

“Per III solidos, Porto.

Lazarus Thomas, agricola, vicinus ville de Exerica, scienter et cetera, micto et affirmo vobiscum Iacobo del Porto, pictori Valencie, presenti, Petrum Thomas, filium meum ad addiscendum officium pictoris hinc ad octo annos primo venturos et cetea, sich quod teneamini ipsum providere existente sano vel ego de comestu, potu, vestitu et calciatu pro ut eius consimilis interest et quod ipsam teneatur facere omnia precepta vestra licita et honesta et cetera, et si forte non compleverit ipse predictum do nobis auctoritatem et potestatem et cetera, et quod in fine temporis teneamini sibi facere quandam tunicam et tabargium ac caligas etiam capucio V de pano novo valoris novem vel decem solidos pro alnea et unum diploydem et sotulares et etiam in fine temporis dare sibi quinquaginta solidis et cetera, et sich, et cetera. Ad hec autem ego, dictus Iacobus del Porto, acceptans predictam et cetera, promitto eum docero ut melius potero et actendere et complere omnia et singula super contenta, obligamus et cetera, ambo et cetera.

Testes, Iacobus Bonet, mercator et Iohannes Crexell, parator pannorum Valencie cives.”

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

Del mateix any, el 1424, en agost es documenta la procuració atorgada per Teresa, vídua del pintor Domènec del Port, a favor del seu fill Jaume del Port, també pintor. En aquest document actuaren com a testimonis el pintors Joan Miquel i Pere d'Osca, ambdós veïns de València. Del mes de novembre del dit any, el 1424, el pintor Jaume del Port, atorga àpoca a favor del Batle del Regne de València, en la qual reconeix que ha rebut 1.340 sous, pel preu de pavesos, “trenelles” i garbes de palla.

“*Die martis XXI novembris anno a Nativitate Domini M^o CCCC XXIII.*

Jacme del Porto, ferma àpoca a l'honorable batle general de mil CCC XXXX sous VI diners, çò és, per cent pavesos de talla de cinch palms e mig, mil sous, e per deu pavesos de posta CCC XXX sous; e per XVII trenelles II sous; e per CC garbes de palla d'arç a III sous VI lo cent, VII sous e per port de la dita palla sis diners, per obs de ligar e [asostalar] los pavesos.”

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

El dia 11 de desembre del 1424, Jaume del Port, pintor de València, atorga àpoca al Batle del Regne de València, per la qual reconeix que se li ha pagat 330 sous i 8 diners, pel preu de deu pavesos grans de barrera i per quatre trenalles d'espart que li compra per al guarniment dels castells del Regne.

Al mes de gener de l'any 1426, Jaume del Port apareix mencionat en una nota del protocol del notari Berenguer Cardona, com a padrí de la filla de dit notari.

A l'any 1427, el 7 de gener, “(...) Iacobus del Porto (...)” i Bertomeu Pérez, pavesers, actuaren com a testimonis en un quitament de censal.

Al mateix any, el 1427, el 23 de gener, Jaume del “Porto”, paveser, procedix judicialment com a testimoni en una cessió de deute, a favor de la vídua del seu pare Domènec del Port. Al mateix dia i mes, actua com a testimoni en una àpoca a favor de la dita Teresa.

A l'any 1427, el dia 19 d'octubre, es documenta el testament de Jaume del Port, pintor i *paveser*, el qual reproduïm.

“Com totes les coses mundanals sien trespassables e anellegables e null hom en car posat a la mort corporal scapar no puxa ne sia tan certa cosa com la mort ne tan incerta com lo dia e hora d'aquella, emper amor d'acó en nom de la Santa Trinitat Pare e Fill e Sanct Sperit, yo, en Jacme del Port, paveser, ciutadà de la ciutat de València, detengut de malaltia de la qual tem morir, stant però en mon bon seny, memòria éntegra e lo que la, manifesta temen les orribles penes infernals e cobejan pervenir als sants goigs de Paradís, fac e orden lo present meu derrer testament e la mia darrera voluntat per lo qual e la qual revoque cesse e anulle tots altres qualsevol testaments e derrerres voluntats per mi feyts fetes e ordenades en poder de qualsevol notari e o de altre qualsevol persona fins en lo present dia de huy, romanint lo present meu derrer testament en sa plenera forca, fermetat e valor.

E primerament vull e man que tots mos deutes tors e iniuries sien pagats, esmenats e satisfeyts per los meus marmessos deius scrits aquells emperò deutes, tors e iniuries als quals manifestament apparta mi ésser tengut ab cartes públiques e altres legítims documents for de ànima benignament observar.

Elegesch marmessors meus e del present meu derrer testament executados, có es, lo discret mossén Pere Mas, prevere e en Nicholau Ferrer, seller, ciutadà de la ciutat de València, absents axí com si fòssen presents, los quals ab e de consell de la dona na Teresa, muller d'en Domingo del Port, quondam, pare meu e madastra mia completesquen e exeguesquen lo present meu derrer testament e la mia darrera voluntat segons que en aquell atrobaran scrit per mi ordenat e acó sens damnatge e perill d'ells e de llurs bens als quals ab consell de la dita na Teresa per complir les dites coses done plen poder e facultat que puxen tants dels dits béns [...] vendre e alienar e los preus d'aquells reebre e distribuhir quantes bastaran a complir les coses per mi en lo present meu derrer testament ordenades per los quals dits marmessos a consell de la dita na Teresa vull que sia feta la mia sepultura aniversari e cap d'any a llur coneguda la qual sepultura elegesch en lo en lo cimenterí de la ecclesia parroquial de mossén Sent Pere de la ciutat de València en lo vas o fossa on jahen mon pare e ma mare e mos frares.

Ítem, vull e man que per los dits meus marmessos me sien fetes dir e celebrar après ma mort les XXXIII misses appellades de Sent Amador ab sa oferta de pa e caneles segons és acostumat.

Ítem, vull e man qu.els dits meus marmessos ab e de consell de la dita madona Teresa donen e distribuesquen de mos bens per la mia ànima tant com a aquells serà ben vist e en aquells lochs a ells plahents hant sguart a les mies facultats e càrrechs.

Ítem, confés, que la dona na Ysabel, muller mia, ha en e sobre mos béns e les quals me porta en temps del seu e meu matrimoni cent e vint e cinch lliures de moneda reals de València entre roba e diners.

Ítem, de altra part hi ha setanta dues lliures e deu sous de les quals jo li fiu donació per crex en temps del dit matrimoni en axí que entre dot e creix prenen suma có que aquella ha en mos bens de cent noranta set lliures, deu sous, les quals vull que li sien pagades encontinent après ma mort e leix-li les dites setanta dues lliures e deu sous de creix a tots ses voluntats axí ab marit com sens marit.

Ítem, confés que deig a la dita na Teresa, madastra mia, quaranta dues lliures reals de València les quals me ha prestades e les quals vull e man que li sien pagades de continent après ma mort.

Ítem, vull e man que sien donats a-n Johan Gascó, macip meu, axí per soldada de la qual yo li sia tengut per tot lo temps que ha stat ab mi com per gran e legat que li fac, vint e quatre florins d'Aragó, valents cascú onze sous.

Ítem, confés que deig a-n Andreu Mas, satre, sogre meu vint lliures reals de València les quals aquell me ha prestades e vull que li sien pagades.

Ítem, confés que deig a-n Miquel Ferric, seller, certa quantitat, la qual vull que li sia pagada a sa consciència segons que aquell jurara que yo li deja.

Ítem, confés que so tengut a-n Bonet de Borriana en tant com aquell jurara que yo li sia tengut e vull que li sia pagat.

Ítem, leix en tudriu e curadriu de mos fills e de mos béns la dita dona na Teresa, madrastra mia la qual ensemps ab la dita dona na Caterina, cosina germana mia e filla del dit en Nicholau Ferrer, vull que tinga e regesca los dits fills e bens meus e la administració e regiment d'aquells.

Ítem, vull e man que après ma mort tots los bens meus, axí mobles com sehents sien venuts e alienats per les dites na Teresa e na Caterina e que los preus d'aquells pagats tots mos crèdits sien esmercats en sensals ab carta de gràcia en lochs segurs per als dits fills e hereus meus deius nomenados.

E com per en Domingo del Port, pare meu, quondam fossen e sien stades lexades en son últim testament quinze lliures reals de València a Caterina, filla d'en Johan Marco e la dita Caterina sia morta e haja fet testament per lo qual volgué e ordena que de les dites XV lliures li fos feta la sua sepultura, aniversari e cap d'any e que lo restant lexava a sa germana quant aquella prengué marit per çó vull que deduhit de les dites XV lliures tot có que de la mia mà se trobarà scrit en un quern que yo tinch lo qual és stat despus en la dita sepultura aniversari e cap d'any tot l'als a compliments de les dites XV lliures, sia donat a la germana de la dita Caterina quant aquella prenga marit.

Ítem, confés que deig a-n Jacme Ferric, XXIII sous per una dotzena de d'arques.

Ítem, d'altre part li deig LII sous per dites dotzenes de paveses cinch e mig.

Ítem més, d'altre part, XXXVI sous per una dotzena d'arçons.

Ítem més, per hun pavés de cavaller, tres sous.

Ítem, leix al bací de la luminaria de la esgléya parroquial de Sent Pere, de la dita ciutat, vint reals d'argent.

Ítem, leix a cascun bací de les XII baces de pobres vergonyants de les dotze parròquies de València, deu sous.

Ítem, vull e man que após ma mort sien donats nou sous per los dits meus marmessos per amor de Déu en çó que a aquells serà ben vist per ànima de mossén Jacme Tahut, prevere, quondam.

Ítem, confés que tinch dotze paveses velles de frare Vich, abbat de Valldigna los quals vull que li sien restituhits e pagats.

Ítem, confés que tinch set paveses velles d'en Jacme de Moncó los quals vull que sien restituhits.

Ítem, confés que tinch sis paveses velles del fill de na Rosa, los quals vull que li sien restituhits o pagats.

Ítem, tinch quatre taravachos e dos paveses grans de sis palms e mig d'en Martí Pastor, spaser los quals vull que li sien restituhits o pagats.

Ítem, leix a la obra de la Verge Maria de Consolació d'Aldaya, sis florins, valents cascú onze sous.

Ítem, vull que sien pagats a-n Raffael [Conaguela], VIII sous que li deig e que li sia restituhit hun cofre vell que tinch seu.

Tots los altres béns e drets meus e a mi pertanyents e pertanyer devents lluny o prop per qualsevol títol, causa, manera e rahó, çò, lex e jaquesch per dret de institució a Domingo e a Pere del Port e a Damiata, fills meus e de la dita muller mia comuns e aquells dits Domingo, Pere e Damiata, hereus meus propis e universals, faç de tots mos

béns per eguals parts entre aquells, sots tal emperò vincle, manera e condició que si lo hun d'aquells morrà, quant que quant seus fills legítims e de legítim matrimoni e còpula carnal procreats, que la part d'aquell, axí morint, torne als sobrevivents per eguals parts entre aquells, e axis seguesca de huns en altres, e si tots los dits fills meus morran sens fills legítims e de legítim matrimoni e còpula carnal procreats, segons dit és, en tal cas, vull que tots los fruyts que dels dits bens meus, smerçats segons dit és *ex ultra* sien distribuïts per los dits meus marmessos a consell de la dita na Teresa en òrfenes maridar cavus a traure e pobres vergonyants, e acó a coneguda dels dits meus marmessos e de la dita na Teresa, vull emperò que après mort dels dits meus marmessos sien elegits dos dels meus pus primes parents a fer la distribució dels fruyts dels dits bens meus, en axí que mentre hi haga parents meus aquells hagen la dita administració, venint lo cas que tots los dits fills meus morissen segons dit és.

Aquest és lo meu darrer testament e la mia derrera volentat lo qual e la qual vull que valla per dret de testament e per dret de derrera volentat e si no val per dret de testament vull que valla per dret de codicils o per leys, furs e privilegis que mils puxa obtenir forca, formatat o valor, les quals coses foren fetes en la ciutat de València a deenou del mes d'octubre de l'any MCCCCXXVII. Senyal de mi en Jacme del Port, testador damunt dit qui lo present meu darrer testament he feyt los atorch e ferm e prech per los dits meus marmessos ésser duyr a deguda e real execució.

Presentes foren a la confecció del dit testament a appellats e per lo dit testador pregats, lo dicret mossen Johan de Moros, prevere, en Johan Monroig, sartre e en Jacme Salzer, seller, ciutadans de la ciutat de València, los quals conexien lo dit testador e lo dit testador a aquells e lo qual semblantment era conegut per lo notari.”

ARV. *notal de Berenguer Cardona*, núm. 2534.

Sanchis Sivera, 1914, p. 54; 1930, p. 90.

El dia 31 d'octubre de l'any 1427, consta que Jaume del Port era difunt. Els pintors Joan Gascó i Joan Pérez ciutadans de València, apareixen com a testimonis a l'inventari dels béns del dit difunt. Aquest inventari es documenta el mateix dia, mes i any. Tres dies després de la seua mort es publica el seu testament, i com a testimonis del mateix foren els pintors Bertomeu Pérez i Joan Pérez, ciutadans de València.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm.469.

Sanchis Sivera, 1929, pp. 28 i 29.

El 9 de desembre de l'any 1427, apareix publicat al primer full del protocol: “Dimarts a VIII de deembre fou [...] na Teresa tudriu e curadriu dels fills hereus d'en Jacme del Port, quondam, de quitar lo censal de na Reala e com no tinguessen les cartes e títols fou convengut que d'allí avan no corregués pensió alcuna del censal com no sigués per los (pu)bils de quitar aquell.”

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm.469.

És, a la fi, de les últimes notícies del pintor i paveser que ens ocupa, encara que hi ha una notícia publicada per Alcahalí,^{xxviii} en la qual fa menció que a l'any 1433 Jaume del Port, pintor, actua com a testimoni en cert document. Creiem que es tracta d'un data errònia, doncs al 1427 era ja difunt.

Notes:

Pintor de pavesos. Retaule?

PORT,¹⁵³⁴ Joan del (1398-1412, València)

Referència arxivística:

Montalbà, Bernat de. Protocol núm. 22164 (APPV).
Montalbà, Bernat de. Notal núm. 843 i 844 (APPV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Martorell, Miquel. Protocol núm. 2634 (ARV).
Mercer, Berenguer. Protocol núm. 3257 (ARV).
Justícia de CCC sous, núm. 330 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹⁵³⁵
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 104, 105, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 121, 123, 128 i 224.
Mocholí, 2009.¹⁵³⁶

Comentari:

Del pintor Joan del Port,¹⁵³⁷ es té notícies des de l'any 1398, per una època en la qual va fer de testimoni.

L'any següent, el 1399, actua, junt al també pintor Joan Sarrebollada, en un època d'un violari.¹⁵³⁸

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Joan del Port, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“50v

(...)

Ítem, en Johan de la Porta, pintor.....IIII ss.....VI ds.

(...)”

AMV.Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 104, 105, 107-115, 121, 123, 128 i 224.

Després d'un buit d'uns tres anys, està el següent document de l'any 1404, pel qual Joan del Port caplleua, davant del Justícia dels CCC sous, els béns d'Antoni Gomis, *llaurador*, pel deute amb Jaume Pere, *tintorer*.

A l'any 1405, Joan del Port procedix judicialment com a testimoni en un capbreu.¹⁵³⁹

1534 *Del Porto, del Port o de la Porta*, de diverses maneres apareix escrit el dit el cognom als documents.

1535 *Ibidem*, nota 267.

1536 *Ibidem*, nota 787.

1537 Desconeixem, per manca de documents, si aquest pintor està relacionat familiarment amb Domènec del Port (1393-1428), Jaume del Port (1415-1427) i Vicent del Port (1411-1425).

1538 *Ibidem*, nota 355.

Quatre anys després, el 1409, està la referència que actua com a testimoni en la venda d'un censal. A més de la redempció del dit censal, feta el dia 4 d'octubre del mateix any.

“Testes huius rei sunt Iohannes del Porto, pictor, et Petrus Sobirats, assaunator Valencie.

Post hec vero die veneris quarta octobris anno predicto a Nativitate Domini M^o CCCC^o nono, de voluntate atque consensu predicti Iacobi Andreu, batifulla, preinsertum instrumentum fuit cancellatum per me dictum Bernardum de Montealbano, notarium predictum ex eo quia ab eodem Iacobo Andreu ipse Michael Arbucies, notarius predictus preteriti die redemit dictos LXXV sous censuales pro precio mille solidorum cum instrumento publico per me dictum notarium recepto. Presentibus testibus Iohanne de la Porta, pictore et Petro Sobirats, assaunatore Valencie civibus.”

APPV. *Notal de Bernat de Montalbá*, núm. 843.

Finalment, el 1412, Joan del Port, va actuar com a testimoni en la publicació del testament de Jacme Andreu, *batifulla*¹⁵⁴⁰ de la ciutat de València, fet el 3 de setembre del 1410.

“(…)

Presentis per testimonis foren a les dites coses en Jacme Vilar, ferrer, e en Johan de la Porta, pintor, ciutadans de València.”

APPV. *Notal de Bernat de Montalbá*, núm. 844.

Notes:

1539 Capbreu, document o manual on s' anotaven les confessions o els reconeixements fet pels emfiteutes als senyors directes per a servir memòria o prova de la subsistència dels drets dominicals. Exemple: drets sobre immobles. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1540 *Ibidem*, nota 273.

PORT,¹⁵⁴¹ Vicent del (1411-1425, València)¹⁵⁴²

Referència arxivística:

Volum núm. 3665 (ACV).

Vilana, Antoni. Protocol núm. 24698 (APPV).

Boes, Bertan de. Protocol núm. 312 (ARV).

Campos, Joan. Protocol núm. 419 (ARV).

Monzó, Francisco. Notal núm. 2850 (ARV).

Batlia, núm. 44, ff. 74v-75 (ARV).

Justícia Civil, núm. 872, mà, f. 44 (ARV).

Mestre Racional núm. 34, f. 105 (ARV).

Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia (ARV).

Protocol núm, 70, núm. 416 (ARV).

Registre d'èpoques de la Batlia, toms I, II i III (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera,¹⁵⁴³ 1912 (3), pp. 307 i 308; 1914, pp. 23, 48 i 49; 1929, pp. 19 i 20; 1930, pp. 81 i 82.¹⁵⁴⁴

Cerveró, 1964, p. 85; 1972, p. 48.

Mocholí, 2009.¹⁵⁴⁵

Comentari:

De Vicent del Port, pintor, fill del també pintor Domènec del Port, es té, com a primera notícia, el contracte matrimonial de l'any 1411, entre ell i Caterina, filla de Mateu Simó, *batifulla*,¹⁵⁴⁶ aportant, dita Caterina, una dot de 4.000 mil sous.

A l'any 1413, en agost Vicent del Port signa àpoca per qüestions alienes al seu ofici.

En setembre del mateix any, el 1413, queda documentat que el Mestre Racional¹⁵⁴⁷ del Regne de València, efectua un pagament de 800 sous i 8 diners a favor del pintor Domènec del Port, per la confecció de certa quantitat de pavesos, i 972 sous a favor de seu fill Vicent del Port, per uns escuts confeccionats, tots per al senyor rei.

“[*Al marge*] Letra del senyor rey de manament al dit batle que li trametés los dits CC paveses, los quals manlevàs de certes persones donant seguretad de tornar aquells o pagar lo preu e per çò com no pogué trobar a prestech convench-li comprar los dits XXII paveses. E èpoques II muntants a quantitat de DCCC sous VIII diners, çò és, de aquests DCCLXXXII sous e de VIII sous VIII diners posats en data avant al dit En Domingo del Porto en CXXXVIII cartes.

Ítem, pos en data, los quals per mi liura lo dit En Siurana a-n Vicent del Porto, pintor de paveses de la ciutat de València per XXII paveses de posta que de aquell comprí per manament del senyor rey ab letra sua a mi feyt, dada en Cervera d'Urgell a XXX^a de juliol de l'any M CCCC XIII, ab la qual me manava que de continent li trametés a Balaguer doents paveses de posta com los hagués molt necessaris e que

1541 També apareix escrit als originals “*del Porto*”.

1542 Fill de Domènec del Port (1393-1428). El seu iaio, per part materna, va ser el pintor Andreu ÇaRebolleda (1358-1417).

1543 L'autor no diu d'on va ésser treta la notícia.

1544 L'autor dóna data de 20 d'octubre.

1545 *Ibidem*, nota 787.

1546 *Ibidem*, nota 273.

1547 *Ibidem*, nota 536.

aquells manllevàs de algunes persones de aquesta ciutat e que·ls asseguras de tornar-los o de pagar-los los preus de aquells. E com no·n posques trobar tants haguí a comprar los dits vint-dos paveses, çò és, los vint nous a rahó de tres florins e mig lo pavés e los dos vells a rahó de un flori lo pavés. E cobrí·n dues àpoques DCC LXXXII ss.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 34, f. 105.

A l'any 1416 es confirma, documentalment, que el pintor Vicent del Port viu, en aquesta data, en una casa de la Freneria de la ciutat de València.

De gener del 1417 és l'època atorgada per Vicent del Port, per la qual reconeix que ha rebut certa quantitat de diners, per la confecció de pavesos destinades al castell de Xiva.

A l'any següent, el 1418, el pintor Vicent del Port atorga època, per la qual reconegué que el Batle del Regne de València, li havia donat certa quantitat, per la confecció de dotze pavesos:

“(...) rahó e preu de dotze pavesos reials de tela de galera que de mi havets comprats per obs de la vostra Cort.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, tom II.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 307; 1914, p. 48; 1929, pp. 19 i 20; 1930, pp. 81 i 82.

Al mateix any, el 1418,¹⁵⁴⁸ Vicent del Port apareix en cert document com a *paveser*.

El 1419, El Batle¹⁵⁴⁹ del Regne de València pagà al pintor Vicent del Port, certa quantitat per la confecció de cent pavesos i altres objectes.

A l'any 1420¹⁵⁵⁰ es documenta l'establiment d'un cens, atorgat per Jaume del Port, fill de Domènec del Port, ambdós pintors, juntament amb la seua muller i el també pintor Vicent del Port, germà i fill d'aquells.

En setembre del dit any, el 1420, Joan d'Aragó dona testimoni, davant del Justícia Civil de València, en la persona de Vicent del Port, pintor, ciutadà de dita ciutat, per la qüestió de la propietat de cert esclau.

L'1 d'octubre de l'any 1420, Vicent del Port, pintor i ciutadà de València, apareix com a hereu del seu pare, Domènec del Port, que va morir abans del 2 de març de 1428. Ho confirma el document, de la mateixa data, pel qual la seua vídua, Na Caterina, comprà uns cens.

El dia 5 d'octubre del 1420, Vicent del Port, pintor va fer de testimoni en una procuració.¹⁵⁵¹

El mateix mes i any, el 1420, Vicent del Port reconeix haver rebut 132 sous, per la confecció de dotze pavesos amb les armes reials, destinats al Palau Reial de València.¹⁵⁵²

El dia 9 d'octubre del dit any, el 1420, apareix com a testimoni en un debitori: “Testes inde sunt Vincencius del Port, pintor et Iohannes de Mago, frenerius Valencie.”

ARV. *Protocol de Bertran de Boes*, núm. 312.

1548 Sanchis Sivera no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia.

1549 *Ibidem*, nota 579.

1550 Sanchis Sivera no publica la data del document, però hi ha altres documents del mateix notari al voltant dels anys vint.

1551 *Ibidem*, nota 534.

1552 *Ibidem*, nota 708.

Des de l'any 1423, se sap que el pintor Vicent del Port era ja difunt. Ho confirma el document del mes de maig, en el qual Jaume del Port actua com a testimoni en cert procés, per part de Caterina, vídua del dit pintor, Vicent del Port, *tudriu e curadriu*, dels fills d'ambdós, Joanet i Agnés.

“(…) ciutadà de Valencia testimoni produït e donat per part den Johan Campos notari procurador de la dona na Caterina muller quondam d'en Vicent del Port pintor, tudriu e curadriu de Johanet e Agnes fills dels dits coniuages.”

ARV. *Justícia Civil*, num 878, mà VI, f. 47v. i 48.

Cerveró, 1972, p. 48.

Finalment, a l'any 1425 de nou es confirma la seua mort per l'època que atorga la seua vídua, Caterina, la qual com a hereua del seu marit i curadora dels seus fills Jaume i Agnès, cobra l'import de la venda d'una casa tal i com consta al testament, atorgat davant el notari Antoni Pasqual.

Notes:

Pintor de pavesos.

Propietat d'un esclau.

PORTA,¹⁵⁵³ Felip (1430-1438, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra, núm. 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, lligall 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, f. 43 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, f. 43v, lligall 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 19 (ACV).

Ferri, Bertomeu. Protocol núm. 2162 (APPV).

Ferrandis, Pere. Protocol núm. 26794 (APPV).

Comptes de la Batlia, any 1430, f. 336v (ARV).

Registre d'èpoques de la Batlia, tom IV (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, en “*La Catedral...* Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

González Martí (AMDA).¹⁵⁵⁴

Cerveró, 1964, p. 84; 1966, p. 29.

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Tolosa, 2003, p. 758.

Comentari:

El pintor Felip Porta està documentat als anys trenta del segle XV. Del 14 de desembre de 1430 és el primer document. Al·ludeix a una època que signa dit pintor, per la qual va rebre de la Batlia¹⁵⁵⁵ del Regne de València, certa quantitat per pintar: “(...) CL senyals pintats en LXXV fulls de paper (...)”, per a dita institució.

ARV. *Comptes de la Batlia*, any 1430, f. 336v.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, p. 43; 1930, p. 105.

Entre els anys 1431-1439,¹⁵⁵⁶ es registra la relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. Aquesta referència documental s'escriptura als llibres d'obra de la Catedral. A l'any 1432, el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Hi haurien de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, col·laboraren nombrosos pintors, entre ells Felip Porta.¹⁵⁵⁷

El document de l'any 1432, referent al pintor Felip Porta, és el conveni que es pacta entre ell i Castellana de Vilanova, vídua de Joan de Vilanova, cavaller, per la factura d'un retaule baix l'advocació de la Trinitat, pel preu de 66 lliures.

1553 Desconeixem si és família del també pintor Joan Porta (1426).

1554 *Ibidem*, nota 259.

1555 *Ibidem*, nota 580.

1556 Document inèdit, Sanchis Sivera fa referència a aquestes notícies a *La Catedral...* Op. Cit.

1557 La notícia del pintor “Felip Porta”, apareix en en foli 39 de la citada font.

“Philipus Porta, pictor Valencia, ex certa sciencia cum presenti publico instrumento promitto et fide bona convenio vobis nobili Castellane de Vilanova, uxori nobilis iohannis de Vilanova quondam militis, presenti es vestris quod depingam sive pictabo vobis quoddam retabulum jam operatum fuste cum historia Trinitatis, (...)”

APPV. *Protocol de Bertomeu Ferri*, núm. 2162.

Cerveró 1966, p. 29.

El dies 15,19 i 21 de juliol del 1432, es registra, al llibre d'obres de la Catedral, el pagament per certs treballs als pintors Miquel Alcanyís, Felip Porta, Berenguer Matheu, Francesc Mayso, Johan Steve, Gaspar Gual, Miquel d' Alforja, Johan Miravalls, Bethomeu Canet, Pere Stopinya, Pere Navarro, Ramonet del Ala, Cosme Stopinya.

Tres anys després, el 1435, Felip Porta concedix àpoca, per la qual reconeixeix que ha rebut de la Batlia ¹⁵⁵⁸del Regne de València certa quantitat, per la confecció de dos-centes senyals, pintades en fulls de paper.

A l'any 1437, Felip Porta de nou va atorgar àpoca, per haver rebut de l'administrador del Capítol de la Seu de València certa quantitat, per: “(...) per lo pintar e daurar quatre seraphins vermells que eren quatre testes, VIII parelles de ales, e de encarnar de nou lo Infantó Jhesús. (...)”

ACV. *Llibre d'obres de la Catedral*, f. 19.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, p. 43; 1930, p. 105.

A la fi, el 1438, Felip Porta va concedir àpoca a Joan Sanou, sotsobrer de les obres de la Seu de València, per 70 florins, quantitat per la qual dit pintor es va comprometre a pintar el banc de del retaule de la Seu de València: “(...) promisit et se obligavit pintare stancium dicti retabul inclusis cum quibusvis apochis, et cetera”

APPV. *Protocol de Pere Ferrándis*, núm. 26794.

Cerveró, 1964, p. 84.

Notes:

Pintor de retaules, de capella major de la Seu de València, senyals en fulls de paper, imatges Seu de València, banc del retaule Seu València.

1558 *Íbidem* nota 580.

PORTA,¹⁵⁵⁹ Joan (1426, València)

Referència arxivística:

Argent, Tomás. Protocol núm. 25467 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 85.

Comentari:

Com única notícia del pintor Joan Porta està el deutor de l'any 1426, que atorga junt a la seua muller Caterina, confessant que la ciutadana Caterina, muller de Nicolau Boynach, *esparter*, els deu 35 lliures de 55, per les quals compra cert hospici situat a la parròquia de Sant Pere de València.

“Iohannes Porta, pictor, civis Valencie et Caterina, eius uxor, confitemur nos debere vobis dompne Caterine uxori Nicholai Boynach, sparterii, civis Valencie, triginta quinque libras monete regalium Valencie, restantes per nos ad solvendum ex illis quinquaginta quinque libris, precio quarum mihi dicto Iohanni de la Porta, vos simul cum domina Isabele, sorore vestra, uxorque Francisci Mosquera et Nicholai Boynach nomine, manumissorie Petri Pheliu, vendiditis quoddam hospicium situm in parroquia Sancti Petri, eiusdem civitatis (...)”

Notes:

1559 Es desconeix si aquest pintor està relacionat familiarment amb el pintor Felip Porta (1430-1438).

PORTELL,¹⁵⁶⁰ Bernat (1356, València)

Referència arxivística:

Claveria Censals, “J”, llibre 2, f. 9 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁵⁶¹

Comentari:

El pintor que ens ocupa, Bernat Portell, apareix documentat als llibres Claveria Censals, per cert assumpte.

“(…) Bernat Portell, pintor, ciutadà de València, (…)”

Notes:

1560 *Ibidem*, nota 257.

1561 *Ibidem*, nota 787.

PORTO,¹⁵⁶²Llorenç del (1420, València)

Referència arxivística:

Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1889 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 301; 1914, p. 42; 1929, p. 27; 1930, p. 89.

Comentari:

Es té notícies del pintor Llorenç del Porto pel document de l'any 1420, el qual fa referència a la venda atorgada per ell i la seua muller, Caterina, de certs violaris a Bertomeu Ros, *mercader* de València.

Notes:

1562 Pel seu cognom podria estar relacionat amb els pintors Domènec del Port (Porto) (1393-1428), Jaume del Port (Porto) (1415-1427) i Vicent del Port (Porto) (1411-1425).

PORTOLÉS, Bernat (1431-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra, núm. 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, en “*La Catedral...* Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Aliaga, 1996, pp. 202–204.

Comentari:

Durant els anys de 1431 fins 1439,¹⁵⁶³ als llibres d'obra de la Catedral de València, es registraren la relació dels pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. És a l'any 1432, que el pintor Miquel Alcanyís, va rebre l'encomanda del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Haurien de representar-se en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars.

Baix la direcció d'Alcanyís, van col·laborar els següents pintors: Felip Porta, Berenguer Mateu, Francesc Maixó, Garcia Sarrià, Joan Esteve, Arnau Gassies, Gaspar Gual, Miquel d'Alforja, Joan Miravalls, Bertomeu Canet, Antoni Carbonell, Pere Estopinyà, Pere Navarro, Martí Girbés, Ramon de l'Ala, Bertomeu Sacoma, Domènec Tomàs, Pere Miró, Esteve Gil, prevere, Miquel Solivera, prevere, Vicent Desat, Sanç Villalba, *Bernat Portolés*, Esteve Plà, Ausiàs i Joan Julià, mosso del mestre Alcanyís.

Notes:

Pintor de la capella major de la Seu de València.

¹⁵⁶³ Sanchis Sivera dona referència de la notícia, però el document ha segut revisat i transcrit en la seua totalitat.

PUIG, Jaume (1336, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernat. Protocol núm. 2801 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 215; 1914, p. 5; 1928, p. 12; 1930, p. 12.

Comentari:

En octubre de l'any 1336, el pintor Jaume Puig¹⁵⁶⁴ i la seua germana Simona, vídua del també pintor Martí Peris, van fer confessió de dipòsit, en presència d'un notari, de 50 sous barcelonesos d'argent del pintor Gonçal Mora.

“[X^a kalendas novembris die mercurio]. Iacobus de Podio, pictor, et soror eius Simona, uxorque quondam Martini Péreç, pictoris, defuncti, vicini Valentie et cetera, in solidum et cetera, per nos et nostros confitemur et cetera, nos tenere in commanda et puro deposito vobis Gondçalvo de Mora, pictore et vicino eiusdem presenti et cetera, quinquaginta barchinonensis argenti quos omnes numeratos in presencia notarii et testium infrascriptorum missimus in quodam sacco panni lini quod sacculum cum dictis denariis intus ipsum clausis et ligatis sigilloque notarii infrascripti, cere vermelle sigillatis, nos a vobis habuimus et recepimus manualiter in presentia notarii et testium subscriptorum. Renunciamos et cetera, reddere vostre voluntate et cetera. Et hec atenderé et complere promitimus et etiam restituere et cetera omnes missiones et cetera. Et credatur et cetera. Obligamus in solidum et cetera, nos et omnia bona nostra et cetera. Renuciamus super hiis beneficio dividende accionis et cetera, et legi et cetera. Et ad maiorem firmitatem ego, dicta Simona, iuro et cetera predicta omnia et singula rata et firma habere et cetera, pro quod sacramentum renuncio quantum ad hec doti et cetera.

Testes, Arnaldus Ianerii, sartor, et Laurencis de Solerio, pelliparius. ”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 80, doc. 155.

Notes:

1564 Al document original: *Jacobus del Podio*.

PUSOT, Pasqual (1398, València)

Referència arxivística:

Guardia, Vicente. Protocol núm. 25361 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 86.

Comentari:

Per única notícia d'aquest pintor està la procuració¹⁵⁶⁵ atorgada per la seua vídua, Caterina, en la persona de Jaume de Falç, notari de València.

“Die martis XVII^a decembris anno nonagesimo octavo, Caterina, uxor quondam Paschasis Pusot, pictoris Valencie, scienter constituo procuratorem meum vos discretum, Iacobum de Falç, notarii Valencie, presentem, ad ducendum [tociens] et singulas causas et cetera, coram iudicibus et cetera. Dans et concedens et cetera, sentencias audiendi, apellandi; apellaciones prosequendi; fidancias quascumque dandi; procuratorem substituendi et cetera. Promittens me habere ratum sub bonorum meorum obligacione. Quod est actum Valencie et cetera.

Testes, Bernardus Rosinyol et Guillelmus Gioner, textor, Valencie comorantes”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 474, doc. 895.

Notes:

1565 *Ibidem*, nota 534.

QUEROL,¹⁵⁶⁶ Andreu (1326-1328, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 18, mà 4; núm. 33 (ARV).
Notal núm. 2873, any 1327 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 247; 1964, p. 86.

Comentari:

A l'any 1326, el pintor Andreu Querol actua com a testimoni en la procuració¹⁵⁶⁷ atorgada per Gerau Oller, a favor de Pere Mateu.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 18, mà 4. Pergamí insert en el lligam.

Cerveró, 1960, p. 247.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 59, doc. 96.

A l'any següent, el 1327, Andreu Querol atorga àpoca, en la qual reconeix haver rebut de la seua muller Monsona, filla de Domingo Falcs,¹⁵⁶⁸ 80 sous del seu dot.

“Andreas Querol, pictor et vicinus Valencie, scienter confiteor vobis Monsone, uxor mee, filieque quondam Diminici de Falex, presenti, et vestris quod solvistis michi voluntati mee omnes illos octingentos solidos monete regalium Valencie, quos vos michi promisistis dare in dote et pro dote vestra, ut in instrumento vestro dotali presenti die et anno facto per notarium infrascriptum.”

ARV. *Notal* núm. 2873.

Cerveró, 1964, p. 86.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 60, doc. 95.

En novembre del 1328, Andreu Querol i Raimon Pagés, pintors de València, actuaren com a testimonis en la procuració¹⁵⁶⁹ atorgada per Miquela, filla de Bernat Alegre, abans veí de València, al ciutadà Bernat Aguiló, notari.

“ 1328, XIII kalendas decebris

(...)

Testes huius rei sunt Andreas Queroli et Raymundus Pagesii, pictores Valencie.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 33.

Cerveró, 1960, p. 247.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 62, doc. 104.

Notes:

1566 Desconeixem si existeix relació familiar amb els també pintors Ferrer Querol, pare, (1349-1372) i Ferre Querol, fill, (1372-1426).

1567 *Ibidem*, nota 534.

1568 Cerveró publica *Falex*.

1569 *Ibidem*, nota 534.

QUEROL I,¹⁵⁷⁰ Ferrer (1349-1372, València)

Referència arxivística:

Real Chancillería, registre núm. 959, f. 69v (ACA).
Folch, Domingo. Protocol núm. 2805 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 161; 1912 (2), p. 217; 1914, p. 7; 1928, pp. 16, 17 i 18; 1930, pp. 16, 17 i 18.

Comentari:

Pere IV “El Cerimoniós” va ésser sobirà, entre els anys 1336 fins 1387, de la Corona d’Aragó. Aquest monarca, de caràcter i geni violent i fart colèric, fou gran polític, curiós, d’idees cavalleresques, mol donat a les lletres i les arts en general, per la qual cosa es rodejà de gent culta i d’artífexs. Així ho confirma el document del 1349, pel qual el rei Pere atorga nomenament de pintor reial a Ferrer Querol.

“1349, X kalendas de desembris. Nos, Petrus et cetera, de vestri fidelis nostri Ferrari Queroli, pictoris vicini Valencie, industria ac fidelitate confidentes, tenore presentis vobis concedimus quod vos dum de nostre processerit beneplacito voluntatis sitis pictor maior operis nostri Regalis civitatis eiusdem, et quibusvis prerogativis, logeriis et aliis gravis gaudeatis quibus gaudent et debent gaudere pictores alii quorumvis operum per nos fieri factorum seu de cetero fiendorum, tam in dicto regali quam etiam aliunde. Mandantes per presentem magistro maiori dicti operis ceterisque officialibus et subditis nostris presentibus et futuris quod vos, dictum Ferrarium, pro pictore maiore operis dicti nostri regalis habeant et teneant dum nobis placuerit ut preferatur. In cuius rei testimonium presentem vobis fieri iussimus nostro sigillo munitam. Datum Valencie, X kalendas decembris anno Domini M^oCCC^oXL^o nono. [Bartholomeus de Lauro, mandato regio faci].”

ACA. Real Chancillería, núm. 959, f. 69v.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 17 i 18; 1930, pp. 17 i 18.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 121, doc. 200.

Després d’aquesta notícia hi ha un buit documental fins a l’any 1372. Molts anys sense tindre cap referència de Ferrer Querol, pintor al que creiem que després del seu nomenament se li feria més d’un encàrrec. En la nostra recerca, fins ara, no s’ha trobat cap document, però creiem que aquest pintor al ser designat com a reial, igual va haver d’anar-se’n alguna altra part de la Corona d’Argó. Hui per hui és una incògnita i l’únic que es coneix és que al dit any, el 1372, al mes de juny, es redacta l’època atorgada per Nicolas Despuig, *seller*¹⁵⁷¹ i ciutadà de València, en la qual Ferrer Querol, *senior*, reconegué haver-hi rebut 14 lliures i 5 sous, pel preu de la mitat de deu fanecades de terra campa, que dit pintor i el seu fill Ferrer Querol tenien *pro indivis* en el terme de Patraixet, a l’horta de València.

“Ferrarius querol, senior, pigtor et vicinus Valencie, scienter confiteror et in veritate recognosco vobis, Nicholao Deçuig, pellerio et civi eiusdem, presenti et recipienti, et vestris quod tradidistis et solvistis michi mee voluntati [numerando] monis illas quatuordecim libras et quinque solidos regalium Valencie, quibus vobis et vestris vendidi et alienavi medietatem pro indiviso que michi competebat in [et de] illis decen

1570 Pare del pintor amb el mateix nom, Ferrer Querol (1372-1426), encara que desconexem si és família del pintor Andreu Querol (1326-1328).

1571 *Ibidem*, nota 442.

fenecatas terre quas ego et Ferrarius Querol, filius meus, comuniter, mediocriter et pro indiviso habebamus et possideabamus et nunc vos et ipse filius meu habeatis, teneatis et possiditis in termino Patraxet, orte dicte civitatis, ut in instrumento dicte vendicionis per subscriptum notarium hoc die confecto largius est contentum, renunciando scienter omni excepcioni peccunie predicte non numerate et a vobis non habite et non recepte un predicatur et doli. Ideoque absolvendo inde vos et vestros et omnia bona vestra et vestrorum perpetuo ab omni accione, questione, petitione et demanda quas contra [...] seua bona vestra facere vel movere possem racione dictarum quatuordecim librarum et quinque solidorum, facioque vobis fieri presens publicum intrumentum per notarium infrascriptum in testimonio premissorum. Quod esta actum Valencie, septima die iunii.

Testes qui supra.”

ARV. *Protocol de Domingo Folch*, núm. 2805.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 219, doc. 339.

Al següent document, del 23 del mateix mes i any, 1372, a Ferrer Querol se li esmenta per la venda atorgada per Ferrer Querol II, *junior* i la seua esposa Raymundeta a Nicolas Despuig, *seller*¹⁵⁷² i ciutadà de València, de la meitat de deu fanecades de terra campa que fill i pare tenien en el terme de Patraixet.

Notes:

Pintor del rei.

1572 *Ibidem*, nota 442.

QUEROL II, ¹⁵⁷³ Ferrer (1372-1426, València)

Referència arxivística:

Aveïnaments, b3-3, f. 53v (AMV).

Claveria Comuna, any 1383 (AMV).

Claveria Comuna, anys 1385 i 1395, Arxiu de la Confraria de Nostra Senyora de la Seu, (Miracle) (AMV).

Claveria Comuna, Albarans, J-38 (AMV).

Barcella, Ramón. Protocol núm. 12088 (APPV).

Pasqual, Antoni. Protocol núm. 23224 (APPV).

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 468 (ARV).

Costa, Bernat. Protocol núm. 2449 (ARV).

Desconegut. Notal núm. 11204 (ARV).

Falchs, Domingo. Notal núm. 2805 (ARV).

Martorell, Miguel. Protocol núm. 2633 (ARV).

Mercer, Berenguer. Protocol núm. 3257 (ARV).

Justícia Civil, any 1424, mà 7, f. 3 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 22, mà 8; núm, 31, mà 11 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), pp. 161 i 162; 1912 (2), p. 217; 1914, p. 7; 1928, pp. 16 i 18; 1930, pp. 16 i 18.

Cerveró, 1964, p. 86; 1972, p. 48.

Mocholí, 2009.¹⁵⁷⁴

Comentari:

Ferrer Querol II, fill del també pintor Ferrer Querol I, està documentat des del 1372 fins 1426. El seu bagatge documental s'inicia al mes de juny del dit any, amb l'època atorgada pel seu pare a Nicolas Despuig, *seller*¹⁵⁷⁵ i ciutadà de València, en la qual reconeix que va rebre 14 lliures i 5 sous, pel preu de la meitat de deu fanecades de terra campa que dit pintor i el seu fill tenien al terme de Patraixet, a l'horta de València.

El següent document sí que pertany a Ferrer Querol II, en el qual se li esmenta *junior*. Aquest al·ludeix a la venda efectuada, en juny de l'any 1372, pel dit pintor i la seua muller, Raymundeta, a Nicolas Despuig, *seller*¹⁵⁷⁶ i ciutadà de València, de la meitat de deu fanecades de terra campa que dit pintor i el seu pare, tenien al terme de Patraixet amb el testimoni entre altres del pintor Domingo Torà.

“Die lune intitulata XXIII^a iunii. Ferrarius Querol, iunior, pictor et vicinus Valenci, et Raymundeta, uxor eius, scienter (...)

Testes huius rei sunt Petrus Ans, frenerius, Iohannes Çarovira, Valenci vicini. Et firmamenti dicre Raymundete que, absente dicto empore, verum presente notario (...) Dominicius Torà, pictor et Petrus Girbes, fusterius Valencie.”

ARV. *Protocol de Domingo Folch*, núm. 2805.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 161; 1912 (2), p. 217; 1914, p. 7; 1928, p. 16; 1930, p. 16.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 219-221, doc. 340.

¹⁵⁷³ Fill del pintor amb el mateix nom, Ferrer Querol (1349-1372).

¹⁵⁷⁴ *Ibidem*, nota 787.

¹⁵⁷⁵ *Ibidem*, nota 442.

¹⁵⁷⁶ *Ibidem*, nota anterior.

Al mes de setembre del mateix any, el 1372, Ferrer Querol, *junior*, atorga àpoca per la venda de la dita terra, al terme de Patraixet. Va fer de testimoni entre altres Domènec Torà, pintor.

“Die veneris intitulata XII^a septembris. Ferrarius Querol, iunior, pictor et vecinus Valencie, et Raymundeta, uxor eius, scienter confitemur et in veritate recognoscimus vobis, Nicholo Deçpuig, pellerio (...)

Testes huis rei sunt Dominicus Torà, pictor (...)

ARV. *Protocol de Domingo Folch*, núm. 2805.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 161; 1912 (2), p. 217; 1914, p. 7; 1928, p. 16; 1930, p. 16.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 222-223, doc. 342.

Cinc anys després, el 1377, Ferrer Querol II, *menor*, apareix documentat junt al també pintor Domènec de la Rambla, en l'aveïnament de Francesc Tora, *paraire*,¹⁵⁷⁷ a la ciutat de València.

Al mes d'abril de l'any 1385, Ferrer Querol, actua com a testimoni en un reconeixement de dipòsit de comanda. En octubre del dit any, apareix documentat a l'arxiu de la Confraria de Nostra Senyora de la Seu.

El 13 setembre del 1389, Ferrer Querol II atorga àpoca, en la qual reconeix que Durando Avellà, Bernardo d'Aries, Berenguer Monts i Nicolau Senequell, *argenters* i majorals de l'Almoïna dels argenters de València, li pagaren 12 florins per pintar la capella que té l'Almoïna en l'església de Santa Caterina.

“Ferrarius Querol, pictor, civis Valencie (...) duodecimi florenos auri Aragonum comunes, ratione me salari et laborum per me sustentorum in depingendo capella quam elemosina predicta habet in ecclesia sancte Caterine Valencie. Et (...)

Testes Raymundus López, scriptor et Arnaldus march, argentarius Valencie. ”

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 323, doc. 558.

A l'any 1391, Ferrer Querol II¹⁵⁷⁸ va atorgar procuració, junt a Bernat Sanç, *mercader*, i Pere Tilia, *seller*,¹⁵⁷⁹ veïns de València, a Miquel Solsona, notari ciutadà de València, per a defendre els seus béns i interessos en plets i processos judicials.

Ferrer Querol II, de nou apareix esmentat a l'any 1395, als documents de l'arxiu de la Confraria de Nostra Senyora de la Seu.

Al mateix any, el 1395, el Justícia dels CCC sous de València condemna a Ferrer Querol II a pagar el deute, que tenia amb el ciutadà Nicolau Salvador.

Tres anys després, el 1398, es documenta el contracte d'aprenentatge atorgat per Antonia, vídua de Llorenç Navarro, *sabater de velle*, veí de Cullera, en el qual aferma amb el pintor Ferrer Querol, el seu fill Ramon Navarro de deu anys d'edat, durant un temps de set anys.

Al següent any, el 1399, Ferrer Querol II atorga procuració¹⁵⁸⁰ a Domènec de la Guerola, notari, ciutadà de València, per que el represente en causes judicials.

1577 *Ibidem*, nota 647.

1578 A l'original *Ferrarius Querol*.

1579 *Ibidem*, nota 442.

1580 *Ibidem*, nota 534.

La resta de documents que es té del pintor Ferrer Querol estan datats al segle XV. A l'any 1409, es registra la condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, al dit pintor que viu a la plaça dels Caixers, el qual deu pagar a Bernat Despont, *peller*,¹⁵⁸¹ certa quantitat.

Als anys 1414 i 1415, l'administrador de la Claveria Comuna de València efectua un pagament a favor de Ferrer Querol II, per la casa que se li expropia, situada a la plaça dels Caixers, per a l'eixamplament del carrer Sant Vicent a la ciutat de València. Dita casa se li enderroca per facilitar el pas dels entremesos,¹⁵⁸² que la ciutat havia preparat amb motiu de les festes, organitzades per a l'entrada de Ferran d'Antequera.

“De nos et çætera, metets un compte de vostres dates, Quaranta dues lliures, dehuyt solodis reynals les quals de nostre manament per [...] del consell aletrat a XIII dies doctobre prop passat, havets pagades, es assaber a-n Ferre Querol, pintor, per tatxa dun barandat que del seu alberch prop lo monestir de frares menors, son levat per que no empachas los entremesos qui per allen devien passar en la festa de la entrada dels senyors rey i reyna, xx florins, e x florins per obra necessaria aclomer lo dit barandat, segons ni ha apocha reebuda per l'escriba dela Sala a XXII dies de decembre propo passat. E a-n Marti Navarro, e a-n Pasqual Salzadella, e a-n Johan Remis, sedacers, per barandats de lurs alberchs prop Santa Maria de Gracia, enderrocats e levats per la rao sobredita, XXX florins, e per otra necessaria aclausula lur XVIII florins segons ni ha apocha rebuda per lo propo dit notari lo dit dia. E cobrats et çætera.

Datum Valencie ut supra Gabriel de Palomar.”

AMV. *Claveria Comuna . Albarans*, J-38.

Al mes d'octubre de l'any 1418 es registra la venda atorgada per Angelina, vídua del *mercader* Llorens Soler, i Caterina, vídua de Jaume Piera, *mercader*, a Francesc Callaç, *doctor en lleis*, de 300 sous censals dels 500 que el seu marit i la seua primera muller Tomasa, Ferrer Querol II, pintor, la seua dona Raimundeta i Bernat Daries, *argenter* carregaren a Joan Allepuç.

A la fi de la documentació del pintor Ferrer Querol II s'escriptura, el 1424, als llibres del Justícia Civil de València, el testament del dit pintor.

“(...) pintor, ciudadá de Valencia en son derrer testament e condicills instituhs sos mermessors e executadors los honrats Micer Johan de roda licenciat en decrets e en Jacme Fuster specier, ciudadans de Valencia.”

ARV. *Justícia Civil*, any 1424, mà 7, f. 3.

Cerveró, 1972, p. 48.

Dos anys després, el 1426, la seua vídua i altres ciudadans van vendre a Lluís Bou, 75 sous de violari¹⁵⁸³ carregats sobre certs béns.

Notes:

Pintor de la capella de l'Almoina en santa Caterina.
Contracte d'aprenentatge.

1581 *Ibidem*, nota 395.

1582 Figura o figures...Gènere teatral.. Divertiment teatral intercalat... *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1583 *Ibidem*, nota 355.

QUEROL,¹⁵⁸⁴ Francesc (1375, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 1650, f. 60v (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 247.

Comentari:

Del pintor Francesc Querol, hi ha referència gràcies al pagament que va fer de 3 sous i 2 mas mudinas,¹⁵⁸⁵ quantitat per mitja cafissada de terra en lo terme de Cassent.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 229, doc. 359.

Notes:

1584 Es desconeix, per manca de documents, si existeix una relació familiar amb el pintors Andreu Querol (1326-1328), Ferrer Querol, pare (1349-1372) i Ferrer Querol, fill (1372-1426).

1585 Moneda musulmana d'or, de valor d'un dinar, encunyada pels almohades (que eren de la tribu berber dels mas mudines, d'on prové el nom). Les mas mudines tingueren una àmplia circulació pels regnes cristians al segle XIII. A Catalunya apareixen documentades des del 1174 i, igualment com en el cas dels mancosos, hom en troba emissions cristianes, dites mas mudines contra fetes o imitades. Consta que se'n fabricaren a Lleida i a Mallorca i que Jaume I concedí, el 1272, franquícies i salconduits a fabricants de mas mudines. La circulació de *dobles mas mudines* o dobles dinars almohades originà que també a Castella foren encunyades les dobles i que la mas mudina senzilla fos coneguda també amb el nom *del semidobla almohade*. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

QUEROL,¹⁵⁸⁶ Guillem (1345-1361, València)

Referència arxivística:

Almoyna, núm. 5648, f. 54 (ACV).

Monçó, Pere. Notal any 1345 (AMV).

Manual de Consells, A-13, f. 33 (AMV).

Justícia Civil, núm. 191, mà 6; núm. 223, mà 3; núm. 245, mà 2, f. 20v; núm. 2483 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 247 i 248; 1964, p. 86; 1972, pp. 48 i 49.

Mocholí, 2009.¹⁵⁸⁷

Comentari:

De l'any 1345 és la primera notícia que es té del pintor Guillem Querol, la qual dona referència de l'encàrrec dels bordons amb les armes reials destinats al pal·li del senyor rei, rebent, del ciutadà Jaume Martí, la quantitat de 48 sous pel dit encàrrec.

“II idus madii. Guillelmus Querol, pictor, vicinus Valencie, confiteor vobis venerabilibus Iacobo Martí, et cetera, quod solvistis michi in tabula Francisci Falgueres, camporis, civis Valencie, quadraginta octo solidos, monete regalium Valencie quas debebatis michi pro picturas, duodecimi bordonas cum signo regali, ad opus portandi pallium domino rege, qui die dominica proxime ventura intravit in dicti nomine feliciter civitatem.

Testes, Guillelmus Riquerii et Dominicus Segarra, vicini Valencie. ”

AMV. *Notal de Pere Monçó*, anys 1345-46.

Cerveró, 1964, p. 86.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 115 i 116, doc. 186.

Cinc anys després, el 1350, Arnau Perera i la seua muller Maria, reconeixen deure a Guillem Querol, 8 lliures i 10 sous, per la compra d'un alberg, situat a la parròquia de Sant Martí de València.

En març del 1356, als llibres de l'administració de l'Almoyna, es menciona que el pintor Guillem¹⁵⁸⁸ Querol¹⁵⁸⁹ va vendre a Jaume Monsó, *fuster*, un alberg situat a la Pobra del Bisbe, pel preu de 14 lliures.

Als llibres del Justícia Civil de València de l'any de 1356, es registra que Guillem Querol està relacionat amb certes cafissades de vinya, situades al terme de l'Altell, a l'horta de València.

El 16 de setembre de 1358, Guillem Querol apareix documentat, entre altres ciutadans, com a conseller¹⁵⁹⁰ de la ciutat de València.

“En l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil CCC LVIII disapte a XV dies del mes de setembre fon apellat consellat consell en la sala de la Cort de la ciutat de

1586 No se sap, per manca de documents, si existeix una relació familiar amb el pintors Andreu Querol (1326-1328), Ferrer Querol, pare (1349-1372), Ferre Querol, fill (1372-1426) i Francesc Querol (1375).

1587 *Ibidem*, nota 787.

1588 Cerveró publica només una G.

1589 Segons Cerveró, a l'original *Carrol*.

1590 *Ibidem*, nota 458.

València a só de trompeta o nàfil per veu de Matheu Serrador, corredor públich, crida o trompeta de la dita ciutat per los lochs acostumats e ab albarans segons és acostumat apel·lar lo consell de la dita ciutat, en lo qual consell foren les persones infrasegüents:

L'alt senyor infant don Ferrando, marqués de Tortosa e senyoria d'Albarrazí del molt alt senyor n'Amfos d'alta recordació rey d'Aragó, fill e per lo molt alt e poderós princep e senyor en Pere per la gràcia de Déu, rey d'Aragó en tots los regnes, comdats e terres de aquell de ça mar general governador.

Don Pedro senyor de Exèricha.

En Pere Boyl, cavaller e conseller del senyor rey e que aquell meteix batlle general en lo regne de València.

En Pere Calderó, justícia de la ciutat de València en lo criminal

En Johan de Solanes, justícia de la ciutat de València en lo civil.

(...)

En Guillem Querol, pintor

(...)

En lo qual consell fon lesta e presentada una carta o letra del dit senyor rey en paper escrita e el dors d'aquella ab son segell segellada de la tenor infrasegüent: [petició per a que la ciutat sufrague les despeses equivalents a 50 homens a cavall com a contribució a la guerra, la ciutat denega la petició].”

AMV. Manual de Consells, A-13, f. 33.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 163, doc. 251.

En maig de 1359, es fa notificació, per part del Justícia Civil de València, d'haver manat al pintor Guillem Querol, que deposite en la cort del Justícia la suma que hi havia obtingut dels béns de Benet de Vilasis.

Per últim, el 1361, aquest pintor, Guillem Querol, obté carta pública executòria de sentència de certa cosa pagada al seu favor, davant el notari Guillem Ferri.

Notes:

Pintor de bordons.¹⁵⁹¹

Conseller.

¹⁵⁹¹ Cadascuna de les vares llargues que sostenen el pal·li. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

QUEROL, Joan (1422, València)

Referència arxivística:

Coll, Martí. Protocol núm. 19874 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cervero. 1964, p. 86.

Comentari:

Del pintor que ens ocupem només té la notícia de l'any 1422, la qual tracta de l'època atorgada per ell, en la qual reconeix haver rebut del sotssíndic de València, 100 sous, pels treballs efectuats en la celebració del Corpus.

“Iohannes Querol, pictor Valencie, gratis et scienter, firmo apocham subsindico presenti, de centum solidos monete regalium Valencie, michi debitis pro quodam scallo, construendi sive faciendi et operandi, cuiusdam entramesi, novi facti Beati Jeronimi, cum leone, ad opus solemnitatis processionis Corporis Chriti.

Anni Quadringentesimi XXII.

Testes, Iohannes Martinez, notario et Geraldus Gueralda, scutiferi Valencie.”

Notes:

Treballs per a la festa del Corpus.

QUEROL,¹⁵⁹² Nicolau (1401-1440, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1432, f. 86v (ACV).
Sanfeliu, Joan. Protocol núm. 1434-3 (AMV).
Claveria Comuna, núm. 48-7 (AMV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, 0-113 (AMV).
Claveria Comuna, any 1429 (AMV).
Claveria Comuna, any 1430 (AMV).
Claveria Comuna, any 1431 (AMV).
Claveria Comuna, any 1432 (AMV).
Claveria Comuna, any 1433 (AMV).
Claveria Comuna, any 1440 (AMV).
Manual de Consells, A-29, f. 19 (AMV).
Manual de Consells, A-29, f. 115 (AMV).
Manual de Consells, A-29, f. 170 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, núm. 35-37 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, num. 36 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-36, f. 213 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, ff. 202v-233 i 269 (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 90v (AMV).
Argent. Tomás. Notal núm. 1183 (APPV).
Martí, Pere. Protocol any 1435 (APPV).
Micó, Joan. Protocol núm. 1929 (APPV).
Polgar, Andreu. Protocol núm. 23194 (APPV).
Esteller, Bernat. Protocol num. 821 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1263 (ARV).
Protocol de desconegut, núm. 35 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, pp. 247 i 298.
Sanchis Sivera, 1912 (4), pp. 445 i 449; 1929, pp. 25, 53, 54 i 59; 1930, pp. 87, 115, 116 i 121.
Cerveró, 1956, pp. 113 i 115; 1963,¹⁵⁹³ pp. 120, 121 i 123; 1964, pp. 86, 87 i 88.
Tolosa, 2003.¹⁵⁹⁴
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, p. 276.
Mocholí, 2009.¹⁵⁹⁵

Comentari:

Iniciem aquest discurs de Nicolau Querol amb un paràgraf, del qual és autor Alcahalí,¹⁵⁹⁶ que descriu molt bé al pintor que ens ocupa: “Fué este pintor muy conocido y popular entre la gente plebeya de Valencia, por las raras ingeniosidades de sus dibujos y cuadros, á los que solía poner versos, y por su carácter afable y

1592 No es coneix si aquest pintor està relacionat familiarment amb els també pintors Andreu Querol (1326-1328), Ferrer Querol, pare (1349-1372), Ferre Querol, fill (1372-1426), Francesc Querol (1375) i Guillem Querol (1345-1361).

1593 En aquesta publicació, l'autor dóna data del dia 17.

1594 *Ibidem*, nota 267.

1595 *Ibidem*, nota 787.

1596 *Diccionario biográfico de artistas valencianos*. Barón de Alcahalí. Valencia 1897.

bondadoso. Era el verdadero tipo del valenciano, y la Ciudad debió entenderlo así porque le encomendó un cargo muy en armonía con su carácter, cual era La custodia y guarda y conserva de tots los entremesos per a la festa del Corpus. (Claveria Comuna, 1432-33)”

El pintor Nicolau Querol compta amb una vintena de documents, alguns d'ells sumament interessants, per la qual cosa a dit pintor, fins ara oblidat per la historiografia, es pot qualificar d'important, dintre del segle XV, al Regne de València.

Possiblement una de les primeres notícies que hi ha d'aquest pintor és de l'any 1401, en el qual es realitzaren diverses tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València. En aquestes treballaren nombrosos artífexs i persones d'altres oficis, per la qual cosa quedaren registrades les diverses rebudes pels seus treballs als llibres de Compte. En el foli 145r, apareix esmentat un tal Nicolau Querol, fadrí. Creiem que es el pintor que ara ens ocupa, doncs en anys posterior aquest es dedica a fer tasques per acontecimientos molt semblants a la ciutat de València.

“Al marge. No s'en rebé àpoqua per ço com eren fadrins e no eren en edat de fer àpoqua.

Ítem, doní a Nicolau Querol, .I. dels fadrins que anaven vestits com donzelles sobre la rocha, per remuneració de son treball, com tan li'n fos taxat ...I ll. II ss.”

AMV. *Claveria Comuna. Llibres de Compte*, 0-113.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, p. 276.

De l'últim document fins al següent del 1414, hi ha absència de referències documentals. El document del dit any dóna referència que els ciutadans Joan França, Francesc de Valls i Domènec Mari, tots ells *carnissers* i les seues dones respectives, a més de Nicolau Querol i la seua dona, que per obtindre diners per a pagar a Joan Toraytes les 30 lliures restants de les 60 que li deuen, preu pel qual Joan França li va comprar un tros de terra, van vendre a Bonanat Soler, *mitjancer*,¹⁵⁹⁷ 50 sous de retrocensal que carreguen sobre dita terra.

Del darrer any fins el 1420 hi ha una manca de notícies. És al dit any quan es feu una remissió de censal, atorgada per Nicolau Querol, la seua muller Magdalena, Joan França, *carnisser*, ciutadà de València i la seua muller Vicenta, a Bernat Falcó i a Dionís Dolit, notaris, marmessors del testament del difunt Guillem Moler, *preparador de panys*.¹⁵⁹⁸

A l'any 1422, en setembre el pintor Nicolau Querol atorga àpoca, per la qual confessa haver rebut d'Antoni Mascarós, marmessor del testament de Miquel Mascarós, 26 florins i mig, per raó de certs treballs fets en la capella on descansava dit difunt, a l'església de Sant Martí.

“(…) viginti sex florenos et medium auri legis Aragonie quos dicto nomine michi solvere tenebamini rationibus sequentibus, primo, ratione depingendi quoddam standart et unum penó de quarters et unum paves et unam darga et unam sobrevesta et tres lanceas et duas barras que posite fuerunt in capella ubi corpus dicti Michaelis Masquaros in ecclesia Sancti Martini (...)”

ARV. *Protocol de Bernat Esteller*, núm. 821.

Sanchis Sivera, 1929, p. 53; 1930, p. 115.

1597 Que intervé entre dues persones o més per fer-les posar d'acord. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1598 *Ibidem*, nota 453.

De nou hi ha un buit documental fins 1425. Al dit any es registra la confessió de deute, efectuada per Nicolau Querol i la seua muller, Magdalena, a Pere Llorens, de 8 lliures, citada en el present document i atorgada davant el notari Jaume Vinader. El pintor Berenguer Mateu, actua com a testimoni en aquest document.

Dos anys després, el 1427, es documenta una notícia per la qual se sap del seu treball. En aquest any s'escripturen els capítols contractats entre Castellana d'Alpicat, vídua de Joan Navarro, *licenciat en lleis*, com a curadora de la seua filla Tecla, muller de Galcerà de Borja i el dos pintors, Gabriel Martí i Nicolau Querol, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació dels tres Arcàngels, destinat a la capella construïda per dita Castellana al claustre dels frares predicadors de València. El preu per a la confecció del dit retaule quedà en 80 florins ó 40 lliures. Actua com a testimoni, el també pintor, Pere Guillem.

“(…) Nos Gabriel Marti et Nicholaus Querol, pictoris civis dicte civitatis, ex alia parte, de nostri ex certa sciencia, et cetera, nos dicte partes et unaquaque ipsarum alteri adinvicem et vicisim, super quodam retrotabulo faciendo seu pingendo ad opus cuiusdam capelle per me dictam Castellanam, constructe iuxtam dispositionem dicti quondam venerabili viri mei in claustro monasterii fractum predicatori (...)”

APPV. *Protocol d' Andreu Polgar*, núm. 23194.

Cerveró, 1956, pp. 113 i 115; 1963, pp. 120 i 121; 1964, p. 88.

Al següent any, el 1428, Nicolau Querol, pintor, apareix citat al Manual de Consells de València. En juliol, el Consell de València aprova un compromís fet amb el dit pintor, sobre la reparació de les insignes i entremesos de la festa de Corpus Christi durant els tres propers anys, per la quantitat de 200 florins. Efectuant-se, el mateix mes, un pagament del Consell al pintor que ens ocupa, de 110 lliures per l'administració, durant el temps establert, de tot allò que feia referència a la festivitat del Corpus de València.

“ [Al marge].Com lo consell loa e aprova la carta paccional fets ab en Querol, pintor, sobre lo stall dels CC florins de la reparació dels entrameses e altres coses que servexen a la festa de Corpore Cristo.

(...)”

AMV. *Manual de Consells*, A-29, f. 19.

Sanchis Sivera, 1929, p. 53; 1930, p. 115.

En 1429, al mes de març, es documenta un altre pagament, atorgat per la Clavaria Comuna de València, a Nicolau Querol de 50 florins d'or, equivalents a 27 lliures, i 10 sous, com a salari del primer any d'administrar la festa del Corpus.

En juny del 1430, de nou se li efectua un tercer pagament, pel clavari de les Pecúnies Comunes de València, per la mateixa quantitat com a segona anualitat de l'administració de la festa del Corpus.

A l'any 1431, en maig, s'escriptura la concessió, per part del Consell de València, a Nicolau Querol de la reparació dels atuells¹⁵⁹⁹ que formaven part de la processó del Corpus, pel temps de cinc anys, a raó de 80 florins anuals, és a dir, 400 florins en total. Dit contracte finí per acord mutu el dia 10 de juny del 1435.

Del mateix any, en juny, es registra la provisió del Consell de València, en la qual s'ordena pagar a Nicolau Querol, 50 florins d'or, equivalents a 27 lliures, 10 sous, com a quarta anualitat de l'administració de la festa del Corpus.

1599 Dels utensilis o ferramentes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

En desembre del mateix any, el 1431, Nicolau Querol és nomenat capdeguaita¹⁶⁰⁰ de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

“(…) les dotze parròquies de la ciutat dessus dita per lurs verguers e ajustats en la cambra de consell secret provehiren de capdeguaytes de la dita ciutat los següents: (…)

De Sent Martí

En Nicholau Querol, pintor”

AMV. *Manual de Consells*, A-29, f. 170.

A l'any 1432, Nicolau Querol, pintor de València, va fer i pintar bell i nou els entremesos de la Seu, de la Sala i dels monestirs de la ciutat de València, pel qual cobra certa quantitat del capítol de la Seu de València pel dit treball.

“(…) los entremesos de la Seu e de la sala e encara dels monestirs.”

AMV. *Claveria Comuna*.

Sanchis Sivera, 1929, p. 54; 1930, p. 116.

Al dit any, el 1432, Nicolau Querol cobra certa quantitat del Capítol de la Seu de València, per: “(…) per adobar la coloma per a la nit de nadal (…).”

ACV. *Llibre d'obres de la Catedral*, f. 86v.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 445; 1929, p. 54; 1930, p. 116.

Entre els anys 1432-1433,¹⁶⁰¹ Nicolau Querol va rebre varis pagaments, atorgats per la Clavaria Comuna de València, pels treballs fets en l'administració dels entremesos de la festa del Corpus de dita ciutat.

Al mes de març de l'any 1432, Nicolau Querol signa àpoca, en la qual reconeix haver rebut de Joan de Guissona, administrador de les obres de l'arxiu del Racional, 27 lliures i 10 sous, per “(…) pro pictando los florons e copades dicti archivi.”

AMV. *Protocol de Joan de Sanfèlix*, 1434-3.

Cerveró, 1964, p. 87.

Al mes de juny de l'any 1432, la Clavaria Comuna de València atorga el pagament a Nicolau Querol, de 4 lliures, com a primer terç del seu salari com a capdeguaita¹⁶⁰² de dita ciutat.

Del mes de maig de l'any 1433, és el document de la venda atorgada per Nicolau Querol i la seua muller Magdalena, a Nicolau Cucarella,¹⁶⁰³ d'un hospici, situat a la parròquia de Sant Martí de dita ciutat, pel preu de 15 lliures.

L'administrador de la fàbrica de Murs i Valls de la ciutat de València, efectua a Nicolau Querol, el 1434, el pagament de 44 sous: “(…) per pintar un estandart penell de ferre, tot d'or e flama armes reals, ab la creu daurada (…)” per a ser col·locat sobre la creu de Mislata.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-36, f. 213.

Sanchis Sivera, 1929, p. 54; 1930, p. 116.

A l'any 1435, el pintor Francesc Samaiso,¹⁶⁰⁴ taxa els treballs que Nicolau Querol, pintor de València, havia fet: “(…) per pintar e daurar les cinch claus de fusta d'obra de talla

1600 El capdeguaita era el funcionari que tenia cura de la vigilància de les torres i talaies de la costa. *Diccionari escolar valencià*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1601 Alcahalí i Sanchis Sivera, autors de la cita, no anomenen l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1602 *Ibidem*, nota 1600.

1603 Cerveró publica *Cocorella*.

qui són en los croers de la cuberta de la creu del camí de Miçlata, los quals cent sexanta sous li foren taxats per en Francesch Çamayso, pintor, (...).”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, f. 202v-203 i 269v.

Alcahalí, 1897, p. 298.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, pp. 25, 54 i 59; 1930, pp. 87, 116 i 121

Pel següent document, datat el 9 de maig del 1435, se sap que Nicolau Querol havia pintat el retaule major de l'església de Sant Valeri, baix l'advocació dels sants Valeri i Vicent. Per la confecció del mateix Nicolau firma àpoca, per la qual reconeix haver rebut dels *obres* de la parròquia, ubicada a Russafa, la quantitat de 280 florins d'or.

“Quod ego Nicholau Querol, pictor, civis Valencie, scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis, Iohanni Verdu et Iacobo Fusterii, operariis anno presenti, ecclesie parrochiales Sancti Valerii, loci de Rusafa, presentibus et vestris, quod dedistis et solvistis michi, ducentos octuaginta florenos auri communi de Aragonia, computando ad rationem, undecimi solidoum, pro quolibet floreno, quos michi solvere teneamini, rationem et pretio, cuiusdam retabuli a vobis depingi, ad opus altaris maioris dicte ecclesie, cum figuris, beatorum Valerii et Vincentii, cum earum istoriis.

Quod retabulum facere sicum meis missionibus et expensis, ad opus altari maiori dicte ecclesie, prout decet.”

APPV. *Protocol de Pere Martí*.

Cerveró, 1964, p. 87.

En novembre de l'any 1440, el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València paga a Nicolau Querol 209 sous, per pintar un retaule per al portal dels Catalans o de la Trinitat de València. Amb aquest document, i fins ara, hi ha referència de tres retaules facturats per Nicolau Querol.

“Ítem paguí a-n Nicholau Querol, pintor ciutadà de València doents nou sous a ell deguts e pertanyents per pintar un retaule de la Santa Trenitat, lo qual fiu fer per ops de posar aquell sobre lo Portal apellat dels Catalans en altra manera de la Santa Trinitat com no-y hagués retaule ne devota alguna. E hà-n-i àpoca reebuda per l'onrat e discret en Jacme Vinader, notari scrivà de la dita obra lo dit dia.....CCVIII ss.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-44, f. 90v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 54; 1930, p. 116.

A la fi de la seua documentació està el pagament de l'any 1440, efectuat per l'administrador de la Clavaria Comuna de València, al pintor Nicolau Querol, de 135 sous i 6 diners, per certes senyals, destinades als llocs de Benaguasil, La Pobla i Paterna.

“[...] CXXXV solidos, VI diners per certs senyals ab coronas de la dita ciutat les quals de nostre manament e ordinació ha fetes e meses en los lochs de Benaguacir, La Pobla e Paterna.”

AMV. *Clavaria Comuna*.

Sanchis Sivera, 1929, p. 54; 1930, p. 116.

Notes:

Pintor de la ciutat. Administrador festes Corpus Christi. Capdeguaita.

Pintor de retaules, tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí, entremesos de la Seu, de florons i copades a l'arxiu del Racional, estandard i claus de fusta de la Creu de Mislata i de senyals per a Benaguasil, La Pobla i Paterna.

1604 Alcahalí i Sanchis Sivera, autors de la cita, publiquen *Camayo o Camayso*, pintor recollit en el present treball.

RABASSA,¹⁶⁰⁵ Daniel (1428, València)

Referència arxivística:

Cardona, Guillermo. Protocol núm. 505 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 42; 1930, p. 104.¹⁶⁰⁶
Llompart, 1977-80, pp.139 i 140.

Comentari:

Del pintor Daniel Rabassa, que al document se li esmenta com: “(...) pictor maioricarum (...)”, es té notícies per la compra que feu al seu germà Francesc Giner, àlies Rabassa, de la part de la casa que va pertànyer al seu pare.

Notes:

Pintor forà.

¹⁶⁰⁵ També *Rabaza*.

¹⁶⁰⁶ Sanchis Sivera i Llompart publiquen *Rabaza*.

RAFART, Pere (1309-1311, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 10, f. 21; núm. 12 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 248 i 254.

Comentari:

De Pere Rafart, pintor, només hi ha notícies dels anys 1309 i 1311, pels documents del seu testament. La primera referència, en març de 1309, tracta de l'assignació d'*oidors de comptes*,¹⁶⁰⁷ efectuada pel Justícia Civil de València, en les persones de Pons de Montalbà, notari, i Bertomeu de Lemena, veí de València, entre Clavel Jordà i Ramon Tallada, pintor, com a marmessors del testament del difunt Pere Rafart i Jacinta, filla del dit difunt i muller de Guillem Cigar, per raó de l'administració feta per dits marmessors de l'herència.

“[XI kalendas aprilis.] Nós, en Pere de Bones Combes, justícia de València, et cètera, delegam et assignam vós, en Ponç de Montalbà, notari de València, e en Berthomeu de Lemena, ciutadà de la dita ciutat, en oydors del conte o contrast de conte, qui és o espera ésser entre en Clavel Jordà e en Ramon Taylada, pintor, manumissors del testament d'en Pere Rafart, pintor, de la una part, et Jacinta, filla que fo del dit en Pere Rafart et muller d'en Guillem Cigar, de la altra, per rahó de la administració que-ls dits marmessors, feyta an dels béns que foren del dit en Pere Rafart.”

ARV. *Justícia Civil*, núm 10, f. 21.

Cerveró, 1960, p. 248.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 37, doc. 31.

La segona referència, en abril de 1311, notifica que el pintor Ramon Tallada, actua com a marmessor del testament del dit Pere Rafart.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 40, doc. 37.

Notes:

¹⁶⁰⁷ Funcionari encarregat d'examinar i d'aprovar els comptes d'una corporació. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

RAIMON¹⁶⁰⁸ (1309, Bellver, Mallorca)

Referència arxivística:

Llibre de Bellver, any 1309, RP. 1192, ff. 21, 22v, 23v i 24v (AHM).

Referència bibliogràfica:

Llompart, 1977-80, pp. 38 i 39.

Comentari:

De novembre de l'any 1309 fins març del 1310, a la ciutat de Bellver (Mallorca), quedaren documentats els pagaments atorgats als pintors Francesc Cavaller, Perpinyà, Antoni Agraphim, Pere Valentí, Raimon, Llorenç Percassol i Martí Mallol, pels treballs efectuats al castell de la dita ciutat.

“Dissabte, a XXII dies de novembre pagam [...].

(...)

Ítem, a-n R[amon] pintor, per VI dies, a II sous, II diners: XIII sous.

(...)

Dissabte, a XXVIII dies de novembre, pagam [...].

(...)

Ítem, a-n R[amon], pintor, per III dies, II sous, II diners: VI sous, VI diners.

(...)

Dissabte, a VI dies de deembre.

(...)

Ítem, a-n R[amon], pintor, per VI dies, a II sous, II diners: XIII sous.

(...)

Dissabte, a XIII dies de deembre pagam [...].

(...)

Ítem, a-n R[amon], pintor, per VI dies, a II sous, II diners: XIII sous.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 37 i 38, doc. 32.

Notes:

Pintor de Mallorca.

¹⁶⁰⁸ Malgrat el document no apareix el nom sencer del pintor.

RAINER, Bernat (1330, València)

Referència arxivística:

Protocol núm. 2 (ARV).¹⁶⁰⁹

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 91.

Comentari:

Al 1330, en abril, es documenta la tutoria dels fills del difunt Berenguer Rainer, assignada pel Justícia Civil de València, al seu germà Bernat Rainer, il·luminador de llibres, habitant de València.

“1330, IIII kalendas madii, Bernardus Raynerii, illuminator librorum, habitator Valencie, curator datus et assignatus per curia Valencie, filiis quondam Berengarii Raynerii, fratis eius.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 63, doc. 107.

Notes:

Il·luminador.¹⁶¹⁰

1609 Aquesta referència està equivocada ja que pertany al protocol de l'any 1692, del notari José Alama, lo qual no ha permet trobar l'original per a revisar-ho.

1610 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*...

RAMBLA, Domènec de la, (1373-1435, València)

Referència arxivística:

Beneficis. Llibre de Fundacions, s. XVII, núm. 1553, f. 177 (ACV).
Pergamins, núm. 876 i núm. 5263 (ACV).
Volum núm. 3659. Protocol de Juan Monfort, lo Antic¹⁶¹¹ (ACV).
Aveïnaments, b3-3, f. 53v (AMV).
Certificacions del Racional, qq-1, f. 7v (AMV).
Claveria de Censals, "I", llibre 7, ff. 6 i 9v; llibre 21, f. 8 (AMV).
Claveria Comuna, núm. 7, sig. I; núm. 21, sig. I (AMV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Manual de Consells, A-18, ff. 3, 5v, 6v, 8v, 11v, 12v, 14, 21v, 23v, 25, 29v, 144,147, 148v, 151v, 154, 155v, 158v, 160, 161v, 167, 171v, 176v, 181, 183v, 195, 197v, 199v i 202; A-20, ff. 5, 7v, 11v, 13v, 16v, 21, 30v, 32v, 34, 49v, 51v, 57v, 65v i 67; A-21,ff. 4, 265v, 267v, 269, 272, 281, 283v, 289, 290 i 294; A-22, ff. 96v, 97, 98v, 101, 102v, 103v, 106v, 107v, 109v, 110v, 111v, 114v, 115v, 117, 119, 121v, 123, 125, 127, 130, 132, 134, 135, 137v, 139v, 142, 143, 149v, 155v, 160v, 164v, 166, 169, 254, 255, 256, 258, 264, 268, 270v, 276v, 282v, 286v, 289, 291 i 296 (AMV).
Manual de Consells, any 1398 (AMV).
Blanes, Jaume de. Protocol núm. 23211 (APPV).
Gil, Bernat. Notal núm. 329 (APPV).
Pina, Joan de. Protocol núm. 23269 i notal núm. 974 (APPV).
Sant Feliu, Joan de. Protocol núm. 25865 (APPV).
Sant Feliu, Joan de. Notal núm. 53 (APPV).
Sant Feliu, Joan. Protocol núm. 25868 i notal núm. 49 (APPV).
Saragossà, Llorenç. Protocol núm.18439 (APPV).
Terra, Pere. Notal núm. (APPV).¹⁶¹²
Bonet, Bertomeu. Protocol núm. 313 (ARV).
Ferrer, Alfons. Notal núm. 456 (ARV).
Ferrer, Alfons. Protocol núm. 2598 (ARV).
Julian, Andrés. Notal núm. 2606 (ARV).
Julian, Andrés. Notal núm. 2608 (ARV).
Julian, Andrés. Notal núm. 2611 (ARV).
Julian, Andrés. Notal núm. 2612 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1254 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1255 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1260 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1263 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1266 (ARV).
Martorell, Miquel. Notal núm. 2817 (ARV).
Mercer, Berenguer. Protocol núm. 3257 (ARV).
Mestre, Jaume. Protocol núm. 2934 (ARV).
Monzó, Francisco. Protocol núm. 1550 (ARV).
Ros, Pere. Notal núm. 2684 (ARV).
Rosinyol, Jaume. Notal núm. 2685 (ARV).

1611 En la publicació de 1964, Cerveró dona com a signatura ACV, núm. 3632, f. 49, tractant-se del mateix document.

1612 L'autor de la notícia no diu d'on fou exhumada. El nom aquest notari no apareix a l'arxiu, el més semblant és el del Pere Todo.

Sanfeliu, Joan. Protocol núm. 2059 (ARV).

Notal núm. 2956 (ARV).

Justícia Civil, núm. 513, mà 34, f. 1v; núm. 567, ff. 16,17v 18 20 i 21; núm. 577, mà 1, f. 14; núm. 578, mà 14, f. 14; núm. 594, mà 4, f. 21; núm. 600, mà 2, f. 20 i mà 6; núm. 615, mà 23, f. 1; núm. 623, mà 5, f. 32; núm. 665, mà 1, ff. 26, 27 i 32; núm. 837, mà 26; núm. 2490, mà 9, f. 35, mà 10, f.9v. (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 31, mà 2; núm. 330 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 124.

Alcahalí, 1897, pp. 249 i 435.¹⁶¹³

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 232; 1912 (3), p. 309; 1914, pp. 7, 22, 23 i 50; 1928, pp. 41 i 42; 1929, pp. 23 i 24; 1930, pp. 41, 42, 85 i 86.

Cerveró, 1956, p. 104; 1960, pp. 228, 248 i 249; 1963, p. 133; 1964, pp. 88, 89 i 90; 1972, p. 49.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 36 i 83.

Mocholí, 2009.¹⁶¹⁴

Comentari:

A Domènec de la Rambla li avalen, històricament com a pintor, cent noranta notícies, és a dir que es coneix la seua existència durant uns quaranta cinc anys. Cert és que la majoria de documents es refereixen a ell com a conseller per l'ofici de freners, o conseller en la parròquia de Santa Maria, més que a la seua tasca com a artífex, però no li lleva cap importància perquè, de fet, pertànyer al Consell era socialment ben vist. Relacionat amb altres pintors, com bé ho confirma la documentació, fou gendre del no menys conegut Domènec del Port, que també, i durant bastant anys, fou conseller per l'ofici de freners.

La primera referència documental, que correspon a l'any 1373, dona la notícia que tipus d'encàrrecs va rebre. Aquesta al·ludeix al pagament, atorgat pel clavari de les Pecúnies Comunes de València, a Domènec de la Rambla i altres companys, la quantitat de 16 lliures i mitja pels treballs de sobreposar pans d'or a penons. Dels mateix any, el 1373, en els mesos de juliol i agost, Domènec de la Rambla apareix en certes referències documentals que estan escripturades als llibres de Claveria de Censals de València.

Després del dit any, no és fins al 1377 quan de nou es té notícia de Domènec Rambla. Al dit any actua, junt al també pintor Ferrer Querol, -fill i net de pintors- com a testimoni en l'aveïnament de Francesc Tora, *paraire*,¹⁶¹⁵ a la ciutat de València.

Dos anys després, el 1379, està la referència documental, en la qual Domènec de la Rambla actua com a testimoni en una absolució de deute de cert violari.¹⁶¹⁶

Un any més tard, el 1380, apareix als llibres del Justícia Civil de València per la compra de 100 sous d'usdefruit vitalici, davant el notari Jaume Flexes.

1613 L'autor cita la notícia a l'apartat que correspon a les notícies dels arquitectes valencians. Sabem que la cita és del pintor perquè Sanchis Sivera la publica al 1930 i la dona com del pintor citant l'arxiu i la font d'on és exhumada. Aquesta nota es refereix al document del 9 de gener de 1407, on es fa referència del testament de Doménech de la Rambla.

1614 *Ibidem*, nota 787.

1615 *Ibidem*, nota 647.

1616 *Ibidem*, nota 355.

La següent notícia, de l'any de 1382, és curiosa i interessant. Entre el dies 4 i 11 de juliol, es va registrar la subhasta pública els béns del difunt En Bertomeu Gil, *paraire*.¹⁶¹⁷ En aquest encant compraren, entre d'altres persones, els pintors Nicolau de Molina i Domènec de la Rambla¹⁶¹⁸. En el document es relaciona la venda d'objectes de l'art de la pintura i altres arts: “(...) Ítem fon venut hun cocet de infanta squinçat de drap morat de la terra an Domingo de la Rambla, pintor, per III sous (...)”

Al mateix mes i any, el 1382, Domènec de la Rambla atorga àpoca, en la qual reconeix haver rebut del jurat de la vila de Corbera, 150 sous de violari.¹⁶¹⁹

Un any després, el 1383, en maig se'l nomena, junt a Antoni Atzuara, il·luminador,¹⁶²⁰ com a consellers de València per l'ofici dels freners, quedant registrat a les actes del Consell de València. Des d'aquest nomenament, Domènec de la Rambla, assisteix a les sessions del dit Consell fins maig del 1384.

Al mes d'abril de 1384 es menciona, als llibres del Justícia Civil de València, que el pintor Domènec Aliaga constituí a favor de Domènec de la Rambla i dels seus, 50 sous d'usdefruit, pagadors anualment el dia 6 del dit mes.

Dos anys després, el 1386, Domènec de la Rambla i la seua muller, Antònia, van vendre a Nadal Lleopart una casa, acte que quedà documentat davant el notari Jaume García.

En juny del dit any, el 1386, de nou es nomena, a l'acta del Consell de la ciutat de València, a Domènec de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners, al qual assisteix com a conseller pel dit ofici fins març del 1387.

“De freners.

En Nicholau Ferrer, menor de dies.

En Domingo de la Rambla.”

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 144.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 280, doc. 468.

El següent document, de gener del 1388, fa menció de Felip Cabanes, *cabaner* i Domènec de la Rambla, però la resta quedà en blanc. Per altra part, en maig del dit any, el 1388, es documenta la cancel·lació de la compra de llana, efectuada per Arnau Joan a Felip Cabanes i a Domènec de la Rambla. Aquesta venda ja s'hauria fet amb anterioritat i, possiblement, està relacionada amb el darrer document incomplet.

Al dit any, el 1388, es documenta l'assignació d'alguns béns, posada davant de la cort del Justícia Civil de València, de Domènec Ballester, Mateu Vinça i Pere Cilia, que basten per a pagar els 50 sous de violari¹⁶²¹ i penes que deuen a Nicolas Ros, *mercader*. El pintor Domènec de la Rambla compra un ase,¹⁶²² com a caplleuta de la dita assignació.

¹⁶¹⁷ *Ibidem*, nota 647.

¹⁶¹⁸ Sanchis Sivera, en la publicació de 1914, només dóna referència del pintor Nicolau Molina, sense especificar ni el mes ni el dia del document.

¹⁶¹⁹ *Ibidem*, nota 355.

¹⁶²⁰ *Ibidem*, nota 462.

¹⁶²¹ *Ibidem*, nota 355.

¹⁶²² Mamífer perissodàctil d'aspecte semblant al cavall, però de dimensions més petites (1,5 m d'alçada en general). *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

En setembre del mateix any, el 1388, es registra altra assignació d'alguns béns, posada davant la cort del Justícia Civil de València, de Bertomeu Arnau que basten per pagar els 25 sous de violari¹⁶²³ i penes que li deu a Domènec de la Rambla.

Com última referència de l'any 1388, en desembre, es va escripturar la compra que Domènec de la Rambla va fer a Antoni Pérez i la seua muller Caterina, de 41 sous i 6 diners, pagadors el 15 de desembre de cada any, sot pena de 20 sous.

En gener del següent any, el 1389, es feu la presentació al Justícia de València d'una carta pública feta per Jaume García, notari, el dia tres de desembre de 1383, per la qual Domènec de la Rambla comprà a Ferran Roig i a la seua muller Dolça, 50 sous d'usdefruit, pagadors cada any. En febrer del dit any, Domènec de la Rambla efectua la compra d'un cens d'un alberg situat a la parròquia de Sant Nicolau de València. Aquesta notícia consta als llibres del Justícia Civil de València, així com l'adquisició, per part del dit pintor, d'un alberg del *llaurador* Pelegrí Ferrando. Finalment en juliol del dit any, el 1389, Domènec de la Rambla feu de testimoni d'un contracte d'aprenentatge atorgat per Mateu Espanyol, curador d'orfes, en el qual aferma a Bernat Escoda, fill del difunt Bernat Escoda, *obrer de la vila* de València, amb el pintor Domènec Torà.

De la continuïtat en el trapig de compres i vendes de Domènec de la Rambla, es fan testimonis els següents documents, dels dies 20 i 22 de març del 1390. El primer és l'època per la qual reconeix haver rebut de Miquel del Miracle i Pere Pedrós, *sabaters de vells*,¹⁶²⁴ certa quantitat per la venda d'un hospici, situat a la parròquia de Sant Pere de València. Pel segon, el qual està documentat als llibres del Justícia Civil de València, se sap que Domènec de la Rambla compra Bernat Nebot i a la seua muller Joana, 100 sous de violari,¹⁶²⁵ pagadors cada any.

En juny de l'any 1390, s'escriptura els capítols, signats entre els majorals dels oficis d'*armers* i *freners*¹⁶²⁶ i els pintors Llorenç Saragossa, Antoni d'Exarch i Domènec de la Rambla i altres associats de dit ofici, d'una part, i Gil Sagra, Domingo de Roda, Miquel Climent i Domingo de la Torra, *brodadors* de l'altra part, per a la confecció d'un drap amb la imatge de sant Martí. Aquest document és, sense cap dubte, un dels més importants del pintor que ens ocupa, el qual marca la diferència amb la resta d'encàrrecs que va rebre.

“In nomine Domini nostri Iesu Christi et eius divina gratia, amen. Pateat universis presentem paginam inspecturis quod nos Franciscus Marti, Petrus Camarasa, frenerii, Iacobus Cambres, sellerius et Ferrando Garcia, spaserius, cives valencie tanquam maiores anno presenti elemosine nuncupate de la Armeria sive dels frenes, Laurencius Caragoça, Anthonius de Exarch, pictores, Iohannes Lantonerius associatos dictis maioribus, Bernardus Mormany, Petrus Sala, spaserii, Petrus Cilia, Ferdinandus Eximeneç, sellerii, Dominicus de la rambla, pictor et Bernardus d'Alos, frenerius, cives dicti civitatis ex una parte, et Egidius Sagra, Dominicus de Roda, Michael Climent et Dominicus de la Torra, brodatores sive brodadors, cives iamdicte civitatis nominibus nostris propriis ex altera. Gratis et scienter dictis nominibus et

1623 *Ibidem*, nota 355.

1624 Persona que fa o adoba calçat o en ven. L'ofici de sabater era primordial dins el conjunt de la menestralia tradicional urbana. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1625 *Ibidem*, nota 355.

1626 *Ibidem*, nota 459 en el cas dels freners. *Armer*, persona que fabrica o ven armes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

concorditer omnes in simul formamus et ordinamus inter nos nominibus quibus supra capitula infrascripta in modum qui sequitur:

Capítols tractas e avenguts (...)

Testes huius rei sunt Rodericus Martinez et Egidius Lopec, selleri, vicini Valencie.’’

ARV. *Notal de Jaume Rosinyol*, núm. 2685.

Sanchis Sivera, 1917, pp. 203-206; 1930, p.15.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 333-335, doc. 571.

En setembre del dit any, el 1390, es redacta, als llibres del Justícia Civil de València, que Domènec de la Rambla posseïa unes cases al carrer de la Sabateria.

De nou a l'any 1392 es registra, a l'acta del Consell de la ciutat de València, el nomenament dels consellers i jurats de València, en la qual Domènec de la Rambla és elegit conseller.¹⁶²⁷ L'assistència al Consell es va prolongar fins gener del 1393.

Del mateix any, el 1393, al mes d'abril s'executa un manament a favor de Domènec de la Rambla, per que Blai Agustí, Jaume Ribes i Bernat Borrull, *pesCADORS* i veïns de València, li pagaren cert deute. En maig, de nou s'executa un altre manament favor de Domènec de la Rambla.

Al mes de febrer del 1394, Domènec de la Rambla, confessa que Pere Mateu, *agricultor*, li va donar 13 lliures que li devia la seua muller Clara, difunta, vídua de Miquel Lago, per raó d'una cafissada de vinya, fruit d'una cessió de deute fet davant del notari Bertomeu Bonet el dia 13 de setembre de 1388. Al mateix mes i any, actua com a testimoni en cert document, fet per defecte i referit a un altre document amb igual data on Pere Mateu, *agricultor*, ven una cafissada de vinya a la seua muller Clara. En un altre document del dia 7 dels dits mes i any, va ser testimoni en una confirmació.

A l'any 1395 reconeix que va rebre de Miquel del Miracle i Pere Pedrós, 1 lliura, 3 sous i 4 diners, atorgant àpoca pel dit pagament. Aquest document està amb relació amb un altre de la mateixa data. És l'àpoca, en la qual Pere de Sagra i la seua muller Isabel reconeixen que Miquel del Miracle i Pere Pedrós, *sabater*, els han donat 300 sous per la venda d'un es cases, situades a la parròquia de Sant Pere de València, les qual que tenien baix domini de Domènec de la Rambla amb un cens.

D'entre els pocs documents que donen referència dels encàrrecs rebuts per aquest pintor, està l'àpoca de juny del 1395, per la qual Domènec de la Rambla confessa haver rebut de la vídua de Joan Valleriola, per un: (...)scuto per me ad opus sepulture dicti defuncti facto, quadraginta solidos dicte monete (...).

APPV. *Notal de Bernat Gil*, núm. 329.

Alcalalí, 1897, p. 249.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 232; 1914, p. 22; 1928, p. 42; 1930, p. 42.

Cerveró, 1964, p. 88.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 387 i 388, doc. 683.

En octubre del dit any, el 1395, Domènec de la Rambla i Berenguer Romeu, *armer*, com a majorals de dit ofici, cobren l'ajut, promés pel Consell de la ciutat de València, per les despeses esmerçades en els nous jocs que s'han fet per celebrar l'entrada del rei Joan i la seua esposa a València.

¹⁶²⁷ *Ibidem*, nota 458.

Al mes de maig de l'any 1396, Domènec de la Rambla és de nou elegit com a conseller,¹⁶²⁸ junt a García Simón, també pintor, per l'ofici de freners.

Al mes de novembre del dit any, el 1396, efectua una venda a Miquel del Miracle, beneficiat de la Seu i a Pere Pedrós, *sabater*, d'un cens carregat sobre tres hospicis, situats a la parròquia de Sant Pere de la ciutat de València, en presència del notari Joan Carrós.

En el següent document, amb data de l'any 1398, el Consell de la ciutat de València, atorga el pagament per mans de Daniel Mascarós, clavari de dita ciutat, a Domènec de la Rambla i a Domènec del Port, els quals van rebre certa quantitat per la confecció de cent pavesos, per a l'obra i *furniments*¹⁶²⁹ de les galeres de l'armada valenciana.

L'activitat com a conseller¹⁶³⁰ es reafirma a l'any 1399 que de nou és elegit, junt a Miquel Calatayud, com a consellers per l'ofici dels freners, pel temps d'un any. Diversos documents donen referència de l'assistència al Consell per l'esmentat ofici.

Al darrer any esmentat, el 1399, es nomena marmessor a Domènec de la Rambla en el testament d'Andreu Algaró, *alfondeguer*¹⁶³¹ del Grau de València.

Durant el segle XV es documentaren diverses notícies del pintor que ens ocupa. En gener del 1400 atorga àpoca, en la qual reconeix haver rebut certa quantitat per la pensió d'un cens, operació que es repeteix al mes de febrer.

En juny del dit any, el 1400, es redacta la certificació del Racional de la ciutat de València, en la qual especifica que s'ha pagat a Domènec de la Rambla pels treballs que ha fet destinats a la festa del Corpus de València.

“Senyor en Berthomeu de Vilalba, certifich-vos que de manament verbal dels honrats jurats de la ciutat són estades despeses per mà d'en Francesch Corçà vint lliures, diyuit sous, onze diners en alguns areus per obs de la festa de Corpus Christi esdevenidora, ultra altres despeses faedores per lo clavari esdevenidor en la parelament de la dita festa:[...]

Ítem, paga a-n Domingo de la Rambla, pintor per daurar IIII paraments a IIII camis, entre mans e or a CXXXIII sous. [...], entre altres quantitats per a la dita festa.”

AMV. *Certificacions del Racional*, qq-1, f. VIIv.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 495, doc. 962.

En agost del mateix any, el 1400, s'escriptura la carta pública executòria, atorgada a València el 18 d'agost del 1382 i presentada al Justícia Civil de dita ciutat, en la qual es menciona que Domènec de la Rambla compra, a diverses persones, 50 sous de violari.¹⁶³² El 27 del dit mes, es documenta el manament executori de Pere Mir, Justícia Civil de València, ordenant a Miquel Andreu, *arrosser*, la seua esposa Maria, Ramon Peralada, *fuster* i a Bernat Calderero, *paraire*, que li pagaren a Domènec de la Rambla, 50 sous de pensió d'un violari, i 900 sous de penes que li devien.

1628 *ibídem*, nota 458.

1629 *Ibídem*, nota 1500.

1630 *Ibídem*, nota 458.

1631 Alfondeguer, persona que s'encarregava de l'administració d'un alfondec o almodí. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1632 *Ibídem*, nota 355.

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Domènec de la Rambla, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“4r. Ítem, met i comte de rebuda al dit clavari, los quals donà per mi a diverses persones, ço és a-n Domingo de la Rambla, pintor, III lliures, X sous; (...)”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 36 i 83.

Al mes de maig de l'any 1401, queda documentat la continuïtat de Domènec de la Rambla, com a conseller¹⁶³³ per l'ofici dels freners. La seua assistència al Consell està documentada fins desembre del mateix any.

El dia 12 de setembre del dit any, el 1401, Domènec de la Rambla va rebre de Lluís de Castellví, cavaller, senyor de Carlet i de Pere de Castellví, senyor de la vall de Xaló, germans, habitants a València, 450 sous, per la confecció de cinquanta escuts. Actua com a testimoni el pintor Pere Morlans. En d'octubre del mateix any, el 1401, va rebre de Berenguer Dalmau, cavaller, senyor de Catarroja, 10 lliures i 7 sous, per la confecció de vint-i-tres escuts.

En febrer del 1402, es redacta en l'acta del Consell de València, la continuïtat de l'assistència del pintor Domènec de la Rambla com a conseller¹⁶³⁴ fins al mes de març. Al següent any, el 1403, en juny assisteix com a conseller¹⁶³⁵ per la parròquia de Santa Maria de València.

Als llibres del Justícia Civil de l'any 1403, es menciona que Pere Navarro i la seua muller Marieta, Jaume Ribes i la seua muller Mateua i Blai Agustí junt a la seua muller Clara, van vendre a Domènec de la Rambla i als seus, un violari.¹⁶³⁶

En desembre del mateix any, el 1403, es confirma la seua assistència com a conseller¹⁶³⁷ per la parròquia de Santa Maria de València i es reafirma en gener de l'any 1404.

El 24 de gener del 1404, Domènec de la Rambla, com a curador¹⁶³⁸ de l'herència de Joan de la Rambla, *llaurador*, és comminat, pel Justícia dels CCC sous, a pagar 60 sous que devia a Nicolau Perera, notari, per dos trossos de terra que havia comprat el dit Joan.

En abril del 1404, Domènec de la Rambla atorga procuració¹⁶³⁹ en la persona d'En Joan Marroma.

En maig del dit any, el 1404, es confirma la continuïtat com a conseller¹⁶⁴⁰ per la parròquia de Santa Maria per l'ofici dels freners. Es reafirma com a tal en gener del següent any, el 1405.

1633 *Ibidem*, nota 458.

1634 *Ibidem*, nota anterior.

1635 *ibidem, ibidem*, nota anterior.

1636 *Ibidem*, nota 355.

1637 *Ibidem*, nota 458.

1638 *Ibidem*, nota 659.

1639 *Ibidem*, nota 534.

1640 *Ibidem*, nota 458.

Al mes de juliol del 1405, Domènec de la Rambla va atorgar àpoca, per la qual reconegué que el Consell de la vila i castell de Corbera, per mans d'Esteve Montaner, veí i col·lector de la peita de Polinyà, li havia donat 250 sous, dels 500 que percep anualment d'un censal mort, que posseïx d'aquella universitat.

El 28 de juliol del 1405,¹⁶⁴¹ en cert document s'anomena al pintor Domènec de la Rambla.

Al mes de novembre del 1405, Domènec de la Rambla signa, als diputats dels crèdits d'Otó de Montagut, senyor de la baronia de Xiva, àpoca per les quantitats que li devien, per la venda de blat als anys 1403, 1404 i 1405.

A la fi de l'any 1405, en desembre, Domènec de la Rambla i Domènec del Port atorgaren àpoca, en la qual reconeixen que els clavaris de la Universitat de la vila de Morvedre, els pagaren 200 florins d'or, per l'encàrrec de 200 pavesos destinats a dita Universitat.

El 22 de desembre del 1405, Domènec de la Rambla reconeix en una àpoca que el Consell de la vila i castell de Corbera li havia donat 250 sous, els quals percep anualment d'un censal mort que posseïx d'aquella universitat. El pintor Domènec del Port actuà com a testimoni.

De la mateixa data hi ha tres documents més, el 1405, esmentant a Domènec de la Rambla, en els quals només està escripturada la capçalera amb el nom del pintor i altres, quedant la resta en blanc.

A l'any 1406 tenim la referència documental de l'acta del Consell de València, en la qual els nomenen els consellers i jurats de la ciutat pels anys 1406-1407, elegint als pintors Domènec de la Rambla i Pere Camarasa.

“Consellers dels oficis e dels mesters. De freners. En Domingo de la Rambla. En Pere Camarasa.”

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 19.

Domènec de la Rambla en el seu testament, rebut pel notari Guillem Cardona en gener del 1407,¹⁶⁴² deixà instituït un benifet¹⁶⁴³ a la capella de Sant Martí de la Seu de València.

“Capella de Sent Martí. Benifet instituhit per Domingo Rambla, pintor, sots invocació de Sent Martí; ab son últim testament rebut per Guillem Cardona, notari, a 9 de ianer 1407 apparet in libro novo foli 212. Fonch dotat de 300 sous que son 15 lliures e augmenta 20 lliures. Te calce de argent. Es presbiteral, e incompatible. Patrons - La Confraria de Sent Martí, et dels armers.”

ACV. núm. 1553, f. 177. [*Beneficis. Llibre de fundacions, s.XVII*].

Conde de la Viñaza, 1889, p. 124.

Alcahalí, 1897, p. 435.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 232; 1914, p. 22; 1928, p. 42; 1930, p. 42.

Cerveró, 1960, p. 249.

De novembre del 1407,¹⁶⁴⁴ és l'àpoca atorgada per Domènec de la Rambla, reconeixent que el Consell de la vila i castell de Corbera, per mans de Bertomeu

1641 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, en la seua publicació de 1914, no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1642 Fins 1930, els autors citen com a signatura al notari Guillem Cardona, sense dir en quin arxiu es conserven els seus llibres. Al di de hui, la signatura està actualitzada.

1643 Benefici eclesialístic. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

Torrella, li havia donat 250 sous, dels 500 que percep anualment d'un censal mort que posseïx d'aquella universitat.

Un any després, en desembre del 1408, tenim notícies de Domènec de la Rambla per una època, en la qual va reconèixer que el notari Pere Sanxez, per mans del *mercader* Joan Barbarrosa, li va pagar 55 sous d'un cens anual.

A l'any 1409, Domènec de la Rambla consta que ja és difunt, per la qual cosa la resta de documents donen referència d'assumptes fets per la seua vídua. Aquests s'inicien al mes de gener del dit any, el 1409, quedant documentat que Antonia, com a usufructuària del seu marit, va rebre certa quantitat. Al mes de febrer del mateix any, es documenta el lloguer d'un obrador a Mateu Sansaloni, *especier*.¹⁶⁴⁵

Tres anys després, el 1412, Antònia apareix com a usufructuària del seu difunt marit, Domènec de la Rambla, tal i com consta al seu testament, atorgat el 9 de gener de l'any 1407.

A l'any 1413, la seua vídua, Antonia, atorga època com a usufructuària del seu marit, en la qual reconeix haver rebut de Pere Sanxez, notari de Castelló de la Plana, 50 sous, per cert censal anual. Operació que es repeteix el 1418, però que aquesta vegada ho va rebre de Caterina, vídua del dit notari.

Al mateix any, el 1418, en octubre, Antonia, vídua de Domènec de la Rambla, de nou signa època com a hereva de la seua filla Isabel, muller de Jaume d'Almenar, *forner*, veí de Massarojos, confessant haver rebut d'aquest, 10 florins d'or, preu d'un tros de terra situat al dit lloc.

Al mes de gener de l'any 1421, de nou la seua vídua, Antonia, va atorgar època com a usufructuària del béns dels seu marit, en la qual reconeix que va rebre de Caterina, vídua de Pere Sanxez, notari, veí de Castelló de la Plana, 40 sous de cens.

El dia 30 de gener de l'any 1435, el pintor Joan Esteve actua com a marmessor del testament de Domènec de la Rambla. En novembre del mateix any es feu l'execució de l'esmentat testament.

A la fi del suport documental del pintor Domènec de la Rambla es documenta, en novembre del 1435, que els majorals de l'Almoïna de sant Martí, de la ciutat de València, popularment anomenada dels Armers, compostats per Guillem Ridaura, *llancer*,¹⁶⁴⁶ Joan de Castellens, *seller*,¹⁶⁴⁷ Joan Esteve, pintor de pavesos i Alfons Martí, *espaser*, imposen certs censos sobre la casa que fou de Domènec de la Rambla, situada a la parròquia de Santa Caterina, a València. La dita casa afrontava amb els hospicis del ciutadans Llorens Candela, *sabater*, d'Antoni Sunyol i del pintor Bartomeu Pérez i a la via pública.

Notes:

Conseller i pintor d'escuts, penons, pavesos, treballs festes Corpus, drap brodat amb la imatge de Sant Martí.

1644 El document està en un full solt dins del protocol, però no pertany a aquell.

1645 Comerciant d'espècies a la menuda. Aquesta denominació tendí, al segle XVI, va ésser substituïda per la d'adroguer. Es conserva en alguns indrets, com a Perpinyà (on des del 1360 constituïa una unió d'oficis) i a Girona. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1646 *Ibidem*, nota 390.

1647 *Ibidem*, nota 442.

RAMÍREZ,¹⁶⁴⁸ Joan (1414-1441, València)

Referència arxivística:

Argent, Tomás. Notal núm. 1179 (APPV).
Torrà, Lluís. Protocol núm. 19154 (APPV).
Campos, Joan. Protocol núm. 422 (ARV).
Justícia Civil, núm. 889, mà 24, f. 2v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 58; 1930, p. 120.
Cerveró, 1964, p. 91; 1972, p. 49.
Mocholí, 2009.¹⁶⁴⁹

Comentari:

En la procuració¹⁶⁵⁰ de l'any 1414, atorgada per Francesca, vídua de Bertomeu Navarro, a favor del seu fill, actua com a testimoni el pintor Joan Ramírez.

Al 1434, al mes de setembre es documenta la venda, efectuada pel pintor Joan Ramírez i la seua muller, Beatriu, d'un camp a Meliana, a Àngela Miralles.

Al següent any, el 1435, en el procés, efectuat en presència del Justícia Civil de València, Joan Ramírez¹⁶⁵¹ procedix judicialment com a testimoni, per part del ciutadà Bernat Taverner.

Per últim, sis anys després, el 1441, Joan Ramírez, pintor i ciutadà de València, va fer de testimoni en un document notarial.

“Testes Sthefanus Bru, textor, et Iohannes Remireç, pictor, cives Valencie.”

APPV. Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

Notes:

1648 Als originals, *Ramireç*.

1649 *Ibidem*, nota 787.

1650 *Ibidem*, nota 534.

1651 L'autor publica *Remireç*.

RAMÓN,¹⁶⁵²Pere (1398-1401, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Barcella, Ramón. Protocol núm. 12088 (APPV).

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 21910 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, pp. 251, 326 i 327.

Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 232 i 233; 1914, pp. 22 i 23; 1928, pp. 41 i 43; 1930, pp. 41 i 43.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 127, 128, 161, 169, 170,171 i 241.

Comentari:

La primera documentació que, fins ara, dóna informació del pintor Pere Ramón està datada a l'any 1398. El primer document correspon al mes de maig. En aquest es fa constar que Pere Ramón actua com a testimoni. Al mes de juny, Pere Ramón i el també pintor Sanç de Villalba, procediren judicialment com a testimonis en una procuració¹⁶⁵³. Al dit mes, el dia 4, ambdós van fer de testimonis al testament de Pascual Llorenç, àlies Martí. Per últim, al mes d'octubre, dits pintor tornen a ésser testimonis en un altre document.

“Testes huius rei sunt Sanccius Vilalba et Petrus Raymundi, pictores Valencia vicini.”

APPV. Protocol de Bartomeu de la Mata, núm. 21910.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 470, doc. 886.

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Pere Ramon, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“95v

(...)

Ítem, a-n Pere Ramon, pintor.....III ss.....VI ds.

(...)”

AMV. Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 127, 128, 161, 169, 170,171 i 241.

Notes:

Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València.

1652 Als originals *Raymundi, Ramon*.

1653 *Ibidem*, nota 534.

REAL,¹⁶⁵⁴ Francesc (1409-1410, València)

Referència arxivística:

Saposa, Joan. Protocol núm. 19196 i núm. 24707 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹⁶⁵⁵

Mocholí, 2009.¹⁶⁵⁶

Comentari:

Dels artífexs amb el cognom Real, entre el quals està a Francesc, van exercir l'ofici de *dauradors*. Per la possible relació professional amb els pintors, és convenient tenir-los publicats per a estudis futurs.

Com s'ha dit Francesc Real és un dels artífexs dauradors, el qual apareix documentat des de l'any 1409. En aquest any actua com a testimoni en una època.

El següent any, el 1410, Francesc Real atorga acta notarial, en la qual declara haver anat a casa de Na Maria, vídua del venerable Pere Lambert, a pagar-li 50 sous que li devia de pensió de recens, i no haver-ho pogut fer per que aquella estava dormint.

En febrer del mateix any, el 1410, en l'època atorgada la ciutadana Maria, vídua de Pere Lambert, *mercader* de València, va reconèixer que Francesc Real, *daurador*, li pagà 50 sous de la pensió de febrer, d'un recens anual de 100 sous.

Notes:

Daurador.

1654 Desconeixem, per falta de notícies documentals, si Francesc Real és família de Llorenç Real (1381-1418), ambdós dauradors.

1655 *Ibidem*, nota 267.

1656 *Ibidem*, nota 787.

REAL,¹⁶⁵⁷ Llorenç (1381-1418, València)

Referència arxivística:

Desplá, Jaume. Protocol, núm. 24 (AMV).

Aznar, Domingo. Protocol núm. 2788, ff. 381v-382v (ARV).

Jover, Antoni. Protocol núm. 10418 (ARV).

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 1446; núm. 2810 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 13, mà 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹⁶⁵⁸

Mocholí, 2009.¹⁶⁵⁹

Comentari:

Des de 1381 fins 1418, són els anys que comprenen el suport documental del *daurador* Llorenç Real, artífex que incorporem aquest treball per la possible relació amb la pintura.

Al mes de novembre de l'any 1381, Llorenç Real efectua la venda d'una captiva sarraïna amb el nom Marien, oriünda de Marines, a la Vall d'Olocau, d'edat de trenta-huit anys, a Raimon de Vic, alcaid del castell d'Aiora, pel preu de 43 lliures. Per aquesta venda, Llorenç Real atorga àpoca el dia 16 de novembre del mateix any, per la qual reconeix haver rebut del comprador les 43 lliures.

“Eadem die sabatti. Laurencius Real, dauradorius et cives Valencie, de certa sciencia et consulte confiteor et in veritate recognosco vobis, venerabili Raymundo de Vich, alcaido castri Ayora, presenti, recipienti et vestris, quod dedistis et solvistis michi egoque a vobis voluntati mee habui et recepi numerando omnia illas quadraginta tres libras regalium Valencie, pro quibus precio quarum vobis vendidi et alienavi quandam captivam meam sarracenam vocatam Mariem, ut in publico, vendicionis instrumento presenti die et anno confecto in posse notari infrascripti continetur. Et quia veritas talis es renuncio scienter omni excepcioni monete predictae non numerate, et a vobis non habite, et non recepte ut predictur et dolo. In testimonium premissorum facio vobis fieri presentem apocan de soluto. Quod est actum Valencie.

Testes huius rei sunt superius proxime dicti.”

ARV. *Notal de Domingo Aznar*, núm. 2788, ff. 381v-382v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, pp. 247-250, docs. 401 i 402.

Cinc anys després, el 1386, Joan Tomé, *tintorer de draps de lli*, atorga debitori, en el qual confessa haver de pagar a Llorenç Real, 100 florins d'or d'Aragó.

“Iohannes Thome, tintorerius pannorum lini, civis Valencie, scienter confiteor debere vobis Laurencio Real, deauratori, civi Valencie, presenti, et vestris centum florenos auri comunes Aragone, quos pridie, scilicet in festo Carniprivi michi mutuastis numerando in florenis, de quibus vobis nullam feceram cautionem. Unde renuncio, et cetera promitto solvere hinc ad festum sancti Iohannis iunii proxime venturum et completum, dilacionibus et cetera, quod nisi fecere statim lapso termino sine intimacione et cetera, incurram penam quindecim libras regalium Valencie, dandorum X libras vobis et V libras domino regi et cetera. Executoria de debito et

1657 No es coneix si existeix parentiu familiar amb el també daurador Francesc Real (1409-1410).

1658 *Ibidem*, nota 267.

1659 *Ibidem*, nota 787.

pena per illum iudicem quem mal(factis) et cetera, cum foris et cetera. Et pro hiis obliigo et cetera.

Testes Arnaldus de Monteaccuto et Raimundus de Polo, vicini de Ripacurcia.”

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, 2⁴.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, p. 279, doc. 465.

El mateix any, el 1386, Llorenç Real i Miquel Eximeneç, dauradors i veïns de València, actuaren com a testimonis en una època.

“Testes huius rei sunt Laurencius Real et Michel Eximenec, dauratores vicini Valencie.”

ARV. *Notal de Bertomeu de la Mata*, núm. 2810.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, p. 283, doc. 471.

Al següent anys, el 1387, es documenta l'obligació feta per Llorenç Real, davant el Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Pere Benet 11 sous que li devia de jornals.

“Anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° VI°, die sabatti VI^a iulii. [...]En Lorenc Real, daurador, per sa plana voluntat promès e s'obliga en poder de l'honorat en Loís López, justícia de la ciutat de València en lo civil tro en suma de CCC sous, en donar e paga a n Pere Benet, present, onze sous moneda reals de València, los quals li confessà deure per rahon de jornals. E los quals li promès pagar de huy en huyt dies primervinents de voluntat de les parts sos pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 13, mà 6.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, p. 297, doc. 499.

Dotze anys després, el 1399, es té notícies de Llorenç Real pel compromís de Bernat Arnau, *sastre* convers,¹⁶⁶⁰ veï de València, amb el dit Llorenç, a no plantejar-li cap pleit en el temps de dos anys.

A la fi, se sap que el 1418 Llorenç Real, daurador de València, procedí judicialment com a testimoni en un deute.

ARV. *Protocol d'Antoni Jover*, núm. 10418.

Notes:

Daurador.

¹⁶⁶⁰ Dit del convertit d'una religió a una altra, especialment dels musulmans i, sobretot, dels jueus convertits al cristianisme. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

REAL,¹⁶⁶¹ Ramon (1387, València)

Referència arxivística:

Desplà, Jaume. Protocol núm. 25 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹⁶⁶²

Mocholí, 2009.¹⁶⁶³

Comentari:

Al 1387, es documenta la venda atorgada per Bernat Ferrer, *brunater*¹⁶⁶⁴ de València, la seua muller Guillerma, Bertomeu Ferrer, *mercader*, fill de l'anterior matrimoni, Violant la seua muller i Guillem Benet, *espaser*.¹⁶⁶⁵ En aquesta referència de venda s'esmenta a Ramon Real, *daurador*, el qual posseïa unes cases que confrontaven amb els hospicis del dit Bernat Ferrer.

“Bernardus Ferrarii, brunaterius Valencie et Guillerma, eius uxor, Bartholomeus Ferrarii, mercator filius dicti Bernardi et Violant, eius uxor, ac Guillelmus Beneti, espaserius Valencie, simul omnes et quilibet in solum vendimus vobis, venerabili Vincencio Orriols, habitante Valencie [...] ducentos solidos de violario ad vitam vestri dicti emptoris [...] [super] hospiciis suis franchis sitis in parrochia [Sancte Caterine prout] confrontatis cum domibus Raimundi Real, deauratoris, et cum domibus Ferrarii Camarasa, frenerii, et cum domibus Gostancie, uxore quondam Mirea de [Corbarino] et cum domibus [...] Simonis Bonet, mercatoris, et cum azucato situato in vico vocato de Caragoça [...].”

AMV. Protocol de Jaume Desplà, 2⁵.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, p. 291, doc. 494.

Notes:

Daurador.

1661 Per la falta de notícies desconexem si Ramon Real és família de Francesc Real (1409-1410) i Llorenç Real (1381-1418).

1662 *Ibidem*, nota 267.

1663 *Ibidem*, nota 787.

1664 *Ibidem*, nota 345. Brunater, capucher o caputxer, persona que fa caputxes. *Antoponímia valenciana del siglo XIV*. Estudi, edició i índexs per Agustín Rubio Vela i Mateu Rodríguez Lizondo. Biblioteca Sanchis Guarner.

1665 *Ibidem*, nota 346.

REINER, Joan (1395, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 685, mà 12, f. 24 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 92.¹⁶⁶⁶

Comentari:

La notícia de l'any 1395, la qual al·ludeix al trasllat de la clàusula testamentària del testament de Joan Reiner, autoritzada pel Justícia Roderic Gil de Borja, s'esmenta que aquell fou pintor de la ciutat de Xàtiva.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, p. 381, doc. 667.

Notes:

Pintor de Xàtiva.

Malauradament no es té més documents d'aquest pintor, però pel lloc i l'any que està documentat resulta un artífex interessant.

¹⁶⁶⁶ L'autor de la cita publica *Johan Reyner*.

RENAU, Arnau (1411-1415, València)

Referència arxivística:

Esteve, Bertomeu. Notal núm. 541 (APPV).
Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia, 1415 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 309; 1914, p. 50; 1929, p. 22; 1930, p. 84.
Cerveró, 1964, p. 91.

Comentari:

Per primera notícia documentada del pintor Arnau Renau, veí de la vila de Castelló, es té l'encapçalament de cert document, quedant la resta en blanc:

“Ego Arnaldus Renau, pictor ville Castellioni vicini (...)”

APPV. *Notal de Bertomeu Esteve*, núm. 541.

Cerveró, 1964, p. 91.

La següent està datada a l'any 1415. Aquesta fa referència a l'època atorgada pel dit pintor, en la qual reconeix haver rebut, del Batle¹⁶⁶⁷ del Regne de València, certa quantitat pels treballs de pintar tres senyals reials, cadascuna amb dos àngels, en la paret de la porxada de l'Almodí de la vila de Castelló.

“(...) de mos treballs e jornals de pintar en la paret del porxe de l'Almodí del senyor rey qui és en la plaça de la ya dita vila¹⁶⁶⁸ tres senyals reials cascu ab dos àngels que tenen aquell e la jàcena o fust en que penja lo pes del dit senyor.”

ARV. *Pergamins comprovants dels comptes de la Batlia*.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 309; 1914, p. 50; 1929, p. 22; 1930, p. 84.

Notes:

Pintor de senyals reials.
Veí de la Vila de Castelló.

¹⁶⁶⁷ *Ibidem*, nota 579.

¹⁶⁶⁸ Deu tractar-se de l'Almodí de la vila de Castelló, ja que Cerveró publica que dit pintor era de la dita vila.

REVELL, Bernat (1417-1418, València)

Referència arxivística:

Martí, Bertomeu. Notal núm. 68 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, p. 255.¹⁶⁶⁹

Comentari:

D'aquest pintor, Bernat Revell, hi ha dos notícies. La primera, del 1417, dóna referència que procedix com a testimoni en el testament atorgat pel pintor Bertomeu Palcet. En dit testament es nomenen marmessors als pintors Jaume Mateu i Pere Soler.

En la segona notícia, datada l'any 1418, consta que el pintor Bernat Revell ja havia mort.

Notes:

¹⁶⁶⁹ L'autor no diu l'any que es va escripturar el testament, però publica a continuació la data que el pintor Bernat Revell, el qual procedí com a testimoni en dit testament, ha mort, al març de 1418, per tant hi hauria ser abans del 1417. Fins i tot, l'autor de la cita no anomena la font d'on fou treta la notícia.

RIERA,¹⁶⁷⁰ Andreu (1416, València)

Referència arxivística:

Governació, Lítium, núm 2217, mà XXXIII, ff. 7 i 17 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1966, p. 21; 1968, pp. 92 i 94.

Comentari:

A l'any de 1416 s'efectua un procés, davant del lloctinent del Governador de València, en el qual Exidi Roig, notari, procurador¹⁶⁷¹ del pintor d'Andreu Riera, actua contra el prior del Monestir dels Predicadors de València, per certs treballs que van ser fets per a la festa del Corpus. Aquests treballs foren realitzats pels pintors Tomàs Domingo, En Massana i Andreu Riera, els quals confeccionen una *roca*¹⁶⁷² per al dit Monestir dels Predicadors.

“Procés d'en Exitum Roiç, notari, procurador d'en Andreu Riera, pintor, contra lo reverent prior del convent de frares preidadors de Valencie. Aqueil feu una muntanya, ó entramés, ab algunes representacions que anaven en aquella pera obs de la festa del Corpus.”

Notes:

Pintor festa del Corpus.

Confeccionar una *roca*.

1670 Desconeixem si aquest pintor és família del pintor Gabriel Riera (1396-1419).

1671 *Ibidem*, nota 547.

1672 En els entremesos de la processó del Corpus, escenari mòbil o plataforma transportable que sosté elements decoratius, tramoies i figures o actors que representen escenes hagiogràfiques, bíbliques o al·legòriques. Aquesta denominació dels escenaris mòbils processionals —i, per extensió, dels de recepció de les ciutats a personatges importants— fou general als Països Catalans, però al País Valencià, paral·lelament a l'ús intens i la potenciació de l'objecte designat, pervisqué durant més temps. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

RIERA,¹⁶⁷³ Gabriel (1396-1419, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Peres, Jaume. Notal núm. 777 (APPV).

Saragosa, Llorenç. Protocol núm.18440 (APPV).

Doto, Martín. Protocol núm. 804 (ARV).

Julian, Andrés. Protocol núm. 1261 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 29, mà 3, f. 1 (ARV).

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 6, f. 23v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 279.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 310; 1914, p. 51; 1929, p. 24; 1930, p. 86.

Cerveró, 1963, pp. 105 i 139; 1964, pp. 97 i 98.

Tolosa, 2003.¹⁶⁷⁴

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 106, 107, 108, 109 i 127.

Mocholí, 2009.¹⁶⁷⁵

Comentari:

Al pintor Gabriel Riera, fins i tot ser un artífex reconegut segons la seua documentació, la historiografia, al dia d'avui, l'ha tingut oblidat. Malauradament no compta amb un suport documental ampli, però en aquells documents que li avalen com a artista, donen referència que aquest pintor fou important en dècades tant senyalades com la dels anys noranta del segle XIV i les dos primeres del XV.

Al document de l'any 1396, ja es troba informació sobre el treball de Gabriel Riera. Aquesta notícia és la condemna feta pel Justícia Civil de València al dit pintor, en pagar a Pere Donat, menor de dies, 1 florí i 7 sous per l'incompliment del contracte:

“*Die iovis VIII^a iunii dicti anni XC sexti.* En Gabriel Riera, pintor, *ex confessione*, fon condepnat en pagar a-n Pere [Donat], menor de dies, en hun florí de huna part et set sous d'altra, los rebé per pintar huna arpa et no la acabà, a deu dies sots pena de quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 6, f. 23v.

Cerveró, 1964, p. 128.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 405, doc. 720.

Després de l'últim document, hi ha buit documental sobre Gabriel Riera. A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Gabriel Riera, el qual rebé diverses pagues.

1673 No se sap si aquest pintor està relacionat familiarment amb el també pintor Andreu Riera (1416).

1674 *Ibidem*, nota 267.

1675 *Ibidem*, nota 787.

“47v

(...)

Ítem, a-n Gabriel Riera, pintor,VI sous.”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 106, 107, 108, 109 i 127.

En febrer de l'any 1407, el Justícia de CCC de València dicta una condemna, per qual Gabriel Riera va ser obligat a pagar certa quantitat per soldada que devia al pintor Joan Palací. Per aquesta notícia se sap que el pintor que ens ocupa treballava en col·laboració amb altre pintors.

“En Gabriel Riera, pintor, stà prop de sent Francesch, *ex confesione*, fon condemnat en donar e pagar a-n Johan Palazi, pintor, setze sis diners, los quals li ha de donar per soldada.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 29, mà 3, f. 1.

Cerveró, 1963, p. 139; 1964, p. 97.

Que a l'any 1407, Gabriel Riera era ja un pintor format ho confirma la notícia d'un altre pintor, Bernat Godall. Aquest es feu càrrec de continuar la pintura d'un retaule començat per aquell, baix la invocació de sant Vicent. Per tant, s'entén que Gabriel Riera, en aquest any estava en la seua maduresa com a pintor, però es desconeix el motiu pel qual es deixà de fer l'encàrrec.

“(...) quinque florenos Aragonum quos vos dicto nomine michi tenebamini dare et solvere pro quodam retabulo sive retaule, ficiendo incepto per Gabrielem Riera pictorem continuem meum, sub invotatione, Santi Vincentii. (...)”

APPV. *Notal de Jaume Peres*, núm. 777.

Cerveró, 1963, p. 105; 1964, p. 98.

Res més se sap de Gabriel Riera fins 1411. En aquest any actua com a testimoni en un reconeixement de deutes mitja d'èpoques, a més d'en cert document.

Dos any després, el 1413, Gabriel Riera i Isabel, la seua muller, reconeixen el deute amb a Gabriel Jofre, *apotecari*,¹⁶⁷⁶ per la quantitat de 6 florins d'or per una imatge sense pintar.

“Nós, Gabriel Riera, pictor, civis Valencie et Ysabel, eius uxor, simul et insolidum, confitemur, nos debere vobis Gabrieli Jofre, apothecario, sex florenos auri aragonum, per quadam ymagine quam adhunuch, non depixi.”

APPV. *Protocol de Llorens Saragosa*, núm. 1145.

Cerveró, 1964, p. 98.

Del 1417 és la següent notícia de Gabriel Riera, en la qual apareix com a testimoni en cert document.

A la fi tenim, al 1419, el debitori atorgat per Gabriel Riera, en el qual confessa deure a Raimon Colsa, la quantitat d'11 florins, per raó de cert cortinatge.

Estudiats tots els seus documents, sembla un pintor un cop informal ja que als dits s'esmenta els incompliments dels encàrrecs, però això no lleva que Gabriel Riera se li tinga present en futurs estudis d'art, ja que el creiem un artífex important.

Notes:

Pintor retaule, imatges i cortinatges.

¹⁶⁷⁶ *Ibidem*, nota 416.

RIVES, Pedro de (1322, València)

Referència arxivística:

Vich, Salvador. Notal núm. 2837 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 160; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 9; 1930, p. 9.

Comentari:

En la segona dècada del segle XIV, apareix documentat el pintor Pere de Rives per assumptes aliens al seu ofici. El document és el deute que té amb cert *mercader* per la compra de raïm.

“Pridie idus mercurii (...)”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 55, doc. 86.

Notes:

ROCA,¹⁶⁷⁷ Antoni (1405, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-22, ff. 368 i 369v (AMV).¹⁶⁷⁸

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.¹⁶⁷⁹

Mocholí, 2009.¹⁶⁸⁰

Comentari:

Per única notícia del pintor Antoni Roca està la de desembre de l'any 1405. En aquest any es documenta la taxació dels danys dels albergs cremats al carrer de Sant Francesc, entre els quals estava el del dit pintor. Dita taxació fou efectuada pel *sotsíndic* del Consell de la ciutat de València.

“Postea die iovis intitulata X^a mensis decembris dicti anni M CCCC quinti (...)

Taxació feta per en Francesch Tona, piquer, e en Johan del Poyo, mestre d'obra de vila per comissió e manament verbals per los honorables jurats de la ciutat de València, a ells fets de les coses derrocades o destruïdes en los alberchs dejús escrits per estallar lo foc qui-s pres en lo carrer de Sent Francesch, la qual taxació feren mijançant sacrament e segons lur bona consciència e segons ells affermen han taxat lo florí a VIII sous e les quals són *tu sequuntur*:

(...)

Ítem los dits maestros taxaren per lo trencament e atronament de la paret qui és entre ell e lo dit en Roca, taxaren segons que de l'altra VIII lb. V ss.

L'alberch xich d'en Roca.

(...)

Deinde die sabbati XX^a mensis decembris dicti anni M CCCC quinti(...)

Ítem a n'Anthoni Roqua set liures VIII sous VI diners.’’

Notes:

1677 No hi ha cap document que que informe si aquest pintor, Antoni Roca (1405), siga o no família del també pintor Bernat Roca (1398).

1678 Vegeu document del mes de novembre de l'any 1405.

1679 *Ibidem*, nota 267.

1680 *Ibidem*, nota 787.

ROCA,¹⁶⁸¹ Bernat (1398-1422, València)

Referència arxivística:

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 21910 (APPV).

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25032 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 98.

Tolosa, 2003, pp. 563b-564-566, docs. 1809 i 1810.

Comentari:

Es coneix l'existència del pintor Bernat Roca, per la procuració¹⁶⁸² atorgada per ell en la persona de Pere Llätzer, ciutadà de València.

“Die martis VIII^a mensis octobris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o XC^o octavo. Bernardus Rocha, pictor, civis Valencie, constituo procuratorem meum, certum et specialem et ad medias causas vos, discretum Petrum Làzer, [notarium] civem eiusdem, presentem, videlicet, ad agendum, deffendendum me et omnia bona et iurem meam in omnibus [...].

Testes, Guillermus Miró, notarius, et Marchus de Tàrbena, mercator civis Valencie.”

APPV. Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 21910.

Cerveró, 1964, p. 98.

Company, aliaga, tolosa i Framis, 2005, p. 469, doc. 883.

De dit pintor no hi ha més documentació fins a l'any 1422. Se sap per aquest document, per la venda d'un censal per part de Castellana, vídua de Joan Cabanyelles, ciutadà de València, es fa menció que Andreu Albert, Tomás Albert, Bernat Roca, Martí de Torres, Joan Gil i Pere Guillem, tots ells pintors, posseïxen un hospici cadascun a la plaça dels Caixers, abans la Boatella, a la parròquia de Sant Martí de València.

Del mateix any i mes, per les intimacions atorgades per Mateu Esteve com a procurador de Pere Cabanyelles, en les quals s'esmenta que el pintor Bernat Roca posseïa un corral a la parròquia de Sant Martí de València, comprat a dit Pere Cabanyelles, el qual apareix com a un dels intimats. El pintor Martí de Torres actua com a testimoni. També es fa menció dels pintors Pere Guillem i Andreu Albert.

Notes:

1681 No se sap, per falta de documentació, que aquest pintor Bernat Roca (1398), siga o no família del també pintor Antoni Roca (1405).

1682 *Ibidem*, nota 534.

ROCA,¹⁶⁸³ Pere (1405, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-22, ff. 349, 352v, 358, 360 i 371 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁶⁸⁴

Comentari:

El pintor Pere Roca apareix documentat en diversos actes del Consell de València, aquests corresponents a l'any de 1405, en els quals el dia 10 de juny van ser nomenats els consellers i jurats de la ciutat pels anys de 1405-1406. Entre ells estava el dit pintor, a més de Jaume Mestre, Domingo Torà i Joan Cardona, també pintors, els quals van ser elegits per la parròquia de Sant Martí.

“Consellers de parròquies

[...]

Sent Martí

En Pere Roqua

En Jacme Maestre

En Domingo Torà

En Johan Cardona.”

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 349.

Els següents documents, datats el 23 de juny, 1 i 14 d'agost i 22 de desembre, són les actes del Consell de València, les quals confirmen l'assistència de a Pere Roca i altres pintors, com a consellers per la parròquia de Sant Martí de València.

Notes:

Conseller.¹⁶⁸⁵

1683 Desconeixem, per falta de notícies, si aquest pintor és família d'Antoni Roca (1405) i Bernat Roca (1398).

1684 *Ibidem*, nota 787.

1685 *Ibidem*, nota 458.

RODRÍGUEZ, Joan (1423-1424 València)

Referència arxivística:

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 466 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa 2003, p. 581, doc. 1872.

Mocholí, 2009. ADTesi.

Comentari:

Del pintor Joan Rodríguez hi ha referència a l'any 1423 per un document de debitori, en el qual actua com a testimoni.

A l'any següent, el 1424, aquest pintor, Joan Rodríguez, va fer de testimoni en un aferment.

“Testes, Andreas Garcia, scriptor et Iohannes Rodriguez, pictor, Valencie cives.”

Notes:

ROGANS, Tomàs (1432, València)

Referència arxivística:

Argent, Joan. Protocol núm. 1887 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1968, p. 92.

Comentari:

El document, datat el 1432, fa menció d'un pintor de cortines, Tomàs Rogans, i de la seua muller, Erovis, els quals van vendre a Chiquo Valer, *escuder*,¹⁶⁸⁶ 100 sous censals.

“Carta rebuda per lo discret en Pau Capmany, notari, an la qual apar com en Tomas Rogans, pintor le cortines e na Erovis, sa muller, e altres veneren a-n Chiquo Valer, scuder, cents sous censals, pagadors cascun any en eguals pagues, çò és, a XXI de agost e de febrer sots pena de X sous per cascuna paga, per preu de sixanta lliures.”

Notes:

Pintor de cortines.

¹⁶⁸⁶ *Ibidem*, nota 799.

ROIG,¹⁶⁸⁷ (1322, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil de València, núm, 9, f. 78 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1972, p. 51.

Comentari:

Pel document de la venda d'una: “(...) cota¹⁶⁸⁸ blava listada ab lista groga e çendal vermell e II, baçins, (...)” propietat del pintor Roig, en presència del Justícia Civil de València, pel *corredor* Berenguer Colomer és, fins ara, l'única notícia que hi ha.

“1322, *pridie idus iunii*. Roig, pintor, vehí de València, liurà e féu córrer e vendre segons fur de València per Berenguer Colomer, corredor, una cota blava listada ab lista groga e cendal vermell e II bacins, la primera gran pla e l'altre poquet reduit.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 55, doc. 85.

Notes:

1687 Malgrat el document no dóna el seu nom.

1688 Vestit que portaven els homes i les dones i que cobria el cos des del coll fins a prop dels peus. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

ROIG,¹⁶⁸⁹ Joan (1405-1435, València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).
Montalbà, Bernat. Protocol núm. 22164 i notal núm. 842 (APPV).
Tovia, Bertomeu. Protocol (APPV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).
Llorens, Pedro. Protocol núm. 4206 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 88; 1964, pp. 98 i 99.
Tolosa, 2003.¹⁶⁹⁰
Mocholí, 2009.¹⁶⁹¹

Comentari:

Al 1405 queda documentat, als llibres del notari Bernat de Montalbà, que el pintor Joan Roig intervé com a testimoni en una època de censal.

Entre l'última notícia i la següent, hi ha una diferència de vint anys. El 1425, entre el mesos de gener a desembre, queda registrat al Llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. En dita obra participaren diversos pintors i entre ells estava Joan Roig.

“[f. 58v.] (...)”

Pintors

(...)

Ítem en Johan Perez, quatre sous IIII ss”

AMV. Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5.

El mateix any, el 1425, al mes de març. Joan Roig i la seua muller Guillamona, atorgaren una procuració¹⁶⁹² a favor de Joan Pons, notari, ciutadà de València.

Dos anys després, el 1427, Joan Roig procedix judicialment com a testimoni en una venda.

Per últim, a l'any 1435, Joan Roig actua de testimoni en la procuració¹⁶⁹³ atorgada per Francesca, muller de Bernat Çolom, pintor, ciutadà de València, en la qual nomena al seu marit com a procurador.¹⁶⁹⁴

“Testes Iohanes Renovel, aluderius et Iohanes Roig, pictor, Valencie degentes.”

APPV. Protocolo de Bertomeu Tovia.

Cerveró, 1963, p. 88; 1964, p. 99.

Notes:

Pintor coberta i porxe de la Casa de la Ciutat.

¹⁶⁸⁹ Es desconeix, per falta de documents, si aquest pintor és família de Tomás Roig (1432).

¹⁶⁹⁰ *Ibidem*, nota 267.

¹⁶⁹¹ *Ibidem*, nota 787.

¹⁶⁹² *Ibidem*, nota 534.

¹⁶⁹³ *Ibidem*, nota anterior.

¹⁶⁹⁴ *Ibidem*, nota 547.

ROIG,¹⁶⁹⁵ Tomàs (1432, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1432, f. 39 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 448; 1929, p. 58; 1930, p. 120.

Comentari:

De l'any 1432 és el document que dóna referència del pintor Tomás Roig. Aquest al·ludeix al pagament, atorgat pel Capítol de la Seu de València, a dit pintor, el qual vivia davant “les arrependides” (penedides), de certa quantitat: “(...) per tres plec de fulla groga.”

Notes:

Penedides, persones que els sap greu haver fet o deixat de fer alguna cosa.

¹⁶⁹⁵ No se sap, per falta de notícies, si Tomás Roig és família del també pintor Juan Roig (1405-1435).

ROJALS, Tomàs (1431-1438, València)

Referència arxivística:

Altarriba, Antoni. Protocol núm. 54 i notal núm. 2575 (ARV).

Zaera, Vicente. Protocol núm. 2434 i notal núm. 2735 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 450; 1929, p. 63; 1930, p. 125.

Comentari:

La notícia per la qual es té referència del pintor Tomàs Rojals, resulta curiosa. El document, registrat el 1431, diu que *Ayrona*, muller del dit pintor, confessa tindre en qualitat de dipòsit, certa quantitat embolicada en un drap i segellada.

En la següent, quasi set anys després, el 1438, Tomàs Rojals apareix documentat reconeixent el deute, pel el qual confessa haver de pagar a Ferran de Gorrea, *juponer*,¹⁶⁹⁶ 6 lliures, preu de tres lliures i mitja de seda i li promet pagar-li dita quantitat dins de quatre mesos.

Notes:

¹⁶⁹⁶ També giponer. Persona que fa gipons, que es tracta d'una peça de roba que cobrix el tronc des dels muscles fina a la cintura, cenyida i ajustada al cos, amb manegues. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ROMEU, Joan (1400-1429, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Joan. Protocol núm. 25993 (APPV).

Montfalcó, Bernat. Protocol núm. 1927¹⁶⁹⁷ (APPV).

Justícia de CCC sous, núm. 29; núm. 31, mà 6; núm. 35, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 99; 1968, pp. 92 i 94.

Comentari:

La col·laboració i bones relacions entre els pintors era un fet prou comú durant els segles XIV i XV, i com a prova queda el testament de l'any 1400, atorgat pel pintor Domènec Torà, pel qual deixa constància que compartia materials del seu ofici amb el pintor Joan Romeu.

“Domingo Tora, pintor, ciudadá de Val. detengut de greu malaltia de la qual tem morir, estant en mon bon seny, faç lo meu darer testament e ultima voluntat mia. *Primo*, elig marmossor meu, en Gabriel Navarro, mercader, genre meu. Ítem, eleig la sepultura al meu cors en Sent Francesch. Ítem, dels mil sous leix al dit en Gabriel Navarro et na Caterina, muller de aquell, filla mia, per obs de vestir per mi de dol, tres-cents sous. Ítem, leix als IIII bacins de cascuna ecclèsia paròquial de València X. sous a rebre a cascuna. Ítem, avench que tota la fusta que és en casa mia e en la botiga, e VII fustes que he en lo mercat, axí obrada com per obrar, pintada com per pintar, és comuna entre mi e en Johan Romeu, pintor. Ítem leix a la dita dona Caterina, muller mia, de vida tantsolament, lo meu alberch on lo present yo habite e stich, situat en la parròchia de Sant Martí ea la plaça dels Quaxers, en axí que la dita muller mia tinga lo dit alberch, e après obte de la dita dona lex lo dit alberch a Johanet Vicent Navarro, nét meu, fill dels dits en Gabriel Navarro e na Caterina, filla mia. Ítem leix a Isabel, donzella, filla mia, huyt *mille* sous reals de València. Nomene hereues mies les dites mes filles Caterina e Isabel.”

APPV. Protocol de Bernat de Montfalcó, núm. 1927.

Cerveró, 1968, p. 94.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 502 i 503, doc. 981.

Al 1407, set any després, es torna a tindre notícies de Joan Romeu per la condemna, dictada pel Justícia dels CCC sous de València, en la qual dit pintor ha de donar a Berenguer Pujades dos cofres pintats.

“En Joan Romeu, pintor qui stà a la plaça de les Caxes, *ex confesione*, fon condemnat en donar e fer a-n Berenguer Pujades, fuster, dos cofrens de cinch palms e mig, pintats, ab mostra del oricorn, ab altres besties e penes, segons se acostuma fer la dita mostra com los hi primeres feu, d'ací a XV jorns primervinient. ”

ARV. Justícia de CCC sous, núm. 29.

Cerveró, 1964, p. 99.

Les relacions treball dels pintors s'estenen a altres oficis. Així ho confirma l'obligació, efectuada davant el Justícia dels CCC sous de València, l'any 1409, en la qual ha de donar a Antoni Falcó, *fuster*, 15 sous per la preparació del material que hauria de pintar.

1697 Es tracta d'una signatura antiga. No es conserva l'any 1400.

“Joan Romeu, pintor qui stà a la plaça dels Caxers, voluntariament se obligà en donar e pagar a-n Antoni Falcó, fuster, present, XV sous per rahó de fusta que daquell comprà.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm 31, mà 6.

Cerveró, 1964, p. 99.

Un any després, el 1410, Joan Romeu atorga procuració,¹⁶⁹⁸ per la qual va nomenar a Pere Domènec, d'ofici *sastre*.

Iohannes Romei, pictor, constituhit procurator, Petrum Domenech, sartorum, ad petendum et cetera, àpocas et cetera, ad litted, fiat largo modo et cetera, (...)

APPV. *Protocol de Joan Ferrer*, núm. 25993.

Cerveró, 1968, p. 92.

Entre el darrer document i el següent hi ha una diferència de quasi dènou anys. És a l'any 1429 quan de nou es té notícies de Joan Romeu, per l'obligació que efectua en presència del Justícia dels CCC sous de València. Dit pintor havia de donar a Joan Fenoll, *obrer de vila*, la quantitat de 10 lliures, de les 30 de la dot de la seua filla.

“Joan Romeu, pintor, voluntariament se obliga en donar e pagar a-n Johan Fenoll, obrer de vila, present, deu lliures reals de València restants a pagar de aquelles XXX lliures de dot de sa filla, muller del dit en Johan Fenoll.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 35, mà 1.

Cerveró, 1964, p. 99.

Notes:

Pintor de cofres.

Compartia materials amb el pintor Domènec Torà.

Relació de treball amb el fuster Antoni Falcó.

¹⁶⁹⁸ *Ibidem*, nota 534.

ROS, Joan (1417-1418, València)

Referència arxivística:

Castellar, Pere. Protocol núm. 25962 (APPV).
Monzó, Francisco. Protocol any 1418 (ARV).¹⁶⁹⁹

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 27; 1930, p. 89.
Cerveró, 1968, p. 92.

Comentari:

Les referències documentals de Joan Ros són degudes, en primer lloc, per les seues noces, a l'any 1417, amb Elionor Gonçalvez, veïna de València, aportant, dita muller un dot de 20 lliures, les quals dit Joan Ros confessa haver rebut.

“Quod ego Elionor Gonçalvez, vicina civitatis Valencie, gratis et de consilio aliquorum parentum et amucorum meorum et veniendo ad secundas nubcias, vobiscum, Iohani Ros, pictori Valencie, presente tcetera, dono et ofeio, vobis, in et pro dotem meam, viginti libris, monete regalium Valencie, in cambis et iocalibus et cetera, ad hec autem ego dictus Iohannes Ros asenciens dicto matrimonio similiter de consilio alicorum parentum et amicorum meorum etc intencione sobolis procreande prout lex divina precipit et cetera confiteor mei a vobis habuisse dictas viginti libras, dotis predicte prout superius dictum est.”

APPV. *Protocol de Pere Castellá*, núm. 25962.

Cerveró, 1968, p. 92.

El segon document és l'acta de procuració,¹⁷⁰⁰ feta el 1418, per la seua muller, Elionor, per la qual va nomenar Joan Descasales procurador¹⁷⁰¹ seu.

Notes:

Aportació de la dot, per part de la dona, al matrimoni.

1699 No es conserva l'any 1418 del notari esmentat.

1700 *Ibidem*, nota 534.

1701 *Ibidem*, nota 547.

ROURES,¹⁷⁰² Blai de (1322-1343, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 3, mà 5; núm. 6, mà 1; núm. 90, mà 4 (ARV).
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Comentari:

Del pintor Blai de Roures hi ha notícies des de 1322. Al dit any, es documenta la declaració testimoniada dels pintors Berenguer Llätzer, Pere de Roures i d'aquell, ambdós últims fills del difunt Marc de Roures, pintor i veí de València, en presència del Justícia Civil de dita ciutat, en la qual es declara que Francesc de Roures té vint anys o més i que és el seu germà, junt amb Marc de Roures.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

Al mes de novembre de l'any 1333, el Justícia dels CCC sous de València efectua una condemna en la persona de Blai de Roures, perquè pague a Antoni Claramunt, veí de dita ciutat, 14 sous per raó d'un cens. Més tard el dit Claramunt li reclama encara 7 sous i 3 diners.

“*Die mercurii XV° kalendas decembris anno Domini M^o CCC^o XXX^{oo} III°. Blay de Roures, pintor, vehín de València, per confessió sua condempnat per justícia a n'Anthoni Claramunt, vehín de València, en XIII sous que li deu per rahó de sens vinya. Pagar a X dies proximi. Die III^a idus ianuarii M^oCCC^oXXX^o III°, comparech lo dit Anthoni Claramunt, feu rerclam de VII sous, III diners.*”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 71, doc. 136.

Per últim se sap que a l'any 1343, Blai de Roures apareix documentat per l'arrendament de García Pérez, notari de València, pel temps de dos anys d'una cafissada de vinya, situada al terme de Rafalagata, a l'horta de València, pel preu de 7 sous, pagadors cada any el dia de la Mare de Déu d'agost.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 90, mà 4.

Cerveró, 1964, p. 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 111, doc. 183.

Notes:

Membre d'una saga de pintors.

1702 Fill de Marc de Roures I (1302-1322) i germà de Francesc de Roures (1322-1345) de Marc de Roures II (1301-1339) i de Pere de Roures (1322-1332).

ROURES,¹⁷⁰³ Francesc de (1322-1345, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 6, mà 1; núm 75; núm. 99, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 231 i 250; 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Comentari:

A l'any 1322, queda registrada la declaració testimoniada per Berenguer Llàcer,¹⁷⁰⁴ pintor i veí de València, en presència del Justícia Civil de dita ciutat, en la qual afirma que Francesc de Roures estava com a aprenent amb el pintor Bertomeu Llorenç, al carrer de la Freneria en la sobredita ciutat.

“En Berenguer Làcer, pintor e vehí de València testimoni, jura. Interrogat sobre lo dit capítol contengut en la demanda, dix ésser ver que lo dit en Francesch de Roures ha e por auer XX anys et pus, per ço com ell testes ara fa XVI anys, poch mes ho menys, vench en lo vehinat on lo pare e la mare del dit Francesch estauen ço es, lo carrer de la Freneria de Valencia e fon aquí més ab mestre per apendre lo mester de pintar, ço es ab en Bartholomeu Lorenc, pintor.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

Al dit any, el 1322, el dia 15 d'octubre, es documenta la declaració de Pere de Roures, fill del difunt Marc de Roures, pintor i veí de València, en presència del Justícia Civil de dita ciutat, en la qual declara que Francesc de Roures té vint anys o més i que és el seu germà, junt amb Marc de Roures, també pintor.

“En Pere de Roures, fill que fo d'en Marcho de Roures, pintor, vehí de València, diu que com lo dit en Francesch de Roures sia pervengut a perfecta edad de XX anys e de pus. Interrogat que com ho sap, dix que per çò com ell, testimoni, fo present al naiximent del dit Francesch, qui nasché a II mesos poch més o meyns après que en March de Roures, frare seu, ach presa la muller que ara ha, e pres-la en lo mes de giner del any mil CCCI. E axí mateix, ell, testimoni, ho ha vist e reconegut en lo kalendari de la carta nupcial de la dona na Barcelona, cunyada d'ell, testimoni, e muller del dit en March de Roures la qual carta dix que fon feyta per en Bernat de Narbona, çanrere notari de València, *XVIII kalendas ianuarii anno Domini millesimo CCC primo*.

Interrogat de parentesch, e dix que lo dit en Francesch e ell, testimoni, són germans de un pare e una mare, mes per çò no-y diria sinó veritat.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

Després de nombrosos anys sense referències de Francesc de Roures apareix documentat, el 1341, als llibres del Justícia Civil de València. En dit document Ramón del Mas, notari i procurador¹⁷⁰⁵ del pintor Francesc Celma, veí de dita ciutat, reclama

1703 Fill de Marc de Roures I (1302-1322) i germà de Blai de Roures (1322-1343), de Marc de Roures II (1301-1339) i Pere de Roures (1322-1332).

1704 Segons Cerveró, *Lauzer*.

1705 *Ibidem*, nota 547.

un deute de 35 sous que Francesc Roures, habitant a la parròquia de Sant Martí, tenia amb aquell.

“[1341, XIII° kalendas novembris]

Eadem die et anno. *Comparech devant la presència de l'honrat en Pere Colom, justícia dela ciutat de València en lo civil, en Ramon del Mas, notari, axí com a procurador en Francesch Celma, pintor, vehí de la dita ciutat, e dix e propossa devant aquell que com per en Francesch de Roures, pinctor, habitador en la parròquia de Sent Martí de València, sien deguts al principal del dit En Ramon del Mas XXXV sous de reals per rahó de I mul que d'aquell comprà, hagué e reebé per aytal qual era (...)*

Fide Raymundus de Manso, notarius.

Petrus Columbi, iusticia Valencie in civilibem, auctoritate qua (...)

Testes, Guillermus Gozi et Guillermus de Betesa, notarii.”

ARV. *Justícia Civil*, núm 75, ff. 27 i 27v.

Cerveró, 1960, p. 231.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 96 i 97, doc. 176.

A l'any 1345, s'esmenta a Francesc de Roures en la procuració¹⁷⁰⁶ atorgada per la seua muller, Benvinguda, en la persona del notari García Peris, ciutadà de València, en presència del notari públic de la dita ciutat Berenguer de Peramola, Aquest procés és en contra del procurador¹⁷⁰⁷ del dit pintor, Domingo Gil, reclamant-li la dot i creixa per la mala administració dels béns del matrimoni.

“Anno Domini millessimo trecentesimo quadagesimo quinto, die lune intitulata VI nonas madii. Comparech dava la presència de l'honrat en Pere Colom (...)

Davant vós, senyor en Pere Colom, justícia de la ciutat de València en lo civil, posa clam en García Pèriç, notari de la dita ciutat, procurador de na Bevinguda, muller d'en Francesch de Roures, pintor e vehí de la dita ciutat, contra domingo gil, falconer, procurador del di en Francesch de Roures, dién e affirman en juhí contra aquell que la na Bevinguda, principal del die en García, (...)

Encontinent, lo dit en García féu de la carta dotal e de la sua procuració *ut [sequitur]*:

In Dei nomine et eius [gratia]. Noverint universi quod ego, Petrus de Minorisa, notarius et Valencie civis, tuto e curator testamentarius ex parte natris Bvengute, filie Apparici Cases, notari eiusdem, et dompne Bevengude, uxor eius sorisque meis, defunctorum, de certa sciencia, mode tempore contrac[tus] matrimoni [quem] vos, Francischus de Roures, filius quondam Marchi de Roures, pictoris, (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 99, mà 2.

Cerveró, 1960, p. 250.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 112-115, doc. 185.

Notes:

Aprenent del pintor Bertomeu Llorenç.

1706 *Ibidem*, nota 534.

1707 *Ibidem*, nota 547.

ROURES I, ¹⁷⁰⁸ Marc de (1302-1322, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 6, mà 1; núm. 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 250; 1963, p.112; 1964, pp. 99 i 100.

Comentari:

Del pintor Marc de Roures I, pare, hi ha una primera notícia de l'any 1302. Aquesta al·ludeix a la donació, atorgada en presència del Justícia Civil de València, al seu fill, Marc de Roures, també pintor, i a la seua muller Barcelona, d'un tros de terra, figueral i mallol al terme de Binata, a l'horta de València.

“1302, *idus ianuarii*. Comparech devant l'onrat en Bernat Dalmau, justícia de València, n'Esteve de Toló, axí com a procurador de na Barcelona, muller d'en Marcholó de Roures, pintor, et dix et proposà devant lo dit justícia que en Marcho de Roures, pare del dit en Marcholó, donà et atorgà en donació pròpia entre vius al dit fill seu un troç de terra e de figueral et de malloill, aseptiat en lo terme de Binata, orta de València.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 8.

Cerveró, 1960, p. 250.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 32, doc. 19.

A la fi de la seua documentació, a l'any 1322, a Francesc de Roures I se li menciona ja difunt en la declaració testimoniada pel seu fill, Pere de Roures, també pintor, en presència del Justícia Civil de València, en la qual diu que el seu germà Francesc de Roures té vint anys o més.

“En Pere de Roures, fill que fo d'en Marcho de Roures, pintor, vehí de València, diu que com lo dit en Francesch de Roures sia pervengut a perfecta edad de XX anys e de pus. Interrogat que com ho sap, dix que per çò com ell, testimoni, fo present al naiximent del dit Francesch, qui nasché a II mesos poch més o meyns après que en March de Roures, frare seu, ach presa la muller que ara ha, e pres-la en lo mes de giner del any mil CCCI. E axí mateix, ell, testimoni, ho ha vist e reconegut en lo kalendar de la carta nupcial de la dona na Barcelona, cunyada d'ell, testimoni, e muller del dit en March de Roures la qual carta dix que fon feyta per en Bernat de Narbona, çænrere notari de València, *XVIII kalendas ianuarii anno Domini millesimo CCC primo*.

Interrogat de parentesch, e dix que lo dit en Francesch e ell, testimoni, són germans de un pare e una mare, mes per çò no-y diria sinó veritat.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

Notes:

1708 Pare dels també pintors Blai de Roures (1322-1343), Francesc de Roures (1322-1345), Marc de Roures II (1301-1339), i Pere de Roures (1322-1332).

ROURES II, ¹⁷⁰⁹Marc de (1301-1339, València)

Referència arxivística:

Arxivo Histórico Nacional, any 1331 (AHN).

Justícia Civil, núm. 6, mà 1; núm. 8; núm. 13, mà 2; núm. 15, f. 4v; núm. 19, f. 55v (ARV).

Justícia Civil segle XIV, núm 67, mà última, ff. 313-314 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 240, 250 i 251; 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Comentari:

De les primeres notícies documentades del pintor Marc de Roures II, corresponen a l'any 1301. En aquest any queda registrada la carta nupcial amb la ciutadana Barcelona, en presència de Bernat de Narbona, notari.

ARV. *Justícia Civil*, núm 6, mà 1.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 32, doc. 18.

Al següent any, el 1302, es va fer donació, entre vius, atorgada en presència del Justícia Civil de València, pel pintor Marc de Roures I al seu fill, Marc de Roures II, i a la seua muller Barcelona, d'un tros de terra, figueral i mallol al terme de Binata, a l'horta de València.

“1302, *idus ianuarii*. Comparech devant l'onrat en Bernat Dalmau, justícia de València, n'Esteve de Toló, axí com a procurador de na Barcelona, muller d'en Marcholó de Roures, pintor, et dix et proposà devant lo dit justícia que en Marcho de Roures, pare del dit en Marcholó, donà et atorgà en donació pròpia entre vius al dit fill seu un troç de terra e de figueral et de malloill, asetiat en lo terme de Binata, orta de València.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 8.

Cerveró, 1960, p. 250.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 32, doc. 19.

Durant deu anys no hi ha cap notícia. És a l'any 1312 quan, davant el Justícia Civil de València, el ciutadà Gerald Macià¹⁷¹⁰ manifesta que en dita data el pintor Marc¹⁷¹¹ de Roures, va començar l'obra nova dels seus patis, prop de casa seua.

ARV. *Justícia Civil*, núm 13, mà 2.

Cerveró, 1960, p. 240.

1709 Pare del pintor Marc de Roures (III) (1331-1339) i germà dels pintors Blai de Roures (1322-1343), Francesc de Roures (1322-1345), i Pere de Roures (1322-1332).

1710 L'autor publica *Geraldo Macián*.

1711 L'autor publica *Marcho*.

Quatre anys després, el 1316, se sap de Marc de Roures per la tutoria assignada pel Justícia Civil València al dit pintor de Çipres, fill de Marta i Montesinos Alfons, aquest difunt, per requeriment de dita Marta, la qual és filla del senyor de Fontfreda.

“[VI idus decembris] Raymundus Gullermi Catalani, iusticie Valencie, auctoritate et cetera, ad requisitionem Marte, filie quondam Dominici de Fontefrigida, damus et assignamus vos, Marquetum de Roures, pictorem et Valencie civem, in curatorem Çiprés, pupillo, filio naturali dicte Marte et Montesini Alfonsi defuncti (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 19, f. 55v.

Cerveró, 1960, p. 250.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 40, doc. 39.

Després de sis anys de buit documental, Marc de Roures apareix al document de l'any 1322, en la declaració testimoniada dels pintors Berenguer Llätzer, Pere de Roures, Blai de Roures, ambdós fills del difunt Marc de Roures, pintor i veí de València, en presència del Justícia Civil de dita ciutat, en la qual es declara que Francesc de Roures té vint anys o més i que és germà de Pere i Marc de Roures.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

Al 1324, es registra la referència documental, en la qual consta que Marc de Roures era difunt. El document és el procés efectuat davant el Justícia Civil de València, a instància de Domènec Soler contra Esclaramunda, muller de Nicolau Despuig, notari, en el qual la vídua Marc de Roures II, Barcelona, actua com a testimoni.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 15, f. 4v.

Cerveró, 1964, p. 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 88.

A la fi se li esmenta, i també al seu fill, a l'any 1339 en un document en el que s'escriptura l'oferta de la meitat de 9 fanecades de vinya de Miquel Roig situades a Rafalagata, en l'horta de València, per pagar 175 sous que deu a Isaac Sibili, apart d'altres 60 sous que deu a Francesc Pasqual. Les 9 fanecades pertanyien al pintor *Marquet* de Roures III i a la seua dona Arnaldona i afronten amb una vinya del seu pare, Marc de Roures II.

ARV. *Justícia Civil*, segle XIV, núm. 67, mà última, ff. 313-314.

Cerveró, 1960, p. 251.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 88-90, doc. 163.

Notes:

ROURES III, Marc de (1331-1339, València)

Referència arxivística:

Any 1331, Arxiu Històric Nacional.¹⁷¹²

Justícia Civil, núm, 36; núm, 44, mà 6; núm 46, f. 37; núm. 53 (ARV).

Justícia Civil, segle XIV, núm. 67, mà última, ff. 313-314 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Conde de la Viñaza, 1889, p. 130.

Alcahalí, 1897, p. 286.

Sanchis Sivera, 1912 (1),¹⁷¹³ p. 169; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 10; 1930, p. 10.

Cerveró, 1960, pp. 250 i 251.

Comentari:

Creiem que aquest pintor és el fill de Marc de Roures II (1301-1339) i net del pintor amb el mateix nom, Marc de Roures I (1302-1322), pel document de l'any 1331. En aquest any es fa constar la condemna, efectuada pel Justícia Civil de València, a un pintor anomenat Marc Roures, menor de dies, per a pagar a Bernat de la Grassa, *metge*, 152 sous.

“Marcho de Roures, pictgopr, minor dierum et vicinus Valencie, sua propria confessione condepnmnatur per iusticiam antedictae Iacobo Spanyol, apothecario, procuratori magnifici Bernardi de la Grassa, medicus, ut apanet per quodam publicum instrumentum confectum per Iohannem de Pina, publicum notarium Valencie, septimo kalendas februarii anno Domini millesimo CCCXXX, in centum quinquaginta duabus solidos.”

ARV. *Justícia Civil*, núm, 36.

Cerveró, 1960, p. 250.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 64, doc. 111.

Al mateix any, el 1331, el pintor Marc de Roures III estava ja casat. El document fa referència a una venda feta per ell i la seua muller, Arnaldona. En aquest document es menciona al també pintor Miquel de Pere.

Arxiu Històric Nacional.

Conde de la Viñaza, 1889, p. 130.

Alcahalí, 1897, p. 286.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 169; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 10; 1930, p. 10.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 65, doc. 113.

Tres anys després, el 1334, Marc de Roures III consta ja difunt. Al document Joana i Arnau Salelles, veïns de la ciutat de València, apareixen com a pares d'Arnaldona.¹⁷¹⁴ A continuació estan escripturats els poders que donà la vídua del pintor, Arnaldona, a l'any 1332.

1712 Arxiu Històric Nacional. Els autors de les cites, Alcahalí, Sanchis Sivera i Cerveró, no anomenen la font d'on fou exhumada la notícia, ho copien del Comte de la Viñaza.

1713 Sanchis Sivera trau la notícia del Baró d'Alcahalí.

1714 Cerveró comenta que a dit document li segueix l'atorgament de poders d'Arnaldona, muller de dit pintor, a Pere Notaria, davant el notari Domingo de Prats, en data de l'any 1332.

“V kalendas madii. Noverint universi, quod cum Iohanna, uxor Arnaldi Salelles, vicini civitatis Valencie, quondam mater et coniuncta persona Arnaldone, filie sue et dicti Arnaldi, viri sui, uxorique Marqui de Roures, pictoris et vicini dicti civitatis Valencie, defuncti [...]”

ARV. *Justícia Civil*, núm, 44, mà 6.

Cerveró, 1960, pp. 250 i 251.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 72, doc. 138.

Al dit any, el 1334, es documenta certa causa, efectuada davant el Justícia Criminal de València, en la que compareix Joana, vídua d’Arnau Salelles i mare d’Arnaldona, vídua que fou de Marc de Roures III,¹⁷¹⁵ pintor, afirmant que el 22 d’octubre de l’any 1334, fou denunciat dit pintor, per l’assassinat d’Arnaldona, prenyada de cinc mesos.

ARV. *Justícia Civil*, núm, 46, f. 37.

Cerveró, 1960, p. 251.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 73, doc. 141.

Al següent any, el 1335, el seu germà, Miquel de Roures, notari de València, com a procurador¹⁷¹⁶ seu, efectuà la venda a Pere Miquel, *colteller*¹⁷¹⁷ de València, de certes cases propietat del pintor, situades a la parròquia de Santa Caterina, pel preu de 40 lliures.

ARV. *Justícia Civil*, núm, 53.

Cerveró, 1960, p. 251.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 74, doc. 145.

A la fi, a l’any 1339 es mencionen al fill i al pare, en un document en el que s’escriptura l’oferta de la meitat de 9 fanecades de vinya de Miquel Roig situades a Rafalagata, en l’horta de València, per pagar 175 sous que deu a Isaac Sibili, apart d’altres 60 sous que deu a Francesc Pasqual. Les 9 fanecades pertanyien al pintor *Marquet* de Roures i a la seua dona Arnaldona i afronten amb una vinya del seu pare, Marc de Roures.

ARV. *Justícia Civil*, segle XIV, núm. 67, mà última, ff. 313-314.

Cerveró, 1960, p. 251.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 88-90, doc. 163.

Notes:

Per tot el suport documental es té notícia de sis membres d’una família de pintors, però en cap d’ells ens diu que tipus d’obres o peces ornamentals pintaven, excepció de Pere de Roures.

1715 Cerveró comenta que Marc Roures (II) va tindre un fill al qual es refereix aquest document, i que el Justícia Civil de València el va posar davall la tutoria a Raimon Salelles, el qual fou destituït, a l’any 1335, per la seua mala administració i va ser substituït per Domingo Borrell.

1716 *Ibidem*, nota 547.

1717 *Colteller* o *daguer*. Persona que fa o ven dagues o ganivets. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

ROURES,¹⁷¹⁸ Pere de (1322-1332, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 6, mà 1; núm 15, mà. 34; núm 36 (ARV).
Notal núm. 2873 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 241 i 252; 1963, p. 112; 1964, pp. 99, 100 i 101.

Comentari:

A l'any 1322, un dels fills de Marc de Roures, Pere de Roures va fer declaració testimoniada, en presència del Justícia Civil de València, en la qual diu que Francesc i Marc de Roures són germans seus.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Cerveró, 1963, p. 112; 1964, pp. 99 i 100.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 56, doc. 87.

Al 1326, Pere de Roures actua com a testimoni en el plet entre Guillem Rabasa i Pons de Safranca, exposat al Justícia Civil de València. Al mateix any, en juny, Pere de Roures atorga àpoca, en la qual reconeix haver rebut d'Antoni Pere, *cambrer* del noble Bernat de Sarrià, certa quantitat.

“1326, VII kalendas iulii. Petrus Roures, pictor et vicinus Valencie, scienter confiteor vobis, Anthonio Petri, cambrerio nobilis Bernardi de Sariano, present, et vestris quod dedistis et deliberastis michi et ego a vobis habui et recepti numerando centum quindecim solidos, novem denariis regalium Valencie, videlicet, pro quadam tella cuyrenus cum esmaltis, septuaginta dous solidos et pro coloribus et argenteo, quadraginta tres solidos et novem denariis, que ad opus dicte nobili Bernardi de Sarriano emistis.

Testes, Petrus Delesquarra et Iacobus Ferdinandi.”

ARV. *Notal* núm. 2873.

Cerveró, 1964, pp. 100 i 101.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 59, doc. 95.

Sis anys després, el 1332, Bertomeu Llorenç, fill Bertomeu Llorenç, pintor, veí de València actua com a procurador¹⁷¹⁹ de Pere de Roures, davant el Justícia Civil de València.

“1332, XII kalendas novembris. Barthomeus Laurencii, filius Bartholomei Laurencii, pictoris, vicini Valencie procurator Petri de Roures, pictoris, vicini eiusdem [...]”

ARV. *Justícia Civil*, núm 36.

Cerveró, 1960, pp. 241 i 252.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 66, doc. 120.

Notes:

1718 Fill de Marc de Roures I (1302-1322), germà dels també pintors Blai de Roures (1322-1343), Francesc de Roures (1322-1345), i Marc de Roures II (1301-1339).

1719 *Ibidem*, nota 547.

ROVIRA DE XIPRE, Esteve (1387-1388, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernat. Protocol núm. 2449 (ARV).

Puig, Arnaldo. Notal núm. 2484 (ARV).

Saidia, Francesc. Notal núm. 2797, f. 484 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 13, mà 1, f. 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Almarche Vázquez, 1920, pp. 3-13.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 20 i 21; 1930, pp. 20 i 21.

Cerveró, 1964, p. 101; 1972, p. 51.

Comentari:

Cinc notícies, dos d'elles de l'any 1387, l'altra del 1388 i les últimes del 1389, és el suport documental del mestre pintor Esteve Rovira de "Xipre", en la seua estada a la ciutat de València. Malgrat la manca de referències d'aquest pintor no li lleva la seua importància com a tal. En la lectura dels cinc documents, es descobreix que fou important durant la dècada dels anys vuitanta del segle XIV, abans que s'iniciara el període en el que es desenvolupa l'estil anomenat gòtic Internacional, durant l'última dècada del dit segle. Malauradament no es té cap obra atribuïda a dit pintor, per tant no se sap qual era el seu estil. Hi ha conservats, a la Comunita Valenciana, uns retaules o part d'ells amb un estil un tant peculiar com el del retaule de Santa Bàrbara de Cocentina o la taula de Sant Miquel de Sot de Xera, així com la referència fotogràfica del retaule de santa Llúcia d'Albal. Pot ser que alguna d'aquestes pintures fóra facturada pel pintor que ens ocupa, però fins ara no ha aparegut cap document que ho confirme.

Per les següents notícies sí que es coneix, amb seguretat, de la vida professional del mestre Esteve Rovira de Xipre. En gener de 1387, es registra l'obligació efectuada per Esteve Rovira, en presència del Justícia dels CCC sous de València, per a tornar-li a fra Pere de Roca: "(...) cinch florins d'or comuns d'Aragó, los quals li dona per rahó a senyal de un retaule que lo dit N'Esteve li hauria a fer, (...)." Malgrat el document no diu res del contracte del retaule, però creiem que aquell seria abans del dit any.

"Anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° VII°, die iovis [IIII] ianuarii. [...] N'Esteve Rovira, pintor, vehí de València, per sa plana voluntat promès e s'obligà en poder de l'honrat en Loís López, justícia de la ciutat de València en lo civil, tro en suma de CCC sous, en donar e pagar a frare Pere de Rocha, absent axí com si fos present, cinch florins d'or comuns d'Aragó, los quals li donà per rahó a senyal de un retaule que lo dit n'Esteve li hauria a fer, a pagar a deu dies sots pena del quart."

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 13, mà 1, f. 2.

Cerveró, 1964, p. 101.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 289, doc. 490.

El 21 de març del mateix any, el 1387, es documenta l'afermament de Pere Olm, fill del difunt Guillem Olm, *llaurador* de València, major de quinze anys qui està baix la cura de Joan Exarch, *forner* i veí de València, amb Esteve Rovira, per ensenyar-li el seu ofici. Esteve Rovira es compromet per un període de cinc anys, en els quals avituallarà al seu deixeble de tot allò que li faça falta. Amb aquesta referència documental es confirma la rellevància del dit mestre, a més que seria

posseïdor d'un obrador, en el qual deixebles i col·laboradors treballarien les seues ordres.

ARV. Notal d'Arnaldo Puig, núm. 2484.

Esteve Rovira de Xipre contava amb deixebles i col·laboradors, així ho confirma la següent notícia. El 14 d'abril de 1388, el mestre Esteve Rovira, àlies de Xipre, va rebre una notificació, del dispenser major del Regne de Castella, per la qual el bisbe de Toledo li exigeix el compliment d'un contracte, pel qual devia pintar un retaule per a l'església de Toledo, ja que havia rebut certa quantitat per realitzar dita tasca. El document del contracte no s'ha trobat, però creiem que es redactaria abans de l'esmentat any, doncs se sap, per la dita notificació, que el pintor Esteve Rovira es trobava a Brihuega al 1387, contractant la construcció d'un retaule per a l'altar major de la Seu de Toledo. L'import que es va pagar per aquest va ser de 1.200 florins d'or aragonesos, per la qual cosa la confecció de l'obra hauria de ser important en grandària i execució i de fet per realitzar l'encàrrec s'emporta amb ell ajudants per fer-li front. Per últim es coneix que dita compareixença tingué lloc el 8 de maig, a l'hostal de Joan Esteve, mercader florentí, situat a la parròquia de Sant Martí de la ciutat de València.

“Unum fuit traditum dicto dia Gonzalves.

Anno a Nativitate Domini M CCC LXXX VIII° die vero iovis, que computabatur XIII mensis aprilis, en presència de m,i Francesch Çaidia notari públich de València, e ab testimonis dejús scrits en l'alberch de Johan Esteve, mercader florentí, situat e posat en la parròchia de Sent Marti de la ciutat de València, personalment comparech Diago Gonzálvez de Medina, dispenser major de la alta reyna de Castella, e per m,i dit notari, legir e publicar requés e feit a mestre Esteve Rovira, àlias de Xippre, pintor, en lo dit alberch personalment atrobat, una letra patent en paper escrita e en lo dors d'aquella ab cera vermella sagellada, la qqual és de la tenor infrasegüent.

Nos, el arzobispo de Toledo, hacemos saber a vos maestre Esteban de Xippre, pintor vezino de Valencia que bien sabedes como fisieste pleyto a composición [donaste] en tal manera que [...] que nos pintádes un retablo para la nuestra ecclesia de Toledo por cirta quantia de florines, que nos obligamos per nos e en nombre de la dicha nuestra eglefia a vos dar e pagar, de los quales dichos florines recibistes luego, (...)

(...) mestre Steve la qual es de la tenor següent.

In Dei nomine, amen. Sepan quantos este publico instrumento vieren como en villa de Brihuega, sabado veinte e siete dias de julio anyo del Naçimiento del Nuestro Senyor Jesuchristo de mil trescientos ochenta e siete anyos. E stando hi el mucho honrado en Cristo padre e senyor don Pedro por la gracia de Dios arcebisbe de Toledo, primado de la Espanyas e canceller mayor de Castiella en presencia de mi el notario e dels testimonios desuso scritos para esto lamados specialmente e rogados, el dicho senyor arcebisbe tracto e se abino con mestre Estevan Rovira de Xippre, pintor, morador en Valencia del Regno de Aragón que hahi estava present ante el dicho senyor, en esta manera, es a saber, que-l dicho mestre Stevan que pinte un retablo en el ciudad de Toledo para la sua ecclesia catedral e que sea puesto a las espaldas del altar mayor de la dicha su ecclesia e que haya [...] de pilar a pilar sesenta seis palmos en ancho de [...] fuere mester e que sea vinte [...]de alto] e que ncima del altura de que vengam fechas sus puntas con sus fillolas e remates lo qual ha de seer de más de los dichos vinte palmos en alto. E que la tabla principal de la mediania del retablo que sea cinco palmos de más en altura de toda la dicha obra. E de más desto se faga un guardapolvo fecho encima retornado sobre todo el retablo un capdo e que responda a toda la otra obra. E que en este retablo que pinte e faga dies e nueve historias, aquellas

que-l dicho senyor arcebisbe ordenare e mandare faser. E otrosi que en las ocho puntas que han d-estar en somo d-estas istorias que pinte e faga en cada una dellas una ymage qual dicho senyor le mandare faser. E para faser dicho retablo que-l dicho senyor sea tenido de le dar madera labrada e adreçarda tan solamente de mano de carpenteros pueste en Toledo donde el dicho maestre Estevan ha de pintar el dicho retablo. E otrosi que el dicho mestre Estevan que sea tenido de poner a sus costas todas las cosas que para las dichas pinturas fueren mester, es a saber que todas las imágenes e [sus] estorias e campos d-ellas que oviere de faser que lo faga de muy puro e fino oro e asul con muy propias e finas, puras y finas colores que para todo este fuere mester. E que las istorias e ymagines que las faga las mas nobles e polidas e perfectas que pudieren esser fechas. E eso mesmo que faga e pinte el dicho guardapolvo de noble pintura. E por quel dicho mestre Estevan pinte e faga este dicho retablo en la manera susudicha que-l el dicho senyor arcebispo sea tenido de le dar o mandar dar mil quinientos florines de oro de los de Aragon en esta manera, los quinientos florines ante que comence a pintar la dicha obra e los otros quinientos florines (...)

Sig-[*signe notari*]-no de verdat, Gondçalvus, yo Marti Alfonsso, notario, me acerté a concertar este instrumento con el registro primo que está notario de Gonçalo Veles e so testigo yo, Johan [F...] notario [...] este instrumento primero que esta sobrescrito del nombre Veles.

E fetes les dites coses, en continent lo dit dia Gonçalves de paraula requer mestre Esteve que dins los dits XX dies en [la dita] letra del senyor arquebisbe contenguts, fos en la dita ciutat de Toledo per fer lo dit retaule segons deu e tengut ne's [...] en Johan Steve qui a les dites coses present era, sien prests apparel-lats de cumplir al dit mestre Esteve asi en València tot [quant] lo dit senyor arquebisbe en Valencia tengut ni obligat. (...)

E lo dit mestre Esteve Rovira, contradién a en [...] a la letra supraproxime [Gon...] Castellà, a ell presentada ni a les coses desús e [...] contengudes en quant fan e són vistes fer contra ell [...], diu que no és tengut de respondre a la dita [letra ni] obeir aquella per tal com no-s mostre ni appar de cert [...] sia emanada de la part del reverent senyor arquebisbe de Toledo ni de manament de aquel, maxime, com lo [...].”

ARV. *Protocol de Francesc Saidia*, núm. 2797, f. 484.

Almarche Vazquez, F., AAV., 1920, pp. 3-13

Sanchis Sivera, 1928, pp. 20 i 21; 1930, pp. 20 i 21.

Cerveró, 1972, p. 51.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 302-306, doc. 511.

Els dos documents següents, datats el 1389, confirmen que al dit any, baix les seues ordres, continuava tenint col·laboradors i aprenents. Les referències documentals són els contractes de treball, en els quals Alfons, pintor, fill del difunt Alfons, pintor veí de Còrdova i Arnau, pintor, fill del difunt Bernat, pintor veí de Campredó, s'afermaren amb Esteve Rovira, pintor de València, durant un any com a macips seus i per aprendre l'ofici de pintor.

“(Ista duo subsequentia instrumenta afirmametum debent esse retro sub kalendarii de III^a die septembris presentis anni.)

Alfonsus, pintor, quodom filius Alfonsi pintor vicini de Cordova, sicienter mitto et afirmo vobiscum, Stephano Rovira, pictori Valencia, presenti, et cetera, hinc ad unum annum [sequeteum in] mancipium [vestrum] ad faciendum vestra omnia mandata iusta et cetera. Teneamini michi docere officium vestrum adicere potuero et providere in comestum et potum [tantum]. Et sic promitto et cetera, obligo, et cetera.

Ad hec autem [ego Stephanus] Rovira, predictus, et cetera, suscipiens et cetera, promitto et cetera, obligo, et cetera.

Testes Andreas Stopinyà et Iohannes Çamora, fusterii Valencie.”

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 322, doc. 556.

“(Ista duo subsequencia instrumenta affirmamentum debent esse retro sub calendarii de III^a die septembris presentis anni).

Annaldus, pintor, quodom filius Bernardii, pintor vicini de *Campredó*, sicienter mitto et afirmo vobiscum, Stephano Rovira, pictori Valencia, presenti, et cetera, hinc ad unum annum sequeteum in mancipium vestrum ad faciendum vestra omnia mandata iusta et cetera. Teneamini michi docere officium vestrum adicere potuero et providere in comestum et potum tantum. Et sic promitto et cetera, obligo, et cetera. Ad hec autem ego, Stephanus Rovira, predictus, et cetera, suscipiens et cetera, promitto et cetera, obligo, et cetera.

Testes qui supra.”

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 323, doc. 557.

Malauradament la falta de notícies no permet esbrinar res més sobre aquest pintor, però a pesar de l'escàs d'aquestes, hem de considerar-lo com un pintor que marcaria la diferència artística en les penúltimes dècades del segle XIV, possiblement creador d'un estil, però que a València no tingué continuació per la vinguda d'altres formes estilístiques, les quals portaren cap el gòtic Internacional.

Notes:

Pintor retaules.

Contractes d'aprenentatge i col·laboració.

ROBERT,¹⁷²⁰ Francesc (1434, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 887, mà 22, f. 15v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1972, p. 51.

Mocholí, 2009.¹⁷²¹

Comentari:

En novembre de l'any 1434, Francesc Robert està documentat per un procés com a procurador¹⁷²² d'Angelina, vídua de Ramon Castellenes, tintorer, curadora¹⁷²³ testamentaria dels seus fills, contra Isabel, vídua de Bernat Leopart, pel derrocament d'un hostel al Grau de València.

“En Francesch Rubert, pintor, ciutadà de València, testimoni produhít e donat per part del dit en Francesch Rubert, ell dit nom, lo qual iura a Nostre Senyor Déu e als sants quatre Evangelis de aquell per ell de la sua mà dreita toquats corporalment dir veritat en sa deposició de çò que sabra e interrogat serà sobre lo dit feyt, lo qual en virtut del dit iurament interrogat deposa e feu son testimoni, *Valencie, predictis die et anno in modum sequentem*:

Et primo virtute dicti iuramenti fon interrogat, ell dit testimoni sobre lo primer capítoll de les dites rahons, lo qual deman que li fon lest e donat a entendre segons que·s pertany. E dix en aquell saber ço que·s seguex, çò és, que en veritat stà que ell dit testimoni hagué per pus util e profitós als dits pubills fer lo dit desrencliment de les dites botigues que tenir aquelles. Attés que stan fo lo bo del Grau e attés encara que totes són destrouides que les maryals li venen damunt e no·s troba negún que les vulla tenir ni logar. E aço sab ell dit testimoni per ço com ha entrevengut e cure en lo feyt dels dits pubills e ha vist les dites coses. Interrogat de loch e de temps e dix que ja·u ha dit dessús. Interrogat de presents e dix que molts del dit Grau e de la present ciutat de València, lo nom dels quals a present no li acorden.

Sobre los altres capítolls de les dites rahons ell dit testimoni no fon produhít ni donat ni per consegüent interrogat. (...)”

Notes:

1720 A l'original *Rubert*. No hi ha cap document que diga si està emparentat al pintor Pere Robert (1402-1410).

1721 *Ibidem*, nota 787.

1722 *Ibidem*, nota 547.

1723 *Ibidem*, nota 659. En aquest cas es tracta d'una dona.

ROBERT,¹⁷²⁴ Pere (1402-1423, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3670 (ACV).

Perea, Jaume. Notal núm. 119 (APPV).

Monzó, Francisco. Notal núm. 1555 (ARV).

Navarro, Antonio. Notal núm. 2656 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2) p. 242; 1912 (3), p. 296; 1914, pp. 32, 37 i 38; 1928, pp. 56 i 62; 1930, pp. 56 i 62.

Cerveró, 1964, p. 101.

Mocholí, 2009.¹⁷²⁵

Comentari:

El 1 de maig del 1402,¹⁷²⁶ Pere Robert apareix documentat amb altre pintor, Jaume Mateu. En aquest document actuaren com a testimonis per la factura d'un retaule, encarregat a Pere Nicolau, per l'església de Penàguila.

Des del darrer any hi ha una mancança de documents fins el 1409. És al mes d'octubre del dit any que Pere Robert està documentat en quatre èpoques. La primera, de 132 sous per pintar i daurar la clau de la capella major de l'església de santa Caterina. La segona de 50 florins d'or d'Aragó per pintar certes capelles de dita església; La tercera de 203 florins d'or d'Aragó, per pintar la capella major de dita església, a més de pintar la vidriera de la finestra de dita capella d'or, argenta i diversos colors; La quarta per la quantitat de 12 lliures, per pintar les quatre capelles de la girola i dos puntes que es van fer en l'armari retaule de l'altar major.

“(…) pro pictando et daurando clavem capelle maioris dicta ecclesie sancte Caterine facta compositione et avenentia inter me et vos,¹⁷²⁷ (…)”

“(…) pro pictando quinque capellas [...] dicte ecclesie (…)”

“(…) pro quibus et eorum precio facta compositione inter me et vos pinxi capellam maiorem dicte ecclesie sancte Caterine et unam vidriera de finestra maiore dicte capelle maioris de auro, argento et coloribus, (…)”

“(…) pro quibus et aurum precio facto compositione et avinencia inter vos et me pictorem pinxi quatur capellas in griola dicte capelle maioris et duas pontas altaris maioris quas fecerunt in armarii retabuli altari mayoris.”

ARV. Notal d' Antonio Navarro, núm. 2656.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 296; 1914, p. 37; 1928, p. 62; 1930, p. 62.

Al següent any, el 1410, el 22 d'octubre de nou Pere Robert signa època, en la qual confessa haver rebut de Pere Casset, veí de València, 47 florins d'or, pels treballs d'il·luminar el retaule de santa Caterina, a més de daurar i pintar un

1724 A l'original *Rubert*. Desconeixem, per falta de documents, si aquest pintor és família de Francesc Robert (1434).

1725 *Ibidem*, nota 787.

1726 Sanchis Sivera publica la notícia, apart del testimoniatge de Jaume Mateu, donant-la com a 10 de maig de 1402 en les següents cites: 1912 (3), p. 297; 1914, p. 32, 37 i 38; 1929, p. 3; 1930, p. 65.

1727 La quantitat es fa efectiva per Pere Canet, *obrer* de l'obra de dita església segons comenta Sanchis Sivera.

estatge¹⁷²⁸ de pedra, ubicats a l'altar major de l'església de Santa Caterina de València.

“Die mercuri XXII octobris anno a Nativitate Domini MCCCC decimo.

Noverint universi, quod ego Petrus Rubert, pictor civis Valencie de certe sciencia et consulte per me et meos confiteor et in veritate recognosco vobis Petro Casset, civi Valencie, presenti, et vestris quod dedistis et solvistis michi et a vobis habui et recepi numerando mee omnimode voluntati quadraginta septem florenos auri Aragonium, valentes viginti quinque libras, decem solidos monete regalium Valencie, ex illo salario sive precio quod michi dare et solvere tenenter operarii operis ecclesie sancte Caterine pro illuminatione retabuli maioris sancte Catherine et deaurandi et pictandi stachium lapideum dicti altaris et qui hec est rei veritas renuncio scienter omni exepcioni pecunie non numerate, non habite et non recepte a vobis ut predicatur et doli in cuius testimonio facio vobis fieri presens àpoca instrumentum pro notarium infrascriptum. Quod est actum Valencie vicessima secunda die octobris anno a Nativitate Domini millessimo CCCC decimo. Sig[+]num mei Petri Rubert predicti qui hec concedo et firmo.

Testes huius rei sunt Anthonius Paschal, notarius et Bernardus Manch, sellerius Valencie cives.”

ARV. *Protocol de Francisco Monzó*, núm. 1555.

Sanchis Sivera, 1928, p. 62; 1930, p. 62.

A l'any 1423 se sap que Pere Robert era ja difunt. Ho confirma el document del contracte matrimonial atorgat per la seua vídua, Isabel, en el qual la seua filla Joana casa amb Jaume Domènec, *apothecario et quondam*, veí de Burriana de Castelló de la Plana. També s'escriptura la constitució de la dot.

“Quod nos Ysabel, uxor quondam Petri Rubert, pictoris civis Valencie, defuncti et Johana, filia predictorum coniugum, gratis et scienter collocando me dictam Johanam in matrimonio, de voluntate et consensu dicte matris mee et aliquorum aliorum amicorum meorum in hiis presentium, vobiscum Jacobo Dominici, apothecario et quondam, vicini ville Castellionis Plane Burrianam defuncti.”

Notes:

Pintor clau, capelles, capella major, vidriera, puntes armari retaule, il·luminar retaule de Santa Caterina, pintar i daurar un estatge de pedra. Totes aquestes tasques foren realitzades a l'església de Santa Caterina.

1728 Lloc, habitació. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

RUBIOLS, Arnau (1380-1390, València)

Referència arxivística:

Ros, Pedro. Notal, núm. 2684 (ARV).

Protocol, núm. 2058 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, pp. 16 i 17; 1930, pp. 16 i 17.

Cerveró, 1956, p. 105; 1963, p. 82; 1964, pp. 101 i 102.

Comentari:

D'Arnau Rubiols només hi ha dos notícies. La primera, de l'any 1380, resulta molt interessant. Al·ludeix al contracte d'aprenentatge, pel qual Arnau Rubiols, fill de Guillem Rubiols, *agricultor* de Barcelona, major de diu anys, s'aferma amb el pintor Francesc Comes de València, per treballar amb ell durant un any a canvi de menjar, beure i un salari de 12 florins. Per aquesta referència es coneix que Arnau Rubiols és d'origen català, que posseïx coneixements de pintura i, el més important, que acaba formant-se junt a un mestre pintor de certa rellevància a València a la dècada dels anys huitanta del segle XIV.

“(...) afirmo et mitto me vobiscum Francisco Comes, pictore vicino Valencie, presenti et recipienti, hinc ad unum annum a festo bestissime Virginis Marie cuius festum erina die fuit celebratum in antea computandum et completerum, videlicet ad exercendum, laborandum et iuvandum vos in dicto officio pictorie (...)”

ARV. *Notal de Pere Ros*, núm. 2684.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 16 i 17; 1930, pp. 16 i 17.

Cerveró, 1963, p. 82, 1964, pp. 101 i 102.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 242-244, doc. 390.

La segon notícia datada deu anys després, el 1390, informa que Arnau Rubiols i el també pintor Ferran Peris, actuaren com a testimonis en un document, atorgat en presència del notari García Sancho.

“Testes, Ferdinandus Pérez et Arnaldus [Rubiols], pictores Valencia vicini.”

ARV. *Protocol de Garcia Sancho*, núm. 2058.

Cerveró, 1956, p. 105.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 332, doc. 570.

Malauradament no es té, fins ara, més documentació d'Arnau Rubiols, pintor que creiem important pel fet que treballara amb, el no menys interessant, Francesc Comes, del qual, segurament, assimilaria tècnica i estil pictòric. Potser que des d'un estudi a Francesc Comes i els seus col·laboradors, es poguera albirar la figura d'aquell.

Notes:

Contracte col·laboració.

RUÍZ, Alfons (1406, València)

Referència arxivística:

Polgar, Andreu del. Protocol núm. 23177 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁷²⁹

Comentari:

El pintor Alfons Ruíz, “degentes” a València, actua com a testimoni en una època de censal.

“(…)

Testes inde sunt Alfonsus Ruiz, pictor, et Anthonius de Losiella, scutiffer, Valencie degentes.”

Notes:

¹⁷²⁹ *Ibidem*, nota 787.

RULL,¹⁷³⁰ Bernat (1431-1436, València)

Referència arxivística:

Saera, Vicent. Protocol núm. 2433 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 322 i 323; 1929, p. 43; 1930, p. 105.¹⁷³¹

Comentari:

De l'existència del pintor Bernat Rull només donen informació dos documents. El primer, de l'any 1431, en el qual dit pintor apareix esmentat. Al segon, cinc anys després, el 1436, Bernat Rull i la seua muller atorgaren debitori, pel qual confessen haver de pagar a Gabriel Andreu, *mercader*, ciutadà de València, 9 lliures i 5 sous, pel preu de sis quintars i set lliures de cascs de sardina, a raó de 31 sous el quintar.¹⁷³²

Notes:

1730 Es desconeix si aquest pintor és família del també pintor Bertomeu Rull (1416).

1731 Sanchis Sivera no anomena ni l'arxiu ni la font d'un fou exhumada la primera notícia.

1732 Antiga unitat de pes. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

RULL,¹⁷³³ Bertomeu (1416, València)

Referència arxivística:

Boes, Beltrán de. Protocol núm. 311 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁷³⁴

Comentari:

Del pintor Bertomeu Rull es té, fins ara, el document pel qual actua com a testimoni junt al també pintor Joan Rull,¹⁷³⁵ en una sentència arbitral.

“Testes, ”

Notes:

1733 Desconeixem si aquest pintor és família del pintor Bernat Rull (1431-1436).

1734 *Ibidem*, nota 787.

1735 En altres documents del pintor Joan Rull s'esmenta que Bertomeu Rull és germà seu i que és *taberner*.

RULL, Joan (1397-1438, València)

Referència arxivística:

Monfort, Jaime de, (el Viejo) (lo Antich) Protocol núm. 3523, f. 81 (ACV).
Volum núm. 3567, f. 149 i volum núm. 3658 (ACV).
Blanes, Jaume de. Protocol núm. 23212 (APPV).
Lleopard, Felip. Protocol núm. 23686 (APPV).
Martí,¹⁷³⁶ Antoni. Notal any 1417 (APPV).
Montalbá, Bernat. Protocol núm. 22162 (APPV).
Montfalcó, Bernat de. Protocol núm. 25597 (APPV).
Montlleó, Arnau. Protocol núm. 23932 (APPV).
Pascual,¹⁷³⁷ Pere. Protocol any 1412 (APPV).
Pérez, Joan. Protocol núm. 23405 (APPV).
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9516 (APPV).
Vinader, Jaume. Protocol any 1418¹⁷³⁸ (APPV).
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9531 (APPV).
Altarriba, Antoni. Protocol núm. 51 (ARV).
Altarriba, Antoni. Notal núm. 102 i protocol núm. 698 (ARV).
Artigues, Joan. Protocol núm. 9955¹⁷³⁹ (ARV).
Boes, Beltran de. Protocol núm. 311 (ARV).
Campos, Joan. Protocol núm. 416 (ARV).
Campos, Joan. Protocol núm. 423 (ARV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm. 468 (ARV).
Eximeno, Joan. Protocol núm. 987 (ARV).
García, Joan. Protocol núm. 1094 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1261 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1265 (ARV).
Monzó, Francisco. Protocol núm. 1558 (ARV).
Monzó, Francisco. Notal núm. 2850¹⁷⁴⁰ (ARV).
Monzó, Francisco. Notal any 1422¹⁷⁴¹ (ARV).
Monzó, Francisco. Protocol núm. 1549 (ARV).
Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1882 (ARV).
Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1889 (ARV).
Llorens, Pere. Protocol núm. 4206 (ARV).
Saera, Vicent. Protocol núm. 2428 (ARV).
Governació. Litium, 2212. mà XXIV, f. 44 (ARV).
Justícia Civil, núm. 846, mà 10; núm. 885, mà 18, f. 16v; núm. 864, mà 31, f.14v;
núm. 2517, mà 3, f. 2; núm. 3728, mà 16, f. 15; núm. 3728, mà 27, f. 9v; núm. 3908,
mà 14, f. 18; 3913, mà 17, f. 29v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 29, mà 5; núm. 30, mà 2; núm, 31, última mà; núm,
34, mà 2; núm. 35, mà 2 i mà 8; núm. 36, mà 9 i núm. 1048, mans 8 i 9 (ARV).

1736 D'aquest notari es conserva des de l'any 1453.

1737 Al catàleg existeix el cognom de Pasqual, però no amb el nom de Pere.

1738 No es conserva l'any 1418.

1739 En un full solt.

1740 L'autor transcriu el fragment del document que es publica.

1741 No es conserva l'any 1422.

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 288.¹⁷⁴²

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 306 i 310; 1914, pp. 47 i 51; 1929, pp. 15, 16, 24 27, 28 43 i 78; 1930, pp. 77, 78, 86, 89, 90 i 105.

González Martí, AMDA.¹⁷⁴³

Cerveró, 1956, p. 106; 1960, p. 252; 1963, p. 81; 1964, pp. 102, 103, 104 i 115; 1966, p. 20; 1968, p. 92; 1972, pp. 51 i 52.

Tolosa, 2003, p. 566, doc. 1811.

Mocholí, 2009.¹⁷⁴⁴

Comentari:

Les primeres referències documentals del pintor Joan Rull són de l'any 1397. Aquestes s'inicien amb l'obligació contreta per dit pintor, en presència del Justícia dels CCC sous de València, per pagar el reste del deute que té amb Francesc Cardona, d'ofici *escuder*.

“Johan Rull, pintor, qui stà a les Caxes, voluntàriament s'és obliga en donar e pagar a-n Francesch Cardona, scuder, absent, dos florins e mig, restants a pagar de major quantitat.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 29, mà 5.

Cerveró, 1964, p. 102.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 434, doc. 796.

Del mateix any, el 1397, en setembre, és la següent notícia. En aquest document, Joan Rull actua com a testimoni del testament atorgat per Sibil·la, vídua de Francesc Gomar, veí de València.

“Testes fuerunt huic testamento et per dictam tetratrice rogati, Iohannes Alfonso, laborator, Petrus Miravet, piquerius et Iohannes Rull, pictor, vicini Valencie.”

ACV. *Notal de Jaume de Monfort, sènior* (lo Antich), núm. 3523, f. 81.

Cerveró, 1956, p. 106.

González Martí.

Fins l'any 1406, no es té més notícies de Joan Rull. El document tracta del contracte d'aprenentatge efectuat entre Joan Safont, *llaurador* de Russafa i Joan Rull, per que Antoni, fill de dit Safont, pugui, en un període de cinc anys, aprendre l'ofici de pintor.

“Iohannes Çaffont, laborator, comorans in loco de Rucaffa, gratis affirmo vobiscum Iohanni Rull, pictori civi Valencie, presenti, Anthonium, filium meum legitimum in mancipium et discipulum ad officium pictoris prout et cetera, ad quinque annos (...)”

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbá*, núm. 22162.

De l'any 1407 és l'època atorgada, davant el Justícia dels CCC sous de València, per Joan Rull, en la qual confessa deure 7 florins, a causa d'una llicència.

En abril del dit any, el 1407, el Justícia el condemna a l'obligació de pagar el deute que tenia amb Francesc Cardona, *escuder*,¹⁷⁴⁵ des de l'any de 1397.

1742 L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1743 Arxiu Marqués de Dos Aigües. Museu de Ceràmica González Martí.

1744 *Ibidem*, nota 787.

1745 *Ibidem*, nota 799.

Diversos documents de l'any 1408 donen notícies de Joan Rull. El 21 de març apareix en certa documentació. El 26 del mateix mes, el Justícia Civil de València l'assigna curadoria¹⁷⁴⁶ en les persones i béns de Teresa, filla de Llätzer de Ton, veï de dita ciutat, i de la seua vídua, Caterina. Finalment, al mes de desembre, el pintor Miquel Egidi, efectua caplleuta¹⁷⁴⁷ sobre certs béns de Joan Rull.

De l'any 1409 és la condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, a Joan Rull, el qual deu donar a Domènec del Mas, un parell de cofres i certa imatge.

“*Ex confesione*, fon condempnat en donar e liurar a-n Domingo del Mas, present, un parell de cofrens fustenys e una ymatge que te aquell a X dies sots pena del quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm, 31, última mà.

Cerveró, 1964, p. 102.

Entre els anys 1411 i 1414, Joan Rull apareix en certs documents per qüestions diferents, fins i tot, en cap d'ells fa referència al seu ofici. En setembre del 1411, actua com a testimoni en una declaració de protest d'intimació. Al 1412 apareix en cert document. En març del mateix any, el 1412, se li nomena com a marmessor del testament de Nadal Arenes, *adobador de pell*.¹⁷⁴⁸ L'any 1413 es feu una intimació contra Joan Rull, manant-li que es presente en un juí els documents de propietat d'un hospici a la plaça dels Caixers de València. Al dit any, el 1413, atorga una procuració¹⁷⁴⁹ a favor del notari Pere Calderer. En febrer és condemnat per Bertomeu Marí, notari, jutge dels censals de Guillem Manresa, per certa quantitat. Al mes de maig, Joan Rull, junt a la seua muller Caterina, d'una part i Bertomeu Miracle de l'altra, nomenen a Pere Climent, notari, com a àrbitre per prendre una decisió sobre certa qüestió. Finalment, al 1414 s'efectua un procés davant el Justícia Civil de València, de Pere Llorenç, prevere,¹⁷⁵⁰ en el qual el pintor Joan Rull és testimoni.

Tampoc els següents anys, que van des 1415 fins 1418, reflectixen res dels possibles treballs pel seu ofici. És un pintor amb abundant documentació, però majoritàriament en qüestions socials i de la vida quotidiana. En alguns dels següents hi ha notícia d'altres pintors contemporanis a ell. A l'any 1415, davant del Governador de València, compareixen Bertomeu Quintana, procurador¹⁷⁵¹ de Baltasar Pelegrí, pintor, d'una part i Joan Rull d'altra, en cert procés. En febrer del 1416, Bertomeu Rull, pintor, intervé de testimoni junt amb Joan Rull en una sentència arbitral. En juliol del dit any, el 1416, Jaume Tomàs,¹⁷⁵² *mercader* florentí, feu una cessió de deute a Joan Rull, per la quantitat de 18 florins, els quals tenia del pintor Bernat Çalom. Al mateix mes i dia, es documenta la venda efectuada per Joan Rull¹⁷⁵³ a Bernat Resclosa, *llaurador* i a Caterina, vídua de Sanxo Pérez, *sabater*, de deu fanecades de terra pel preu de 35 lliures, situades al terme d'Alfagar, les quals tenien en domini directe de Jaume Tahust, amb un cens de 21 sous. Uns dies després, el dia 30 de juliol del 1416, es feu, per part de Jaume Tahust, prevere,¹⁷⁵⁴ l'aprovació de la venda efectuada per Joan Rull, a Bernat Resclosa, *llaurador* i a Caterina, vídua de Sanxo Pérez, *sabater*, de les deu fanecades de terra campa, la qual estava carregada amb un cens de 21 sous, del que era beneficiat dit Jaume Tahust,¹⁷⁵⁵ aquest reconeix també haver rebut el lluïsmes¹⁷⁵⁶ de dita terra.

Dos documents de l'any 1417, seguissen donant notícies de Joan Rull. En juliol del dit any, es documenta la procuració,¹⁷⁵⁷ atorgada per dit pintor i Bertomeu Rull, *taberner*,¹⁷⁵⁸ germans, en la persona de Pere Çabater, notari de València. En setembre, Joan Rull i el també pintor Jaume Estopinyà¹⁷⁵⁹ atorgaren àpoca, en la qual reconeixen

1746 Càrrec de curador. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1747 *Ibidem*, nota 563.

deure a Constança, vídua de Miquel Cardona, 25 florins d'or, els quals els va deixar. Actua com a testimoni el pintor Pere Guillem.

De l'any 1418, hi ha, en primer lloc, la procuració,¹⁷⁶⁰ efectuada per Joan Rull, a favor de Caterina, la seua muller. Del 15 d'abril, es el document del nomenament de Joan Martí, notari de València, com a procurador¹⁷⁶¹ seu. Del 15 de juliol és redacta el reconeixement de deute atorgat pels germans Joan Rull, pintor i Bertomeu Rull, *taberner*, en la persona de Joan Saranyana, *doctor en lleis*, per la quantitat de 17 lliures i 3 sous. El dia 18 del mateix mes, els pintors Jaume Estopinyà i Joan Rull, signaren el compromís, davant del notari Sanxo Domínguez, per dirimir sobre algunes qüestions que tenien pendents de la Cúria del Justícia dels CCC sous de València.

El 1419, al mes de maig, Joan Rull és nomenat procurador¹⁷⁶² de Gabriel Roig, "*tabernarius*." Al mes de juliol, Joan Rull que apareix en cert document. Per últim, al mes de novembre, es documenta el debitori atorgat per Joan Rull, en el qual confessa deure a Ferran de Medina i Bertomeu Amorós, àlies Alcalà, 56 lliures, pel preu d'un esclau anomenat Cale, el qual va estar venut abans per Pere Bonafont, *forner*, ciutadà de València.

Del mes de gener del següent any, el 1420, és el debitori atorgat per Joan Rull i Bernat Durba, *fuster*, els quals havien de pagar al pintor Jaume Estopinyà, 11 lliures i 3 sous. El dia 29, Joan Rull apareix en cert document. Del mateix dia queda documentada la venda efectuada per Joan Rull, la seua muller Caterina, Bernat Durba, *agricultor*, Violant, muller del dit Bernat i, Isabel, vídua d'Antoni Pelter, ciutadans de València, de 60 sous de violari,¹⁷⁶³ a Bertomeu Ros, *mercader*, i de Ramon Comes, *botiguer*, per vida d'ambdós. Al mes de febrer, Joan Rull compra una vinya, situada al terme de Patraix, al també pintor Bernat Çalom¹⁷⁶⁴ i la seua muller Caterina.

A l'any 1422, en gener es registra el manament executori del Justícia Civil de València, ordenant a Joan Rull que pague a Pere Tord, *blanquer*,¹⁷⁶⁵ 17 lliures i 10 sous de deute, més 50 sous de pena per no haver-hi liquidat el deute l'anterior en novembre i

1748 L'autor de la cita publica *perayre*.

1749 *Ibidem*, nota 534.

1750 *Ibidem*, nota 277.

1751 *ibidem*, nota 547.

1752 A l'original: *Iacobus de Thomas*.

1753 A l'original: *Johan Rul*.

1754 *Ibidem*, nota 277.

1755 *Ibidem*, nota anterior.

1756 *Ibidem*, nota 554.

1757 *Ibidem*, nota 534.

1758 Tenim documentat a un Bertomeu Rull, pintor (1416).

1759 L'autor de la cita transcriu *Stopigna*.

1760 *Ibidem*, nota 534.

1761 *Ibidem*, nota 547.

1762 *Ibidem*, nota anterior.

1763 *Ibidem*, nota 355.

1764 Sanchis Sivera y Cerveró, autors de la cita, indiquen que és el fill de Joan Çolom, pintor.

1765 Persona que adoba les pells dels animals després que se n'haja eliminat el pèl o la llana per a transformar-les en matèries utilitzables per a calçat, vestit, marroquineria, tapisseria o altres aplicacions. *Diccionari escolar valencià*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

les messions¹⁷⁶⁶ de la denuncia. Al mes d'abril, Joan Rull apareix en cert document. A la fi, al mes de maig, procedix com a testimoni en una venda. Al mes d'agost del dit any, el 1422, es documenta l'obligació contreta, davant el Justícia dels CCC sous de València, de Joan Rull, pintor, per a pagar 11 sous a Joan Amalric, procurador de Bernat Oliver, que li devia per herba que d'ell comprà. Al mes de setembre dit pintor contrau obligació, davant del Justícia de CCC sous, per deixar a Joan Saranyana, durant dos dies, el seus mosso i el seu rossí per a la verema sense cap cost, per extingir un deute que tenia amb ell. Del mateix mes, el dia 7 Joan Rull és condemnat pel Justícia dels CCC sous en paga a Joan Sevilla, 25 sous i 8 diners, pel preu de fem que li comprà.

A l'any següent, en gener de 1423, el pintor Joan Rull apareix en cert document de pagament. Al mes d'abril del mateix any se signa el compromís entre el dit pintor, Joan Rull, com a procurador de Bernat Durba i Jaume Esteve, agricultor de Benetússer, per certes causes. Aquest document també queda registrat al mes de maig de l'esmentat any, el 1423, davant el notaris Joan Campos i Joan Pont, els quals actuen com a arbitradors en el plet que hi ha entre les dos parts, obligant-se a complir allò arbitrat. En el mateix mes i dia, 6 de maig, s'escriptura el nomenament arbitral que recau sobre Bononat Magrinyà, *argenter*, per a dirimir sobre certa qüestió que h havia de diverses quantitats de diners, les quals tenien d'una part el pintor Joan Rull i Jaume de Sant Vicent, per l'altra.

Dos anys després, el 1425, es documenta l'arbitració, efectuada per Bartomeu Tolosa, notari, ciutadà de València, a causa de la demanda posada per Joan Rull, pintor, contra Antoni Figuerola, *texidor*, veïns de dita ciutat, en la qual se sentència a favor del dit pintor.

Al mateix any, el 1425, durant el mes de febrer, Joan Rull actua com a testimoni en un nomenament de procurador¹⁷⁶⁷ del pintor Jaume Estopinyà. Al mes d'octubre, procedix judicialment com a testimoni en una àpoca de censal. El dia 24 del dit mes, octubre, és documenta l'obligació, contreta en presència del Justícia Civil de València, per Joan Rull, el qual: "voluntariament se obliga en donar a-n Miquel Mayes, present, un parell de cofrens pintats, de sis palms de larch." ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 35, mà 8; Cerveró, 1964, p. 104. Per últim, al mes de novembre, Joan Rull apareix en cert document.

Al següent any, el 1426,¹⁷⁶⁸ el pintor Joan Rull, ciutadà de València, va fer de testimoni en un pacte.

A l'any 1429, s'escriptura la condemna, als llibres del Justícia dels CCC sous de València, en la qual Joan Rull, ha de pagar a Bernat Bot, *fuster*, 40 sous, per treballs de serrar fusta. Al mateix any, en setembre, el pintor Martí Albarrací: "pictor degens Valencie, fecit procuratorem suum Johanni Rull."

ARV. *Protocol de Joan García*, núm. 1094.

Sanchis Sivera, 1929, p. 43; 1930, p. 105.

Després de dos anys, el 1431, Joan Rull torna aparéixer en un document, com a procurador¹⁷⁶⁹ de la vídua Teresa Alfaro.

1766 Despeses. *Diccionari escolar valencià*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1767 *Ibidem*, nota 547

1768 El document està abans de la data 23 de maig del mateix any.

1769 *Ibidem*, nota 534.

Durant el dit any, el 1431, al mes de novembre, Joan Rull efectua una demanda davant la cort del Justícia Civil de València, per fer ferma de dret del seus drets sobre un tros de vinya que havia llogat per tres anys a Bertomeu Reig, *paraire*,¹⁷⁷⁰ i que aquest havia venut després a Bernat Morella, *llaurador*, que li reclamava la collita que ell ha plantat.

A l'any següent, el 1432, es documenta el manament executori, efectuat en presència del Justícia Civil de València, contra el pintor Joan Rull i la seua muller Caterina, Bernat Durbà, *llaurador* i Violant muller d'aquest.

La notícia següent és de l'any 1434, per la condemna, donada pel Justícia dels CCC sous de València, a Joan Rull, com a pintor de cofres, el qual deu restituir a Lope González, cert cofre que devia haver pintat.

“Johan Rull, pintor de cofrens, *ex confesione* fon condempnat en donar e pagar e restituir a-n Lope Gonçalvez, hun cofre vell que·ll livia prés per adolear e pintar.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 36, mà 9.

Cerveró, 1964, p. 104.

Les penúltimes notícies de Joan Rull són de l'any 1436. Al mes de juliol es registra el procés, efectuat en presència del Justícia Civil de València, en el qual Joan Rull actua com a testimoni de Jaume Jordà. Al mes de setembre, es documenta la demanda posada per Bernarda, muller del pintor Pere Guillem, davant del Justícia Civil de València, per qüestió del malversació que de la seua dot fa, el seu marit. En aquesta van ser testimonis els pintors Miquel Gil i Joan Rull. Al mes d'octubre, Joan Rull apareix en cert document. Al mateix més, en un procés, en presència del Justícia Civil de València, en el qual Joan Rull declara per part de Galceran Despont.¹⁷⁷¹

A la fi hi ha, al 1438, dos èpoques de febrer i desembre respectivament. La primera, atorgada per Guillem Escrivà, *donzell*, habitant a la ciutat de València, en la qual reconeix haver rebut del pintor Joan Rull i Bernat Durbà, *agricultor*, veïns de dita ciutat, 10 sous i 10 diners, dels 21 sous carregats sobre unes fanecades de terra campa, situades al terme de Patraix. La segona, atorgada per Joan Rull, en la qual reconeix haver rebut, com a procurador¹⁷⁷² d'Isabel, vídua d'Antoni Peltret, *barber*, 37 sous i 6 diners, deguts de 75 que li devia per cert cens.

Notes:

Pintor de cofres i imatges.

Contracte d'aprenentatge.

Esclau.

¹⁷⁷⁰ *Ibidem*, nota 647.

¹⁷⁷¹ L'autor publica *Dezpont*.

¹⁷⁷² *Ibidem*, nota 547.

SAERA,¹⁷⁷³ Gaspar (1440, València)

Referència arxivística:

Murs i Valls, núm. 38 (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 99v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 64; 1930, p. 126.

Comentari:

A l'any 1440, s'efectua un pagament, per l'administrador de la fàbrica de Murs i Valls de València, al pintor Gaspar Saera, el qual cobra certa quantitat per pintar un tabernacle per al portal de la Trinitat de dita ciutat. El *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València reconegué dit treball.

“Ítem paguí a-n Gaspar Çaera, pintor per pintar lo tabernacle que està sobre la lantia que han més davant lo retaule de la Trenitat.....XIII ss. VI.”

Notes:

Pintor tabernacle del portal de la Trinitat de València.

1773 No se sap, per falta de notícies, si aquest pintor és família de Joan Saera (1396-1415).

SAERA, Joan (1396-1413-1415, València)

Referència arxivística:

Salvador, Domènec, núm. 28991 (APPV).
Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1884 (ARV).
Mestre Racional, 456, f. 110 (ARV).
Registre d'èpoques de la Batlia, any 1415 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, pp. 7 i 20; 1930, pp. 69 i 82.
Cerveró, 1971, p. 28.
Tolosa, 2003, p. 634.
Mocholí, 2003. DEA.

Comentari:

Les primeres notícies del pintor Joan Saera¹⁷⁷⁴ són de l'any 1396. En aquest any, al mes de juliol, intervé com a testimoni de cert document.

“Testes Berengarius Prunyosa, textor, et Iohannes Çaera, pictor, vecini València.”

APPV. *Protocol de Domènec Salvador*, núm. 28991.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 407, doc. 733.

De Joan Saera no es té més notícies fins 1413, any en què queda documentat el pagament que li efectua el Mestre Racional¹⁷⁷⁵ del Regne de València, per manament del duc de Gandia, de 30 sous, quantitat que li era deguda d'una major, per treballs de fer certs estandards i sobrevestes.¹⁷⁷⁶

“Ítem pos en data que doní de manament del dit Senyor Duc de Gandia a-n Johan Çaera, pintor, per les banderes, standarts e sobrevestes que li resten a pagar de maior quantitat, trenta sous reals de València, segons se mostra per cautela del dit Senyor signada de sa mà et sagillada ab són sagell. *Datum* en lo siti de Balaguer a VIII dies del mes de Octubre any Mil CCCC tretze. E haui apocha.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 456, f. 110.

Cerveró, 1971, p. 28.

Les referències documentals següents són per taxacions, aquestes efectuades als treballs d'un pintor fetes, generalment, per altres. Els dies 6 i 15 de març de 1415, s'escriptura al protocol del notari Andrés Puigmichá i al registre d'èpoques de la Batlia,¹⁷⁷⁷ que els pintors Joan Moreno i Joan Saera, valoraren certs treballs del pintor Jaume Mateu.

A la fi de la seua documentació, Joan Saera, pintor de València, va donar 28 florins d'or comuns d'Aragó que devia a l'Almoina pel cens d'un hospici.

Notes:

Pintor d'estandards i sobrevestes.

1774 A l'original, Çaera.

1775 *Ibidem*, nota 536.

1776 Sobrevesta, túnica curta que es portava sobre altres peces de roba i que podria anar adornada amb emblemes heràldics.

Diccionari valencià escolar. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1777 *Ibidem*, nota 580.

SAERA, Vicent (1395-1439, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3655 (ACV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-18, f. 266v (AMV).
Sant Feliu Joan de. Protocol núm. 25869 (APPV).
Montalbà, Bernat de. Notal núm. 844 (APPV).
Ferrando, Jaume. Protocol núm. 2591 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 23, mà 11 (ARV).
Manual de Consells, A-28. f. 19v (ARV).
Registre d'èpoques de la Batlia, tom I (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 223; 1912 (3), pp. 298 i 308; 1914, pp. 13, 39 i 49; 1928; pp. 31, 32 i 66; 1930, pp. 32 i 66.
Cerveró, 1963, p. 85; 1971, p. 29.
Tolosa, 2003, p. 581, doc. 1869.
Mocholí, 2009.¹⁷⁷⁸

Comentari:

El 15 de desembre de l'any 1395, el pintor Vicent Saera manifesta el seu compromís de contraure matrimoni amb Úrsula, la filla del ciutadà Martí Sero.

ACV. Volum núm. 3655.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 223; 1914, p. 13; 1928, pp. 31 i 32; 1930, pp. 31 i 32.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 407, doc. 733.

Quasi any després, en novembre del 1396, es registra l'obligació contreta per Simó Ballester, *escrivent*, en presència del Justícia dels CCC sous de València, per pagar a Vicent Saera, 11 sous que li devia per raó d'un préstec.

“*Die lune XX^a novembris dicti anni.* En Simó Ballester, scrivent, vehí de Valencia, voluntàriament se obliga en donar e pagar a-n Vicent Çaera, pintor, onze sous reals de València, lo qual li promès pagar e donar per na Caterina, muller d'en Domingo Cenrós, per rahó de préstech que aquell li devia. Promès pagar de ací a un mes primer vinent, sots pena del quart. *Die veneris XV^a decembris anno predicto*, lo dit en Simó Ballester desposà en poder del justícia lo dit florí per fer paga al dit Vicent Çaera. *Dicta die* fon delliurat lo dit florí al dit en Vicent et [... confes].”

ARV. *Justícia de CCC sous. Condempnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 12, s. f..

Cerveró, 1963, p. 85.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 429, doc. 774.

Del darrer document fins el següent, hi ha un buit documental d'onze anys. No és fins el 1407 que hi ha notícies Vicent Saera,¹⁷⁷⁹ pel treball de pintar la creu del camí de Xàtiva, i que el *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de València, fa constar el deute amb dit pintor. Al següent any, el 1408, es cancel·la el deute pels treballs de pintar la Creu i repeses del camí de Xàtiva.

En juny del 1413, Vicent Saera atorga àpoca, per la qual reconeix haver rebut de Bernat Sirvent, administrador de les coses relatives a la processó del Corpus, 100

¹⁷⁷⁸ *Ibidem*, nota 787.

¹⁷⁷⁹ A l'original, segons l'autor, *Vicent Caera, Vincentius Caera*.

florins d'or, pels treballs de refer l'àliga¹⁷⁸⁰ i les ales dels àngels, a més d'altres adobs.

El 26 d'abril de 1414, apareix registrat el nom de Vicent Saera, però amb l'ofici de *perpunter*.¹⁷⁸¹ En aquest document, que és el testament de l'*espaser*¹⁷⁸² Domènec Iranço, actua com a testimoni, junt a Bertomeu Santalineu, *imaginaire*.¹⁷⁸³

“Presentis per testimonis foren a la confecció del dit testament lo discret en Genís Martorell, prevere beneficiat en la Seu de València, en Vicent Çaera, perpunter, e en Berthomeu Santalineu, esmaginayre.”

APPV. *Notal Bernat de Montalbà*, núm. 844.

De l'any següent, el 1415, és la taxació feta per Vicent Saera i Joan Moreno, també pintor, pels treballs de guarnir una cadira per al Rei, realitzats pel pintor Jaume Mateu.

Del mes de desembre de l'any 1423, és la previsió del Consell de la ciutat de València, ordenant que els pintors Vicent Saera i Joan Ibanyes facen l'entremés per l'entrada dels reis a València.

De l'últim document fins el següent, datat el 1438, hi ha un buit documental de quinze anys. És al mes de desembre que el pintor Vicent Saera atorga àpoca, per la qual reconegué haver rebut dels marmessors del testament de Pere Bou, la resta de 100 sous que li devien per treballs: “(...) facere armas in sepulture dicti honorabilis Petri Bou (...) quod ad festum beate Marie, mensis february quoddam pannum aureum dite vestre manumissorie (...)”

ARV. *Protocol de Jaume Ferrando*, núm. 2591.

Sanchis Sivera, 1928, p. 32; 1930, p. 32.

A la fi, a l'any 1439 Vicent Saera¹⁷⁸⁴ concedix àpoca reconeixent haver rebut dels marmessors del testament de Pere Bou, 14 lliures, de les 52 que li devien, per confeccionar les armes de dit difunt.

“(...) civis Valencie, scienter confiteor vobis nobili Francisco Maça, militi et honorabilis magistro Antoni Bou, canonigo sedis Valencie, et dompne Damiate, uxor quondam honorabili Petri Bou, habitatoris Valencie, manumisoriibus ultimorum testamento et codicillorum dicti honorabili Petri Bou, quod solvistis michi illas, quatordecim libras monete regalium Valencie michi restantes ad solvendum ex illis, quinquaginta duabus libras et media pro quibus seu quarum precio convenistis pro faciendis armis dicti honorabili Petri Bou, quondam”

ARV. *Protocol de Jaume Ferrando*, núm. 2591.

Cerveró, 1971, p. 29.

Notes:

Pintor de la Creu i repeses de Xàtiva; refer l'àliga i les ales dels àngels a més d'altres adobs de la festa del Corpus; treballs sepultura, confeccionar drap daurat; confeccionar armes; guarnir cadira del Rei; entremés entrada dels reis.

1780 Àliga: àgula. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1781 *Ibidem*, nota 373.

1782 *Ibidem*, nota 589.

1783 *Ibidem*, nota 406.

1784 Cerveró, l'autor de la cita, publica Çaera.

SALA, Pere (1339, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm 65 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 252.

Comentari:

Com única notícia de Pere Sala, està la referència documental de la sol·licitud efectuada pel dit pintor, davant el Justícia Civil de València, amb motiu de la subhasta, per part del curador¹⁷⁸⁵ dels béns del seu pare Pere Sala,¹⁷⁸⁶ d'unes cases situades a la parròquia de Sant Martí de València, demanant que com a successor de la seua mare Ramona, li corresponen la meitat de les cases o del preu d'aquelles, si es decideix vendre-les.

“1339, VII^a kalendas iunii. Comparech devant l'onrat en Berthomeu Fabra, justícia de València en lo civil, en Pere Sala, pintor, et dix et proposa devant aquell que a audiència sua és novellament pervergut que vós, senyor dit justícia, a instància d'en Berenguer Sarrovira, curador assignat a la persona d'en Pere Sala, fets converter et subastar et volets vendre unes cases del Pere Sala, pare d'aquell, que són en la parròquia de Sent Marti et són tengudes sots senyoria d'en Francesch Marrades, a cert cens, loïsmo et fadiga, segons que en la carta és contengut. On com lo dit en Pere, lo fill, aja la mitat en les dites cases per rahó de successió de na Ramona, mare sua, muller del dit pare seu, los quals eren ajermanats perquè los béns d'aquells eren comuns, per tal lo dit, en Pere Sala, oposa's a la dita subastació, diu que vós, senyor dit justícia, no podets vendre les dites cases totes, [salvu] la meytat d'aquelles, com la meytat d'aquelles sia del dit Pere Sala, lo fill, per successió de la dita mare sua. Emperò si vós, senyor dit justícia, volets vendre les dites cases, requir que deliurets la meytat del preu d'aquelles.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 90 i 91, doc. 164.

Notes:

1785 *Ibidem*, nota 659.

1786 Al document no s'esmenta si el seu pare fou pintor.

SALAT,¹⁷⁸⁷ Bertomeu (1412, Xèrica)

Referència arxivística:

Farnós, Pere. Protocol (AA Xèrica).

Referència bibliogràfica:

Pérez Martín, 1935, p. 295

Comentari:

A l'any de 1412, apareix documentat un tal Bertomeu Salat, d'ofici pintor, en un època que s'escriptura a la vila de Xèrica. En ella confessa haver rebut de Joan Villar, jurat de dita vila, 270 sous pel preu de nou pavesos que havia fet per al Consell de Xèrica.

Notes:

Pintor pavesos.

¹⁷⁸⁷ Podria ésser el pintor Bertomeu Salcet (1418).

SALCET, Bertomeu (1418, València)

Referència arxivística:

Martí, Bertomeu. Notal núm. 68 (APPV)

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 294.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 300 i 312; 1914, pp. 41 i 53; 1929, pp. 8 i 26; 1930, pp. 70 i 88.

Comentari:

Del segle XV són el dos únics documents que es té del pintor Bertomeu Salcet. El 3 d'abril de 1418,¹⁷⁸⁸ quedaren expressades les últimes voluntats del pintor en el testament, elegint com a marmessors a Jaume Mateu i Pere Soler, també pintors. Demana ser soterrat al convent de Sant Francesc, a la sepultura on jeien els seus fills, vestit amb l'hàbit franciscà, a més de nomenar hereus a la seua muller Gràcia i als seus fills Antoni i Bertomeu. Morí el dia tretze d'abril del mateix any.

El 16 d'abril del mateix any, el 1418, va quedar escripturat l'inventari dels béns de Bertomeu Salcet, en el qual apareixen els estris¹⁷⁸⁹ relacionats amb el seu ofici.

“(…)

Un parell de cofrens de sis palms pintats ab faxes embotides ab una pintura de una dona que fila e hun cavaller que li està davant.

Ítem, quatre adargues de xop sens pintar de fust.

Ítem, deu donapaus de fust enguixades.

Ítem, una cadira de fust entretallada fustenya.

Ítem, sis espills fustenys.

Ítem, una pedra de molre color ab dues coletes.

Ítem, molts papers ab imatges deboxades de l'ofici de dit difunt de poch valor.

Ítem, tres pedres de bonir.

(…)”

APPV. *Notal de Bertomeu Martí*, núm. 68.

Alcahalí, 1897, p. 294.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 312; 1914, p. 53; 1929, p. 26; 1930, p. 88.

El pintor que ens ocupa, Bertomeu Salcet degué ser un pintor amb certa importància per la seua relació amb els pintors Jaume Mateu i Pere Soler, a més, pel contingut del seu inventari, creiem que estaria al cap d'un obrador.

Notes:

Inventari.

1788 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, anota el dia 13 de març del mateix any, és clar que es tracta d'una confusió ja que havia atorgat testament el dia 3 d'abril i l'inventari dels seus béns fou el 16 d'abril.

1789 Qualsevol dels arreu, eines i tots altres objectes, especialment manuals, que hi ha en una casa o que hom porta sobre seu, i que serveixen per a fer un treball, prestar un servei determinat, etc. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

SAMAISO,¹⁷⁹⁰ Francesc (1418-1440, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra, lligall 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral, f. 41 i següents (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, lligall 1479 (ACV).

Llibres d'Obra de la Catedral de 1432 a 1433, lligall 1479 ff. 43 i 43v (ACV).

Volum núm. 3661 (ACV).

Pasqual, Antoni. Protocol núm. P5 (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, ff. 202v-203 i 269v; d3-40, f. 168v (AMV).

Murs i Valls, núm. 40 (AMV).

Cambra, Joan. Protocol any 1418 (APPV).

Zaera, Vicente. Protocol núm. 2426 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, p. 43.

Sanchis Sivera, 1909, "*La Catedral...*" Op. Cit.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (2), pp. 219, 225 i 226; 1912 (3), pp.310 i 311, 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1914, pp. 9, 15, 51 i 52; 1928, pp. 33, 34 i 35; 1929, pp. 32, 25, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 21, 33, 34, 35, 87, 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.¹⁷⁹¹

Cerveró, 1971, p. 24.

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Comentari:

En molts documents, els pintors es recolzaven i relacionaven entre ells per a garantir-se en les seues tasques o actes de la seua vida particular. El document de l'any 1418 dóna referència que els pintors Francesc Samaiso i Pere Aravot, actuaren com a testimonis en la venda d'unes propietat de Bertomeu Avellá, situades al terme de Melilla.

Onze anys després, el 1429, el pintor Francesc Samaiso apareix com a testimoni del testament del pintor Bartomeu Avellá, en el qual nomena com a marmessors a Gabriel Despont, *peller*¹⁷⁹² i a Bernat de Gualves, *botiguer*, ciutadans de València i gendres d'ell. Bartomeu Avellá morí quatre dies després de publicar-se el seu testament.

Entre els anys 1431-1439,¹⁷⁹³ queda registrada la relació dels pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. El pintor Miquel Alcanyís va rebre, el 1432, l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Hi haurien de representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, van col·laborar nombrosos pintors, entre ells Francesc Samaiso.

1790 Als originals *Çamayso i Mayso*.

1791 L'autor transcriu Gamayso, Camayo o Camayso, deu referir-se al pintor Samaisó.

1792 Pelleter, *ibidem* nota 395.

1793 Segons cita del professor Joan Aliaga Morell, el document és inèdit, Sanchis Sivera sols fa referència a aquestes notícies a *La Catedral...* Op. Cit.

El 15 juliol del 1432, s'efectua el pagament als pintors Miquel Alcanyís, Felip Porta, Berenguer Matheu, *Francesc Mayo*, Gaspar Gual, Miquel D'alfaria, Johan Miravalls, Bethomeu Canet. El dia 19 del dit mes, es relacionaren els pagaments als pintors Miquel Alcanyís, Felip Porta, Berenguer Matheu, *Francesch Mayo*, Johan Steve, Miquel Dalfaria, Johan Maravalls, Pere Stopinya, Pere Navarro, Ramonet del Ala. El dia 21, als pintors Miquel Alcanyís, Felip Porta, Berenguer Matheu, *Francesch Mayo*, Johan Steve, Miquel d'Alfaria, Johan Maravalls, Pere Stopinya, Pere Navarro, Ramonet del Ala i Cosme Stopinya.

Al mes de desembre de l'any 1432, Nicolau de Valldaura, jurat, síndic i procurador del Consell de València, amb de la resta de jurats, signaren sis establiments a dita ciutat, entre els que es troba el del pintor *Francesc Mayo*, establint-se a la parròquia de Sant Martí, cap el pont que va del lloc de Sant Francesc al lloc de Sant Jordi.

“Nicholaus de Valldaura, iuratus et syndicus, actor et procurator universitatis civitatis Valencie, cum firma omnium iuratorum firmavit sex stabilimenta de vallo sito in parrochiam Sancto Martini, subtus pontem quod fit transitus a vico beati Francisci ad vicum Sancto Georgis et cetera, videlicet, unum Anthonio Ferrer, operario ville, alterum Francisco Punyet, paratori pannorum, alterum Petro Oliver, aratori, alterum Francisco Mayo, pictori, alterum Bernardo agramunt, aluderio, alterum Francisco Ferrer, mercatori.”

AMV. *Notal d'Antoni Pasqual*, p-5.

Tres anys després, en febrer del 1435, *Francesc Çamayso*, pintor, taxa els treballs que Nicolau Querol, pintor de la ciutat de València, havia fet en pintar i daurar les cinc claus tallades de fusta, que estan als creuers de la coberta de la creu del camí de Mislata.

Als llibres del *sotsobrer* de Murs i Valls de l'any 1438, queda escripturat el pagament al pintor *Francesc Çamayso*, el seu salari com a pesador del reble¹⁷⁹⁴ de la fàbrica de Murs i Valls.

“Ítem paguí a-n Francesch Çamaysó, pintor, ciutadà de València, pesador del reble l'any present de les obres de Murs e Valls de la damunt dita ciutat de València per son salari de regir lo dit offici del present any. E doni-ls-li en tres terces de que-y hà tres àpoques reebudes per lo dit notari.....D sous.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-40, f. 168v.

Pel document de febrer del mateix any, el 1438, es coneix que *Francesc Samaiso* pinta un retaule amb destí a la capelleta del pont de Carraxet. El pagament fou efectuat per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València a dit pintor, el qual va rebre la quantitat de 220 sous, per la factura d'aquell.

A la fi de la documentació, a l'any 1440 queda registrat que *Francesc Maiso* i la seua muller Úrsola, van vendre unes terres situades a la partida de Petra.

Notes:

Pintor retaule i capella major de la Seu de València.

Pesador del reble.

1794 Funcionari que verifica el pes del reble, que és el conjunt de fragments de maó, de pedra, etc, eventualment barrejats amb morter, amb els quals hom omple els buits entre pedres grosses en construir o en adobar un marge, una paret, etc. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

SAMUNTADA, Joan (1406, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-23, f. 17 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁷⁹⁵

Comentari:

Segons la documentació, pintors i il·luminadors formaven part del Consell de la ciutat de València. D'aquesta qüestió queda constància a les actes del Consell, com la de juny del 1406, en la qual va ser nomenats Joan Samuntada, Francesc Peris i Pere Franch, pintors, i Domingo Crespí, il·luminador.¹⁷⁹⁶

“Consellers ciutadans de parròquies

[...]

de Santa Maria

En Domingo Crespí

En Francesch Pérez

En Johan Samuntada

En Pere Franch.”

Notes:

Pintors i il·luminadors nomenats com a consellers.¹⁷⁹⁷

¹⁷⁹⁵ *Ibidem*, nota 787.

¹⁷⁹⁶ *Ibidem*, nota 462.

¹⁷⁹⁷ *Ibidem*, nota 458.

SANÇ, Arnau (1432, València)

Referència arxivística:

Notals. (ACV).¹⁷⁹⁸

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 323; 1929, p. 44; 1930, p. 106.

Comentari:

Als llibres de la Catedral de València queda registrat, el 1432, que el pintor Arnau Sanç, va vendre una gran quantitat de pa d'or, destinat a les polseres de l'altar major de la Seu de València.

Notes:

Venda de pa d'or.

¹⁷⁹⁸ L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no dóna més dades. Creiem que, per la data, aquesta notícia ha estat treta del Llibre d'obres de la Catedral de València.

SANÇ, Francesc (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 104, 105, 107, 108, 112, 113, 114, 115, 122, 165, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 187, 188, 190, 191, 193, 194, 196, 198, 199, 201, 203, 205, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 225 i 226.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Francesc Sanç, el qual rebé diverses pagues pels seus treballs.

“119r

(...)

Ítem, a-n Francesquet Sanç..... VIII ss (...)”

Notes:

Pintor i obrer.

Al document no s'esmenta que aquest pintor estiga relacionat familiarment amb el també pintor Joan Sanç.

SANÇ, Joan (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 96, 98, 99, 100 i 102.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Joan Sanç, el qual rebé diverses pagues pels seus treballs.

“44r

(...)

Ítem, en Joan Sanç, pintor.....II ss VI ds

(...)”

Notes:

Pintor inèdit.

Al document no s'esmenta que dit pintor siga família de Francesc Sanç, també pintor.

SÁNCHEZ, Antonio (1431-1434, València)

Referència arxivística:

Pereç, Joan. Protocol núm. 23405 (APPV).

Tovia, Bertomeu (el major). Protocol núm. 24537 (APPV).

Justícia dels CCC sous, núm. 36, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 105; 1968, p. 93.

Comentari:

Des de l'any 1431 fins 1434 està documentat el pintor Antoni Sánchez. La primera notícia, en juny del 1431, és la confessió de deute atorgada per dit pintor, en la qual reconeix que havia de pagar a Joan Vidal, *botiguer*, la quantitat de 9 lliures.

Al mes d'octubre del 1433, Antoni Sánchez i Elionor Dosso, la seua muller, atorgaren debitori, pel qual confessen deure a Isabel, vídua de Bernat Colomer, notari, 10 lliures, preu per la compra de varies cases.

Al següent any, el 1434, Antoni Sánchez contrau l'obligació, davant el Justícia dels CCC sous de València, de pagar a Francesc Montserrat, *fuster*, 22 sous, per la compra de fusta.

“Antoni Sanxeç, pintor, vehí de València, voluntàriament se obliga en donar e pagar a-n Francesch Monserrat, fuster, present, 22 sous per rahó de preu de fusta que daquell comprà e reebè.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 36, mà 1.

Cerveró, 1964, p. 105.

Notes:

SANLLEI,¹⁷⁹⁹ Gil (1331, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 33, mà 1 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 252.

Comentari:

Des dels primers anys del segle XIV, el Regne de València compta amb la presència de pintors dels altres ciutats de la Corona d'Aragó, com és el cas Gil Sanlleí, veí de Tortosa. Documentat al llibre del Justícia Civil de València, en el que es registra que actua com a testimoni en cert document de poders, atorgat per Berenguer Dalmau, fill i hereu de Bernat Dalmau, a favor del notari Pere de Fraga. Dita acció es realitzà davant el notari públic de València, Sanç Peris.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 65, doc. 115.

Notes:

Pintor i veí de Tortosa.

¹⁷⁹⁹ L'autor de la cita, Cerveró, publica *Sanleis*.

SANTCENIS,¹⁸⁰⁰ Joan (1380, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernardo. Protocol núm. 633 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, pp. 18 i 19; 1930, pp. 18 i 19.

Cerveró, 1972, p. 52.

Comentari:

La itinerància de pintors per la Corona d'Aragó, era un fet bastant comú als segles XIII-XV. L'estada o establiment de pintors itinerants pels regnes de la Corona, comportava un intercanvi de coneixements i de tècnica entre els mateixos, afermant mútua col·laboració per mitjà de contractes. Com a prova es té que al 1380 s'escriptura el contracte d'aprenentatge entre els pintors, Joan Santcenís, veí de Barcelona, per una part i Jaume Tallada per altra, afermant-se com a macip pel temps de tres mesos, per una soldada de 10 florins i mig, havent rebut 2 florins i mig a compte.

“Die lune, XX^a febroari. Iohannes Sentzenís, pictor, vicinus Barchinone, afirmo me vobiscum Iacobo Tallada, pictori et vicino Valencie, presenti, et cetera, hinc ad tres menses primo venturos in macipium vestrum ad faciendum vestra omnia mandata iusta et cetera, teneamini michi providere per totum dictum tempus in comestione et potu tandum. Ego vero tenear vobis servire de quolibet mense XXⁱⁱ quatuor *dies afines*. Et ultra teneamini michi dare pro mei solidata dictorum trium mensium decem florenos et médium, de quibus iam confiteor habuisse a vobis duos florenos et médium, residuum prout michi fuerint [VIII^{orum}]. Renunco et cetera. Et sic promitto et cetera, obligo persona et bona et cetera. Ad hec ego, Iacobus Tallada predictus, sucipens et cetera, obligo et cetera.

Testes, Bernardus d'Albesa et Iacobus Ferrari, draperii Valencie.’’

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 238, doc. 385.

Notes:

Contracte entre dos pintors.

1800 Pintor de Barcelona, documentat a València per contracte amb altre pintor, Jaume Tallada, com a macip.

SANT-VICENT, Vicent de (1416, València)

Referència arxivística:

Arxiu de la Confraria de la Verge.

Referència bibliogràfica:

Orellana.

Boix, 1813-1880, tom II, p. 16.

Alcahalí, 1897, pp. 302 i 303.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p.310; 1914, p. 51; 1929, p. 24; 1930, p. 86.

Comentari:

En diverses publicacions d'historiadors com la d'Orellana, Boix, Alcahalí i Sanchis Sivera, registren la notícia, de l'any 1416,¹⁸⁰¹ referent al pintor Vicent de Sant-Vicent, per rebre un pagament de la Confraria de la Verge dels Desemparats, preu per fer l'encarnadura¹⁸⁰² de la imatge de la Verge.

Notes:

Encarnadura de la imatge de la Verge.

1801 Alcahalí recopila-la notícia d'Orellana i de Vicente Boix a "*Valencia histórica y topográfica*", vol. II, p. 16.

1802 En pintura: donar color de carn a escultures i pintures. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

SANXES, Joan (1393-1418, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna. Llibres d'Albarans, J-38, f. 8 (AMV).

Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-3, f. 59v; P-4, f. 77v (AMV).

Ferrer, Bononat. Protocol núm. 27202 (APPV).

Justícia Civil segle XIV, núm. 662, mà 30, ff. 3, 3v, 43 i 43v (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm, 27, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 20; 1930, p. 82.

Cerveró, 1964, pp. 105, 106 i 124; 1968, p. 93.

Ramón, 1999.¹⁸⁰³

Comentari:

Del 1393 és la primera notícia documentada de Joan Sanxes esmentat, a vegades, com a il·luminador, com en aquest cas, i altres com a pintor. A la referència documental del dit any consta la demanda interposada, davant la cort del Justícia Civil de València, per Miquel Ruvio, notari procurador¹⁸⁰⁴ de Joan Sanxes, il·luminador de llibres, veí de València, contra Bernat Caça, notari de València, per no complir del contracte de companyia “de draps empremtats” que fermaren.

“Anno a Nativitate Domini M^o CCC^o XC^o III°, [die] iovis XXVIII° augusti. Devant l'onrat en Manuel Ripoll, justícia de la ciutat de València en lo civil, comparech en Miqel Rúvio, en lo nom de Jesús declarat, e present en Bernat Caça, per scrit posà ço que segueix:

Davant la presència de vós, honrat en Manuel [de Ripoll], justícia de la ciutat de València en lo civil, comparech en Miqel Rúvio, notari, [procurador d'en Johan] Sànzez, il·luminador de llibres, vehí de la ciutat de València, diu e proposa que con en l'any de la Nativitat del Nostre Senyor Déu Ihesucrit de MCCCLXXXIX en lo mes de noembre fos stada feta companyia entre lo dit en Johan Sànzez, principal seu, e en Bernat Caça, notari de la damunt dita ciutat, per usar i obrar la obra de draps empremtats, dels quals lo dit seu principal fa e usa, en la qual societat e companyia lo dit en Bernat Caça se profferí metre XXV lliures reals de València (...)

E fon interrogat per sacrament lo dit propossant qui havia dictada la dit scriptura, e dix que ell mateix.

De les quals coses lo dit en Barnat Caça demana còpia e translat, lo qual per lo dit honrat justícia li fon otorgat e manat donar e dia pe aquell a les dites parts assignat a comparar devant ell, et lo dit en Bernat Caça [e enatar degudament en lo] dit feyt, a disapte primer vinent ans de cort partida.”

ARV. *Justícia Civil segle XIV*, núm. 662, mà 30, ff. 43 i 43v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 367, doc. 643.

Ramón Marqués, 2007, p. 176, doc. 22.

El Joan Sanxes que està documentat a l'any 1404, té per ofici el de pintor. El document és una condemna, efectuada pel Justícia Civil de València, en la persona del pintor Bernat Vendrell, obligant-lo a pagar el deute que tenia amb aquell per feines li havia fet.

1803 Apèndix documental tesina de Luisa Núria Ramón Marqués, any 1999.

1804 *Ibidem*, nota 547.

Res més se sap de Joan Sanxes fins 1413. En aquest any es registra el pagament, efectuat pel Clavari del Comú de València, a favor de Joan Sanxes, il·luminador, pels treballs efectuats en el llibre dels *Privilegis* de dita ciutat.

“Ítem pagui de manament dels honorables jurats XV florins a-n Johan Sanxez, il·luminador en satisfacció de il·luminar, florejar, capelmare caplletrar los Privilegis e llibertats de la dita ciutat. E axí fon provehit en consell celebrat a IIII de juny any M CCCC VII. E ha-n’i albarà dels honorables jurats fet a X de juny *anno predicto*.”

AMV. *Claveria Comuna i Taula Asegurada*, P-3, f. 59v.

Ramón Marqués, 2007, p.186, doc. 68.

Al 1414, en maig i juliol,¹⁸⁰⁵ s’escripturen dos pagaments efectuats pel clavari del Comú de València, a Joan Sanxes. El primer d’11 florins, pels treballs d’acabar d’il·luminar el llibre de *Los Privilegis*.

“Ítem pagui a-n Johan Sànzez, il·luminador, en paga de concorrent convert de çò que deu haver per acabar de il·luminar los Privilegis o libre de aquells acabat e per fer-hi algunes istòries que-y fallien. E haguì albarà dels honorables jurats. Escrit en València a XXVI de maig de l’any M CCCC XIII XI lliures.”

AMV. *Claveria Comuna i Taula Asegurada*, P- 4, f. 77v.

Ramón Marqués, 2007, p.188, doc. 76.

El segon de 10 lliures, 11 sous i 9 diners, dels 541 sous i 9 diners que li devien, segons una taxació feta pels il·luminadors Domingo Crespí i Domingo Adzuara, pels treballs efectuats per a acabar el llibre dels *Privilegis* de València.

AMV. *Claveria Comuna*, J-38, f. 7.

Cerveró, 1964, p. 105.

Sanchis sivera, 1929, p. 20; 1930, p. 82.

Ramón Marqués, 2002, pp. 93 i 94 ; 2007, p.189, doc. 78.

Per últim està el document de l’any 1418, en el que descobrim un altra faceta de Joan Sanxes. Aquesta notícia dona referència del conveni efectuat entre Felip Bricet, *pelleter*, i Joan Sanxes, en el qual aquest deu ensenyar al dit Felip a llegir i a escriure la llengua valenciana. El temps per adquirir els coneixements es va convenir durant huit mesos i la quantitat a pagar de 15 florins d’or.

“En nom de Nostre Senyor Déu Ihesucrit e de la Sua Sagrada Nativitat, sapien tots com yo Felip Bricet, pelicer, comorant en la ciutat de Valencie, me convench ab vós en Johan Sànzez, il·luminador, àlias de legir e scriure de letra e scriptura de lengua valenciana, en plà o àlias romans, en tal forma e manera que yo sapia scriure e legir libres de Déu e dig àlias de comptes e legir libres appellats romans.

E aço per huyt meses vós prometentme de ensenyarme dins lo dit temps de legir e scriure, segons es dit, et ladronchs finit lo dit temps yo us sia tengut de donar per rahó de vostres treballs del ensenyar del legir e scriure, quinze florins dor d’Aragó, de bon pés(...)”

ARV. *Protocol de Bononat Ferrer*, núm. 27202

Cerveró, 1968, p. 93.

Ramón Marqués, 2007, p.197, doc. 118.

Notes:

Pintor i il·luminador.

Conveni per ensenyar la llengua valenciana.

¹⁸⁰⁵ Cerveró situa el document del 6 de juliol de 1414, al f. 6.

SANXO, Bertomeu (1433, València)

Referència arxivística:

Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, p. 59; 1930, p.121.

Comentari:

Als llibres de Comptes de la Batlia, el 1433, queda registrada l'època, per la qual hi ha notícia del pintor Bertomeu Sanxo, veí de Xàtiva. Dit pintor reconeix que va rebre del Batle¹⁸⁰⁶ del Regne de València, certa quantitat, pels treballs de pintar dos senyals en dos pedres, una reial i l'altra amb les armes de Francesc Puig. Aquestes senyals foren col·locades a l'alfòndec¹⁸⁰⁷ de la Moreria de la ciutat de València.

“(...) por duo signacuta que pintavi in duabus lapidibus, scilicet unum regale et aliud de armis honorabili Francisci de Padio¹⁸⁰⁸ predicti pro mittendo supra ianuale de l'alfondech Morerie civitatis predictae.”

Notes:

Pintor de senyals.

Veí de Xàtiva.

1806 *Ibidem*, nota 579.

1807 Almodí. Establiment medieval per a dipòsit i compravenda de blat i altres cereals. El més ben conservat és l'almodí de València. Edificat al segle XIV, seguint la distribució general de les basíliques romanes, fou reconstruït parcialment al s XVI. Conserva pintures populars de diverses èpoques i rajoles de València, entre les quals és notable un altar del 1769. Les línies són austeres i l'exterior és pobre de decoració. Des del 1906 conté les col·laboracions del Museu Paleontològic. El 1969 fou declarat monument històric artístic. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1808 Traduïm “*Padio*” pel cognom “*Puig*”, entenent que pot referir-se a “*Podio*”.

SARAGOSSA,¹⁸⁰⁹ Joan (1391-1429, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 5651, f. 6 (ACV).

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 469 (ARV).

Peris, Joan. Protocol núm. 2864 (ARV).

Batlia. Àpoques, núm. 44, f. 711 (ARV).

Justícia Civil, núm. 3712, mà 26, f. 37 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, pp. 42 i 43; 1930, pp. 104 i 105.

Cerveró, 1956, p.105; 1965, p. 26.

Mocholí, 2009.¹⁸¹⁰

Comentari:

El pintor Joan Saragossa, procedix judicialment com a testimoni el 1391, per la venda d'una casa, propietat de Magdalena, vídua de Miquel Baco.

“Ítem, a XII del dit mes d'agost, [1391] rebí de na Benvenguda, muller *quondam* d'en Guillem Guila, e de na Magdalena, muller *quondam* d'en Miquel Bacho, per luísme d'un alberch que veneren al carrer de les Parres a na Clara, muller *quondam* d'en Miquel Bacho, per preu de XXV lliures, e havia a pagar altre emsemps per donació que n'ere stada feta a les dites dones per un germà, qui stava a Iviça.

[Testes] [...] *Iohanes Çaragocà, picturerius Valencia.*

Rebé la carta En Bonanat Monar [...]. [V lliures]”

ACV. *Administració de l'Almoina*, núm. 5651, f. 6.

Cerveró, 1956, p.105.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 350, doc. 597.

Des de l'anterior document i la següent notícia, datada el 1421, hi ha un buit documental de trenta anys. La diferència de temps entre les dos notícies fa dubtar que siga el mateix pintor o un familiar. De moment no optem per cap hipòtesi per falta de documentació, encara que la segona sembla força més probable. La referència documental, registrada en juny del dit any, el 1421, informa d'un pintor amb el nom de Joan Saragossa que, junt al també pintor Antoni Peris, actuaren com a testimonis en el testament d'Antonieta, muller d'Antoni Llobet, *obrer de vila*, reconeixent a la dita testadora.

“Testes foren appel·lats e pregats al dit testament en Domingo Palma, textor de li, n'Anthoni Periç e en Johan Saragosa, pintors los quals dixeren que conexien la dita testadriu e [...] lo notari interrogà si conexien la dita testadriu e dixeren que hoc.”

ARV. *Protocol de Joan Peris*, núm. 2864.

Al següent any, el 1422, es torna a tindre notícia del pintor Joan Saragossa, declarant com a testimoni en cert procés.

1809 Desconeixem si fou germà del pintor Llorenç Saragossa, (1363-1445?).

1810 *Ibidem*, nota 787.

“Johan Saragoça, pintor, ciutadà de la ciutat València, declara com a testich en cert procés.”

APPV, *Justícia Civil*, núm. 3712, mà XXVI, f. 37.

Cerveró, 1965, p. 26.

Igualment apareix documentat al mes d'octubre de l'any 1427, actuant com a testimoni en una època.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Dos anys després, el 1429, queda registrada l'època, signada per Joan Saragossa, pintor de València, en la qual reconeix haver rebut del Batle del Regne de València, certa quantitat, per material i varis treballs de pintura efectuats en la tenda nova del rei. El pintor Joan Esteve actuà com a testimoni.

“En Johan Saragoça, pintor de la ciutat de València, ferma èpoqua al batle general de cinquanta e cinch sous, cinc diners per mans d'en Bernat Mercader, les quals he bestrets e pagats en comptants de diversos colors e altres coses necessàries a obs de pintar l'arbre e un siti perillos e lo tallador e los forchs del dit siti de la tenda nova del dit senyor rey, la qual de manament del dit senyor rey fets segons que la dita despesa apar per cent e huyt compte scrit en un full de paper, et cetera.

Testimonis en Salvador Piquer, notari e en Johan Steve, pintor.”

ARV. *Batlía. Àpoques*, núm. 44, f. 711.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 322; 1929, p. 42-43; 1930, pp. 104 i 105.

Notes:

Treballs de pintura en la tenda nova del rei.

SARAGOSSA,¹⁸¹¹ Llorenç (1363-1445, Barcelona, València)

Referència arxivística:

Arxiu Reial Patrimoni de Barcelona, any 1369, f. 82v (ACA).
Cancelleria, registre núm. 767, ff. 31v i 32 (ACA).
Cancelleria, registre, núm. 792, f. 113 (ACA).
Registre núm. 1000. Reial Patrimoni de Barcelona, f. 174 (ACA).
Registre núm. 1575, ff. 12, 24 i 24v; Reial Patrimoni de Barcelona, compte de Berenguer de Relat, f. 54v (ACA).
Reial Patrimoni, any 1373, Compte XLIX de Berenguer de Relat, tresorer general, f. 91 (ACA).
Borrell, Pedro, anys 1365-1366 (juny- març) (ACB).
Borrell, Pedro, anys 1367-1368 (20 març-1 juliol) (ACB).
Manuscrits notals de Barcelona, (1400-1450), anys 1373-1374,^{xxix} (ACB).
Monar, Bononat. Protocol núm. 3646 (ACV).
Sant Hilari, Guillermo, lligall núm. 51, anys 1364-1365 (AHMB).
Borrell, Pedro, lligall núm. 2, anys 1363-1364 (AHPB).
Lardenosa, Francisco de, lligall núm. 8, f. 65, any 1364 (AHPB).
Lardenosa, Francisco de, lligall núm. 4, anys 1366-1368 (AHPB).
Montalt, Francisco de, lligall núm. 1, any 1368 (AHPB).
Orta, Guillermo d', lligall núm. 2, any 1366 (AHPB).
Rimentol, Bononato, lligall núm. 3, anys 1369-1370 (AHPB).
Roca, Lorenzo, lligall núm. 1, any 1366 (AHPB).
Sant Hilari, Guillermo de, lligall núm. 5, anys 1364-1365 (AHPB).
Any 1375 (AMV).¹⁸¹²
Aveïnaments, b3- 3, f. 34v (AMV).
Claveria Comuna-Claveria de Censals, llibre núm.8, ff. 24 i 31v (AMV).
Claveria Comuna-Claveria de Censals, núm. 19, any 1391 (AMV).
Claveria Comuna- LLibre de Comptes, O-2, f. 30v (AMV).
Manual de Consells, núm. 16, f. 233 (AMV).
Claveria de Arnaldo Bosch, anys 1375-1376, núm. 219, f. 31v (AMVi).
Claveria de Arnaldo Bosch, anys 1375-1376, núm. 236, f. 46 (AMVi).
Claveria de Bernardo Garriga, anys 1376-1377, núm. 220, ff. 23, 23v i 29 (AMVi).
AMXèrica, any 1394 (AMX).^{xxx}
Farnos, Pedro. Protocol any 1394 (AMX).
Farnos, Pedro. Protocol any 1395 (AMX).
LLibre de comptes, any 1395 (AMX).
Pasqual, Antoni. Notal any 1402 (APPV).
Pereç, Jaume. Notal núm. 611, any 1405 (APPV).
Pérez, Joan. Protocol núm. 23405 (APPV).
Protocol núm. 1806 s.a.,any 1406 (APPV).
Saposa, Joan. Protocol núm. 24717 (APPV).
Costa, Bernat. Protocol núm. 2449 (ARV).
Despuig, Arnau. Protocol núm. 2677 (ARV).
Martorell, Miguel. Notal núm. 2817 (ARV).

1811 El que Llorenç Saragossa estiguera molt bé considerat, ho confirma la notícia del dia 20 de gener de 1367, per la qual la reina Elionor efectua el manament per que dit pintor siga com de la família reial, gaudint de les immunitats, llibertats i favors que dit privilegi concedeix.

1812 L'autor no dona més dades.

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 4296 (ARV).
Parellada, Antoni. Notal núm. 3251 (ARV).
Rosinyol, Jaume. Notal núm. 2685 (ARV).
Zaidia, Francisco. Protocol núm. 3002 (ARV).
Clero, Iligall núm. 682, caixa 1778 (ARV).
Justícia Civil, núm. 461, mà 5, f. 6 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 15, mà 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Bofarull, 1860.
Arqués Jover, 1870, 1ª edició.
Puiggari, 1880, p. 78.
Conde de la Viñaza, 1889, pp. 152 i 153.
Vilanova, F., 1901, p. 175.¹⁸¹³
Rubio i Lluch, 1908, doc. I-CCXVIII; doc. II-CLIII; doc. II-CLXXIX i doc. 74.
Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 219 i 220; 1913, p.; 1914, pp.8, 9 i 11; 1917?, pp. 203-206.
Sanpere i Miquel, S.¹⁸¹⁴ ¿1921-24?, pp. 310, 311, 315 i 318.
Sanchis Sivera, 1928, pp. 22, 23 i 24-26; 1930, pp. 15, 22, 23 i 24-26.
Pérez Martín¹⁸¹⁵ 1934, pp. 33, 34, 35, 36 i 37; 1935, p. 294.
Madurell, 1945, p. 328; 1950, pp. 3, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33 i 34; 1952, pp. 45, 46, 49, 50 i 51.
Doñate, 1970.
Cerveró, 1960, p. 234; 1963, pp. 88, 89 i 90; 1965, p. 26; 1971, p. 29.
Pitarch, 1981, p. 166.
Arqués Jover, 1982, 2ª edició.
Arciniega García, Luis, 1995, p. 35.¹⁸¹⁶
Mocholí, 2009.¹⁸¹⁷

Comentari:

Del pintor Llorenç Saragossa,¹⁸¹⁸ encara que nascut en terres aragoneses (sembla que a la ciutat de Carinyena), es té notícies documentades des dels anys seixanta del segle XIV, anys que corresponen a la seua vida professional desenvolupada a terres catalanes, etapa que dura, més o menys, una dècada, fins 1374. Des d'aquest any fins a la fi de la seua vida particular i professional, va transcorre a la ciutat de València amb desplaçaments temporals, per feines, a altres ciutats de la Corona d'Aragó.

El document del dia 9 de desembre del 1363, és una des les primeres referències de Llorenç Saragossa. Aquest al·ludeix a l'època atorgada pel dit pintor, escripturada a la ciutat de Barcelona, per la quantitat d'11 lliures i mitja de moneda barcelonesa¹⁸¹⁹ de

1813 Almanaque "Las Provincias".

1814 "La pintura migeval catalana" vol. II, "Els Trescentistes". Primera part. Barcelona.

1815 "Historia (inédita) de la Real, Leal y Coronada Villa de Xérica". Manuscrit núm.1576. AEAA. núm. XXVIII.

1816 L'article es publicà a la revista, *Archivo de Arte Valenciano*.

1817 *Ibidem*, nota 787.

1818 També *Çaragoça, Zaragoza, Cesaraugusta*.

1819 Moneda encunyada a Barcelona, pròpia del comtat de Barcelona i, des del s XIII, del Principat de Catalunya. Després d'un llarg període d'emissions d'imitació carolíngia en diners comtals de plata a nom dels reis Carles o Lluís, el comte Ramon Borrell encunyà la primera moneda autònoma catalana amb el seu nom. Les emissions posteriors palesen una notable

tern, preu de la pintura de per l'església de Castellnou de Bages, de la diòcesi de Vic. Malauradament no hem trobat, fins ara, documentació dels capítols o el contracte dels dits treballs.

“Ego, Laurencius Saragoça, pictor, civis Berchinone (...) (...) unius reetaule et unius tabernaculi (...)”

AHPB. *Pedro Borrell*, lligall núm. 2, anys 1363-1364.

Madurell, 1950, p. 24, doc. 12.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 196, doc. 293.

Gràcies a l'anterior notícia es pot esbrinar diverses coses de Llorenç Saragossa. Per l'encàrrec que va rebre estem davant d'un pintor ja format i, fins i tot, ben considerat en el món artístic, un pintor en una majoria d'edat, al qual se li van fer encàrrecs d'importància. Ara bé. ¿On es formà, amb qui o en qual obrador? Contestar a aquestes preguntes és força complex per la manca de documentació, només es pot plantejar alguna hipòtesi en base a la història de la pintura aragonesa i catalana dels anys cinquanta del segle XIV, però, hui per hui, i atenent a les notícies sobre Llorenç Saragossa, només es corrobora que fou un pintor destacat des dels anys seixanta del segle XIV fins la primera dècada del segle XV, i per a confirmar-ho es compta amb la següent documentació.

A l'any 1364, en juliol, s'escriptura el contracte que signaren Llorenç Saragossa i Miquel Tosell, *apotecari*,¹⁸²⁰ per pintar un retaule dedicat als sants Gabriel i Antoni, per l'església major del castell de Càller (Cagliari) a l'illa de Sardenya. El preu quedà estipulat per 27 lliures de moneda barcelonesa.¹⁸²¹

“(...) Quod *retaula* sit sub invocacione beatorum Gabrielis Archangelis et Antonii, et quolibet postem dicti *retaula*, (...)”

AHMB. *Guillermo de Sant Hilari*, lligall núm. 5, anys 1364-1365.

Madurell, 1950, pp. 24 i 25, doc. 23; Cfr.: docs. 14,15 i 18.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 196 i 197, doc. 294.

El dia 2 d'agost del mateix any, el 1364, queda registrat l'encapçalament d'una època, atorgada pel pintor Llorenç Saragossa, al ciutadà Francesc d'Olivera, quedant la resta en blanc.

En setembre del dit any, el 1364, Llorenç Saragossa va subscriure una època per la quantitat de 18 sous, a compte del preu concertat del retaule de Càller (Cagliari).

Al mes de desembre del sobre dit any, el 1364, atorga una última època, en concepte de saldo i quitança de comptes del preu estipulat pel mateix.

disminució del pes de la moneda: dels 1,7 grams dels diners carolingis, baixà a 0,30 durant el govern de Ramon Berenguer I, el qual adoptà la moneda de billó. A partir dels privilegis concedits per Jaume I, la moneda de Barcelona es confon amb la moneda catalana, ja que els comtats catalans anaren fent cessar les seues emissions a mesura que eren incorporats al patrimoni dels comtes barcelonins. Algunes emissions comtals subsistiren, però, fins al s XIV (Urgell i Empúries). Els consellers barcelonins adquiriren un control cada cop més complet de la moneda catalana. A partir del s XIV la moneda barcelonina hagué de combatre, amb emissions moderades i un aliatge de plata superior, la competència de monedes d'abast local que, sovint, excedien l'àmbit de circulació que els era marcat. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

1820 *Ibidem*, nota 416.

1821 *Ibidem*, nota 1819.

“(…) solvistis michi bene [et] plenarie, ad mee libitum voluntatis, inter diversas vices et soluciones, et tam cum albaranis quam sine, illas viginti septem libras monete Barchinone, (...)”

AHPB. *Guillermo de Sant Hilari*, lligall núm. 5, anys 1364-1365.

Madurell, 1950, p. 26 doc. 15; Cfr.: docs.. 13,14 i 18.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 198 i 199, doc. 300.

Al següent any, el 1365, en febrer, el pintor Llorenç Saragossa i Bernat de Sèller, “ebdomedario minore”, signaren contracte per la pintura del retaule major de l’església parroquial de Santa Maria de Cardedeu, pel preu de 12 lliures de moneda barcelonesa.¹⁸²²

“Sit omnibus notum quod ego, Laurencius de Seragossa, p[ic]tor, civis Barchirone, convenio et promitto vobis, discreto Bernardo de Selleriis, ebdomedario [mi]nori beate Marie de Carotitulo, (...) *reetaula* beate Virginis Marie in quo sunt [istorie] sequentes: prima: Anuntiatio Beate Virginis Marie; secunda, Nativitas D[om]ini Nostri Ihesu christi; et tercia, tres Regis Orientis cum offresione. Et hec erunt in un [a] tabula. Ítem in alia tabula, prima, Purificacio Virginis [Mar]ie; secunda: Pietas cum Crucifixis, et tercia Assumptio Virginis Marie. Et omnes iste istorie erunt cum campo auri fini et cum *asur d’Ac [re]* et aliis necessariis coloribus ipsi ope[ri]. (...)”

Testes, Raymundus de Montserrat, mercator; Petrus Ianuanri, agricultor, cives Barchinone, et Franciscus de Castello, scriptor. ”

AHPB. *Guillermo de Sant Hilari*, lligall núm. 5, anys 1364-1365.

Madurell, 1950, p. 27, doc. 16; Cfr.: doc. 17.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 199 i 200, doc. 302.

Al més d’abril del dit any, el 1365, Llorenç Saragossa signa àpoca de 100 sous, a compte del preu del retaule de Cardedeu de la diòcesi de Barcelona.

“(…) opus dicte ecclesie beate Marie de Carotitulo, promisistis, solvistis michi, bene, et cetera, centum solidos.”

AHPB. *Guillermo de Sant Hilari*, lligall núm. 5, anys 1364-1365.

Madurell, 1950, p. 28, doc. 17; Cfr.: doc. 16.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 200, doc. 304.

A més de la factura dels anteriors retaules, hi hauria de portar altres entre mans, doncs al mes de juny de 1365, Llorenç Saragossa signa un rebut al prior de la Mercé de Barcelona, per 15 lliures moneda de Barcelona¹⁸²³ corresponen al salari estipulat per la confecció del retaule dels sants Joan Baptista i Martí.

“(…) quindecim libras monete Barchinone de terno, restantes michi ad solvendum ex illis septingentis solidis dicte monete, pro salario meo cuiusdam *rerataule* istoriatum beatorum Iohannis Babbiste et sancti Martini, (...)”

ACB. *Pedro Borrell*, anys 1365-1366 (juny-març)

Madurell, 1952, p. 46, doc. 428.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 201, doc. 305.

Els encàrrecs, per al pintor que ens ocupa, se succeïxen un darrer altre. En abril de 1366, s’escriptura el contracte, el qual signaren Llorens Saragossa i Beatriu, esposa del tresorer reial, Bernat d’Ulzinelles, doctor en lleis, per la factura d’un “(…) *re[e]taule* ad

1822 *Ibidem*, nota 1819

1823 *Ibidem*, nota anterior.

istoriam beate Marie, (...),” per preu de 45 lliures. Al mateix queda documentada la carta de pagament per la quantitat de 18 lliures, a compte del preu estipulat.

AHPB. *Guillermo d' Orta*, lligall núm. 2, any 1366.

Puiggari, 1871, p.78.

Conde de la Viñaza, 1889, p.152.

Madurell, 1945, p. 328; 1950, p. 29, doc. 19.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 203, doc. 311.

Entre els pocs documents sobre la seua vida particular o social Llorenç Saragossa, està el del mes d'abril del 1366. En aquest document, el pintor d'armes Simó De Puig (Despuig) confessa i reconeix al dit pintor, i haver rebut, en concepte de depòsit, la quantitat de 80 sous de moneda barcelonina de tern.¹⁸²⁴

En setembre del dit any, el 1366, hi ha un altre document que pertany a grup particular. En aquest Llorenç Saragossa atorga poders a favor del seu germà, Pasqual Saragossa, com a procurador.¹⁸²⁵

Del mateix any, el 1366, en desembre de nou hi ha referències de la seua obra. El document al·ludeix a l'ordenament de pago que la reina Elionor manà fer a Llorenç Saragossa pel preu de dos retaules, l'un baix l'advocació de sant Nicolau, destinat al monestir de les germanes menors de Calataiud, i l'altre baix l'advocació de santa Caterina, aquest per al monestir de Terol, de la mateixa ordre que s'acabava de fundar.

“Alienora, et cetera, fideli consiliario et thesaurari o nostro Berengario de Relato, salutem et gratiam. Vobis dicimus et mandamus quatenus de pecunia curie nostre que penes vos est vel erit detis et solvatis fideli Laurencio de Cesaraugusta, pictori Barchinone, octigentao solidos barchinonensis, quos sibi dare tenemur iuxta pactum initum inter nos et Romeum Geraldii, capellanum maiorem nostrum, nomine et nostri pro parte et dictum pictorem, racione et pro duobus reetabulis de fuste depictis que ipse fecit et operatus est, uno videlicet de fuste depictis, quos ipse fecit et operatus est, uno videlicet cum istoria beati Nicholay, et sunt tres tabule quod nos fieri et operati fecimus ad opus ecclesie monasterii sororum minorum civitatis Calataiubii quod noviter rehedificavimus, et in altero reetabulo est depicta istoria sancte Katerine, et sunt tres tabule quodque nos conferre debemus alio monasterio sororum minorum quod noviter, dante domino, fundare et hedificare intendimus in civitate Turoli. Quequidem duo reetabula iam perfecta nos a dicto Laurencio habuimus et recepimus in camara nostra. Et facta solucione presentem ab eo recuperentis literam cum apocha de soluto. Volumus nichilominus et vobis mandamus quatenus faciatis ei cancellari quascumque instrumenta et obligaciones quas vobis et dicto nostro capellano maiori fecerit et prestiterit pro conficiendis et perficiendis reetabulis supradictis, quoniam nos ab eo super hiis contentes sumus et nichilominus quantum nostra interest eum ab inde absolvimus et quitium appellamus. Datum a Barchinone, XXIII die decembris anno a Nativitate Domini millesimo CCC° LX° sexto (...)Domina regina mandavit michi Ferrario Sayelli.”

ACA. *Registre* núm. 1575, ff. 12 i 24; Reial Patrimoni de Barcelona. *Compte de Berenguer de Relat*, f. 54v.

Rubio i Lluch, 1908, doc. I – CCXVIII.

Senpere i Miquel, 1924, pp.310 i 311.

Sanchis Sivera, 1928, p. 22; 1930, p. 22.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 208, doc. 317.

1824 *Ibidem*, nota 1819.

1825 *Ibidem*, nota 547.

Al mes de gener del següent any, el 1367, es documenta el pagament a Llorenç Saragossa per la quantitat de 203 sous de moneda Barcelona,¹⁸²⁶ per raó de dos custòdies¹⁸²⁷ i pintar les polseres dels dos retaules que la senyora reina encarrega per a Calataiud i Terol.

Que Llorenç Saragossa estiguera molt ben considerat, ho confirma la notícia del dia 20 de gener del 1367, per la qual la reina Elionor efectua el manament per que dit pintor siga com de la família reial, gaudint de les immunitats, llibertats i favors, que dit privilegi li concedeix.

Per aquest document, més el de l'any 1373, el qual es refereix a la carta que envia rei, Pere El Cerimoniós, als jurats, justícia i prohoms de la vila d'Albocasser, Llorenç Saragossa va ésser el pintor de la cort o del rei.

Al mes de juny del dit any, el 1367, Llorenç Saragossa signa àpoca al capella del rei, Arnau de Carbasí, per una quantitat de 30 lliures, que li era deguda a compte de la facturació d'un retaule. Malauradament al document no diu de quin retaule es tracta.

Al següent any, el 1368, al mes de març està escripturat l'encapçalament d'un contracte entre la noble Maria de Caiet i Llorenç Saragossa, per l'obra d'un retaule.¹⁸²⁸

En abril del dit any, el 1368, es va subscriure el compromís entre Llorenç Saragossa i el rector i prohoms de la parròquia de Tagamanent, per la manufactura d'un retaule. Malgrat el document està inacabat, per la qual cosa creiem que l'encàrrec no es portaria a terme.

Al mes d'agost de l'esmentat any, el 1368, es documenta l'atorgament de poders, per part de Llorenç Saragossa, al causídic¹⁸²⁹ Arnau Huguet, ciutadà de Barcelona.

A l'any 1369, es registra la referència del pagament a Llorenç Saragossa, pel lloguer d'un animal per a portar el retaule confeccionat per a Terol, el qual va ser regalat per la reina a les monges menorettes de València.

El dia 18 de març del 1370, Llorenç Saragossa signa àpoca de 100 sous, a compte dels 700, per l'import del retaule i tabernacle que feu per l'altar major de l'església parroquial de santa Eulàlia, a la ciutat de Provençana.

“(...) tabernaculi et reetaule st sui scanni, sive banch, quod ego facere teneor, sub invocacione beate Eulalie (...)”

AHPB. *Bonanat Rimentol*, lligall núm. 3, anys, 1369-1370.

Madurell, 1945, p. 329; 1950, pp.33 i 34, doc. 24.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 212, doc. 329.

Dos anys després, el 1372, en agost es redacta el document pel qual es mana pagar a Llorenç Saragossa per diversos treballs de pintura en les habitacions de la reina en el Palau Menor de Barcelona.

1826 *Ibidem*, nota 1819.

1827 Peça d'orfebreria on és exposat el Santíssim Sagrament a la veneració pública. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

1828 L'autor de la cita, Madurell, menciona que la resta del document queda en blanc.

1829 Procurador davant els tribunals. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

“Ítem doní a-n Lorenç de Saragoça pictorem de la ciutat de Barchinona per salari Ítem de pintarem I isptori que eus la recambra de la cambra de la Senyora Reina e II feristols qui son firmats en lo dit isptori (...)”

ACA. Registre núm. 1000, *Reial Patrimoni de Barcelona*, f. 174.

El document del 1373, registrat a la ciutat de Barcelona, confirma fins que punt estava considerat Llorenç Saragossa en el seu ofici, doncs el rei escriu als jurats, justícia i prohoms del lloc d'Albocàsser, per que deixen acabar al pintor tortosí, Domènec Valls, el retaule que havia començat per a l'església del dit lloc, el qual treball s'havia suspès per una qüestió judicial, i els promet que a l'acabament de dita obra anirà a veure'l i a jutjar-lo Llorenç Saragossa: “(...) lo millor pintor que en esta ciutat sia.”

Entre els anys 1373-1374, es redacta el contracte subscrit entre la junta del gremi de sastres i Llorenç Saragossa, pel qual es comprometia a pintar un retaule de santa Maria Magdalena, per a la seua capella al convent del Carme de Barcelona. Respecte a aquesta referència, es coneix que el Comte de la Viñaza publica, a l'any 1889, el següent: “Larga debió de ser la vida de este distinguido artista aragonés, pues en la primera mitad del siglo XV aun lo hallamos de nuevo en Barcelona, pintando por encargo de la cofradía de maestros sastres un retablo que representaba a la patrona del gremio de Santa Maria Magdalena”. És una notícia que confons, ja que hi ha dos documents, un del 1413, en el qual consta que la seua dona, Francisca, era ja vídua, a més al document de l'any 1445, en el qual s'esmenta a la vídua i al fill d'ambdós, queda confirmada la seua mort, per tant la cita de l'autor sembla errònia en quant a la data. Plantejar que es refereix al seu fill, Llorenç Saragossa, és arriscat, doncs es desconeix, per falta de documents, si aquest es dedica a l'ofici del pare.

Al mes de novembre del 1373, s'efectua a Llorenç Saragossa i al Pasqual, fuster, el pagament de 364 sous i 8 diners, per fer i pintar una tomba de fusta per al cos de Santa Susanna, a més del bastiment com a suport del tapís que pinta amb la figura del Papa Urbà.

“(...) I tomba do fust gran pintada, la qual de manament de la dita senyora reyna han feta a ops de cobrir lo cors de santa Susanna, qui esta prop lo loch de Maella en Arago e par raho de I bastiment de fusta que han feta a ops de clavar a la paret detras e entorn I drap en lo qual es la figura de papa Urba (...)”

ACA. Reial Patrimoni, *compter XLIX de Berenguer de Relat*, tresorer general, f. 91.

Rubió i Lluch, 1908, doc. II — CLXXIX.

Aquest és l'últim document, fins ara conegut, de l'època que Llorenç Saragossa era ciutadà de Barcelona i treballava a Catalunya. A l'any següent, el 1374, canvia de residència, que se suposa seria per motius de treball. En dit any Llorenç Saragossa està a la ciutat de València, com així ho confirma el document de novembre, pel qual el Consell de dita ciutat determina donar-li algun incentiu per que torne a viure a València, ja que se n'havia anat de nou a Barcelona, entre altres motius, per qüestió de la guerra dels dos Peres. Reflexionant sobre la frase que: “torne a viure a València”, i tenint present que està documentat a Barcelona durant els anys seixanta del segle XIV i primers anys de la dècada dels setanta, ¿Quan estigué a València? ¿Als anys cinquanta? o va ser en les dècades dels anys sixanta o setanta? Fins ara en cap document confirma la seua estada a València abans del 1374, excepció de la seua vinguda a Albocàsser, el 1373, per a la taxació del retaule que s'havia encarregat al pintor Domènec Valls.

Siga quan siga que estiguera, el que sí que és cert és l'interés que es tenia que Llorenç Saragossa visquera a València, i com dit pintor era gran i estimat, així ho feu possible el Consell de dita ciutat. Per la qual cosa, al mes de novembre del 1374, se li oferix a Llorenç Saragossa 50 florins pel viatge de tornar de Barcelona, i 100 florins per comprar un alberg a València, amb la condició que s'aveïne i s'establisca per sempre.

“(…) a-n Lorenç Çaragoça, pintor, lo qual és molt subtil e apte en aquell office, e lo qual per alcunes adversitats de guerres e d'altres coses en temps passat se n'era anat estar a la ciutat de Barcelona, proferints-se los dits propossants de fer-lo tornar estar ací si covinent avantatge o gràcia (...)”

AMV. *Manual de Consells*, núm. 16, f. 233.

Sanchis Sivera, 1928, p. 23; 1930, p. 23.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 228, doc. 356.

A la mateixa data, en novembre de 1374, es redacta l'acta del Consell de València, per la qual: “(…) en Lorenç Çaragoça fossen fets aquests avantatges e gràcies, ço és, que de la peccúnia comuna de la dita ciutat per lo clavari d'aquella li fossen dats d'una part cinquanta florins en ajuda de mudar ací son domicili, d'altra part, cent florins a obs de comprar ací I alberch, axí emperò e sots aquesta condició, que-l dit Lorenç Çaragoça jur e dó segurtat covinent de tenir vehinatge e habitació e estatge perpetual (...)”

AMV. *Manual de Consells*, núm. 16, f. 233.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 228, doc. 357.

Finalment, el 28 de novembre del dit any, el 1374, es registra l'aveïnament de Llorenç Saragossa, el qual solia habitar a Barcelona, a la ciutat de València.

“En Lorenç Saragoça,¹⁸³⁰ pintor qui solia estar en Barchelona se desveyna de la dita ciutat de Barchelona e's feu vehí d'aquesta ciutat. E promés etcètera, e estarà e habitarà en la ciutat de València o dins la contribució d'aquella e paga e contribuirà et cètera. *Fide* mícer Miquel Apiera, present etcètera.

Testimonis, Huguet Pallarés i en Bernat el Royo.”¹⁸³¹

AMV. *Aveïnaments*, b³-3, f. 34v.

Cerveró, 1963, pp. 88 i 89.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 228 i 229, doc. 358.

Al mes de gener l'any 1375 se li abonon a Llorenç Saragossa, 50 florins dels 100 que li havien promés: “en ajuda de les missions per ell landoch s fahedores e ara fetes en mudar son alberch o sa roba de la ciutat de Barchinona aci, e cobrats(...)”.

AMV. (I) *Claveria Comuna- Claveria Censals*, llibre núm. 8, f. 24.

Senpere i Miquel, 1924, p. 318.

Per últim, en març del mateix any, el 1375, se li abonaren, a Llorenç Saragossa, 66 lliures, resta dels 100 florins que el Consell li havia de donar per fixar la seua residència a València.

Al poc d'instal·lar-se, Llorenç Saragossa ja havia rebut un encàrrec de la vila de Vila-real (Castelló). Ho coneixem gràcies al document d'octubre del 1375. Aquest és una època, per la qual s'abona la quantitat de 500 sous a compte dels 1.000 promesos, en ajuda per fer un retaule baix la invocació de Sant Jaume.

1830 Damunt de *Lorenç Saragoça* apareixen sobreescrites dues ratlles i la paraula “*iure*”, que vol dir que va estar present a l'acte notarial de la redacció del document.

1831 El document ha estat revisat per nosaltres.

“(…) en ajuda de I retaule faedor per lo di sacrista en la ecclesia de la dita vila, sots invocacio de Sent Jacme Appostol, (...)”

AMVi. *Claveria de Arnaldo Bosch*, anys 1375-1376, núm. 219, f. 31v.

Doñate, 1952.

En abril del 1376, es va fer un pagament de 20 florins (220 sous) a compte dels 1.000 sous promesos. En setembre foren pagats 280 sous i, finalment, en desembre es va fer el pagament, a Llorenç Saragossa, de 55 sous: “en ajuda de sa previso de venir a Vilareal per asitiar lo dit retaule, (...)”

AMVi. *Claveria de Bernardo Garriga*, anys 1375-1376, núm. 220, f. 29.

Doñate, 1952.

Sent Llorenç Saragossa ja veí de València es redacta, l'any 1377, un document a la ciutat Barcelona, per part del rei Pere el Cerimoniós, pel qual escriu al Governador de València per a demanar-li que Llorenç Saragossa, quan pugui, acudisca a Saragossa per acabar el retaule que allí havia començat, a la parròquia de Sant Llorenç, baix l'advocació de santa Apol·lònia.

“Lo rey. Sabet que nos porque hemos entendido por relación del religioso e amado consellero nuestro fray Gil Pardo que Lorenc Saragoça, pintor, es partido de aquí de Barchinona e es agora en la ciudad de Valencia, escrivimos por otra letra nuestra al governador e a otros oficiales de Valencia que prengueren lo dit Lorenc do quiere qu-el troven e hayan d'ell seguridad bastant que dentro cierto tiempo acabará I retaule por l'altar de sancta Polonia construit en la sgleya de Sant Lorenc de Saragoça, (...). *Rex Petrus. Fuit míssa Petro Petri de Tella et priori confratrie SanctePolone. Dominus rex misit eam signatam.*”

ACA. *Cancillería, Registre* núm. 792, f. 113.

Rubio i Lluch, doc.74.

Sanpere i Miquel, 1924, p. 318.

Sanchis Sivera, 1928, p. 22; 1930, p. 22.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 235, doc. 376.

Llorenç Saragossa continua rebent encàrrecs de la ciutat de València, així ho confirma l'època de l'any 1378,¹⁸³² per la qual dit pintor reconeix haver rebut de Bartomeu Vilella, clavari de la confraria de sant Narcís, 100 florins, deguts d'una major quantitat, per la confecció d'un retaule destinat a l'altar de sant Narcís, ubicat a la Seu de València.

“(…) centum florenos auri Aragonie, in solutione prorata maioris quantitatis, pro quia est meum convenium que habeo facere retrotabulum ad opus altaris beati Narcisi, constructi in sede Valencie. (...)”

ACV. *Protocol de Bononat Monar*, núm. 3646.

Cerveró, 1963, p. 89.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 236, doc. 378.

Des del dit any, el 1378, fins 1382 s'entrem amb un buit de notícies. Es desconeix els motius del perquè no és té documentació de Llorenç Saragossa entre els anys 1379-1381, però s'ha de recordar que el rei, Pere El Cerimoniós, demana, al 1377, que torne a Saragossa per acabar un retaule.

1832 Després d'aquest document hi ha un buit documental fins l' any 1382.

Després de la falta de documents en tres anys, en juliol del 1382, hi ha una notícia d'una subhasta pública dels béns del difunt Bartomeu Gil, *paraire*,¹⁸³³ en la qual es registra una venda d'espart cru a un tal an Çaragoça, per 2 sous. Malgrat el document no apareix el nom i fins i tot, no diu si es tracta del pintor, però ho deixem com una possible referència de Llorenç Saragossa.

El document del 26 de juliol del 1382,¹⁸³⁴ sí que pertany al pintor Llorenç Saragossa. En aquest, el dit pintor atorga època, en el qual reconegué que Caterina de Celma, vídua de Ramon Costa, cavaller, li pagà 23 lliures i 6 sous, en diverses fraccions, per la confecció d'un retaule, destinat a l'altar major de l'església del Salvador de València.

“(…) viginti tres libris sex solidos regalium Valencie, quibus seu quarum precio vobis feci depingi quoddam retabulum ad opus altaris maioris Sancti Salvatoris civitatis predictae. (...)”

ARV. *Notal de Miquel Martorell*, núm. 2817.

Cerveró, 1963, p. 89.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 253, doc. 407.

A l'any següent, el 1383, Caterina,¹⁸³⁵ muller de Llorenç Saragossa, atorga procuració,¹⁸³⁶ per la qual nomena a Bernat Daviu, veí de València. Actuen com a testimonis Romeu Cator, teixidor i Joan de Valldevot, veí de València.

De novembre del mateix any, 1383, és el document de manament i posterior anul·lació del Justícia Civil de València a Llorenç Saragossa, d'acabar en Carnestoltes un retaule contractat pel canonge Bernat Ordí, ja que no resulta possible confeccionar-lo en tan poc de temps.

De l'últim any, el 1383, fins 1387 hi ha una llacuna de referències documentals. Però, fins i tot, les següents notícies no deixen ser sumament interessants. Al mes gener de l'any 1388,¹⁸³⁷ el pintor Llorenç Saragossa signa un reconeixement de pagament a Fra Arnaldo, Abat de Valldigna, en concepte de la retribució del retaule de Sant Bernat, per l'altar major del Monestir de Sant Bernardo de Rascanya,¹⁸³⁸ extramurs de València.

Al mes de març del 1388, es redacta l'obligació, davant el Justícia dels CCC sous de València, per part de Llorenç Saragossa, marmessor del testament de Giner, macip, a

1833 *Ibidem*, nota 647.

1834 El document ha estat revisat i transcrit sencer per nosaltres, Cerveró el publica en part.

1835 Desconeixem si Llorenç Saragossa enviudà, però als documents dels anys 1413 i 1445, el nom de la seua dona, ja vídua, és Francisca.

1836 *Ibidem*, nota 534.

1837 Document publicat per Luis Arciniega García. “Lorenzo Zaragoza, autor del retablo mayor del monasterio de San Bernardo de Rascanya, extramuros de Valencia (1385-1387)”, en *Archivo de Arte Valenciano*. 1995, nº LXXVI, pp. 32-40.

1838 Aquest monestir és va construir a les terres de l'antiga alqueria, d'època islàmica, del municipi de València, a l'esquerra del Túria, que fou donada, el 1237, per Jaume I a Guillem Aguiló. En 1383, el rei Pere el Cerimoniós va concedir llicència a Arnau de Saranyó, abat del monestir cistercenc de Santa Maria de la Valldigna, per a edificar-lo en el lloc que ocupava l'alqueria perdurant segle i mig amb l'orde del cister. Al segle XV aquesta era posseïda pel canonge Pere d'Orriols, a la mort del qual, el 1404, fou heretada pel monestir de jerònims de Cotalba, els quals li donaren el nom dels Orriols. En 1545, el duc de Calàbria va obtenir del papa Pau III una butlla per la qual se suprimia l'orde cistercenc en el monestir de Sant Bernat de Rascanya i s'instaurava en el seu lloc l'orde jerònima, passant a denominar-se el monestir, a partir d'eixe moment, de Sant Miquel dels Reis. *Enciclopèdia Catalana*, SAU. Web Biblioteca Valenciana. Claude de Brosenval. Visitador de l'orden del Císter. 1532.

pagar a Domènec Más, *teixidor*, procurador¹⁸³⁹ de l'Almoina dels prohombres teixidors, per una part la quantitat de 10 sous tal i com el difunt s'havia compromés i per l'altra, 5 sous i 6 diners, a compte de dit difunt per raó de cinc "ca [pelles]" que devia a la dita Almoina. A continuació apareix l'època del pagament, conservada en molt mal estat, on consta que Caterina era la vídua i hereva del dit difunt.

“(…) Lorenç Saragoça, pintor, marmessor et exsecudor de l'últim testament d'en Giner lo [bon] macip et na Caterina, muller et hereva del dit deffunt (…)”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 15, mà 3.

La demanda d'encàrrecs al pintor Llorenç Saragossa se succeïxen amb certa continuïtat i de nou, a l'any 1389, es té referència per l'època atorgada pel dit pintor. En dit època reconegué que Maciana, vídua de Sanç Delig, veí del Puig, i com a hereva del seu marit, li pagà 27 lliures i 10 sous, per la factura d'un: "retabulum ad opus cuiusdam capelle per ipsum facte in ecclesia Sancte Marie Podii Valencie."¹⁸⁴⁰

ARV. *Protocol Bernat Costa*, núm. 2449.

Cerveró, 1971, p. 29.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 320, doc. 551.

Al mes juliol del dit any, el 1389, s'escriptura el contracte entre Bernat Miró, blanquer¹⁸⁴¹ i Llorenç Saragossa, pintor, per: "(…) depingere imagenes sanctorum Petri apostoli et beati Bernardi et desuper lo *crucifixi*. (...) (...) dicti reetabuli sit auri fini et imagines cum coloribus finis et adzuro *d'Acre e lo banch [abdós] imatges et les polseres de adzur d'Alemanya* (...)". El preu del retaule queda en 40 lliures.

ARV. *Protocol Bernat Costa*, núm. 2449.

Cerveró, 1971, p. 29.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 321 i 322, doc. 554.

En agost del mateix any, el 1389, es redacta l'època, per la qual Llorenç Saragossa va rebre dels obrers de les obres de l'església de Sant Andreu, 15 florins dels 230 sous finals que li devien d'una major quantitat de 5.000, preu per contractar la factura d'un retaule baix l'advocació de sant Andreu.

La següent notícia està documentada al 1390.¹⁸⁴² Al·ludeix als capítols signats entre els majorals de l'ofici d'armers i freners Llorenç Saragossa, Antoni d'Exarch i Domingo de la Rambla, pintors i altres associats dels dits oficis, d'una part, i Gil Sagra, Domingo de Roda, Miquel Climent i Domingo de la Torra, brodadors, de l'altra part, per a la confecció d'un drap amb la imatge de sant Martí.

El següent document dóna referència d'altres tasques realitzades per Llorenç Saragossa. A l'any 1391, en setembre, s'efectua el pagament, per part del clavari de les Pecúnies Comunes de València a Llorenç Saragossa, de 24 lliures i 15 sous, per pintar les claus¹⁸⁴³ de la porxada de l'edifici del Pes Reial de València, així com dels materials emprats i la seua col·locació.

1839 *Ibidem*, nota 547.

1840 Santa Maria del Puig de València.

1841 Antigament el blanquer era un menestral que adobava les pells amb tanins vegetals (roldor, sumac i escorces) després d'haver fet els treballs de ribera, neteja i eliminació de substàncies no útils (pèls, etc) fins a obtenir pells "en blanc" —d'on deriva el nom de l'ofici—, que eren lliurades a l'assaonador. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

1842 L'autor, Sanchis Sivera, només dóna cita sense transcriure el document. Aquest ha estat revisat i transcrit per nosaltres.

1843 Segurament de les voltes.

Al següent any, el 1392, al mes d'abril, Llorenç Saragossa atorga època, per la qual reconegué haver rebut dels marmessors del testament d'Antoni Pujalt, mercader, 15 lliures, de les 35 que li devien, per la factura d'un retaule baix l'advocació dels sants Sebastià i Anastàsia, destinat a la capella del dit difunt.

Dos anys després, al 1394, les notícies que es documenten són a la ciutat de Xèrica. Aquestes ens aporten informació sobre la confecció del retaule de la Mare de Deu i santa Àgata, el qual, malauradament, es dona per desaparegut en la Guerra Civil espanyola (1936-1939). A l'arxiu Mas es conserva una fotografia d'un retaule amb les advocacions de la Verge, santa Àgata i sent Martí, per la qual alguns historiadors i investigadors de l'art identificaren aquest com el retaule encomanat al pintor Llorenç Saragossa, per a Xèrica. A la fi basant-se en l'estudi de les imatges fotografiades, la historiografia,^{xxxii} li ha atribuït, de forma aleatòria, tot una sèrie d'obres al pintor que ens ocupa. Posteriors investigacions han deixat aquesta hipòtesi oberta a nous estudis. Rosa Alcoy,^{xxxiii} en el seu article sobre Llorenç Saragossa, deixa ben clar que es tracta d'una obra plenament internacional, molt llunt de l'estil d'un pintor com Saragossa, format a la dècada dels anys cinquanta o primers dels seixanta del segle XIV.

Les referències documentals foren publicades per Pérez Martín a l'any 1934. La primera fa menció de la necessitat de diners per ous, per a l'església i per fer un retaule, el qual costa 200 florins del Regne d'Aragó. En la segon es relata la vinguda, al mes de setembre, de Llorenç Saragossa com el mestre que ha de fer el retaule. Aquests documents es redactaren als protocols del notari Pedro Farnós, entre els anys 1394 i 1395, dels quals reproduïm un fragment de cadascú:

“(…) era la necesidad de grandes quantias de dineros para huevos e necesidad per la dita eglesia e por a fazer e pagar hun retaulo qui el dicho Concello ha habenido e faz fazer por a el altar de senyora santa Maria e de senyora santa Águeda, el qual costà de fazer dozientos florines. Enquara por a pagar hun Salterio, el qual el dicho concello faz fazer por a la dita eglesia, el qual costa de fazer trenta cinco florines, e por comprar otras joyas necesarias a la dita eglesia (…)”

AM. Xèrica. *Protocol de Pedro Farnós*.

Pérez Martín, 1934, pp. 33 i 34.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 378, doc. 655.

“Ítem a VII de setiembre vino a la villa en Lorenzo Zaragozano, maestro del retaulo que a de fer de senyora santa Agueda que le acoriase de la paga prima que avia d'aver e plegaron-se con el en Sant Jorge, partida d'omes buenos, con el justícia e jurados e tomaron tiempo en el ficesen conreu e paga d'alguna costa tro a sant Miguel primo vinient, e costo VI sueldos, IX dineros.”

AM. Xèrica. *Protocol de Pedro Farnós*.

Pérez Martín, 1934, p.36.

Del camp de Morvedre són les següents notícies. A l'any 1395, es documenta que el pintor Llorenç Saragossa actua com a testimoni en el pagament que feu fra Arnau Pedriça, del convent de Sant Francesc de Morvedre, a Vicent Serra, *fuster* de València, 9 florins d'or d'Aragó a compte de les 14 lliures que li devia per preparar la fusta del retaule destinat al convent de Sant Francesc, del lloc de Morvedre. Res es diu que se li encarregase a Llorenç Saragossa de pintar-lo, però cap possibilitat que així fora.

Al mes desembre de l'any 1395, de nou hi ha notícia del retaule de Xèrica. Aquesta correspon a l'albarà atorgat per Llorens Saragossa, en el qual reconeix haver rebut del

consell de la vila de Xèrica, 25 florins dels 50 de la primera paga, els quals devia cobrar per la confecció del retaule que havia contractat per a la dita vila, per 200 florins.

“(…) faz fazer por a el altar de Senyora Santa Maria e de senyora santa Agueda, el qual costà de fazer dozientos florines.”

AM de Xèrica. *Protocol de Pedro Farnós.*

Pérez Martín, 1934, pp. 36 i 37; 1935, p. 294.

Les següents notícies ja corresponen al segle XV. Va ser a l'any 1402 quan es redactaren els capítols acordats entre Bernat Piquer, confrare de la confraria del Corpus Christi, de la vila d'Onda i el pintor Llorenç Saragossa, ciutadà de València, per a la confecció d'un retaule baix advocació del Corpus, destinat a la capella de l'església de la vila. El preu queda acordat per 90 florins d'or.

“Die martis XXV iulii anno a Nativitate Domini MCCCC secundoValencie.

Capítols fets, acordats e concordats entre en Bernat Piquer, confrare de la Confraria del Cors preçios de Jhesuchrist de la vila de Onda, en Lorenc Saragoça, pintor ciutadà de València, sobre un retaule que lo dit en Bernat Piquer deman al dit en Lorenc Saragoça per a obs de la capella de la dita confraria la qual és construhida dins la ecclésia maior de la dita vila los quals capítols són del tenor següent:

Primerament és concordat que lo dit en Saragoça faça lo dit retaule e aquell sia tengut fer de la istòria del Cors de Jhesuchrist ben pintat e ben acabat ab aquelles històries que lo dit en Bernat Piquer o altre que vinga per part de la dita confraria li designarà. (...)

Testes, Raimundus Tolosany et Berengarius de Claperiis, apothecarius, et Sanxus de Stella commorants cum dicto Raimundo et firma domini Petri Planell qui firmavit XXVI dicti mensis Bernardus Lombart, Franciscus d'Arbeca, en Berengarius Daude, assaunatores, cives Valencie”

APPV. *Notal d'Antoni Pasqual.*

Conde de la Viñaza, 1889, p. 152.

Vilanova, F., 1901, p.175.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p.219 i 220; 1914, p. 8; 1928, pp.24-26; 1930, pp. 24-26.

Al mes de juliol del mateix any, el 1402, Llorenç Saragossa va rebre de Bernat Piquer, 30 florins d'or, deguts d'una major quantitat per la factura del retaule encomanat.

“Die martis XXV iulii anno a Nativitate Domini MCCCC secundo Valencie. Sit omnibus notum quod ego Laurencius Saragoça, pictor civis Valencie ex certa sciencia confiteor et recognosco vobis Bernardo Piquerii vicino vile Onde presenti, quod in presencia notari et testorum infrascriptorum dedistis et solvistis mihi ad meam voluntatem omnimodam triginta florenos auri legis quos mihi vos solvere obligastis ratione cuiusdam retaule quod vobis facere promisi ad opus capelle confratrie dicte ville (...). Actum est Valencie, vicessima quinta die iulii anno a Nativitate Domini millessimo quadrigentessimo secundo. Sig (+) num Laurencii Saragoça predicti qui hec concedo, laudo et firmo.

Testes huius rei sunt honorabilis Raimundus Tolosany miles, legum doctor habitator, et Berengarius de Claperiis, apothecarius civis Valentie.”

APPV. *Notal d'Antoni Pasqual.*

Conde de la Viñaza, 1889, p. 152.

Vilanova, F., 1901, p.175.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p.219 i 220; 1914, p. 8; 1928, pp.24-26; 1930, pp.24-26.

Tres anys després, el 1405, de nou atorga època per un encàrrec de la Universitat de la vila de Borriana. Aquest deute fa referència al preu convingut, 30 florins d'or, pel retaule que havia confeccionat, baix l'advocació del Salvador, per a l'església de la vila.

“Sit omnibus notum quod ego Laurençius Çaragoça, pictor, civis Valencie, confiteor vobis Petro Ferrarii, seniori, vicino ville Buriane, presenti, quod ex illo pretio quo feci unum retabulum ecclesie maiori dicte ville, sub invocatione, Sancti Salvatoris in edomada Resurrectionis Domini, anni MCCCCIII. Proxime finite, tanquam iuratus ipsius ville in domo mea, in civitatis Valencie, dedistis et solvistis michi, triginta florenos auri Aragonum, nomine et pro universitatis predicte ville Burriane. Et qua sic est veritas renuncio exceptionis et cetera Testes, Benitto Sa[...] et Iohannes Just, corderii Valencie cives.”

APPV. *Notals de Jaume Pereç*, núm. 611.

Cerveró, 1963, pp. 89 i 90.

Segurament l'anterior comanda fou l'última, doncs la següent notícia, datada a l'any 1406,¹⁸⁴⁴ dóna referència que Llorenç Saragossa efectua el seu testament. Aquest es va fer davant un notari, el qual i segons alguns autors en les seues cites, fou Pere Loças, però que a la revisió del dit document no s'ha trobat. En investigacions posteriors, i atés a la signatura antiga, s'ha pogut comprovar que és un altre notari, però malauradament el document no es troba als seus protocols. Fins i tot es dóna com bona dita notícia pensant que el pintor que ens ocupa tendria una edat avançada, a més de la possibilitat que estiguera malalt, per la qual cosa era normal el redactar i efectuar el testament. El que sí que es coneix amb seguretat és que al 1413 era ja difunt. Ho confirma el document del dit any, per la venda que efectua la seua vídua, Francesca, al pintor Martí Mestre de 27 sous i 6 diners censals.

A la fi, al 1445 la vídua de Llorenç Saragossa, Francesca, com a hereva universal dels seus béns, actua com a procuradora¹⁸⁴⁵ del seu fill, Llorenç Saragossa,¹⁸⁴⁶ futur hereu seu, per a vendre a Gabriel d'Eroles, notari, un hospici situat a la parròquia de Sant Bertomeu.

“Francisca, uxor quondam Laurentii Saragoça, pictoris, civis Valencie, tanquam heres de vita mea universalis bonorum omnium et iurium que quondam fuerunt dicti viri mei, ut constat de dicta mea herencia cum testamento eiusdem confecto in dicta civitatis, quarta die aprilis anno M°CCCC° sexto et publicato post mortem dicti defuncti XIII dictorum mensis et anni, clauso et subsignato manu descreti Petri Loças, quondam notarii civis iam dicti civitatis, necnon ego, dicta Francisca, tanquam procuratrix, Laurentii Saragosa, filii mei et heredis substitui post meam mortem bonorum dicti defuncti, patris ipsius (...)”

APPV. *Protocol de Joan Sapos*a, núm. 24717.

Cerveró, 1965, p. 26.

Notes:

Pintor retaules.

Pintor del rei.

1844 L'autor de la cita, Cerveró, dóna la signatura antiga, núm. 1806, però no anomena el notari que pertany el protocol.

1845 *Ibidem*, nota 547.

1846 Desconexem, a falta de documentació, si el seu fill va seguir l'ofici del pare.

SARAGOSSA,¹⁸⁴⁷ Pere (1377-1379-1380, València)

Referència arxivística:

Administració de l'Almoina, Comptes, núm. 5650, f. 36 (ACV).

Llibre del Compte d'En Bernat Canterelles, núm. 5650, ff. 34v i 35 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, pp.102 i 103.

Comentari:

El pintor que ara ens ocupa, Pere Saragossa, creiem que estaria en el candelero dels pintors ben considerats professionalment, ja que l'encàrrec que va rebre és per una institució important, l'Almoina. El 1377, l'administrador dels comptes de l'Almoina de la Seu de València, efectua un pagament a Pere Saragossa, pel qual rep 7 sous a compte de la confecció d'un retaule. Malgrat el document no dona referència baixa que advocació es fe el retaule, però sí que es detalla que aquest se situa sobre l'alberg de dita Almoina.

“Dates extraordinàries feytes per menut e gros e dins lo dit any M CCC LXXVII.

Ítem, doní a Pere Saragoça, pintor, en senyal e part de paga de aquell VII sous, los quals deu haver de fer e pintar lo retaule lo qual deu estar sobre l'alberch de l'Almoyna, los qualss li són stats promeses ab carta feta a IX d'agost: XX florins, que li valen II cents XX sous.”

ACV. *Administració de l'Almoina.Comptes*, núm. 5650, f. 36.

Cerveró, 1956, p.102. núm. 18.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 236, doc. 377.

Dos anys després, el 1379, quedaren escripturats els pagaments, efectuats per l'administrador de l'Almoina de la Seu de València, per la col·locació d'un retaule damunt el portal de dita Almoina, a més del pagament per 480 sous, a Pere Saragossa per pintar dit retaule, pel preu de 700 lliures que fou contractat.

“Llibre del compte den Bernat Canterelles, procurador general de la loable Almoyna de la Seu de València, que començà lo primer dia de maig de l'any Mil CCCLXXIX e feneix lo darrer dia d'abril de l'any MCCCCLXXX.

Almoyna dates fetes en gros e en menut en lo dit any MIL CCCLX XIX

(...)

Ítem, doní a-n Saragoça, pintor, los quals li restaven a pagar, fet compte entre mi e ell, acompliment dels VII cents que li foren stats promès del dit retaule, segons appar per àpocha feta a XVII de març, del dit any en poder d'en Bononat Monar notari, IIII cents, LXXX sous.

(...)”

ACV. *Llibre del compte d'en Bernat Canterelles*, núm. 5650, ff. 34v i 35.

Cerveró, 1956, pp. 102 i 103, núm. 19.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 236 i 237, doc. 380.

Notes:

Pintor retaules.

1847 Coneixem que Llorenç Saragossa té un germà amb el nom de Pascual, però desconeixem si el pintor Pere Saragossa és família d'ells, fins i tot si el també pintor Joan Saragossa (1391-1429) ho és.

SARRIÀ,¹⁸⁴⁸ Francesc (1432-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1432, ff. 35v, 41 i següents (ACV).

Murs i Valls, núm. 41 (AMV).

Vinader, Jaume. Any 1432 (APPV).¹⁸⁴⁹

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 326 i 327; 1929, p. 51; 1930, p. 113.

Comentari:

Gràcies a documents com els següents se sap de famílies de pintors, com els Sarrià, emparentats amb els Peris (Pérez) des del segle XIV i de la seua continuïtat amb l'ofici de pintor.

El document de l'any 1432, dona la referència que Francesc Sarrià és pare de García Sarrià i que aquest és nebot de Gonçal Sarrià, tots ells pintors, a més de què el seu fill treballa en la pintura de la clau de l'altar major de la Seu de València i en la Maria, baix les ordres del seu oncle, com també en les obres de guarnir la capella del dit altar, encàrrec que va rebre el pintor Miquel Alcanyís.

El 18 de febrer del mateix any, el 1432, hi ha notícies de Francesc Sarrià gràcies a l'època que signaren Gonçal Peris àlies Sarrià, pintor i Francesc Sarrià, *calderer*, com a curadors¹⁸⁵⁰ de García Sarrià, fill i hereu Francesc Sarrià, pintor, en la qual reconegueren que el clavari de la fàbrica de la parròquia de San Martí, els havia pagat 46 lliures, 11 sous i 11 diners, de les 102 lliures i 6 sous, que resten a pagar per la confecció del retaule de l'altar major de dita parròquia.

A la fi de la documentació de Francesc Sarrià, està el pagament de l'any 1439, efectuat per l'administrador de les obres de Murs i Valls de València, a dit pintor i a Joan Esteve, també pintor, els quals taxaren els treballs efectuats a la creu del Grau, pels també pintors Berenguer Mateu i Jaume Fillol.

Notes:

1848 Pare del pintor García Sarrià (1431-1439).

1849 Hem consultat el catàleg d'aquest arxiu i no s'ha trobat l'any referit d'aquest notari.

1850 *Ibidem*, nota 659.

SARRIÀ,¹⁸⁵¹ García (1431-1439, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, anys 1431-1439, ff. 35v, 41 i següents (ACV).

Sotsobreria de Murs e Valls, d3-41, f. 81 (AMV).

Marí, Pere. Protocol núm. 26384 (APPV).

Vinader, Jaume. Any 1432 (APPV).¹⁸⁵²

Batlia, Àpoques, núm. 45, ff. 713 i 714v (ARV).

Justícia Civil, núm. 885, mà 14, f. 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; en EUC,¹⁸⁵³ 1912; 1912 (3), pp. 315, 316, 321, 322, 323, 326, 327 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 40, 43, 44, 49, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 102, 105, 106, 111, 117, 118, 119, 120 i 121.

Cerveró, 1963, p. 152,¹⁸⁵⁴ 1972, p. 45.

Aliaga, 1996, pp. 224, 225, 226 i 227.

Comentari:

Els Sarrià, emparentats amb els Peris, són dos famílies de pintors que visqueren i treballaren a la ciutat de València entre els segles XIV i XV. Ambdues nissagues d'artífexs foren contractats per clients e institucions importants de la València medieval, acaparant el panorama pictòric durant molts anys.

García Periz de Sarrià,-així és com se li esmenta en el document de l'any 1431-pintor de la ciutat de València, feu una declaració testifical, una requesta que es du davant la cort del Justícia Civil per part de Narcís Bru, notari, procurador¹⁸⁵⁵ de Nicolaua, muller de Rafael Conangla, *mercader*, demanant es reconega ser l'hereua universal del béns de son pare Bertomeu Vilalzir, *teixidor*.

El següent any, el 1432, el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Havia que representar en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets, el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís, treballaren diversos pintors i entre ells estava García Sarrià.

Al mateix any, el 1432, García Sarrià, fill de Francesc Sarrià i nebot de Gonçal Sarrià, tots ells pintors, treballà en la pintura de la clau de l'altar major de la Seu de València i en la Maria baix les ordres del seu oncle Gonçal de Sarrià, com també en les obres de guarnir-la, tasca que realitzà baix les ordres del pintor Miquel Alcanyís.

Al mes de febrer, el pintor Gonçal Peris àlies Sarrià i Francesc Sarrià, *calderer*, signaren àpoca com a curadors¹⁸⁵⁶ de García de Sarrià, fill i hereu del pintor Francesc

1851 Fill del pintor Francesc Sarrià (1432-1439) i nebot de Gonçal Sarrià (àlies Peris de Sarrià) (1380-1451).

1852 Hem consultat el catàleg de l'arxiu PPV i no s'ha trobat l'any referit del notari Jaume Vinader.

1853 Revista *Estudis Universitaris Catalans*.

1854 El document del 1439 fou publicat per Cerveró en 1963, p. 152. En revisar la transcripció s'ha comprovat que el cognom del notari és Marí i no Martí; també l'any correcte és 1439 i no 1438, com indica l'autor de la publicació.

1855 *Ibidem*, nota 547.

1856 *Ibidem*, nota 659.

Sarrià, en la qual reconeixen que el clavari de la fàbrica de la parròquia de San Martí, els ha pagat 46 lliures, 11 sous i 11 diners, de les 102 lliures i 6 sous que resten a pagar per la confecció del retaule de l'altar major de dita parròquia.

Fins sis any després, el 1438, no hi ha notícies de García Sarrià. És al mes de febrer, per l'època atorgada pel pintor Lluís Dalmau, "commorans" a València, que se sap del pintor que ens ocupa. A dita època, el pintor Lluís Dalmau reconegué que el Batle¹⁸⁵⁷ General del Regne de València li havia pagat 220 sous, taxats per Gonçal Sarrià, el seu nebot García Sarrià i Joan Reixac, pintors de dita ciutat, pels treballs de pintar una imatge de sant Miquel a la clau de fusta de la cambra, que està a la segona tenda del senyor rei.

En octubre de l'any 1438¹⁸⁵⁸ hi ha més referències del pintor García Sarrià, per l'assentament del llibre d'obres de Ramon Puigroig, *sotsobrer* de Murs e Valls de la ciutat de València, reconeixent que paga al pintor Berenguer Mateu, 14 florins, per pintar el retaule del portal dels Serrans, els quals van ser taxats per Gonçal Sarrià i Garcia Sarrià, pintors.

Per últim, al mes d'abril de l'any 1439, García Sarrià està documentat en el reconeixement de deute atorgat pel seu oncle Gonçal de Sarrià, pintor, en el qual confessà que havia de pagar al seu nebot, García Sarrià, 65 lliures, 9 sous i 9 diners.

Notes:

Pintor capella major de la Seu de València, de la clau de dita capella, a més de la Maria.

1857 *Ibidem*, nota 579.

1858 Sanchis Sivera cita en la revista *Archivo de Arte Valenciano*, 1929, p. 49, i en 1930, p. 111, la notícia de la taxació i la referència, però no publica el contingut.

SARRIÀ¹⁸⁵⁹ (Peris, àlies Sarrià), Gonçalbo (1380-1451, València)

Referència arxivística:

Monfort, Jaume. Protocol núm. 3659 (ACV).
Llibres d'Obra, núm. 1479 (ACV).
Llibres d'Obra, núm.1506 E, ff. 1-21, ff. 24-27 (ACV).
Llibres d'Obra de la Catedral, ff. 35, 36 i 37 (ACV).
Llibres d'Obra de la Catedral, any 1432, ff. 35v, 41 i següents (ACV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Claveria Comuna, anys 1419-1444 (AMV).
Pascual, Antoni. Protocol p-2 (AMV).
Sotsobreria de Murs e Valls, d3-27, f. 22 (AMV).
Sotsobreria de Murs e Valls, d3-41, f. 81 (AMV).
Alegret, Ambrós. Protocol núm. 20941 (APPV).
Eximeno, Joan. Notal núm. 987 (APPV).
Ferrandis, Pere. Protocols núm. 26794 i núm. 26796 (APPV).
Marí, Pere. Protocol núm. 26383 (APPV).
Marí, Pere. Protocol núm. 26384 (APPV).
Polgar, Andreu. Protocol núm. 23202 (APPV).
Polgar, Andreu. Protocol núm. 23207 (APPV).
Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26109 (APPV).
Todo, Pere. Protocol núm. 25746 (APPV).
Vendrell, Juame. Protocol núm. 14409 (APPV).
Vinader, Jaume. Any 1432 (APPV).¹⁸⁶⁰
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9040 (APPV).
Vinader, Jaume. Protocol núm. 9529 (APPV).
Cardona, Berenguer. Protocol núm.471 (ARV).
Doto, Martín. Protocol núm. 793 (ARV).
Zaera Vicente. Notal núm. 2737; Protocol núm. 4391 (ARV).
Batlia, Àpoques, núm. 45, ff. 618, 713 i 714v (ARV).
Justícia Civil núm. 422, mà 6, f. 9; núm. 886, mà 3, f. 38v i mà 4, ff. 28-29; núm. 1926, mà, f. 20; núm. 2524, mà 14; núm. 2534, mà 10, f. 2; núm. 2546, mà 21; núm. 2550, mà 8 i mà 16, f. 4; núm. 2554, mà 7, f. últim; núm. 2556, mà 27, f.10; núm. 3700, mà 8, ff. 10-10v, mà 9, ff. 17-24v, mà 10, ff. 25-26v (ARV).
Real, núm. 82, ff. 130-131v.

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera en “*La Catedral..*” Op. Cit. 1909, pp. 539, 543.
Sanchis Sivera, 1912 en EUC,¹⁸⁶¹ 1912 (3), pp. 306, 321, 324, 325, 326, 327, 449; 1914, p. 47.
Tramoyeres, 1917, p. 47.
Sanchis Sivera, 1929, pp. 5, 16, 40, 46 47, 48, 49, 51 i 59; 1930, pp. 67, 78, 102, 108, 109, 110, 111,¹⁸⁶² 113 i 121.
Cerveró, 1960, p. 244; 1963, pp. 150, 151, 152¹⁸⁶³ i 153; 1964, pp. 106 i 107; 1966, p. 28;¹⁸⁶⁴ 1972, pp. 45, 46, 47 i 48.

1859 Oncle del pintor García Sarrià (1431-1439).

1860 Hem consultat el catàleg d'aquest arxiu i no s'ha trobat l'any referit d'aquest notari. Possiblement l'original s'haja perdut.

1861 *Ibidem*, nota 1853.

1862 L'autor només cita el document.

Aliaga, 1996, pp. 154-174, 185, 186, 189, 190, 191,192, 193, 194 , 195, 199, 200, 201, 202-204, 205-209, 210, 211, 212, 212, 213, 214, 215-217, 218, 219, 220, 221, 222-224, 225, 226 i 227, 228, 229-231, 232, 233-234, 235, 236-237, 238-239.

Tolosa, 2003, p. 758.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 182, 183, 185, 186, 189, 191, 192, 194, 104, 195, 197, 200, 202, 205, 207, 210, 215, 216, 217, 218, 224.

Comentari:

Des de l'any 1409 hi ha documents, en els que s'esmenta a un pintor amb el nom de "Gonçalbo Peris (Pérez) àlies Sarrià". Nom que es pot confondre amb el Gonçal Peris (1362-1423), també pintor, però creiem que són dos persones, dos artífexs diferents.¹⁸⁶⁵

De l'any 1380 hi ha un document, el qual és força interessant perquè en ell apareixen diversos membres de la família Peris (Pérez)-Sarrià. En aquest es fa constar que el Justícia Civil de València, a petició de Joan Sarrià, veí de València i avi dels òrfens García, Ramonet, Guillamó i Gonçalbo, fills de Joan Pérez i Teresa, morts intestats, nomena tutor i curador¹⁸⁶⁶ de dits orfes i els seus béns a Joan Pérez, esparter, germà de dits òrfens. El document aporta una important informació del pintor que ens ocupa. Un dels fills de Joan Pérez, Goçalbo, que al dit any seria un adolescent, als primers anys del segle XV estaria en la majoria d'edat, per la qual cosa creiem que és del pintor que visqué i treballà durant els inicis de la segona generació del gòtic Internacional a València, primeres dècades del XV, mantenint-se actiu fins ben entrada la dècada dels quaranta del segle XV, succeint la seua mort al 1451.

Com s'ha dit a l'inici d'aquest comentari, de Gonçalbo Sarrià, apart del document anterior, a l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Gonçalbo Peris, àlies Sarrià, el qual rebé diverses pagues, pel seu treball.

La següent referència documental de Gonçalbo Sarrià correspon al 1409, any en què es registra la demanda interposada a la Cort del Justícia Civil de València pel pintor Jaume Mateu, nebot de Pere Nicolau, pintor difunt de València, el qual morí sense testar, contra el pintor Gonçal Peris, curador¹⁸⁶⁷ dels béns del dit Pere Nicolau, tal i com li fou assignat per dita cort, reclamant aquell que li siguen pagats els anys que va treballar amb son oncle. Aquest document conté les al·legacions de les parts, a més de les declaracions dels testimonis i la sentència final. Actuaren com a testimonis el mestre Marçal de Sas, i els pintors Joan Tamarit, Gabriel Martí, Antoni Peris, Gonçal de Sarrià i Abellà.¹⁸⁶⁸

Fins deu anys després no hi ha notícies de Gonçal Sarrià. És a l'any 1419, quan es registraren les despeses varies ocasionades per la confecció del teginat de la Casa de la

1863 L'autor identifica al notari com Pere Martí.

1864 L'autor cita la signatura 1925.

1865 Aquesta hipòtesi ha sigut estudiada de manera exhaustiva pel professor Joan Aliaga Morell en la seua tesi. Hipòtesi que està avalada per nombrosos documents, part d'ells publicats i altres inèdits. "ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ".

1866 *Ibidem*, nota 659.

1867 *Ibidem*, nota anterior.

1868 Creiem que es tracta del pintor Bertomeu Avellà (1396-1439).

Ciutat de València. Entre els pintors consignats a tal fi estaven Jaume Mateu, Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Llopis, Gonçal Sarrià, Joan Moreno, Bertomeu Avellà, Antoni Guerau, Bertomeu Pomar, Miquel d'Alforja, Joan Peris, Joan Guerola, Joan de Casa, Antoni Mercer i Andreu Monton.

Dos anys després, el 1421,¹⁸⁶⁹ queda documentada l'època, atorgada per Gonçal Sarrià, corresponent a diversos pagaments. El primer de 90 florins, atorgat per Martí Llorens, canonge de la Seu d'Osca, per la confecció d'un "(...) retabuli quod vobis facere atque depinxere teneror cum efectum juxta formam inter vos et me conuentam et de quibus recepi per manus vestras prima vice, Quadraginta floreno dicte legis." El segon, pagat per mà de Joan Sanxes, rector de l'església de Càlig a la diòcesi de Tortosa, del qual rep 25 florins, més un altre pago per la mateixa quantitat, 25 florins. El pintor Bertomeu Avellà va ser testimoni.

Al mateix any, el 1421, Gonçalbo Sarrià i el també pintor Gabriel Martí, juntament a Joan Gaver, notari, carreguen un cens de 50 sous a mossén Guillem Sallit, per pagar els dies 24 de maig i novembre de cada any.

A l'any 1422,¹⁸⁷⁰ Gondçalbum Pérez, àlies Sarrià, figura amb Joan Gamer com a marmessor en el testament de Bernat Martí, *agricultor* de València.

Dos anys més tard, el 1424, Goçalbo Pérez, àlies Sarrià, la seua muller Margarida i el pintor Nicolau Querol, es van fer amb censals dels frares predicadors del Convent de Sant Domènec de València, per la quantitat de 50 sous.

L'any següent, el 1425, el Justícia de València, Alfons Roiç de Corella, es dirigix a Goçalbo Perez, àlies Sarrià, a la seua muller Margarida i a Nicolau Querol perquè Bernat Feexa, procurador¹⁸⁷¹ dels frares predicadors del convent de Sant Domènec, havia presentat una carta executòria, feta el 5 de maig del 1424 i rebuda pel notari Leonardo Gaya.

De l'any 1427 és l'època atorgada per Gonçal Sarrià, Joan Moreno i Jaume Mateu, pintors de València, en la qual reconeixen haver rebut de Jaume Guils, administrador de les obres de la coberta de la Sala de la Casa de la Ciutat de València, la quantitat de 9.191 sous i 9 diners, pels treballs efectuats en la mateixa.

Al mes de novembre del 1427,¹⁸⁷² Goçalbo Pérez, alias Sarrià, es compromet a pintar un retaule del Goigs de la Verge amb un Sant Miquel i Sant Esteve.

Al mes de maig del següent any, el 1428, atorgaren època els pintors Joan Moreno, Gonçal Sarrià, Bertomeu Avellà i Jaume Mateu, per la qual reconegueren que Jaume Guils, administrador de les tasques de la coberta de la Sala de la Ciutat, els va pagar 30.042 sous i 6 diners, els quals restaven dels treballs de la pintura de dita coberta.

1869 Publicat per Cerveró en ACCV, 1964, p. 106-107. Els primers mesos d'aquest llibre estan perduts i les primeres pàgines conservades es troben en molt mal estat de conservació. El protocol és llegible a partir de juliol de 1421, per tant, el document transcrit per Cerveró ha desaparegut, per la qual cosa no es pot revisar. (Nota de Joan Aliaga).

1870 Publicat per Cerveró en ACCV, 1963, pp. 150-151. Transcripció revisada i corregida, es tracta d'un testament de tres folis, del qual sols hem extret les referències a Gonçal Peris. (Nota de Joan Aliaga Morell).

1871 *Ibidem*, nota 547.

1872 Notícia tretada dels estudis de Joan Aliaga Morell. "ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ".

Dos anys després, al 1430, Gonçalbo Pérez, àlies Sarrià, es compromet amb sor Isabel Baró, de l'ordre de Mont Sant de Xàtiva, per a fer de fusta i pintar un retaule dedicat a sant Tomàs, pel monestir dels Predicadors de la dita ciutat.

“(…) fer hun retaule de fusta e pintar d'or adzur e tals semblants colors en lo qual sia de la devoció e istòria de sent Thomàs de qui segons lo patró (…)”

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 471.

Sanchis Sivera, 1912, p. **.

Tormo, 1913, p. 137.

Sanchis Sivera, 1929, p. 46; 1930, p. 108.

Aliaga, 1996, pp. 194 i 195, doc. 44.

Entre els anys 1431-1439,¹⁸⁷³ es documentaren, als llibres d'Obra de la Catedral, la relació de pagaments realitzats als pintors que treballaren en la pintura del cap de la capella major de la Seu. Entre ells estava Gonçalbo Sarrià. Al mateix any, el Capítol de la Seu de València acordà fer obrar les polseres del retaule major.¹⁸⁷⁴

A partir d'aqueixa data, 1431-1432, Gonçal Sarrià apareix documentat, varies vegades, per treballs en la Seu. En setembre, Joan Çanon compra per a Gonçalbo Sarrià, una mà de paper per a dibuixar els patrons de les imatges i, fins tot, un *traginer*¹⁸⁷⁵ dugué a casa d'En Gonçalbo Sarrià dos peces de les polseres, calafatant part d'elles a casa del pintor, a més d'altres peces de fusta, rebent diverses quantitats d'or per a daurar-les. També coneixem altres tasques, com la de pintar la tomba que s'ha obrat per guardar el cos de Jesucrist¹⁸⁷⁶ i un faristol nou del cabiscol¹⁸⁷⁷ de la Seu, a més d'argentar el penell del cimbori, que s'havia enderrocat i torçut per una tempesta de vent.¹⁸⁷⁸

Del mateix any, el 1432, a Gonçal Sarrià se li nomena al document del seu nebot, Garcia Sarrià, fill de Francesc Sarrià, tots ells pintors, pels treballs en la pintura de la clau de l'altar major de la Seu de València i en la Maria, com també en les obres de guarnir la seua capella. Aquest últim treball fou baix les ordres del pintor Alcanyís, i els altres baix les ordres del seu oncle, Gonçal de Sarrià.

En febrer del mateix any, el 1432, se signa l'època per Gonçal Peris àlies Sarrià, pintor, i Francesc Sarrià, calderer, com a curadors¹⁸⁷⁹ de Garcia de Sarrià, fill i hereu de Francesc Sarrià, pintor, en la qual reconegueren que el clavari de la fàbrica de la parròquia de San Martí els havia pagat 46 lliures, 11 sous i 11 diners, de les 102 lliures i 6 sous, que resten a pagar per la confecció del retaule de l'altar major de dita parròquia.

1873 Sanchis Sivera només fa referència a aquestes notícies. Document inèdit de Joan Aliaga Morell a la seua tesi, “ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ”.

1874 Document inèdit, únicament era coneguda la notícia referent que publicà Sanchis Sivera. Transcripció revisada i corregida per Joan Aliaga Morell. “ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ”.

1875 Persona que transporta mercaderies d'un lloc a l'altre. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1876 *Ibidem*, nota 1874.

1877 Dignitat eclesiàstica de les catedrals i les col·legiates. A Tortosa, al País Valencià i a Mallorca el cabiscol continuà essent el cantor primer fins al s XVIII. Amb la complexitat dels serveis litúrgics, el cabiscol restà reduït de mica en mica a una dignitat del capítol catedralici. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1878 *Ibidem*, nota 1874.

1879 *Ibidem*, nota 659.

Al mes de març del 1432, es testimonia, davant el Justícia de València, sobre el pintor Pere Munyos, el qual havia treballat a l'obra de Gonçal Sarrià, des de molt jove. Segons les declaracions, en aquesta data ja fa un any que se n'anat de la ciutat i Regne de València.

“(...)

E dix saber sobre lo dit feyt çò que-s segueix, çò és que de gran temps ençà ell testimoni a gran notícia e pràtica en casa d'en Gocalbo Sarrià e ha vist, ell testimoni, criar e star lo dit en Pere Munyoç en la dita casa de xiquea ençà, çò és per bé XVI anys tro ara que ha qualque hun any que se'n és anat e als no-y sab sinò que-l dit Pere Munyoç pot ésser de edat o temps de XXIII anys e que ha hoyt dir tots temps que és natural de aquesta ciutat e encara hi té son pare, lo qual ell mateix conex.

(...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 886, mà 3, f. 38v.; mà 4, ff. 28-29.

Cerveró, 1972, p. 45.

Aliaga, 1996 pp. 205-209, doc. 51.

Del mes d'agost del dit any, el 1432, és l'època atorgada per Gonçal Peris de Sarrià, en la qual reconeix haver rebut del Capítol de la Seu de València, 30 lliures per pintar les polseres de l'altar major de dita Seu

El dia 4 de setembre del 1432, Gonçal Sarrià, de nou signa època, en la qual reconeix haver rebut de Pere Figuerola, canonge i tresorer de la Seu de València, 13 lliures i 15 sous.

De l'any següent, el 1433,¹⁸⁸⁰ en febrer es registra, a l'índex de protocol del notari Jaume Vendrell, una època atorgada per Gonçal Peris de Sarrià, i el compromís de fer un retaule, però els quals no apareixen registrats després al protocol.

Del mes d'abril del 1433, són els capítols contractats entre Gonçal Peris de Sarrià i Jaume d'Orries, cavaller i senyor de la Vall d'Ares, per fer, en un any, un retaule dedicat als Set Goigs de la Verge Maria, pel preu de 75 lliures.

“(...)

Ítem, que en lo dit retaule yo sia tengut fer pingere la invocació dels Set Goigs de la Verge Maria e en la peça d'en mig, la Verge aseguda en mig, ab àngels que stiguen en continença e gest de cantar e sonar e en la punta damunt la Asumpció de la Verge Maria e en la taula damunt, la Trinitat e en los costats,¹⁸⁸¹ los sis goigs, çò en cascun costat tres goigs e en les tauletes damunt, en la una, la imatge de la Verge Maria e en l'altra, l'àngel, et en lo banch en mig, la pietat e en los costats les ymatges de sent Antoni, santa Maria Magdalena, sent Lorenç, sent Vicent, sent Johan Babtista, sent Valero, e los altres a coneguda de frare Leó del monestir de preycadors. (...)”

APPV. *Protocol de Jaume Vendrell*, núm. 14409.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 324 i 325; 1929, pp. 47 i 48; 1930, pp. 109 i 110.

Aliaga, 1996, pp. 210 i 211, doc. 55.

Un any després, en abril del 1434, està documentat el requeriment, posat davant el Justícia Civil de València per Lleonard Vilar, procurador¹⁸⁸² de Gonçal Peris, àlies Sarrià, de successió “ab intestato” dels béns de Dolça, germana del dit pintor, la qual va

1880 El contingut del document no apareix en el protocol.

1881 “*en cascun costat*”, tatxat a l'original.

1882 *Ibidem*, nota 547.

morir sense testar, per a assignar com a curador¹⁸⁸³ a Francesc Peris, àlies Sarrià, nebot de Dolça.

Del mateix mes i any, el 1434, és el manament executori de Manuel Suau, Justícia de la ciutat, ordenant a Nicolau d'Aytona, forner, a Joan Aries, barber, més les dones respectives, Barbara i n'Armessen, que paguen a Gonçal Sarrià, 37 sous i 6 diners, més 15 sous de penes, pel deute que tenien amb Dolça, germana seua. En principi, el deutor era Jaume Gil de Vilars, mercader, que traspassà l'obligació als esmentats més en d'alt, segons consta en una carta pública del 8 d'abril de 1432.

En juliol del dit any, el 1434, es documenta l'època atorgada per Gonçal de Sarrià, en la qual reconeix haver rebut dels obrers de la fàbrica de la parròquia de Sant Martí de València, 1.000 sous, per daurar i pintar el tabernacle de l'altar major de dita parròquia. Del mes de desembre és època atorgada per Gonçal Sarrià, en la qual reconeix que ha rebut dels obrers de la fàbrica de la parròquia de Sant Martí de València, 55 lliures, per acabament de pintar "lo banch e sotabanch retabuli maioris altaris eiusdem (...)."

APPV. *Protocol de Jaume Vinader*, núm. 952.

Sanchis Sivera, 1929, p. 49.

Cerveró, 1964, p. 107.

Aliaga, 1996, pp. 214 i -215, doc. 59.

Al següent any, el 1435, s'escripturaren els capítols, fermats entre Joan Ferrando, menor de dies, jurat de Benifaió, i Bernat Mestre, jurat d'Almussafes, d'una part, i Gonçal Sarrià, pintor de València, d'altra part, per contractar la confecció d'un retaule per a la parròquia de Benifaió, baix l'advocació de sant Pere apòstol, pel preu de 63 lliures.

"(...) que lo dit retaule sia de la història de mossèn sent Pere, apòstol la ymatge del qual sia feta e pintada en la taula d'en mig d'atzur fi, ab la tuba et dessús, la ymatge de la Verge Maria ab Iesuchrist són fill e,¹⁸⁸⁴ dalt en la punta que-y sia pintat çò que lo dit mossèn Nicholau Joffre se acordarà ab lo dit mestre. E en les dues cases dels costats que-y ha en cascuna tres cases, actes e històries de sent Pere e o dels actes en que aquell entervenç en lo prenimment o actes de la Passió de Iesuchrist o altres piadosos actes. E que la post d'en mig ab ab sent Pere d'atzur fi e ab la tuba segons és dit haurà acabat e liurat en València per portar-la al dit loch de Benifayó d'ací a la vigília de sent Pere que serà a la darrerria del mes de iuny primervinent. (...)"

APPV. *Protocol d'Andreu Polgar*, núm. 23202.

Aliaga, 1996, pp. 215 i 217, doc. 60.

Del mes de març del 1436 és l'època atorgada per Gonçal Sarrià, pintor i mestre de fer retaules, en la qual reconeix haver rebut de la Universitat del lloc de Benifaió i Almussafes, 5 de les 63 lliures, que li devien, per la factura del retaule encomanat l'any anterior. En juliol es documenta una nova època atorgada per Gonçal Sarrià, pintor i mestre de retaules, en la qual reconeix que va rebre del justícia i jurats de la Universitat de Benifaió i Almussafes 12 lliures, de les 63 que val el retaule. A la fi hi ha una tercera època atorgada per Gonçal Peris de Sarrià, en la qual reconeixent que ha rebut del consell de Benifaió, 35 lliures de les 60 que li devien, per la factura del retaule, destinat a l'església de dit lloc.

1883 *Ibidem*, nota 659.

1884 "en", tatxat a l'original.

Al mes de febrer del 1437 es registra l'època atorgada per Jaume Fillol, pintor, el qual reconeix haver rebut de la Batlia¹⁸⁸⁵ del Regne de València, certa quantitat, taxada pel pintor Gonçal Sarrià, amb motiu dels treballs efectuats en dos senyals, destinades al portal major del Palau Reial de València.

Del dit any, el 1437,¹⁸⁸⁶ al mes de juliol, Gonçalbo Pere de Sarrià contracta un retaule, per a l'abat del convent de Pedra, amb l'advocació dels Sants Pere i Pau.

El 4 de setembre del dit any, el 1437, es documenta el compromís de Gonçal de Sarrià, amb fra Egidi de Molina, de l'orde de sant Vicent de València i Llop Eximenis d'Heredia, cavaller d'Aragó, per a la factura d'un retaule, baix l'advocació de sant Miquel amb històries semblants al retaule que hi havia a l'església de Santa Maria de la Mercé de València, pel preu de 50 lliures: "(...) retabulum sive retaule perfectum ad cognitionem operum sub invocatione sancti Michaelis cum istoria similis illus retabuli, quod est in ecclesia Sante Maria Mercedis dicte civitatis, pretio quinquaginta librarum regalium Valencie (...)"

ARV. *Protocol /Notal de Martí Doto*, núm. 793.

Sanchis Sivera, 1912; 1929, p. 49; 1930, p. 111.

Cerveró, 1963, pp. 151 i 152.

Aliaga, 1996, pp. 221 i 222, doc. 65.

Al mes d'octubre del mateix any, el 1437, es redacta el testament de Margarida, muller de Gonçal Peris de Sarrià, en el qual nomena com a marmessor i hereu dels seus béns, al seu marit.

El dia 5 de febrer de l'any 1438, el pintor Lluís Dalmau, "commorans" a València, concedí època per la qual reconegué que el Batle¹⁸⁸⁷ general del Regne de València li havia pagat 220 sous, pels treballs de pintar una imatge de fusta de sant Miquel a la clau de la cambra de la segona tenda del rei. Dita quantitat havia sigut taxada per Gonçal Sarrià, el seu nebot García i Joan Reixac, pintors de dita ciutat.

Del 28 del mateix mes i any, el 1438, és el lliurament d'època concedida per Gonçal Sarrià, pel qual reconeix que Joan Çanou, prevere¹⁸⁸⁸ *sotsobrer* de la Seu de València, li paga 11 lliures, les quals li deu per pintar el retaule del bisbe de València. El pintor Joan Peris actuà com a testimoni.

Del 6 de juny del 1438 és el lliurament de l'època, atorgada per Gonçal Sarrià a Joan Sanou, *sotsobrer* de la Seu, per la quantitat de 130 florins pels treballs de pintar el retaule de l'altar major de la Seu de València.

"Dicta die veneris. Gondissalvus Sarrià, pictor València, fiat apocam dicti Iohanni Çanon de centum triginta florins pro quibus promisit et se obligavit pictare retrotabulum intellectis quibusvis apochis, et cetera.

Testes, discretus Daniel de Sanctomartino, presbiter et Salvador Piquer."

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Cerveró, 1964, p. 107.

Aliaga, 1996, pp. 225 i 226, doc. 69.

1885 *Ibidem*, nota 580.

1886 Tesi de Joan Aliaga Morell. "ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ".

1887 *Ibidem*, nota 579.

1888 *Ibidem*, nota 277.

Continuant amb l'últim any, el 1438, al mes d'octubre, està documentat l'assentament del llibre d'obres de Ramon Puigroig, sotsobrer de Murs e Valls de la ciutat de València, reconeixent que paga a Berenguer Mateu, pintor, 14 florins per pintar el retaule del portal dels Serrans, els quals van ser taxats pels pintors Gonçal Sarrià i García Sarrià.

Al mes d'octubre del 1438 es publica el testament de Margarida, muller de Gonçal Peris de Sarrià, en el qual nomena com a marmessor i hereu dels seus béns al seu marit.

Un any després, el 1439, en abril s'escriptura el reconeixement de deute de Gonçal de Sarrià, en el qual confessa que havia de pagar a García Sarrià, pintor, nebot seu, 65 lliures, 9 sous i 9 diners:

“Sit omnibus notum, quod ego Gondisalbus Çarriá, pictor civis Valencia, confiteor et in veritate recognosco debere vobis Garçie Sarriá, pictori nepoti meo, presenti et acceptanti et cetera, sexaginta quinque libras VIII solidos VIII denarios regalium Valencia, quos vos dictus Garcias nepos meus, solvistis et bistraxistis michi, in pluribus causis et in necessitatibus meis, prout in quodam compoto facto inter vos et me, fuerunt promisiu[m] per Dominicu[m] Garcia quod de vi dicti Gondisalvi non postulebat dictis LXX libras (...)”

APPV. *Protocol de Pere Marí*, núm. 26384.

Cerveró, 1963, p. 152.

Aliaga, 1996, pp. 226 i 227, doc. 71.

Del dit any, el 1439,¹⁸⁸⁹ és el compromís efectuat per Gonçal Peris, àlies Sarrià, pintor, ciutadà de València, el qual promet al procurador¹⁸⁹⁰ d'Isabel Baco, religiosa del monestir del Montsant de Xàtiva, la factura d'un retaule, baix l'advocació de sant Tomàs, destinat a l'església dels frares Predicadors de dita ciutat, pel preu de 70 florins.

Al següent any, el 1440, s'escriptura el contracte atorgat per Gonçal Peris, àlies Sarrià, en el qual promet a Bru Navarro, prevere,¹⁸⁹¹ beneficiat en l'església de Vilafermosa, confeccionar un retaule, baix l'advocació de sant Antoni i sant Agustí, pel preu de 100 florins.

“(…) in ecclesia Ville Formose presenti, acceptanti et vestris, facere de bona fusta et postea pingere unum retabulum cum suo scanno de latitudine duodecim palmorum et de altitudine decem octo palmorum, et etiam cum suis polseris depictis cum rosis et signis et cum camperio de adzuro, videlicet, in tabula mediocri cum imaginibus sancti Anthonii et sancti Augustini, et in tabulis extremis sive foranis cum tribus istoriis sancti Anthonii, et in aliis tabulis foranis cum tribus istoriis sancti Augustini, ita bene depictum et daurati cum bonis coloribus et bonis fayçonis et bono atzuro. (...)”

ARV. *Protocol de Vicent Saera*, núm. 4391.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 325 i 326; 1929, p. 48; 1930, p. 110.

Aliaga, 1996, pp. 228 i 229, doc. 73.

Al mes de maig de dit any, el 1440, de nou es documenta un altre contracte, el qual atorgaren Gonçal Peris de Sarrià, pintor i Francesc Peris de Sarrià, calderer, ciutadans de València, aquest últim com a tutor dels fills de García Peris Sarrià, pintor, ciutadà de dita ciutat i germà d'ell, en el qual es comprometen amb Joan Eixarch, prevere,¹⁸⁹²

1889 Joan Aliaga Morell. “ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ”.

1890 *Ibidem*, nota 547.

1891 *Ibidem*, nota 277.

1892 *Ibidem*, nota anterior.

beneficiat en l'església de Vilafermosa, a confeccionar un retaule destinat a dita església, baix l'advocació de sant Joan Evangelista i sant Vicent, màrtir, pel preu de 53 lliures i mitja. Actua com a testimoni el pintor Joan Peris.

“(…) in ecclésia Ville Formose facere et pingere unum retabulum cum istoriis beatorum Iohannis evangeliste et sancti Vincencii martiris, ad oppus cuiusdam capelle dicti beneficii (...)”

ARV. *Protocol de Vicent Saera*, núm. 2737.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 306 i 326-327; 1914, p. 47; 1929, pp. 16 i 51; 1930, pp. 78 i 113.

Aliaga, 1996, pp. 229 - 231, doc. 74.

A l'any 1441, al mes de març, es registra la provisió de la reina Maria ordenant als parroquians de l'església de sant Martí de la ciutat de València, que li paguen a Gonçal Peris, àlies Sarrià, pintor, les quantitats que li deuen per la factura del retaule de l'altar major de dita església.

“(…)

Quia in parrochianos ecclesie predictae debentur plurime quantitates quas obtulerunt se solvere in adiutorium retabuli quod factum fuit in dicta ecclésia quod ad huc perfectum non est, que quantitates debentur et multo amplius Gondissalbo Pérez, àlies Sarrià dicti retabuli pictoris, pro qua solvenda quantitate mandatum executorium dicto Gondissalbo instante contra dictos parrochianos factum extitit et de inde offerta de cruce dicte ecclesie, et ad huc dicti parrochiani cessant eidem Gondissalbo solvere quod eidem debetur previa ratione. (...)”

ARV. *Real*, núm. 82, f. 130 v.-131.

Cerveró, 1972, p. 46.

Aliaga, 96 p. 231, doc. 75.

Al dit any, el 1441, el dia 3 de maig, a l'índex del protocol consta: “Gondiçalbo Sarrià, cofessa ...”

APPV. *Protocol de Jaume Vinader*, núm. 9040.

Aliaga, 1996 p. 232, doc. 76.

Al dit mes i any, el 1441, es documenta el manament executori de Guillem Crespí de Valldaura, Justícia de València, condemnant a Gonçal Sarrià, Gabriel Martí, pintors, i Joan Gaver, notari, a pagar dos pensions de censals que devien a mossèn Guillem Sallit, prevere,¹⁸⁹³ pel preu de 50 sous, més 24 sous de penes.

De juny del mateix any, el 1441, és el manament executori ordenant a Gonçal Peris de Sarrià, sa muller Margalida i el pintor Nicolau Querol, que paguen la pensió de maig passat del recens de 50 sous que van vendre al convent de frares predicadors de Sant Domènec, de la ciutat de València en 1424.

A la fi del sobredit any, el 1441, d'octubre és l'època atorgada per Gonçal Peris àlies Sarrià, en la qual reconeix que Paganino Rana i Pere Climent, notari, ciutadans de València, obrers de la fàbrica de l'església de Sant Martí de dita ciutat, li han pagat 23 lliures, de les 125 que li devien per la confecció d'un retaule per a dita església.

1893 *Ibidem*, nota 277.

De l'any 1442,¹⁸⁹⁴ és el contracte de Gonçal Pérec, àlies Sarrià, amb el prevere¹⁸⁹⁵ mossén Joan d'Alcaraz un retaule sota l'advocació de sant Miquel, per l'església d'aquest a Murcia.

A l'any 1443,¹⁸⁹⁶ en febrer es documenta el manament executori d'Eximén Pérez de Romaní, àlies Escrivà, Justícia de València, ordenant a Gonçal Peris de Sarrià a finalitzar el retaule que es va comprometre a pintar amb l'abat del monestir de Pedra i que havia d'acabar en 1428.

“Anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o XXXXIII° die lune XXV^a febroarii.

(...) una carta executòria ab submissió de for roborada, feta en València a quatre de juliol any MCCCCXXXVII¹⁸⁹⁷ rehebuda per en Guillem Lorenç,¹⁸⁹⁸ notari, contenint que vos dit en Goçalbo Pérez de Sariá prometes al dit abat e covent de fer e pintar hun retaule d'ample de XII palms e de larch de XVIII palms ab ses polseres e ab signe de Heredia, sots invocació de sent Pere e de sent Pau en esta forma, e en la peça de en mig e al costat de aquella huna altra peça, en les quals sien tres istòries de sent Pere, e en l'altra peça altres tres istòries de sent Pau e hun banchall de dos palms de ample ab aquells sançts que a vos dit en Goçalbo plasques e fos ben vist, e tot de bon or fi e be acabat, lo qual retaule prometés fer e acabar d'alli a hun any ladonchs següent e ja passat, sots certa pena segons per la dita carta appar.(...)”

ARV, *Justícia Civil*, núm. 2554, mà. 7, f. últim.

Cerveró, 1972, p. 47.

Aliaga, 1996, pp. 234 i 235, doc. 80.

Al mes de setembre del mateix any, el 1443, al no estar acabat el retaule de l'església de Sant Miquel de Murcia,¹⁸⁹⁹ Gonçal Pérec alies Sarrià haurà de contractar al pintor Pere Guillem i a Guillem Llagostera, *calderer*, per que l'acaben.

Al següent any, el 1444, en agost s'escriptura el manament executori del Justícia Civil de València, obligant a Pere Guillem, pintor, Guillem Llagostera, *calderer*, i Gonçal Peris, àlies Sarrià, pintor, a lliurar d'acabar el retaule que Gonçal Peris va contractar en 1442 amb mossén Joan Alcaraz, prevere,¹⁹⁰⁰ rector de l'església de sant Miquel de la ciutat de Múrcia.

De setembre de l'any 1445 és la venda efectuada per Gonçal Peris de Sarrià, com a hereu de Dolça, vídua de Joan Llopis, escrivent i Francesc Peris de Sarrià, *calderer*, a Pere Aparici, agrícola, veí de València, d'un hospici propietat de dit Gonçal, situat a la parròquia de la Santa Creu de València, pel preu de 30 lliures.

Sis anys després, el 1451,¹⁹⁰¹ es documenta el testament de Gonçal Peris de Sarrià, pintor, ciutadà de València, en el qual nomena hereva universal la sua ànima

1894 Joan Aliaga Morell. “ANÀLISI DELS DOCUMENTS I OBRES ATRIBUÏDES ALS PINTORS GONÇAL PERIS I GONÇAL SARRIÀ”.

1895 *Ibidem*, nota 1893.

1896 Publicat per Cerveró, 1972, p. 47. Transcripció revisada i corregida. Segons la publicació de Cerveró la data indicada és 15 de febrer, al document figura 25 de febrer.

1897 Als Manaments Executoris de Justícia Civil, núms. 2544 i 2545 no hem trobat cap referència. (Nota de Joan Aliaga).

1898 Hem consultat a l'APPV el protocol conservat de Guillem Llorens núm. 21658 (1413-1453). No s'ha trobat cap referència, ja que passa del 27 de novembre de 1426 al 26 de juliol de 1443. (Nota de Joan Aliaga).

1899 A la catedral de Murcia es conserva un retaule dedicat a Sant Miquel.

1900 *Ibidem*, nota 277.

1901 Publicat parcialment per Sanchis Sivera en 1929, p. 48, i 1930, p. 110, i tornat a publicar més complet per Cerveró en 1963, pp. 152 i 153. L'actual transcripció està revisada i corregida.

i marmessor a Joan Garcia, prevere,¹⁹⁰² a més mana ser soterrat a l'església de Sant Jeroni, situada fora dels murs de la ciutat. Al llarg del testament s'esmenten alguns pintors per diverses qüestions: "(...) peces yo prestí algunes an Pere Sancho,(...) (...) doni C sous an Jacme Matei, lo qual yo acollí en part. (...) Ítem confés que deig an Bernat Dezpuig, pintor, qui esta en Barcelona L lliures que li havia promés per soldades, (...) (...)Testes Iohannes Rexach e Iohannes Péreç, pictores."

APPV. *Protocol d'Ambrós Alegret*, núm. 20941.

Sanchis Sivera, 1929, p. 48, i 1930, p. 110.

Cerveró, 1963, pp. 152 i 153.

Aliaga, 1996, pp. 237 i 238, doc. 83.

A la fi, al dit any, el 1451, al mes de desembre s'escriptura l'inventari de béns de la marmessoria del testament de Gonçal Peris àlies de Sarrià, pintor. Actuen com a testimonis Joan Reixach i Lluís Pasqual, pintors de dita ciutat.

"Com cascun marmesor et cetera, yo Andreu Guarcia, prevere marmesor e exsecudor de la ultima voluntat d'en Guoçalbo Péreç àlias Sarriá, pintor ciudadá *quondam* de València, per aquell scrit en son derrer testament fet en poder del notari dejús scrit a XXIII de setembre proppassat e per mort del dit testador publicat en lo dia de huy, promés lo senyal de la [+] Creu enante a fer inventari dels béns que trop pertanyer a la dita marmesòria. E confés haver trobat en béns de la dita marmesòria, les vestidures e calcer del dit defunct leguades e legat a la dona na Elionor, muller d'en Bernat Resclosa, ací present e aquelles e aquell lliure en presencia del notari e testimonis dejús scrits a la dita dona.

Ítem confés haver trobat dins la casa dels Beguins los llit, matalaf, traveser, coxins e llançols lexats ab lo dit testament al discret frare Guabriel Carbonell, ermità de la Casa dels Beguins de València, ací present, al qual en presència del notari e testimonis dejús scrits, lliure les dites coses.

Ítem una caxa ampla e plana la qual per pacte lexe en la Casa dels Beguins per a les vestidures del digous de la Cena. E com fos vespre fon proroguat e cetera.

Testes Iohannes Rexach e Ludovicus Pasqual, pictores Valencie."

APPV. *Protocol d'Ambrós Alegret*, núm. 20941.

Sanchis Sivera, 1929, p. 48; 1930, p. 111.[l'autor només cita el document]

Cerveró, 1972, pp. 47 i 48.

Aliaga, 1996, pp. 238 i 239, doc. 84.

Notes:

Pintor retaules.

1902 *Ibidem*, nota 277.

SARRIÀ,¹⁹⁰³ Joan (1380, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil núm. 422, mà 6, f. 9 (ARV).

Referència bibliogràfica

Cerveró, 1972, p. 45.

Aliaga, 1996, pp. 189 i 190, doc. 38.

Comentari:

Pel document de l'any 1380, es coneix l'existència i la relació familiar entre la nissaga de pintors Pérez (Peris) i Sarrià. Aquest fa referència al nomenament del tutor i curador,¹⁹⁰⁴ fet pel Justícia Civil de València, a petició d'un dels membres de la família Sarrià, en aquest cas de Joan Sarrià, pintor i veí de València, i avi dels òrfens García, Ramonet, Guillamó i Goçalbo, fills de Joan Pérez i Teresa, morts intestats. El Justícia Civil nomena a Joan Pérez, *esparter*, germà de dits òrfens com a tutor i curador¹⁹⁰⁵ d'ells i dels seus béns.

“Comparech denant la presència de l'honorat en Berenguer de Rabinats, justícia civil de la ciutat de València, en Johan Sarrià, vehí de la dita ciutat, et dix et proposa denant aquell, que com en Johan Pérez e na Teresa, muller de aquell, abduy ensemps sien morts e pasats de aquesta present vida intestats, sobrevivents a aquells, Garcia Pérez, Ramonet Pérez, Guillamó Pérez, Goçalbo Pérez, e los dits pare et mare moriren sens que no feren negun testament ni altra ordenació ni proveiren a aquells de tudor ni de curador que aquells ni béns de aquells regisen, procurasen et administrasen. Per tal lo dit en Johan Sarrià, axí com a avi et conjuncta persona de aquells, requer que per vos honorat justícia sia assignada una persona en tudor et curador a aquells, qui aquells et béns de aquells regescha, procure, et administre. Et nomena.y per sufficient, çò és, en Johan Pérez, esparter germà dels dits adults e pobills de pare et de mare, com axí sia fahedor per justícia.

Fou interrogat per sagrament lo dit proponent per lo notari de la cort qui havia dictada la dita scriptura et dix que en Loïs d'Olvinya, notari. Et en continent lo dit honorat justícia, vista la dita scriptura o requesta ésser justa et a rahó consonant, per tal instant et requerent lo dit en Johan Sarrià, donà et assignà en tudor et curador als dits García Pérez, Ramonet Pérez, Guillamó Pérez et Goçalbo Pérez, çò és lo dit en Johan Pérez al qual man ésser feta la carta de tutela et cura següent: [*S'en registrà la carta de tutela a nom de Joan Pérez, esparter, qui accepta dita tutela, obligant tots sos béns i donant com a fiador al dit seu avi Joan Sarrià.*].”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 244, doc. 391.

Notes:

Membre d'una dinastia de pintors, fins i tot avi de Gonçalbo Peris, àlies Sarrià.

1903 Avi del pintor Gonçalbo Pérez, àlies Sarrià (1380-1451).

1904 *Ibidem*, nota 659.

1905 *Ibidem*, nota anterior.

SARRIÀ, Robert (1436-1440, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1440, f. 24 (ACV).
Murs i Valls, núm. 38 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i p. 538; 1912 (4), p. 452; 1930, p. 128; 1930-31, p. 4.

Comentari:

Els treballs que comportaren el portal de Torrent foren realitzats per diversos pintors, entre ells Robert Sarrià. Aquesta tasca queda registrada, el 1436, als llibres de Murs i Valls.

Quatre anys després, juliol del 1440, queda documentat que els pintors Jordi Monfort, Joan Peris, Robert Sarrià, Antoni Mercer i Antoni Campos, treballaren en els costals del retaule de la Seu de València.

“Divendres a XXII de juny per los senyors de Capitol fon provehit que feren pintar los costats del retaule major ço es colrar de fulla de stany e porprar en tal manera com les polseres del retaule (...). En XII de juliol començaren a pintar la dita fulla Joan Peres, Jordi Monfort, Antoni Mercer, Antoni Campos e Robert Sarrià.”

ACV. *Llibre d'obres*, any 1440, f. 24.

Sanchis Sivera, 1909, p. 167, nota 1 i p. 540.

Notes:

Pintor treballs portal de Torrent. Costals del retaule Seu de València.

No se sap, per manca de documents, si aquest pintor pertany a la dinastia Sarrià.

SARRIÀ,¹⁹⁰⁶ Sanç (1432, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3531, f. 47v (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 252.

Comentari:

Se sap del pintor Sanç Sarrià per actuar com a testimoni, en la venda atorgada per Jaume Cayrat i la seua muller Isabel, els quals venen a Jaume Rossell, veí de València, cert hospici situat al carrer Sant Vicent, de la parròquia de Sant Martí de València.

Tolosa, 2003, p. 705, doc. 2165.

Notes:

Per la manca de documentació, es desconeix si aquest pintor és família de la dinastia Sarrià.

1906 Desconeixem si aquest pintor, Sanç Sarrià, és família dels Sarrià.

SAS,¹⁹⁰⁷ Marçal de (1392-1430, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Luis. Protocol núm. 3669, f. 69 (ACV).
Volum núm. 3544, f. 48v i núm. 3669 (ACV).
Fons del Monestir de Portaceli. Comptes any 1404 (AHN).
Desplá, Jaime. Protocol núm. 2-15 (AMV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Claveria Comuna, Manual d'albarans, I-21, f. 34v.-35 (AMV).
Llibre de Gastos de les Festes del rei Martí, f. XXV. V. (f.25v.) (AMV).
Manual de Consells, anys 1392-1396, núm. 20^a, f.17v; A-24, ff. 217 i 217v (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-5, f. 158; d3-6, f. 194v; 1393-1395, núms. 5 i 6, en relació a Despeses Comunes (AMV).
Alagó, Martí d'. Protocol núm. 25302, (APPV).
Montalbà, Bernat de. Notal núm. 842 (APPV).
Sala, Sanç. Protocol núm. any 1430 (APPV)
Sant Feliu, Joan. Protocol núm. 25864;¹⁹⁰⁸ Notal núm. 53; Protocol núm. 25865 (APPV).
Torra,¹⁹⁰⁹ Pere. Protocol any 1404 (APPV).
Falchs, Francisco. Notal núm. 2579 (ARV).
Justícia Civil núm. 3700, mà 8, ff. 10-10v; mà 9, ff. 17-24v; mà 10, ff. 25-26v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 190, mà 13, f. 14v; núm. 330 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, pp. 208 i 304.
Tormo i Monzo, 1910, pp. 91 i 92.
Sanchis Sivera, 1912 (2) pp. 238 i 239; 1912 (3), p. 301; 1914, pp. 27, 28, 29, 30, 37 i 42.
Tramoyeres, 1919.
Sanchis Sivera, 1928, pp. 49, 50, 51, 52, 61 i 64; 1929, p. 11; 1930, pp. 49, 50, 51, 52, 61,¹⁹¹⁰ 64 i 73.
Cerveró, 1956, p. 107; 1963, pp.136 i 154; 1964, pp. 107, 108 i 109; 1965, p. 109.
Aliaga, 1996, pp. 138-141, 142, 143 i 154-174.
Aliaga, Tolosa i Company, 2007,^{xxxiii} pp. 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81,94, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105,107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116 i 117.
Mocholí, 2009.¹⁹¹¹

1907 Andrés Marçal de Sax.

1908 Hem buscat aquest protocol en les referències indicades, en tot aqueix any no apareix el document transcrit. Tampoc no coincideixen en les tres publicacions el nom del notari: Alcahalí indica Pedro Torra, protocol que no s'ha trobat a l'arxiu. El nom és molt semblant al del personatge que contrata als pintors, el que fa pensar en un error d'Alcahalí. Sanchis Sivera i Cerveró indiquen a Joan de Sant Feliu, però en aqueix notal la pàgina del document no es conserva. Els tres autors no indiquen la mateixa data, així, Alcahalí i Sivera situen el document el 25 de novembre; en canvi, Cerveró indica correctament el 25 de setembre.

1909 Aquest notari no existeix a l'APPV. Alcahalí es confons en el que encomana el retaule Pere Torrella.

1910 L'àpoca a la que fa referència l'autor de la cita és del dia 9.

1911 *Ibidem*, nota 787.

Comentari:

Del mestre pintor Marçal de Sas, que al documents se li esmenta com a pintor alemany, es té notícies des de l'última dècada del segle XIV fins la primera dècada dels segle XV, encara que a l'any 1430, ja difunt, se li esmenta en un document de la seua filla Úrsula.

Del primer encàrrec que hi ha referència per a Marçal de Sas, està escripturat al Manual del Consell de l'any 1392. Al document es demana que Marçal de Sas pinte els murs de la Sala Major, de la Casa de Ciutat de València. Aquesta notícia fou publicada, el 1919, per Luis Tramoyeres Blasco: "El Consell de València le disposa que pintase en els murs de la sala dels Consellers, el Juí Final, l'Àngel Custodie amparan a la ciutat, el Paradis, l'Infern i altres representacions similars." Amb aquesta notícia es perfila un pintor de murs o al "fresc", qüestió que queda confirmada al document del 12 de juny del 1399, que comentarem més avant.

De l'any següent, el 1393, és el document de pagament atorgat per Pere Roca, *sotsobrer* de les obres de la ciutat de València, a Marçal de Sax, per certes pintures efectuades al portal dels Serrans de dita ciutat.

De nou Marçal de Sas apareix documentat al 1394, per un altre pagament efectuat per Jaume Domínguez, *sotsobrer* de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, per confeccionar certes mostres del segell reial i les senyals de la ciutat.

Al mes d'agost del mateix any, el 1394, Marçal de Sas cobra per pintar l'escut de la ciutat de València.

Dos anys després, el 1396, se li paga per les despeses i pintures fetes a la Sala Major del Consell Secret de la ciutat de València, sobre el tema del Juí final i altres ornaments, pel preu de 275 lliures, 2 sous i 10 diners.

"(...) de mestre Marçal de Sas, pintor alamaný, són estades fetes de volentat e ordenació verbal del Consell de la dita ciutat, per les raons dejús escrites, ço és, en lo front mellor de la dita Sala ab moltes e diverses ymatges e figures, denotants lo Juhí Final del fill de Déu e paradís e infern. E en lo front de la dita Cambra ab figura de la Majestat divinal e de l'Àngel tenint en guarda la dita ciutat e pregant per aquella e ab altres figures. (...)"

AMV. *Claveria Comuna. Manual d'albarans*, I-21, ff. 34v.-35.

Sanchis Sivera, 1928, p. 49; 1930, p. 49.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 403, doc. 715.

Va ser tres anys després, al 1399,¹⁹¹² quan Marçal de Sax apareix documentat, junt al també pintor Pere Nicolau, en els capitulacions signades pels dos pintors per a la confecció del retaule de santa Àgata, destinat a la Seu de València. Aquesta col·laboració entre dos pintors de diferents estils dona pas a les formes estilístiques del gòtic Internacional.

Al mateix any, el 1399, al mes d'abril, es va contractar el serveis del *fuster* Vicent Serra, per part de confraria de Sant Jaume de València, per a confeccionar de fusta d'álber un retaule, el qual pintaren Pere Nicolau i Marçal de Sas, baix la invocació de Sant Jaume, destinat a la capella del dit sant, situada a la Seu de València, pel preu de 115 lliures. El dia 28 del dit mes, Vicent Serra reconeix haver rebut del prior

1912 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou treta la notícia. Aquesta està en relació als documents del 5 de maig del 1399 i 9 de febrer de 1400.

de la dita confraria, 12 florins, com a part dels 80 que li devien, per la factura de la fusta del retaule.

Al mes de maig del 1399, concretament el dia 5, queda documentada l'apoca atorgada pel mestre Marçal de Sas i el també pintor Pere Nicolau, en la qual van rebre del rector de l'església de Benigànim, 33 lliures i 10 sous, de la resta de 55 lliures, per la confecció d'un retaule, destinat a certa capella que dit rector havia fet construir a la Seu de València.

Al 29 del mateix mes i any, el 1399,¹⁹¹³ Pere Nicolau cobra part del retaule contractat, i el dia 30, Vicent Serra reconeix que havia rebut 13 florins, com a part dels 80 que li deuen pel mateix. Igualment es documenta l'apoca, per la qual Pere Nicolau i Marçal de Sas, confessaren haver rebut 50 florins, de les 115 lliures que els hi devien la confraria de Sant Jaume de València per la pintura del retaule.

Al següent document, del mes de juny del 1399, Marçal de Sas, pintor de retaules, "degens" a València, es compromet amb el rector de l'església parroquial de la Santa Creu, en pintar una paret amb la història de Santa Maria de la Pietat, pel preu de 35 florins d'or. Aquest encàrrec ens confirma la hipòtesi, plantejada per la notícies dels anys 1392 i 1396, que l'el mestre Marçal de Sas era pintor de murs o al fresc.

“(...) ecclesie parrochialis Beate Crucis dicte civitatis, presenti, et cetera depingere et perficere cum effectu [super] pariete dicte ecclesie quendam istoriam vocatam *santa Maria de Pietat* cum aliis santis si et [prout...] per me depictum in Sala dicte civitatis, hinc ad festum beati Petri apostoli proxime ventura, precio XXXV florenos auri et cetera (...)”

APPV. *Protocol de Martí d'Alagó*, núm. 25302.

Alcalalí, 1897, p. 304.

Sanchis Sivera, 1912 (2) p. 239; 1914, p. 29; 1928; pp. 51 i 52; 1930, pp. 51 i 52.

Cerveró, 1964, pp. 107 i 108.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 482 i 483, doc. 919.

La següent documentació ja està datada als primers anys del segle XV. Al mes de febrer del 1400, el pintor Ramon Mur¹⁹¹⁴ actua com a testimoni en una època de

1913 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no dona l'arxiu ni la font d'on fou exhumat el document. Podria ser Jaume des Plá.

1914 D'aquest pintor, documentat a Catalunya, res més tenim de la seua estada a València. El fet que testimoniara en un document dels pintors Marçal de Sas i Pere Nicolau es fa plantejar la hipòtesi que estaria treballant a l'obra dels dits pintors i, segurament, com un pintor ja format.

“Poca informació documentada hi ha sobre la vida del pintor Ramon de Mur, que va viure en les primeres dècades del segle XV. Els seus pares estaven establerts a Tarragona on hi tenien casa i encara hi vivien en 1431, la qual cosa fa suposar que allí es va desenvolupar la infantesa de Ramon de Mur, com també l'aprenentatge de les primeres lletres i els coneixements artístics de la pintura, com a ajudant o aprenent, en algun taller d'artista possiblement el de Mateu Ortoneda.

El pare del pintor també es deia Ramon de Mur, fuster, i la seua mare Elisenda. En alguns documents es cita del seu fill pintor, Ramon, que residia a Tàrrrega i que estava casat amb una tal Ramoneta. En un altre escrit es parla també d'ell com a pintor de Tàrrrega i hereu d'en Ramon de Mur. Era, doncs, una família de menestrals residents a Tarragona on cal pensar que hi va tenir el primer taller i que, per circumstàncies que no sabem, molt aviat fixa la seua residència a Tàrrrega; allí va discórrer la seua vida i va fer la major part de la seua obra. Si bé s'ha dit que no tenia taller fixat en un sol lloc, doncs també el 1432 és citat com a pintor de la vila de Montblanc, sembla que fou per treballar solament en els retaules de Vinaixa.

De la seua relació amb el poble de Guimerà poca cosa en sabem. No es coneix el contracte del retaule i solament comptem amb dades de recollides d'almoines, censos, servituts, entre 1402 i 1412, per ajudar a pagar-lo. Es pot afirmar que la darrera obra que li és encomanada és el retaule dels Sants Joans, de l'altar major de l'església de Vinaixa, les capitulacions del qual

Marçal de Sas i Pere Nicolau, per la qual havien rebut certa quantitat pel retaule de santa Àgata, per part de Bernat de Remolins, rector de l'església de Benigànim.

El dia 9 del dit mes i any, el 1400, es documenta l'època atorgada per Pere Nicolau, pintor ciutadà de València, en la qual confessa haver rebut de Bernat de Remolins, rector de l'església de Beniganim, 50 lliures pel preu de pintar, amb el pintor Marçal de Sax, el retaule de santa Àgata.

Sanchis Sivera, al 1930, publica un document de l'any 1400, el 17 de febrer, el qual l'encapçala el mestre Marçal, quedant la resta està en blanc: "Sit omnibus notum quod ego magister Marçalis.."

Pel següent document, del dia 18 de febrer del 1400, Marçal de Sas signa àpoca de 10 florins, restants de les 50 lliures per la factura d'un retaule sota l'advocació de sant Tomás. Es conserva una taula al museu de la Catedral de València, en la qual es representa "La incredulitat de sant Tomàs,"¹⁹¹⁵ per la qual cosa creiem que és part d'un retaule baix l'advocació de Sant Tomàs, el qual se li atribuïx al dit pintor l'autoria del mateix.

"(...) ex resta illarum quinquaginta librarum pro quarum precio depingere habero quoddam retrotabulum ad opus capelle quam vos, idem dominus Bernardus, construxistis in sede Valencie sub invocatione sancti Thome (...)"

ACV. *Protocol de Luis Ferrer*, núm. 3669.

Sanchis Sivera, 1914, p. 28.

Cerveró, 1956, p. 107.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 491, doc. 952.

El document del 20 de març de 1400¹⁹¹⁶ fa referència a una segona època, per la qual el mestre Marçal de Sas reconeix haver rebut de Bernat de Carcino, canonge de la Seu de València, la quantitat de 10 florins del deute de les 50 lliures que li devia, per la factura d'un retaule sota l'advocació de sant Tomás.

"(...) decem florenos auri Aragonum restantes mihi finaliter ad solvendum ex illis mille solidos regalium Valencie pro quibus ex conventionem feci et depinxi quoddam retrotabulum ad opus capelle vestre beati Thome sedis eiusdem istoriam continens dicti sancti (...)"

ACV. *Notal de Jaume Pastor*, núm. 3544, f. 48v.

Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 238 i 239; 1914, pp. 27 i 28; 1928, p. 51; 1930, p. 51.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 493, doc. 958.

Marçal de Sas, com casi tots els pintors dels segles XIV i XV, convenien realitzar altres tasques per ser artífexs multidisciplinaris. Al document del mes de juliol del 1401, se li demana que treballi en els preparatius de les festes que València oferí al rei Martí en la seua entrada a la dita ciutat. Aquesta tasca li ocupà des del dia 1 fins el 6 de juliol del dit any. En alguns treballs estava acompanyat pel seu mosso.

foren signades el 9 d'abril de 1432. Tot i això, per raons desconegudes, el pintor no degué complir els terminis contractats, i així, el mes de juliol de 1434, tornava a signar un nou compromís. La darrera data del 22 de juliol de 1435, mostra que Ramon de Mur signava un rebut per l'obra del retaule de Vinaixa. Però un fet poc conegut o una possible malaltia, va fer que l'obra de Vinaixa, en el cas que l'hagués començada Ramon de Mur, fos acabada per Bernat Martorell; això va donar peu a nomenar i identificar equivocadament, al Mestre de Sant Jordi amb Ramon de Mur.

La data de 1435 o 1436 es la més confrontada com la de la seua mort." Informació obtinguda de la pàgina web *guimera info*.

1915 Al museu de la Seu de València es conserva la taula a la que fa referència el document.

1916 L'autor, Sanchis Sivera, només publica la cita.

“32r (...)

Ítem, doní a vin grech a mestre Marçal

(...)

42r

(...)

Ítem, mestre Marçal e són moço, prenen.....XIss.

(...)”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v

Tormo i Monzo, 1910, pp. 91 i 92.

Aliaga, Tolosa i Company, 2007, pp. 70- 81, 94 - 100, 102 - 105, 107-117.

Dos anys després, el 1403, s’escriptura el procés, efectuat davant la Cort del Justícia dels CCC sous de València, entre Bernat Castellar, *batifulla*,¹⁹¹⁷ d’una part i Joan Malendis, *batifulla*,¹⁹¹⁸ sa muller, i el mestre Marçal de Sas, de la part altra, en el qual, el primer, reclamà que li pagaren 50 sous de pensió de violari¹⁹¹⁹ i 175 sous de sancions.

A l’Arxiu Històric Nacional de Madrid, al Fons del Monestir de Portaceli, Comptes any del 1404, hi ha diversos documents, en els quals apareix Marçal de Sas pels encàrrecs de certs treballs. En uns dels primers rebé les quantitats de 3 florins i mig, 1 lliura i 18 sous per la realització d’un cap de Jesuchrist i per la corona de la Verge. En un altre document va rebre de la quantitat, de 3 florins, 1 lliura i 13 sous per altre cap de Jesuchrist, que fou el definitiu per a la Cartoixa de Portaceli. Per últim cobra, en un tercer document, la quantitat de 14 sous per l’esbós d’un Sant Joan per la Cartoixa de Portaceli: “Ítem deu que pagui a mestre marçal, per hun sent Johan.....que feu pintar de blanch i negre, per mostra, XIIIss.” Pel contingut dels documents i les quantitats que se li pagaren, creiem que són dibuixos de mostra per a possibles obres o peces d’art.

Entre els mesos de gener-febrer de 1404, s’escriptura la relació dels béns del mestre Marçal de Sas, per part de la cort del Justícia dels CCC sous, per pagar el que devia a Bernat Castellar, *batifulla*.¹⁹²⁰ A més també es documenta la reclamació de la dona del mestre Marçal, pel seu dret foral del dot. Aquesta podia comprar els béns del seu marit subhastats per la cort, però abans havia de pagar a Bernat Castellar.

“Com dins los X dies peremptoris per vos lo predecessor de vos, honrat justícia donats e assignats a mestre Marçal, pintor, dins los quals agués donats e pagats a-n Bernat Castellar, batifulla, cinquanta sous de violari e cent LXXV sous de penes e les mesions segons que en lo manament executori és largament contengut fet sots calendari de XXVII octobris anno a Nativitate Domini millesimo CCCC^o tercio o mostrades justes rahons perque no-u degués fer o offerts béns seus clars e desembargats, en los quals pogués ésser feta execució per fer aga a ell de la dita quantitat e messions. On com lo dit mestre Marçal alcuna de les dites coses no haja curat fer, per tal en contumacia e desidia de aquell lo dit en Bernat Castellar offer e met venals en poder de vos e de la vostra cort, ço és los béns mobles de casa de aquell, los quals requer que per lo scrivà de la vostra cort sien scrits e annotats e en après sien subastats per lo temps en fur stablit e en après sien venuts per tal que dels

1917 *Ibidem*, nota 273.

1918 *Ibidem*, nota anterior.

1919 *Ibidem*, nota 355.

1920 *Ibidem*, nota anterior.

preus que de aquells exiran sia feta paga e solució al dit en Bernat Castellar de les dites quantitats e mesions com axí les dites coses sien per justícia fahedores.

Primo cinch peçes de retaule [cavat meys] de pintor.

Ítem in dites peçes altres enguixades.

Ítem hun banchal pintat, larch.

Ítem uny banch encaxats.

Ítem una taula e hun banch.

Ítem dos cofres pintats.

Ítem hun alcorcí de seure.

Ítem un artibanch de dos caxos

Ítem hun lit de posts ab sa marfega e hun matalaf vert.

Ítem una flacada blanca e hun altre cofre pintat e hun parell de lançols de lí oldans.

Ítem una caxa de pí buyda.

Ítem IIII posts de lit ab una marfega e hun matalaf blau oldà.

Ítem dues [altres] peces de banchals del retaule de Quart.

Ítem X peces de retaule pintades.

Ítem fon liurat lo dit artibanch de voler del dit en Bernat Castellar a-n Barberà Nadal, fuster, com fos seu propi.

(...)'

ARV. *Justícia de CCC sous*, num. 330.

Aliaga, 1996, pp. 138 -141, doc. 6.

Al mateix any, el 1404, està documentada una notícia molt interessant. Ja només Marçal de Sas col·labora amb el pintor Pere Nicolau, sinó que també treballa en altres, com així ho confirma el compromís fermat entre Marçal de Sas¹⁹²¹ i Gonçal Peris, en el que diu que són pintors d'imatges i de retaules. En aquest document es comprometen amb Pere Torrella, ciutadà València, per a la confecció d'un retaule, segons un dibuix preexistent. Sembla que dits pintors dibuixaren signes, històries amb colors i or en mig foli de paper de toska.

“(...) receptabulum de figuris et istoriis designatis in medio folio papiri toschani in posse subscripti notarii contento depictum de auro et finis coloribus. (...)’

APPV. *Protocol de Joan de Sant Feliu*, núm. 25864.

Alcahalí, 1897, p. 208.

Sanchis Sivera, 1928, p. 52.

Cerveró, 1963, p. 154; 1964, p. 108.

Aliaga, 1996, p. 141, doc. 7.

Però malgrat, i donat la importància d'aquesta referència documental, s'ha buscat aquest protocol en les referències indicades i en tot eixe any no apareix el document. Tampoc coincidixen en les tres publicacions del nom del notari. Alcahalí indica Pedro Torra, protocol que no s'ha trobat a l'arxiu. El nom és molt semblant al del personatge que contracta els pintors, el que fa pensar en un error de l'autor. Sanchis

1921 Alcahalí (1897), l'anomena Marzal, sense especificar-ne el cognom, deu referir-se a Marçal de Sas.

Sivera i Cerveró indiquen a Joan de Sant Feliu, però en aqueix llibre notarial la pàgina del document no es conserva. A més cap dels tres autors donen la mateixa data. Alcahalí i Sivera situen el document el 25 de novembre, en canvi, Cerveró indica correctament el 25 de setembre.

Al mes de novembre del dit any, el 1404, els pintors Marçal de Sas pintor i Antoni Peris atorgaren àpoca, per la qual reconeixen haver rebut 10 florins d'or, dels 30 que els devien per la confecció de cert retaule. De nou hi ha una confusió en les cites del document pels autors. Sembla que el nom del notari, Pere Torra no és correcte, o no existeix. Alcahalí es confons en el que encomana el retaule i Sanchis Sivera i Cervera el copien. Tampoc està clar el nom de l'altre pintor: Antoni Peris, Gonçal Peris, o Joan Peris, segons cada autor.

Malgrat les confusions en les publicacions, el que cal tindre en compte és la mútua col·laboració entre els pintors, els quals estaven a València en última dècada del segle XIV i primera del segle XV, per la qual cosa i gràcies a les tècniques i estils d'uns i altres artífexs es crea un nou estil, convingut historiogràficament en denominar-lo Internacional, estil que continua fins més enllà de la meitat del segle XV, gràcies a una segona generació de pintors.

Al mes d'abril del 1405, el pintor Marçal de Sas apareix documentat com a: "Magister Marçal, pictor", que junt a la resta del comú de l'alqueria de N'Andreu Vidal, nomenen síndic¹⁹²² a Bernat Dezcortell.

Al mateix mes i any, el 1405, hi ha una referència important. Aquesta al·ludeix als capítols fermats entre Marçal de Sas, Guerau Gener i Gonçal Peris, pintors d'imatges i de retaules, veïns de València, amb Pere Torrella, ciutadà de dita ciutat, per a la confecció d'un retaule, baix la invocació de la Nativitat del Senyor, pel preu de 40 lliures. Així mateix atorgaren àpoca per qual reconeixen haver rebut de Pere Torrella, 13 lliures, 6 sous i 8 diners, pel preu del primer terç de la confecció del retaule.

"(...) acceptanti, quoddam reetabulum quod nobis datis et penes nos habemus iam factum *de fusta*, hoc est, in media tabula, Nativitatem Domini et in superiori tabula huius medie tabule, tres Reges Orientis et in tabulis foranis *seu dels costats*, in una earum sanctus Simon et in altera sanctus Judas et in superiori parte harum postium Salutacionem Beate Virginis Marie et similiter bancum et polseres ipsius reetabuli (...)"

APPV. Protocol de Joan de Sant-Feliu, núm. 25865.

Sanchis Sivera, 1929, p. 11 [citat sense transcripció]; 1930, p. 73.

Cerveró, 1964, pp. 108 i 109.

Aliaga, 1996, p. 142, doc. 8 [l'autor canvia la signatura].

Dos anys després, al 1407, es documenta el contracte d'aprenentatge, en el qual Marçal de Sas afermà al seu fill Enric de Sas, amb l'argenter Berenguer Motes, ciutadà de València, durant huit anys, per a aprendre l'art de l'argenteria.¹⁹²³

Les referències documentals del pintor que ens ocupa segueixen sent escasses. És a l'any 1409 que es té notícia de Marçal de Sas per la demanda, davant la cort del Justícia Civil de València, per Jaume Mateu, pintor i nebot de Pere Nicolau, pintor difunt de València, contra Gonçal Peris, pintor i tanmateix curador¹⁹²⁴ dels béns de dit Pere Nicolau, tal i com li fou assignat per dita cort, el qual morí sense testar, reclamant

1922 A la corona catalana-aragonesa, representant de les ciutats i les viles reials a les corts. El conjunt de síndics de cadascun dels regnes constituïa el braç reial de les corts d'aquests. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

que li siguen pagats els anys que va treballar amb son oncle. Actuaren, entre altres, com a testimonis el mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Gabriel Martí, Antoni Peris, pintors ciutadans de València i es fa menció dels pintors Gonçal de Sarrià i Abellà.¹⁹²⁵

El document següent aclaria, potser, el perquè Marçal de Sas no va rebre més encàrrecs des de 1405. Dita notícia, amb data 26 d'abril de 1410, és l'acta del Consell de la Ciutat de València, en la qual s'atorga una habitació contigua a l'Almodí de dita ciutat, al mestre Marçal de Sax, pintor, a causa de la seua pobresa i malaltia. Resulta inexplicable que un mestre pintor com Marçal de Sas quedarà en un situació tan precària, però hem de situar-se a l'Edat Mitjana, en la qual el pintors no eren considerats com a artistes sinó com a artesans i, per tant, en el moment que no podien treballar per qüestions de malaltia o altres motius, quedaven apartats i oblidats de la vida social i professional.

“Derreraament lo present consell havent compassió a la necessitat que en sa persona passava en via de malaltia e de pobra maestre Marçal abte pintor e molt loat de ses obres e doctrina donada a molts de sa art, atorga e tant com al consell de la ciutat plauria e no pus, lo dit mestre Marçal hagués son statge e habitació en les cambres contigues a la casa sobirana del pes de la farina de la dita ciutat, les quals cambres són d'aquell alberch que era estat comprat de l'honorable En Ramon Guillem Català per crexer lo patí del dit pes.”

AMV. *Manual de Consells*, A-24, ff. 217 i 217v.

Llibre de notícies de la Ciutat de València, 1306-1537, per Mossén Francés Juan Caballer.

Sanchis Sivera, 1914, pp. 29 i 30.

Des de dit any, el 1410, fins a la següent notícia hi ha una absència de documentació, per la qual cosa creiem en la possibilitat que la seua malaltia el portara a la mort, encara que es desconeix. A la fi, a l'any de 1430, en la carta matrimonial atorgada per Úrsula, filla del pintor Marçal de Sax, consta que aquest era ja difunt. En dita carta es disposa l'enllaç d'Úrsula amb Pere Esquerre, *escuder*,¹⁹²⁶ “degens” a dita ciutat, aportant aquella com a dot 100 lliures. Dit Pere l'accepta com a la seua muller.

Donat la importància que tingué com a mestre pintor, creiem que Marçal de Sas mereix un estudi més a fons, per tal d'esbrinar la seua vida professional.

Notes:

Pintor retaules i murs.

Pintor forà.

1923 Les confraries d'argenters solien estar sota el patrocini de sant Eloi; a la darrera de l'Edat Mitjana n'hi havia a Barcelona, Ciutat de Mallorca, València, Perpinyà i Girona. A València la confraria dels argenters fou reconeguda per Jaume II al final del s XIII. L'argenter va ésser un dels artífexs millor considerat per material amb el qual treballava. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1924 *Ibidem*, nota 659.

1925 *Ibidem*, nota 1404.

1926 Escuder, persona que feia escuts, o jove que acompanyava a un noble. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

SERRA, Bernat (1423, València)

Referència arxivística:

Cardona, Berenguer. Protocol núm. 466 (ARV).

Cardona, Berenguer. Notal núm. 2533 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 317 i 318; 1914, p. 58; 1929, p. 34; 1930, p. 96.

Cerveró, 1964, p. 110.

Comentari:

Al mes de setembre de l'any 1423 quedaren registrades dos procuracions, aquestes atorgades per Margarida al seu marit, el pintor de la ciutat Tortosa Bernat Serra, constatant que pendrà part en els seus negocis com a pintor de retaules, en aquells contractes efectuats a la ciutat de València.

“Margarita, uxor Bernardi Serra, pictoris civis Dertuse, scienter, facio procuratorem meum certum et specialem dictum Bernardum Serra, virum meum presentem ad constituendum et obligandum me seu nos pro me et nomine meo tanquam principalem fideiussorem vel obligatam ut principalem contrahentem et cetera, vobis, cum vel sive nobis insolom pro nobis et pro negociis vestris de et super quibusquis contractibus per vos in dicta civitate seu alibi contrahendis racione picturarum retabulorum per nos ad pictandum acceptorum seu accepturorum seu preparabus dictorum retabulorum per nos habendis seu iam [requets] et nedum rationibus predictes immo etiam in quibus vis aliis contractibus et negociis nobis tangentibus et pro nobis ac et sub illis modis formis obligacio cuibus renunciacionibus clausulis et cautelis et cetera, quibus vobis fuerit benevisum iurandumque in [...] et cetera, et renunciandam et cetera, et de predictis [...] faciendum seu scripturas iudiciales et cetera, et alia faciendum et cetera, cum libera administracionem prometens et iurans habere ratum et cetera, obligacio et cetera, iuravit que ipsam et renunciavit et cetera.

Testes, Manuel Maestre, barbitonsor et Anthonius Bertrandi, scutiffer Valencie civis.”

“Die sabati XXV septembris dicti anni. Noverint universi quod ego, Margarita, uxor Bernardi Serra, pictoris civis civitatis Dertuse, scienter et gratis facio constituo et ordino procuratorem meum certum et specialem et ad infrascriptas generalem scilicet vos dictum Bernardum Serra, virum meum presentem et (...)

Testes, Manuel Maestre, barbitonsor et Anthonius Bertrandi, scutiffer Valencie cives”

Notes:

Pintor de Tortosa.

Documentació molt interessant pel requeriment de la dona del pintor.

Desconeixem si aquest pintor està relacionat familiarment amb Francesc Serra II (1379-1396-1405, València, Barcelona).

SERRA II,¹⁹²⁷ Francesc (1377-^{xxxiv}1379-1396, Barcelona, València)

Referència arxivística:

Registre núm. 1852, f.111; núm. 1908, f. 95 (ACA).
Llibres d'Obra de la Catedral, núm. 1473, f. 40v (ACV).
Aguilar, Juan de. Protocol núm. 14091 (APPV).
Roca, Pere. Protocol núm. 24049 (APPV).
Varia de notals, any 1385 (APPV).
Desconegut. Notal núm. 11202 ó 11203 (ARV).
Falchs, Domingo. Protocol núm. 2806, ff. 25v i 26 (ARV).
Vallsegur, Guillem. Protocol núm. 2272, (ARV).
Justícia Civil, núm. 501; núm. 576, mà 5, ff.6-10v;¹⁹²⁸ núm. 631, mà 30, f. 8 (ARV).
Justícia Civil. Manaments i Empars, núm. 580,¹⁹²⁹ mà 2, f. 41; mà 3, ff. 8v i 31; mà 3, f. 15v; mà 3, f. 24; mà 3, f. 25 (ARV).
Pergamins de la Batlia, caixa 2.ª (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 162; 1912 (2), pp. 217 i 232; 1914,¹⁹³⁰ pp. 7 i 22.
Almarche Vázquez, F., 1920, p. 9.
Sanchis Sivera, 1928, pp. 16 i 41; 1930, pp. 16 i 41.
Madurell, 1950, doc. núm. 317; 1952, doc. núm. 802.
Cerveró, 1956, p. 103; 1960, pp. 231, 232 i 253; 1964, p. 110; 1972, p. 52.
Ramón, 2002, pp. 71 i 72.¹⁹³¹

Comentari:

Francesc Serra II, ¿mestre de Villahermosa? Una de les primeres notícies d'aquest pintor al Regne de València, informa de la seua relació amb la noblesa de prop de Villahermosa, la Baronia d'Arenós, així ho confirma el document de l'any 1379, en el qual apareix com a testimoni en un litigi. Aquesta referència documental no és suficient per a classificar-lo com a mestre de Villahermosa, però el fet d'estar relacionat amb la família de la Baronia d'Arenós, dona la possibilitat d'haver rebut encàrrecs per part de dita família, encara que, i fins ara, no s'ha trobat cap document que ho pugui confirmar. A la nostra hipòtesi l'afegim que part de les obres conservades a l'església de Villahermosa guarden connotacions tècniques i estilístiques dels germans Serra. Aquest pintor, Francesc Serra II, fill de Francesc Serra, nebot de Jaume i Pere Serra, tots ells pintors, de segur es formaria amb la tècnica i l'estil en el taller de la seua família, però s'ha de ser prudent a l'hora d'atribuir-li obra, ja que no sols es coneix l'existència d'aquest pintor entre les dècades setanta i noranta del segle XIV, sinó que també s'ha de comptar amb altres pintors de la talla de Llorenç Saragossa o Guillem

1927 Fill de Francesc Serra i nebot de Pere i Jaume Serra, pintors de Barcelona. Recents estudis de Rosa Alcoy, informen que aquest pintor fou fill del fundador del taller dels Serra, Francesc i d'Elisenda de Morera, i s'aproxima a una data de naixement que estaria entres els anys 1353 i 1361. "La projecció del taller: itinerari de Francesc Serra II." Pp. 269-271. *L'Art Gòtic a Catalunya. Pintura I. De l'inici a l'italianisme*. Barcelona, 2005.

1928 Document transcrit de l'original. Cotejat amb els publicats del mateix arxiu i número de registre.

1929 Veure també mà 2, f.18v i de mà 3 ff. 8-15v, 24, 25, 40 i 41.

1930 En dit any, l'autor dona com a nom del pintor Pere Ferrer, fent referència a la mateixa notícia, però sense publicar la transcripció de l'assentament.

1931 Luisa Núria Ramón Marqués. *El origen de la familia Crespi: Iluminadores valencianos*. Colección ESTUDIOS, núm 1, Mutua Segorbina de Seguros. Sogorbe, 2002.

Ferrer, contemporanis als Serra. Així que hui per hui, el mestre de Villahermosa continua sent una incògnita.

Seguint amb el pintor Francesc Serra II, es té la sort de comptar amb bastant documentació, inclús amb obra documentada. La pintura atribuïda és el retaule de sant Muç de Cànoves (1377), la qual es conservà fins als anys trenta del segle XX, desapareixent en la Guerra Civil espanyola. Ara d'aquesta només queda constància en fotografia, però lamentablement en mal estat, la qual cosa comporta dificultats en el seu estudi. Aquest retaule d'haver-se conservat, de segur, es podria obtindre alguna resposta artística sobre aquest pintor, fins i tot, conèixer tècnica i estil.

La seua estada a València comença el 1379, any que Francesc Serra II, apareix documentat actuant com a testimoni en una època, aquesta atorgada per Bernat Paganell, prevere¹⁹³² i procurador¹⁹³³ de Galcerán de Castellví, a Pere Arnau, Batle¹⁹³⁴ de la Baronia d'Arenós.

A l'any següent, el 1380, està el pagament que efectua l'obrer de la fàbrica de la Seu de València a Francesc Serra, pintor, de 12 sous i 6 diners, per pintar i envernissar la pica de la porta del cor de dita Seu.

“Ítem doni a-n Francesc Serra, pintor qui pinta e enverniça la dita piqua e a-n'í albarà de sa mà..... XII sous VI diners.”

ACV. *Llibres d'obra*, núm. 1473, llibre 2, f. 40v.

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 162 ; 1912 (2), p. 217 ; 1914, p. 7 ; 1928, p. 16 ; 1930, p. 16.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 237 i 238, doc. 383.

Tres anys després, el 1383, en desembre Francesc Serra II, pintor “degens in parrochia beate Catherine”, junt amb altres, carrega certa quantitat de violari¹⁹³⁵ a favor de Violant del Bosch i les seues filles.

El mateix any i mes, Francesc Serra II atorga època, en la qual reconegué que Joan, hereu de Joan Ferran del Port, li va donar 100 florins per la factura d'un retaule baix l'advocació de santa Engràcia, Saturní i Tomàs d'Aquino, fet per a la seua capella construïda a l'església del monestir de les Magdalenes de València. Fins ara, és la primera referència documental de la confecció d'un retaule a València pel pintor del que ara ens ocupa.

“(…) retrotabuli quod sibi feci et operari, ad opus cuiusdam capelle sue, constructe in ecclesia monasterii Beate Magdalene Valencie, in quoquidem retrotabulo sunt pictes ymatgines sanctorum Angraci et Saturnini et Thome de Aquino (…)”

APPV. *Protocol de Pere Roca*, núm. 24049.

Cerveró, 1964, p. 110.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 265 i 266, doc. 430.

Al mes de juliol de 1384,¹⁹³⁶ es documenta el manament executori del Justícia Civil de València al pintor Francesc Serra II, fet a instància d'Antoni Andreu, notari de València, ordenant-li que acabe de pintar un retaule. En dit document no diu sota quina advocació es va fer.

1932 *Ibidem*, nota 277.

1933 *Ibidem*, nota 547.

1934 *Ibidem*, nota 579.

1935 *Ibidem*, nota 355.

1936 L'autor de la cita, Cervero, publica l'any 1348, nosaltres ho hem rectificat seguint la data que dóna el pròpi document.

El 23 de juny de 1385, de nou Francesc Serra II concedix àpoca, en la qual reconegué que Gener Rabassa, *llicenciat en lleis*, l'havia lliurat 10 lliures de les 65 que li devia per la confecció d'un retaule, destinat a la capella de la Magdalena de la Seu de València.

A l'any 1388, Francesc Serra II és obligat a acabar un retaule per Antoni Andreu, contractat el 28 de maig de 1386, segons consta davant de notari.

“(…) en fer e acabar ab acabament realment e de feyt un retaule, lo qual lo dit en Francesch Serra tenia que pintat de Antoni Andreu, notari de València, e pintar e acabar daurat ab totes imatgens e figures, segons en una carta pública, feta en València a XXVIII de maig, any MCCCLXXXVI, closa per en Bernat Steller, notari.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 501.

Cerveró 1960, p. 253.

Al mes de setembre de l'any 1388, Francesc Serra II, pintor, veí de València, reconegué en una àpoca haver rebut de Caterina, vídua d'Antoni Romeu, ciutadà de dita ciutat, 65 lliures, per la confecció d'un retaule, destinat a la capella de sant Jordi, construïda a l'església dels Sants Joans de València.

“(…) feci quoddam retaule ad opus capelle sancti Iorgii constructe in ecclesia sancti Iohannis,(…)”

ARV. *Protocol de Guillem Vallseguer*, núm. 2272.

Sanchis Sivera, 1914, p. 22; 1928, p. 41; 1930, p. 41.

Cerveró, 1964, p. 110.

Ramón Marqués, 2002, pp.71 i 72.

Company, Aliaga,Tolosa i Framis, 2005, p. 309, doc. 525.

Ramón Marqués, 2007, p. 175, doc. 19.

Un any després, el 1389, concretament el 6 d'abril es documenta el manament del Justícia Civil de València a Francesc Serra II, fet a instància de Ramon Ferriol, *draper* de Xàtiva, ordenat que abans de Pasqua de Resurrecció acabe un retaule que havia contractat amb ell.

Al dia 7 del mateix mes i any, el 1389, s'escriptura un altre manament, fet a instància de Pere Solà, pel qual el Justícia Civil ordena a Francesc Serra II, no vendre la casa que té llogada per dos anys al dit Pere Sola, situada a la parròquia de Santa Caterina, sense el càrrec del dit lloguer.

Del 26 del dit mes d'abril i any, el 1389, és l'empara, a instància de Ramon Ferriol, *draper* de Xàtiva, de 1.450 sous de Joan Boïl, *botiguer*, feta per manament executori del Justícia Civil de València, per pagar al pintor Francesc Serra II una casa que li havia comprat.

Tres dies després, el 29 d'abril, del sobredit any, el 1389, al pintor Francesc Serra se li esmenta en el document d'empara i posterior cancel·lació de 35 lliures, fetes per Francesc de Mora, ardiaca de Segorb, en poder de Joan Boïl, per la casa que se li havia comprat al dit pintor pel preu de 5.000 sous.

Al mes següent, el 6 de maig del dit any, el 1389, Francesc Serra II efectua una reclamació davant el Justícia Civil de València, perquè Joan Boïl, abans veí d'Algemesí i ara de València, li pagara la resta deguda del total per la venda d'una casa.

Al mes de juliol de l'any 1389, el Justícia Civil de València efectua la condemna per la qual obliga a Francesc Serra II, pintor i veí de València, a acabar el retaule per a Antoni Andreu, notari de València.

El document del 4 d'agost de l'any 1389, sembla molt interessant pel seu contingut. Aquest fa referència al pacte, signat en presència del Justícia Civil de València, entre Asensi Miralles, com a procurador¹⁹³⁷ de Bernat Miralles, difunt, i Francesc Comes, pintor, habitant a la ciutat de Xàtiva, per un retaule pintat baix la invocació de sant Bernat i altres treballs, que dit pintor havia de fer per a dit difunt, destinats a la capella del Salvador, la qual era al monestir dels frares predicadors de Xàtiva, com dit retaule no fou acabat, s'encarrega la part que mancava a Francesc Serra II, a la casa del qual restava. El Justícia mana que dit retaule, ja acabat, siga portat de la casa de Francesc Serra II a la de Bernat Llombart, persona de tota confiança.

A l'any 1391, Francesc Serra II i la seua muller Violant manifesten, per mitjà d'un procurador¹⁹³⁸ i davant el Justícia Civil de València, que s'havien fet càrrec de cert usdefruit vitalici.

El document següent, datat en juny de l'any 1392, es registra a la ciutat de Barcelona. S'escriptura que Joan I d'Aragó ordena al *legista*¹⁹³⁹ Andreu Salvador, l'estudi de l'apel·lació presentada per l'apoderat del pintor Francesc Serra, per raó de la sentència dictada al pleit incoat entre aquest i el notari Joan Guillem.

El document de l'any 1394 també es registra a Barcelona. S'escriptura la ratificació del rei Joan I, de la remissió de les penes civils i criminals a favor del pintor barceloní, aveïnat a València, Francesc Serra.

El penúltim document està datat a l'any 1396. Es redacta que Francesc Serra II, ciutadà de València, com a tutor dels fills d'Andrés Lopis, *mercader* de València, lloga a Simón de Sagio, *mercader* de Florència, una casa en la parròquia de San Martí.

La fi de la documentació, fins ara trobada, del pintor Francesc Serra II, és el document del 5 de setembre de 1396, pel qual dit pintor rep de fra Nicolau Redondo, de l'Orde dels frares menors de Xàtiva i dels prohoms de l'Almoina dels *sabaters* de dita ciutat, 50 florins d'or d'Aragó, els quals li restaven cobrar del preu d'un retaule, el qual factura per a l'altar major del convent de dita orde, i que pujava a la quantitat de 310 florins. Actua com a testimoni el pintor Domènec Barbenç.

“Die [martis]quinta mensis septembris anno a Nativitate Domini M^oCCC^o nonagesimo sexto. Noverint universi quod ego Francischus Serra, pictor Valencie, (...) retabulo depingendo ad altare maius ordinis conventus dicte civitate Xative, (...)”

ARV. *Protocol de Domingo Folch*, núm. 2806, ff. 25v i 26.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 232; 1914, p. 22; 1928, p. 41; 1930, p. 41.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 416, doc. 747.

Notes:

Pintor de retaules.

Envernissar i pintar una pica.

1937 *Ibidem*, nota 547.

1938 *Ibidem*, nota anterior.

1939 Coneixedor o professor del dret romà, en oposició al canonista. Els legistes proliferaren després de la recepció del dret romà durant l'Edat Mitjana, en especial a Occitània i en altres països de l'Occident europeu. Propugnaren l'augment del poder reial i del braç popular o reial enfront de la noblesa i els eclesiàstics. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

SERRA,¹⁹⁴⁰ Mateu (1385-1416, València)

Referència arxivística:

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25029 (APPV).
Saposa, Joan. Protocol núm. 24706; núm. 24707 (APPV).
Puig, Arnau. Protocol núm. 2473 (ARV).
Governació. Litium, 2214. mà 9, f. 44 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 30, mà 13 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, p. 18; 1930, p. 18.
Cerveró, 1964, p. 111; 1968, p. 93.
Mocholí, 2009.¹⁹⁴¹

Comentari:

Se sap del pintor Mateu Serra pel document de l'any 1385,¹⁹⁴² el qual l'encapçala quedant la resta en blanc:

“Matheus Serra, pictor vicinus civitatis Valencie (...)”

ARV. *Protocol d'Arnau Puig*, núm. 2473.

Sanchis Sivera, 1928, p. 18; 1930, p. 18.

Cerveró, 1964, p. 111.

És tot, fins ara, lo que hi ha en vida d'aquest pintor, la resta de documents, datats als anys 1407, 1408, 1410, 1414 i 1416, Mateu Serra era difunt i és la seua vídua, Antonia, la que apareix en les diferents documents d'operacions de venda, condemna i altres qüestions. A l'últim apareix la seua vídua amb el nom de Mateua, però creiem que és tracta d'un error.

“Jacme Carbonell, ciutada de la ciutat de València, comparesch davant lo Governador de València com a procurador de la dona Matheua, muller d'en Matheu Serra, *quondam* pintor, de Valencia, mare sua e diu e possa davant vos que com ella hagués tramés de voluntat del dit en Jacme Carbonell, fill seu, un seu sclau e catiu appellat Marti, de edad de XXVII fins a XXVIII anys, poch mes o menys a una dona metgesa qui era en la vila de Farnals a la qual dien na Bernarda per rahó de guarir aquell de mal dels ulls, com no pogués ben verer clar el dit sclau (...)”

ARV. *Governació. Litium*, 2214. mà IX, f. 44.

Cerveró. 1968, p. 93.

Notes:

1940 Es desconeix, per falta de documentació, si aquest pintor està emparentat amb els Serra.

1941 *Ibidem*, nota 787.

1942 La transcripció del document és de Cerveró; Sanchis Sivera no dóna data de la signatura.

SERRA,¹⁹⁴³ Vicent (1395-1399, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1399, núm. 1475 (ACV).

Desplá, Jaume. Protocol núm. 2-15 (AMV).

Saidia, Francesc. Protocol núm. 3002 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 89.

Mocholí, 2009.¹⁹⁴⁴

Comentari:

Fem menció especial a la referència documental del *fuster* Vicent Serra, pels encàrrecs que rebé i la seua relació professional amb pintors de la talla de Llorenç Saragossa, Pere Nicolau o Marçal de Sas. El seu suport documental s'inicia el 17 de setembre del 1395, en el pagament, que li va fer fra Arnau Pedriça, del convent de Sant Francesc de Morvedre de València, de 9 florins d'or d'Aragó de les 14 lliures que li devia per la confecció d'un retaule de fusta, destinat al dit convent. El pintor Llorenç Saragossa actuà com a testimoni.

Reproduïm literalment el document de l'any 1399, pel qual Vicent Serra, *fuster*, va rebre certa quantitat per fer i pintar una llanterna:

“Lluís Civera, sotsobrer de la Seu de València reconeix que:

Ítem, doní, disapte a XIX de juliol a-n Vicent Serra, fuster de la lanterna que feu fer per a la canella de la obra que crema devant l'altar de santa Maria deu florins, feu lo preu micer Berenguer Stampa, aví àpocha en poder d'en Luys Ferrer, notari, costa un sou..... CXI ss.

Ítem, costa de pintar la dita lanterna cinch sous V ss.”

ACV. *Llibres d'obra*, núm. 1475.

El 24 d'abril del mateix any, el 1399, es redacta el contracte entre Vicent Serra, fuster de València i la confraria de Sant Jaume de dita ciutat, per a confeccionar de fusta d'àlber un retaule, el qual pintaran Pere Nicolau i Marçal de Sas, baix la invocació de Sant Jaume. El dia 28 del dit mes, Vicent Serra atorga àpoca per la qual reconeix haver rebut del prior de la dita confraria 12 florins, com a part dels 80 que li deuen, per la factura de la fusta del retaule. Al mes de maig de nou Vicent Serra concedix àpoca, per la quantitat de 13 florins pel mateix treball.

El 19 de juliol s'efectua el pagament pel *sotsobrer* de les obres de la Seu de València, en el qual consta pintar-se una llanterna de fusta, feta per a l'altar de Santa Maria de dita Seu, la qual confeccionà Vicent Serra.

Per últim, el dia 23 de juliol es redacta l'àpoca atorgada per Vicent Serra, fuster, en la qual reconeix que va rebre del prior de la confraria de sant Jaume de València, la quantitat de 30 florins, pel retaule de fusta que confecciona.

Notes:

Fuster, confecciona retaule de fusta.

1943 És possible que aquest Vicent Serra, fuster, siga el mateix Vicent Serra, pintor i imagnaire dels anys 1388-1402, i així ho confirma la recent publicació del document de l'arxiu Municipal de València, del llibre Compte de la Claveria Comuna.

1944 *Ibidem*, nota 787.

SERRA,¹⁹⁴⁵ Vicent (1388-1402, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-12, f. 145v; d3-13, ff.127 i 130 (AMV).

Cervera, Dionís. Notal núm. 1361 (APPV).

Justícia dels CCC sous, núm. 15, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 111; 1972, p. 52.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 88, 89, 91, 92, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 186, 187, 189, 190, 193, 195, 197, 198, 201, 204, 206, 208, 211, 214, 224, 232 i 265.

Mocholí, 2009.¹⁹⁴⁶

Comentari:

Del pintor Vicent Serra hi ha notícia del 1388 pel seu compromís, davant el Justícia dels CCC sous de València, per donar a Guillem Andreu, *especier*, 10 sous, que li devia per la compra de terra.

Díhuit anys després, als inicis del segle XV, apareix el nom de Vicent Serra en certs documents, però aquesta vegada se li esmenta com a *mestre de fer imatges*. Fins ara cap document deia si era la mateixa persona, però per recents investigacions^{xxxv} ho creiem amb certa precaució.

Al Vicent Serra documentat al 1400, se li esmenta com a mestre de fer imatges, però no seria la primera vegada que un pintor fa altres tasques. L'ofici d'imaginaire és el d'escultor-pintor d'imatges i, fins i tot, en relació a l'ofici de fuster. De fet se li paga, el 1400, pel dibuix i confecció d'una imatge de sant Llorens, encastada en una torre nova del mur nou que s'estava construint entre el portal dels Serrans i Catalans de València. Aquesta notícia fou documentada als llibres de Sotsobreria de Murs i Valls.

“Ítem, encara, d'altra part yo, Pere Ferrer, axí com a sotsobrer damunt dit, de licència e manament dels dits honrats jurats e obres de la dita ciutat, he donats e pagats a-n Vicent Serra, maestre de fer ymàgens, lo qual m'è feta e deboxada e cavada la ymage de mossén sent Lorenç en una altra pedra, que he mesa e encastada en I^a altra torre nova que he feta en ma anyada en lo mur nou que faç, per tal que per tostemps puxa ésser dita e nomenada la torre de mossén sent Lorenç, per que costa de deboxar e obrar la dita ymage en la dita pedraLII sous. ”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-12, f. 145v.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 501, doc. 976.

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Vicent Serra, el qual rebé diverses pagues pels seus treballs.

1945 Creiem que Vicent Serra, fuster (1395-1399) i aquest pintor i imaginaire siguen una mateixa persona i així ho confirma la recent publicació del document de l'arxiu Municipal de València, del llibre Compte de la Claveria Comuna.

1946 *Ibidem*, nota 787.

“140r

(...)

Ítem, doní a-n Vicent Serra, fuster, per dos jorns e una nit que treballà en fer los núvols del portal.....XI ss.

(...)”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007,

pp. 88-94, 96- 102, 104-106, 108, 186, 187, 189, 190, 193, 195, 197, 198, 201, 204, 206, 208, 211, 214, 224, 232 i 265.

La resta de documents, datats entre 1401 i 1402, són també pagaments escriturats al dits llibres de Sotsobreria de Murs i Valls. El primer, en juny del 1401, de 60 sous i 6 diners per fer i pintar la imatge del Salvador en pedra, encastada en una de les torres que novament s’ha fet entre el portal dels Catalans i el dels Serrans, anomenada torre del Salvador. El segon, al mateix mes i any, el 1401, en el que apareix com a pintor o dibuixant, de 26 sous per una pedra que ha venut, en la qual ha dibuixat i obrat un cap de lleó, destinat a l’abeurador del camí dels Serrans de València.

“Ítem, he donats e pagats a-n Vicent Serra, pintor o deboxador per I^a pedra bella e gran que m’a venuda e en la qual m’a deboxat e obrat e cavat I bell cap de leó que he més e posat en lo abeurador del camí dels Serrans, per lo qual passa e entra l’aygua en lo dit abeurador per que costa la dita pedra en fer compra e de fer-hi lo dit cap de leó en fre tot, XXVI sous, segons apart per àpocha reebuda per n’Arnau Claret, notari a XXIII de juny ...XXVI ss.

Ítem costa l’àpocha de fer ss. VI.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-13, f. 130v.

El tercer d’octubre del 1402, és una àpoca, en la qual Vicent Serra reconeix haver rebut del Consell de València, 3 florins i mig, per treballs efectuats en una nau, destinada a la festa del Corpus.

“Noverint universi, quod ego Vicencius Serra, pictor civis Valencie, scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis honorabilis juratis civitatis predictis, quod pro quadam navi quam feci pro festo Corporis Ihesucrist, proxime preterito et quam in dicto festo Sanctus Nicholaus detulit, dedistis et solvistis michi mee voluntati numerando per manus discreti Petri Miró, notarii subsindici dicti civitatis, Tres florenos et medium auri Aragonum comunis.”

APPV. *Notal de Dionís Cervera*, núm. 1361.

Cerveró, 1972, p. 52.

Notes:

Pintor-imaginaire.

SIMÓ,¹⁹⁴⁷ Francesc (1387-1401, València)

Referència arxivística:

Volum núm.3669 (ACV).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113 (AMV).

Manual de Consells, f. 109v (AMV).

Colomer, Bernardo. Protocol núm. 2796 (ARV).

Falchs, Jaime. Protocol núm. 2599 (ARV).

Mestre Racional, núm. 6647, mà 1, f. 2v; núm. 6648 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 236; 1914, p. 25; 1928, pp. 44 i 45; 1930, pp. 44, 45.

Cerveró, 1963, p. 109; 1964, p. 111.

Aliaga, 1996, p. 138.

Aliaga, Tolosa i Company, 2007.^{xxxvi}

Comentari:

El nom de Francesc Simó, Francesc Simón o Simó Francesc apareix en certs documents des de 1387 fins 1401. Als dos primers no se li esmenta com a pintor, per tant cap la possibilitat que no siga el mateix. El de l'any 1387, s'esmenta a un Francesc, menor, acusat pel seu pare, Francesc Simó, per la seua condició d'indigència.

Sis anys després, el 1393, apareix documentat un tal Francesc Simó, per la condemna que li feu el Justícia dels CCC sous de València. En aquest cas es desconeix si és el pare o el fill, així com tampoc se sap si és el pintor.

“Ítem, met en rebuda los quals rebí d'un quart d'en Francesc Simó sots lo dit LXLII XII sous, II.”

ARV. *Mestre Racional*, núm. 6648.

En el document del mes de juny de 1397, que és l'acta del Consell de València, sí que apareix Francesc Simón com a pintor, que junt al també pintor Gonçal Peris, se'ls nomena com a consellers¹⁹⁴⁸ per l'ofici dels freners.

“De freners.

En Francesch Simón.

En Goçalbo Pereç.”

AMV. *Manual de Consells*, A,-21, f. 109v.

Aliaga, 1996, p. 138, doc. 5.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 438, doc. 806.

En maig de l'any següent, el 1398, el pintor Francesc Simó, junt al també pintor Gonçal Peris, asisteixen a la reunió del Consell de València.

“De freners: en Francesch Simón, en Goçalbo Pereç.”

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 194v.

Aliaga, 1996.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 463, doc. 868.

1947 Als originals *Francesc Simón, Francesc Simó, Simo Francesc*.

1948 *Ibidem*, nota 458.

Al mateix any, el 1398, en juliol al document s'anomena a Francesc Simó i a Nicolau Antoni com a pintors florentins. En dit document actuaren com a testimonis d'una època.

Al mes d'agost del dit any, el 1398, de nou Francesc Simó va fer de testimoni en una època atorgada pel pintor Gerard Jacobi, en la qual aquest reconeix haver rebut de Mateu Ferrer, prevere¹⁹⁴⁹ i de Domenico Geup, *pellisser*, certa quantitat per pintar una figura de Jesucrist. Finalment en novembre del mateix any, el 1398, en una època, atorgada pel mestre Gerard Jacobi, apareix com a testimoni un tal Simó Francesc.

“Sit omnibus notum quod ego, magister Gerardus Jacobi, pictor, Valencie degens, gratis et scienter confiteor vobis, domine Francisce, uxori quondam Guillelmi Costa, mercatoris filie et heredi venerabilis Vincentii Bordelli, draperii Valencie, defuncti, licet absentis, et vestris, quod pro depingendis certis ymaginibus in pariete contigue sepulture prefati patris vestri, que constructa existit in claustro fratrum minorum Valencie, in quoquidem opere per XX dies et amplius vaccavi, dedistis et solvistis mihi voluntatis mee realiter numerando per manus Guillelmi Castello, quindecim florenos auri communes de Aragonia, et quia facti veritas sit et cetera [...].

Testes inde sunt discretus Petrus Dassín, presbiter, et Simon Francisci, pictor Valencie.”

ACV. *Protocol de Lluís Ferrer*, núm. 3669.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 236; 1914, p. 25; 1930, p. 46.

Al 1401,¹⁹⁵⁰ encara es té notícies de Simó de Francesc, per la seua participació en la preparació dels *entremessos*, els quals havien de figurar en les solemnes festes de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València.

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 44 i 45; 1930, pp. 44 i 45.

Aliaga, Tolosa i Company, 2007.

Notes:

Pintor forà (florentí).

Conseller.

Preparació entremés.

1949 *Ibidem*, nota 277.

1950 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia. Nosaltres hem revisat i transcrit el document.

SIMÓN, García (1396, València)

Referència arxivística:

Manual de Consells, A-21, ff. 4 i 31 (AMV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.¹⁹⁵¹

Comentari:

Dos referències documentals, ambdós de l'any 1396, són les notícies que es té d'aquest pintor. Aquestes van ser registrades al llibre d'actes del Consell de València. En maig del dit any, el 1396, fou elegit com a conseller¹⁹⁵² de València per l'ofici de freners.

“De freners.

En Garcia Simón.

En Domingo del Porto.”

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 4.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 404, doc. 717.

Al mateix any, el 1396, es van triar d'entre els consellers a divuit d'ells, com a patrons i missatgers de dos galeres que s'envien a Sicília. Entre ells està el pintor García Simón.

Notes:

Conseller, patró i missatger.

¹⁹⁵¹ *Ibidem*, nota 787.

¹⁹⁵² *Ibidem*, nota 458.

SIMOTGES, Dionis de (1420, València)

Referència arxivística:

Alagó Martí d'. Protocol núm. 25305 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcalalí, 1897, p. 247.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 312; 1914, p. 53; 1929, p. 28; 1929, p. 28; 1930, p. 28.

Comentari:

D'aquest pintor hi ha notícia en maig del 1420,¹⁹⁵³ per la venda que li atorga el també pintor Jaume del Port, en la compra d'un cens, amb el qual es té el dret a rebre una pensió anual per raó d'un immoble, per sempre o per un temps determinat, com a conseqüència d'un contracte emfitèutic.

Notes:

¹⁹⁵³ L'autor de la cita, Alcalalí, no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia i publica com a font el llibre protocol del dit notari.

SIVERA, Andreu (1385, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Notal núm. 3509, f. 35 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 103.

Comentari:

Andreu Sivera, pintor, se li esmenta en el document de l'any 1385, pel qual la seua muller Francesca va pledejar¹⁹⁵⁴ amb l'administrador de l'Almoïna d'En Conesa, davant el Justícia Civil de València, Jaume Llansol.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 272, doc. 447.

Notes:

Per la data que està documentat aquest pintor, seria interessant fer una nova recerca a l'arxiu de la Catedral de València.

1954 Sostenir un procés judicial, un plet. *Enciclopèdia Catalana, SAU.*

SOBIRATS,¹⁹⁵⁵ Antoni (1333-1388, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3644 (ACV).

Aveïnaments, b3-3, f. 165 (ARV).

Justícia Civil, núm. 141, mà 41 i 42; núm. 204, mà 5 i 6 (ARV).

Protocol núm. 2981 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (1), p. 161; 1912 (2), p. 216; 1928, p. 16; 1930, p. 16.

Cerveró, 1960, p. 253; 1964, p. 112; 1972, p. 52.

Mocholí, 2009.¹⁹⁵⁶

Comentari:

La documentació del pintor Antoni Sobirats, datada entre els anys 1333 i 1388, només dóna informació de la seua vida social i res de l'artística.

En la primera notícia, documentada a l'any 1333, Antoni Sobirats apareix junt un altre pintor de nom Pere Sobirats.¹⁹⁵⁷ Aquesta fa referència a l'obligació que feren el dos pintors, davant del Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Jacme Bages, draper, 15 sous per raó de drap.

Al 1351, l'1 de març, en presència del Justícia Civil de València, hi hagué un procés, pel qual Antoni Sobirats, domiciliat a la parròquia de Sant Andreu de València, declara com a testimoni, dient que Jaume Portales i la seua muller Ferrara, volen anar al sant viatge de Roma, constituint-lo com el seu procurador.¹⁹⁵⁸

Al mes de setembre del mateix any, el 1351, es documenta, als llibres del Justícia Civil de València, l'afermament de Francesca, filla de Miquel Baco, donada en matrimoni a Antoni Sobirats. Als contractes per matrimoni, s'aportava, per part de la muller, el dot pel sosteniment de les carregues matrimonials.

“1351, *kalendas septembris*. Com a procurador de la dona na Francescha, filla sua compareixch davant lo justícia civil de València, e dix que dóna marit a la dita Francescha çò és, n'Anthoni de Sobirats, pintor, e liura a ell en dot e per dot, de la dita sa filla, mil sous reals de València.

Ítem, diu que lo dit n'Anthoni, és segon són stament, de bona vida e condició, lo qual treballa e ha treballat de guanyar com mils pot de sa art.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 204, mà 5 i 6.

Cerveró, 1960, p. 253; Cerveró, 1964, p. 112.

Tres anys després, el 1354, Antoni Sobirats i la seua muller Francesca, van vendre a Guillem Bosc, *agricultor*, unes cases que posseïen a la parròquia de Sant Andreu de València.

“Die iovis VIII^a kalendas madii. Antonius Sobirats, pictor, et uxor eius Francisca, vicini Valencie, scienter ambo in simul et uterque nostrum insolidum

1955 Fill del pintor Pere Sobirats (1333-1342).

1956 *Ibidem*, nota 787.

1957 Encara que el document no diu el parentiu familiar, gràcies a un document de l'any 1342 de Pere Sobirats, en el que s'esmenta que té un fill amb nom Antoni, creiem que són pare i fill.

1958 *Ibidem*, nota 547.

vendimus et concedimus vobis Guillermo Bosch, agricultori in parrochia Sancti Andree Valencie, (...)

Testes Petrus Copons et Petro de Spà.

Sig[+]num Berengari Tolosa, firmavit dicte domine. Testes Petrus Copons et Martí Nebot, prebiter. Ítem, fiat àpoca de precio pro ambos vendiciones, emptori absenti. Testes qui supra.”

ARV. *Protocol de Bernat Calp*, núm. 2786.

Cerveró, 1972, p. 52.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 135, doc. 225.

Fins huit anys després no hi ha més documentació d'Antoni Sobirats. A l'any 1362, el dit pintor apareix pel debitori que atorga, pel qual confessa haver donat 100 sous a Pasqual Molinos.

Del darrer document fins al següent hi ha un buit de referències de vint-i-sis anys. Al 6 de juliol de 1388, el pintor Antoni Sobirats, habitant al carrer de les Parres de València, actua com a fermador per l'aveïnament Salvador Venrell, *llaurador*, d'Algemesí a Alginet.

“En Salvador Venrell, labrador, qui solia ésser vehí del loch d'Algemazí e ara habita en lo loch d'Alginet, qui és de contribució de la ciutat de València, renuncian al veynatge del dit loch se feu vehí e jura lo veynatge d'Alginet o de la ciutat per la forma dessús notada. Fermança n'Antoni Sobirats,¹⁹⁵⁹ pintor, habitant en lo carrer de les Parres, present, et cetera.

Testimonis, *Bartholomeus Bonet, notarius, et Guillelmus de Pujaçons.*”

AMV. *Aveïnaments*, b³-3, f. 165.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 306, doc. 515.

Notes:

Compra de drap.

1959 Damunt d'Antoni Sobirats apareixen dues ratlles, que volen dir que el pintor va estar present a l'acte notarial de la redacció del document.

SOBIRATS,¹⁹⁶⁰ Pere (1333-1342, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernardo. Notal núm. 2876; Protocol núm. 2801 (ARV).

Justícia Civil, núm. 83 (ARV).

Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 215; 1914, p. 5; 1928, p. 11; 1930, p. 11.

Cerveró, 1964, p. 112.

Tolosa, 2003.¹⁹⁶¹

Mocholí, 2009.¹⁹⁶²

Comentari:

A l'any 1333, s'escriptura l'obligació feta pels pintors Pere Sobirats i Antoni Sobirats,¹⁹⁶³ davant del Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Jacme Bages, draper, 15 sous per raó de drap.

“*Die sabati VIII idus novembris anno domini M^o CCC^o XXX° III°*. En Pere Sobirats, pintor, e n'Anthoni Sobirats, cascú per [lo hu], s'obliguen en pena del quart a-n Jacme Bages, draper, en XV sous que li deuen per rahó de drap. [Pagar] a Nadal, e açò obligren tots lurs béns. *Die mercurii XIII kalendas marcii anno Domini M^o CCC^o XXX° III°*, comparech Pere Ponts, procurador del dit en Jacme Bages, feu reeclam de tot lo dit deute.”

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3 mà 5.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 71, doc. 134.

Tres anys després, el 1336, Pere Sobirats i la seua muller Francesca atorgaren un debitori, en el qual confessen tenir en préstec de 100 sous de la senyora d'Albalat, muller del venerable Jaume Entença.

“ Tercio kalendas octobris, die dominica. Petrus de Sobirats, pictor, et uxor eius, Francisca, vicini Valencie et cetera, in solidum et cetera, per nos et nosotros confitemur et cetera nos debere vobis, venerabili dompne [Peyrone] d'Albalat, uxore venerabilis Iacobi de Entencia, (...)

Testes, Bartholomeus Blanch et Bartholomeus Avinyó.”

ARV. *Notal de Bernardo Costa*, núm. 2801.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 215; 1914, p. 5; 1928, p. 11; 1930, p. 11.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 79, doc. 154.

El següent document, del mes de juliol del 1342, dóna la notícia de l'emancipació, efectuada pel Justícia Civil de València, a instància de Pere Sobirats, veí de dita ciutat, i donada al seu fill, major de vint anys, Antoni, perquè administre els seus béns.

Notes:

Compra de drap.

1960 Pare del pintor Antoni Sobirats (1333-1338).

1961 *Ibidem*, nota 267.

1962 *Ibidem*, nota 787.

1963 El document de l'any 1342, que pertany al pintor Pere Sobirats, ens aclaria que és el seu fill.

SOLER,¹⁹⁶⁴ Joan (1418-1440, València)

Referència arxivística:

Monfort, Jaume. Protocol núm. 3655 ACV).

Vinader, Jaume. Protocol any 1418¹⁹⁶⁵ i núm. 9525 (APPV).

Argent, Tomàs. Protocol núm. 25470 i núm. 25471 (APPV).

Governació Lítium, núm. 2258, mà 14, f. 14 (ARV).

Justícia Civil núm. 2548, mà 32 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 311; 1914, p. 52; 1929, p. 26; 1930, p. 88.

Cerveró, 1960, p. 253; 1964, pp. 112 i 113; 1968, p. 93; 1972, p. 52.

Comentari:

Curiosa i interessant la notícia, aportada pel document del 1418, sobre el pintor Joan Soler. El 14 de març del dit any, es documentaren els capítols contractats entre dit pintor i Pere Castellar, notari, veí de València, per facturar una cortina de cinc peces, en les quals devia pintar figures de donzella i les armes del comitent.

“Iam dictis die et anno. Iohannes Soler, pictor, civis Valentie, de certa mei scientia promitto et fide bona convenio vobis discreto Petro Castellar, notario, eius dicte civitatis, presenti acceptanti, quod a festo Pace resurrectionis domini proxime venientis in unum mensem deinde primum venturum et continue numerandum, depingam unum cortinagium quinque pecciarum sich quod in qualibet peccia tenear vobis depingere unam figuram sive domicellam pulcram hoc modo designatam scilicet quod existat circum circa arboribus, ornatam ac vestibus purpureis aureoque fino brocato sive *brocat* pulgerissime induta habens colorum ac manillas dicti auri fini cum quodam titulo certis literis aureis descriptis necne tenear vobis in ipsis cortineis depingere vestris armis sive signis, quasquidem quinque pectias cortinagei vobis depingere promitto modis et formis ante dictis hinc per totum dictum terminum pretio videlicet, undecim florenorum legis Aragonum et recti ponderis, ex quibus confiteor habuisse et recepisse quatuor florenos de signo unde renuncio et cetera. Quod nisi adimplevero omnia precontenta ut dictum est volo ac vobis per acto speciali et cetera, promitto quod transacto dicto termino incidar penam decem florenorum dicte legis vobis dandorum et solvendorum et cetera, necne valeans recuperare a me per dictum signum pro quibus valeat fieri contra me et bona mea executio et cetera, fiat executio cum submissione et renuntiatione fori obligando per predictis omnia bona et jura mea mobilia et immobilia et cetera. Et ego autem dictus Petrus Castellar, suscipiens et acceptans a vobis dicto Iohanni Soler predicta omnia ut dicta et promissa sunt promitto et fide bona convenio quod standum a vobis predicte quinque pectie cortinarum fuerint depicte dabo seu dare faciam vobis dicto Iohanni Soler presenti aut cui seu quibus volueritis loco vestri residuos septem florenos ad complementum dictorum undecim florenos pro quibus in depingitis predictas cortinas. Quod si non fecero volo ac vobis concedo quod valeatis facere contra me et bona mea executionem et cetera, fiat executio cum submissione et renuntiationi fori obligando et cetera. Quod est actum Valentie et cetera.

Testes, Berengarius de Ripollo, notario et Berengarius Rius, sala scriptor Valentie.”

APPV. *Protocol de Jaume Vinader.*

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 311; 1914, p. 52; 1929, p. 26; 1930, p. 88.

1964 Desconeixem, per falta de notícies, si aquest pintor és família de Pere Soler (1404-1434).

1965 D'aquest notari no es conserva l'any 1418.

Malauradament, gran part d'aquestes tipus de peces no s'han conservat per la fragilitat del material, però fou un tipus d'encàrrecs prou demandat per part de la noblesa i la burgesia per decorar les seues mansions.

El dia 30 de desembre de 1422, el pintor Joan Soler actua com a testimoni en cert document d'un quitament censal, atorgat per Berenguer de Ripoll i la seua muller, Dolça.

“Testes, Iohannes Soleri pictor et Christoforus Cabanyelles, scriptor civis Valencie.”

ACV. *Protocol de Jaume Monfort*, núm. 3.655.

Cerveró, 1956, p. 113, núm. 62.

Des del darrer document fins al següent, hi ha un buit documental de set anys. Fins el 1429 no se sap res més de Joan Soler. En dit any, Jofre de Borja, *cavaller*, habitant de València el nomena el seu procurador.¹⁹⁶⁶

Un any després, el 1430, Joan Soler, atorga època per la qual reconeix haver rebut 60 sous per part de fra Pere Matoses, prior de l'església de Sant Joan de Jerusalem i procurador¹⁹⁶⁷ del comanador¹⁹⁶⁸ de l'Hospital del lloc de Torrent.

Al mateix any, el 1430, pels treballs efectuats en la sepultura de Jaume Guillem Escrivà, donzell difunt, Joan Soler, pintor i *perpunter*, concedix època per 190 florins, quantitat rebuda pel marmessor del dit difunt.

“(…)centum nonaginta florenos auri Aragonum, quos michi paccare debebatus ratione del penno et standart e cortes et tarje o pavesina quos et que vobis vendidi fabricari et feci et depinxi ac depicta tradidi cum suis flocadures, cordons e corretges, ad opus seu ex causa sepulture dicti honorabili Iacobi Guillermi Scribe(…)”

APPV. *Protocol de Jaume Vinader*, núm. 9525.

Cerveró, pp. 112 i 113.

Sis anys després, el 1436, es registra documentalment la compareixença del procurador¹⁹⁶⁹ de Joan Soler i la seua muller Contança, davant el Governador de València, a causa d'un litigi que tenen amb certa companyia propietària: “de un casal de molins, fariner e arrosser ab certes botigues extra (...)”

ARV. *Governació Litium*, núm. 2258, mà 14, f. 14.

Cerveró, 1968, p. 93.

Per últim està el document del dia 7 de desembre de l'any 1440, pel qual s'esmenta, en els llibres del Justícia Civil de València, a Joan Soler i Constança, la seua muller.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2548, mà 32.

Cerveró, 1972, p. 52.

Notes:

Pintor cortines i treballs en sepultura.

Capítols.

1966 *Ibidem*, nota 547.

1967 *Ibidem*, nota anterior.

1968 Superior d'algunes cases religioses, especialment de l'orde de la Mercè. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

1969 *Ibidem*, nota 547.

SOLER,¹⁹⁷⁰ Pere (1404-1434, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3531, f. 131 (ACV).
Argent, Tomàs. Protocol, núm. 25464 (APPV).
Castellar, Pere. Protocol any 1423, s.a. núm. 1974 (APPV).
Martí, Bertomeu. Notal núm. 68 (APPV).
Pasqual, Antoni. Protocol núm. 23235 (APPV).
Esteller, Bernardo Protocol núm. 821 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 2617 (ARV).
Justícia Civil, núm. 3710, mà 6, f. 6 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 8 (ARV).
Registre d'èpocas de la Batlia, tom IV (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, pp. 255, 295 i 307.
Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 300, 301, 302 i 312; 1914, pp. 41, 42, 43 i 53; 1929, pp. 8, 10 i 26; 1930, pp. 70, 71, 72 i 88.¹⁹⁷¹
Cerveró, 1960, pp. 253 i 254; 1964, p. 113; 1968, p. 93; 1972, pp. 52 i 53.
Tolosa, 2003, p. 563, doc. 1804.
Mocholí, 2003. DEA.

Comentari:

Els investigadors Alcahalí i Sanchis Sivera,¹⁹⁷² en les seues respectives publicacions, donen la notícia sobre un tal Pere Soler,¹⁹⁷³ d'ofici pintor, documentat a l'any 1404, actuant com a testimoni.

El 18 d'octubre del mateix any, el 1404,¹⁹⁷⁴ es registra una època signada per Pere Soler, en la qual se li esmenta com a il·luminador de llibres. En dita època reconeix haver rebut d'Antoni Satorra,¹⁹⁷⁵ *mercader* de Tortosa, 40 florins d'or per il·luminar un saltiri de la seua propietat.

És a l'any 1418¹⁹⁷⁶ quan de nou hi ha referència de Pere Soler com a pintor. El document al·ludeix al nomenament com a marmessor del testament del pintor Bertomeu Salcet. L'autor de la notícia no diu l'any que es va escripturar el document, però publica a continuació la data que el pintor Bernat Revell, el qual actua com a testimoni en dit testament, va morir- març de l'any 1418 -, per tant hauria de ser abans del (3 d'abril) 1417. Al dit testament, el pintor Bertomeu Salcet, natural de València, nomena com a marmessors als pintors Jaume Mateu i al dit Pere Soler i mana ésser soterrat al convent de Sant Francesc, junt als seus fills, amb l'hàbit franciscà. A la seua muller Gràcia, la nombra hereva universal junt els seus fills Antoni i Bertomeu. A la fi

1970 Es desconeix, per falta de documentació, si aquest pintor és família de Joan Soler (1418-1440).

1971 L'autor no anomena l'any que es va escripturar el testament, però publica a continuació la dada que el pintor Bernat Revell actua com a testimoni en dit document.

1972 Els autors de la cita no anomenen ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia.

1973 Creiem que el Pere Soler que en alguns dels documents se li esmenta com pintor i en altres com il·luminador, és la mateixa persona.

1974 En l'edició de 1929, Sanchis Sivera dona l'any 1405.

1975 L'autor publica *Çatorra*.

1976 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no anomena ni l'arxiu ni la font d'on fou exhumada la notícia.

del document actua com a testimoni el pintor Bernat Revell. Per posteriors investigacions, realitzades per Sanchis Sivera, es coneix amb certesa que el testament es registra, als llibres notariais de Bertomeu Martí, el dia 3 abril de 1418.¹⁹⁷⁷

Pere Soler apareix de nou en un altre testament, però aquesta vegada en el de la seua muller, Francesca, filla de Lope Sanxes, *paraire*.¹⁹⁷⁸ En dit document, registrat a l'any 1418,¹⁹⁷⁹ se li esmenta com a pintor.

Tres anys després, al mes de juny del 1421, se li esmenta com a il·luminador. Aquest document és un procés entre Joan Beyach, *pellisser*, procurador¹⁹⁸⁰ d'Andreua, filla seua i muller de Pere Soler, contra Francesc Vilar, per l'herència de Pere Beyach.

“Johan Beyach, pellicer, ciudadá de València, en son nom propi e axi com aprocurador de n'Andreua, filla sua, muller den Pere Soler, il·luminador (...)”

ARV. *Justícia Civil. Peticions*, núm. 3711, mà 6, f. 6-6v/25-28v.

Cerveró, 1968, p. 93.

Ramón Marqués, 2007, p. 203, doc. 145.

Al mes de gener de l'any 1422, s'escriptura els capítols de contracte entre Pere Soler, il·luminador, i els jurats de Torrent, per il·luminar i lligar un llibre anomenat *Missal mixt*, pel preu de 22 florins. Document que confirma la importància de Pere Soler com a il·luminador.

“Petrus Soler, illuminator civis Valencie, promisit venerabilis iuratis loci de Torrent illuminare quedam librus vocatum Missal mixts, çò és a saber, los officis florejats enseguint la manera del primer quern, precio videlizet, viginti duorum florenorum, cum conditione tamen, quod dictus Petrus Soler teneatur facere ligare sive empremta dictorum missale, bene et honorifice prout in similibus pertinet quequidem librum missale mixtum, promisit dare illuminatum et ligatum hinc ad dominicam in Ramis Palmarum sub pena quinque florenorum auri.”

APPV. *Protocol de Tomàs Argent*, núm. 25464.

Cerveró, 1972, pp. 52 i 53.

Ramón Marqués, 2007, p. 204, doc. 151.

El dubte què si el Pere Soler pintor i el Pere Soler il·luminador siguen la mateixa persona, queda clar amb el document del 5 d'abril de l'any 1422. Aquest al·ludeix a un debitori, en el qual apareix Pere Soler com a pintor, confessant deure a la seua muller, Andreua, filla de Joan Beyach, 18 lliures, les quals va rebre com a béns parafernals. El nom de la dona és el mateix que al document de l'any 1421, en el que Pere Soler apareix com a il·luminador.

Al mes de juliol de l'any 1422, Pere Soler, il·luminador, que viu a la parròquia Sant Tomàs, fou condemnat pel Justícia dels CCC sous, per que pague a Halí, serraí, 30 sous que li devia pel treball de relligar un missal.

“En Pere Soler, enluminador qui stà a Sent Thomàs, voluntariament s'és obligat en donar e paga a Halí, moro, trenta sous, los quals ell li deu per rahó de un libre misal que ell havia ligat a X dies sots pena de quart.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 1048, mà 8, s.f.; Ramón Marqués, 2007, p. 205, doc. 158.

1977 L'autor de la cita anota el dia 13 de març del mateix any, és clar que es tracta d'una confusió ja que havia atorgat testament el dia 3 d'abril i l'inventari dels seus béns fou el 16 d'abril.

1978 *Ibidem*, nota 647.

1979 L'autor de la cita, Alcahalí, no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

1980 *Ibidem*, nota 547.

El dia 28 de setembre de 1423, queda constància de la venda efectuada per Constança, vídua de Pere Avellá, de 50 sous de violari a Gabriel Sánchez, *sastre*, a instància de Pere Soler, il·luminador de llibres i ciutadà de València.

Al mes d'agost de l'any 1428, Pere Soler, il·luminador de llibres, intervé en la formació de l'inventari dels béns del pintor Joan Vicent, com a executor testamentari d'aquest.

Un any després, el 1429, atorgaren època Pere Soler i Domènec Adzuara, il·luminadors, els quals reconegueren haver rebut certa quantitat pels treballs efectuats en un llibre anomenat "Summa Predicabilium", per a fray Mateo de (Reggio) per encàrrec de la reina Maria de Castella.

"(...) per il·luminar, caplletrar e parrafar un libre appellat *Summa predicabilium*."

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*, t. IV, llibre 44, f. 672v.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 300, 301 i 302; 1914, pp. 41, 42 i 43; 1929, pp. 8 i 10; 1930, pp. 70 i 72.

Villalba, 1984, p. 221, núm. 32.

Ramón Marqués, 2007, p. 215, doc. 203.

A la fi de la seua documentació, a Pere Soler se li esmenta com a pintor. A l'any de 1434 apareix com a propietari d'un hospici, situat a la parròquia de Sant Andreu de la ciutat de València, el qual confronta amb un hospici del ciutadà Bernat Costa, un altre de Caterina, filla de Vicent Igualada i a dos vies públiques.

Notes:

Pintor-il·luminador.¹⁹⁸¹

1981 *Ibíd.*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, año, 2005. La present tesi doctoral centra els estudis en el mon de la il·luminació de manuscrits medievals.

SOLIVELLA, Pere (1401-1417, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Castronovo, Vicente. Protocol núm. 516 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 310; 1914, p. 51; 1929, p. 24; 1930, p. 86.
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 194, 196, 197, 199, 200, 203, 205, 207, 210, 212, 215 i 217.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Pere Solivella, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“115r

(...)

Ítem, Pere Çolivella,.....III ss.

(...)”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 194, 196, 197, 199, 200, 203, 205, 207, 210, 212, 215 i 217.

Els censos, bé com a prestació periòdica o bé com una pensió anual, era una pràctica comú a l'Edat Mitjana. Als segles XIV i XV, entre els molts documents que s'escripturen confirmant aquesta pràctica està el de l'any 1417, pel qual el pintor Pere Solivella¹⁹⁸² i la seua dona carreguen uns censos.

Notes:

El pago del cens podria ser d'una periodicitat anual, per un temps determinat o per perpetuïtat.

1982 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, transcriu *Solibella*.

STARNINA, Gerard-Jacobi (1387-1395-1401-1413, Toledo, València)

Referència arxivística:

Pastor, Jaime. Protocol núm. 3663, cuadern 2º (ACV).
Volum núm. 3669 (ACV).
Claveria Comuna, Llibre de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Aguilar, Joan d'. Protocol núm. 14091 (APPV).
Llopiz, Luis. Protocol núm. 8¹⁹⁸³ (APPV).
Falchs, Jaime. Protocol núm. 2599 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Tormo i Monzó, 1910, B.S.E.E., pp. 91 i 92.
Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 236; 1914, pp. 25 i 26; 1930, p. 45, 46 i 47.
Cerveró, 1956, pp. 106 i 107; 1963, pp. 109 i 110; 1964, p. 111.
Aliaga, Tolosa i Company, 2007,^{xxxvii} pp. 62, 115, 116 i 117.

Comentari:

Dels últims articles que s'han publicat sobre el pintor Gerardo Starnina, es dona constància que aquest està documentat des de l'any 1387, a més que possiblement morí abans de l'any 1413.^{xxxviii}

Encara que es té notícia de l'estància del dit pintor a la ciutat de Toledo a l'any 1393, quan es refereix a la ciutat de València és a l'any 1395. En aquest document Pere Macip, rector de l'església d'Ènova de la diòcesi de València, reconeix que Gerard "Iacobi", pintor i ciutadà de València, li va portar un retaule que li havia encomanat, tal i com consta en un document expedit pel notari Francesc Çaidia, a més Gerard Jacobi reconegué que dit Pere ja li havia pagat pel dit treball.

“Die martis XXII^a mensis iunii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXXX° quinto. Petrus Macip, rector ecclesie de Ènova, diocesis Valencie, ex una parte, et Gerardus Iacobi, pictor, civis Valencie ex altera, confitemur ad invicem nobis, scilicet, ego dictus Petrus vobis predicto Gerardo quod tradidistis mihi realiter et de facto ut tenebamini illud retrotabulum quod mihi facere promisistis cum intrumento acto in posse discreti Francisci Caydia, notari, et ego dictus Gerardus confiteor vobis dicto Petro quod solvistis mihi realiter et de facto totum id et quantum mihi solvere tenebamini pro precio dicti retrotabuli. Unde absolvimus nos ab omni accione, petitione etc. imponentes nobis ad invicem silencium sempiternum.

Testes Lazarus de la Manya, sartor, et Iohannes Exemeno, presbiter, beneficiatus in sede Valencie.”

APPV. Protocol de Joan d'Aguilar, núm. 14091.

Almarche, 1920, p.10.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 388, doc. 684.

El mateix any, el 1395, al mes de juny, Gerardo di Jacobo intervingué com a testimoni d'un testament. La notícia fou publicada per l'arxiver Sanchis Sivera als anys 1928 i 1930.

Al mes de novembre del dit any, el 1395, s'escriptura la procuració¹⁹⁸⁴ atorgada per Gerard Jacobi -ací si le esmenta com a pintor de la ciutat de Florència- en les persones de Joan Stefano i Simó d'Estagio, *mercaders* de la ciutat de València.

1983 Es tracta de la signatura antiga.

Tres anys després, el 1398, al mes de juliol hi ha un altra època concedida per Gerard Jacobi, pintor de Florència i “commorans” a València, en la qual reconeix haver rebut de fra Joan, bisbe Doliensi, 100 florins d’or, dels 550 que li devien per cert retaule que va confeccionar: “(...) retrotabuli quod facio ad opus ecclesie monasterii Sancti Augustini Valencie, (...)”

ACV. *Protocol de Jaume Pastor*, núm. 3663, quadern 2º.

Sanchis Sivera, 1914, p. 25; 1930, p. 46.

Cerveró, 1956, pp. 106 i 107, núm. 36.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 465 i 466, doc. 875.

El 27 de novembre de 1398, el mestre Gerard Jacobi, pintor “degens” a València, atorga època, en la qual confessa haver rebut 15 florins d’or de Francesca, vídua del mercader Guillem Costa i filla i hereva de Vicent Bordell, *draper*, amb motiu de la factura de certes imatges pintades en la paret contigua de la sepultura del seu pare, construïda en el claustre dels frares menors de la València. Actua com a testimoni Simó Francesc, pintor de València.

“Sit omnibus notum quod ego magister Gerardus Jacobi, pictor Valentie, (...) depingendis certis ymaginibus in pariete contigue sepulture prefati patris vestri que constructa existit in claustro fratrum minorum Valencie (...)

Testes inde sunt discretus Petrus D'Assin, presbiter et Simon Francisci, pictor Valencie.’”

ACV. *Protocol de Lluís Ferrer*, núm. 3669.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 236; 1914, p. 25; 1930, p. 46.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 472, doc. 890.

Amb la mateixa data, novembre de l’any 1398, es té l’època atorgada per Pere Llobet, *pedrapiquer*,¹⁹⁸⁵ veí de València, en la qual reconeix haver rebut de Francesca, vídua del mercader Guillem Costa i filla del *draper* Vicent Bordell, difunt, 147 sous per tres pedres que col·loca a la paret contigua de la sepultura d’aquest, situada al claustre dels frares menors de València, en una de les quals està encastada una imatge de la Verge Maria, la qual havia pintat Gerard Jacobi.

Al següent any, el 1399, Gerard Jacobi, pintor i ciutadà de València, reconeix que va rebre de Mateu Ferrer, prevere¹⁹⁸⁶ i de Domenico Geup, *pellisser*, “commorans” a la dita ciutat, 7 florins d’or, per pintar una figura de Jesucrist. En aquesta època actua com a testimoni Simó Francesc, pintor, “commorans” a la ciutat de València, d’origen florentí.

Al primer any del segle XV, el 1400, el pintor florentí, “degens” a València, concedí època, en la qual reconeix haver rebut de fra Joan, bisbe Doliensi, en diverses pagues, 57 florins d’or, per la confecció del retaule destinat a l’església de Sant Agustí de València.

“Noverint universi quod ego, Gerardus Iacobi, florentinus pictor, Valencie degens, scienter et gratis confiteor vobis, reverendo in Crhisto, Patri et Domino domino fratri Iohanii, episcopo Doliensi, presenti, et vestris quod dedistis et solvistis michi et ego per manus vestri habui et recepi voluntati mee diversis solutionibus et temporibus quingentis septuaginta florenos auri communes de Aragonia, quos michi

1984 *Ibidem*, nota 534.

1985 *Ibidem*, nota 290.

1986 *Ibidem*, nota 277.

dare et solvere tenebamini ratione et pretio inter me et vos conuento pretextu illius retrotabuli quod feci pro vos in ecclesia monasterii sancti Augustini Valentie. Et quia est rei veritas [...]'

APPV. *Notal de Luís Llopis*, núm. 28476.

Cerveró, 1963, p. 110.

El 1401,¹⁹⁸⁷ Gerardo di Jacopo treballa en els preparatius de les festes que València oferí al rei Martí. Aquesta tasca el mantingué ocupat diversos dies. Al dit any, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Gerardo Starnina, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“25r

(...)

Ítem, doní e pagui a mestre Girardo, florentí, pintor, per miga honça d'atzur d'acre per al camís del àngelVIII ss.”

AMV. *Claveria Comuna, Llibre de Comptes*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa i Company, 2007, pp. 62, 115, 116 i 117.

Cert és que resulta un pintor molt interessant per la seua vida artística, de fet compta amb una àmplia i diversa historiografia gràcies a les investigacions realitzades per diversos historiadors, encara que al dia de hui suscita polèmica entre els investigadors, però nosaltres només ens havem fet eco de l'època d'estada a la ciutat de València, que no és menys interessant que les altres estades en ciutats com Toledo o la seua tornada a Itàlia. Esperem que futures investigacions permeten conèixer més d'aquest pintor.

Notes:

Pintor de retaules.

Pintor forà.

1987 Cita una carta del Sr. Tramoyeres. Llibre de gastos de les festes del rei Martí, f. 25v. El document ha estat transcrit per nosaltres.

SUXER,¹⁹⁸⁸ Gabriel (1411-1427, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, quadern solt (AMV).
Altarriba, Antoni. Notal núm. 2573 (ARV).
Ferrando, Jaime. Notal núm. 2581; Protocol núm. 4168 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 316; 1929, p. 32; 1930, p. 94.
Cerveró, 1964, p. 116.
Mocholí, 2009.¹⁹⁸⁹

Comentari:

La curiosa notícia, documentada el 1411, sobre el pintor Gabriel Suxer o Sunyer¹⁹⁹⁰ pot sorprendre una mica doncs, fins i tot, no sols els pintors es dedicaven al seu ofici com a tal sinó que eren requerits, en aquest cas, per a treballs de defensa. Aquesta situació queda confirmada per la determinació dels jurats de València per a pagar els sous als ballesters, els quals han estat convocats pel governador de dita ciutat, amb motiu de la lluita contra les bandositats de Xàtiva, entre ells es troba el pintor Gabriel Sunyer.

“(…)

Ítem en Gabriell Suxer, pintor per hom d'armesII ll.

(…)”

AMV. *Claveria Comuna i Taula Asegurada*, P-2, quadern solt.

El següent document, que dóna referència del pintor Gabriel Sunyer, s'escriptura el 1422, al mes de gener. Al·ludeix al debitori atorgat pel dit pintor i Joana, la seua muller, en el qual confessen deure a Raimunda Gavaro, 10 florins d'or, preu d'alguns punyals que li compraren.

Per últim està el document de l'any 1427. És una procuració atorgada per Gabriel Sunyer,¹⁹⁹¹ pintor, en la que consta com a habitant de la vila d'Aiora, per la qual nomena com a procurador¹⁹⁹² seu al notari Bernat de Boes.¹⁹⁹³

Notes:

Pintor i ballester.¹⁹⁹⁴

1988 O *Sunyer*.

1989 *Ibidem*, nota 787.

1990 Cerveró transcriu *Sumer*.

1991 Cerveró és el qui publica la transcripció del document.

1992 *Ibidem*, nota 547.

1993 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, transcriu *Bots*.

1994 *Ibidem*, nota 813.

TALENS, Bernat (1421, València)

Referència arxivística:

Pascual, Antoni. Protocol núm. 23246 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 314.

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 313 i 314; 1914, pp. 54 i 55; 1929, p. 29; 1930, p. 91.

Comentari:

Es coneix l'existència del pintor Bernat Talents per un document d'arrendament, datat el 24 de maig del 1421, per 24 fanecades de terra. Aquestes van ser atorgades per Joan Claramunt, prevere¹⁹⁹⁵ i rector de Carlet, al dit pintor per la primícia¹⁹⁹⁶ del lloc de Carlet i de l'Alcúdia.

Notes:

En el cas d'aquest pintor i tants altres, de vegades, hi ha notícies per documents de tipus social o particular que pel seu treball.

¹⁹⁹⁵ *Ibidem*, nota 277.

¹⁹⁹⁶ Dret de rebre els primers fruits. Amb precedents bíblics i en les religions paganes, exacció sobre els primers fruits de la terra o del bestiar que els fidels ofrenaven a Déu en persona dels ministres de l'Església. A diferència del delme, no tenia quantia fixa i només se satisfia una vegada l'any. Originàriament fou una prestació voluntària que el costum féu obligatòria i oscil·lava entre un quaranté i un seixanté dels primers fruits, segons els llocs. Segons la Novíssima Recopilació de l'estat espanyol, corresponia a una quarta part del delme; les primícies foren suprimides per llei el 1837. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

TALLADA,¹⁹⁹⁷ Jaume (1367-1388, València)

Referència arxivística:

Costa, Bernardo. Protocol núm. 633 (ARV).

Perera, Jaime. Notal núm. 4374 (ARV).

Justícia Civil, núm. 539, mà 6, ff. 47 i 48 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 7, mà 4; núm. 8, mà 2; núm. 15, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, pp. 18 i 19; 1930, pp. 18 i 19.

Cerveró, 1960, pp. 254 i 255; 1964, p. 117; 1970, p. 53; 1972, pp. 52 i 53.

Comentari:

Les notícies del pintor Jaume Tallada corresponen als anys seixanta, setanta i huitanta del segle XIV. La primera, datada el 15 de maig de 1367, fa referència a la venda que efectua Jaume Tallada a Pere Comes, carnisser i veí de València, d'un tros de mallol situat al terme de Malilla, a l'horta de dita ciutat.

El document del 3 de juny de 1374 correspon a l'obligació realitzada, davant del Justícia dels CCC sous de València, per la qual Jaume Tallada havia de pagar a Pere de Centelles, *cavaller* i habitant de València, 90 sous que li devia per raó d'un préstec.

La referència documental de l'any 1376, resulta interessant pel seu contingut. És l'obligació que va contraure, davant del Justícia dels CCC sous de València, el pintor, Jaume Tallada, per la qual es va comprometre a acabar el banc i les polseres d'un retaule, baix la invocació de sant Miquel Arcàngel, encomanat pel prevere¹⁹⁹⁸ de València, Arnau Torres.

“Anno a Nativitate Domini millesimo CCCº LXXº VIº, die mercurii XXª febroarii. En Jacme Tallada, pintor, vehín de la ciutat de València, per sa plana voluntat promès e s'obliga sots pena del quart, en poder de l'honrat en Guillem Erau, justícia de la ciutat de València, en los feyts civils tro en suma de CCC sous, en donar e pagar a-n Arnau Torres, prevere, habitador de la damunt dita ciutat, que d'ací quatre dies passats après la festa de Pasqua primervinient li haura feyt e acabat un banch de retaule ab sos polseres segons que en la carta és contengut, sots preu de cinquanta sous moneda real de València, lameytat pertanyent al cofres del senyor rey e l'altra meytat a la part per dan e interés de la cosa demanada. E lo dit n'Arnau Torres protestas de les penes en les quals ja és encorregut que tot son dret li romanga salvu e il·lès.”

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condempnacions i Obligacions*, núm. 8, mà 2.

Cerveró, 1964, p. 117.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 231, doc. 364.

En els anys huitanta de nou hi ha de Jaume Tallada un document interessant. El 20 de febrer de 1380, el pintor i veí de Barcelona Joan de Santcenís acorda, en el contracte d'aprenentatge, afermar-se amb Jaume Tallada com a *macip*, per temps de tres mesos, rebent una soldada de 10 florins i mig, dels quals confessa haver-ne rebut 2 i mig. Dita notícia confirma que Jaume Tallada seria important com a pintor, a més que tinguera obrador.

1997 Desconeixem si aquest pintor i Romeu Tallada (1305-1321) són parents.

1998 *Ibidem*, nota 277.

“Die lune, XX^a febroarii. Iohannes Sentzenís, pictor, vicinus Barchinone, afirmo me vobiscum Iacobo Tallada, pictori et vicino Valencie, presenti et cetera, hinc ad tres menses primos venturos in macipium vestrum ad faciendum vestra omnia mandata iusta et cetera, teneamini providere per totum dictum tempus in comestione et potu tandum. Ego vero tanear vobis servire de quolibet mense XXti quatuor *dies faynes*. Et illud teneamini michi dare pro mea solidata dictorum trium mensium decem florenos et medium de quibus iam confiteor habuisse a vobis duos florenos et medium, residuum prout michi fuerint [VIIIorum]. Rrenuncio et cetera. Et sic promitto et cetera, obligo persona et bona et cetera. Ad hec ego, Iacobus Tallada predictus, suscipens et cetera, obligo et cetera.

Testes, Bernardus d'Albesa et Iacobus Ferrari, draperii Valentie.’’

ARV. *Protocol de Bernardo Costa*, núm. 633.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 18 i 19; 1930, pp. 18 i 19.

Cerveró, 1972, p. 52.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 238, doc. 385.

En la següent notícia consta que el pintor Jaume Tallada era ja difunt. El document, que correspon al mes de setembre del 1387, dóna la referència de la compareixença: “(...) davant la presència de l'honorat en Francesch Desplugues, justícia de la ciutat de València en lo civil, de en Pere Climent notari procurador de la dona na Jacmeta muller quondam de Jacme Tallada pintor de la dita ciutat defunt, e dix e propossa danant a quell que com lo dit Jacme Tallada quondam marit de aquella (...)”. És dir que Jaumeta, vídua de Jaume Tallada, interposa, davant el Justícia Civil de València, una demanda per a reclamar el seu dot i creix dels béns del seu difunt marit, el qual import era de 83 lliures i mitja, a tal l'efecte, el Justícia va nomenar curador¹⁹⁹⁹ al pintor Raimon Valls, el dia següent de la demanda. Aquesta queda confirmada en el document 8 de setembre de l'any en curs.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 539, mà 6, f. 47.

Cerveró, 1960, pp. 254 i 255; 1970, p. 53; 1972, p. 53.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 297-299, doc. 501.

L'últim document, en el que s'esmenta a Jaume Tallada, té data del 3 de març de 1388. En ell, el Justícia dels CCC sous de València, es condemna a la seua vídua, Jaumeta, a pagar a Guillem Oliver, certes quantitats d'un cens i un recens.

“Anno a Nativitate Domini millesimo CCC^o LXXX octavo, die martis III^a marcii [...]. Na Jacmeta, muller, *quondam* d'en Jacme Tallada, pintor, hereua de son marit, per confessió sua pròpria fon condepmnada per lo honorat Berthomeu d'Avenella, justícia civil de la ciutat de València tro en suma de CCC sous, en donar e pagar a-n Guillermo Oliver, present, instant et requirent, set sous de cens et trenta sous de recens reals de València, los quals fa sobre una kafiçada de vinya ab carta closa per en Loís de Menargues, a vint-set de [febrer], *anno a Nativitate Domini* [...] M^o CCC^o LXXX°, los quals són de la paga o solució del mes de març present. Ítem, d'altra part altres set sous, los quals fa de cens sobre una kafiçada de vinya situada en terme Malilla, (...)”

ARV. *Justícia de CC sous*, núm. 15, mà 2, f.48v.

Cerveró, 1964, p. 117.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 301, doc. 508.

Notes:

Pintor parts d'un retaule.

Contracte d'aprenentatge.

1999 *Ibidem*, nota 659.

TALLADA,²⁰⁰⁰ Romeu (1305-1321, València)

Referència arxivística:

Desconegut. Protocol núm. 11181 (ARV).

Justícia Civil, núm. 7, f. 5; núm. 10, f. 21; núm. 12; núm. 14 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, pp. 248 i 254; 1972, p. 53.

Comentari:

Romeu Tallada visqué durant la primera i segona dècada del segle XIV, així ho confirma la seua documentació amb una primera notícia de l'any 1305. En aquest any actua com a testimoni.

“ IIII, kalendas de novembris

Testes Romeus Tallada, pictor, et Petrus Iohannis, pellerius.”

ARV. *Protocol de desconegut*, núm. 11181.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 34, doc. 22.

Del mes de gener de 1306, és la referència documental de la curadoria atorgada pel Justícia Civil de València a Romeu Tallada, en la persona de Pericono, fill de Pere de Puig, *mercader* difunt.

“Bartholomeus Mathoses, iusticia Valencie, et cetera, ad requisitionem Periconi adulti, filii quondam Petri de Podio, mercatoris, defuncti, damus et assignamus vós, Romeum Taylada, pictorem, in curatorem predicto Pericono adulto et eius bonis.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 7, f. 5.

Cerveró, 1960, p. 254.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 35, doc. 24.

Al 1309, durant el mes de març, el Justícia Civil de València assigna els oïdors de comptes, en les persones de Pons de Montalbà, notari, i Bertomeu de Lemena, de dita ciutat, entre Clavel Jordà i el pintor Romeu Tallada, com a marmessors del testament de Pere Rafart, pintor, i Jasinta, filla del dit difunt i muller de Guillem Cigar, per raó de l'administració feta pels dits marmessors de l'herència de Pere Rafart. Dos anys després, a l'any 1311, Romeu Tallada actua com a marmessor del testament del dit Pere Rafart.

No hi ha cap document més fins 1321. En aquest es fa constar la delegació que efectua el Justícia Civil de València en les persones de Raimon Satorre, *fuster* i del pintor Romeu Tallada, per prendre una determinació en la qüestió que hi havia entre Jaume Folques, pintor i Raimon Fortea, per qüestions de curadoria: “(...) en Ramón Çatorre, fuster, e en Romeu Taylada, pintor, vehins de Valencia, en conexedors e determinadors de la questio que és ho espera ésser entre en Jacme Folques, pintor, de la una part, e en Ramón Fortea curador testamentari de Bernar Amat, adult, fill qui fo d'en Michel Amat, de la altra part, (...)”

ARV. *Justícia Civil*, núm.14.

Cerveró, 1972, p. 53.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 53 i 54, doc. 79.

Notes:

2000 No se sap si aquest pintor és família de Jaume Tallada (1367-1388).

TAMARIT, Joan (1404-1409, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil núm. 3700, mà 8, ff. 10-10v; mà 9, ff. 17-24v; mà 10, ff. 25-26v (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 117.

Aliaga, 1996, pp. 154-174.

Comentari:

Al pintor Joan Tamarit està documentat a l'any 1404, per l'obligació que efectua en presència del Justícia dels CCC sous de València, en la qual havia de pagar a Nicolau Tamarit, 9 florins per la fusta que li compra.

“En Johan Tamarit, pintor qui stà a sent Francesch s'obliga en donar e pagar a-n Nicholau Tamarit, present, nou florins deguts per preu de fusta, que d'aquell comprà, hagués e reebé.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 27, mà 1.

Cerveró, 1964, p. 117.

Cinc anys després, el 1409, Joan Tamarit actua, junt als pintors Marçal de Sas, Gabriel Martí, Antoni Peris, Gonçal de Sarrià i Abellà,²⁰⁰¹ en la demanda interposada a la Cort del Justícia Civil València pel pintor Jaume Mateu, nebot de Pere Nicolau, pintor difunt de València, contra Gonçal Peris, pintor i tanmateix curador²⁰⁰² dels béns del dit Pere Nicolau tal i com li fou assignat per dita cort, morint aquest sense testar, reclamant aquell que li siguen pagats els anys que va treballar amb son oncle.

Notes:

Compra de fusta.

2001 Creiem que pot ser el pintor Bertomeu Avellà.

2002 *Ibidem*, nota 659.

TELLO,²⁰⁰³ Andreu (1404, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3671 (ACV).

Llopis, Lluís. Notal núm. 64 (APPV).

Queralt, Vicente. Notal núm. 1415 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 314.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 299; 1914, p. 40; 1929, p. 6; 1930, p. 68.

Mocholí, 2009.²⁰⁰⁴

Comentari:

El pintor Andreu Tello o Téllez té, fins ara, quatre documents, tots de l'any 1404. El primer, del mes de gener, el dit pintor i Joan Amorós, *fuster*, van fer de testimonis en una procuració²⁰⁰⁵ feta per Berenguer Martorell, ciutadà de València. Del mateix mes està la notícia que Andreu "Téllez" de València, procedix judicialment com a testimoni en cert document. A febrer, de nou intervé com a testimoni en una àpoca. A la fi, en maig apareix documentat per la procuració²⁰⁰⁶ per ell atorgada.

Notes:

Cap notícia de les esmentades dona informació del seu treball.

2003 O Téllez.

2004 *Ibidem*, nota 787.

2005 *Ibidem*, nota 534.

2006 *Ibidem*, nota anterior.

TERRES, Mateu (1366-1383, València)

Referència arxivística:

Monar, Bononat. Notal núm. 3514, f.88v (ACV).

Queralt, Vicent. Protocol núm. 1412 (APPV).

Roca, Pere. Protocol núm. 24049 (APPV).

Justícia Civil, núm. 410 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 315.²⁰⁰⁷

Sanchis Sivera, 1912 (1), pp. 160 i 161; 1912 (2), pp. 215 i 216; 1914, p. 5; 1928, p. 12; 1930, p. 12.

Cerveró, 1956, pp. 101 i 102; 1960, p. 245; 1964, pp. 117 i 118.

Comentari:

De Mateu Terres, per una part, al document de l'any 1366 se li esmenta com a pintor, mentres que als tres següents dels anys 1380, 1381 i 1383, donen notícia d'un il·luminador amb el mateix nom. No se sap amb certesa si es tracta de la mateixa persona, però s'ha de tindre present que no és l'única notícia en què un pintor realitza tasques d'il·luminador.

Com s'ha dit abans, la primera notícia de Mateu Terres està documentada el 1366. És un document acreditatiu pel qual el pintor Simó Despuig, veí de València, per manament del bisbe de València, pinta la figura del fundador de l'Almoina de dita ciutat. Aquesta obra fou estimada pels pintors Joan Martínez i Mateu Terres, per 30 lliures, les quals cobra en les pagues pertinents.

“Cum Simon de Podio, pictor vicinus Valencie, de mandato dominorum episcopi et capituli Valencie sive dominorum Pascasii Martini, precentoris et Bernardi Urdi, prepositi canonicorumque prebendorum ecclesie Valentine et administratorum laudabilis elemosine ipsius ecclesie, pinxisset sua arte in domo dicte elemosine ubi pauperes reficiuntur sive figurasset illum qui elemosinam instituit. Et subsequenter quot pauperes fuerint ibi instituti et per quos usque nunc et suis expensis propriis distraxisset. Et ideo vellet prout dignum erat recuperare illud et alias satisfaccionem de laboribus ipse Simon, necnon et venerabilis et discretus Raymundus de Ruxol, procurator et nomine procuratorio ipsius elemosine qui restitutionem ipsam et satisfaccionem facere habebat in presencia mei notarii et testium subscriptorum ad invicem concordarunt stare super premisis taxacioni Iohannis Martiniç et Mathei Terres, pictorum vicinorum Valencie, quos circa hec convocaverant et qui erant ibi presentes finaliter ipsi Johannes Martineç et Matheus Terreç visis omnibus et consideratis eodem instanti taxarunt ipsi Simoni pertinere per omnia racione, triginta librarum monete regalium Valencie. Qua facta taxacione, incontinenti idem Simon scienter ipsas triginta libras numerando, confessus fuit habuisse et recepisse e dicto venerabili Raymundo de Ruxol, inter tamen diversas vices et soluciones quamquam de voluntate ipsorum Raymundi et Simonis habentis pro nullis et cancellatis quibuscunque aliis apochis seu albaranis factis pro premissis sive apochis omnibus inclusis in presenti. Renunciandoque idem Simon omni excepcioni dicte peccunie non numerate, non habite et non recepte et doli ac de et pro eadem se pro contento et satisfacto habens per se et suos difinivit et absolvit ipsum Raymundum dicto nomine ac ipsam elemosinam et quoscunque alios interesset vel intererit ab omni accione questione petitione et demanda si ius facere posset et pactum fecit

2007 L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

firmissimum calidum et solemnem de ulterius aliquid non petendo sive de non conveniendo quemquam ac sibi et suis silencium impossuit sempiternum pro eisdem sicut melius ad utilitatem dicte elemosine posset dici et intelligi de quibus dictus venerabilis dominus Raymundus de Ruxol, dicto nomine, petiit sibi fieri et tradi publicum instrumentum per me notarium ipsum in eorundem omnium testimonium veritatis.

Que fuerunt acta Valencie inter dictam domum, die iovis, hora tertia que fuit prima dies mensis octobris, anno a Nativitate Domini M^oCCC^oLX^o sexto.”

ACV. *Notal de Bononat Monar*, núm. 3514. f. 88v.

Cerveró, 1956, pp. 101 i 102.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 207, doc. 316.

Ramón Marqués, 2007, p. 172, doc. 5.

Al 1380, als llibres del Justícia Civil de València, es menciona a Marieta, muller de Mateu Terres, il·luminador, habitant a la parròquia de Sant Llorenç de dita ciutat, la qual intervé com a testimoni.

“La dona na Marieta, muller d’en Matheu Terres, iluminador, stant en la parroquia de Sent Lorenc de la ciutat de València, testes produhit et donat per part de la dita honrada dona Isabel sobre les dites rahons [...]”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 410.

Cerveró, 1960, p. 245.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 238, doc. 384.

Ramón Marqués, 2007, p. 173, doc. 10.

Al mes de febrer de l’any 1381 atorgaren àpoca Llorenç Neya, prevere,²⁰⁰⁸ *escriptor* de “littere formate” i Mateu Terres, “iluminator librorum,” en la qual reconeixen haver rebut de Giner Rabassa,²⁰⁰⁹ *llicenciat en lleis* i Joan Aznar, prevere,²⁰¹⁰ com a marmessors del testament de Giner Rabassa, pare del primer, 14 lliures i 3 sous, per raó d’un missal que aquells havien confeccionat per a la capella de santa Maria Magdalena de la Seu de València, manat fer pel difunt.

Per últim de l’any 1383 està el nomenament de Mateu Terres, il·luminador, i García Sans del Port, ambdós habitants de València, com a marmessors del testament de Joan Ferran del Port, habitant de dita ciutat.

“Nos, Matheus Terres, iluminator, et Garcias Sancii de Port, habitores Valencie, manumissores subrogati per vernerabilem Anthonium Mathei, decretorum doctorem, officialem Valencie, in executione ultimi testamenti numcupativi venerabilis Iohannis Ferdinandi de Portu, utriusque iure baccalarius, habitator predictae civitatis.”

APPV. *Protocol de Pere Roca*, núm. 24049.

Cerveró, 1964, pp. 117 i 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 238, doc. 384.

Ramón Marqués, 2007, p. 173, doc. 10.

Notes:

Pintor i il·luminador.²⁰¹¹

2008 *Ibidem*, nota 277.

2009 Els autors de la cita publiquen *Rabaça*.

2010 *Ibidem*, nota 2008.

2011 *Ibidem*, nota 462. Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*...

TOMÀS, Bernat (1409, València)

Referència arxivística:

Saposa, Joan. Protocol núm. 19196 (APPV).
Justícia dels CCC sous, núm. 31, mà 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 118.
Mocholí, 2009.²⁰¹²

Comentari:

Del mateix any, el 1409, són les dos notícies del pintor Bernat Tomàs. La primera, en el mes de maig, al·ludeix a la condemna efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, per la qual ha de pagar al també pintor Jaume Estopinyà, 5 sous i 6 diners.

“En Bernat Thomás, pintor, qui stà a la plaça de les Caxes, ex confesione fon condemnat en pagar a-n Jacme Stopinya V sous, VI diners per rahó de loguer.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 31, mà 6.

Cerveró, 1964, p. 118.

En l'altra, en el mes de novembre, el pintor “BernardusThome”, habitant de València, procedix judicialment com a testimoni en una venda.

Notes:

Lloguer d'un alberg.

2012 *Ibidem*, nota 787.

TOMÀS, Domènec (1415-1435, València)

Referència arxivística:

Aveïnaments, b3-4, mà 3, f.4v. (AMV).
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, f. 232v (AMV).
Samorera, Lleonard. Protocol núm. 26115 (APPV).
Falchs, Bernardo. Protocol núm. 4377 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1265 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 35, mà 2 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (3), p. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 59; 1930, pp. 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.
Cerveró, 1964, p. 118.
Tolosa, 2003, p. 575, doc. 1856.

Comentari:

De les notícies documentals del pintor Domènec Tomàs es té, primerament, la de l'any 1415, actuant com a testimoni en la venda d'uns cens a favor de Paulo de Ballester, efectuada per Pere López, ciutadà de València i la seua muller Sanxa.

Domènec Tomàs intervé, a l'any 1422, com a testimoni en una època pel lloguer d'un hospici. Aquest estava situat a la parròquia de Sant Llorens de València. En octubre del mateix any, aquest pintor col·loca una filla seua al servei de Joan Valentí, *saboner*.

Al mes d'agost de l'any 1423, el pintor Domènec Tomàs, habitant de la parròquia de Sant Martí, procedix com a fermador de l'aveïnament de Joan de Toledo, *fuster*, al carrer de Santa Maria de Gràcia, a la ciutat de València, en el qual també viu el dit pintor.

“En Johan de Toledo, fuster, natural de Toledo del Regne de Castella e de present, habitant en la ciutat de València en la parròquia de Sent Martí en lo carrer appellat de Santa Maria de Gràcia al costat de l'alberch del discret en Bernat Sauret, notari e [virtut] del sagrament per aquell prestat a Déu e als sants IIII evangelis en mans de l'honorable Bernat de Penaraja, lochtinent de l'honrat mossen Guillem Pujades, justícia civil de València ab assentiment e voluntat dels molt honrats en Jacme de Romaní, donzell, en Berenguer Martí de Torres, en Johan Ponç e en Johan d'Òdena, ciutadans IIII dels honrats jutars de la dita ciutat, jura lo vehinatge d'aquella als dits X anys primervinents, en axí et cetera, fide en Domingo Thomàs, pintor, ciutadà de València qui està en la dita parròquia, en lo carrer damunt dit present e acceptants et cetera, obligants et cetera, renunciants et cetera.

Testes l'onrat en Pere Oliver, mercader e en Johan Ferrer, maior de dies, notari e en Johan Garcia, pellicer, ciutadans de València.”

AMV. Aveïnaments, b³-4, 3^a mà, f. 4v.

Fins el 1429, no es té més notícies del pintor que ens ocupa. En aquest any se li condemna pel deute de pagar a Francesca, muller de Joan Caxet, 6 sous i 6 diners, per treballs de confeccionar cert cofre que no li havia fet.

Al 1432, el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. Hi hauria de representar en la

volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels haurien de ser daurats i negres los perfils de les corones pintades en los pilars. Baix la direcció d'Alcanyís col·laboraren nombrosos pintors, entre ells, Domènec Tomàs.

Tres anys després, el 1435, Domènec Tomàs apareix documentat junt al també pintor Miquel Crespí, ambdós taxaren, amb la quantitat de 160 sous, el treball que feu el pintor Berenguer Mateu a la coberta de la creu del camí de Mislata.

“Ítem paguí a-n Berenguer Matheu, pintor, cent sexanta sous reals de València per raó de dues mans que dóna de blanch ab olí en la cuberta de la creu del camí de Miçlata, axí en lo temps de l'honrat en Bernat Torrella, sotsobrer, en l'any proppassat com en mon temps, la qual quantitat de CLX sous li fon tatxada per en Miquel Crespí e en Domingo Thomàs, pintors ab jurament per ells prestat que be e lealment se haurien en la dita tatxació. E hà-n'i àpoqua reebuda e closa per lo dit n'Anthoni Bosch, notari a XXVIII de març de l'any M CCCC XXXV CLX ss.”

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d³-37, f. 232v.

Notes:

Pintor de cofres i capella major de la Seu de València.

TOMÉ, Domènec (1423, València)

Referència arxivística:

Çaera, Vicente. Protocol núm. 2422 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.

Comentari:

D'aquest pintor només es té notícia per un document del mes d'abril, en el qual procedix judicialment com a testimoni.

“Testes, Dominicus Thome, pictor et Guillelmus Barceló, barberius, Valencie vicini.”

Notes:

Creiem, per la data del document, que es tracta del pintor Domènec Tomàs.

TONA,²⁰¹³ Berenguer (1317, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 20 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1960, p. 227.

Comentari:

La declaració efectuada, davant el Justícia Civil de València, pel pintor Berenguer Tona, és l'única notícia, fins ara, que dóna a conèixer a dit pintor.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 45, doc. 51.

Notes:

2013 Creiem que Bononat Tona (1319-1325) i Berenguer Tona (1317) siguen la mateixa persona. Pot ser un error al escriure el nom a l'original.

TONA,²⁰¹⁴ Bononat de (1319-1325, València)

Referència arxivística:

Lapart, Aparicio. Notal núm. 2627 (ARV).

Lapart, Aparicio. Notal núm. 2855²⁰¹⁵ (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912, p. 160; 1912 (2), p. 214; 1914, p. 4; 1928, p. 9; 1930, p. 9.

Cerveró, 1964, p. 118.

Comentari:

Dos documents donen referència del pintor Bononat Tona.²⁰¹⁶ El primer al·ludeix a l'arrendament que atorga a Arnau Gerald, *llaurador* i veí de València, d'un hort seu, situat a l'horta de dita ciutat, pel temps de tres anys, pel preu de 100 sous anuals.

El segon, sis anys després, el 1325,²⁰¹⁷ correspon al debitori que atorgaren el pintor Bononat Tona i Jaume de Castro, *fuster*, a Pere Esteve de Llemotges, *draper* de València, per la quantitat de 15 sous i 6 diners, per compra de vàries alnes²⁰¹⁸ de tela.

“ Pridie nonas apriles die iovis, Bononatus de Thona, pictor, et Iacobus de Castro, [fusterius,] in solidum confitemur [debere vobis,] Petro Stephani de Limocitis, civi et draperio Valencie, presenti, et [Berengario Martí, iunior,] socio vestro, abasenti et cetera, et notario et cetera, vel alteri vestri [...] et quindecim solidos et sex denarios regalium Valencie, racione et precio Septem alnarum [...] quem a vobis [...] ad opus Romeo Gonçalves, filii [...] Moye, ad racionem viginti sex solidos quamlibet annum [...] solvere vestre voluntati et cetera, sine omini dilaciones et cetera, dampnum [...] et cetera, fice credatur et cetera. Obligamus in solidum et notario et cetera, omnia bona Nostra et cetera. Renunciamus super [...] beneficio dividende accionis et cetera. Testes, dominicus de Casellis et Guillelmus Genorii, Mercator. ”

ARV. Notal d'Aparicio Lapart, núm. 2855.

Cerveró, 1964, p. 118.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 57, doc. 89.

Notes:

Relació professional o comercial entre un pintor, un fuster i un draper.

2014 Hipotèticament a Bononat Tona i Berenguer Tona els creiem el mateix pintor.

2015 La mateixa notícia és publicada per diferents autors, cadascú dóna el seu regest, les dades dels quals es complementen.

2016 L'autor de la cita, Cerveró, publica *Thona*.

2017 En aquest document apareixen un pintor, un fuster i un draper.

2018 Antiga mesura de longitud equivalent, aproximadament, a mig metre. Als ss X-XII fou emprada com a mesura agrària a la Catalunya Vella. Representava, aproximadament, la distància del colze a la mà. Més tard fou usada com a mesura de superfície, i també per a amidar teixits. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

TORÀ,²⁰¹⁹ Domènec (1383-1429, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna. Claveria de Censals, lletra J, llibre 13, f. 20 (AMV).
Manual de Consells, A-22, ff. 349, 354, 358, 360, 362, 367 i 371; A-23, ff. 1, 7, 9 i 16 (AMV).
Argent, Tomàs. Protocol núm. 25467 (APPV).
Eximeno, Joan. Notal núm. 990; Protocol núm. 14473 (APPV).
Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 22965 (APPV)
Montfalcó, Bernat. Protocol núm. 1927²⁰²⁰ (APPV).
Caldes, Jaime. Notal núm. 3163 (ARV).
Costa, Bernat. Protocol de núm. 2449 (ARV).
Estela, Jaime d'. Notal núm. 2576 (ARV).
Ferrer, Alfonso. Protocol núm. 4392 Notal núm. 2921 (ARV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1268, f. 314v (ARV).
Justícia Civil. Manaments i Empars, núm 580, mà 2, f. 18v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 190, mà 11, f. 12 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 315.
Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 222; 1914, p. 12; 1928, p. 30; 1930, p. 30.
Cerveró, 1964, pp. 118 i 119; 1968, p. 94; 1972, p. 53.
Mocholí, 2009.²⁰²¹

Comentari:

Les notícies, fins ara trobades, del pintor Domènec Torà s'inicien el 13 d'octubre de l'any 1383. Aquest any s'escriptura el document, als llibres de la Clavaria Comuna de València, pel qual dit pintor cobra l'import d'una casa que posseïa a la plaça dels Caixers.

A l'any 1385, Domènec Torà apareix documentat als pagaments efectuats per Berenguer Permola, en nom de Domingo Calataiud, ciutadà de València, i la seua dona Francesca com a hereva del seu pare, Ramon Casalduc. Les quantitats registrades havien estat emparades pel mateix Berenguer Peramola i el dit pintor, qui al seu torn havia comprat la casa de Ramon Casalduc.

Quatre anys després, en març de 1389, es documenta el manament del Justícia Civil de València fet a instància de Guillem Strany, procurador²⁰²² del pintor Domènec Torà, ordenant a Bernat Abat que torne els béns que tenia capllevats²⁰²³ de Marqueta.

En juliol del dit any, el 1389, s'escriptura el contracte d'aprenentatge atorgat per Mateu Espanyol, curador d'òrfens, en el qual aferma a Bernat Escoda, fill del difunt Bernat Escoda, *obrer* de la vila de València, amb Domènec Torà, pintor de València, durant tres anys i mig com a *macip* seu per aprendre l'ofici de pintor.

2019 Desconeixem si aquest pintor és família del també pintor Francesc Torà (1388).

2020 Signatura antiga que correspon a l'any 1400 i que actualment no es conserva el protocol.

2021 *Ibidem*, nota 787.

2022 *Ibidem*, nota 547.

2023 Donar caplleuta per alliberar. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

“Die predicta [sabati XXIII iulii]. Matheus Spanyol, curator orfanorum, afirmo vobviscum Domingo Tora, pictori Valencia hinc ad III annos medium sequentes Berdardum Scoda, quondam filium Berengarii Scoda, operari ville Valencie, defuncti, in mancipium vestrum ad faciendum vestre omnia mandata iusta [et cetera.] Teneamini sibi docere officium vestrum ut adicere poterit et pro [dictus tempus] sanum et infirmum smendando infirmitatis, in comestice, potu, vestitu et calciatu et sua [...], et fine temporis facere sibi tunicam, gramasiam, capucium et caligas panni IX vel X solidos pro alna. Et sic promitto, et cetera. Obligo, et cetera. Ad hec ego Dominicus Torà, predictus, succipiens, et cetera, promitto, et cetera, obligo, submitto iurediccionem predictis orfanorum, et cetera.

Testes Raymundus de Sala, mercator, et Dominicus de la Rambla.”

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 321, doc. 554.

En març del 1393, es registra l'època atorgada pel pintor Domènec Torà, ciutadà de València, en la qual reconeix haver rebut del procurador²⁰²⁴ de Egidi Roiç de Poyo, habitant de dita ciutat, 125 sous, dels 250 que li devia, de cert cens anual.

Del 12 de març del 1393, es l'època per la qual Domènec Torà reconeix que Francesc de Soler, com a procurador²⁰²⁵ d'Egidi Roiç del Poyo, habitant de València, li ha donat 205 sous pel preu d'un censal, pagadors dos voltes a l'any.

Al mes d'abril del dit any, el 1393, Domènec Torà²⁰²⁶ apareix documentat per la venda que efectua d'un cens, carregat sobre una casa de la seua propietat situada a la parròquia de Sant Martí.

En febrer del següent any, el 1394, el pintor Domènec Torà, efectua un altra venda, aquesta vegada a Domènec Rodrigo, veí de Soterna,²⁰²⁷ i a Llúcia, la seua muller, d'un censal per valor de 33 sous i 4 diners, pel preu de 20 lliures, carregat sobre un hospici situat a Soterna, propietat del difunt Pere Munyoç, veí de Russafa. El pintor Ferran Pérez va testimoniar en l'època a favor de Domènec Torà.

En la referència documental del dia 26 de l'any en curs, el 1394, Guillem Aparici, agrícola, “comorans” al lloc de Benifaraig, la seua muller Pascasia i Simó Aparici, agrícola i veí d'Alfara, reconegueren que Domènec Torà els devia 35 lliures i que havia de pagar-les abans de Nadal, sota pena de 10 lliures.

El següent document de Domènec Tora és de l'any 1400. Aquest fa referència al testament atorgat pel dit pintor, en el qual elegix com a marmessor al *mercader* Gabriel Navarro, gendre seu, manant ser soterrat al monestir de Sant Francesc, nomenant com a hereves a les seues filles Caterina i Isabel. El document deixa constància que dit pintor compartia materials dels seu ofici amb el pintor Joan Romeu.

“(…) Ítem avench que tota la fusta que és en casa mia e en la botiga e VII fustes que he en lo mercat, axi obrada com per obrar, pintada com per pintar, és comuna entre mi e en Johan Romeu, pintor. (...)”

APPV. *Protocol de Bernat de Montfalcó*, núm. 1927.

Cerveró, 1968, p. 94.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 321, doc. 554.

2024 *Ibidem*, nota 547.

2025 *Ibidem*, nota anterior.

2026 Els autors de la cita, Alcalalí i Sanchis Sivera, transcriuen *Thora* i no anomenen l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

2027 Prop de la zona on estava la presó Model de València.

Al 1403 es registra el manament executori, per part del Justícia dels CCC sous de València, a Vicent Alguayria, *calceter*,²⁰²⁸ donant-li deu dies per pagar a Domènec Torà, 50 sous reials que li devia de pensió de recens i 20 sous de penes.

Al mes de juny de 1405, en l'acta del Consell de València, es nomenaren els consellers i jurats de la ciutat pels anys 1405 i 1406. A més de Domènec Torà, van ser triats com a consellers²⁰²⁹ del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí, Pere Roca, Jaume Mestre i Joan Cardona, tots ells pintors.

“Consellers de parròquies (...)Sent Martí

En Pere Roqua

En Jacme Maestre

En Domingo Torà

En Johan Cardona.”

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 349.

Durant els mesos de juliol, agost, setembre, octubre, novembre i desembre de l'any 1405, i els mesos de gener, febrer i maig del 1406, a l'acta del Consell de València assisteixen Domènec Torà, Pere Roca, Jaume Mestre i Joan Cardona, com a consellers del Consell de València per la parròquia de Sant Martí.

L'últim document en vida del pintor Domènec Tora és una època, datada el 5 d'agost de 1412, per la qual confessa haver rebut de Bernat Esquerre, veí de València, 50 sous que li devia cada any per raó de censos.

Als documents següents s'esmenta al pintor Domènec Torà, però és ja difunt. A l'any 1425 apareix al document de Bernat Roca. Aquest al·ludeix a la contemplació del matrimoni que ha de contraure el seu fill Joan Roca amb Angelina, donzella, filla de Guillem d'Argilagues, difunt, fent donació intervius d'un hospici situat a la parròquia de Sant Joan, en la plaça dels Caixers, el qual confronta amb l'hospici dels hereus de Domènec Torà, pintor difunt.

Al mes desembre de l'any 1426, la seua vídua Caterina feu reclam de certes pensions del seu difunt marit, Domènec Torà.

El 4 de maig del 1429 es documenta el testament de Caterina vídua de Domènec Torà, difunt, en el qual nomena marmessors a Joan Amalrich, *mercader* i ciutadà de València, marit de la seua neta, i Isabel, filla de dita testadora i vídua d'Antoni, *feltre*,²⁰³⁰ també ciutadà de València. Va morir el 25 del dit mes i el testament es publica el 2 de juny amb l'inventari “postmortem” dels béns de Caterina, vídua del pintor que ens ocupa. El pintor Bertomeu Sacoma, ciutadà de València, actua com a testimoni en la publicació del testament i de l'inventari.

Notes:

Pintor i conseller.

Contracte d'aprenentatge.

Testament.

2028 Persona que fa calces, que n'adoba o en ven. *Diccionari escolar de valencià*. Pastor Ferrer, Francesc. València.

2029 *Ibidem*, nota 458.

2030 Persona que té per ofici treballar el teixit de llana o cotó, gruixut i de superfície peluda, semblant al feltre. *Enciclopèdia Catalana*, SAU.

TORÀ,²⁰³¹ Francesc (1388, València)

Referència arxivística:

Zaidia, Francisco. Notal núm. 2797 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 21; 1930, p. 21.
Cerveró, 1964, p. 119.

Comentari:

La venda i compra d'esclaus era una pràctica a l'Edat Mitjana, així ho confirma el document escripturat al protocol de Francesc Zaidia, al qual es detalla que un esclau sarraí, de nou anys, fou venut pel pintor Francesc Torà a Pere Torà, pel preu de 31 sous.

“Die iovis quinta menses novembris anno predicto LXXX° VIII°. Ego Franciscus Torà, civis Valencie, ex certa sciencia et consulte per me et meos vendo et concedo ac etiam trado vobis, Petro Torà, mediatore, civi dicte civitatis, presenti et ementi pro vobis et vestris legitime et sione fraude quandam captivum meum de ienere sarracenorum, neophitum, etatis novem annorum vel inde circa vocatum Anthonius. Hunc autem captivum vobis et vestris vendo et concedo, ut dictum est, precio videlicet triginta unius librarum dicte monete, quas omnes a vobis habui et recepi numerando ad totam meam voluntatem. Unde renunciatis excepcioni peccunie non numerate et a vobis non habite et non recepte et dicte vendicionis per me vobis non facte un predicatur et doli, et beneficio etrimam minoris precii, et duplicis decepcionis, et legi ac foro Valencie quibus deceptis [ultra] dimidiam partem iusti precii subvenitur, do et remitto vobis vestris perpetuo si quis hec vendicio modo plus valet aut modo valebit precio antedicto. Et titulo et ex causa huius vendicionis concedo vobis et vestris omnia et singula loca mea, iura, voces, vices, raciones et acciones ac prosequuciones reales et personales, utiles, directa et alias quamscumque michi pertinentes et pertinere debentes ac [...] spectantes in dicto captivo quibusvi modis titulis sive causis [...], iuribus et accionibus meis predictis possitis vos et vestri [...] experiri deffendere ac uti tueri contra quoscumque in iudicio vel extra quemadmodum, et illis modo, via formis quibus ego facere poteram ante huismodi vendicionem, et iurium cessionem cum in dicto captivo ut in vestras propria vos et vestros dominos et procuratores constituho ad faciendum de eo vestras omnimodas voluntates tam in habendo, tenendo, dando, vendendo quam aliter alienando iuxta vestre libitum voluntatis. Et ideo promitto et bona fide vobis convenio in dictum captivum vobis et vestris salvare, deffendere et facere, habere, tener quite, potenter et in sana pace contra omnes personas conquerentes vel aliquid perturbantes secundum forum Valencie. Et teneor inde vobis et vestris perpetuo de firma et legali eviccione huius vendicionis et ab omni dampno, missionibus ac etiam interesse in iudicio et extra, (...).

Testes inde sunt Franciscus Bages, marcator, civis Valencie, et Iohannes Englada, scriptor eiusdem.”

ARV. Notal de Francesc Saidia, núm. 2797.

Cerveró, 1964, p. 119.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 21; 1930, p. 21.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 312 i 313, doc. 532.

Notes:

Venda d'esclaus.

2031 No es coneix si aquest pintor és família del també pintor Domènec Torà (1383-1429).

TORNER, Martí (1490, València)

Referència arxivística:

Esteve, Jaume. Llibre 12º, f. 32, lligall núm. 1484 (ACV).

Referència bibliogràfica:

González Martí (AMDA).²⁰³²
Mocholí, 2009.²⁰³³

Comentari:

El pintor Martí Torner apareix documentat als llibres de l'Arxiu de la Catedral de València. Dits llibres corresponen al notari Jaume Esteve. Sobre el contingut del document, no s'ha pogut saber-ho, doncs l'arxiu esmentat no es pot consultar per obres.

Notes:

2032 *Ibidem*, nota 259.

2033 *Ibidem*, nota 787.

TORO,²⁰³⁴ Pere del (1375, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 363, mà 44, f. 32 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 119.

Comentari:

Als llibres del Justícia Civil de València de l'any 1375, queda registrat el procés de testimoni per part del pintor Pere del Toro, pel qual declara haver conegut als germans Pere i Angelina Gaçull.

“Testimonis produïts e donats en la cort civil de la ciutat de València per part d'en Pere Gaçull, fuster, vehí de la dita ciutat, sobre una demanda, capítols, rahons e declaracions per part de aquell proposades davant l'onrata n'andreu Guillem Scrivà, justícia de la sobredita ciutat en lo civil, sots lo calendari de *quinta die novembris* de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor M CCC LXXV, contra en Jacme Robert, sastre e vehí de la dita ciutat.

Eadem die et anno [Die martis VI^a octobris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXX° V^o]. En Domingo Torà, pintor et ciutadà de València, testimoni produït e donat per part d'en Pere Gaçull sobre les dites rahons per aquell sotos lo dit calendari contra lo dict en Jacme Robert davant lo dit honrata justícia proposades, lo qual jura a Déu e als san Evangelis de aque de la man dreta tocats dir veritat en lur deposició. Et deposà son testimoni *dictis die et anno absentis partium*. Et fon interrogat sobre les dites rahons, les quals li són lestes punt per punt *prout decet*.

E font interrogat sobre la IX^a rahó, (...)

Interrogat sobre la X^a rahó de la dita demanda(...)

Interrogantus la parentela, corrupcione, odio, amore, timore, precio, precibus et aliis circumstanciis, et dixit non.

Interrogat qual part volia que obtingués la seua intenció, e dix que la que millor dret hagués.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 230, doc. 363.

Notes:

2034 De manera hipotètica creiem que el cognom d'aquest pintor correspon a la població del Toro, camí de Terol, per la qual cosa aquest pintor pot ser oriünd del dit lloc. Fins i tot, també hi és la ciutat de Toro a Zamora.

TORRES, Martí de (1422-1429, València)

Referència arxivística:

Ponte, Gerard de. Protocol núm. 25032 (APPV).
Altarriba, Antoni. Protocol núm. 50 (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 35, mà 4 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, p. 120.
Tolosa, 2003, pp. 563b-564-566 i 590, docs. 1809, 1810 i 1896.

Comentari:

A l'any 1422, gràcies al document per la venda d'un censal per part de Castellana, vídua de Joan Cabanyelles, ciutadà de València, es fa menció que Andreu Albert, Tomás Albert, Bernat Roca, Martí de Torres, Joan Gil i Pere Guillem, tots ells pintors, posseïxen un hospici cadascun a la plaça dels Caixers, abans la Boatella, a la parròquia de Sant Martí de València.

Del mateix any, el 1422, en juliol per les intimacions atorgades per Mateu Esteve com a procurador de Pere Cabanyelles, en les quals s'esmenta que el pintor Bernat Roca posseïa un corral a la parròquia de Sant Martí de València, comprat a dit Pere Cabanyelles, el qual apareix com un dels intimats. El pintor Martí de Torres actua com a testimoni. També es fa menció dels pintors Pere Guillem i Andreu Albert.

Dos anys després, el 1424, en novembre el pintor Martí de Torres atorga procuració, junt a la seua muller Llorença, a favor de Llorenç Taraio.

El 2 de maig de 1429 queda registrada la condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, a Llorensa, muller del pintor Martí de Torres, la qual hagué de donar 40 florins a Bernat Torella, pel lloguer d'un alberg.

“Na Loneça, muller d'en Marti de Torres, pintor, *ex confesione*, fon condepnat en donar e pagar a-n Bernat Torrella present, quaranta florins deguts de loguer de un alberch, del mig any, que comença a cinch de maig.

Die iovis XIX madii dicti any, la dita dona deposa en poder de l'honrat justícia los dits quaranta florins.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 35, mà 4.

Cerveró, 1964, p. 120.

Notes:

UTRELLES, Joan d' (1402, València)

Referència arxivística:

Monfort, Jaume. Protocol núm. 3656 (ACV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1956, p. 107.

Comentari:

“(…)

Testes, Iohannes Dutrelles, tapinarius et pictor Valencie.”

Així queda escripturada la notícia sobre el pintor Joan d'Utrelles, en la qual s'especifica que és pintor i *tapiner*.²⁰³⁵ El tapin era un tipus de calçat de l'Edat Mitjana i aquest era pintat amb ornaments, per la qual cosa els pintors, a més de realitzar altres tasques, els pintaven.

Notes:

Pintor de tapins.

²⁰³⁵ *Ibidem*, nota 291.

VALENTÍ, Pere (1309, Mallorca, Bellver)

Referència arxivística:

Llibre de Bellver, any 1309, RP. 1192, f. 21, 22v, 23v, 24v (AHM).²⁰³⁶

Referència bibliogràfica:

Llompart, 1977-80, pp. 38 i 39.

Comentari:

Aquest pintor, Pere Valentí, queda documentat el 1309 pels pagaments atorgats dels treballs fets al castell de Bellver, a Mallorca, junt als pintors Francesc Cavaller, Perpinyà, Antoni Agraphim, Raimon, Llorenç Percassol i Martí Mallol. Les partides quedaren registrades fins al 31 de març.

“Dissabte, a VIII dies de novembre pagam [...].

(...)

Ítem, a-n Pere Valentí, pintor, per VI dies, a XXII diners:X sous.

(...)

Dissabte, a XXII dies de novembre pagam [...].

(...)

Ítem, a-n Pere Valentí, per VI dies, a XXII diners: XIII sous, II diners

(...)

Dissapte, a XXVIII dies de novembre, pagam [...].

(...)

Ítem, a-n Pere Valentí, per III dies, a XXII diners: V sous, VI diners.

(...)

Dissapte, a VI dies de Deembre.

(...)

Ítem, a-n P[ere] Valentí, per VI dies, a XXII diners: XI sous.

(...)

Dissabte, a XIII dies de deembre pagam [...].

(...)

Ítem, a-n Pere Valentí, per III dies, a XXII diners, VII sous, III diners.”

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 37 i 38 doc. 32.

Notes:

S’ha donat a conèixer aquesta referència documental, doncs el pintor Martí Mallol és del castell de Nules.

2036 Arxiu Històric de Mallorca.

VALERO, Pere (1418-1434, València)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, llibres de Comptes, P-5, f. 87 (AMV).

Manual de Consells, A-27, ff. 373-373v (AMV).

Quaderns de Provisions, B-2 (AMV).

Alegret, Ambrós. Protocol núm. 20702 (APPV).

Miquel, Joan. Protocol núm. 1243 (ARV).

Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1887 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 9 (ARV)

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1914, p. 47; 1929, pp. 15, 58 i 59; 1930, pp. 77, 120, 121 i 306.

Cerveró, 1972, p. 53.

Tolosa, 2003, pp. 562b i 570, docs. 1806 i 1827.

Mocholí, 2003. DEA.

Mocholí, 2009.²⁰³⁷

Comentari:

La primera referència del pintor Pere Valero és una procuració, que atorga el 1418, en la qual nomena Berenguer Murvedre, *mercader* i veí d'Eivissa, com el seu procurador.²⁰³⁸

Quatre anys després, el 1422, al mes de maig es registra la provisió del Consell de València ordenant que s'indemnitze a Pere Valero i a Ramon Muntanyana amb 30 florins, ja que es mana enderrocar la porxada, la qual utilitzaven, de la plaça dels Caixers de València, per a embellir-la. Aquesta notícia també quedà registrada als "Quaderns de provisions" i a la Claveria Comuna de València.

“Ítem pagui a-n Pere Valero, pintor, e a-n Ramón Muntanyana, barber, XXX florins d'or valents XVI lliures X sous, los quals en virtut del consell celebrat en la dita ciutat el present e dejús scrit dia, los són provehits ésser donats e pagats en subvenció e ajuda de l'enderrocament dels porches dels quals los sobredits són senyors situats en la plaça dels Caxers de la dita ciutat, los quals són stats enderrocats e arasats per embelliment de la dita plaça segons en lo dit consell és contengut. E haví albarà fet a XXX de maig del dit any.....XVI ll. X ss.”

AMV. *Manual de Consells*, A-27, ff. 373-373v.

AMV. *Quaderns de Provisions*, B-2.

AMV. *Claveria Comuna. Llibres de Comptes*, P-5, f. 87.

Sanchis Sivera, 1929, p. 58; 1930, p. 120

Al mes juliol de dit any, el 1422, Pere Valero actua com a testimoni en una època. Des d'aquest al següent document hi ha un buit documental de dotze anys. És al 1434, quan Pere Valero va vendre al pintor Bernat Vilagrassa part de la seua casa, situada a la plaça dels Caixers, en la parròquia de Sant Martí de València.

2037 *Ibidem*, nota 787.

2038 *Ibidem*, nota 547.

En agost del mateix any, el 1422, el pintor Pere Valero contrau obligació davant del Justícia dels CCC sous, per pagar a Joan Canyaveres, *rajoler*, 20 sous que li devia per rajoles que li comprà.

“En Pere Valero, pintor, voluntariament se obliga en donar e pagar a-n Johan de Canyaveres, rajoler, present, vint sous per resta de rajola que d'aquell comprà e rebe a X dies sots pena del quart.

Die veneris III^a septembris dicti anni en Johan Canyaveres feu reclam de la dita quantitat contra lo dit en Pere Valero.”

ARV. *Justicia de CCC sous*, núm. 1048, mà 8.

Cerveró, 1960, p. 254.

De setembre del dit any, el 1422, el Justícia dels CCC sous condemna al notari Joan Ferrer per a tornar a Bernat Punyet, *canviador*, el 3 florins que Pere Valero li havia pagat.

“En Johan Ferrer, notari, major de dies, *ex confessione*, que havia hauts e rebuts d'en Pere Valero, pintor, tres florins, los quals aquell devia an Bernat Punyet, cambiador e dels quals lo dit en Bernat Punyet havia feta dita al dit Johan Ferrer, fon condemnat en donar e pagar al dit en Bernat Punyet, present, los dits tres florins e en veritat lo dit en Bernat Punyet no degues res al dit en Johan Ferrer. E d'altra part les messions que ha rebudes de aquell a X dies sots pena del quart.

Die sabbati XXVIII^a novembris anno predicto de voler del dit en Bernat Puyet com se tingues per pagat de la dita quantitat fon cancellada la dita condempnació.”

ARV. *Justicia de CCC sous*, núm. 1048, mà 9.

Finalment, després de 12 anys sense notícies, Pere Valero apareix documentat per la venda que atorgà a Bernat Vilagrassa, també pintor, de part de la seua casa, situada a la plaça dels Caixers, en la parròquia de Sant Martí de la ciutat de València.

Notes:

VALIAN, Bertran (1410-1420, València)

Referència arxivística:

Aveïnaments, b3-4, segona mà, ff. 19 i 19v (AMV).
Justícia Civil, núm. 1916 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1968. p. 94; 1969, p. 94.

Comentari:

Dos referències és el total del suport documental del pintor Bertran Valian. El primer document, datat el 1410, és la demanda que interposa al Justícia de València dit pintor a En Mondo, *ministrer*²⁰³⁹ i Ramon de Pigeres, *pellisser*, com a creditors dels béns de Joan Petit, *taverner* i en Joan Nicolau, *mercader*, contra els béns que foren del difunt Joan Petit.

L'altra, datada a l'any 1420, es referix a l'aveïnament de García Fresno, *mariner*, natural del lloc de Laredo, a la ciutat de València per temps de deu anys, actuant com a fiador Bertran Valian, pintor, el qual viu a la parròquia de Sant Joan del Mercat, davant la séquia de les monges de santa Clara en dita ciutat.

“En García de Freixno, mariner, natural de Laredo del Regne de Castella e de present habitant en la ciutat de València en la parròquia de Sent Estheve, en lo carrer del saboner en la juiria nova olim de la Exèrea de la dita ciutat, en presència dels honrats en Bernat Vidal, lochtinent de l'honrat en Manuel Suau, justícia civil e de micer Francesch Blanch, doctor, en Guillem de Solans e d'en Francesch de Palomar, III dels honrats jurats de la dita ciutat e de l'honrat e discret en Pere Rocha, notari, síndich de la dita ciutat, jura lo vehinatge d'aquella als dits X anys primervinents, en axí et cetera. Fide lo discret en Johan Bonet, notari qui stà en la dita parròquia en lo dit carrer e en Bertran Valian, pintor, habitant en la parròquia de sent Johan del Mercat prop d'en Johan Valentí, çaboner, davant la cèquia de les monges de Santa Clara, abduy ensemps e cascú per lo tot presents e acceptants et cetera, obligants et cetera, renunciants et cetera.”

AMV. *Aveïnaments*, b³-4, segona mà, ff. 19 i 19v.

Notes:

2039 Ministrer, nom que es donava als músics que estaven al servici dels trobadors i sembla que tocaven instruments d'aire de fusta. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

VALLS, Domènec (1373-1374, Barcelona)

Referència arxivística:

Registre núm. 767, f. 31v; núm. 1782, f. 79 (ACA).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1928, pp. 16 i 22; 1930, p. 16 i 22.

Comentari:

Al pintor Domènec Valls, hui per hui, només li avalen dos documents. Aquests foren registrats en l'Arxiu de la Corona d'Aragó en els anys de 1373 i 1374 i publicats per l'historiador i arxiver de la Catedral de València En Josep Sanchis Sivera, entre els anys 1928 i 1930. Malgrat que, fins ara, no s'ha trobat més documentació del dit pintor, una lectura detinguda sobre dits documents dóna tota una sèrie de referències de Domènec Valls.

El dia 13 de gener de 1373, el rei Pere "El Cerimoniós" escriu als jurats, justícia i prohoms del lloc d'Albocàsser, per que deixen acabar a Domènec Valls, que era de la ciutat de Tortosa, el retaule que havia començat per a l'església del dit lloc. Sembla que el treball estava suspès per una qüestió judicial i els promet que a llur acabament anirà a veure'l i a jutjar-lo Llorenç Saragoça, "lo millor pintor que en esta ciutat sia".

"En Pere etcètera, als feel nostres los justícia, juratas e pròmens de Albocàcer, salut e gràcia. Entès havem per en Domingo Vayls, pintor de Tortosa e de casa nostra, que ell pinta un retaule a obs de la església de dit loch sots certe condicions capítols fets e fermats entre vosaltres e ell, segons que per carta pública se pot lagarment mostrar, e que après que ell ha començat de pintar lo dit retaule a inducció de algunes persones havets contrastat e embargat aquell dit en Domingo en la dita obra per manera que aquell no acabàs, e encara li embargàrets la segona paga que fer li devíets del preu entre volsaltres e ell avengut de pintar lo dit retaule. Sobre el embargament aquell dit en Domingo hac a fer convinença ab als cuns del dit loch qui lo dit fet embargaven, que ell hagués haver un mestre que fos abte e bo de la sua art, si l'or o altres colors o res fals havia més posat en lo dit retaule, que fa con los dits capítols, e que'l dit mestre li ajudàs a obrar e acabar la dita obra. On com lo dit Domingo sia vengut ací en Barchinona per menar-se'n en Lorenc Çaragoça, lo millor pintor que aquesta ciutat sia, per veure lo dit retaule e ajudar acabar aquell, lo qual Lorenc de present lo dit loch de Albocàcer anar no puxa, com sia molt ocupat de obres diverses nostres, los quals ha a fer acabar dins cert temps, e altres mestres lo dit domingo no pogués haver anar aquí sens inmoderat salari e grans messions e dapnatges e desfayçó de tos sos béns, e nós per lo servey que-ns (...) Dada en Barchinona, a III dies de janer en l'any de la Nativitat de Nostre Senyor M CCC LXXIII. *Rex Petrus fuit signata per dominum regem et ideo expedita.*"

ACA. Registre núm. 767, f. 31v.

Sanchis Sivera, 1928, p. 22; 1930, p. 22.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 223 i 224.

Pel següent document, datat el 30 de gener del 1374, sembla que el plet no acaba amb acord per que l'Infant Joan, subscriu una sentència, confirmant les anteriors, amb motiu del litigi promogut pels jurats d'Albocàsser, a causa de la pintura d'un retaule que factura el pintor Domènec Valls, la qual, segons el dictat d'altres pintors, no reunia les condicions del contracte.

Notes:

Pintor de la ciutat de Tortosa.

Pinta retaules.

VALLS I,²⁰⁴⁰ Jaume (1348-1352, València, Xàtiva)

Referència arxivística:

Notificacions, 1337-1350, mà 21, mà última (AMXàtiva).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1964, pp. 121 i 122.

Comentari:

A l'any 1348, pel el testament de Bernarda de Valls, vídua de Pere Martínez, se sap del pintor Jaume Valls, germà seu, al qual nomena com a hereu universal davant el notari Raimon de Nargona de València.

Al mateix any, el 1348, el 21 de juny, dit pintor, veí de Xàtiva, escriptura el testament, el qual va ser rebut pel notari Bertomeu Çahido. Al mes de juliol del mateix any, es documenta la clàusula testamentària en la qual Jaume Valls, per la qual nombra hereus universals a la seua segona muller Narcisa i al seu fill Pere.

“*VI nonas iulii*. Clausula testamentaria de Jacme Valls, pintor vehí de Xàtiva. El testament rebut per Guillem Garrocha, notari públic de la ciutat de València, cètera. Alia bona mea et iura cuacunque habeo vel habere debeo seu consequi possumum, aliqua ratione, dono dimitto et lego Petro de Valls, filio meo et dompne Arcisse, secunda uxor mee, et Petro ipsum in hiis iure institutionis heredum meum proprium et universalis facio et instituo de present.”

AMV. *Notificacions*, 1337-1350, mà 21.

Cerveró, 1964, p. 121.

Finalment, el dia 13 d'agost del dit any, el 1348, la Cúria del Justícia de Xàtiva assigna curadoria en la persona de Joan Ranieri com a tutor de Pere Valls, fill i hereu del pintor Jaume Valls.

“1348, idus augusti. Noverint universi quod cum coram nobis, Bernardo Ferrarii, militis, iusticie civitatis Xativa, comparuisset Iohannes Rahineri, vicinus civitatis Xative, postulans ac requirens per curia dicte civitatis dedisset et assignasset dictum Iohannis Rahineri, in tutore Petri Vallibus, filli ac heredis Iacobi de Vallibus, pictoris [..]

Sig-[*signe notarial*]-num Petri de Sentaoliva, notarii publici, regenstique scribaniam curie civitatis Xative.”

AMV. *Notificacions*, 1337-1350, mà 21.

Cerveró, 1964, p. 121.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 118, doc. 194.

Quatres anys després de la mort de Jaume Valls, el 1352, els béns que deixa al seu fill Perico de Valls, com que aquest morí al 1351, van passar al seu cosí germà Pere Ocello, com a parent més pròxim.

AM Xàtiva. *Notificacions* 1337-1350, mà 21.

Cerveró, 1964, p. 122.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 126, doc. 210.

Notes:

Pintor de Xàtiva.

2040 Desconexim, per falta de documentació, si aquest pintor és família de Jaume Valls II (1434).

VALLS II,²⁰⁴¹ Jaume (1434, València)

Referència arxivística:

Vinader, Jaume. Protocol núm. 9529 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1963, p. 73; 1964, p. 116.

Comentari:

Aquest pintor, amb el nom de Jaume Valls, l'hem classificat com el "II", per que hi ha un altre Jaume Valls, documentat entre els anys 1348-1354. Es desconeix si estan relacionats familiarment, però queda clar que per la diferència d'anys no pot ésser la mateixa persona.

El pintor Jaime Valls II està el document a l'any 1434, per la venda que atorga, junt a la seua muller Caterina, a Bartomeu Barceló, *assaonador*,²⁰⁴² d'un tros de vinya, situat al terme de Cotelles, a l'horta de dita ciutat, pel preu de 30 lliures. Actua com a testimoni el pintor Pere Estopinyà.

“Nos Iacobus Banylls, pictor, civis civitatis Valencie et Caterine, uxor eius scienter vendimus vobis Bartoholomeo Barceló, assanatori, quoddam troceum vinee, situm et positum in termino de Cotelles, orte dicte civitatis, pretio triginta librarum monete regalium Valencie.

Testes, discretus Petrus de Facho, presbiter et Petrus Stopinya, pictor.”

Notes:

2041 Es desconeix si aquest pintor és família de Jaume Valls I (1348-1354).

2042 *Ibidem*, nota 614.

VALLS,²⁰⁴³ Ramon (1381-1426, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Luis. Protocol núm. 3367, ff. 85v i 86 (ACV).
Volum núm. 3561, f. 290 i núm. 3670 (ACV).
Aveïnaments, b3-3, f. 343v (AMV).
Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).
Dezplá, Jaume. Protocol núm. 2 (4) (AMV).
Argent, Tomás. Notal núm. 1178; Protocol núm. 25463 (APPV).
Martí, Bertomeu. Notal núm. 67 (APPV).
Martí, Bertomeu, any 1395²⁰⁴⁴ (APPV).
Martí Falcó, Pere. Protocol núm. Any 1417 (APPV).²⁰⁴⁵
Montalbà, Bernat de. Protocol núm. 22161 i 22163 (APPV).
Montfalcó, Bernat. Protocol núm 25596 (APPV).
Montfalcó, Bernat. Notal núm. 1357 i 1358 (APPV).
Queralt, Vicent. Protocol any 1395 (APPV).²⁰⁴⁶
Salvador, Domingo. Protocol núm. 2174 (APPV).²⁰⁴⁷
Aznar, Domingo. Notal núm. 2788 (ARV).
Cardona, Guillermo. Any 1418²⁰⁴⁸ (ARV).
Manso, Bernardo. Protocol núm. 2781 (ARV).
Protocol de l'any 1424 (ARV).
Justícia Civil, núm. 831, mà 13, f. 15; núm 876, mà 12, f. 49; núm. 2525, mà 21; núm. 2526, mà 7, f. 6v (ARV).
Justícia dels CCC sous, núm. 26, mà 7; núm. 30, mà 9; núm. 34, mà 4; núm. 142, mà 5; núm. 1048, mà 5 i mà 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 317.
Sanchis Sivera, 1912 (2), pp. 223 i 224; 1914, pp. 13 i 14; 1928, p. 32; 1930, p. 32.
Cerveró, 1956, p. 108; 1960, pp. 255 i 256; 1964, pp. 122 i 123; 1968, p. 94; 1970, p. 53; 1972, pp. 53 i 54.
Tolosa, 2003, pp. 562b i 567, docs. 1807 i 1817.
Mocholí, 2003. DEA.
Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 36, 72, 82, 124, 135 i 137.

Comentari:

“Raymundus Valls pictor cofranorum”, pintor de cofres, és com se li anomena a Ramon Valls al document del 7 juliol de 1397. Aquest pintor, ciutadà de València, té una base documental des de l'any de 1381 fins al 1418, però, a excepció de dos documents, la resta de documentació notifica ben poc de la seua vida professional, a diferència de la seua vida privada i social. Aquesta comença amb un document del 1381, per la venda

2043 Pare del pintor Vicent Valls (1414-1426).

2044 No es conserva l'arxiu l'any 1395.

2045 No existeix a l'arxiu l'esmentat notari, però sembla ser una confusió de l'autor amb el cognom de Montfalcó, però d'aquest notari no es conserva l'any 1417.

2046 L'autor dóna data del 1395 i l'arxiu no es conserva aquest any.

2047 Correspon a l'any 1381. L'autor dóna l'any de 1391.

2048 Tret del document del 21 de octubre de l'any 1426, citat per l'autor amb signatura ARV. Justícia Civil, núm. 2525, mà 21. Existeix el notari Guillermo Cardona, però no el llibre de l'any 1418.

d'un tros de vinya situada al terme de Cotollers a l'horta de València, pel preu d'11 lliures

Fins al 1386 hi ha un buit documental. Al dit any s'escriptura que Ramon Valls procedix com a testimoni en el lloguer d'un molí arrosser.

A l'any 1387, el Justícia va nomenar curador²⁰⁴⁹ a Ramon Valls, el dia següent de la demanda posada per Jaumeta, vídua del pintor Jaume Tallada, per a reclamar el seu dot i creix dels béns del seu difunt marit.

Al mes de febrer de 1390, es feu constància que Ramon Valls va vendre a Esteve Valença, *especier*, 50 sous de violari,²⁰⁵⁰ davant el notari Bernat de Falchs.

Cinc anys després, el 1395, Ramon Valls figura com a testimoni en un contracte d'admissió d'un aprenent d'*espaser*²⁰⁵¹ per temps de dos anys, estipulant com a sou la quantitat de 100 sous a l'any. Aquest compromís comporta el fet de poder utilitzar els seus serveis tant de dia com de nit.

Al mes de juliol del 1395, s'efectua la venda de cert cens per part de Ramon Valls, la seua muller Caterina, el seu fill Vicent i la muller d'aquest, Isabel.

En setembre del dit any, el 1395, el pintor Ramon Valls intervé com a testimoni en cert document.

Igualment, al mes de maig de 1397, de nou Ramon Valls figura com a testimoni en un reconeixement de deute

Al següent document, del mes de juliol del 1397, es documenta la venda atorgada per Domingo de Begues, *tintorer*, la seua muller Sanxa, i Ramon Valls, "pictor cofranorum", a Caterina, vídua de Pere Roiç de Suerçe, habitant de València, de 66 sous i 8 diners censals, pel preu de 40 lliures. De seguit s'escriptura l'època de les 40 lliures atorgada per Caterina, vídua de Pere Roiç de Suerçe.

El 6 de març del 1398, als llibres del Justícia Civil de València, consta que Ramon Valls i la seua muller Caterina, van vendre a Arnau Sans i al seu germà Bernat, un tros de terra situat al terme de Meliana, tal i com apareix en un document atorgat davant del notari Guillem Cardona.

Amb els següents documents s'inicia l'etapa del pintor Ramon Valls al segle XV. A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Ramon Valls, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“67v
(...)
Ítem, doní a-n Ramon Valls per III onces de roseta, a raó de VI diner l'onça I s.
VI ds. (...)”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 36, 72, 82, 124, 135 i 137.

2049 *Ibidem*, nota 659.

2050 *Ibidem*, nota 355.

2051 *Ibidem*, nota 589.

Al 1402, dit pintor atorga àpoca reconeixen que havia rebut 11 lliures de la Seu de València, per treballs efectuats al campanar de dita Seu: “(...) ad opus pontis qui fit de presenti pro operando campanarii sedis predicte (...)” Durant tot el dit any apareix documentat treballant en dita Seu.

Al mes de maig del 1403, s’efectua una condemna en presència del Justícia dels CCC sous de València, per la qual Ramon Valls havia de pagar a Joan i a Guerau Bou, com a hereus de Pere Bou, 10 florins d’or, que dit Pere l’havia lliurat per la confecció de dos parells de cofres.

“(...)en Ramon Valls, per senyal de dos parells de cofrens que haui a fer e los quals en après aquell haui fets a venuts a la muller del dit defunt.”

ARV. *Justícia de CCC sous*, núm. 26, mà 7.

Cerveró, 1964, p. 122.

Entre els anys 1407 i 1408, Ramon Valls actua com a testimoni en diversos documents, a més d’aparéixer en una obligació, contreta davant del Justícia dels CCC sous de València, en la qual havia de pagar certa quantitat a Pere Giner com a fermador²⁰⁵² de Sanxo López, llaurador, habitant de Set-aigües, qui s’aveïna a la dita ciutat. A la fi, està la cessió atorgada per Jaume Mestre a Bertomeu Coscolla de 154 sous, que li són pagats per Margarita, vídua de Pere Rabaça i Raimon Valls, per raó d’un censal de dita quantitat.

Al següent any, el 1409, Ramon Valls atorga testament nomenant com a marmessors a Pere Carrascosa, rector de Benigànim i al seu fill, Vicent Valls.

Del 1412 és la condemna, efectuada pel Justícia dels CCC sous de València, en la qual Bernat Castellà, ciutadà de València, havia de pagar a Ramon Valls certa quantitat.

Al mes de març del 1414, el Justícia Civil de València assigna a Ramon Valls com a curador²⁰⁵³ de Joan, fill de Joan de Requena i de Maria, la seua muller.

Al mateix any, el 1414, al mes de juliol, es documenta que Ramon Valls, la seua muller Caterina, el seu fill Vicent Valls, Isabel, la seua muller, Joan Valls, *mercader*, fill del primer matrimoni i Domènec de Begues com a successor de Pere de Begues, difunt, efectuaren una venda a Caterina, difunta muller de Raimon Ferriol, *fuster* de dita ciutat, de 105 sous censals, carregats sobre certa alqueria del dit Pere de Begues, situada al terme de Campanar.

Finalment al mes de setembre del dit any, el 1414, Andreu Domènec, agrícola, “commorans” al lloc de Massanassa, de l’horta de València i la seua muller Jaumeta, atorgaren àpoca, reconeixent que Raimon Valls els havia donat 24 lliures, per les quals compraren unes cases situades al lloc de Vista-vella.

Els últims documents de Ramon Valls estan datats als anys de 1417 i 1418. Del 1417, al mes de febrer, es fa constar l’establiment en arrendatari atorgat pel pintor a Bertomeu Miquel, veí de València, d’una terra de la seua propietat, situada al terme de Rasolla, a l’horta de València, la qual confronta amb la séquia del molí de Boronat. En agost es documenta la venda efectuada per Ramon Valls i Caterina, muller seua, a Bernat Giner, *llaurador*, veí de Sueca, de deu cafissos i mig de vinya i dos de marjal, situats al terme de Torrent. El dia 10 de setembre s’efectua la compra d’una alqueria al

2052 *Ibidem*, nota 493.

2053 *Ibidem*, nota 659.

lloc de Vista-vella. Al mes de novembre acaba de pagar un cens sobre unes terres prop de la mar. Al mateix mes va vendre unes cases amb hort, situades a l'alqueria de Vista-vella a l'horta de València.

De l'any de 1418 només hi ha un document per la venda, per part de Ramon Valls i la seua muller Caterina i Vicent Valls, pintor i fill de dit matrimoni, a Pere Soler, de 50 sous de recens.

Quatre anys després, al mes de maig de 1422, es documenta la condemna, donada pel Justícia dels CCC sous de València, a Ramon Valls, pintor i marmessor del testament de Caterina, vídua de Pere Navarro, *llaurador* del lloc de Russafa per a pagar a Eximen Verdú, *llaurador* del dit lloc, 27 sous que li devia per llogar a uns homes que havien treballat en una vinya que posseïa la dita testadora. S'atorga àpoca a favor d'Eximen Verdú.

El dia 19 del mateix mes i any, el 1422, als llibres del Justícia dels CCC sous de València, es registra el testament de Caterina, muller de Pere Navarro, en el qual Ramon Valls actua com a marmessor.

Al mes juliol del dit any, el 1422, el Justícia del CCC sous condemna al pintor Ramon Valls, marmessor del testament de Caterina, vídua de Pere Navarro, *llaurador*, perquè pague al pintor Vicent Valls, 5 florins que li devia d'una major quantitat, per raó d'un parell de cofres, els quals la dita vídua havia lliurat a Gilabert de Montcada per motiu d'una avinença feta amb ell. S'atorga àpoca a favor de Vicent Valls.

En agost del mateix any, el 1422, als llibres del Justícia Civil de València es menciona que el pintor Ramon Valls fou anomenat marmessor i executor del testament de Caterina, vídua de Pere Navarro, veí de Russafa.

Dos anys després, el 1424, en agost el pintor Ramon Valls signa àpoca com a marmessor del testament de Caterina, muller de Pere Navarro, *llaurador* de Russafa, per afers de la testamentària.

El 25 de maig del 1426, als llibres del Justícia Civil de València, es documenta que Raimon Valls i el seu fill Vicent Valls i la muller d'aquest, Isabel, confessen deure a Pere Giner, 24 lliures i 2 sous, per certa fusta que li havien comprat.

A la fi dels documents està que, al dit any de 1426, en els llibres del Justícia Civil de València s'escriptura que Raimon Valls, Caterina, la seua muller i Vicent Valls, pintor i fill de dit matrimoni, van vendre a Pere Soler, 50 sous de recens.

Notes:

Pintor cofres i treballs al campanar de la Seu de València.

Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València.

VALLS,²⁰⁵⁴ Vicent (1414-1426, València)

Referència arxivística:

Ferrer, Lluís. Protocol any 1416 (ACV).

Montfalcó, Bernat de. Protocol núm. 25596 (APPV).

Montfalcó, Bernat de. Notal núm. 1358 (APPV).

Vinader, Jaume. Protocol any 1418 (APPV).²⁰⁵⁵

Çaera, Vicent. Protocol núm. 2422 (ARV).

Cardona, Guillermo. Protocol any 1418 (ARV).²⁰⁵⁶

Flores, Bernardo. Protocol núm. 933 (ARV).

Justícia Civil, any 1420, mà 14, f. 32; núm. 872, mà 15, f. 29v; núm. 2525, mà 21; núm. 2526, mà 7, f. 6v (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 8 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 27; 1930, p. 89.

Cerveró, 1964, pp. 123 i 124; 1968, p. 94; 1972, pp. 52 i 54.

Tolosa, 2003, pp. 562b i 580, docs. 1807 i 1867.

Mocholí, 2003. DEA.

Comentari:

Al segle XV, entre els anys 1414 i 1426, apareix documentat el pintor Vicent Valls. Les primeres notícies corresponen al mes de juliol de 1414. Aquesta al·ludeix a la venda efectuada pel pintor Raimon Valls, la seua muller, Caterina, Vicent Valls i seua muller Isabel, Joan Valls, *mercader*, fill del primer matrimoni i Domènec de Begues com a successor de Pere de Begues, difunt, a Caterina, difunta muller de Raimon Ferriol, *fuster* de València, de 105 sous censals, carregats sobre certa alqueria del dit Pere de Begues, situada al terme de Campanar. Aquesta referència documental també s'escripturà al llibre notarial de Bernardo Montfalcó, notari de València.

Dos anys després, el 1416, Vicent Valls apareix documentat al protocol de Lluís Ferrer, en l'arxiu de la Catedral de València. Aquest document fou publicat en els anys 1929 i 1930 per l'arxiver En Josep Sanchis Sivera.

El següent document, datat al 1418, Vicent Valls com a procurador²⁰⁵⁷ del seu germà Joan Valls, transfereix la seua procura a altra persona. Dita notícia confirma que Vicent Valls és fill del pintor Raimon Valls.

Al mes de març, del mateix any, el 1418, s'escriptura l'arbitrament atorgat per Antoni Joan, *prevere*,²⁰⁵⁸ beneficiat a la Seu de València i per Vicent Valls, per motiu de certa qüestió que hi havia entre ells, en les persones de Jaume Jofré i Joan Martí, notaris.

L'última notícia que hi ha del dit any, el 1418, concretament a setembre, és per la venda efectuada per Ramon Valls, Caterina, la seua muller i Vicent Valls, fill de dit matrimoni, a Pere Soler, de 50 sous de recens.

2054 Fill del pintor Ramon Valls (1381-1426).

2055 No es conserva l'any 1418.

2056 No es conserva l'any 1418 del notari Guillermo Cardona.

2057 *Ibidem*, nota 547.

2058 *Ibidem*, nota 277.

A l'any 1420 es documenta el testimoni atorgat per Vicent Valls, davant del Justícia Civil de València, en cert procés.

En setembre del dit any, el 1420, es registra la compareixença, efectuada davant el lloctinent del Justícia Civil de València, de Vicent Valls, en nom propi i com a procurador²⁰⁵⁹ del seu pare Ramon Valls, per certa qüestió d'un recens.

Al mes juliol del 1422, al pintor Vicent Valls se li paga 5 florins que se li devia d'una major quantitat, per raó d'un parell de cofres, els quals la vídua de Pere Navarro havia lliurat a Gilabert de Montcada per motiu d'una avinença feta amb ell. S'atorga època a favor del dit pintor.

A l'any següent, el 1423, queda documentada la cessió de varis deutes per part d'Antoni Ros, *mercader*, ciutadà de València a Joan de Galva, *argenter*, ciutadà de dita ciutat i soci de l'anterior per a liquidar les 148 lliures i 9 sous que li devia. Entre els deutes que li cedeix apareixen els dels pintors Andreu Albert, amb una quantitat de 8 lliures i 16 sous, de Vicent Valls, amb una quantitat de 6 lliures, 2 sous de fusta i de Pere Guillem, amb una quantitat de 65 sous, tots ells per compra de fusta.

Al mes de maig de l'any 1426 es menciona, als llibres del Justícia Civil de València, que Ramon Valls i el seu fill Vicent Valls, juntament amb Isabel, muller d'aquest, confessen deure a Pere Giner, 24 lliures i 2 sous, per certa fusta que li havien comprat.

“Pere Giner mercader, presenta una carta al justícia civil de Valencia, feta en la dita ciutat e reebuda per en Luys Torra notari, contenint que vosaltres sobredits Ramon Valls e son fill, Vicent Valls pintors e na Ysabel muller de aquell, confesas deure al dit en Pere Giner XXIII lliures dos sols de moneda Reals de Valencia, per rahó e preu de certa fusta que de aquell hauets comprada.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2526, mà 7, f. 6v.

Cerveró, 1972, p. 54.

A la fi de la documentació, en octubre del dit any, el 1426, als llibres del Justícia Civil de València, es menciona que Ramon Valls, pintor, Caterina, la seua muller i Vicent Valls, pintor i fill de dit matrimoni, van vendre a Pere Soler, 50 sous de recens.

Notes:

Pintor de cofres.

2059 *Ibidem*, nota 547.

VALLSERÀ, Antoni (1413-1447, Barcelona, La Salzadella, St. Mateu, La Jana)

Referència arxivística:

Lligall de Bernardo Pí, núm. 2 (APB).²⁰⁶⁰

Llibre de Clavariat de Salzadella, anys 1421-1422 (AM de Salzadella).

Llibre de Clavariat de Salzadella, anys 1423-1424 (AM de Salzadella).

Comí, Pere. Protocols anys 1425, 1433, 1434, 1435, 1439 i 1440 (AM de Sant Mateu).

Roger, Macià. Protocol any 1423 (AM de San Mateu).

Balaguer, Bernat. Protocol any 1431 (AP de la Jana).

Referència bibliogràfica:

Sanpere i Miquel, 1906, p. 115.²⁰⁶¹

Sánchez Gozalbo, 1932, pp. 25, 26 i peu de página, 27, 29, 90, 93 i 94.

Comentari:

Del pintor Antoni Vallserà se sap que era oriünd de Sant Mateu, a més que estigué treballant en pobles i viles de la província de Castelló al final de la primera dècada del segle XV, però que abans, concretament el 1413, hi ha notícia que era veí de la ciutat de Barcelona. Aquesta cal tenir-la present per que dóna informació que els pintors estaven en continua itinerància per la Corona d'Aragó, entre altres motius per treball.

Es desconeix amb exactitud quan tornà al Maestrat, però creiem que seria abans del 1418, any que es té notícia de l'encàrrec se li va fer del retaule de Sant Blai per a l'església de la Salzadella, (Baix Maestrat). Ho podem confirmar gràcies a la següent notícia que correspon a l'any 1418. Es el document que notifica del pagament de certa quantitat a un pintor de Morella, de cognom Sarreal (¿Jaume Çareal?), per la taxació del retaule de sant Blai de La Salzadella, poble de la província de Castelló. A més, pels treballs del dit retaule quedaren registrats els pagaments al Llibre de Clavariat de la Salzadella (1421-22), documents que reproduïm en part:

“(…)

Ítem, dixeren aver paguats a la lexencia que agueren del vicari general que poguesen mudar l'altar de sent Blay, la qual porta En Domingo Soler, com ffonch asetat lo retaule, XI sous.

Ítem, dixeren aver paguats a mesió d'arancar la pedra del altar de sent Blay entre peyx e pa e vi per dos jorns que-lls ne donam en posar-la en altar, XI sous, I diner.

Ítem, dixeren aver pagats a miga fulla e a dos canalats com asetiam lo retaule de sent Blay e dues lliures de claus e cinquanta marchovins suma tot, VII sous, III diners.

Ítem, dixeren aver paguats a-n Bernat Turo, e a son fill per dos jorns que picaren la pedra del altar, XI sous. (…)

(…)

Ítem, dixeren aver paguats a la lexencia que agueren del vicari general que poguesen mudar l'altar de sent Blay, la qual porta en Domingo Soler, com ffonch asetat lo retaule, XI sous.

2060 Arxiu de Protocols de Barcelona.

2061 L'autor no anomena la font d'on va exhumar la notícia de l'any 1431.

Ítem, dixeren aver paguats a mesió d'arancar la pedra del altar de sent Blay entre peyx e pa e vi per dos jorns que-lls ne donam en posar-la en altar, XI sous, I diner.

Ítem, dixeren aver pagats a miga fulla e a dos canalats com asetiam lo retaule de sent Blay e dues lliures de claus e cinquanta marchovins suma tot, VII sous, III diners.

Ítem, dixeren aver paguats a-n Bernat Turo, e a son fill per dos jorns que picaren la pedra del altar, XI sous. (...)”

AM de Salsadella. *Llibre de Clavariat de Salsadella*, 1421-22.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 26, peu de pàgina.

Al mes de gener de l'any 1422, es documenta un segon pagament, pel qual Antoni Vallserà va rebre 275 sous, per la resta dels treballs del retaule de Sant Blai.

A l'any següent, el 1423, al pintor Antoni Vallserà se li va encomanar un nou encàrrec, el de pintar un penó de la llança per a població de Salzadella. Aquesta era utilitzada a les curses que feien per les festes de l'Assumpció.

“(...) pagaren a-n Vallsera, pintor de Sent Matheu, per pintar lo penó de la dita lança”

AM de Salsadella. *Llibre de Clavariat de Salsadella*, 1423-24.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 26.

Al mes de febrer del dit any, el 1423, Antoni Vallserà actua com a testimoni en cert document.

“(...) Anthonius Vallsera, pictor, ville Sancti Mathei, vicinus (...)”

AM de San Mateu. *Protocol de Macià Roger*.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 26.

Fins tres anys després, el 1425, no es té més notícies d'Antoni Vallserà. En aquest any, al mes d'abril, intervé de testimoni en cert document. Del mes de juny és la referència documental, per la qual es coneix que és propietari d'una finca en la partida de la séquia de Na Balaguera.

Sis anys després, el 1431, hi ha notícies del pintor Antoni Vallserà per un contracte, pel qual havia de reparar la imatge de la Mare de Déu de La Jana. Segons Sánchez Gozalbo (1932),²⁰⁶² aquesta imatge de fusta es venerava a l'església parroquial de La Jana, baix l'advocació de la Verge dels Àngels, coneguda abans de l'any 1431 per la Madonna Sancta Maria la brandonera.²⁰⁶³

“(...) sia tengut de metre la ymatge de sancta Maria que ja és en lo retaule de sancta Maria del dit loch en lo retaule que ell farà e que ell, dit pintor que la repare a son cost çò que-y haje mester (...)”

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 29. (L'utor no anomena d'on fou exhumada la notícia).

També està la notícia, segurament abans dels 1431, de la reparació del retaule de Sant Miquel de Catí, treball que feu el pintor Antoni Vallserà.²⁰⁶⁴

Al mes de novembre del mateix any, el 1431, s'escriuren els capítols signats entre Nicolau Berga, habitant al lloc de la Jana i Antoni Vallserà, pintor de la vila de Sant Mateu, per a la confecció d'un retaule baix l'advocació de Santa Maria, pel preu de 45

2062 L'autor no nomena la font d'on va exhumar la notícia.

2063 Llargueruda, com una caixa de guardar brandons.

2064 “Els pintors del bisbat de Tortosa.” Francesc Ruiz Quesada, pp. 170-179. *L'Art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El corrent Internacional*.

florins. El document és molt interessant ja que en ell es redacta amb tot detall l'encàrrec del dit retaule, a més que es demana que algunes de les parts de l'estructura haurien d'ésser semblants al de Sant Cristòfol de la Jana.²⁰⁶⁵

“(…)

Ítem, que farà los archets e entretalament, axí com lo de sent Cristòfol de la Jana.

Ítem, que farà les exambranes aytals com lo de les peces del retaule de sent Cristòfol de la Jana.

(…)”

AP de la Jana. *Protocol de Bernat Balaguer*.

Sánchez Gozalbo, 1932, pp. 90-93, apendix VII.

A l'any 1433, es documenta d'una qüestió familiar d'Antoni Vallserà. Dit pintor s'oposa a la venda d'una heretat que el seu germà Jaume Vallserà i la seua muller Blanqueta, volien fer-li a Nicolau Ros.

De les notícies documentades a l'any 1434 està la de febrer, per la qual Antoni Vallserà procedeix judicialment com a testimoni en cert document. En octubre es coneix, per l'inventari dels béns d'Antoni Narbonés, en el qual s'anomena que tenia una casa que afrontava amb la del pintor Antoni Vallserà. Finalment, al mes novembre, Antoni Vallserà va fer de testimoni en cert document.

Al mes d'abril del següent any, el 1435, de nou Antoni Vallserà testimonia en cert document.

Quatre anys després, el 1439, també va ser testimoni del testament de Nicolau Ros, *fuster de retaules*.

Finalment, durant el mesos de juny i juliol de l'any 1440, apareix quatre vegades com a testimoni de certs documents.

Del 25 d'octubre del 1440 és el document registrat a Sant Mateu. Aquest es una època atorgada per Antoni Vallserà, en la qual reconeix havia rebut dels jurats de la vila d'Ulldecona 150 sous, per la factura d'un retaule baix l'advocació dels sants Cosme i Damià, destinat a l'hospital de dita vila.

“(…) illis quadraginta duabus libris monete regalium Valencie pro quibus ego conveni vobiscum facere unum retaule in hospitali dicte ville de Ulldechona, sub invocatione beatorum Cosme et Damiani, (…)”

AM de Sant Mateu. *Protocol de Pere Comí*.

Sánchez Gozalbo, 1932, pp. 93 i 94, apendix VIII.

La fi de les referències documentals d'Antoni Vallserà es donen a l'any 1447,²⁰⁶⁶ treballant al seu taller i és quasi segur que el seu germà, també pintor, treballés en ell.

Notes:

Pintor del Maestrat.

Pintor de retaules.

²⁰⁶⁵ Entenem que aquest retaule el factura el pintor que ens ocupa.

²⁰⁶⁶ *Ibidem*, nota 2064. “Els pintors del bisbat de Tortosa.” Francesc Ruiz Quesada, pp. 170-179. *L'Art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El corrent Internacional*.

VENDRELL, Bernat (1404-1422, València)

Referència arxivística:

Martí, Bertomeu. Protocol any 1409 (APPV).²⁰⁶⁷

Martí, Bertomeu. Protocol núm. 23273 (APPV).

Martí, Bertomeu. Notal núm. 68 i 77 (APPV).

Samorera, Lleonard. Protocol núm. 26115 (APPV).

Altarriba, Antoni, Protocol núm .48, mà 8 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm, 27, mà 5; núm. 29, mà 5 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 319.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 311; 1914, p. 52; 1929, p. 25; 1930, p. 87.

Cerveró, 1963, p. 149; 1964, pp. 124 i 125; 1972, pp. 45 i 54.

Aliaga, 1996, pp. 174 i 175.

Comentari:

Del pintor Bernat Vendrell es té notícies des dels primers anys dels segle XV. La primera referència està datada el 1404. En dit document consta que Bernat Vendrell fou condemnat pel Justícia de València, pel deute que tenia amb un altre pintor, Joan Sanxes, per feines que li havia fet.

Tres anys després, el 1407, de nou fou condemnat pel dit Justícia, obligant-lo a pagar certa quantitat al ciutadà Pere Polo.

A l'any 1409, apareix com a testimoni de l'època atorgada pel pintor Gonçal Peris. En novembre del mateix any, el 1409, Bernat Vendrell atorga època per la qual confessa que Domènec Magraner, *agricultor*, veí de l'Alcúdia de Carlet, li havia venut la meitat d'un l'hospici, el qual havien heretat dit pintor i Jaumeta, muller de Domènec Magraner, de la seua mare, Dolça, vídua de Jaume Vendrell.

Al següent any, el 1410, Bernat Vendrell efectua la venda de la casa que hereta del seu pare, Jaume Vendrell.

De Bernat Vendrell, després d'un llarg buit documental, se sap que intervé, el 1418, com a testimoni en certs documents.

Com a últimes notícies d'aquest pintor es coneix que actua, el 1422, al mes de juliol com a testimoni en una època pel lloguer d'un hospici, aquest situat en la parròquia de Sant Llorens de València. En agost del mateix any, fou testimoni del document de reconeixement de deute del pintor Bernat Godall.

“Testes Iohannes Ferrandez et Bernardus Venrell, pictoris, Valencie civis.”

ARV. Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 49.

Sanchis Sivera, 1929, p. 8; 1930, p. 70.

Cerveró, 1963, pp. 105 i 106; 1964, p. 125.

Notes:

2067 No s'ha pogut trobar l'original d'aquest document, puix d'aquest notari no es conserven protocols de l'any 1409. Hi ha una llacuna entre els anys 1405-1409, pel que deduïm que s'ha perdut el llibre a l'arxiu o podria tractar-se d'una confusió de Cerveró.

VERDANXA,²⁰⁶⁸ Francesc (1434-1439, València)

Referència arxivística:

Sotsobreria de Murs i Valls, núm. 37, ff. 229 i altres, anys 1434-1435 (AMV).

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, f. 229v (AMV).

Justícia Civil, núm. 3733, mà 27, f. 20v (ARV).

Registre d'èpoques de la Batlia any 1435 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 319.

Cerveró, 1968, p. 94.

Sanchis Sivera, 1912 (4), p. 449; 1929, pp. 42, 44, 59 i 63; 1930, pp. 104, 106, 121 i 125.

Comentari:

Dels anys 1434 i 1435 són les primeres notícies del pintor Francesc Verdancha. Per una part, el 1434, junt a Domènec Tomàs, taxaren un treball que Berenguer Mateu feu a la creu de Mislata.

“Ítem en CCXXVIII^o cartes és feta data de D sous VI diners a-n Francesch Verdancha e a-n Miquel Crespí, pintors per los treballs e messions de pintar la creu del camí de Mizlata a la qual data deu restituir certificació de la provisió que fon feta que la dita creu fos pintada. E deu mostrar quins treballs li'n foren tatxats. E de les dites messi

Aprés restituí certificació mencionada en lo marge de la dita data ab la qual appar com per los honorables jurats, racional e obrers fon provehit que la dita cuberta de la creu en formes fos feta de blanch e daurada la creu a coneguda de l'honorable mossén Johan Ruiç de Moros, cavaller obrer de les dites obres. E dix lo dit sotsobrer que'l dit mossén Johan Ruiç de Moros en virtut de la dita comissió de consell de persones espertes li tatxa la dita quantitat perque no és necessari lo dit compte de menut, perque fon acordat que passas attes com és cert que la dita obra fon feta realment e be. *Ideo cancelletur.*”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, s. f.

A l'any 1435, es documentaren els pagaments, efectuats per l'administrador de la sotsobreria de Murs i Valls de València, a Miquel Crespí i Francesc Verdancha,²⁰⁶⁹ de 500 sous i 6 diners per pintar la creu tallada que s'ha fet al camí de Mislata, i per altra, junt a Domènec Tomàs, taxaren un treball que Berenguer Mateu feu a la dita creu.

“Ítem paguí a-n Francesch Verdancha e a-n Miquel Crespí, pintors ciutadans de València, cinchcents sous sis diners reals a ells deguts e pertanyents per los treballs e messions per ells sostenguts e fetes en pintar la fusta d'obra de taylla de la creu de Miçlata fahent aquella blanca ab olí e pintar la dita creu de colors sens l'or e per fer de atzur lo camper de les V claus daurades de la dita creu ab jurament per aquells prestat que la dita quantitat merexien justament e més avant. E hà-n'i època lo dit dia D ss. VI

(al marge) Època. E axí appar de aquest enblanquiment e daurament de la dita cuberta e creu per la certificació del discret n'Anthoni Bosch, notari scrivà de les dites obres cobrada atres en la XII^a carta del present compte.”

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, f. 229v.

2068 Segons autors *Bardanzo o Verdancha*.

2069 Malgrat els autors de les cites, Alcahalí i Sanchis Sivera, a les seues publicacions no indiquen l'ofici, però nosaltres, a la revisió del document, citem que són pintors.

Al mes de setembre del 1435, Francesc Bardanxo²⁰⁷⁰ atorga àpoca, per la qual reconeix haver rebut de la Batlia²⁰⁷¹ del Regne de València, certa quantitat per pintar i guarnir certes claus de fusta i huit escuts, amb les armes d'Aragó, Sicília i Castella, destinades a la coberta de certa capella manada construir per la reina.

“(…) per pintar e decorar de or fi trenta claus de fusta e huyt scudats de divises de senyals d'Aragó e de Sicília e de Castella, los quals foren sobreposats en los claus de obra de talla que foren fetes en la cuberta de la dita capella qu'és atada feta per manament de la Senyora Reyna.”

ARV. *Registre d'èpoques de la Batlia*.

Sanchis Sivera, 1929, p. 63; 1930, p. 125.

Quatre anys després, el 1439, s'escriptura el procés, efectuat en presència del Justícia Civil de València, en el qual Francesc Verdansa²⁰⁷² declara com a testimoni de Francesc Gargil, notari.

Notes:

Pintor de la creu de Mislata, de claus de fusta i escuts.

2070 Podria tractar-se d'una variant del cognom del pintor Francesc Verdansa, el qual tenim documentat.

2071 *Ibidem*, nota 580.

2072 L'autor de la cita, Cerveró, publica *Verdanxa*.

VERDERA, Nicolàs (1398, València)

Referència arxivística:

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 21910 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Tolosa, 2003.²⁰⁷³

Mocholí, 2009.²⁰⁷⁴

Comentari:

Únicament es té notícia del pintor Nicolàs Verdera per la procuració,²⁰⁷⁵ datada a l'any 1398, per la qual dit pintor nomena com a procurador²⁰⁷⁶ seu a Pere de Clariana, notari de València.

“Die mercurii XIII septembris anno predicto XC^a VIII°. Noverint universi quod ego, Nicholau Verdera, pictor, vicinus Valencia, scienter facio et constituo procuratorem deum vos, discretum Petrum de Clariana, notarium, Valencie civem, presentem, ad agendum et defendendum me et omnia bona et iura in omnibus et singulis causis et questionibus civilibus et criminalibus et ad mediam cause que vertantur seu verti serantur inter me ex para una, et quaslibet alias personas ex parte altera, tam agendo quan defendendo coram iudicibus et officialibus quibuscumque. Dans et concedem vobis, dicto procuratori meo, licenciam et plenum posse agendi, conveniendi, defendendi, ponendi, opponendi, excipiendi, replicandi et triplicandi; libellos oferendi; lites contestandi; sacramentum quodlibet in animan meam faciendi et prestandi; testes, instrumenta et quavis alia probacionum [genera] in iudicio vel extra produciendi, et productas ex adverso reprobandi et contradicendi; et de toto iure [...] allegandi, et protestandi; et in causis renunciandi et concluendi; sentencias quascumque audiendi et ab ipsis apellandi; et appellaciones prosequendi, et ad execucionem ducendi fieri; procuratores substituendi et destituendi, et negocium in vos in iterum restituendi, et generaliter ominia alia et singula in predictis necessaria seu opportuna faciendi et libere vertendi et que merita earum postulant et requerunt et ego facere possem si presens essem. Promitens ratum et firmum proprio habiturum et observaturum quicquid per vos et sustituyendo vobis vigore huiusmodi procuraciones actum fuit, et nullo tempore revocare sub bonorum meorum omnim habitatorum et habedorum ubique obligacione. Et volens vos et substitutos a vobis predictis ab omni onere satisfandi relevare, promito notario infrascripto, tanquam publice persone hec a me loco vestri et omnium illorum quorum intersit legitime stipulanti et recipienti, iudicio sisti et iudicam solvi cum omnibus suis clausulis universis sub dicta obligacione dictorum bonorum meorum. Quod est actum Valencie, decima octava die mensis septembris anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo octavo. Sig[+]num Nicolai Verdera predicti, qui hec concedo et firmo.

Testes huius rei sunt discretus Petrus Mirone et Iacobus Rubei, notarii, Valencie cives.”

APPV. Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 21910.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 468, doc. 882.

Notes:

2073 *Ibidem*, nota 267.

2074 *Ibidem*, nota 787.

2075 *Ibidem*, nota 534.

2076 *Ibidem*, nota 547.

VEYA, Joan (1402, València)

Referència arxivística:

Llopis, Ramón. Protocol núm. 1332 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.²⁰⁷⁷

Comentari:

Al protocol del notari Ramon Llopis, del 6 de novembre de 1402, apareix documentat el pintor Joan Veya en un àpoca de censal. Queda així redactat:

“Testes, Guillelmus Castellano, tornerius, et Iohannes Veya, pictor, Valencie civis.”

Notes:

²⁰⁷⁷ *Ibidem*, nota 787.

VICENT, Joan (1425-1428, València)

Referència arxivística:

Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5 (AMV).
Ferrer, Joan. Protocol núm. 22350 (APPV).
Julian, Andrés. Protocol núm. 1268 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, pp. 8 i 41; 1930, pp. 70 i 103.
Cerveró, 1964, p. 125; 1968, p. 94.
Tolosa, 2003.²⁰⁷⁸
Mocholí, 2009.²⁰⁷⁹

Comentari:

Al llibre de l'administració de Mateu Llançol, Jurat de la ciutat de València, durant els mesos de gener a desembre de l'any 1425, es documentaren les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat. Entre els pintors que participaren en dita obra estaven Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

“49v.

Pintors

En Johan Stheve, cinch sous, sis diner.....V ss. VI

Ítem en Berenguer Matheu, quatre sous, sis diners..... IIII ss. VI

Ítem en Johan Vicent, quatre sous, sis diners.....IIII ss. VI

Ítem en Johan de Caffa, quatre sous, sis diners.....IIII ss. VI

Ítem en Pere d'Oscha, quatre sous.....IIII ss.

Ítem n'Anthoni Carbonell, tres sous.....IIII ss.

Ítem Martí Lopiz, tres sous, sis diners..... III ss. V”

AMV. *Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Tolosa, 2003.

Les últimes notícies de Joan Vicent estan documentades a l'any 1428. El dia 18 d'agost es redacta el testament del dit pintor, en el qual nomena com marmessors a Pere Soler, *escrivà* i a Amador Badia, *preparador de drap*, i com a hereva a Clara, germana del testador i muller d'Amador Badia. El dia 21 es documenta l'inventari dels seus béns i es publica el testament.

“(…)

Primo, un alberch del dit defunt situat en la parroquia de sent Johan e dins lo dit alberch es trobaren los bens mobles infrasegents;

Primo, en lo menjador un drap de pinzell ab la figura de sent Jordi.

2078 *Ibidem*, nota 267.

2079 *Ibidem*, nota 787.

Ítem, un oratori de pinzell ab la Pietat e ab la figura de la Verge Maria ab ses polseres.

Ítem, hun crucifix de fust.

Ítem, la imatge de la Verge Maria e son Fill de fust petita.

Ítem, una Verònica de drap.

Ítem, una toballola obrada damunt lo dit retaule

Ítem, un caxó de mostres de papers.

Ítem, dues pedres de molre colors, la una gran e l'altra petita.

Ítem, un artibanch de quatre caxons lo hun caxó ab mostres de papers, los altres caxons buyts. (...)”

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1268.

Sanchis Sivera, 1929, p. 41; 1930, p. 103.

Cerveró, 1964, p. 125.

A la fi, el 28 d'agost del dit any, el 1428, Pere Soler, il·luminador²⁰⁸⁰ de llibres, intervé en la formació de l'inventari d'aquest pintor com a executor testamentari.

Notes:

Pintor coberta i porxe Casa dela Ciutat de València.

Inventari.

2080 *Ibidem*, nota 462. Tesi de Luisa Núria Ramón Marqués.

VIDAL, Francesc (1401-1421, València)

Referència arxivística:

Volum núm. 3658 (ACV).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, quadern solt (AMV).

Lópiz, Antoni. Protocol núm. 2053 (APPV).

Pina, Joan de. Protocol núm. 23269 (APPV).

Pina, Joan de. Notal núm. 974 (APPV).

Gasull, Andrés. Protocol núm. 4393 (ARV).

Puigmicha, Andrés. Protocol núm. 1882 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 308; 1914, p. 49.

Carreres Zacarés, 1925, p. 56, nota 1.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 61 i 62; 1929, p. 20; 1930, pp. 61, 62 i 82.

Cerveró, 1956, p. 112; 1964, p. 126; 1971, p. 29.

Tolosa, 2003.²⁰⁸¹

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 182, 184, 185, 186, 188, 189, 191, 193, 194, 195, 197, 200, 202, 205, 207, 210, 212, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 223, 226, 227, 276 i 384.

Mocholí, 2009.²⁰⁸²

Comentari:

La documentació del pintor Francesc Vidal s'inicia al 1401. En aquest any, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Francesc Vidal, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“145r

(...)

Ítem, los quals doní a-n Francesch Vidal, pintor, los quals li foren taxats per III jorns que portà lo centauro, quatre florins.....II ll. III ss.

Dels qual hi ha àpoqua en poder d'en Jacme Roig, a VII d'abril del dit any (...)

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v .

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 182, 184-186, 188, 189, 191, 193-195, 197, 200, 202, 205, 207, 210, 212, 215, 216 - 220, 223, 226, 227, 276 i 384.

En juny de 1402, es documenta la provisió del Consell de la ciutat de València, en la qual s'elegixen els síndics que assistiran a la cerimònia de jurament dels furs i privilegis per part del primogènit reial. Entre les moltes persones honorables està el pintor Francesc Vidal.

Del 1405 és la notícia, per la qual es coneix que dit pintor posseïa varies cases situades a l'Exèrea, a la parròquia de Sant Esteve, a la ciutat de València.

2081 *Ibidem*, nota 267.

2082 *Ibidem*, nota 787.

La següent referència documental és de sis anys després. El 7 de juliol de 1411 s'escriptura la determinació dels jurats de la ciutat de València, per a pagar els sous als ballesters, els quals havien estat convocats pel Governador de dita ciutat, amb motiu de la lluita contra les bandositats de Xàtiva, entre dits ballesters²⁰⁸³ es trobaven els pintors Bernat Llopis, Francesc Vidal i Gabriel Suxer.

“(…)Ítem Francesch Vidal, pintor, balester...II ll.”

AMV. *Claveria Comuna i Taula Asegurada*, P-2, quadern solt.

Dos anys separen d'aquesta última a la següent notícia, datada el 1413. Aquesta al·ludeix a la cessió de deute atorgada per Francesc Vidal al pintor Joan Moreno, per la quantitat de 25 florins d'or, els quals li paga cedint el deute que amb Francesc Vidal tenia Raimundeta Costa, vídua de Pere Bellvís, pels treballs de pintura efectuats en la sepultura del seu marit.

“(…) XXV florenorum auri communium de Aragonia per dictam honorabilem dominam Raymundetam michi debitos restantes ex majori pecunie quantitate illius operis mei officii quod sibi feci videlicet un paves, farga, bandera, standart e sobrevesta ad opus sepulture dicti quondam Petri Bellvis [...]”

ARV. *Protocol d'Andrés Puigmicha*, núm. 1882.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 308; 1914, p. 49; 1929, p. 20; 1930, p. 82.

Tres anys després, el 1416, Francesc Vidal i el també pintor Vicent Canet, quedaren documentats per actuar com a testimonis en un document de la muller del pintor Berenguer Çaplana, Caterina.

A l'any 1417, el pintor Francesc Vidal, en vistes de contraure matrimoni, demana que es redacte la constitució d'un contracte de fraternitat dels seus béns.

En setembre del mateix any, el 1417, s'escriptura una procuració²⁰⁸⁴ efectuada per Francesc Vidal a favor de Bertomeu Vidal, germà seu, veí d'Alacant.

A l'any següent, el 1418, es registra l'època atorgada per Francesc Vidal, en la qual confessa que va rebre dels marmessors del testament de Bernat Tosquella, ciutadà de València, 28 sous i mig per alguns treballs de pintura, realitzats per a la sepultura de dit Bernat. Aquest treball fou realitzat el 1413.

El dos últims documents del pintor Francesc Vidal daten de l'any 1421. En gener, Francesc Vidal actua com a testimoni en cert document, junt al *campaner*²⁰⁸⁵ Mateu Sant-Celoni.

Al mes de febrer del dit any, el 1421, s'escriptura el testament del pintor Francesc Vidal, pel qual nomena com a marmessor a Ramon Guillem, *brodador*,²⁰⁸⁶ ciutadà de València, fins i tot demana ser soterrat al monestir de sant Domènec de València, nomenant la seua muller, Joana, hereva universal dels seus béns.

Notes:

Pintor sepultures. Ballester. Testament.

2083 A més del seu ofici de pintors, exercien com soldats armats amb una ballesta, instrument ofensiu per llançar fletxes, d'ahí el nom de ballesters. A València integraren el Centenar de la Ploma.

2084 *Ibidem*, nota 534.

2085 Persona que té per ofici fabricar campanes o tocar-les en una església. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

2086 Persona amb l'ofici de brodar: es tracta d'afegir ornaments per embellir una peça tèxtil. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

VILAGRASSA, Bernat (1407-1435, València)

Referència arxivística:

Any 1407²⁰⁸⁷ (ACV).

Alegret, Ambrosi. Protocol núm. 20702 (APPV).

Gil, Bertomeu. Notal núm. 64 (APPV).

Tovia, el major, Bertomeu. Protocol núm. 24539 (APPV).

Llorens, Pedro. Protocol núm.1331 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (3), pp. 305 i 306; 1912 (4), p. 449; 1914, pp. 46 i 47; 1929, pp. 15 i 59; 1930, pp. 77 i 121.

Cerveró, 1964, p. 127.

Comentari:

De l'autor Sanchis Sivera, d'entre les diverses publicacions que té sobre documents de pintors, notifica referències del pintor Bernat Vilagrassa. La primera notícia fou escripturada als llibres de l'Arxiu de la Catedral de València a l'any 1407, per la venda d'una casa, de la qual era propietari l'esmentat pintor.

De l'any 1422, al mes de novembre el notari Jaume Pexó atorga procuració, a favor del *fuster* Francesc Gomis i del pintor Bernat Vilagrassa.

“Quod ego, Iacobus Pexo, notarius, civis Valencie, gratis et scienter, facio, constituo et ordino procuratores meos, certos et spetiales, vós Franciscum Gomiç, fusterium, Bernardum Vilagrassa, pictore, Iohannem Cremades, sobestant et Iohannem Pexo, filium meum.”

APPV. *Notal de Bertomeu Gil*, núm. 64.

Cerveró, 1964, p. 127.

Després de la darrer notíci hi ha un buit documental fins 1434. El 6 de gener del dit any, Bernat Vilagrassa atorga un debitori, pel qual confessa que el *mercader* Bernat Colomer li havia de pagar 12 lliures i 2 sous, pel preu de cinc fustes.

“Bernardus Vilagrasa, pictor, vicinus Valencie, confiteor me debere vobis Bernardo Colomer, mercatori, pronunch degente Valencie, duedecim libras et duos solidos, monete regalium Valencie, ratione precio quinque fustum quos a vobis emi.”

APPV. *Protocol de Bertomeu Tovia*, el major, núm. 539.

Cerveró, 1964, p. 127.

En novembre de l'any corrent, el 1434,²⁰⁸⁸ s'efectua una venda atorgada pel també pintor Pere Valero a Bernat Vilagrassa, de part de la seua casa, situada a la plaça dels Caixers, en la parròquia de Sant Martí de València.

Per últim, el dia 20 d'abril de l'any 1435, Jaume Monçó,²⁰⁸⁹ *fuster* i ciutadà de València, atorga debitori en el qual confessa que Bernat Vilagrassa li havia de pagar 55 sous, per la compra de fusta.

Notes:

Compra de fusta. Als originals el cognom està escrit: Vilagrasa o Vilagrassa.

2087 L'autor de la cita, Sanchis Sivera, no anomena la font d'on fou exhumada la notícia de l'any 1407.

2088 En diferents cites de les publicacions de Sanchis Sivera, l'assumpte del document, segons el mateix autor, és un lloguer, no una venda.

2089 Cerveró publica *Jacobo Domenesch*.

VILALBA Martí de (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, p. 224.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Martí de Vilalba, el qual rebé una paga pel seu treball.

“118r

(...)

Ítem, a-n Martí d'en Vilalba.....III ss.

(...)”

Notes:

Pintor inèdit. Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València.

VILAR, Jaume (1433, València)

Referència arxivística:

Justícia Civil, núm. 2533, mà 3 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Cerveró, 1972, p. 54.

Comentari:

Del pintor Jaume Vilar es coneix de la seua existència pel document de l'any 1433, en qual consta que la seua muller Constança, al 3 de gener de 1416, atorga la venda d'un cens a Isabel Mur, per la quantitat de 45 sous, davant el notari Antoni Bonet.

“E na Gostança a muller per carta feta en València a tres de janer any MCCCCXVI rebuda per n'Antoni Bonet, notari simul et insolidum venes e originalment carregás a na Ysabel Mur e als seus XXXXV sous de cens.”

Notes:

Venda d'un cens.

VILAU, Bernat (1380-1434, València)

Referència arxivística:

Pergamí núm. 6817 (ACV).

Osuna, lligall núm. 1172-5. Protocol de Ramón Agualada (AHN).

Osuna, lligall núm. 1173-4. Protocol de Ramón Agualada (AHN).

Sotsobreria de Murs e Valls, d3-1, f. 271v (AMV).

Arinyò, Francesc. Notal núm. 1345 (APPV).

Aznar, Domingo. Notal núm. 2788 (ARV).

Justícia Civil, núm. 795, mà 2, ff. 47 i 57 (ARV).

Mestre Racional, núm. 9202; núm. 9586, tom I, f. 48 (ARV).

Pergamins de la Batlia, caixa 4^a (ARV).²⁰⁹⁰

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, pp. 19 i 20; 1930, pp. 19 i 20.

Cerveró, 1956, p. 104; 1960, pp. 230 i 255; 1972, p. 54.

Company, Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005.²⁰⁹¹

Mocholí, 2009.²⁰⁹²

Comentari:

A Bernat Vilaur se le ha de considerar com un pintor notable, doncs per les seues referències documentals, datades entre els anys huitanta del segle XIV fins la tercera dècada del segle XV, se sap que va rebre importants encàrrecs de pintar retaules per a institucions civils i religioses, a més d'estar relacionat amb altres pintors de certa rellevància.

Per a confirmar el dit està la primera notícia a l'any 1380. Aquesta fa referència d'un pagament, efectuat pel *sotsobrer* de la fàbrica de Murs i Valls de València, a Bernat Vilaur,²⁰⁹³ per la quantitat de 15 florins, per pintar el retaule del portal de Sant Joan.

“Ítem doni a-n Bernat Vilaur, pintor, per rahó de un retaule que feu per al portal apelat de Sent Johan, e a-n'í apocha feta per En Martí de Montflorit, notari, a XXVIII de febrer, XV florins.....VIII lb. V ss.”²⁰⁹⁴

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-1, f. 271v.

Sanchis Sivera, 1928, p. 19, 1930, p. 19.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 239, doc. 386.

Fins 1386 no es té més notícies de Bernat Vilaur. En aquest any, en març hi ha referència dels pagaments fets per Guillem Martorell, *obrer* de l'obra del Reial de València, al mosso a Vilaür, d'ofici pintor, per perfilar la porxada de pedra picada.

En setembre del mateix any, el 1386, Bernat Vilaur apareix documentat, en la ciutat de Gandia, per l'encàrrec que va rebre de pintar d'un retaule baix l'advocació

2090 Signatura donada per Cerveró.

2091 Company, Aliaga, Tolosa i Framis. “*Documents de la pintura valenciana medieval i moderna, 1238-1400.*” Vol. I”

2092 *Ibidem*, nota 787.

2093 Sanchis Sivera publica *Benedicto Vilaur*.

2094 Document revisat i transcrit per nosaltres.

de Sant Jeroni. Per aquest treball se li pagaren 50 florins per part de Bernat Torres, administrador de les rendes del marques de Villena.

“(…) quinquaginta florenos auri communes, ex salario retabuli sancti Iheronimi quod predicto domino facio. (...)”

ARV. *Pergamins de la Batlia*. Caixa 4ª.

Sanchis Sivera, 1912 (2), p. 218; 1914, p. 8; 1928, p. 20; 1930, p. 20.

Cerveró, 1956, p. 104; 1972, p. 54.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, p. 285, doc. 479.

A l'any 1387, de nou rep un pagament, aquesta vegada efectuat per Pere Carbonell, col·lector de les rendes del Marqués de Villena, per la quantitat de 25 florins, per la confecció d'un retaule per a l'església de Gandia. Creiem que és el mateix retaule que es menciona en el darrer document, el 1386, ja que el mecenes i la ciutat per on es demana l'encàrrec coincidixen.

Des de 1387 hi ha un buit documental fins 1391. D'aquest any es té referències, certament interessants, de Bernat Vilaur com la de juliol, la qual notifica d'una nova tasca del dit pintor. Al dit mes atorga àpoca, en la reconeix que havia rebut dels majorals de l'ofici de teixidors, Andreu Balaguer, Joan Sastre, Joan Domínguez i Miquel Nomdedéu, les 10 primeres lliures de les 60 que li devien per la factura d'un retaule, dedicat a Sant Antoni per a l'Almoïna.

“(…) mancipationum officii textorie Valencie quod ell illis sexaginta libras regalium Valencie quas mihi promisistis dare racione pingendi certum retabulum sancti Anthoni (...)”

ARV. *Protocol de Domingo Aznar*, núm. 2788.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 347 i 348, doc. 591.

Al mes d'octubre del mateix any, el 1391, es documenta el segon pagament, per la quantitat de 10 lliures, per la confecció del dit retaule.

El 31 d'octubre del dit any, el 1391, s'escriptura el testament de la seua dona, Pasquala, en el qual el nombra com el seu marmessor.

“(…) yo, na Pasquala, muller d'en Bernat Vilaur, pintor, vehín de la vila de Gandia, per malaltia detenguda de la qual tem morir, però en mon bon seny, loqüela éntrega e manifesta stant, faç e ordén aques present testament meu per salut de la mia ànima e per disposició des mos béns. (...)”

AHN. Osuna, lligall 1.172-5. *Protocol de Ramon Agualada*.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 352 i 353, doc. 602.

Dos mesos després, en desembre del 1391, el pintor Bernat Vilaur, va rebre de Pere Martorell, col·lector general d'Alfons, 100 florins dels 750 per la factura de diversos retaules.

“(…) septingentis quinquaginta florenorum auri de Aragone, quos dictus dominus mihi dare mandavit racione et precio diversos retabulis per me factis et fiendis dicto dominio, cum quadam carta sua papirea patente in dorso suo sigillo sigillata manu dici domini signata, datum Gandie XXIII^a die octobris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o XC^o (...)”

AHN. Osuna, lligall 1.172-5. *Protocol de Ramon Agualada*.

Company, Aliaga, Tolosa i Framis, 2005, pp. 353 i 354, doc. 605.

Al mateix mes i any, el 1391, el pintor Bernat Vilaur feu procuració²⁰⁹⁵ al seu *macip*, Antoni Pérez, per vendre un esclau seu, anomenat Jordi, de tretze anys.

El dia 23 del sobredit mes i any, desembre del 1391, va rebre una tercera paga de 10 florins, de les 60 lliures que se li deuen pel retaule encomanat en juliol.

De nou hi ha un buit documental fins al següent document. El 12 de març de 1403, Bernat Vilaur apareix com a fermador²⁰⁹⁶ del conveni entre el pintor Antoni Peris i Alamanda Vilarig, de la casa del senyor duc de Gandia, per a la confecció d'un retaule, baix la invocació dels Sants Joans, el qual havia de pintar el dit Antoni Peris en la vila de Gandia, pel preu de 65 florins d'or.

“(…) No res menys, promet a vós que per seguretat vostra com me darets alcuna qualitat del preu que n’havets a pagar per pintar lo dit retaule, daré a vós fermaça e principal tengut ensemps ab mi En Bernat de Vilaur, veí de dita vila. E per fer e complir per mi totes les coses a vós convendrà fer o sostenir missions, despeses o damnatges alguns, tot allò quantque sia o serà a vós e als vostres promet pagar e smenar de mos béns e sobre aquells siats creguda vós e los vostres per vostre sol jurament sens testimonis e altra prova (…)”

AHN. Osuna, lligall núm. 1173-4. *Protocol de Ramón Agualada*.

Company-Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

Al mes d'octubre del darrer l'any, el 1403, de nou Bernat Vilaur apareix documentat en una procuració²⁰⁹⁷ que atorga en la persona de Jaume Vidal, notari de València.

Al 30 de maig del 1404, als llibres del Justícia de la vila de Gandia, es redacta el certificat sobre certa qüestió entre el mestre Girat Celi, pintor del duc de dita vila i Bernat de Vilaur, marmessor del testament de Guillem Carrasco, pintor de la duquesa, muller de dit duc.

“Fon marmessor del testament de Guillem²⁰⁹⁸ Carrasquo, *pictor* de la senyora duquesa, quondam, de Gandia.”

ARV. *Justícia Civil*, núm. 795, mà 2, f. 47.

Cerveró, 1960, pp. 230 i 255.

Les penúltimes notícies documentades són del 1407. En aquest any el pintor Bernat Vilaur atorga testament, rebut pel notari Guillem Cardona, on figuren com a hereus els majorals de la confraria dels *armers* de sant Martí. Al mes de novembre del següent any, el 1408, es va fer públic dit testament. Aquesta notícia fou publicada per Cerveró el 1956, però malgrat l'autor no especifica la signatura de dita notícia, creiem que la font deu ser similar a la mateixa on fou atorgat el seu testament,²⁰⁹⁹ a l'arxiu de la Catedral de València.

Per últim, al 1434, ja difunt Bernat Vilaur, s'escriptura la venda efectuada pels majorals de la confraria dels *armers* de sant Martí de València, com a hereus de dit pintor, que fou veí de la ciutat de Gandia, d'una casa en dita parròquia, a Francesc Colomer.

Notes:

Pintor de retaules.

2095 *Ibidem*, nota 534.

2096 *Ibidem*, nota 493.

2097 *Ibidem*, nota 547.

2098 L'autor de la cita, Cerveró, dona a la p. 230 com a nom del pintor Bernat Carrasco, després a la p. 255, transcriu Guillem.

2099 Segons Cerveró: *Pergamí* núm. 6817.

VILLALBA,²¹⁰⁰ Francesc (1411, València)

Referència arxivística:

Julian, Andrés. Protocol núm. 1261 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Mocholí, 2009.²¹⁰¹

Comentari:

Al protocol del notari Andrés Julian queda subscript el pintor Francesc Villalba, per la seua actuació com a testimoni en cert document.

“Testes, Franciscus de Vilalba, pictor civis Valencie, (...)”

Notes:

A l'original: “Franciscus de Vilalba”.

2100 Desconeixem, per falta de notícies, si aquest pintor és família de Sanç Villalba (1385-1432).

2101 *Ibidem*, nota 787.

VILLALBA,²¹⁰² Sanç (1385-1432, València)

Referència arxivística:

Llibres d'Obra de la Catedral, any 1432, ff. 39-41 i següents (ACV).

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Barcella, Ramón. Protocol núm. 12088 (APPV).

Mata, Bertomeu de la. Protocol núm. 21910 (APPV).

Safont, Bernat. Protocol núm. 23013 (APPV).

Terraça, Bernat. Protocol núm. 25676 (APPV).

Falchs, Domingo. Notal núm. 2806, f.15; núm. 2806, s.f.; núm. 2806, f. 18; núm. 2806, f. 29v (ARV).

Gasull, Andrés. Protocol núm. 4393 (ARV).

Jover, Antoni. Protocol núm. 10418 (ARV).

Ros, Pere. Protocol núm. 2852 (ARV).

Safont, Bernardo. Notal núm. 2798 (ARV).

Justícia dels CCC sous, núm. 11, mà 8; núm. 13, mà 6; núm. 15, mà 4; núm. 16, mà 1; núm. 20, mà 6; núm. 23, mà 6 (ARV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, pp. 251, 326 i 327.

Sanchis Sivera, 1909, p. 538; 1912 (2), pp. 232 i 233; 1912 (3), pp. 315, 316, 322, 323 i 446; 1912 (4), pp. 446, 448 i 449; 1914, p. 23; 1928, pp. 41 i 43; 1929, pp. 32, 43, 44, 55, 56, 57, 58 i 59; 1930, pp. 41, 43, 94, 105, 106, 117, 118, 119, 120 i 121.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 104, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181 i 182, 184, 185, 186, 189, 191, 192, 212, 242, 247, 248, i 257.

Cerveró, 1964, pp. 127 i 128; 1968, p. 95.

Mocholi, 2009.²¹⁰³

Comentari:

La documentació del pintor Sanç²¹⁰⁴ Villalba s'inicia a l'any 1385, amb l'obligació que feu davant del Justícia dels CCC sous de València per a pagar a Berenguer Castellnou, *fuster*, 6 sous, els quals li devia per un llit de post.

Segueix amb el document de l'any 1387, pel qual va rebre, per part del *fuster* Pere Ramon, 54 sous pel treball de pintar unes caixes i cofres. "(...) en donar e pagar a-n Sanxo de Vilalba, pintor, present, cinquanta-quatre solidos, moneda reals de València, los quals li confessa deure per rahón de pintar caxes e cofrens a aquell a pagar a deu dies sots pena del quart."

Al següent any, el 1388, Sanç Villalba contrau l'obligació davant el Justícia dels CCC sous de València en pagar a Pere Toli 7 sous reials de València, que bestragué per al lloguer de dos cases en les que s'estava dit pintor.

L'any 1390, Sanç Villalba de nou és condemnat, davant el Justícia dels CCC sous de València, perquè done a Pere Claramunt, 17 sous que li devia per la compra de fusta.

2102 No se sap, per falta de referències documentals, si aquest pintor és família de Francesc Villalba (1411).

2103 *Ibidem*, nota 787.

2104 També Sans, *Sanxo*.

En els anys 1392 i 1393 Sanç Villalba va contraure les obligacions, en presència del Justícia dels CCC sous de València, en pagar al ciutadà Francesc Riera, 50 sous que li devia pel lloguer d'un alberg.

Al mes de maig de l'any 1396, Sanç Villalba és condemnat en pagar a Joan Villalba mig florí, amb motiu d'un préstec. Al mes d'agost del dit any, el 1396, als dies 2, 5 i 15, apareix actuant com a testimoni en una època de composició de la fiança del preu de lloguer d'un forn, en un testament de Pere Verneti i en una època de préstec. A la fi al mes de setembre, en una procuració junt el també pintor Pere Aravot.

A l'any 1398, Sanç Villalba va procedir judicialment com a testimoni en diversos documents els dies 19 20 i 23 de març. Igualment en juny del mateix any, el 1398, junt al també pintor Pere Ramon, en una procuració²¹⁰⁵ i, fins i tot, al testament de Pascual Llorenç, àlies Martí. El dia 17 del dit mes i any, junt a Joan Lobet, *piquer*, va testimoniar en una administració de tutela. En setembre, intervé de testimoni en cert document. Al mes d'octubre, el dia 11,²¹⁰⁶ apareix en una procuració²¹⁰⁷ que atorga en la persona de Bertomeu Marí, quedant la resta del document en blanc. El dia 16 del dit mes, junt a Pere Ramon, actuaren com a testimonis. Per últim, al mes de novembre, Sanç Villalba, va fer de testimoni en l'aprovació de fiadors, atorgats a un acte jurídic fermat el dia 19 d'abril.

Després d'aquesta primera etapa documental, s'inicia una segona que té com a primera referència documental la del l'any 1400, any en què Sanç Villalba apareix com a testimoni d'una procuració.²¹⁰⁸

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Sanxo Vilalba, el qual rebé diverses pagues pel seu treball.

“136v

(...)

Ítem, los quals enlo dit dia doní a-n Sanxo Vilalba per Moguer de XXII jorns de .I^a losa de molre colors, a raó de III diners.....VII ss.....VI ds.

(...)”

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*, O-113, ff. 2r-176v.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 104, 169 -182, 184-186, 189, 191, 192, 212, 242, 247, 248 i 257.

Des d'aquest darrer any, el 1401, fins 1415 queda un buit documental. Les notícies dels documents sobre Sanç Villalba són per la intervenció com a testimoni en un afermament de servei domèstic, en un debitori i en una procuració,²¹⁰⁹ tots ells de l'any 1415.

A l'any 1416, en dos procuracions²¹¹⁰ i en la venda d'una esclava que comprà Andreu Albert, cofrer.

2105 *Ibidem*, nota 534.

2106 El mateix document el publica Sanchis Sivera, però tret del llibre notarial del notari citat, però amb data del dia 10.

2107 *Ibidem*, nota 2105.

2108 *Ibidem*, nota anterior.

2109 *Ibidem*, nota 2105.

2110 *Ibidem*, nota 534.

En 1417, de nou fa de testimoni en una procuració i en una venda. Igualment va testimoniar en la venda d'una esclava: “Testes, Petro de Fontes, mercator et Iohannes de Coronas, ianitor, et firmo dicte Ursole qui firmavit iuravit et renunciavit dictis die et anno in civitate Valencie. Aparicius Dampera [...] et Sancius Vilalba, cofrenerius Valencia”.

ARV. Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

Per últim, en diverses procuracions entre les que destaquem la d'octubre de 1417, donada per Andreu Sanou, *imaginaire*²¹¹¹ de València, a Joan Maties i Francesc Oliva, pintors, entre altres. En ella van fer de testimonis Sanç Villalba i Berenguer Saplana, pintors de dita ciutat.

A la fi, al mes de desembre del 1418, els dies 10 i 20, va intervindre de testimoni en dos nomenaments arbitrals.

Quatre anys després, el 1422, s'escriptura el contracte d'aprenentatge, en el qual Sanç Villalba aferma a Joan, fill seu, de catorze anys, amb Pere Campos, *batifulla*²¹¹² i veí de València, durant quatre anys, per a aprendre el seu l'ofici.

Per últim, a l'any 1432 es documenta que el pintor Miquel Alcanyís va rebre l'encomanda, per part del Capítol de la Seu de València, de pintar la capella major de dita Seu. En dita capella hi hauria de representar-se en la volta, a l'oli i sobre fons blau, alguns àngels amb els instruments de la Passió i en una de les parets el Col·legi Apostòlic. Els cabells i les diademes dels àngels havien de ser daurats i negres els perfils de les corones pintades en los pilars. Sent l'encàrrec de tal envergadura van treballar, baix la direcció Miquel Alcanyís, diversos pintors entre ells Sanç Villalba. A aquest pintor se li va pagar certa quantitat per cent vint-i-cinc pans d'or, esmerçats en els treballs de la capella major de dita Seu. El document informa que dit pintor viu prop del fossar de Sant Andreu, al Trabuquet.

Notes:

Pintor de i caixes i cofres, a més de la capella major del a Seu de València. Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València.
Testimoni en venda d'esclaus.

2111 *Ibidem*, nota 406.

2112 *Ibidem*, nota 273.

VILLALVA,²¹¹³ Jaume (1401, València)

Referència arxivística:

Arbucies, Miquel. Notal núm. 979 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Alcahalí, 1897, p. 326.²¹¹⁴

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 296; 1914, p. 37; 1928, p. 62; 1930, p.⁶².

Comentari:

Als llibres del notari Miquel Arbúcies queda documentat el pintor Jaume Villalva, per actuar com a testimoni en certa qüestió.

“Testes, Jaume Villalva, pictor, civis Valencie, (...)”

Notes:

2113 No hi ha cap document que informe que aquest pintor estiga emparentat amb Francesc Villalba (1411) i Sanç Villalba (1385-1432).

2114 L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia.

VIVER, Bertomeu (1429, València)

Referència arxivística:

Queralt, Bertomeu. Protocol núm. 26121 (APPV).

Referència bibliogràfica:

Sanchis Sivera, 1929, p. 27; 1930, p. 89.

Comentari:

El document de l'any 1429, dona referència de la societat que formaren els pintors Bertomeu Viver, habitant de València i *Alamano Matheu*, amb el compromís de treballar junts durant el període d'un any.

Notes:

Societat de treball entre pintors, un d'ells d'origen alemany.

VIVES, Guillem (València, 1401)

Referència arxivística:

Claveria Comuna, Llibres de Compte, O-113, ff. 2r-176v (AMV).

Referència bibliogràfica:

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, pp. 41, 48, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 105 i 107.

Comentari:

A l'any 1401, per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, es realitzaren diverses tasques, la qual cosa origina unes despeses, les quals foren anotades al llibre de Compte de rebudes de la Claveria Comuna de la ciutat de València. En aquestes tasques treballaren nombrosos pintors, entre ells estava Guillem Vives, el qual rebé diverses pagues pels seus treballs.

“9r

(...)

Ítem, preguem d'en Guillem Vives, per mans d'en Monçó, dues fules, a rahó de III sous, VI diners per pessa, faIII ss.... VI ds.

(...)”

Notes:

Pintor i fuster.

VI.2.- Llistat dels pintors i altres artífexs i les seues obres

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
AÇAU	Baso	1382, València	¿?	
ADZUARA	Domingo de	1401, València	Celebracions entrada rei Martí	
ALA	Ramonet del	1432, València	Capella major de la Seu de València	
ALAMANYA	Llàtzer d'	1423, València	¿?	Pintor forà
ALBARRACÍ	Martí d'	1429, València	¿?	
ALBEROLA	Arnau	1306, València	¿?	
ALBERT	Andreu	1418-1424, València	¿?	
ALBERT	Berenguer	1333, València	¿?	Col·laboració amb el pintor Ramón de Fraga
ALBERT	Macià	1326-1327, València	¿?	
ALBERT (I)	Pere	1351-1354, València	¿?	
ALBERT (II)	Pere	1409-1429, València	Cofres	
ALBERT	Tomàs	1422, València	¿?	
ALBESSÍ	Joan	1414-1414, València	Oratoris, draps de pinzell	
ALCANYÍS	Miquel	1408-1440-1447, València	Escultures porta Apòstols Catedral, escuts, capella major Seu de València, retaules	
ALEGRE	Domènec	1440, València	¿?	
ALFORJA	Miquel d'	1419-1433, València	Capella major de la Seu de València, teginat de la Casa de la Ciutat de València	
ALIAGA (I)	Domènec	1349-1363, València	¿?	
ALIAGA (II)	Domènec	1384-1414, València	¿?	
ALIMBROT	Luis	1439-1463, València	Cortina per a cobrir retaule de la Trinitat de València	
ALMENARA	Francesc	1421-1432, València	¿?	
ANDREU	Pere	1360, València	¿?	Relacionat amb pedrapiquers
ANS (àlies)	Joan	1401, València	¿?	
ANTONI	Nicolau	1398, València	Retaules	Pintor forà col·laborador Starnina

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
ARAGONÉS	Macià	1401, València	Tasques per les celebracions de l'entrada rei Martí	
ARAS	Joan	1409, València	Tapins (chapiner)	
ARAVOT	Pere	1391-1429, València	Imatges, restaura retaule de la Verge del portal del Mar	Imaginaire
ARDENAL	Martí	1400, València	¿?	
ARMER	Guerau	1246-1279, València	¿?	Primers pintors
ARMER	Pere	1246-1278, València	¿?	Primers pintors
ARNAU	Guillem	1392-1407, Mallorca, València, Barcelona	Retaules? Tasques per les celebracions entrada rei Martí	Pintor del rei Imaginaire Compra d'una esclava tàrtara
ARNAU	Pere i Joan	1318, València	Draps de pinzell	
ARTES	Joan	1412, València	Tapins	Chapiner
AUGER	Jaume	1423, València	Encalar el campanar nou Seu de València i col·locar alacrà de ferro	
AÜSIAS	?	1431-1439, València	Capella major de la Seu de València	
AUTONA	Nicolau d'	1304, València		Mestre d'obres
AVELLÁ (AMELLA)	Bertomeu	1381-1396-1439, València	Caixes, canelobres de fusta i corda, claustre església casa de Calatrava de València, coberta Sala Casa ciutat de València, escambells de fusta amb senyals reials, teginat de la Casa de la Ciutat de València	
AVELLÁ	Pere	1410, València	¿?	
BALTASAR		1401, València	Celebracions entrada rei Martí	
BARBENÇ (BARBENS)	Andrés	1414, València	Tapins	
BARBENÇ	Domènec	1395-1409, València	¿?	
BARÓ	Bertomeu	1401-1431, València	Retaules	Contracte retaule
BASSA	Ferrer	1290-95, Catalunya, Barcelona, 1333-1393, València	Retaules, llibre Usatges	Pintor-il·luminador pintor del rei pintor forà
BATALLER	Tristany	1403-1437, València	Cortines	
BAU	Guerau	1432, València	¿?	

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
BELLUGA	Vidal	1349-1363, València	Retaules, capella nova de Sant Miquel Seu de València	
BERNADÍ	Pere	1405, València	¿?	
BERNAT (BERNARDÍ)	Narcís	1388-1399 Mallorca, València	¿?	Pintor del rei
BONET	Arnau	1319, València	¿?	Contracte d'aprenentatge
BONET	Francesc	1357-1406, València	¿?	Dos últims documents del seu net
BONET	Jaume	1319-1339, València	¿?	Contracte nodrissa
BORELL	Joan	1401-1402, València	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	
BRUXEL·LES	Joan de	1372, Daroca, 1390-1391, València 1402, Cervera 1407, València	Retaules?	Pintor forà
BURGOS	Joan de	1405-1407, València	Retaules?	Pintor forà
ÇACOMA (SACOMA)	Bertomeu	1429-1438, València	Capella major de la Seu de València, cofres	Testament
ÇACOMA (SACOMA)	Francesc	1359, València	Vidrieres	
ÇAERA (I) (SAERA)	Joan	1416-1435, València	Escuts, penons, sepultura	
ÇAERA (II) (SAERA)	Joan	1435, València	¿?	Perpunter, pesador del reble
ÇAERA (SAERA)	Pere	1397, València	¿?	Perpunter
ÇAERA (SAERA)	Vicent	1425, València	Escudelles, cortines	
ÇALOM (I) (SALOM)	Bernat	1397-1398, València	¿?	COLOM
ÇALOM (SALOM) (II) (III)	Bernat	1390-1437, València	Coberta i porxe, de la Casa de la Ciutat de València, tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, cofres, reparar Sant Sopar	COLOM o ÇOLOM
ÇALOM (SALOM)	Joan	1383, València	¿?	COLOM
ÇALOM	Pere	1343, València	¿?	COLOM
ÇANOU	Andreu	1417, València	¿?	Imaginaire) (SANOU)
ÇANOU	Joan	1438, València	L'obra del retaule major de la Seu de València	SANOU

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
ÇANOU (SANOU)	Llorens	1417-1432, València	L'envernissat de varies portes	
ÇAPLANA	Berenguer	1416-1417, València	¿?	SAPLANA
ÇAREAL (SARREAL)	Francesc	1419-1439, València, Morella	¿?	Pintor de Morella
ÇAREAL (SARREAL)	Jaume	1402-1432 València, Morella, Saragossa	Retaules	Pintor de Morella, contracte de col·laboració
ÇAREBOLLEDA (I)	Andreu	1311-1383, València	Panys (teles), escuts	Obrador
ÇAREBOLLEDA (II)	Andreu	1358-1417, València	¿?	Testament Gendre Domènec del Port
ÇAREBOLLEDA	Joan	1395-1417, València	Escuts, pavesos (pavés)	Contracte d'aprenentatge
ÇAREBOLLEDA	Pere	1297-1306, València	¿?	Primer dels Çarebolleda Obrador
CAFFA	Joan	1425, València	Coberta, porxe Casa de la Ciutat de València	
CAFFA	Pere de,	1425, València	Coberta, porxe Casa de la Ciutat de València	
CALAFORRA	Raimon	1405-1421, València	Tapins	
CALCENA	Miguel	1416, València	¿?	
CAMARASA	Pere	1406, València	¿?	Pintor conseller
CAMORRA	Joan	1408, València	¿?	(ÇAMORRA)
CAMPOS	Antonio	1430-1440, València	Imatges portal de Torrent, imatges retaule i polseres portal de Quart, costals retaule de la Seu de València	
CANET	Bernat	1342, València	¿?	
CANET	Bertomeu	1425-1434, València-Xèrica	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València, capella major de la Seu de València, ciri pasqual	
CANET	Guillem de,	1304-1363, València	¿?	Net de Ferran
CANET	Pere de,	1425, València	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València	
CANET	Vicent	1408-1430, València	¿?	
CAPELLA	Pasqual	1383, València	¿?	
CAPELLADES	Bernat	1395, València	¿?	

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
CARBONELL	Andreu	1348-1356, València	¿?	
CARBONELL	Antoni	1419-1433, València	Obra nova saló dels Angels, teginat, coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València, capella de la Seu de València	
CARBONELL	Jaume	1351, València	¿?	
CARDONA	Joan	1405-1406, València	¿?	Pintor conseller
CARRASCO	Guillem	1404, València	¿?	Pintor de Gandia
CASA	Joan de	1419-1444, València	Teginat o cassetonat de la Casa de la Ciutat de València	
CASES	Bernad	1420, València	¿?	
CASES	Guillem	1395, València	Retaules	
CELI	Girat	1404, Gandía	¿?	Pintor de Gandia, forà
CELMA	Francesc	1341, València	¿?	
CENTELLES	Bertomeu	1380-1385, Morella	Retaules	Pintor de Morella Contracte d'aprenentage
CERDÁ	Pere	1416-1425, València	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València	Capítols matrimonials
CESPESES	Antonio	1397, València	¿?	Daurador
CESSERES	Pere	1396, València	¿?	Perpunter
CETINA	Domènec	1335-1351, València	¿?	
CETINA	Joan	1336-1346, València	¿?	
CETINA	Salvador	1390-1392, València	¿?	
CIFUENTES	Joan	1400-1401, València	Cortines	Pintor forà
CLAVER	Lluís	1409-1413, València	¿?	Venda de captius
CLIMENT	Joan	1402, València	¿?	
COHEDA	Martí de	1424, València	Encolar i enfortir les claus de la creu del Camí del Mar de València	
COLL	Guerau	1383, València	¿?	
COMA	Jaume	1318, València	¿?	
COMES	Francesc	1380-1417, València, Mallorca	Retaules	Contracte d'aprenentage, Pintor de Xàtiva

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
COMPTE	Guillem	1392, València	Tapins	
CONILL	Antoni	1430-1435, València	¿?	
CRESPÍ	Lleonard	1424-1437, València	Caplletrar i parrafar certs llibres, retaule portal del Mar, imatges portal de Torrent	Pintor-il·luminador
CRESPÍ	Miquel	1422-1437, València	Creu de Mislata	Veí de Xàtiva
CRESPÍ	Pere	1402-1438, València	Mapa d'Itàlia	Il·luminador-pintor
CUÉLLAR	Ferran de	1417-1425, València	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València	
CUGAT	Andreu	1414, València	¿?	
DALMAU	Galcerá	1439, València	Imatge de sant Miquel de la cambra de fusta del rei	Pintor d'imatges
DALMAU	Lluís	1428-1439, València, 1439-1460, Barcelona	Retaules, treballs realitzats en la tenda del rei i unes mostres fetes en paper. Pintar la Salutació de la Verge Maria en una tela, una cadira per al rei de Navarra, una imatge de sant Miquel a la clau de fusta de la cambra de la segona tenda del senyor rei	Viatges a Castella i Flandes
DAVÍ	Guillem	1308-1319, València	¿?	
DESAT	Vicent	1432, València	Capella major Seu de València	
DESPLÁ	Antoni	1435, València	¿?	
DESPLÀ	Pere	1400-1435, València	¿?	Pintor de Xàtiva
DESPUIG	Francesc	1401, València	Celebracions entrada rei Martí	
DESPUIG (I)	Simó	1322-1357 València, Barcelona	Tomba d'En Jaume de Montpeller	Pintor forà
DESPUIG (II)	Simó	1362-1387, València	Treballs pintura Almoina, pavés, retaule	
DÍEZ	García	1426-1440, València	¿?	
DIONIS	Vidal	1390, València	Imatges Sants Nicolau i Pere, martir de la mateixa pàrroquia	Capítols
DOMINGO	Pasqual	1389-1398, Xèrica, Segorbe	Pintar el ciri Pasqual, Retaule de Sant Bertomeu	Pintor de Segorb, Contracte de 1396

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
DOMINGO	Tomàs	1416-1418, València	Confeccionar una roca	
EGIDI	Miquel	1408, València	¿?	
ERAU	Lluís	1383-1386, València	¿?	
ESCODA	Guillem	1399-1412, València	Escuts, tombes, pavesos, celebracions entrada rei Martí	Contracte d'aprenentage
ESPERANDÉU	Gabriel	1409, València	¿?	
ESPERANDÉU (ESPERANDREU)	Roger	1404-1445, València.	¿?	Pintor de cortines
ESTEVE	Jaume	1424, València	Treballs creu per Alcoi	Imaginer
ESTEVE	Joan	1415-1439, València	Retaules, teginat, sepultura, fer color blanc per a la creu del Camí de la Mar, coberta i porxe, senyals i flors, tenda nova rei, teixells, pavesos, capella Seu	Pintor de la ciutat de València Col·laboració amb Joan Palací
ESTEVE	Pasqual	1396, València	¿?	Contracte d'aprenentage
ESTEVE	Pere	1308, València	¿?	
ESTOPINYÀ	Andreu	1407, València	Creu del camí de Xàtiva	
ESTOPINYÀ	Cosme	1415, València	Capella major de la Seu de València	
ESTOPINYÀ	Jaume	1403-1440, València	¿?	Contracte d'aprenentage
ESTOPINYÀ	Pere	1431-1434, València	Capella major de la Seu de València	
ESTRANY (I)	Guillem	1391-1393, València	¿?	(STRANY)
ESTRANY (II) (STRANY)	Guillem	1401-1405, València	Celebracions entrada rei Martí	Contracte matrimonial
ESTRANY	Llorenç	1380-1390, València	¿?	(STRANY)
EXARCH (EIXARCH)	Antoni d'	1353-1404, València	Imatge Sant Martí, drap Anunciació, pintar una clau de volta i quatre pedres capella santa Margarida, tasques celebració de l'entrada del rei Martí	Pintor de la ciutat de València
EXARCH	García d'	1351-1370, València	¿Murs, capelles?	Pintor "al fresc"
EXARCH	Joan d'	1393, València	Portal del cor de la Seu de València	
EXIMEN	Raimon	1349, València	¿?	
EXIMENEÇ	Miquel	1386, València	¿?	Daurador
EXIMENIS	Joan	1416, València	¿?	
EXIMENO	Francesc	1386, València	¿?	Daurador

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
EXIMENO	Pere	1417, València	¿?	Inventari
EYCK	Joan van	1390, Maaseik, 1428, Espanya, 1441, Brujas	Retaules	Pintor flamenc
FELIP	Domingo	1296, València	¿?	
FELIU	Guillem	1397, València	¿?	
FEMADES	Francesc	1425, València	Cofres	
FERNÁNDEZ	Joan	1393, València	¿?	
¿?	Ferran	1304-1310, València	¿?	
FERRANDIS	Joan	1422, València	¿?	
FERRER	Bernat	1419-1423, València	Tot allò que li mane el fuster Bernat Roca	Contracte amb el fuster Bernat Roca
FERRER	Bertomeu	1413, València	¿?	
FERRER	Domènec	1436, València	Imatges retaule portal de Quart imatges i polseres pintades al retaule del portal de Torrent	Pintor d'imatges
FERRER	Guillem	1372-1424, Barcelona, Morella	Vidrieres, retaules	Pintor de Morella, estada a Barcelona
FERRER	Jaume	1431, València	¿?	
FERRER	Joan	1239, València	¿?	
FERRER	Miquel	1396-1417, València	¿?	
FERRI	Guillem	1401, València	Celebracions entrada rei Martí	Té un mosso amb nom Diago
FERRIOL	Guillem	1419, València	¿?	
FIGUERA	¿?	1386, València	Obra del Reial de València, coberta, permòdols, entrades capella	Palau Reial?
FIGUERES	Berenguer	1390, València		
FILLOL	Jaume	1434-1440, València	Escuts, senyals, escambells, penó, ornaments, creu del Gru, parts tendes reials	Pintor- Perpunterper
FINOJOSA	Joan	1422, Xèrica	¿?	Pintor Xèrica
FONS	Llorenç de	1366, València	¿?	
FOLQUES	Jaume	1311-1322, València	¿?	Fuster i pintor
FORNER	Bertomeu	1402-1425, Morella, València	¿?	Pintor Morella
FORNER	Pere	1396-1425 Sant Mateu, Coves de Vinromá, Morella	Retaules	Pintor Morella

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
FORT	Pere	1426-1429, València	Senyals (algunes en mans de paper)	
FRAGA	Ramón de	1334, València	¿?	Pagament feines pel pintor Berenguer Albert
FRANCH	Pere	1406, València	¿?	Pintor conseller
GALINDO	Miquel	1413-1440, València	¿?	
GALINDO	Pere	1333, València	¿?	
GALLEGO	Gonçal	1402-1420, València	Tapissos	Contracte d'aprenentage
GARCÉS	Pere	1407, València	Penó i senyals de flor de lis en un drap, per la tomba del difunt	Pintor-perpunter
GARCÍA	Domènec	1394-1427, València	¿?	
GARCÍA	Pasqual	1398, Barcelona	¿?	Contracte d'aprenent
GARCÍA	Pere	1422, València	¿?	
GASCÓ	Joan	1418-1427, València	¿?	
GASSIES	Arnau	1432, València	Capella major de la Seu de València	
GENER (GINER)	Guerau	1368-1407, Barcelona, València	Retaules	
GERALDI	Arnau	1325, València	¿?	
GIBELI	Pere	1435, València	Cofres	
GIL	Joan	1422, València	Cofres	Contracte d'aprenentage. Captiu
GIL	Miquel	1393-1438, València	Cofres, Celebracions entrada rei Martí	Contracte d'aprenentage. Captiu
GINER	Tomàs	1383, València	¿?	
GIRBÉS	Martí	1432-1486, València	Pintar la capella major Seu. Fresc i polseres de l'altar, cofrener	(GIRLÉS)
GISBERT	Maties	1407, València	¿?	
GODALL	Bernat	1391-1426, València	Treballs de continuar la pintura d'un retaule començat pel pintor Gabriel Riera, baix la invocació de sant Vicent, cofres. Tasques celebració entrada del rei Martí	Corder
GOMIÇ	Antonio	1376-1401, València	¿?	Daurador

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
¿?	Gonçal	1328, València	Escuts	
¿?	Gonçal	1420, València	¿?	
GONÇAL	Pere	1422, València	Ornaments en sepultura	
GONTER	Bernat	1315-1316, Lleida, Barcelona, València	Il·luminar Bíblia	Pintor, Il·luminador
GOÇALBO	Antoni	1407-1437, València	¿?	
GRAS	Berenguer	1333-1390, València	¿?	
GUAL	Gaspar	1431-1439, València	Capella major de la Seu de València	
GUERALD (I)	Bernat	1310-1357, València	¿?	
GUERALD (II)	Bernat	1357, València	¿?	
GUERAU	Antoni	1402-1439, València i Morella	Banderes, penons, sepultures, pintura i guarnició de la Sala Daurada treballs cambra nova del Racional de València, treballs a la Batlia	Pintor-perpunter Pintor del rei
GUERAU (I)	Macià	1306-1348, València	Bordons	Representat en l'ofici de freners, venda de llenços
GUERAU (II)	Macià	1333, València	¿?	
GUEROLA	Joan	1419-1444, València	Teginat de la Casa de la ciutat de València	
GUILLEM	Joan	1480-1481, València	¿?	
GUILLEM	Pere	1407-1440, València	Escambells, coberta i porxe de la Casa de la Ciutat, treballs del Corpus, cofres	
GUMILA	Guillem	1429, València	¿?	
HEREDIA	Llorenç d'	1400-1401, València	¿?	
IBANYES	Joan	1423-1424, València	Retaule* per a l'Almoïna de la Seu de València, entremés entrada reis a València, dibuix d'un senyal amb fulles al voltant	*30 lliures en tres pagues
ISONA (I)	Bertomeu d'	1334, València	¿?	Col·laboració entre pintors i fusters
ISONA (II)	Bertomeu d'	1427-1435, València	¿?	Contracte aprenent de fuster per al seu fill

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
JACOMART	Jaume	1411-1413-1461, València, Nàpols	Retaules	Venda d'una esclava- Relació amb el pintor Joan Moreno
JOAN	Jaume	1396, València	¿?	
JULIÀ	Joan	1433, València	Capella major Seu València	Mosso del pintor Miquel Alcanyís
JUST	Joan	1393-1409, València	Sepultura	
LAPORTA	Joan	1420-1430, València	¿?	
LAURENCI	Berenguer	1391, València	¿?	
LEMBRÍ	Pere	1399-1421 Morell, Tortosa, Castelló	Retaules, fer mostra d'un pal-li i pintar bordons	Castelló-Tarragona
LEÓN	Joan de	1405-1437, València	¿?	Pintor forà
LLACER	Berenguer	1322, València	¿?	(LLÀTZER)
LLAGOSTERA	Francesc	1333, València	¿?	
LLATZER	Joan	1386-1407, València	¿?	(LLACER)
LLEÓ	Joan	1334, València	¿?	
LLOBERA	Bernat	1330, València	¿?	
LLOBET (LOERT?)	Joan	1392-1434, València	Dibuix i confecció d'una imatge de Sant Jordi, taula que obra de talla, orbes, pany o caire per a la creu de Mislata	Mestre imagineire dibuixant i pintor d'imatges
LLOBET	Martí	1420, València	Treball en sala del Consell de València	
LLOBREGAT	Simó	1437-1439, València	¿?	pintor-il·luminador
LLOP	Vicent	1434, València	¿?	LOPE
LLOPIÇ	Joan	1418, València	¿?	
LLOPIS	Bernat	1411-1416, València	¿?	Pintor militar
LLOPIS	Ferran	1409, València	¿?	
LLOPIS	Francesc	1369-1385, Alzira, València	¿?	Pintor d'Alzira
LLOPIS	Manuel	1429-1440, València	¿?	Venda d'una serva
LLOPIS	Martí	1419-1444, València	Cassetonat de la Casa de la Ciutat de València	
LLORENÇ	Berenguer	1391, València	¿?	
LLORENÇ (I)	Bertomeu	1308-1338, València	Escuts, dargues, segells	Pintor-armer Obrador

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
LLORENÇ (II)	Bertomeu	1332-1338, València	¿?	Obrador heretat del seu pare
LLORENS	Marc	1420, València	¿?	Venda d'un esclau
LOERT	Joan	1336, Mallorca	Retaules	
LÓPEZ	Domènec	1390-1391, València	Cofres	
LOPIS	Diago	1407, València	¿?	Pintor de Còrdova
LOPIS	Martí	1425, València	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat.	
LORANI	Raimon	1321, València	¿?	
LORENÇ	Guillem	1383, València	¿?	
MAÇANA	Vicente	1405-1416, València	Roca per al monestir dels Predicadors	Vincencius
MACIÀ	Joan	1349-1366, València	Pintura nova capella de Sant Miquel, de la Seu de València	
MAESTRE	Martí	1407-1432, València	Retaule, sepultures, teixell, dibuixant imatges (Maria)	
MAGRANER	Ferran	1424, València	¿?	
MALLOL	Martí	1309-1352, Mallorca	Treballs castell de Bellver, bancs retaule, perxa estàndard, veles galer	Contracte d'aprenentatge
MANYES	Joan	1401, València	Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València	Tapiner, pintor, picador i mecànic
MARC	Francesc	1321, València	¿?	
MARCH	Gabriel	1436-1437, València	Daurar penó i penell	Pintor-Perpunter
MARCO	Domènec	1352, València	¿?	Dot
MARQUET	¿?	1318, València	¿?	
MARTÍ	Gabriel	1409-1426, València	Retaules	
MARTÍ	Guillem	1318-1342, València	¿?	
MARTÍ	Joan	1398-1416, València	Serveis hospital de la Reina	
MARTÍ	Joan	1420, València	¿?	Brodador frontals o tovalloles
MARTÍ	Sans	1357, València	¿?	
MARTÍNES	Bononat	1327, València	Mestre de pintura al blanc	
MARTÍNEZ	Joan	1366, València	¿?	Estimador de la pintura de Simó Despuig

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
MARTÍNEZ	Llorenç	1387-1389, València	¿?	
MARTÍNEZ	Martí	1433-1440, València	Cofres	
MARTORELL	Manuel	1422-1433, València	¿?	
MASSÓ (MAÇO)	Francesc	1397, València	¿?	
MATABOUS	Antoni	1394, València	¿?	
MATEU	Alamandus Alamand Alamany	1421-1429, València	¿?	Societat formada per pintors, venda d'una esclava
MATEU	Berenguer	1425-1439, València	Retaules, obres coberta i porxe de la Casa de la Ciutat, capella major Seu de Valencia, creus Mislata i Grau, dauradures, escuts, penó	
MATEU	Jaume	1383-1402-1438- 1452, Barcelona, València	Retaules, orles d'or, figures en un drap, penons, senyals cofres, llances, treballs campanar Seu València, cadira rei, escuts, cassetonat Casa ciutat de Valencia, senyals- tessells, pintura hospital "Jhesu Christi", coberta Sala ciutat de València	
MATIES	Joan	1417, València	¿?	
MERCER	Antoni	1419-1440, València	Teginat Casa de la ciutat de Valencia, treball al portal de Torrent, costals del retaule de la Seu de València,	
MESTRE	Jaume	1405, València	¿?	Conseller
MICO (MIGNO)	Antoni	1470-1482, València	¿?	
MÍNGUEZ	Domènec	1393, Xàtiva	¿?	Pintor veí de Xàtiva
MIQUEL	Bernat	1332-1337, València	¿?	
MIQUEL	Joan	1413-1424, València	¿?	
MIQUEL	Pere	1409-1427, València, Barcelona, Mallorca	Pintor "patinorum"	
MIR (MUR)	Ramón	1400, València	¿?	Relació amb Pere Nicolau i Marçal de Sas

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
MIRALLES	Francesc	1412-1434, València	Tapins	
MIRAVALLS	Joan	1431-1439, València	Capella major del a Seu de València	MARAVALLS
MIRÓ	Jaume	1394-1440, València	Reparació del retaule de Santa Maria del portal del Mar, entremesos de la processó del Corpus de Gandia	
MIRÓ	Pere	1432, València	Capella major Seu de València	
MOLINA	Nicolau de	1373-1382, València	¿?	Encant públic
MONFORT	Jordi	1440, València	Costals del retaule major de la Seu de València	
MONTFLORIT	Domènec	1317-1321, València	¿?	MONFLORITO
MONTON	Andreu	1419, València	Cassetonat de la Casa de la Ciutat de València	
MORA	Gonçal de,	1335-1336-1338, València	Pavesos, escuts i altres objectes	
MORELL	Gabriel	1401, València	Tasques per celebrar l'entrada del rei Martí a València	
MORELL	Guillem	1439, València	¿?	
MORENO	Joan	1412-1440, València	Sepultures (armes,escuts), banderes, sobrevestes, entremesos, cassetonat Casa de la Ciutat de Valencia, penons, teixits, treballs creu de pedra per Alcoi, treballs en un crucifixi	
MORENO	Miquel	1423-1439, València	¿?	
MORLANS (I)	Pere	1348-1399, València	Pavesos, galeres i altres tasques	
MORLANS (II)	Pere	1395-1415, València	Dibuixar senyals en paper	
MORRUIX	Francesc	1317-1321, València	¿?	MORUCCI
MOYA	Arnau	1358, València	Altibancs	Societat concertada entre pintors i fusters
MULNAR	Pere	1319, València	¿?	Col·laboració entre pintors i fusters

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
MUNYÓS	Pere	1432, València	¿?	Contracte d'aprenent amb el pintor Gonçal de Sarrià
MUÑOZ	Francesc	1382, València	¿?	
NABAL	Vicent de	1318, València	¿?	Societat amb el pintor Ramón Pages
NADAL	Joan	1397, València	¿?	Daurador
NAVARRO	Pere	1431-1439, València	Capella major de la Seu de València	
NICOLAU	Antoni	1414, València	¿?	mestre vermelló
NICOLAU	Pere	1362?-1411, València	Retaules, cadirat Seu de València, claus volta Serrans, taules Cambra Consell, pintura Creu Serrans, tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València, capça pintada per contindre el Privilegis Reials	
OLCINA	Antoni	1403, València	Senyals	Perpunter
OLIVA	Francesc	1417, València	¿?	
OLLER	Bernat	1390-1414, València	¿?	
OLLER	Domingo	1407, València	¿?	
OLZINELLES	Bernat, d'	1321, València	¿?	
OSCA	Pere d'	1414-1428, València	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València, encolar i enfortir les claus de la creu del Camí del Mar de València	
OSSONA	Rois d'	1369, València	¿?	Mestre de pintura
PAGES	Ramón	1318-1328, València	¿?	Col·laboració amb el pintor Vicent Nabal
PALACÍ (PALAZI)	Joan	1404-1438, València	Capítols retaule any 1424 El pintor Joan Perez li paga, el 1425, per cert treballs de pintura.	Col·laboració amb el pintor Joan Esteve
PALCET	Bertomeu	1417, València	¿?	Testament
PARDO	Andreu	1438, València	¿?	
PARDO	Joan	1423, València	¿?	
PASQUAL	¿?	1430, Segorbe	Ciri Pasqual	
PASQUAL	Domènec	1387-1390, València	¿?	Testament

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
PASTOR (I)	Pere	1358-1388, València	Altibancs	Societat entre pintors i fusters
PASTOR (II)	Pere	1388-1398, València	¿?	
PEETGE	Pere	1348, Barcelona	Figures Nostre Senyor	Pintor forà
PELEGRÍ	Baltasar	1408-1415, València	Cofres	Aveïnement a València PEREGRÍ
PELEGRÍ	Bernat	1343-1365, València	Pintures retaule Verge Maria de la Seu de València	PEREGRÍ
PELEGRÍ	Joan	1396-1426, València	Pintar armes reials en paper	PEREGRÍ
PELEGRÍ (I)	Pere	1330-1356, València	¿?	PEREGRÍ
PELEGRÍ (II)	Pere	1390, València	¿?	PEREGRÍ
PERE	Ferran	1336-1337, València	¿?	Lloguer obradors
PERE	Miquel de,	1331, València	Caixes i cortines	
PERE	Simó	1306, València	¿?	Tutoria aprenent
PÉREZ	Bernardo	1417-1418, València	¿?	Testament
PÉREZ	Bertomeu	1427-1441, València	Retaule, pavesos	
PÉREZ (I)	Domènec	1375, València	¿?	
PÉREZ (II)	Domènec	1438, València	¿?	il·luminador-pintor
PERIS	Antoni	1391-1436, València	Retaules, reparació il·luminació retaule	
PERIS (I)	Ferran	1316-1343, València	Capelles església de Santa Maria de Calatrava	
PERIS (II)	Ferran	1319-1341, València	Retaules, Capelles església de Santa Maria de Calatrava	
PERIS (III)	Ferran	1390-1425, València	Cofres	Contracte d'aprenentatge
PERIS	Francesc	1406-1425 València	Coberta i porxe Casa Ciutat València	
PERIS	Gonçal	1362?-1423, València	Retaules, tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València	
PERIS (PÉREZ)	Guillem	1415-1421, València	¿?	
PERIS (I)	Joan	1365-1366, València	¿?	

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
PERIS (II)	Joan	1390-1439, València	Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València, coberta i porxe Casa ciutat València	Té ajuda d'un mosso, anomenat Peret
PERIS (III)	Joan	1430-1440, València	Costast retaule major Seu València	
PERIS (I)	Martí	1239, València	¿?	
PERIS (de BURGOS)	Martí	1306-1321, València	¿?	
PERIS (PÉREZ)	Miquel	1347-1361, València	¿?	
PERIS (PÉREZ)	Simó	1333, València	¿?	
PICART	Cristòfol	1431, València	¿?	
PINTOR	Andreu	1381, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR	Aparici	1248, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR	Bernabé	1239, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR	Guerau (Gerad)	1251, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR	Guiraut	1239, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR	Joan	1238-1239, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR	Martí del,	1239, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR	Ramon	1249, València	¿?	cognom/ofici
PINTOR de la capella major	¿?	1432, València	¿?	Miquel Alacanyís?
PLÁ (I)	Antoni	1429, València	¿?	
PLÁ (II)	Antoni	1429, València	¿?	
PLÁ	Esteve	1431-1439, València	Capella major de la Seu de València	
PLANA	Berenguer	1383, València	¿?	Inèdit
PLANA	Martí de,	1347, Palma de Mallorca	¿?	Contracte amb el cofrener Castelló de Pi
PLANA	Nicolau	1407, Sant Mateu	¿?	Pintor de Sant Mateu
POMAR	Bertomeu	1419-1438, València	Teginat Casa Ciutat de València, escuts reials	
PONÇ (PONZ)	Bernat	1351-1390, València	¿?	
PONÇ	Joan	1392, València	¿?	
PONS CARBONELL	¿?	1325, València	¿?	
PORT	Domènec del,	1390-1428, València	Pavesos, tasques per l'entrada del rei Martí a la ciutat de València, per a les quals té ajuda d'un mosso.	Conseller, Família de pintors emparentats amb els Çarebolleda i de la Rambla

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
PORT	Jaume del	1415-1427-1433, València	Retaules, pavesos, trenelles	
PORT	Joan del,	1398-1412, València	Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València	
PORT	Vicent del,	1411-1425, València	Pavesos	
PORTA	Felip	1430-1438, València	Senyals de la Batlia, capella major Seu de València, bancal retaule Seu de València	
PORTA	Joan	1426, València	¿?	
PORTELL	Bernat	1356, València	¿?	
PORTO	Llorenç del,	1420, València	¿?	
PORTOLÉS	Bernat	1431-1439, València	Capella major de la Seu de València	
PUIG	Jaume	1336, València	¿?	
PUSOT	Pasqual	1398, València	¿?	
QUEROL	Andreu	1326-1328, València	¿?	
QUEROL (I)	Ferrer	1349-1372, València	¿?	Pintor del rei
QUEROL (II)	Ferrer	1372-1426, València	Capella de l'Almoina	Contracte d'aprenentatge
QUEROL	Francesc	1375, València	¿?	
QUEROL	Guillem	1345-1361, València	Bordons	Conseller
QUEROL	Joan	1422, València	Treballs per a la festa del Corpus	
QUEROL	Nicolau	1401-1440, València	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València, reparació insignies i entremesos festa Corpus, florons i copades de l'arxiu del Racional, estàndar creu de Mislata, senyals Pobla i Benaguassil	Pintor de la ciutat, Administrador festa del Corpus, Capdeguayta de la parròquia de Sant Martí
RABASSA (RABAZA)	Daniel	1428, València	¿?	Pintor forà. Mallorca
RAFART	Pere	1309-1311, València	¿?	
¿?	Raimon	1309, Bellver (Mallorca)	¿?	Pintor de Mallorca
RAINER	Bernat	1330, València	¿?	il·luminador

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
RAMBLA	Domènec de la,	1373-1435, València	Tasques per celebrar l'entrada del rei Martí a València, escuts, brodat amb l'imatge de Sant Martí, penons, pavesos, treballs festa Corpus	Conseller
RAMÍREZ (RAMIREÇ)	Joan	1414-1441, València	¿?	
RAMÓN	Pere	1398-1401, València	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València	
REAL	Francesc	1409-1410, València	¿?	Daurador
REAL	Llorenç	1381-1418, València	¿?	Daurador
REAL	Ramon	1387, València	¿?	Daurador
REINER	Joan	1395, València	¿?	Pintor de Xàtiva
RENAU	Arnau	1411-1415, València	Senyals reials	Veí vila Castelló
REVELL	Bernat	1417-1418, València	¿?	
RIERA	Andreu	1416, València	¿?	Pintor festa del Corpus
RIERA	Gabriel	1396-1419, València	Retaule, tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí a València, imatges, cortinatges	
RIVES	Pedro de,	1322, València	¿?	
ROCA	Antoni	1405, València	¿?	
ROCA	Bernat	1398-1422, València	Cofres	
ROCA	Pere	1405, València	¿?	Conseller
RODRÍGUEZ	Joan	1423-1424, València	¿?	
ROGANS (ROJALS)	Tomàs	1432, València	Cortines	
ROIG	¿?	1322, València	¿?	
ROIG	Joan	1405-1435, València	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat de València	
ROIG	Tomàs	1432, València	¿?	ROJALS, ROGANS?
ROJALS	Tomàs	1431-1438, València	¿?	ROGANS?
ROMEU	Joan	1400-1429, València	¿?	Compartia materials amb el pintor Domènec Torà

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
ROS	Joan	1417-1418, València	¿?	
ROURES	Blai de,	1322-1343, València	¿?	
ROURES	Francesc de,	1322-1345, València	¿?	Aprenent del pintor Bertomeu Llorenç
ROURES (I)	Marc de,	1302-1324, València	¿?	
ROURES (II)	Marc de,	1301-1339, València	¿?	
ROURES (III)	Marc de,	1331-1339, València	¿?	
ROURES	Pere de,	1322-1332, València	¿?	
ROVIRA DE XIPRE	Esteve	1387-1388, València	Retaules	Contractes d'aprenentatge i col·laboració
RUBERT (ROBERT)	Francesc	1434, València	¿?	
RUBERT (ROBERT)	Pere	1402-1423, València	Clau, caselles, capella major, vidriera, puntes armari retaule, il·luminar retaule Santa Caterina, pintar i daurar un estage de pedra en església Santa Caterina	
RUBIOLS	Arnau	1380-1390, València	¿?	Contracte de col·laboració
RUIZ	Alfons	1406, València	¿?	
RULL	Bernat	1431-1436, València	¿?	
RULL	Bertomeu	1416, València	¿?	taberner
RULL	Joan	1397-1438, València	Cofres, imatges	Contracte d'aprenentatge Esclau
SAERA	Gaspar	1440, València	Tabernacle portal de la Trinitat de València	
SAERA	Joan	1396-1413-1415, València	Estandards i sobrevastes	
SAERA	Vicent	1395-1439, València	Creu i represes de Xàtiva, refer l'aliaga i les ales dels àngels a més d'altres adobs de la festa del Corpus, treballs sepultura, confeccionar drap daurat, armes, entremés entrada reis a València	Col·laboració amb Joan Ibanyes en fer el entremés
SALA	Pere	1339, València	¿?	
SALAT	Bertomeu	1412, Xèrica	Pavesos	
SALCET	Bertomeu	1418, València	¿?	Inventari

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
SAMAISO	Francesc	1418-1440, València	Retaule, capella major Seu de València	Pesador del reble
SAMUNTADA	Joan	1406, València	¿?	conseller
SANÇ	Arnau	1432, València	Polseres altar major Seu de València	Venda de pa d'or
SANÇ	Francesc	1401, València	Tasques diverses per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	Pintor i obrer
SANÇ	Joan	1401, València	Tasques diverses per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	
SÁNCHEZ	Antonio	1431-1434, València	¿?	
SANLLEI	Gil	1331, València	¿?	Veí de Tortosa
SANTCENIS	Joan	1380, València	¿?	Masip del pintor Jaume Tallada
SANT-VICENT	Vicent de,	1416, València	Encarnadura de l'imatge de la Verge	
SANXES	Joan	1393-1418, València	Llibre Privilegis de València	Pintor i il·luminador, ensenya a llegir i escriure la llengua valenciana
SANXO	Bertomeu	1433, València	Senyals	Veí de Xàtiva
SARAGOSSA	Joan	1391-1429, València	Tenda nova del rei	
SARAGOSSA	Llorenç	1363-1445, Barcelona, València	Retaules	Pintor del rei
SARAGOSSA	Pere	1377-1379-1380, València	Retaule	Família del pintor Llorenç Saragossa?
SARRIÀ	Francesc	1432-1439, València	¿?	
SARRIÀ	García	1431-1439, València	Capella major de la Seu de València (la clau i a més la Maria)	
SARRIÀ	Gonçalbo, (Peris, àlies Sarrià)	1380-1451, València	Retaules, tasques per l'entrada del rei Martí a la ciutat de València, cassetonat Casa de la Ciutat de València, clau i penell del cimbori de la Seu, capella Seu de València, imatge de fusta de sant Miquel	
SARRIÀ	Joan	1380, València	¿?	Avi del pintor Gonçalbo Sarrià

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
SARRIÀ	Robert	1436-1440, València	Portal de Torrent, costals del retaule de la Seu de València	
SARRIÀ	Sanç	1432, València	¿?	
SAS (SAX)	A. Marçal	1392-1430, València	Retaules, murs de la Casa de la Ciutat de València, pintures portal Serrans, tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València, mostres segell reial i armes, escut	Pintor forà
SERRA	Bernat	1423, València	Pintor retaules	Pintor de Tortosa
SERRA	Francesc	1377-1379-1396, Barcelona, València	Retaules, pintar i envernissar pica Seu València	
SERRA	Mateu	1385-1416, València	¿?	
SERRA	Vicent	1395-1399, València	Confeccionar retaule de fusta	Fuster
SERRA	Vicent	1388-1402, València	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	Pintor-imaginaire i fuster, doncs es tracta del mateix més en dalt esmentat
SIMÓ (SIMÓN)	Francesc	1387-1401, València	Entremesos	Pintor forà, conseller
SIMÓN	García	1396, València	¿?	Conseller, patró i missatger
SIMOTGES	Dionis de,	1420, València	¿?	
SIVERA	Andreu	1385, València	¿?	
SOBIRATS	Antoni	1333-1388, València	¿?	
SOBIRATS	Pere	1333-1342, València	¿?	
SOLER	Joan	1418-1440, València	Cortines, sepultura	Capítols
SOLIVELLA	Pere	1401-1417, València	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València	
STARNINA	Gerard-Jacobi	1387-1395-1401-1413, Toledo, València	Retaules, imatges sepultura, tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	Pintor forà
SUNYER (SUXER)	Gabriel	1411-1427, València	¿?	Ballester
TALENS	Bernat	1421, València	¿?	

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
TALLADA	Jaume	1367-1388, València	Acaba el banc i polseres del retaule de sant Miquel Arcàngel	Contracte d'aprenentatge
TALLADA	Romeu	1305-1321, València	¿?	
TAMARIT	Joan	1404-1409, València	¿?	Testomoni demanda Jaume Mateu
TELLO (TÉLLEZ)	Andreu	1404, València	¿?	
TERRES	Mateu	1366-1383, València	Missal	Pintor- il·luminador
TOMÀS	Bernat	1409, València	¿?	
TOMÀS	Domènec	1415-1435, València	Capella major de la Seu de València, cofres, creu coberta Mislata	
TOMÉ	Domènec	1423, València	¿?	Creiem que es tracta del pintor Domènec Tomàs
TONA	Berenguer	1317, València	¿?	Creiem que Berenguer i Bonanat sieguen el mateix
TONA	Bonanat de	1319-1325, València	¿?	Relació entre un pintor, un fuster i un draper
TORÀ	Domènec	1383-1429, València	Caixes	Conseller Testament
TORÀ	Francesc	1388, València	¿?	Venda d'esclaus
TORNER	Martí	1490, València	¿?	
TORO	Pere del,	1375, València	¿?	
TORRES	Martí de,	1422-1429, València	¿?	
UTRELLES	Joan d'	1402, València	Tapins	
VALENTÍ	Pere	1309, Mallorca, Bellver	Treballs Castell Bellver	
VALERO	Pere	1418-1434, València	¿?	
VALIAN	Bertran	1410-1420, València	¿?	
VALLS	Domènec	1373-1374, Barcelona	Retaules	Retaules dels Sants Joans d'Albocasser?
VALLS (I)	Jaume	1348-1352, València, Xàtiva	¿?	Pintor de Xàtiva
VALLS (II)	Jaume	1434, València	¿?	

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PINTOR DE	NOTES
VALLS	Ramon	1381-1426, València	Cofres, campanar Seu de València, tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	
VALLS	Vicent	1414-1426, València	Cofres	
VALLSERÀ	Antoni	1413-1447, Barcelona, Salzadella, Sant Mateu, La Jana	Retaules	Pintor del Maestrat Castelló
VENDRELL	Bernat	1404-1422, València	¿?	
VERDANXA (BERDANXO)	Francesc	1434-1439, València	Claus de fusta, creu tallada camí de Mislata, escuts	
VERDERA	Nicolàs	1398, València	¿?	
VEYA	Joan	1402, València	¿?	
VICENT	Joan	1425-1428, València	Coberta i porxe de la Casa de la Ciutat	Inventari
VIDAL	Francesc	1401-1421, València	Sepultures, tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	Ballester
VILAGRASA	Bernat	1407-1435, València	Caixes	
VILALBA	Martí de	1401, València	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	
VILAR	Jaume	1433, València		
VILAU	Bernat	1380-1434, València	Retaules	
VILLALBA	Francesc	1411, València		
VILLALBA	Sanç (Sans, Sanxo)	1385-1432, València	Caixes, cofres, capella major Seu de València. Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	Venda d'esclaus
VILLALVA	Jaume	1401, València	¿?	
VIVER	Bertomeu	1429, València	¿?	Societat de treball amb el pintor Alamo Matehu
VIVES	Guillem	1401, València	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a la ciutat de València	També fuster

VI.3.- Fitxes de les obres dels pintors d'obra major

OBRA DEL PINTOR MIQUEL ALCANYÍS (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1420	Àpoca	Pintar certs escuts i un pany daurat amb els armes de Santa Pau	¿?	Orfo de Pròxida, marmessor del testament de la marquesa de Pròxida	¿?	
1421	Contracte	Retaule de Sant Miquel	30 lliures	Bartolomé Terol, clergue vila de Xèrica	¿?	Xèrica conserva un retaule de Sant Miquel
1424	Capítols	Retaule de la Pietat	25 florins	Pascàsia, vídua d'Antoni Col	¿?	
1426	Àpoca	Retaule	30 lliures	Jaume Roca, veí de Castelló de Xàtiva	Església de Castelló de Xàtiva (València)	Actual Vilanova de Castelló o Castelló
1430	Pagament	Retaule	75 florins*	Consell de la vila de Torres-Torres	Església de Torres-Torres (València)	*De 115 florins
1431	Capítols	Renovar pintura imatges porta dels Apòstols	¿?	¿?	Porta dels Apòstols Seu de València	
1432	Pagaments	Pintures capella major de la Seu de València	¿?	¿?	Capella major de la Seu de València	
1434	Àpoca	Retaule	41 lliures, 7 sous i 8 diners	Raimon Arbona, de Sòller, curador dels béns del pintor Lluc Borrasà	Parròquia de Sòller (Mallorca)	

OBRA DEL PINTOR BERTOMEU BARÓ (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1401	Contracte	Sants Cosme i Damià	20 lliures*	Damià Moltó, prevere, habitant de València	¿?	Pagament en tres solucions
1401	Àpoca	Sants Cosme i Damià	100 sous*	Damià Moltó, prevere, habitant de València	¿?	*Primer pagament

OBRA DEL PINTOR **FERRER BASSA** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1333	Carta	Llibre dels Usatges i Constitucions de Catalunya	200 sous	Jaume II, Ramón Vinader	Catalunya	La carta és del rei Alfons III de València i IV d'Aragó
1350	Carta	Retaule de Sant Francesc		Pere el Cerimoniós	Convent dels frares menors de València	Inacabat per la mort del pintor

OBRA DEL PINTOR **VIDAL BELLUGA** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1349	Àpoca	¿?*	70 sous	Bertomeu Seguer, notari, veí de Benaguassil	Església de Penàguila (Alacant)	*Verge de Patrocinio o Sants Abdón i Senén
1349	Àpoca	Pintura de la nova capella de Sant Miquel	100 lliures*	Marmessors del testament de Raimón, bisbe de València	Seu de València	*Preu total de 5.000 sous

OBRA DEL PINTOR **JAUME ÇAREAL (SARREAL)** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1408	Àpoca	¿?	¿?	¿?	Montrouig (Tarragona)	
1409	Àpoca	¿?	¿?	¿?	Ginebrosa (Tarragona)	
1414	Àpoca	¿?	33 florins, 3 sous i 2 diners	¿?	Valljunquera (Tarragona)	

OBRA DEL PINTOR **GUILLEM CASES** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1395	Contracte de compromís	Retaule de Sant Llorenç, martir	100* florins d'or aragonesos	Pere Soler, físic	Capella del mateix sant, ubicada en el convent dels frares predicadors de València	*Cobra 70 en una primera part Inacabat per la seua mort

OBRA DEL PINTOR **BERTOMEU CENTELLES** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1385	Àpoca ²¹¹⁵	¿? ²¹¹⁶	200 florins*	Domingo Bisiedo i la seua muller Andrea Fra Blasco Valero, vicari	Monestir de Sant Francesc de Terol	*Primera paga

OBRA DEL PINTOR **FRANCESC COMES** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1389	Contracte	Sant Bernat*	¿?	Bernat Miralles	Capella del Salvador, monestir dels frares de Xàtiva (València)	*Retaule acabat per Francesc Serra II

OBRA DEL PINTOR-IL·LUMINADOR **LLORENÇ CRESPI** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1424	Àpoca	Caplletrar i paràgrafar certs llibres	93 sous	Sotsobreria de Murs i Valls de València	¿?	
1435	Pagament	Retaule	77 sous	Sotsobreria de Murs i Valls de València	Portal de la Mar	
1436	Pagament	Imatges retaule*	31 sous	Sotsobreria de Murs i Valls de València	Portal de Torrent	

OBRA DEL PINTOR **SIMÓ DESPUIG** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1362	Àpoca	Pintures a l'Almoina ²¹¹⁷	20 lliures*	Ramon Ruxol, procurador de l'Almoina	Almoina de València	*Pagades en diverses solucions
1365	Pergamí	Pavesos ²¹¹⁸ amb les armes Comte de Ribagorça	¿?	Comte de Ribagorça	Castell de Castells (Alacant)	
1365	Àpoca	Pavesos ²¹¹⁹ amb les armes Comte de Denia	80 sous	Comte de Denia Pere d'Orriols, rector de l'església d'Alboraia	¿(Alacant)?	

²¹¹⁵ Apareix el pintor Guillem Ferrer com a fermador del contracte.

²¹¹⁶ Retaule encomanat segons carta del notari Marco Pereç d'Escrig.

²¹¹⁷ Malgrat al document no diu que tipus de pintures.

²¹¹⁸ Escut oblongo.

1366	Pagaments	Pintar retaule ²¹²⁰ i altres treballs	30 lliures*	Ramón Ruxol, rector d'Oliva, procurador de la Almoina de València	Almoina de València	*En parts
1366	Pagaments	Figura ²¹²¹ fundador de l'Almoina	30 lliures*	Pascasio Martín, bisbe i Bernardo Urdi, prevere	Almoina de València	*En parts

OBRA DEL PINTOR JOAN ESTEVE (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1415	Àpoca	Verge Maria i Sant Bertomeu	5 florins d'or	Geralda, muller de Bertomeu Cursà	Església de Sant Agustí (València)	
1415	Àpoca?*	Set Goigs de la Verge	100 florins d'or	¿?	Església de Vadenes ²¹²²	*Doc.de ACV
1419 1444	Pagaments	Teginat/casseton at	¿?	Claveria Comuna	Casa de la Ciutat de València	
1424	Capítols ²¹²³	“Quant stech Jhs. tres dies en lo Temple disputant ab los juheus”	22 lliures	Domingo Calatayu, ferrer	¿?	En tres pagues de 7 lliures, 6 ss i 8 diners
1424	Pagament	Fer color blanc per aplicar a la creu del Camí de la Mar	37 sous i 4 diners	Sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València	Camí de la Mar de València	
1425	Pagaments	Coberta i porxe	Varis preus	Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València	Casa de la Ciutat de València	
1425	Pagament	Neteja senyals i flors	¿?	Seu de València	Cor Seu de València	*Doc.de ACV
1430	Àpoca	Daurar cano, pintar cadira i altres	¿?	Batlia del Regne de València	Tenda nova del rei	
1430	Àpoca	Texells amb les armes de Sant Joan	30 sous	Llorens Redon, Vila de Perpinyà	Vila de Perpinyà (França)	
1430	Pagament	23 pavesos ²¹²⁴ amb les armes reials	230 sous	Batlia del Regne de València	Castells reials del Regne	
1431	Àpoca	Pintar la porta de la quarta torre	¿?	Batlia del Regne de València	¿?	
1432	Pagament	Capella major	¿?	Seu de València	Seu de València	

²¹¹⁹ *Ibidem*, nota anterior.

²¹²⁰ Situat al cap de la casa dels pobres. Treball estimat pels pintors Joan Macià i Mateu Terres.

²¹²¹ Potser la pintura del retaule. Treball estimat pels pintors Joan Macià i Mateu Terres.

²¹²² Cercar Vadenes. Fins ara no sabem on es troba.

²¹²³ Capítols concordats també amb el pintor Joan Palací.

²¹²⁴ Escuts oblongos.

OBRA DEL PINTOR **GUILLEM FERRER** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1372 * 1374	Notícies documentals de Barelona	Teginat	¿?	¿?	Casa de la Ciutat de Barcelona Saló del Cent	*Treballa amb els Serra
1380	Contracte?	Santa Maria*	¿?	Jurats d'Ares del Maestrat	Església d'Ares del Maestrat (Castelló)	Sabem d'aquest retaule per època del 1395
1385	Capítols	Fer i pintar vidriera*	40 florins	Pere Domènec, savi en dret	Capella Sant Jaime Església de Santa Maria de Morella (Castelló)	* col·labora mestre vidrieres Pere Ponç
1387	Contracte? ²¹²⁵	Santa Bàrbara	¿ ?	Els jurats d'Ares del Maestrat	¿?	¿?
1388	Capítols	Sant Nicolau	1.600 sous reals*	Bernat Ros, de Morella, per voluntat de Pere Ros, difunt	Hospital de Sant Nicolau de Morella (Castelló)	*En quatre pagues
1388	Obligació	Sant Nicolau	80 lliures*	Bernat Ros, procurador de Perico Ros, fill del difunt Pere Ros	Hospital de Sant Nicolau de Morella (Castelló)	* garantia pagament retaule
1388	Època	Santa Maria*	980 sous i 10 diners	Arnau Morera, síndic i clavari de Morella	Església de Santa Maria de Morella (Castelló)	*Daurar i pintar

OBRA DEL PINTOR **PERE FORNER** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1396	Època	Santa Maria	400 sous*	Universitat de Vistabella	Altar major Església de Vistabella (Castelló)	*Última paga de 500 sous
1396	Època	Santa Maria	1.000 sous*	Universitat de Vistabella	Altar major Església de Vistabella (Castelló)	*Preu total del retaule
1396	Època	Sant Martí	15 florins	Confraria de Catí	Catí (Castelló)	
1402	Fiança ²¹²⁶	Santa Maria	14 florins	Miquel Sanxo de Bellmunt, nunci de la Universitat de Morella	Església de Morella (Castelló)	

²¹²⁵ Fins ara no s'ha trobat cap document.

²¹²⁶ De Bernat Company, menor de dies i Julià Forner, prevere de Morella.

OBRA DEL PINTOR GUERAU GENER (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1401	Àpoca	Sant Bertomeu i Santa Isabel	¿?	Bertomeua, vídua de Francesc Sant Climent	Capella del dits Sants a la Catedral de Barcelona	en la capella
1405	Capítols*	Nativitat del Senyor	40 lliures	Pere Torrella, ciutadà de València	¿?	* col·labora M. de Sas i G. Peris
1405	Àpoca	Nativitat del Senyor	13 lliures, 6 sous i 8 diners*	Pere Torrella ciutadà de València	¿?	*Pel preu del primer terç
1405	Capítols	Sant Domènec Als costats Sants Cosme i Damià	60 lliures	Jaume Prats, difunt, rector de l'església d'Ontinyent,	Capella de Sant Domènec, Seu de València	col·labora Gonçal Peris
1406	Àpoca ²¹²⁷	Sant Domènec Als costats Sants Cosme i Damià	20 lliures	Antoni Gaço	Capella de Sant Domènec, Seu de València	col·labora Gonçal Peris
1406	Àpoca ²¹²⁸	Sant Domènec Als costats Sants Cosme i Damià	20 lliures	Antoni Gaço	Capella de Sant Domènec, Seu de València	col·labora Gonçal Peris
1406	Àpoca ²¹²⁹	Sant Domènec Als costats Sants Cosme i Damià	20 lliures	Antoni Gaço	Capella de Sant Domènec, Seu de València	col·labora Gonçal Peris
1407	Contracte ²¹³⁰	Verge Maria*	¿?	Catedral de Monreale	Catedral de Monreale (Sicília)	Acabat festa Sant Joan
1407	Àpoca*	Sant Domènec Sants Cosme i Damià	¿?	Antoni Gaçó, executor de les últimes voluntats de Jaume Prats	Capella de Sant Doménech, Seu de València	*De renuncio
1409 1410	Compromís	Retaule Santes Creus ²¹³¹	10.000 sous ²¹³² barceloníns	Monestir de les Santes Creus (Tarragona)	Monestir de les Santes Creus (Tarragona)	Es conserva, en part, en llocs diferents

²¹²⁷ Al mes de febrer.

²¹²⁸ Al mes de març.

²¹²⁹ Al mes d'abril.

²¹³⁰ Notícia del document publicat de Nùria Dalmases i Antonio José i Pitarch.

²¹³¹ Retaule encomanat a Pere Serra segons documents dels anys 1403 i 1404, degut a la seua mort es contrata a Guerau Gener, fins i tot acabat pel pintor Borràs per la mort de Guerau Gener, segons document de l'any 1419, (3000 sous).

²¹³² Segons documents de Pere Serra.

OBRA DEL PINTOR **BERNAT GODALL** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1401	Rebudes	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	Diverse s pagues	Claveria Comuna	València, ciutat	
1407	Àpoca	Sant Vicent*	15 florins	Pere d'Odena, notari, procurador de Joan Castellà, donzell i hereu de Pere Busquets	¿?	* retaule que pintava Gabriel Riera

OBRA DEL PINTOR **JOAN IBANYES** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1423	Pagament	¿?	30 lliures	Almoina de la Seu de València	Damunt el portal de la casa de l'Almoina	*3 pagues
1423	Previsió	Entremés		Consell de la ciutat de València	Entrada dels reis a València	col·labora Vicent Saera
1424	Pagament	Un senyal amb fulles al voltant	10 sous i 6 diners	Sotsobrer de Murs i Valls de València	Reproduir-lo en un drap per anar al taulell de les "Sitiades"	

OBRA DEL PINTOR **PERE LEMBRI** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1400	Compromís	Santa Llúcia	40 lliures*	Universitat de Canet lo Roig	Església de Canet lo Roig	*entrega de 12 florins
1401	Àpoca	Verge Maria	100 florins d'or*	Domènec Narbonés, prevere de Catí	Església de Catí	*de 535 florins
1403	Capítols	Sant Bertomeu	87 lliures	Jaume Manyes, veí de Vilanova del Maestrat de Montesa	L'altar major de l'església de Vilanova ²¹³³	En Castelló
1407 1408	Pagaments	Mostra pal·li i pintar bordons	¿?	Seu de Tortosa	Seu de Tortosa	
1412	Capítols	Sant Bertomeu	350 florins	Consell de Beseit (Tarragona)	Església de Beseit (Tarragona)	En Tortosa
1412	Àpoca	Sant Bertomeu	70 florins	Consell de Beseit (Tarragona)	Església de Beseit (Tarragona)	En Tortosa

²¹³³ L'autor diu que es tracta de Vilanova d'Alcolea (Castelló)

1413	Àpoca	Sant Bertomeu	30 florins	Llorenç Canisar, prevere de Beseit	Església de Beseit (Tarragona)	En Tortosa
1415	Capítols	Verge Maria	420 florins	Miquel Cabanes i Pasqual Prunyonasa, jurats de Castellfort	Castellfort (Castelló)	
1415	Àpoca	Sant Bertomeu	50 florins	Llorenç Canisar, prevere de Beseit	Església de Beseit (Tarragona)	En Tortosa
1416	Àpoca	Sant Bertomeu	85 florins	Llorenç Canisar, prevere de Beseit	Església de Beseit (Tarragona)	En Tortosa
1416	Àpoca	Verge Maria	50 florins*	Berenguer Roig i Guillem de Ferreres, jurats de Xert	Església de Xert (Castelló)	*Resta del 400 florins

OBRA DEL PINTOR MARTÍ MAESTRE (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1411	Àpoca	Pintar les armes	741 sous i 10 diners	Francesc d'Artés	Sepultura	col·labora el pintor Antoni Guerau
1411	Compromís	Sants Abdón i Senen	38 lliures	Jaume Forner, doctor en lleis i habitant de València	València?	Dos pagos
1422	Pagament	Texells (armes Aragó i Sicília)	42 sous	Batle general del Regne de València	¿?	
1432	Pagament	Dibuixant a Maria		Seu de València	Clau de l'altar major de la Seu	Document de ACV

OBRA DEL PINTOR GABRIEL MARTÍ (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1417	Contracte	Sants Vicent i Valeri	15 lliures	Pere Guitard, prevere Seu València	Seu de València	
1418	Àpoca	Sants Vicent i Valeri	15 lliures	Pere Guitard, prevere Seu València	Capella de Sant Vicent en la preceptoria de Pere Guitard	
1427	Capítols	Arcàngels, Miguel, Rafael i Gabriel	80 florins o 40 lliures	Castellana d'Alpicat	Capella del claustre dels frares predicadors de València	

OBRA DEL PINTOR BERENGUER MATEU (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1425	Pagament	Coberta i porxe	¿?	Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València,	Casa de la Ciutat de València	
1428	Compromís	Santa Llúcia	28 florins	Pere Bosc i a Ciprià Benet, veïns del lloc de Xèrica	Xèrica (Castelló)	
1431	Compromís*	Capella major	¿?	Capítol de la Seu de València	Seu de València	de Alcanyís
1434	Pagament	Coberta creu	160 sous	Sotsobreria de Murs i Valls de la ciutat de València	Mislata (València)	
1434	Pagament	Dauradures i forro a 112 escuts	29 lliures i 9 sous	Clavaria Comuna de València	Damunt drap donat per la Seu de València	
1434	Pagament	Reparar retaule de la Verge Maria	165 sous	Administrador de Murs i Valls	Portal dels Serrans (València)	
1435	Pagament	Creu coberta	160 sous	Sotsobrer de Murs i Valls de València	Mislata (València)	
1437	Pagament	Penó i escut	15 lliures i 18 sous	Pere de Falchs	Sepultura de Pere de Falchs	
1438	Pagament	Penó		Clavaria Comuna de València	Paterna (València)	
1438	Pagament	Penó		Clavaria Comuna de València	Pobla de Benaguassil (València)	col·labora J. Fillol
1438	Pagament	Retaule	14 florins o 65 sous	Ramon Puigroig, de Murs e Valls de València	Portal dels Serrans (València)	Taxat per Gonçal i Garcia Sarrià
1439	Pagament	Pintar i daurar creu	220 sous	Administrador de les obres de Murs i Valls de València	Grau de València	col·labora J. Fillol
1439	Pagament	Sant Andreu	176 sous	Administrador obres de Murs i Valls de València	Portal dels Juheus	

OBRA DEL PINTOR JAUME MATEU (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1411	Àpoca	Santa Maria	40 florins*	Marmessors de Sibil·la de Pròxida	Capella de Santa Maria, monestir de la Trinitat de València.	*Dels 200 florins
1412	Àpoca	Orles d'or i les figures de dos draps	38 lliures i 10 sous	Pere Torrella, curador dels nobles Ximen i Pere Corella de Sent-Blaix,	Sepultures del monestir dels frares predicadors (València)	
1413	Condemna	Santa Maria	50 florins*	Hereus de Sibil·la de Pròxida	Capella de Santa Maria del monestir de la Trinitat de València	*Dels 200 florins
1414	Pagament	Penons	22 lliures i 4 sous	Clavari del Comú de la ciutat de València	¿?	
1414	Procuració Àpoca	Santa Maria	100 florins*	Jaume Guillem Escrivà, alhora hereu de Sibil·la de Pròxida	Capella de Santa Maria, monestir de la Trinitat de València	*Dels 200 florins
1414	Pagament	Senyals	40 sous	Batlia del Regne de València	Cofres	
1414	Àpoca	Santa Maria	190 florins*	Francesc Martorell, rector de l'església de Xàbia i marmessor del testament de Sibil·la de Pròxida i de Galcerà de Borja, nebot d'ella	Capella de Santa Maria, monestir de la Trinitat de València	*Dels 200 florins
1414	Pagament	Guarniment de tres llances llargues	¿?	Batlia General del Regne de València	Estandards reials	
1415	Pagament	Versos de lletres cavades fetes en negre	20 sous	Seu de València	Campanar nou*	*Miquelet ²¹³⁴
1415	Pagament	Pintar i daurar cadira del rei	275 sous o 5 florins	Mestre Racional	Cadira del rei	

²¹³⁴ Sanchis Sivera diu que es tracta del Miquelet.

1415	Època	Escut amb les armes de l'infant Ferran	75 florins	Roderic de Heredia, canònic i sagristà de la Seu de València, Domènec Mascó, cavaller, majordom i Francesc Miró, majordom i clavari de la confraria de Sant Jaume de València	Sepultura de l'Infant Ferran	
1418	Època	¿?	20 lliures	Joan Manyes, ciutadà de València, en nom de Martí Martínez d'Aranda, de Terol	Terol?	
1418	Època	Pintures de dos cobertes i escut	60 sous	Jaume Blanes, notari de València	Hospital de Jesucrist (València)	
1418	Època	Sant Joan Baptista ²¹³⁵	20 lliures*	Pere d'Artés	Capella de Sant Joan Baptista. Seu de València	*de 65 lliures
1418	Època	Sant Llorenç	1500 sous*	Francesc Escolà, notari de València i de Marc Castellenes, habitant a Marxalenes	Església de Sant Llorenç (València)	*de 405 lliures
1419 1444	Pagaments	Cassetonat	¿?	Claveria Comuna	Casa de la Ciutat de València	
1419	Pagament	Senyals armes d'Aragó i de Sicília	¿?	Batle del Regne de València	¿?	
1419	Pagament	Treballs de pintura	¿?	Mestre Racional del Regne de València	l'Hospital de "Jhesu Christi" (València)	
1419	Pagament	Senyals en fulls de paper i senyal reial en taula	60 sous	Mestre Racional del Regne de València	Portal de la Cort del Racional	
1419	Època	Senyals de talla	102 sous	Pere Roca, notari i síndic de València	Sala del Consell de València	
1420	Pagament	200 Senyals	600 diners	Batle Regne València	¿?	
1420	Època	Senyals de fusta i altres	¿?	¿?	Cort de Governació de València	

²¹³⁵ Potser sota dita advocació per la seua destinació.

1425	Àpoca	Pany d'or i blanc i estandard	8 lliures i 10 sous	Germans Escrivà	Sepultura de Pere i Guillem Escrivà	
1427	Àpoca	Pintar coberta Sala	9.190 sous i 9 diners	Jaume Guils, administrador de les obres	Sala de la Ciutat de València	
1428	Àpoca	Pintar coberta Sala	30.042 sous i 6 diners	Jaume Guils, administrador de les obres	Sala de la Ciutat de València	
1430	Contracte	Mare de Deu	260 florins	Jaume Mateu i Berenguer Joan, síndic de la Universitat de Cortes	Església de Cortes (Castelló)	
1431	Àpoca	Mare de Deu	1.000 sous*	Universitat de Cortes	Església de Cortes (Castelló)	* de 260 florins
1445	Contracte	¿?		Pere Fernánde, cavaller d'Elx	Elx	Notícia coneguda per Ferré

OBRA DEL PINTOR PERE NICOLAU (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1390	De protesta	Cadirat	¿?	Pere d'Orriols, ardiaca de Moya i tresorer del marquès de Villena	Cor de la Seu de València	
1391	Pagament	Pintar lletres d'or	38 sous i, 6 diners	Jaume Domínguez, sotsobrer de les obres de Murs i Valls	Pedra al costat del Portal dels Serrans	
1395	Compromís	Sant Llorenç	40 florins, més 8 de gratificació	Pere de Soler	Capella de Sant Llorenç, convent dels frares predicadors	
1396	Pagament	Claus de volta	198 sous	Sostobrer de les obres de València	Portal dels Serrans	
1396	Pagament	Taules	11 lliures	Clavari de les pecúnies comunes	Altar Cambra del Consell Secret	
1396	Pagament	Creu de pedra	¿?	Sotsobrer de les obres de València	Portal dels Serrans	
1399	Capitulacions	Santa Àgata	55 lliures	Bernat de Remolins Rector de Beniganim	Capella Seu de València	
1399	Contracte	Sant Jaume	115 lliures	Confraria de sant Jaume	Capella Seu de València	
1399	Àpoca	Santa Àgata	33 lliures* i 10 sous	Bernat de Remolins Rector de Beniganim	Capella Seu de València	*d'un total de 55 lliures
1399	Àpoca	Sant Jaume	¿?	Confraria de sant Jaume	Capella Seu de València	
1399	Àpoca	Sant Jaume	150 florins*	Confraria de sant Jaume	Capella Seu de València	*de 115 lliures

1399	Època	Sant Jaume	20 florins*	Confraria de sant Jaume	Capella Seu de València	*d'un total de 115 lliures
1400	Època	Santa Àgata	50 lliures	Bernat de Remolins rector de Beniganim	Capella Seu de València	
1400	Contracte	Santa Margarida	40 lliures	Rodrigo d'Heredia	Capella Seu de València	
1400	Època	Santa Margarida	15 lliures	Rodrigo d'Heredia	Capella Seu de València	
1400	Època	Santa Margarida	2ª part de les 40 lliures	Rodrigo d'Heredia	Capella Seu de València	
1400	Compromís	Sants Cosme i Damià, sant Miquel, santa Caterina, sant Joan Baptista i sant Blai	30 florins*	Miquel del Miracle	Església de Sant Agustí de València	*d'un total de 60 lliures
1401	Rebudes	Tasques per la celebració de l'entrada del rei Martí	Diverses quantitats	Claveria Comuna, llibre de Comptes	Ciutat de València	
1401	Època	Santa Margarida	3ª part de les 40 lliures	Rodrigo d'Heredia	Capella Seu de València	
1401	Contracte	Santa Maria	130 florins	Bernat Carsi, canonge de la Seu de València	Església de Santa Maria de la vila d'Orta (Tortosa)	
1401	Època	Santa Maria	Última paga de 130 florins	Bernat Carsi, canonge de la Seu de València	Església de Santa Maria de la vila d'Orta (Tortosa)	
1402	Època	Sants Cosme i Damià, sant Miquel, santa Caterina, sant Joan Baptista i sant Blai	95 florins *	Miquel del Miracle	Església de Sant Agustí (València)	*d'un total de 60 lliures
1402	Pagament	Capça	2 lliures, 7 sous i 6 diners	Clavari Comú de València	Per a dur els Privilegis	
1403	Època	Santa Maria	¿?	Bernat Carsi, canonge de la Seu de València	Església de Santa Maria de la vila d'Orta (Tortosa)	
1403		Set Goigs de la Verge Maria	100 florins	Mestre Racional del Regne de València	Monestir de la Vall de Crist d'Altura (Castelló)	
1403	Època	Set Goigs de la Verge Maria	50 lliures*	Rector de l'església d'Alfajar i dels diputats de la parròquia dels llocs d'Alfajar i Benetússer	L'altar major de l'església d'Alfajar (València)	*En diverses pagues

1403	Època	Sants Cosme i Damià, Sant Miquel, Santa Caterina, Sant Joan Baptista i Sant Blai	60 lliures (total)	Miquel del Miracle	Església de Sant Agustí de València	
1404	Pagament	Pintar, dauradar i muntar retaule de la Verge	¿?	Fons del Monestir de Portaceli	Monestir de Portaceli (València)	
1404	Època	Santa Maria	55 florins	Joan Garsia, draper de València	Església de Sarrión (Terol)	
1404	Contracte	Sant Joan Baptista	47 florins	Egidi Sánchez de les Vaques,	Església de Sant Joan Baptista de Terol	
1405	¿?	Santa Maria i Sant Pere màrtir	¿?	Seu de València ?	Capella Seu de València	
1405	Capítols	Sant Bernabeu	¿?	Pere d'Orchal, prevere i marmessor Francesc Sosies, rector d'Albal	Capella Seu de València	
1408	Cancel·lació	Sant Joan Baptista	475 florins	Egidi Sánchez de les Vaques	Església de Sant Joan Baptista de Terol	

OBRA DEL PINTOR JOAN PALACÍ (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1424	Capítols ²¹³⁶	“Quant stech Jhs. tres dies en lo Temple disputant ab los juheus”	22 lliures reials de València	Domingo Calatayu, ferrer	¿?	En tres pagues de 7 lliures, 6 ss i 8 diners

OBRA DEL PINTOR DOMINGO PASQUAL (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1389	Pagament	Ciri Pasqual	6 sous	Administrador fàbrica de Segorb	Segorb (Castelló)	
1396	Capítols	Sant Bertomeu	22 florins d'or d'Aragó *	Confraria de Sant Bertomeu	Església de Santa Àgueda de Xèrica (Castelló)	*4 florins per argent
1398	Pagament	Sant Bertomeu	18 florins	Pere Senaulla, prebost Confraria de Sant Bertomeu	Església de Santa Àgueda de Xèrica (Castelló)	

²¹³⁶ Capítols concordats també amb el pintor Joan Esteve.

OBRA DEL PINTOR **BERTOMEU PÉREZ** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1440	Capítols	Set Goigs de la Verge Maria	¿?	Maria Ferrández, muller de Gener Rabassa, cavaller	¿?	

OBRA DEL PINTOR **ANTONI PERIS** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1417	Compromís	Els Set Goigs de la Santíssima Verge Maria ²¹³⁷	200 florins*	Maria Ferrández	¿?	*tres àpoques
1419	Capítols	Sants Gregori i Bernat d'Alzira	45 florins	Bernat Copons, rector de l'església de Torrent	Capella de Sant Gregori Seu de València	
1420	Àpoca	Els Set Goigs de la Santíssima Verge Maria	150 florins	Maria Ferrández	Maria Ferrández	
1421	Capítols	Jesucrist, Nostra Senyora i altres sants.	53 florins i mig	Llop de Muntalbà, notari, procurador del lloc de Xèrica	Església de Xèrica (Castelló)	
1421	Àpoca	Sants Nicasi i Blai	30 florins	Ramón de Sant Andreu i Domènec Ademuç, marmessor del testament de Bernat Alguaira	Església del Salvador (València)	
1422	Compromís	La Santa Trinitat	53 lliures	Arnau de Conques, doctor en lleis, i Vicent Amalrich, botiguer	Capella de Sant Agustí (Valencia)	
1422	Conveni	Cos de Crist	40 florins	Andreu Julià, notari junt a Joan Vicent		
1414	Compromís	Coberta lampidari	18 florins	Majorals confraria dels sastres	Església de Sant Agustí	
1414	Àpoca	Coberta lampidari	18 florins	Majorals de la confraria dels sastres,	Església de Sant Agustí (Valencia)	
1414	Contracte	Sants Joans	300 florins	Bernat Roig, síndic del lloc de Meliana	Meliana	
1414	Àpoca	Sant Antolí	60 lliures	Vidal Blanes	¿?	D'un total de 70 lliures

²¹³⁷ Igual que el que havia pinta per l'altar major de la església de Sant Bertomeu de València.

1418	Compromís	Sant Maties	60 lliures	Mateu Martí, apotecari de València	L'església de Santa Caterina de València	
1418	Àpoca	Set Goigs de la Mare de Déu	30 florins	Pere, àlies Miquel Palomar	Cabanes	D'un total de 55 lliures
1422	Compromís	Santa Trinitat	43 lliures	Arnau de Conques, doctor en lleis, i Vicent Amalrich, botiguer, ciutadans València	Capella de Sant Agustí (València)	
1423	Àpoca	¿?	330 florins *	Bernat Guinovart, veí d'Algemesí	Església major d'Algemesí	En tres terminis

OBRA DEL PINTOR FELIP PORTA (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1431	Llibre d'obres	Àngels i el Col·legi Apostòlic ²¹³⁸	¿?	Seu de València	Capella major Seu València	Col·laboració amb Miguel Alcanyís
1432	Contracte	La Trinitat	66 lliures	Castellana de Vilanova, viuda del cavaller Joan de Vilanova	Eglésia de Sant Agustí (València)	
1435	Àpoca	Senyals pintades en fulls de paper	¿?	Batlia del Regne de València	Batlia de València	Dos-centes senyals en cent fulls
1437	Llibre d'obres	Pintura imatges ²¹³⁹	¿?	Administrador Capítol Seu de València	Seu València	
1438	Àpoca ²¹⁴⁰	Banc de retaule	70 florins	Joan Sanou	Capella major Seu València	

OBRA DEL PINTOR NICOLAU QUEROL (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1401	Àpoca	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	1 lliura i 2 sous	Claveria Comuna	Roca	En aquest any és fadrí

²¹³⁸ Per a la realització d'aquest encàrrec, estigues al cap davant el pintor Miquel Alcanyís (1408-1440-1447, València i Mallorca).

²¹³⁹ “(...) per lo pintar e daurar quatre seraphins vermells que eren quatre testes, VIII parelles de ales, e de encarnar de nou lo Infantó Jhesús. (...)”

²¹⁴⁰ Lliurament de l'època per la qual es compromet.

1427	Capítols	Arcàngel Miguel, Rafael i Gabriel	80 florins ó 40 lliures	Castellana d'Alpicat	Capella del claustre dels frares predicadors de la ciutat de València	
1435	Àpoca	Sants Valeri i Vicent	280 florins	Obrers l'església de Sant Valeri	Església de Sant Valeri (València)	
1440	Pagament	¿?	209 sous	Sotsobrer de les obres de Murs i Valls	Portal dels Catalans o de la Trinitat (València)	

OBRA DEL PINTOR **GABRIEL RIERA** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1401	Rebudes	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí	Diverses quantitat	Claveria Comuna	Ciutat de València	
1407	¿?	Continuació pintura de Sant Vicent	¿?	¿?	¿?	

OBRA DEL PINTOR **ESTEVE ROVIRA DE XIPRE** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1388	Notificació	Retaule	1.200 florins	Bisbe de Toledo	Part posterior de l'altar major de la Seu de Toledo	

OBRA DEL PINTOR **FRANCESC SAMAISSO** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1432	Compromís	Imatges	¿?	Seu de València	Capella major de la Seu de València	
1438	Pagament	Retaule	220 sous	L'administrador de les obres de Murs i Valls de València	Capelleta del pont de Carraxet (València)	

OBRA DEL PINTOR **LLORENÇ SARAGOSSA** (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1363	Àpoca	Retaule i tabernacle ¿?	11 lliures i mitja	¿?	L'església de Castellnou de Bages, diòcesi de Vic	
1364	Contracte i dos àpocues	Sants Gabriel i Antoni	¿?	¿?	Castell de Càller (Cagliari) a l'illa de Sardenya	

1365	Contracte i àpoca	¿?	¿?	¿?	Santa Maria de Cardedeu	
1365	Rebut	Sants Joan Baptista i Martí	¿?	Prior de la Marcé de Barcelona	¿?	
1366	Contracte	Verge Maria	¿?	Beatriu, esposa de Bernat d'Olzinelles	¿?	
1366	Àpoca	Verge Maria	10 lliures	Beatriu, esposa de Bernat d'Olzinelles	¿?	
1366	Àpoca	Sant Nicolau	¿?	Reina Elionor	Germanes menors de Calataiud (Terol)	
1366	Àpoca	Santa Caterina	¿?	Reina Elionor	Germanes menors de Terol	
1367	Pagament	Polseres retaules	203 sous	Reina Elionor	Calataiud i Terol	
1367	Àpoca	¿?	¿?	Capella del rei Arnau Carbasi	¿?	
1368	Contracte	¿?	¿?	Maria de Cayet	¿?	
1368	Contracte	¿?	¿?	Prohoms parroquia de Tagamanent	¿?	
1370	Àpoca	¿?	¿?	¿?	Església de Santa Maria de Provensana	
1372	Pagament	Pintures habitacions	¿?	Habitacions reina?	Palau Menor de la reina a la ciutat de Barcelona	
1373 1374	Contracte	Santa Maria Magdalena	¿?	Gremi de sastres	¿?	
1373	¿?	Pintura tombàcos Santa Susana	¿?	¿?	¿?	
1373	¿?	Suport tapís del Papa Urbá	¿?	¿?	¿?	
1375	Àpoca	Sant Jaume	500 sous*	Vila -real	Vila-real (Castelló de la Plana)	*De 1.000 sous
1377	Carta del rei	Acabar retaule Santa Apolonia	¿?	Pere I El Cremoniós ?	Parròquia de Sant Llorenç (Saragossa)	
1378	Àpoca	Sant Narcís	100 florins*	Bartomeu Vilella, confraria de sant Narcís,	Seu de València	*d'una major quantitat
1382	Àpoca	¿?	23 lliures, 6 sous,	Caterina de Celma, vídua de Ramon Costa, cavaller	Església del Salvador (València)	
1383	Manament acabar retaule (anulació)	¿?	¿?	Del canonge Bernat Ordí	¿?	
1388	Pagament	Sant Bernat	¿?	Fra Arnaldo, Abat de Valldigina	Monestir de Sant Bernardo de Rascanya, (València)	

1389	Àpoca	¿?	27 lliures, 10 sous	Maciana, vídua de Sanç Delig, vef del Puig	Monestir de Santa Maria del Puig (València)	
1389	Contracte	Sants Pere i Bernat		Bernat Miró, blanquer		
1389	Àpoca	Sant Andreu.	230 sous*	Obrers de les obres de l'església de Sant Andreu	Església de Sant Andreu (València)	
1390	Capítols*	Drap amb l'atgè de Sant Marti	¿?	Majoral de l'ofici d'armers o freners	¿?	*Signats per Llorenç Saragossa altres pintors i brodadors
1391	Pagament	Claus porxada edifici Pes Real	24 lliures i 15 sous	Clavari de les pecunies	València	
1392	Àpoca	Sant Sebastià i Santa Anastàsia,	15 lliures*	Antoni Pujalt	Capella del difunt	*De les 35 lliures totals
1394 1395	Contracte	Santa Maria i Santa Àgata	200 florins	Consell vila de Xèrica	Església nova de Xèrica (Castelló)	Desapare gut
1395	Àpoca (albarà)	Santa Maria i Santa Àgata	25 florins	Consell vila de Xèrica	Església nova de Xèrica (Castelló)	Dels 50 florins de la primera paga
1395	Àpoca (Vicent Serra, fuster)	¿?	9 florins*	Fra Arnau Pedriça, convent de Sant Francesc de Murvedre	Convent de Sant Francesc de Murvedre Sagunt (València)	*Del total de 14 lliures
1400	Contracte	Maria Magdalena	¿?	Mestres sastres de Barcelona	¿?	
1402	Capítols	Corpus Christi	90 florins	Bernat Piquer, confrare de la confraria del Corpus Christi, de la vila d'Onda (Castelló)	Capella de la confraria en la vila d'Onda (Castelló)	
1402	Àpoca	Corpus Christi	30 florins	Bernat Piquer, confrare de la confraria del Corpus Christi, de la vila d'Onda (Castelló)	Capella de la confraria en la vila d'Onda (Castelló)	*Dels 90
1405	Àpoca	El Salvador	¿?	Vila de Borriana (Castelló)	Església de Borriana (Castelló)	

OBRA DEL PINTOR PERE SARAGOSSA (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1377	Pagament	Retaule	700 lliures	L'Almoïna	Alberg de l'Almoïna (València)	
1379	Pagament	Col·locar retaule	480 sous	L'Almoïna	Portal de l'Almoïna (València)	

OBRA DEL PINTOR GONÇAL SARRIÀ (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1401	Rebudes	Tasques per a celebrar l'entrada del rei Martí a València	Diverses quantitats	Claveria Comuna	Ciutat de València	
1421	Pagament	¿?	90 florins	Martí Llorens, canonge de la Seu d'Osca	¿?	
1421	Pagament	¿?	25 florins	Joan Sanxes	Església de Càlig diòcesi de Tortosa (Tarragona)	
1438	Àpoca	San Marti	46 lliures, 11 sous i 11 diners*	Clavari de la fàbrica de la parròquia de San Martí	Altar major parròquia de San Martí (València)	*de les 102 lliures i 6 sous
1438	Àpoca	Retaule altar major		Bisbe de la Seu de València Joan Çanou, sotsobrer Seu	Altar major Seu de València	

OBRA DEL PINTOR A. MARÇAL DE SAX (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1392	Contracte?	El Juí Final, l'angel Custodie, el Paradis, l'Infern*	¿?	¿?	Murs Sala Major de la Casa de Ciutat de València:	
1396	Pagament	El Juí Final, l'Angel Custodie, el Paradis, l'Infern	265 lliures, 2 sous i 10 diners	Consell Secret València	Murs Sala Major de la Casa de la Ciutat de València	
1399	Capitulacions*	Santa Àgata	¿?	¿?	Capella Seu de València	*col·labora Pere Nicolau
1399	Contracte?	Sant Jaume	115 lliures	Confraria de Sant Jaume	Capella Seu de València	*col·labora Pere Nicolau
1399	Apoca	Sant Jaume	50 florins	¿?	Capella Seu de València	*de 115 lliures

1399	Compromís	Santa Maria de la Pietat	35 florins	Rector església	Església de la Santa Creu (València)	
1399	Àpoca ²¹⁴¹	¿?	33 lliures, 10 sous*	Rector església	Capella Seu de València	
1400	Àpoca	Santa Àgata	¿?	Bernat de Remolins, Rector l'església de Benigànim	Capella Seu de València	
1400	Àpoca	Sant Tomàs	10 florins	Bernat Carcinio, Seu de València	Capella Seu de València?	*de 50 lliures
1401	Rebudes	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí	Diverses quantitats	Claveria Comuna	Ciutat de València	Treballa amb un mosso
1404	Col·laboració Marçal de Sax Gançal Peris	¿?	¿?	¿?	¿?	
1404	Col·laboració Marçal de Sax Antoni Peris (Joan o Gonçal)	¿?	10 florins	¿?	¿?	*de 30 florins
1405	Capitols Marçal de Sax*	Nativitat del Senyor	40 lliures	Pere Torrella	¿?	Pintors Guerau Gener i Gonçal Peris
1405	Àpoca	Nativitat del Senyor	13 lliures*	Pere Torrella	¿?	*d'un total de 40 lliures

OBRA DEL PINTOR FRANCESC SERRA (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1383	Àpoca	Santa Engràcia, Sant Saturní i Sant Tomàs d'Aquino	100 florins	Joan, hereu de Joan Ferran del Port	Església monestir de les Magdalenes	
1385	Àpoca	¿?	10 lliures	Gener Rabassa, llicenciat en lleis	Capella de la Magdalena Seu de València. (València)	*D'un total de 65 lliures
1386 1388	Manament per acabar retaule	¿?	¿?	Antoni Andreu	¿?	
1388	Àpoca	Sant Jordi?	65 lliures	Caterina, vídua d'Antoni Romeu	Capella de Sant Jordi església dels Sants Joans (València)	
1389	Manament per acabar retaule	¿?	¿?	Ramon Ferriol, draper de Xàtiva	¿?	
1389	Manament per acabar retaule	¿?	¿?	Antoni Andreu	¿?	

²¹⁴¹ Col·laboració amb Pere Nicolau.

1389	Acabar retaule	Sant Bernat	¿?	Bernat Miralles Xàtiva	Capella del Salvador frares de Xàtiva (Xàtiva)	
1396	Àpoca	¿?	50 florins *	Fra Nicolau Redondo de l'Orde de Xàtiva i prohoms de l'Almoina sabaters (Xàtiva)	¿?	*D'un total de 300 florins

OBRA DEL PINTOR STARNINA, GERARD-JACOBI (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1395	¿?	¿?	¿?	Pere Macip, rector de l'església d'Ènova	¿?	
1398	Àpoca	¿?	100 florins*	Fra Joan, bisbe Doliensis	Església de Sant Agustí (València)	*D'un total de 550 florins
1401	Rebudes	Tasques per les celebracions de l'entrada del rei Martí a València	Diverses quantitats	Claveria Comuna	Ciutat de València	

OBRA DEL PINTOR DOMÈNEC VALLS (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1373	Carta ²¹⁴²	Sants Joans*	¿?	Jurats d'Albocasser	Albocasser (Castelló de la Plana)	*Es conserva a l'ermita un retaule dels Sants Joans

OBRA DEL PINTOR ANTONI VALLSERÀ (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1418	Taxació	Sant Blai	¿?	¿?	Església de la Salzadella (Castelló de la Plana)	
1421	Àpoca pagament	Sant Blai	¿?	¿?	Església de la Salzadella (Castelló de la Plana)	
1422	Àpoca Pagament	Sant Blai	¿?	¿?	Església de la Salzadella (Castelló de la Plana)	

²¹⁴² El rei Pere El Cerimoniós envia al pintor Llorenç Saragossa per al vistiplau i la taxació del retaule dels Sants Joans.

1431	Capítols	Santa Maria	45 lliures	Nicolau Berga	La Jana (Castelló de la Plana)	
1440	Època	Sants Cosme i Damià	150 sous	Jurats d'Ulldecona (Tarragona)	Hospital d'Ulldecona (Tarragona)	

OBRA DEL PINTOR BERNAT VILAU (documentada)

ANY	DOCUMENT	ADVOCACIÓ obra	PREU	COMITENT pagador	DESTINACIÓ	NOTES
1380	Època	Sant Joan?	15 florins	Murs i Valls de València	Portal de Sant Joan (València)	
1386	¿Contracte?	Sant Jeroni	50 florins	Marqués de Villena	Església de Gandia (València)	
1387	Època	Sant Jeroni	25 florins	Marqués de Villena	Església de Gandia (València)	
1391	Primera època	Sant Antoni	10 lliures*	Majorals de l'ofici de teixidors	Capella de l'Almoina (València)	*D'un total de 60 lliures
1391	Segona època	Sant Antoni	¿?	Majorals de l'ofici de teixidors	Capella de l'Almoina (València)	
1391	Tercera època	Sant Antoni	¿?	Majorals de l'ofici de teixidors	Capella de l'Almoina (València)	

VI.4.- Relació de les dinasties de pintors i altres artífexs

S'ha cregut convenient fer una relació, per ordre alfabètic, de tots aquells artistes -pintors i altres orfebres-, amb el mateix cognom per a donar a conèixer les possibles dinasties d'artífexs i, fins i tot, la continuïtat en l'ofici de pares a fills. En el cas de molts d'aquests, fins i tot tindre el mateix cognom, per la manca de documentació no es pot relacionar-los com a parents, encara que cap la possibilitat que ho foren. Ara bé, d'aquells que la documentació informa del parentiu servirà per saber quants membres de cadascuna de les famílies prosseguí l'ofici.

Encetem aquesta llista dels cognoms amb:

ALBERT²¹⁴³

Albert, Macià (1326-1327, València), pintor.

Albert, Berenguer (1333, València), pintor.

Albert I, Pere (1351-1354, València), pintor.

Albert II, Pere (1409-1429, València), pintor.

Albert, Andreu (1418-1424, València), pintor.

Albert, Tomàs (1422, València), pintor.

En el cas de tots aquests pintors amb el cognom Albert, no hi ha cap document exhumat mitjançant relacionar-los com a família, però entre Macià i Berenguer Albert es pot plantejar la hipòtesi que són parents per la circumstància d'esser contemporanis entre els anys vint i trenta del segle XIV. Després de vint a vint-i-cinc anys més apareix Pere Albert I, com a possible descendent d'aquesta dinastia. Al segle XV, concretament al 1409, apareix documentat un altre pintor amb el mateix nom que l'anterior, al qual l'anomenarem, per distingir-los, Pere Albert II. Ambdós es poden relacionar pel seu nom, doncs aquest, a la societat medieval, es passava de pares a fills. Per la diferència d'anys entre els dos, més bé creiem en la possibilitat que el seu parentiu fora d'avi i net.

Per un document de l'any 1424, el qual pertany a Andreu Albert, es coneix que era el sogre del pintor Mateu Alamany^{xxxix} (1421-1429), casat amb la seua filla Caterina.

ALIAGA²¹⁴⁴

Aliaga I, Domènec (1349-1363, València), pintor.

Aliaga II, Domènec (1383-1414, València), pintor.

Aquest dos pintors tenen el mateix nom, la qual cosa dificulta per a saber on es pot acotar-los documentalment. Malgrat els documents, es desconeix el possible parentiu entre ells, però no és del tot desgavellat pensar que són pare i fill, doncs se sap que a l'Edat Mitjana era comú posar el nom de pares a fills. El que sí es coneix, gràcies a un document de l'any 1359, és que Domènec Aliaga I tenia dos germans Miquel i Jaume Aliaga, però malgrat aquell es desconeix si desenvoluparen l'ofici de pintor.

²¹⁴³ Aquest cognom sembla ésser emprat del pare, es dir patronímic. Per a més informació es pot consultar el llibre de Agustí Rubio Vela i Mateu Rodrigo Lizondo."Noms de fonts del pare, o patronímics." *Antroponímia valenciana del segle XIV*. Biblioteca Sanchis Guarnier, p. 29.

²¹⁴⁴ Pot ser emprat d'una planta. En valencià "argilaga".

ALMENARA²¹⁴⁵

Almenara, Francesc (1421-1432, València), pintor.

D'aquest pintor Cerveró, autor de les seues referències documentals, comenta que és el pare d'un altre pintor amb el mateix nom. Nota que l'extrau del document de l'any 1432.

ARMER²¹⁴⁶

Armer, Pere (1246-1278, València), pintor.

Armer, Guerau²¹⁴⁷ (1246-1279, València), pintor.

Dels pintors Pere i Guerau el seu cognom és emprat del seu ofici.²¹⁴⁸ Ambdós tenen documents en comú per diverses qüestions, aquests donen referència d'un possible parentiu, sogre i gendre, ja que al 24 d'abril de 1251 es registra el trasllat del testament de Pere Armer, en el qual s'anomena al pintor Guerau com a marit de Maria Pérez, filla del testador i de Maria Pérez.

ARNAU²¹⁴⁹

Arnau Pere i Joan (1318, València), pintors.

Arnau Guillem (1392-1407, València, Barcelona), pintor.

De Pere i Joan Arnau, dels quals malauradament només hi ha un document, en ell s'esmenta que són família, en aquest cas pare i fill. De Guillem Arnau es desconeix l'existència de parentiu amb Pere i Joan. Aquest pintor queda molt lluny en el temps dels dos primers, a més que als documents apareix com oriünd de Mallorca.

AVELLÁ (ABELLÁ)²¹⁵⁰

Avellá, Bertomeu (1381-1396-1439, València), pintor.

Avellá, Pere (1410, València), pintor.

No se sap si que aquests dos pintors són família, doncs no hi ha cap document que els relacione, encara que no es descarta que foren parents.

²¹⁴⁵ Cognom topogràfic. "...de construccions humanes lligats d'alguna manera a l'individu que dominen.". Op.ct. Agustí Rubio Vela i Mateu Rodrigo Lizondo. *Antroponímia valenciana...*, p. 29.

²¹⁴⁶ Cognom d'ofici. Op.ct. Agustí Rubio Vela i Mateu Rodrigo Lizondo. *Antroponímia valenciana...*, p. 30.

²¹⁴⁷ L'autor de la notícia, Cerveró, publica *Guerau*, quan en altres documents publica *Gerald o Giralt*.

²¹⁴⁸ *Ibidem*, nota 2146.

²¹⁴⁹ "Els noms de fonts, o de baptisme o noms personals...". Op.ct. Agustí Rubio Vela i Mateu Rodrigo Lizondo. *Antroponímia valenciana...*, p. 30.

²¹⁵⁰ **Abellá**: Apellido toponímico de origen catalán, procedente del topónimo L'Avellá, localidad de la provincia de Barcelona, cuya etimología puede ser el catalán **avellá**, "avellano", del latín "abellanus", (en la Campania italiana existe la población de Abella de la cual derivó el nombre del fruto avellana, "nuez de abella"). O tal vez el proceda del nombre personal latino Abellius o Abilius más el sufijo -anum. El apellido no es demasiado frecuente y se registra de forma mayoritaria en Cataluña, sobre todo en la provincia de Barcelona. Existe la variante gráfica **Avellá**, menos frecuente.
<http://personales.com/espana/alicante/heraldica/abella.htm>.

BARBENÇ (BARBENS)²¹⁵¹

Barbenç, Domènec (1395-1409, València), pintor.

Barbenç, Andreu (1414, València), pintor.

Es desconeix, per no haver-hi documentació, si aquest dos pintors són família.

BASSA²¹⁵²

Bassa, Ferrer (1290-95. Catalunya, Barcelona. 1333-1393, València), pintor i il·luminador.

Bassa, Arnau (segle XIV-1345-1348, Barcelona), pintor.

En el cas dels pintors i miniaturistes que ens ocupa, fem menció de la seua relació familiar, pare i fill, encara que a Arnau Bassa no està a les fitxes del treball que s'ha fet.

BONET²¹⁵³

Bonet, Arnau (1319, València), pintor.

Bonet, Jaume (1319-1339, València) pintor.

Bonet, Francesc (1357-1406, València) pintor.

Dels tres pintors en d'alt esmentats no hi ha cap document que els relacione familiarment, però no es descarta la possibilitat que siguen parents.

ÇACOMA²¹⁵⁴

Çacoma, Francesc, (1359, València), pintor.

Çacoma, Bertomeu, (1429-1438, València), pintor.

No se sap, per manca de documents, si aquests dos pintors són família.

ÇAERA²¹⁵⁵

Çaera, Pere (1397, València), perpunter.

Çaera I, Joan (1416-1435, València), perpunter i pintor.

Çaera, Vicent (1425, València), pintor.

Çaera II, Joan (1435-1436, València), perpunter i pintor.

D'aquests quatre pintors si que es coneix, pel document de l'any 1435, que Joan Çaera I i Joan Çaera II són pare i fill, però no es té referència que si Pere Çaera i Vicent Çaera estan relacionats familiarment amb aquells i entre si.

²¹⁵¹ Apellido procedente del valle de Barbens del partido judicial de Balaguer, en la provincia de Lérida, donde tuvo el linaje su primitivo solar. De Cataluña pasaron a Aragón, y algunos quedaron establecidos en Jaca. Otros se extendieron a Navarra. Radicaron también en el reino de Valencia, donde fundaron varias casas. Los hay también en Perú. <http://www.blasonari.net/apellidos/alzamora.htm>

²¹⁵² Toponímico "menor". "Los apellidos catalanes.". www.scgenealogia.org/pdf/apellidoscatalanes.pdf.

²¹⁵³ Su significado etimológico puede ser: a) derivado de bonetus, diminutivo de bonus: "bueno"; b) bonet: "bonete", sombrero de cuatro picos pequeño; c) patronímico, del nombre Bonnusius. Muchos autores dicen que es un apellido catalán, de origen francés, pero esto habría que concretarlo bastante. www.celtiberia.net/verrespuesta.asp?idp=1408.

²¹⁵⁴ Es tracta d'un cognom compost pels mots de "ça", que significa "act" i, en aquest cas, de "coma", que en llengua valenciana és "prat" o també "depressió" o "circ glacial". *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

²¹⁵⁵ *Ibidem*, nota anterior. En aquest cas el mot "era" té el significat d'un lloc de terra aplanat i descobert per a diverses funcions, principalment per l'estesa de cereals i altres matèries agrícoles que necessiten separar-se i aixecar. *Diccionari valencià escolar*. Francesc Ferrer Pastor. València, 1992.

CAFFA²¹⁵⁶

Caffa, Joan de (1425, València), pintor.

Caffa, Pere de (1425, València), pintor.

Tant de Pere com Joan de Caffa només hi ha un document, el qual dóna referència de la seua participació a les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat, però ell no s'esmenta res que foren parents, encara que nosaltres creiem que si ho heren.

ÇALOM (SALOM, ÇOLOM, CALOM, COLOM)²¹⁵⁷

Çalom, Pere, (1343, València), pintor.

Çalom, Joan (1383, València), pintor.

Çalom I, Bernat (1397-1398, València), pintor.

Çalom II i III, Bernat (1390-1437, València), pintor.

Entre aquests pintors, fins i tot les variants del seus cognoms escrites als documents de cadascú, si que es coneix la seua relació familiar. Del primer, Pere Çalom, no se sap si està emparentat amb tots ells, però ja en el cas de Joan Çalom, en un document de l'any 1420, que pertany al pintor Bernat Çalom II (Çolom), l'autor de la cita, Cerveró, indica que és el seu pare, però es desconeix la seua relació amb Bernat Çalom I (Colom). En un document de l'any 1398 se sap de l'existència de tal Llorenç Çalom, *escriptor*, veí de València, fill de Bernat Çalom I i germà de Bernat Çalom II. Fins així hem comentat els documents del pintor Bernat Çalom, com el fill del també pintor amb el mateix nom, però en un document del mes d'octubre de l'any 1430 surt el dubte que siga la mateixa persona. Al dit document s'esmenta que la muller de Bernat Çalom ja no és Caterina, sinó que té per nom Francesca. Si envidua i es torna a casar, res es coneix, si morí tampoc hi ha, fins ara, cap document que així ho constate i tampoc se sap si tingué fills. Veritablement i amb la data del primer document que dóna referència del dit pintor, fins al que apareix amb la muller de nom Francesca contaria, almenys, amb uns sixty anys, una edat molt avançada per aquella època, però no es pot afirmar res fins que surta nova documentació. Ara bé, als documents següents el qualificarem, amb certa cautela, com Bernat Çalom III, fins a noves troballes o noves investigacions.

CANET²¹⁵⁸

Canet, Guillem de (1304-1363, València) pintor.

Canet, Bernat (de) (1342, València) pintor.

Canet, Vicent (de) (1408-1430, València) pintor.

²¹⁵⁶ Cognom d'origen italià, de la Lombardia, Pavia, entre altres llocs.

²¹⁵⁷ Aquest cognom ha sigut esmentat al documents en diverses variants. Hi ha documents en els que apareix com "Calom" que de vegades s'interpreta com "Colom o Calom", però altres apareix escrit com "Çalom", en lo qual tenim la variant de "Salom, Çolom.". Depenen d'una o altra variant el segu significat es diferent. En el cas de "Çalom" podria ésser "d'ací de l'om" (arbre caducifoli de lo família ulmàcies que es cria en la ribera, però no podem deixar la variant de "Colom," el qual té un origen català i el seu significat res te que vore amb l'anterior i, en aquest cas, significa "paloma o palomo", els quals apareixen als escuts o blasons de nombroses famílies catalanes.

²¹⁵⁸ Apellido original de la región del sur de Francia y Cataluña. Proviene de la tercera persona del singular del pretérito indefinido del verbo "cantar", "cano" en latín, o sea cantara, pero en el sentido de sonar un instrumento musical por ejemplo "canet tuba" o sea cantara la trompeta

<http://www.pergaminovirtual.com.ar/apellidos/canet.html>

Canet, Bertomeu (de) (1425-1434, València, Xèrica) pintor.

Canet, Pere de (1425, València) pintor.

Es desconeix si tots aquests pintors són família, només se sap que Guillem de Canet era net d'un pintor que, malgrat el document, només se l'esmenta com Ferran.

ÇANOU (SANOU)²¹⁵⁹

Çanou, Andreu (1417, València) imaginaire.

Çanou, Llorenç (1417-1432, València) pintor.

Çanou, Joan (1438, València) sotsobrer.

En aquest cas hi ha un imaginaire, un pintor i un sotsobrer, tots contemporanis al segle XV, però cap document d'ells donen referència d'una possible relació familiar.

CARBONELL²¹⁶⁰

Carbonell, Andreu (1348-1356, València) pintor.

Carbonell, Jaume (1351, València) pintor.

Carbonell, Antoni (1419-1433, València) pintor.

Fins i tot tindre el mateix cognom, es desconeix si aquests tres pintors eren parents. No és desgavellat pensar que entre Andreu i Jaume Carbonell ho foren, donat que són contemporanis, doncs ambdós visqueren entre les dècades dels anys quaranta i cinquanta del segle XIV.

ÇAREAL²¹⁶¹

Çareal, Jaume (1402-1432, València, Morella, Saragossa), pintor.

Çareal, Francesc (1419-1439, València, Morella), pintor.

Al mes d'abril de l'any 1414 als protocols de Jaume Maçana, està documentada la notícia per la qual es confirma que Jaume Sarreal és germà de Francesc Sarreal, "junior", també amb l'ofici de pintor.

²¹⁵⁹ Cognom d'origen català, concretament de Girona. Etimològicament està compost de dos paraules: "ça" que significa en valencià "aci" i de "nou", que significa en castellà "nuevo".

²¹⁶⁰ A cerca del significado del apellido Carbonell, se han publicado con mayor o menor acierto diferentes estudios, comentarios e hipótesis que tratan de explicar su origen milenario. Es claramente un vocablo de procedencia latina pero catalanizado como tantos y tantos apellidos catalanes acabados en "ell". El término latino originario es *carbonellus*, un sustantivo que incluye el clásico sufijo diminutivo "ellus". La traducción literal del término es "carboncillo" y es más que probable que este nombre sea alusivo al color oscuro de la piel. Es por así decirlo una especie de mote. Podemos considerarlo uno de esos apellidos antiguos que hacían referencia a una cualidad de la persona que lo llevaba del tipo: *Moreno, Rubio, Roig (rojo), Bueno, Blanco, Bermejo (colorado), Prieto (negro)*; o: *Feo, Gordo (Gros), Delgado, Crespo, Dolz (dulce)* etc, etc. Existe igualmente otra hipótesis sobre el origen del vocablo "carbonell" como apellido: Siendo como es un nombre ya utilizado en época romana debéis saber que los "*carbonelli*" eran un apreciado pescado de color oscuro (como el carbón), una antigua especie autóctona de las costas del Mediterráneo Occidental. Fuera como fuere, el símil con este tipo de pescado hace referencia, sin duda alguna, al color oscuro, característica dominante en el *carbón*, que es precisamente de donde procede la raíz de esta palabra latina convertida después en apellido. Respecto al origen geográfico de nuestro apellido, algunos de vosotros ya sabréis, aunque solo sea por intuición, que el apellido Carbonell es claramente de origen catalán. La cuna del apellido hay que buscarla en dos bellos lugares del norte de Cataluña, Roses y Figueres; en la actual provincia de Girona. Es aquí donde encontramos el solar más antiguo documentado de esta familia. Antes de nada conviene saber que nuestro apellido es, sin lugar a dudas, de origen judío; lo cual nos da pistas sobre su antigüedad, pues los judíos llegaron a esta zona de Cataluña tras la Segunda Destrucción del Templo de Jerusalem...

<http://genealogiafamiliacarbonell.blogspot.com/>

²¹⁶¹ Apellido de origen castellano. Muy extendido en Andalucía, ambas Castillas y Extremadura, pasando posteriormente a América, concretamente a Méjico. Una rama pasó a Nápoles. <http://www.pergaminovirtual.com.ar/apellidos/real.html>. La etimología de éste apellido hay que buscarla en la palabra latina "realis" derivada de "res" y en plural se utilizaba como "las cosas, la realidad, la naturaleza, lo verdadero y esto es lo que determina el topónimo del apellido Real o del Real. <http://www.delarrago.com/her/ape/real.htm>.

ÇAREBOLLEDA²¹⁶²

Çarebolleda, Pere (1297-1306, València), pintor.

Çarebolleda I, Andreu (1311-1383, València), pintor.

Çarebolleda II, Andreu (1358-1417, València), pintor.

Çarebolleda, Joan (1395-1417, València), pintor.

D'aquesta saga de pintors, es coneix que Pere Çarebolleda, vingut al Regne de València en el segle de la reconquesta, és el pare d'Andreu Çarebolleda I i aquest, a la vegada, és pare del pintor amb el mateix nom, Andreu Çarebolleda II, sent aquest net de Pere. En quant a Joan Çarebolleda, cap document dels ara exhumats informa que és parent dels anteriors, encara que creiem que puga ésser, donat que ell i Andreu Çarebolleda II foren contemporanis.

CASES²¹⁶³ (CASAS, CASA)

Cases, Guillem (de) (1395, València), pintor.

Casa, Joan de (1419-1444, València), pintor.

Cases, Bernad (de) (1420, València), pintor.

En el cas d'aquest tres pintors, fins i tot portar el mateix cognom amb la seua variant en valencià, no se'ls pot emparentar per falta de documents, els qual informen d'una possible relació familiar.

CENTELLES²¹⁶⁴

Centelles, Bertomeu (1380-1385, Morella (Castelló), pintor.

De Bertomeu Centelles, veí de Morella, fins i tot aparéixer com l'únic pintor esmentat al documents, hi ha, a la seua base documental, un par de documents en els quals s'esmenten al seu pare i un possible nebot. El primer, del 2 de juny de l'any 1380, que és un contracte d'aprenentatge en el qual Gil Doto, tutor d'Arnau, fill de Domènec Centelles, afirma a dit Arnau amb el pintor Bartomeu Centelles, pintor, per a aprendre dit ofici. El segon, del 12 de setembre del mateix any, és el testament del seu pare, però es desconeix si aquest fou pintor. L'autor d'aquesta notícia va ser Sánchez Gozalbo, a l'any 1943.

²¹⁶² El origen de este apellido es aragonés. Derivado del retoño de las raíces del roble, llamado "rebollo". Una rama pasó a Villadiego (Burgos). Participaron en la conquista de Valencia. donde se asentó una rama, pasando más tarde a Toledo y Murcia.

²¹⁶³ El apellido Casas, muy extendido en Cataluña tiene un origen medieval y se refiere a un conjunto de edificaciones que se encuentran en un lugar determinado. En remotas épocas históricas se utilizó el nombre como apellido apareciendo numerosos linajes con la forma "Casas", algunos de ellos de origen diferente y sin ninguna relación de parentesco. Procede del latín casa ("choza", "cabaña"). Ha originado innumerables topónimos, que han pasados después a calificativos personales. Según Fernando González Doria, en su "*Diccionario heráldico y nobiliario de los reinos de España*", el apellido Casas también tiene un origen andaluz, descendiente de Don Guillén, Vizconde de Limoges, que vino a España a la conquista de Sevilla, a las órdenes de Don Fernando III, el Santo.

²¹⁶⁴ De este apellido hay una leyenda que cuenta que durante una guerra, la gente se refugió en un Castillo, y cuando vieron que el invasor avanzaba, prendieron fuego a unas ramas, que con la noche se confundían con astas/cuernos de animales, encendidas. El invasor al ver aquello, huyó despavorido, gritando: *Cent teies*. Algo así como cien cuernos. Con el paso de los años, salió el apellido *Centelles*.

<http://www.pueblos-espana.org/cataluna/barcelona/centelles/>.

CETINA²¹⁶⁵

Cetina, Domènec (1336-1351, València), pintor.

Cetina, Joan (1336-1346, València), pintor.

Cetina, Salvador (1392, València), pintor.

Entre Domènec Cetina i Joan Cetina si que hi ha una relació familiar. De fet són germans, i es coneix pel document de l'any 1336, en el qual Joan Cetina i la seua muller Benvinguda, li venen a Domènec Cetina, germà d'aquell, els drets que tenien del pare d'ells. Fins i tot, i gràcies a un document de l'any 1335, se sap que el nom del seu pare és Joan Cetina, i que tingueren un altre germà, Raimon Cetina, però que aquest any ambdós eren difunts. No se sap, per falta de documentació, si aquests, pare i fill van ésser pintors. En el cas de Salvador Cetina, cap dels documents que formen la seua base documental, informen que siga un descendent dels Cetina abans esmentats.

CRESPÍ²¹⁶⁶

Crespí, Pere (1402-1438, València), pintor-il·luminador.

Crespí, Miquel (1422-1437, València), pintor-il·luminador.

Crespí, Leonard (1430-1435, València), pintor-il·luminador. Respecte aquests pintors-il·luminadors, dels quals nosaltres només els hem fitxat com a pintors, es desconeix si eren família, però no es descarta que així fora, per la qual cosa recomanem dirigir-se a la tesi de Luisa Núria Ramón Marqués, en la qual fa un ampli discurs sobre aquesta dinastia. Només es pot assegurar que Pere Crespí, pel document de l'any 1402, era germà de l'il·luminador Domènec Crespí.

DALMAU²¹⁶⁷

Dalmau, Lluís (1428-1439, València, 1439-1460, Barcelona), pintor.

Dalmau, Galcerà, (1439, València), pintor.

Aquests dos pintors van ésser contemporanis en el temps, però es desconeix, per no tindre cap notícia, si foren parents. El que sí se sap és que ambdós treballaren per al rei.

²¹⁶⁵ Aragonés. Linaje de Aragón. Originarios de la villa de Cetina (Zaragoza). Una de sus ramas pasaron a Cuenca, Toledo y Madrid. Puede escribirse indistintamente Cetina o Zetina y procede de un linaje muy antiguo (siglo XII). Hay una variante de este apellido Çetina que tiene su origen en Cataluña.

<http://es.answers.yahoo.com/question/index?qid=20070821132310AAwiWHJ>.

http://www.armoria.info/libro_de_armoria/CETINA.html.

²¹⁶⁶ Luisa Núria Ramón Marqués. *La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso V el Magnánimo (1290-1458)*. Facultad de Geografía e Historia, Universidad de Valencia, año, 2005. La present tesi doctoral centra els estudis en el mon de la il·luminació de manuscrits medievals.

²¹⁶⁷ Es el de Dalmau un muy antiguo apellido de Cataluña, que tuvo, entre otras, primitivas casas solares en las ciudades de Barcelona y Tortosa. Desde remotos tiempos pasaron a Aragón, Valencia y Mallorca, regiones en las que levantaron nuevas casas solares del mismo. Bernat Dalmau, natural de Tortosa, acompañó en el siglo XIII (años 1200) al Rey don Jaime I de Aragón en su conquista del reino de Valencia, quedando heredado en aquellas tierras. Así consta en el Libro de Repartimiento de Valencia. En Cataluña, por los años de 1300 encontramos documentado al caballero Pere Dalmau, que participó en las campañas del Rosellón de 1343 y 1344, dirigidas por el Rey Pedro III el Ceremonioso. Etimológicamente, según señala el reconocido filólogo don Francesc de Borja Moll en su obra "Els Llinatges Catalans", el apellido Dalmau proviene del latín "Dalmatius", nombre de diversos santos de los siglos III y V.

http://www.redaragon.com/sociedad/heraldica/default.asp?Heraldica_ID=43&accion=pagina.

DESPLÁ²¹⁶⁸

Desplá, Pere (1400-1435, València), pintor.

Desplá, Antoni (1435, València), pintor.

En el cas d'aquest dos pintors, Pere i Antoni Desplá, si que es coneix que són família, pare i fill, gràcies a un document de l'any 1435, pel qual Pere és nomenat procurador del seu fill Antoni.

DESPUIG²¹⁶⁹

Despuig, Francesc, (1401, València), pintor.

Despuig I, Simó (1322-1357, València, Barcelona), pintor.

Despuig II, Simó (1362-1387, València), pintor.

No se sap si el pintor Francesc Despuig està relacionat familiarment amb Simó Despuig I i Simó Despuig II. De la possible relació familiar d'aquest dos últims pintors, només es té una nota de Cerveró, autor del document de l'any 1362, en la qual diu que Simó Despuig II, és fill d'un altre pintor amb el mateix nom, el qual creiem que és Simó Despuig I, d'origen català.

DOMINGO²¹⁷⁰

Domingo, Pasqual (1389-1398, Xèrica), pintor.

Domingo, Tomàs (1416-1418, València), pintor.

D'aquest dos pintors amb el mateix cognom no es té cap document que informe de si foren parents.

ESPERANDÉU-ESPERANDREU²¹⁷¹

Esperandéu, Roger (1404-1445, València), pintor.

Esperandéu, Gabriel, 1409, València), pintor.

Es desconeix, per falta de documentació, si aquest dos pintors, contemporanis en el temps, foren parents.

²¹⁶⁸ Apellido de origen catalán. Se presentan en las dos variantes "Plá" o "Desplá". Entendemos que "Plá" es una contracción de "Desplá y su significado puede ser "Del plano".

²¹⁶⁹ Antiguo apellido de Cataluña, muy difundido por las cuatro provincias de aquella región, así como por los reinos de Mallorca, Valencia y Aragón. Puig, en catalán, significa "monte" en castellano, y en sus escudos de armas figura como pieza principal y parlante un monte o montículo. Algunos opinan que Puig es una contracción del apellido "Despuig", y basan su criterio en que varias familias Despuig, en Cataluña, Valencia y Aragón usaron el mismo escudo que otras apellidadas Puig, con la sola variación de los esmaltes.

<http://www.losventura.com/puig.htm>.

²¹⁷⁰ Apellido patronímico del nombre propio Domingo por lo que no existe un único origen común de quienes ostentan este apellido. De hecho existen múltiples ramas ya que el nombre fue muy común por la arraigada devoción a Santo Domingo de Guzmán, fundador de la Orden de los Dominicos y creador del Rosario, y a Santo Domingo de Silos, benedictino español del Siglo XI.

<http://www.pergaminovirtual.com.ar/apellidos/domingo.html>.

²¹⁷¹ Sembla que és un cognom patronímic, d'origen jueu a Catalunya.

ESTEVE²¹⁷²

Esteve, Pere (1308, València), pintor.

Esteve, Joan (1415-1432, València), pintor.

Esteve, Pasqual (1396, València), pintor.

No s'ha trobat, fins ara, cap document que relacione familiarment als tres pintors més en d'alt esmentats.

ESTOPINYÀ (STOPINYÀ)²¹⁷³

Estopinyà, Jaume (1403-1440, València), pintor.

Estopinyà, Andreu (1407, València), pintor.

Estopinyà, Cosme (1415, València), pintor.

Estopinyà, Pere (1431-1434, València), pintor.

No es coneix si els pintors Andreu i Cosme Estopinyà eren família entre ells o de Jaume i Pere Estopinyà, però en el cas d'aquests dos últims cap la possibilitat que si ho foren, doncs en documents que pertanyen a Jaume Estopinyà apareixen un tal Simó i Bernat Estopinyà, fusters, a més de Pere Estopinyà, també fuster, germà de Jaume. Creiem que es tracta del pintor.

ESTRANY (STRANY)²¹⁷⁴

Estrany I, Guillem, (1391-1393, València), pintor.

Estrany II, Guillem (1404-1405, València), pintor.

Estrany, Llorenç (1380-1390, València), pintor.

Sanchis Sivera diu que Guillem Estrany I podria ser el pare de Guillem Estrany II, però es desconeix si Llorenç Estrany és família d'ambdós.

EXARCH (EIXARCH, XARCH)²¹⁷⁵

Exarch, García d' (1351-1370, València), pintor.

Exarch, Antoni d' (1353-1404, València), pintor.

Exarch, Joan d' (1393, València), pintor.

Se sap que García i Antoni d'Exarch eren germans pels documents que pertanyen ambdós, però no es té la certesa de la seua relació familiar amb Joan.

²¹⁷² Cognom patronímic.

ESTÉVEZ ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Estévez pertenece al grupo de apellidos que proceden de nombres de santos bíblicos del Nuevo Testamento. En concreto proviene de "Stephanus", nombre griego del primer mártir cristiano "Stevano" nombrado en el año 912 y "Stephanus" en el año 937. El nombre quiere decir "coronado de laurel, victorioso". Muchas ramas del apellido pueden derivar de diferentes masías en Cataluña. En concreto "Can Esteve", en Guardiola y "Can Esteve de la Riera", en Sant Llorenç d'Horts. APELLIDOS DERIVADOS Otros apellidos que provienen de la misma forma son Esteva, Estebe y Esteve. Todos ellos tienen el mismo origen, significado y linaje, y fonéticamente se pronuncia igual.

<http://www.surnames.org/apellidos/estevéz.htm>.

²¹⁷³ Apellido derivado de Estopiña que a la vez deriva de Estupiña. De origen aragonés, dado que existe un pueblo en Ribagorza denominado Estopiñan del Castillo, donde se encuentra la Casa de Estopiñan. El significado de este apellido procede de estopeña, lugar donde se cultivaba la estopa que es la raíz del término, o donde esta se elaboraba para su posterior comercialización.

http://www.misapellidos.com/ver_datos.phtml?cod=16198.

²¹⁷⁴ Cognom d'origen català. Possiblement vinga de terres italianes. Estranger, foraster. *Enciclopèdia Catalana, SAU*.

²¹⁷⁵ Cognom d'origen català: Exarchs o Axarchs.

EXIMEN, EXIMENEÇ (EXIMENES), EXIMENEZ, EXIMENO (XIMENO)²¹⁷⁶

Eximen, Raimon (1349, València), pintor.

Eximeneç, Miquel (1386, València), daurador.

Eximenez, Joan, (1416, València), pintor.

Eximeno, Francesc (1386, València), daurador.

Eximeno, Pere (1417, València), pintor.

Els cognoms de tots aquests pintor deriven d'un mateix: Jiménez, però al llarg de la història el cognom ha variat. Aquest concretament s'ha convertit en formes diverses, com bé es pot comprovar més en d'alt. Fins i tot, dels esmentats pintors es desconeix si estan relacionats com a família, doncs la documentació fins ara obtinguda de cadascú d'ells, no informa del seu parentiu.

FERRER²¹⁷⁷

Ferrer, Miquel (1396-1417, València), pintor.

Ferrer, Bertomeu (1413, València), pintor.

Ferrer, Bernat (1419-1423, València), pintor.

Ferrer, Jaume (1436, València), pintor.

Ferrer, Domènec (1436, València), pintor.

No es té, fins ara, cap document que informe si hi ha un parentiu entre els pintors Bernat Ferrer (1419), Bertomeu Ferrer (1413), Domènec Ferrer (1436), Jaume Ferrer (1431) i Joan Ferrer (1239). En quant a Guillem Ferrer (1372-1424) i Miquel Ferrer (1396-1417), és possible que foren pare i fill, ja que en documents de l'any 1405, que pertany a Guillem Ferrer, queda documentat que Mestreta, muller de Guillem Ferrer, filla de Pedro Mestre, hisendat d' Albocàsser, nombra hereu de tots els seus béns a Miquel, fill del matrimoni, i al seu marit li dóna la quantitat de 500 sous. Al mes de juny del mateix any, es feu l'atorgament del testament mancomunitat del matrimoni en el qual deixen els seus béns a Miquel, fill del dit matrimoni, reservant-se l'usdefruit el cònjuge supervivent. El dia 30 de juny es publica el testament de Mestreta.

²¹⁷⁶ Cognom patronímic.

- Evolución del apellido Jiménez según dos hipótesis etimológicas:

1. Latina: EXIMIVS *Eximio* > *Eximinus>*Eximenes>*Eximenu>Eximeno

2. Vasco-navarra: Etxe-Hemen *Casa-aquí, La casa de aquí* > *Etxemen>*Exemen>*Eximen>Eximeno

- Documentado en códices: Eximeno-Eximénonis, (3ª declinación, como Cicero, Nero, Apollo...)

Eximénonis>*Eximennis>Eximenis>Eximenes>Ximenes>Ximénez>Jiménez.

<http://club.telepolis.com/apolyhermes/contenido.htm>

²¹⁷⁷ FERRER ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Ferrer procede del nombre de oficio ferrer, que proviene de la voz latina ferrum. Estos apellidos, los que se refieren a los nombres de oficios o profesiones, son muy abundantes en Catalunya, pues tienen gran valor para individualizar a las persona, sobretodo en lugares poco poblados, donde la profesión era ejercida por un solo individuo. Ferrer también es un patronímico, procedente del nombre propio Ferrer, del latín Ferrarius. APELLIDOS DERIVADOS Las formas FERRER, FARRÉ, FERRÉ, FARRER y FARRE, son equivalentes. Tienen el mismo escudo y procedencia y fonéticamente se pronuncian igual. Las variedades fonéticas y ortográficas que presenta el apellido Ferrer provienen de épocas históricas donde, a nivel legal y registral, era obligatorio utilizar otras formas diferentes a la catalana. Esta obligación se dio en diferentes momentos a lo largo de los siglos XVIII, XIX i XX. Por esto, en la mayor parte de apellidos actuales se pueden encontrar escritos de diversas formas, todas ellas correctas.

<http://www.surnames.org/apellidos/ferrer.htm>.

FORNER²¹⁷⁸

Forner, Pere (1396-1425, Sant Mateu, Coves de Vinromá, Morella), pintor.

Forner, Bertomeu (1402, 1425, Morella-València), pintor.

Encara que cap document d'aquests dos pintors confirma que són parents, creiem que si ho heren. Contemporanis en el temps, desenvolupant el mateix ofici i, fins i tot, ambdós visqueren i treballaren a viles i pobles de Castelló. En el cas de Pere Forner se sap, per un document seu de l'any 1396, que fou fill d'un agricultor amb el nom de Guillem Forner.

GALINDO²¹⁷⁹

Galindo, Pere (1333, València), pintor.

Galindo, Miquel (1413-1440, València), pintor.

Molts anys separen aquests dos pintors amb el mateix cognom, la qual cosa ja fa quasi impossible relacionar-los familiarment, a més que no hi ha, fins ara, cap document que així ho demostre.

GARCÍA²¹⁸⁰

García, Domènec (1394-1427, València), pintor.

García, Pasqual (1398, Barcelona), pintor.

García, Pere (1422, València), pintor.

En el cas d'aquests tres pintors amb el cognom García, el qual era i és molt comú, no hi cap document que els relacione familiarment.

GIL²¹⁸¹

GIL, Miquel (1393-1438, València), pintor.

GIL, Joan (1422, València), pintor.

Es desconeix, per falta de notícies als documents, si aquest dos pintor són família.

²¹⁷⁸ Fornés, junto con Forners, Fornós y Fornons son variantes del **apellido Forner**. En catalán' hornero, propietario o encargado de un horno' (lat.fornus), especialmente aplicado al panadero. Me parece mas logico que Fornés signifique algo como "originario de un lugar que se llama Forno".El toponimo Forno es frecuente en la microtoponimia europea y no siempre significa "horno"...puede ser una variante de *fal/*far/pal = "roca".

Origen: Valencia, Baleares y Cataluña, Extendido en Valencia y sobre todo Alicante procedente de Baleares tras emigración mallorquina. Proviene este nombre de derivaciones de Forn, Fornell, Fornells, Fornols, Forner y Fornes. Son el mismo linaje con distintas grafías . Linaje antiguo e hidalgo que tuvo su casa solar en el pueblo de Fornols en Lerida. <http://www.alicantevivo.org/2007/10/la-historia-de-los-apellidos.html>.

²¹⁷⁹ **Galindo**. Según los Garcia Carraffa este apellido en la antigüedad se usó mucho como nombre propio, y de este nombre propio se derivaron los apellidos patronímicos Galindo y Galíndez, que han llevado desde tiempos remotos familias de muy distinta procedencia. Por tanto, no cabe suponer parentesco necesario entre todos los hoy apellidados Galindo, pues fueron muchos los individuos que adoptaron dicho nombre de pila por apellido, sin que entre ellos existiese relación familiar alguna. Las zonas de España donde con más antigüedad apareció el apellido Galindo fueron las de País Vasco, Navarra y Aragón.

http://www.redaragon.com/sociedad/heraldica/default.asp?Heraldica_ID=197&accion=pagina.

²¹⁸⁰ **García** es un apellido patronímico. Proviene del nombre personal prerromano García, actualmente en desuso. Proveniente del euskera medieval *Gartzea* "el joven", equivalente al actual adjetivo vasco *gazte(a)*. En el idioma godo significaba "príncipe de vista agraciada lo cual indica que antes de la invasión musulmana ya existía como nombre en otras regiones españolas.Las primeras referencias de este apellido se remontan al año 843.

²¹⁸¹ El apellido Gil es solamente patronímico en la generalidad de las familias que lo ostentan, o sea derivado del nombre propio de uno de sus antecesores.

GIL ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Gil proviene de la forma "aegidius", que fue el nombre de un ermitaño provenzal muy famoso que vivió en el siglo VII y que era llamado Pere Gid. Es, por tanto, un apellido que deriva de un nombre propio y lo podríamos considerar patronímico a todas luces. **APELLIDOS COMPUESTOS** Otros apellidos con el mismo origen y significado de GIL son: GILI, CHILI Y GILS. La forma Gili representa el genitivo latino "Aegidii". No se puede admitir la opinión de Balari, cuando dice que Gili sea una reducción del nombre germánico Herminigild.

GUERALD (GERALD, GUERAU)²¹⁸²

Guerald I, Bernat (1310-1357, València), pintor.

Guerald II, Bernat (1357, València), pintor.

Entre aquests dos pintors si existeix una relació familiar. Segons un document de l'any 1357, informa que són pare i fill.

GUERAU (=GRAU)²¹⁸³

Guerau, Antoni (1402-1439, Morella), pintor i perpunter.

Guerau I, Macià (1306-1348, València), pintor

Guerau II, Macià (1333, València), pintor.

Segons els documents que pertanyen a Macià Guerau I i Macià Guerau II, informe que són pare i fill. En quant al pintor Antoni Guerau, cap document diu que pugui ésser família dels dos pintors anteriors.

GUILLEM (GUILLÉN)²¹⁸⁴

Guillem, Pere (1407-1440, València), pintor.

Guillem, Joan (1480-1481, València) pintor.

Entre aquests dos pintors, dels quals ens ocupem, no s'ha trobat cap document que els relacione com a família.

ISONA²¹⁸⁵

Isona, Bertomeu d' (I) (1334, València), pintor.

Isona, Bertomeu d' (II) (1427-1435, València), pintor.

D'aquests dos pintors, llunyans en el temps, no hi ha cap document que notifiqui el seu parentesc. Només en el cas de Bertomeu d'Isona II, es coneix que té un fill.

²¹⁸² Sembla que el seu origen és Alemany i significa: el que governa, el que governa amb una llança.

²¹⁸³ **Grau, Garau y Guerau.** Origen e historia. Antiguo apellido de origen catalán. Su etimología y origen tiene dos interpretaciones. Como Grau coincide con el topónimo catalán "Grau", procedente del latín *gradu* ("escalón"), aplicado a pasos montañosos y puertos de mar (como el grau, en Valencia, Castellón, Gandia etc...), en este caso se trataría de un apellido topónimo. Con las variantes Graus i Grao.

Y como **Guerau** es una de las muchas formas que toma en catalán el antiguo nombre germánico *Gairoald*, "gobernante por lanza" (*gair*, "lanza" y *ald* (ilustre, caudillo") evolucionando hoy a Grau o Guerau, por tanto sería un apellido que procedería de un nombre de bautismo. Con las siguientes variantes: Gerau, Guerau, Guerao o Guirao.

<http://www.jppermar.com/Heraldica/grau.htm>

La saga de los Grau (durante un tiempo conocidos como *Guerau*), como tantos catalanes transcendentales –Guifré el Pelós entre ellos- tienen su origen en la Catalunya (Rosselló) que hoy día está dominada por el estado Francés. Tenemos conocimiento de Guillem de Guerau (*nombre original del apellido Grau hasta la sintetización de Grau*)...

<http://www.toloriu.com/Tolo62.htm>.

²¹⁸⁴ **GUILLEN ORIGEN Y SIGNIFICADO** Según los estudiosos consultados, el apellido Guillén o Guillen procede de la zona castellana, aunque de origen patronímico. Concretamente, Fernando González-Doria señala dicha procedencia y añade que a lo largo de su historia, el apellido se repartió por otras tierras de la Península Ibérica y también por diversos países de América Latina. **APELLIDOS DERIVADOS** A veces, por razones fonéticas o de tipo lingüístico, de un apellido proceden diversos derivados. Todos ellos tienen la misma historia y escudo de armas que la forma primitiva. En el caso del apellido Guillen se encuentra la forma compuesta Guillen de Fitero. **LINAJE E HISTORIA** Cabe señalar que el origen del apellido Guillen procede de los lejanos tiempos de la Reconquista en los cuales diversos caballeros prestaron sus servicios a reyes y nobles españoles que lucharon contra los musulmanes. Las tierras que se ocupaban en las conquistas eran otorgadas a estos valerosos caballeros que establecieron el linaje familiar en dichos lugares. Según los tratadistas, el apellido probó su nobleza en las órdenes de Santiago y Alcántara y en la sala de Hijosdalgo de la Real Chancillería de Valladolid. Posteriormente, miembros de la familia Guillen se trasladaron a otras zonas de la Península Ibérica. Cabe señalar, como aspecto remarcable, que el apellido estuvo presente en diversos países de América Latina desde los primeros años de la conquista. La existencia, en aquellos lugares, de topónimos llamados Guillen demuestra la implantación del apellido desde los primeros años

<http://www.surnames.org/apellidos/guillen.htm>.

²¹⁸⁵ Sembla que el cognom Isona té origen en la vila d'Isona a la província de Lleida (Catalunya), per tant és toponímic.

LLOBET²¹⁸⁶

Llobet, Joan (1392-1434, València), pintor i imaginaire.

Llobet, Martí (1420, València), pintor.

Si aquests dos artífexs, un pintor-imaginaire i l'altre també pintor, estaven emparentats, cap document que els pertany ho confirma.

LLOPIÇ, (LLOPIS)²¹⁸⁷

Llopis, Francesc (1369-1385, Alzira, València), pintor.

Llopis, Ferran (1409, València), pintor.

Llopis, Bernat (1411-1416, València), pintor.

Llopiç, Joan (1418, València), pintor.

Llopis, Martí (1419-1444, València), pintor.

Llopis, Manuel (1429-1440, València), pintor.

Fins i tot ser aquests pintors contemporanis en el temps, doncs cinc d'ells estan documentats al segle XV, es desconeix, per no tindre informació als seus documents, si eren o no família.

LLORENÇ, (LLORENS)²¹⁸⁸

Llorenç, Berenguer (1391, València), pintor.

Llorenç I, Bertomeu (1308-1338, València), pintor i armer.

Llorenç II, Bertomeu (1332-1338, València), pintor.

Llorens, Marc (1420, València), pintor.

Entre els pintors Berenguer Llorenç i Marc Llorens no se sap si eren família, fins i tot, tampoc si ho eren amb els pintors Bertomeu Llorenç I i Bertomeu Llorenç II, però d'aquest últims si que es coneix la seua relació familiar, pare i fill. Dos documents dels anys 1333 i 1338 així ho confirmen.

LÓPEZ, (LOPIS)²¹⁸⁹

Lopez, Domènec (1390-1391, València), pintor.

Lopis, Diago (1407, València), pintor de Còrdova.

Lopis, Martí (1425, València), pintor.

Es desconeix cap relació familiar entre aquests tres pintors, fins i tot tindre el mateix cognom, encara que un d'ells, Diago, era forà.

²¹⁸⁶ Llobet, Lobet, Llobeus o Lloberus. Afirman algunos tratadista que este apellido es una modalidad del linaje Lobato, que tomó forma de lemosina. Desde Aragón y Cataluña se extendieron por Baleares, Valencia y Murcia.

http://www.misapellidos.com/ver_datos.phtml?cod=20908

²¹⁸⁷ Cognom d'origen català, el qual es deriva de la paraula Llop (Lobo), fill de Llop. Es presenta amb el sufix *ez* o *is*.

²¹⁸⁸ Patronímic, d'origen català que es va estendre per València, Mallorca i certes parts d'Andalusia i Galícia.

²¹⁸⁹ **López** es un apellido patronímico derivado del nombre de Lope, y por tanto, sin parentesco unos con otros. Hay distintas historias sobre su posible origen. En una de ellas se indica que en tiempos de la dominación romana, llegó a la Península Ibérica una familia llamada de los Lupos, de origen patricio. De dicha familia procedió la reina Lupa, o Loba, residente en Galicia, en cuya región se originó la rama más antigua que después pasó a Andalucía. De este modo es bastante probable que el apellido fuese de origen gallego, y se extendió rápidamente por la península Ibérica.

MARTÍ (MARTÍN)²¹⁹⁰

Martí, Guillem (1318-1342, València), pintor.

Martí, Sans (1357, València), pintor.

Martí, Joan (1398-1416, València), pintor.

Martí, Gabriel (1409-1426, València), pintor.

Martí, Joan (1420, València), brodadador.

Es desconeix, per falta de referències documentals, si aquests pintors estan relacionats familiarment. Del brodadador Joan Martí (1420), creiem en la possibilitat que siga el pintor esmentat en aquestes línies.

MARTINES, MARTÍNEZ²¹⁹¹

Martines, Bononat (1327, València), pintor.

Martinez, Joan (1366, València), pintor.

Martinez, Llorenç (1387-1389, València), pintor.

Martinez, Martí (1433-1440, València), pintor.

No se sap si existeix cap relació familiar entre aquests pintors. Es tracta d'un cognom patronímic i per tant, de vegades, els que el porten no són parents.

MATEU (MATEO)²¹⁹²

Mateu, Jaume (1402-1438, València), pintor.

Mateu, Berenguer (1425-1439, València), pintor.

D'ambdós pintors, contemporanis en el temps, no hi ha cap document que informe que són parents. De Jaume Mateu si que es coneix que fou nebot del també pintor Pere Nicolau.

²¹⁹⁰ (...) no debemos olvidar que el apellido Martín es patronímico derivado del nombre de pila Martín, y que se halla muy extendido por España, sin que pueda establecerse, por tanto, un nexo de parentesco entre las diferentes casas y familias así apellidadas. (...)

http://www.redaragon.com/sociedad/heraldica/default.asp?Heraldica_ID=232&accion=pagina

MARTÍN ORIGEN Y SIGNIFICADO Proviene del latín Martinus, apellido latín y nombre de un santo, obispo de Tours que era muy popular en la Edad Media (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/martin.htm>

²¹⁹¹ MARTÍNEZ ORIGEN Y SIGNIFICADO Hay que incluir el apellido Martínez en el gran grupo de los apellidos "patronímicos", es decir, aquellos que derivan del nombre propio de la persona que en un momento histórico determinado adoptan el nombre como apellido. Así, uno de los hechos que caracterizan este tipo de apellidos es la diversidad de ramas y linajes que existen, y, en consecuencia, la abundancia de personas que en la actualidad llevan el apellido, ultrapasando, muchas veces, el ámbito de una cultura o lengua. Como tantos otros apellidos patronímicos, no tienen relación entre sí los distintos solares de esta denominación. En este caso, el apellido es un derivado del nombre propio Martín, un nombre muy antiguo y muy extendido en la Edad Media. (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/martinez.htm>

²¹⁹² MATEO ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Mateo vine del singular del nombre de uno de los cuatro evangelistas, Mattaheus, derivado del hebreo Mattivahu, o Mathathiah, que es un compuesto del sustantivo matt, que quiere decir "don" y el nombre de dios Yahveh y que en conjunto quiere decir "don o regalo divino". APELLIDOS DERIVADOS MATHEOS y MATEOS, son formas plurales de este apellido que tienen la misma historia y escudo heráldico. Hemos de señalar que la variante MATHEOS ha conservado en su grafía la h muda de la raíz hebrea, es un modo arcaico, pero equivalente del apellido Mateo. (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/martinez.htm>

MIQUEL (MIGUEL)²¹⁹³

Miquel, Bernat (1332-1337, València), pintor.

Miquel, Pere (1409-1427, València), pintor.

Miquel, Joan (1413-1424, València), pintor.

Cap referència documental, dóna informació que aquests pintors estiguen relacionats familiarment.

MIRÓ²¹⁹⁴

Miró, Jaume (1394-1440, València), pintor.

Miró, Pere (1432, València), pintor.

No hi ha cap document que informe del possible parentiu d'aquests dos pintors.

MORELL²¹⁹⁵

Morell, Gabriel (1401, València), pintor.

Morell, Guillem, (1439, València), pintor.

No se sap, per falta de notícies, si hi ha relació familiar entre aquests dos pintors.

MORENO²¹⁹⁶

Moreno, Joan (1412-1440, València), pintor.

Moreno, Miquel, (1423-1439, València), pintor.

D'aquests dos pintors, documentats al segle XV, es desconeix si eren família.

²¹⁹³ MIGUEL ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido se ha de considerar patronímico. Muchas veces este tipo de apellidos tienen la raíz en el nombre de la persona que dio origen al linaje. Se usaba, antiguamente, cuando era necesario adoptar un apellido para finalidades registrales. El nombre surge a partir de San Miguel, antiguamente príncipe de los dioses y protector del pueblo de Israel. LINAJE E HISTORIA El apellido Miguel es de los más antiguos de la Península, como sucede en la mayor parte de los apellidos patronímicos. El lugar donde se encuentra documentado por primera vez es en Galicia. (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/miguel.htm>

²¹⁹⁴ Según varios autores, los apellidos Miró, Mirón y Mirones son modalidades de un mismo linaje, originados por corrupción del vocablo. El apellido Miró se clasifica como apelativo en su origen, es decir, que este ha sido tomado de un apodo. En este caso, el apellido Miró deriva de la voz "mirón" que quiere decir "que mira demasiado y con curiosidad". Por otra parte el apellido Miró puede ser de un origen local derivado de la misma voz que aquí significa "mirador" señalando un lugar en donde se puede explayar la vista. (...)

<http://www.epasa.com/apellidos/miro.html>

²¹⁹⁵ (...)derivado *Mor*, en la zona de Cataluña, otros derivados repartidos por toda la península son *Morató*, *Morelló*, *Morientes*, *Morell*, etc.

<http://www.mdipublicitat.com/ellio/apellidos.htm>

Esta casa tiene su origen de Guillem Morell que en 1116, era Gobernador del Condado de Tolosa, y Señor del Castillo de Morell donde tomo el apellido. Pedro Morell su descendiente vino a la Conquista, y en repartimiento le cupo el lugar de Aliamfia. Prosiguieron sus sucesores estos servicios y un ramo de esta casa pasó á Menorca, y otra en Valencia, y que se mantienen, todavía con mucho esplendor." (sic) [J. Barberi].

http://www.armoria.info/libro_de_armoria/MORELL.html

²¹⁹⁶ MORENO ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Moreno es muy antiguo y procede de la zona castellana. Según Fernando González-Doria en su "Diccionario heráldico y nobiliario de los reinos de España", el apellido tuvo su primitiva casa solar en Castilla. El apellido descende del caballero romano Lucio Murena, muy extendido por toda la Península. Sus solares más antiguos radicaron en Santander, la Rioja, Aragón, Castilla y Galicia, de donde pasaron a Andalucía y Extremadura. LINAJE E HISTORIA Hay dos teorías sobre el apellido Moreno. Una, procedente de Julio de Atienza en el "Nobiliario español", señala que descende del caballero romano Lucio Murena. Otra teoría señala que el apellido proviene de algún mote o apodo. Es decir, que en determinada época existió cierto personaje al que, por lo oscuro de su tez, se le apodó "el moreno". (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/moreno.htm>

MORLANS (MORLÁN)²¹⁹⁷

Morlans I, Pere (1348-1399, València), pintor.

Morlans II, Pere (1395-1415, València), pintor.

Documents que pertanyen ambdós pintors, confirmen que són pare i fill.

MUÑOZ, MUNYÓS²¹⁹⁸

Muñoz, Francesc (1382, València), pintor.

Munyós, Pere (1432, València), pintor.

Entre aquest dos pintors no es coneix relació familiar. De Pere Munyós se sap que era fill de Sanç Munyós i que estigué vivint i treballant en casa del pintor Gonçal Peris, àlies Sarrià.

NICOLAU (NICOLÁS)²¹⁹⁹

Nicolau, Pere (1362?-1411, València), pintor.

Nicolau, Antoni (1414, València), Mestre "faciendí vermelló".

Cap referència documental informa del seu parentiu. En el cas de Pere Nicolau, se sap que fou oncle del també pintor Jaume Mateu.

OLLER (OLLERO)²²⁰⁰

Oller, Bernat (1390-1414, València), pintor.

Oller, Domingo (1407, València), pintor.

Al mes de maig de l'any 1409, Bernat Oller, fill de Domènec Oller, consta, documentalment, com el seu hereu, per tant existeix una relació familiar.

PARDO²²⁰¹

Pardo, Joan (1422, València), pintor.

Pardo, Andreu (1438, València), il·luminador.

De Joan Pardo, pintor i Andreu Pardo, il·luminador, es desconeix si són família.

²¹⁹⁷ Antiguo apellido de Alava, cuya primitiva casa solar radicó en la villa de **Morlán**, de Navarra...

²¹⁹⁸ ORIGEN. Data del año 750. Apellido descendiente del cónsul romano Lucio Munio. Es patronímico. Muñoz significa descendiente o hijo de Muno.

²¹⁹⁹ Entenem que és un cognom patronímic derivat del nom Nicolás, del qual és hereditari per baptisme.

²²⁰⁰ Cognom que deriva de l'ofici de "ollero". La seua procedència es de terres catalanes.

²²⁰¹ PARDO ORIGEN Y SIGNIFICADO Los heraldistas o autores de tratados de heráldica señalan el origen de los apellidos y establecen los escudos de armas y sus relaciones nobiliarias. A veces, no todos los heraldistas se ponen de acuerdo sobre un apellido concreto. En el caso del apellido Pardo, existe prácticamente unanimidad sobre su origen. Se trata de un apellido gallego, que posteriormente se difundió por otras tierras de habla hispana. Cabe destacar que se extendió también por Aragón, por lo que algunos heraldistas señalan que es aragonés. Etimológicamente el apellido queda descrito en la obra de Josep Mª Albaigès "El gran libro de los Apellidos", donde se dice que Pardo procede del latín pardus, "leopardo", por el color oscuro de este felino. El término está documentado como nombre propio ya desde fines del siglo XI. Como voz común, adquirió diversas acepciones, siempre partiendo de la idea de "oscuro"; así, cuando menos desde el Siglo de Oro, se aplicó como eufemismo con el sentido de "sucio", y en Cuba tiene la acepción de "mulato". APELLIDOS DERIVADOS Algunos apellidos, que son más minoritarios, derivan del apellido original. La mayoría de derivaciones procede de cambios registrales que en un momento dado se produjeron y repercutieron en los descendientes del apellido. Sin embargo, otros apellidos no tienen derivaciones. Este el caso del apellido Pardo, del cual no hemos encontrado derivados. (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/pardo.htm>

PASTOR²²⁰²

Pastor I, Pere (1358-1388, València), pintor.

Pastor II, Pere (1388-1398, València), pintor.

A l'any de 1388, el pintor Pere Pastor queda documentat per cobrar 2 florins dels testamentaris del seu pare, el també pintor Pere Pastor, per la qual cosa se sap que són parents.

PELEGRÍ (PELEGRÍN=PEREGRINO)²²⁰³

Pelegrí I, Pere (1330-1356, València), pintor.

Pelegrí, Bernat (1343-1365, València), pintor.

Pelegrí II, Pere (1390, València), pintor.

Pelegrí, Joan (1390-8-1426), pintor.

Pelegrí, Baltasar (1408-1415, València), pintor.

Es desconeix si hi ha relació familiar entre tots aquests pintors, documentats des dels anys trenta de segle XIV fins al primer quart del segle XV. Si que se sap, pel document del mes d'agost de l'any 1396, que el pintor Joan Pelegrí té un germà, Bertomeu Pelegrí, amb l'ofici preparador de panys. Dels Pere Pelegrí si que sabem, pel document del 1390, que foren família, pare i fill.

PERE²²⁰⁴

Pere, Simó (1306, València), pintor.

Pere, Miquel de (1331, València), pintor.

Pere, Ferran, (1336-1337, València), pintor.

D'aquests tres pintors, fins i tot tindre el mateix cognom (fill de Pero o Pedro), no es pot confirmar que siguin parents, doncs cap document que els pertany ho diu.

²²⁰² PASTOR ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Pastor procede de la profesión u oficio de pastor, del latín "pastore", es decir, la persona que vigila el rebaño. Clasificamos el apellido dentro del grupo de los que derivan de una profesión u oficio. Era muy frecuente, antiguamente, que los linajes tomaran el nombre del oficio como nombre del apellido familiar. Según González-Doria en su "Diccionario heráldico y nobiliario de los Reinos de España", el apellido Pastor es riojano, procedente del pueblo de Matute. LINAJE E HISTORIA El origen de este linaje se ha de buscar en los lejanos tiempos de la Reconquista en los cuales los ejércitos cristianos ocupaban, lenta pero definitivamente, las tierras que durante siglos habían estado gobernadas por los musulmanes. Era lógico, durante la Reconquista, que los soldados que participaban en la batallas recibieran como premio solares y terrenos y fueran elevados a la categoría de nobles. Hay diversas opiniones sobre el origen del apellido. Ya hemos indicado la opinión de González-Doria. Otros tratadistas indican que el apellido procede de Aragón, concretamente del pueblo de Uncastillo. Otros estudiosos dicen que Pastor tiene un origen francés i que pasó a Catalunya en tiempos de la Reconquista. Se instalaron en Ribes de Freser y en Balaguer.

<http://www.surnames.org/apellidos/pastor.htm>

²²⁰³ PEREGRINO Del latín *per* - *agrar*, que significa ir por los agros, es decir los campos, se forma el adjetivo *peregrinus*, con el que se denomina al que va de un lugar a otro, al que está en el extranjero. En general el término *peregrinus* se usaba en Roma con el valor de "extranjero" en oposición a *civis*, ciudadano. El cristianismo dio a esta palabra un valor nuevo: **peregrino** es el que viaja para visitar los grandes templos de la cristiandad en que se guardan sus mayores reliquias, siendo los más insígnies los Santos Lugares, Roma y Santiago. Habiendo tenido tan gran predicamento las peregrinaciones, fueron frecuentes los sobrenombres relacionados con éstas, tal como el propio de **Peregrino**, elevado a la categoría de nombre, o el de jefe de la peregrinación: **Rex, Rey, Reyes**, más frecuente como apellido. <http://www.elalmanaque.com/santoral/junio/16-6-peregrino.htm>

Per aquest article creiem que el cognom **Pelegrí** deriva de la paraula **peregrino** en la seua variant en llengua catalana, doncs aquest cognom té rames a Catalunya, concretament és una de les més antigues a Lleida, però, fins i tot, també hi ha a Mallorca, Aragó i Cantàbria.

²²⁰⁴ És un cognom patronímic que deriva del nom Pero o Pedro (fill de Pero), abundant en l'Edat Mitjana que prové del nom llatí d'època cristiana Petrus i aquest del grec Petros, forma derivada de Petra, "pedra". El nom ha tingut múltiples varietats, en castellà i gallec seria Pedro (a l'Edat Mitjana) i Pero (ara en desús) en català, fins i tot en vasco Kepa, Pello.

PÉREZ²²⁰⁵

Pérez I, Domènec (1375, València), pintor.

Pérez, Bernardo (1417-1418, València), pintor.

Pérez, Bertomeu (1427-1441, València), pintor.

Pérez II, Domènec (1438, València), il·luminador-pintor.

Per la falta d'informació no es coneix si aquests pintors pertany a la mateixa família. Pot ser que Domènec Pérez I i Domènec Pérez II si que foren parents, però cap document ho confirma.

PERIS²²⁰⁶

Peris I, Ferran (1316-1343, València), pintor.

Peris II, Ferran (1316-1343, València), pintor.

Peris, Gonçal (1362?-1423, València), pintor.

Peris III, Ferran (1390-1425, València), pintor.

Peris, Antoni (1391-1436, València), pintor.

Peris, Francesc (1406-1425, València), pintor.

Peris, Guillem (1415-1421, València), pintor.

Peris I, Joan (1365-1366, València), pintor.

Peris II, Joan (1390-1439, València), pintor.

Peris III, Joan (1430-1440, València), pintor.

Peris I, Martí (1239, València), pintor.

Peris (de Burgos), Martí (1306-1321), pintor.

Peris, Miquel (1347-1361, València), pintor.²²⁰⁷

Peris, Simó (1333, València), pintor.²²⁰⁸

Entre els pintors Ferran Peris I (1316-1343), Ferran Peris II (1319-1341) i Ferran Peris III (1390-1425) si que hi ha una relació familiar (pares i fills), fins i tot, els documents del primer informen que és fill d'un altre pintor també amb el nom de Ferran Peris, per la qual cosa està davant d'una saga de pintors.

En gener de 1411, a Gonçal Peris se li esmenta com a germà de Joan Peris, pintor, en un document que pertany aquest, en el qual actua com a testimoni. Onze anys

²²⁰⁵ **Pérez** se trata de un apellido patronímico derivado del nombre propio Pero o Pedro. Ofrece todas las particularidades y características de los apellidos de su misma naturaleza, tales como Gómez, González, García, Rodríguez, etc. Su origen se encuentra en la antigua y generalizada costumbre de convertir en apellido el nombre del padre u otro antecesor y aplicarlo a los hijos o descendientes, para denotar en éstos la calidad de tales. En este caso, Pérez viene del nombre "Pero" o Pedro y el sufijo "ez" que significa "descendiente de", y por consiguiente significa hijo o descendiente de Pero (Pedro), tal como en otros idiomas: ejemplo sueco o inglés "Son" (hijo) como en Erikson, Gustafson, Johnson etc.
[http://es.wikipedia.org/wiki/P%C3%A9rez_\(apellido\)](http://es.wikipedia.org/wiki/P%C3%A9rez_(apellido))

²²⁰⁶ Aquest cognom és una variant en valencià-català del patronímic Pérez, del qual ja hem donat informació a la nota anterior. El apellido Peris, es oriundo de Cataluña, su mas antigua casa radicó en la ciudad tarraconense de Tortosa. Ramas descendientes de este solar pasaron a otras regiones españolas, entre las que destacan la de Mallorca.
<http://heraldicablog.com/2008/11/12/escudo-del-apellido-peris/>

²²⁰⁷ Desconeixem, per manca de notícies, si es tracta del mateix pintor amb el nom de Miquel de Pere, documentat a València el 1333.

²²⁰⁸ Desconeixem, per falta de documentació, si aquest pintor és el mateix amb el nom de Simó Pere, documentat a València el 1306.

després, en agost del 1422, hi ha un altre document de Joan Peris, en el qual es menciona com a fill d'Antoni Peris (1391-1436). "(...) Fill den Anthoni Pérez, axi mateix pintor, declara com a testich en cert proçes." Si atenem a dues documents, el pintor Antoni Peris és el pare d'ambdós, Joan i Gonçal.

Guillem Peris (1415-1421). Aquest pintor és germà de Gonçalbo "Pérez" àlies Sarrià, segons un document de l'any 1380. "(...) en Johan Sarrià, vehí de la dita ciutat, et dix et proposa denant aquell, que com en Johan Pérez e na Teresa, muller de aquell, abduy ensemps sien morts e pasats de aquesta present vida intestats, sobrevivents a aquells, García Pérez, Ramonet Pérez, Guillamó Pérez, Goçalbo Pérez, e los dits pare et mare moriren (...)"

Els tres pintors amb el nom de Joan Peris, els quals hem anomenat Joan Peris I, II i III, els creiem parents, encara que cap notícia de la seua base documental ho confirma.

Als dos pintors Martí Peris, un documentat a l'any 1239 i l'altre entre els anys 1306-1321, no els creiem parents, doncs aquest últim ve de terres de Castella (Burgos).

Finalment dels pintors Miquel i Simó Peris tampoc hi ha cap referència d'un possible parentiu entre ells i els altres Peris. Fins i tot, es té documentats a un Simó de Pere (1306) i Miquel de Pere (1331) i, al menys, a Simó el creiem que és la mateixa persona.

PLÁ²²⁰⁹

Plá I, Antoni, (1429, València), pintor.

Plá II, Antoni, (1429, València), pintor.

Plá, Esteve (1431-1432, València), pintor.

Se sap que els pintors Antoni Plá I i II, eren pare i fill gràcies a un document de l'any 1429, però es desconeix si el pintor Estevé Plá era família d'ells.

PLANA²²¹⁰

Plana, Berenguer (1383, València), pintor.

Plana, Martí de (1347, Palma de Mallorca), pintor.

Plana, Nicolau (1407, Sant Mateu, Castelló), pintor.

En la documentació, fins ara trobada, que pertany aquests pintors no hi ha cap informació que els relacione com a parents.

²²⁰⁹ **Catalán.** Apellido originario de Cataluña, derivado, sin duda, del nombre de alguno de los pueblos así llamados que hay en aquella región.

<http://www.blasonari.net/apellidos/pla.htm>

El podem incloure, doncs, en el gran grup de cognoms catalans que fan referència a noms d'accidents orogràfics.

<http://www.surnames.org/cognoms/costa.htm>

²²¹⁰ **PLANA ORIGEN I SIGNIFICAT** El cognom Plana deriva del llatí "Planus", terra igual, sense alts ni baixos. El podem incloure, doncs, en el gran grup de cognoms catalans que fan referència a noms d'accidents orogràfics. N'hi ha una bona pila: Panas, Plana, Prat, Pla, Puig, Comas, Coll, Clotet... **COGNOMS DERIVATS** En primer lloc, hem de dir que els cognoms Planas i Planes són equivalents. La importació, en diferents moments de la nostra història, de l'obligatorietat de la llengua castellana envers la catalana, i com a conseqüència, la prohibició de les grafies pròpiament catalanes a nivell registral, ha fet que molts cognoms catalans tinguin en l'actualitat formes derivades pròpies del castellà. Com, per exemple, plurals acabats en -as o la ñ castellana. En aquest cas, tant correcta és la forma Planas com Planes. El cognom Plana també comparteix significat amb els cognoms abans esmentats. Altres formes del mateix cognom serien Laplana, Saplana i Zaplana. Laplana és compost de plana amb l'article la; Saplana i Zaplana (forma arcaica) són composts de plana amb l'article sa (utilitzat a Mallorca).

<http://www.surnames.org/cognoms/costa.htm>

PONÇ, PONS²²¹¹

Ponç (Ponz), Bernat (1351-1390, València), pintor.

Ponç, Joan (1392, València), pintor.

Pons Carbonell (1325, València), pintor.

Entre aquests pintors, tots documentats al segle XIV, no es coneix si estan emparentats. Només se sap, per un document de l'any 1390, que Bernat Ponç tenia un fill, Vicent Ponç, però al dit document no es menciona si era pintor.

PORT (PORTO)²²¹²

Port, Domènec del (1390-1428, València), pintor.²²¹³

Port, Joan del (1398-1412, València), pintor.

Port, Vicent del (1411-1425, València), pintor.

Port, Jaume del (1415-1425, València), pintor.

Porto, Llorenç del (1420, València), pintor.

En el cas del pintor Domènec del Port, és pare dels també pintors Jaume i Vicent del Port, fins i tot aquell és gendre d'Andreu Çarebolleda, el qual pertany a un altra dinastia de pintors, i sogre de Domènec de la Rambla, també pintor. En quant a Joan del Port es desconeix, per falta d'informació al documents, si és família dels Port esmentats anteriorment, encara que no és desgavellat pensar que ho era. Igualment es pot referir-se a Llorenç del Porto, doncs tots ells coexistien al segle XV.

PORTA²²¹⁴

Porta, Joan, (1426, València), pintor.

Porta, Felip (1430-1438, València), pintor.

Cap document d'aquest dos pintors informa que siguin parents, però el fet de coexistir al mateix segle, no és desgavellat pensar que si ho foren.

²²¹¹ PONS ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Ponç y Pons provienen del apellido Pontius (derivado de Pontus, "la mar"), nombre de diversos santos. Los apellidos Ponç y Ponts tienen, evidentemente, un origen diferente, pero como es difícil saber si el apellido Pons tiene como origen uno o el otro, los presentamos juntos. Ponç es un apellido patronímico salido del nombre propio Ponç. Ponts es la forma plural de pont, que viene del latín Ponte. Este apellido podría derivar también del topónimo homónimo en la Noguera. Creemos que la forma primitiva de este apellido tendría que ser Ponç.
<http://www.surnames.org/apellidos/pons.htm>

²²¹² Sembla que l'origen d'aquest cognom es galaicoportugués, en la qual llengua té un significat de "puerto de mar", per tant aquest està dintre dels cognoms toponímics. No es descarta que siga d'ascendència italiana.

²²¹³ Sogre del també pintor Domènec de la Rambla (1373-1435, València).

²²¹⁴ Cognom d'origen italià (Nàpols), fins i tot també hi ha una rama a Catalunya (Tarragona).

QUEROL²²¹⁵

Querol, Andreu (1326-1328, València), pintor.

Querol I, Ferrer (1349-1372, València), pintor.

Querol II, Ferrer (1372-1426, València), pintor.

Querol, Francesc (1375, València), pintor.

Querol, Guillem (1345-1361, València), pintor.

Querol, Nicolau (1414-1440, València), pintor.

Querol, Joan (1422, València), pintor.

D'aquest tots pintors amb el cognom Querol, només se sap que Ferrer Querol I i Ferrer Querol II són pare i fill, però de la resta es desconeix, per falta d'informació als documents, si foren parents entre ells, per la qual cosa no es pot confirmar d'una possible dinastia d'artífexs dedicats a l'ofici de pintar.

REAL²²¹⁶

Real, Francesc (1409-1410, València), daurador.

Real, Llorenç (1381-1418, València), daurador.

Real, Ramon (1387, València), daurador.

No es coneix si aquests tres dauradors foren família, doncs cap document dels que pertanyen ho confirma, però no ho descartem per exercir el mateix ofici.

RIERA²²¹⁷

Riera, Andreu (1416, València), pintor.

Riera, Gabriel (1396-1419, València), pintor.

Cap dels documents que pertanyen aquests pintors informa d'un possible parentiu.

²²¹⁵ Cognom d'origen català, de Montblanc, Tarragona. A la província de Castelló es localitza en l'interior, al nord. Pot ésser que derive del cognom Queralt.

El apellido Queralt. Este apellido nace en Cataluña documentado desde el siglo XII, mas como toponimia parece ser bastante antiguo. Compuesto por la palabra pre-Romana Quer que significa roca, de origen posiblemente Celtibero, y por la palabra Latina alt que significa alto, en lo alto, Queralt significa Roca en Alto, nombre que tiene una cadena de montañas en la región Catalana llamada Conca de Barberá y donde se localizan los pueblos de Santa Coloma de Queralt y Rocafort de Queralt, de donde sus pobladores tomarían el nombre como apellido denominándose de Queralt o simplemente Queralt.
<http://quiraltequirarte.googlepages.com/qhb.html>

Linage de Queralt igual que Querol. Su significado es "Piedra Alta".

http://www.misapellidos.com/ver_datos.phtml?cod=17048&apellido=Queral

²²¹⁶ Origen: Castellano. Muy extendido en Andalucía, ambas Castillas y Extremadura, pasando posteriormente a América, concretamente a Méjico. Una rama pasó a Napolés.

<http://www.pergaminovirtual.com.ar/apellidos/real.html>

Etimología. La etimología de este apellido hay que buscarla en la voz latina "realis", derivada de "res", y en plural se utilizaba como "Las cosas, la realidad, la naturaleza, lo verdadero, y esto es lo que determina como topónimo el apellido Real o del Real. (...)

<http://www.delarrago.com/her/ape/real.htm>

²²¹⁷ La antigüedad de este noble linaje de Cataluña se remonta a principios del siglo XIII, según lo comprueban documentales y autorizadas noticias.

Se extendió por aquella región, y dos de sus principales ramas pasaron al reino de Valencia y al de Mallorca, quedando en ellos radicadas. (...)

<http://www.losasensio.com/riera.htm>

És un cognom toponímic que significa: curs d'aigua generalment intermitent (...)

ROCA²²¹⁸

Roca, Antoni (1405, València), pintor.

Roca, Bernat (1398-1422, València), pintor.

Roca, Pere (1405, València), pintor.

Si aquests tres pintors van ésser família ho desconeixem, doncs fins ara no hi ha cap document que els relacione.

ROIG²²¹⁹

Roig²²²⁰ (1322, València)

Roig, Joan (1405-1435, València), pintor.

Roig, Tomás (1432, València), pintor

El primer pintor que es coneix amb el cognom Roig està datat al 1322, però no se sap si tant Joan com Tomás Roig, van ser descendents seus i, fins i tot, si aquest eren família.

ROURES²²²¹

Roures, Blai de (1331-1343, València), pintor.

Roures, Francesc de (1322-1345, València), pintor.

Roures I, Marc de (1302-1324, València), pintor.

Roures II, Marc de (1302-1335, València), pintor.

Roures III, Marc de (1331, València), pintor.

Roures, Pere de (1322-1332, València), pintor.

En el cas d'aquests tots pintors, si que es coneix que estan emparentats entre si. Marc de Roures I, fou el pare de Blai, de Francesc, Marc (II) Pere de Roures, fins i tot avi de Marc de Roures III, aquest fill de Marc de Roures II, i nebot de Blai, Francesc i Pere de Roures. També es coneix que Marc de Roures III tenia un germà, Miquel de Roures, però no fou pintor, sinó notari.

RUBERT (ROBERT)²²²²

Rubert, Pere (1402-1423, València), pintor.

Rubert, Francesc (1434, València), pintor.

Per falta de notícies, es desconeix si entre aquest dos pintors hi havia parentiu.

²²¹⁸ ROCA ORIGEN Y SIGNIFICADO ROCA procede del nombre común roca (de pre-romano rocca). El apellido se puede presentar con otras variantes como son Roquers o Rocas, siendo formas en plural. Procede también de los numerosos topónimos homónimos extendidos por el principado. (...)
<http://www.surnames.org/apellidos/roca.htm>.

²²¹⁹ Cognom que procedix del nom "rojo", que al llocs de parla catalana seria "roig". El seu origen es cèltic. Aquest cognom s'assenta a Mallorca rera la conquesta per Jaume I i així ho confirma *el Llibre del Repartiment*, en el qual el dit monarca premia a cinc persones amb aquest cognom pels seus esforços.

²²²⁰ Malgrat el document no apareix el nom del pintor.

²²²¹ És un cognom toponímic menor al·lusiu al mon vegetal, en aquest cas a un arbre el roure, en castellà: roble.

²²²² Cognom patronímic, d'origen germànic, que significa que té fama.

RULL²²²³

Rull, Bernat (1431-1436, València), pintor.

Rull, Joan (1397-1438, València), pintor.

Rull, Bertomeu (1416, València), pintor.

No es té cap referència documental que informe que aquest pintors siguen família, només hi ha un document de l'any 1416, en el qual Bertomeu Rull actua com a testimoni en una sentència arbitral de Joan Rull, per la qual cosa no és desgavellat pensar que igual eren parents.

SAERA (ÇAERA)²²²⁴

Saera, Gaspar (1440, València), pintor.

Saera, Joan (1396-1413-1415, València), pintor.

Saera, Vicent (1395-1439, València), pintor i fuster.

Entre aquest tres artífexs, un d'ells pintor i fuster, es desconeix si va existir alguna relació familiar, doncs cap del seus documents informa el respecte.

SANÇ²²²⁵

Sanç, Arnau (1432, València), pintor.

Sanç, Francesc (1401, València), pintor i obrer.

Sanç. Joan (1401, València), pintor.

De Francesc i Joan Sanç se sap que treballaren en les tasques per celebrar l'entrada del rei Martí a València (1401), per aquesta notícia no informa de si eren família. En quant a Arnau Sanç, entre aquests dos últims pintors, hi ha una diferència de més de trenta anys, i res diu la documentació d'aquest pintor referent a una relació familiar.

SANXES, SANCHEZ, SANXO²²²⁶

Sanxes, Joan (1393-1418, València), pintor.

Sánchez, Antonio (1431-1434, València), pintor.

Sanxo, Bertomeu (1433, València), pintor.

Cap notícia de la base documental d'aquests tres pintors informa d'una relació familiar. Tot ells tenen un mateix cognom derivat d'un nom Sancho, per la qual cosa és patronímic, raó per la qual no necessàriament han de ser parents.

²²²³ Cognom procedent de categoria física. "Rull" significa que la persona té el cabells caragolats. D'origen català.

²²²⁴ És un cognom compost per les paraules "ça i era" (ací de l'era), per tant és toponímic. Té un origen català.

²²²⁵ Apellido patronímico derivado del nombre propio Sancho. No existe un único origen común para todos los linajes de este apellido. Esta muy difundido en toda España y América.

²²²⁶ SÁNCHEZ ORIGEN Y SIGNIFICADO Este apellido proviene del patronímico Sanxo, usado por ilustres castellanos y aragoneses de notoria hidalguía, y tomó posteriormente la forma de Sánchez. APELLIDOS DERIVADOS No se conocen apellidos derivados, pero en castellano se acostumbraba a añadir el sufijo -ez al nombre del padre para formar el apellido del individuo. Este sería el caso de Sánchez que es un apellido patronímico de Sancho. Otros apellidos patronímicos de Sancho son Sáenz, Sáez, Sáinz, Sans y Sanz, aunque ninguno de estos apellidos se puede considerar como derivado de Sancho (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/sanchez.htm>

SARAGOSSA (ZARAGOZA)²²²⁷

Saragossa, Joan (1391-1429, València), pintor.

Saragossa, Llorenç (1363-1445, Barcelona-València), pintor.

Saragossa, Pere (1377-1379-80, València), pintor.

Se sap que Llorenç Saragossa tenia un germà amb el nom de Pascual, al qual li atorga poders a l'any 1366, però es desconeix, per falta de notícies, si amb Joan i Pere Saragossa hi hagué una relació familiar.

SARRIÀ (ÇARIA)²²²⁸

Sarrià, Joan (1380, València), pintor.

Sarrià, Gonçal de, (1380-1451, València), pintor.

Sarrià, García (1431-1439, València), pintor.

Sarrià, Francesc (1432-1439, València), pintor.

Sarrià, Robert (1436-1440, València), pintor.

D'aquests pintors amb el cognom Sarrià, se sap que Joan va ser avi de García, aquest fill de Francesc i, fins i tot, nebot de Gonçal de Sarrià, però no es coneix si Robert està relacionat familiarment amb tots ells.

SERRA²²²⁹

Serra, Francesc (1379-1396-1405, València, Barcelona), pintor.

Serra, Mateu (1385-1416, València), pintor.

Serra, Vicent (1388-1402, València), imaginaire-pintor.

Serra, Vicent (1395-1399, València), fuster.

Serra, Bernat (1423, València), pintor.

En quant a Francesc Serra, se sap que fou fill de Francesc Serra i nebot de Jaime i Pere Serra, per la qual cosa pertany a una dinastia de pintors, els Serra de Catalunya.

²²²⁷ ZARAGOZA: Según Julio de Atienza, en su "Nobiliario Español", este es un apellido de origen aragonés, originario de Zaragoza, cuyo nombre tomara por apellido.

<http://www.geocities.com/heraldicabc/apellido/heraldicahistoriaZaragoza.htm>

²²²⁸ SARRIA ORIGEN Y SIGNIFICADO El País Vasco fue el lugar de donde partió este apellido, un antiguo linaje que muy pronto se extendió por el resto de la Península, fundando numerosas casas solariegas. La obra "Apellidos Vascos-diccionario etimológico", escrita por Endika de Mogrobojo, que nos brinda con su detallado trabajo el conocimiento del significado de la mayoría de apellidos vascos, documenta el apellido Sarria. De él, nos dice que significa, en lengua vasca "la espesura, el zarzal; la zona de arbolado espeso; la entrada; el vallado". APELLIDOS DERIVADOS Al hacer el estudio de las transcripciones de muchos apellidos sobre documentos e inscripciones antiguas, hay que tener presente la posibilidad de errores de los amanuenses que no entendían el idioma o que desconocían las abreviaturas; que no acertaban a interpretar las letras de los originales o de las copias. Esto ha provocado, sobretudo en los apellidos vascos, la aparición de apellidos derivados. Muchos de ellos aceptan las letras C, Ch, Q y V, aunque estas no figuran en el abecedario vasco. En este caso, el mismo linaje puede presentar con las formas Sarri y Sarria. Sarrià es una forma catalana, sin ninguna relación con Sarria. (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/sarria.htm>

²²²⁹ SERRA ORIGEN Y SIGNIFICADO Es muy frecuente, dentro de los apellidos de origen catalán, encontrar apellidos originarios en nombres propios o comunes de accidentes hidrográficos, orográficos y otros indicadores referentes al relieve del terreno. Encontramos muchos y están muy extendidos: Fluvià, Rius, Riera, Torrent, Font, Puig, Pujol, Serra, Roca, Penya, Pla, Plana, Comella, Costa, Pujades, Obac, Solana, Balç, Balmes. En este caso, el apellido Serra es un derivado del sustantivo serra "cadena de muntanyes". El mote originario proveniente del latín sería "serrum", cadena de montañas o de cimas recortadas. Es un mote que forma parte de muchos topónimos (La Serra, Serra d'en Garcerán, Serra de les Comtesses, etc.) APELLIDOS DERIVADOS Los apellidos SERRA, SERRES I SERRAS son de la misma familia, comparten origen, significado, historia y linaje. SERRAT I SERRADELL comparten significado, pero són linajes diferentes. (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/serra.htm>

De Mateu Serra no hi ha cap notícia que informe d'un possible parentiu amb el Serra. Dels dos Vicent Serra, un fuster i l'altre imaginaire-pintor, el qual creiem que es la mateixa persona i del pintor Bernat Serra, oriünd de Tortosa, es desconeix si són parents entre ells o els Serra de Barcelona.

SIMÓ (SIMÓN)²²³⁰

Simó, Francesc (1387-1410, València), pintor.

Simón, García (1396, València), pintor.

El nom de Francesc Simó, Francesc Simón o Simó Francesc, apareix així al diferents documents que hi ha. No es té la seguretat que siga el mateix, només al fi del seus documents se li esmenta com a pintor florentí, i que treballa junt al pintor Starnina, també florentí. També se sap que Francesc té un fill, però no diu si és pintor.

Tampoc es coneix, doncs no es té informació, si el pintor García Simón estiga emparentat.

SOBIRATS²²³¹

Sobirats, Pere (1333-1342, València), pintor.

Sobirats, Antoni (1351-1388, València), pintor.

D'aquests dos pintor si que se sap que eren família, pare i fill, gràcies al document del mes de juliol del 1342, el qual dona la notícia de l'emancipació, efectuada pel Justícia Civil de València, a instància de Pere Sobirats, veí de dita ciutat, i donada al seu fill, major de vint anys, Antoni, per que administre els seus béns.

²²³⁰ SIMÓN ORIGEN Y SIGNIFICADO El apellido Simón procede de una forma del nombre bíblico "Simón". Otra teoría nos sitúa la forma Simón como procedente del nombre germánico "Sigismund". Según una clasificación del autor Francesc de Borja Moll en su obra "Els llinatges catalans", Simón pertenece al grupo de apellidos que proceden de nombres de Santos del Nuevo Testamento. LINAJE E HISTORIA En principio nos encontramos ante un apellido muy antiguo, de origen bíblico y ya citado como nombre en la Crónica de Ramón Muntaner en el capítulo 291. Son muchos los apellidos que tienen un origen en una zona determinada del territorio y a partir de esta zona evolucionaron y se extendieron hacia otras zonas. Éste es el caso de Simón, apellido que tuvo su origen en Mallorca siendo muy frecuente en muchos pueblos de la Comunidad Autónoma y no tan frecuente en otros lugares de la Península Ibérica. Se sabe del apellido que tuvo su primitiva casa solar en la población de Muro donde personajes llamados Simón destacaron en su servicio a los reyes españoles, por lo que fueron premiados mediante títulos nobiliarios. Así, Joan Simón fue un personaje destacado de Muro, que tomó parte en la revuelta de los comuneros. También a la misma rama pertenece Gabriel Simó, doctor en derecho y uno de los letrados más importantes de su tiempo. Un hijo de este personaje, Joan Francesc Simó, que vivió en Menorca fue doctor en derecho, asesor del gobierno de Menorca y Caballero con escudo de armas propio. Posteriormente otros personajes apellidados Simó o Simón destacaron en los campos de la arquitectura, la literatura y la política tanto en Mallorca como en la Islas Baleares. Los Simó catalanes tuvieron las principales casas solares en Reus y Barcelona. (...)

<http://www.surnames.org/apellidos/simon.htm>

²²³¹ Muy noble y antiquísimo linaje catalán, del que se tiene constancia ya en los siglos XII-XIII (años 1100-1200), en tiempos de Jaime I de Aragón "el Conquistador En la obra titulada "El Solar Catalán, Valenciano y Balear", se lee que el apellido Subirats es el mismo que Sobirats y Subiracs. También podemos leer que tuvieron los Sobirats o Subirats antigua casa solar en la villa de Montblanc, de la provincia de Tarragona, desde donde sus ramas se extendieron por Catalunya. En el siglo XII consta documentado el noble Guillem de Subirats, que sirvió como consejero al conde Ramon Berenguer IV entre los años 1139 y 1146. En la primera de estas fechas asistió a la infeudación por el conde de los castillos de Piera, Cabrera y Castellolí. En lo que se refiere a su primitivo origen y etimo-logía, don Francesc de B. Moll, señala que el apellido Subirats proviene de "subirà", palabra que deriva del adjetivo "sobirà" (con adopción del sufijo -at y con la -s del plural); que a su vez derivado del latín "superiatus" (el más elevado o situado más arriba). Por ello, este autor, lo clasifica en el grupo de apellidos adoptados como tales a partir de un sobrenombre o apodo. Armas: en un sello perteneciente a Guillermo de Sobirats, que data del año 1301, se pueden ver las siguientes armas: En campo de oro, cuatro palos de azur.

TALLADA²²³²

Tallada, Romeu (1305-1321, València), pintor.

Tallada, Jaume (1367-1388, València), pintor.

Cap dels documents que pertanyen aquests dos pintors, Romeu i Jaume Tallada, informen d'un possible parentiu.

TOMÁS²²³³

Tomás, Bernat (1409, València), pintor.

Tomás, Domènec (1415-1435), pintor.

Les notícies que es té de Bernat i Domènec Tomàs no posen al corrent que foren parent, fins i tot viure al mateix segle.

TORÁ²²³⁴

Torá, Domènec (1385-1429, València), pintor.

Torá, Francesc (1388, València), pintor.

No es coneix si aquest dos pintors són parents. No es descarta la possibilitat, doncs són contemporanis en el temps.

VALLS²²³⁵

Valls I, Jaume (1348-1352, València-Xàtiva), pintor.

Valls, Domènec (1373-1374, València), pintor.

Valls, Raimon (1381-1426, València), pintor.

Valls II, Jaume (1434, València), pintor.

Valls, Vicent (1414-1426, València), pintor.

De tots aquest pintors amb el cognom Valls, només se sap que Raimon i Vicent eren parents, pare i fill, de la resta es desconeix.

²²³² Aquest cognom és d'origen català, concretament de la província de Lleida.

²²³³ Antiguo apellido originario de Aragón, cuyas ramas se extendieron a Cataluña, Murcia, Navarra, Mallorca y Andalucía. En Aragón, según leemos en la obra "Diccionario de Heráldica Aragonesa", de don Bizén d'O Río Martínez, está este apellido documentado desde el siglo XV en Huesca, desde el siglo XVI en Zaragoza, escrito como Tomás o Thomas, y desde el XVII por otras poblaciones de Aragón. Con anterioridad se documenta a miembros de este apellido en la isla de Mallorca, donde se asentaron, procedentes de Aragón o Cataluña, poco después de su conquista a los moros por el Rey Jaime I de Aragón. Así, el mallorquín Martín Tomás, ya en 1285, y como representante de la villa de Selva, juró obediencia y vasallaje al Rey aragonés Alfonso III, quien conquistó la isla, deponiendo a Juan II de Mallorca. Las ramas catalanas de Tomás constan también de notable antigüedad, siendo muestra de ello los enterramientos que hallamos de miembros de este linaje en las catedrales de Barcelona y de Girona. En relación al origen etimológico del apellido Tomàs, en el "*Diccionario de apellidos españoles*", podemos leer que es un apellido muy frecuente y repartido por toda España, a veces precedido de la preposición de, procedente del nombre de bautismo Tomás, derivado de Thomas, adaptación griega del nombre arameo Tomá, que significa "gemelo". Armas: unos Tomás documentados en la ciudad de Huesca desde el siglo XVI, usaron: En campo de sinople, tres fajas de azul, perfiladas de oro.

²²³⁴ Cognom d'origen català.

²²³⁵ VALLS ORIGEN Y SIGNIFICADO El estudio del apellido Valls puede tener dos explicaciones diferentes. Puede derivar del sustantivo femenino vall, del latín "vallis", que quiere decir extensión de terrenos entre dos elevaciones, o también del sustantivo masculino vall, del latín "vallum" que indica la fosa que envuelve una fortificación o una ciudad. APELLIDOS DERIVADOS El apellido ha adoptado diversas formas como Balls, Savall, Savalls, Çavall o Saval. Tienen el mismo origen e historia y fonéticamente se pronuncian igual. En cambio el apellido Vall no comparte historia, ni origen ni escudo heráldico aunque sí tienen relación en cuanto al significado.

www.surnames.org/apellidos/valls.htm

VILLALBA, (VILLALVA)²²³⁶

Villalba, Sanç (1385-1432, València), pintor.

Villalva, Jaume (1401, València), pintor.

Vilalba, Martí de (1401, València), pintor.

Villalba, Francesc (1411, València), pintor.

Fins i tot tindre el mateix cognom, a més d'èsser contemporanis en el temps, no hi ha cap document que els relacione com a família.

²²³⁶ Toponímic.

VILLALBA ORIGEN Y SIGNIFICADO Los investigadores de los diferentes linajes han establecido un origen específico señalando la época y el lugar donde aparecieron. A veces se establece una cierta dificultad para establecer la época en qué apareció el apellido; no así el lugar, donde, en general, hay coincidencia entre los diversos estudiosos. Así, según Fernando González-Doria, el apellido Villaba se originó en Aragón y aunque no se señala el siglo en que apareció, cabe indicar que se trata de un apellido antiguo. **APELLIDOS DERIVADOS** No todos los apellidos tienen formas derivadas. Sin embargo, algunos de ellos han establecido derivados a partir de una feminización o pluralización del apellido original o a partir de errores en las transcripciones registrales. En todo caso, los apellidos derivados son menos frecuentes y han tenido un desarrollo posterior.

www.surnames.org/apellidos/villalba.htm

SETENA PART

VII.- CONCLUSIONS

A mode de conclusió final, es pot considerar que l'estudi de la documentació corresponent als pintors i altres artífexs documentats a València entre els segles XIII-XV, ha permés presentar un discurs de cadascú d'ells, d'acord amb les referències documentals fins ara exhumades i així obtindre una visió singular de cada artífex, la qual cosa servix de base a futurs estudis dintre de la investigació i revisar algunes hipòtesis ja plantejades pels historiadors de l'art.

Així, un dels objectius que es proposa, després de recopilar la informació documental sobre pintura medieval valenciana, s'ha aconseguit. Aquest era extraure a la llum tants i tants artífexs que la historiografia no havia tingut en compte o que, fins el moment, no se'ls havia prestat suficient atenció en la història de l'art, atés que els treballs d'investigació sobre pintors i altres artífexs, sols es feia sobre les obres conservades, com la pintura o altres peces, i no sobre la documentació com a base d'investigació, a pesar que des del segle XVIII ja es té documentació recopilada en manuscrits com el d'Arques Jover, proliferant la cerca i publicació de les fonts documentals a partir del segle XIX i XX.

Fins i tot, l'ús del document com a instrument bàsic d'investigació, no es fa plenament per alguns historiadors fins ben entrat el segle XX i, així tot, sembla que hi ha una divisió entre historiadors partidaris de fer l'història de l'art basant-se en les obres i altres prenent les fonts documentals. Per la nostra part creiem que el coneixement i la comprensió de la informació conservada als arxius junt a les obres d'art deuen anar paralelament en la investigació, per la qual cosa aquest fet repercutirà en benefici de les pròpies obres, en el cas que obra i document casen, i sinó aquest últim és una ferramenta que garantix un discurs més ampli de l'història de l'art.

En quant al nombre de pintors s'ha superat els cinc cents, encara que no és una xifra tancada ja que a la revisió dels arxius coneguts i la cerca de nous, de segur apareixeran més, la qual cosa permetrà ampliar la ja nombrosa base de dades.

Però no sols s'ha dedicat a l'estudi dels documents amb la finalitat d'esbrinar la vida particular i, sobretot, professional de cadascú dels artífexs dels quals hi ha notícies. S'ha anat més enllà, doncs s'ha cregut també oportú donar un concepte general del document, pel qual es transmet informació dels fets, sent la prova de confirmació dels mateixos i, fins i tot, ser la font per a recuperar la memòria històrica, artística, política, social, econòmica, etc. Aquest treball tracta d'una informació referent a pintors i altres artífexs, registrada en documents, els quals donen referència de la seua vida personal, social i professional, però que, en qualsevol cas, el document reflectix l'acte de manera oficial per a tot els ciutadans. Es compta amb documentació des del segle XIII fins al XV, amb el qual apareix una nombrosa gamma de diversos tipus de documents, des de contractes de treball, testaments, àpoques, de nomenaments, de vendes, etc. De tots ells s'ha donat una definició i s'ha posat un exemple per acompanyar aquesta.

Encara que el fi del d'aquest treball d'investigació se centrava, principalment, en donar una ampla base dels pintors i altres artífexs, els quals visqueren i treballaren al Regne de València entre els segles XIII-XV, s'ha desenvolupat un apartat de la

història d'aquest Regne, però només perquè es tinga una visió bàsica d'ella, pel qual no es pretén fer un discurs amb tota mena de detalls de la història d'un poble del qual ens ocupem més de dos-cents anys, però si destacar aquells esdeveniments que en gran mesura condicionaren l'ordenament social i institucional de la València islàmica vers un regne cristià i la seua evolució durant el tres primers segles.

Ja després d'haver fet un estat de la qüestió, seguit d'un discurs mitjançant el qual s'analitza una nombrosa documentació i, a la fi, ja per entrar en matèria, desenrotllar un apartat històric i cultural del Regne de València, pel qual es tinguera una visió des de la reconquesta fins la meitat del segle XV, moment en què l'empremta flamenca a València fa la seua aparició en retaules com el del Mestre de Bonastre (L'Anunciació, h.1450), no es conformaven en fer un discurs més o menys ampli, segons la seua documentació, dels artífexs, principalment dels pintors, sinó que abans creiem oportú desenvolupar una part en la qual s'informara de la itinerància i desplaçament dels pintors a la Corona d'Aragó, de la qual formava part el Regne de València. Es comença aquest apartat amb el discurs dels primers pintors vinguts a terres valencianes, conseqüència doncs de la conquesta del rei Jaume I, després de la qual es repartiren aquelles terres entre les persones que acompanyaren al rei i aquest fet queda reflectit al *Llibre del Repartiment*, en el qual es troba des de la tercera dècada del segle XIII, la presència de “pintors”. Òbviament aquesta vinguda de persones foranes ha fet plantejar que, si es pren literalment el termini lingüístic “forà”, distingim a les persones externes d'un territori vingudes d'altre. S'ha de tindre present que dit termini seria vàlid per a totes aquelles persones que vingueren d'altres parts, incloses Catalunya, Aragó i les illes Balears, per la qual cosa els pintors catalans, aragonesos i balears també eren forasters, però aquest ho deu fer més ampli i tenir en compte que pintors d'altres països, com per exemple Alemanya, o altres regnes també s'aveïnaren temporalment o per sempre al territori valencià i que finalment s'aveïnaren com a ciutadans de València i fins i tot algun d'ells va ser reconegut com a “pintor del rei” o com a “pintor de la ciutat.” Sembla amb aquest discurs que tots els pintors o artífexs en general s'establiren a la ciutat de València, puix no així, llavors s'ha de tindre en compte un centre d'art molt important, el del nord de la província de Castelló (Morella, Sant Mateu, La Jana, Salzadella, etc.), en el qual es compta amb un nombrosa quantitat de artistes pintors com els Centelles, els Çareal, principalmet Jaume, Guillem Ferrer, Pere Lembri, Antoni Vallserà entre altres, deixan cadascun d'ells una empremta del seu estil entre el segles XIV i XV.

Després de tindre tots aquells apartats més o menys desenvolupats, no podíem oblidar-nos de la vida laboral, pública i privada dels pintors, que gràcies a la recerca de documents als arxius de València, altres ciutats o comunitats, realitzada des del segle XVIII fins al segle XXI, per estudiosos i investigadors, documentació al dia d'avui publicada, a més de la cerca personal i troballa de nous documents, es pot endinsar-nos al seu mon laboral i, fins i tot, social, el qual permet conèixer les condicions laborals dels artistes, com treballaven, la col·laboració amb altres pintors, l'organització i estructura del taller o obrador, què tipus d'encàrrecs rebien, els materials que utilitzaven, la forma del pagament de l'obres i, com no, part de la vida familiar, particular i social dels artífexs. Encara que hi ha llacunes documentals, permet realitzar un discurs que en ningun cas pretén ser exhaustiu, sinó més bé pretén donar una visió global del món dels pintors, remarcant, de manera puntual, els aspectes més interessants de la vida artística i personal de l'artífex, encara que malauradament no permet confeccionar una monografia completa dels pintors, ja que la documentació aplega molt migrada, a més que les notícies que s'ha trobat no

informen, salvant alguns casos comptats, del lloc de naixement, de la seua formació, etc. Dintre d'aquest estudi considerem important desenvolupar la consideració social que rebia pintor durant els segles XIII, XIV i XV, i així es plantejà si eren artesans o artistes.

La reposta aquesta pregunta, després de l'estudie de la documentació i la bibliografia específica d'aquest tema, dóna que, generalment, la consideració social de l'artista a l'Europa dels segles del gòtic és anàloga a la dels altres artesans. La societat valorava preferentment el seu treball i no tant la capacitat de creació pròpiament dita, és a dir el major i millor domini de les tècniques del corresponent ofici. Per la qual cosa els pintors excepció d'alguns cas, no gaudien d'una consideració social alta, doncs a l'Edat Mitjana, generalment, els artífexs - pintors, escultors o arquitectes - eren considerats com qualsevol altre artesà - fusters, freners, brodadors, tapiners, etc. Fins molt avançada l'època medieval no començarà a considerar-se com a pròpia de l'artista la concepció teòrica i iconogràfica de les seues obres, a les hores fins que aplegue aquest moment, per al desenvolupament del seu treball li bastarà reproduir uns models determinats o traduir les instruccions de les persones que li encomanen l'obra.

Després de tindre ja desenvolupada la situació social respecte als pintors principalment, ens preguntarem qual seria el seu entorn laboral per a materialitzar aquell encàrrec que se li encomanava. En primer lloc em recollit informació respecte als obradors quan la ciutat de València fou conquerida per Jaume I. El nucli artesanal es localitzava al centre de dita ciutat. L'artesanía era controlada pels musulmans que s'agrupaven segons l'ofici en un carrer o altre. El monarca aragonés, Jaume I, feu el repartiment dels edificis que ocupaven respectant la seua distribució, entre aquells pobladors cristians - aragonesos i catalans - que li acompanyaven. Els locals situats al centre de la ciutat de València eren molt simples, i apart de ser la llar de l'artesà i de la seua família, també era el lloc de treball, l'obrador.

Per la documentació examinada, fins ara, s'ha deduït que el tipus d'obrador predominant entre els segles XIII-XV era el familiar. L'existència de nissagues d'artesans i d'artistes que continuen durant generacions treballant al mateix ofici i mantenint el taller és fet confirmat gràcies a les fonts documentals. Gran part dels obradors de l'Edat Mitjana es configuraren per herència familiar: avis, pares, fills, germans, oncles o nebots, però s'ha de matisar que potser als obradors dels pintors d'obres de retaules l'heretat del mateix podia quedar en mans d'algun deixeble.

Organització laboral dins de l'obrador i, fins i tot, la labor en un taller de pintura de l'Edat Mitjana era complexa. Se supon que no sols tenia un encàrrec sinó diversos al temps i en diverses fases de terminació. Els tallers dels pintors ocupaven sempre un planta baixa on es trobaven els components més voluminosos, com les superfícies de fusta de varies mesures considerables destinades a ésser pintades i aquestes s'unien amb llistons de fustes que les sostenien, amb cola i claus, pel revés. El mestre, els col·laboradors, els deixebles o ajudants, aprenents o mossos (macip) i els esclaus desenvolupem aquestes tasques, i altres com la mescla de materials per a fer les pintures i altres feines més desagradables o perilloses quedaven, generalment per als aprenents o esclaus, degut a la duresa d'aquestes que de vegades portava al deteriorament de la salut física.

Per a nosaltres era molt important realitzar una divisió dels pintors: "menors" i "majors", doncs aquesta no ha sigut desenvolupada fins ara. La distinció de "pintor de retaules" en quant a diferenciar altres categories dintre de l'ofici, ja existia a

l'època que s'estudia segons mostra la documentació. No volem fer una divisió radical dels pintors dels segles XIV i XV, entre aquells que pintaven obres de retaules i aquells que es dedicaven a pintar peces artesanals que servien d'ornamentació, com a complements de la casa o de protecció o representació de les armes de l'exèrcit, del monarca o dels nobles i, fins i tot, de l'església, sinó donar a conèixer aquells pintors, si cap dir més modestos però no menys importants, i que gràcies a la documentació se sap de la seua existència, encara que, i degut a la feblesa dels material que utilitzaven, el seu treball artístic ha desaparegut quasi a la seua totalitat. De tots ells s'ha de dir que, front al nombrós grup de pintors *menors* que tenim documentats entre els segles XIII-XV, s'encontrem que el de pintors *majors* no ho és tant i fins ara només es té documentats de poc més d'una trentena. Fins i tot no deixa de ser un grup considerable, encara que s'ha de tindre present que entre tots ells sols sobresortiren un nombre escàs. Aquests són els mestres que trencaven, canviaven o aportaven noves formes estilístiques. Als pintors *majors* se'els pot configurar entre aquells artífexs que, sense deixar de realitzar altres tasques, i de fet no menyspreaven cap altre encàrrec de tipus més artesanal, com pintar escuts, cadires o altres objectes, rebien els encàrrecs per a confeccionar retaules, obres encomanades per diferents clients o comitents pertanyents a la cort, la noblesa i l'església, a més de confraries i universitats de ciutadans. Per acabar de complimentar tot aquest apartat no es deixa de mencionar d'aquells artífexs que d'una manera o altra estaven relacionat amb el pintors com són el broadors, dauradors, fusters, etc.

El remat de tot el nostre treball d'investigació culmina en reunir un *corpus* documental de pintors i altres artífexs que servirà, bàsicament, per a futurs estudis d'elaboració de la personalitat artística de tants i tants pintors mitjançant l'estudi de la documentació. Aquest s'ha desenvolupat amb fitxer dels pintors i altres artífexs, en el qual s'han creat camps com les referències arxivístiques, bibliogràfiques, comentari i notes, per la qual cosa la consulta de cadascuna de les fitxes permet una ràpida visió de l'artista consultat. Una relació de totes les comandes documentades de tots els artífexs, de les fitxes de les obres dels pintors "majors" i, fins i tot, una relació, per ordre alfabètic, de tots aquells artistes -pintors i altres orfebres-, amb el mateix cognom per a donar a conèixer les possibles dinasties d'artífexs i, fins i tot, la continuïtat en l'ofici de pares a fills, tancat el treball en un primer volum, junt la bibliografia específica, de la qual s'ha extret la documentació publicada, i una bibliografia general, del qual ens ha servit per a saber el panorama de la historiografia dels pintors i altres artífexs. Un apèndix documental, fruit de la recerca del personal de Centre d'Investigació Medieval i Moderna, un llistat dels documents reproduïts total o parcialment, un altre llistat dels documents i arxius consultats i la relació dels pintors i altres artífexs valencians conformen aquesta tesi.

HUITENA PART

VIII.- REFERÈNCIES

VIII.1.- Bibliografia específica

Aguiló, E. 1905-06.

Notes i documents per una llista d'artistes mallorquins dels segles XIV i XV, “Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana”, XI, Palma, 1905-6, pp. 4-9, 26-31, 250-255 i 265-268.

Alcalalí, Barón de. Ruiz de Lihory, J. 1897.

Diccionario biográfico de artistas valencianos, obra premiada en los Juegos Florales de lo Rat Penat de 1894, Valencia, Imprenta de Federico Doménech, 1897, nova ed. 1989.

Aldana Fernández, Salvador. 1970.

Guia abreviada de artistas valencianos, Valencia, Ajuntament de València, Gráficas Soler, 1970.

Aliaga Morell, Joan. 1988.

“Reexaminando un documento de Gerardo Starnina”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1988, pp. 32-33.

Aliaga Morell, Joan. 1994.

Anàlisi dels documents i obres atribuïdes als pintors Gonçal Peris i Gonçal Sarrià, Universitat Politècnica de València, DCAD i H^a de l'ART, Facultat de Belles Arts, Valencia, 1994.

Aliaga Morell, Joan. 1996.

Els Peris i la Pintura Valenciana Medieval, Edicions Alfons El Magnànim (IVEI), Valencia, 1996.

Aliaga, Joan / Tolosa. Lluïsa /Company, Ximo. 2007.

Documents de la pintura valenciana medieval i moderna. Llibre de l'entrada de rei Martí, vol. II, Fons històriques valencianes, núm. 28, Universitat de València / Universitat Politècnica de València, València, 2007.

Almarche Vázquez, F. 1920.

“Mestre Esteve Rovira de Chipre, pintor trescentista desconocido”, *Archivo de Arte Valenciano*, núm. VI, Valencia, 1920, pp. 3-13.

Arciniega García, Luis. 1995.

“Lorenzo Zaragoza, autor del retablo mayor del monasterio de San Bernardo de Rascaña, extramuros de Valencia, (1385-1387)”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1995, pp. 32-42.

Arqués Jover, Agustín. 1982.

Colección de pintores, escultores desconocidos sacada de instrumentos antiguos, auténticos, Caixa d'Estalvis d'Alacant i Múrcia, Alcoi, 1982, (ms. de abans de 1799, 1ª edició de 1870 a cura de M. Zarco del Valle.)

Cerveró Gomis, Luis. 1956.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*. Valencia, 1956, pp. 95-123.

Cerveró Gomis, Luis. 1960.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, Valencia, 1960, pp. 226-257.

Cerveró Gomis, Luis. 1963.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, Valencia, 1963, pp. 63-156.

Cerveró Gomis, Luis. 1964.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, Valencia, 1964, pp. 83-136.

Cerveró Gomis, Luis. 1965.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1965, pp. 22-26.

Cerveró Gomis, Luis. 1966.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1966, pp. 19-30.

Cerveró Gomis, Luis. 1968.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1968, pp. 92-98.

Cerveró Gomis, Luis. 1971.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1971, pp. 23-36.

Cerveró Gomis, Luis. 1972.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1972, pp. 44-57.

Chabás Llorens, Roque. 1997.

Índice del archivo de la Catedral de Valencia; (transcripció, Salvador Vázquez Caplliure), 1997.

Company, Ximo / Aliaga, Joan / Tolosa, Lluïsa / Framis Maite, 2005.

Documents de la pintura valenciana medieval i moderna (1238-1400), vol. I, Fonts històriques valencianes, núm. 19, Universitat de València / Universitat Politècnica de València, Valencia, 2005.

Doñate Sebastiá, José Maria. 1970

“Sobre un desaparecido retablo de Lorenzo Zaragozá”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, Castelló de la Plana, 1970.

Durán i Sampere, Agustí. 1933.

“Dos pintors valencians deixebles de Lluís Borrassà”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XIV, 1933, pp. 393-396.

Gudiol i Conill, Josep. 1929.

La Pintura Mig-Eval Catalana, Els Trescentistes, vol. II, segona part, S. Babra, Llibreria Antiga i Moderna, Barcelona, 1929.

Hériard Dubreuil, Mathieu. 1987.

Valencia y el Gótico Internacional, Edicions Alfons El Magnànim (IVEI), 2 vol., Valencia, 1987.

José i Pitarch, Antonio. 1981.

Pintura Gótica Valenciana, tesi doctoral inèdita llegida a la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1981.

López de Meneses, A. 1952

“Documentos culturales de Pedro el Ceremonioso. Estudios de la Edad Media de la Corona de Aragon.” *CSIC, Escuela de Estudios Medievales. Estudios: XXIII*, Zaragoza, 1952, pp. 669-771.

Llibre del Repartiment de València. 1970.

Llibre del Repartiment de València, (Ed. Antonio Ferrando i Francès), València, Vicent García, 1979.

Llompart Moragues, Gabriel. 1977-80

La pintura medieval Mallorquina, su entorno cultural y su iconografía, Palma de Mallorca, 1977-1980.

Llonch Pausas, Silvia. 1967.

Pintura Italogótica Valenciana, Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona, Barcelona, 1967-1968.

Madurell Marimon, J. M. 1949.

Lluís Borrassà. Su vida, su tiempo, sus seguidores, sus obras (I): texto. Apéndice documental. Índices, “Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona”, vol.VII, Barcelona, 1949, pp. 9-325.

Madurell Marimon, J. M. 1950.

Lluís Borrassà. Su vida, su tiempo, sus seguidores, sus obras (II): texto. Apéndice documental. Índices, “Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona”, vol. VIII, Barcelona, 1950, pp. 9-387.

Madurell Marimon, J. M. 1952.

Lluís Borrassa. Su vida, su tiempo, sus seguidores, sus obras (III): texto. Apéndice documental. Índices, “Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona”, vol. X, Barcelona, 1952, pp. 9-365.

Madurell Marimon, J. M. 1979-1982.

“Documents culturals medievals”, *Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona*, XXXVIII, 1979-1982, pp. 301-473.

Miquel, Matilde, 2006.

Talleres y mercado de pintura en Valencia (1370-1430), tesi doctoral llegida a la Facultat de Geografia i Història, Universitat de València, València, 2006.

Olmos y Canalda, Elías. 1961.

Inventario de los Pergaminos del Archivo de la Catedral de Valencia, València, Arquebisbat, Excma. Diputació Provincial i Exc. Ajuntament de València, 1961.

Pérez Martín, José María. 1934.

“El retablo de la ermita de San Roque (Xèrica)”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, núm. 28, 1934, pp. 27-50.

Pérez Martín, José María. 1934.

Historia (inédita) de la Real, Leal y Coronada Villa de Xérica, manuscrit núm. 1576, “Archivo Español de Arte y Arqueología”, 28, Madrid, 1934.

Pérez Martín, José María. 1935.

“Pintores valencianos medievales y modernos. Addenda”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, 33. Madrid. 1935, pp. 293-312.

Piles Ros, Leopoldo 1969-1978.

La población de Valencia a través de los “Llibres de Avehinament” (1400-1449), Ayuntamiento de Valencia, 1978.

Puiggari, Josep. 1880.

“Noticia de algunos artistas catalanes inéditos de la Edad Media y del Renacimiento”. Apuntes leídos en sesión de 17 de junio de 1871 por el socio de número don José Puiggari. *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Barcelona, III, 1880, pp. 73-103 i 267-306.

Ramón Marqués, Luisa Núria. 2005.

La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica. Desde los inicios hasta la muerte de Alfonso el Magnánimo (1290-1458), tesi doctoral, Facultat de Geografia i Història, Universitat de València, València, 2005.

Rubió i Lluch, Antoni. 1908-1921.

Documents per a la història de la cultura catalana mig-eval, 2 vol., Institut d'Estudis Catalans, Palau de la Diputació, Barcelona, 1908-1921; vol. I, Barcelona, Tipografia L'Avenç 1908 i vol. II, Barcelona 1921.

Sánchez Gozalbo, A. 1929.

“Los Maestros vidrieros de Morella”, *Cultura Valenciana*, Quarden IV, 19, any IV, 1929, pp. 111-115.

Sánchez Gozalbo, A. 1932.

Pintors del Maestrat. Contribució a la pintura valenciana quatrecentista, Sociedad Castellonense de Cultura, Castellón, 1932.

Sánchez Gozalbo, A. 1932.

“Pintors del Maestrat”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XIII, quadern 1, gen.-febr., 1932, pp. 55-87.

Sánchez Gozalbo, A. 1932.

“Pintors del Maestrat”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XIII, quadern 2, març-abr., 1932, pp. 115-144.

Sánchez Gozalbo, A. 1943.

Pintores de Morella. Datos para la historia de la pintura valenciana de los siglos XIV y XV, Castelló, Hijo de S. Armengot, 1943.

Sánchez Gozalbo, A. 1943.

“Los retableros de Morella”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Castellón, 1943, pp. 123-158.

Sanchis Sivera, José. 1909.

La Catedral de Valencia. Guía histórica y artística, València, Imprenta de Fco. Vives Mora, 1909.

Sanchis Sivera, José. 1912.

“Los primeros pintores trecentistas de Valencia”. *Almanaque de “Las Provincias.”* Valencia, 1912, pp. 157-162.

Sanchis Sivera, José. 1912.

“Pintores medievales en Valencia”. *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VI (1912), Barcelona, pp. 211-246, 296-327 i 444-471.

Sanchis Sivera, José. 1913.

“Pintores medievales en Valencia”, *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VII (1913), Barcelona, pp. 25-103.

Sanchis Sivera, José. 1914.

Pintores medievales en Valencia, Barcelona, Tipografia L'Avenç, 1914.

Sanchis Sivera, José. 1917.

“El arte del bordado en Valencia en los siglos XIV y XV”, *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, tomo XXXVI, enero-junio de 1917, pp. 200-223.

Sanchis Sivera, José. 1926.

Libre de Antiquitats, manuscrito existente en el Archivo de la Catedral de Valencia, Valencia, Editorial “Diario de Valencia”, 1926.

Sanchis Sivera, José. 1928.

“Pintores medievales en Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*. Valencia, 1928, pp. 3-64.

Sanchis Sivera, José. 1929.

“Pintores medievales en Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*. Valencia, 1929; pp. 3-64.

Sanchis Sivera, José. 1930.

Pintores medievales en Valencia, Valencia, 1930, (ed. Facsímil Librerías París-Valencia), 1996.

Sanchis Sivera, José. 1930.

“Pintores medievales en Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*. Valencia, 1930-1931, pp. 3-116.

Sanchis Sivera, José. 1930.

“Bibliología valenciana medieval”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 5, tom 3, 1930, pp. 35-56.

Sanchis Sivera, José. 1930.

Estudis d’Història Cultural, València-Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarner, 45 (ed. a cura de Mateu Rodrigo Lizondo), 1999.

Sanpere y Miquel, Salvador. 1906.

Los cuatrocentistas catalanes. Historia de la pintura en Cataluña en el siglo XV, tom I, primera mitad del siglo XV, Tipografía “L’Avenç”, Barcelona, 1906.

Sanpere i Miquel, Salvador. 1924.

La pintura Mig-aval Catalana, vol II: *Els trecentistes*, Barcelona, S. Babra, 1924.

Serrano Sanz, M. 1916.

-“Documentos relativos a la pintura en Aragón durante los siglos XIV y XV”, *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, núm. XXXIV, Madrid, 1916.

-“Documentos relativos a la pintura en Aragón durante los siglos XIV y XV”, *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, núm. XXXV, Madrid, 1916.

Serrano Sanz, M. 1917.

“Documentos relativos a la pintura en Aragón durante los siglos XIV y XV”, *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, núm. XXXVI, Madrid, 1917, p. 448.

Tolosa Robledo, Luisa. 2003.

Fuentes de información y documentos de la pintura valenciana (1238-1525): Análisis y propuesta metodológica para la creación de un sistema de información artística, tesi doctoral llegida a la Universitat Politècnica de València, València. 2003.

Tormo y Monzó. Elías. 1910.

“Gerardo Starnina”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, 1910, pp. 82-101.

Verge y Goldini, A. 1930.

-“Gerardo Starnina en Toledo”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, 1930, pp. 199-223.

-“La dotación de Pedro Fernández de Burgos en la Catedral de Toledo Gerardo Starnina”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, 1930, pp. 277-279.

Viñaza, Conde de la. 1889.

Adiciones al diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España de D. Agustín Ceán Bermúdez, (tomo primero: Edad Media. Notas sobre más de cuatrocientos artistas no citados por Ceán Bermúdez ni por Llaguno), 4 vol., Tipología de los Huérfanos, Madrid, 1889.

Zarco del Valle, M. 1870.

“Documentos para la Historia de las Bellas Artes en España”, en *Colección de documentos inéditos para la Historia de las Bellas Artes en España*, vol. LV. Madrid, Imprenta de la viuda de Calero, 1870.

VIII.2.- Bibliografia general

Aguilera, 1957.

AGUILERA Y CERNI, Vicente

-“Catálogo Artístico de la exposición Vicentina. Notas preliminares”, en *Crónica de la exposición Vicentina*, Valencia, 1957, pp. 114-144.

Ainaud, 1983.

AINAUD DE LASERTE, Joan

-“La pintura sardo-catalana”, *Cultura quattro-cinquecentesca in Sardegna. Retabli restaurati e documenti*, catàleg de l'exposició, Soprintendenza ai Beni Ambientale Arquettonici, Artistici e Storici di Cagliari, Càller, pp. 25-30.

Alcahalí, 1897.

ALCAHALÍ, Barón de

-*Diccionario biográfico de artistas valencianos*, Valencia, Imprenta de Federico Doménech, 1897, nova edició en facsímil, Llibreria Paris-Valencia, Valencia, 1989.

Aldana, 1970.

ALDANA FERNÁNDEZ, Salvador

-*Guía abreviada de artistas valencianos*, Valencia, 1970.

Alcoy, 1990-1992.

ALCOY, Rosa

-*Pintures del Gòtic a Lleida*, Quart premi d'investigació “Josep Sarrate”, Lleida, 1990.

-“Gonçal Peris (?)”, en *Fons del Museu Frederic Marès I, Catàleg d'escultura i pintura medievals*, Barcelona, 1991.

-“El retaule de santa Bàrbara de Puertomingalvo”, en *Prefiguració del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, Barcelona, 1992.

Alcoy- Miret, 1998.

ALCOY, Rosa i MIRET, Montserrat

-*Joan Mates, pintor del gòtic Internacional*, Editorial AUSA, 1998.

Aliaga, 1987-1996.

ALIAGA MORELL, Joan

-“El Mestre de Sueca. Aproximació a l'estudi del gòtic valencià”, *Quaderns de Sueca IX*, Sueca, 1987, pp. 9-24.

-“Reexaminando un documento de Gerardo Starnina”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1988, pp. 32-33.

-“Un Calvari d'estil gòtic internacional al Museu Sant Pius V de València”, en *Actas del I Congreso de Historia del Arte Valenciano*, Valencia: Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, 1993, pp. 115-119.

-“Un retaule d'estil gòtic internacional procedent de Sueca”, *Archivo de Arte Valenciano*. Valencia, 1993, pp. 20-30.

-“Una pintura valenciana atribuida a Guerau Gener y Gonzalo Peris en el Museo del Prado”, *Boletín del Museo del Prado*, Madrid, 1994, pp. 7-10.

-“El retaule de Sant Pere i Sant Pau de l’Església Parroquial de Sant Pere de Xàtiva”, en *Xàtiva, Els Borja: Una projecció europea*, vol. II, Xàtiva, 1995, pp. 7-9.

-*Pintura Antiga a Sueca*, Sueca: Ajuntament de Sueca, 1995.

-“Maestro de Villahermosa. San Lucas recibiendo la Verónica de la Virgen”, en *Madonnas y Vírgenes, colección del Museo San Pío V*, Valencia: Conselleria de Cultura Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, Fundación Caja del Mediterráneo, 1995, pp. 100-104.

-“Gonçal Sarrià. Verónica y Anunciación”, en *Madonnas y Vírgenes, colección del Museo San Pío V*, Valencia: Conselleria de Cultura Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, Fundación Caja del Mediterráneo, 1995, pp. 106-112.

-“Pere Nicolau. Coronación de la Virgen y Calvario”, en *Madonnas y Vírgenes, colección del Museo San Pío V*, Valencia: Conselleria de Cultura Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, Fundación Caja del Mediterráneo, 1995, pp. 114-118.

-“Biografías: Gonçal Sarrià, Pere Nicolau, Maestro de Villahermosa”, en *Madonnas y Vírgenes, colección del Museo San Pío V*, Valencia: Conselleria de Cultura Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, Fundación Caja del Mediterráneo, 1995, pp. 105, 113 i 119.

-*Els Peris i la Pintura Valenciana Medieval*, Edicions Alfons El Magnànim (IVEI), València, 1996.

Aliaga-Gil, 1994.

ALIAGA MORELL, J., GIL CABRERA, J. L.

-*Xàtiva, el Retaule major de Sant Pere*, Museu de l’Almodí de Xàtiva, juliol-setembre de 1994, Valencia: Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, València, 1994.

Aliaga-Mocholí, 2007.

ALIAGA MORELL, J., MOCHOLÍ ROSELLÓ, Asunción

“La Duda de Santo Tomás. Marçal de Sas (doc. 1390-1410)”, Catàleg de l’exposició *La Llum de les Imatges, Lux Mundi*, Xàtiva, 2007.

Almarche, 1919.

ALMARCHE VÁZQUEZ, F.

-*Historiografía Valenciana. Catálogo bibliográfico de dietarios, libros de memoria, relaciones, autobiografías*, Anales Instituto General y Técnico, Valencia, 1919.

Almiñana, 1989.

ALMIÑANA VALLÉS, Josep

-“La narrativa valenciana fins al segle d’Or”, en *En torno al 750 aniversario. Antecedentes y consecuencias de la conquista de Valencia*, tomo II, Valencia, 1989, pp. 269-311.

Amalasunda, 1932.

AMALASUNDA, T.

-“Pintors del Maestrat”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, núm XIII, Castellón, 1932.

Angulo, 1929-1968.

ANGULO ÍÑIGUEZ, Diego

-“Pintura de la primera mitad del siglo XV, del Burgo de Osma, hoy en el museo de Louvre”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, 1929.

-“Primitivos valencianos en Madrid”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, t. 14, 1940-1941, pp. 85-87.

-“El cambio de estilo en la pintura gótica” en *España en la crisis del Arte Europeo*, 1968, pp. 105-110.

Anónimo, 1877.

ANÓNIM

-“Legado del Sr. Martínez Vallejo al Museo Provincial”, *Las Provincias*, València, 9 de nov., 1877, p. 2.

Arqués, 1982.

ARQUÉS JOVER, Agustín

-*Colección de pintores, escultores desconocidos sacada de instrumentos antiguos, auténticos*, Caixa d'Estalvis d'Alacant i Múrcia. Alcoi, 1982. (Manuscrit de 1770.)

Aru, 1911.

ARU, Carlo

-“Storia de la pintura in Sardegna el seculo XV”, *Anuari de l'Institut d'estudis catalans*, Barcelona, 1911-1912.

Azcárate, 1990.

AZCÁRATE, José María

-*Arte Gótico en España*, Manuales de Arte Catedra, Madrid, 1990.

Baltrusaitis, 1983.

BALTRUSAITIS, J.

-*La Edad Media Fantástica*, Cátedra, Madrid, 1983.

Barberá, 1923.

BARBERÁ SENTAMANS, A.

-*Museo arqueológico diocesano de Valencia. Catálogo descriptivo*. Imprenta Sancho y Torres, València, 1923.

Batllori, 1989.

BATLLORI, Miquel

-“La cultura escrita”, en *De la Conquesta a la federació Hispànica. Història del País Valencià*, tom II, Barcelona, 1989, pp. 425-452.

Bautista, 1987.

BAUTISTA I GARCÍA, Joan-Damià

-*Pintors i pintures a la Vila-Real. Segles XV al XVII*, Castellón, 1987.

Bayarri, 1957-1968.

BAYARRI, J. M^a.

-*Història de l'art valencià. Des dels orígens fins els nostres dies compendiosament*, València, 1957.

-*Istoria de la pintura valensiana (Sumari)*, Imprenta Pascual Ibáñez, València, 1968.

Belenguer, 1976-1989

BELenguER I CEBRIÀ, Ernest

-*València en la crisi del segle XV*, Barcelona, 1976.

-“Els trets institucionals” en *De la Conquesta a la federació hispànica (Història del País Valencià*, vol. II), Barcelona, 1989, pp. 325-376.

Bellosi, 1988.

BELLOSI, Luciano

-“Ghirardi di Jacopo detto Starnina”, en *Arte in Lombardia tra Gotico e Rinascimento*, Milan, 1988, pp. 192 i 193.

Beltrán, 1965.

BELTRÁN, Antonio

-*Valencia*, Barcelona, 1965.

Benages, 1927-1928.

BENAGES, Emiliano

-“La ermita de san Bartolomé de Villahermosa 1”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, Castelló, 1927.

-“La ermita de san Bartolomé de Villahermosa 2, 3 i 4”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, Castelló, 1928.

Benito Goerlich, 1989-1998.

BENITO GOERLICH, Daniel (coord.)

-*Valencia y Murcia. La España Gótica*, tomo IV, Madrid, 1989.

-“Pintura gòtica valenciana”, en *Fondos de Museo Catedralicio de Segorbe*, Conselleria de Cultura, Valencia, 1990.

-*Real Monasterio de la Santísima Trinidad*, Universitat de València, València, 1998

Benito Vidal, 2003.

BENITO VIDAL, Mª Purificación

-*La moda en la Valencia del siglo XV*, Real Academia de Cultura Valenciana, Valencia, 2003.

Bermejo, 1990.

BERMEJO, Elisa

-“La influencia de Van Eyck en la pintura española”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, t. 63, n. 252 (oct.-des. 1990), pp. 555-559.

Bernis, 1955.

BERNIS MADRAZO, Carmen

-*Indumentaria medieval española*, Madrid, 1955.

Bertaux, 1906-1909.

BERTAUX, Emili

-“Les primitifs espagnols: les problèmes, les moyens d'étude I”, *La Revue de l'art Ancien et Modern*, París, vol. 20, 1905, pp. 417-436.

-“Les primitifs espagnols: les disciples de Jan Van Eyck dans le Rouyaume d'Aragon, II-IV”, *La Revue de l'art Ancien et Modern*, París, vol. 22, 1907, pp. 107-126; pp. 241-262; pp. 339-360.

-“Les primitifs espagnols: le “Maître de Saint Georges” V-VI”, *La Revue de l’art Ancien et Modern*, París, vol. 23, 1908, pp. 269-279; pp. 341-350.

-“Les primitifs espagnols: les disciples de Jan Van Eyck dans le Rouyaume d’Aragon, VII”, *La Revue de l’art Ancien et Modern*, París, vol. 24, 1909, p.61.

Betí, 1925-1928.

BETÍ BONFILL, Manuel

-“Por tierras de Morella”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, Castelló, 1925.

-“Arte medieval en el Maestrazgo: Las cruces gemelas de San Mateo y de Linares de Mora”, *Sociedad Castellonense de Cultura*, Castellón de la Plana, 1927.

-“Arte medieval en el Maestrazgo: El pintor cuatrocentista Valentí Montoliu”, *Sociedad Castellonense de Cultura*, Castellón de la Plana, 1927.

-“Morella y el Maestrazgo en la Edad Media”, *Sociedad Castellonense de Cultura*, Castellón de la Plana, 1927.

-“Arte medieval en el Maestrazgo: Las cruces gemelas de San Mateo y de Linares de Mora”. *Sociedad Castellonense de Cultura*, Castellón de la Plana, 1927.

-“Los Santalinea, orfebres de Morella”, *Sociedad Castellonense de Cultura*, Castellon de la Plana, 1928.

Biatostocki, 1998.

BIATOSTOCKI, Jan

El arte del siglo XV. De Parler a Durero, Hª Universal del Arte, colección Fundamentos, Ediciones ISTMO, Madrid, 1998.

Binski, 1991.

BINSKI, Paul

-*Painters*, de la serie *Artesanos Medievales*, Brithis Museum, Edició espanyola: *Pintores*, any 2000, editorial Akal, Madrid.

Bolós, 2000.

BOLÓS, Jordi

-*Diccionari de la Catalunya medieval (ss.VI-XV)*, Edicions 62, Col·lecció El Cangur. Diccionaris núm. 284, Barcelona, 2000.

Bosque, 1965.

BOSQUE, Andrea

-*Artistes italiens en Espagne. Du XIV siecle aux Roix Catholiques*, Editions du Temps, París, 1965.

Brown, 1990.

BROWN, Jonathan

-*La edad de Oro de la pintura en España*, Madrid, 1990.

Bruns-López, 1988.

BRUNS, R., LÓPEZ ELUM, P.

-“El segle XIII”, en *De la Conquesta a la Federació Hispànica. Història del País Valencià*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1988, pp. 41-168.

Bruyne, 1994.

BRUYNE, Edgar

-*La estética de la Edad Media*, colección La Balsa de la Medusa (Visor), núm. 15, Madrid, 1994. 1ª edició en 1944.

Buchón-García, 1988.

BUCHÓN CUEVAS, Ana M^a, GARCÍA HINAREJOS, Dolores

-“Comentario de ilustraciones”, en *La Edad Media: El Gótico. Historia del Arte Valenciano*, tomo II, direcció i coordinació per Vicente Aguilera y Cerni, Valencia, 1988, (també en edició valenciana).

Calvo, 1995-1997.

CALVO MANUEL, Ana

-*La restauración de pintura sobre tabla. Su aplicación a tres retablos góticos levantinos (Cintorres-Castellon)*, Diputació de Castelló, 1995.

-*Conservación y restauración: materiales, técnicas y procedimientos: de la A a la Z*, Editorial Serbal, S.A., Barcelona, 1997.

Camille, 2000.

CAMILLE, Michael

-*Ideología y creación de imágenes en el Arte Medieval*, Arte y Estética, ediciones Akal, Madrid, 2000. 1as., ediciones 1989 i 1990 en Cambridge Universty Press.

Camón, 1966-1968.

CAMÓN AZNAR, José

-*Pintura medieval española. Summa Artis*, volumen XXII, Madrid, 1966.

-“Aportaciones esenciales de la pintura valenciana en el arte español”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1968, pp. 7-22.

Carbonell-Sureda, 1988.

CARBONELL, Eduard i SUREDA, Joan

-*Tresors Medievals del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, Lunwerg Editores, S.A., Barcelona, 1997.

Cassagnes-Brouquet, 2003.

CASSAGNES-BROUQUET, Sophie

-*La passion du livre au Moyen Age*, Histoire, Editions Ouest-France, Francia, 2003.

Catalá, 1976-1989.

CATALÁ GORGUES, Miguel Ángel

-“Iconografía de Jaime el Conquistador”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1976, pp. 23-37.

-“La pintura medieval valenciana. Temas y fuentes literarias”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1977, pp. 117 i 118.

-“La pintura de estilo gótico lineal y la influencia italo-catalan” en *La Edad Media: Historia del Arte Valenciano*, t. II, dir. i coord. per Vicente Aguilera Cerni, 1988.

-“La pintura medieval valenciana”, en *Entorn al 750 Aniversari de la Ciutat de València*, Consell de Cultura, Generalitat Valenciana, València, 1989.

Catàleg, 1847.

CATÀLEG

-Museo de Pintura y Escultura de la ciudad de Valencia. Catálogo de los cuadros que existen en el Museo de pinturas establecido en el edificio del ex-convento del Carmen de esta Capital, con expresión de la clase de pintura, asuntos que representan, autores, escuelas, tamaños, estado de conservación, procedencia y demás observaciones generales, Valencia: Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos de la Provincia de Valencia, 1847 (manuscrito).

Catàleg, 1850.

CATÀLEG

-Catálogo de los cuadros que existen en el Museo de Pinturas establecido en el Convento del Carmen de esta capital, Valencia, Imprenta Don Benito Monfort, 1850.

Catàleg, 1908.

CATÀLEG

-VII centenario de la Conquista de Valencia, Lo Rat Penat, Valencia, 1908.

Catàleg, 1909.

CATÀLEG

-Exposición Regional Valenciana, sección de arte retrospectivo, Valencia 1909.

Catàleg, 1923.

CATÀLEG

-Museo Arqueológico diocesano de Valencia, Catálogo descriptivo por Antonio Barberá, Valencia, 1923.

Catàleg, 1929.

CATÀLEG

-El Arte en España, de la exposición internacional de Barcelona (1929-1930), Palau Nacional, Barcelona, 1929.

Catàleg, 1931.

CATÀLEG

La colección Muntades, Barcelona, 1931.

Catàleg, 1932.

CATÀLEG

-Los Museos. Guías-Catálogo: Valencia, por Elías Tormo, 2 fascículos, Madrid, 1932.

Catàleg, 1939.

CATÀLEG

-Painting from Private Collections in New England, Museum of Fine Arts, Boston, 1939.

Catàleg, 1940.

CATÀLEG

-Museu das Janelas Vardas, 4ª Exposição Temporária. Pinturas espanholas dos séculos XIV, XV e XVI, por José Couto, Lisboa.

Catàleg, 1952.

CATÀLEG

-*Primitivo Valencianos*, Barcelona 1952.

Catàleg, 1955.

CATÀLEG

-*Catálogo-Guía del Museo Provincial de Bellas Artes de San Carlos*, (por Felipe María Garín Ortiz de Taranco), València, 1955.

Catàleg, 1969.

CATÀLEG

-*Museo de Bellas Artes de Bilbao, catálogo descriptivo*, Bilbao, 1969.

Catàleg, 1973.

CATÀLEG

-*El siglo XV valenciano* (a cura Carlos Soler d'Hyver et altres), València, Museo de San Pío V, maig-juny 1973; Madrid, Palacio de Exposiciones del Retiro, oct.-des., 1973, Madrid, 1973.

Catàleg, 1974.

CATÀLEG

-*Inventario artístico de Teruel y su provincia*, Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid, 1974.

Catàleg, 1980.

CATÀLEG

-*La pintura gòtica en la Corona de Aragón*. Zaragoza: Museo e Instituto "Camón Aznar", 1980.

Catàleg, 1980.

CATÀLEG

-*La pintura gòtica en la Corona de Aragón*. (coord. Pilar Camón Álvarez), Zaragoza: Museo e Instituto "Camón Aznar", 21 oct.- 10 des., 1980.

Catàleg, 1980.

CATÀLEG

-*Barcelona restaura*. Exposició d'obres d'art dels segles II al XX dels Museus Municipals d'Art, restaurades pel serveis de Restauració. Ajuntament de Barcelona, 1980

Catàleg, 1983.

CATÀLEG

-*Colección pictórica del Excmo. Ayuntamiento de Valencia* 1ª part, per Miguel Ángel Catalá Morgues, València, 1981.

-*Monuments i conjunts de la Comunitat Valenciana*, II, Valencia, 1983.

Catàleg, 1985.

CATÀLEG

-*Imatge i paraula als segles XIV i XV*, exposició a la Llotja de València, Diputació Provincial de València, 1985.

Catàleg, 1990.

CATÀLEG

-*Fondos del Museo Catedralicio de Segorbe*, per Ramón Rodríguez Culebras et altres, València, Museo San Pío V, des de 1990, València, 1990.

Catàleg, 1995.

CATÀLEG

-*Restauracions Pictòriques Municipals*, Ajuntament de València, Regidoria de Cultura i Patrimoni Històric, 1995.

Catàleg, 1997.

CATÀLEG

-*Cathalonia, arte gótico en los siglos XIV-XV*, exposició al Museu del Prado, Madrid, 1997.

Catàleg, 1999.

CATÀLEG

-*Mallorca gòtica*, Mallorca, 1999, Museu Nacional d'Art de Catalunya.

-*La Luz de las Imágenes. La Iglesia Valentina en su historia*, tomo I, *Áreas expositivas y análisis de obras*, tomos II y III, Valencia, 1999.

Catàleg, 2001.

CATÀLEG

-*El renacimiento mediterráneo. Viajes de artistas e itinerarios de obras entre Italia, Francia y España en el siglo XV*, Madrid-Valencia, 2001.

Catàleg, 2001-2002.

CATÁLOGO

-*La llum de les imàgenes*, Segorbe-València, 2001-2002.

Catàleg, 2002.

CATÀLEG

-*Recuperando nuestro patrimonio II*, Valencia, 2002.

Catàleg, 2002-2003

CATÀLEG

-*La pintura europea del Museo de Bellas Artes de Valencia*, 2002-2003, direcció científica: Fernando Benito Doménech y José Gómez Frechina, Museo de BB.AA.

Catàleg, 2003.

CATÀLEG

-*La memoria daurada, obradors de Morella s.XIII-XVI*. Coordinació Lourdes Sanjosé Llongueras, Morella (Castellón), 2003.

De l'exposició *La Llum de les Imàtges. Semblantes de la vida*, Orihuela, (Alicante) 2003.

Catàleg, 2005.

CATÀLEG

-De l'exposició *La Llum de les Imàtges. Paisatges Sagrats*, Sant Mateu, (Castelló), 2005.

Catàleg, 2006.

CATÀLEG

-De l'exposició *La Luz de las Imágenes. La Faz de la Eternidad*, Alicante, 2006.

Catàleg, 2007.

CATÀLEG

-De l'exposició *La Luz de las Imágenes. Lux Mundi*, Xativa, 2007.

Catàleg, 2008-2009.

CATÀLEG

-De l'exposició *La Llum de les Imátges, Espais de Llum*, Borriana, Villa-real, Castelló, 2008-09.

Céan, 1800.

CEAN BERMÚDEZ, Juan Agustín

-*Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes de España*, 5 vol., Madrid, 1800, nova edició València, 1992.

Cerveró, 1956-1972.

CERVERÓ GOMIS, Luis

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1956, pp. 95-123.

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, Valencia, 1960, pp. 226-257.

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, Valencia, 1963, pp. 63-156.

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, Valencia, 1964, pp. 83-136.

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1965, pp. 22-26.

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1966, pp. 19-30.

“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1968, pp. 92-98.

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1971, pp. 23-36.

-“Pintores valentinos: su cronología y documentación”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1972, pp. 44-57.

Ciscar, 1977.

CISCAR PALLARÉS, Eugenio

-*Tierra y señorío en el País Valenciano*, Valencia, 1977.

Chabás, 1902-1997.

CHABÁS, Roque

-“El archivo metropolitano de Valencia”, *Revista de Bibliografía Catalana*, [s.l., s.n.], 1902, núm. 5, pp. 121-139.

-*Índice del archivo de la catedral de Valencia*, Valencia: Consellería de Cultura, Educación y Ciencia, 1997.

Chico, 1989.

CHICO, M^a V.

-*La pintura gótica del siglo XV*, editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1989.

Codina, 1946.

CODINA ARMENGOT, Eduardo

-*Inventario de las obras del Museo Provincial de Bellas Artes y de las colecciones de la Excelentísima Diputación de Castellón*, Castelló, 1946.

Company, 1989-1998.

COMPANY, Ximo

-“El Gòtic Valencià i Europa”, en *En torno al 750 aniversario. Antecedentes y consecuencias de la conquista de Valencia*, tomo II, Valencia, 1989; pp. 351-396.

-“Primitius (valencians)”, en *Gran Enciclopèdia Valenciana*, tom VII. València, 1991, pp. 243-264, (també en edició castellana).

-*L'Europa d'Ausias March: Art, Cultura, Pensament*, edició de 1998.

Cruïlles, 1876-1889

CRUÏLLES, Marqués de

-*Guía urbana de Valencia antigua y moderna*, 2 vol., Imprenta José Rius, València 1876.

-*Los gremios de Valencia. Memoria sobre su origen, vicisitudes y organización en Valencia*, València, 1889.

Dalmases-Pitarch, 1984.

DALMASES, Núria; JOSÉ I PITARCH, Antoni

-*L'Art Gòtic, segles XIV-XV. Història de l'Art Català*, vol. III, Edicions 62, Barcelona, 1984.

Delogu, 1941.

DELOGU, R.

-“Primitive spagnolo nella pinacoteca de Cagliari”, *La vie d'Italia*, XLVII, 1941

Díaz Manteca, 1984.

DÍAZ MANTECA, Eugenio

-*Guía del Museo de Bellas Artes de Castellón*, Castelló, 1984.

Duby, 1983-1986.

DUBY, Georges

-*Tiempo de Catedrales, el arte y la sociedad (980-1420)*, Argot, Cia. Libro S. A., Barcelona, 1986.

-*Europa en la Edad Media*, Paidós, Barcelona, 1986.

Durán i Sampere, 1938

DURÁN I SAMPERE, Agustí

-“El maestro del retablo de San Jorge”, *La Vanguardia*, Barcelona, 1938.

Durliat, 1951- 1979.

DURLIAT, Marcel

-“Arnau Gassies pintor perpignanais du XV siècle”, *Etudes Roussillonnaises*, 1951
Introducción al arte medieval en Occidente, Cuadernos Arte Catedra, Ediciones Catedra, S. A., Madrid, 1979.

Eörsi, 1984.

EÖRSI, Anna

-*La pintura gótica internacional*, Budapest, 1987.

Erlande, 1992.

ERLANDE BRANDENBURG, A.

-*El arte gótico*, Madrid, 1992.

Falomir, 1996.

FALOMIR FAUS, Miguel

-*Arte en Valencia (1472-1522)*, Generalitat Valenciana, Consell Valencià de Cultura, València, 1996.

Ferrer Morales, 1995.

FERRER MORALES, Ascensión

-*La pintura mural: su soporte, conservación, restauración y las técnicas modernas*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1995.

Ferrer Pastor, 1992.

FERRER PASTOR, Francesc

-*Diccionari valencià escolar*, València, 1992.

Focillon, 1998

FOCILLON, Henry

-*Arte de Occidente. La Edad Media románica y gótica*, Alianza Forma, Ed. Alianza, Madrid, 1998.

Freixas, 1983.

FREIXAS I CAMPS, Pere

“La pintura”, capítulo III de *L’Art gòtic a Girona: segles XIII-XV*, Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica (Institut d’Estudis Catalans), Barcelona, 1983.

Furió, 1985-1995.

FURIÓ, Antoni

-*València, un mercat medieval*, València, 1985.

-*Història del País Valencià*, València, 1995.

Fuster, 1994.

FUSTER SERRA, Francisco

-*Cartuja de Portaceli, vida, arquitectura y arte*, València, 1994.

Galilea, 1995.

GALILEA ANTÓN, Ana

-*La Pintura Gótica Española en el Museo de Bellas Artes de Bilbao*, Bilbao, 1995.

García, 1991.

GARCÍA OLIVER, Ferran

-*Terra de feudals. El País Valencià en la tardor de l'Edat Mitjana*, Valencia, 1991.

Garín Llombart, 1968- 1988.

GARÍN LLOMBART, Felipe V.

-*Breve visita al Museo de Bellas Artes de Valencia*, València, 1977 (5ª ed., 1ª en 1968)

-“El Museo de la Catedral”, *Boletín de Información Municipal del Ayuntamiento de Valencia*, Valencia, núm. 67, 3er trimestre, 1970, pp. 5-43.

-“El marc històric”, en el volum 2º d'*Història de l'Art Valencià*, ed. Biblioteca Valenciana, Valencia, 1988.

Garín Ortiz, -1955-1978.

GARÍN ORTIZ DE TARANCO, Felipe Mª

-*Catálogo-Guía del Museo Provincial de Bellas Artes de San Carlos*, València, 1955.

-*Historia del Arte de Valencia*, Valencia, Caja de Ahorros de Valencia, 1978.

Gaya, 1958.

GAYA NUÑO, José Antonio

-*La pintura española fuera de España*, Madrid, 1958.

Gómez Frechina, 2005.

GÓMEZ FRECHINA, José

-*La memoria recobrada, pintura valenciana recuperada de los siglos XIV-XVI*, catàleg a cura de BENITO DOMÉNECH, Fernando, Generalitat Valenciana, València, 2005.

Gracia, 1995.

GRACIA, Carmen

-*Història de l'Art Valencià*, Valencia, 1995.

Gudiol i Conill, 1929.

GUDIOL I CONILL, Josep

-*La pintura Mig-Eval Catalana*, vol. II, *Els trescentistes*, segona part, per Mn Joseph Gudiol, Prev. S. Babra, Llibreria Antiga i Moderna, Barcelona.

- “La pintura gòtica a Catalunya”, *II Saló Mirador*, Sala Parés, Peritxol, 3 i 5, del 9 al 31 de maig de 1936.

Gudiol i Ricart, 1955- 1971.

GUDIOL I RICART, Josep

-*Pintura gòtica, Ars Hispanie*, vol. IX, Madrid, 1955.

-*Pintura medieval en Aragón*, Institución “Fernando el Católico”, Zaragoza, 1971.

Gudiol-Alcolea, 1986.

GUDIOL i RICART, J.; ALCOLEA BLANCH, S.

-*Pintura gòtica catalana*, Barcelona, Editorial Poligrafía, S.A., 1986.

Guia, 1980.

GUIA

-*Guía turística de la Catedral de Valencia (España) y de su Museo Catedral*, por Juan Ángel Oñate, Valencia, 1980.

Guia, 1991.

GUIA

-*Guía de Museos de la Comunidad Valenciana*, coord. Mariano González Baldoví, Valencia, 1991.

Guia, 1998.

GUIA

-*Guia d'art gòtic del MNAC*, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 1998.

Guia, 1998.

GUIA

-*Guía de la exposición "Huellas"*, Catedral de Murcia, Murcia, 2002.

-*Guia de l'arxiu Municipal d'Alzira*, Lairón Plá, A. J.; Vercher Lletí, S., Alzira, 1998.

Guia, 1999.

GUIA

-*Guía de la Seu. V Centenari de la Col·legiata*, Gandia, 1999. Autores Mª Consuelo Cortell i Abelardo Herrero, Gandia, 1999.

Guichard-Hinojosa, 1980.

GUICHARD, P; HINOJOSA, J.

-*Nuestra Historia*, 3 vol., editorial Mas-Ivars, Valencia, 1980.

Guiral-Hadziiosof, 1989.

GUIRAL-HADZIIOSIF, Jacqueline

-*Valencia, puerto mediterráneo en el siglo XV (1410-1525)*, València, 1989.

Hall, 1987.

HALL, James

-*Diccionario de temas y símbolos artísticos*.

Huinzig, 1930-1978.

HUINZIGA, Johan

-*El otoño de la Edad Media*, Editorial Alianza, Madrid, 1978, 1ª edición 1930.

Hériard Dubreuil, 1974-1988.

HÉRIARD DUBREUIL, Mathieu

-“A propos d'une predelle valencienne du Gothique International”, *La revue de Louvre*, París, 1974.

-“Decouvertes: Le Gothique a Valence I”, *L'Oeil*, núms. 234-235, Lausanne, 1975.

-“Decouvertes: Le Gothique a Valence II”, *L'Oeil*, núm. 236, Lausanne, 1975.

-“Gonzalo Peris”, *L'Oeil*, núm. 244, Lausanne, 1975.

-“Importance de la peinture valencienne aut our de 1400”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1975, pp. 13-21.

-“A propos de Miquel Alcañiz, peintre de Valence. Du nouveau sur un primitif espagnol”, *L'Oeil*, núms. 270-271, Lausanne, 1978.

-*Valencia y el Gótico Internacional*, 2 vols., Valencia, editorial IVEI, Valencia, 1987.

-“Gótico Internacional”, en *La Edad Media, El Gótico, Historia del arte Valenciano*, tomo II, dir. y coord. por Vicente Aguilera y Cerni, Valencia, 1988, pp. 182-235 (también en edición valenciana).

Hernández, 1983.

HERNÁNDEZ GUARDIOLA, Lorenzo

-*Pintura gótica y renacentista valenciana (Nuevos estudios y atribuciones)*, Alicante, 1983.

Hugelshofer, 1928.

HUGELSHOFER, W.

-“Eine gruppe valencianischer Gemalde um 1400”. *Zeitschrift For Bildense kunst*, 1928.

Huguet, 1914.

HUGUET, Ramón

-“Reseña histórica del desenvolvimiento cultural artístico” en *Geografía General del Reino de Valencia. Provincia de Castellón*. Barcelona, 1913, reedición en València, 1989, pp. 192-235.

Ibarra, 1951.

IBARRA FOLGADO, José Maria

-“Los archivos municipales, eclesiásticos y notariales de la provincia de Castellón”, *Saitabi: revista de la Facultat de Geografia i Història*, núm. 8, 35-38, 1951, pp. 123-145.

-“La Jana: noticias de su archivo”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXVII, Sant Mateu, La Salzadella, Morella.

Inventari, 1836.

INVENTARI

-*Inventario general. O copia de los inventarios particulares de las Pinturas, Esculturas y Gravados que han tenido ingreso en el Depósito de efectos artísticos y científicos, sito en el extinguido Convento del Carmen Calzado, como procedentes de los Conventos suprimidos en esta provincia de Valencia, así por entregas hechas por la Comisión primitiva, como por la Amortización de la Capital, por los comisionados de la misma de la misma en los partidos y por los encargos de las Iglesias que han quedado sin uso*. València: Archivo Histórico Diputación Provincial, 1838 (ms.)

Inventari, 1983.

-*Inventario artístico de Valencia y su provincia*, Madrid: Servicio de publicaciones del Ministerio Educacion y Ciencia, 1983.

Iradriel-Cebriá, 1989.

IRADIEL, Paulino; Belenguer CEBRIÁ, Ernest

-“El segle XV”, en *De la Conquesta a la federació hispànica (Història del País Valencià*, tom II, Barcelona, 1989, pp. 265-376.

Janson, 1990.

JANSON H. W.

-*La Edad Media (Historia general del arte)*, Madrid: Alianza Editorial, 1990.

José i Pitarch, 1979-1989.

JOSÉ I PITARCH, Antoni

-“Llorenç Saragossa y los orígenes de la pintura medieval en Valencia 1”, *d'Art. Revista del Departament d'Història de l'Art*, Barcelona, 1979.

-“Llorenç Saragossa y los orígenes de la pintura medieval en Valencia 2”, *d'Art. Revista del Departament d'Història de l'Art*, Barcelona, 1980.

-“Noticia de unas tablas valencianas”. *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1980, pp. 21-22.

-*Pintura Gòtica Valenciana, el período internacional*, Universitat de Barcelona. Barcelona, 1982.

-“L'Época del Cister S XIII”, en *Història de l'Art Català*, vol. II, Edicions 62, Barcelona, 1984.

-“L'Art Gòtic. Segles XIV-XV”, en *Història de l'Art Català*, vol. III, Edicions 62, Barcelona, 1984.

-“Les arts plàstiques: l'escultura i la pintura gòtiques”, en *Història de l'Art al País Valencià*, vol. I, ed. E. Llobregat i J.F. Yvars, Valencia, 1986, pp. 185-239.

-“Les Arts”, en *De la Conquesta a la Federació Hispànica (Història del País Valencià*, vol. II), Barcelona: Edicions 62, 1989, pp. 453-490.

-“La pintura valenciana medieval”, *En torno al 750 aniversario*, Valencia: Consell Cultura Generalitat Valenciana. 1989.

Kauffmann, 1970.

KAUFFMANN, C.M.

-“The Altar-Piece of St. George From Valencia”, *Victoria And Albert Museum Yearbook*, Londres, núm. 2, 1970, pp. 65-100.

La Vorágine, 1982.

LA VORÁGINE, Santiago de

- *La leyenda dorada*, (2 vol.), Madrid: Alianza, 1982.

Lacarra, 1969-1983.

LACARRA DUCAY, M^a del Carmen

-“Una tabla de Marzal de Sas en el Museo Provincial de Zaragoza”, *Facultad de Filosofía y Letras*, Zaragoza, 1969.

-“Sobre dibujos preparatorios para retablos de pintores aragoneses del siglo XV”, *Anuario de Estudios Medievales*, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, t. XIII (1983), pp. 553-581.

Lafuente, 1934-1985.

LAFUENTE FERRARI, Enrique

-*Breve historia de la pintura española*, Madrid, 1953 (4a ed., 1ª ed. 1934).

-*La Fundamentación y los problemas de la Historia del Arte*, Instituto de España, Valencia, 1985.

Landolt, 1998.

LANDOLT, Hans Peter

-*La pintura alemana. La Baja Edad Media (1350-1500)*, Pintura, Color, Historia, colección creada y dirigida por Albert Skira, Carroggio, S. A. de Ediciones.

Llobregat-Yvars, 1986.

LLOBREGAT, E., YVARS J. F.

-*Història de l'Art al País Valencià*, 2 vols., Tres i Quatre, València, 1986.

Llompарт, 1977-1999.

LLOMPART MORAGUES, Gabriel

-*La pintura medieval Mallorquina, su entorno cultural y su iconografía*, 4 vols., ed. Luís Ripoll, Mallorca, 1977-1980.

-“Mallorca”, en *La pintura Gótica en la Corona de Aragón*, Museo Instituto Camón Aznar, Zaragoza, 1980.

-*La pintura gótica en Mallorca*, Medievalia (primeros capítulos de la obra: *La pintura medieval mallorquina, su entorno cultural y su iconografía*, 1977), Barcelona, 1999.

Llorente, 1980.

LLORENTE, Teodoro

-*Valencia. Sus monumentos y artes. Su naturaleza e historia*, 2 vols., Barcelona, 1887-1889, Valencia 1980.

Mâle, 1952.

MÂLE, Émile

-*El arte religioso del siglo XII al siglo XVIII*, Fondo de Cultura Económica, México-Buenos Aires, 1952, 1ª edición en 1945.

Manzaneque, 2008.

MANZANEQUE CASERO, Jesús A.

-*Vocabulario de arte Gótico*, Google, 2008.

Mañas, 1979.

MAÑAS BALLESTIN, F.

-*Pintura gótica aragonesa*, Zaragoza, 1979.

Martí, 1992.

MARTÍ Y GADEA, Joaquin

-*Diccionario general valenciano-castellano*, 2 vols., Impremta de José Canales Romá, 1891. Facsímil del original: Paris-Valencia D. L. 1992.

Martín, 1973

MARTÍN FERRANDO, L.

-*Crónica de la Iglesia de Santa Maria o de la Sangre de Liria*, València, 1973.

Mayer, 1928- 1930.

MAYER, Augusto L.,

-*Historia de la pintura española*, Madrid, 1928.

-*El estilo gótico en España*, Madrid, 1929.

-*La pintura alemana*, editorial Labor, S. A., Barcelona, 1930.

-“De pintura española: pintura del Maestro del Caballero de Montesa”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, núm. 32 (maig-agost 1935), pp. 207-208.

-“Anotaciones a algunas tablas primitivas españolas”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, Madrid, t. 44 (2n trimestre, 1936), pp. 114-117.

Meiss, 1967.

MEISS, Millard

-*French painting in the time of Jean de Berry: The late XIV century and the patronage of the duke*, Londres, 1967.

Milián Boix, 1952.

MILIÁN BOIX, Manuel

-*Morella y su comarca: turismo, historia, arte*, Morella, Imp. Fidel Carceller, 1952.

Milian-Simó, 1983.

MILIÁN BOIX, M., SIMÓ CASTILLO, J.B.

-*El Maestrazgo histórico y Morella*, Vinaroz, 1983.

Mocholí, 2002.

MOCHOLI ROSELLÓ, Asunción

“Una nueva mirada al retablo de Martí de Torres”, *REVAL, revista de Humanidades y Enseñanza*, any 2002, 12 pp.

<http://www.auladeletras.net/revista/articulos/mocholi.pdf>

Montagud, 1982.

MONTAGUD, B.

-*Alzira. Arte en su Historia*, ed. Soler, Valencia, 1982.

Museo, 1847

MUSEU

-*Museo de Pintura y Escultura de la ciudad de Valencia. Catálogo de los cuadros que existen en el Museo de pinturas establecido en el edificio del ex-convento del Carmen de esta Capital, con expresión de la clase de pintura, asuntos que representa, autores, escuelas, tamaños, estado de conservación, procedencia y demás observaciones generales*. València: Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos de la Provincia de Valencia, 1847 (ms).

Museo del Prado, 1985.

MUSEO DEL PRADO

-*Catálogo de las pinturas* (a cargo de Alfonso E. Pérez Sánchez), Madrid, 1985.

Núñez, 1949.

NÚÑEZ MARQUÉS

-*Guía de la Catedral de Burgo de Osma*, 1949.

Olucha, 2000.

OLUCHA MONTINS, Ferran

-“Noves dades sobre argenters i brodadors a Morella (segles XIV-XVII)”, *Actes de l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*, Morella, vol. I, pp. 403-412, Diputació de Castelló, any 2000.

Oñate, 1980.

OÑATE, Juan Ángel

-*Guía turística de la Catedral de Valencia (España) y de su Museo Catedral*, Valencia, 1980.

Orellana, 1713-1831.

ORELLANA, Marco Antonio

-*Biografía pictórica valentina o Vida de los pintores, arquitectos, escultores y grabadores valencianos*, Valencia, 1967, (2a ed. dir. Xavier de Salas). Otras ediciones en 1930 y 1997.

-*Valencia antigua y moderna*, por Marco [sic] Antonio de Orellana, [transcripción paleográfica y corrección de galeradas Jesús Gil y Calpe]. Valencia, Acción bibliográfica Valenciana, Federico de Orellana, 1923-1924.

Pahoner, 1756.

PAHONER, J.

-*Recopilación de especies perdidas pertenecientes a esta Santa Iglesia Metropolitana y sus preeminencias, donde se hallarán anotadas o continuadas varias Constituciones, Ordenaciones, Deliberaciones, Privilegios, Bullas, Providencias, Estatutos y diferentes ejemplares del caso, mss de la Metropolitana de Valencia*. Iniciado en 1756. (manuscrit inèdit).

Panofsky, 1953.

PANOFSKY, Erwin

-*Early Netherlandish Painting. Its origins and character*, (2 vols.), New York, 1971 (1ª ed. Cambridge (Massachusetts), 1953).

Pérez Sánchez, 1985-1995.

PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso E.

-“Arte”, en *Valencia* (col. Tierras de España). Barcelona, 1985, pp. 144-393.

-“Gótico y Renacimiento en la Provincia de Alicante”, en *Gótico y Renacimiento en tierras alicantinas: arte religioso*. Alicante, Caja de Ahorros del Mediterráneo, oct-dic. 1990. Alicante, 1990, pp. 13-24.

-*Historia de la Pintura Española*, 2 vols. Milán, 1995.

Piles, 1969-1978.

PILES ROS, Leopoldo

-*Apuntes para la historia económica social de Valencia durante el siglo XV*, Valencia, 1969.

-*La población de Valencia a través de los “Llibres de Avehinament” (1400-1449)*, ayuntamiento de Valencia, 1978.

Pita-Borobia, 1992.

PITA ANDRADE, José Manuel; BOROBIA GUERRERO, María del Mar
-*Maestros Antiguos del Museo Thyssen-Bornemisza*, Madrid-Barcelona, 1992.

Pladevall, 2005.

PLADEVALL I FONT, Antoni

-“Del frontal al retaule”, *L’art gòtica a Catalunya. Pintura I. De l’nici a l’italianisme*, pp. 28-31, Enciclopèdia Catalana, 2005.

Post, 1930-1947.

POST, Chandler Rathfon

-*The Italo-Gothic and International Styles (A History of Spanish Painting, t. III)*, Cambridge (Massachusetts), 1930.

-*The Hispano-Flemish Style in North-Western Spain (A History of Spanish Painting, t. IV)*, Cambridge (Massachusetts), 1933

-*The hispano-flemish style in Andalusia, (A History of Spanish Painting, t. V)*, Cambridge (Massachusetts), 1934.

-*The Valencian School in the Late Middle Ages and Early Renaissance (A History of Spanish Painting, t. VI)*, Cambridge (Massachusetts), 1935.

-*The Catalan School in the Late Middle Ages, (A History of Spanish Painting, t. VII)*, Cambridge (Massachusetts), 1938.

-*The Aragonese School in the Late Middle Ages (A history of Spanish Painting, t. VIII)*, Cambridge (Massachusetts), 1941.

-*The Beginning of the Renaissance in Castile and Leon (A History of Spanish Painting, t. IX)*, Cambridge (Massachusetts), 1947.

Puig, 1970.

PUIG, J.

-*Historia breve y documentada de la real Villa de Cati. Comarca de Morella, Reino de Valencia*, Castellón, 1970.

Puig, 1998.

PUIG, Isidro

-*La pintura gòtica dels Ferrer. Altres aspectos (in)coneguts al voltant de la Seu Vella de Lleida, S. XIII-XVIII*, a cura de Ximo Company i Isidro Puig, Lleida, 1998.

Querol, 1969.

QUEROL FAUS, Josefina

-*La vida valenciana en el siglo XV: un eco de Jaume Roig*, Valencia, 1969.

Ramón, 2002.

RAMÓN MARQUÉS, Núria.

-*El origen de la familia Crespi: Iluminadores valencianos*, Colección ESTUDIOS, núm. 1, Mutua Segorbina de Seguros, Segorbe, 2002.

Réau, 1958-1959.

RÉAU, Louis

-*Iconographie de les Saints, I (A-F) (Iconographie de l’Art Chétien, t. I)*, París, 1958.

-*Iconographie de les Saints, 2 (G-O) (Iconographie de l'Art Chrétien, t.II)*, París, 1958.

-*Iconographie de les Saints, 3 (P-Z) (Iconographie de l'Art Chrétien, t. III)*, París, 1959.

Reglà, 1960-1973.

REGLÀ, J.

-*Historia de la Edad Media*, tom II, ed. Montaner y Simón, Barcelona, 1960.

-*Aproximació a la història del País Valencià*, ed. L'Estel, Valencia, 1968.

-*Introducció a la Història d'Aragó: (dels orígens a la Nova Planta)*, València, 1973.

Riquer, 1969.

RIQUER, M. de

-*Medievalismo y humanismo en la Corona de Aragón a fines del siglo XIV*, VIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, Valencia, 1969.

Rodrigo Zarzosa, 1984-1992.

RODRIGO ZARZOSA, Carmen

-“Aspectos históricos, estilísticos e iconográficos del retablo del Centenar de la Ploma”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1984, pp. 24-28.

-“En torno al reablo de Fray Bonifacio Ferrer”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1985, pp. 30-33.

-“Retablo de San Martín, San Antón y Santa Úrsula”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1986, pp. 3-37.

-“Retablo de Carrión: Análisis documental y estilístico”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1987, pp. 8-16.

-“Aproximación al retablo de Pere Nicolau “Los Gozos de la Virgen María” en el Museo de BBAA de Bilbao”, *Urtekaria*, Bilbao, 1988.

- “El retablo de Rubielos: Vinculaciones con el teatro y la literatura”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1988, pp. 45-53.

-“El retablo de los Siete Gozos del Museo de Bellas Artes de Bilbao”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1990, pp. 39-46.

-“En torno al retablo de Puebla Larga”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1991, pp. 31-34.

-“El retablo de la Santa Cruz”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1992, pp. 40-46.

Rodríguez, 1973-1988.

RODRÍGUEZ CULEBRAS, Ramón

-*El siglo XV Valenciano*, Museo de BB. AA., València, 1973.

-“Pintura gòtica castellanense desaparecida y dispersa”, *Millars*, III, Castelló, 1976.

-“El retablo de Fray Bonifacio Ferrer, pieza clave en la iconografía sacramental”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1978, pp. 12-17.

-“En torno a una tabla de la escuela del Maestrazgo”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1978, pp. 38-41.

-*Breve guia de la Catedral de Segorbe y su Museo*, Segorbe, 1984.

-“Notas sobre algunos aspectos artísticos de la Cartuja de Vall de Crist”, *Boletín del Centro de Estudios del Alto Palencia*, Segorb, núm. 7 , 8, any 1985, pp. 131-152.

-“Artes industriales y suntuarias”, en *La Edad Media: el Gótico (Historia del Arte Valenciano*, t. II), dir. i coord. per Vicente Aguilera Cerni, Valencia, 1988, pp. 299-353.

-*Pintura gótica castellanense desaparecida y dispersa*, Sociedad Castellonense de Cultura, Servicio de publicaciones, Castellón de la Plana, 1988.

-*Museo Catedralicio de Segorbe*. Vicent Garcia, D.L. Valencia, 1989.

Rouchés, 1967.

ROUCHÉS, Gabriel

La peinture espagnole. Le Moyen Age. Éditions Albert Morancé, École du Louvre, 1967.

Rubio, 1979-1995.

RUBIO VELA, A.

-*Peste Negra, crisis y comportamiento social en la España del siglo XIV. La ciudad de Valencia (1348-1401)*, Universitat de Granada, Granada, 1979.

-“El segle XIV”, en *De la Conquesta a la Federació Hispànica (Història del País Valencià*, vol. II), Barcelona, Edicions 62, 1988, pp. 169-264.

-*L'escribania municipal de València als segles XIV i XV: Burocràcia, Política i Cultura*, Generalitat Valenciana, CVC. Valencia, 1995.

San Petrillo, 1932-1940.

SAN PETRILLO, Barón de

-“Filiación histórica de los primitivos valencianos (I)”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, núm. 22 (en.-abr. 1932), pp. 1-19.

-“Filiación histórica de los primitivos valencianos (II)”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, núm. 26 (mayo-ag. 1933), pp. 85-98.

-“Filiación histórica de los primitivos valencianos (III)”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, núm. 29 (mayo-ag. 1934), pp. 109-122.

-“Filiación histórica de los primitivos valencianos (V)”, *Archivo Español de Arte*. Madrid, t. 14 (2º sem. 1940-1941), pp. 202-207.

Sánchez Gozalbo, 1929-1988.

SÁNCHEZ GOZALBO, Àngel

-“Los Maestros vidrieros de Morella”. *Cultura Valenciana*, Quarden IV, 19, any IV, 1929, pp. 111-115.

-*Pintors del Maestrat. Contribució a la pintura valenciana quatrecentista*. Sociedad Castellonense de Cultura, Castellón, 1932.

-“Pintors del Maestrat”. *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XIII, cuad. 1, gen.-febr., 1932, pp. 55-87.

-“Pintors del Maestrat”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XIII, cuad. 2, març-abr., 1932, pp. 115-144.

-*Bernat Serra, pintor de Tortosa i Morella*, Sociedad Castellonense de Cultura, Castelló, 1935,

-*Pintores de Morella. Datos para la historia de la pintura valenciana de los siglos XIV y XV*, Castelló, Hijo de S. Armengot, 1943.

-“Los retableros de Morella”. *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Castellón, 1943, pp. 123-158.

-*La pintura medieval castellonense*. Sociedad Castellonense de Cultura, Servicio de publicaciones, D.L. Castellón de la Plana, 1988.

Sánchez Navarrete, 1981.

SÁNCHEZ NAVARRETE, Manuel

-*El Museo de Bellas Artes, I y II*, Valencia, 1981.

Sanchis Guarner, 1911-1981.

SANCHIS GUARNER, M.

-*La ciudad de Valencia: Síntesis de Historia y de Geografía urbana* / Manuel Sanchis Guarner; traducción de Roc Filella. -- [Valencia]: Direcció General del Llibre i Coordinació Bibliotecaria, D.L.1999 (Valencia: Soler).

Sanchis Sivera, 1909-1931.

SANCHIS SIVERA, José

-*La Catedral de Valencia. Guía histórica y artística*, Imprenta de Francisco Vives Mora, Valencia, 1909-1910. Valencia, Librerías "París-Valencia", D.L. 1996, reproducció en facsímil.

-“Los primeros pintores trecentistas en Valencia”. *Almanaque de Las Provincias*. Valencia, 1912, pp. 157-162.

-“Pintores medievales en Valencia”, *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VI, 1912, Barcelona, pp. 211-256, 296-327 i 444-471.

-“Pintores medievales en Valencia”, *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VII, 1913, Barcelona, pp. 25-103.

-*Pintores medievales en Valencia*, *Estudis Universitaris Catalans*, Tipografia L'Avenç, Barcelona, 1914. Reproducció en facsímil de l'edició Llibreria París-Valencia, València, 1996.

- “El arte del bordado en Valencia en los siglos XIV y XV. *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, tomo XXXVI, enero-junio de 1917, pp. 200-223.

-*Vidriera historiada medieval de la Catedral de Valencia*, València, 1919.

-*La esmalteria valenciana en la Edad Media*, València, 1922.

-*Nomenclator geográfico-eclesiástico de los pueblos de la Diócesis de Valencia*, Tipografía Moderna a cargo de Miguel Gimeno, Valencia, 1922, edició en facsímil, Llibreria París-Valencia, València, 1980.

-“Maestros de obras y lapicidas valencianos en la Edad Media”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1925, pp. 23-52.

-*Cerámica valenciana. Notas para su historia en el periodo medieval*, València, 1922.

-*Libre de Antiquitats, manuscrito existente en el Archivo de la Catedral de Valencia*, Valencia, editorial Diario de Valencia, València, 1926.

-“Pintores medievales en Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1928, pp. 3-64.

-“Pintores medievales en Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1929, pp. 3-64.

-“Bibliología valenciana medieval”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 5, tom 3, 1930, pp. 35-56.

-*Pintores medievales en Valencia*. Valencia, 1930, (edició en facsímil Llibreria París-Valencia), 1996.

- “Pintores medievales en Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1930-1931, pp. 3-116.

-*Estudis d'Història Cultural*, València-Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarner, 45 (edició a cura de Mateu Rodrigo Lizondo), 1999.

Sanpere i Miquel, 1906-1924.

SANPERE I MIQUEL, Salvador

-*Los cuatrocentistas catalanes, Historia de la pintura en Cataluña en el siglo XV*, tomo 1, primera mitad del siglo XV, Barcelona, Tipografía “L’Avenç”, 1906.

“A propósito de pintores medievales en Valencia”, *Estudis Universitaris Catalans*, VII, Barcelona 1913.

-*La pintura Mig-Eval Catalana. Els trescentistes*, vol. II, primera part, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, S. Babra, Llibreria Antiga i Moderna, Barcelona, 1924.

Santamaría, 1966.

SANTAMARÍA, Álvaro

-*Aportación al estudio de la economía de Valencia durante el siglo XV*, València, 1966.

Santos, 1956.

SANTOS OTERO, Aurelio de

-*Los evangelios apócrifos*, Madrid, 1985 (5ª ed.:1ª ed. 1956).

Saralegui, 1927-1965.

SARALEGUI, Leandro de

-“Algunas sargas y sargueros de Valencia”, *Museum*, vol. VII, núm. 6, Barcelona, 1927

-“Las tablas de la Iglesia de Albal”, *Museum*, vol. VII, núm. 7, Barcelona, 1927

-“Las tablas de la Iglesia de Borbotó”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1927, pp. 67-81.

-“Visitando colecciones. Algunas tablas de propiedad particular”, *Museum*, vol. VII, núm. 9, Barcelona, 1927.

-“Restos de retablos descabalados”, *Museum*, vol. VII, núm. 10, Barcelona, 1927.

-“Sobre dos tablas valencianas del museo de Artes decorativas de París”, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XI, Castelló, 1930.

-“Miscelánea de tablas valencianas”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, Madrid, t. 39 (3er trim. 1931), pp. 216-241.

- “Miscelánea de tablas valencianas”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, Madrid, t. 40 (1er trim. 1932), pp. 50-64.
- “Miscelánea de tablas valencianas”. “El retablo de Pego”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, Madrid, trimestre 4, Madrid, 1932.
- “Para el estudio de la escuela del Maestrazgo”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1932, pp. 33 i 34.
- En torno a Pere Nicolau. Un retablo de su escuela”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1933, pp. 25 -52.
- “Miscelánea de tablas valencianas. En torno a Pedro Nicolau (Hacia el maestro de los Martí de Torres)”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, trim. 3, Madrid, 1933.
- “Para el estudio de algunas tablas valencianas”, *Archivo de Arte Valenciano* [sn], València, 1934, pp. 3-50.
- “La pintura valenciana medieval. Introducción. Los primitivos, fuentes de influjo catalán en tierras de Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1935, pp. 3 -68.
- “Tres tablas valencianas”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, trim. 3, Madrid, 1935.
- “Algunas tablas aragonesas”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, trim. 1, Madrid, 1936.
- “La pintura Valenciana medieval (continuación)”. “Lorenzo Zaragoza. Andrés Marçal de Sas.” *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1936, pp. 3 -39.
- “Lorenzo Zaragoza, discursos leídos en la Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia”. [*La Academia*], 1936, Valencia: Tipografía Moderna.
- “Pere Nicolau I”, *Las Provincias*, València, 1941.
- “El Maestro del retablo Montesino de Ollería”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XV, núm. 53 (1942), pp. 244-261.
- “Discípulos del Maestro de Ollería”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XV, núm. 55 (1943), pp. 16-38.
- “Problemas de la pintura valenciana del S. XV”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XVII (1944), núm. 62, pp. 104-123.
- “Para el estudio de algunas tablas españolas”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XVIII, núm. 67 (1945), pp. 17-32.
- “Sobre algunas tablas españolas: escarceos iconográficos”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XIX, núm. 74 (1946), pp. 131-159.
- “Visitando colecciones. La del Marqués de Montortal”, *Arte Español*, núm. 1, Madrid, 1947.
- “Noticias de tablas inéditas”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXI, núm. 83 (1948), pp. 200-214.
- “Más de tablas españolas inéditas: las de la Colección Gómez Fos”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXI, núm. 84 (1948), pp. 276-291.

- “Sobre algunas tablas de particulares”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXIII (1950), núm. 91, pp. 185-201.
- El maestro de Sta. Ana y su escuela: (notas para el estudio de un pintor de la época de Alfonso el Magnánimo)*, Institución Alfonso El Magnánimo, Diputación Provincial de Valencia, 1950 (Imp. Provincial), 63 pp.
- “Sobre algunas pinturas españolas del XIV al XVI”. *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXIV, núm. 95 (1951), pp. 209-224.
- “La pintura valenciana medieval. Andrés Marzal de Sax (Cont.)”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1952, pp. 5-39.
- “Comentarios sobre algunos pintores y pinturas de Valencia”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXVI, núm. 103 (1953), pp. 237-252.
- El Museo provincial de Bellas Artes de San Carlos: tablas de las Salas 1ª y 2ª de Primitivos valencianos*, Servicio de Estudios Artísticos, Institución Alfonso el Magnánimo, 1954, 241 pp.
- “Para el estudio de algunas tablas del XV-XVI”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXVII (1954), núm. 108, pp. 303-314.
- “Pintura valenciana medieval. Andrés Marzal de Sax (cont.)”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1954, pp. 5-33.
- “Miscelánea de tablas inéditas”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXVIII (1955), núm. 112, pp. 323-338.
- “Sobre algunas tablas del XV al XVI”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXIX (1956), núm. 116, pp. 275-290.
- “La pintura valenciana medieval. Los discípulos de Marzal de Sax: Miguel Alcañiz”, (cont.), *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1956, pp. 3-41.
- “La pintura valenciana medieval. Gonzalo Pérez”, (cont.) *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1958, pp. 3-21.
- “La pintura valenciana medieval. Gonzalo Pérez”, (cont.) *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1959, pp. 3-21
- “Tablas españolas inéditas”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, tomo XXXII, núm. 128 (1959), pp. 313-318.
- “Curioseando en pinturas del siglo XV”, *Valencia Cultural*, núm. 1, València, 1960.
- “De pintura valenciana”, *Valencia Cultural*, núm. 5, València, 1960.
- “Prolegómenos de pintura gótica valenciana”, *Valencia Cultural*, núm. 12, València 1961.
- “Prolegómenos de pintura gótica valenciana”, *Valencia Cultural*, núm. 13, València 1961.
- “Prolegómenos de pintura gótica valenciana”, *Valencia Cultural*, núm. 14, València 1961.
- “Prolegómenos de pintura gótica valenciana”, *Valencia Cultural*, núm. 15, València 1961.
- “En el museo diocesano de Valencia”, *Valencia Cultural*, núm. 19, València, 1961

- “Noticuario de tablas inéditas”, *València Cultural*, núm, 21, València, 1962.
- “De pintura valenciana. Miscelánea”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1963, pp. 12-23.
- “De pintura valenciana”, *Valencia Cultural*, núms. 37 i 38, Valencia, 1963.
- “De pintura valenciana”, *Valencia Cultural*, núms. 39 i 40, Valencia, 1963.
- “De pintura valenciana”, *Valencia Cultural*, núms. 41 i 42, Valencia, 1963.
- “De pintura valenciana: Miscelánea”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1964, pp. 5-12.
- “De pintura valenciana”, *Archivo de Arte Valenciano*, Valencia, 1965, pp. 7-10.

Sarthou, 1920-1954

SARTHOU CARRERES, Carlos

- Geografía general del Reino de Valencia, 2 vol., Barcelona, 1920-1927.*
- Monasterios Valencianos, (su historia y su arte), Valencia, 1943.*
- Valencia Monumental, Valencia, 1954.*

Sebastián 1984-1993.

SEBASTIÁN LÓPEZ, Santiago

- La lonja y su entorno sociocultural, Valencia, 1984.*
- “Los grandes temas de la iconografía medieval valenciana”, en *Actas del I Congreso de Historia del Arte Valenciano*, Valencia, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, 1993, pp. 179-184.

Sobré, 1989-1996.

SOBRÉ, Judith BERG

- Behind the Altar Table. The Development of The Painter Retable in Spain, 1350-1500*, University of Missouri Press, Columbia, 1989.
- The Artistic Splendor of the Spanish Kingdoms: The Arte of Fifteenth Century Spain*, Boston, Massachusetts, 1996.

Soler, 1973-1982.

SOLER D'HYVER, Carlos

- El siglo XV valenciano*, Valencia, Museo San Pío V, maig-juny 1973; Madrid, Palacio de Exposiciones del Retiro, oct. Des, 1973, Madrid, 1973.
- Valencia. Su pintura en el siglo XV*, Valencia, Banco de Santander, mayo-junio 1982, Valencia, 1982.

Suckale-Weniger-Wundram, 2006.

SUCKALE, Robert / WENIGER, Mathias / WUNDRAM, Manfred

- Gótico*, Editorial Taschen, Alemania. 2006.

Sureda, 1986-1995.

SUREDA, Joan

- El retaule de San Bertomeu*, Barcelona, 1986.
- La Época de las Catedrales, V (Historia del Arte Español)*, Barcelona, 1995.

Staniland, 2000.

STANILAND, Kay

- Artisanos Medievales: Bordadores*, Ediciones Akal, 2000.

Tarin, 1897.

TARIN Y JUANEDA, Francisco

-*La Cartuja de Porta-Coeli (Valencia), apuntes históricos*, Establecimiento Tipográfico de Manuel Alufre, Valencia, 1897. Edició facsímil Llibreria Paris-Valencia, València, 1986.

Tartuferi, 1988.

TARTUFERI, Angelo

-“Sant’Elisabetta d’Ungheria; S. Orsola; una Santa”, en *Arte in Lombardia tra Gotico e Rinascimento*, Milán, 1988, p. 192.

Tasis, 1994.

TASIS I MARCA, Rafael

-*Pere el Cerimoniós i els seus fills*, 1994.

Teixidor, (1767) 1895

-*Antigüedades de Valencia. Observaciones críticas donde con instrumentos auténticos se destruye lo fabuloso, dejando en su debida estabilidad lo bien fundando*, escribiolas en 1767 Fr. Josef Teixidor, 2 tomos, Imprenta Francisco Vives Mora, Valencia, 1895. Edició facsímil, Llibreria Paris-Valencia.

Tormo, 1910- 1932.

TORMO Y MONZÓ, Elías

-“Gerardo Starnina”, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, Madrid, 1910.

-*Un Museo de Primitivos: las tablas de las iglesias de Játiva*, Madrid, 1912.

-“Los orígenes de la gran pintura en Cataluña y Valencia”, *Las Provincias*, Valencia, 1912.

-“La dudosa serie medieval de las tablas de Reyes de Valencia, de la vieja casa de la Ciudad”, en *Las viejas series icónica de los reyes de España*, Imprenta Blas y Cía., Madrid, 1916.

-“Santa María de Montesa, tabla del siglo XV. Donada al museo del Prado por el marqués de Laurecin y otras noticias..”, *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, Madrid, 1920.

-“Comentario a la filiación histórica 1”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, 1923.

-*Levante. Las provincias valencianas y murcianas*, Guías Calpe, Madrid, 1923.

-“El Museo Diocesano de Valencia”, *Arte Español*, Madrid, núm. 6 (2n i 3r trimestre 1923), pp. 293-300 i 354-365.

-“La catedral gótica de València”, III Congrés d’Història de la Corona d’Aragó, València, 1923.

-*Los Museos*, Guías-Catálogo: València (2 fasc.), Madrid, 1932.

-“Comentario a la filiación histórica (I)”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, núm. 22, pp. 21-36, 1932.

-“Comentario a la filiación histórica (II)”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, núm. 26, pp. 99-102, 1933.

-“Comentario a la filiación histórica (III)”, *Archivo Español de Arte y Arqueología*, Madrid, núm. 29, pp. 99-123, 1934.

Torralba, 1977.

TORRALBA I SORIANO, F.

-*Arte en Aragón. Colección Tierras de España*, Madrid, 1977.

Tramoyeres, 1889-1919.

TRAMOYERES BLASCO, Luis

-*Instituciones gremiales. Su origen y organización en Valencia*, Impremta Domènec, any 1889. Facsímil llibrerías Paris-Valencia.

-“El arte funerario ojival y del Renacimiento según los modelos existentes en el Museo de Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*, València, 1915, pp. 15-23.

-*Guía del Museo de Bellas Artes*, Valencia, 1915.

-“Los artesonados de la antigua casa de la ciudad de Valencia. Notas para la historia de la escultura decorativa en España”, *Archivo de Arte Valenciano*, 1917.

-“La Capilla de los Jurados de Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*, 1919.

Ubieto, 1975.

UBIETO ARTETA, A.

-*Orígenes del Reino de Valencia. Cuestiones cronológicas sobre su Reconquista*. ANUBAR. Valencia, 1975.

Ubina, 1988.

URBINA, José Antonio de

-*El Prado*, Madrid, 1994 (2ª ed.: 1ª ed. 1988).

Vegue y Goldini, 1930

VEGUE Y GOLDINI, A.

-“Gerardo Starnina en Toledo”, *Archivo Español de Arte*, Madrid, 1930

Ventura, 1980.

VENTURA SUBIRATS, Jordi

-“Conversos, Inquisición y cultura en Valencia”, *Mayurqa*, Palma de Mallorca, t. 19, 1980, pp. 251-276.

Vilanova, 1905

VILANOVA Y PIZCUETA, Francisco

-*Guía Artística de Valencia*, Valencia, 1922 (3ª ed.: 1ª ed. 1905).

Villalba, 1957.

VILLALBA DÁVALOS, Amparo

-“Flors Sanctorum. Cod. 84 del Archivo de la Catedral de Valencia”, *Archivo de Arte Valenciano*, XXVIII, València, 1957, pp. 36-44.

Villanueva, 1765-1824.

VILLANUEVA, Jaime

-*Viage literario por la yglesias de España. Viaje literario a la iglesia de Segorbe*, edición Pablo Pérez García, València, 2001.

Viñaza, 1889.

Viñaza, Conde de la,

-*Adiciones al diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes de España* de don J. A. Cean Bermúdez, compuesto por el Conde de la Viñaza, 4 vol. Madrid, Tipografía de los Huérfanos, 1889.

VV. AA., 1988.

VV. AA.

-*Història de l'Art Valencià*, vol. 2, direcció i coordinació de Vicente Aguilera i Cerni, Consorci d'Editors Valencians, Biblioteca Valenciana, 1988.

-*Historia del pueblo Valenciano*, tomo I, Edita Levante, con el patrocinio del IVEI, Valencia, 1988.

VV. AA., 2005.

VV. AA.

-*L'Art Gòtic a Catalunya. Pintura I. De l'inici a l'italianisme*, vol. I, Enciclopedia Catalana, Barcelona, 2005.

VV. AA.

-*L'Art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El corrent internacional*, vol. II, Enciclopedia Catalana, Barcelona, 2005.

Waadenoijen, 1974-1983.

WAADENOIJEN, J. Van

-“A proposal for Starnina: exit maestro de Bambino Vispo”, *The Burlington Magazine CXVI*, 1974.

-“Starnina e il Gotico internazionale a Firenze”, *Istituto Universitario Olandese*, Florencia, 1983.

Yarza, 1980-1992.

YARZA LUACES, Joaquín

-*La Edad Media (Historia del Arte hispánico, t. II)*, Madrid, 1980.

-*Baja Edad Media. Los siglos del gótico*, ed. Silex, Madrid, 1992.

Zacarés, 1856

ZACARÉS, José M.

-*Reseña histórica y descriptiva de las Casas Consistoriales de la Ciudad de Valencia*, Barcelona, 1856.

Zarco del Valle, 1869-1874.

ZARCO DEL VALLE, Manuel

-*Colección de documentos inéditos para la Historia de las Bellas Artes en España*, vol. LV, 1870.

-*Datos documentales para la historia del arte español, II: Documentos de la catedral de Toledo*, colección formada en los años 1869-1874, Centro de Estudios Históricos, Madrid.

Zeri, 1987.

ZERI, Federico

-*La pittura in Italia. Il Quattrocento*, (2 vol.), Venecia, 1987.

Notes:

- i L'autor de la cita, Sanchis Sivera, comenta que el nom de Lamanya podia indicar més l'origen del pintor que el seu cognom, és a dir que era nadiu d'Alemanya.
- ii Desconeixem si aquest pintor és família dels també pintors Andreu Albert (1418-1423), Berenguer Albert (1333), Macià Albert (1326-1327) i Pere Albert I (1351-1354) i Pere Albert II (1409-1429).
- iii A l'original tatxat *filiam*.
- iv La resta en blanc.
- v Document inèdit, Sanchis Sivera fa referència a aquestes notícies a " *La Catedral...* " Op. Cit.
- vi Tal com l'original.
- vii Estudis Universitaris Catalans.
- viii L'autor de la cita, Sanchis Sivera, manifesta que aquesta notícia és la més antiga que es coneix de dit pintor.
- ix EL document ha estat revisat i transcrit sencer, per Joan Aliaga i Lluïsa Tolosa.
- x Sanchis Sivera dóna, en l'edició de 1914, febrer com a mes del document.
- xi "Una nova etapa: L'arribada a Barcelona de Lluís Dalmau". Pp. 224-225. Francesc Ruiz i Quesada. *L'art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El Corrent Internacional*. Barcelona. 2005. També *Enciclopedia Catalana. SAU*.
- xii L'autor de les cites, Gudiol, no anomena l'arxiu d'on trau les notícies.
- xiii "Els pintors del bisbat de Tortosa. Guillem Ferrer". Pp. 172-173. Francesc Ruiz i Quesada. *L'art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El Corrent Internacional*. Barcelona. 2005.
- xiv "Morella centro de pintura siglos XIV i XV. Pp.141-174. Antoni José i Pitarch. *La memoria daurada. Obradors de Morella. S.XIII-XVI*. Morella 2003.
- xv Segons Puiggari: Registre de Milícia de 1389 (Barcelona).
- xvi Tesi de Matilde Miquel Juan. *Talleres y mercado de pintura en Valencia (1370-1430)*. Facultat de Geografia i Història, Universitat de València, any 2006.
- xvii Actes del Consell celebrades el 14 de març i 5 de novembre de l'any 1418.
- xviii Segons l'autor de la cita, Cerveró, però actualment no existeix a l'arxiu l'any 1424.
- xix Sanchis Sivera dóna aquesta transcripció de l'últim fragment: " unum mantellum pannii vermelli de dona de vernis de Flandes forrat de cendat blanc llistat", el qual difereix del citat per Cerveró.
- xx L'autor de la cita, Cerveró, publica Çanoguera.
- xxi "Els pintors del bisbat de Tortosa. Pere Lembri". Pp. 173-174. Francesc Ruiz i Quesada. *L'art Gòtic a Catalunya. Pintura II. El Corrent Internacional*. Barcelona. 2005.
- xxii No es tracta del cognom, sinó de la paraula "mestre", segons els documents originals.
- xxiii Cataleg de l'exposició *Espais de LLum*, Borriana, Villa-real, Castelló, 2008-09. " *De pintura medieval valenciana. Las segundas generaciones del Internacional*." Pp. 143-151.
- xxiv *Ibidem* nota anterior.
- xxv Aliaga Morell, Joan. 1996. *Els Peris i la Pintura Valenciana Medieval*. Edicions Alfons El Magnànim (IVEI). Valencia, 1996.
- xxvi Arxiu Històric Nacional.
- xxvii " *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna (1238-1400)*", vol. I, Fonts històriques valencianes, núm. 19, Universitat de València / Universitat Politècnica de València. Valencia, 2005.
- xxviii L'autor de la cita no anomena l'arxiu d'on fou exhumada la notícia, només dóna com a referència "Notal Pere Pasqual".
- xxix Pitarch el te amb la data de 1373-03-20 (novembre de 1374), pág, 161 del resum, no té document.
- xxx Data correspondent al document original, transcrit per Mn. Vayo, actualment perdut
- xxxi Respecte a l'autoria de l'obra, aquesta fou polèmica des de l'inici. Polèmica plantejada per investigadors com Post, (1941), Gudiol i Ricart, (1955), Ainaud, (1964) i Llonch, (1975), però no va ser qüestionada de manera més contundent fins els anys 1979-1981, pel historiador A. José Pitarch.
- xxxii "L'hipotètic millor pintor de la ciutat de Barcelona." Pp. 250-253. " *L'art Gòtic a Catalunya. Pintura I. De l'inici a l'italianisme*. Barcelona, 2005.
- xxxiii Aliaga, Joan / Tolosa. Lluïsa /Company, Ximo. 2007. " *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna. Llibre de l'entrada de rei Martí*", vol. II, Fonts històriques valencianes, núm. 28, Universitat de València / Universitat Politècnica de València. Valencia, 2007.

xxxiv Data donada per Rosa Alcoy, igualment dóna referència dels anys del seu naixement, entre 1353-1361, en l'article: "La projecció del taller: itinerari de Francesc Serra II." Pp. 269-271. *L'Art Gòtic a Catalunya. Pintura I. De l'inici a l'italianisme*. Barcelona, 2005.

xxxv *Ibidem* nota anterior. El document publicat deixa bastant clar que el Vicent Serra, fuster, és el mateix que el pintor i imaginari. Nosaltres hem mantingut la fitxa en la qual als documents se li esmenta com a fuster (1390-1395) i hem inclòs les noves referències documentals a la fitxa, la qual se li esmenta com a pintor i imaginari.

xxxvi *Ibidem*, nota xxxiii.

xxxvii *Ibidem*, *Ibidem* nota anterior.

xxxviii *Pintura europea del museo de Bellas Artes de València*. "Gherardo Starnina. Retablo de Bonifacio Ferrer (1396-1397)". pp. 22-33. València, 2002-2003.

xxxix Possiblement nadiu d'Alemanya.

**UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA**

DEPARTAMENT DE COMUNICACIÓ AUDIOVISUAL, DOCUMENTACIÓ

I HISTÒRIA DE L'ART

Programa:

LA CULTURA MEDITERRÀNEA EN EL MUNDO MEDIEVAL Y MODERNO

ESTUDI

DELS

DOCUMENTS

DELS PINTORS I ALTRES ARTÍFEXS VALENCIANS

SEGLES XIII, XIV i XV (1238-1450)

VOLUM III

Tesi doctoral presentada per:

ASUNCIÓN MOCHOLÍ ROSELLÓ

Director:

JOAN ALIAGA MORELL

València, 2009

Nota de l'autora

Justificació de l'apèndix documental.

Des de l'inici d'aquesta tesi vaig pensar que hauria de ser presentada sense un apèndix documental, perquè incloure tot el *corpus* de documents amb els que he treballat no era convenient, puix augmentava el nombre de volums. A més a més, i com ja he dit al principi d'aquest treball, es compta, per a la seua consulta, amb la tesi de Lluïsa Tolosa Robledo (2003), la qual conté documents des dels segles XIII fins al XVI, amés de dos sendes publicacions dels anys 2005 i 2007, aquestes esmentades a la bibliografia específica, les quals recullen documentació des dels anys 1238 fins 1400 i de l'any 1401, respectivament. Fins i tot comptant amb la dita tesi i les dites publicacions, em va parèixer convenient presentar un apèndix d'aquells documents extrets de la recerca del personal del Centre d'Investigació Medieval i Modern i altres de la meua busca personal per la seua condició d'inèdits, completant així aquesta investigació.

NOVENA PART

IX.- ANNEXOS

X.1.- APÈNDIX DOCUMENTAL

1.

1238, maig, 1. València.

Donació als colons de Terol part de les terres conquerides. Entre ells apareixen Martí del Pintor i Joan Pintor.

ACA. *Llibre del Repartiment*, llibre 1, f. 16.

Llibre del Repartiment, 1979, p. 26, assentament 253.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 27, núm. 1.

2.

1239. València

Al Llibre de Repartiment de les terres conquerides apareix, en aquesta data, el nom de Bernabé Pintor.

ACA. *Llibre del Repartiment*, llibre 3, f. 10v.

Llibre del Repartiment, 1979, pp. 323 i 324, assentament 3295.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 28, núm. 3.

3.

1239. València.

Donació de Jaume I d'una casa al pintor Joan Ferrer.

ACA. *Llibre del Repartiment*, llibre 3, f. 44.

Llibre del Repartiment, 1979, pp. 382 i 386, assentament 3625.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 28, núm. 4.

4.

1301, desembre, 15. València.

Carta nupcial del pintor Marc Roures i la ciutadana Barcelona, en presència del notari Bernat de Narbona. La notícia apareix citada dins del document del dia 15 d'octubre de l'any 1322, però sembla cancel·lada en acord de les dos parts.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 6, mà 1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 32, núm. 18.

5.

1305, octubre, 29. València.

El pintor Romeu Tallada, actua com a testimoni en un document de procuració.

ARV. *Notari desconegut*, núm. 11181.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 34, núm. 22.

6.

1318, setembre, 18. València.

El pintor Marquet apareix documentat per la venda d'una vinya al terme de Burjassot, per part de Pere Sos, hortolà, al fuster Arnau Bonet, la qual confronta amb una d'ell.

ARV. *Protocol de Guillem Savall*, núm. 2830.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 48, núm. 60.

7.

1318, setembre, 19. València.

El pintor Guillem Daví apareix al document per la venda d'una vinya situada al terme d'Altell, a l'horta de València, la qual limita amb la cèquia de Favara i amb una vinya del dit pintor.

ARV. *Protocol de Guillem Savall*, núm. 2830.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 49, núm. 61.

8.

1318, setembre, 23. València.

Època de 14 lliures, signada pel pintor Jaume Coma als marmessors del testament del difunt Bernat Tosquella, pels serveis fets al dit difunt.

APPV. *Protocol de Joan de Pina*, núm. 23269.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 49, núm. 62.

9.

1333, abril, 12. València.

Deute de 13 sous i 7 diners del cens d'una vinya del pintor Macià Guerau, major, procurador de la seua muller Maria, a Ramon i Miquel Munyoç.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà [2].

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 67, núm. 124.

10.

1333, maig, 15. València.

Deute de 44 sous i 6 diners d'un cens de vinyes i terra del pintor Simó Peris, pel qual va fer obligació davant del Justícia dels CCC sous de València, per pagar a García Llopis, mestre de Calatrava.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà [2].

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 67 i 68, núm. 124.

11.

1333, juliol, 1. València.

Deute de 15 sous de preu de drap del pintor Ferran Peris, menor i veí de València, a Joan Guerau, draper de València.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà [2].

Cerveró, 1963, p. 148.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 68 i 69, núm. 127.

12.

1333, juliol, 14. València.

Deute de 30 sous i 8 diners de dues pagues del lloguer d'una casa del pintor Bertomeu Llorenç, menor, a Bernat de Camós, ciutadà de València.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 69, núm. 129.

13.

1333, novembre, 6. València.

El pintor Pere Sobirats i Antoni Sobirats, s'obliguen, davant del Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Jacme Bages, draper, 15 sous per compra de drap.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 5.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 71, núm. 134.

14.

1333, novembre, 15. València.

Deute de 7 sous de jornals de pintar del pintor Berenguer Albert, veí de València, a Ramón de Fraga, pintor.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Apel·lacions*, núm. 3, mà 5.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 71, núm. 135.

15.

1336, març, 4. València.

Lloguer fet pel pintor Ferran Peris, veí de València, a Francesc Torrent, corredor i veí de València, d'uns obradors seus situats a la parròquia de Sant Pere durant quatre anys.

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2801.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 76, núm. 149.

16.

1343. València.

Pere Colom, (Çalom) pintor, apareix documentat per cert assumpte.

AMV. *Manual de Consells*, A, llibre núm. 4, f. 227.

[...] Pere Colom, pintor [...]

17.

1351, març, 1. València.

Testimoni del pintor Antoni Sobirats, de la parròquia de Sant Andreu de València, en un procés davant la cort del Justícia Civil de València.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 141, mà 41, ff. 224r-v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 93 i 94, núm. 169.

18.

1353, novembre 15. València.

El pintor Andrés Çarebolleda (Sarrebollada), ja difunt, apareix al document de compromís del corredor Domènec Morlans de fer el quitament a la vídua del dit pintor, Agnes, dels 100 sous de censal carregats sobre unes cases de la parròquia de Sent Pere, les quals li ha comprat per preu de 1.000 sous.

ARV. *Protocol de Blas Roures*, núm. 1969.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 132, núm. 219.

19.

1353, novembre, 15. València.

Andreu Çarebolleda (Sarrebollada), pintor de València, ja difunt, se li esmenta en l'època atorgada per la seua vídua, Agnes, filla i hereva de Bernarda, vídua de Ramon Dezgraus, en la qual reconeix que Domènec Morlans, corredor de València, li paga 100 sous de censal de 1.000 que carrega sobre unes cases seues situades a la parròquia de Sent Pere.

ARV. *Protocol de Blas Roures*, núm. 1969.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 132, núm. 220.

20.

1353, novembre, 20. València.

El ciutadà Berenguer de Brotons atorga època, en la qual reconeix haver rebut d'Agnes, vídua del pintor Andreu Çarebolleda (Sarrebollada), 100 lliures de la quantitat del dot que li devia donar pel casament de la seva neta Guisabel.

ARV. *Protocol de Blas Roures*, núm. 1969.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 134, núm. 222.

21.

1354, juliol, 17. València.

A petició del pintor Pere Albert, oncle matern de Jaumeta, filla orfena de n'Arnau Giner, corredor i veí de València, el Justícia de València, Francesc Martí, nomena a Ramon Giner, pescador i veí de València, oncle patern de la dita Jaumeta, com el seu tutor.

ARV. *Justícia Civil segle XIV*, núm. 178, mà 1, f. 5.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 135, núm. 225.

22.

1356, novembre, 1. València.

El pintor Bernat Portell apareix en cert document.

AMV. *Claveria Censals*, J, llibre 2, f. 9.

Notícia inèdita.

[...] Bernat Portell, pintor de València, [...]

23.

1357, juny, 10. València.

Miquel Baçò, pescador i veí de València, demana al Justícia Civil de València que li siga expedida còpia de la carta dotal del matrimoni de la seua filla Francesca amb el pintor Antoni Sobirats, ja que aquest reté l'original.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 204, mà 1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 147, núm. 241.

24.

1358, setembre, 16. València.

El pintor Guillem Querol apareix documentat com a conseller en la reunió del Consell de la de València, en la qual es presenta un carta del senyor rei En Pere, en la que es demana sufragar les despeses equivalents de 50 homes a cavall com a contribució de la guerra, la qual petició és denegada.

AMV. *Manual de Consells*, A-13, f. 33.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 163, núm. 251.

25.

1359, maig, 29. València.

La cort del Justícia Civil de la ciutat de València va fer notificació d'haver manat al pintor Guillem Querol que depositara, en la dita cort, la suma que havia obtés dels béns de Benet de Vilasís.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 223, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 164, núm. 255.

26.

1359, juny, 15. València.

El Justícia Civil de València ordena l'empara d'una mesura de blat d'un camp de Miquel Gómez, a instància de la vídua del pintor García d'Exarch.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 223, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 164 i 165, núm. 256.

27.

1359, juliol, 4. València.

A instància de Pere Cubells, el Justícia Civil de València ordena empara d'una caixa plena de vidres de vidrieres del pintor en Francesc Çacoma.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 223, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 165, núm. 257.

28.

1359, agost, 5. València.

El Justícia de la ciutat de València mana al pintor Antoni d'Exarch, a instància de Pere Giner, procurador de la dona de García d'Exarch, pintor, presentar en cort els parents o aquells qui deuen fermar en la venda d'una vinya que s'ha fet a Bernat Castellar.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 223, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 166, núm. 259.

29.

1361, octubre, 7. València.

Part de l'inventari dels béns de Bernardí Ibran, habitant al Grau de la Mar de València, on apareixen unes llances pintades.

ARV. *Notari desconegut*, núm. 11193.

CIMM.

[...]

Ítem, unes llances pintats ab V llances tortes e veylles.

[...]

30.

1362, abril, 29. València.

Pere Nicolau [¿pintor?], veí de València, actua com a testimoni en el codicil testamentari de Na Peirona, habitant de València i vídua de Bertomeu Buera.

ARV. *Notal de desconegut*, núm. 11193, f. 70v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 173, núm. 276.

31.

1362, juny, 9. València.

Inventari dels béns de Caterina, vídua de Ponç, mariner, en el qual, entre altres coses, hi ha escripturades dos peces d'art.

ARV. *Notari desconegut*, núm. 11193, f. 91v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 173, núm. 277.

[...] Ítem, dos recolzados de drap pintat. [...] Ítem I arquibanch de plega pintat.[...]

32.

1362, setembre, 17. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, amb la participació de Gonçal Peris,¹ per tractar sobre abastiments de blats.

AMV. *Manual de Consells*, A-14, f. 11.

Aliaga, 1996, p. 137, doc. 1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 175, núm. 282.

33.

1362, octubre, 6. València.

Donació efectuada per Bernat Caraman, mariner, veí de València, a Maria, germana seua, d'unes cases situades a la parròquia de Sant Esteve de València, les quals afronten amb les cases de Pere Nicolau, [¿pintor ?].

ARV. *Notal de desconegut*, núm. 11193, ff. 113v i 114.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 176, núm. 283.

34.

1362, novembre, 9. València.

Pere Morlans, armer i el pintor Antoni d'Exarch actuaren com a testimonis en el procés, efectuat en presència del Justícia Civil de València, per l'herència d'en Berenguer Miró, ballester.

ARV. *Justícia Civil. Demandes*, núm. 3683, mà 1, ff. 36v-38v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 176-178, núm. 284.

35.

1362, desembre, 3. València.

Testimoni del pintor Gonçal Peris en una època.

ARV. *Notari desconegut*, núm. 11193, s.f.

Aliaga, 1996, p.137, doc. 2.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 179, núm. 285.

36.

1362, desembre, 10. València.

Protesta de García d'Exarch, fill de Nicolaua, vídua del pintor García d'Exarch, contra la condemna dictada pel Justícia civil de València en pagar 70 sous a Ramon Ferrer, llaurador de l'horta de València.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 259, mà 58, ff. 9 i 10.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 187 i 188, núm. 288.

37.

1365, abril, 16. València.

El pintor i armer Pere Morlans atorga època, en la qual reconeix haver rebut de Pere d'Orriols, rector de l'església d'Alboraia i dispenser del comte de Dènia i Riabagorça, 6 lliures pel preu de vint paveses que ha fet i pintat, a més 5 sous per pintar un glavi (espasa).

ARV. *Notal de Jaime Ros*, núm. 2828.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 200, núm. 303.

38.

1365, novembre, 18. València.

El pintor Simó Despuig signa època, en la qual reconeix haver rebut de Pere d'Orriols, rector de l'església d'Alboraia, 80 sous pel preu de deu pavesos que ha fet i pintat pel comte de Dènia i Ribagorça amb les seues armes, per al castell del lloc Castell de Castells.

ARV. *Notal de Jaume Ros*, núm. 2828.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 202, núm. 308.

39.

1372, abril, 30. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València per a deliberar si comanaven a un o més jurats per a reconèixer l'estat del treball del retaule major de la Catedral, i d'ampliar l'ajut que es va atorgar de 1.000 florins d'or per a la confecció del dit retaule, ja que la imatge puja més del que en un principi es preveia.

AMV. *Manual de Consells*, A-16, ff. 77 i 77v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 216, núm. 336.

40.

1372, juny, 7. València.

Època atorgada per Ferrer Querol,ⁱⁱ senior, pintor i veí de València, a Nicolas Despuig, séller i ciutadà de València, en la qual reconeix haver rebut 14 lliures i 5 sous pel preu de la mitat de deu fanecades de terra campa que dit pintor i el seu fill Ferrer Querol tenen pro indivis en el terme de Patraixet, horta de València.

ARV. *Notal de Domingo Falchs*, núm. 2805.

Sanchis Sivera,ⁱⁱⁱ 1912 (1), p. 161; 1912 (2), p. 217; 1914, p. 7; 1928, p. 16; 1930, p. 16.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 219, núm. 339.

41.

1373, març, 23. València.

El Consell de la ciutat de València determina organitzar festes i actes públics per a la celebració de les noces del primogènit i descendent de la corona d'Aragó, Joan i la seua muller Mata d'Armanyac, casats a Barcelona el dia 6 de març.

AMV. *Manual de Consells*, A-16, ff. 140 i 140v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 224, núm. 344.

42.

1373, juliol, 8. València.

Acord del Consell de la ciutat de València, en el qual es determina organitzar festes i actes públics per celebrar l'entrada a la ciutat dels ducs de Girona.

AMV. *Manual de Consells*, A-16, f. 160v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 225, núm. 346.

43.

1373, octubre, 8-21. València.

El Justícia dels CCC sous de la ciutat de València, condemna al pintor Nicolau de Molina a pagar a Joan Claramunt, notari, 8 sous i 8 diners que li devia.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 6, mà 2.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 226, núm. 350.

44.

1374, novembre, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual es determina donar a Llorenç Saragossa, pintor, 50 florins pel viatge de tornar de Barcelona a València i 100 florins per comprar un alberg a la dita ciutat, amb la condició que s'aveïne i s'establisca per sempre a la ciutat de València.

AMV. *Manual de Consells*, A-16, f. 233.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 228, núm. 357.

45.

1375, març, 28. València.

El Consell de la ciutat de València, paga al pintor Llorenç Saragossa 55 florins dels 100 promesos per fixar la seua residència en València.

AMV. *Claveria Comuna de Censals*, llibre núm. 8, f. 31v.

Notícia revisada i completada.

De nos e ser pagats de la dita moneda an Lorenç Saragoça, pintor, cinquanta e cinch libres per aquells cent florins dor, los quals nos per special e espres poder a nos otorgat per lo Consell de la dita ciutat celebrat a XIII dies del mes de novembre del any prop passat, otorgam e preveim per certes e justes causes ésser a aquells donats de la pecunia de la dita ciutat a als de comprar aci alberch per sa habitacio asi com fet ha comprat aquell per preu LXV libres ab carta feta per en Gonçalbo Lopez, notari de Valencia, segons que per aquell som estats certificats e cobrats dell e ser fiat ut supra es data Valencie XXVIII marci anno supra es.

Manuel Maties Carbonell et Michaelae de Apiera, pro [...] et Ramon de Tolsa.

46.

1375, juny, 10. València.

Testament d'Alamanda Carroç, muller de Berenguer de Vilaragut, filla del difunt Ramón de Boixados, en el qual demana que a la sua mort siga construït un altar amb un retaule sots invocació dels sants Francesc, Joan Evangelista i Joan Baptiste, a l'esglèsia de Santa Maria del Castell de Rebollet (La Font d'En Carros).

AMV. *Notal d'Antoni Cortés*, mà 1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 229, núm. 360.

47.

1375, juny, 13. València.

Inventari dels béns de Sanç Roiz, veí de Manises, difunt, entre els quals es troben alguns objectes relacionats amb la pintura i l'orfebreria.

AMV. *Notal d'Antoni Cortés*, mà 1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 229, núm. 361.

48.

1375, juny, 26. València.

El pintor Domènec Pérez, actua com a testimoni en una època de venda de terres.

AMV. *Notal d'Antoni Cortés*, mà 1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 229, núm. 362.

49.

1376, juny, 4. València.

Nomenament dels jurats i consellers de la ciutat de València, on Gonçal Peris figura com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-17.

Aliaga, 1996, doc. 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 231, núm. 364.

50.

1376, juliol, 18. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-17.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 231, núm. 366.

51.

1376, octubre, 29. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-17, f. 76.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 231, núm. 367.

52.

1376, desembre, 1. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-17, f. 77.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 232, núm. 368.

53.

1376, desembre, 11. València.

El notari Bernat Malet, procurador de Caterina, vídua de Domènec Cases, efectua el lloguer d'una casa a la parròquia de Santa Caterina, al barri de la Beineria, a Antoni Gomiç, daurador, per dos anys i pel preu de 6 lliures i mitja cada any.

ARV. *Notal de Joan Martí*, núm. 2816.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 232, núm. 369.

54.

1377, gener, 13. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-17, f. 83.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 232, núm. 370.

55.

1377, febrer, 3. València.

El pintor Pere Morlans i Pasqual Ferrit, flaquer, veïns de València actuen com a marmessors del testament de Mingueta, vídua de Domènec Asensi, habitant de València.

ARV. *Notal de Guillem Almudever*, núm. 2503, ff. 5-6.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 232 i 233, núm. 371.

56.

1377, març, 10. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-17, f. 87.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 234, núm. 372.

57.

1377, març, 24. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-17, f. 90.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 234, núm. 373.

58.

1377, març, 28. València.

Els pintors Domènec de la Rambla i Ferrer Querol, menor, actuen com a testimonis en l'aveïnament de Francesc Tora, paraire, a la ciutat de València.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 53v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 234, núm. 374.

59.

1379, maig, 28. València.

Domènec de la Rambla, pintor veí de València, actua com a testimoni en una absolució de deute de cert violari.

ARV. *Notal de Pere Ros*, núm. 2684.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 237, núm. 381.

60.

1380, agost, 27. València.

Nomenament del tutor i curador, fet pel Justícia Civil de València, a petició de Joan Sarrià, veí de València, avi dels orfes Garcia, Ramonet, Guillamó i Goçalbo, fills de Joan Pérez (Peris) i Teresa, morts intestats. Es nomena tutor i curador dels dits orfes i els seus béns a Joan Pérez, esparter, germà d'ells.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 422, mà 6, f. 9.

Cerveró, 1972, p. 45.

Aliaga, 1996, pp. 189 i 190, doc. 38.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 244, núm. 391.

61.

1381, gener, 9. València.

Inventari dels béns del difunt Francesc Vilar, entre els quals trobem un oratori.

ARV. *Notal de Pere Llacer*, núm. 2809.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 245, núm. 395.

62.

1381, abril, 8. València.

Pere Nicolau (pintor?) veí de València apareix cita als següents document per certs assumptes de donació de la dot de la filla de Joan de Copons

APPV. *Notal de Vicent Queralt*, núm. 1412.

Die lune 8 aprilis.

In Dei nomini et eius gratia, noverint universiti quod Berthomeua, filia de Iohannis de Copons, vicini Valencie, defuncti et uxoris an Barchinone, vicinum meum, in uxoris Petri Nicholau, vicini Valencie, eundem procuratorem de voluntatem e consensi aliquorum amprorum mortem et [..nl...] de consensi et no lutatem predictae marius meu presentis col-lorade[...] me ipsum [...] in matrimonium nobicim[...] Pasquassio Castell, operarius opus ville Urcinum, dite [...] presenti e recipiente dono e assigno nobem dito Pasquassio de Castell, in de per dotem mea ad forum Valencie triginta lliuras monete regalium Valencie. In deriis numeraris ad quam causam ego dite Pasquassius Castell assentius [...] veritate recognosco me anobem dita Berthomeua, huiussem e receptisse numerando dotem [...] expresata denunciando preverunt emim meim excepcioni penne predite non numerare [...] sue dotis predite anobem non hitem e non recepte ut predictorum e excepcioni doli. Et cum iendum forum Valencie virginibus, urginibus prearum earum vinquicinterem debeat feri augmentorum, innota medietatem dotis

ideo factom nobem dite Berthomeua presenti augmentarum sui donationem per [...] nupcias de non [...] ipsum de quindeti liuras dite monete. Et se iutem in summa interem dotem e augmentarum quadragintaquigesimas lliuris jandre. Quas nobem e uxies dono e asigno hiudas et percipientas perem dotis restituende id forum Valencie sui omnibus bonius meis mobilius et immobilius hiuris et hiundis ubiqueus que id hec preverunt e cause nobem e uxies ad dotum forum obligo de presenti. Quod est actum valentie actava die aprilis anno anativitate domini millessimo trigessimo octogesimo primo. Signum Berthomeua Signum Pasquassio Castell predictorium qui hec concedirius e firmarius.

Testes huis rei sunt Petris rubei notarium e Dominicus ramon fornerius valencie civis

Petrus Nicholau, Valencie vicinus et uxor an Barchinona presenti, ambo institute e urgems meum insolium confiteum inveritate recognoscimus nos deberum nobem Pasquassio Castell, operario opris ville Urcinum, eiundem presenti recepetemi e uxies decem lliuras monete regalium Valencie, quas nobem dare e solvere principius in de incorium matrimonii uxiem e Berthomeua, filie miem ditem Barchinionem e Iohannes de Copons, primi uxei miem defuntiem quarem renunciatimem preverunt omnium excepcioni perciem preditem per nos nobem non debere ratione, predita e excepcionem doli principius e fide bona convenimus, preditas decem llius solidum, et pactare nobem ut uxies aut cui nos voluntarius ut omnium homini nobem bono uxo percetim hiec ad unem anium primium venturum e continue complerum. Quod ipse fecimus voluntum e nobem ac uxies concedibus per in continenti

63.

1381, novembre, 16. València.

Venda efectuada per Llorenç Real, daurador, ciutadà de València, el qual ven a Raimon de Vic, alcaid del castell d'Aiora, una captiva sarraïna anomenada Marien, oriünda de Marines a la Vall d'Olocau, d'edat de trenta-huit anys, pel preu de 43 lliures.

ARV. *Notal de Domingo Aznar*, núm. 2788, ff. 381v-382v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 247-249, núm. 401.

64.

1381, novembre, 16. València.

Raimon de Vic, alcaid del castell d'Aiora, signa àpoca per 43 lliures a Llorenç Real, daurador, per la compra d'una captiva sarraïna anomenada Marien, oriünda de Marines a la Vall d'Olocau, d'edat de trenta-huit anys.

ARV. *Notal de Domingo Aznar*, núm. 2788, f. 382v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 249 i 250, núm. 402.

65.

1381, novembre, 27. València.

El pintor Raimon Valls i la seua muller Caterina van vendre a Jaume Rodella, llaurador de Benetússer, un tros de vinya situada al terme de Cotollers a l'horta de València, pel preu 11 lliures.

ARV. *Notal de Domingo Aznar*, núm. 2788, ff. 394v i 395.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 250 i 251, núm. 403.

66.

1382, maig, 2. València.

El pintor Açau Baço, apareix documentat als llibres del notari Pere Roca.

APPV. *Protocol de Pedro Roca*, núm. 24049, f. 40.

Notícia inèdita.

[...] Açau Baço, pictoris civis Valencie [...]

67.

1382, juny, 27. València.

Part de l'inventari dels béns del difunt Bartomeu Gil, paraire, en el qual trobem entre altres coses, varis escuts i draps pintats.

ARV. *Notal de Miquel Martorell*, núm. 2817, ff. 105 i 106.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 251, núm. 404.

68.

1382, juliol, 4-11. València.

Encant públic dels béns del difunt En Bertomeu Gil, paraire, en el qual compren, entre d'altres persones, els pintors Nicolau de Molina i Domènec de la Rambla i on apareixen certs objectes relacionats amb l'art de la pintura i altres arts.

ARV. *Notal de Miquel Martorell*, núm. 2817.

Sanchis Sivera, 1914, p. 7.^{iv}

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 251 i 252, núm. 405.

69.

1383, València.

El pintor Joan Çolom, apareix esmentat en cert document.

ARV. *Comptes de Batlia*, núm. 3, mà 1..

[...] Johan Çolom, pintor [...]

70.

1383, València.

El pintor Guillem Lorenç, apareix esmentat en cert document.

ARV. *Comptes de Batlia*, núm. 3, mà 1..

[...] Guillem Lorenç , pintor [...]

71.

1383, València.

El pintor Tomàs Giner apareix en cert document,

ARV. *Comptes de Batlia*, núm. 3, mà 1.

[...] Tomas Giner, pintor [...]

72.

1383. València.

El pintor Guerau Coll apareix en cert document.

ARV. *Comptes de Batlia*, núm. 37, f. 51v.

Notícia inèdita.

[...] Guerau Coll, pintor (...)

73.

1383, maig, 10. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual es nomenen al pintor Domènec de la Rambla junt a Antoni Atzuara, com a consellers de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 258, núm. 412.

74.

1383, maig, 26. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla, com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 5v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 259, núm. 414.

75.

1383, juny, 23. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domènec de la Rambla com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 6v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 259, núm. 415.

76.

1383, juny, 25. València.

Renúncia mútua feta entre Mateu Franc, àlies Palau, veí Mallorca i el pintor Lluís Erau, veí de València, a qualsevol acció judicial.

ARV. *Notal de Bernat Pellicer*, núm. 2660.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 261, núm. 417.

77.

1383, juny, 25. València.

Època de Mateu Franc, àlies Palau, veí Mallorca, al pintor Lluís Erau, veí de València, per la quantitat de 21 florins a compte d'un total de 36.

ARV. *Notal de Bernat Pellicer*, núm. 2660.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 262, núm. 418.

78.

1383, juliol, 13. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 8v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 262, núm. 419.

79.

1383, agost, 22. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 11v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 263, núm. 421.

80.

1383, agost, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla, com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 12v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 263, núm. 422.

81.

1383, setembre, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 14.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 263, núm. 423.

82.

1383, desembre, 30. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 21v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 263, núm. 423.

83.

1384, gener, 21. València.

El pintor i armer Pere Morlans, actua com a fiador de l'aveïnament de Ramon Exeménez a la ciutat de València.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 115v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 266, núm. 432.

84.

1384, gener, 29. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla, com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 23v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 266, núm. 433.

85.

1384, febrer, 5. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla, com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 25.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 267, núm. 434.

86.

1384, maig, 10. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla, com a conseller de dita ciutat per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 29v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 269, núm. 437.

87.

1385, abril, 20. València.

El pintor Ferrer Querol, actua com a testimoni en un reconeixement de dipòsit de comanda.

ARV. *Notari desconegut*, núm. 11204.

CIMM.

Testes huius sunt, Berthomeus Botinya, laborartor et Ferrarius Querol, pintor, Valencie cives.

88.

1385, maig, 16. València.

Pagaments efectuats per Berenguer Permola en nom de Domingo Calataiud, ciutadà de València, i la seua dona Francesca, com a hereva del seu pare Ramon Casalduc, les quals quantitats havien estat emparades pel mateix Berenguer Peramola i el pintor Domingo Torà, qui al seu torn havia comprat la casa de Ramon Casalduc.

ARV. *Protocol de Jaime Caldes*, núm. 3163.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 272 i 273, núm. 447.

89.

1385, maig, 20. València.

L'administrador de la Clavaria Comuna de València efectua un pagament de 5 lliures i mitja al notari Francesc Corsa, escriptent de la Sala de dita ciutat, per a que faça continuar la obra de il·luminar el llibre dels Privilegis de València.

AMV. *Clavaria Comuna. Manual d'albarans*, I-14, f. 50.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 274, núm. 448.

90.

1385, maig, 21. València.

Elecció del pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 91.

Aliaga, 1996, pp. 137 i 138, doc. 4.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 274, núm. 449.

91.

1385, juny, 12. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 94v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 275, núm. 451.

92.

1385, juliol, 29. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 97v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 276, núm. 454.

93.

1386, febrer, 19. València.

Guillem Martorell, obrer de l'obra del Reial de València, paga al pintor en Figuera 220 sous, pel preu de pintar dues cubertes de fusta i de rajola i jaspiar uns permòdols.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

CIMM.

Època.

Ítem, doní a.n Figuera, pintor, que ha pintat d'azarco II cubertes de fusta e de rajola e los permòdols gaspiats. A n'i època en poder de Ramón Dalmau CCXX sous (taxat "XX florins").

94.

1386, març, 3. València.

Guillem Martorell, obrer de l'obra del Reial de València, paga a en Bonet, mestre de la dita obra, 5 sous entre altres coses per fer el bastiment per a en [Figuera], pintor de la capella.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

CIMM.

Primo, doní a:n Bonet, mestre de la dita obra, que obrà en fer bastiments en la capella per al pintor [Figuera] e en fer los banchs en la dita capella, per son jornal V sous.

95.

1386, març, 12. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 122v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 278, núm. 459.

96.

1386, març, 16. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 124v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 278, núm. 460.

97.

1386, març, 19. València.

Guillem Martorell, obrer de la obra del Reial de València, paga a en Figuera, pintor, 9 florins pels treballs de pintar la coberta, els permòdols i les lantrees de la capella.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

CIMM.

Ítem, doní a:n Figuera, pintor, per pintar la cuberta de la capella e los permòdols e pintar la biga e les lantrees e la copada IX florins.

98.

1386, març, 24. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 129.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 278, núm. 461.

99.

1386, març, 28. València.

Guillem Martorell, obrer de la obra del Reial de València, paga al mosso d'en Vilaur, pintor, 3 sous per perfilar la porxada de pedra picada i anota 1 sou pel preu dels ous que es gastaren per la preparació de la pintura destinada a dit perfilar.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

CIMM.

Ítem, doní al moço d'en Vilaur, pintor, que ha perfilat en lo portxe de pedra picada, per son jornal III sous.

Ítem, costaren ous per al perfilar I sou.

100.

1386, març, 29. València.

Guillem Martorell, obrer de la obra del Reial de València, paga al mosso d'en Vilaur, pintor, 3 sous per la feina de perfilar i anota 12 diners pel preu dels ous que es gastaren per la preparació de la pintura destinada a dit perfilar.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 9202.

CIMM.

Ítem, doní al dit moço de Vilaur que perfila en lo dit Real, per son jornal III sous.

Ítem, costaren ous per a la dita obra XII diners.

101.

1386, març, 31. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 130v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 278, núm. 462.

102.

1386, abril, 7. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 132.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 278, núm. 463.

103.

1386, maig, 7. València.

El pintor Joan Llätzer atorga procuració en la persona de Francesc Marçà, veí de la ciutat de València.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, 2⁴.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 279, núm. 464.

104.

1386, maig, 9. València.

Debitori atorgat per Joan Tomé, tintorer de draps de lli a València, en el qual confessa que ha de pagar a Llorenç Real, daurador de la mateixa ciutat, 100 florins d'or d'Aragó.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, 2⁴.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 279, núm. 465.

105.

1386, maig, 11. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 136.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 279, núm. 467.

106.

1386, juny, 10. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual es nomena al pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 144.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 280, núm. 468.

107.

1386, juny, 23. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 147.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 283, núm. 470.

108.

1386, juliol, 5. València.

Llorenç Real i Miquel Eximeneç, dauradors i veïns de València, actuen com a testimonis en una època.

ARV. *Notal de Bertomeu de la Mata*, núm. 2810.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 283, núm. 471.

109.

1386, juliol, 7. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 148v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 283, núm. 472.

110.

1386, juliol, 30. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 154.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 284, núm. 474.

111.

1386, agost, 3. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 155v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 284, núm. 475.

112.

1386, agost, 14. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 158v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 284, núm. 476.

113.

1386, agost, 27. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 160.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 284, núm. 477.

114.

1386, setembre, 7. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 161v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 285, núm. 478.

115.

1386, octubre, 5. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 167.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 285, núm. 480.

116.

1386, octubre, 10. València.

Raimon Valls, pintor de València, actua com a testimoni en el lloguer d'un molí arrosser.

AMV. *Protocol de Jaume Dezplà*, 2⁴.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 286, núm. 481.

117.

1386, novembre, 3. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 171v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 286, núm. 482.

118.

1386, novembre, 19. València.

Reconeixement de deute atorgat per Francesc Eximeno, daurador, i Pelegrí Perpinyà, agricultor, en el qual confessen haver de pagar a Mossè Mermó, jueu, 7 lliures i mitja que els deixà de préstec.

ARV. *Notal de Bertomeu de la Mata*, núm. 2810.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 286, núm. 484.

119.

1386, novembre, 23. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 176v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 288, núm. 485.

120.

1386, desembre, 8. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 181.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 288, núm. 486.

121.

1386, desembre, 22. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 183v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 288, núm. 487.

122.

1387, gener, 9. València.

A la fi de commemorar l'aniversari de la mort del rei en Pere el Cerimoniós, el Consell de la ciutat de València proveeix que es facen orles de vellut guarnides amb escuts, entre altres coses.

AMV. *Manual de Consells*, núm. A-18, f. 190v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 289 i 290, núm. 491.

123.

1387, gener, 21. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 195.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 290, núm. 493.

124.

1387, gener, 25. València.

Compte del Mestre Racional de la ciutat de València en el que rep d'en Francesc, menor, 10 sous per la condemna feta pel justícia dels CCC sous de la dita ciutat per motiu de l'acusació presentada per Francesc Simó (¿pintor?), el seu pare, tenint en compte la seva condició d'indigència.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 6647, mà I, f. 2v.

Ítem, met en compte de reebuda los quals per mans del dit collitor, hac e reebé per rahó d'un quart, acusat per en Francesc Simó a-n Francesc, menor, de cinch florins d'or en los quals fou condepnat a XXV dies de janer del dit any. Feta gràcia com fos pobre segons appar en lo dit liber a VIII cartes X sous.

125.

1387, gener, 26. València.

Ramon Real, daurador, apareix al document de la venda atorgada per Bernat Ferrer, brunater de València, la seua muller Guillerma, Bartomeu Ferrer, mercader, fill de l'anterior matrimoni, Violant la seua muller i Guillem Benet, espaser, d'uns hospicis que confrontaven amb unes cases del dit daurador.

AMV. *Protocol de Jaume Dezplà*, 2⁵.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 291, núm. 494.

126.

1387, febrer, 1. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 197v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 291, núm. 495.

127.

1387, febrer, 4. València.

Document pel qual Pere Domènec, prevere, "comorans" a la ciutat de València, beneficiat d'un benefici de la Seu de dita ciutat sota la invocació de la beata Maria Magdalena, que pertanyé al difunt Gener Rabaça, dóna els ornamentals de l'altar, entre els que es menciona un retaule, al fill d'aquest, Gener Rabaça, llicenciat en lleis.

ARV. *Notal d'Arnaldo Puig*, núm. 2484.

CIMM.

Eodem die.

Petrus Domènech, presbiter, comorans in civitate Valencie, beneficiatus illius beneficii per venerabilem Ianuarius Rabaça, maiorem dierum in legibus licenciatum, quondam, habitatorem precontente civitatis defunctum in sede precontente civitatis sub invocacione beate Marie Macdalene instituti, ex certa sciencia, dicto nomine, confiteor et in veritate recognosco vobis venerabili Ianuario Rabaca, in legibus licenciato habitatori prefixe civitatis presenti et vestris, quod dedistis, tradidistis et delliberastis michi voluntati mee ornamenta et jocalia altaris beneficii prelibati sequencia:

[...]

Ítem, una cortina vermella nova de cobrir lo retaule de la dita capella lo qual corre per una barra de ferre davant lo dit retaule.

(la resta en blanc)

128.

1387, febrer, 4. València.

Document pel qual Gener Rabaça, llicenciat en lleis, habitant de València, va rebre de Joan Aznar, prevere, els ornaments de l'altar davall la invocació de Maria Magdalena entre els quals es menciona un retaule, i que pertanyia a Gener Rabaça, difunt, pare d'aquell.

ARV. Notal d'Arnaldo Puig, núm. 2484.

CIMM.

Ianuarius Rabaça, [...]secuntur:

Primo, un calzer smaltat e daurat ab senyals de sants e de Rabaca ab sa patena.

Ítem, un missal ab les cubertes de fust guarnides de cuyro vermell florejat ab sa emphemadura ab fort bells tanquadors d'argent ab senyals de Rabaça en lo qual dit missal és stat primerament lo comptar e après lo dit comptar la fi de la primera plana feneix "salvari qui" et la dita primera carta feneix "tuas et cetera", e la fi de tot lo dit missal feneix "in pate, amen".

Ítem, un vestiment de llí guarnit de seda vermella complit e lo camís ab parament de drap de seda d'Espanya.

Ítem, un camís de drap de llí nou, guarnit de drap d'or blau.

Ítem, cinch línies de drap de llí, bones, belles e noves.

Ítem, dos canelobres de ferre nous stanyats de dos palms de alt cascu.

Ítem, uns corporals nous.

Ítem, una post de donar pau.

Ítem, una cortina vermella nova de cobrir lo retaule de la dita capella lo qual corre per una barra de ferre davant lo dit retaule.

Ítem, una caxa de pi ab ses peus [...] vermella ab senyals de Rabaca en la qual stan los sobredits ornaments de la damunt dita capella.

Quare renuncio [...]

129.

1387, febrer, 18. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 199v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 291, núm. 496.

130.

1387, març, 8. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-18, f. 202.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 297, núm. 498.

131.

1387, març, 21. València.

Afermament de Pere Olm, fill del difunt Guillem Olm, llaurador de València, major de quinze anys amb el pintor Esteve Rovira, veí de dita ciutat, per ensenyar el seu ofici per un període de cinc anys en els quals avituallarà al seu deixeble de tot alló que li faça falta.

ARV. *Notal d'Arnaldo Puig*, núm. 2484.

CIMM.

Iohannes d'Exarch, fornerius, vicinus civitatis Valencie, curator datus et assignatus per curiam civitatis Valencie in emili persone et bonis Petri Olm, adulti adulti maioris quindecim annorum presentis et firmatis (taxat "ut constat") filii Guilelmi Olm, agricultoris quondam vicini predictae civitatis defucti ut constat de dicta cura per instrumentum publicum actum Valencie (en blanc) ex certa sciencia dicto nomine de voluntate consensu et firmamento Francisci de Lorcha, paratoris pannorum, vicini iamdictae civitatis persentis et consentientis avunculi ex parte patris dicti Petri Olm, mitto et afirmo predictum Petrum Olm, vobiscum Sthefano Rovira, pictoris vicini predictae civitatis presente causa videlicet et occione adicendi vestrum officium quod eidem docere teneamini ut melius poteritis et faciendi omnia mandata vestra licita et honesta de die et de nocte utilia agendo et in utilia penitus evitando hoc autem afirmamentum vobis facio huic ad quinque annos primo venturos et a presenti die in antea continue numerandos sic quod infra dictum tempus tenamini predictum Petrum Olm providere de comestu, potu, vestitu et calciatu in egritudine quam in sanitate pro ut sui ac consimilis interest et ultra hoc teneamini vos sibi facere in primo anno unum par subuncularum unum par certabularum, unum par caligarum in super teneamini sibi facere in dicto primo anno soculares tot quod ut cesse habuit et in secundo tercio et quarto annis dare comestum, potum vestitum et calciatum ut predicti et quinto anno teneamini vos eidem facere tunicam, gramasiam, caputium, caligas panni, panni lane novi valeor decem vel undecim solidos per alna et sic promitto dicto nomine quod predictus Petrus Olm infra dictum tempus a venturo servicio non disceder quod si fecerit volo atque dono vobis licentiam et plenum posse quod valeatis predictum Petrum Olm capere seu capi facere captum in servitutum vestram tornare et detinere tantum et tam diu donec dapnum vobis datum tam racione fugue infirmitatis quod alia qualibet racione fuerit vobis plenarie satisfactum unam cum omnibus dampnis missionibus et interesse per vos racionibus predictis factis et sustentis pro quibus omnibus et singulis supradictis tenendis et observandis

attendendis et complendis obligo dicto nomine omnia bona predictae cure mobilia et immobilia ubique habita et habenda, ad hec autem ego prefixus Stephanus Rovira concedens et acceptaris afirmamentum superius expressatum sub modis, formis, condicionibus et pactis superius declaratis, promitto et fide bona convenio vobis iamdicto Johanni de Exarch nomine quo supper presenti predicta omnia et singula per anc vobis attendende et complenda sic attendere firmiter et complere ut superius continetur et in aliquo non contrafacere vel venire de iure vel de facto aliqua ratione. Quod est actum Valencie.

Testes huius rei sunt: Petrus Lazer, notario et Bernardus Salvany, presbiter Valencie habitantes.

132.

1387, juliol, 6. València.

Llorenç Real, daurador, va fer obligació davant el Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Pere Benet 11 sous que li devia de jornals.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 13, mà 6.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 297, núm. 499.

133.

1387, juliol, 24. València.

Obligació davant el justícia dels CCC sous de la ciutat de València per part de Pere Ramón, fuster, en pagar al pintor Sanxo de Villalba, 54 sous pel treball de pintar caixes i cofres.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 13, mà 6.

En Pere Ramón, fuster, per confessió sua pròpia fon condepnat per l'honrat en Lois Lopez, justícia de la ciutat de València en lo cilvil tro en suma de CCC solidos en donar e pagar a-n Sanxo de Vilalba, pintor, present, cinquanta-quatre solidos, moneda reals de València, los quals li confessà deure per rahón de pintar caxes e cofrens a aquell a pagar a deu dies sots pena del quart.

134.

1388, maig, 4. València.

El pintor Sanxo Villalba va fer obligació davant el justícia dels CCC sous de València, en pagar a Pere Toli, 7 sous reials de València que bestragué per al lloguer de dos cases en les que s'estava dit pintor.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 15, mà 4.

En Sanxo Vilalba, pintor, vehín de València, per confessió sua pròpia fon condepmnat per l'onrat en Berthomeu d'Avenella, justícia civil de la ciutat de València tro en suma de CCC solidos, en donar et pagar a-n Pere Toli [...] instant et requirent, set solidos reals de València, los quals dit En Pere bestragué per lo dit en Sanxo a (llo)guer de les cases en que stava lo dit en Sanxo e tenia logades a pagar d'ací a X dies, tantum, sots pena del quart.

135.

1388, maig, 20. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 306, núm. 512.

136.

1388, maig, 30. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 5v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 306, núm. 513.

137.

1388, juny, 23. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 9v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 306, núm. 514.

138.

1388, juliol, 6. València.

El pintor Antoni Sobirats, habitant en el carrer de les Parres de la ciutat de València, actua com a fermador de l'aveïnament Salvador Venrell, llaurador d'Algemesí a Alginet, que és de la contribució de la ciutat de València.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 165.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 306, núm. 515.

139.

1388, juliol, 20. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 11v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 307, núm. 516.

140.

1388, agost, 14. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 13v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 307, núm. 518.

141.

1388, agost, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch, com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 14v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 307, núm. 520.

142.

1388, setembre, 2. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 16v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 309, núm. 524.

143.

1388, setembre, 22. València.

Assignació de béns posada davant del Justícia Civil de València per Bertomeu Arnau, que basten per pagar els 25 sous de violari i penes que li deu al pintor Domènec de la Rambla.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 567, ff. 20 i 21.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 310, núm. 527.

144.

1388, setembre, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 18.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 311, núm. 528.

145.

1388, octubre, 3. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 20.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 311, núm. 529.

146.

1388, octubre, 16. València.

Acta del Consell de la ciutat de València a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch, com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 22v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 311, núm. 530.

147.

1388, novembre, 3. València.

Obligació davant el justícia dels CCC sous de València per part de Joan de Moya, llaurador, a pagar al pintor Llorenç Estrany, 70 sous per un troç d'alfafar.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 15, mà 9.

En Johan de Moya, llaurador, per sa plana voluntat, promés et s'obliga en poder de l'honrat en Berthomeu d'Avenella, justícia civil de la ciutat de València tro en suma de CCC solidos, en donar et pagar a.N Lorenc Strany, pintor absent axí com si fos present se(t)anta solidos reals de València, los quals li confessa deure de et per rahó d'un troc d'alfafar et són de la paga de Tots Sants prop pasat, los quals li promés pagar d'ací a X dies, tantum, sots pena del quart.

148.

1388, novembre, 5. València.

Àpoca per la venda d'un esclau sarraï de nou anys, efectuada pel pintor Francesc Torà a Pere Torà pel preu de 31 sous.

ARV. *Notal de Francisco Zaidia (Çaidia)*, núm. 2797.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 313, núm. 533.

149.

1388, novembre, 6. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 25v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 313, núm. 535.

150.

1388, novembre, 13. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 26v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 314, núm. 537.

151.

1388, desembre, 22. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 27v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 316, núm. 540.

152.

1389, gener, 26. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 32v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 317, núm. 543.

153.

1389, març, 16. València.

Manament del Justícia Civil de València fet a instància de Guillem Strany, procurador del pintor Domènec Torà, ordenant a Bernat Abat que torne els béns que tenia capllevats de Marqueta.

ARV. *Justícia Civil. Manaments i Empars*, núm. 580, mà 2, f. 18v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 317, núm. 545.

154.

1389, abril, 6. València.

Manament del Justícia Civil de València al pintor Francesc Serra, a instància de Ramon Ferriol, draper de Xàtiva, perquè acabe aquest pintor un retaule abans de Pasqua de Resurrecció.

ARV. *Justícia Civil. Manaments i Empars*, núm. 580, mà 3, f. 24v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 317 i 318, núm. 546.

155.

1389, abril, 7. València.

Manament del Justícia Civil de la ciutat de València fet a instància de Pere Solà, ordenant al pintor Francesc Serra que no vengui un alberg que té llogat al dit Pere Solà, en la parròquia de Santa Caterina per dos anys, sense el càrrec del dit lloguer.

ARV. *Justícia Civil. Manaments i Empars*, núm. 580, mà 2, f. 41.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 318, núm. 547.

156.

1389, abril, 26-maig, 7. València.

Empara a instància de Ramon Ferriol, draper de Xàtiva, de 1.450 sous de Joan Boïls, tender, feta per manament executori del Justícia Civil de València per pagar al pintor Francesc Serra, una casa que li havia comprat.

ARV. *Justícia Civil. Manaments i Empars*, núm. 580, mà 3, ff. 8v i 31.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 318, núm. 548.

157.

1389, abril, 29. València.

Empara i posterior cancel·lació de 35 lliures fetes per Francesc de Mora, ardiaca de Segorbe, en poder de Joan Boïls, per pagar al pintor Francesc Serra la casa que li havia comprat pel preu de 5.000 sous.

ARV. *Justícia Civil. Manaments i Empars*, núm. 580, mà 3, f. 15v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 319 i 320, núm. 549.

158.

1389, juny, 5. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Antoni d'Exarch com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-19, f. 46.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 321, núm. 552.

159.

1389, juliol, 24. València.

Contracte d'aprenentatge atorgat per Mateu Espanyol, curador d'orfes, en el qual aferma a Bernat Escoda, fill del difunt Bernat Escoda, obrer de la vila de València, amb el pintor Domènec Torà, durant tres anys i mig com a macip seu per aprendre l'ofici de pintor. En aquest document fa de testimoni el pintor Domènec de la Rambla.

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 321, núm. 553.

160.

1389, agost, 3. València.

Època atorgada pel pintor Llorenç Saragossa,^v en la qual reconeix haver rebut dels obrers de les obres de l'església de Sant Andreu, 15 [florins],^{vi} dels 230 sous finals que li devien d'una major quantitat de 5.000 sous, pels quals van contractar la factura d'un retaule baix l'advocació de sant Andreu.

ARV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 4296.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 322, núm. 555.

161.

1389, setembre, 4, València.

Contracte de treball entre el pintor Alfons, fill del difunt Alfons, pintor i veí de Còrdova, amb el pintor Esteve Rovira, durant un any com a macip seu i per aprendre l'ofici de pintor.

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 322, núm. 556.

162.

1389, setembre, 4, València.

Contracte de treball entre el pintor Arnau, fill del difunt Bernat, pintor veí de Campredó, amb el pintor Esteve Rovira, durant un any com a macip seu i per aprendre l'ofici de pintor.

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 323, núm. 557.

163.

1389, setembre, 13. València.

El pintor Ferrer Querol atorga àpoca en la qual reconeix que Duran Avellà, Bernardo d'Àries, Berenguer Monts i Nicolau Senequell, argenters i majors de l'Almoina dels argenters de la ciutat de València, li pagaren 12 florins per pintar la capella que té l'Almoina en l'església de Santa Caterina.

ARV. *Protocol de Bernat Costa*, núm. 2449.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 323, núm. 558.

164.

1390, març, 16. València.

Venda atorgada per Joan Belluga, llicenciat en lleis, Pere Saragossa i Caterina, la seua muller, Guillem Dortal, carnisser, i la seua dona Jaumeta, al pintor Llorenç Estrany, de 50 sous de violari per vida dels venedors, pagadors en dos pagues, pel preu de 17 lliures i 10 sous.

ARV. *Protocol de García Sancho*, núm. 2058.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 325-330, núm. 564.

165.

1390, març, 21. València.

Obligació del pintor Domènec López, que va fer davant el Justícia dels CCC sous de València, per pagar al pintor Bernat Oller, veí de València, 2 florins d'or, els quals li devia per raó d'un préstec.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 16, mà 2.

CIMM.

En Domingo Loppez, pin[tor], vehí de València per sa plena voluntat, promés e s'oblga en po[der] de l'honrat En Bernat Guillem, justícia de la ciutat de València en lo civil tro en suma de CCC solidos en donar e pagar a-n Bernat Oller, pintor present, dos florins d'or comuns d'Aragó los quals li confesa deure per rahó de prestech que d'aquell feu hac e reebé, los quals li promés pagar a deu dies sots pena del quart.

166.

1390, abril, 18. València.

Testament de na Margalida, muller d'En Guillem Morro, corredor i ciutadà de València on nomena com als seus marmessors al pintor Llorenç Estrany, junt amb el seu marit i el notari Alfons Ferre. Al 20 d'abril de nou s'esmenten als dits marmessors per motiu de la mort de la testadora i la publicació de dit testament.

ARV. *Notal Jaime Rosiñol*, núm. 2685.

CIMM.

[...] ego, Margarita, uxor Guillermi Morro, cursoris et civis Valencie [...] eligo videlicet Guillelmum Morro, virum meum, presentem, Laurencium Strany, pictorem sive pintor, et Alfonsium Ferrari, notarii, cives Valencie absentes tanquam presentes quibus omnibus tribus meis manumissoribus [...]

Post hec vero die hora terciarum vel quasi que dicebatur et coputabatur XX mensis aprilis anno predicto a Nativitate Domini M CCC nonagesimo, que die mercuri, dicta deffuncta ab humanis extitit subblata et corpus ipsius eadem die tradite ecclesiatica sepultura ad instanciam et requisicionem Guillermi Morro, viri dicte (de)ffuncte, Laurencii Strany, pictoris et Alfonsi Ferrari, notari, manumissorum et executorum ultimi testamenti dicte dopmne Margarita, testadricis [...]

Et lectum sive publicatum in continenti dicti Guillelmus Morro, Laurencius Strany et Alfonsius Ferrer, dixerunt quod amore dicte deffuncte recipiebant et acceptabant predictam manumissoriam [...].

167.

1390, abril, 22. València.

El pintor Pere Pelegrí, apareix en cert document.

AMV. *Claveria Comuna*, "J", llibre núm. 18, f. 31v.

[...] Pere Peregri, pintor ciutadà de València [...]

168.

1390, juny, 30 València.

Capítols signats entre els majorals de l'almoina anomenada l'Armeria o dels Freners, Llorenç Saragossa, Antoni d'Exarch i Domingo de la Rambla, pintors i altres associats del dit ofici d'una part, i Gil Sagra, Domingo de Roda, Miquel Climent i Domingo de la Torra, brodadors de l'altra part, per a la confecció d'un drap amb la imatge de sant Martí.

ARV. *Notal Jaime de Rosiñol*, núm. 2685.

Sanchis Sivera, 1917, pp. 203-206; 1930,^{vii} p. 15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 333-335, núm. 571.

169.

1390, juliol, 6. València.

Àpoca atorgada per Maria, vídua de Bartomeu Sanxeç d'Albarrací, veí de València, Pere Ceriol, agricultor i veí de València, i la seua muller Teresa, en la que reconeixen que el pintor Francesc Bonet els ha pagat 50 lliures per la compra d'una casa.

APPV. *Protocol de Vicent Queralt*, núm. 1413.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 338, núm. 574.

170.

1390, agost, 29. València.

El pintor Bernat Ponç apareix esmentat en el document de venda per part de la seva vídua Tomasa, i el seu fill d'una cafissada de terra situada al terme de Riutort a l'horta de València, pel preu 11 sous.

ARV. *Protocol d'Alfonso Ferrer*, núm. 2905.

CIMM

Thomasa, uxor quondam Bernardus Ponç, pictoris et civis civitatis Valencie, deffuncti et Vincencius Ponç, filius eiusdem, scienter ambo insimul uterque nostrum in solidum [...], vendimus et concedimus, tradimus seu quasi tradimus vobis Guillelmo Calaf, laboratori, vicino Valencie, presenti et vestris quasdam cafficiatam terre nostram sita et posita in termino de Riutor, orta dicte civitatis qui tenetur sub dominio cappellanie insitute [...] in ecclesia sancti Johannis [...], civitatis Valencie sub invocacione sancte Barbere, per excellentissimam dominam Constanciam, emperatrice Grecie ad censum duorum solidos monete regalium Valencie [...] sic vobis et vestris perpetuo vendimus et concedimus precio undecim solidos monete regalium Valencie [...]

Testes huius rei sunt, Althonius Alzina et Jacobus Balaguer, presbiteri benefficiati in ecclesiam beati Johannis Jherosolomitani, civitate Valencie.

171.

1390, agost, 29. València.

Bernat Ponç, pintor, ciutadà de València, apareix documentat en l'època per la qual la seva vídua Tomasa, i el seu fill Vicent Ponç, reconeixen que Guillem Calaf, llaurador, veí de València els ha donat pel preu d'una cafissada de terra situada al terme de Riutort a l'horta de València.

ARV. *Protocol d'Alfonso Ferrer*, núm. 2905.

CIMM.

Tomasa, uxor, quondam Bernardi Ponç, pictoris et civis civitatis Valencie deffuncti et Vincencius Ponç, filius eiusdem, scienter, confitemur et in veritate recognoscimus vobis Guillelmo Calaf, laboratori Valencie, vicino presente et vestris, quod dedistis et solvistis nobis et nos a nobis numerando huiusmodi et recepimus voluntati nostre omnes illos undecim solidos monete regalium Valencie [quatenus] precio vobis en vestris vendidimus et ad imperpetuo alienamus quadam cafficiatam terre nostram sita e posita in termino de Riutor, orta dicte civitatis [...].

Testes huius rei sunt, Anthonius Olzina et Jacobus Balaguer, presbiteri, benefficiati ecclesiam beati Johannis Jheromitani, civitatis Valencie.

Testes sunt firmament predicte Thomasia [...] die et anno predictis in civitatis Valencie in presencia dicti emptoris Vincencius Eymereich, juglar et Jacobus Jofre, fusterius, Valencie vicini.

172.

1390, novembre, 25. València.

Llorenç Estrany, pintor, veí de València, actua com a testimoni en un contracte d'aprenentage d'Antoni Cubells, fill d'en Vicent Cubells, lapicida, amb Joan Llobet.

ARV. *Protocol de García Sancho*, núm. 2058.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 343, núm. 580.

173.

1390, desembre, 8. València.

Document incomplet on apareix el pintor Llorenç Estrany i la seua muller, Joana, junt amb d'altres ciutadans.

ARV. *Notal d'Alfonso Ferrer*, núm. 2905, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 343, núm. 581.

174.

1390, desembre, 10. València.

El pintor Berenguer Figueres signa àpoca, per la qual reconeix que la seua muller Caterina li ha donat 17 lliures i mitja, pel preu de la venda de 50 sous de violari.

ARV. *Notal d'Alfonso Ferrer*, núm. 2905, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 344, núm. 583.

175.

1390, desembre, 10. València.

Reconeixement de deute pel qual Caterina, muller del pintor Berenguer Figueres, veí de València, confessa que el seu marit li ha venut 55 sous de violari pel preu de 17 lliures i mitja, com a part de la seua restitució dotal que ascendix a 65 lliures.

ARV. *Notal d'Alfonso Ferrer*, núm. 2905, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 345, núm. 584.

176.

1390, desembre, 10. València.

Document incomplet en el que apareix el pintor Berenguer Figueres, veí de València.

ARV. *Notal d'Alfonso Ferrer*, núm. 2905, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 345, núm. 585.

177.

1390, desembre, 19. València.

Donació de Pere d'Artés, Mestre Racional, al monestir de Portaceli d'uns censos sobre cases a la Freneria de València, entre les quals estan les dels pintors Domènec del Port i Antoni d'Exarch.

ACV. *Lligalls*, núm. 72-4, ff. 83-84.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 346, núm. 586.

178.

1391. València.

Bernat Moliner, sotsobrer de les obres de la ciutat de València, feu pagament a Sanxo de Molins, obrer de l'església de la Santa Creu, per col·locar un retaule baix l'advocació de la Santa Creu posat al nou portal.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-4, f. 272.

Notícia inèdita.

Ítem, doní e paguí de licència e manament dels honrats jurats de la dita ciutat, a-n Francesch de la Sella, rector de la esgléya de Santa Creu e a-n Sanxo de Molins, obrer de la dita esgléya per rahó de I reetaule pintat sots invocació de la invenció de Santa Creu, lo qual fou fet e posat al portal nou de Santa Creu, segons apart larguament per àpocha feta en poder d'en Guillem Ferrer, notari a XX dies d'octubre, CCLXXIII sous, VII diners.

179.

1391, abril, 18. València.

El pintor Berenguer Llorenç apareix en cert document, junt al també pintor Guillem Estrany.

APPV. Protocol de Pere Roca, núm. 24056, f. 17.

[...] Berenguer Llorenç et Guillem Strany, pictoris civis Valencie, [...]

180.

1391, juliol [2]. València.

El pintor i ciutadà de València en Bernat Vilaur atorga àpoca, per la qual reconeix haver rebut dels majorals de l'ofici de teixidors les 10 primeres lliures, de les 60 que li devien per la confecció d'un retaule dedicat a sant Antoni, destinat a la capella de l'Almoïna de l'ofici de teixidors.

ARV. *Notal de Domingo Aznar*, núm. 2788.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 347 i 348, núm. 591.

181.

1391, juliol, 29-agost, 4. València.

Pagament efectuat per Bernat Moliner, sotsobrer de les obres de la ciutat de València, al fuster Joan Pérez, per tots els treballs i materials utilitzats en la col·locació d'un retaule, baix l'advocació de la Santa Creu amb la imatge de santa Elena, damunt el portal nou de la Santa Creu de dita ciutat.^{viii}

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-4, ff. 240 i 240v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 348, núm. 593.

182.

1391, agost, 1. València.

Ferrer Querol, pintor, Bernat Sanç, mercader, i Pere Tilia, celler, veïns de València, atorgaren procuració a Miquel Solsona, notari ciutadà de València, per a defendre els seus béns i interessos en plets i processos judicials.

ARV. *Notal de Miquel Martorell*, núm. 2633.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 349, núm. 594.

183.

1391, setembre, 4. València.

Pagament efectuat, pel clavari de les pecúnies comunes de València, al pintor Llorenç Saragossa la quantitat de 24 lliures i 15 sous, per pintar les claus de la porxada de l'edifici del pes reial de València.

AMV. *Claveria Comuna, llibre de Comptes*, O-2, f. 30v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 350, núm. 598.

184.

1391, octubre, 20. València.

Bernat Moliner, sotsobrer de les obres de la ciutat de València, fa constar el pagament a l'obrer de l'església de la Santa Creu, Sanxo de Molins, de 273 sous i 7 diners per col·locar el retaule sota la Invenció de la Santa Creu, en el portal nou de la Santa Creu.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-4, f. 272.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 351, núm. 601.

185.

1391, octubre, 31. Gandia.

El pintor Bernat Vilaur, veí de Gandia, apareix com a marmessor del testament de la seva dona Pasquala.

AHN. *Osuna*, lligall 1.172-5, protocol de Ramon Agualada.

Company, Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 352, núm. 602.

186.

1391, desembre, 8. Gandia.

Bernat Vilaur, pintor i veí de Gandia, rep de Pere Martorell, Col·lector General, 100 florins dels 750 per la factura de diversos retaules.

AHN. Osuna, lligall 1.172-5, protocol de Ramon Agualada.

Company, Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 353, núm. 605.

187.

1391, desembre, 11. Gandia.

Procuració del pintor Bernat Vilaur, veí de Gandia, al seu criat Antoni Pérez per vendre un esclau seu anomenat Jordi, de 13 anys.

AHN. Osuna, lligall 1.172-5, protocol de Ramon Agualada.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 354, núm. 606.

188.

1392, gener, 24. València.

Venda efectuada per Andreu Marquès, llaurador, veí de Meliana i la seua muller Joana; Bernat Marquès, daurador, veí de València i la seua muller Marieta, Antoni d'Exarch, pintor de València i Jaume Marquès, llaurador veí de Meliana a Pere Castellnou, notari, ciutadà de València, de 60 sous de violari vitalicis junt amb Bertomeu Babot, fill de Pere Babot, veïns de la vila de Sagunt.

ARV. Notal de Jaime Mestre, núm. 2642.

CIMM.

Andreas Marqués, laborator, vicinus loci de Meliana et uxor eius Johana, Bernardus Marqués, daurator, vicinus civitatis Valencie et Marieta, uxor eius, Anthonius de Xarch, depictor predictem civitatis et Jacobus Marqués, laborator, vicinus dicti loci de Meliana, scienter et gratis [...] vendimus et concedimus ac tradimus seu quasi tradimus vobis discreto Petro Castellnou, notario cive dicte civitatis Valencie [...] sexaginta solidos monete regalium Valencie rendales et annuales de violario ad vitam vestram et Bartholomei Babot, filii Petri Babot, vicini ville Murvieretis et utriusque vestri et eius naturaliter morientis ita que tuulis vel terminalis aut casualis mors hic non interlligatur seu comprehendantur nec per ingressum religionis cuius vestrem cesset huiusque vestrem pretendentem principaliter a natura [...] solvendo XXIII die mensis ianuarii annuatim [...].

189.

1392, juny, 5. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, pel nomenament dels consellers i jurats de dita ciutat, en la qual el pintor Domènec de la Rambla és elegit conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 5.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 356, núm. 611.

190.

1392, juny 18. València.

El pintor Salvador Cetina apareix en cert document.

AMV. *Lletres Missives*, signatura g3, s.f.

Notícia inèdita.

Salvador Cetina, pintor ciutadà de València, [...]

191.

1392, juny, 22. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 7v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 356, núm. 612.

192.

1392, juny, 28. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 11v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 357, núm. 613.

193.

1392, juliol, 6. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 13v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 357, núm. 614.

194.

1392, agost, 9. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 16v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 358, núm. 618.

195.

1392, agost, 9. València.

Provisió efectuada pel Consell de la Ciutat de València, per que siguen efectuats certs treballs de pintura en Sala del Consell.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 17v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 358, núm. 619.

196.

1392, setembre, 10. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 21.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 358, núm. 621.

197.

1392, octubre, 8. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 30v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 358, núm. 622.

198.

1392, octubre, 15. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 32v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 359, núm. 623.

199.

1392, octubre, 26. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 34.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 359, núm. 624.

200.

1392, desembre, 2. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 49v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 359, núm. 625.

201.

1392, desembre, 10. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 51v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 359, núm. 626.

202.

1392, desembre, 22. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 57v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 360, núm. 628.

203.

1392, desembre, 28. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 65v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 360, núm. 629.

204.

1393. València.

Pagament de 44 sous del sotsobrer de la Seu de València al pintor Joan d'Exarch, per treballs fets dins del portal del cor nou de la seu.

ACV. *Llibre d'obres*, núm. 1473 (1393), f. 41v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 361, núm. 630.

205.

1393, gener, 4. València.

Reunió del Consell de la ciutat de València, en la qual el pintor Domènec de la Rambla assisteix com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 67.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 361, núm. 633.

206.

1393, gener, 10. València.

Rebuda consignada per Pere Jordà, administrador de la redempció dels captius de la ciutat de València, de 156 sous i 8 diners pagats per Domènec del Port, pintor i baciner de la parròquia de Sant Pere de la ciutat de València.

AMV. *Redempció de Captius*, núm. 333-1, f. 9.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 362, núm. 634.

207.

1393, març, 12. València.

El pintor Domènec Torà signa àpoca per la qual reconeix que Francesc de Soler, com a procurador d'Egidi Roïç del Poyo, habitant de València, li ha donat 205 sous pel preu d'un censal pagadors dues voltes a l'any.

ARV. *Protocol d'Alfonso Ferrer*, núm. 4392.

CIMM.

Noverint universi, quod ego Dominicus Torà, pictor Valencie, civis, ex certa sciencia, confiteor et in veritate recognosco vobis discreto Francisco de Solerio, notario, civi eiusdem, procuratori venerabilis Egidi Roïç del Poyo, habitatoris predictae civitatis, (taxat "tutoris et curatoris filiorum venerabilis Jacobi de Celma, milites, quondam, habitatoris civitate Xative, ("deffuncti"), presenti recipienti et vestris quod ex illis ducentis (sobreescrit, "quinguaginta") solidis, monete regalium Valencie, censualibus, rendalibus et annualibus quos annautum mihi faciunt et facere tenentur quolibet anno in duabus solucionibus medietatem XIII ianneri et aliam medietatem XII iulii videlicet dictus venerabilis Egidius Roïç del Poyio et Elionor de Celma eius uxor, dedistis et solvistis mihi voluntate mee numerando in presencia notarii et testes infrascriptorum de solutione XIII diei menssis iannuari proxime transacti presenti anni et infrascripti centum viginti quinque solidos monete predictae [...]

Testes huius rei sunt, Matheus Girbés et Petrus Roig, fusterii cives Valencie.

208.

1393, maig, 25. València.

Manament executori a favor de Domènec de la Rambla, pintor, perquè Blai Agustí, Jaime Ribes i Bernat Borrull, pescadors i veïns de València, li paguen 178 sous i 9 diners que li devien.

ARV. *Justícia Civil. Vendes menors*, núm. 665, mà 1, ff. 26-27v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 365 i 366, núm. 641.

209.

1393, agost, 28. València.^{ix}

Demanda per part de Miquel Ruvio, notari procurador de Joan Sanxeç, il·luminador de llibres, veí de València, davant la cort del Justícia Civil de València contra Bernat Caça, notari de València, per incompliment del contracte de companyia de draps emprats que fermaven.

ARV. *Justícia Civil segle XIV*, núm. 662, mà 30, ff. 43 i 43v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 366, núm. 643.

210.

1393, setembre, 12. València.

El pintor Joan Just, apareix documentat en cert document.

ARV. *Protocol de Bernardo Flores*, núm. 930.

Johan Just, pictor civis Valencie [...]

211.

1393, octubre, 10. València.

El pintor Antoni d'Exarch apareix documentat al llibre d'Aveïnaments.

AMV. *Aveïnaments*, d3, llibre 3, f. 230.

[...] Anthonius de Exarch, pictor civis Valencie [...]

212.

1393, octubre, 10. València.

El pintor Antoni d'Exarch apareix en cert document.

ACV. *Pedro Raimundo*, llibre 1, lligall 1477.

González Martí. (AMDA).^x

[...] Anthonius de Exarch, pictor civis Valencie [...]

213.

1393, octubre, 10. València.

Àpoca atorgada per Antoni d'Exarch, pintor i ciutadà de València, en la qual reconeix que Bernat Punyet, prevere, sotsobrer de la fàbrica de la Seu de València, li ha pagat 40 sous, per pintar una Anunciació sobre el portal del cor nou de dita Seu.

ACV. *Llibre d'obres*, núm. 1473 (1393), (albarà enquadernat entre f. 41v-42).

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 375 i 376, núm. 646.

214.

1393, octubre, 21. València.

Pere Roca, sotsobrer de les obres de la ciutat de València, feu pagament a Jaume Sauri per dues cordes, destinades al bastiment muntat al portal dels Serrans de la dita ciutat, amb la finalitat de pintar uns àngels i la volta.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-5, f. 156v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 376, núm. 647.

215.

1393, octubre, 22. València.

Pagament atorgat per Pere Roca, sotsobrer de les obres de la ciutat de València, a Marçal [de Sax], pintor, per certes pintures efectuades al portal dels Serrans de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-5, f. 158.

Sanchis Sivera, 1930.^{xi}

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 376, núm. 648.

216.

1393, desembre, 30. València.

Compte del Mestre Racional de València, el qual rep d'en Francesc Simó 12 sous i 2 diners, per una condemna feta pel Justícia dels CCC sous de la dita ciutat.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 6648.

Ítem, met en rebuda los quals rebí d'un quart d'en Francesc Simó sots lo dit LXLII, XII sous, II.

217.

1394, febrer, 7. València.

Debitori en el qual el pintor Domènec de la Rambla, ciutadà de València, confessa a Pere Mateu, agricultor, que li va donar 13 lliures que li debía a Clara, vídua de Miquel Llacó, per raó d'algunes cafissades de vinya.

ARV. *Protocol de Bertomeu Bonet*, núm. 313.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 377, núm. 651.

218.

1394, febrer, 7. València.

Domènec de la Rambla, pintor, actua com a testimoni en cert document, fet per defecte i referit a un altre document amb igual data, a on Pere Mateu, agricultor, ven una cafissada de vinya a la seua muller Clara.

ARV. *Protocol de Bertomeu Bonet*, núm. 313.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 377, núm. 652.

219.

1394, febrer, 17. València.

Carta de pagament del pintor Domènec Torà, ciutadà de València, per la qual reconeix haver rebut de Domènec Rodrigo i de Llúcia, la seua muller, 33 sous i 3 diners d'un cens valorat en 20 lliures carregat sobre un hospici de Pere Munyoç, situat al lloc de Soterna. Actua com a testimoni el pintor Ferran Peris.

ARV. *Notal de Jaime d'Estela*, núm. 2576.

CIMM.

Noverint universi quod ego Dominicus Tora, pictor et civis Valencie scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis Dominico Rodrigo, vicino loci de Soterna, presente et dopmne Lucie, uxori veste, absentis ut presenti et vestris, quod dedistis et solvistis michi egoque [...] illas viginti libras monete regalium Valencie pro quibus et quarum precio vobis et vestris vendidi et perpetuo alienari omnes illos triginta tres solidos et quatuor denarios monete predictae, censuales, rendales et anuales [...] quos michi et meis unacumque Petro Munyoç, vicino loci de Soterna, faciebatis et facere tenebamini anno quolibet et perpetuo [...] super quodam hospicio predicti Petri Munyoç sito et posito in dicto loco de Soterna [...]. Sig+num Dominici Tora, predicti qui hec concedo et firmo.

Testes huius rei sunt, Johannes Sancii, mediator et Ferdinandus Perez, pictor Valencie cives.

220.

1394, febrer, 26. València.

Deute del pintor Domènec Torà, ciutadà de València, de 35 lliures que ha de pagar abans de Nadal sots pena de 10 lliures, a Guillem Aparici, agricola, "comorans" al lloc de Benifaraig, la seua muller Pascasia i Simó Aparici, agricola i veí d'Alfara.

ARV. *Notal de Jaime d'Estela*, núm. 2576.

CIMM.

Noverint universi quod nos Guillelmus Apparicii, agricola, comorans in loco de Benifaraig, orte Valencie, Pasquasia eius uxor et Simon Apparici, agricola, vicinus loci d'Alfara, scienter et gratis simil omnes et quilibet nostrum insolidum confitemur et in veritate recognoscimus nos debere vobis Dominico Tora, pictori et civi Valencie, presenti acceptanti et vestris, triginta quinque libras monete regalium Valencie tam mutui [...] provinimus atque teneamur [...] a festo Nativitate Domini proxime venturo [...] quod nisi fecerimus volumus et vobis per speciale pactum concedimus incontinenti termino dicte solucionis transacto nos incidi penam decem librarum dicte monete dandarum et solvendarum vobis et vestris per precia et interese vestro [...] cum ipsis sive fuit impetrare vel impetrande motu proprio concessoris sive in favorem guerre transitus ad insulam Sardinie armate galearum exercitum vel pro utilitate rei publica vel alia quavis causa iusta vel iniusta [...]

221.

1394, març, 14. Gandia.

Fragament del testament de Francesc Julià, prevere de Gandia.

AHN. Osuna, lligall 1172-5, *protocol de Ramon d'Agualada.*

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 377, núm. 652.

222.

1394, maig, 25. València.

Procuració en la qual Dolça, muller de Pere Sant-Feliu, escrivà, veí de València, amb consentiment del seu marit, anomena procuradors a Jaume Miró, pintor i veí de dita ciutat junt al seu propi marit. Actua como testimoni el pintor Antoni Matabous.

ARV. *Protocol Jaime de Estela*, núm. 2576.

CIMM.

Noverint universi quod ego Dulcia, uxor Petri de Santrofelice, scriptoris et vicini Valencie, scienter et gratis de voluntate et expresso consensu dicti viri mei, presentis et consentientis, facio, constituo et ordino procuratores meos [...] vos dictum virum meum presentem et Jacobum Miró, pictorem et vicinum dicte civitate [...]

Testes huius rei sunt, Dionisius Miralles, civis Valencie, Petrus Tovarç, scutiffer et Anthonius de Matabous, pictorem et vicinum dicte civitate.

223.

1394, juliol, 13. València.

Pagament efectuat per Jaume Domínguez, sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, pels treballs d'enganxar certes pedres amb dues parelles d'àngels que tenien les armes de la ciutat, al portal dels Serrans de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-6, f. 196v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 379, núm. 659.

224.

1394, agost, 12. València.

Pagament efectuat per Jaume Domínguez, sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, pels treballs de posar i pintar el segell reial, enmig de quatre àngels de pedra, dalt del portal dels Serrans de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-6, f. 197.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 379, núm. 660.

225.

1394, novembre, 10. València.

Aveïnament de Bartal de Cavallis, especier, a la ciutat de València, en el qual actua com a fermador Domingo Crespí, il·luminador, habitant per les Corts de la present ciutat.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 221.

Ramón Marqués, 2002, p. 73.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 380, núm. 663.

226.

1395. València.

El pintor Ferrer Querol apareix documentat, a l'arxiu de la Confraria de Nostra Senyora de la Seu, per certs assumptes.

González Martí. (AMDA).^{xii}

[...] Ferrarius Querol, pictor civis Valencie, [...]

227.

1395. València.

Pagament efectuat per Bernat Punyet, sotsobrer de la Seu de València, a Lluís Amorós, per a col·locar cert retaule a la capella de la Trinitat, de dita Seu.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1474 (1395), f. 46v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 381, núm. 665.

228.

1395, març, 20. València.

Procuració atorgada pel pintor Ferran Peris, veí de València a favor de Joan Domingo, notari, ciutadà de València.

ARV. *Protocol d'Alfons Ferrer*, núm. 2598.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 382 i 383, núm. 670.

229.

1395, abril, 28. València.

Joan Llobet, pintor, ciutadà de València, actua com a testimoni en un testament.

ARV. *Protocol de Bernardo Gallach*, núm. 1081.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 385, núm. 675.

230.

1395, juny, 14. València.

Provisió atorgada pel Consell de la ciutat de València, en la qual es fa menció de certa imatge figurada baix invocació del Sant Àngel, en la cambra del Consell Secret de València.

AMV. *Manual de Consells*, A-20, f. 238v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 387, núm. 681.

231.

1395, juny, 16. València

El pintor Bernat Capellades, habitant de València, actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Bernat de Montfalcó*, núm. 1357.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 387, núm. 682.

232.

1395, setembre, 17. València.

El pintor Llorens Saragossa actua com a testimoni en el pagament que fa fra Arnau Pedriça, del convent de Sant Francesc de Murvedre, a Vicent Serra, fuster de València i a la seva muller, la quantitat de 9 florins dels 14 lliures que li debía per fer un retaule de fusta.

ARV. *Protocol de Francesc Çaidia (Zaidia)*, núm. 3002.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 390 i 391, núm. 689.

233.

1395, setembre, 22. València.

Ramon Valls, pintor i veí de València, actua com a testimoni en un document.

APPV. *Protocol de Bernat de Montfalcó*, núm. 1357.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 391, núm. 691.

234.

1395, novembre, 24. Valencia.

Procuració del pintor Gerard Jacobi, ciutadà de Florència, a Joan Stefano i Simó d'Estagio, mercaderes i ciutadans de València.

APPV. *Protocol de Joan d'Aguilar*, núm. 14091.

Sanchis Sivera, 1930.^{xiii}

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 398, núm. 699.

235.

1395, desembre, 10. València.

El pintor Antoni d'Exarch actua com a fermador de l'aveïnament d'Alfons Martí, traginer, a la ciutat de València.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 233.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 399, núm. 701.

236.

1395, desembre, 14. València.

Pagaments fets per Bernat Punyet, sotsobrer de la Seu de València, a Lluís Amorós per col·locar un retaule a la capella de la Trinitat de la Seu.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1474 (1395), f. 46v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 399, núm. 703.

237.

1396. València.

Pagament efectuat per Bernat Punyet, sotsobrer de la Seu de València, a Pastor, fuster, per la confecció de dos faristols els quals els feren pintar per cert pintor.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1474 (1396), f. 50.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 400, núm. 705.

238.

1396. València.

Pagament efectuat pel Batle General del Regne de València, al pintor Domènec del Port, veí de València, per raó de deu pavesos amb les senyals reials, destinades a fornir el castell d'Oriola, pel preu de 110 sous.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 14, f. 177.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 400, núm. 706.

239.

1396, gener, 12. València.

Avinença efectuada pel sotsobrer de les obres de València amb el pintor Pere Nicolau, per a pintar dues claus de volta al portal dels Serrans de dita ciutat, pel preu de 18 florins.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-8, f. 307.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 401, núm. 708.

240.

1396, maig, 16. València.

Obligació feta pel pintor Bernat Godall, davant del Justícia, en pagar a Joan Rubio 9 sous i 2 diners que li devia.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 6, f. 9v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 403, núm. 713.

241.

1396, maig, 18. València.

Pagament efectuat pel sotsobrer de les obres de la ciutat de València, a Pere Nicolau, pintor, per pintar les dues claus de la torre, de la segona cuberta, del portal dels Serrans de dita ciutat, pel preu de 198 sous.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-8, f. 209v (309v.)

Sanchis Sivera, 1930, p. 53.^{xiv}

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 403, núm. 714.

242.

1396, maig, 24. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual els pintors Domènec del Port i García Simón són elegits consellers de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 4.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 404, núm. 717.

243.

1396, maig, 27. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 6v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 404, núm. 718.

244.

1396, maig, 29. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 9v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 404, núm. 719.

245.

1396, juny, 2. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 11.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 405, núm. 720.

246.

1396, juny, 8. València.

Condemna feta pel Justícia de València al pintor Gabriel Riera, de pagar a Pere Donat, 1 florí i 7 sous per l'incompliment de contracte de la pintura d'una arpa.

ARV. *Justícia dels CCC sous*. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 6, f. 23v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 405, núm. 722.

247.

1396, juny, 12. València.

Pagament de 186 sous efectuat pel sotsobrer de les obres de la ciutat de València, al pintor Pere Nicolau i als seus ajudants, per la pintura de la creu de pedra, situada a la part superior del portal dels Serrans de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-8, f. 210 (310).

Sanchis Sivera, 1930, p.53.^{xv}

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 405, núm. 723.

248.

1396, juny, 13. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 12v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 406, núm. 724.

249.

1396, juny, 14. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 14v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 406, núm. 725.

250.

1396, juny, 19. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 19v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 406, núm. 726.

251.

1396, juny, 23. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 22v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 406, núm. 727.

252.

1396, juny, 28 València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 25v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 406, núm. 728.

253.

1396, juliol, 3. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 27.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 407, núm. 729.

254.

1396, juliol, 4. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 30.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 407, núm. 730.

255.

1396, juliol, 4. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual són elegits entre els consellers de la ciutat a diuit com a patrons i missatgers de dues galeres que s'envien a Sicília. Un dels elets és el pintor García Simón, conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 31.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 407, núm. 731.

256.

1396, juliol, 10. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 32v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 407, núm. 732.

257.

1396, juliol, 15. València.

El pintor Joan Saera, veí de València, actua com a testimoni en un document.

APPV. *Protocol de Domènec Salvador*, núm. 28991.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 407, núm. 733.

258.

1396, juliol, 22. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 34v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 408, núm. 734.

259.

1396, agost, 2. València.

Sanç Villalba, pintor i veí de València, actua com a testimoni en una època de composició de la fiança del preu de lloguer d'un forn.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, f. 15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 408, núm. 735.

260.

1396, agost, 5. València.

El pintor Sanç Villalba, veí de València, actua com a testimoni en el testament del ciutadà Pere Verneti.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 408, núm. 736.

261.

1396, agost, 14. València.

Sanç Villalba, pintor i veí de València, actua com a testimoni en un àpoca de préstec.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, f. 18.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 408, núm. 737.

262.

1396, agost, 14. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 38v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 408, núm. 738.

263.

1396, agost, 22. València.

Procuració atorgada per Bertomeu Peregrí, preparador de panys (paraire), veí de València, a favor del seu germà Joan Peregrí, pintor, veí de la dita ciutat.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, ff. 20 i 20v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 409, núm. 739.

264.

1396, agost, 25. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 41v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 410, núm. 740.

265.

1396, agost, 28. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 42v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 410, núm. 741.

266.

1396, setembre, 4. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 44.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 415, núm. 745.

267.

1396, setembre, 5. València.

Inventari dels béns de Guillem March, veí d'Eivissa, en el qual els pintors i ciutadans de València Joan Llätzer i Bertomeu Avellà actuen com a marmessors del difunt, amb el testimoni del també pintor Joan Peregrí.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, ff. 26 i 26v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 416 i 417, núm. 748.

268.

1396, setembre, 9. València.

Àpoca de 33 sous, atorgada per Domènec Navarro, prevere de l'església de Sant Martí de València, en la qual reconeix que els pintors Bertomeu Avellà i Joan Llätzer, com a marmessors del testament de Guillem March, veí d'Eivissa, li han pagat pels serveis oferts en les exèquies del dit difunt, amb el testimoni del pintor Pere Aravot, resident a València.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, ff. 26v i 27.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 417 i 418, núm. 749.

269.

1396, setembre, 9. València.

Rebut signat pel sabater Pere Vinyes, majoral i clavari de la confraria de Sant Jordi de la ciutat de València, pel qual reconeix que els pintors Bertomeu Avellà i Joan Llätzer, com a marmessors del testament de Guillem March, veí d'Eivissa, li han pagat 64 sous pels serveis oferts en les exèquies del dit difunt, amb el testimoni del pintor Pere Aravot, resident a València.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, f. 27.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 418 i 419, núm. 750.

270.

1396, setembre, 11. València.

El pintor i ciutadà de València Bertomeu Avellà, actua com a testimoni en un document de pau i treva.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 419, núm. 751.

271.

1396, setembre, 12. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 45.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 419, núm. 752.

272.

1396, setembre, 13. València.

Els pintors Sanç Villalba i Pere Aravot, ciutadans de València, actuen com a testimonis en una procuració.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, f. 29v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 419, núm. 753.

273.

1396, setembre, 15. València.

Carta de pagament de 77 sous signada per Ramon Amalrich, apotecari de València, en el qual reconeix que els pintors Bertomeu Avellà i Joan Llätzer, com a marmessors del testament de Guillem March, veí d'Eivissa, li han pagat per la compra de ciris i encens per a la sepultura del dit difunt.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, f. 29v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 419 i 420, núm. 754.

274.

1396, setembre, 15. València.

Rebut de Benvinguda, vídua de Guillem Carbonell, draper de lli de València, en la qual reconeix que els pintors Bertomeu Avellà i Joan Llätzer, com a marmessors del testament del dit difunt, li han pagat 17 per la roba emprada en la mortalla.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, f. 30.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 420, núm. 755.

275.

1396, setembre, 15. València.

Rebut de Ramon Comes, apotecari de València, en el qual reconeix que els pintors Bertomeu Avellà i Joan Llätzer, com a marmessors del testament del difunt Gullem Marc, li han pagat 77 sous per diverses medicines que van ser comprades.

ARV. *Notal de Domènec Falchs*, núm. 2806, f. 30.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 422, núm. 757.

276.

1396, setembre, 16. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 46v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 423, núm. 758.

277.

1396, setembre, 25. València.

Pere Cesseres, perpunter, veí de València, s'obliga davant el Justícia dels CCC sous, en pagar a Joan Galve, argenter, 65 sous i 10 diners, que li devia pel preu d'una tassa d'argent que la seua dona li comprà.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 10, f. 41v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 424, núm. 761.

278.

1396, setembre, 25. València.

Obligació feta pel pintor Bernat Colom (Çalom), davant el Justícia dels CCC sous, en pagar a Llorenç Çacruella, llancer, 14 sous, que li devia pel preu de tres llances. que li compra.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 11, f. 42v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 424, núm. 762.

279.

1396, setembre, 28. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 48.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 425, núm. 763.

280.

1396, setembre, 30. València.

El pintor Joan Just, veí de València, actua com a testimoni a una època.

APPV. *Protocol de Martí d'Alagó*, núm. 25031.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 425, núm. 764.

281.

1396, octubre, 17. València.

Pere Sanogera, donzell, reconeix a Agnes d'Alpicat, vídua de Ramon de Soler, cavaller, que li donà certs béns de l'inventari del seu marit, per estimació de 409 sous els quals li'ls devia, entre el quals hi ha un parell de draps pintats, valorats en 100 sous.

ARV. *Protocol de Bernat del Mas*, núm. 2781.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 425, núm. 766.

282.

1396, octubre, 21. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 52.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 425, núm. 767.

283.

1396, novembre, 9. València.

Obligació efectuada per Jaume Garbeller, notari i procurador de Pere Nicolau, pintor veí de València, davant el Justícia dels CCC sous de dita ciutat, per que pague al procurador de Jaume Bonshoms, veí de Llombai, 5 florins que dit Pere Nicolau li devia d'un préstec que li va fer el seu difunt pare.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 23, mà 12, f. 13.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 428, núm. 770.

284.

1396, novembre, 15. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 55.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 428, núm. 772.

285.

1396, novembre, 17. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 56.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 429, núm. 773.

286.

1396, novembre, 27. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 57.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 429, núm. 775.

287.

1396, desembre, 22. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 56.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 430, núm. 777.

288.

1397. València.

Jaume Domínguez, sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, fa constar que en dita administració, hi ha un drap pintat amb el Salvador i els evangelistes.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-9, f. 389.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 430, núm. 778.

289.

1397, gener, 4. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 65v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 430, núm. 780.

290.

1397, gener, 8. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 67v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 431, núm. 781.

291.

1397, gener, 20. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 69.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 431, núm. 782.

292.

1397, gener, 23. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 70v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 431, núm. 783.

293.

1397, gener, 25. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 74v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 431, núm. 784.

294.

1397, febrer, 9. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 76v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 431, núm. 785.

295.

1397, febrer, 14. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 78.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 432, núm. 786.

296.

1397, març, 7. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 79v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 432, núm. 787.

297.

1397, març, 13. València.

Obligació feta per Pere Çaera, perpunter, davant el Justícia dels CCC sous, de pagar a Nicolau Collar, fuster, 24 sous, que li devia per compra de fusta.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 24, mà 3.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 432, núm. 788.

298.

1397, març, 13. València.

Obligació feta per Bernat Godall, pintor, davant el Justícia dels CCC sous de la ciutat de València, de pagar a Berenguer de Bellpart, fuster, 4 florins que li devia de resta de preu de fusta que li comprà.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 24, mà 4, f. [22].

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 433, núm. 790.

299.

1397, març, 13. València.

Antoni Cespeses, daurador, és condemnat pel Justícia dels CCC sous de València, en pagar a Arnau Banyeres, carnisser, 7 sous i 10 diners, que li devia per raó d'un préstec.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 24, mà 4.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 433, núm. 791.

300.

1397, març, 14. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 84.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 433, núm. 792.

301.

1397, abril, 3. València.

Obligació feta per Pere Çaera, perpunter, de pagar a Francesc Clar, brodador, 107 sous, que li devia pel preu de draps de lli que ell i el seu fill li compraren.

ARV. *Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions*, núm. 24, mà 4.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 433, núm. 793.

302.

1397, abril, 10. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 85v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 434, núm. 794.

303.

1397, maig, 4. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 87.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 435, núm. 797.

304.

1397, maig, 11. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 92.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 435, núm. 798.

305.

1397, maig, 12. València.

Codicils de Joana, filla del difunt Joan de Manso, ciutadà de València, en els quals mana als seus marmessors que en cas que els seus hereus moren, s'institueixca un benefici a la capella de sants Jaume i Miquel de la Seu de dita ciutat i es confeccione un retaule baix l'advocació de dits sants i un crucifix, a més de les armes del seu llinatge.

ARV. *Protocol de Bernat de Mas*, núm. 2781.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 435 i 436, núm. 799.

306.

1397, maig, 19. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 94.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 437, núm. 800.

307.

1397, maig, 19. València.

El Consell de la ciutat de València proveeix que siguen pagats els 90 florins que costà el retaule, aquest confeccionat per a l'altar de la Cambra del Consell Secret de la ciutat de València, ja que s'havia posat en dubte a causa dels estatuts de dit Consell.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 96v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 437, núm. 801.

308.

1397, maig, 25. València.

Raimon Valls, pintor ciutadà de València, actua com a testimoni en un reconeixement de deute.

ARV. *Protocol de Bernat del Mas*, núm. 2781.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 437, núm. 802.

309.

1397, juny, 1. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 98.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 437, núm. 803.

310.

1397, juny, 6. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 100.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 438, núm. 804.

311.

1397, juny, 13. València.

Nomenament dels pintors Gonçal Peris i Francesc Simon, com a consellers per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 109.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 438, núm. 806.

312.

1397, juliol, 7. València.

Document de pagament atorgat per Caterina, vídua de Pere Rois de Suerre, en el qual reconeix haver rebut de Domingo de Begues, tintorer, la seua muller Sanxa, i del pintor de cofres Raimon Valls, 40 lliures per la compra d'un censal de 60 sous i 8 diners.

ARV. *Protocol de Bernat del Mas*, núm. 2781.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 438-442, núm. 807.

313.

1397, juliol, 7. València.

Àpoca de 40 lliures signada per Caterina, vídua de Pere Roís de Suerre, habitant de València, Domingo de Begués, tintorer, la seua muller Sanxa, i Ramon Valls, pintor de cofres, ciutadans de València, pel carregament del de 60 sous i 8 diner que li han fet.

ARV. *Protocol de Bernat del Mas*, núm. 2781.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 442 i 443, núm. 808.

314.

1397, juliol, 14. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 120.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 443, núm. 809.

315.

1397, juliol, 23. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 123.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 443, núm. 810.

316.

1397, juliol, 28. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 124.

Mocholí, 2003. DEA.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 444, núm. 812.

317.

1397, agost, 14. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 126.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 444, núm. 813.

318.

1397, setembre, 3. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 132.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 444, núm. 816.

319.

1397, setembre, 15. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 135v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 445, núm. 818.

320.

1397, setembre, 17. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 137v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 445, núm. 819.

321.

1397, setembre, 20. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 140.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 445, núm. 820.

322.

1397, setembre, 28. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 141v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 445, núm. 821.

323.

1397, octubre, 6. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 145v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 446, núm. 823.

324.

1397, octubre, 26. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 147v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 446, núm. 824.

325.

1397, novembre, 6. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 151.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 446, núm. 826.

326.

1397, novembre, 14. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 152v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 446, núm. 827.

327.

1397, desembre, 15. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 154v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 447, núm. 827.

328.

1397, desembre, 22. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 157.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 447, núm. 829.

329.

1398, gener, 3. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 163v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 448, núm. 832.

330.

1398, gener, 15. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 165v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 448, núm. 833.

331.

1398, gener, 25. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 168.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 448, núm. 834.

332.

1398, gener, 26. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 169v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 449, núm. 835.

333.

1398, gener, 31. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 171.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 449, núm. 836.

334.

1398, febrer, 8. València.

Joan Peregrí, pintor ciutadà de València, actua com a testimoni en cert document.

ARV. *Protocol de Vicent Castellnou*, núm. 512, f. 13.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 449, núm. 838.

335.

1398, març, 6. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 173v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 450, núm. 841.

336.

1398, març, 8. València.

Contracte matrimonial entre Claret, filla de Joan Mateu, llaurador, veí de València, i Sibil·la amb el pintor Pere Aravot. El pintor Miquel Gil, veí de València, actua com a testimoni.

ARV. *Notal de Bernat Colomer*, núm. 2796.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 451 i 452, núm. 843.

337.

1398, març, 8. València.

Document inacabat en el que actuen jurídicament Joan Mateu, agricultor, i la seua muller Sibil·la, que viuen al barri de l'Ort del Monestir de Sant Agustí, Blas Mateu, carnisser, i Claret, fills dels anteriors, pel matrimoni de Claret amb el pintor Pere Aravot, veí de València.

ARV. *Notal de Bernat Colomer*, núm. 2796.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 452, núm. 844.

338.

1398, març, 20. València.

Sanç Villalba, pintor, actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 454, núm. 849.

339.

1398, març, 23. València.

El pintor i ciutadà de València Sanç Villalba, actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 454, núm. 850.

340.

1398, març, 23. València.

El pintor Sanç Villalba, actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 455, núm. 851.

341.

1398, març, 23. València.

Sanç Villalba, pintor, actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 21910.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 455, núm. 852.

342.

1398, març, 23. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 176v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 455, núm. 853.

343.

1398, abril, 1. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 179.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 455, núm. 854.

344.

1398, abril, 17. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 182v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 456, núm. 856.

345.

1398, abril, 30. València.

Rebut atorgat per Gonçal de Roda, en la qual reconeix que Mateva, vídua de Pere Montblanc, li va pagar 89 sous i 3 diners, del preu dels 50 sous de violari que li havia venut i del qual té títol el pintor Andreu Çarebolleda.

ARV. *Notal de Bertomeu Català*, núm. 3201.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 456-458, núm. 859.

346.

1398, abril, 30. València.

Àpoca de 350 sous signada per Gonçal Roda, habitant de València, a Mateua, vídua de Pere Montblanc, del preu dels 50 sous de violari que originalment havien estat carregats al pintor Andreu Sarrebolleda.

ARV. *Notal de Bertomeu Català*, núm. 3201.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 458, núm. 860.

347.

1398, abril, 30. València.

Època signada per Gonçal Roda, habitant de València, a Mateua, vídua de Pere Montblanc, de 89 sous i 3 diners de pensions endarrerides pels anteriors detentors del violari carregat originalment a Andreu Sarrebollada, més altres 21 sous i 9 diners de despeses i 17 sous i 6 diners de prorrata.

ARV. *Notal de Bertomeu Català*, núm. 3201.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 458, núm. 861.

348.

1398, maig, 2. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 188.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 459, núm. 862.

349.

1398, maig, 2. València.

Contracte d'aprenentatge atorgat per Antònia, vídua de Llorenç Navarro, sabater de velle, veí de Cullera, en el qual s'aferma amb Ferrer Querol, pintor, veí de València, el seu fill Ramon Navarro de deu anys d'edat, durant set anys.

APPV. *Protocol de Ramon Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 461, núm. 865.

350.

1398, maig, 10 i 18. València.

Inventari «post mortem» dels béns de Maria, vídua de Bernat Castell, fet pels seus marmessors, el pintor Antoni d'Exarch i Martí de Mora, llaurador. El pintor Pere Aravot actua com a testimoni.

APPV. *Protocol de Ramon Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 461-463, núm. 865.

351.

1398, maig, 11. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Gonçal Peris com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 189v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 463, núm. 866.

352.

1398, maig, 11. València.

Martí de Mora, llaurador, veí de València com a marmessor del testament de Maria, vídua de Bernat Castells, nomena procuradors a dita Maria junt Antoni d'Exarch, pintor de València i marmessor també de dita testadriu, i Vicent de Mora, fill d'aquella.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 463, núm. 867.

353.

1398, maig, 25. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Francesc Simó [Simó Francesc] i Gonçal Peris, com a consellers per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 194.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 463, núm. 868.

354.

1398, juny, 4. València.

Sanxo Villalba i Pere Ramon, pintors i veïns de València, actuen com a testimonis en una procuració.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 464, núm. 869.

355.

1398, juny, 14. València.

Testimonis dels pintors Sanxo Villalba i Pere Ramon, ciutadans de València, en un document de procuració.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 465, núm. 872.

356.

1398, juny, 17. València.

Joan Llobet, piquer, i el pintor Sanxo Villalba actuen com a testimonis en una administració de tutela.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 465, núm. 873.

357.

1398, juliol, 2. València.

Pagaments per valor de 94 sous fets pel sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València a Antoni Darroquí, piquer, Pere Balaguer i Domingo Crespi, il·luminador, pels treballs d'obrar una pedra a la torre de Santa Bàrbara, prop del portal de Serrans.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-10, f. 119v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 465, núm. 874.

358.

1398, setembre, 14. València.

El pintor Sanxo Villalba, veí de València, actua com a testimoni en un document.

APPV. *Protocol de Bartomeu de la Mata*, núm. 21910.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 468, núm. 881.

359.

1398, setembre, 14. València.

El pintor Nicolàs Verdera, veí de València, nomena procurador seu a Pere de Clariana, notari, ciutadà de València.

APPV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 21910.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 468, núm. 882.

360.

1398, octubre, 16. València.

El pintors Sanxo Villalba i Pere Raimon, veïns de València, actuen com a testimonis en cert document.

APPV. *Protocol de Bartomeu de la Mata*, núm. 21910.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 470, núm. 886.

361.

1398, octubre, 22. València.

Reconeixement de deute atorgat pel pintor Miquel Gil i la seua dona Valentina, a favor de Benet Bassa, aluder, "comoran" en el lloc de Russafa, de 6.000 sous, preu pel qual compraren un hospici proa la plaça dels Caixers en la parròquia de sant Joan del Mercat.

APPV. *Protocol de Bartomeu de la Mata*, núm. 21910.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 470, núm. 887.

362.

1398, novembre, 6. València.

El pintor Sanç Villalba, actua com a testimoni en la ferma de fiadors atorgats a un acte jurídic.

APPV. *Protocol de Ramón Barcella*, núm. 12088.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 471, núm. 889.

363.

1398, desembre, 5. València.

Carta de pagament per Alfons Martinez, traginer, la seua muller Antoneta, el pintor Antoni d'Exarch i la seua muller Caterina, en la qual reconeixen deure a Sibil-la, vídua de Joan Solanes, paraire, 66 lliures que els prestà. Actua com a testimoni el pintor Joan de la Porta.

ARV. *Notal de Miquel Martorell*, núm. 2634.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 473, núm. 893.

364.

1398, desembre, 5. València.

Exempció de dany per part d' Alfons Martinez, traginer, i la seua muller Antoneta, al pintor Antoni d'Exarch i a la seua muller, davant l'obligació que han contret pel debitori de Sibilia, vídua de Joan Solanes, paraire.

ARV. *Notal de Miquel Martorell*, núm. 2634.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 473, núm. 894.

365.

1399, gener, 29. València.

Pere Nicolau, pintor de València, actua com a testimoni en la venda d'un violari.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 475, núm. 898.

366.

1399, febrer, 5. València.

Domingo del Port, pintor, ciutadà de València, actua com a testimoni en una carta de gràcia d'una redempció de violari.

AMV. *Protocol Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 475, núm. 899.

367.

1399, febrer, 6. València.

Fragment de l'inventari dels béns de Joana, vídua de Guillem Prunyosa, paraire de la ciutat de València, en el qual es troben objectes d'art.

AMV. *Protocol Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 475, núm. 900.

368.

1399, febrer, 26. València.

Document de deute atorgat per Pere Bou, paraire, i Antoni Gomiç, daurador, en el qual confessen haver de pagar a Simó Rafael, ciutadà de Xàtiva, 25 florins.

ARV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 1445.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 476 i 477, núm. 903.

369.

1399, març, 11. València.

Bernat Arnau, sastre, convers i veí de València, es compromet documentalment amb Llorenç Real, daurador veí de València, a no plantejar-li cap plet en dos anys.

ARV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 1445.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 477, núm. 905.

370.

1399, abril, 10. València.

Ferran de Pomar, apotecari, Antonio Gomis, daurador, i Pere Bou, paraire, reconeixen deure a Simó Rafael, ciutadà de Xàtiva, 9 lliures del preu de mitja onça de perles.

ARV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 1445.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 478, núm. 907.

371.

1399, abril, 24. València.

Contracte entre Vicent Serra, fuster, i la confraria de Sant Jaume de València per a confeccionar de fusta d'álber un retaule, el qual pintaran Pere Nicolau i Marçal de Sas, baix la invocació de Sant Jaume.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 478 i 479, núm. 908.

372.

1399, abril, 28. València

Àpoca atorgada pel fuster Vicent Serra, el qual reconeix haver rebut del prior de la confraria de Sant Jaume, 13 florins, com a part dels 80 que li deuen, per la factura de la fusta d'un retaule.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 480, núm. 910.

373.

1399, maig, 12. València.

Testimoni del pintor Narcís Bernat, resident a València, a la fi d'un document.

ARV. *Protocol de Berenguer Mercer*, núm. 3257.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 480, núm. 912.

374.

1399, maig, 21. València.

Nomenament de Domingo de la Rambla, pintor, i Miquel Calataiud com a consellers per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 265v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 480, núm. 912.

375.

1399, maig, 30. València.

Àpoca atorgada pel fuster Vicent Serra, el qual reconeix haver rebut del prior de la confraria de Sant Jaume, 13 florins, com a part dels 80 que li deuen, per la factura de la fusta d'un retaule.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 481, núm. 914.

376.

1399, maig, 31. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 267v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 482, núm. 916.

377.

1399, juny, 7. València.

Venda atorgada per Antoni Gomiç, daurador, i altres, en la qual Joan Rodríguez, convers, compra 100 sous de violari pel preu de 35 lliures.

ARV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 1445.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 482, núm. 917.

378.

1399, juny, 11. València.

Testament d'Andreu Algaró, alfondeguer del Grao de València, en el qual anomena marmessor a Domingo de la Rambla, pintor, "compatrem deum", ciutadà de València.

ARV. *Protocol de Berenguer Mercer*, núm. 3257.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 482, núm. 918.

379.

1399, juny, 23. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 269.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 483, núm. 920.

380.

1399, juliol, 9. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 272.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 483, núm. 921.

381.

1399, juliol, 19. València.

Pagament efectuat a Vicent Serra, fuster, per la confecció d'una llanterna de fusta, en el qual també consta el pago per pintar-la.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1475 (1399).

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 484, núm. 923.

382.

1399, juliol, 23. València.

Època atorgada per Pere Nicolau, pintor de València, en la qual confessa haver rebut, del prior de la confraria de Sant Jaume de dita ciutat, 20 florins, part del preu per pintar un retaule per a la capella de dit sant de la Seu de València.

AMV. *Protocol de Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 484, núm. 924.

383.

1399, juliol, 23. València.

Època atorgada pel fuster Vicent Serra, fuster, en la qual reconeix haver rebut 30 florins, pel retaule de fusta que està confeccionant.

AMV. *Protocol Jaume Desplà*, núm. 2-15.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 485, núm. 925.

384.

1399, agost, 1. València.

Antoni Gomiç, daurador veí de València, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol Berenguer Mercet*, núm. 3257.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 485, núm. 927.

385.

1399, agost, 15. València.

Joan Llätzer, pintor, ciutadà de València, actua com a testimoni en un document del 10 de juliol del mateix any.

ARV. *Protocol de Bartolomé de la Mata*, núm. 1445.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 486, núm. 930.

386.

1399, agost, 25. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 281.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 487, núm. 933.

387.

1399, agost, 26. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 283v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 487, núm. 935.

388.

1399, setembre, 16. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 289.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 487, núm. 936.

389.

1399, setembre, 19. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 290.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 487, núm. 937.

390.

1399, setembre, 27. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domingo de la Rambla com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-21, f. 294.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 488, núm. 938.

391.

1399, novembre, 4. València.

El pintor i ciutadà de València Ferrer Querol, nomena al notari Domènec de la Guerola, com a procurador seu per que el represente en causes judicials.

ARV. *Protocol de Berenguer Mercer*, núm. 3257.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 488, núm. 941.

392.

1399, desembre, 5. València.

Els pintors Joan del Port i Joan Çarebolleda, actuen com a testimonis en una època de violari.

ARV. *Protocol de Berenguer Mercer*, núm. 3257.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 488, núm. 942.

393.

1399, desembre, 8. València.

El pintor Joan Guillem Arnau, veí de València, actua com a testimoni a la fi d'una època.

ARV. *Protocol de Berenguer Mercer*, núm. 3257.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 489, núm. 943.

394.

1400, juny, 5. València.

Certificació del Racional de la ciutat de València, en la qual especifica que s'han pagat al pintor Domènec de la Rambla 133 sous, per treballs que ha fet destinats a la festa del Corpus de dita ciutat.

AMV. *Certificacions del Racional*, qq-1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 495, núm. 962.

395.

1400, juny, 12. València.

Pagament efectuat pel sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València a Bernat Balaguer, piquer i mestre de la Seu de la dita ciutat, per la compra de dues pedres, destinades a les torres de Serrans de dita ciutat, en les quals s'han dibuixat certes senyals.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-12, f. 134v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 495, núm. 963.

396.

1400, juliol, 14. València.

Certificació del Racional de la ciutat de València, en la qual exposa que s'han pagat les despeses ocasionades per la festa del Corpus de dita ciutat, descrivint-ne tots els detalls.

AMV. *Certificacions del Racional*, qq-1.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 497, núm. 966.

397.

1400, juliol, 30. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 9.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 497, núm. 967.

398.

1400, juliol, 31. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 11v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 498, núm. 969.

399.

1400, agosto, 20. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 17v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 498, núm. 971.

400.

1400, agost, 27. València.

Manament executori de Pere Mir, Justícia Civil de València, ordenant a Miquel Andreu, arrosser, la seua esposa Maria, Ramon Peralada, fuster i a Bernat Calderero, paraire, que li pagaren a Domingo de la Rambla, pintor, 50 sous de pensió d'un violari i 900 sous de penes que li devien.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2490, mà 10, f. 9v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, pp. 499 i 500, núm. 973.

401.

1400, setembre, 4. València.

Manament del Justícia Civil de València, pel qual ordena al pintor Joan Làtzer que li pague a Pere Giner, mercader, 19 lliures del preu de quaranta dotzenes de llussos, com a fiador.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2490, mà 10, f. 26v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 500, núm. 974.

402.

1400, setembre, 22. València.

Pagament efectuat a Joan Llobet, mestre de fer imatges, pel dibuix i confecció d'una imatge de sant Jordi, per a la torre nova entre el portal dels Serrans i el dels Catalans.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-12, f. 145v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 501, núm. 975.

403.

1400, setembre, 23. València.

Pagament efectuat a Vicent Serra, mestre de fer imatges, pel dibuix i confecció d'una imatge de sant Llorens, per a la torre nova entre el portal dels Serrans i el dels Catalans.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-12, f. 145v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 501, núm. 976.

404.

1400, setembre, 28. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 25v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 502, núm. 977.

405.

1400, octubre, 13. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 30v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 502, núm. 978.

406.

1400, octubre, 29. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 33.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 502, núm. 980.

407.

1400, novembre, 16. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 35v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 503, núm. 982.

408.

1400, desembre, 3. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 38.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 503, núm. 983.

409.

1400, desembre, 10. València.

Reunió del Consell de València, a la qual assisteix el pintor Domènec del Port com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 40v.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 503, núm. 984.

410.

1400, desembre, 15. València.

Sanç de Villalba, pintor i ciutadà de València, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol de Pere Ros*, núm. 2852.

Company, Aliaga, Tolosa, Framis, 2005, p. 504, núm. 985.

411.

1401. València.

A l'any 1401, es documenten les despeses varies en el llibre de Compte de rebudes, de la Claveria Comuna de la ciutat de València. Aquestes es van fer per les celebracions de l'entrada del rei Martí a la ciutat. En aquest tasca participaren nombrosos artífexs, com a pintors, imaginaires, tapiners, mestres d'obra, manobres, obrers, rajolers, piquers, bastaixs, fusters, sastres, brodadors, argenters, batifulles, llancers, sedassers, mercers, perpunters, costurers, dauradors, brunaters, pellissers, boters, esparters, corders, corretgers, carreters, etc., etc., i persones d'altres oficis com a jurats, notaris, escriptors, comptadors, corredors, clavaris generals, sotssíndics, preveres, etc., etc. El text d'aquest llibre, el qual serví per a registrar totes les despeses que es feren en raó dels entremesos i jocs per l'entrada del rei Martí a la ciutat de València, és bastant extens, (més de tres-centes pàgines) per la qual cosa no l'hem reproduït aquí. Fins i tot, d'aquells artífexs, com a pintors, imaginaires i altres que ens ocupem en aquest investigació, hem reproduït la part del document corresponen a cadascú d'ells en l'apartat "comentari".

AMV. *Claveria Comuna, Llibres de Compte*. O-113, ff. 2r-176v.

Sanchis Sivera, 1928, pp. 44 i 45; 1930, pp. 44 i 45.

Aliaga, Tolosa i Company, 2007,^{xvi}pp. 33-337.

412.

1401. València.

Pagament efectuat pel Batle General del Regne de València, al pintor i ciutadà de València Domènec del Port, de 60 sous per sis pavesos que va confeccionar a la cort de la Batlia.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 20, f. 390v.

Tolosa, 2003, p. 365, doc. 1021.

413.

1401, juny, 3. València.

Pagament atorgat pel sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, a Vicent Serra, pintor, per fer i pintar una imatge del Salvador de pedra, encastada en una de les torres que novament s'ha fet, entre el portal dels Catalans i el dels Serrans, anomenada torre del Salvador, situada en dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-13, f. 127.

Ítem, yo dit N'Eximen Pereç de Vilanova, axí com a sotsobrer damont dit, he donats e pagats a-n Vicent Serra, pintor per rahó de la ymage de mossen sent Salvador que m'a feta e cavada e pintada en una gran pedra que he mesa e encastada en una de les torres noves que he fetes en ma anyada per tal que sia appellada la torre de sent Salvador, per que li doní per sos treballs de fer la dita ymage LX sous, VI diners segons apart per àpocha reebuda per N'Arnau Claret, notari a III de LX sous. VI

Ítem, costa l'èpocha de fer ...ss. VI.

414.

1401, juny, 3. València.

Document de deute d' Antoni Gomiç, daurador i Domènec i Ramon Albert, pescadors, junt amb les seues mullers, els quals han de pagar a Astrugue, vídua de Salomó Abenmarueç, jreu de Murvedre, 7 lliures i 16 sous.

ARV. *Protocol de Bertomeu de la Mata*, núm. 1446.

Tolosa, 2003, p. 365, doc. 1023.

415.

1401, juny, 23. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, feu pagament al pintor i dibuixant Vicent Serra, per una pedra que li ha venut, en la qual li ha dibuixat i obrat un cap de lleó, destinat a l'abeurador del camí dels Serrans de la dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-13, f. 130v..

Ítem, he donats e pagats a-N Vicent Serra, pintor o deboxador per I^a pedra bella e gran que m'a venuda e en la qual m'a deboxat e obrat e cavat I bell cap de leó que he més e posat en lo abeurador del camí dels Serrans, per lo qual passa e entra l'aygua en lo dit abeurador per que costa la dita pedra en fer compra e de fer-hi lo dit cap de leó en fre tot, XXVI sous, segons apart per àpocha reebuda per N'Arnau Claret, notari a XXIII de juny XXVI sous

Ítem costa l'èpocha de fer...ss. VI.

416.

1401, novembre, 5. València.

Aveïnament a la ciutat de València del pintor Joan Cifuentes, per temps de deu anys, en el qual actua com a fermador Bartomeu Almenara, cortiner, habitant de dita ciutat.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 285v.

CIMM.

En Iohan de Cifuentes, pintor, habitant en la parròquia de Sent Tomàs de la ciutat de València, jura lo vehinatge de la dita ciutat a deu anys primer vinents continuament comptadors, ac fiat tu in aliis dona fermaça e principal obligat En Bertomeu d'Almenara, cortiner, habitant en la dita parròquia, present.

Testimonis En Guillem Bernuç, prevere, e Berthomeu Rovira, scriptor

417.

1401, desembre, 3. València.

El pintor Llorens d'Heredia, neòfit i ciutadà de València, actua com a testimoni en un carregament de censal.

APPV. *Protocol d'Andreu Polgar*, núm. 28872.

CIMM.

Testes Iacobus Ferrarii, mediator, et Laurencius de Heredia, pictor, neophitus, Valencie cives.

418.

1401, desembre, 3. València.

Bernat Godall, pintor i ciutadà de València, actua com a testimoni en una època de carregament de censal.

APPV. *Protocol d'Andreu Polgar*, núm. 28872.

CIMM.

Testes discretus Petrus Rausell, prebiteri, et Bernardus Godall, pictor, Valencie.

419.

1402, febrer, 3. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 160v.

Tolosa, 2003, p. 366, doc. 1029.

420.

1402, febrer, 17. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 164v.

Tolosa, 2003, p. 366, doc. 1032.

421.

1402, febrer, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 166.

Tolosa, 2003, p. 367, doc. 1033.

422.

1402, març, 2. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 169.

Tolosa, 2003, p. 366, doc. 1034.

423.

1402, maig, 13. València.

Certificació i ordenament de pago pel Racional de la ciutat de València, per les despeses ocasionades per les festes i solemnitats fetes per l'entrada a València del rei Martí i la reina.

AMV. *Certificacions del Racional*, qq-1, ff. 39-40.

Aliaga, Tolosa, Company, 2007, p. 59, núm. 378.

424.

1402, juny, 19. València.

Cancel·lació del deute existent entre la dona Sibilia, vídua de Joan Solanes, paraire i el pintor Antoni d'Exarch.

ARV. *Notal de Miquel Martorell*, núm. 2634.

Tolosa, 2003, p. 369, doc. 1044.

425.

1402, agost, 19. València.

Pagament efectuat pel clavari comú de la ciutat de València a Pere Nicolau, pintor, el qual rep 2 lliures, 7 sous i 6 diners, per una gran capça pintada, la qual li han comprat per dur els Privilegis Reials que deuen jurar els reis.

AMV. *Claveria Comuna, llibre de Comptes* O-4, f. 32v.

Tolosa, 2003, p. 372, doc. 1051.

426.

1402, novembre, 6. València.

El pintor i ciutadà de València Joan Veya, actua com a testimoni en una època de censal.

ARV. *Protocol de Ramon Llopis*, núm. 1332.

Tolosa, 2003, pp. 373 i 374, doc. 1059.

427.

1402, novembre, 13. València.

Afermament de Miquel, fill de Miquel Sanxes, moliner, amb el pintor Joan Peris, per a servir-lo i aprendre el seu ofici durant set anys, a canvi rebrà dit Miquel menjar, vestit i calçat i a l'acabar el contracte, certes peces de roba.

ARV. *Protocol de Ramón Llopis*, núm. 1332.

Tolosa, 2003, p. 373, doc. 1058.

428.

1403, març, 12. Gandia

Conveni entre Antoni Peris, pintor, veí de la ciutat de València i Alamanda Vilarig, de casa del senyor duc de Gandia, per a la confecció d'un retaule, baix la invocació de sant Joan Baptista i sant Joan Evangelista, el qual ha de pintar en la vila de Gandia, pel preu de 65 florins d'or. El pintor dóna com a fermador de la seua obra a Bernat Vilaur, pintor de dita vila.

AHN. *Osuna*, lligall núm. 1173-4. *Protocol de Ramón Agualada*.

Company-Gisbert, 1983, pp. 95 i 96.

429.

1403, juny, 4. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual s'anomena Domingo del Porto [pintor], com a conseller, per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 249.

Tolosa, 2003, pp. 376 i 377, doc. 1072.

430.

1403, juny, 19. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo del Port, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 254.

Tolosa, 2003, p. 377, doc. 1073.

431.

1403, juny, 23. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo del Port, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 255.

Tolosa, 2003, p. 377, doc. 1074.

432.

1403, juliol, 11. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec del Port, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 256v.

Tolosa, 2003, p. 377, doc. 1075.

433.

1403, agost, 13. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec del Port, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 258.

Tolosa, 2003, p. 379, doc. 1077.

434.

1403, setembre, 14. València.

Manament executori del Justícia de CCC sous de València, a Vicent Alguayria, calceter, donant-li deu dies per pagar al pintor Domènec Torà, 50 sous que li devia de pensió de recens, i 20 sous de penes.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 190, mà 11, f. 12.

Tolosa, 2003, p. 379, doc. 1080.

435.

1403, setembre, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec del Port, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 264v.

Tolosa, 2003, p. 380, doc. 1082.

436.

1403, octubre, 27. València.

Procés entre Bernat Castellar, batifulla, d'una part i Joan Malendis, batifulla, la seva muller, i el mestre pintor Marçal de Sas, de la part altra, reclamant el primer que li paguen 50 sous de pensió de violari i 175 sous de sancions.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 190, mà 13, f. 14v.

CIMM.

D'en Bernat Castellar, batifulla contra En Johan Malendiç, batifulla e altres.

Anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o III die sabbati XXVII octobris l'onrat En Francesch Scola, justícia civil de la ciutat de València tro en suma de CCC sous instant En Johan Palmerola, en lo nom dejús scrit mana fer la letra següent:

Nos En Francesch Scola, justícia civil de la ciutat de València tro en suma de CCC sous, als amats En Johan Malendiç, batifulla, Na Francescha, sa muller e mestre Marçal, pintor, o bens vostres prout. Saluts e dilecció. A instancia d'En Francesch [...] notari procurador d'En Bernat Castellar, batifulla a vosaltres dehim e manam que dins X dies primervinents e peremptoris après presentació de la present hajats donats e pagats al dit En Bernat cinquanta sous reals de València de la paga del segon dia del present mes de octubre e cent LXXV sous de penes comeses de tot lo temps pasat de la confició de la primera carta tro en lo dit dia e les messions per rahó de aquelles C ss. de violari, los quals vosaltres sobredits simul et insolum venés et alienas a mestre Jacomi Capeta, ministre del senyor rey e als seus pagadors cascun any en dos termins ab carta pública executòria facta en València secunda die aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o en poder d'En Johan Paloma, notari. Ítem appar ab altra carta publica facta en València a XV del present mes e any de [...] scrit en poder d'En Johan Climent notari és

expressat [...] micer Jacomi Capeta vené lo dit violari al dit En Bernat Castellar e als seus segons que les dites cartes és ordenat o dins aquells oferts a la cort nostra bens vostres clars e desembargats en los quals execució puixa ésser feta o mostrades justes rahons perque no•u dejats fer. En altra manera reebrien qualsevol oferta de bens vostres fahedora e en aquells farien execució si requests seran la dita contumacia no contrastant. Data Valencie XXVII^a die octobris anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o III°.

(La resta del fragment és il·legible)

437.

1403, novembre, 24. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec del Port, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 268.

Tolosa, 2003, p. 380, doc. 1083.

438.

1403, desembre, 11. València.

Aveïnament de Jaume Pérez, cabaner del lloc de Betxí a la ciutat de València, en el qual Domènec del Port, pintor, habitant a la Freneria de la ciutat de València, actua com a fermador.

AMV. *Aveïnaments*, b³-3, f. 305v.

Tolosa, 2003, p. 380, doc. 1084.

439.

1403, desembre, 22. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec del Port, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 270v.

Tolosa, 2003, p. 380, doc. 1085.

440.

1404. Monestir de Portaceli.

Marçal de Sas, rep 3 florins i mig, 1 lliura i 18 sous per la realització d'un cap de Jesuchrist i per la corona de la Verge i 3 florins, 1 lliura i 13 sous per altre cap de Jesuchrist, que fou el definitiu per a la Cartoixa de Portaceli.

AHN. *Fons del Monestir de Portaceli*. Comptes any 1404.

José Pitarch, 1981.

Ítem deu mes que pagui al mestre alamaný que ana a Portaceli per hun cap que feu per al JHS e per la corona de la Maria e lo cap e mans que nol possaren per tal com no era bell, tres florins e mig, 1 lliura, XVIII sous.

Ítem per laltre cap del JHS que fou possat III florins, I lliura, XIII sous.

441.

1404, Monestir de Portaceli.

El pintor Marçal de Sas cobra 14 sous per l'esbós d'un San Joan, per la Cartoixa de Portaceli.

AHN. *Fons del Monestir de Portaceli*. Comptes any 1404.

José Pitarch, 1981.

Ítem deu que pagui a mestre marçal, per hun sent Johan que feu pintar de blanch i negre, per mostra, XIII sous.

442.

1404, gener, 2. València.

Andreu Tello i Joan Amorós, pintor i fuster, actuen com a testimonis en una procuració feta per Berenguer Martorell.

APPV. *Notal de Lluís Llopis*, núm. 64.

Tolosa, 2003, p. 382, doc. 1095.

443.

1404, gener, 4. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, (pintor), com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 276v.

Tolosa, 2003, p. 383, doc. 1096.

444.

1404, gener, 10. València.

Certificació del Racional de la ciutat de València, de les despeses ocasionades per la festa del Corpus de dita ciutat.

AMV. *Certificacions del Racional*, qq-1, f. 60v.

Tolosa, 2003, p. 383, doc. 1098.

445.

1404, gener, 23. València.

Joan del Porto caplleva béns de casa d'Antoni Gomis, llaurador, pels 90 sous que devia a Jaume Pere, tintorer.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 330.

Tolosa, 2003, p. 384, doc. 1101.

446.

1404, gener, 24. València.

Domingo de la Rambla, pintor, curador de l'herència de Joan de la Rambla, llaurador, és comminat pel Justícia de CCC sous a pagar 60 sous que devia a Nicolau Perera, notari, per dos trossos de terra que havia comprat Joan de la Rambla.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 330.

Tolosa, 2003, p. 384, doc. 1102.

447.

1404, gener, 28- febrer, 29. València.

Relació dels béns del Mestre pintor Marçal de Sas, per part de la cort del Justícia de CCC sous, per pagar el que devia a Bernat Castellar, batifulla. Reclamació de la dona del mestre Marçal pel seu dret foral de la dot, que pot comprar els béns del seu marit subhastats per la cort, però que deu pagar a Bernat Castellar.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, num. 330.

Aliaga, 1996, pp. 138-141, doc. 6.

Tolosa, 2003, pp. 384-386, doc. 1103.

448.

1404, febrer, 1. València.

Embarg dels béns de Pere Abelló, el qual està a Xàtiva, efectuat davant la cort del Justícia de CCC sous de València, a través del seu procurador, per pagar a Pere Nicolau, pintor, 4 florins d'or que li devia.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 330.

Tolosa, 2003, p. 386, doc. 1104.

449.

1404, febrer, 1. València.

El pintor Andreu Tello, actua com a testimoni en una època.

APPV. *Notal de Lluís Llopis*, núm. 64.

Tolosa, 2003, p. 386, doc. 1105.

450.

1404, maig, 2. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 289.

Tolosa, 2003, p. 387, doc. 1110.

451.

1404, maig, 17. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 291.

Tolosa, 2003, p. 388, doc. 1112..

452.

1404, maig, 22. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 296.

Tolosa, 2003, p. 388, doc. 1113.

453.

1404, maig, 31. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 299.

Tolosa, 2003, p. 388, doc. 1116.

454.

1404, juny, 2. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 300v.

Tolosa, 2003, p. 388, doc. 1117.

455.

1404, juny, 12. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 301v.

Tolosa, 2003, p. 389, doc. 1119.

456.

1404, juny, 18. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 302v.

Tolosa, 2003, p. 389, doc. 1120.

457.

1404, juliol, 2. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 305v.

Tolosa, 2003, p. 389, doc. 1121.

458.

1404, juliol, 10. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 307.

Tolosa, 2003, p. 389, doc. 1122.

459.

1404, juliol, 12. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 308v.

Tolosa, 2003, p. 389, doc. 1123.

460.

1404, novembre, 12. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 319v.

Tolosa, 2003, p. 393, doc. 1131.

461.

1405, gener, 5. València.

Testimoni del pintor Joan Albepí, en un reconeixement de deute.

APPV. *Protocol d' Andreu Polgar*, núm. 23179.

Testes Iohannes Albepi, pictor, et Ferdinandus de Calataiubio, scutiffer, Valencie degentes.

462.

1405, gener, 9. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 334.

Tolosa, 2003, p. 395, doc. 1139.

463.

1405, febrer, 11. València.

Baço, àlies Jacomart, Jaume. Sastre, pare del pintor Jacomart.

AMV. *Comptes de Murs e Valls*, any 1409-1440, f. 171.

Tormo, 1913, pp. 101 i 102.

Ítem, pos en data los quals oren donats per man del honorable en Gabriel Navarro comprador de dotze diners del almudi an Jacme Baço alias Jacomart sastre los quals a aquell foren tatxats ab mejor quantitat per los honorables obrers de la dita ciutat en e per dues taules que de aquell foren levades de un alberch del dit en Jacomart situat en la parroquia de Santa Catarina prop la lotga del mercaders e per raho encara iiii alguns pijoraments del dit alberch e havi apocha escrita a XI de febrer any MCCCCV reebuda per lo discret en Francesch faldes notari CC florins que valen.

464.

1405, febrer, 20. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 335v.

Tolosa, 2003, p. 395, doc. 1144.

465.

1405, març, 20. València.

El pintor i ciutadà de València Joan Çarebolleda, apareix com a emfiteuta del monestir de Sant Jeroni.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22164.

Tolosa, 2003, p. 396, doc.1147.

466.

1405, març, 20. València.

Joan de la Porta, pintor, ciutadà de València, actua com a testimoni en un capbreu.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22164.

Tolosa, 2003, p. 396, doc.1148.

467.

1405, abril, 3. València.

El pintor Pere Bernardí, actua com a testimoni en una època.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22164.

Notícia inèdita.

Testes, Petrus Bernardi, pictor.. [...]

468.

1405, abril, 5. València.

"Magister Marçal, pictor" i la resta del comú de l'alqueria de N'Andreu Vidal, nomenen síndic a Bernat Dezcartell.

APPV. *Notal de Bernat de Montalbà*, núm. 842.

CIMM.

"Magister Marçal, pictor [...]"

469.

1405, maig, 28. València.

Gilus del Rey, il·luminador, ciutadà de València, actua com a testimoni en un contracte d'aprenentatge.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22164.

Tolosa, 2003, p. 396, doc. 1150.

Testes, Gilus del Rey, il·luminador, [...]

470.

1405, maig, 28. València.

Gilus del Rey, il·luminador, ciutadà de València, actua com a testimoni en un contracte d'aprenentatge.

APPV. *Notal de Bernat de Montalbà*, núm. 842.

Tolosa, 2003, p. 396, doc. 1151.

Testes, Gilus del Rey, il·luminador, [...]

471.

1405, juny, 10. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual es nomenen els consellers i jurats de la ciutat pels anys 1405-1406 als pintors Pere Roca, Jaume Mestre, Domènec Torà i Joan Cardona, com a consellers del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 349.

Tolosa, 2003, p. 396, doc. 1152.

472.

1405, juny, 15. València.

Pere Nicolau, pintor, habitant a la parròquia de Sant Nicolau de València, actua com a fermador en l'aveïnament a la dita ciutat de Bernat Venrell, paraire, habitant en la Moreria de València.

AMV. *Aveïnaments*, b³-3, f. 322v.

Tolosa, 2003, pp. 396 i 397, doc. 1153.

473.

1405, juny, 23. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteixen els pintors Pere Roca i Joan Cardona, com a consellers per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 352v.

Tolosa, 2003, p. 397, doc. 1156.

474.

1405, juliol, 10. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteixen els pintors Domènec Torà i Joan Cardona, com a consellers per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 354.

Tolosa, 2003, p. 398, doc. 1160.

475.

1405, juliol, 14. València.

A l'inventari dels béns del difunt Martí de la Grossa, sabater de València, apareix un llibre sobre la Passió de Crist amb històries pintades.

APPV. *Notal de Joan de Sant-Feliu*, núm. 53.

Tolosa, 2003, p. 398, doc. 1161.

476.

1405, juliol, 18. València.

El pintor Joan Roig, ciutadà de València, va fer de testimoni en una època de censal.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22164.

Tolosa, 2003, p. 398, doc. 1162.

477.

1405, juliol, 18. València.

El pintor Joan Roig, ciutadà de València, va fer de testimoni en una època de censal.

APPV. *Notal de Bernat de Montalbà*, núm. 842.

Tolosa, 2003, p. 398, doc. 1163.

478.

1405, juliol, 28. València.

Època atorgada per Domingo de la Rambla, pintor de València, reconeixent que el Consell de la vila i castell de Corbera, per mans d'Esteve Montaner, veí i col·lector de la peita de Polinyà, li ha donat 250 sous, dels 500 que percep anualment d'un censal mort que posseeix d'aquella universitat.

APPV. *Protocol de Joan de Sant-Feliu*, núm. 25865.

Tolosa, 2003, p. 398, doc. 1164.

479.

1405, agost, 1. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteixen els pintors Pere Roca, Jaume Mestre, Domènec Torà i Joan Cardona, com a consellers per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 358.

Tolosa, 2003, p. 399, doc. 1167.

480.

1405, agost, 14. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteixen els pintors Pere Roca, Domènec Torà i Joan Cardona, com a consellers per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 360.

Tolosa, 2003, p. 400, doc. 1169.

481.

1405, setembre, 12. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteixen els pintors Domènec Torà i Joan Cardona, com a consellers per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 362.

Tolosa, 2003, p. 400, doc. 1171.

482.

1405, octubre, 13. València.

El pintor Joan Rebolleda (Çarebolleda), ciutadà de València, nomena procuradors seus a Nicolau Ferrer, seller, i a Domènec del Port, pintor, ciutadans de València.

APPV. Protocol d'Antoni Pasqual, núm. 23235.

CIMM.

Die martis XIII^a octobris anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o V^o.

Ego Iohannes Rebolleda, pictor, civis Valencie, ex certa sciencia facio, constituo et ordino procuratores meos certos, speciales vos Nicholaum Ferrer, sellerium, et Dominicum del Porto, pictorem, cives Valencie, presentes et cetera, ad vendendum, locandum aut dandum omnia bona mea et cetera, precia recipiendum et cetera, quecumque iusticiam faciendum, concedendum et cetera, ad petendum et cetera, apocas et cetera, et ad lites cum potestatis substituendi, fiat large.

Testes Petrus Ferrarii, çabaterius, et Vincencius de Sancta Maria, sellerius, cives Valencie.

483.

1405, novembre, 10. València.

Albarà atorgat per l'administrador de la Redempció de Captius de la ciutat de València, a Bernat Godall, pintor, per la quantitat de 300 sous.

AMV. Redempció de Captius, 333-2, f. 58.

Tolosa, 2003, p. 400, doc. 1172.

484.

1405, novembre, 13. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix el pintor Domènec Torà com a conseller per la parròquia de Sant Martí.

AMV. Manual de Consells, A-22, f. 367.

Tolosa, 2003, p. 400, doc. 1173.

485.

1405, novembre, 13. València.

Suplicació efectuada pels senyors dels albergs de prop la plaça dels Caixers,^{xvii} i del carrer de Sant Francesc, al Consell de la ciutat de València, amb motiu d'un incendi que ha cremat o enderrocat les seues vivendes, demanant-els-li, que els hi sia feta alguna caritat de les pecúnies de la ciutat.

AMV. Manual de Consells, A-22, f. 367v.

Tolosa, 2003, p. 400, doc. 1174.

486.

1405, novembre, 23. València.

Àpoca atorgada per Domingo de la Rambla, pintor de València, en la qual reconeix que els diputats dels crèdits d'Otó de Montagut, senyor de la baronia de Xiva, li han pagat varies quantitats, per la venda de blat en diferents solucions.

APPV. Protocol de Joan de Sant Feliu, núm. 25865.^{xviii}

Tolosa, 2003, pp. 401 i 402, doc. 1177.

487.

1405, desembre, 10. València.

Taxació de danys efectuada pel sotssíndic del Consell de la ciutat de València, dels albergs cremats al carrer de Sant Francesc, entre els quals hi apareixen els de Bertomeu Avellà i Antoni Roca [pintors].

AMV. *Manual de Consells*, A-22, ff. 368-369v.

Tolosa, 2003, p. 403, doc. 1180.

488.

1405, desembre, 22. València.

Època atorgada per Domènec de la Rambla i Domènec del Port, pintors de València, en la qual reconeixen que els clavaris de les pecúnies de la Universitat de la vila de Morvedre, els varen pagar 200 florins d'or, per la factura de dos-cents pavesos destinats a dita Universitat.

APPV. *Protocol de Joan de Sant-Feliu*, núm. 25865.

Tolosa, 2003, p. 404, doc. 1182.

489.

1405, desembre, 22. València.

Època atorgada per Domènec de la Rambla i Domènec del Port, pintors de València, la resta de la qual apareix en blanc a l'original.

APPV. *Notal de Joan de Sant-Feliu*, núm. 53.

Tolosa, 2003, p. 404, doc. 1183.

490.

1405, desembre, 22. València.

Època atorgada per Domènec de la Rambla, pintor de València, reconeixent que el Consell de la vila i castell de Corbera, per mans d'Esteve Montaner, veí i col·lector de la peita de Polinyà, li ha donat 250 sous, els quals percep anualment d'un censal mort que posseeix d'aquella universitat. Domingo del Port, pintor, actua com a testimoni.

APPV. *Protocol de Joan de Sant-Feliu*, núm. 25865.

Tolosa, 2003, pp. 404 i 405, doc. 1184.

491.

1405, desembre, 22. València.

"Vincencius Maçana", pintor, actua com a testimoni en una època.

APPV. *Notal de Joan de Sant-Feliu*, núm. 53.^{xix}

Tolosa, 2003, p. 405, doc. 1186.

492.

1405, desembre, 22. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteixen Pere Roca, Domingo Torà i Joan Cardona, [pintors], consellers del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 371.

Tolosa, 2003, p. 405, doc. 1187.

493.

1406, gener, 8. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Joan Cardona, [pintor], conseller del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 387.

Tolosa, 2003, p. 405, doc. 1189.

494.

1406, [gener-febrer]. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo Torà, [pintor], conseller del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 1.

Tolosa, 2003, p. 405, doc. 1188.

495.

1406, maig, 7. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo Torà, [pintor], conseller del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 7.

Tolosa, 2003, p. 405, doc. 1190.

496.

1406, maig, 18. València.

Joan Latzaro, veí d'Alaquas, nomena procurador seu al pintor Joan Llätzer, ciutadà de València.

APPV. *Protocol d'Antoni Pasqual*, núm. 23235.

Eisdem die et loco.

Yo Johan Latzaro, vehí d'Alaquaç, faç procurador meu et especial vos en Johan Lätzer, pintor, ciutadà de València, present, a vendre, et cetera, alienar, et cetera, logar, et cetera, rebre, et cetera, a fer paces, avinençes, compromessos, et cetera, als pleys civils, criminals, et cetera, ab poder de substituhir, et cetera, ab general acministració de tots sos bens, et cetera.

Testimonis en Pasqual Sancho, e en Simó de Luna, vehins de Paterna, e en Pere Ferrando, notari de València.

497.

1406, maig, 18. València.

Simó Llätzer, veí d'Aldaya, nomena com a procurador seu al pintor Joan Llätzer, ciutadà de València.

APPV. *Protocol d'Antoni Pasqual*, núm. 23235.

En Simó Lätzer, vehí d'Aldaya, feu semblant procuració al dit en Johan Lätzer, pintor, present.

Testimonis aquells mateixs.

498.

1406, maig, 24. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo Torà, [pintor], conseller del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 9.

Tolosa, 2003, p. 406, doc. 1192.

499.

1406, maig, 28. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domingo Torà, [pintor], conseller del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 16v.

Tolosa, 2003, p. 406, doc. 1193.

500.

1406, juny, 9. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual es nomenen els consellers i jurats de la ciutat pels anys 1406 i 1407. Domènec de la Rambla i Pere Camarasa, [pintors], són elegits consellers del Consell de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-22, f. 19.

Tolosa, 2003, p. 406, doc. 1194.

501.

1406, juny, 9. València.

Acta del consell de la ciutat de València, en la qual es nomenen els consellers i jurats de la ciutat pels anys 1406 i 1407. Domingo Crespi, [il.luminador], Francesc Peris, Joan Samuntada i Pere Franch [pintors], són elegits consellers del Consell de la ciutat de València per la parròquia de Santa Maria.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 17.

Tolosa, 2003, p. 406, doc. 1195.

502.

1406, juny, 11. València.

Contracte d'aprenentatge efectuat entre Joan Safont, llaurador de Russafa, i el pintor Joan Rull, per que Antoni, fill del dit Safont, pugui aprendre l'ofici de pintor, en un període de cinc anys.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22162.

Tolosa, 2003, pp. 406 i 407, doc. 1196.

503.

1406, juny, 23. València.

Acta del consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller del Consell de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 33v.

Tolosa, 2003, p. 407, doc. 1200.

504.

1406, juny, 30. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller del Consell de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 38.

Tolosa, 2003, p. 407, doc. 1202.

505.

1406, juliol, 2. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller del Consell de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 40.

Tolosa, 2003, p. 408, doc. 1203.

506.

1406, juliol, 13. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller del Consell de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 44v.

Tolosa, 2003, p. 408, doc. 1206.

507.

1406, juliol, 24. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller del Consell de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 49v.

Tolosa, 2003, p. 408, doc. 1209.

508.

1406, agost, 24. València.

Alfons Ruíz, pintor, "degens" a València, actua com a testimoni en una època de censal.

APPV. *Protocol d'Andreu del Polgar*, núm. 23177.

CIMM.

Testes inde sunt Alfonsus Ruiz, pictor, et Anthonius de Losiella, scutiffer, Valencie degentes.

509.

1406, agost, 25. València.

Acta del consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 65.

Tolosa, 2003, p. 409, doc. 1215.

510.

1406, setembre, 1. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 68.

Tolosa, 2003, p. 409, doc. 1217.

511.

1406, setembre, 7. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 73.

Tolosa, 2003, p. 409, doc. 1218.

512.

1406, setembre, 13. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 77.

Tolosa, 2003, p. 409, doc. 1219.

513.

1407, febrer, 9. València.

Compromís fermat entre el pintor Antoni Peris i Jaume Tarragona, retor de l'església de Riola, per pintar un retaule per la dita església segons una mostra que havia fet dit pintor, basant-se en el retaule de l'altar major de l'església de Sant Bertomeu de València, pel preu de 1.000 sous. Actua com a testimoni Martí Mestre, pintor "comorant" a València.

APPV. *Protocol de Joan Saposa*, núm. 24706.

Cerveró 1966 p. 27.^{xx}

Tolosa, 2003, p. 409, doc. 1240.

514.

1407, març, 17. València.

Ramón Valls, pintor i ciutadà de València, actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22163.

Tolosa, 2003, p. 416, doc. 1253.

515.

1407, abril, 11. València.

El pintor Bernat Colom (Çolom), actua com a fermador de l'aveïnement de Pasqual Marí, fuster.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 332v.

En Pasqual Marí, fuster habitant en lo cantó del carrer Blanch del camí de Quart, jura lo vehinatge de la ciutat de València a set anys primersvinents e continues. Fiat tu supra in aliis. Fide En Bernat Colom, pintor habitant en la parròquia de Sent Martí de la dita ciutat a la plaça del Quaxés, present. E renunciaren a beneffici de departida, acció, etc.

Testimonis En Guillem Roig, notari e En Johan Caldes, scriptor.

516.

1407, abril, 27. València.

Compromís fermat entre el pintor Joan Tamarit, la seua esposa Francesca, Andreu Gaço, sastre, i el també pintor Joan Llätzer, fiadors dels primers, pel qual Joan Tamarit i la seua esposa es comprometen a restituir-hi als segons tots els danys que puguen rebre per la seua fermança.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22163.

CIMM.

Iohannes Tamarit, pictor, civis Valencie et Francischa eius uxor, attendentes vos Andream Gaçó, suttorem, et Iohannem Laxer, pictorem dicti civitatis ad et pro nostris precibus vos constituissete fidancias et principales in levantamento per me dictam Francischam facto presenti et subscripta die a curia civili dicte civitatis de XII libras III solidos VII denarios tan quam bona dicti viri mei pro solucione michi fienda de dote quam attuli dicto viro meo tempore mei et ipsius contractus matrimonii cumque vobis promisseramus subscriptum vobis firmare indemnitatis instrumentum. Idcirco ambo et simul et uterque nostrum insolom promittimus quod si pro predicta fideiussione et principale obligacione dampna vobis vel vestris una alteri vestrum evenerit etc., totum illud etc., vobis restituere etc., cum omnibus dampnis etc. De quibus etc., credatur simplici verbo etc. Pro quibus etc., fiat exequoria cum submissione fori, etc. Obligantes etc., Renunciantes, etc. Et ad cautelam, renuncio ego dicta Francisca cerciorata etc., beneficio, etc. et doti, etc. Quod est actum Valencie.

Testes Guillermus Lancol et Iacobus Çareal, sartores Valencie comorantes.

517.

1407, maig, 11. València.

Acta del consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 185v.

Tolosa, 2003, p. 417, doc. 1260.

518.

1407, maig, 14. València.

Acta del consell de la ciutat de València, a la qual assisteix Domènec de la Rambla, [pintor], com a conseller per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 190.

Tolosa, 2003, p. 417, doc. 1262.

519.

1407, maig, 14. València.

El pintor Domènec del Porto, juntament amb Lluís Eximenez, són elegits consellers de la ciutat de València per l'ofici de freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-23, f. 196.

Notícia inèdita.

De freners.

En Domingo del Porto.

520.

1407, juny, 8. València.

Època atorgada pel pintor Antoni Peris, en la qual reconeix que Jaume Tarragona, retor de l'església de Riola, li paga 60 florins de dos solucions, pel preu del retaule que fa dit pintor per l'església de Riola.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24706.

Tolosa, 2003, p. 417, doc. 1265.

521.

1407, juny, 30. València.

El pintor Joan de Burgos, veí de València, actua com a testimoni en una procuració.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24706.

Tolosa, 2003, p. 418, doc. 1268.

522.

1407, juliol, 21. València.

Procuració atorgada per Maria Guterris, muller del pintor de Cordoba, Diago Lopis, a favor de Pasqual Pérez, aluder, "comorant" a València.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24706.

Tolosa, 2003, p. 418, doc. 1270.

523.

1407, [novembre]. València.

Època atorgada per Domènec la Rambla, pintor de València, reconeixent que el Consell de la vila i castell de Corbera, per mans de Bertomeu Torrella, veí i col·lector de la peita de Polinyà, li ha donat 250 sous, dels 500 que percep anualment d'un censal mort que posseeix d'aquella universitat.

APPV. *Protocol Joan de Sant-Feliu*, núm. 25865.^{xxi}

Tolosa, 2003, pp. 420 i 421, doc. 1278.

524.

1407, novembre, 8. València.

Època atorgada pel pintor Guillem Escoda, pel pagament de 3 florins i 2 sous, preu d'un escut i de pintar la tomba del dit difunt Sanç Peris de Montalbà.

APPV. *Protocol Joan Saposà*, núm. 24706.

Tolosa, 2003, p. 421, doc. 1279.

525.

1407, novembre, 23. València.

Època atorgada per Pere Garces, perpunter de València, per la quantitat de 14 florins, preu d'un penó, a més de pintar senyals de flor de lis en un drap per la tomba del noble Sanç Peris de Montalbà.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24706.

Tolosa, 2003, p. 421, doc. 1280.

526.

1407, desembre, 5. València.

El pintor Mateu Serra, ja difunt, apareix en el document de la venda atorgada per Jaume Carbonell, agricultor de València, i Antonia, vídua del dit pintor i mare del dit Jaume, a favor de Joan Pons, notari, de 83 sous i 4 diners de censal.

APPV. Protocol Joan Saposà, núm. 24706.

Tolosa, 2003, pp. 421 i 422, doc. 1281.

527.

1407, desembre, 12. València.

Pagament efectuat pel sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, a Andreu Estopinyà, per raó de pintar la creu del camí de Xàtiva i altres.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-18, f. 29.

Tolosa, 2003, p. 422, doc. 1282.

528.

1407, desembre, 12. València.

Els pintors Maties Gisbert i Amqui de Brussel·les, "degentes" a València, per una part i Joan i Vicent Falguas, germans, teixidors, a més de Gabriel Gomis, peatger de València, de l'altra part, fermaren pau i treva en ocasió de les ferides patides per Maties Gisbert i Joan Falguas.

APPV. Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

Tolosa, 2003, pp. 422 i 423, doc. 1283.

529.

1408. València.

En Godall, pintor, apareix esmentat al document del Consell de la ciutat de València, pel qual Bernat Andreu, sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la dita ciutat, rep el manament de fer una mare (claveguera principal) a la parròquia de Sant Andreu, prop del carrer del dit pintor.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-19, f. 90.

Tolosa, 2003, pp. 423 i 424, doc. 1286.

530.

1408. València.

Acord entre el sotsobrer de les obres de la ciutat de València i el pintor Vicent Saera, pel treball de pintar la creu i represes del camí de Mislata.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-18, f. 266v.

Tolosa, 2003, p. 424, doc. 1287.

531.

1408, febrer, 6. València.

Es construeix un bastiment al carreró de Sant Llàtzer de la ciutat de València, per a fer-hi certes pintures tal i com ho fa constar el sotsobrer de les obres de Murs i Valls de dita ciutat.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-19, f. 187v.

Tolosa, 2003, p. 424, doc. 1290.

532.

1408, març, 1. València.

Cancel·lació del compromís fermat entre el pintor Antoni Pérez (Peris) i Jaume Tarragona, retor de l'església de Riola, per pintar un retaule per la dita església, perquè ambdues parts han complit el seu contracte.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24706.

Tolosa, 2003, p. 424, doc. 1292.

533.

1408, març, 7. València.

Pagament efectuat pel sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, al pintor Vicent Saera, per pintar una creu i les repeses (del camí de Xàtiva).^{xvii}

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-18, f. 29v.

Tolosa, 2003, p. 425, doc. 1294.

534.

1408, juny, 11. València.

Testimoni del pintor Vicent Canet, ciutadà de València, en una procuració.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22161.

Tolosa, 2003, p. 426, doc. 1301.

535.

1408, octubre, 13. València.

Ramón Valls, pintor i habitant a la plaça de les "Caxes" de València, actua com a fermador de Sanxo Lopez, llaurador, habitant de Set-aigües, qui s'aveïna a la dita ciutat.

AMV. *Aveïnaments*, b3-3, f. 343v.

En Sanxo Lopez, llaurador, olim habitant en lo loch de Setaygües e ara habitant en les Tendetes, prop del monestir de la Çaydia a la ciutat de València, jura lo vehinatge de la ciutat sobredita a set anys primersvinents e continues, etc., fiat ut in aliis. Fide En Ramón Valls, pintor, habitant en la plaça dels Caxés de la ciutat dessús dita present, etc., e renunciaren a beneffici de departida, acció, etc.

Testimonis En Guillem Roig, notari, En Vicent Fenollosa e En Jacme Rull, scriptores.

536.

1408, desembre, 9. València.

Atorgament de cessió per part de Jaume Mestre a Bertomeu Coscolla, de 154 sous que li són pagats per Margarita, vídua de Pere Rabaça i el pintor Ramón Valls, per raó d'un censal.

APPV. *Protocol de Bernat de Montalbà*, núm. 22161.

Tolosa, 2003, p. 434, doc. 1315.

537.

1409. València.

El pintor Bernat Godall apareix mencionat en les rebudes de la Sotsobreria, les quals el sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València anota les vingudes dels impostos recollits i carregats sobre el blat de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-20, f. 4.

Tolosa, 2003, pp. 434 i 435, doc. 1317.

538.

1409. València.

En aquest document es menciona un treball de pintura, sense determinar el pintor.

ACV. *Almoina*, núm. 5652, anys 1409 i 1410, f. 19.

Cerveró, 1956, p. 108, núm. 41.

Ítem, doní per pintar els pobres del retor d'Albal, XVIII sous.

539.

1409, gener, 26. València.

Acta del Consell de València, en la qual apareix el pintor Avellà com a prohoms de la parròquia de Sant Martí, de dita ciutat.

AMV. *Manual de Consells*, A-24, ff. 64v-66.

Tolosa, 2003, p. 435, doc. 1322.

540.

1409, febrer, 27. València.

Atorgament d'època per part del pintor Joan Just, en la qual reconeix que els marmessors del testament de Pere Calderó, cavaller, li han pagat 16 florins pels treballs efectuats en la sepultura d'aquest cavaller.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 19196.

Tolosa, 2003, p. 436, doc. 1327.

541.

1409, febrer, 27. València.

El pintor Gabriel Esperandeu, actua com a testimoni a una procuració.

APPV. *Protocol Joan de Sant Feliu*, núm. 25866.

Tolosa, 2003, p. 436, doc. 1328.

542.

1409, febrer, 28. València.

Els obrers de Murs i Valls de València, venen al pintor Bernat Godall un any del Capítol dels dotze diners, pertanyent a les obres de la dita ciutat, pel preu de 73.050 sous.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-20, full solt entre els ff. 3v-4.

Tolosa, 2003, pp. 436 i 437, doc. 1329.

543.

1409, març, 21. València.

Berenguer Verdú, llaurador, menor de dies i Guillemona, llur muller, Antoni Xinxella i Joan Verdú, llauradors, "commorans" a Russafa, a l'horta de València, per pagar a Bernat Oller, pintor, ciutadà de València, 100 florins d'or d'Aragó que li devien per una composició sobre dues fanecades de terra campa, venen a Joan de Castrellenes, major de dies, llaurador de la ciutat de València, un censal de 150 sous pel preu de 75 lliures.

ARV. *Protocol de Juan Amalrich*, núm. 2991.

Tolosa, 2003, p. 437, doc. 1330.

544.

1409, març, 22. València.

A l'inventari dels béns del cavaller Pere Calderó, habitant al castell de Benaguassil, apareix cert cortinatge pintat.

APPV. *Protocol Joan Saposà*, núm. 19196.

Tolosa, 2003, p. 437, doc. 1331.

545.

1409, maig, 7- novembre, 6. València.^{xxiii}

Demanda interposada a la Cort del Justícia Civil de la ciutat de València, per Jaume Mateu, pintor i nebot de Pere Nicolau, pintor difunt de València, contra Gonçal Peris, pintor i tanmateix curador dels béns de dit Pere Nicolau, tal i com li fou assignat per dita cort, el qual morí sense testar, reclamant que li siguen pagats els anys que va treballar amb son oncle. Conté les al·legacions de les parts, les declaracions dels testimonis i la sentència final. Actuen entre altres com a testimonis el mestre Marçal de Sas, Joan Tamarit, Gabriel Martí, Antoni Peris, pintors ciutadans de València i es fa menció de Gonçal de Sarrià i Abellà, també pintors.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 3700, mà 8, f. 10-10v, mà 9, f. 17-24v, mà 10, f. 25-26v.

Cerveró, 1964.

Aliaga, 1996, pp. 154-174, doc. 15.

Tolosa, 2003, pp. 438-449, doc. 1335.

546.

1409, juny, 7. València.

Testimoni del pintor Joan del Port, en la venda d'un censal i també en la redempció del dit censal, feta al mes d'octubre del mateix any.

APPV. *Notal de Bernat de Montalbà*, núm. 843.

Tolosa, 2003, p. 450, doc. 1340.

547.

1409, agost / agost-21. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, fa constar diverses vendes de fusta i rajola entre les quals hi han fetes al pintor Bernat Godall.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-20, f. 5v-6, 7v i en la contracoberta del llibre.

Tolosa, 2003, p. 451, doc. 1343.

548.

1409, agost, 16. València.

En el testament del notari Joan Ponç, ciutadà de València, consta que al monestir de Sant Agustí de dita ciutat s'acaba de confeccionar un retaule, aquest baix l'advocació de sant Jaume, en algun lloc del primer claustre.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 19196.

Tolosa, 2003, p. 451, doc. 1344.

549.

1409, agost, 19. València.

Francesc del Real, daurador, veí de València, actua com a testimoni en una època.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 19196.

Tolosa, 2003, p. 451, doc. 1345.

550.

1409, octubre, 28. València.

Atorgament de venda pel pintor Bertomeu Avellà i la seua esposa Isabel, a més d' Antoni Roca, candeler, a Ferrer Serves, llaurador, com a curador de Joana, filla d'Antoni Mestre, de 70 sous de cens per preu de 60 lliures.

ARV. *Protocol de Berenguer Mercer*, núm. 2460.

CIMM.

Nos Bartholomeus Avella, pictor, et Isabel, eius uxor, Anthonis Roca, alias Gangali, candelerius sepi et Bevinguta eius uxor, cives Valencie, scienter et gratis simul omnes et quilibet nostrum insolum vendimus vobis Ferrario Serves, laborator vicino dicte civitatis ut curatori Iohanne, pupille filie Anthonii Magistri, vicini dicte civitatis et ad opus dicte cure, presenti et acceptanti septuaginta solidos monete regalium Valencie censuales, rendales et annuales sine laudimio et fatica et sine aliquo alio iure emphiteotico sed dum taxat cum iure nude percpcionis eorundem etc., quos franchos etc., vobis et vestris oneramus et assignamus specialiter et generaliter in et super omnibus et singulis bonis et iuribus nostris et cuiuslibet nostrum insolum etc., solvendos die XXVIII octobris proxime venientis et ab inde annuatim dicto tercio sub pena viginti solidorum dicte monete, etc., ita quod soluta dicta pena, etc., rato pacto, etc. Et promitimus et iuramus non litigare sub pena (perinori) et ultra hoc quinquaginta florenos auri de Aragone, etc. Et tam de penis quam de pensione possit fieri executio per quemcumque iudicem secularem etc., iamdictos itaque septuaginta solidos dicte monete censuales etc., sic vobis vendimus et concedimus ut est dictum preco videlicet, sexaginta librarum dicte monete regalium Valencie, quas omnes a vobis numerando habuimus et recepimus etc. Unde renunciantes etc., et beneficio etc., et duplicis, etc., et legi, etc., dantes etc. Et ex causa etc. quibus iuribus, etc., instituentes, etc. Exceptis etc., promitentes, etc. Et predicta, etc. Et teneri etc., Ita quod si forte etc. Obligando, etc. Renunciando, etc., iurantes nos dicte mulieres, etc. Renunciantes, etc. Actum est hoc Valencie.

Testes inde sunt Bernardus Çacoma, coltellerius et Petrus Aravot, pictor, vicini Valencie. Et firme dictarum Isabelis et Bevingute que firmarunt, iurarunt et renunciarunt in dicta civitate presente dicto curatore die et anno predictis, predicti Petrus Aravot et Bernardus Çacoma.

Firmarunt apocam de dictis sexaginta libras que sunt precium dicti censualis in florenis comunibus Aragone et in regalibus argenti Valencie in presencia notarium et testium infrascriptorum, etc.

Testes predicti.

Firmavit gratiam dictus curator more solito dictis viris presentibus et uxoribus absentibus posse redimendi dictum censualem, etc.

Testes predicti.

Firmarunt dicti obligati et promiserunt simul et insolium dicto curatori presenti quod confestim cum dicta Iohane, pupilla collocata et sposata fuerit cum viro vel si interim obierit, quitabunt et teneant quitare dictum censuale cum suo interesse et prorata etc., tamen absolvendo predictos Bartholomeum Avella et Anthonium Roca et ipsorum bona de fidancia quam fecerunt dicto Ferrario Serves in dicta cura in curia civili Valencie cum re vera ipsi Bartholomeus et Anthonius propter dictam fidanciam tenent et habent dictas LX libras pro sui tuicione etc., promiserunt etc., obligando etc., renunciando, etc., iurantes nos dicte mulieres, etc. Renunciantes., etc.(la resta del del paragraf tatxat)

Testes predicti.

Die martis XXIII^a iuni anno M CCCC XI° de voluntate dictarum partium predictum instrumentum fuit cancellatum et lineatum taliter quod dicto curatori non possit prodesse nec dictis obligatis nocere. Testes discreti Michel de Ripoll et Laurentius Saragoça, notarii Valencie cives.

551.

1409, novembre, 26. València.

El pintor Bernardo Tomàs, habitant de València, actua com a testimoni en una venda.

APPV. Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.

Tolosa, 2003, p. 453, doc. 1352.

552.

1409, novembre, 26. València.

El pintor Gabriel Martí, ciutadà de València, actua com a testimoni en una època entre Francesc Besaldú, fuster i Joan Goçalbo, mestre d'obra de vila de València.

APPV. Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.

Tolosa, 2003, p. 453, doc. 1353.

553.

1409-1410. València.

Jaume Baço, àlies Jacomart,^{xxiv} posseïx un alberg, en la parròquia de Santa Caterina de la ciutat de València, prop de la llotja dels mercaders, tal i com consta als comptes del sotsobrer del Murs i Valls de dita ciutat.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-20, f. 171.

Tolosa, 2003, p. 454, doc. 1354.

554.

1410, València.

El pintor Antoni Guerau apareix en cert document, pels treballs d'una bandera gran amb senyal reial.

ACV. Any 1410.^{xxv}

González Martí. (AMDA)^{xxvi}

Antoni Guerau, pictor civis Valencie [...]

555.

1410, gener, 13. València.

Manament executori de la cort del Justícia Civil, al pintor Gonçal Peris, curador dels béns del difunt Pere Nicolau, pintor, ordenant-li que pague a Jaume Mateu 360 florins, que ha estat condemnat per dita cort.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2503, mà 1.

Cerveró, 1972, p. 45.^{xxvii}

Aliaga, 1996, pp. 175 i 176, doc. 17.

Tolosa, 2003, pp. 454 i 455, doc. 1359.

556.

1410, febrer, 5. València.

Acta notarial atorgada per Francesc Real, daurador, en la qual declara haver anat a casa de Na Maria, vídua de Pere Lambert, a pagar-li 50 sous que li devia de pensió de recens i no haver-ho pogut fer per que aquesta li protesta.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24707.

Tolosa, 2003, p. 455, doc. 1360.

557.

1410, febrer, 6. València.

Època atorgada per Maria, vídua de Pere Lambert, mercader de València, a Francesc Real, daurador, pel pagament de 50 sous de la pensió de febrer d'un recens anual.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24707.

Tolosa, 2003, p. 455, doc. 1361.

558.

1410, abril, 8. València.

Acta del Consell de la ciutat de València, en la qual fou reclamada l'assistència del pintor Pere Avellà.

AMV. *Manual de Consells*, A-24, f. 210v.

Ultra los Consellers formats foren en aquest Consell appel·lats ab albarans los promens següents: [...] En Pere Avellà, pintor.

559.

1410, juliol, 2. València.

Antoni Guerau, pintor ciutadà de València, actua com a testimoni en una procuració.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24707.

Tolosa, 2003, p. 456, doc. 1367.

560.

1410, juliol, 8. València.

El pintor Mateu Serra apareix al document de venda atorgat per Bertomeu Doso, Jaume Carbonell, ambdós taverners i les seues dones, a més d' Antonia, vídua del dit pintor, a favor de Joan Pons, notari, de 50 sous de cens carregats sobre quatre cafissades de vinya de Bertomeu Doso, situades en terme d'Altell, pel preu de 30 lliures.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24707.

Tolosa, 2003, pp. 456 i 457, doc. 1368.

561.

1410, novembre, 12. València.

Al testament del notari Joan Pons, en el qual elegeix ésser sepultat en el monestir de sant Agostí de València, en la fossa situada en la claustra prima al respatler de l'altar de Jesucrist, es menciona que davant hi ha un retaule de Sant Jaume.

APPV. *Protocol de Joan Saposà*, núm. 24707

Tolosa, 2003, pp. 457 i 458, doc. 1372.

562.

1411, març [1]. València.

Bernat Çalom,^{xviii} pintor, ciutadà de València, actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Joan Andreu*, núm. 27168.

Tolosa, 2003, p. 458, doc. 1377.

563.

1411, març, 5. València.

El pintor Gabriel Riera, ciutadà de València, actua com a testimoni en cert document.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1261.

Tolosa, 2003, p. 458, doc. 1378.

Mocholí, 2003. DEA.

Testes Bernardus Astruch, pannipator et Gabriel Riera, pictor civis Valencie.

564.

1411, març, 5. València.

El pintor i ciutadà de València Gabriel Riera, actua com a testimoni en un reconeixement de deute.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1261.

Tolosa, 2003, pp. 458 i 459, doc.1379.

565.

1411, juliol, 2. València.

Guillem Escoda, pintor, ven a Guillemó Agramunt, notari de la vila de Castelló de la Plana uns escuts guarnits amb les armes de dita vila.

ARV. Protocol d'Andres Julian, núm. 1261.

CIMM.

Guillelmus Scoda, pictor, civis Valencie scienter etc, vendo etc, vobis Guillemó Agramunt, notarius, vicino etc. scudico ville C(as)t(ilio)nis Planicey presenti etc (duas) dotzenas scuts de barrera lo(ngitudinem) septem pa(lmorum) guarnitorum ad duas manus (et) (centum) scutos, longitudinem quinque palmorum et medii hanc autem [...] vobis etc. videlicet scutos de barrera precio videlicet viginti octo solidos monete real Valencie, quem licet scutum et alios scutos quo licet precio decem solidorum dicte monete de quo precio confiteor [...] habuisse et numeran(do) recepisse, in presencia notarii et testes infrascriptos, viginti florines auri universes Aragonis pro signo et (para) residuum teneamini mihi dare dando vobis scutos et solvendo vos precium hoc tamen convento quod in primis quinquaginta scutis vos pott(e)res retinere decem florines et dictis XX florines et in aliis .L. scutis alios decem florinorum unde renuncio etc., dans et cetera, promittens et ceter., et tenor inde etc., et sic promitto et cetera, dictos scutos nobis et cetera, dare bonos, novos et receptibiis fuste de la terra et guarnitos [...] de paratge cum signo regali et cum uno castro in medio in quali scuto hinc ad provam balliste de tellola per totum mense augusti proxime venture omnibus excepcionibus et cetera, quod misi fecero, volo etc., quod possitis emere ad meum dapnum et cetera, ad hec autem ego, dictus Guillelmus Agramunt, dicto nomine acceptans et cetera., promitto et cetera, attendere et cetera ac solvere precium et cetera, et sic promittimus et cetera altera pars nostrum alteri presenti et attende sub pena centum solidorum dicte monete dandorum et cetera de bonis contrafaciente et aplicandorum parti alteri et cetera pro quibus omnibus et cetera in predictam pena solvendas [...]. Fiat apoca de dictis viginti florinorum in presencia notari et testium.

566.

1411, juliol, 7. València.

Determinació dels Jurats de la ciutat de València, per a pagar els sous als ballesters, els quals han estat convocats pel governador de dita ciutat, amb motiu de la lluita contra les bandositats de Xàtiva, entre dits ballesters es troba els pintors Bernat Llopis, Gabriel Suxer (Sunyer) i Francesc Vidal.

AMV. Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, quadern solt.

Tolosa, 2003, pp. 460 i 461, doc. 1386.

567.

1411, juliol, 11. València.

Venda efectuada pel pintor Guillem Escoda a Guillem Agramunt, síndic de la vila de Castelló de la Plana, d'uns escuts guarnits amb les armes de dita vila, pel preu de 20 florins.

ARV. Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

Tolosa, 2003, p. 461, doc. 1388.

568.

1411, agost, 12. València.

El pintor Francisco de Villalba, actua com a testimoni en cert document.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1261.

Tolosa, 2003, p. 462, doc. 1389.

569.

1411, agost, 26. València.

Àpoca atorgada pel pintor Guillem Escoda, en la qual reconeix que Guillem Agramunt, síndic de la vila de Castelló de la Plana, li ha pagat 75 florins, per la confecció d'escuts.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1261.

Tolosa, 2003, p. 462, doc. 1391.

570.

1411, setembre, 22. València.

El pintor Guillem Escoda atorga àpoca, per la qual confessa haver rebut de Guillem Agramunt, síndic de la vila de Castelló de la Plana, 100 florins d'or en diverses pagues, per la confecció de cent vint-i-quatre escuts.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1261.

Tolosa, 2003, p. 464, doc. 1394.

571.

1411, setembre [24]. València.

Joan Rull, pintor i ciutadà de València, actua com a testimoni en una declaració de protesta d'intimació.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1261.

Tolosa, 2003, p. 464, doc. 1395.

572.

1412. València.

El pintor Vicent del Port, apareix en cert document.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 34, f. 105.

[...] Vicente del Porto [...]

573.

1412, abril, 9. València.

Joan de la Porta, pintor de la ciutat de València, actua com a testimoni en la publicació del testament de Jacme Andreu, batifulla de la ciutat de València, fet el 3 de setembre de 1410.

APPV. *Notal de Bernat de Montalbà*, núm. 844.

En après en lo dia de dissabte, que era comptat noven dia del mes de abril de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil quatrecents dotze, com lo dit testador sia mort e passat d'aquesta present vida en l'altra en lo dia de divendres que's comptava huyten dia del mes de març proppassat a instància e requisició dels sobredits En Berthomeu de Coscolla e de N'Anthoni Roig e de la dita muller del dit deffunct lo sobredit testament fon lest e publicat per mi Bernat

de Montalba, notari dejús scrit. E lest e publicat en continent los dits marmessors dixeren que·lles per reverència de Déu e amor del dit deffunt acceptaven la dita marmessòria, proferints-se prests fer, complir e ensequir lo dit testament segons que en aquell és ordenat. E la dita madona Guillamona, muller del dit deffunct dix que ella acceptava la dita herència ab benefici de inventari. Protestan que acreedors [...]s que ni apareguessen del dit deffunt, ço que no crehia ne a altres persones ella dita hereva no fos tenguda ni obligada ultra les facultats de la dita herència en pagar alguna cosa de bens propis d'ella.

Presentes per testimonis foren a les dites coses En Jacme Vilar, ferrer, e En Johan de la Porta, pintor, ciutadans de València.

574.

1412, maig, 21. València

El pintor Guillem Escoda, va rebre la quantitat de 50 lliures i 1 sou, per la venda de vint-i-sis pavesos.

AMV. *Claveria Comuna i Taula Assegurada*, P-2, f. 57v.

Tolosa, 2003, pp. 466 i 467, doc. 1409.

575.

1413, gener, 25. Valencia.

Joan Moreno, pintor, està documentat als llibres de Claveria Comuna, a la ciutat de Valencia.

AMV. *Claveria Comuna*, signatura O, llibre 6, f. 5.

[...] Johan Moreno, pintor [...]

576.

1413, febrer, 15. València.

Ordre al pintor Joan Rull, manant-li que presente en un juí els documents de propietat d'un hospici, ubicat a la plaça dels Caixers de València.

APPV. *Protocol de Joan Pérez*, núm. 23405.

CIMM.

Die mercurii XV^a februarii.

Discretus Vincencius Aranyó, prebiter, curator dicti Bernardi Real, prebiteri, acusavit Iohanni Rull penam decem morabatorum vigore mandati quod Iacobi Oliba fecerat dicto Iohanni ut ostenderet instrumento quomodo possidebat dictum hospicium.

Testes Petrus Ferrari et Iohannes de Conqua, cives Valencie.

577.

1413, febrer, 27. València.

El pintor Martí Mestre, atorga substitució de procuració com a procurador de Martí de Berlanga, veí de Sinarques, a favor de Pere Gil, notari.

APPV. *Protocol de Joan Pérez*, núm. 23405.

Tolosa, 2003, p. 471, doc. 1432.

578.

1413, març, 1. València.

El pintor Martí Mestre atorga àpoca com a procurador de Martí de Berlanga, veí de Sinarques, a favor de Joan Martí de la Viuela, veí de Hinarejos, en la qual reconeix haver rebut 10 florins.

APPV. *Protocol de Joan Pérez*, núm. 23405.

Tolosa, 2003, p. 471, doc. 1433.

579.

1413, abril, 10. València.

Pere Gil i la seua dona Violans, veïns de València, venen al pintor Martí Mestre, ciutadà de València, d'un censal de 16 sous i 8 diners de cens carregat sobre un hospici a Xelva, per preu de 10 lliures.

APPV. *Protocol de Joan Pérez*, núm. 23405.

CIMM.

Dicta die lune.

Petrus Egidii, vicinus Valencie, et eius uxor Violans, scienter et quatenus, ambo simul et uterque nostrum insolum vendimus vobis Martino Maestre, pictori, civi dicte civitatis, presenti et vestris, sexdecim solidos et octo denarios regalium Valencie censuales, rendales et annuales, quos vobis oneramus specialiter et expresse super quodam hospicio nostro sito et ponito in ville de Xelva, confrontatis cum hospicio Antonii Madriç et sum dominio Gondisalvi Lopez, franquo et quitio et generaliter super omnibus bonis nostris quos vos promittimus solvere hin ad unum annum que erit octava dies aprilis anni CCCCi XIIIli et ex inde annuatim in dicto termino sub pena decem solidorum executoria et cetera in super promittimus non litigare sub pena centum solidorum executoria et iamdictos et cetera, vendimus precio decem librarum dicte monete quas omnes a vos habuimus et cetera. Renunciantes et cetera. Promitentes, et cetera. Et tenemur de eviccionem, et cetera. Obligantes, et cetera. Renunciantes, et cetera.

Fiat apoca de toto dicto precio.

Fiat instrumentum graciae ad quancumque.

Testes discretus Iacobus Venrell, notarius, et Sanxius Silvestre, scriptor Valencie, firme dicte Violantis que die lune XXXI^a iulii dicti anni CCCCi XIIIli, presente dicto Martino sunt, testes Arnaldus Pedros et Iohannes Emperador, estellator de lenya, Valencie.

580.

1413, abril, 15. València.

El Justícia Civil condemna a Climent Ros, tender, a pagar 50 florins al pintor Joan Moreno, que li devia del preu d'una bandera e sobrevesta.

ARV. *Justícia Civil. Condemnacions i Obligacions*, núm. 4272, mà 1, f. 28.

CIMM.

En Miquel de Ripoll, notari procurador d'en Climen Ros, tender, confessam que l'albarà desús scrit és scrit de mà pròpria del dit En Climent e testes huiusmodi tenori: Yo Climent Ros deg a vos senyer en Johan Moreno, pintor L florins los quals vos promet donar d'allí per tot lo mes de març primervinent, los quals cinquanta florins són per raó de la bandera o standart o scut e targa o sobrevesta, los quals han a servir a la Seu per raó de la sepultura del noble En

Francesch Castellà, les quals diners yo×us promet donar per la senyora madona Ramoneta Castellana. E per çó com és lo fet del ver, faç vos lo present albarà scrit de la mia mà lo derrer dia de febrer.

Fon condemnat per l'onrat en Johan de Vilarasa, justícia civil de València en donar e pagar al dit en Johan Moreno los dits cinquanta florins dins X dies comptadors del primer dia no (fiant aparre les fuit) de iusticia proveidors sots pena del quart salvus ses definicions dins lo dit temps posadores e provadores. Et present lo dit En Miquel Ripoll el dit notari fon manat al dit en Johan Moreno que tingués les dites coses per tasades. Ítem die sabbati XIII madii anno predicto fon fet (recabte) de la dita quantitat, lo qual rebut se et in quam fon fet manament exequòri de la dita quantitat.

581.

1413, maig, 11. València.

Obligació dels hereus d'En Joan Baco, en pagar 100 florins a Barnat Pí, que el dit Joan Baco fou condemnat pel Justícia Civil de València.

ARV. *Justícia Civil. Condemnacions i Obligacions*, núm. 4272, mà 1, f. 34.

Tolosa, 2003, p. 473, doc. 1442.

582.

1413, maig, 19. València.

Gonçal Peris, [pintor], actua com a testimoni en cert document.

APPV. *Protocol de Gerard de Pont*, núm. 25921.

Aliaga, 1996, p. 177, doc. 20.

Tolosa, 2003, p. 473, doc. 1443.

583.

1413, juny, 10. València.

Pagament efectuat pel clavari del Comú de la ciutat de València a Joan Sanxes, il·luminador i pintor, de 15 florins, pels treballs efectuats en el llibre dels Privilegis de dita ciutat.

AMV. *Claveria Comuna i Taula Assegurada*, P-3, f. 59v.

Tolosa, 2003, p. 473, doc. 1445.

584.

1413, setembre. València.

Pagaments efectuats pel Mestre Racional del Regne de València, a favor del pintor Domènec del Port, al qual li paga 800 sous i 8 diners, per la confecció de vint-i-dos pavesos i al seu fill, el també pintor Vicent del Port, per altres vint-i-dos escuts.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 34, f. 105.

Tolosa, 2003, pp. 475 i 476, doc. 1451.

585.

1414-1415. València.

Pagament al pintor Ferrer Querol, per enderrocament d'un barandat de l'alberg de la seva propietat, la quantitat de 42 lliures i 18 sous.

AMV. *Claveria Comuna. Albarans*, J-38.

De nos et çætera, metets un compte de vostres dates, Quaranta dues lliures, dehuyt solodis reyls les quals de nostre manament per [...] del Consell aletrat a XIII dies doctobre prop passat, havets pagades, es assaber a.N Ferre Querol, pintor, per tatxa dun barandat que del seu alberch prop lo monestir de frares menors, son levat per que no empachas los entremesos qui per allen devien passar en la festa de la entrada dels senyors rey i reyna, xx florins; e x florins per obra necessaria aclomer lo dit barandat, segons ni ha apocha reebuda per l'escriva dela Sala a XXII dies de decembre propo passat. E a.N Marti Navarro, e a.N Pasqual Salzadella, e a. Njohan Remis, sedacers, per barandats de lurs alberchs prop Santa Maria de Gracia, enderrocats e levats per la rao sobredita, XXX florins, e per otra necessaria aclausula lur XVIII florins segons ni ha apocha rebuda per lo propo dit notari lo dit dia. E cobrats et çætera.

Datum Valencie ut supra Gabriel de Palomar.

586.

1414, gener, 10. València.

Àpoca atorgada per Antònia, vídua del pintor Domingo de la Rambla, ciutadà de València, en la qual reconeix haver rebut de la vila de Castelló, 50 sous de pensió per un censal.

ARV. *Notal d'Andrés Julian*, núm. 2608.

Tolosa, 2003, p. 477, doc. 1455.

587.

1414, gener, 31. València.

El pintor Joan Moreno, està documentat als llibres de Claveria Comuna de València.

AMV. *Claveria Comuna*, llibre 6, f. 165.

[...] Iohan Moreno, pictor, [...]

588.

1414, febrer, 23. València.

Àpoca atorgada per Gonçal Peris, pintor i ciutadà de València, a Vidal de Blanes, cavaller, en la qual reconeix haver rebut 10 lliures de les seixanta que encara li devia, pel preu de la pintura d'un retaule, sota la invocació de sant Antolí [Antonino].

APPV. *Protocol de Bernat Montalbà*, núm. 27578.

Aliaga, 1996, p. 179, doc. 24.

Tolosa, 2003, p. 477, doc. 1462.

589.

1414, març, 8. València.

Pagament efectuat pel clavari del Comú de la ciutat de València, a Jaume Mateu, pintor, de 22 lliures i 4 sous, per les despeses ocasionades en materials i la confecció de cinc penons.

AMV. *Claveria Comuna. Llibre de Comptes*, P-4, f. 57.

Tolosa, 2003, pp. 478 i 479, doc. 1463.

590.

1414, març, 22. València.

Gonçal [...] apareix en cert document, la resta del qual està en blanc. Creiem que es tracta del pintor Gonçal Peris, ja que en aquesta data atorga un document al qual es fa menció al llibre protocol del mateix notari.^{xxix}

ARV. *Notal d'Andreu Julian*, núm. 2608.

Aliaga, 1996, p. 179, doc. 25.

Tolosa, 2003, p. 479, doc. 1466.

591.

1414, abril, 13. València.

Andrés Cugat, pintor, actua com a testimoni en una procuració.

APPV. *Protocol de Gerard de Ponte*, núm. 25029.

Testes, Andreu Cugat, pictor civis Valencie, [...]

592.

1414, abril, 19. València.

El pintor Ferran Peris, actua com a testimoni a l'inventari dels béns de Domingo Ruvio, teixidor, que viu a València.

ARV. *Notal d'Andreu Gasull*, núm. 2904.

Testes, Ferran Periç, pictor [...]

593.

1414, abril, 22. València.

El pintor Ferran Peris actua com a testimoni en el reconeixement de paternitat de Domingo Ruvio, teixidor, que viu a València, per part del seu pare Domingo, el Caballero, agrícola, veí d'Iniasta en terres de Castella.

ARV. *Notal d'Andreu Gasull*, núm. 2904.

Testes, Ferran Periç, pictor [...]

594.

1414, abril, 26. València.

Vicent Çuera, perpunter de València i Bertomeu Santalineu, imagineire, actuen com a testimonis en el testament de Domènec Iranço, espaser.

APPV. *Notal de Bernat de Montalbà*, núm. 844.

Presentes per testimonis foren a la confecció del dit testament lo discret En Genís Martorell, prevere beneficiat en la Seu de València, En Vicent Çuera, perpunter, e En Berthomeu Santalineu, esmaginayre.

595.

1414, abril, 30. València.

Domènec Ortí, paraire, reconeix a Francesc Barceló, botiguer, marmessor del testament de mestre Antoni Nicolau "magistri faciendi vermelló", que li dona un pany en compliment d'un llegat testamentari.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1263.

[...] magistri faciendi vermelló [...]

596.

1414, abril, 30. València.

Domènec Ortí, preparador de pells, reconeix que Francesc Barceló, botiguer, com a marmessor del testament de mestre Antoni Nicolau, "magistri faciendi vermelló," li va donar cert pany, com a llegat de dit difunt.

ARV. *Notal d'Andrés Julian*, núm. 2608.

Mocholí, 2003. DEA.

[...] magistri faciendi vermelló [...]

597.

1414, maig, 2. València.

El pintor Bertomeu Avellà, ciutadà de València, actua com a testimoni en una època.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1263.

Tolosa, 2003, p. 479, doc. 1467.

598.

1414, maig, 26. València.

Pagament efectuat pel clavari del comú de la ciutat de València, a Joan Sanxes,^{xxx} il·luminador, d'11 florins, pels treballs d'acabar d'il·luminar el llibre de Los Privilegis de dita ciutat.

AMV. *Claveria Comuna i Taula Assegurada*, P-4, f. 77v.

Tolosa, 2003, p. 480, doc. 1468.

599.

1414, juny, 5. València.

Procuració atorgada per Joan Mercader, tutor dels hereus de Jaume Guillem Escrivà, alhora hereu de Sibil·la de Pròxida, en la persona de Bertomeu Tolosa, notari, amb motiu d'ésser representats en la causa que tenen amb el pintor Jaume Mateu, per la qüestió de cert retaule que concordà amb dita Sibil·la, en temps passats.

APPV. Protocol Bernat Montalbà, núm. 27578.

Tolosa, 2003, p. 480, doc. 1469.

600.

1414, juny, 8. València.

Condemna efectuada pel Justícia Civil de la ciutat de València, en la qual Joan Mercader, tutor dels hereus de l'heretat de Sibil·la de Pròxida, ha de fer arribar a Jaume Mateu, pintor, 100 florins dels 200 que li devien, pel preu d'un retaule que concordà amb dita Sibil·la, destinat a la capella de Santa Maria del monestir de la Trinitat de València.

APPV. Protocol Bernat de Montalbà, núm. 27578.

Tolosa, 2003, pp. 480 i 481, doc. 1471.

601.

1414, juny, 8. València.

El Justícia Civil de la ciutat de València, reconeix que Joan Mercader, tutor dels hereus de l'heretat de Sibil·la de Pròxida, obligat per sentència, ha pagat a Jaume Mateu, pintor, els 200 florins que li devien pel retaule que va pintar per a una capella del monestir de la Trinitat de dita ciutat.

APPV. Protocol Bernat Montalbà, núm. 27578. [En un full solt entre el 19-2-1414 i 23-2-1414.]

Tolosa, 2003, pp. 480 i 481, doc. 1472.

602.

1414, juny, 10. València.

Pagament efectuat per Antoni Peris, pintor a l'administrador de les Redempcions de Captius de dita ciutat, de la quantitat de 130 sous, els quals havia recaptat en l'església de Sant Salvador.

AMV. Redempció de Captius, núm. 333-2, f. 18v.

Tolosa, 2003, p. 482, doc. 1474.

603.

1414, juny, 27. València.

El pintor Gonçal Peris encapçala cert document, la resta del qual està en blanc.

ARV. Notal d'Andrés Julian, núm. 2608.

Aliaga, 1996, p. 181, doc. 28.

Tolosa, 2003, p. 482, doc. 1476.

604.

1414, agost, 9. València.

Època atorgada per Antònia, vídua de Mathei Serra, pintor, veí de València, en la qual reconeix que Francesc de Monçó, agrícola, veí de Russafa, li ha pagat varies pensions de censals, corresponents a diferents anys.

APPV. Protocol de Gerard de Ponte, núm. 25029.

Tolosa, 2003, p. 484, doc. 1482.

605.

1414, setembre, 9. València.

Andreas Berbenç, pintor de tapins, ciutadà de València, actua com a testimoni en una època.

APPV. Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 27578.

Tolosa, 2003, p. 482, doc. 1486.

606.

1414, setembre, 10. València.

Joan Flaca, carnicer i la seua dona Vicenta, Nicolau Querol, pintor, i la seua dona Margarita, i Domènec Mari, carnicer, i la seu dona Vicenta, i Francesc de Valls, carnicer, i la seua dona Simona, per obtindre diners per a pagar a Joan Toraytes les 30 lliures restants de les 60, per les quals Joan Flaca li va comprar un troç de terra, venen a Bonanat Soler, mediador, 50 sous de retrocensal que carreguen sobre aquesta terra, per preu de 30 lliures.

ARV. Protocol d'Andrés Julian, núm. 1263.

Tolosa, 2003, p. 482, doc. 1487.

607.

1414, setembre, 12. València.

Època atorgada per Francesc Martorell, rector de l'església de Xàbia, el qual com a marmessor del testament de Sibil·la de Pròxida, reconeix haver rebut 190 florins de complement dels 200 que li devien a Jaume Mateu, pintor, pel preu d'un retaule que concordà dita Sibil·la amb el pintor en temps passats, destinat a la nova capella de Santa Maria del monestir de la Trinitat de València.

APPV. Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 27578.

Tolosa, 2003, p. 485, doc. 1489.

608.

1414, setembre, 12. València.

Jaume Mateu, pintor, ciutadà de València, actua com a testimoni en una època de Blanca Escrivà, vídua de Jaume Guillem Escrivà, cavaller, habitant de València.

APPV. Protocol Bernat de Montalbà, núm. 27578.

Tolosa, 2003, p. 486, doc. 1491.

609.

1414, setembre, 26. València.

Trasllat de la sentència que donà Pere Suau, mostassaf de la ciutat de València, amb data del 26 de juny de 1388, sobre les immundícies que es produïen en el mur vell de dita ciutat, en la qual apareix el pintor Domènec Aliaga.

AMV. *Codex*, núm. 5, ff. 35v-38v.

Tolosa, 2003, pp. 487 i 488, doc. 1495.

610.

1414, octubre, 20. València.

Pere Aravot, pintor i ciutadà de València, apareix com testimoni en una venda de censal.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1263.

Testes, Petrus Aravot, pictoris civis Valencie [...]

611.

1414, octubre, 26. València.

Contracte d'aprenentatge en el qual Felip Pellicer, "comorant" a la ciutat de València s'aferma amb Joan Sanxes, il·luminador-pintor, àlies escrivent, "comorant" de la dita ciutat, per a aprendre a llegir i a escriure en llengua valenciana i en llatí, per temps de huit mesos, pagant-li 15 florins d'or a l'acabament.

APPV. *Protocol de Bononat Ferrer*, núm. 2156.

Cerveró, 1964, pp. 105 i 106.

En nom de Nostre senyor Déu Ieshuchrist e de la Sua Sagrada Nativitat. Sapient tots com yo Felip Pelicer, comorant, en la ciutat de València, de bon grat e de certa scientia, me convench e per pact special, me aferme ab vos En Johan Sanxez, il·luminador, alias scrivent, comorant de la dita ciutat, a aprendre de legir e scriure de letra e scriptura de lengua valenciana en plà o al romans, en tal forma e manera, que yo sàpia scriure e legir libres de Déu e deig al de comptes e legir libres apel·lats romans, per huyt mesos vos prometent-me de ensenyar-me dins lo dit temps de legir e scriure segons es dit. Et ladonchs finit lo dit temps, yo us sia tengut de donar per rahò de vostres, treballs de ensenyar del legir e scriure, quinze florins d'or d'Aragó de bon pes.

Et yo En Johan Sanxez, il·luminador qui dessus dit, promet a vos dit En Felip Bricet, et al notari deus scrit, stipulant e reebent, que yo us ensenyere de legir e scriure lengua plana valenciana et tal forma que vos per vos mateix ports legir e scriure vosres libres de deu e dieg e altes qui legirà e scriura aquel dits libres etcétera.

612.

1414, novembre, 6. València.

Època atorgada per Gonçal Peris, pintor, ciutadà de València, en la qual reconeix que els majorals de la confraria dels sastres de dita ciutat, li han donat 18 florins, per la confecció d'una coberta per al lampadari [que estava al cap de l'església de Sant Agustí de dita ciutat].

ARV. *Notal d'Andrés Julian*, núm. 2608.

Aliaga, 1996, pp. 181 i 182, doc. 29.

Tolosa, 2003, p. 489, doc. 1496.

613.

1415, abril, 4. València.

Cosme Estopinyà, pintor i ciutadà de València, apareix actuant com a testimoni en una venda.
APPV. Protocol de Jaume Vinader, núm. 9040.

Cosme Stopinyà, pictor civitate Valencie, [...]

614.

1415, abril, 11. València.

El pintor Guillem Peris, actua com a testimoni en una època.
ARV. Protocol d' Andrés Gasull, núm. 4393.

Testes huius rei sunt Anthonius Borraç, parator, et Guillermus Pereç, pictor Valencie degentes.

615.

1415, juny, 10. València.

Pagament atorgat al pintor Jaume Mateu de 265 sous, per treballs de pintar i daurar una cadira per al rei.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 36, ff. 132-133.

Tolosa, 2003, p. 494, doc. 1517.

616.

1415, juny, 19. València.

Elecció, per part del Consell de la ciutat de València, del pintor Domènec del Port com a conseller, no ordinari, de dita ciutat.

AMV. *Manual de Consells*, A-26, f. 40v.

Tolosa, 2003, p. 495, doc. 1520.

617.

1415, juny, 29. València.

Pagament efectuat per Antoni Peris, pintor, a Berenguer Minguet, administrador de la Redempció de Captius de la ciutat de València, de 132 sous i 4 diners, els quals havia recaptat a la parròquia del Salvador de dita ciutat.

AMV. *Redempció de Captius*, núm. 333-2, f. 20v.

Tolosa, 2003, p. 495, doc. 1521.

618.

1415, octubre, 3. València.

Sanç Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en un afermament de servei domèstic.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Testes Iohannes dez Pi et Sanccius Vilalba, pictor.

619.

1415, novembre, 16. València.

El pintor Sanç Villalba, actua com a testimoni en un debitori.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 496, doc. 1529.

Mocholí, 2003. DEA.

Testes sanccius Vilalba, pictor, et Natalis Botinyà, cofreri Valencie.

620.

1415, novembre, 16. València.

Berenguer Minguet, administrador de la Redempció de Captius de la ciutat de València, reconeix que va rebre del pintor Antoni Peris, 110 sous i 6 diners.

AMV. *Redempció de Captius*, núm. 333-2, f. 20.

Tolosa, 2003, p. 496, doc. 1530.

621.

1415, novembre, 21. València.

Sanç Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 497, doc. 1532.

622.

1416-1417. València.

Pagament al pintor Joan Çaera, la quantitat de 85 florins d'or, 16 lliures i 15 sous per expropiació de 3 palms de barandat d'un alberg de la seva propietat, per embelliment de la ciutat de València.

AMV. *Claveria Comuna. Albarans*, J-39, f. 32.

CIMM.

Joan Çaera, pintor

De nos et caetera, pagats a-n Johan Çaera, pintor, ciutadan de la dita ciutat, huytanta cinch florins dor valents, XVI lliures, XV sous reyals aell deguts e tatxats, ço és, LXXX florins per esmena de day donat per colliment de III palms dun barandat de alberch de aquell lo qual la

obrar puix lo canto de la frenira, la qual dita esmena li havem provehida per embelliment dela dita ciutat e ampliar la carrera enlo dit loch com hi los necessari.

E V florins per cost de loguers de poges per pigar la cambreta del dit alberch e altres messions fetes per cuasa duna empara feta enlo dita obra per partt dela dita ciutat.

E cobrats et caetara

Datum ut supra.

Bernat Iohan.

623.

1416, gener, 6. València.

Els pintors Domingo del Port i Joan Pere, aquest veí de València, entre altres, reunits per manament de Joan Escrivà, lloctinent de Governador del Regne de València, en el capítol de la seu de València, per la qüestió de la claveguera de la Freneria de la dita ciutat, fan una provisió per arrenjar dita claveguera.

ARV. Protocol de Beltrán de Boes, núm. 311.

Tolosa, 2003, p. 497, doc. 1535.

624.

1416, gener, 21. València.

Inventari dels béns de Nicolau Rovira, mercader de València, en el qual es troben objectes d'art.

ARV. Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 498, doc. 1537.

625.

1416, febrer, 14. València.

El pintor Gonçal Peris encapçala un document, quedant la resta en blanc.

APPV. Notal de Bernat Montalbà, núm. 840.

Aliaga, 1996, p. 183, doc. 31.

Tolosa, 2003, p. 499, doc. 1541.

626.

1416, febrer, 16. València.

El pintors Bertomeu Rull i Joan Rull, actuen com testimonis en una sentència arbitral.

ARV. Protocol de Beltrán de Boes, núm. 311.

Tolosa, 2003, p. 499, doc. 1542.

627.

1416, febrer, 22. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, anota les despeses ocasionades pels treballs de fer un bastiment al portal dels Serrans, per a col·locar un oratori sota l'advocació de la Verge Maria.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-24, f. 135.

Tolosa, 2003, p. 499, doc. 1543.

628.

1416, febrer, 24. València.

Jaume de Montblanc, notari escrivà de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, reconeix que per una provisió del consell s'ha encarregat a Antoni Peris, pintor, la reparació i il·luminació d'un retaule situat al portal dels Serrans de dita ciutat, el qual abans estava a les cases de les torres de dit portal. El pintor cobra 225 sous i 6 diners per dita tasca.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d³-24, f. 186v.

Tolosa, 2003, p. 499, doc. 1544.

629.

1416, març, 5. València.

Al document del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, es menciona un oratori de la Verge Maria.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d³-24, f. 136.

Tolosa, 2003, p. 500, doc. 1545.

630.

1416, abril, 11. València.

Pere Climent, major de dies i Bertomeu Tolosa, notari, els àrbitres del compromís signat per Caterina, muller del pintor Berenguer Çaplana i Caterina, vídua d'Arnau Badia, porroguen dit compromís.

ARV. Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

[...] Berengarius Çaplana, pictor civis Valencia [...]

631.

1416, maig, 16. València.

Berenguer Çaplana, pintor de València, actua com a testimoni en una donació.

ARV. Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 501, doc. 1553.

632.

1416, maig, 20. València.

Berenguer Çaplana, pintor de València, apareix com a testimoni en el testament de Joana, muller de Pere Morell, obrer de vila.

ARV. Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 501, doc. 1554.

633.

1416, juny, 19. València.

El pintor Berenguer Çaplana, actua com a testimoni en una venda i l'època corresponent.

ARV. Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 502, doc. 1557.

634.

1416, juliol, 16. València.

Cessió de deute atorgat per Jaume de Tomàs,^{xxxii} mercader florentí, al pintor Joan Rull, de 18 florins, els quals tenia del pintor Bernat Çolom.

ARV. *Protocol de Beltrán de Boes*, núm. 311.

Tolosa, 2003, p. 502, doc. 1559.

635.

1416, juliol, 16. València.

Venda efectuada pel pintor Joan Rull^{xxxiii} a Bernat Resclosa, llaurador i a Caterina, vídua de Sanxo Pérez, sabater, de deu fanecades de terra campa, pel preu de 35 lliures, situada al terme d'Alfagar, la qual tenia en domini directe de Jaume Tahust, amb un cens de 21 sous.

ARV. *Protocol de Juan Artigues*, núm. 9955. (Aquest document es troba en un full solt.)

Tolosa, 2003, p. 503, doc. 1560.

636.

1416, juliol, 29. València.

Sanç Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 503, doc. 1561.

Mocholí, 2003. DEA.

637.

1416, juliol, 30. València.

Aprovació per part de Jaume Tahust, prevere, beneficiat en l'església de lloc d'Alfagar, de la venda efectuada per Joan Rull, pintor, ciutadà de València, a Bernat Resclosa, llaurador i a Caterina, vídua de Sanxo Pérez, sabater de dit lloc, de deu fanecades de terra campa, la qual estava carregada amb un cens 21 sous, del que era beneficiat dit Jaume Tahust, aquest reconeix també haver rebut el lluïisme de dita terra.

ARV. *Protocol de Juan Artigues*, núm. 9955.

Tolosa, 2003, p. 503, doc. 1563.

638.

1416, agost, 18. València.

L'administrador de la Sotsobreria de Murs i Valls de la ciutat de València, feu pagament a Úrsula, muller del pintor Joan Eximenis, com a procuradora de Caterina, vídua de Bernat Colom, llaurador de Montcada, dels interessos que dita sotsobreria li atorga cada any.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-25, f. 178v.

Tolosa, 2003, p. 503, doc. 1564.

639.

1416, agost, 31. València.

Guillamona, vídua de Miquel Dos, mariner, reconeix que el pintor Joan Moreno li ha pagat les 15 lliures anuals, que li deu d'un cens de 21 sous, carregat sobre tres cafissades de vinya, propietat d'Antoni Moreno, texidor de panys de llana i Beneta, la seua muller i parents de dit pintor.

ARV. *Protocol de Juan Artigues*, núm. 9955.

Tolosa, 2003, p. 504, doc. 1566.

640.

1416, octubre, 13. València.

El pintor i ciutadà de València Sanç Villalba, actua com a testimoni en la venda d'una esclava que compra Andreu Albert, cofrer.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Testes Sanccius Vilalba, pictor, et Bernardus Cavaller, notarius Valencie.

641.

1416, desembre, 5. València.

Provisió del Consell de la ciutat de València, en la qual es mana pagar l'obra de pintura que s'ha fet a la coberta de la Llotja del mustassa de dita ciutat.

AMV. *Manual de Consells*, A-26, ff. 195 i 195v.

Tolosa, 2003, p. 504, doc. 1568.

642.

1416, desembre, 24. València.

Jaume Mateu,^{xxxiii} pintor, actua de testimoni en un debitori.

ARV. *Protocol de Juan Artigues*, núm. 9995.

Tolosa, 2003, p. 504, doc. 1569.

643.

1417, gener, 7. València.

Sanç Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 505.

644.

1417, gener, 23. València.

Testament del pintor Bernat Pérez, ciutadà de València.

APPV. *Protocol de Tomàs Argent*, núm. 25463.

Tolosa, 2003, pp. 505 i 506, doc. 1574.

645.

1417, febrer, 11. València.

Sanç Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en una venda.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 507, doc. 1579.

646.

1417, febrer, 26. València.

El pintor i també cofrer Sanç Villalba, apareix com a testimoni en la venda d'una esclava.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 508, doc. 1584.

647.

1417, març, 9. València.

Sanç Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 508, doc. 1585.

648.

1417, abril, 12. València.

Al testament d'Alfons Martínez, garbellador de blat, veí de València, es fa menció d'un cofre pintat amb donzelles i unicorns.

ARV. *Protocol de Joan Aymes*, núm. 156.

CIMM.

[...]

Ítem, confés e en veritat regonech que en la casa mia és hun cofre pintat de donzelles e de oricorns.

649.

1417, abril, 16. València.

Menció d'un oratori amb les figures de santa Maria, santa Caterina i sant Cristòfol, a l'inventari dels béns d'Alfons Martínez, garbellador de blat de València.

ARV. *Protocol de Joan Aymes*, núm. 156.

CIMM.

[...]

Ítem, un oratori en lo qual ha figures de santa Maria, de santa Catherina e de sent Cristòfol.

650.

1417, abril, 20. València.

Fragment de l'inventari dels béns de Joan Andreu, mariner, i Caterina, la seua muller, els quals vivien a la parròquia de Sant Pere de València, en el qual es troben objectes d'art.

ARV. *Protocol de Beltrán de Boes*, núm. 311.

CIMM.

[...]

Ítem, un oratori de fust en que era pintats lo [monument] e Jhesuchrist e altres sants.

[...]

Ítem, un canalobre de vanyes de cervo ab hun àngel pintat.

1417, abril, 23. València.

Testament de Caterina, muller del pintor Pere Eximeno, ciutadà de València, pel qual nomena marmessor seu a Marc Lopez, sabater i hereus universals per iguals parts al seus fills Pere Tibau e Girart Eximeno.

APPV. *Protocol de Joan de Plasencia*, núm. 22592.

CIMM.

Die veneris XXIII^a aprilis anno predicto M^o CCCC^o XVII°.

Com totes les coses de la present vida sien anichiladores e algú en carn posat a la mort corporal scapar no puxa, per tal yo Na Caterina, muller d'En Pere Eximeno, pintor ciutadà de València jahent malalta, màs per la gràcia de Déu en ma sana pensa e firma memòria e loquela, revocat, cassant e anul·lant qualsevol testament o testaments, codiçil o codiçils, darrea volentat o derrerres volentats, axí de paraula com per scrits per mi çaenrere fets e fetes. De ma certa sciència faz e orden aquest meu derrer testament e ma darrera volentat. En lo qual elegesch marmessor meu a complir aquell segons dejús atrobarà scrit e ordenat a N Marcho Loppez, çabater de la dita ciutat, present e acceptant, al qual done licència, poder e facultat de pendre e ocupar a ses mans tots mos bens e drets, axí mobles com semovents e seents on se vulla que sien atrobats e de aquells vendre tants quants basten a complir aquest meu derrer testament e açó faça e puxa fer per sa auctoritat propria sens licència e auctoritat de jutge o official algú e sens lesió o dan algú de sos bens. E primerament vull lo meu cors ésser soterrat en lo fossar de mossenyer Sent Johan del mercat de la dita ciutat en lo vas o fossa hon los meus jaen. E prenh de mos bens per la mia ànima ànima sis lliures moneda reals de València, de les quals sia feta la mia sepultura, aniversari e capdany a coneguda del dit meu marmessor e complit si res hi sobrarà de les dites sis lliures que lo dit meu marmessor ho distribuescha en lochs piadosos llà hon ben vist li serà per amor de Déu. Ítem vull e man que tots los meus deutes, torts e injuries sien satisfets e satisfetes aquells e aquelles que verdaderament apparran ésser deguts e degudes seritat sobre açó for de ànima. Ítem, lex al dit En Marcho Loppez, marmessor meu, per rahó dels treballs per ell en la dita marmessòria sostenidors vint-i-dos sous de la dita moneda. En tots los altres bens e drets meus, axí mobles com semovents e seents hon se vol que sien atrobats per dret de institució, instituesch hereus meus universals per iguals parts a N Pere Tibau e a N Girart Eximeno, fills meus legítims e naturals a fer de aquells lurs pròpies volentats. Aquest és lo meu derrer testament e darrera volentat, lo qual vull que valla per dret de derrer testament o darrera volentat e si no valia per dret de derrer testament o darrera volentat, vull que valla per dret de codiçil o segons fur de València o per aquell dret e manera per los quals mils valer e tenir puxa, lo qual testament fon fet en València a XXIII dies de abril any de la Nativitat de Nostre Senyor M CCCC dehesset. Se(+)ⁿyal de mi dita Na Caterina, testadriu damunt dita, qui aquest meu derrer testament loe, approve, atorgue e ferme e per lo dit meu marmessor vull e pregue ésser a execució menat.

Testimonis foren al dit testament appel·lats e rogats En Bernat Castelló, scuder En Jacme Aster, çabater, e En Pere Eximenez, assaunador, ciutadans de València.

652.

1417, maig, 21. València.

Publicació del testament de Caterina, muller del pintor Pere Eximeno.

APPV. *Protocol Joan de Plasencia*, núm. 22592.

Tolosa, 2003, p. 509, doc. 1588.

653.

1417, maig, 21. València.

Inventari "postmortem" del béns de Caterina, muller del pintor Pere Eximeno.

APPV. *Protocol Joan de Plasencia*, núm. 22592.

Tolosa, 2003, pp. 509 i 510, doc. 1589.

654.

1417, juny, 9. València.

Fragment de l'inventari dels béns de Pere Marrades, cavaller de l'orde del beat Jaume de l'Espasa, trobats al castell de Bolbait d'on era senyor, entre els quals s'entremen objectes d'art, com retaulets i oratoris.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 510, doc. 1590.

655.

1417, juny, 12. València.

Venda d'un retrocens per la quantitat de 20 lliures, atorgat per les persones de Bertomeu Cerdà, notari, el pintor Bernat Godall, la seua muller Isabel i Francesc i Andreu Godall, a Elvira Royo d'Alihori, per valor de 30 sous, carregats sobre un hospici del dit Bertomeu amb un cens de 60 sous.

ARV. *Protocol de Joan Aymes*, núm. 156.

Tolosa, 2003, pp. 510 i 511, doc. 1591.

656.

1417, setembre, 12. València.

El pintor Sanç Villalba, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 513, doc. 1601.

657.

1417, setembre, 12. València.

Berenguer Çaplana, pintor de València, actua com a testimoni en una controvèrsia.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 513, doc. 1602.

658.

1417, setembre, 13. València.

El pintor Sanç Villalba, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 513, doc. 1603.

659.

1417, octubre, 7. València.

Andreu Çanou, imaginaire de València, feu procuració al pintors Joan Maties i Francesc Oliva, entre altres. Actuen com a testimonis Sanç Villalba i Berenguer Çaplana, pintors de dita ciutat.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

CIMM.

Andreas Çanou, ymaginarius Valencie, fecit procuratores suos Iohannem Maties et Franciscus Oliva, pictores, Barthomeus absentes afirman dicti parte cum Petro Perug Barthomeus, barbitunsore et Johanne lo ferrer et cum quibusvis aliis promisit etc., iuravit etc.

Testes Sancius Vilalba et Berengarius Çaplana, pictores Valencie.

660.

1417, octubre, 9. València.

El pintor Berenguer Saplana, ciutadà de València, actua com a testimoni en un debitori.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

CIMM.

Iohannes Roquavertí et Bernardus Roquavertí eius pater, procurator de Valencie ambo simul et uterque insolom confessi fuerint debere vestri Anthonio de Vilaplana, legum doctor habitatori Valencie presenti et suis octo florenos et medium auri Aragonum iusti pondens precio et racione precii cuiusdam mule pili nigri qua ab eo hemerunt habuerunt [...] receperunt nobis ei promiserunt solvere hanc ad unum mensem (proxime) venturum sub pena XX solidos etc., fiat etc., renunciavit etc., obligavit etc.

Testes Salvator Magrana et Natalis Magrana eius pater, Valencie cives, et fide dicti Bernardi qui dictis die et anno firmavit in dicta civitate Berengarius Çaplana, pictor et Rodericus de Guadalajara asaunator Valencie.

Po(st)ech autem die jovis XXI occtober anni fuit cancellatum etc.

Testes, Vincencius Danyo, alcaydus Castri del Poyo et Anthonius Vilar, Valencie.

661.

1417, octubre, 17. València.

Berenguer Çaplana, pintor de València, actua com a testimoni en una qüestió d'herència.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Testes, Bartholomeus March, mediator Xative et Anthonius Borraç et Berengarius Çaplana, Valencie.

662.

1417, octubre, 26. València.

Sanç Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Guillermus Gasol, parator et Sancius Vilalba, pictor Valencie.

663.

1417, novembre, 26. València.

El pintor de València Berenguer Çaplana, actua com a testimoni en una àpoca.

ARV. *Protocol d'Andrés Gasull*, núm. 4393.

Tolosa, 2003, p. 514, doc. 1609.

664.

1418. València.

El pintor Antoni Guerau, apareix en cert document.

ACV. *Llibre 1418*, lligall 1323, f. 14v.

González Martí. AMDA.^{xxxiv}

[...] Antoni Guerau, pictor Valencie [...]

665.

1418. València.

Elecció de Domènec del Port,^{xxxv} com a conseller de la ciutat de València per l'ofici dels freners.

AMV. *Manual de Consells*, A-27, f. 23v.

Mocholí, 2003. DEA.

666.

1418, febrer, 12. València.

Fragament d'una àpoca atorgada pel pintor Domènec García, ciutadà de València, i la seua muller Angelina.

ARV. *Notal de Bartolomé Matoses*, núm. 2961.

Tolosa, 2003, p. 518, doc. 1621.

667.

1418, juny, 28. València.

Constància notarial del pintor Bernat Godall, la seua muller Isabel i els seus fills Francesc i Andreu Godall.

ARV. *Notal de Bartolomé Matoses*, núm. 2961.

Tolosa, 2003, p. 518, doc. 1636.

668.

1418, juliol, 18. València.

Època atorgada per Gonçal Peris,^{xxxvi} a Matíes Martí, apotecari, reconeixent que li ha pagat 26 lliures per raó de tres lliures, dues unces i un quarter de color blau d'Acre.

ARV. *Protocol de Vicent Çaera,^{xxxvii} núm. 2419, f. 415.*

Tolosa, 2003, p. 524, doc. 1645.

669.

1418, setembre, 15. València.

Llorenç Real, daurador de València, actua com a testimoni en un deute.

ARV. *Protocol d'Antoni Jover, núm. 10418.*

Testes, Llorenç Real, daurador [...]

670.

1418, octubre, 2. València.

Venda de censal atorgada per Angelina, vídua de Llorens Soler, mercader, i Caterina, vídua de Jaume Piera, mercader, a Francesc Callaç, doctor en lleis, de 300 sous censals dels 500 sous censals que el seu marit i la seua primera muller Tomasa, Ferrer Querol, pintor, la seua dona Raimundeta i Bernat Daries, argenter carregaren a Joan Allepuç.

APPV. *Protocol d'Antoni Pasqual, núm. 23244.*

CIMM.

Dicta die sabbati II octobris anno a Nativitate Domini M° CCCC° XVIII°.

Nos Angelina, uxor quondam Laurencii Soler, mercatoris, civis Valencie, et Catherina,^{xxxviii} uxor quondam Iacobi Piera, mercatoris, civis dicte civitatis, attendentes vos honorabilem Franciscum Callaç, legum doctorem, habitorem dicte civitatis, emisse a venerabile Iohanne Allepuç CCC solidos ex illis quingentis solidis censualibus quos dictus vir mei dicte Angeline et Tomasia, eius prima uxor, et Ferrarius Querol, pictor, et Raymundeta, eius uxor, et Bernardus Daries, argentarius, dicto Iohanni Allepuç faciebant et prestabant anno quolibet certo termino et quos sibi vendiderunt et alienarunt cum instrumento publico acto Valencie XI die decembris anno a Nativitate Domini M° CCC° LXXX° VIII°, clauso per discretum Franciscum Caydia, notario et cetera, de vita mee empcone constat cum publico instrumento acto Valencie presenti die in posse notarii infrascripti et cetera. Attendentes in super ad preces mei dicte Angeline vos liberasse et absolvisse dictos Ferrarium Querol et eius uxorem et Bernardum Daries ab obligacione dicti censualis et cetera, cum instrumento acto ibidem eodem die in posse eiusdem notarium et cetera. Et non sit consonum ratoni ipsum censuale et cetera. Idcirco nos, dicte Angelina et Catherina, laudantes et cetera, vestram empconem dictorum CCC solidorum censualium, ambo simul et utroque in solum constituimus nos principales venditricas, solutricas et factricas dictorum CCC solidorum censualium et illos ad onus nostrum accipimus, imponimus et acceptamus et cetera, promittentes vobis dicto honorabili Francisco Callaç, presenti et acceptanti et vestris, illos vobis solvere, tradere ac delliberare annuatim suis terminis cum modis, condicionibus, qualitibus et formis in contractu principali ipsorum apponitis et contentis, et cetera, et cum clausula exequatoria et variacione iudicii et de non impetrando nec litigando et eviccionem expressa et omnibus, penis, pactis et clausulis ibi apponitis que et quas habemus et haberi volumus pro apponitis expressus ac etiam repenes de verbo ad verbum prout

nobis hostensione et leccione dicti instrumenti superius designati et nobis in vulgari explicata de verbo ad verbum lacius continetur et cetera. Fiat large cum omnibus clausulis necessariis et cetera.

Testes Bartholomeus Rog, et Iacobus Ferrer, cursores, et Iohannes Cases, scutifer Valencie.

671.

1418, octubre, 8. València.

El pintor Gabriel Martí i Joan Crespí, il·luminador, actuen com a testimonis en una procuració.

ARV. *Protocol d'Antoni Altarriba*, núm. 695.

Ramón, 2005.

Testes, Gabriel Martini, pictor et Iohannes Crespi, illuminator cives Valencie.

672.

1418, octubre, 12. València.

Constància notarial del pintor Joan Gascó, ciutadà de València.

ARV. *Notal Bartolomé Matoses*, núm. 2961.

CIMM.

Noverint universi quod ego Iohannes Gascho, pictor civis Valencie, gratis et scienter facio
(La resta del document está en blanc).

673.

1418, novembre, 16. València.

Encant públic dels béns de Joan Rocafort i Francesc Bages, els quals necessitaven liquidar un deute amb Bernat Moragues. Domingo, pintor, apareix comprant certes coses.

APPV. *Protocol d'Antoni Altarriba*, núm. 695.

Tolosa, 2003, p. 531, doc. 1665.

674.

1418, desembre, 10. València.

Nomenament arbitral, en el qual el pintor Sanç de Villalba actua com a testimoni.

ARV. *Protocol d'Antoni Jover*, núm. 10418.

Tolosa, 2003, p. 532, doc. 1671.

675.

1418, desembre, 20. València.

Sanç de Villalba, pintor de València, actua com a testimoni en un nomenament d'arbitres.

ARV. *Protocol d'Antoni Jover*, núm. 10418..

Testes, Sanç Vilalba [...]

676.

1419, juny, 23. València.

Provisió del Consell de la ciutat de València, ordenant que siguen enderrocats els barandats de Pere Fabra i Domingo Adzuara, il·luminador, situats a la plaça de Sant Bertomeu de dita ciutat i que se'ls amortitze. Dites obres es fan per a l'embelliment del carrer dels Cavallers.

AMV. *Manual de Consells*, A-27, f. 128.

AMV. *Querns de Provisions*, B-1.

Tolosa, 2003, pp. 534 i 535, doc. 1687.

Ramón, 2005.

677.

1419, setembre, 14. València.

El pintor i ciutadà de València Joan Esteve, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol d'Antoni Altarriba*, núm. 695.

Tolosa, 2003, p. 537, doc.1699.

678.

1419, octubre, 18. València.

Bernat Godall, pintor, ciutadà de València, dona constància notarial de la seua muller, dels seus fills Francesc i Andreu Godall i la muller d'aquest últim, Agnès Joan.

ARV. *Notal d'Antoni Altarriba*, núm. 2567.

CIMM.

Bernardus Godal, pictor, civis Valencie, et Ysabell, eius uxor, Franciscus Godal ac Andreas Godal, filii eorum et Agnes Iohannis, uxor dicti Andree Godall, omnes insimul et quilibet nostrum insolidorum .

[...]

Franciscus Godal, civis Valencie, attendens (La resta del doument está en blanc.)

679.

1420. València

De l'any 1420 ens queda un curiós monument de notable mèrit. En el retrat d'Alfons V d'Aragó en la seua edat juvenil, la no menys interessant taula de Nostra Senyora de Gràcia emparant als primers grans mestres de Montesa, del curiósíssim retaule que va existir en l'església de Sant Jordi d'Alfama.

Alcahalí, 1897, p. 283.

Tolosa, 2003, pp. 538 i 539, doc. 1705.

680.

1420, agost, 13. València.

Joan Martí, brodador, reconeix que Manfred de Romaní, àlies Escrivà i Bernat Carbó, prevere, com a marmessors del testament de Ponç de Calatrava, difunt, li han pagat 161 sous per certs treballs.

APPV. *Protocol de Domènec Barreda*, núm. 6423.

CIMM.

[...]quadam frontalia sive frontals e dues tovalloles brodades ab ses flocadures ad opus capelle beati Petri, martiris, sedis Valencie [...]

681.

1420, agost, 31. València.

Època atorgada per Jaume Mateu, pintor de la ciutat de València, a favor de la Batlia del Regne de València, per dos-cents senyals reials, les quals pintà i va vendre al preu de 3 diners cascuna per a l'ofici de la dita Batlia.

ARV. *Batlia*, núm. 44, f. 59.

Tolosa, 2003, p. 542, doc. 1725.

682.

1420, setembre, 17. València.

L'il·luminador Domingo Adzuara i el pintor Marc Llorens, actuen com a testimonis en la venda d'un esclau.

ARV. *Protocol Beltrán de Boes*, núm. 312.

Tolosa, 2003, p. 543, doc. 1728.

Ramón, 2005.

683.

1420, setembre, 29. València.

Compareixença efectuada pel pintor Vicent Valls, davant el Lloctinent del Justícia Civil de la ciutat de València, en nom propi i com a procurador del seu pare Ramon Valls, per certa qüestió d'un recens.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 872, mà 15, f. 29v.

Cerveró, 1972, p. 52.

Tolosa, 2003, pp. 543 i 544, doc. 1731.

684.

1420, octubre, 5. València.

Vicent del Port, pintor, actua com a testimoni en una procuració.

ARV. *Protocol de Beltrán de Boes*, núm. 312.

Testes, En Vicent del Port, pintor e En Johan Periz.

685.

1420, octubre, 9. València.

El pintor Vicent del Port, actua com a testimoni en un debitori.

ARV. *Protocol de Beltrán de Boes*, núm. 312.

Testes inde sunt Vincencius del Port, pintor et Iohannes de Mago, frenerius Valencie.

686.

1420, novembre, 20. València.

El pintor Guillem Escoda efectua una venda a Peiró Gener, veí i síndic del lloc de Benissa, de dihuít mitges pavesos, pel preu de 8 sous i 3 diners.

ARV. *Protocol de Beltrán de Boes*, núm. 312.

Sanchis Sivera, 1929, p. 6; 1930, p. 68.

Tolosa, 2003, p. 544, doc. 1734.

687.

1420, desembre, 12. València.

El pintor Bertran Valian actua com a fiador de l'aveïnament de García Fresno, mariner, natural del lloc de Laredo, a la ciutat de València per temps de deu anys.

AMV. *Aveïnaments*, b3-4, segona mà, ff. 19 i 19v.

Tolosa, 2003, p. 545, doc. 1736.

688.

1421. València.^{xxxix}

Pagament atorgat pel Sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València a Antoni Guerau, pintor de dita ciutat, de 682 sous pels treballs efectuats a la Cambra Nova del Racional de la dita ciutat, en pintar els encerats de les finestres amb diverses històries i les portes. Dits treballs foren taxats pel pintor Antoni Peris, i Domingo Adzuara, il·luminador.

AMV. *Varia de Murs i Valls*, ññ-1.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-27, ff. 229 i 229v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 18; 1930, p. 80.

Tolosa, 2003, p. 546, doc. 1738.

Ramón, 2005.

689.

1421. València

Als llibres de Governació de la ciutat i Regne de València, consta que Elionor Centelles, marquesa de Cotro, posseïa una capella, com a descendent de la família Davius, en el monestir de sant Domènec de Xàtiva, en la qual hi havia un retaule baix l'advocació dels sants Vicent i Blai.

ARV. *Governació Litium*, núm. 2433. mà 18, f. 33.

Cerveró, 1964, p. 129.^{xl}

Davant la presència de vos molt senyor Governador de la present ciutat e Regne de València, constituïda personalment la Illustre dona Elionor Centellers, marquesa de Cotro, la qual diu e proposa que gran temps ha que ella dita proposant es en posesió o quasi, com a descendent de la parentela dels Davius, de una capella construïda e edificada en lo monestir de sant Domingo de la ciutat de Xàtiva, en la sglèsia del dit monestir, en la qual capella hi ha hun retaule sots invocació de sant Vicent e sant Blay, la qual capella se nomena dels Davius.

690.

1421, febrer, 22. València.

Fragament de l'inventari i encant públic dels béns de Caterina, muller de Vicent Clavell, en el quals es menciona diverses peces d'art.

ARV. *Protocol de Beltrán de Boes*, núm. 312.

Tolosa, 2003, p. 547, doc. 1744.

691.

1421, maig, 10. València.

Document de la Claveria Comuna, pel qual encontrem diferents treballs anotats per la processó de la festa del Corpus de València, entre els quals consta el d'un pintor qui repara les imatges dels àngels i altres entremesos

AMV. *Claveria Comuna. Manual d'albarans*, J-42, f. 52v.

Tolosa, 2003, p. 548, doc. 1747.

692.

1421, juny, 9. València.

Els pintors Antoni Peris i Joan Saragossa, actuen com a testimonis en el testament d'Antonieta, muller d'Antoni Llobet, obrer de vila, reconeixent que coneixen a la dita testadora.

ARV. *Protocol de Juan Peris*, núm. 2864.

Tolosa, 2003, pp. 549 i 550, doc. 1754.

693.

1421, octubre, 4. València.

L'administrador de la Redempció de Captius de la ciutat de València, efectua pagament a Bertomeu Avellà, pintor i a Pere Soler, llaurador, de 300 sous pel rescat de Bernat Soler, llaurador de Russafa, qui estava captiu a Almeria.

AMV. *Redempció de Captius*, núm. 333-2, f. 65v.

Ítem, ab albarà dels dits honorables jurats, scrit a IIII d'octubre any M CCCC XXI doni a.N Berthomeu Avellà, pintor e a.N Pere Soler, laurador, en ajuda del rescat d'en Bernat Soler, laurador de Ruçaffa, catiu en AlmeriaCCC ss.

694.

1421-1422. Salzadella (Castelló)

Pagaments per diversos treballs fets a l'altar de Sant Blai de l'església de Salzadella.

AM de Salzadella. *Llibre de Clavariat de Salsadella*, anys 1421-1422.

Sánchez Gozalbo, 1932, p. 26, peu de pàgina.

[...]

Ítem, dixeren aver paguats a la lexencia que agueren del vicari general que poguesen mudar l'altar de sent Blay, la qual porta en Domingo Soler, com ffonch asetat lo retaule, XI sous.

Ítem, dixeren aver paguats a mesió d'arancar la pedra del altar de sent Blay entre peyx e pa e vi per dos jorns que ls ne donam en posar-la en altar, XI sous, I diner.

Ítem, dixeren aver pagats a miga fulla e a dos canalats com asetiam lo retaule de sent Blay e dues lliures de claus e cinquanta marchovins suma tot, VII sous, III diners.

Ítem, dixeren aver paguats a n Bernat Turo, e a son fill per dos jorns que picaren la pedra del altar, XI sous. [...]

695.

1422. València.

El Batle General del Regne de València, feu pagament al pintor Bertomeu Pomar de 3 sous, per pintar tres escuts reials en paper toscà amb destí al castell del lloc de Caudet.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 42, f. 299.

Tolosa, 2003, p. 552, doc. 1765.

696.

1422, gener, 27. València.

Manament executori del Justícia Civil de la ciutat de València, ordenant a Pere Eiximen Desguarner i Isabel, muller seua, que paguen a Alemany Mateu, pintor de València, 50 sous de la pensió de gener del violari de 100 sous de renda anual que veneren a Jaume Rotla, ciutadà de València, ja que els drets de dit violari pertanyen a dit Alemany Mateu, com ha demostrat a la cort del Justícia Civil.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2517, mà. 3, f. 37.

Cerveró, 1971, p. 34.^{xli}

Tolosa, 2003, p. 555, doc. 1776.

697.

1422, febrer, 12. València.

Pagament atorgat pel Batle General del Regne de València al pintor Martí Mestre,^{xlii} de 42 sous per la confecció de sis texells pintats amb les armes d'Aragó i Sicília.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 42, ff. 273 i 273v.

Tolosa, 2003, p. 556, doc. 1779.

698.

1422, febrer, 12. València.

Època signada pel pintor Martí Maestre, el qual reconeix haver rebut del Batle del Regne de València, 42 sous per certs treballs.

ARV. *Batlia*, núm. 44, f. 196v.

Tolosa, 2003, p. 557, doc. 1781.

699.

1422, abril, 17. València.

Aveïnament de Joan Romero, mercader, el qual solia habitar a la ciutat de Sevilla, i ara a la ciutat de València per temps de deu anys, actuant com a fermador el pintor Joan Peris, ciutadà d'aquest última.

AMV. *Aveïnaments*, b3-4, segona mà, f. 33.

En Johan Romero, mercader, qui solia habitar en Sibilia del Regne de Castella e de present habitant en la ciutat de València en la parròquia de Sent Martí, en lo carrer apellat d'En Berthomeu Martí, notari qui travessa del camí de Sent Vicent al camí de Sancta Maria de Gràcia en lo qual ha .I. pou en virtut de sagrament per aquell prestat a Déu e als sants IIII evangelis de la sua ma corporalment toquats en presència del dit honrat justícia civil e dels honrats jurats e del sot-síndich de la dita ciutat jura lo vehinatge d'aquella als dits X anys primervinents, en axí etc. Fide En Johan Pérez, pintor, ciutadà de València qui stà en la parròquia de Santa Caterina als stius , present e acceptants etc., obligants etc., renunciants.

Testes, los discrets en Iohan de Sent-Feliu e en Pere Amorós, notaris, ciutadans de València.

700.

1422, maig, 8. València.

El pintor Joan Rull, ciutadà de València, actua com a testimoni en una venda.

APPV. *Notal de Joan Eximeno*, núm. 987.

Tolosa, 2003, p. 560, doc. 1786.

701.

1422, maig, 20. València.

Alamany Mateu, pintor de València, actua com a testimoni en la venda d'una esclava.

APPV. *Protocol Gerard de Ponte*, núm. 25032.

Tolosa, 2003, p. 560, doc. 1790.

702.

1422, maig, 30. València.

Provisió del Consell de la ciutat de València, ordenant que s'indemnitze al pintor Pere Valero i Ramon Muntanyana amb 30 florins, ja que es mana enderrocar la porxada que ells utilitzaven de la plaça dels Caixers de dita ciutat, per a embellir dita plaça.

AMV. *Quaderns de Provisions*, B-2.

AMV. *Manual de Consells*, A-27, ff. 373 i 373v.

Tolosa, 2003, p. 560, doc. 1791.

703.

1422, juliol, 6. València.

Pagament atorgat pel Batle General del Regne de València al pintor Jaume Mateu, de 25 sous, pel preu de fer cinquanta senyals reials, una taula de compte i per la reparació i daurat d'un altre taula de compte.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 42. f. 323.

Tolosa, 2003, p. 563, doc. 1801.

704.

1422, juliol, 22. València.

Pagament atorgat pel Batle General del Regne de València al pintor Jaume Mateu, de 25 sous, pel preu de fer cinquanta senyals reials, una taula de compte i per la reparació i daurat d'un altre taula de compte.

ARV. *Batlia*, núm. 44. ff. 226v-227.

Tolosa, 2003, p. 563, doc. 1803.

705.

1422, juliol, 23. València.

Condemna donada pel Justícia dels CCC sous de la ciutat de València, a Pere Soler, il·luminador i pintor, el qual viu a la parròquia de Sant Tomàs de dita ciutat, per que pague a Halí, serraí, 30 sous que li devia pel treball de relligar un missal.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 1048, mà 8.

Tolosa, 2003, p. 563, doc. 1804.

706.

1422, juliol, 24. València.

Inventari dels béns de Pere Almasora, preparador de pany, en el qual apareixen un oratori amb la imatge de la Verge Maria i dos cofres grans pintats amb figures de donzelles.

APPV. *Protocol de Gerard de Ponte*, núm. 25032.

Tolosa, 2003, p. 562b, doc. 1805.

707

1422, juliol, [25]. València.

Pere Valero, pintor de València, actua com a testimoni en una època.

ARV. *Protocol de Miquel Joan*, núm. 1243.

Tolosa, 2003, p. 562b, doc. 1806.

708.

1422, juliol, 27. València.

Condemna donada pel Justícia dels CCC sous de la ciutat de València al pintor Ramon Valls, marmessor del testament de Caterina, vídua de Pere Navarro, llaurador, per que pague a Vicent Valls, pintor, 5 florins que li devia d'una major quantitat, per raó d'un parell de cofres els quals la dita difunta havia lliurat a Gilabert de Montcada per motiu d'una avinença feta amb ell. S'atorga una època a favor de Vicent Valls.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 1048, mà 8.

Tolosa, 2003, p. 562b, doc. 1807.

709.

1422, juliol, 29. València.

Venda d'un censal per part de Castellana, vídua de Joan Cabanyelles, ciutadà de València, com a procurador del seu fill Pere Cabanyelles, cavaller de dita ciutat, a Pere d'Artés, canonge de la Seu valentina. En el document es fa menció que Andreu Albert, Tomàs Albert, Bernat Roca, Martí de Torres, Joan Gil i Pere Guillem, pintors, posseïxen un hospici cadascun a la plaça dels Caixers, abans de la Boatella, a la parròquia de Sant Martí de dita ciutat.

APPV. *Protocol de Gerad de Ponte*, núm. 25032.

Tolosa, 2003, pp. 563 i 564, doc. 1809.

710.

1422, juliol, 29. València.

Intimacions atorgades per Mateu Esteve, com a procurador de Pere Cabanyelles, en les quals Bernat Roca, pintor, que posseïa un corral a la parròquia de Sant Martí de la ciutat de València, comprat a dit Pere Cabanyelles, apareix com a un dels intimats i Martí de Torres, pintor actua com a testimoni. També es fa menció dels pintors Pere Guillem i Andreu Albert.

APPV. *Protocol de Gerard de Ponte*, núm. 25032.

Tolosa, 2003, pp. 564-566, doc. 1810.

711.

1422, agost, 12. València.

Obligació contreta, davant el Justícia dels CCC sous de la ciutat de València, del pintor Joan Rull, per a pagar 11 sous a Joan Amalric, procurador de Bernat Oliver, que li devia per herba que d'ell comprà.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 1048, mà 8.

Tolosa, 2003, p. 566, doc. 1811.

712.

1422, agost, 19. València.

Obligació contreta, davant el Justícia dels CCC sous de València, pel pintor Manuel Martorell, el qual vivia prop del convent dels frares menors de dita ciutat, i com a procurador del seu pare, havia de pagar a Garriga, procurador de Marta, 88 sous que li devia d'una cota que d'ella comprà.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 1048, mà 8.

Tolosa, 2003, p. 568, doc. 1819.

713.

1422, agost, 22. València.

Fragament de l'inventari dels béns de Francesc Martí, menor, fill de Francesc Martí, draper difunt, en el qual es mencionen dos retaules i un oratori.

ARV. *Protocol de Beltrán de Boes*, núm. 10419.

Tolosa, 2003, p. 568, doc. 1820.

714.

1422, agost, 22. València.

Venda de violari atorgada pel pintor Bernat Godall, ciutadà de València, la seua esposa Isabel i Leonard Çamorera, notari, del qual venen 30 sous a Galcerà i Artal Vinader.

ARV. *Protocol d'Antoni Altarriba*, núm. 49.

Tolosa, 2003, pp. 568 i 569, doc. 1822.

715.

1422, setembre, 9. València.

Condemna donada pel Justícia dels CCC sous de València a Joan Ferrer, notari, per a tornar a Bernat Punyet, canviador, els 3 florins que el pintor Pere Valero li havia pagat.

ARV. *Justícia dels CCC sous*, núm. 1048, mà 9.

Tolosa, 2003, p. 570, doc. 1827.

716.

1422, setembre, 12. València.

Pagament atorgat pel Batle General del Regne de València a Francesc Jaume, bancaler de dita ciutat, de 160 sous, per la compra d'un drap de ras verd, amb cinc senyals reials i fullatges.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 42, f. 323.

Tolosa, 2003, p. 570, doc. 1829.

717.

1422, setembre, 24. València.

Bertomeu Forner, pintor de València, actua com a testimoni en un nomenament d'arbitres per certa qüestió.

APPV. *Protocol de Gerard de Ponte*, núm. 25032.

Tolosa, 2003, p. 571, doc. 1831.

Mocholí, 2003. DEA.

718.

1423, febrer, 4. València.

Pagament atorgat pel Batle General del Regne de València a Jaume Mateu, pintor de dita ciutat de València, de 31 sous pel preu de fer pintar cent vint-i-quatre senyals reials per a la Batlia General.

ARV. *Batlia*, núm. 44, f. 262v.

Tolosa, 2003, p. 573, doc. 1842.

719.

1423, abril, 10. València.

El pintor Joan Rodríguez, actua com a testimoni en un document de debitori.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

CIMM.

Testes, Anthonius Bosch, notarius et Ihoannes Rodriguez, pictor Valencie.

720.

1423, abril, 13. València.

El pintor Domènec Tomé, actua com a testimoni en una època.

ARV. *Protocol de Vicente Çaera*, núm. 2422.

CIMM.

Testes, Domenec Thome, pintor et Guillermus Barcelo, barberius, Valencie vicini.

721.

1423, maig, 15. València.

Miquel Galindo, pintor, actua com a testimoni en una venda de fusta.

ARV. *Protocol de Vicent Çaera*, núm. 2422.

Tolosa, 2003, p. 574, doc. 1849.

722.

1423, juny, 16. València.

Llàtzer d'Alamanya, pintor, actua com a testimoni en una època.

ARV. *Protocol de Vicent Çaera*, núm. 2422.

Tolosa, 2003, p. 575, doc. 1854.

723.

1423, agost, 18. València.

Aveïnament de Joan de Toledo, fuster, natural de Toledo, a la ciutat de València, en el qual actua com a fermador el pintor Domingo Tomàs, habitant en la parròquia de Sant Martí, al carrer de Santa Maria de Gràcia de dita ciutat. L'aveïnat viu al mateix carrer que el dit pintor.

AMV. *Aveïnaments*, b³-4, 3^a mà, f.4v.

Tolosa, 2003, p. 575, doc. 1856.

724.

1423, setembre, 17. València.

Reconeixement de deute, en el qual Miquel Moreno, pintor, veí de València i Llúcia la seua muller, declaren que Joan Prefeta, ciutadà de València, els deu 10 lliures, 2 sous i 6 diners, pel preu de tres sacs de blat.^{xliii}

ARV. *Protocol de Vicent Çaera*, núm. 2422.

Tolosa, 2003, p. 576, doc. 1858.

725.

1423, setembre, 18. València.

El pintor Pere Miquel, veí de València, actua com a testimoni en una època.

ARV. *Protocol de Vicent Çaera*, núm. 2422.

Tolosa, 2003, p. 577, doc. 1859.

726.

1423, setembre, 25. València.

Pagament atorgat pel sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, a Jaume Auger, pintor, de quatre sous, per a encalçar l'exterior del nou campanar de la Seu de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-29, f. 67.

Tolosa, 2003, p. 578, doc. 1862.

727.

1423, desembre, 11. València.

Cessió de varis deutes per part d'Antoni Ros, mercader, ciutadà de València a Joan de Galva, argenter, ciutadà de dita ciutat i soci de l'anterior, per a liquidar les 148 lliures i 9 sous que li devia. Entre els deutes que li cedeix apareixen el d'Andreu Albert, pintor, veí de València amb una quantitat de 8 lliures i 16 sous, per compra de fusta, el de Vicent Valls, pintor, veí de València, amb una quantitat de 6 lliures, 2 sous, per la compra de fusta i el de Pere Guillem, pintor, veí de València, amb una quantitat de 65 sous, també per compra de fusta.

ARV. *Protocol Vicent Çaera*, núm. 2422.

Tolosa, 2003, p. 580, doc. 1867.

728.

1423, desembre, 15. València.

Reconeixement de deute en el qual Andreu Albert, [pintor], declara deure, en una intimació feta a la Llotja de Mercaders de la ciutat de València, a Antoni Ros, mercader, 8 lliures i 16 sous, dit deute l'havia de cobrar el seu soci Joan de Galve, argenter, al qual li havia cedit.

ARV. *Protocol Vicent Çaera*, núm. 2422.

Tolosa, 2003, pp. 580 i 581, doc. 1868.

729.

1423, desembre, 16. València.

Provisió del Consell de la ciutat de València, ordenant que siga fet per Vicent Saera i Joan Ibañez, pintors, un entremès amb motiu de l'entrada dels reis a la dita ciutat.

AMV. *Manual de Consells*, A-28, f. 19v.

Tolosa, 2003, p. 581, doc. 1869.

730.

1423, desembre, 18. València.

Joan Palací, pintor, actua com a testimoni en un debitori.

ARV. *Protocol de Vicent Çaera*, núm. 2422.

Tolosa, 2003, p. 581, doc. 1870.

731.

1424. València.

Pagament atorgat pel sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València a Joan Ibañez, [pintor], de 10 sous i 6 diners per dibuixar un senyal reial amb fulles al voltant, com a mostra, per a reproduir-lo en un drap de ras que havia d'anar al taulell de les "Sitiades."

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-30, f. 58.

Tolosa, 2003, p. 581, doc. 1871.

732.

1424, gener, 25. València.

Joan Rodríguez, pintor de València, actua com a testimoni en un afermament.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

Tolosa, 2003, p. 581, doc. 1872.

733.

1424, febrer, 5. València.

Jaume Miró, pintor de València, actua com a testimoni en una època.

APPV. *Protocol de Bertrán d'Artés*, núm. 21170.

Tolosa, 2003, p. 582, doc. 1875.

734.

1424, febrer, 14. València.

Pagament autoritzat pel Racional de la ciutat de València, a l'administrador de les pecúnies de dita ciutat, per que done a Guillem Escoda, pintor, allò que se li deu per la confecció de trenta pavesos comunes, a raó d'11 sous la peça i sis pavesos de posta, a raó de 38 sous i 6 diners cadascuna, les quals foren fetes per a fornir les Drassanes de dita ciutat.

ARV. *Certificacions del Racional*.

Tolosa, 2003, p. 582, doc. 1876.

735.

1424, maig, 29. València.

Pagament efectuat pel pintor Antoni Pérez, regidor del bací de la parròquia de Sant Salvador, a l'administrador de la Redempció dels Captius de la ciutat de València, per la quantitat de 75 sous.

AMV. *Redempció de Captius*, núm. 333-2, f. 34v.

Tolosa, 2003, p. 584, doc. 1884.

736.

1424, juny, 16. València.

Afermament de Pere Tomàs, fill de Llätzer Tomàs, agrícola, veí de Xèrica, amb Jaume del Port, pintor de València, per estar al seu servei pel temps de huit anys, a canvi de llur manutenció i al finalitzar el contracte, donar-li vestit i calçat i una quantitat de 55 sous.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

Tolosa, 2003, pp. 584 i 585, doc. 1885.

737.

1424, juliol, 9. València.

Convocatòria del Consell de la ciutat de València, en la qual es reuneixen els hereus de la séquia de Faytanar en el convent dels frares menors de dita ciutat, per a fer elecció de síndic, diputats i procuradors per al regiment de dita séquia, entre els quals es troba Pere Albert, pintor.

ARV. *Protocol de Joan Aymes*, núm. 157.

Tolosa, 2003, pp. 585 i 586, doc. 1887.

738.

1424, agost, 18. València.

Procuració atorgada per Teresa, vídua de Domènec del Port, pintor, a favor del seu fill Jaume del Port, també pintor. Actuen com a testimonis Joan Miquel i Pere d'Osca, pintors de València.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 466.

Tolosa, 2003, p. 589, doc. 1891.

739.

1424, novembre, 4. València.

Procuració atorgada per Martí de Torres, pintor de València, i Llorença, la seua muller, a Llorenç Taraio.

ARV. *Protocol d'Antoni Altarriba*, núm. 50.

Tolosa, 2003, pp. 590 i 591, doc. 1896.

740.

1424, novembre, 21. València.

Àpoca otorgada per Jaume del Porto, al Batle del Regne de València, en la qual reconeix haver rebut 1.340 sous, pel preu de pavesos "trenelles" i garbes de palla.

ARV. *Batlia*, núm. 44, f. 418.

Tolosa, 2003, p. 591, doc. 1899.

741.

1424, desembre, 11. València.

Àpoca atorgada per Jaume del Porto, pintor de la ciutat de València, al Batle del Regne de València, en la qual reconeix haver rebut 330 sous i 8 diners, pel preu de deu pavesos grans de barrera i per quatre trenelles d'espart que li compra, per al guarniment de castells de dit Regne.

ARV. *Batlia*, núm. 44, f. 422.

Tolosa, 2003, p. 592, doc. 1901.

742.

1425. València.^{xliv}

Arbitració efectuada per Bartomeu Tolosa, notari, a causa de la demanda posada pel pintor Joan Rull contra Antoni Figuerola, texidor, en la qual se sentència a favor del dit pintor.

ARV. *Protocol d'Antonio Altarriba*, núm. 50.

Tolosa, 2003, p. 593, doc. 1905.

743.

1425, gener, 2. València.

El pintor Pere Guillem, ciutadà de València, actua com a testimoni en una dot matrimonial.

ARV. *Protocol de Pere Llorens*, núm. 4206.

Tolosa, 2003, p. 594, doc. 1906.

744.

1425, gener, 29- desembre, 31. València.

Llibre de l'administració de Mateu Llançol, jurat de la ciutat de València, de les obres de la coberta i porxe de la Casa de la Ciutat durant l'any 1425. Els pintors que participen en dita obra són: Joan Esteve, Antoni Carbonell, Martí Lopís, Pere d'Osca, Berenguer Mateu, Joan de Caffa, Joan Vicent, Pere de Caffa, Bertomeu de Canet, Joan Roig, Joan Pérez, Pere de Canet, Bernat Colom (o Çalom), Francesc Pérez, Ferrando de Pulla (Ferrando de Cullar), Pere Guillem, Ferrando de Culler i Pere Cerdà.

AMV. *Llibre d'obres del porxe de la Casa de la Ciutat*, v2-5.

Tolosa, 2003, pp. 594-623, doc. 1909.

745.

1425, febrer, 9. València.

Joan Puig, ciutadà de València, nomena procurador al pintor Jaume Estopinyà, per recuperar 108 sous censals que dit Stopinyà i altres li deuen. El pintor Joan Rull, ciutadà de València, actua com a testimoni en aquest nomenament.

ARV. *Protocol de Pere Llorens*, núm. 4206.

Tolosa, 2003, p. 623, doc. 1910.

746.

1425, febrer, 27. València.

El pintor de València Pere Cerdà, actua com a testimoni en dos vendes efectuades el mateix dia.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 467.

Tolosa, 2003, p. 623, doc. 1912.

747.

1425, març, 14. València.

El pintor i ciutadà de València Joan Roig, junt a la seua muller Guillamona, nomenen procurador seu a Joan Ponç, notari, per que els represente en processos judicials.

ARV. *Protocol de Pere Llorens*, núm. 4206.

Tolosa, 2003, p. 624, doc. 1913.

748.

1425, març, 16. València.

Joan "Stheve", pintor i ciutadà de València, actua com a testimoni en l'aveïnament de Pere Pahoner, llaurador, veí de la Serra, a la dita ciutat.

AMV. *Aveïnaments*, b3-4, mà 3, f. 43v.

Tolosa, 2003, p. 624, doc. 1914.

749.

1425, març, 29. València.

Fragment del document d'Antoni Costa, prevere, que entre altres béns posseeix draps pintats amb imatges.

APPV. *Protocol de Bertrán d'Artés*, núm. 21170.

Tolosa, 2003, p. 624, doc. 1917.

750.

1425, abril, 13. València.

Fragment de l'inventari dels béns de Bernat de Gallach, notari de València, en el qual apareixen diversos objectes d'art.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 467.

CIMM.

[...]

Ítem, una taula ab la ymatge de la Verge Maria.

Ítem, hun banch o bancal d'altar ab tres graons sobre lo qual banch stà la dita taula ab la dita ymage lo qual bancal és daurat ab alcunes testes e senyal de gall als caps.

[...]

Ítem, unes taules de roure de Flandes en les quals és la passió de Ihesuchrist e de la resurrecció e aparició que feu Ihesuchrist a sent Thomàs.

[...]

Ítem, unes taules de la passió de Ihesuchrist e com l'azotaren e com resusità.

[...]

Ítem, unes taules de vidre de la passió de Ihesuchrist, trencades.

[...]

Ítem, un drap de pinzell de obra de Anglaterra appellat la istòria de Casamus de [la Ris o Laris].

[...]

Ítem, unes belles ores de Santa Maria scrites en pergamí, cubertes de creu i il.luminades d'or.

[...]

Ítem, en la capella fou trobat hun oratori de sent Pere de Lucembori, sent Johan e sent Anthoni[...]."

751.

1425, abril, 13. València.

Fragament de l'inventari dels béns de Bernat Gallach, notari de València, en el que apareix el deute amb el pintor Vicent Caera.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 467.

CIMM.

[...]

Ítem, dos scudelles d'argent ab ores, les quals scudelles pesen dehuyt onces e les quals són en poder d'en Arnau Sanc, batifulla, empenyorades per l'or que donà a-n Caera, pintor, per fer les cortines de la filla del dit deffunct, muller de l'honrat Luis Bou.

[...]

Ítem, és degut a-n Vicent Caera, pintor per pintura per aquell feta en vida del dit deffunct.

752.

1425, maig, 9. València.

El pintor de València Joan Palazí, actua com a testimoni a una època.

APPV. *Protocol de Bertrán d'Artés*, núm. 21170.

Tolosa, 2003, p. 624, doc. 1918.

753.

1425, agost, 31. València.

El Racional de la ciutat de València reconeix que es paga a la dona del pintor de cortines, Tristan Bataller, 250 sous censals pel preu de 162 lliures i 10 sous.

AMV. *Llibre de memòries del Racional*, p2-1, f. 79.

Tolosa, 2003, p. 628, doc. 1933.

754.

1425, octubre, 11. València.

El pintor Joan Rull, "commorans" a València, actua com a testimoni en una època de censal.

ARV. *Protocol de Pere Llorens*, núm. 4206.

Testes Johan Rull, pictor commorans a Valencia [...]

755.

1425, novembre, 8. València.

El pintor de València, Joan Saera, reconeix que els marmessors del testament de Bernat Gallach, difunt, dels 35 florins d'or d'Aragó que li devien, per la confecció d'un penó i un escut per la sepultura del dit difunt, li han donat 10 sous.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 467.

Tolosa, 2003, p. 629, doc. 1938.

756.

1425, novembre, 8. València.

Els marmessors del testament de Bernat de Gallach, notari difunt de València, confessen deure al pintor Joan Saera 64 lliures i 17 sous, suma de diverses quantitats degudes al dit pintor, tant per treballs fets en la sepultura de dit difunt com per a treballs fets al mateix en vida.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 467.

Tolosa, 2003, p. 629, doc. 1939.

757.

1425, novembre, 16. València.

Al document de l'aveïnament de Pasqual de Galve, paraire de Terol, a la ciutat de València, apareix que a on viu el seu fermador, Bernat Estruc, està pintat un sant Cristòfol.

AMV. *Aveïnaments*, b3-4, mà 4, f. 12.

Tolosa, 2003, p. 630, doc. 1940.

758.

1426, març, 19. València.

El pintor de València Antoni Guerau, actua com a testimoni en una època.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 468.

Tolosa, 2003, p. 632, doc. 1950.

759.

1426, març, 30. València.

Caterina, vídua del pintor Ferrer Querol, i altres venen a Lluís Bou 75 sous de violari, carregats sobre certs béns.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 468.

Tolosa, 2003, p. 632, doc. 1426.

760.

1426, maig, 22. València.

Joan Saera, pintor de València, va donar 28 florins d'or comuns d'Aragó que devia a l'Almoina, pel cens d'un hospici.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 468.

Tolosa, 2003, p. 634, doc. 1954.

761.

1426, juliol, 31. València.^{xlv}

El pintor Joan Rull, ciutadà de València, actua com a testimoni en un pacte.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 468.

Tolosa, 2003, p. 634, doc. 1960.

762.

1427, gener, 7. València.

Els pintors i pavesers Jaume del Port i Bertomeu Pérez, actuen com a testimonis en un quitament de censal.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 635, doc. 1967.

763.

1427, gener, 23. València.

Venda atorgada per Mateu Serra, sastre, i Bertomeua la seua muller a Teresa, vídua de Domènec del Porto [paveser i pintor], de nou fanecades de terra situades a la partida de l'Altell a la ciutat de València, pel preu de 30 lliures.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 636, doc. 1969.

764.

1427, gener, 23. València.

El pintor i paveser Jaume del Port, actua com a testimoni en una venda de Teresa, vídua del també paveser Domènec del Port, aquest pare seu.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 636, doc. 1970.

765.

1427, gener, 23. València.

Època atorgada per Teresa, vídua de Domènec del Porto, paveser, reconeixent que Mateu Serra, sastre de la ciutat de València i la seua muller Bertomeua, li han pagat 30 lliures per preu d'un censal valorat en 45 sous carregat sobre nou fanecades de terra situades a la partida de l'Altell a la ciutat de València.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

Tolosa, 2003, pp. 636 i 637, doc. 1971.

766.

1427, gener, 23. València.

El pintor i paveser Jaume del Port, actua com a testimoni en una època de la vídua del també paveser Domènec del Port, aquest pare seu.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 637, doc. 1972.

767.

1427, març, 31. València.

El pintor Domènec García, actua com a testimoni en la recuperació d'un deute.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 638, doc. 1977.

768.

1427, setembre, 1. València.

El pintor Antoni Guerau apareix en cert document.

ACV. Comptes de Tresoreria, llibre 3er, lligall 1291.

González Martí. AMDA.^{xlvi}

[...] Antoni Guerau, pictor Valencie [...]

769.

1427, setembre, 3. València.^{xlvii}

Època atorgada per Gonçal Sarrià, Joan Moreno i Jaume Mateu, pintors de València en la qual reconeixen rebre de Jaume Guils, administrador de les obres de la coberta de la Sala de la ciutat de València, de 9.191 sous i 9 diners, pels treball efectuats en la coberta de la dita Sala.

AMV. Notal d'Antoni Pascual, p-2.

Tramoyeres, 1917, p. 47.

Aliaga, 1996, pp. 192 i 193, doc. 42.

Tolosa, 2003, pp. 639, 640 i 641, docs. 1981 i 1982.

770.

1427, octubre, 13. València.

El pintor Joan Saragoça, ciutadà de València, actua com a testimoni en una època.

ARV. Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

Testes, Johan Caragoça, pictor Valencie.

771.

1427, octubre, 31. València.

Publicació del testament del pintor i paveser Jaume del Port, tres dies després de la seua mort, en el que els pintors Bertomeu Pérez i Joan Pérez actuen com a testimonis.

ARV. *Notal de Berenguer Cardona*, núm. 2534.

CIMM.

Post modum vero die veneris intitulata XXXI octobris anno a Nativitate Domini MCCCCXXVII, que fuit tertia dies post obitum dicti Jacobi del Porto fuit publicatum testamenti predictum in domo ipsius deffuncti ad instanciam et requisicionem domine Ysabelis, uxor, domine Teresie, tutricis et curatricis filiorum et bonorum et discreti Petri Mas, presbiteri et Nicholay Ferrarii, manumissorum dicti Jacobi del Port, quondam, quoquidem lecto et publicato dicta Ysabel dixit quod acceptabat legatum sibi factum sive aliquo suo preiudicio, et dicta Teresia dixit quod acceptabat dictas tutelam et curam et nomine tutorio et curatorio predicto dixit se acceptare herenciam predictam pro predictis pupillis cum beneficio inventorii ad hoc ut dicti pupilli ultra vires hereditarias non teneantur, et dicti Petrus Mas et Nicholaus Ferrari dixerunt quod acceptabant dictarum manumissoriam quantum ad execucionem sepulture, aniversarii, cap d'any [...].

Presentis testimonis foren a la publicació del dit testament appellats en Berthomeu Perez e en Johan Perez, pintors, ciutadans de València.

772.

1427, novembre, 7. València.

Constància notarial de la subhasta feta dels béns del Jaume del Port, pintor i paveser difunt.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 641, doc. 1983.

773.

1427, novembre, 18. València.

El pintor Pere Miquel, actua com a testimoni en un debitori.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 641, doc. 1984.

774.

1427, novembre, 19. València.

Joan Mercader i Joan de Gallach, juniors, doctors en lleis, es comprometen a portar el litigi que hi ha entre Jaume Mateu, pintor, ciutadà de València, marmessor de l'herència de Pere Venrell, assaonador i Pere Sobirats, assaonador, curador d'Isabel, filla del dit Pere Venrell tal i com consta en el requeriment que va fer dit curador i que va decretar el Justícia Civil de dita ciutat el 27 d'octubre del mateix any.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 641, doc. 1985.

775.

1427, desembre, 9. València.

Notificació per la qual es registra que no còrriga el censal de na Reala, tal i com demana na Teresa, tutora dels fills del difunt Jaume del Port [paveser i pintor], a causa de la manca de documentació que corrobora dit censal.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 642, doc. 1987.

776.

1427, desembre, 9. València.

El pintor i ciutadà de València Joan Moreno, actua com a testimoni en l'aveïnament a la dita ciutat de Moretó de Domino de Sant-Yago, mercader florentí.

AMV. *Aveïnaments*, b3-4, quarta mà, f. 49v.

Tolosa, 2003, p. 642, doc. 1988.

777.

1427, desembre, 17. València.

El pintor Joan Roig, actua com a testimoni en una venda.

ARV. *Protocol de Berenguer Cardona*, núm. 469.

Tolosa, 2003, p. 642, doc. 1989.

778.

1428, maig, 6. València.^{xlvi}

Època atorgada pels pintors Joan Moreno, Gonçal Sarrià, Bertomeu Avellà i Jaume Mateu, ciutadans de València, reconeixent que Jaume Guils, administrador de les tasques de la coberta de la Sala de la Ciutat, els va pagar 30.042 sous i 6 denaris que restaven dels treballs de la pintura de dita coberta.

AMV. *Notal d'Antoni Pascual*, núm. p-2.

Tramoyeres, 1917, p. 47.

Aliaga, 1996, pp. 193 i 194, doc. 43.

Tolosa, 2003, pp. 644 i 645, doc. 2000.

779.

1428, juliol, 23. València.

El Consell de la ciutat de València aprova un compromís, fet amb el pintor Nicolau Querol, sobre la reparació de les insígnies i entremés de la festa de Corpus Christi que farà durant els tres pròxims anys per 200 florins.

AMV. *Manual de Consells*, A-29, f. 19.

Tolosa, 2003, p. 647, doc. 2010.

780.

1428, agost, 21. València.^{xlix}

Inventari dels béns del pintor Joan Vicent, el qual vivia al carrer Sant Vicent, a la parròquia de sant Joan. En aquest document intervé Pere Soler, il·luminador, com a marmessor.

ARV. Protocol d'Andrés Julian, núm. 1268.

Sanchis Sivera, 1929, p. 41; 1930, p. 103.

Cerveró, 1964, p. 125.

Tolosa, 2003, pp. 649-651, doc. 2018.

781.

1429, abril, 16. València.

Pere Aravot, ciutadà i pintor de València, reconeix que Antoni Roca, mercader, sotsobrer de Murs i Valls de dita ciutat, li ha donat 25 sous per la reparació del retaule de Santa Maria del portal del Mar. Va ésser testimoni el pintor Jaume Miró.

AMV. Llibre de Fàbrica de Murs i Valls, núm. 1-1-1, f. 25.

CIMM.

Sit omnibus notum, quod ego Petrus Aravot, pictor vicinus civitatis Valencie, gratis et ex certa sciencia confiteor et in veritate recognosco vobis venerabilibus Antonio Roca, mercatori suboperario menium et vallorum civitatis predicti anno presenti, quod in presencia notarium et testium infrascriptorum pro reparatione retauli Beate Marie Virginis portalis de Mari, dedistis et solvistis mihi voluntati mee realiter receptam in numerata pecunia viginti quinque solidos monete regalium Valencie. Quare scienter renunciatis excepcioni peccunie non numerate inde a vobis non habite et non recepte ut predicatur et doli facio vobis fieri presentem apocam de soluto. Quod est actum Valencie XVI^a die aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCCC^o XXVIII°. Sig(+)^{num} Petri Aravot predicti, qui hec concedo et firmo.

Testes inde fuerunt Iacobus Miró, pictor et Petrus Solsona, notarius cives Valencie.

782.

1429, abril, 16. València.

Antoni Roca, sotsobrer de murs i valls de la ciutat de València, reconeix que paga 13 sous al fuster Jaume Roig, el qual adoba el retaule de la Verge Maria al Portal del Mar i 25 sous al pintor Pere Aravot per reparar el dit retaule. De tot el qual hi ha àpoca davant el notari Pere de Besalú.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, núm. d3-34, f. 22.

Doní e paguí XIII ss. a-n Jacme Roig, fuster qui adoba lo retaule de la Verge Maria del Portal de la MarXIII ss.

Doní e paguí XXV ss. a-n Pere Aravot, pintor, per reparar lo dit retaule. E hay àpoca rebuda per en Pere de Besalú, notari scrivà de les dites obres.....XXV ss.

783.

1429, maig, 4. València.

Testament de Caterina, vídua del pintor Domingo Torà, ciutadà de València, la qual mor el 25 del dit mes i el testament és publicat el 2 de juny. En aquest testament actua de testimoni el pintor Bertomeu Sacoma.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1268.

Tolosa, 2003, p. 657, doc. 2046.

784.

1429, maig, 16-19. València.

Testament d'Isolda, muller de Guillem Gumila, pintor ciutadà de València, al qual nomena marmessor seu. Mor el mateix dia de part, així com també la seua filla, i els eu testament es publicat quatre dies després, el 19 de maig.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1.268.

Tolosa, 2003, pp. 658 i 659, doc. 2049.

785.

1429, juny, 2. València.

Inventari postmortem dels béns de Caterina, vídua del pintor i ciutadà de València Domingo Torà, en el que actua como testimoni el pintor Bertomeu Sacoma.

ARV. *Protocol d'Andrés Julian*, núm. 1268, f. 314v.

Tolosa, 2003, p. 659, doc. 2051.

786.

1429, juliol, 12. València.

La Batlia del Regne de València efectua pagament al pintor Pere Fort, per la confecció de cent cinquanta senyals reials.

ARV. *Mestre Racional*, núm. 48, f. 282v.

Tolosa, 2003, p. 661, doc. 2057.

787.

1429, novembre, 14. València

Despeses varies anotades per Antoni Roca, sotsobrer de Murs i Valls de la ciutat de València, per treballs fets al portal de Torrent.

AMV. *Llibre de Fàbrica de Murs i Valls*, l·l-1, mà 3, f. 49v. i mà 4, f. 1.

Tolosa, 2003, p. 669, doc. 2065.

788.

1430, juliol, 5, València .

El pintor Antoni Guerau apareix en cert document.

AMV. *Claveria Comuna*, signatura O, llibre 13, f. 156.

[...] Antoni Guerau, pintor ciutadà de Valencia, [...]

789.

1430, setembre, 14. València.

Provisió dels jurats de la ciutat de València, per que es pague la pintura de l'entremés del paradís de la festa de Corpus Christi.

AMV. *Manual de Consells*, A-29, ff. 56v-57.

Tolosa, 2003, p. 674, doc. 2089.

790.

1431. València.^l

El Capítol de la Seu de València, acorda fer obrar les polseres del retaule major. A partir d'aqueixa data el pintor Gonçal Sarrià, apareix en diverses ocasions en els treballs de les dites polseres.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1506, E, f. 1-21v.

Sanchis Sivera en "La Catedral ..." Op. Cit., p. 543. EUC, 1912., AAV, 1929, p. 49; 1930, p. 111.

Aliaga, 1996, pp. 195-199

Tolosa, 2003, pp. 678-680, doc. 2104.

791.

1431-1432.^{li}

El pintor de València Gonçal Sarrià, pinta per a la Seu de València la tomba que s'ha obrat per guardar el cos de Jesucrist.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1506, E, ff. 24-27.

Aliaga, 1996, pp. 199 i 200.

Tolosa, 2003, pp. 680 i 681, doc. 2105.

792.

1431-1432. València.^{lii}

Despeses ocasionades a la tresoreria de la Seu de València, per pintar unes polseres de retaule i per la confecció de la tomba que s'ha obrat per guardar el Santíssim i que demanen que la pinte Gonçal Sarrià, pintor de dita ciutat.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1506, E, ff. 1-45.

Tolosa, 2003, pp. 682 i 683, doc. 2107.

793.

1431-1439. València.^{liii}

Gonçal Sarrià pinta un faristol nou del cabiscol de la Seu i argenta el penell del cimbori. El seu nebot, García Sarrià, pinta la clau de la capella major.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1479.

Sanchis Sivera en *La Catedral ...* Op. Cit., p. 543. EUC, 1912; AAV, 1929, p. 49; 1930, p. 111.

Aliaga, 1996, p. 201.

Tolosa, 2003, p. 683, doc. 2108.

1431-1439. València.^{liv}

Gonçal de Sarrià,^{lv} pintor, treballa en la Seu de València i compra paper per a dibuixar les imatges de les polseres de l'altar major de dita Seu.

ACV, *Llibre d'obres de la Catedral*, núm.1506, E, ff. 1-21v.

Sanchis Sivera, 1909, p. 543; 1912 (3), p. 326; 1930, p. 111.

[cuberta] any M CCCC XXXI.

[f. 2]

En nom de Nostre Senyor Déu JesúChrist e de la sua gloriòsa Mare Verge Madona Sancta Maria, dilluns qui.s comptava XX jorns del mes de agost de l'ayn M CCCC trenta hun per los honorables senyors de Capítol fon concordat de fer obrar polseres per al retaule major de la Seu e per ells fon donat càrrech a mi Johan Çanon, prevere, sotsobrer de la dita Seu en l'ayn present que visitas los menestrals que en les dites polseres obrarien. E administras a aquells les despeses axí dels lurs jornals com de altres coses necessaries per rahó de les sobredites polseres fahedores, les quals despeses e jornals se són paguades de les pecunies de la tresoreria de la Seu, perque en lo principi del present libre pose les reebudes que de la dita tresoreria he fetes per la sobredita rahó:

[f. 4]

Dates fetes per mi dit Johan Çanon, prevere sotsobrer de la Seu, axí de jornals com de altres coses necessaries per rahó de les polseres del retaule major.

[...]

[f. 6v.]

Comprí aquesta jornada [17 setembre 1431] per a-n Goçalbo Sarrià, pintor una mà de paper de la forma major per a deboxar los patrons de les ymatges que se havien a fer en les dites polseres que costa III ss.

[f. 10]

Ítem paguí a hun tragner que ab una bestia porta les dues peçes del respatle e la puncta de les polseres a casa d'En Goçalbo Sarrià.

[f. 11]

Ítem [17 octubre 1431] calafataren les peçes dels respatles a casa d'En Goçalgo Sarrià, primo Francesch, moço d'en Johan Çanon, III ss. Vi ymaginayre, ítem Johanet, moço del dit en Johan Çanou III ss. VI [...]

E continuant la dita obra de les polseres divendres a XVIII° d'octubre del sobredit ayn obra a casa d'en Goçalbo Sarrià per a calafatar les sobredites peçes dels respatles Francesch, moço den Johan Çanou, ymaginayre III ss. VI

Ítem costaren de portar les peçes majors de les polseres del capítol a casa de Gocalbo Sarrià per a pintar I ss. VI

[f. 13v.]

[11 juliol 1432] Aquesta jornada doni a quatre bastaixos que portaren hun gran banch a casa d'en Goçalbo Sarrià per al pintar de les polseres II ss. [...]

Aquesta jornada de dissabte a XVIII° de juliol del sobredit ayn prenguí d'en Vicent Boni, batífulla CL panys d'or fí del gran cayre per a obs de les dites polseres que a raó de XXVII sous lo centenar fan XXXX ss. VI.

[f. 15]

Aquesta jornada [23 agost 1432] paguí a hun hom que ab hun ase porta les bigues dels respalles de les polseres a casa d'en Goçalbo Sarrià per a pintar ss. III. [...]

Ítem aquesta jornada propdita reebí d'en Vicent Boni, batifulla per a obs de les dites polseres, los quals pres en Goçalbo Sarrià de una part L panys d'or fí e d'altra part CL panys d'or fí tots del gran cayre que a raó de XXVII sous lo centenar fan LIII ss. [...]

[f. 15 v.]

Ítem més [28 setembre 1432] doní e paguí a-n Berthomeu Carbonell, batifulla per hun altre miller de panys d'argent que havia dat a-n Goçalbo Sarrià per a obs de l'argentar del dors de les polseres per que-s cobrassen après que al sobredit for de V ss. VI ds. la motlada fan XXXVI ss. VIII

Ítem comprí de la botigua d'en Lana V alnes de tela gostança blanca per a cobrir lo dit banch del retaule com se obrava es daurava la qual a raó de II sous V diners l'alna, fa XII ss. I

Ítem reebe lo fadrí d'en Goçalbo Sarrià per a obs del daurar del dit banch del retaule, los quals li dona en Vicent Boni, batifulla en dues motlades CCC panys d'or fí del gran Cayre que a raó de XXVII sous lo centenar fan LXXXI ss.

Ítem comprí d'en Domingo Adzuara tres onzes de atzur de Alamanya per a obs de la obra de les dites polseres, lo qual doní a-n García Sarrià a XX de noembre del sobredit any M CCCC XXX dos e lo qual costa a raó de V ss. VI diners la onza que fa per tot XVI ss. VI

Ítem reebe més lo fadrí d'en Goçalbo Sarrià per a obs del banch sobredit C panys d'or del gran cayre e reebe-l a XXVIII de noembre que al dit for valen XXVII ss.

[f. 16]

E continuant la obra de les dites polseres dissabte a XXVIII° de noembre del sobredit any M CCCC XXX dos doní una motlada d'argent al fadrí d'en Goçalbo Sarrià per a obs de les dites polseres, la qual costa d'en Vicent Boni, batifulla V ss. VI

Ítem dilluns a II de deembre del sobredit any doní a-n Goçalbo Sarrià una motlada d'or fi del gran Cayre per a obs de la obra de les polseres, lo qual reebí d'en Vicent Boni, batifulla que al sobredit for val XXXX ss. VI [...]

Ítem aquesta jornada [9 desembre 1432] pres en Goçalbo Sarrià de casa d'en Vicent Boni, batifulla, C panys d'or fi del xich cayre per a obs de la obra de les dites polseres que valen XXIII ss.

[f. 16v.]

[...]

E aquesta matexa jornada [12 desembre 1432] propdita prenguí d'en Vicent Boni, batifulla los quals doní a-n Garcia Sarrià per a obs de la obra de les polseres CC panys d'or fi del xich cayre que a raó de XXIII ss. lo centenar fan XXXXVI ss.

[...]

Aquesta jornada paguí a dos bastaxos que en diversos camins portaren les polseres acabades de casa d'en Goçalbo a la Seu e totes les altres peces de les dites polseres XIII ss.

[f. 17]

[...]

E aquesta matexa jornada [16 desembre 1432] prengui d'en Vicent Boni per a obs de la dita obra, los quals doní a-n Garcia Sarrià C panys d'or fi del xich cayre que valen XXIII ss. [...]

[f. 17 v.]

Ítem [18 desembre 1432] doní e paguí a-n Bernard Claverol, scrivent de letra formada per los títols que scrivi en lo banch del retaule III ss. VI. [...]

[f. 18]

E en la sobredita jornada de dissabte a XX de deembre del sobredit ayn M CCCC XXX dos pagui a-n Vicent Boni, batifulla per CCL panys d'or fi que-m dix que havia dats a-n Goçalbo Sarrià, los quals ell me dix que en la dita obra havia despes de les polseres e dels angels dimecres pus proppassat a XVII de deembre e los quals en Garcia Sarrià me dix que havia reebuts en la dita jornada per a obs de les polseres e dels angels, los quals CCL payns foren del xich cayre que a raó de XXIII lo centenar fan LVII ss. VI [...]

Ítem dimecres a XXIII de deembre del sobredit ayn M CCCC XXXdos per rahó de la obra de les sobredites polseres com fossen ia acabades de metre e levats tots los bastiments per manament dels honorables senyors de capítol present lo honorable mossén Francesch d'Aries, canonge e pabordre de la Seu fiu los següents paguaments:

E primerament doní e paguí a-n Goçalbo Sarrià, pintor de València per rahó de la pintura de les dites polseres en pagua e prorata de ço que ell per lo pintar de les dites polseres havia a haver com encara no-y agués preu fet Im C ss.

Haví àpoqua en poder del discret en Jachme de Montfort I ss.

Ítem doni e paguí més al sobredit en Goçalbo Sarrià per manament dels honorables senyors de capítol per a que donas per strenes per rahó de la dita obra a madona sa muller e als seus jovens quinze florins d'Aragó, valents àpoqua en poder d'en Jacme de Monfort notari CLXV ss. [...]

[f. 21]

Ítem [27 febrer 1433] per manament dels honorables senyors de capítol fiu pintar a-n Johan Steheve, pintor hun drap vermell porprat e broquat d'or per a metre davall lo banch del retaule major de la Seu com estigués lejament fusteyn. E costaren primerament tres alnes de tela de llí vermella de ample de quatre palms e dos dits d'ample que a raó de III sous l'alna, fan VIII° ss. [...]

Ítem [27 febrer 1433] doni e paguí al dit en Johan Steheve per lo pintar del sobredit drap broquat per sos mans XXXIII ss.

[f. 21v.]

[...]

Ítem doní e paguí a-n Garcia Sarrià, pintor per lo pintar dels dos sobredits donapau XXXIII ss.

795.

1431-1439. València^{lvi}

Relació de pagaments realitzats diversos pintors, els quals treballen en la pintura del cap de la capella major de la Seu.

ACV. *Llibres d'Obra*, núm. 1479.

Sanchis Sivera en *La Catedral...* 1909. Op. Cit.

Aliaga, 1996, pp. 202-204.

Tolosa, 2003, pp. 686-688, doc. 2111.

796.

1431, maig, 2. València.

Compromís entre el pintor Nicolau Querol i el Consell de la ciutat de València, sobre la reparació de les insígnies i entremés de la festa de Corpus Christi, que el dit pintor farà durant els cinc pròxims anys per 400 florins.

AMV. *Manual de Consells*, A-29, f. 115.

Tolosa, 2003, p. 690, doc. 2123.

797.

1431, agost, 4. València.

Demanda de Martí Alamany, veí de Cocentaina, davant la cort del Justícia Civil de València, per que li establisca un salari, tant de les despeses ordinàries com extraordinàries que fa en la tutela d'Isabel, filla i hereva de Jacme dez Pla, notari difunt. Dita tutela va estar proposada per Joan Esteve, pintor, com a parent de la dita pubila. Dit pintor també actua com a testimoni en dita causa.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 885, mà 11, f. 21 i mà 13, ff. 27v-29v.

Tolosa, 2003, pp. 692-695, doc. 2134.

798.

1431, setembre, 12. València.

García Sarrià, pintor de la ciutat de València, fa una declaració testifical d'una requesta que es du davant la cort del Justícia Civil per part de Narcís Bru, notari, procurador de Nicolaua, muller de Rafael Conangla, mercader, demanant se li reconega ser l'hereua universal del béns de son pare Bertomeu Vilalzir, teixidor.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 885, mà 14, f. 6.

Tolosa, 2003, pp. 696 i 697, doc. 2138.

799.

1431, novembre, 28. València.

El pintor Joan Rull feu demanda, davant la cort del Justícia Civil de València, per fer ferma de dret del seus drets sobre un tros de vinya que havia llogat per tres anys de Bertomeu Reig, paraire, i que este havia venut després a Bernat Morella, llaurador, que li reclamava la collita que ell ha plantat.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 885, mà 18, f. 16v.

Tolosa, 2003, p. 698, doc. 2140.

800.

1431, desembre, 12. València.

Provisió del Consell de la ciutat de València, ordenant que li sia pagat al pintor i perpunter Antoni Guerau, el seu treball en la Cambra Daurada durant 256 dies a raó de 5 sous diaris.

AMV. *Manual de Consells*, A-29, ff. 165 i 165v.

Tolosa, 2003, p. 699, doc. 2141.

801.

1431, desembre, 22. València.

El pintor Nicolau Querol és nomenat "capdeguayta" de la ciutat de València, per la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Manual de Consells*, A-29, f. 170.

Tolosa, 2003, p. 699, doc. 2142.

802.

1432, gener, 26. València.

Provisió del Consell de la ciutat de València, per l'acabament i decoració d'uns Furs que la ciutat havia comprat.

AMV. *Manual de Consells*, A-29, f. 179.

Tolosa, 2003, pp. 703 i 704, doc. 2158.

Mocholí, 2003. DEA.

803.

1432, març, 12. València.^{lvii}

Requesta presentada per Sanxo Munyós, pare del pintor Pere Munyós, davant el Justícia de la ciutat de València demanant una carta certificatòria, la qual conté que el seu fill ha nascut i s'ha criat a la ciutat de València. Hi figuren les declaracions dels testimonis i la carta certificatòria.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 886, mà 3, f. 38v.; mà 4, ff. 28-29.

Cerveró, 1972, p. 45.

Aliaga, 1996, pp. 205-209, doc. 51.

Tolosa, 2003, pp. 709-711, doc. 2172.

804.

1432, desembre, 2. València.

El pintor Francesc Maysó (Samaiso) es troba documentat als establiments signats per Nicolau de Valldaura, jurat, síndic i procurador del Consell de la ciutat de València, i de la resta de jurats, estableixen-se a la parròquia de Sant Martí.

AMV. *Notal d'Antoni Pasqual*, p-5.

Tolosa, 2003, p. 715, doc. 2196.

805.

1432, desembre, 19. València.

El pintor Guerau Bau, apareix documentat per unes compres que fa a un italià.

ACV. *Llibre d'obres de 1432 a 1433, lligall 1479.*

González Martí.(AMDA).^{lviii}

[...] Guerau Bau, pictor civis Valencie, [...]

806.

1433, febrer, s.d. València.

Referència de l'índex del protocol de 1433 del notari Jaume Vendrell a dos documents, un d'època atorgada pel pintor Gonçal Peris de Sarrià, i l'altre d'un compromés de retaule que no apareixen enregistrats després en el protocol.

APPV. *Protocol de Jaume Vendrell*, núm. 14409.

Aliaga, 1996, pp. 209 i 210, doc. 54.

Tolosa, 2003, p. 715, doc. 2203.

807.

1433, març, 22. València.

El pintor de València Pere Guillem, com a confrare de la confraria de "Domini Nostri Jhesuchristi et Beate et Gloriose Virginis Marie dels Ignoscens", junt amb altres confreres, anomenen procurador de la confraria a Francesc Jençor.

APPV. Protocol de Jaume Vendrell, núm. 14409.

Tolosa, 2003, p. 717, doc. 2209.

808.

1433, març, 28. València.

El pintors Manuel Martorell i Bertomeu Sacoma, actuen com a testimonis en una venda feta per Bernat Roca i el seu fill, Joan Roca, fusters i confreners.

APPV. Protocol de Jaume Vendrell, núm. 14409.

Tolosa, 2003, pp. 717, doc. 2211.

809.

1434, març, 6. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, fa constar el pagament a l'imaginaire Joan Llobet per una taula que obra i a Nicolau Querol, pintor de dita ciutat, de 43 sous, per pintar un estendard per ser col·locat sobre la creu de Mislata.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-36, f. 212v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 54; 1930, p. 116.^{lix}

Tolosa, 2003, p. 722, doc. 2232.

810.

1434, novembre, 10. València.

Tristany Bataller, "pictoris de cortines", apareix esmentat en el document pel qual la seva dona Isabel reconeix que l'egregi Hug de Cardona, cavaller, senyor de la vall i el lloc de Guadalest, Confrides i d'altres llocs prop de Gandia, de les 14 lliures, 5 sous i 8 diners censals carregades sobre diversos llocs, ha rebut per mans de l'alamí d'aquells llocs 7 lliures, 2 sous i 10 diners. També va rebre 8 sous i 6 diners censals carregats d'altres llocs.

APPV. Protocol de Jaume Vendrell, núm. 14409.

Tolosa, 2003, p. 726, doc. 2252.

811.

1434, novembre, 15. València.

Procés entre Francesc Rubert, procurador d'Angelina, vídua de Ramon Castrellenes, tintorer, curadora testamentaria dels seus fills contra Isabel, vídua de Bernat Leopart, pel enderrocament d'un hostel al Grau de València.

ARV. Justícia Civil, núm. 887, mà 22, f. 15v.

Tolosa, 2003, p. 726, doc. 2254.

812.

1434, desembre, 9. València.

Procés davant la Cort del Justícia Civil de la ciutat de València, iniciat per Bertomeu Vilella contra la seua muller en el qual el pintor Manuel Llopiç, veí de la dita ciutat, "comorant" a la parròquia de Sant Tomás, al carrer de les Avellanes i Roger Esperandeu, pintor i veí de la ciutat de València i "comorant" també a la dita parròquia, al carrer dels Catalans, testifiquen a favor de Bertomeu Vilella.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 887, mà 21, f. 28v-29v.

Tolosa, 2003, pp. 727 i 728, doc. 2257.

813.

1435. València.

Certificació del Consell de la ciutat de València i del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de dita ciutat, pel qual proveeix que no cal detallar les despeses ocasionades per pintar i daurar de la creu de Mislata per part dels pintors Francesc Verdansa i Miquel Crespí, ja que l'obra fou feta i ben acabada. La quantitat total que s'acordà en un principi i que els hi varen donar 500 sous i 6 diners.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, s. f.

Tolosa, 2003, p. 729, doc. 2262.

814.

1435. València.

Taxació feta per part dels pintors Miquel Crespí i Domingo Tomàs, amb l'assentiment del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, als treballs fets pel pintor Berenguer Mateu, per a dita sotsobreria i que foren taxats en 20 florins.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, s. f.

Tolosa, 2003, pp. 729 i 730, doc. 2263.

815.

1435-1436. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, paga a Joan "Çaera", per punter i pintor, ciutadà de València, 500 sous de salari per regir l'ofici de pesador del reble en dit any.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-38, ff. 144-144v.

Tolosa, 2003, p. 730, doc. 2264.

816.

1435, febrer, 1. València.

El pintor Francesc Maysó (Samaiso), taxa els treballs que el pintor de la ciutat de València, Nicolau Querol, ha fet en pintar i daurar les cinc claus tallades de justa que estan als creuers de la coberta de la creu del camí de Mislata, per la quantitat de 160 sous.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-37, ff. 202v-203 i 269v.

Tolosa, 2003, pp. 730 i 731, doc. 2268.

817.

1435, febrer, 26. València.

El pintor Lluís Claver, habitant de València, actua com a testimoni a una procuració.

APPV. Protocol d'Andreu Polgar, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 731, doc. 2270.

818.

1435, febrer, 28. València.

El pintor Lluís Claver, habitant de València, procedix com a testimoni a una procuració.

APPV. Protocol d'Andreu Polgar, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 731, doc. 2271.

819.

1435, març, 2. València.

El pintor Lluís Claver, habitant de València, intervé com a testimoni a una procuració.

APPV. Protocol d'Andreu Polgar, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 731, doc. 2272.

820.

1435, març, 3. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, paga als pintor Miquel Crespí i Francesc Verdansa, 500 sous i 6 diners pels treballs de pintar la creu tallada que s'ha fet al camí de Mislata.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, f. 229v.

Tolosa, 2003, p. 731, doc. 2273.

821.

1435, març, 5. València.

Els pintors Miquel Crespí i Domènec Tomàs taxen, amb la quantitat de 160 sous, el treball que el pintor Berenguer Mateu fa a la coberta de la creu del camí de Mislata. Aquest va ésser de donar dos mans de pintura blanca.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, f. 232v.

Tolosa, 2003, p. 731, doc. 2274.

822.

1435, març, 8. València.

Pere Martí, agricultor de València, "degens" a la parròquia de Sant Salvador, ven a Pere "Rocha", batifulla, ciutadà de València, un tros de vinya d'una cafissada, situada a la Rambla del terme de Cabanyal, amb un cens de 10 sous i 6 diners pel preu de 17 lliures, que li haurà de pagar als hereus de Joan Berga, difunt a qui dit Pere Martí li'ls devia.

APPV. Protocol d'Andreu Polgar, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 732, doc. 2275.

823.

1435, maig, 1. València.

El pintor i habitant de València, Lluís Claver, actua com a testimoni en un pagament per alliberar captius a Tunis.

APPV. *Protocol d'Andreu Polgar*, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 732, doc. 2277

824.

1435, juny, 21. València.

El pintor de València, Lluís Claver, intervé com a testimoni en una venda.

APPV. *Protocol d'Andreu Polgar*, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 733, doc. 2284.

825.

1435, juny, 21. València.

El pintor de València, Lluís Claver, procedix com a testimoni en dos àpoques.

APPV. *Protocol d'Andreu Polgar*, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 732, doc. 2285.

826.

1435, agost, 17. València.

El pintor Joan Esteve, ciutadà de València, declara com a testimoni en un procés, davant la Cort del Justícia Civil, entre mossén Manuel Lledó i els hereus de mossén Manuel de Codinats. En la declaració diu que va viure més de dos anys en casa dels Codinats.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 887, mà 24, ff. 13 i 13v

Cerveró, 1971, p. 31.

Tolosa, 2003, p. 734, doc. 2288.

827.

1435, setembre, 12. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, paga al pintor Lleonard Crespí, 76 sous per raó de pintar un retaule per al portal de la Mar de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-38, f. 68.

Tolosa, 2003, p. 735, doc. 2290.

828.

1435, octubre, 5. València.

Pagament, per part del sotsobrer de Murs i Valls de València, a Pere Puell per comprar-li un retaule petit per al portal de Torrent.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-38, f. 73v.

Ítem lo dit dia paguí a-n Pere Puell, perayre XVIII sous reals de València per preu dels quals de aquell comprí un retaule petit per ops de metre aquell en lo portal de Torrent, en lo qual no n'i havia nengú XVIII ss.

829.

1435, octubre, 5. València.

Pagament, per part del sotsobrer de Murs i Valls de València, a Pere Puell per comprar-li una post de retaule per al portal de Torrent.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-38, f. 74.

Ítem lo dit dia paguí a-n Pere Puell, damunt dit VIII sous reals de València per preu dels quals de aquell comprí una altra post de retaule petit per ops de metre en lo dit portal de Torrent, la qual hi fon mesa VIII ss.

830.

1435, novembre, 5. València.

Francesc Compte, batifulla de València, actua com a testimoni en un debitori.

APPV. *Protocol d' Andreu Polgar*, núm. 23202.

Tolosa, 2003, p. 735, doc. 2294.

831.

1435, desembre, 5. València.

Anotació de despeses per reparar el portal de Torrent a Vicent Vinader, mestre d'obra, i Frances Ferrer, manobre.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-38, ff. 89 i 89v.

Tolosa, 2003, p. 736, doc. 2297.

832.

1435, desembre, 5. València.

Pagament, per part del sotsobrer de Murs i Valls de València, a Esteve Martorell per comprar-li algeps per reparar la paret del portal de Torrent.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-38, f. 89v.

Tolosa, 2003, p. 736, doc. 2297.

833.

1436, gener, 7. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, paga als pintors Antoni Campos, Leonard Crespí i a Doménec Ferrer, diverses quantitats per tal d'afegir noves i més grans imatges i polseres pintades al retaule del portal de Torrent amb motiu de l'embelliment de dit portal.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-38, ff. 94 i 94v.

Tolosa, 2003, p. 737, doc. 2302.

834.

1436, gener, 20. València.

Joan Jofre, clergue simple i beneficiat a la Seu de València, diu posseir dues capellanies segons document.

APPV. *Protocol d' Andreu Polgar*, núm. 23207.

Tolosa, 2003, p. 737, doc. 2303.

835.

1436, març, 24. València.

Pagament per part del sotsobrer de Murs e Valls de València a Berenguer Bellprat, d'11 sous per peces de polseres per al portal de Torrent.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-38, f. 104v.

Tolosa, 2003, p. 738, doc. 2309.

836.

1437, març, 18. València.

El pintor Miquel Gil, apareix esmentat en cert document.

APPV. *Protocolo de Bertomeu Queralt*, núm. 26112.

Tolosa, 2003, p. 747, doc. 2344.

837.

1437, agost, 8. València.^{lx}

Aveïnament del pintor Martí Girbés,^{lxi} natural de Lliria i habitant de València, a la dita ciutat, el qual viu a la parròquia de Sant Joan, a la plaça dels Caixers.

AMV. *Aveïnaments*, b3-4, mà 6, f. 40v.

Tolosa, 2003, p. 749, doc. 2354.

838.

1438. València.

El sotsobrer de Murs i Valls de la ciutat de València paga al pintor Francesc Samaiso, el seu salari de pesador del reble de la fàbrica de Murs i Valls corresponen a l'any.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-40, f. 168v.

Tolosa, 2003, p. 752, doc. 2364.

839.

1438, gener, 29. València.

El sotsobrer de Murs i Valls de la ciutat de València paga a Miquel Johan, fuster, 5 sous pel preu d'una post pel retaule de la capelleta del pont del Carraixet.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-40, f. 136v.

Tolosa, 2003, p. 752, doc. 2368.

840.

1438, febrer, 5. València.

Època atorgada per Lluís Dalmau, pintor i "comorant" a València, en la qual reconeix que el Batle General del Regne de València, li ha pagat 220 sous, que li foren taxats per Gonçal Sarrià, el seu nebot García i Joan Reixac, pintors de dita ciutat, pels treballs de pintar una imatge de sant Miquel a la clau de fusta de la cambra de la segona tenda del senyor rei.

ARV. *Batlia. Èpoques*, núm. 45, ff. 713-714v.

Sanchis Sivera, 1912 (3), p. 321; 1929, p. 40; 1930, p. 102.

Sanchis Sivera en EUC, 1912; AAV, 1929, p. 49; 1930, p. 111.

Aliaga, 1996 p. 224-225, doc. 67.^{lxiii}

Tolosa, 2003, pp. 752 i 753, doc. 2369.

841.

1438, febrer, 12 i 14. València.

El sotsobrer de Murs i Valls de València paga al fuster Miquel Johan 1 sous, preu dels claus esmerçats en la col·locació de les posts d'un retaule^{lxiii} i varies pagues a diferents fusters pel reixat de fusta de la capelleta del pont del Carraixet.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-40, f. 144v.

Tolosa, 2003, p. 754, doc. 2372.

842.

1438, febrer, 15. València.

Àpoca atorgada per Pere Figuerola, canonge de la Seu de la ciutat de València, reconeixent que Bertomeu Rovira, canonge i procurador del bisbe valentí, ha donat a Joan Çanou, sotsobrer de dita Seu, 30 lliures destinades per confeccionar el retaule major de la Seu de València, el qual es va demanar pintar-lo a Gonçal Sarrià.

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Tolosa, 2003, p. 754, doc. 2374.

843.

1438, febrer, 19. València.

Joan Çanon, prevere sotsobrer de la Seu de València, paga a Galcerà Reus, batifulla de València, la quantitat de 12 lliures i 10 sous, per la compra de mil pans d'or per l'obra del retaule que es fa per ordre del bisbe de València.

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Tolosa, 2003, p. 755, doc. 2376.

844.

1438, febrer, 22 i 27. València.

Pagament atorgat pel sotsobrer de Murs i Valls de la ciutat de València a Francesc ÇaMaisó, pintor, de 220 sous pels treballs de dibuixar, pintar i daurar el retaule del pont de Carraixet, a més de 6 sous per compra dels claus per clavar les frontisses de les portes de la capelleta del pont del Carraixet.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-40, ff. 151v i 154.

Tolosa, 2003, p. 755, doc. 2377.

845.

1438, febrer, 28. València.

Àpoca atorgada per Pere Figuerola, canonge de la Seu de València, reconeixent que Bertomeu Rovira, canonge, procurador del bisbe de València, dona a Joan Çanou 30 lliures, per l'obra del retaule del bisbe de València.

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Tolosa, 2003, p. 756, doc. 2382.

846.

1438, març, 5. València.

El sotsobrer e Murs i Valls de la ciutat de València paga a Domingo Pauvell, manyà, el preu de tres frontisses, pany i clau de les portes de la capelleta del pont de Carraixet per on pintava un retaule Francesc Çamaiso, tal com consta en el document del 12 i 14 de febrer de 1438.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-40, f. 158v.

Tolosa, 2003, p. 756, doc. 2383.

847.

1438, maig, 17. València.

Àpoca atorgada per Pere Figuerola, canonge de la Seu de València, reconeixent que Bertomeu Rovira, canonge, procurador del bisbe de València, ha donat Joan Çanon, sotsobrer de la dita Seu, la quantitat de 36 lliures per l'obra d'un retaule de la capella major que està pintant Gonçal Sarrià.

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Tolosa, 2003, p. 757, doc. 2388.

848.

1438, juny, 6. València.

Àpoca atorgada per Pere Figuerola, canonge de la Seu de València, reconeixent que Bertomeu Rovira, procurador del bisbe de València, ha donat a Joan Çanon, sotsobrer de les obres de dita Seu, la quantitat de 30 lliures per l'obra d'un retaule de l'altar major que ha estat pintat per Gonçal Sarrià.

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Tolosa, 2003, p. 758, doc. 2390.

849.

1438, juny, 6. València.

Àpoca atorgada per Felip Porta,^{lxiv} pintor, reconeixent que Joan Sanou, [sotsobrer de les obres de la Seu de València], li ha donat 70 florins pels quals es va obligar a pintar el banc del retaule [de l'altar major de dita Seu].

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Tolosa, 2003, p. 758, doc. 2391.

850.

1438, juny, 6. València.

Àpoca atorgada pel pintor Gonçal Sarrià, reconeixent que Joan Sanou, [sotsobrer de les obres de la Seu de València], li ha donat 132 florins pels treballs de pintar el retaule [de l'altar major de dita Seu].

APPV. *Protocol de Pere Ferrandis*, núm. 26794.

Tolosa, 2003, p. 758, doc. 2392.

851.

1439, març, 12. València.

Pagament atorgat per l'administrador de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, al pintor Berenguer Mateu, el qual cobra 175 sous per una pintura de sant Andreu, destinada al portal dels Jueus.

AMV. *Sotsobreria de Murs e Valls*, d3-41, f. 168v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 45; 1930, p. 107.

Tolosa, 2003, p. 764, doc. 2420.

852.

1439, agost, 28. València.

Manament executori del Justícia Civil de la ciutat de València, ordenant als hereus de Jaume Valença, ciutadà de València, que pagaren al pintor Gonçal Peris, àlies Sarrià, 10 lliures que li restaven de cobrar, preu d'un retaule que havia confeccionat baix l'advocació dels Set Goigs de la Verge Maria, per a dit difunt.

ARV. *Justícia Civil*, núm. 2546, mà 21.

Cerveró, 1972, p. 46.

Aliaga, 1996, p. 227 i 228, doc. 72.

Tolosa, 2003, pp. 769 i 770, doc. 2432.

853.

1440, juliol, 6. València.

Pagament per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, al fuster i mestre imaginair, Guillem Çamayso, pel retaule obrat de fusta del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 39v.

Tolosa, 2003, p. 779, doc. 2465.

854.

1440, setembre, 10. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, anota les despeses ocasionades per les obres fetes a la torre que hi ha damunt el portal de la Trinitat, per a metre-hi un retaule sota advocació de la dita Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 62v.

Tolosa, 2003, p. 780, doc. 2473.

855.

1440, octubre, 25. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, anota les despeses ocasionades per l'obra del portal de la Trinitat, per a col·locar el retaule sota advocació de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 84.

CIMM.

Los davall scrits feren fahena al Portal de la Trenitat, axí en denejar e examplar lo pas qui és del pont de la Trenitat e va al Portal dels Serrans, la via dels Corders com en fer sobre lo dit Portal de la Trinitat un postich e bastiment per tenir un retaule:

Aparici Serra, sobrestantIII ss.
Berthomeu de Mora, mestre d'obra de vila per en Jacme GallenIII ss.
Andreu de VallterraII ss. VI
Martí EximeneçII ss. VI
Martí de FortII ss. VI
Miquel de FortII ss. VI
Johan EximenoII ss. VI
Guillem EximenoII ss. VI
Pasqual LorençII ss. VI
Berthomeu Mirambell.....II ss. VI
Manuel DieçII ss. VI
Fusters a obrar lo dit postich del Portal de la Trinitat:
Johan PastorIII ss.
Martí MercaderIII ss.

856.

1440, octubre, 26. València.

Pagament per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València al mestre d'obra, Bertomeu de Mora, per les feines d'obrar sobre el retaule del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 84v.

CIMM.

Ítem paguí a-n Berthomeu de Mora, mestre d'obra de vila per metre capçals sobre lo retaule que-s devia metre en lo dit Portal de la Trinitat.

857.

1440, octubre, 26. València.

Pagament per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, als mestres fusters de la vila, per les feines d'obrar la fusta del postich del retaule del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 85.

CIMM.

Maestres fusters qui obraren la fusta que entra en lo postich que-s fa sobre lo dit retaule del dit Portal de la Trenitat:

Miquel Johan, mestreV ss.
Johan PastorIII ss.
Martí MercaderIII ss.
Johan BonetIII ss.

1440, octubre, 27. València.

Pagament per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, als mestres obrers de la vila, per les feines de l'obra del retaule del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 86.

CIMM.

Maestres obrers qui lo dit sia feren fahena en lo Portal de la Trenitat per raó del retaule que si deu metre:

Jacme GallenV ss.
 Berthomeu de MoraIII ss.
 Luis ManyesIII ss.
 Andreu de MontousIII ss

1440, octubre, 29. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, anota les despeses ocasionades per l'obra del portal de la Trinitat i el porticó del retaule novament fet, sota advocació de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, ff. 86 i 87.

CIMM.

Dissapte a XXVIII del dit mes de octubre continuant la obra del Portal de la Trenitat e lo postich de aquell feyt per tenir honradament lo retaule feyt novament per ops del dit Portal ferenhi fahena los següents e primerament los fusters:

Miquell Johan, fuster per dos dies a raó de V sous per ço com és mestre major d'obra de fusta de la ciutatX ss.

Johan Pastor, fuster per dos diesVIII ss.

Johan Bonet, fuster, per dos diesVIII ss.

Obrers d'obra de vila

Jacme Gallen, mestre de la ciutatV ss.

Berthomeu de MoraIII ss.

Luís Ivanyes III ss.

Guillem Eximeno, manobreII ss. VI

Goçalbo Garcia, manobreII ss. VI

Aparici Serra, sobrestantIII ss.

[...]

Traginers qui lo dit dia tiraren arena al Portal de la Trenitat e tiraren les taules e altra fusta del dit postich del dit Portal de la Trenitat e loses al scorredor del abeurador de Ruçaffa.

[...]

Ítem paguí a-n Nicholau Thomàs, botiguer nou sous per preu dels quals de aquell comprí nou lliures de claus de XXXX per ops de clavar lo postich del dit Portal de la Trinitat VIII ss.

Ítem paguí al dit en Nicholau Thomàs per cent marcavins de tres dits que de aquell comprí per ops del dit postichI ss. VIII.

1440, octubre, 31. València.

Pagament per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, als obrers de la vila, per les feines de l'obra del retaule del Portal de la Trinitat, i a Tomàs Navarro, bastaix, per portar les tres fulles del dit retaule.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 88.

CIMM.

Mestres obrers de vila qui feren fahena en adobar lo Portal de la Trenitat per raó del retaule que si deu metre:

Jacme Gallen, mestre majorV ss.

Berthomeu de MoraIII ss.

Andreu MontonIII ss. VI

Goçalbo Garcia, manobreII ss. VI

Guillem EximenoII ss. VI

Ítem paguí a-n Thomàs Navarro, bastaix per portar de la casa d'en Miquel Johan al dit Portal de la Trenitat tres fulles per ops del dit postichss. VI.

861.

1440, novembre, 4. València.

Pagament per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, als obrers de la vila, per les feines de l'obra del retaule del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 89v-90.

Tolosa, 2003, p. 781, doc. 2476.

862.

1440, novembre, 5. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, paga al pintor Nicolau Querol, ciutadà de València, 209 sous per pintar un retaule per al portal dels Catalans o de la Trinitat de dita ciutat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-44, f. 90v.

Sanchis Sivera, 1929, p. 54; 1930, p. 116.^{lxv}

Tolosa, 2003, p. 781, doc. 2478.

863.

1440, novembre, 14. València.

Pagament per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València a Nicolau Tomàs, fuster, 3 sous per la compra de claus per l'obra del retaule del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 94v.

Tolosa, 2003, p. 782, doc. 2479.

864.

1440, novembre, 21. València.

Pagament, per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, al fuster Vicent Torrella, de 8 sous per jornals en obrar la fusta del postic del retaule del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 98.

Tolosa, 2003, p. 782, doc. 2481.

865.

1440, novembre, 22. València.

El sotsobrer de les obres de Murs i Valls de la ciutat de València, reconeix que:

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d³-44, f. 99v.

Tolosa, 2003, p. 782, doc. 2482.

866.

1440, desembre, 24. València.

Pagament, per part del sotsobrer de les obres de Murs i Valls de València, a Manuel Montagut, botiguer, 14 sous i 2 diners per la compra de tela per a fer la cortina que cobrix el retaule del Portal de la Trinitat.

AMV. *Sotsobreria de Murs i Valls*, d3-44, f. 109.

Tolosa, 2003, p. 783, doc. 2486.

867.

1441, març, 13. València.

Bernat Verdú, prevere beneficiat en la Seu de València i en l'església parroquial de la Santa Creu, atorga la venda d'un censal al pintor Bertomeu Pérez i a Ursola, vídua de Francesc Tallat, ferrer, ciutadà de València, tutors i curadors dels fills d'aquest de 90 sous censals anuals per preu de 60 lliures.

APPV. *Protocol de Lluís Torrà*, núm. 19154.

CIMM.

Die lune XIII^a marcii anno M^o CCCC XXXX° primo.

Bernardus Verdu, prebiter beneficiatus in sede Valencie et in ecclesia parrochiali sancte Crucis civitatis predicte, ex certa sciencia et cetera, cum hoc publico instrumento et cetera, vendo et concedo et cetera, vobis Bartholomeo Perez, pictori, presenti et domine Ursole, uxore quondam Francisci Tallat, ferrarii, civis Valencie, tam quam tutoribus et curatoribus filiorum et heredum dicti Francisci Tallat, licet absentis, notari stipulanti, et cetera, et vestris pro et ad opus dictarum tutele et cure omnes illos nonaginta solidos regalium Valencie censuales, rendales et annuales sine laudimio et fatica sed [...] et cetera, quos michi Galcerandus dez Valls, mercator, et Gracia, coniuges, faciunt et tenentur facere annuatim nona die marcii et septembris mediatim, specialiter super quodam ipsorum hospicio sito in parrochia sancti Andree et generaliter super omnibus bonis ipsorum. Et quos Gabriel Vives, notarius, tunc vir dicte Gracie, et dicta Gracia michi originaliter carricarunt specialiter super dicto hospicio tunc dicti Gabrielis Vives et dicta Gracia portavit in dotem dicto Galcerando dez Valls, nunc viro suo, cum publico dicti censualis originalis instrumento precio sexsaginta librarum requisito per discretum Bartholomeum Domingo, notarium, octava mensis marcii anno a Nativitate Domini millesimo CCCC XXIII°. Et clauso post mortem dicti Bartholomei per discretum Iohannem Domingo, notarium, filium et

regentem libros notularum ipsius XVIII^a mensis febroarii proxime lapsi et anno presenti prout in dicto instrumento quod in sui forma una cum empcione dicti hospicii facta pro dictum Gabrielem Vives, tempore vite sua vobis trado realiter cum presenti lacius recitatur. Iamdictos itaque nonaginta solidos dicte monete censuales cum omnibus iuribus et cetera, de quibus et cetera, et quibus et cetera, instituens et cetera, ad dandum et cetera, exequitoris et cetera, mandans dicte Gracie, presenti, et cetera, prout melius et cetera, sit vobis et vestris vendo precio quinquaginta septem librarum dicte monete, quas confiteor a vobis habuisse et recepisse mee omnimode voluntati realiter numerando. Et ideo renunciamus et cetera, ut beneficio dans et cetera, sit que de cetero et cetera. In super promitto et cetera, promitto etiam et cetera. Et teneor vobis et vestris de firma et legali eviccione et cetera. Ita quod si forte et cetera. Et etiam pacto speciali de minus fallimento ponatur clausula et cetera. Et pro hiis obligo vobis et vestris omnia bona mea mobilia et cetera. Renunciamus quibusvis iuribus et cetera.

Fiat apoca de dictis quinquaginta septem libris precii supradicti solutis ut superius continetur. Et ideo renunciamus.

868.

1441, juny, 2. València.

El pintor i ciutadà de València, Joan Remireç, actua com a testimoni en un document notarial.

APPV. Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

CIMM.

Testes Sthefanus Bru, textor, et Iohannes Remireç, pictor, cives Valencie.

869.

1441, juliol, 21. València.

Bertomeu Querol i Bevenguta, la seua muller, Joan Nadal i la seu muller Nicolaua, Pere Querol i Ferran Montsó, llauradors de Moncada, venen un retrocensal al pintor Bertomeu Pérez i a Ursola, vídua de Francesc Tallat, ferrer, ciutadà de València, tutors i curadors dels fills d'aquest de 36 sous i 8 diners censals anuals per preu de 22 lliures.

APPV. Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

CIMM.

Bartholomeus Querol et Bevenguta, eius uxor, Iohannes Nadal et Nicholaua, coniuges, Petrus Querol et Ferdinandus Montó, agricole, vicini loci de Moncada, ex certa sciencia et cetera, simul omnes et quilibet nostrum in solum cum hoc publico instrumento et cetera, vendimus et concedimus et cetera, vobis Bartholomeo Perez, pictori, civi Valencie, et domine Ursole, uxore quondam Francisci Tallat, ferrarii, civis dicte civitatis, tutoribus et curatoribus filiorum et heredum dicti Francisci Tallat pro et ad opus dictarum tutele et cure, presentibus, acceptantibus et vestris dicto nomine triginta sex solidos VIII denarios regalium Valencie, rendales et annuales de retrocensu sine laudimio et fatica et sine aliquo iure et cetera, franquos, et cetera, pro quibus et cetera. Quos vobis et vestris de licencia domini directi inferius enominati nobis concessa, registrataque per discretum Franciscum d'Eroles, notarium, XX die presentium mensis et anni prout de ea non dum in publicam formam redacta, hec imponimus, oneramus et carricamus specialiter et expresse in et super possessionibus nunc per ordinem designandis: primo, super quadam cafficiata et media orti, sita in termino Xeta, sub directo dominio

reverendi domini magistri de Montesia ad censum septem solidorum cum laudimio et fatica et cetera, solvendorum in festo omnium Sanctorum, confrontatis cum terris campis Iohannis Castellano, Bernarde, fille sue, Bernardi Crespi, margine medio, Marie uxore quondam Bernardi Vilana, et cum cequia de Muncada, quequidem cafficiata et media est mei dicti Bartholomei Querol. Ítem, super quinque fanecatis et tribus cartons vinee mei dicti Iohannis Nadal, sitis in termino supradicto, tentis sub directo dominio dicti domini magistri ad censum sex solidorum, octo denariorum cum laudimio et fatica, et cetera, solvendorum in festo beate Marie mensis augusti annuatim, confrontatis cum vinea Berengarii Jaqua, margine meo, cum vinea domina Thovia, vidue, margine meo, cum terra campa Bernardi Teria, bracallo medio. Ítem, ulterius super octo fanecatis terre campe mei dicti Iohannis Nadal, sitis in termino supradicto, tentis sub directo dominio dicti domini magistri ad censum novem solidorum, IIIIorum denariorum cum laudimio et fatica, et cetera, solvendorum in dicto festo beate Marie augusti, confrontatis cum terris campis Petri d'Anyo, Bernardi Jaqua et Bernardi Crespi, media semita vicinali. De quibusquidem possessionibus supradictos vobis tradimus tria instrumenta in sui publicam forma facientiam pro eisdem. Et generaliter et cetera, solvendos in duabus solucionibus sub pena quinque solidorum pro qualibet solutione dandorum et positos et cetera. Rato pacto et cetera, in super iuramus et cetera, non impetrare et cetera, ponatur clausula sub pena ultra periurium centum solidorum dandorum et cetera. Rato pacto et cetera, ad quorum omnium et cetera ponatur clausula cum variacione iudicii et renunciatur assuetis et cetera. Iamdictos itaque triginta sex solidos, octo denarios dicte monete de retrocensu cum omnibus iuribus et cetera, de quibus et cetera, et quibus et cetera, instrumentis et cetera, ad dandum et cetera, ex temporis et cetera, prout melius et cetera. Sit vobis et vestris vendimus precio viginti duarum librarum dicte monete, quas confitemur a vobis habuisse et recepisse, presentibus notario et cetera. Et ideo renunciamus et cetera, et beneficio et cetera, dantes et cetera, sitque de cetero et cetera. In super promittimus et cetera, promittimus etiam et cetera. Et tenemur vobis et vestris de firma et legali eviccione et cetera. Ita quod si forte et pro hiis obligamus vobis et vestris omnia bona nostra et cuiusvis nostrum in solum et cetera. Renunciamus beneficiis, divisionis et cetera. Et nos, Bevinguta et Nicholava, virtute iuramenti predicti, renunciamus beneficvio senatus consulti Velleiani et cetera. Renunciamus facultatis de quitando in una solutione et cetera.

Fiat apoca de toto precio supradicto dictis emptoribus soluto ut superius contra quod receperunt equaliter dicti Bartholomeus Querol et Iohannes Nadal, de voluntate aliorum. Et ideo renunciamus et cetera.

Testes scilicet firme omnium exequcio Ferdinando Monto, Laurencius Serrella et Matheus Stheve, scriptores.

870.

1441, novembre, 22. València.

El pintor Bertomeu Pérez i Ursola, vídua de Francesc Tallat, ferrer, ciutadà de València, tutors i curadors dels fills d'aquest, atorgaren àpoca de quitament de censal, per la qual reconeixen haver rebut 15 lliures, per preu de 25 sous censals anuals que carrega Francesc Tallat el 8 d'agost de 1426.

APPV. Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

CIMM.

Die mercurii XXII^a novembris anno M^o CCCC^o XXXX° primo.

Ursola, uxor quondam Francisci Tallat, ferrarii, civis Valencie, et Bartholomeus Perez, pictor, civis dicte civitatis, tutores et curatores filiorum et heredum dicti Francisci Tallat, hoc est, ego dicta Ursola, testamentaria cum ultimo dicti viri mei testamento requisito per notarium succontentum XXI^a die marcii anno a Nativitate Domini M^o CCCC^{mo} XXX sexto, publicatoque post eius mortem XI^a die aprilis anno eodem. Et ego, dictus Bartholomeus Perez, per curiam civilem datus et assignatus personis et bonis heredum predictorum cum publico instrumento facto in curia civili predicta quinta die iunii anno eodem M^o CCCC XXXVI°, prout in dictis testamenti et cura latius recitatur. Et etiam ego, dicta Ursola, tamquam usufructuaria bonorum omnium dicti viri mei prout in dicto testamento habeatur. Ex certa sciencia atque gratis, simul ambo, dictis nominibus confitemur et in veritate recognoscimus vobis Margarite, uxori quondam Bartholomei Bellido, et Bartholomeo Bellido, filio vestro, vicinis loci de Alfoffar, licet absentibus, notarioque succontento ut publica persona pro vobis et illis omnibus quorum interest vel intererit aut interesse potest vel poterit quomodolibet in futurum stipulanti et recipienti, legitime et vestris, quod dedistis et solvistis nobis, nostre omnimode voluntati realiter numerando in presencia notarium et testium subscriptorum per manus Petri Font, coltellerii, civis dicte civitatis, loco vestri e de peccunia vestra tradentis omnes illas quindecim libras regalium Valencie, precio quarum cum instrumento publico recepto per discretum Arnaldum Bonet, notarum publicum Valencie VIII^a die augustii anno M^o CCCC XXVI^a, vos simul ambo et uterque vestrum insolom vendidistis et originaliter carricastis dicto quondam Francisci Tallat, tempore vite sue, viginti quinque solidos censuales, rendales et annuales sine laudimio et fatica sed cum omni alio pleno iure emphiteotico et iure percipiendi ipsos secundum forum Valencie, specialiter super quadam possessione vestra, solvendo nona augusti prout in eo nondum in formam redacto quod pro cancellato et annullato volumus penitus hic haberi recitatur. Ítem ex alia parte dedistis et solvistis nobis totam proratam debitam huiusque. Et ideo renunciamus, scienter omni excepcioni peccunie predicte non numerate et a vobis non habite et non recepte modo predicto et doli. Absolvimus et diffinimus vos et vestros et omnia bona vestri et vestrorum ab omni accione, questione, petitione et demanda, quas contra vos et vestros et omnia bona vestri et vestrorum movere seu intemptare possemus racione predicta a tot preterito tempore usque in hanc diem presentem, facientes vobiscum et cum vestris bonum, firmem, pactum firmissimum, validum et solemne de non petendo vel conveniendo vos nec vestros a modo pro premissis super quibus omnibus supradictis imponimus nobis et nostris dictis nominibus scilencium sempiternum prout melius, plenius, sanius et utilius dici, scribi et intelligi posset et etiam cogitari ad vestri et vestrorum comodum et salvamentum ac bonum etiam intellectum, Cum per presentem transferamus atque cedamus vobis et vestris omnes vices, raciones et acciones et iura quicumque nobis in et super hiss pertinens et pertinencia quavis causa instituentes inde vos et vestros in et super hiis dominos et potentes actores et procuratores ut in rem vestram propriam protestamur tamen et protestando dicimus et declaramus quod non teneamur nec teneri volumus aut intendimus vobis vel vestris de aliquali eviccione premissorum nec ad restitutionem precii supradicti in situm pro factis et contractibus nostris propriis et non aliis nec alias pro quibus tamen et non aliis obligamus scienter et gratis vobis et vestris omnia bona nostra dictis nominibus mobilia et immobilia, privilegiata et non privilegiata et iura quecumque, ubique presencia et futura. Quod est actum Valencie, die mercurii vicesima secunda novembris anno a Nativitate Domini millesimo CCCC^{mo} XXXX° primo. Sig-[creus]-

na nostrum Ursole et Bartholomei Perez, predictorum, qui hec, dictis nominibus, laudamus, concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt Anthonius Olives, barbitonsor, et Franciscus Palomar, scriptor, cives Valencie.

871.

1480. València

El pintor Joan Guillem, apareix documentat als llibres de l'Arxiu de la Catedral de València.

ACV. *Bernat Fenollar, Claver de la Seu*, llibre 2, f. 5, lligall 1484.

González Martí (AMDA).^{lxvi}

Johan Guillem, pictor, civis Valencie, [...]

872.

1481, octubre, 22. València

El pintor Joan Guillem apareix documentat als llibres de l'Arxiu de la Catedral de València.

ACV. *llibre 2*, f. 25, lligall 1484.

González Martí (AMDA).^{lxvii}

Johan Guillem, pictor, civis Valencie, [...]

873.

1486, abril, 21. València.

El pintor Martí Girles o Girbes, apareix esmentat en cert document.

AMV. *Claveria Comuna*, signatura O, llibre 45, f. 65v.

Martí Girbes, pictor, civis Valencie, [...]

874.

1490, abril. València.

El pintor Martí Torner apareix documentat als llibres de l'Arxiu de la Catedral de València.

ACV. *Jacme Steve*, llibre 12, f. 32, lligall núm. 1484.

González Martí (AMDA).^{lxviii}

Martí Torner, pictor, civis Valencie, [...]

IX.2.- LLISTAT DELS DOCUMENTS REPRODUÏTS TOTAL O PARCIALMENT EN:

PRIMERA PART

ACA. Llibre del Repartiment, llibre 1, f. 16..... *Pàgina 15, nota 2*

SEGONA PART

APPV. Protocol de Gerard Ponte, núm. 25027..... *Pàgines 28-31, nota 44*

AP de la Jana. Protocol de Bernat Balaguer. Any 1431..... *Pàgines 31 i 32, nota 46*

ARV. Protocol de Bernat Costa, núm. 2449..... *Pàgines 34-35, nota 55*

APPV. Protocol de Vicent Camarasa, s. a. 1329..... *Pàgina 35, nota 56*

APPV. Protocol de Bertomeu Ferri, núm. 2162..... *Pàgina 36, nota 57*

ARV. Notal d'Arnaldo Puig, núm. 2484..... *Pàgina 37, nota 60*

ACV. Volum, núm. 3655. *Pàgina 38, nota 61*

ARV. Justícia Civil, núm. 886, f. 38v i mà 4, ff. 28 i 29..... *Pàgines 38-40, nota 64*

ARV. Protocol de Vicente Zaera, núm. 2405..... *Pàgines 41 i 42, nota 67*

AHPB. Notal de Bernat Nadal. Manual XI, (23 gner-juliol 1398), f. 48v.
..... *Pàgines 42 i 43, nota 68*

APPV. Protocol de Gerard de Ponte, núm. 25032..... *Pàgines 43 i 44, nota 70*

ARV. Protocol de Guillem Saball, núm. 2830..... *Pàgina 45, nota 71*

ARV. Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5..... *Pàgina 45, nota 72*

ARV. Notal de Jaume Rosinyol, núm. 2685..... *Pàgines 46-48, nota 75*

AEM. Protocol de Guillem Esteve. Any 1391..... *Pàgina 48, nota 76*

AEM. Protocol de Guillem Esteve. Any 1408.....	<i>Pàgina 48, nota 77</i>
AEM. Protocol de Guillem Esteve. Any 1409.....	<i>Pàgina 48, nota 78</i>
AEM. Protocol de Pere Peçonada. Any 1410.....	<i>Pàgina 48, nota 79</i>
AEM. Protocol de Guillem Esteve. Any 1421.....	<i>Pàgina 49, nota 80</i>
ARV. Justícia dels CCC sous, núm. 13, mà 6.....	<i>Pàgina 49, nota 81</i>
ARV. Notal d'Aparicio Lapart, núm. 2627.....	<i>Pàgina 49, nota 82</i>
ARV. Notal de Joan Parent, núm. 2824.....	<i>Pàgina 49, nota 83</i>
AMV. Protocol Jaume des Pla, 2-15.....	<i>Pàgina 50, nota 84</i>
ARV. Protocol de Francesc Zaidia, núm. 3002.....	<i>Pàgines 50 i 51, nota 87</i>
AEM. Protocol de Juan Grau. Any 1404.....	<i>Pàgina 51, nota 90</i>
APPV. Notal de Bertomeu Martí, núm. 74.....	<i>Pàgina 51, nota 91</i>
ARV. Protocol d'Andrés Julian, núm. 1268.....	<i>Pàgina 52, nota 94</i>
ARV. Notal núm. 2882, lligall núm. 513.....	<i>Pàgina 53, nota 95</i>
APPV. Protocol d'Antoni Lópiz, núm. 2053.....	<i>Pàgina 53, nota 96</i>
APPV. Protocol d'Andreu Polgar, núm. 23202.....	<i>Pàgina 53, nota 97</i>
APPV. Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 21909.....	<i>Pàgina 54, nota 98</i>
ARV. Justícia dels CCC sous, núm. 31, mà 2.....	<i>Pàgina 54, nota 99</i>
ARV. Justícia dels CCC sous, núm. 330.....	<i>Pàgina 55, nota 100</i>
AMV. Manual de Consells, A-22, f. 19.....	<i>Pàgina 55, nota 101</i>
AMV. Manual de Consells, A-24, f. 210v.....	<i>Pàgina 55, nota 102</i>

ARV. Justícia Civil, segle XIV, núm. 178, mà 1, f. 23v.....	<i>Pàgina 56, nota 103</i>
APPV. Protocol d'Antoni Ferrándiz, any 1440.....	<i>Pàgina 56, nota 104</i>
ARV. Protocol d'Arnaldo Despuig, núm. 2437.....	<i>Pàgina 56, nota 105</i>
ACV. Pergamí núm. 7519.....	<i>Pàgina 57, nota 107</i>
ARV. Protocol de Joan García, núm. 1094.....	<i>Pàgina 57, nota 109</i>
ARV. Justícia Civil núm. 252, mà última.....	<i>Pàgina 57, nota 110</i>
ARV. Justícia dels CCC sous, núm. 330.....	<i>Pàgines 58-60, nota 113</i>

QUARTA PART

ACA. Llibre del Repartiment, llibre 1, f. 16.....	<i>Pàgina 72, nota 118</i>
APPV. Protocol de Joan Saposa, núm. 24706.....	<i>Pàgines 73 i 74, nota 121</i>
AMV. Claveria Comuna, núm. 48-7.....	<i>Pàgina 77, nota 126</i>
AEM. Protocol de Guillem Esteve, f. solt. Any 1380.....	<i>Pàgina 79, nota 130</i>
AEM. Protocol de Guillem Esteve. Any 1385.....	<i>Pàgines 79 i 80, nota 131</i>
AMV. Manual de Consells, A-24, ff. 217 i 217v.....	<i>Pàgina 83, nota 134</i>
ACA. Registre núm. 1575, f. 24.....	<i>Pàgina 83, nota 136</i>
ACA. Registre núm. 767, f. 31v.....	<i>Pàgina 84, nota 137</i>
ACA. Reial Chancillería, núm. 959, f. 69v.....	<i>Pàgina 84, nota 138</i>
AMV. Manual de Consells, A.22, f. 19.....	<i>Pàgina 84, nota 139</i>
AMV. Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, quadern solt.....	<i>Pàgina 85, nota 141</i>
ARV. Justícia Civil, núm. 90, mà, 3.....	<i>Pàgina 86, nota 142</i>

ARV. Justícia Civil, núm. 253, mà 2.....	<i>Pàgina 87, nota 143</i>
ACV. Lligalls, núm. 72-4, ff. 83-84.....	<i>Pàgines 87 i 88, nota 144</i>
ACV. Protocol de Jaime Monfort, núm. 3656.....	<i>Pàgina 90, nota 148</i>
APPV. Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 27578.....	<i>Pàgina 90, nota 149</i>
ACV. Llibre d'Obra de la Catedral, any 1431, ff. 28 i següents.....	<i>Pàgina 90, nota 150</i>
ARV. Justícia Civil, núm 25, mà 2, f. 20.....	<i>Pàgina 91, nota 153</i>
APPV. Llibres notariais diversos.....	<i>Pàgina 91, nota 154</i>
ARV. Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 6, f. 23v.	<i>Pàgina 92, nota 155</i>
AMV. Sotsobreria de Murs e Valls, d3-18, f. 29.....	<i>Pàgina 92, nota 156</i>
ARV. Notal núm. 2873.....	<i>Pàgina 93, nota 157</i>
AHMPB. Antoni Vinyes, lligall núm. 1, llibre anys 1424-29, s. f...	<i>Pàgina 93, nota 159</i>
ARV. Registre d'èpoques de la Batlia, tom I.....	<i>Pàgina 94, nota 160</i>
ARV. Mestre Racional, núm.36, ff. 132-133.....	<i>Pàgines 94 i 95, nota 164</i>
ACV. Llibre d'obres de la Catedral, any 1425.....	<i>Pàgina 95, nota 165</i>
AMV. Claveria Comuna, anys 1402-1403. Guillem Solanes.....	<i>Pàgina 95, nota 166</i>
ARV. Justícia dels CCC sous, núm. 35, mà 4.....	<i>Pàgina 95, nota 167</i>
ARV. Registre d'èpoques de la Batlia, any 1421.....	<i>Pàgina 96, nota 168</i>
ARV. Registre d'èpoques de la Batlia, tom 1.....	<i>Pàgina 96, nota 170</i>
AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d ³ -36, f. 212v.....	<i>Pàgina 96, nota 171</i>

A CX. Quaderns de Comptes de la fàbrica de la Seu de Sogorb.....	
.....	<i>Pàgina 97, nota 173</i>
ARV. Registre d'èpoques de la Batlia. Any 1436.....	<i>Pàgina 97, nota 174</i>
ARV. Justícia Civil núm. 864, mà 31, f. 14.....	<i>Pàgina 97, nota 175</i>
AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d ³ -36, f. 212v.....	<i>Pàgina 98, nota 176</i>
APPV. Notal de Joan de Sant-Feliu, núm. 49; protocol núm. 25868.	
.....	<i>Pàgina 98, nota 178</i>
ARV. Batlia. Èpoques. Any 1437.....	<i>Pàgina 98, nota 180</i>
AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d ³ -6, f. 194v.....	<i>Pàgina 99, nota 182</i>
APPV. Protocol de Pere Todo, núm. 1949.....	<i>Pàgina 99, nota 184</i>
ACV. Pergamí núm. 4018.....	<i>Pàgina 100, nota 185</i>
ARV. Registre d'èpoques de la Batlia. Any 1435.....	<i>Pàgina 100, nota 187</i>
AMV. Llibre d'obres del porxe de la Casa de la Ciutat, v2-5.....	<i>Pàgina 101, nota 188</i>
ARV. Mestre Racional, núm. 9202.....	<i>Pàgina 101, nota 190</i>
AMV. Llibre d'obres del portxe de la Casa de la Ciutat, v2-5.....	
.....	<i>Pàgines 101 i 102, nota 192</i>
AMV. Claveria Comuna, anys 1419-1444.....	<i>Pàgina 102, nota 194</i>
AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d ³ -44, f. 99v.....	<i>Pàgina 102, nota 195</i>
ARV. Protocol d' Andrés Puigmicha, núm. 1884.....	<i>Pàgina 103, nota 197</i>
APPV. Protocol de Jaime de Blanes, núm. 23210.....	<i>Pàgina 103, nota 198</i>
ARV. Justícia Civil, núm.3729, mà, f. 22.....	<i>Pàgina 103, nota 199</i>
ARV. Justícia Civil, núm. 24.....	<i>Pàgina 104, nota 202</i>

ARV. Justícia Civil. Condemnacions i Obligacions, núm. 4272, mà1, f. 28.	<i>Pàgina 105, nota 206</i>
APPV. Protocol d'Antoni Pasqual, núm. 1628 (s.a.).....	<i>Pàgina 105, nota 208</i>
ARV. Batlia. Àpoques, núm. 44, f. 711.....	<i>Pàgina 106, nota 210</i>
ARV. Registre d'àpoques de la Batlia, tom IV.....	<i>Pàgina 106, nota 211</i>
ADM. Manual de Rebudes i Dades 1348-1349, núm. 10, f. 55.....	<i>Pàgina 106, nota 214</i>
APPV. Protocol de Joan de Sant Feliu, núm 25869.....	<i>Pàgina 107, nota 215</i>
ARV. Governació; Litium, núm. 2217, mà XXXIII, f.17.....	<i>Pàgina 107, nota 216</i>
AMV. Claveria Comuna, núm. 39, f. 3. I.....	<i>Pàgina 107, nota 217</i>
ARV. Batlia. Àpoques, núm. 44. f.712.....	<i>Pàgina 108, nota 218</i>
APPV. Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.....	<i>Pàgina 108, nota 219</i>
ARV. Notal de Jaume Rosinyol, núm. 2685.....	<i>Pàgines 109-111, nota 221</i>
AMV. Protocol de Jaume Desplà, 2 ⁴	<i>Pàgina 111, nota 222</i>
ACV. Llibres d'Obra, núm. 1473, llibre 2, f. 40v.....	<i>Pàgina 111, nota 223</i>
ARV. Pergamins comprovants dels Comptes de la Batlia. Any 1432.....	<i>Pàgina 112, nota 225</i>
APPV. Notal de Vicent Queralt, núm. 1412.....	<i>Pàgina 112, nota 228</i>
ARV. Registre d'àpoques de la Batlia. Any 1436.....	<i>Pàgina 112, nota 229</i>
AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-12, f.145v.....	<i>Pàgina 113, nota 230</i>
ARV. Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 10, f. 41v.	<i>Pàgina 113, nota 231</i>

ACV. Volum núm. 3544.....	<i>Pàgina 113, nota 232</i>
AEM. Protocol de Guillem Esteve. Any 1385.....	<i>Pàgina 114, nota 233</i>
ARV. Justícia Civil, núm. 252, mà 5.....	<i>Pàgina 116, nota 247</i>
AMV. Manual de Consells, anys 1392-1396, núm. 20A, f. 17v....	<i>Pàgina 117, nota 249</i>
AMV. Claveria Comuna, Manual d'albarans, I-21, f. 34v.-35.....	<i>Pàgina 117, nota 251</i>
APPV. Protocol Martí d' Alagó, núm. 25302.....	<i>Pàgina 118, nota 253</i>

IX.3.- LLISTAT DELS DOCUMENTS I ARXIUS CONSULTATS

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (ACA)

1238, maig, 1. València.

Llibre del Repartiment, llibre 1, f. 16.

1239. València

Llibre del Repartiment, llibre 3, f. 10v.

1239. València.

Llibre del Repartiment, llibre 3, f. 44.

ARXIU DE LA CONFRARIA DE NOSTRA SENYORA DE LA SEU. ACNSE.

1395, València.

Arxiu de la Confraria de Nostra Senyora de la Seu de València.

ARXIU DE LA CATEDRAL DE VALÈNCIA (ACV)

1390, desembre, 19. València.

Lligalls, núm. 72-4, ff. 83-84.

1393. València.

Llibre d'obres, núm. 1473 (1393), f. 41v.

1393, octubre, 10. València.

Pedro Raimundo, llibre 1, lligall 1477.

1393, octubre, 10. València.

Llibre d'obres, núm. 1473 (1393), (albarà enquadernat entre f. 41v-42).

1395. València.

Llibres d'Obra, núm. 1474 (1395) f. 46v.

1395, desembre, 14. València.

Llibres d'Obra, núm. 1474 (1395), f. 46v.

1396. València.

Llibres d'Obra, núm. 1474 (1396) f. 50.

1399, juliol, 19. València.

Llibres d'Obra, núm. 1475 (1399).

1409. València.

Almoïna, núm. 5652, anys 1409 i 1410, f. 19.

1410. València.

ACV. Any 1410.

1418. València.	1431-1439. València.
Llibre 1418, lligall 1323, f. 14v.	Llibre d'Obra, núm.1506, E, ff. 1-21v.
1427, setembre, 1. València.	1431-1439.
Comptes de Tresoreria, llibre 3er, lligall 1291.	Llibres d'Obra, núm. 1479.
1431. València.	1432, desembre, 19. València.
Llibres d'Obra, núm. 1506, E, f. 1-21v.	Llibre d'obres de 1432 a 1433, lligall 1479.
1431-1432.	1480. València
Llibres d'Obra, núm. 1506, E, ff. 24-27.	Bernat Fenollar, Claver de la Seu, llibre 2, f. 5, lligall 1484.
1431-1432. València.	1481, octubre, 22. València
Llibres d'Obra, núm. 1506, E, ff. 1-45.	Llibre 2, f. 25, lligall 1484.
1431-1439. València.	1490, abril. València.
Llibres d'Obra, núm. 1479.	Jacme Steve, llibre 12, f.32, lligall núm. 1484.

ARXIU HISTÒRIC NACIONAL (AHN)

1391, octubre, 31. Gandia.	1403, març, 12. Gandia
Osuna, lligall 1.172-5, protocol de Ramon Agualada.	Osuna, lligall núm. 1173-4. Protocol de Ramón Agualada.
1391, desembre, 8. Gandia.	1404. Monestir de Portaceli.
Osuna, lligall 1.172-5, protocol de Ramon Agualada.	Fons del Monestir de Portaceli. Comptes any 1404.
1391, desembre, 11. Gandia.	1404, Monestir de Portaceli.
Osuna, lligall 1.172-5, protocol de Ramon Agualada.	Fons del Monestir de Portaceli. Comptes any 1404.
1394, març, 14. Gandia.	
Osuna, lligall 1172-5, protocol de Ramon d'Agualada.	

ARXIU MUNICIPAL DE VALÈNCIA (AMV)

1343. València.
Manual de Consells, A, llibre núm. 4, f. 227.
1356, novembre, 1. València.
Claveria Censals, J, llibre 2, f. 9.
1358, setembre, 16. València.
Manual de Consells, A-13, f. 33.
1362, setembre, 17. València.
Manual de Consells, A-14, f. 11.
1372, abril, 30. València.
Manual de Consells, núm. A-16, ff. 77-77v.
1373, març, 23. València.
Manual de Consells, núm. A-16, ff. 140-140v.
1373, juliol, 8. València.
Manual de Consells, núm. A-16, f. 160v.
1374, novembre, 28. València.
AMV. Manual de Consells, núm. 16, f. 233.
1375, març, 28. València.
Claveria Comuna de Censals, núm. 8, f. 31v.
1375, juny, 10. València.
Notal d'Antoni Cortés, mà 1.
1375, juny, 13. València.
Notal d'Antoni Cortés, mà 1.
1375, juny, 26. València.
Notal d'Antoni Cortés, mà 1.
1376, juny, 4. València.
Manual de Consells, A-17.
1376, juliol, 18. València.
Manual de Consells, A-17.
1376, octubre, 29. València.
Manual de Consells, A-17, f. 76.
1376, desembre, 1. València.
Manual de Consells, A-17, f. 77.
1377, gener, 13. València.
Manual de Consells, A-17, f. 83.
1377, març, 10. València.
Manual de Consells, A-17, f. 87.
1377, març, 24. València.
Manual de Consells, A-17, f. 90.
1377, març, 28. València.
Aveïnaments, b3-3, f. 53v.
1383, maig, 10. València.
Manual de Consells, A-18, f. 3.
1383, maig, 26. València.
Manual de Consells, A-18, f. 5v.
1383, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-18, f. 6v.
1383, juliol, 13. València.
Manual de Consells, A-18, f. 8v.
1383, agost, 22. València.
Manual de Consells, A-18, f. 11v.
1383, agost, 28. València.
Manual de Consells, A-18, f. 12v.
1383, setembre, 28. València.
Manual de Consells, A-18, f. 14.
1383, desembre, 30. València.
Manual de Consells, A-18, f. 21v.

1384, gener, 21. València.
Aveïnaments, b3-3, f. 115v.

1384, gener, 29. València.
Manual de Consells, A-18, f. 23v.

1384, febrer, 5. València.
Manual de Consells, A-18, f. 25.

1384, maig, 10. València.
Manual de Consells, A-18, f. 29v.

1385, maig, 20. València.
Clavaria Comuna. Manual d'Albarans, I-14,
f. 50.

1385, maig, 21. València.
Manual de Consells, A-18, f. 91.

1385, juny, 12. València.
Manual de Consells, A-18, f. 94v.

1385, juliol, 29. València.
Manual de Consells, A-18, f. 97v.

1386, març, 12. València.
Manual de Consells, A-18, f. 122v.

1386, març, 16. València.
Manual de Consells, A-18, f. 124v.

1386, març, 24. València.
Manual de Consells, A-18, f. 129.

1386, març, 31. València.
Manual de Consells, A-18, f. 130v.

1386, abril, 7. València.
Manual de Consells, A-18, f. 132.

1386, maig, 7. València.
Protocol de Jaume Desplà, 2⁽⁴⁾.

1386, maig, 9. València.
Protocol de Jaume Desplà, 2⁽⁴⁾.

1386, maig, 11. València.
Manual de Consells, A-18, f. 136.

1386, juny, 10. València.
Manual de Consells, A-18, f. 144.

1386, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-18, f. 147.

1386, juliol, 7. València.
Manual de Consells, A-18, f. 148v.

1386, juliol, 30. València.
Manual de Consells, A-18, f. 154.

1386, agost, 3. València.
Manual de Consells, A-18, f. 155v.

1386, agost, 14. València.
Manual de Consells, A-18, f. 158v.

1386, agost, 27. València.
Manual de Consells, A-18, f. 160.

1386, setembre, 7. València.
Manual de Consells, A-18, f. 161v.

1386, octubre, 5. València.
Manual de Consells, A-18, f. 167.

1386, octubre, 10. València.
Protocol de Jaume Dezplà, 2⁽⁴⁾.

1386, novembre, 3. València.
AMV. Manual de Consells, A-18, f. 171v.

1386, novembre, 23. València.
Manual de Consells, A-18, f. 176v.

1386, desembre, 8. València.
Manual de Consells, A-18, f. 181.

1386, desembre, 22. València.
Manual de Consells, A-18, f. 183v.

1387, gener, 9. València.
AMV. Manual de Consells, núm. A-18, f. 190v.
1387, gener, 21. València.
Manual de Consells, A-18, f. 195.
1387, gener, 26. València.
Protocol de Jaume Dezplà, 2(5).
1387, febrer, 1. València.
Manual de Consells, A-18, f. 197v.
1387, febrer, 18. València.
Manual de Consells, A-18, f. 199v.
1387, març, 8. València.
Manual de Consells, A-18, f. 202.
1388, maig, 20. València.
Manual de Consells, A-19, f. 3.
1388, maig, 30. València.
Manual de Consells, A-19, f. 5v.
1388, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-19, f. 9v.
1388, juliol, 6. València.
AMV. Aveïnaments, b3-3, f. 165.
1388, juliol, 20. València.
Manual de Consells, A-19, f. 11v.
1388, agost, 14. València.
Manual de Consells, A-19, f. 13v.
1388, agost, 28. València.
Manual de Consells, A-19, f. 14v.
1388, setembre, 2. València.
Manual de Consells, A-19, f. 16v.

1388, setembre, 28. València.
Manual de Consells, A-19, f. 18.
1388, octubre, 3. València.
Manual de Consells, A-19, f. 20.
1388, octubre, 16. València.
Manual de Consells, A-19, f. 22v.
1388, novembre, 6. València.
Manual de Consells, A-19, f. 25v.
1388, novembre, 13. València.
Manual de Consells, A-19, f. 26v.
1388, desembre, 22. València.
Manual de Consells, A-19, f. 27v.
1389, gener, 26. València.
Manual de Consells, A-19, f. 32v.
1389, juny, 5. València.
Manual de Consells, A-19, f. 46.
1390, abril, 22. València.
Claveria Comuna, "J", llibre núm. 18, f. 31v.
1391. València.
AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d3-4, f. 272.
1391, juliol, 29 / agost, 4. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-4, ff. 240 i 240v.
1391, setembre, 4. València.
Claveria Comuna. Llibre de Comptes, O-2, f. 30v.
1391, octubre, 20. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-4, f. 272.
1392, juny, 5. València.
Manual de Consells, A-20, f. 5.

1392, juny 18. València.

Lletres Missives, signatura g3, s.f.

1392, juny, 22. València.

Manual de Consells, A-20, f. 7v.

1392, juny, 28. València.

Manual de Consells, A-20, f. 11v.

1392, juliol, 6. València.

Manual de Consells, A-20, f. 13v.

1392, agost, 9. València.

Manual de Consells, A-20, f. 16v.

1392, agost, 9. València.

Manual de Consells, A-20, f. 17v.

1392, setembre, 10. València.

Manual de Consells, A-20, f. 21.

1392, octubre, 8. València.

Manual de Consells, A-20, f. 30v.

1392, octubre, 15. València.

Manual de Consells, A-20, f. 32v.

1392, octubre, 26. València.

Manual de Consells, A-20, f. 34.

1392, desembre, 2. València.

Manual de Consells, A-20, f. 49v.

1392, desembre, 10. València.

Manual de Consells, A-20, f. 51v.

1392, desembre, 22. València.

Manual de Consells, A-20, f. 57v.

1392, desembre, 28. València.

Manual de Consells, A-20, f. 65v.

1393, gener, 4. València.

Manual de Consells, A-20, f. 67.

1393, gener, 10. València.

Redempció de Captius, núm. 333-1, f. 9.

1393, octubre, 10. València.

Aveïnaments "d3", liibre 3, f. 230.

1393, octubre, 21. València.

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-5, f. 156v.

1393, octubre, 22. València.

Sotsobreria de Murs i Valls, d³-5, f. 158.

1394, juliol, 13. València.

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-6, f. 196v.

1394, agost, 12. València.

Sotsobreria de Murs i Valls, d3-6, f. 197.

1394, novembre, 10. València.

AMV. Aveïnaments, b3-3, f. 221.

1395, juny, 14. València.

Manual de Consells, A-20, f. 238v.

1395, desembre, 10. València.

Aveïnaments, b3-3, f. 233.

1396, gener, 12. València.

Sotsobreria de Murs i Valls, d³-8, f. 307.

1396, maig, 18. València.

AMV. Sotsobreria de Murs i Valls, d³-8, f. 209v (309v.)

1396, maig, 24. València.

Manual de Consells, A-21, f. 4.

1396, maig, 27. València.

Manual de Consells, A-21, f. 6v.

1396, maig, 29. València.

Manual de Consells, A-21, f. 9v.

1396, juny, 2. València.
Manual de Consells, A-21, f. 11.

1396, juny, 12. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d³-8, f. 210 (310).

1396, juny, 13. València.
Manual de Consells, A-21, f. 12v.

1396, juny, 14. València.
Manual de Consells, A-21, f. 14v.

1396, juny, 19. València.
Manual de Consells, A-21, f. 19v.

1396, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-21, f. 22v.

1396, juny, 28 València.
Manual de Consells, A-21, f. 25v.

1396, juliol, 3. València.
Manual de Consells, A-21, f. 27.

1396, juliol, 4. València.
Manual de Consells, A-21, f. 30.

1396, juliol, 4. València.
Manual de Consells, A-21, f. 31.

1396, juliol, 4. València.
Manual de Consells, A-21, f. 32v.

1396, juliol, 22. València.
Manual de Consells, A-21, f. 34v.

1396, agost, 14. València.
Manual de Consells, A-21, f. 38v.

1396, agost, 25. València.
Manual de Consells, A-21, f. 41v.

1396, agost, 28. València.
Manual de Consells, A-21, f. 42v.

1396, setembre, 4. València.
Manual de Consells, A-21, f. 44.

1396, setembre, 12. València.
Manual de Consells, A-21, f. 45.

1396, setembre, 16. València.
Manual de Consells, A-21, f. 46v.

1396, setembre, 28. València.
Manual de Consells, A-21, f. 48.

1396, octubre, 21. València.
Manual de Consells, A-21, f. 52.

1396, novembre, 15. València.
Manual de Consells, A-21, f. 55.

1396, novembre, 17. València.
Manual de Consells, A-21, f. 56.

1396, novembre, 27. València.
Manual de Consells, A-21, f. 57.

1396, desembre, 22. València.
Manual de Consells, A-21, f. 56.

1397. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-9, f. 389.

1397, gener, 4. València.
Manual de Consells, A-21, f. 65v.

1397, gener, 8. València.
Manual de Consells, A-21, f. 67v.

1397, gener, 20. València.
Manual de Consells, A-21, f. 69.

1397, gener, 23. València.
Manual de Consells, A-21, f. 70v.

1397, gener, 25. València.
Manual de Consells, A-21, f. 74v.

1397, febrer, 9. València.
Manual de Consells, A-21, f. 76.
1397, febrer, 14. València.
Manual de Consells, A-21, f. 78.
1397, març, 7. València.
Manual de Consells, A-21, f. 79v.
1397, març, 14. València.
Manual de Consells, A-21, f. 84.
1397, abril, 10. València.
Manual de Consells, A-21, f. 85v.
1397, maig, 4. València.
Manual de Consells, A-21, f. 87.
1397, maig, 11. València.
Manual de Consells, A-21, f. 92.
1397, maig, 19. València.
Manual de Consells, A-21, f. 94.
1397, maig, 19. València.
Manual de Consells, A-21, f. 96v.
1397, juny, 1. València.
Manual de Consells, A-21, f. 98.
1397, juny, 6. València.
Manual de Consells, A-21, f. 100.
1397, juny, 13. València.
Manual de Consells, A-21, f. 109.
1397, juliol, 14. València.
Manual de Consells, A-21, f. 120.
1397, juliol, 23. València.
Manual de Consells, A-21, f. 123.
1397, juliol, 28. València.
Manual de Consells, A-21, f. 124.

1397, agost, 14. València.
Manual de Consells, A-21, f. 126.
1397, setembre, 3. València.
Manual de Consells, A-21, f. 132.
1397, setembre, 15. València.
Manual de Consells, A-21, f. 135v.
1397, setembre, 17. València.
Manual de Consells, A-21, f. 137v.
1397, setembre, 20. València.
Manual de Consells, A-21, f. 140.
1397, setembre, 28. València.
Manual de Consells, A-21, f. 141v.
1397, octubre, 6. València.
Manual de Consells, A-21, f. 145v.
1397, octubre, 26. València.
Manual de Consells, A-21, f. 147v.
1397, novembre, 6. València.
Manual de Consells, A-21, f. 151.
1397, novembre, 14. València.
Manual de Consells, A-21, f. 152v.
1397, desembre, 15. València.
Manual de Consells, A-21, f. 154v.
1397, desembre, 22. València.
Manual de Consells, A-21, f. 157.
1398, gener, 3. València.
Manual de Consells, A-21, f. 163v.
1398, gener, 15. València.
Manual de Consells, A-21, f. 165v.
1398, gener, 25. València.
Manual de Consells, A-21, f. 168.

1398, gener, 26. València.
Manual de Consells, A-21, f. 169v.

1398, gener, 31. València.
Manual de Consells, A-21, f. 171.

1398, març, 6. València.
Manual de Consells, A-21, f. 173v.

1398, març, 23. València.
Manual de Consells, A-21, f. 176v.

1398, abril, 1. València.
Manual de Consells, A-21, f. 179.

1398, abril, 17. València.
AMV. Manual de Consells, A-21, f. 182v.

1398, maig, 2. València.
Manual de Consells, A-21, f. 188.

1398, maig, 11. València.
Manual de Consells, A-21, f. 189v.

1398, maig, 25. València.
Manual de Consells, A-21, f. 194.

1398, juliol, 2. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-10, f. 119v.

1399, gener, 29. València.
Protocol de Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, febrer, 5. València.
Protocol Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, febrer, 6. València.
Protocol Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, abril, 24. València.
Protocol de Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, abril, 28. València.
Protocol de Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, maig, 21. València.
Manual de Consells, A-21, f. 265v.

1399, maig, 30. València.
Protocol de Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, maig, 31. València.
Manual de Consells, A-21, f. 267v.

1399, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-21, f. 269.

1399, juliol, 9. València.
Manual de Consells, A-21, f. 272.

1399, juliol, 23. València.
Protocol de Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, juliol, 23. València.
Protocol Jaume Desplá, núm. 2-15.

1399, agost, 25. València.
Manual de Consells, A-21, f. 281.

1399, agost, 26. València.
Manual de Consells, A-21, f. 283v.

1399, setembre, 16. València.
Manual de Consells, A-21, f. 289.

1399, setembre, 19. València.
Manual de Consells, A-21, f. 290.

1399, setembre, 27. València.
Manual de Consells, A-21, f. 294.

1400, juny, 5. València.
Certificacions del Racional, qq-1.

1400, juny, 12. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-12, f. 134v.

1400, juliol, 14. València.
Certificacions del Racional, qq-1.

1400, juliol, 30. València.
Manual de Consells, A-22, f. 9.

1400, juliol, 31. València.
Manual de Consells, A-22, f. 11v.

1400, agost, 20. València.
Manual de Consells, A-22, f. 17v.

1400, setembre, 22. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-12, f. 145v.

1400, setembre, 23. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-12, f. 145v.

1400, setembre, 28. València.
Manual de Consells, A-22, f. 25v.

1400, octubre, 13. València.
Manual de Consells, A-22, f. 30v.

1400, octubre, 29. València.
Manual de Consells, A-22, f. 33.

1400, novembre, 16. València.
Manual de Consells, A-22, f. 35v.

1400, desembre, 3. València.
Manual de Consells, A-22, f. 38.

1400, desembre, 10. València.
Manual de Consells, A-22, f. 40v.

1401. València.
Claveria Comuna, Llibres de Compte. O-113, ff. 2r-176v.

1401, juny, 3. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-13, f. 127.

1401, juny, 23. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-13, f. 130v.

1401, novembre, 5. València.
Aveïnaments, b3-3, f. 285v.

1402, febrer, 3. València.
Manual de Consells, A-22, f. 160v.

1402, febrer, 17. València.
Manual de Consells, A-22, f. 164v.

1402, febrer, 28. València.
AMV. Manual de Consells, A-22, f. 166.

1402, març, 2. València.
AMV. Manual de Consells, A-22, f. 169.

1402, maig, 13. València.
AMV. Certificacions del Racional, qq-1, ff. 39-40.

1402, agost, 19. València.
Claveria Comuna, llibre de Comptes O-4, f. 32v.

1403, juny, 4. València.
Manual de Consells, A-22, f. 249.

1403, juny, 19. València.
Manual de Consells, A-22, f. 254.

1403, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-22, f. 255.

1403, juliol, 11. València.
Manual de Consells, A-22, f. 256v.

1403, agost, 13. València.
Manual de Consells, A-22, f. 258.

1403, setembre, 28. València.
Manual de Consells, A-22, f. 264v.

1403, novembre, 24. València.
Manual de Consells, A-22, f. 268.

1403, desembre, 11. València.
Aveïnaments, b³-3, f. 305v.

1403, desembre, 22. València.
Manual de Consells, A-22, f. 270v.

1404, gener, 4. València.
Manual de Consells, A-22, f. 276v.

1404, gener, 10. València.
Certificacions del Racional, qq-1, f. 60v.

1404, maig, 2. València.
Manual de Consells, A-22, f. 289.

1404, maig, 17. València.
Manual de Consells, A-22, f. 291.

1404, maig, 22. València.
Manual de Consells, A-22, f. 296.

1404, maig, 31. València.
Manual de Consells, A-22, f. 299.

1404, juny, 2. València.
Manual de Consells, A-22, f. 300v.

1404, juny, 12. València.
Manual de Consells, A-22, f. 301v.

1404, juny, 18. València.
Manual de Consells, A-22, f. 302v.

1404, juliol, 2. València.
Manual de Consells, A-22, f. 305v.

1404, juliol, 10. València.
Manual de Consells, A-22, f. 307.

1404, juliol, 12. València.
Manual de Consells, A-22, f. 308v.

1404, novembre, 12. València.
Manual de Consells, A-22, f. 319v.

1405, gener, 9. València.
Manual de Consells, A-22, f. 334.

1405, febrer, 11. València.
Comptes de Murs e Valls, any 1409-1440, f. 171.

1405, febrer, 20. València.
Manual de Consells, A-22, f. 335v.

1405, juny, 10. València.
Manual de Consells, A-22, f. 349.

1405, juny, 15. València.
Aveïnaments, b³-3, f. 322v.

1405, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-22, f. 352v.

1405, juliol, 10. València.
Manual de Consells, A-22, f. 354.

1405, agost, 1. València.
Manual de Consells, A-22, f. 358.

1405, agost, 14. València.
Manual de Consells, A-22, f. 360.

1405, setembre, 12. València.
Manual de Consells, A-22, f. 362.

1405, novembre, 10. València.
Redempció de Captius, 333-2, f. 58.

1405, novembre, 13. València.
Manual de Consells, A-22, f. 367.

1405, novembre, 13. València.
Manual de Consells, A-22, f. 367v.

1405, desembre, 10. València.
Manual de Consells, A-22, ff. 368-369v.

1405, desembre, 22. València.
Manual de Consells, A-22, f. 371.

1406, gener, 8. València.
Manual de Consells, A-22, f. 387.

1406, [gener-febrer]. València.
Manual de Consells, A-23, f. 1.

1406, maig, 7. València.
Manual de Consells, A-23, f. 7.

1406, maig, 24. València.
Manual de Consells, A-23, f. 9.

1406, maig, 28. València.
Manual de Consells, A-23, f. 16v.

1406, juny, 9. València.
Manual de Consells, A-22, f. 19.

1406, juny, 9. València.
Manual de Consells, A-23, f. 17.

1406, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-23, f. 33v.

1406, juny, 30. València.
Manual de Consells, A-23, f. 38.

1406, juliol, 2. València.
Manual de Consells, A-23, f. 40.

1406, juliol, 13. València.
Manual de Consells, A-23, f. 44v.

1406, juliol, 24. València.
Manual de Consells, A-23, f. 49v.

1406, agost, 25. València.
Manual de Consells, A-23, f. 65.

1406, setembre, 1. València.
Manual de Consells, A-23, f. 68.

1406, setembre, 7. València.
Manual de Consells, A-23, f. 73.

1406, setembre, 13. València.
Manual de Consells, A-23, f. 77.

1407, abril, 11. València.
Aveïnaments, b3-3, f. 332v.

1407, maig, 11. València.
Manual de Consells, A-23, f. 185v.

1407, maig, 14. València.
Manual de Consells, A-23, f. 190.

1407, maig, 14. València.
Manual de Consells, A-23, f. 196.

1407, desembre, 12. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-18, f. 29.

1408. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-19, f. 90.

1408. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-18, f. 266v.

1408, febrer, 6. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-19, f. 187v.

1408, març, 7. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-18, f. 29v.

1408, octubre, 13. València.
Aveïnaments, b3-3, f. 343v.

1409. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-20, f. 4.

1409, gener, 26. València.
Manual de Consells, A-24, ff. 64v-66.

1409, febrer, 28. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-20, full solt entre els ff. 3v-4.

1409, agost / agost-21. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-20, f. 5v-6, 7v i en la contracoberta del llibre.

1409-1410. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-20, f. 171.

1410, abril, 8. València.
AMV. Manual de Consells, A-24, f. 210v.

1411, juliol, 7. València.
Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, quadern solt.

1412, maig, 21. València
Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-2, f. 57v.

1413, gener, 25. València.
Claveria Comuna, signatura O, llibre 6, f. 5.

1413, juny, 10. València.
Claveria Comuna i Taula Assegurada, P-3, f. 59v.

1414-1415. València.
Claveria Comuna. Albarans, J-38.

1414, gener, 31. València.
Claveria Comuna, llibre 6, f. 165.

1414, març, 8. València.
Claveria Comuna. Llibre de Comptes, P-4, f. 57.

1414, maig, 26. València.
Claveria comuna i Taula Assegurada, P-4, f. 77v.

1414, juny, 10. València.
Redempció de Captius, núm. 333-2, f. 18v.

1414, setembre, 26. València.
Codex, núm. 5, ff. 35v.-38v.

1415, juny, 19. València.
Manual de Consells, A-26, f. 40v.

1415, juny, 29. València.
Redempció de Captius, núm. 333-2, f. 20v.

1415, novembre, 16. València.
Redempció de Captius, núm. 333-2, f. 20.

1416-1417. València.
Claveria Comuna. Albarans, J-39, f. 32.

1416, febrer, 22. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-24, f. 135.

1416, febrer, 24. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d³-24, f. 186v.

1416, març, 5. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-24, f. 136.

1416, agost, 18. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-25, f. 178v.

1416, desembre, 5. València.
Manual de Consells, A-26, ff. 195 i 195v.

1418. València.
Manual de Consells, A-27, f. 23v.

1419, juny, 23. València.
Manual de Consells, A-27, f. 128.

1419. València-
Querns de Provisions, B-1.

1420, desembre, 12. València.
Aveïnaments, b3-4, segona mà, ff. 19 i 19v.

1421. València.
Varia de Murs i Valls, ññ-1.

1421. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-27, ff. 229 i 229v.
- 1421, maig, 10. València.
Claveria Comuna. Manual d'albarans, J-42, f. 52v.
- 1421, octubre, 4. València.
Redempció de Captius, núm. 333-2, f. 65v.
- 1422, abril, 17. València.
Aveïnaments, b3-4, segona mà, f. 33.
- 1422, maig, 30. València.
Quaderns de Provisions, B-2.
1422. València
Manual de Consells, A-27, ff. 373 i 373v.
- 1423, agost, 18. València.
Aveïnaments, b³-4, 3^a mà, f. 4v.
- 1423, setembre, 25. València.
Sotsobreria de Murs e Valls, d3-29, f. 67.
- 1423, desembre, 16. València.
Manual de Consells, A-28, f. 19v.
1424. València.
Sotsobreria de Murs e Valls, d3-30, f. 58.
- 1424, maig, 29. València.
Redempció de Captius, núm. 333-2, f. 34v.
- 1425, gener, 29- desembre, 31. València.
Llibre d'obres del porxe de la Casa de la Ciutat, v2-5.
- 1425, març, 16. València.
Aveïnaments, b3-4, mà 3, f. 43v.
- 1425, agost, 31. València.
Llibre de memòries del Racional, p2-1, f. 79.
- 1425, novembre, 16. València.
Aveïnaments, b3-4, mà 4, f. 12.
- 1427, setembre, 3. València.
Notal d'Antoni Pascual, p-2.
- 1427, desembre, 9. València.
Aveïnaments, b3-4, quarta mà, f. 49v.
- 1428, maig, 6. València.
Notal d'Antoni Pascual, núm. p-2.
- 1428, juliol, 23. València.
Manual de Consells, A-29, f. 19.
- 1429, abril, 16. València.
Llibre de Fàbrica de Murs i Valls, núm. l·l-1, f. 25.
- 1429, abril, 16. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, núm. d3-34, f. 22.
- 1429, novembre, 14. València
Llibre de Fàbrica de Murs i Valls, l·l-1, mà 3, f. 49v i mà 4, f. 1.
- 1430, juliol, 5, València .
Claveria Comuna, signatura O, llibre 13, f. 156.
- 1430, setembre, 14. València.
Manual de Consells, A-29, ff. 56v-57.
- 1431, maig, 2. València.
Manual de Consells, A-29, f. 115.
- 1431, desembre, 12. València.
Manual de Consells, A-29, ff. 165 i 165v.
- 1431, desembre, 22. València.
Manual de Consells, A-29, f. 170.
- 1432, gener, 26. València.
Manual de Consells, A-29, f. 179.

1432, desembre, 2. València.
 Notal d'Antoni Pasqual, p-5.

1434, març, 6. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-36, f. 212v.

1435. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d³-37, s. f.

1435-1436. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d³-38, ff. 144-144v.

1435, febrer, 1. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, ff. 202v.-
 203 i 269v.

1435, març, 3. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, f. 229v.

1435, març, 5. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-37, f. 232v.

1435, setembre, 12. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, f. 68.

1435, octubre, 5. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, f. 73v.

1435, octubre, 5. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, f. 74.

1435, desembre, 5. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, ff. 89 i 89v.

1435, desembre, 5. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, f. 89v.

1436, gener, 7. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, ff. 94 i 94v.

1436, març, 24. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-38, f. 104v.

1437, agost, 8. València.
 Aveinaments, b3-4, m^a 6, f. 40v.

1438. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-40, f. 168v.

1438, gener, 29. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-40, f. 136v.

1438, febrer, 12 i 14. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-40, f. 144v.

1438, febrer, 22 i 27. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-40, ff. 151v i
 154.

1438, març, 5. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-40, f. 158v.

1439, març, 12. València.
 Sotsobreria de Murs e Valls d3-41, f. 168v.

1440, juliol, 6. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 39v.

1440, setembre, 10. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 62v.

1440, octubre, 25. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 84.

1440, octubre, 26. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 84v.

1440, octubre, 26. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 85.

1440, octubre, 27. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 86.

1440, octubre, 29. València.
 Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, ff. 86-87.

1440, octubre, 31. València.	1440, novembre, 21. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 88.	Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 98.
1440, novembre, 4. València.	1440, novembre, 22. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, ff. 89v-90.	Sotsobreria de Murs i Valls, d ³ -44, f. 99v.
1440, novembre, 5. València.	1440, desembre, 24. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d ³ -44, f. 90v.	Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 109.
1440, novembre, 14. València.	1486, abril, 21. València.
Sotsobreria de Murs i Valls, d3-44, f. 94v.	Claveria Comuna, signatura O, llibre 45, f. 65v.

ARXIU DE PROTOCOLS DEL PATRIARCA DE VALÈNCIA (APPV)

1318, setembre, 23. València.	1398, març, 20. València.
Protocol de Joan de Pina, núm. 23269.	Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.
1382, maig, 2. València.	1398, març, 23. València.
Protocol de Pedro Roca, núm. 24049, f. 40.	Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.
1390, juliol, 6. València.	1398, març, 23. València.
Protocol de Vicent Queralt, núm. 1413.	Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.
1391, abril, 18. València.	1398, març, 23. València.
Protocol de Pere Roca núm. 24056, f. 17.	Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 21910.
1395, juny, 16. València	1398, maig, 2. València.
Protocol de Bernat de Montfalcó, núm. 1357.	Protocol de Ramon Barcella, núm. 12088.
1395, setembre, 22. València.	1398, maig, 10 i 18. València.
Protocol de Bernat de Montfalcó, núm. 1357.	Protocol de Ramon Barcella, núm. 12088.
1395, novembre, 24. Valencia.	1398, maig, 11. València.
Protocol de Joan d'Aguilar, núm. 14091.	Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.
1396, juliol, 15. València.	1398, juny, 4. València.
Protocol de Domènec Salvador, núm. 28991.	Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.
1396, setembre, 30. València.	1398, juny, 14. València.
Protocol de Martí d'Alagó, núm. 25031.	Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.

1398, juny, 17. València.
Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.

1398, setembre, 14. València.
Protocol de Bartomeu de la Mata, núm. 21910.

1398, setembre, 14. València.
Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 21910.

1398, octubre, 16. València.
Protocol de Bartomeu de la Mata, núm. 21910.

1398, octubre, 22. València.
Protocol de Bartomeu de la Mata, núm. 21910.

1398, novembre, 6. València.
Protocol de Ramón Barcella, núm. 12088.

1401, desembre, 3. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 28872.

1401, desembre, 3. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 28872.

1404, gener, 2. València.
Notal de Lluís Llopis, núm. 64.

1404, febrer, 1. València.
Notal de Lluís Llopis, núm. 64.

1405, gener, 5. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23179.

1405, març, 20. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22164.

1405, març, 20. València.
Protocol de Bernat de Montalbà núm. 22164.

1405, abril, 3. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22164.

1405, abril, 5. València.
Notal de Bernat de Montalbà núm. 842.

1405, maig, 28. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22164.

1405, maig, 28. València.
Notal de Bernat de Montalbà, núm. 842.

1405, juliol, 14. València.
Notal de Joan de Sant-Feliu, núm. 53.

1405, juliol, 18. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22164.

1405, juliol, 18. València.
Notal de Bernat de Montalbà, núm. 842.

1405, juliol, 28. València.
Protocol de Joan de Sant-Feliu, núm. 25865.

1405, octubre, 13. València.
Protocol d' Antoni Pasqual, núm. 23235.

1405, novembre, 23. València.
Protocol de Joan de Sant Feliu, núm. 25865.

1405, desembre, 22. València.
Protocol de Joan de Sant-Feliu, núm. 25865.

1405, desembre, 22. València.
Notal de Joan de Sant-Feliu, núm. 53.

1405, desembre, 22. València.
Protocol de Joan de Sant-Feliu, núm. 25865.

1405, desembre, 22. València.
Notal de Joan de Sant-Feliu, núm. 53.

1406, maig, 18. València.
Protocol d' Antoni Pasqual, núm. 23235.

1406, maig, 18. València.
Protocol d' Antoni Pasqual, núm. 23235.

1406, juny, 11. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22162.

1406, agost, 24. València.
Protocol d'Andreu del Polgar, núm. 23177.

1407, febrer, 9. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

1407, març, 17. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22163.

1407, abril, 27. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22163.

1407, juny, 8. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

1407, juny, 30. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

1407, juliol, 21. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

1407, [novembre]. València.
Protocol Joan de Sant-Feliu, núm. 25865.

1407, novembre, 8. València.
Protocol Joan Saposà, núm. 24706.

1407, novembre, 23. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

1407, desembre, 5. València.
Protocol Joan Saposà, núm. 24706.

1407, desembre, 12. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

1408, març, 1. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24706.

1408, juny, 11. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22161.

1408, desembre, 9. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 22161.

1409, febrer, 27. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.

1409, febrer, 27. València.
Protocol Joan de Sant Feliu núm. 25866.

1409, març, 22. València.
Protocol Joan Saposà, núm. 19196.

1409, juny, 7. València.
Notal de Bernat de Montalbà, núm. 843.

1409, agost, 16. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.

1409, agost, 19. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.

1409, novembre, 26. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.

1409, novembre, 26. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 19196.

1410, febrer, 5. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24707.

1410, febrer, 6. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24707.

1410, juliol, 2. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24707.

1410, juliol, 8. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24707.

1410, novembre, 12. València.
Protocol de Joan Saposà, núm. 24707.

1411, març [1]. València.
Protocol de Joan Andreu, núm. 27168.

1412, abril, 9. València.
Notal de Bernat de Montalbà, núm. 844.

1413, febrer, 15. València.
Protocol de Joan Pérez, núm. 23405.

1413, febrer, 27. València.
Protocol de Joan Pérez, núm. 23405.

1413, març, 1. València.
Protocol de Joan Pérez, núm. 23405.

1413, abril, 10. València.
Protocol de Joan Pérez, núm. 23405.

1413, maig, 19. València.
Protocol de Gerard de Pont, núm. 25921.

1414, febrer, 23. València.
Protocol de Bernat Montalbà, núm. 27578.

1414, abril, 13. València.
Protocol de Gerard de Ponte, núm. 25029.

1414, abril, 26. València.
Notal de Bernat de Montalbà, núm. 844.

1414, juny, 5. València.
Protocol Bernat Montalbà, núm. 27578.

1414, juny, 8. València.
Protocol Bernat de Montalbà, núm. 27578.

1414, juny, 8. València.
Protocol Bernat Montalbà, núm. 27578. [En un full solt entre el 19-2-1414 i 23-2-1414.]

1414, agost, 9. València.
Protocol de Gerard de Ponte, núm. 25029.

1414, setembre, 9. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 27578.

1414, setembre, 12. València.
Protocol de Bernat de Montalbà, núm. 27578.

1414, setembre, 12. València.
Protocol Bernat de Montalbà, núm. 27578.

1414, octubre, 26. València.
Protocol de Bononat Ferrer, núm. 2156.

1415, abril, 4. València.
Protocol de Jaume Vinader, núm. 9040.

1416, febrer, 14. València.
Notal de Bernat Montalbà, núm. 840.

1417, gener, 23. València.
Protocol de Tomàs Argent, núm. 25463.

1417, abril, 23. València
Protocol de Joan de Plasencia, núm. 22592.

1417, maig, 21. València.
Protocol Joan de Plasencia, núm. 22592.

1420, agost, 13. València.
Protocol de Domènec Barreda, núm. 6423.

1422, maig, 8. València.
Notal de Joan Eximeno, núm. 987.

1422, maig, 20. València.
Protocol Gerard de Ponte, núm. 25032.

1422, juliol, 24. València.
Protocol de Gerard de Ponte, núm. 25032.

1422, juliol, 29. València.
Protocol de Gerard de Ponte, núm. 25032.

1422, juliol, 29. València.
Protocol Gerard de Ponte, núm. 25032.

1422, setembre, 24. València.
Protocol de Gerard de Ponte, núm. 25032.

1424, febrer, 5. València.
Protocol de Bertrán d' Artés, núm. 21170.

1425, març, 29. València.
Protocol de Bertrán d'Artés, núm. 21170.

1425, maig, 9. València.
Protocol de Bertrán d'Artés, núm. 21170.

1433, febrer, s.d. València.
Protocol de Jaume Vendrell, núm. 14409.

1433, març, 22. València.
Protocol de Jaume Vendrell, núm. 14409.

1433, març, 28. València.
Protocol de Jaume Vendrell, núm. 14409.

1434, novembre, 10. València.
Protocol de Jaume Vendrell, núm. 14409.

1435, febrer, 26. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1435, febrer, 28. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1435, març, 2. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1435, març, 8. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1435, maig, 1. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1435, juny, 21. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1435, juny, 21. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1435, novembre, 5. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23202.

1436, gener, 20. València.
Protocol d' Andreu Polgar, núm. 23207.

1437, març, 18. València.
Protocol de Bertomeu Queralt, núm. 26112.

1438, febrer, 15. València.
Protocol de Pere Ferrandis, núm. 26794.

1438, febrer, 19. València.
Protocol de Pere Ferrandis, núm. 26794.

1438, febrer, 28. València.
Protocol de Pere Ferrandis, núm. 26794.

1438, maig, 17. València.
Protocol de Pere Ferrandis, núm. 26794.

1438, juny, 6. València.
Protocol de Pere Ferrandis, núm. 26794.

1438, juny, 6. València.
Protocol de Pere Ferrandis, núm. 26794.

1438, juny, 6. València.
Protocol de Pere Ferrandis, núm. 26794.

1441, març, 13. València.
Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

1441, juny, 2. València.
Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

1441, juliol, 21. València.
Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

1441, novembre, 22. València.
Protocol de Lluís Torrà, núm. 19154.

ARXIU DEL REGNE DE VALENCIA (ARV)

- 1301, desembre, 15. València.
Justícia Civil, núm 6, mà 1.
1305, octubre, 29. València.
Notari desconegut, núm. 11181.
1318, setembre, 18. València.
. Protocol de Guillem Savall, núm. 2830.
1318, setembre, 19. València.
Protocol de Guillem Savall, núm. 2830.
1333, abril, 12. València.
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà [2].
1333, maig, 15. València.
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà [2].
1333, juliol, 1. València.
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà [2].
1333, juliol, 14. València.
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 3.
1333, novembre, 6. València.
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5.
1333, novembre, 15. València.
Justícia dels CCC sous. Apel·lacions, núm. 3, mà 5.
1336, març, 4. València.
Protocol de Bernat Costa, núm. 2801.
1351, març, 1. València.
Justícia Civil, núm. 141, mà 41, ff. 224r-v.
- 1353, novembre 15. València.
Protocol de Blas Roures, núm. 1969.
1353, novembre, 15. València.
Protocol de Blas Roures, núm. 1969.
1353, novembre, 20. València.
Protocol de Blas Roures, núm. 1969.
1354, juliol, 17. València.
Justícia Civil segle XIV, núm. 178, mà 1, f. 5.
1357, juny, 10. València.
Justícia Civil, núm. 204, mà 1.
1359, maig, 29. València.
Justícia Civil, núm. 223, mà 3.
1359, juny, 15. València.
Justícia Civil, núm. 223, mà 3.
1359, juliol, 4. València.
Justícia Civil, núm. 223, mà 3.
1359, agost, 5. València.
Justícia Civil, núm. 223, mà 3.
1361, octubre, 7. València.
Notari desconegut, núm. 11193.
1362, abril, 29. València.
Notal de desconegut, núm. 11193, f. 70v.
1362, juny, 9. València.
Notari desconegut, núm. 11193, f. 91v.
1362, octubre, 6. València.
Notal de desconegut, núm. 11193, ff. 113v i 114.

1362, novembre, 9. València.

Justícia Civil. Demandes, núm. 3683, mà 1, ff. 36v-38v.

1362, desembre, 3. València.

Notari desconegut, núm. 11193, s.f.

1362, desembre, 10. València.

Justícia Civil, núm. 259, mà 58, ff. 9 i 10.

1365, abril, 16. València.

Notal de Jaime Ros, núm. 2828.

1365, novembre, 18. València.

Notal de Jaume Ros, núm. 2828.

1372, juny, 7. València.

Notal de Domingo Falchs, núm. 2805.

1373, octubre, 8-21. València.

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 6, mà 2.

1376, desembre, 11. València.

Notal de Joan Martí, núm. 2816.

1377, febrer, 3. València.

Notal Guillem Almudever, núm. 2503, ff. 5-6.

1379, maig, 28. València.

Notal de Pere Ros, núm. 2684.

1380, agost, 27. València.

Justícia Civil núm. 422, mà 6, f. 9.

1381, gener, 9. València.

Notal de Pere Llacer, núm. 2809.

1381, novembre, 16. València.

Notal de Domingo Aznar, núm. 2788, ff. 381v-382v.

1381, novembre, 16. València.

Notal de Domingo Aznar, núm. 2788, f. 382v.

1381, novembre, 27. València.

1382, juny, 27. València.

Notal de Domingo Aznar, núm. 2788, ff. 394v i 395.

Notal de Miquel Martorell, núm. 2817, ff. 105 i 106.

1382, juliol, 4-11. València.

Notal de Miquel Martorell, núm. 2817.

1383, València.

Comptes de Batlia, núm. 3, mà 1.

1383, València.

Comptes de Batlia, núm. 3, mà 1.

1383, València.

Comptes de Batlia, núm. 3, mà 1.

1383, València.

Comptes de Batlia, núm. 37, f. 51v.

1383, juny, 25. València.

Notal de Bernat Pellicer, núm. 2660.

1383, juny, 25. València.

Notal de Bernat Pellicer, núm. 2660.

1385, abril, 20. València.

Notari desconegut, núm. 11204.

1385, maig, 16. València.

Protocol de Jaime Caldes, núm. 3163.

1386, febrer, 19. València.

Mestre Racional, núm. 9202.

1386, març, 3. València.

Mestre Racional, núm. 9202.

1386, març, 19. València.

Mestre Racional, núm. 9202.

1386, març, 28. València.
Mestre Racional, núm. 9202.
1386, març, 29. València.
Mestre Racional, núm. 9202.
1386, juliol, 5. València.
Notal de Bertomeu de la Mata, núm. 2810.
1386, juliol, 7. València.
Notal de Bertomeu de la Mata, núm. 2810.
1386, novembre, 19. València.
Notal de Bertomeu de la Mata, núm. 2810.
1387, gener, 25. València.
Mestre Racional, núm. 6647, mà I, f. 2v.
1387, febrer, 4. València.
Notal d'Arnaldo Puig, núm. 2484.
1387, febrer, 4. València.
ARV. Notal d'Arnaldo Puig, núm. 2484.
1387, març, 21. València.
Notal d'Arnaldo Puig, núm. 2484.
1387, juliol, 6. València.
Justícia de CCC sous, núm. 13, mà 6.
1387, juliol, 24. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 13, mà 6.
1388, maig, 4. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 15, mà 4.
1388, setembre, 22. València.
Justícia Civil, núm. 567, ff. 20 i 21.
1388, novembre, 3. València.
Justícia de CCC sous, núm. 15, mà 9.
1388, novembre, 5. València.
Notal de Francisco Zaidia, núm. 2797.

1389, març, 16. València.
Justícia Civil. Manaments i Empars, núm 580, mà 2, f. 18v.
1389, abril, 6. València.
Justícia Civil. Manaments i Empars, núm. 580, mà 3, f. 24v.
1389, abril, 7. València.
Justícia Civil. Manaments i Empars, núm. 580, mà 2, f. 41.
1389, abril, 26-maig, 7. València.
Justícia Civil. Manaments i Empars, núm. 580, mà 3, ff. 8v i 31.
1389, abril, 29. València.
Justícia Civil. Manaments i Empars, núm. 580, mà 3, f. 15v.
1389, juliol, 24. València.
Protocol de Bernat Costa, núm. 2449.
1389, agost, 3. València.
Protocol de Bertomeu de la Mata núm. 4296.
1389, setembre, 4, València.
Protocol de Bernat Costa, núm. 2449.
1389, setembre, 4, València.
Protocol de Bernat Costa, núm. 2449.
1389, setembre, 13. València.
Protocol de Bernat Costa, núm. 2449.
1390, març, 16. València.
Protocol de Garcia Sancho, núm. 2058.
1390, març, 21. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 16, mà 2.
1390, abril, 18. València.
Notal Jaime Rosiñol, núm. 2685.

1390, juny, 30 València.
Notal Jaime de Rosiñol, núm. 2685.

1390, agost, 29. València.
Protocol d'Alfonso Ferrer, núm. 2905.

1390, agost, 29. València.
Protocol d'Alfonso Ferrer, núm. 2905.

1390, novembre, 25. València.
Protocol de García Sancho, núm. 2058.

1390, desembre, 8. València.
Notal d'Alfonso Ferrer, núm. 2905, mà 3.

1390, desembre, 10. València.
Notal d'Alfonso Ferrer, núm. 2905, mà 3.

1390, desembre, 10. València.
Notal d'Alfonso Ferrer, núm. 2905, mà 3.

1390, desembre, 10. València.
Notal d'Alfonso Ferrer, núm. 2905, mà 3.

1391, juliol [2]. València.
Notal de Domingo Aznar, núm. 2788.

1391, agost, 1. València.
Notal de Miquel Martorell núm. 2633.

1392, gener, 24. València.
Notal de Jaime Mestre, núm. 2642.

1393, març, 12. València.
Protocol d'Alfonso Ferrer, núm. 4392.

1393, maig, 25. València.
Justícia Civil. Vendes menors, núm. 665, mà 1, ff. 26-27v.

1393, agost, 28. València.
Justícia Civil segle XIV, núm. 662, mà 30, ff. 43 i 43v.

1393, setembre, 12. València.
Protocol de Bernardo Flores, núm. 930.

1393, desembre, 30. València.
Mestre Racional, núm. 6648.

1394, febrer, 7. València.
Protocol de Bertomeu Bonet, núm. 313.

1394, febrer, 7. València.
Protocol de Bertomeu Bonet, núm. 313.

1394, febrer, 17. València.
Notal de Jaime d'Estela, núm. 2576.

1394, febrer, 26. València.
Notal de Jaime d'Estela, núm. 2576.

1394, maig, 25. València.
Protocol Jaime de Estela, núm. 2576.

1395, març, 20. València.
Protocol d'Alfons Ferrer, núm. 2598.

1395, abril, 28. València.
Protocol de Bernardo Gallach, núm. 1081.

1395, setembre, 17. València.
Protocol de Francesc Çaidia (Zaidia), núm. 3002.

1396. València.
Mestre Racional, núm. 14, f. 177.

1396, maig, 16. València.
Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 6, f. 9v.

1396, juny, 8. València.
Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 6, f. 23v.

1396, agost, 2. València.
Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, f. 15.

1396, agost, 5. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806.

1396, agost, 14. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, f. 18.

1396, agost, 22. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, ff. 20 i 20v.

1396, setembre, 5. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, ff. 26 i 26v.

1396, setembre, 9. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, ff. 26v i 27.

1396, setembre, 9. València.

ARV. Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, f. 27.

1396, setembre, 11. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806.

1396, setembre, 13. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, f. 29v.

1396, setembre, 15. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, f. 29v.

1396, setembre, 15. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, f. 30.

1396, setembre, 15. València.

Notal de Domènec Falchs, núm. 2806, f. 30.

1396, setembre, 25. València.

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 10, f. 41v.

1396, setembre, 25. València.

Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 11, f. 42v.

1396, octubre, 17. València.

Protocol de Bernat del Mas, núm. 2781.

1396, novembre, 9. València.

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 23, mà 12, f. 13.

1397, març, 13. València.

Justícia de CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 24, mà 3.

1397, març, 13. València.

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 24, mà 4, f. [22].

1397, març, 13. València.

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 24, mà 4.

1397, abril, 3. València.

Justícia dels CCC sous. Condemnacions i Obligacions, núm. 24, mà 4.

1397, maig, 12. València.

Protocol de Bernat de Mas, núm. 2781.

1397, maig, 25. València.

Protocol de Bernat del Mas, núm. 2781.

1397, juliol, 7. València.

Protocol de Bernat del Mas, núm. 2781.

1397, juliol, 7. València.

Protocol de Bernat del Mas, núm. 2781.

1398, febrer, 8. València.

Protocol de Vicent Castellnou, núm. 512, f. 13.

1398, març, 8. València.

Notal de Bernat Colomer, núm. 2796.

1398, març, 8. València.

Notal de Bernat Colomer, núm. 2796.

1398, abril, 30. València.
Notal de Bertomeu Català, núm. 3201.

1398, abril, 30. València.
Notal de Bertomeu Català, núm. 3201.

1398, abril, 30. València.
Notal de Bertomeu Català, núm. 3201.

1398, desembre, 5. València.
Notal de Miquel Martorell, núm. 2634.

1398, desembre, 5. València.
Notal de Miquel Martorell, núm. 2634.

1399, febrer, 26. València.
Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 1445.

1399, març, 11. València.
Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 1445.

1399, abril, 10. València.
Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 1445.

1399, maig, 12. València.
Protocol de Berenguer Mercer, núm. 3257.

1399, juny, 7. València.
Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 1445.

1399, juny, 11. València.
Protocol de Berenguer Mercer núm. 3257.

1399, agost, 1. València.
Protocol de Berenguer Mercer, núm. 3257.

1399, agost, 15. València.
Protocol de Bartolomé de la Mata, núm. 1445.

1399, novembre, 4. València.
Protocol de Berenguer Mercer, núm. 3257.

1399, desembre, 5. València.
Protocol de Berenguer Mercer, núm. 3257.

1399, desembre, 8. València.
Protocol de Berenguer Mercer, núm. 3257.

1400, agost, 27. València.
Justícia Civil, núm. 2490, mà 10, f. 9v.

1400, setembre, 4. València.
Justícia Civil, núm. 2490, mà 10, f. 26v.

1400, desembre, 15. València.
Protocol de Pere Ros, núm. 2852.

1401. València.
Mestre Racional, núm. 20, f. 390v.

1401, juny, 3. València.
Protocol de Bertomeu de la Mata, núm. 1446.

1402, juny, 19. València.
Notal de Miquel Martorell, núm. 2634.

1402, novembre, 6. València.
Protocol de Ramon Llopis, núm. 1332.

1402, novembre, 13. València.
Protocol de Ramón Llopis núm. 1332.

1403, setembre, 14. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 190, mà 11, f. 12.

1403, octubre, 27. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 190, mà 13, f. 14v.

1404, gener, 23. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 330.

1404, gener, 24. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 330.

1404, gener, 28- febrer, 29. València.
Justícia dels CCC sous, num. 330.

1404, febrer, 1. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 330.

1409, març, 21. València.
 Protocol de Juan Amalrich, núm. 2991.

1409, maig, 7- novembre, 6. València.
 Justícia Civil núm. 3700, mà 8, f. 10-10v, mà 9, f. 17-24v, mà 10, f. 25-26v.

1409, octubre, 28. València.
 Protocol de Berenguer Mercet, núm. 2460.

1410, gener, 13. València.
 Justícia Civil, núm. 2503, mà 1.

1411, març, 5. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

1411, març, 5. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

1411, juliol, 2. València.
 Protocol d'Andres Julian, núm. 1261.

1411, juliol, 11. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

1411, agost, 12. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

1411, agost, 26. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

1411, setembre, 22. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

1411, setembre [24]. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1261.

1412. València.
 Mestre Racional núm. 34, f. 105.

1413, abril, 15. València.
 Justícia Civil. Condemnacions i Obligacions, núm. 4272, mà 1, f. 28.

1413, maig, 11. València.
 Justícia Civil. Condemnacions i Obligacions, núm. 4272, mà 1, f. 34.

1413, setembre. València.
 Mestre Racional núm. 34, f. 105.

1414, gener, 10. València.
 Notal d'Andrés Julian núm. 2608.

1414, març, 22. València.
 Notal d'Andreu Julian, núm. 2608.

1414, abril, 19. València.
 Notal d'Andreu Gasull, núm. 2904.

1414, abril, 22. València.
 Notal d'Andreu Gasull, núm. 2904.

1414, abril, 30. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1263.

1414, abril, 30. València.
 Notal d'Andrés Julian, núm. 2608.

1414, maig, 2. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1263.

1414, juny, 27. València.
 Notal d'Andrés Julian, núm. 2608.

1414, setembre, 10. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1263.

1414, octubre, 20. València.
 Protocol d'Andrés Julian, núm. 1263.

1414, novembre, 6. València.
 Notal d'Andrés Julian, núm. 2608.

1415, abril, 11. València.
 Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1415, juny, 10. València.
Mestre Racional, núm. 36, ff. 132-133.

1415, octubre, 3. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1415, novembre, 16. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1415, novembre, 21. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1416, gener, 6. València.
Protocol Beltrán de Boes, núm. 311.

1416, gener, 21. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1416, febrer, 16. València.
Protocol de Beltrán de Boes, núm. 311.

1416, abril, 11. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1416, maig, 16. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1416, maig, 20. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1416, juny, 19. València.
Protocol d'Andreu Gasull, núm. 4393.

1416, juliol, 16. València.
Protocol de Beltrán de Boes, núm. 311.

1416, juliol, 16. València.
Protocol de Joan Artigues, núm. 9955. (Aquest document es troba en un full solt.)

1416, juliol, 29. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1416, juliol, 30. València.
Protocol de Joan Artigues, núm. 9955.

1416, agost, 31. València.
Protocol de Joan Artigues, núm. 9955.

1416, octubre, 13. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1416, desembre, 24. València.
Protocol de Joan Artigues, núm. 9995.

1417, gener, 7. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, febrer, 11. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, febrer, 26. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, març, 9. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, abril, 12. València.
Protocol de Joan Aymes, núm. 156.

1417, abril, 16. València.
ARV. Protocol de Joan Aymes, núm. 156.

1417, abril, 20. València.
Protocol de Beltrán de Boes, núm. 311.

1417, juny, 9. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, juny, 12. València.
Protocol de Joan Aymes, núm. 156.

1417, setembre, 12. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, setembre, 12. València.
Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, setembre, 13. València.
 Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, octubre, 7. València.
 Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, octubre, 9. València.
 Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, octubre, 17. València.
 Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, octubre, 26. València.
 Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1417, novembre, 26. València.
 Protocol d'Andrés Gasull, núm. 4393.

1418, febrer, 12. València.
 Notal de Bartolomé Matoses, núm. 2961.

1418, juny, 28. València.
 Notal de Bartolomé Matoses, núm. 2961.

1418, juliol, 18. València.
 Protocol de Vicent Çuera, núm. 2419, f. 415.

1418, setembre, 15. València.
 Protocol d'Antoni Jover núm. 10418.

1418, octubre, 8. València.
 Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 695.

1418, octubre, 12. València.
 Notal Bartolomé Matoses, núm. 2961.

1418, desembre, 10. València.
 Protocol d'Antoni Jover, núm. 10418.

1418, desembre, 20. València.
 Protocol d'Antoni Jover núm. 10418.

1419, setembre, 14. València.
 Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 695.

1419, octubre, 18. València.
 Notal d'Antoni Altarriba, núm. 2567.

1420, agost, 31. València.
 Batlia, núm. 44, f. 59.

1420, setembre, 17. València.
 Protocol Beltrán de Boes, núm. 312.

1420, setembre, 29. València.
 Justícia Civil, núm. 872, mà 15, f. 29v.

1420, octubre, 5. València.
 Protocol de Beltrán de Boes, núm. 312.

1420, octubre, 9. València.
 Protocol de Beltrán de Boes, núm. 312.

1420, novembre, 20. València.
 Protocol de Beltrán de Boes, núm. 312.

1421. València
 Governació Litis, núm. 2433. mà 18, f. 33.

1421, febrer, 22. València.
 ARV. Protocol de Beltrán de Boes, núm. 312.

1421, juny, 9. València.
 Protocol de Juan Peris, núm. 2864.

1422. València.
 Mestre Racional, núm. 42, f. 299.

1422, gener, 27. València.
 Justícia Civil, núm. 2517, mà. 3, f. 37.

1422, febrer, 12. València.
 Mestre Racional, núm. 42, ff. 273 i 273v.

1422, febrer, 12. València.
 Batlia, núm. 44, f. 196v.

1422, juliol, 6. València.
 Mestre Racional, núm. 42. f. 323.

1422, juliol, 22. València.
Batlia, núm. 44. ff. 226v-227.

1422, juliol, 23. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 8.

1422, juliol, [25]. València.
Protocols de Miquel Joan, núm. 1243.

1422, juliol, 27. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 8.

1422, agost, 12. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 8.

1422, agost, 19. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 8.

1422, agost, 22. València.
Protocol de Beltrán de Boes, núm. 10419.

1422, agost, 22. València.
Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 49.

1422, setembre, 9. València.
Justícia dels CCC sous, núm. 1048, mà 9.

1422, setembre, 12. València.
Mestre Racional, núm. 42, f. 323.

1423, febrer, 4. València.
Batlia, núm. 44, f. 262v.

1423, abril, 10. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 466.

1423, abril, 13. València.
Protocol de Vicent Çaera, núm. 2422.

1423, maig, 15. València.
Protocol de Vicent Çaera, núm. 2422.

1423, juny, 16. València.
Protocol de Vicent Çaera, núm. 2422.

1423, setembre, 17. València.
Protocol de Vicent Çaera, núm. 2422.

1423, setembre, 18. València.
Protocol de Vicent Çaera, núm. 2422.

1423, desembre, 11. València.
Protocol Vicent Çaera, núm. 2422.

1423, desembre, 15. València.
Protocol Vicent Çaera, núm. 2422.

1423, desembre, 18. València.
Protocol de Vicent Çaera, núm. 2422.

1424, gener, 25. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 466.

1424, febrer, 14. València.
Certificacions del Racional.

1424, juny, 16. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 466.

1424, juliol, 9. València.
Protocol de Joan Aymes, núm. 157.

1424, agost, 18. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 466.

1424, novembre, 4. València.
Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 50.

1424, novembre, 21. València.
Batlia, núm. 44, f. 418.

1424, desembre, 11. València.
Batlia, núm. 44, f. 422.

1425. València.
Protocol d'Antoni Altarriba, núm. 50.

1425, gener, 2. València.
Protocol de Pere Llorens, núm. 4206.

1425, febrer, 9. València.
Protocol de Pere Llorens núm. 4206.

1425, febrer, 27. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 467.

1425, març, 14. València.
Protocol de Pere Llorens núm. 4206.

1425, abril, 13. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 467.

1425, abril, 13. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 467.

1425, octubre, 11. València.
Protocol de Pere Llorens núm. 4206.

1425, novembre, 8. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 467.

1425, novembre, 8. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 467.

1426, març, 19. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 468.

1426, març, 30. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 468.

1426, maig, 22. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 468.

1426, juliol, 31. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 468.

1427, gener, 7. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, gener, 23. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, gener, 23. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, gener, 23. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, gener, 23. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, gener, 23. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, gener, 23. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, gener, 23. València.
Notal Berenguer Cardona, núm. 2534.

1427, novembre, 7. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, novembre, 18. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, novembre, 19. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, desembre, 9. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1427, desembre, 17. València.
Protocol de Berenguer Cardona, núm. 469.

1428, agost, 21. València.
Protocol d'Andrés Julian, núm. 1268.

1429, maig, 4. València.
Protocol d'Andrés Julian, núm. 1268.

1429, maig, 16-19. València.
Protocol d'Andrés Julian, núm. 1.268.

1429, juny, 2. València.
Protocol d'Andrés Julian, núm. 1268, f. 314v.

1429, juliol, 12. València.
Mestre Racional, núm. 48, f. 282v.

1431, agost, 4. València.

Justícia Civil, núm. 885, mà 11, f. 21 i mà 13, ff. 27v-29v.

1431, setembre, 12. València.

Justícia Civil, núm. 885, mà 14, f. 6.

1431, novembre, 28. València.

Justícia Civil, núm. 885, mà 18, f. 16v.

1432, març, 12. València.

Justícia Civil, núm. 886, mà 3, f. 38v.; mà 4, ff. 28-29.

1434, novembre, 15. València.

Justícia Civil, núm. 887, mà 22, f. 15v.

1434, desembre, 9. València.

Justícia Civil, núm. 887, mà 21, f. 28v-29v.

1435, agost, 17. València.

Justícia Civil, núm. 887, mà 24, ff. 13 i 13v

1438, febrer, 5. València.

Batlia. Àpoques, núm. 45, ff. 713-714v.

1439, agost, 28. València.

Justícia Civil, núm. 2546, mà 21.

**IX. 4.- RELACIÓ DELS PINTORS I ALTRES ARTÍFEXS VALENCIANS
DELS
SEGLES XIII, XIV i XV**

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
AÇAU	Baso	1382, València	123
ADZUARA	Domingo de	1401, València	124
ALA	Ramonet del	1432, València	125
ALAMANYA	Llàtzer d'	1423, València	126
ALBARRACÍ	Martí d'	1429, València	127
ALBEROLA	Arnau	1306, València	128
ALBERT	Andreu	1418-1424, València	129
ALBERT	Berenguer	1333, València	131
ALBERT	Macià	1326-1327, València	132
ALBERT (I)	Pere	1351-1354, València	133
ALBERT (II)	Pere	1409-1429, València	134
ALBERT	Tomàs	1422, València	135
ALBESSÍ	Joan	1404-1414, València	136
ALCANYÍS	Miquel	1408-1440-1447, València-Mallorca	138
ALEGRE	Domènec	1440, València	143
ALFORJA	Miquel d'	1419-1433, València	144
ALIAGA (I)	Domènec	1349-1363, València	145
ALIAGA (II)	Domènec	1384-1414, València	146
ALIMBROT	Luis	1439-1463, València	148
ALMENARA	Francesc	1421-1432, València	149
ANDREU	Pere	1360, València	150
ANS (àlies)	Joan	1401, València	151
ANTONI	Nicolau	1398, València	152
ARAGONÉS	Macià	1401, València	153
ARAS	Joan	1409, València	154
ARAVOT	Pere	1391-1429, València	155
ARDENAL	Martí	1400, València	157
ARMER	Guerau	1246-1279, València	158
ARMER	Pere	1246-1278, València	160
ARNAU	Guillem	1392-1407, Mallorca, València, Barcelona	161
ARNAU	Pere i Joan	1318, València	163
ARTÉS	Joan	1412, València	164
AUGER	Jaume	1423, València	165
AÛSIAS	?	1431-1439, València	166
AUTONA	Nicolau d'	1304, València	168
AVELLÁ (AMELLA)	Bertomeu	1381- 1396-1439, València	169

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
AVELLÀ	Pere	1410, València	174
BALTASAR		1401, València	175
BARBENÇ (BARBENS)	Andrés	1414, València	176
BARBENÇ	Domènec	1395-1409, València	177
BARÓ	Bertomeu	1401-1431, València	178
BASSA	Ferrer	1290-95, Catalunya, Barcelona, 1333-1393, València	180
BATALLER	Tristany	1403-1437, València	182
BAU	Guerau	1432, València	184
BELLUGA	Vidal	1349-1363, València	185
BERNADÍ	Pere	1405, València	187
BERNAT (BERNARDÍ)	Narcís	1388-1399 Mallorca-València	188
BONET	Arnau	1319, València	189
BONET	Francesc	1357-1406, València	190
BONET	Jaume	1319-1339, València	192
BORELL	Joan	1401-1402, València	193
BRUXEL-LES	Joan de	1372, Daroca (Saragossa); 1390- 1391, València; 1402, Cervera (Catalunya); 1407, València	194
BURGOS	Joan de	1405-1407, València	195
ÇACOMA (SACOMA)	Bertomeu	1429-1438, València	196
ÇACOMA (SACOMA)	Francesc	1359, València	198
ÇAERA (I) (SAERA)	Joan	1416-1435, València	199
ÇAERA (II) (SAERA)	Joan	1435, València	201
ÇAERA (SAERA)	Pere	1397, València	202
ÇAERA (SAERA)	Vicent	1425, València	203
ÇALOM (I) (SALOM)	Bernat	1397-1398, València	204
ÇALOM (SALOM) (II) (III)	Bernat	1390-1437, València	205
ÇALOM (SALOM)	Joan	1383-1420, València	211
ÇALOM (COLOM)	Pere	1343, València	212
ÇANOU	Andreu	1417, València	213
ÇANOU	Joan	1438, València	214
ÇANOU (SANOU)	Llorens	1417-1432, València	215
ÇAPLANA	Berenguer	1416-1417, València	216
ÇAREAL (SARREAL)	Francesc	1419-1439, València, Morella	217
ÇAREAL (SARREAL)	Jaume	1402-1432 València, Morella, Saragossa	218
ÇAREBOLLEDA (I)	Andreu	1311-1383, València	223
ÇAREBOLLEDA (II)	Andreu	1358-1417, València	226

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
ÇAREBOLLEDA	Joan	1395-1417, València	228
ÇAREBOLLEDA	Pere	1297-1306, València	230
CAFFA	Joan	1425, València	231
CAFFA	Pere de	1425, València	232
CALAFORRA	Raimon	1405-1421, València	233
CALCENA	Miguel	1416, València	234
CAMARASA	Pere	1406, València	235
CAMORRA (ÇAMORRA)	Joan	1408, València	236
CAMPOS	Antonio	1430-1440, València	237
CANET	Bernat	1342, València	239
CANET	Bertomeu	1425-1434, València, Xèrica	240
CANET	Guillem de	1304-1363, València	242
CANET	Pere de	1425, València	243
CANET	Vicent	1408-1430, València	244
CAPELLA	Pasqual	1383, València	245
CAPELLADES	Bernat	1395, València	246
CARBONELL	Andreu	1348-1356, València	247
CARBONELL	Antoni	1419-1433, València	249
CARBONELL	Jaume	1351, València	251
CARDONA	Joan	1405-1406, València	252
CARRASCO	Guillem	1404, València	253
CASA	Joan de	1419-1444, València	254
CASES	Bernad	1420, València	255
CASES	Guillem	1395, València	256
CELI	Girat	1404, Gandía	258
CELMA	Francesc	1341, València	259
CENTELLES	Bertomeu	1380-1385, Morella.	260
CERDÁ	Pere	1416-1425, València	262
CEPSES	Antonio	1397, València	263
CESSERES	Pere	1396, València	264
CETINA	Domènec	1335-1351, València	265
CETINA	Joan	1336-1346, València	266
CETINA	Salvador	1390-1392, València	268
CIFUENTES	Joan	1400-1401, València	269
CLAVER	Lluís	1409-1435, València	270
CLIMENT	Joan	1402, València	271
COHEDA	Martí de	1424, València	272
COLL	Guerau	1383, València	273
COMA	Jaume	1318, València	274

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
COMES	Francesc	1380-1417, València, Mallorca	275
COMPTE	Guillem	1392, València	277
CONILL	Antoni	1430-1435, València	278
CRESPI	Lleonard	1424-1437, València	279
CRESPI	Miquel	1422-1437, València	281
CRESPI	Pere	1402-1438, València	283
CUÉLLAR	Ferran de	1417-1425, València	284
CUGAT	Andreu	1414, València	285
DALMAU	Galcerà	1439, València	286
DALMAU	Lluís	1428-1439, València; 1439-1460, Barcelona	287
DAVÍ	Guillem	1308-1319, València	290
DESAT	Vicent	1432, València	291
DESPLÀ	Antoni	1435, València	292
DESPLÀ	Pere	1400-1435, València	293
DESPUIG	Francesc	1401, València	294
DESPUIG (I)	Simó	1322-1357 València, Barcelona	295
DESPUIG (II)	Simó	1362-1387, València	296
DÍEZ	García	1426-1440, València	298
DIONIS	Vidal	1390, València	299
DOMINGO	Pasqual	1389-1398, Xèrica, Segorbe	300
DOMINGO	Tomàs	1416-1418, València	302
EGIDI	Miquel	1408, València	303
ERAU	Lluís	1383-1386, València	304
ESCODA	Guillem	1399-1412, València	305
ESPERANDÉU	Gabriel	1409, València	308
ESPERANDÉU (ESPERANDREU)	Roger	1404-1445, València.	309
ESTEVE	Jaume	1424, València	311
ESTEVE	Joan	1415-1439, València	312
ESTEVE	Pasqual	1396, València	317
ESTEVE	Pere	1308, València	319
ESTOPINYÀ	Andreu	1407, València	320
ESTOPINYÀ	Cosme	1415-1432, València	321
ESTOPINYÀ	Jaume	1403-1440, València	322
ESTOPINYÀ	Pere	1431-1434, València	325
ESTRANY (I)	Guillem	1391-1393, València	327
ESTRANY (II) (STRANY)	Guillem	1401-1405, València	328

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
ESTRANY	Llorenç	1380-1390, València	329
EXARCH (EIXARCH)	Antoni d'	1353-1404, València	331
EXARCH	García d'	1351-1370, València	337
EXARCH	Joan d'	1393, València	340
EXIMEN	Raimon	1349, València	341
EXIMENEÇ	Miquel	1386, València	342
EXIMENIS	Joan	1416, València	343
EXIMENO	Francesc	1386, València	344
EXIMENO	Pere	1417, València	345
EYCK	Joan van	1390, Maaseik; 1428, Espanya; 1441, Brujas	346
FELIP	Domènec	1296, València	347
FELIU	Guillem	1397, València	348
FEMADES	Francesc	1425, València	349
FERNÁNDEZ	Joan	1393, València	350
¿?	Ferran	1304-1310, València	351
FERRANDIS	Joan	1422, València	352
FERRER	Bernat	1419-1423, València	353
FERRER	Bertomeu	1413, València	355
FERRER	Domènec	1436, València	356
FERRER	Guillem	1372-1424, Barcelona, Morella	357
FERRER	Jaume	1431, València	365
FERRER	Joan	1239, València	366
FERRER	Miquel	1396-1417, València	367
FERRI	Guillem	1401, València	368
FERRIOL	Guillem	1419, València	369
FIGUERA	¿?	1386, València	370
FIGUERES	Berenguer	1390, València	371
FILLOL	Jaume	1434-1440, València	372
FINOJOSA	Joan de	1422, Xèrica	376
FONS	Llorenç de	1366, València	377
FOLQUES	Jaume	1311-1322, València	378
FORNER	Bertomeu	1402-1425, Morella, València	379
FORNER	Pere	1396-1425 Sant Mateu, Coves de Vinromá, Morella	381
FORT	Pere	1426-1429, València	384
FRAGA	Ramón de	1334, València	385
FRANCH	Pere	1406, València	386

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
GALINDO	Miquel	1413-1440, València	387
GALINDO	Pere	1333, València	389
GALLEGO	Gonçal	1402-1420, València	390
GARCÉS	Pere	1407, València	391
GARCÍA	Domènec	1394-1427, València	392
GARCÍA	Pasqual	1398, Barcelona	394
GARCÍA	Pere	1422, València	395
GASCÓ	Joan	1418-1427, València	396
GASSIES	Arnau	1432, València	397
GENER (GINER)	Guerau	1368-1407 Barcelona, València	398
GERALDI	Arnau	1325, València	404
GIBELI	Pere	1435, València	405
GIL	Joan	1422, València	406
GIL	Miquel	1393-1438, València	409
GINER	Tomàs	1383, València	412
GIRBÉS	Martí	1432-1486, València	413
GISBERT	Maties	1407, València	414
GODALL	Bernat	1391-1426, València	415
GOMIÇ	Antonio	1376-1401, València	419
¿?	Gonçal	1328, València	420
¿?	Gonçal	1420, València	421
GONÇAL	Pere	1422, València	422
GONTER	Bernat	1315-1316, Lleida, Barcelona, València	423
GOSALBO (GOÇALBO)	Antoni	1407-1437, València	424
GRAS	Berenguer	1333-1390, València	425
GUAL	Gaspar	1431-1439, València	426
GUERALD (I)	Bernat	1310-1357, València	427
GUERALD (II)	Bernat	1357, València	428
GUERAU	Antoni	1402-1439 València, Morella	429
GUERAU (I)	Macià	1306-1348, València	433
GUERAU (II)	Macià	1333, València	435
GUEROLA	Joan	1419-1444, València	436
GUILLEM	Joan	1480-1481, València	437
GUILLEM	Pere	1407-1440, València	438
GUMILA	Guillem	1429, València	442
HEREDIA	Llorenç d'	1400-1401, València	444
IBANYES	Joan	1423-1424, València	445
ISONA (I)	Bertomeu d'	1334, València	447

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
ISONA (II)	Bertomeu d'	1427-1435, València	448
JACOMART	Jaume Baço	1411-1413-1461, València, Nàpols	449
JOAN	Jaume	1396, València	451
JULIÀ	Joan	1432-1433, València	452
JUST	Joan	1393-1409, València	453
LAPORTA	Joan	1420-1430, València	454
LAURENCI	Berenguer	1391, València	455
LEMBRÍ	Pere	1399-1421 Morella, Tortosa, Castelló	456
LEÓN	Joan de	1405-1437, València	461
LLÀCER	Berenguer	1322, València	462
LLAGOSTERA	Francesc	1333, València	463
LLÀTZER	Joan	1386-1407, València	464
LLEÓ	Joan	1334, València	466
LLOBERA	Bernat	1330, València	467
LLOBET ¹	Joan	1392-1434, València	468
LLOBET	Martí	1420, València	470
LLOBREGAT	Simó	1437-1440, València	471
LLOP	Vicent	1434, València	472
LLOPIÇ	Joan	1418, València	473
LLOPIS	Bernat	1411-1416, València	474
LLOPIS	Ferran	1409, València	476
LLOPIS	Francesc	1369-1385, Alzira, València	477
LLOPIS	Manuel	1429-1440, València	478
LLOPIS	Martí	1419-1444, València	480
LLORENÇ	Berenguer	1391, València	481
LLORENÇ (I)	Bertomeu	1308-1338, València	482
LLORENÇ (II)	Bertomeu	1332-1338, València	485
LLORENS	Marc	1420, València	487
LOERT	Joan	1336, Mallorca	488
LÓPEZ	Domènec	1390-1391, València	489
LOPIS	Diago	1407, València	490
LOPIS	Martí	1425, València	492
LORANI	Raimon	1321, València	493
LORENÇ	Guillem	1383, València	494
MAÇANA	Vicente	1405-1416, València	495
MACIÀ	Joan	1349-1366, València	496
MAESTRE	Martí	1407-1432, València	497

¹ Veure Loert, Joan (1336, Mallorca)

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
MAGRANER	Ferran	1424, València	500
MALLOL	Martí	1309-1352, Mallorca	501
MANYES	Joan	1401, València	503
MARC	Francesc	1321, València	504
MARCH	Gabriel	1436-1437, València	505
MARCO	Domènec	1352, València	506
MARQUET	¿?	1318, València	507
MARTÍ	Gabriel	1409-1426, València	508
MARTÍ	Guillem	1318-1342, València	511
MARTÍ I	Joan	1398-1416, València	513
MARTÍ II	Joan	1420, València	514
MARTÍ	Sanç (Sans)	1357, València	515
MARTÍNES	Bononat	1327, València	516
MARTÍNEZ	Joan	1366, València	517
MARTÍNEZ	Llorenç	1387-1389, València	518
MARTÍNEZ	Martí	1433-1440, València	519
MARTORELL	Manuel	1422-1433, València	520
MASSÓ (MAÇO)	Francesc	1397, València	521
MATABOUS	Antoni	1394, València	522
MATEU	Alamandus, Alamand, Alamany	1421-1429, València	523
MATEU	Berenguer	1425-1439, València	525
MATEU	Jaume	1383-1402-1438-1452, Barcelona, València	530
MATIES	Joan	1417, València	543
MERCER	Antoni	1419-1440, València	544
MESTRE	Jaume	1405, València	545
MICO (MIGNO)	Antoni	1470-1482, València	546
MÍNGUEZ	Domènec	1393, València	547
MIQUEL	Bernat	1332-1337, València	548
MIQUEL	Joan	1413-1424, València	549
MIQUEL	Pere	1409-1427, València, Barcelona, Mallorca	550
MIR (MUR)	Ramón	1400, València	552
MIRALLES	Francesc	1412-1434, València	553
MIRAVALLS	Joan	1431-1439, València	554
MIRÓ	Jaume	1394-1440, València	555
MIRÓ	Pere	1432, València	557
MOLINA	Nicolau de	1373-1382, València	558
MONFORT	Jordi	1440, València	559
MONTFLORIT	Domènec	1317-1321, València	560

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
MONTON	Andreu	1419, València	561
MORA	Gonçal de	1335-1336-1338, València	562
MORELL	Gabriel	1401, València	564
MORELL	Guillem	1439, València	565
MORENO	Joan	1412-1440, València	566
MORENO	Miquel	1423-1439, València	572
MORLANS (I)	Pere	1348-1399, València	573
MORLANS (II)	Pere	1395-1415, València	576
MORRUIX	Francesc	1317-1321, València	579
MOYA	Arnau	1358, València	580
MULNAR	Pere	1319, València	581
MUNYOS	Pere	1432, València	582
MUÑOZ	Francesc	1382, València	583
NABAL	Vicent de	1318, València	584
NADAL	Joan	1397, València	585
NAVARRO	Pere	1431-1439, València	586
NICOLAU	Antoni	1414, València	587
NICOLAU	Pere	1362?-1411, València	588
OLCINA	Antoni	1403, València	602
OLIVA	Francesc	1417, València	603
OLLER	Bernat	1390-1414, València	604
OLLER	Domingo	1407, València	606
OLZINELLES	Bernat d'	1321, València	607
OSCA	Pere d'	1414-1428, València	608
OSSONA	Rois d'	1369, València	609
PAGÈS	Ramon	1318-1328, València	610
PALACÍ (PALAZI)	Joan	1404-1438, València	611
PALCET	Bertomeu	1417, València	614
PARDO	Andreu	1438, València	615
PARDO	Joan	1423, València	616
PASQUAL	¿?	1430, Segorb	617
PASQUAL	Domènec	1387-1390, València	618
PASTOR (I)	Pere	1358-1388, València	619
PASTOR (II)	Pere	1388-1398, València	620
PEETGE	Pere	1348, Barcelona	621
PELEGRÍ	Baltasar	1408-1415, València	622
PELEGRÍ	Bernat	1343-1365, València	623
PELEGRÍ	Joan	1396-1426, València	624
PELEGRÍ (I)	Pere	1330-1356, València	625
PELEGRÍ (II)	Pere	1390, València	626

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
PERE	Ferran	1336-1337, València	627
PERE	Miquel de	1331, València	628
PERE	Simó	1306, València	629
PÉREZ	Bernardo	1417-1418, València	630
PÉREZ	Bertomeu	1427-1441, València	631
PÉREZ (I)	Domènec	1375, València	633
PÉREZ (II)	Domènec	1438, València	634
PERIS	Antoni	1391-1436, València	635
PERIS (I)	Ferran	1316-1343, València	642
PERIS (II)	Ferran	1319-1341, València	644
PERIS (III)	Ferran	1390-1425, València	645
PERIS	Francesc	1406-1425 València	648
PERIS	Gonçal	1362?-1423, València	649
PERIS (PÉREZ)	Guillem	1415-1421, Valencia	658
PERIS (I)	Joan	1365-1366, València	659
PERIS (II)	Joan	1390-1439, València	660
PERIS (III)	Joan	1430-1440, València	664
PERIS (I)	Martí	1239, València	665
PERIS de BURGOS	Martí	1306-1321, València	666
PERIS (PÉREZ)	Miquel	1347-1361, València	667
PERIS (PÉREZ)	Simó	1333, València	668
PICART	Cristòfol	1431, València	669
PINTOR	Andreu	1381, València	670
PINTOR	Aparici	1248, València	671
PINTOR	Bernabé	1239, València	672
PINTOR	Guerau (Gerad)	1251, València	673
PINTOR	Guiraut	1239, València	674
PINTOR	Joan	1238-1239, València	675
PINTOR	Martí del	1239, València	676
PINTOR	Ramon	1249, València	677
PINTOR de la capella major	¿?	1432, València	678
PLÁ (I)	Antoni	1429, València	679
PLÁ (II)	Antoni	1429, València	680
PLÁ	Esteve	1431-1439, València	681
PLANA	Berenguer	1383, València	682
PLANA	Martí de	1347, Palma de Mallorca	683
PLANA	Nicolau	1407, Sant Mateu	684
POMAR	Bertomeu	1419-1438, València	685

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
PONÇ (PONZ)	Bernat	1351-1390, València	686
PONÇ	Joan	1392, València	687
PONS CARBONELL	¿?	1325, València	688
PORT	Domènec del	1390-1428, València	689
PORT	Jaume del	1415-1427-1433, València	696
PORT	Joan del	1398-1412, València	701
PORT	Vicent del	1411-1425, València	703
PORTA	Felip	1430-1438, València	706
PORTA	Joan	1426, València	708
PORTELL	Bernat	1356, València	709
PORTO	Llorenç del	1420, València	710
PORTOLÉS	Bernat	1431-1439, València	711
PUIG	Jaume	1336, València	712
PUSOT	Pasqual	1398, València	713
QUEROL	Andreu	1326-1328, València	714
QUEROL (I)	Ferrer	1349-1372, València	715
QUEROL (II)	Ferrer	1372-1426, València	717
QUEROL	Francesc	1375, València	720
QUEROL	Guillem	1345-1361, València	721
QUEROL	Joan	1422, València	723
QUEROL	Nicolau	1401-1440, València	724
RABASSA (RABAZA)	Daniel	1428, València	729
RAFART	Pere	1309-1311, València	730
¿?	Raimon	1309, Bellver (Mallorca)	731
RAINER	Bernat	1330, València	732
RAMBLA	Domènec de la,	1373-1435, València	733
RAMÍREZ (RAMIREÇ)	Joan	1414-1441, València	742
RAMÓN	Pere	1398-1401, València	743
REAL	Francesc	1409-1410, València	744
REAL	Llorenç	1381-1418, València	745
REAL	Ramon	1387, València	747
REINER	Joan	1395, València	748
RENAU	Arnau	1411-1415, València	749
REVELL	Bernat	1417-1418, València	750
RIERA	Andreu	1416, València	751
RIERA	Gabriel	1396-1419, València	752
RIVES	Pedro de	1322, València	754
ROCA	Antoni	1405, València	755
ROCA	Bernat	1398-1422, València	756

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
ROCA	Pere	1405, València	757
RODRÍGUEZ	Joan	1423-1424, València	758
ROGANS ²	Tomàs	1432, València	759
ROIG	¿?	1322, València	760
ROIG	Joan	1405-1435, València	761
ROIG	Tomàs	1432, València	762
ROJALS	Tomàs	1431-1438, València	763
ROMEU	Joan	1400-1429, València	764
ROS	Joan	1417-1418, València	766
ROURES	Blai de	1322-1343, València	767
ROURES	Francesc de	1322-1345, València	768
ROURES (I)	Marc de	1302-1324, València	770
ROURES (II)	Marc de	1301-1339, València	771
ROURES (III)	Marc de	1331-1339, València	773
ROURES	Pere de	1322-1332, València	775
ROVIRA DE XIPRE	Esteve	1387-1388, València	776
ROBERT (RUBERT)	Francesc	1434, València	780
ROBERT (RUBERT)	Pere	1402-1423, València	781
RUBIOLS	Arnau	1380-1390, València	783
RUIZ	Alfons	1406, València	784
RULL	Bernat	1431-1436, València	785
RULL	Bertomeu	1416, València	786
RULL	Joan	1397-1438, València	787
SAERA	Gaspar	1440, València	793
SAERA	Joan	1396-1413-1415, València	794
SAERA	Vicent	1395-1439, València	795
SALA	Pere	1339, València	797
SALAT	Bertomeu	1412, Xèrica	798
SALCET	Bertomeu	1418, València	799
SAMAISO	Francesc	1418-1440, València	800
SAMUNTADA	Joan	1406, València	802
SANÇ	Arnau	1432, València	803
SANÇ	Francesc	1401, València	804
SANÇ	Joan	1401, València	805
SÁNCHEZ	Antonio	1431-1434, València	806
SANLLEI	Gil	1331, València	807
SANTCENIS	Joan	1380, València	808
SANT-VICENT	Vicent de	1416, València	809
SANXES	Joan	1393-1418, València	810

² Podria tractar-se del pintor Tomàs Rojals.

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
SANXO	Bertomeu	1433, València	812
SARAGOSSA	Joan	1391-1429, València	813
SARAGOSSA	Llorenç	1363-1445, Barcelona, València	815
SARAGOSSA	Pere	1377-1379-1380, València	829
SARRIÀ	Francesc	1432-1439, València	830
SARRIÀ	García	1431-1439, València	831
SARRIÀ	Gonçalbo, (Peris àlies Sarrià)	1380-1451, València	833
SARRIÀ	Joan	1380, València	844
SARRIÀ	Robert	1436-1440, València	845
SARRIÀ	Sanç	1432, València	846
SAS (SAX)	A. Marçal	1392-1430, València	847
SERRA	Bernat	1423, València	855
SERRA II	Francesc	1377-1379-1396, Barcelona, València	856
SERRA	Mateu	1385-1416, València	860
SERRA	Vicent	1395-1399, València	861
SERRA	Vicent	1388-1402, València	862
SIMÓ (SIMÓN)	Francesc	1387-1401, València	864
SIMÓN	García	1396, València	866
SIMOTGES	Dionis de	1420, València	867
SIVERA	Andreu	1385, València	868
SOBIRATS	Antoni	1333-1388, València	869
SOBIRATS	Pere	1333-1342, València	871
SOLER	Joan	1418-1440, València	872
SOLER	Pere	1404-1434, València	874
SOLIVELLA	Pere	1401-1417, València	877
STARNINA	Gerard-Jacobi	1387-1395-1401-1413, Toledo, València	878
SUXER (SUNYER)	Gabriel	1411-1427, València	881
TALENS	Bernat	1421, València	882
TALLADA	Jaume	1367-1388, València	883
TALLADA	Romeu	1305-1321, València	885
TAMARIT	Joan	1404-1409, València	886
TELLO (TÉLLEZ)	Andreu	1404, València	887
TERRES	Mateu	1366-1383, València	888
TOMÀS	Bernat	1409, València	890
TOMÀS	Domènec	1415-1435, València	891
TOMÉ	Domènec	1423, València	893
TONA	Berenguer	1317, València	894

COGNOM	NOM	DATA DOCUMENTS	PÀG.
TONA	Bonanat de	1319-1325, València	895
TORÀ	Domènec	1383-1429, València	896
TORÀ	Francesc	1388, València	899
TORNER	Martí	1490, València	900
TORO	Pere del	1375, València	901
TORRES	Martí de	1422-1429, València	902
UTRELLES	Joan d'	1402, València	903
VALENTÍ	Pere	1309, Mallorca, Bellver	904
VALERO	Pere	1418-1434, València	905
VALIAN	Bertran	1410-1420, València	907
VALLS	Domènec	1373-1374, Barcelona	908
VALLS (I)	Jaume	1348-1352, València, Xàtiva	909
VALLS (II)	Jaume	1434, València	910
VALLS	Ramon	1381-1426, València	911
VALLS	Vicent	1414-1426, València	915
VALLSERÀ	Antoni	1413-1447, Barcelona, Salzadella, Sant Mateu, La Jana	917
VENDRELL	Bernat	1404-1422, València	920
VERDANXA (BERDANXO)	Francesc	1434-1439, València	921
VERDERA	Nicolàs	1398, València	923
VEYA	Joan	1402, València	924
VICENT	Joan	1425-1428, València	925
VIDAL	Francesc	1401-1421, València	927
VILAGRASSA	Bernat	1407-1435, València	929
VILALBA	Martí	1401, València	930
VILAR	Jaume	1433, València	931
VILAU	Bernat	1380-1434, València	932
VILLALBA	Francesc	1411, València	935
VILLALBA	Sanç (Sans, Sanxo)	1385-1432, València	936
VILLALVA	Jaume	1401, València	939
VIVER	Bertomeu	1429, València	940
VIVES	Guillem	1401, València	941

IX. 5.- ABREVIATURES

Abreviatura	Significat
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ACM	Arxiu de la Catedral de Mallorca
ACV	Arxiu de la Catedral de València
ACX	Arxiu Capitular de Xèrica
ADM	Arxiu Diocesà de Mallorca
AEM	Arxiu Eclesiàstic de Morella
AHM	Arxiu Històric de Mallorca
AHN	Arxiu Històric Nacional
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
AMA	Arxiu Municipal d'Alzira
AMD	Arxiu Marquès de Dosaigües de València
AMSM	Arxiu Municipal de Sant Mateu
AMV	Arxiu Municipal de València
AMX	Arxiu Municipal de Xàtiva
APPV	Arxiu de Protocols del Patriarca de València
APX	Arxiu Parroquial de Xèrica
ARV	Arxiu del Regne de València

doc.	document
ed.	editorial
f. ff.	foli/s
núm.	número
p. pp.	pàgina/es
r.	recto
s.a.	signatura antiga
t.	tom
V.	Volum
v.	vuelto
vol.	volum/s

Notes

- ⁱ No diu l'ofici, però creiem que es tracta del pintor perquè més endavant tornarà a ser conseller per l'ofici de freners, dins el qual s'agrupaven els pintors.
- ⁱⁱ L'autor publica *Ferrarius Querol*.
- ⁱⁱⁱ Sanchis Sivera dona la notícia, però no publica el document.
- ^{iv} L'autor només dona referència del pintor *Nicolau Molina*, sense especificar ni el mes ni el dia del document.
- ^v Damunt de *Laurencius Çaragoça* apareixen dues ratlles, la qual cosa significa que el pintor va estar present en l'acte notarial de redacció del document.
- ^{vi} Trencat a l'original i il·legible. Probablement es tracta de florins, ja que va precedir "d'auri", metall amb què s'encunyava dita moneda.
- ^{vii} Només dona cita.
- ^{viii} Retaule de la Santa Creu.
- ^{ix} Aquest document apareix registrat dues vegades en el volum de Justícia Civil amb la mateixa signatura: *Justícia Civil, segle XIV, núm. 662, mà 30, ff. 3 i 3v*.
- ^x Arxiu Marqués de Dos Aigües. Museu de Ceràmica González Martí. Manuscrit del dit autor.
- ^{xi} Només dona nota.
- ^{xii} *Ibidem* nota xliii. Manuscrit de González Martí.
- ^{xiii} L'autor no transcriu el document.
- ^{xiv} L'autor només transcriu una petita part del document.
- ^{xv} L'autor, Sanchis Sivera, només transcriu una petita part del document.
- ^{xvi} "Documents de la pintura valenciana medieval. Llibre de l'entrada del rei Martí." Vol. II. Edició a cura de Joan Aliaga, Lluïsa Tolosa i Ximo Company, 2007. Fonts històriques valencianes, núm. 28. Universitat de València.
- ^{xvii} La notícia ha sigut recollida perquè sabem que molts dels pintors d'aquell moment vivien o tenien el taller a la plaça dels Caixers de la ciutat de València.
- ^{xviii} Aquest document no apareix registrat en el llibre notal corresponent a aquest any, núm. 53.
- ^{xix} Document trencat. No es pot llegir.
- ^{xx} Cerveró dona dia 5 de febrer.
- ^{xxi} El document està en un full solt dins del protocol però no pertany a aquell.
- ^{xxii} Veure document any 1408.
- ^{xxiii} Document inèdit. Únicament era coneguda la sentència final, publicada per Cerveró l'any 1964, on es troba la data que comencen les al·legacions del procés.
- ^{xxiv} Possiblement emparentat amb al pintor Jacomart.
- ^{xxv} Aquest document no ha pogut ser revisat, doncs l'arxiu de la Catedral presenta certes dificultats.
- ^{xxvi} Arxiu Marqués de Dos Aguas. Museu de Ceràmica González Martí. Manuscrit de l'autor.
- ^{xxvii} En la referència l'autor indica el nom "*Pereç de Sarrià, Gonçalbo*", però a l'original únicament diu: "*Gonçalbo Pereç*". Transcripció revisada i corregida a partir de l'original.
- ^{xxviii} Salom.
- ^{xxix} Vegeu document de 22 de març de 1414.
- ^{xxx} També pintor.
- ^{xxxi} A l'original *Iacobus de Thomas*.
- ^{xxxii} A l'original *Johan Rul*.
- ^{xxxiii} A l'original, *Iacobus Matheu*.
- ^{xxxiv} Manuscrit de notes de pintors de González Martí.
- ^{xxxv} Es tracta del pintor.
- ^{xxxvi} *Ibidem* nota anterior.
- ^{xxxvii} Vicente Zaera.
- ^{xxxviii} Damunt d'*Angelina i Catherina* apareixen sobreescrites dues ratlles que volen dir que dites persones estigueren present a l'acte notarial de la redacció del document.
- ^{xxxix} L'autor de la cita, Sanchis Sivera, dona data de 1420, juny, 22.
- ^{xl} L'autor rep la notícia per l'investigador Camarena.
- ^{xli} Aquest autor cita el f. 3 i només dona un resum incorrecte del document.
- ^{xlii} Es pot transcriure's també com Martí: "*maestre pintor de la ciutat de València*".
- ^{xliiii} O de farina.
- ^{xliiv} El document es troba en un full a la contraportada del llibre protocol.
- ^{xlv} El document està abans de la data 23 de maig del mateix any.
- ^{xlvi} Manuscrit de l'autor.
- ^{xlvii} Document citat per Tramoyeres en "Los Artesonados de la Antigua Casa Municipal. Notas para la historia de la escultura decorativa en España". *Archivo de Arte Valenciano*. 1917, p. 47. La transcripció del document és inèdita.
- ^{xlviii} Aquest document està registrat quatre vegades a la tesi de Luisa Tolosa Robledo, amb els números de documents 1998, 1999, 2000 i 2001, pp. 643, 644 i 645.
- ^{xlix} D'aquest document ja es coneixia la notícia. Nosaltres l'hem transcrit a la seva totalitat.
- ^l Document inèdit, únicament era coneguda la notícia referent al f. 6v. que publicà Sanchis Sivera a *La Catedral ... Op. Cit.*, p. 543. *EUC*, 1912., *AAV*, 1929, p. 49., 1930*, p. 111. Transcripció revisada i corregida.
- ^{li} Document inèdit.
- ^{lii} Document inèdit, únicament era coneguda la notícia referent al f. 6v. que publicà Sanchis Sivera a *La Catedral ... Op. Cit.*, p. 543. *EUC*, 1912., *AAV*, 1929, p. 49., 1930*, p. 111. Transcripció revisada i corregida.
- ^{liii} Document inèdit, únicament eren conegudes parcialment les notícies del 1931 f. 37 i 1932 f. 36, publicades per Sanchis Sivera a *La Catedral...* *Op. Cit.*, p. 543. *EUC*, 1912., *AAV*, 1929, p. 49., 1930*, p. 111.
- ^{liiv} Notícia publicada per Sanchis Sivera a *La Catedral ... Op. Cit.*, p. 543. *EUC*, 1912., *AAV*, 1929, p. 49., 1930, p. 111.
- ^{liv} L'autor de la cita comenta que el referit pintor és el mateix que Gonçal Peris de Sarrià.
- ^{lvi} Document inèdit, Sanchis Sivera fa referència a aquestes notícies a *La Catedral...* *Op. Cit.*

^{lvii} Cerveró publica en *AAV*, 1972, p. 45, un resum d'aquest document. Revisant l'original del *Justícia Civil* núm. 886 de l'Arxiu del Regne, hem pogut constatar un major contingut inèdit de gran interès.

^{lviii} Es tracta del manuscrit de González Martí a l'arxiu del Marqués de Dos Aigües. Museu de Ceràmica González Martí.

^{lix} L'autor de la cita no transcriu totalment el document.

^{lx} Alcahalí, 1897, p. 140, publica l'aveïnament de dit pintor però no coincideix amb el document exhuat per nosaltres. Copiem la cita de l'autor: *Die jovis, junii, VIII mensis anno MCCCCXXXVI. En Martí Girbés, pintor, natural de la vila de Penyarrocha e de present habitant en la ciutat de València en la parròquia de Sant Johan, plaça dels Caxers. Aveynat per deu anys (...)* (Libro d'Aveynaments, 1412-1442, núm. 4 Archivo Municipal.) Nosaltres no hem trobat el document que l'autor indica.

^{lxi} L'aveïnament a València de Martí Girbés està documentat per Alcahalí (1897, p. 140) i Sanchis Sivera (1930, p. 118) de l'AMV. Aveïnament, 1412-1442, núm. 4. La notícia ha estat revisada i no s'ha trobat. Nosaltres donem la que hem recullit al mateix arxiu referent a l'aveïnament de dit pintor a la ciutat de València i a la seua procedència.

^{lxii} EL document ha estat revisat i transcrit sencer, per nosaltres.

^{lxiii} Pintat per Francesc Maysó tal i com consta en el document de 22 de febrer de 1438.

^{lxiv} El qual està present a l'acte notarial.

^{lxv} L'autor no transcriu totalment el document.

^{lxvi} Manuscrit de l'autor González Martí a l'arxiu Marqués de Dos Aigües. MCGM.

^{lxvii} *Ibidem* nota anterior.

^{lxviii} *Ibidem, ibidem* nota anterior.